

COLUMBIA UNIVERSITY OFFSITE

RESTRICTED

CR00312762

SPICILEGIUM CASINENSE

COMPLECTENS

ANALECTA SACRA ET PROFANA

SPICILEGIUM CASINENSE

COMPLECTENS

ANALECTA SACRA ET PROFANA

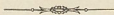
E CODD. CASINENSIBUS

ALIARUMQUE BIBLIOTHECARUM COLLECTA ATQUE EDITA

CURA ET STUDIO

MONACHORUM S. BENEDICTI

ARCHICŒNOBII MONTIS CASINI

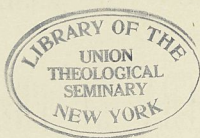

TOMUS PRIMUS

TYPIS ARCHICOENOBII MONTIS CASINI
M DCCCLXXXVIII.

APR 30 1935

LN48
M77
S
(v.1)

198310

In hoc Tomo continentur

- PARS I. DIONYSII EXIGUI NOVA COLLECTIO, PRO CONTROVERSIA **DE UNO
E TRINITATE IN CARNE PASSO** IN QUA MONUMENTA PLERUMQUE
DEPERDITA AD ORIENTALEM PRÆSERTIM ECCLESIAM SPECTANTIA,
E CODICE NOVARIENSI N. XXX. 60. PROFERUNTUR.
- PARS II. COLLECTIONIS DIONYSIO-HADRIANÆ EXCERPTA EX EODEM CODICE.
- PARS III. CANONUM PŒNITENTIALIUM COLLECTIO NOVARIENSIS, NECNON ALIA
CONCILIORUM ACTA EX EODEM CODICE.
- APPENDIX EXCERPTA AD CANONES ET CONCILIA PERTINENTIA E CODD. CASI-
NENSIBUS N. 451-439-557.

LEONI . XIII . P . M .

ANNO . AB . EIVS . SACERDOTIO . QVINQVAGESIMO

ORIENTALIS . ECCLESIE . MONVMENTA

ROMANÆ . SEDIS . PRIMATVS

SPLENDIDISSIMA . TESTIMONIA

VNITATI . ECCLESIE . RESTITVENDÆ

APPRIME . PROFVTVRA

IAMDIV . OBLIVIONE . OBRVTA

NVNC . PRIMVM . IN . LVCEM . PROLATA

MONACHI . ARCHICOENOBII . MONTIS . CASINI

LÆTABVNDI

GRATISSIMIS . ANIMIS

HVMILLIME

D . D . D .

PRAEFATIO

Quae nonnullis antehac annis, in *Bibliothecae Casinensis* Prolegomenis, *Analecta* seorsim edenda promiseramus, ea nunc Deo favente, sub *Spicilegii Casinensis* titulo congesta in lucem proferimus, publicoque litterarum gazophylacio libenter tradimus. Equidem, quae casinensis arbor temporum vi succisa, moxque divina virtute revirescens, per quattuor *Casinensis Bibliothecae* necnon *Florilegii* volumina, novis iam veluti floribus vestita apparuit, eandem decebat opportuno demum tempore, grossos quoque suos quasi novam vitam vivere gestientes, per hoc *Spicilegium* proferre. Itaque nemini mirum neque iniucundum fore dubitamus nos, priore paulisper intercepta editione, septem specie tantum non re sterilitatis annis transactis, alteri huic operi parando ineundoque manum admovisse; siquidem tali ac tam intimo germanitatis vinculo utrumque opus inter se connectitur, ut unum alterius necessarium veluti complementum, nobisque corona merito esse videatur et dici possit. De quorum itaque in litteraria republica desiderio atque utilitate non ambigitur, horum unum facere et aliud non omittere, aequum et rationabile haud perinde ac nobis visum est, ita et humanissimis nostris lectoribus futurum esse speramus.

Iamvero quid intersit discriminis inter Florilegium et Spicilegium Casinense, facile cuique patebit dummodo animadvertatur, illud minora dumtaxat documenta eorumque reliquias, ex uno Casinensis Bibliothecae, ut ita dicamus, horto concluso, eaque tumultuario illo ordine quo in ipsis recensendis codicibus, iuxta Inventarii seriem, nobis sese obtulerunt digesta, quasi varios diversosque flores huc illuc excerptos exhibere; Spicilegium vero, nonnisi monumenta sive integra sive tantum fragmentaria maioris momenti sibi reservare, quae non modo ex domestica fodina, verum etiam aliunde ex aliarum Bibliothecarum conquisitis scrutatisque Mss. codicibus, eruere et colligere nobis licuit, licebitque. Quoniam vero hoc proprium Instituti nostri semper fuit, ut erga omnes sacras externasque disciplinas sine ullo discrimine curas studiaque sua extenderet, hinc modo quoque nostrum erit, quotquot ad easdem promovendas atque illustrandas monumenta luce digna nobis occurrant, diligenter congerere, congestaque publici iuris facere, hac tamen ratione ordinanda, ut singula quaeque Volumina opus integrum, singulisque earundem scientiarum *classibus* seu *ramis* quoad fieri poterit accomdatum, exhibeat. Hocque praesertim in commodum privatorum adquirentium. Denique Spicilegium huiusmodi, quamquam anecdotis plerumque operibus constabit, ubi tamen de nova alicuius operis editione critica conficienda, vel de perarato aliquo magnique momenti opere, nimis imperfecte edito agatur, nostrae erit curae, ea quoque saniore textu recreata, non minore scientiarum utilitate atque cetera inedita, hic inserere.

Sed iam pauca nunc praemittenda de monumentorum serie, quam, Deo favente, prae manibus iam promptam editu habemus, liceatque nobis, diversi generis spicarum in manipulos hucusque collectarum veluti conspectu, bonique odoris fragrantiam, nostros quoque recreare lectores.

Atque in primis ut exordium sumamus ab ea quae principem tenet locum, scientia videlicet biblica, seu quae κατ' ἐξοχήν *Critica Sacra* appellatur, nobis quoque iucundum erit, abundanti illius suppellectili tam mire nostris hisce temporibus auctae, per laboriosas exantlatasque doctissimorum virorum ex italibus exterisque provinciis editiones, novaeque non spernenda biblica instrumenta suppeditare, quae praesertim V. et N. Testamenti versiones latinas antehieronymianas illustrent. Porro huiusmodi erunt, fragmenta librorum Sapientialium Veronensia; Taurinensia, Ambrosiana, Sangallensia, quorum nonnulla vel unica hucusque sunt habenda. Si Orientales plagas, reconditos ibi codices exploraturi non perlustravimus, neque Montem Sinai cum Tischendorfio conscendimus, alterum Sinaiticum Codicem biblicis studiis adquisituri, at tamen, humilem montanumque pagum agri Derthonensis nobis adeuntibus, purpureus ille Sarzanensis codex obviavit, qui vetustate ac primaevo splendore haud longius ab illo distare videtur. Hunc ergo temporum hominumque iniuria heul nimis detritum, mox qua fieri poterit diligentia ad unguem exemplatum, in nostrum Spicilegium conferremus. Utinam vero et alterum eius purpureum socium, Rossanensem scilicet, graecum, aureum codicem, ex liberalitate et humanitate Reverendissimi illius Cathedralis Ecclesiae Capituli, veteris necessitudinis inter Casinenses et Rossanenses memoris, patriae religionisque decore et amore compulsi, de scientiis biblicis artibusque optimis quam maxime promerituri, toto litterario orbe plaudente, huic Spicilegio adiungere nobis liceat! His, alia quoque Novi et Veteris Testamenti pervetusta documenta ex Ambrosiana, Taurinensi, et Sangallensi et praesertim Casinensi Bibliotheca accessura sunt.

Quo vero ad *Patrum ecclesiasticorumque Scriptorum* anecdota opera attinet, quorum praecipua Collectio, post Card. Mai *Novam PP. Bibliothecam*, a claro doctissimoque viro Josepho Cozza S. R. E. Vice

Bibliothecario optime continuatam et auctam, *Solesmensi* utique *Spicilegio* E.^{mi} Card. J. B. Pitra S. R. E. Bibliothecarii, S. Benedicti Ordinis decoris, debetur, nobis quoque *post terga metensium* haud parvas spicarum reliquias colligere licuit, qua de primaeva aetate, quales, Tichonii, Victorini, Maximini, Theodori Mopsuesteni, Ephremi, Basilii, Joh. Chrisostomi, qua de sequiore aevo, ut Ven. Bedae, Flori Diaconi, Claudii Taurinensis, Auxilii presbyteri, Bonanni Monachi, aliorumque anonymorum optimae notae scriptorum. Analecta vero huiusmodi diversa conflabunt Volumina.

Nonnulla quoque ad *Veterem Liturgiam* spectantia, praesertim e pervetustis Codicibus palimpsestis eruenda, aliaque pristinam Casinensem ecclesiasticam disciplinam illustrantia in speciali Volumine compacta proferemus.

Neque aliena a Spicilegio nostro erit ars illa divina, Musica videlicet Sacra, seu Liturgicus Cantus, qui adeo *Opus Dei* attingit, ut iure meritoque omni aetate peculiarem cultum apud S. Benedicti alumnos obtinuerit. Itaque, non solum celeberrimi *Guidonis Monachi Arentini Opera omnia ad praestantissimos codices Mss. exacta, notisque criticis et exegeticis illustrata*, verum etiam *Novam Veterum de Musica Scriptorum Collectionem* post illam Gerberti Silvae Nigrae Abbatis, et cl. viri Edmundi de Coussemaker, Divi Gregorii M. quattuordecies saecularem ad Summum Pontificatum exaltationem, Deo permittente celebraturi, speciali volumine edere, nobis in animo est.

Sed iam ratio de illa est disciplina referenda, quae proprie hoc primum Spicilegii volumen attingit, *Ius* dicimus *Canonicum*, cuius plura Monumenta partim adhuc inexplorata, partim vero minus accurate vel excerptim edita ex Casinensibus Codicibus, digna quidem sunt quae nova vel clariore luce in litterario fulgeant firmamento. Porro inter huiusmodi praeter ea quae in Appendice huius voluminis

recepimus, duo præcipue sunt recensendæ ineditæ atque anonymæ Canonum Collectiones, necnon celeberrimus ille Codex N. 2 *Primi Ephesini Concilii* gesta perrara imo et unica complectens, cuius nova diligenter exacta editio, criticis etiam aucta recenter detectis instrumentis, quæ furtivam incompletam atque mendosam Chr. Lupi operam reparet, merito a doctis viris iamdiu et nuperrime quoque efflagitur. Igitur quam primum fieri poterit, nos illorum voto libenter satisfacturos promittimus.

Interim non nostro sed divino sane consilio, huius Spicilegii seriem a Novariensi Codice auspicandam esse statutum est. Quæ enim pretiosa documenta in uno Novariensis Cathedralis Bibliothecæ Codice mira providentia servata, oculos tot eum contrectantium et perscrutantium doctissimorum virorum aufugerant, immo quorum integra eaque diligentissima Indicis descriptio publici iuris facta a cl. Reifferscheid per tres annos cuique erudito lectori patuit, ea illi primum invenienda reservari, cui ne cogitatio quidem ea conquirendi suboriri poterat, id non absque speciali Dei numine evenisse censendum est. Præterea quæ iamdiu antehac in *Spicilegio Ambrosiano*, deinde inter *Monumenta Vaticana* edenda promissa fuerant monumenta, eadem diversis rerum causis intercepta, huic tandem Spicilegio reservata fuisse, vel hoc profecto præordinatis quibusdam et inscrutabilibus divinæ Providentiæ consiliis adscribendum esse videtur.

Enimvero, LEONI XIII P. M. Benedictinorum Ordinem tanto studio prosequenti, tantaque complectenti benevolentia, ut nuperrimas Apostolicas Litteras de Anselmiano Collegio in Urbe restituendo meminisse satis sit, pro Eius Sacerdotalis Iubilæi faustissima die toto orbe celebranda, gratulantis, obsequentis, gratique animi sui testimonia Casinensis familia exhibitura, nullum aut eloquentiorem interpretem, aut digniorem nuntium, aut denique munus acceptabilius nancisci potuis-

set, quam Codicem istum Novariensem, quem nunc primum publici iuris factum, veluti Spicilegii nostri primitias, Augusto tanti Pontificis Nomini dedicaret, supplicique manu Eidem offerret. Is enim vocem vetusti catholici Orientis, olim supremo in fidei discrimine Magnum Leonem Pontificem sospitem invocantis, nunc quoque post tot sæculorum silentium, veluti felix prænuntius, primum insonat in auribus redivivi alterius Magni LEONIS, cui nihil antiquius, nihilque optabilius, quam quod Graecorum illuminationem unitatemque promoveat. HUIUS enim, imperituri S. Flaviani verbis sic affatur: *opportunum est quidem ad præsens tempus mediocriter referre, et uti apostolica appellatione ad Vestram Sanctitatem, ut progrediens ad Orientem, auxilium feratis periclitanti piae sanctorum Patrum fidei, quam sudore ultionis tradiderunt.* (Cf. p. 132.) Is, novam eamque splendidissimam Romani Pontificis Primatus et Infallibilitatis coronae gemmam, hisce quoque eiusdem Flaviani verbis est inserturus, nempe: *Litterae Sanctitatis Vestrae sufficiunt ad confirmationem Patrum fidei;* et illis quoque eiusdem consortis Eusebii Dorylei: *Causa autem rei est, quod sensum rectum tenetis, et inconcussam servatis erga D. N. J. C. fidem, necnon etiam indissimulatam universis fratribus, et in omnibus in nomine Christi vocatis tribuitis caritatem.* (Cf. p. 135.) Is, novam veluti pharum Ecclesiasticae saec. V et VI Historiae illuminandae erigit; is, novam *Juris Pontificii* fodinam, sanctorumque Patrum veluti catacumbam eruit; is denique, Pontificii Archivi stridentia limina a saeculo VI hucusque clausa, nunc docta et provida Dionysii Exigui manu reserata, pandit. Iuvat ergo hisce quot ecclesiasticis monumentis tot trophæis, optime Casinensis Spicilegii seriem auspicari, quae specimen et germen quodammodo conficiendorum Voluminum prae se ferant. Atque utinam sic Deus nostris faveat investigationibus, nostrisque studiis adsit, ut insperata alia eiusdem ponderis litteraria monumenta invenire possimus, qualia et Casinen-

sem Bibliothecam ante tot Codicum dispersionem numerasse notum est. Huiusmodi porro essent pretiosa *Felicitis et Leonis* Regesta, quorum dignum socium, Johannis VIII nempe Regestum, Vaticana nunc servat Bibliotheca. Huiusmodi etiam, *Summa Legum Longobardorum*, et *Hilarii Pictaviensis Commentarium in Epistolas Canonicas*, cuius postremi germanus codex casinensis, ineditum opus *de Mysteriis et de Hymnis* continens, iamdiu Arretium evectus, nuper tandem cl. Gamurrino auctore, lucem vidit.

Sed antequam huic Praefationi finem imponamus, liceat nobis imprimis perillustri ac Reverendissimo Novariensis Cathedralis Capitulo amplissimas, easque ex animo referre gratias, quod ita perhumaniter nostris votis satisfecerit, ut plures annos hunc tam pretiosum Codicem a sua abesse Bibliotheca, patienter immo libenter sustinerit, eumque nobis accuratius edendum reliquerat. Neque sua umquam laude, nostrisque grati animi testimonio fraudari debent, doctissimi atque humanissimi Praesides tot illustrium Bibliothecarum Italiae, Galliae, Germaniae, Belgii atque Helvetiae quorum hospitalitatis gratiam, haud mediocriter nostris profuisse studiis, ultro fatemur.

Denique, si quid humani in hoc opere passi sumus, quod sentimus quam sit multum, veniam a benevolis lectoribus impetrare satagimus; si quid vero utilitatis in Litterariam Rempublicam exinde profecturum sit, nihil nobis debere profiteamur, quibus hoc unum supplicari convenit, *ut in omnibus glorificetur Deus*.

Ergo, in nomine Domini, susceptum opus aggrediamur.

Scribebam in Vigiliis Nativitatis D. N. J. C.
anno MDCCCLXXXVII.

D. AMBROSIVS AMELLI

O. S. B. CASINENSIS.

PROLEGOMENA

PROLEGOMENA

CAPUT I.

DE CODICE NOVARIENSI GENERATIM

§. I.

Codicis Novariensis Historia.

1. — Codicem Novariensem edituri, antequam de eo, sive *generatim* sub ratione paleographica, philologica, critica, sive *singillatim* quoad triplicem quam continet Collectionem, et singula quaeque eiusdem documenta, disseramus, nonnulla de eius recentiore historia breviter praemittenda, operae pretium duximus. Porro huiusmodi historia a chronologica serie illorum est desumenda virorum, qui hunc codicem docta manu contrectaverunt, pervolverunt, et perscrutati sunt. Atque in primis dolendum sane est, quod insignis Capitularis Novariensis Bibliotheca minime innotuerit duobus illis summis antiquitatis investigatoribus, Mabillonio nempe et Montfauconio, quorum, ut ait Peyronius, ¹ *unus eam nec nominavit, alter vero Novariam ipsam praetermisit ingloriam.*

2. — Iamvero primus, quem scimus, huius codicis scrutator recensendus est P. Allegranza ² O. P. Mediolanensis, qui ex eodem, *duo Stephani Grammatici Epitaphia*, necnon *Capitula Synodi Mediolanensis* (an. 864) *sub Tadone* edit in Opere cui inscribitur, *Opuscoli eruditi*, Cremonae anno 1781.

P. Allegranza.

3. — Haud multos post annos ampliorem huius codicis recensionem exhibuit Ab. Iohannes Andres Parmensis, in Epistola quae extat sub titulo; *Lettera al Signor Abate Giacomo Morelli sopra alcuni codici delle Biblioteche Capitolari di Novara e di Vercelli. Parma 1802.* Ibique (p. 65.) inter alia excerpta, *duas Dio-*

Andres.

¹) Peyronius. Cf. M. T. Ciceronis *Orationum fragmenta*. Stuttgartiae 1824. Praefatio de Bibliotheca Bobiensi p. 36.

²) Allegranza. Huic iure adiungendus esset etiam Can. Joseph Rabbaglietti, qui tunc Novariensis Capitularis Bibliothecae Praefectus erat, cuius investigationis indicia passim in ipso Codice occurrunt, ut ceterum testatur adnotatio, quam ipso in fronte primi eiusdem folii sua manu conscripsit, scilicet: *Il tomo e la colonna che io Canonico Giuseppe Rabbaglietti ho segnato nel Margine di ogni Concilio, Canone, od altra cosa, corrispondono alla Collezione dei Concilii stampata dal Zatta 1759. in f. Ma egli è da avvertire, che facendo i confronti bisogna osservare il principio ai Concilii stabiliti, ed avvertire alle note marginali, ed a quelle che sono a piè di pagina.*

nysii *Exigui Praefationes* ¹ primus in lucem protulit, et diserte tum de *Praecepto Papae Felicis morientis per quod sibi Archidiaconum Bonifacium post se substituere cupiebat*, tum de *Libello quem dederunt presbyteri LX post mortem Dioscori Bonifacio Papae* (p. 69.), tum etiam de *Synodo habita Franciae tempore Lotharii pro aedificatione Novae Romae* (p. 73.), disseruit. Nullum tamen verbum fecit de ineditis Latrocinii Ephesini documentis in eodem insertis.

Racca.

4. — Alia licet perbrevis eiusdem Codicis mentio, reperitur apud D. Carolum Racca Novariensem in Opusculo, *Del Duomo e del Battistero di Novara*, (p. 37.) anno 1837 Novariae edito. At nihil novi addidit praecedenti descriptioni.

Maassen.

5. — Quartum inter Novarienses Codicis scrutatores locum sibi vindicat, clarissimus Dr. Fridericus Maassen Iuris Canonici Professor in Universitate Vindobonensi ex speciali I. R. Academiae Scientiarum Vindob. mandato an. 1865, *Historiam fontium et Litteraturae Iuris Canonici* paraturus, hunc quoque codicem, quem iam praecedenti anno viderat, iterum *ex professo* inspexit, ² atque in *Bibliotheca latina Iuris Canonici Manuscripta* (Wien. 1866, p. 385) de eodem relationem inserendam curavit. Iamvero nihil omnino in ea invenitur, sive de Nova Dionysii Exigui Collectione, sive de tot hucusque deperditis documentis Flaviani, Eusebii, Procli, Innocentii, Felicis etc. sed hoc tantummodo ab eo promittitur, nempe, *se de quadam magna Collectione ad Eutychem spectante, in alia opportunitate ex professo verba facturum*. ³ Interim optima occasio ei arripserat huic promisso satisfaciendi, cum anno 1870 egregium et doctissimum sane opus *Geschichte der Quellen und der Literatur des canonischen Rechts in Abendlände* in lucem protulit, ubi pluries de ipso Codice Novariensi sermonem habuit, quin tamen ne verbum quidem de praetermissis faceret documentis. Hoc alterum Maassenii silentium profecto inexcusabile esset, nisi certum indicium praeberet tranquillae eius conscientiae, de tantorum documentorum praesentia atque praestantia invincibiliter inconsciae.

¹) *Praefationes*. Harum Praefationum mentio quoque fit apud F. A. Biener, *De Collectionibus Canonum Ecclesiae graecae*. Berol. 1827 p. 11. Item apud I. A. Montreuil, *Histoire du Droit Byzantin*. Paris 1843. Tom. I. p. 193. *Dionysii Exigui Praefatio ad Hormisdam* iuxta Andresii lectionem, extat quoque apud Em. Card. Pitra, *Iuris Ecclesiastici graecorum Historia et Monumenta*. Romae 1864 Tom. I. p. XLII.

²) *inspexit*. Re quidem vera idem Maassenius iam antea, anno 1864 ex hoc ipso Codice *Capitularia Lotharii I* ediderat, (Cf. *Sitzungsberichte der phil.-hist. Classe der kais. Academie der Wissenschaften*. Vol. XLVI. p. 68.) Itemque *Canones Synodi Mediolanensis*, tanquam ineditos, in Sessione Academica die 22 Martii an. 1865 communicaverat. (Cf. Op. cit. Vol. XLIX p. 306.)

³) *facturum*. Ea eius verba quae leguntur in *Bibl. lat. Iuris Can. Manuscripta* p. 389. *An diese kleinere Sammlung reiht sich eine grosse Sammlung von Actenstücken, die sich hauptsächlich auf die Angelegenheit des Eutyches beziehen. Ich werde über diese Sammlung bei einer andern Gelegenheit ausführlicher berichten*. Iamvero, ex hisce verbis, cl. P. Ewald in *Neues Archiv* (Tom. X. p. 616) anno 1885 affirmare non dubitavit, Actorum huiusmodi praetermissorum saltem *intellectualem inventionem* (intellektuelle Entdeckung) Maassenio ipsi esse assignandam. Si vera ita esset, non usurpatores fuisset messis alienae, quod longe absit. Indicent ergo integerrimi nostri lectores de hac gratuita affirmatione, quae non non modo verum etiam ipsum Maassenium evidenter laedit. Quomodo enim supponi posset eum huiusmodi Documenta reapse tunc *intellectualiter invenisse*, idest eorum praestantiam, raritatem imo singularitatem agnovisse, quin de eis, licet data occasione verba faceret? Cur nonnisi post 13 annos eundem codicem tertio revisendum curavit, cum iamdiu in nostras manus pervenerat?

6. — Anno 1871 cl. Prof. Augustus Reifferscheid ex speciali item Vindobonensis Academiae mandato, italicis perulstratis Bibliothecis, eadem Maassenii vestigia terens, hunc quoque Novariensem Codicem, singulorum documentorum titulis, initialibus ac finalibus verbis de more indicatis, in *Bibliotheca Patrum latinorum italica* (Tom. II p. 247,) ad unguem descripsit.¹ At nimis fortasse Maassenii competentis iudicio ac diligenti examine fretus, ne vel minimum quidem, dubium habere potuit de reconditis ibi thesauris, quos idcirco nec ipse vidit. Ceterum, vel accuratissima huiusmodi Novariensis Codicis descriptio, tot eruditorum lectorum oculis satis diu exhibita, facile attentionem alicuius ex illis attrahere potuisset, praesertim vero Dr. Maassenii, qui novam occasionem cepisset suis tandem satisfaciendi fere decennialibus promissis. Sed nequaquam. Tres integros annos tam pretiosus litterarius thesaurus, in publica ut ita dicamus, iacuerat via, quin nemo ex praetereuntibus, illum agnosceret, colligeretque.

7. — Postremo, anno 1874 mense Octobris, Sac. Guarinus Amelli tunc e Custodibus Bibliothecae Ambrosianae, ex mandato Excellentissimi ac Reverendissimi Angeli Ballerini Mediolanensis, Patriarchae Alexandriae, Novariensem Capitularium adiit Bibliothecam, codices ibi inspecturus quos pro nova Operum Divi Ambrosii editione conferret, atque ab eximia Reverendissimi Novariensis Capituli benignitate ac liberalitate veniam impetravit, secum Mediolanum exportandi inter ceteros, etiam Codicem n. XXX. 66 signatum, quippe qui ignotum et breve quoddam opusculum S. Ambrosio inscriptum contineret. Attento igitur huius codicis examine instituto, haud impervium ei fuit, thesaurum ibi absconditum, tot vetera Ecclesiasticae Historiae monumenta hucusque desiderata, quae, nescimus quo casu, tot doctissimorum virorum oculos manusque effugerant, recognoscere. Anno tandem 1878 Dr. Maassenius, cui ab eodem data fuerat notitia detectorum Novariensis Codicis documentorum, Mediolanum venit, viditque codicem apud iam triennalem eius perscrutatorem, immo et veniam ab eo impetravit exscribendi sibi *Capitularia Synodi Matsconensis*, quae postea edidit in *Sitzungsberichte der phil. hist. Classe* etc. Vol. XCII. p. 599. Anno vero 1882 horum documentorum notitia et specimen, Romae primum edita sunt ab eodem Sac. Guarino Amelli in Dissertatione cui titulus, *S. Leone Magno e l'Oriente*. Item, sequenti anno, tria alia documenta Felicem IV et Bonifacium II spectantia, in eiusdem Epistola ad cl. Ab. L. Duchesne, ephemeridi mediolanensi *La Scuola Cattolica* (anno XI. Tom. XXI. fasc. 122.) inserta, publici iuris facta sunt. Denique intercepta ex diversis rerum causis huius Codicis editio tum in *Spicilegio Ambrosiano*, tum inter *Monumenta Vaticana* inserenda, nunc tandem aliquando Deo annuente, benignis et diu expectantibus lectoribus exhibetur.

¹) *descripsit*. Nihilominus, neque huiusmodi descriptio expers fuit erroribus, quos inter recensendi sunt; a) erronea plarium foliorum computatio, b) omissio integri versus, Epitaphii Stephani, eiusdemque falsae lectiones c) *Nominum* quorundam, prout videre est in notis ad pagg. 199-200-336. Quibus hi quoque adiungendi essent, videlicet: — Reiff. op. c. p. 254 ita habet: f. 83 b. *Item eiusde* (sic) *ex hymno vespertino*. Cod. vero: f. 84. a. *Item eiusdem ex hymno vespertino*. — R. l. c. p. 257. in notis, *Novariae dari m. al.* Cod. om. *dari* prouti cerni potest in ipso *facsimili* n. 4. — R. l. c. p. 621 *Cerus sic*. Cod. vero nitidissime habet, *Clerus*.

Corollaria.

8. — Quae cum ita sint, ex hac genuina nostri Codicis historia, haec duo saltem erui possunt: I.^o non in uncialibus tantummodo, vel palimpsestis, pulverulentis aut vetustate exesis codicibus, sed etiam in minusculis et optime exaratis conservatisque membranis, vetera insigniaque deperdita monumenta inveniri. II.º etiam *post terga metentium* doctissimorum ac diligentissimorum virorum qui praesertim postremis hisce temporibus, totius Europae bibliothecas adierunt, adhuc spicas nonnullas, immo et manipulos integros colligendos superesse.

§. II.

Descriptio Codicis iuxta quaterniones.

Quaterniones
numero insigniti.

9. — Inter Capitularis Bibliothecae Novariensis codices, procul dubio principem nunc sibi vindicat locum, iste pretiosissimus qui ibidem exterius manu saec. XVII signatur: *Concilia et Collectiones Conciliorum Codex saec. XI. N. 66. n. XXX.* Interius vero manu saec. XVIII hoc titulo inscribitur: *Collectio Canonum in cujus calce synodus habita a Tadone Archiepiscopo Mediolanen. Codex saeculi XI Ecclesiae Novariensis N. 66.* Est autem membranaceus, formae fere quadratae, in folio min. m. 0. 40 × 0. 29, constans foliis 283, quae in triginta septem quaterniones compaginantur. Hi porro quaterniones, fere omnes sunt integri, ac duobus exceptis, unica tantum columna triginta sex lineis sunt exarati, siglaque numerica rubro minio ab eodem amanuensi in calce postremi folii versi signantur. Huiusmodi signa triplicem quaternionum seriem, triplici diversae Collectioni respondentem, evidenter produnt, prout in subiecta Tabula cerni poterit.

I Series			II Series			III Series		
[II]	q. I.	f. 5-11	[XVIII]	q.	f. 129-136	[XXXI]	q.	f. 233-239
[III]	q. II.	f. 12-19	[XIX]	q. II.	f. 137-144	[XXXII]	q. II.	f. 240-247
[IV]	q. III.	f. 20-27	[XX]	q. III.	f. 145-152	[XXXIII]	q. III.	f. 248-255
[V]	q. IIII.	f. 28-35	[XXI]	q.	f. 153-160	[XXXIV]	q. IIII.	f. 256-263
[VI]	q. V.	f. 36-43	[XXII]	q. V.	f. 161-168	[XXXV]	q. V.	f. 264-279
[VII]	q. VI.	f. 44-51	[XXIII]	q. VI.	f. 169-175	[XXXVII]	q.	f. 280-283 ¹⁾
[VIII]	q. VII.	f. 52-59	[XXIV]	q. VII.	f. 177-184			
[IX]	q. VIIII.	f. 60-65	[XXV]	q. VIII.	f. 185-192			
[X]	q. IX.	f. 66-73	[XXVI]	q. VIII.	f. 193-199			
[XI]	q. X.	f. 74-81	[XXVII]	q. X.	f. 201-208			
[XII]	q. XI.	f. 82-89	[XXVIII]	q. XI.	f. 209-216			
[XIII]	q. XII.	f. 90-96	[XXIX]	q.	f. 217-224			
			[XXX]	q.	f. 225-232			

¹⁾ 283. — Reiffescheid, nescimus qua ratione numeravit folia 290, pro 283 ut etiam apud Raccam op. cit. p. 37 inveniuntur. At manifeste eius errata computatio, ita est corrigenda: f. 218, corr. 220. — f. 275, corr. 267. — f. 279, corr. 271. — f. 280, corr. f. 272. — f. 281, corr. f. 273. — f. 282, corr. f. 274. — f. 283, corr. f. 276. — f. 285, corr. f. 277. — f. 288, cor. f. 282. — f. 290, corr. f. 283.

10. — Praeter hos recensendi sunt etiam quaterniones XV (f. 103-109), XVI (f. 110-117), et XVII (f. 118-128), qui Seriem II immediate praecedunt, eique coniungi posse videntur, utpote qui licet numero careant, tamen manu eiusdem amanuensis, unaque columna exarati fuerunt. Denique restant quaterniones I (f. 1-4), XIV (f. 97-102), et XXXVI (f. 268-274), qui, cum numero minioque careant, manu omnino diversa, duplicique columna sint conscripti, iure tamquam *extravagantes* vel *extranei*, idest ad alios codices pertinentes, censeri possunt. Attamen insertio eorum satis antiqua supponi potest. Immo, quoad quaternionem XXXVI, qui in medio quaternionis XXXV insertus extat, ita fuisse iam saec. X. suadet quaedam rasura quinque ¹ linearum in capite f. 275 r. quae a coeva manu saec. X. ² in margine inferiore praecedentis f. 267 v. transcriptae fuerunt, ne documentum contextus, ab inserto quaternione XXXVI interciperetur.

Quaterniones
numero expertes.

11. — Ex foliorum computo supra descripto, constat undecim ex triginta septem quaternionibus non integros esse sed mutilos. Hi porro recensentur: — 1) Quaternio I, cui desunt quattuor folia, scilicet 3, 6, 7, 8. — 2) Quaternio II, priore carens folio, qui tamen probabilius vacuus fuit, nisi quis Praefationem aliquam novae huic Dionysii Exigui Collectioni praepositam, (Johannique fortasse Papae II inscriptam) supponere auderet. — 3) Quaternio IΔ, ante f. 65 adhuc vestigia servat duorum foliorum, quae vandalica manus barbata avulsit, non sine gravi ipsius textus iactura. — 4) Quaternio XIII, partem inferiorem certe vacuum postremi folii amisit. — 5) Quaternio XIV, duobus postremis foliis, probabilius vacuis, caret. — 6) Quaternio XV, priore folio, probabiliter vacuo, deficit. — 7) Quaternio XVII, vestigia prioris folii, probabiliter vacui, servat. — 8) Quaternio XXX, postremis duobus foliis, probabilius vacuis privatus fuit. — 9) Quaternio XXXI, priorem folium, fortasse vacuum amisit, nisi hic quoque supponatur Praefationem aliquam huic tertiae Collectioni fuisse praemissam. — 10) Quaternio XXXVI, postremi folii, probabiliter vacui, est mutilus. — 11) Quaternio XXXVII, quattuor tantum constat foliis, amissis fortasse foliis 3. 4. 5. 6. probabilius vacuis.

Quaterniones
mutili.

§. III.

Generalis Documentorum recensio.

12. — Quaterniones supra descripti continent 112 documenta, quorum generalis recensionem hic exhibemus. Primus ergo quaternio haec 7 amplectitur documenta, videlicet: 1) f. 1. v. ORDO HEBRAICARUM LITTERARUM CUM INTERPRETATIONIBUS ET INTELLECTU EARUM SECUNDUM IERONIMUM, desumptus ex Epistola XXX

Documenta in
quaternione I.

¹⁾ *quinque*. Reifferscheid l. c. p. 260 erravit asserens quattuor tantum esse lineas abrasas, neque agnovit allatam rationem huiusmodi rasurae.

²⁾ *saec. X.* Cf. Tab. IV. n. 18 facsimilium.

S. Hieronimi ad Paulam, apud Migne XXII p. 443. — 2) Sequitur haec adnotatio iuridica, manu cœvta exarata; *Vocationem episcopi litteris debere fieri. Cap. XVIII. Conc. Cartaginensis. — XLIII. Africani. — XXXV. Agatensis. — XIII. Terragonensis. — VII. Primi Toletani. — III. Bonifacii papae. — XVI. Celestini. — VIII. Felicis. — XL. Damasi papae.* — 3) f. 2 r. BEATISSIMO SILVESTRO IN URBE ROMA APOSTOLICE SEDIS ANTESTITE, prout extat in Codice Quesnelliano apud Migne ¹ LVI p. 367. Maassenius vero in sua *Geschichte* etc. p. 40 inter recensitos Codd. Frising. Quesnell. Colbert. Virceburg. ac Diessen., qui hoc continent documentum, hunc quoque adnumerare praetermisit. — 4) f. 2. v. EPISTOLA AURELI ET MIZONI AD EPISCOPOS NUMIDIAE ET MAURITANIAE quae pertinet ad Carthaginense Concilium anni 397, et extat apud Mansi. III col. 918. Huius tamen, deficiente folio, nonnisi perpauca priora remanent verba. — 5) f. 3. r. sequitur anonymum quoddam fragmentum, acephalum ob quaternionis defectum, quod incipit verbis, *dicatur nisi haec apertissime anathemaverint*, et explicit verbis; *quidquid eis a domino praecatur ut recte accipiet vivendo illi placeat . . .* Quo loco cessavit amanuensis spatium fere integri folii vacuum relinquens. Iamvero ista pertinent ad Epistolam Synodalem Concilii Carthaginensis contra Pelagianos II (an. 416) quae legitur apud Mansi IV. col. 321. Sed neque Maassenius neque Reifferscheid de hoc documento mentionem fecerunt. — 6) f. 4. r. HAEC ISTA CONTINENT. I. *Canones Apostolorum L.* explicit, *XLIII. Epistola zozimi pape escio episcopo solitano salutem.* Est nempe index XLIII Capitulorum cuiusdam Collectionis valde affinis cum Codd. Vat. 1342, Barb. 2888 et Oxon. 893, qui ex hoc ipso Codice a Maassenio ² editus fuit (op. c. p. 514). — 7) Postremo huic alius subiungitur index Provinciarum et Metropolum Galliarum, qui incipit; HIC TENENTUR PROVINTIAE GALLICA NEQUE CIVITATE SUNT GALLICANI METROPOLIS. PROVINTIA LUGDONENSIS PRIMA, et explicit f. 4. v. *civitas elusatium.* Extat autem apud Guerardium, ³ et invenitur in pluribus Mss. Codd. ac Collectionibus, quas Maassenius recenset (op. cit. p. 407).

Documenta 48 in
quatern. II-XIII.

13. — Duodecim quaterniones quae in I Serie sunt descripti, nempe a II ad XIII, quadraginta octo documenta complectuntur quæ sub titulo, *Dionysii Exigui Nova Collectio*, in priore Parte huius Tomi edita sunt. De his inferius *singillatim* erit agendum.

¹) *Migne.* Nonnullas tamen variantes lectiones nota dignas, hoc loco subnectendas censemus, videlicet: Cod. *Sciendum est sane ab omnibus* (Ed. om. ab) — *pro destruenda* (Ed. propter d.) — *portas inferni* (Ed. p. inferi) — *in caelo* (Ed. in caelis) bis — *Et ambo* (Ed. Ambo ergo) — *idem B. Petri* (Ed. eiusdem B. Petri) — *pro tanti apostoli* (Ed. pro tanta d.) — *hoc fecerit causa* (Ed. hoc fecit c.) — *Achillem* (Ed. Achilam) — *antea in questionem* (Ed. ante ad inquisitionem) — *quem non solum apud Alexandriam* (Ed. om. quem) — *iudicari* (Ed. iudicare) — *substantibus* (Ed. subsistentibus).

²) *Maassenio.* Hae tamen lectiones variantes a codice notandae sunt: II. *Canones Niceni tituli XXIII* (Ed. M. XXII) — III. *fieri debeat.* (M. debet) — VI. *Canones sancti Silvestri.* (M. om. Sancti) — XLIII. *Egabinum.* (M. Egabinum).

³) *Guerardium: Essai sur le système des divisions territoriales de la Gaule depuis l'âge Romain jusqu'à la fin de la dynastie Carolingienne.* Paris 1832.

14. — Quaternio XIV tria praebet documenta, videlicet *tres S. Caelestini Epistolae*, quarum variantes lectiones a nobis excerptae (cf. p. 193-195), diversam recensionem, plerumque meliorem edita, proferre videntur. Illis vero quae suo loco in *Monito* praenotavimus, hoc quoque addendum putamus quod, ex ipsis verbis, « ITEM CAELESTINI PAPAE ECCLESIAE ROMANAE, » facile innui posset, alteram S. Caelestini Epistolam praecessisse, prout reapse occurrit in Cod. Vat. 5845 a Balleriniis ¹ descripto, necnon in Collectione Cod. Vat. 1342 apud Maassenium (op. nom. p. 519.). Hinc iure etiam quamdam inter utrasque Collectionis affinitatem intercedere suspicamur.

documenta 3 in
quatern. XIV.

15. — Quaterniones XV et XVI duo continent documenta hisce verbis praenotata: a) *PREFATIO*, vel *Epistola Cresconii ad Liberinum*, b) *DEINCEPS SUCCE-DUNT CAPITULA CCC*, seu *Breviarium in Concordia Canonum Cresconii* editum a Justellio in *Bibliotheca Iuris Canonici* p. 456.

documenta 2 in
quatern. XV. et
XVI.

16. — Novem et viginti alia documenta quae excerptim in parte secunda huius voluminis exhibentur sub titulo, « *Collectionis Dionysio-Hadrianae excerpta*, » partim in eodem quaternione XVI, caetera vero in sequentibus usque ad quaternionem XXX inveniuntur.

documenta 29
in quatern.
XVI-XXX.

17. — Denique quaterniones XXXI-XXXVII, comprehendunt unum et viginti documenta quae in parte tertia huius tomi proferuntur sub titulo, « *Canonum Poenitentialium Collectio Novariensis*. » His autem documentis adiungenda sunt alia duo in quaternione n. XXXVI inclusa, de quibus etiam mentionem fecimus in nota ad pag. 330. Quorum unum (a Maassenio praetermissum) « *Quattuor Capitula in Synodo apud Carisiacum contra Praedestinatianos an. 853 constituta*; » alterum vero, « *Acta Synodi Valentinae an. 855.* » complectitur.

Documenta 23
in quatern.
XXXI-XXXVII.

§. IV.

Codicis paleographica, ortographica, grammatica.

18. — Codicem novariensem licet unius eiusdemque aevi atque scripturae, diversorum tamen librorum fuisse manibus exaratum, satis evidenter apparet ex characterum speciminibus quae in Tabulis *facsimilium* huic Tomo adnexis, inspiciuntur. Trium enim amanuensium diversae manus iuxta triplicem quaternionum seriem in eodem codice praecipue distinguuntur; videlicet: — 1) Manus calligraphi peritissimi (cf. *facs.* n. 11) quae, paucis exceptis paginis, *Novam Dionysii Exigui Collectionem*, necnon *Breviarium Cresconii* exaravit, quaeque ceteris antecellit, tum vividiore minio in titulis characterem *capitali rustico*, ut aiunt, exornatis, tum pulchriore et grandiore litterarum forma. Attamen a p. 35 usque

Amanuenses
diversi.

¹⁾ Balleriniis. Cf. *De antiquis Canonum Collectionibus et Collectoribus*. Pars. III. Cap. III. n. 5.

ad p. 60 plures occurrunt paginae, quae diversae rudiori licet coevae manui suppletis calligraphi tribui posse videntur, praesertim ob specialem maiorum litterarum formam. (Cf. facs. n. 1. 2. 3.) — 2) Alterius quidem sed mediocris calligraphi manus exaravit secundam codicis partem; nempe *Collectionem Dionysio - Hadrianam*. Istius quoque litteratura optime secernitur, potissimum ab usu pene constante nexus litterarum *st*, necnon a duplici forma qua utitur litterae *a* et *a*. — 3) Tertii calligraphi aequae mediocris manus ea est quae *Canonum Poenitentialium Novariensem Collectionem* in tertia codicis parte conscripsit. Ipsa autem a ceteris discernitur sive ex usu promiscuo duplicis formae *a* et *a*, sive ex fere iugi absentia nexus, quem supra nominavimus, litterarum *st*, sive etiam ex speciali curvioris forma litterae *h*, quae uncialem imitatur. Huic probabiliter tribuenda est etiam quaternionis I scriptura, necnon iuridica illa adnotatio in f. 1 de qua superius p. 24. Praeterea hisce alii fortasse minores adnumerari possent amanuenses, vel saltem alia scripturarum genera ut puta — 1) in quaternione XIV (Cf. facs. n. 12.) — 2) in quaternione XXXVI, (Cf. facs. n. 13.) — 3) Item ibidem p. 274 (Cf. facs. n. 8.) — 4) Denique in pag. 62 (Cf. facs. n. 14.)

Stephanus
Grammaticus

19. — Prae caeteris tamen animadversione digna videtur manus quaedam non calligraphi, sed potius scribae velociter scribentis, cui debentur duo Stephani Grammatici Epitaphia, (Cf. facs. n. 4 et n. 6), necnon frequentes correctiones, ut suis locis indicavimus. ¹ Eidem fortasse tribuendae sunt nonnullae lineae pagg. 58. 173. r. 182. r. 184. r. (Cf. facs. n. 15), itemque tituli abbreviati capitalibus litteris neglecter descripti, in superiore margine uniuscuiusque paginae secundae et tertiae Collectionis. Huic aliquantulum affinis videtur etiam scriptura *duarum Dionysii Praefationum* (Cf. facs. n. 12) epitaphia quae modo commemoravimus immediate praecedentium, necnon quattuor linearum quae a f. 197 r. abraso, in inferiore margine f. 196 v. transcriptae sunt. Quoniam vero magni interest definire utrum ista epitaphia reapse veluti autographa ipsius Stephani Grammatici habenda sint, necne; inter characterum Specimina Tab. II n. 5, autographam eiusdem subscriptionem ² exemplandam curavimus. Haec autem ob vetustatem et humiditatem partim evanida, ita se habet: † *Ego Stephanus Grammaticus huic decreto consentiens subscripsi*, extatque in charta authentica donationis, factae Capitulo Novariensi ab Episcopo Aupaldo an. 985 Indict. XIII. Iam vero, hac subscriptione attente collata ³ cum epitaphiorum litteratura, nos quoque cum Andresio, utriusque manus identitatem adfirmare non ambigimus. Quod si epitaphium alterum (Cf. facs. n. 6)

¹) indicavimus. Cf. praesertim pagg. 5 v. 159 v. 162 r. 164 r. 235 r. 256.

²) subscriptionem. Hoc specimen ad unguem expressimus ex photographia quam ad nos transmisit Illusterrimus ac Reverendissimus Can. Bibliothecarius A. J. Del Vecchio Vic. Gen. Dioec. Novar. cui, nunc quoque debitas gratias referre pericundum nobis est. Haec tamen charta adhuc desiderari videtur inter *Monumenta Historiae Patriae*, Augustae Taurinorum edita.

³) Collata. Cf. praesertim verba *Ego Stephanus*, cum illis Epitaphii, *Erudiens, Virgo, Stephani* Item *Grammaticus consentiens*, cum *graderis, modicus, instituens*.

a priori aliquantulum differre videatur ob crassiorem scripturam et incertiorem characterum ductum, id facile explicari potest dummodo animadvertatur, unum a Stephano adhuc iuvene, alterum ab eodem iam senescente exaratum fuisse. Porro de hoc Grammatico vix aliquid scire possumus, praeter ea quae ipse de se loquitur in suo epitaphio:

*Novariae natus, Papiae moenibus altus
Urbe velut potui doctor utraque fui.
Me rex Otto potens Francorum ¹ duxit in urbem
Qua legi multos mente vigente libros.
Hinc me digressum proprium suscepit alumnum
Virgo salus mundi mater et alma Dei.
Protinus amissam studui reparare sophiam
Erudiens pueros instituensque viros.*

Iam, utrum primo Imp. Ottonis I adventu in Italiam (an. 951), an potius altero (an. 961), ² et in quamnam Francorum urbem ³ Stephanus ab eodem ductus fuerit, itemque ubinam multos legere potuerit libros, ad codicis aetatem et patriam praecise dignoscendam, plurimum quidem scire conferret. Quae cum nondum hucusque soluta sint, coniecturare liceat, Stephanum nostrum apud Brunonem ⁴ eiusdem Ottonis fratrem Archicapellanium et Cancellarium, virum litterarum bonarumque artium cultorem atque mecenasem egregium, cuius ornatissima bibliotheca frui potuerit, nonnullos annos transegisse.

20. — Ceterum codicem nostrum inter annos 951 et 985, et quidem probabilius in Germania exaratum fuisse, nonnulla paleographica indicia confirmare videntur. Huiusmodi essent; a) carolina ipsa scriptura quae et celeberrima Turonensi schola derivata plurimum apud Alemannos obtinuit, quaeque si conferatur cum codicibus certe in Germaniae partibus conscriptis, cum illis optime convenire in-

Codicis aetas et
patria.

¹) *Francorum*. Vox ista ambigue collocata referri posset etiam ad Ottonem, et tunc videretur Stephanum Romam ductum fuisse, quod aliunde valde inverosimile apparet.

²) *an. 961*. Racco, op. cit. p. 36 non ad rem adducit Viduchindi auctoritatem quasi in Lib. III *Annalium Saxonum* scripsisset, *Stephanum ab Ottone I circa an. 961 missum fuisse*, cum e contra de illo plane siluerit. Hoc item tempore alius quoque Grammaticus Novariensis, nomine Gunzo ab eodem Ottone in Lorenam evocatus fuit, ut ipse testatur in: Epist. ad Augienses (apud Migne CXXXVI. 1285) hisce verbis: *Venerabilis rex Otto saepe apud Italiae principes quibusdam moliminibus egit, quatenus ad haec regna evocarer*.

³) *urbem*. Quibus fulti argumentis Andresius ceterique post eum affirmaverint, hanc fuisse Magdeburgum, nos latet. Licet enim ex chronicis constet, Ottonem ex Italia reversum iter Magdeburgum arripuisse, tamen ex notitia quam perhumaniter nuper ad nos transmisit cl. Dr. F. E. A. Martini Ienae Universitatis Bibliothecarius, *Stephanum Wirceburgi vixisse et docuisse constare videtur*.

⁴) *Brunonem*. In eius vita a Ruoigero an. 968 descripta (apud Migne CXXXIV. p. 941) inter caetera legitur: *Huc (sc. ad Brunonem) ex omnibus finibus eius confluebat totum quod sibi aliquid esse videbatur . . . quocumque circumagebantur tabernacula aut castra regalia, (Bruno) bibliothecam suam sicuti arcam dominicam circumduxit*.

venietur; ¹ b) initiales litterae capitales grandioris simpliciorisque formae nigroque atramento descriptae, quibus potissimum utebatur schola teutonica; c) nonnulli litterarum *st*, *ct* nexus, necnon littera *h* quae uncialem formam imitatur. Alia praeterea indicia quae eandem codicis patriam esse comprobare valeant, tum *elencus teutonicorum nominum qui beneficia in Italia habebant anno 846*, Capitulari Lotharii I adnexus, tum Acta aliquorum Conciliorum quae paulo ante in Gallia habita fuerant, suppeditare possent.

Sigla iuridicae.

21. — Praeter consueta scripturae compendia sive communia sive propria caroliniae litteraturae offenduntur, praesertim in priore Collectione, nonnullae siglae iuridicae, quarum antiquissimum usum nemo ignorat,

$\bar{v} s.$ cons. = *vir spectabilis comes*
 $v. c.$ cons. = *vir clarissimus consul*
 $\bar{v} v.$ cc. = *vir clarissimi*
 $\bar{v} d.$ = *vir devotus*
 $\bar{v} v.$ = *vir venerabilis et venerabilis*
 $\bar{p} p.$ augg. = (p. 58 r.) *perpetui Augusti*
 $\bar{i} m p p.$ Caess. semper augg. = *Imperatores Caesares semper Augusti*
 $\bar{c} o n s s.$ ff. ll. = *consulibus Flavianis*

$\bar{p} r i m.$ nōt. = *primicerius notarius vel primicerius notariorum*
 $\bar{d} e f.$ = *defensor*
 $\bar{i} u d.$ = *iudicans*
 $\bar{s} s.$ = *subscript et subscripti*
 $\bar{d} . \bar{d} i x.$ = *dixit*
 $\bar{p} p o.$ = *perpetuo*
 $\bar{v} r.$ = *vir reverentissimus*
 $\bar{v} v. r r. et \bar{v} v r.$ = *viri reverentissimi*
 $\bar{p} p. a u g.$ = *perpetuus augustus*
 $\bar{s} s. m e n s i s$ (p. 36 v.) = *suprascripti mensis*

His addi possunt, utpote minus usitatae, siglae: $\bar{p} r b t$ pro *presbiter* (pagg. 27 v. 35 r. 38 v. 47 r.) $\bar{p} r b s$ (p. 59 r.) *presbiteris*. — a $\bar{p} r b t$ (p. 34 v.) a *presbitero*. — $\bar{f} r t$ (p. 59 v.) *frater*. — $\bar{n} r t$ (p. 26 r.) *noster*. — $\bar{i} r l$ (p. 15 v.) *Israel*. Has vero quattuor siglas interpretari nullo modo potuimus, scilicet; (p. 27 v.) *Marciani pāp.* — (p. 54 r.) *R. ingressus* — (p. 59 v.) *et reliqua reQ. leguntur*. — (p. 234 v.) *Lb*.

Codicis
orthographica.

22. — Ad codicis orthographiam quod attinet, satis nos fecisse arbitramur, speciali indice, prioris tantum Collectionis, huc volumini apposito, ad normam editionis illius quae de Iordanis operibus cl. v. Th. Mommsenius curavit, hac potissimum ratione ducti, ut facile exinde utriusque indicis cognationis nexus appareret. Eorum enim scribendi ratio mire congruit cum certis epigraphicis monumentis saec. VI, Romae sub Iustino et Iustiniano inter an. 518 et 565 descriptis, quae extant apud cl. I. B. De Rossi in *Sylloge Inscriptionum Christianarum urbis Romae* (Vol. I. p. 966-1116). Hinc nostro quoque codici ea quae Mommsenius de Iordanis orthographia docte praefatus est quadrare possent.

¹) invenietur. cf. *Catalogue of ancient Manuscripts in the British Museum. London 1884 Part. II. Latin*. Tab. 57 cuius codex Ultraieci scriptus fuit; necnon Tab. 58 cuius Codicis patria haud longe a Turone fuit. Item specimina photolithographica apud *Neues Archiv*. Vol. II. an. 1876 (pag. 566.) licet ad saec. XI ineunt. spectent. Demum *Paleographical Society* Tab. 169 (an. 854-875).

Verumtamen non silentio praetereunda sunt orthographica nonnulla quae codicis nostri propria videntur, uti, permutationes haud rae litterarum *a* et *e*, *a* et *i*, *c* et *g*, *c* et *t*, ¹ *r* et *s* et viceversa; usus promiscuus duplicis orthographiae in quibusdam verbis; additiones et omissiones litterarum *s*, *c*, et *t* finalium, quarum exempla in eodem indice reperientur.

23. — Orthographicis vero differentiis quae vulgari ac barbarae latinitati adscribi solent, passim etiam patentes errores admiscentur, qui sive ex falsa verborum distinctione, sive ex equivoca dictatoris pronuntiatione derivati, librariorum certe negligentiam vel ignorantiam testantur. Quod quisque, collato eorum indice, facile sibi persuaderi poterit. Hisce erroribus partim obviare conati sunt correctores, qui tres eiusdemque aevi fuisse putamus, scilicet, Stephanum grammaticum, aliosque duos quorum unus subtili, alter vero subtiliore stilo pallidoque atramento usus est. 2 Correctiones in priore Collectione perrarae sunt, immo a p. 41 ad p. 60 paene nullae; a pag. 60 vero ad p. 96 (exceptis pagg. 90 v. et 91 r.) ne vestigium quidem correctionis apparet. Hae tamen frequentiores sunt in duabus alteris Collectionibus, ita ut a p. 97 ad finem usque vix paucae inveniantur paginae, quae correctorum stilum non fuerint expertae. Porro licet hi plerumque tantummodo errores sensum pervertentes respexisse videantur, non tamen errores quoque veteris orthographiae rationem praeseferentes corrigere neglexerunt. Quin immo correctorum studium atque zelum intra orthographiae et grammaticae fines minime contineri potuisse, sed eos interdum glossatoris quoque officio functos esse, marginales et interlineares notae appositae clare demonstrant. Ceterum nec ipsi semper ab erroribus immunes fuerunt. Sic enim ex. gr. male correxerunt p. 7. v. *dicto tenus* in *dicto tenemus*; p. 28. r. siglam *vr.* in *ven*; p. 39. v. *ex prefectis* in *ex praefectus*; p. 37. r. *synodus* in *synodi*; p. 52. v. *divinitatis* in *dignitatis*; p. 53. r. *divinitati* in *dignitati*; p. 54. v. *indatur* in *inducatur*. Plures item evidentes lacunae et errores quos inemendatos praetermiserunt, eorum diligentiam et peritiam aliquatenus infirmare videntur. Absit tamen ut sive librariorum imperitiam, vel nimiam correctorum moderationem vituperandam nos putemus; quin immo felicem culpam illam dicimus qua genuina archetypi descriptio fideliter ad nos usque servari potuit. Et re quidem vera ex una parte, librariorum ignorantia omnis interpolationis suspicio excluditur, ex altera vero, ipsa

Errores et
correctiones.

¹ *c* et *t* — Huius exempla quae in Indice nostro desiderantur, hic subnectimus; — *ci* pro *ti*: *cercio*rem p. 142. *condicio* 21. 22. 82. *disperciens* 140. *inicium* 4. *maliciae* 169. 185. *miliciam* 41. 61. *paciens* 78. 80. 163. 164. 171. 175. *propicia* 101. *solacium* 6. 164. *substancia* 4. *tradicio* 3. *viciari* 125. — *ti* pro *ci*: *adiens* 60. *amitiarum* 185. *audatia* 44. 58. 152. *contumacia* 46. *dissotia* 11. *fidutia* 60. *inditium* 28. 83. *iuditium* 2. 28. 36. 53. 86. 186. *mendatium* 83. 88. 139. *obitio* 154. *pertinatia* 56. 136. *praeiuditium* 74. 117. 123. *provincia* sic semper — *quandotius* 35. 36. *sotius* 90. *suspitione* 3. 63. 116. *spetiae* 41.

² Cf. quoad Stephanum correctiones quae passim in notis indicantur sigla S; quoad II. correctorem pagg. 32. v. - 33. r. - 34. v. - 35. r. - 39. v. - 132. v. - 132. v. - 147. r. - 149. v.; quoad III. correctorem pagg. 169. v. - 164. v. - 167. r. - 166. v. - 174. v.

indistincta et saepe inrationabilis syllabarum verborumque distributio, eorumdem diligentiam immo scrupolositatem, archetypum sibi propositum ad unguem exprimendi liquido demonstrare videtur.

Archetypi indicia.

24. — Iamvero codicis Novariensis archetypum caractere quidem continuo, non tamen uncialibus sed cursivis litteris, et verosimilius quales sub n. 24 nostrorum *facsimilium* inspicere possunt, exaratum fuisse ex his indicis, suspicamus, videlicet: 1) ex amanuensis errore qui (p. 20. v.) pro *Actii* legit *Attici*. Talis enim error optime explicari potest ex facili confusione affinium peculiariumque nexum ¹ *ae* et *at* illius scripturae, ut ex. gr. in verbis *ministrat* et *alimoniae* facs. n. 24. cerni licet. 2) ex frequenti permutatione litterarum *r* et *s*, *a* et *u* — 3) ex confusione litterae *s* et *y* in nominibus *Dorslei*, *Dorslitani* *Dorsleorum* etc. pro *Dorylei*, *Dorylitani*, *Doryleorum*, necnon *Osius* (p. 107.) pro *Cyrus*. 4) ex confusione item litterae *i* et *l* ut in voce *iectas* (p. 110.) pro *lectas*. 5) ex reliquiis veteris cursivae scripturae quae adhuc in nonnullis correctionibus apparent, prout ex. gr. p. 8 ubi *ego* emendatur in *ergo*, item passim quoties *i* corrigitur in *e*; ac denique in nexibus litterarum *ri*, *ro*, *ct*, *rt*, qui praesertim in 2.^a collectione offenduntur. (Cf. pagg. 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125.).

Cod. Vat. 1322
affinitas cum Nov.

25. — Hoc loco non abs re erit, singularem quandam cognationem, quam inter codicem Novariensem et Vaticanum 1322 animadvertimus, ostendere, ut quisque, utrum ex uno eodemque archetypo ambo originem duxerint, necne, sibi persuaderi possit. Codex ergo Vaticanus ² membranaceus, formae quadratae, duas complectitur partes scripturae et aetate plane diversas. Prior enim tribus tantum constans quaternionibus et duobus foliis (a f. 1 ad 24) saec. IX ineunt. est exarata (Cf. facs. n. 9); altera vero (a f. 25 ad f. 281) quaterniones habens XXXI, caractere *semiunciali* ut aiunt, saec. VI vel VII descripta fuit. (Cf. facs. n. 11). Iam hic de prior tantummodo parte sermo est, quae tum ipsissima nostri codicis documenta a n. VIII ad n. XXII usque continet, tum miram cum eodem affinitatem etiam orthographicam ex nonnullis erroribus utrique communibus, palam ostendit. Hi autem speciminis gratia sunt: (p. 38) *portent uose* pro *portentuose*. (p. 38) *auditur uas* Vat. *auditus uas* pro *auditu suas*. (p. 41) *multis annos* pro *multos annos*. (p. 44) *quamviso* pro *quamvis* — *quosdam* pro *quondam* — *post uninaturam insule* pro *post unitarum insulse* — *augmentantur* pro *argumentantur* — *de male additum*. (p. 45) *inconfuse immutabilem* *divinis* et *proinconfuse immutabiliter indivise*. — *verum* pro *Verbum*. — *munda* pro *mundana*. — *dicere* pro *licere*. — *defuisse* pro *fuisse* (p. 46) *Parisophia* pro *Pansophia*. — *in-humatus* pro *inhumanatus*. (p. 47) *et inhumana* pro *et inhumanatus*. (p. 48) *eocomenica* pro *oecumenica*. (p. 49.) *Leonis* pro *Leoni* — *Anatholio urbis archiepiscopo* pro *Anatholius vir reverentissimus archiepiscopus*. (p. 52) *quorum nomina his* quae alibi desunt. *maiore theotoco nomica* pro *maior et oecumenica* — *subsedeant*. *Iocensium* pro *sub*

¹) *nexum*. Hinc quoque explicari facile posset error vocis, vero (p. 82) pro *utero*.

²) *Vaticanus*. Plures de hoc codice egerunt, precipue vero Mansi, Ballerini, Maius, Thiel et Maassenius.

sede Antiochensium. (p. 54) aequae pro ea quae. (p. 61) pari fuerint pro passi fuerint. Non desunt quidem nonnullae inter utrumque orthographicae differentiae, attamen non tales hae sunt quae evidentem eorum cognationem destruere valeant, cum aliunde facile explicari possint. Quod ut evidentiùs appareat, integram Codicis Vat. paginam e regione Cod. Nov. conferendam subnectimus, lectionibus tum discrepantibus tum congruentibus caractere diverso notatis.

COD. NOV. (p. 32 v.)

Sed damnata impietate hereseos. nulum de perditione cuiusquam catholica aecclesia sentiant detrimentum. Quod autem pietatem vestram his quas per meos misi epistolis obsecravi; nunc quoque simili fiducia praecor. ut vice mea acturos commendatos per omnia habere dignemini. Quo facilius ac diligentius quae optimo fidei vestrae ordinata sunt studio salubri impleantur effectu. DATA XIII KAL. AUG. ADELPHIO. VC. CONS.

IMPERATOR MARCIANUS AUG. PALLADIO PRAEF. PRAETURII.

Licet etiam sacratissima constitutione mansuetudinis nostrae cautum ac definitum sit. quae in eos severitas exercenda sit. quae eutyches vel apollinaris heretica perversitate secuti a religione et fide catholica deviarunt. alexandrinae tam urbis cives atque habitatores tantis sunt apollinaris infecti venenis. ut necessarium fuerit ea quae ante iam sancimus repetitio nunc etiam lege decernerent; oportet enim ut sit numerosa severitas sanctorum. ubi licentia crebra culparum custodiendi praeterea orthodoxe fidei cur tanto a severitate mea adhiberi impensior debeat. quanto res humanas divina praecedunt. Quicumque ergo vel in hac sacra urbe. vel in alexandrina civitate vel in omne aegyptiaca diocese. diversisque aliis provinciis eutychetis profana perversitate secuntur. et ita non credunt ut trecenti decem et octo sancti patres traderunt catholicam fidem in nicena civitate fundantes. Centum quoque quinquaginta alii venerabiles episcopi qui in alma urbe constantinopolitana postea conveniunt. ....

COD. VAT. 1322 (p. 22 r.)

Sed damnata impietate hereseos nulum de perditione cuiusquam catholica ecclesia sentiat detrimentum. Quod autem pietatem vestram his qua per meos misi epistolis obsecravi nunc quoque simili fiducia praecor. ut vice mea aucturos commendatos per omnia habere dignemini. Quo facilius ac diligentius quae optimo fidei vestrae ordinata sunt studio salubri impleantur effectu. DATA XIII KAL. AUG. Adelfio. vc. cons.

IMPERATOR MARCIANUS AUG. PALLADIO PRAEF. PRAETURII.

LICET ETIAM SACRATISSIMA CONSTITUTIONE MANSUETUDINIS nostrae cautum ac definitum sit quae in eos severitas exercenda sit quae eutyches vel apollinaris heretica perversitate secuti a religione et fide catholica deviarunt. alexandrina TAM urbis cives atque habitatores tanti sunt apollinaris infecti venenis. ut necessarium fuerit ea quae ante iam sancimus repetitio. Nunc etiam lege decernere oportet enim ut sit numerosa severitas sanctorum. ubi licentia crebra culparum custodiendi praeterea orthodoxe fidei cur tanto a severitate mea adhiberi impensior debeat. quanto res humanas divina praecedunt. Quicumque ergo vel in hac sacra urbe. vel in alexandrina civitate vel in omne aegyptiaca diocese. diversisque aliis provinciis eutychetis profana perversitate secuntur. et ita non credunt ut trecenti decem et octo sancti patres traderunt catholicam fidem in nicena civitate fundantes. Centum quoque quinquaginta alii venerabiles EPISCOPI qui in alma urbe constantinopolitana postea convenerunt. ....

Ex hac ergo collatione clare patet, maiores errores scilicet, *praeturii, etiam, tam, repetitio, divina, episcopis, profana perversitate*, (qui in codice Novariensi a coaevo correctore emendati inveniuntur in *praetorii, iam, repeti, divinae, profanam perversitatem*), communes esse utrique codici, qui proinde ex eodem communi archetypo oriri debuerunt; praeterea, minores orthographicas discrepantias quae ad permutationes litterarum *t* et *c*, *ae* et *e*, *b* et *p*, *b* et *v* reduci possunt, ex peculiari propriaque dictatoris vel librarii pronunciandi ratione facile ortas, nihil adsertioni nostrae officere posse. Hic nonnulla etiam de codicis Vaticani patria attingere, alienum non erit. Hanc quidem Veronam fuisse didicimus tum ex inscriptione « *de Verona* » quae in superiore margine f. 25 r. manu saec. XV apposta legitur; tum ex duobus documentis in extremis foliis 281 r. et 283 r. descriptis ad Veronensem Ecclesiam spectantibus, quae a De Rubeis, inter *Monumenta Ecclesiae Aquileiensis* p. 43 publici iuris facta sunt. Utrum vero huiusmodi quoque regionalis affinitas inter cod. Nov. et Vat. mero casui assignanda sit, an potius cuidam historico nexui huiusce unicae hucusque incompertae Collectionis, nos latet; doctioribus tamen investigandum proponimus.

Cod. Nov.
grammatica

26. — Iam de re grammatica aliquid delibaturi, hoc in primis admonere iuvat, Adpendicem grammaticalem quam Indici orthographico adneximus, non nisi ex priore nostri codicis Collectione sparsim fuisse excerptam, ac proinde eam specimen grammaticale quoddam potius quam perfectum Indicem exhibere fatemur. Id tamen ad confirmandum ex hac quoque parte hanc Collectionem Iordaniano operi coaequalem esse, satis superque valere credimus. Praeterea hic attendant velimus specialius docti philologiae cultores nonnulla veteris latinae pronunciationis indicia, quae sive in verbis *vestro lreligiosissimo, et pura lreligione*, sive potissimum in vocibus *supeter, quamviso, ad evenerabili, Parisophia* nos detexisse credimus. Non enim mero fortuitoque casui errores huiusmodi, ut nonnullis primo intuitu videbitur, tribuendos esse arbitramur, sed ex stabili solemnique quadam pronunciandi ratione tunc temporis vigente, eos fluxisse defendimus. Quae quidem pronunciandi ratio, cum perfectam analogiam cum musicali quadam figura *plica* a veteribus musicis appellata praeferat, nova denominatione, nempe *verba plicata*, tales voces exprimendas curavimus. Haec enim *plica* singularis quidam est pronunciandi modus, cuius adhuc nonnulla remanent vestigia in quibusdam Italiae mediae et inferioris regionibus, (praesertim Hetruriae, Umbriae, Latii, Campaniae atque Sardiniae), qua veteres in accurata lectione, recitatione vel decantatione duritiem ex plurium litterarum praesertim liquescentium *l m n r*, coniunctione resultantem, per quasdam breves vocales seu potius semivocales insertas, emollire conabantur. Hoc quidem modo optime explicari possunt non solum verbae supra commemoravimus, verum etiam nonnulli errores quos in apposito Syllabo recensuimus, ut puta, *nicene* pro *nec ne* — *veritas* pro *virtus*. — *antefractus* pro *anfractus* — *saltem* pro *salutem* — *quando* pro *quomodo* — *utique* pro *ut quaeque*.

Quibus et alias voces in diversis quandoque vetustissimis Codicibus a nobis repertas addimus: *poste Gallos* = *post Gallos*, *adeque* = *adque*, et *innummularios* = *et nummularios* (ex cod. saec. V.) *omines* = *omnes*, *audaciter* = *audacter*, *drachuma* = *dragma*, *didraghima* = *didragma*. Hoc item sensu nec aliter intelligi debent Guidonis Arretini verba plerumque hucusque obscure interpretata: ¹ « Liquescent vero in « multis voces more litterarum, ita ut incoeptus modus unius ad alteram limpide « transiens, nec finiri videatur. Porro liquescenti voci punctum quasi maculando « supponimus hoc modo: *Ad' te levavi*. Si autem eam vis plenius proferre non li- « quefaciens, nihil nocet, saepe autem magis placet. » — (cf. Micrologum cap. XV). Nihil enim aliud eum hic docuisse putamus quam, voces « *Ad te* » perinde legi cantarique debere ac si scriptum esset « *Ade te* » Ex qua quidem semivocalis insertione, intima illa quoque pronuntiationis analogia, quam inter *verba plicata* ac diphthongos intercessisse ipsa communis et constans utrorumque musicalis notatio ostendit, evidenter apparet. Denique ut alia plura praetereamus, inter *verba plicata* probabilius recen seridebent etiam quedam articuli demonstrativi formae ex *loquularibus* ut aiunt particulis compositae, nempe, *hice*, *haece*, *hocce huice*, *hunce*, *hace*, necnon derivata composita, *hicine*, *haecine*, *hocine*, *illicine*, *isticine*, *nuncine*, *tuncine*, *sicine*. Sed de hoc nonnisi obiter in praesentiarum attigisse sufficiat. Speramus enim non defuturos ex philologis eos qui eandem *plicam litterariam* utpote novam fortasse clavem pluribus philologiae et paleographiae aperiendis enigmatibus aptissimam, ingenio sedulaque opera illustrent, eiusque naturam, usum, patriam, historiam, necnon occultum cum neolatinis linguis nexum quem subodoramus, felici investigatione a tam diuturna vindicent oblivione.

27. — Neque alienum existimamus hoc loco de nonnullis siglis grammaticalibus verba facere, quae minutiore caractere certis vocibus vel aequivocis vel falsis explicandi vel corrigendi gratia, correctorum manu superpositae inveniuntur. Sic ex gr. super nomina propria *domno*, (p. 28 v.) *grati*, (p. 158 v.) *potentii* (p. 204 r.) nova . . . *secundum* (p. 169 r.) leguntur siglae *p. n.* quae absque dubio interpretari debent, *pro nomine*, ut contradistinguantur ab adiectivis. Item super voces, *cuiquam episcopi vel presbyteri vel clerici* (p. 33 r.), *salva metropoli propria dignitate* (p. 132 v.), *non vestibulum actionis ingressis* (p. 189 v.) notantur siglae *dat. cas.* quam pro *dativus casus*, non secus ac p. 167 v. super verba; *ipsorum iam clementiae*, siglae *gen. cas.* pro *genitivus casus* interpretavimus.

Siglae
grammaticales

¹⁾ Inter recentiores veteris musicae scriptores qui de hoc Guidonis loco, et de plica musicali seu de sonis liquescentibus disseruerunt, praeceminet Dom Joseph Pothierus qui primus, quod sciamus, veram plicae notionem hisce verbis tradit: « lorsque deux consonnes doivent être articulées de suite, comme dans ces « mots, *confundantur*, *Verbum, sursum*, *corda*, qui se pronocent *con' fun' dan'tur*, *Ver' bum, sur' sum* « *cor' da* presque comme s'il y avait un e muet entre les consonnes. » (cf. Pothier. *Les mélodies gregoriennes d'après la tradition*. Tournay. 1880. p. 131.) Melius tamen quam e mutum diceretur e breve insertum per plicam. Neminem vero hucusque de plica litteraria pertractasse novimus.

CAPUT II.

DE NOVA DIONYSII EXIGUI COLLECTIONE

PRO CONTROVERSIA DE UNO E TRINITATE IN CARNE PASSO.

§. I.

Collectionis natura, scopus et aetas.

Collectionis
natura

28. — Priorem illam Collectionem quam anonymam eamque fortasse acephalam solus Novariensis codex ad nos usque transmisit, primum Stephano Grammatico tribuerat Andresius (op. cit. p. 48.); deinde inter Calchedonensis Concilii collectiones collocandam esse putavit Maassenius (op. cit. p. 737.); novissime tamquam ineditum ac genuinum Dionysii Exigui foetum pro celeberrima Scytharum controversia *de Uno e Trinitate in carne passo*, ipsi iamdudum vindicavimus. Quam quidem sententiam ab eruditissimo viro Duchesnio ¹ in dubio aliquatenus revocatam, a doctissimis tamen viris Card. I. B. Pitra ² b. m. atque I. B. de Rossi ³ ratam receptamque, pleniore nunc luce illustrare novisque suffultam argumentis confirmare, operae pretium ducimus. Quo vero maiore id evidētia assequamur, totius praefatae controversiae Conspectum seu Breviarium, iuxta eius chronologiam a nobis emendatam digestum, quod hisce Prolegomenis subnectimus, prae oculis habeant lectores suademus. Exinde enim facile quisque sibi persuaderi poterit, quomodo propositio huiusmodi quam primus S. Proclus Cp. Episcopus (an. 435-38) tam provide feliciterque protulerat, brevi postea inter orientales catholicos propagata, rectoque sensu recepta, paulatim praesertim apud occidentales, odiosa vel saltem suspecta haberi caeperit, postquam eam pravo vel subdulo sensu Petrus Fullo (an. 480), Zeno Imperator (an. 482), Apocri-sarii Ecclesiae Alexandriae (an. 496), Concilium Cp. (an. 499) Anastasius Imperator (an. 512), ac Severiani (an. 517), usurpassent. Clare item apparebit quomodo eadem controversia, Hormisda Pontifice (an. 518), inopportune vehementerque inter Scythas monachos ac sedis Apostolicae Legatos excitata,

¹) Duchesnio. *Melanges d' Archeologie et d' Histoire de l' Ecole fr. de Rome* 1883. p. 245 et seqq.

²) Pitra. *Analecta novissima*. Parisiis 1885 Tom. I. p. 38.

³) De Rossi. *Bibliotheca Apostolica Vaticana* Codd. Palatini. Romae. 1886. Tom. I. p. 4.

non sine utriusque partis excessu, ita ab eodem Pontifice prudenter coercita fuerit, ut Scythis tamquam Ecclesiae pacis perturbatoribus silentium imponeretur, quin tamen aliquid praeiudicii eorum dogmaticae propositioni inferretur. Denique haud minus manifestum erit, cur, Iohanne Pontifice, (an. 534) quae antea dogmatica huiusmodi propositionis definitio licita sed non conveniens videbatur, mutatis omnino circumstantiis, peropportuna ac pene necessaria fieret. Hisc ergo praesuppositis, si *naturam* et *scopum* Collectionis attente investigabimus, quae primo intuitu indeterminata et generalis quodammodo Collectio, vel potius diversarum Collectionum indigesta quaedam commixtio videri poterat, attentius ac penitus examinata, nova eaque omnino specialis atque apprime *systematica* ut aiunt, Collectio apparebit. Re quidem vera, documenta quibus ipsa constat, ingeniose iuxta chronologiae atque materiei rationem disposita, ita sibi invicem communi quodam vinculo connectuntur, ut dubitari nequeat quin vere unum corpus efficiant, atque ad unum certumque finem collecta fuerint.

29. — Quoddam vero consilium huic conficiendae Collectioni praefuerit, fortasse ipse collector nos doceret, si eius Praefatio a nostro codice probabiliter avulsa, inveniri posset. Nihilo minus nos, documentorum serie, ac praesertim documentis XXXVIII, XXXIX, XL, cum Iohannis PP. II *Epistola ad Senatores* collatis, affirmare non dubitamus, Collectionem hac quidem mente fuisse elaboratam, ut eidem Pontifici opportuna suppeditarentur documenta quibus dogmaticae definitioni controversiae de *Uno e Trinitate in carne passo* facilis via sterneretur. Id autem duobus ex capitibus evincimus, quorum alterum ex documentorum eruitur delectu atque dispositione, quae impedimentis contra illam propositionem tunc temporis Romae extantibus removendis mire apta videntur; alterum vero ex ipsa Iohannis Pontificis Epistola hauritur, in qua nonnulla ex nostra Collectione inserta fuisse manifestum est. Iam ad primum quod attinet, qualia rationum momenta contra Scytharum sententiam Romae, Hormisda Papa, praevaluerint, tum *Suggestiones* Legatorum Apostolicae Sedis, et praecipue Dioscori Diaconi ad eundem Pontificem missae, tum Trifolii Romani praebiteri *Epistola ad Faustum Senatorem* aperte testantur. Quae quidem ad haec tria potissimum reduci possunt, videlicet; I.^o *quod ista doctrina de fonte Arrii prodivit, et est conveniens omnibus haeresibus*, nominatim vero Apollinaris et Sabellii. II.º *quod isti Scythae (sciat Beatitude vestra) omnes qui accipiunt synodum Calchedonensem Nestorianos dicunt, dicentes; non sufficit synodus contra Nestorium, et sic debere synodum suscipere quomodo exposuerint.* III.º *Volunt dicere UNUM DE TRINITATE CRUCIFIXUM quod est nec in sanctis synodis dictum, nec in epistolis Sancti Papae Leonis, nec in consuetudine ecclesiastica.* ¹ Porro triplici huic difficultatum generi, tres opponuntur documentorum distinctae series quibus tota Collectio continetur. Illi enim

Collectionis
Scopus.

¹) Cf. Dioscori Suggestionem apud Thiel op. cit. p. 869 et p. 895; item Legatorum Suggestionem ibid. p. 873.

quod primum obieiebatur, prior Collectionis pars, sex documenta (I - VI) complectens quae *antecalchedonensia* appellari possent, adamussim respondet. Nihil enim aptius nihilque opportunius ad quamlibet communionem vel suspicionem cum omnibus haeresibus praesertim vero Arii, Apollinaris et Sabellii quam Scythis obiecerant propulsandam adduci poterat, quam eosdem haereticos per Nicaeni concilii, Damasi, et Ambrosii fidei expositionem tam aperte excludendo atque damando, prouti compendiose fit praesertim in ipsa seriei conclusione hisce verbis: *sed addo etiam nominatim anathema Arrio et Eunomio, Sabellio, Machedonio, Apollinari, Manicheo, et omnibus haeresibus quae per doctrinam sanctae ecclesiae docebit.* Alteri accusationi ad unguem occurrit secunda documentorum series nempe a n. VII ad n. XXXVII, quae iure *calchedonensia* dici possunt. Quo enim consilio collector noster, caeteris omissis, ea tantum selegisset acta quae ad Eutychem respiciebant, itemque tot Papae Leonis epistolas, atque tum Eutychetis, tum Flaviani atque Eusebii Dorilei appellationes ad eundem Pontificem ac denique Calchedonensis concilii *Responsionem* seu *Adlocutionem* cum Patrum testimoniis qui duas naturas in Christo professi sunt, inseruisset? Certe Scytharum pars contra adversarios sibi obiectantes: *quomodo isti synodum Calchedonensem se dicunt sequi, et praedicant quae illi non receperunt?* nil efficacius proferre potuisset. In concilii enim *Adlocutione* percelebris S. Procli Epistola ad Armenios summis laudibus praedicatur, ideoque saltem indirecte inserta quoque eius propositio approbari potuit. Neque meliore arte mereri poterat inveteratum illud vulnus quod innoxiae huic propositioni subduli Henotici fautores, Calchedonensi concilio et S. Leonis Tomo reiecto, intulerant. Gravior tamen obiectio ea fuisse videtur quam tertio loco supra posuimus. Huic quoque plene ac perfecte tertia collectionis pars respondet quae documentis XXXVIII, XXXIX, et XL, quaestionem de *Uno e Trinitate passo* directe attingentibus, constat. Opponentibus enim adversariis (Legatorum Sedis Apostolicae sub Hormisda sunt verba;) *novitatem in Ecclesia introducere non volumus nec debemus*, opportune respondet S. Innocentius ¹ Maroniae Episcopus, hisce verbis (p. 150) « quod autem non novitatibus studens beatissimus Proclus in Epistola ad Armenios *unum ex Trinitate* Christum Dominum praedicavit, sed ut « Theodori prophanas vocum novitates argueret, qui purum hominem Christum « gratia Deum factum suis scriptis frequenter adstruxit . . . . . necessarium credidi « certa capitula tam ex Theodori pravo dogmate, quam ex beatissimi Procli praedicatione praesenti satisfactione subnectere. » Haud secus dicendum est de eruditissima atque abundantissima illa SS. Patrum testimoniorum allegatione, quibus haec eadem series concluditur, atque eorum exploditur sententia qui hanc propo-

¹ S. Innocentius. Neque praetereunda hoc loco sunt quae idem S. Innocentius (ibid. p. 156) contra adversariorum obiecta respondet, dicens: « Nonnulli quidem differre putant inter se quae a beatissimo Papa Leone dicta sunt, et quae a S. Proclo prolato noscuntur. . . . . Ego vero aliis quidem verbis sed unum idemque ab utrisque dictum esse non dubito . . . beatissimi Proclus et Leo in nullo sibi extitere contrarii, sed concordem utique adversus haereticos sententiam protulerunt. »

sitionem tamquam novam ac consuetudini ecclesiasticae omnino insuetam affirmabant. Ceterum potissimae huic adversariorum difficultati, alibi quoque passim, subtilique methodo, (nempe per analogiam) ipsis documentorum verbis mire ad rem allatis collector noster occurrisse videtur. Sic ex. gr. in Doc. I. (p. 5), ubi hac difficultate proposita « Sed dicis mihi *homousion* quod est unius essentiae » nomen ob hoc nominari non oportere quia in Scripturis divinis non continetur » inter caetera haec subiungitur responsio: (p. 6)¹ « Si unius substantiae vocabulum » ideo times dicere quia scriptum non est, timere item debes *Deum ex Deo et lumen ex lumine* profiteri ». Opponebant praeterea Scythis Sedis Apostolicae Legati; quod non est in quattuor Conciliis definitum, nec in epistolis beati papae Leonis, nos nec dicere possumus nec addere. Huic respondet Damasi Epistola I. quae sic incipit: (p. 13.) « Post Concilium Nicenum in Concilio quod in urbe Romae postea congregatum est a catholicis episcopis, addiderunt de Spiritu Sancto. » Quod autem iidem Legati Scythis contradicebant: *Sufficit Calchedonense Concilium in quo et aliae Synodi continentur. Sufficiunt epistolae papae Leonis quas Synodus confirmavit, novitatem in Ecclesia introducere nec volumus nec debemus*, optime refellitur per analogiam ab eiusdem Damasi epistola II his verbis (Doc. III. et XI.); « Primum debent in » ea expositione fidei subscribere, quae apud Niciam pia Patrum voluntate firmata » est. Deinde quoniam nemo potest futuris vulneribus adhibere medicinam ea haec » resis (Apollinaris) eradicanda est quae postea in Oriente dicitur pullasse . . . » necnon (anathematizat) eos qui duos in Salvatore filios continentur, idest unum » ante incarnationem et alium post adumptionem carnis ex Virgine. ». Accedit quod huic apprimè respondent cum Calchedonensis Concilii *Definitio* (Doc. X. et XI.) tum eiusdem *Prosphonicum* (Doc. XL.) Ex his ergo iure meritoque affirmari posse videtur, non alio consilio fuisse hanc collectionem digestam, quam ut Romano Pontifici amplam et explicitam Scytharum fidei professionem exhiberet, qua et os loquentium iniqua adversus eos, obstrueretur, et tamdiu controversae propositionis dogmatica definitio ab ipsis efflagitata, iungi Ecclesiae praxi a Concilio Niceno usque ad Calchedonense vigenti plane conformis demonstraretur. Ceterum universam Collectionem licet triplici parte divisam, reapse unam tantummodo habendam esse, praeter unicam quaternionum seriem quam supra notavimus ex archetypo certe derivatam, nonnullae quoque additiones seu interpolationes saeculo sexto, ut infra videbimus, in documento n. I. appositae, evidenter ostendunt.

¹ responsio: Similem responsonem proferunt etiam *Gesta Cp. Synodi contra Eutychem presb.* (p. 70.) his verbis: « Caepit Eutyches dicere: in qua Scriptura continentur duae naturae? deinde, qui sanctorum Patrum » exposuit duas naturas Deum Verbum habere? Nobis ad haec respondentibus eis, et ostende nobis ubi » situm est *homousion*, vel quae Scriptura dicit hoc? Respondit idem presbyter Eutyches: non est positum » in Scriptura, in expositione autem Patrum expositum est. Ad haec Mamas presbyter respondens dixit: » quemadmodum in Scriptura positum non est, sed a Patribus expositum est, ita et de duabus naturis idem » ipsi sancti Patres exposuerunt. »

Epistola Iohan.
PP. II collata
cum Cod. Nov.

30. — Alterum nostrae thesisi caput, a nonnullis excerptis tum ex Iohannis PP. II *Epistola ad Senatores*, tum specialius ex tertia Collectionis parte, quae sibi invicem e regione posita subnectimus, confirmatur.

EX COD. NOVARIENSI.

INCIPIT EXEMPLAR SANCTORUM PATRUM
QUOD UNUMQUEMLIBET EX BEATA TRINITATE
DICERE.

SANCTI AUGUSTINI EPISCOPI DE LIBRO UNDECIMO EXPOSITIONIS GENESIS AD LITTERA. Et dixit Deus ecce Adam factus. est. tamquam unus ex nobis in cognoscendo bonum et malum.... (Cf. pag. 157).

ITEM EIUDEM EX EODEM LIBRO XI. DE CIVITATE DEI. Credimus et tenemus et fideliter praedicamus quod Pater genuerit Verbum. hoc est sapientiam. per quam facta sunt omnia. unigenitum Filium. unus. unum aeternus coaeternum. summe bonus aequaliter bonum. Et quod Spiritus Sanctus simul. et Patris et Filii sit Spiritus. et ipsa consubstantialis et quoaeternus ambobus atque hoc totum. et Trinitas sit propter proprietatem personarum. Et unus Deus propter inseparabilem divinitatem. sicut unus omnipotens propter inseparabilem omnipotentiam. Ita tamen ut actiam cum de singulis quaeritur unusquisque eorum et Deus omnipotens esse respondeatur..... (Cf. p. 160. n. 43.).

ITEM IBI POST PAULULUM. In Trinitate igitur quae Deus est. et Pater Deus est et Filius Deus est. et Spiritus Sanctus Deus est. Et simul hi tres unus Deus. nec huius Trinitatis tertia pars est unus. nec maior pars duo quam unus est. (Cf. ibid. n. 26.)

EIUDEM AUGUSTINI EX EODEM LIBRO. (XV. DE TRINITATE.) Ratione etiam reddita intellegendibus clarum est. in substantia veritatis. non solum Patrem Filio non esse maiorem. sed nec ambos simul aliquid esse maius quam solum Spiritum Sanctum. aut quoslibet duos in eadem Trinitate maius esse. aliquid quam unum. aut omnes simul tres maius aliquid esse quam singulos. (Cf. p. 159 n. 15.).

EIUDEM SANCTI GREGORII EX SERMONE

EX EPISTOLA IOANNIS PP. II
AD SENATORES (*apud Mansi T. VIII. p. 804.*)

..... Probavimus in his catholicam Imperatoris fidem, et ita esse prophetis et apostolicis vel Patrum exemplis evidenter ostendimus: *unum enim ex sancta Trinitate Christum esse, hoc est, unam de tribus sanctae Trinitatis personis sanctam esse personam, sive subsistentiam*, quam Greci *ὁμοούσιον* dicunt, in his exemplis evidenter ostendimus.

In libro Genesis per Mosen Trinitas ipsa sic dicit. *Ecce Adam factus est tanquam unus ex nobis (Gen. I).* Et item Vas electionis Paulus ad Corinthios ita evidenter expressit: *Unus Deus Pater, ex quo omnia, et nos in ipso; et unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum (I. Cor. VIII).*

Et in Symbolo Synodi Nicaenae: *Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, et unum Dominum nostrum Iesum Christum unigenitum.*

Item sanctus Augustinus, cuius doctrinam, secundum praecessorum meorum statuta, Romana sequitur et servat Ecclesia, libro undecimo de Civitate Dei dicit: *Credimus et tenemus, et fideliter praedicamus, quod Pater genuerit Verbum, hoc est Sapientiam, per quam facta sunt omnia, unus unum, aeternus coaeternum, summe bonus aequaliter bonum; et quod Spiritus Sanctus simul et Patris et Filii sit Spiritus, et ipse consubstantialis, et coaeternus ambobus, atque hoc totum Trinitas sit propter proprietatem personarum, et unus Deus propter inseparabilem unitatem, sicut unus omnipotens propter inseparabilem omnipotentiam: ita tamen, ut cum de singulis quaeritur, unusquisque eorum et Deus et omnipotens esse respondeatur.*

Eiusdem in libro secundo contra Maximum: *Et Pater Deus est, et Filius Deus est, et Spiritus Sanctus Deus est, et hi si-*

CUIUS TITULUS EST DE LUMINIBUS IDEST DE EPIPHANIA. Deum cum nomino uno lumine inlustramini simul et tribus. tribus quidem secundum uniuscuiusque proprietates sive subsistentias sicut placet aliquibus dicere. sive personas. nihil enim pro vocabulorum diversitate dissidendum est. Cum ad eundem sensum nominum diversitas provocet intellectum. Uno autem secundum substantiae vel deitatis rationem. Dividitur ergo ut ita dicam indivisibiliter et coniungitur divisibiliter. Una est enim in tribus deitas. et tria sunt in quibus est deitas. (Cf. p. 175 n. 89.).

SANCTI GREGORII NISENI EPISCOPI EX EPISTOLA AD ABLABIUM. Existimet haec opera utrum uni assignetur personae eorum qui in sancta Trinitate creduntur. an per tres eat virtutis effectus. (Cf. p. 176 n. 95.).

EX EPISTOLA S. PROCLI CP. DIRECTA UNIFORMIS AD SINGULOS OCCIDENTIS EPISCOPOS.

Super haec etiam confitemur unum ex Trinitate increata atque ineffabili Dei Verbum factum hominem nequaquam conversionis suae immense sustinuisse substantiae, eo quod mutatio mater corruptionis existat.... (Cf. p. 145).

EX EPISTOLA S. INNOCENTII EP. MARONIAE. DE HIS UNUM EX TRINITATE VEL UNAM SUBSISTENTIAM SEU PERSONAM D. N. I. C. DUBITANT CONFITERI.

ITEM EIUSDEM SANCTI PROCLI EX SERMONE DE FIDE. Recte inquit fidei nervos adtende et inverecundiam dilue. Quid enim nos sapimus atque sentimus quia in ipsa divina natura qua coniunctus et unitus est Filius Patri Sanctoque Spiritui non dicimus eum passum fuisse. Sed carne quam pro nobis adsumpsit ex nobis. unus igitur ex Trinitate crucifixus est carne qua factus est. Nec tamen deitate qua unitus est Patri et Spiritui Sancto perpressus est. ne et illos crucifixos pariter asseramus.... (Cf. p. 155).

S. CYPRIANI EP. ET M. DE EPISTOLA QUAE PRAENOTATUR DE PATIENTIA. Iudicatur indicaturus et Dei sermo ad victimam tacens ducitur. (Cf. p. 172).

mul tres unus Deus est, nec huius Trinitatis tertia pars est unus, nec maior pars duo quam unus est.

In libro sancti Augustini decimo quinto de Trinitate: *Ratione etiam reddita intelligentibus palam est, substantia veritatis, non solum Patrem Filio non esse maiorem, nec ambos simul aliquid esse maius quam Spiritum Sanctum, aut quoslibet duos in eadem Trinitate majus esse aliquid quam unum, aut omnes simul tres majus aliquid esse quam singulos.*

Gregorius Nazianzenus ex sermone de Epiphania Domini: *Cum omnino (sic) uno lumine illustramur, simul et tribus; tribus quidem secundum uniuscuiusque proprietates, sive substantias, sicut placet aliquibus dicere, sive personas: nihil enim pro vocabulorum diversitate dissidendum est, cum ad eundem sensum nominum diversitas provocet et intellectum. Unum autem secundum substantiam vel deitatis rationem: dividitur ergo, ut ita dicam, indivisibiliter, coniungitur divisibiliter, una est in tribus deitas.*

Item ex epistola Gregorii Nysseni ad Ablabium: *Aestimetur haec opera utrum uni assignentur personae eorum, quam [qui] in sancta Trinitate creduntur, an per tres eat virtutis effectus.*

Item ex epistola Procli ad Occidentales: *Super haec etiam confitemur unum ex Trinitate increata atque ineffabili Deum Verbum factum hominem.*

Eiusdem: *Quid enim nos sapimus atque sentimus, quia in ipsa divina natura, qua coniunctus et unitus est Filius Patri Sanctoque Spiritui, non dicimus eum deitate passum fuisse, sed carne, quam pro nobis adsumpsit ex nobis. Unus igitur ex Trinitate crucifixus est carne qua factus est; non tamen deitate, qua unitus est Patri Spiritui Sancto, perpressus est, ne et illos crucifixos pariter asseramus.*

Haec igitur ex plurimis pauca digessimus. ....

Cyprianus episcopus et martyr in epistola de Patientia: *Iudicatur indicaturus, et Dei sermo ad victimam tacens ducitur.*

Iamvero utrisque hisce excerptis, (potissimum vero e S. Procli Gregorii Nazianzeni ac Nisseni operibus, quippe quae unam eandemque latinam graeci textus versionem proferant), inter se collatis, nulli dubium esse potest, quin Romanus Pontifex allata testimonia non aliunde quam ex hac ipsa Collectione, quam prae oculis habuisse dicendum est hauserit, maxime cum id ipse fateri videatur illis verbis: *Haec igitur ex plurimis pauca digessimus*. Quapropter licet quidem dolendum sit quod *tam epistolae quam dogmatis exemplaria*, (idest Romani Concilii an. 534 acta,) quae Iohannes II in eadem Epistola ad Senatores se missurum promiserat aetas non tulerit, tamen quod saltem eorum pars in hac Collectione recuperata fuerit, laetamur. Hinc enim quam iampridem intempestive excitatam, imprudenterque agitatam Scytharum controversiam, Sedes Apostolica per Hormisdam silentio indicto opportune cohibuerat, quanta postea prudentia, aequitate totiusque Ecclesiae utilitate reviviscentem eadem suprema Auctoritas opportuno tempore per Iohannem II definiendam duxerit, clare patet. Equidem nova haec Collectio quae Ecclesiae Romanique Pontificatus historiam tam praeclara luce suffundit, velut insigne quoddam monumentum existimare possumus, traditionalis illius sapientiae atque moderationis qua in definiendis praesertim iis quae ad fidei dogma pertinent Apostolica Sedes, Spiritu veritatis inerranter ducente, a priscis inde temporibus usa est.

Collectionis
aetas.

31. — Iam si inquiramus quonam tempore Novariensis Collectio composita fuerit, praeter indicia quae alibi ¹ iamdudum adduximus ex Documentis XLIII et XLIV deprompta, quibus eius aetatem inter an. 530 atque an. 535 includebamus, alia quoque nunc recensere possumus, quibus eiusdem termini melius circumscribantur. Huius enim Collectionis descriptionem nec ante annum 533, neque post diem 25 Martii sequentis anni 534 adsignandam esse arbitramur. Posterior huius nostrae adsertionis pars ulteriore demonstratione non indiget, quippe quae omnino pendeat ab iis quae in praecedenti numero de Epistola Iohannis II edisseruimus. Porro illi Epistolae diem 25 Martii an. 534 apponendam esse omnes conveniunt. Restat ergo ut prior temporis terminus a nobis definitus rite demonstretur, quod facile nobis concedetur, dummodo probeamus hanc Collectionem, nonnisi post Severianorum cum Catholicis Collationem anno 533 Cp. habitam, redigi potuisse. Id autem facile argumentari licet ex iis quae S. Innocentius Maroniae Episcopus refert ² in relatione eiusdem Collationis, cuius cum Hypatio et Demetrio Episcopis magna pars fuerat. Non enim ipse accusari a *Contradicentibus* potuisset, si iam antea illam luculentam professionem ac defensionem *de Uno e Trinitate in carne passo*, in nostra Collectione insertam,

¹) alibi. Cf. Amelli. *S. Leone M. e l'Oriente*. p. 22.

²) Refert. Cf. Maasi Tom. VIII p. 882, ubi haec habentur: « Postquam in nomine Domini collocti sumus invicem, accusare nos tentantes, *Contradicentes* ad piissimum imperatorem, secreto suggesserunt ei « per quemdam, tanquam non contentibus nobis Dominum passum carne vel *unum eum esse de sancta Trinitate*, nec eiusdem esse personae tam miracula quam passiones. »

edidisset. At contra quod S. Innocentius sive Acephalorum ad Imperatorem suggestionibus, sive Acumitensium in S. Procli propositionem oppugnationibus permotus, occasionem arripuerit tam praeclaram Epistolam dictandi, nobis satis probabile videtur, tum utrisque eiusdem auctoris scriptis inter se collatis, ¹ tum titulo: DE HIS QUI UNUM EX TRINITATE VEL UNAM SUBSISTENTIAM SEU PERSONAM D. N. I. C. DUBITANT CONFITERI; tum denique ex verbis: *quem* (sc. S. Proclum) *quia nonnulli calumniis appetunt.... idcirco satisfacimus* (p. 149) quae ad Acumitenses alludere videntur; itemque ex verbis: *necessarium credidi certa capitula... praesenti satisfaction(i) subnectere* (p. 150). Iamvero, cum teste Liberato, ² sub die 6 Iunii anni 533 Romam ab Imperatore Iustiniano missi fuerint; « Hypatius « Ephesiorum Episcopus et Demetrius a Philippis consulere Sedem Apostolicam « contra Legatos Acumitensium Cyrum et Eulogium negantes esse confitendum « beatam Mariam vere proprie Dei Genitricem, et Unum de Trinitate incarnatum et carne passum, » valde verisimile est hac ipsa occasione etiam S. Innocentii Epistolam Romam transmissam fuisse, indeque in Collectionem nostram receptam. Non immerito igitur extremos eiusdem Collectionis aetatis terminos inter diem 6 Iunii an. 533 atque 25 Martii an. 534 contineri censemus.

§ 2.

Collectionis fontes, testimonia, auctor.

32. — Quae, quantaque esse debuerit hoc temporis intervallo Romani Pontificis sollicitudo controversiae huiusmodi definiendae, cuius gratia tot praeclara ingenia ipsique Sedis Apostolicae Antistites insudaverant, facile quisque sibi persuaderi poterit, ex Ferrandi Diaconi Carthaginensis epistolis ad Severum Op. et ad Anatolium S. R. E. Cardinalem, sed praecipue ex hac ipsa Collectione, quam idcirco non tam privato alicuius studio, quam ipsius Romani Pontificis iussu digestam fuisse suspicamur. Id sane nobis innuere videntur praeter eiusdem usum celeberrimum apud Iohannem II in *Epistola ad Senatores*, fontes quoque unde ipsa manaverit. Non enim alicunde quam ex scriniis apostolicis, tot per rara interdum et unica huiusce Collectionis monumenta, derivari potuerunt, ut iam alibi ³ demonstravimus. Verum cum id non ita evidens ac probabile cl. Duchesnio atque Ewaldio visum fuerit, quae hac de re persuasoria extant indicia nunc quoque recensere curabimus. Iam inter ista, eas in primis adnumeramus authenticas originis notas, quibus documenta n. XXIII, XXVII, XXVIII,

Collectio plerumque ex S. R. E. Archivo.

¹) *Collatis*. Cf. quae hac de re adnotavimus ad p. 156.

²) *Liberato*. Breviarium Cap. XX. — Idem refert Procopius, *De bello gothico* Lib. I. cap. III.

³) *alibi*. Cf. Amelli. S. Leone M. e l'Oriente.

XXIX, et XXXV subsignantur his nempe verbis: *et subscriptio*, itemque *et alia manu*.¹ Praeterea *Acta Synodi Constantinopolitanae* (Doc. XXIV) peculiaris huiusmodi originis characteres proferre videntur, quippe quae nullas exhibent interruptiones posterius insertas sive in Latrocinio Ephesino in quo lecta sunt, sive in Concilio Calchedonensi ubi fuerunt relecta; ac proinde nonnisi ex authenticis gestis quae Flavianus ad Papam Leonem una cum *Relatione*² transmisserat, derivari potuerunt. Item dicendum de *Actis Latrocinii Ephesini* (Doc. XXXIII) quae cum ne vestigium quidem interlocutionum Calchedonensis Concilii retineant, nonnisi ex authentico exemplari a Romanis Legatis Romam delato, manasse iure fatendum est. Huiusmodi indicia fortasse etiam in Calchedonensis Concilii Actis apparent, ut puta in Doc. XIII (p. 49.) ubi inter cetera haec Legatorum verba leguntur: *Si tamen id (et) venerabili patri nostro archiepiscopo Romae maioris Leonis placuerit, qui cupit ubique sanctorum Patrum canones infringibiles permanere*; quae quidem neque in graeco textu, neque in ceteris versionibus hucusque cognitis occurrunt. Quid vero sentiendum de *Libellis Appellationum Eutychetis, Flaviani, et Eusebii Dorylei ad papam Leonem*, qui nonnisi in hac Collectione mira Dei providentia servati fuere? Nonne in S. R. E. Archivo unice custodiri, indeque extrahi potuerunt? Denique etiam Documenta XLIII et XLIV, licet aliter cl. Duchesnius³ senserit, eandem originem habuisse iterum affirmabimus saltem quoad usque melior interpretatio nobis exhibeatur illorum verborum quae non casu a Collectore addita sunt: « *et manu Felicis papae*. Recognovi. » Neque enim supponi potest quod eadem subscriptione autographa papae Felicis morientis signata fuerint singula quaeque exemplaria, quae postea per omnes titulos Romanos proposita sunt. Quod ad Doc. XLIV attinet, cum certum sit teste Libro Pontificali,⁴ *hunc cyrographum Arcivo Ecclesiae retrusum* fuisse a Bonifacio II (an. 530), itemque huiusmodi *libellos anathematis quos invidiae dolo extorserat Bonifatius . . . in medio ecclesiae, congregatis omnibus, incendio consumptos fuisse* a papa Agapito (an. 535), sana critica duce, nobis non licet ultteriores vagasque hypotheses ex possibilitate aliorum exemplarium non officialium de-

¹ *Manu*. Notae huiusmodi (quae passim occurrunt in *Libro Diurno*, in Collectione Thessalonicensi et in aliis scriptis, quorum origo ex Scriniis apostolicis impugnari nequit,) hae recensentur: 1) in Doc. XXIII (p. 68) *et subscriptio. Eusebius episcopus Dorsitanus his libellis a me datis subscripsi*; 2) in Doc. XXVII (p. 86); *Et alia manu. Tiburtius notarius iussu domini mei venerabilis papae Leonis edidi*. Quae si conferantur cum his quae leguntur in Libello absolutionis Miseni apud Thiel op. cit. p. 447: *Sicatus notarius S. R. E. iussu Domini mei beatissimi papae Gelasii ex scrinio edidi*, satis indicare videntur eandem originem. 3) in Doc. XXVIII (p. 89) *et subscriptio. Eutyches abbas subscripsi his libellis manu mea*. 4) in Doc. XXIX (p. 90); *et subscriptio. Eutyches presbyter subscripsi*. 5) in Doc. XXXV (p. 87); *Et alia manu. Eusebius exiguus ordinatus episcopus Dorileo misi libellos per religiosissimos presbyterum Crisippum et Constantinum diaconum subscribens manu mea*.

² *Relatione*. Hic quoque titulus, necnon verba, *omnem clerum saluto* quibus epistola clauditur, quaeque in editis desiderantur, nostram sententiam confirmare videntur.

³ *Duchesnius* — cf. *Melanges de l'Ecole de Rome* tom. III p. 299 et seqq.

⁴ *Pontificali*. In vita Bonifatii II, et Agapiti.

promptas amplecti, saltem usquedum talia exemplaria in lucem non prodantur. Neque hoc loco silentio praetereunda est evidens quaedam affinitas, immo et identitas quam recognovimus inter nonnulla huiusmodi documenta et vetustissimam Quesnellianam Collectionem quae certe nostram aetate praecedat. Quattuordecim enim sunt documenta quae vel partim vel integre utrique Collectioni sunt communia, quorum elenum hic subnectimus.

Novariensia — Quesnelliana

Doc. II et III.	cum Cap. 55
Doc. IV	» Cap. 1
Doc. V	» Praefatione
Doc. VII et XI	» Cap. 25
Doc. X	» Cap. 25 et Cap. 54
Doc. XV	» Cap. 26
Doc. XVI	» Cap. 27
Doc. XXII	» Cap. 28
Doc. XXIV	» Cap. 42
Doc. XLI	» Cap. 5
Doc. XLII	» Cap. 59
Doc. XLV	» Cap. 53

Nemo tamen qui ea inter se diligenter comparaverit, alteram¹ ab altera sibi ea mutuasse affirmabit, sed potius utraque ab uno eodemque fonte originem duxisse, nobiscum fateri non dubitabit. Iamvero ex scriniis apostolicis pleraque horum documentorum derivasse ipse quoque Quesnellius² affirmat, praesertim de cap. 25. 26. 27. et 28 suae Collectionis, quin tamen diligentes eius adnotatores Ballerini³ aliquid opposuerint. Praeterea Doc. X et XI et XXXII occurrunt iuxta eandem versionem, etiam in Collectione codicis Hannoveriensis quae Gregorio M. tribui, quaeque ex eisdem scriniis derivari, cl. Maassenio³ visa est. Ceterum si hac praeclara origine Collectio ista exueretur, haud facile explicari posset, quare ratione Romanus Pontifex eam usu tam celeberrimo complexus fuerit. Quod si mirum fortasse alicui videri potest atque inexplicabile huius rei silentium apud coaevos scriptores, meminerit velimus, quod iam supra indicavimus, Acta Concilii Romani sub Iohanne II de hac definienda controversia, temporum hominumve iniuria omnino periisse.

¹) *alteram*. Hoc evidenter prae ceteris excluditur a Doc. XXIV quod ex una parte, ampliora continet Acta, quam Quesnelliana Collectio Cap. 42; ex altera vero, identitatem originis demonstrat per eundem orthographicum errorem in subscriptione *Julianus episcopus Corisae*, de qua cf. ea quae suo loco adnotavimus (p. 76.)

²) *Quesnellius*. cf. Dissert. XII Cap. II apud Migne P. L. LVI. p. 911.

³) *Maassenius*. *Sitzungsberichte der k. k. Akad.* etc. Wien 1877. p. 243 et seqq.

Collectionis
testimonia.

33. — Nemo tamen putet praeter Iohannem II nullum adduci posse nostrae Collectionis testimonium. Primus enim adest Liberatus Diaconus pontificiae illius definitionis testis ocularis ut ipse fatetur his verbis; « *Sed papa Iohannes nobis ibi positus, hoc confitendum epistola sua firmavit, et Imperatori dixit. »* Ac revera quin ipse saltem S. Innocentii Epistolam ab hac Collectione unice exhibitam inspexerit, nulli dubium esse potest, qui illius initium cum cap. X eiusdem Liberati Breviarii conferat. (cf. p. 148) Imo eum nemo ibi excusare poterit a plagarii vel falsarii nota, cum *pro trium Capitulorum* defensione, nonnulla suo marte, omiserit vel addiderit, contra auctoris mentem. Alterum testimonium nobis suppeditare videtur Facundus Hermianensis in Opere *pro defensione trium Capitulorum* quod anno 547 Iustiniano Imperatori dicavit. In eo enim, 1) Synodi Calchedonensis *Adlocutio* iuxta nostri Codicis versionem profertur. 2) inter cetera SS. Patrum loca excerpta ad S. Procli propositionem confirmandam, (quae quidem etiam aliunde haurire potuit,) illud S. Gregorii Nazianzeni adducit, quod nonnisi ex nostra Collectione sumi debuit. Eius enim titulus ¹ omnino differt ab eo qui legitur in Epistola Iohannis II, et ad unguem congruit cum titulo nostrae Collectionis, cui fortasse alludere videtur his verbis: *Quod si huiusmodi locutiones ex dictis probatissimorum Patrum velim colligere, ante me tempus quam exemplum deficiet.* (Ibid. Lib. I cap. III.) 3) Denique prae oculis habuisse S. Innocentii Epistolam, subodoramur ex Lib. VIII. cap. II, in quo licet tacite, eam confutare nititur, negando et Theodorum a S. Proclo male nominari, et Tomo quem misit ad Armenios eiusdem subdidisse Capitula, ut sub anathemate damnarentur. Aliud testimonium (licet indirectum) invenimus apud Rusticum Diaconum qui, in *Disputatione contra Acephalos*, ² Libellum Appellationis Eutychie ad Papam Leonem, (quem nonnisi in nostra Collectione (Doc. XXXVI) integre habemus,) agnovisse videtur. Inter omnes tamen huius Collectionis testes post Iohannem II Pontificem, eminere Dionysium Exiguum asserimus. Hic enim ad Felicianum Pastorem Tomi S. Procli ad Armenios latinam versionem mittens, haec scribit:

EX COD. NOVARIENSI
Doc. XXXIX. (p. 153)

S. Procli ex epistola prima ad Armenios destinata. Eiusdem S. Procli ex Epistola secunda ad Armenios destinata.

Dionisius Exiguus Romanus, Feliciano Pastori.

Venerationis vestrae iussione commotus, B. Procli Constantinopolitanae urbis episcopi litteras ad Armenios destinatas, Latino eloquio vestris auribus exhibere curavi, non parum praesentibus.

¹ *titulus.* En eius verba: (Lib. I Cap. III Migne P. L. Tom. LXVII.) « In eo enim *SERMO* cuius est *« titulus de LUMINE*, ita locutus est: *Deum cum nomino, uno lumine illustramini etc.* » cf. cum iis quae superius n. 30 protulimus. Item probabilis dicendum de loco S. Augustini excerpto ex Lib. XV. de Trin. quod nostrae Collectioni melius congruit, quam Iohannis Epistolae ut patet ex prioribus verbis: *clarum inquit est in substantia veritatis etc.* (Ibid.)

² *Acephalos.* Apud Migne P. L. Tom. LXVII. p. 1176. Idem fortasse dicendum de Iustiniano in Epistola apud Mai Script. Vett. VII.

EX COD. NOVARIENSI

IBID. (p. 148.)

Caeperunt iam Theodori Mampsuestenae civitatis episcopi qui quondam Nestorii magister extiterat, circumferre volumina et simplices quosque mortiferis laqueis inire. Tantum vero studii gesserunt per eum eiusdem Nestorii dilatare contagia, ut ipsa volumina eius ad lesionem et interitum simplicissimarum ut dictum est animarum in linguam Syrorum Armeniorum Persarumque transferrent. ....

Sed beatissimus Proclus.... Armeniorum ut dictum est libellis et Theodori volumine qui iuxta Nestorii similitudinem pro Trinitate quaternitatem docere deprae-hendebatur instructus, illam superius nun-cupatam scripsit epistolam.

Doc. XL. (p. 157.)

INCIPIT EXEMPLAR SANCTORUM PATRUM
QUOD UNUMQUEMLIBET EX BEATA TRINITATE
DICERE.

Cum ratio postulaverit² ob distinctionem

aestimans profuturas, quando eam nunc Ecclesiis moveat quaestionem tunc repulsa temeritas,¹ quae sub colore religionem molitur evertere. Temporibus antistitis memorati Theodosio imperatore regente remp. per Syriam atque Armeniam, discipuli Theodori Mopsuestenae civitatis episcopi, pravam fidem, corrupto symbolo, rudibus populis exorsi sunt intinmare, calliditate subtilissima, B. Trinitatem sic unius essentiae predicantes, ut Christum Dominum nostrum conditorem universitatis, UNUM EX TRINITATE nullatenus faterentur: unde sequebatur haec inepta suae temeritatis absurditas, ut quia Christum constat verum esse Deum ac Dominum, quatuor personas in tribus as-truerent, duosque Dei filios procul dubio praedicarent. Sed huic impietati mire pontifice antefatus obsistens, docuit Christum Dominum nostrum et in principio Verbum apud Deum, Deum Verbum UNUM DE TRINITATE esse; per quem omnia facta sunt, B. Paulo testante: Unus Dominus Jesus Christus per quem omnia; et pro salute nostra, eundem verum hominem factum, unum mansisse Filium; nec quar-tam in Trinitate crevisse personam. Et quia nunc ob aliquibus injectum scrupulum, de vera fide trepidatur, unumquemlibet ex B. Trinitate pronuntiare diffugiunt; et ne divisionem Trinitati videantur inferre post auctoritatem apostolicam idipsum exsequentem, MULTIPLICITER VENERABILUM PATRUM TESTIMONIIS appro-

¹) *temeritas*, nempe Nestorianorum. Ita etiam Iustinianus in Epistola ad papam Iohannem II affirmat dicens: « Recusantes enim D. N. I. C. unigenitum filium Dei et Dominum nostrum fateri unum esse sanctae et consubstantialis Trinitatis, videntur Nestorii malam sequi doctrinam. » — Hoc spectare videtur idem Dionysius in Praefatione ad Epist. S. Cyrilli Alex. his verbis: « Opportunum prorsus hoc tempore existimans, quo tanti doctoris apostolica fides Graecis iamdudum bene comperta, sed ignorata Latinis, haec-nus innotescat, ut Nestoriana labes evidenter agnoscat ab hominibus, et pro sua malignitate merito res-puatur, quae sub praetextu fidei perfidiam insinuare non desinit, et furore Iudaico pariter et errore, tran-quillitatem catholicae Ecclesiae toto terrarum orbe diffusae turbare contendit. .... non audeat in duos di-videre, nec solita calliditate coniunctionem quandam et societatem Dei et hominis asseverare nitatur. »

²) *postulaverit*. His consonant nonnulla Iohannis Maxentii verba in Epistola ad Legatos papae Hormisdas: (Bibl. PP. De la Bigne Tom. IX, p. 534.) « multa sunt quae non dicuntur a Synodo, nec in illa scriptura canonica, et TAMEN CUM RATIO POSTULAVERIT, ea nullatenus proferre ambigimus. » Ex quibus facile datur intelligi quenam intima necessitudo inter Dionysium et Maxentium ad eandem causam propugnandam, intercesserit.

EX COD. NOVARIENSI

personarum minime dubitare debeamus, et quod Christus verbum virtus et sapientia Dei Patris, sicut ante, sic et post Incarnationem unus ex Trinitate sit.

DOC. XXXVIII. (p. 145.)

Sic itaque confitentes, non tres deos per numerum nostrae introducimus fidei, quia deitas significativa probatur essentiae, sed Trinitatis autem numerus non essentiae personarum demonstrativus existit.

DOC. XL. (p. 160)

ITEM EIUSDEM EX EODEM LIBRO XI DE CIVITATE DEI.

Credimus et tenemus et fideliter praedicamus, quod Pater genuerit Verbum, hoc est sapientiam, per quam facta sunt omnia. unigenitum Filium. unus unum. coaeternum. summe bonus aequaliter bonum. Et quod Spiritus Sanctus simul. et Patris et Filii sit Spiritus. et ipsa ipse consubstantialis et quoaeternus ambobus atque hoc totum. (et) Trinitas sit propter proprietatem personarum. et unus propter inseparabilem divinitatem.

batum est ob distinctionem personarum, cum ratio poposcerit UNUM EX TRIBUS fideliter posse praedicari: maxime contra Sabellium, qui sanctam Trinitatem unius credit esse personae, eamque nominibus tantum fateretur esse, non rebus; quam nos unius venerantes essentiae, personarum solummodo cognitione discernimus. Nestorii quoque sectatoribus, hac fide salutifera, nihilominus obviamus; qui Christum Dominum UNUM DE TRINITATE minime confitentur, dum negant Dei Verbum ex beata Virgine secundum carnem genitum, caeteraque pro redemptione humani generis esse perpersum. Nonnullorum etiam opinionem auctoritate paterna redargui, qui UNUM EX TRIBUS asserentes, UNUM EX TRINITATE dicere nulla ratione consentiunt: qui vocabulum Trinitatis non personarum esse significativum, sed substantiae suspiciantur. Quibus, licet ad informationem veri debuerit sufficere appellatio ipsa quae vim pluralis numeri resonans, non essentiam, sed personas indubitanter expromat, ne tamen ulterius inter catholicos contentio¹⁾ citanda coalescat B. Augustini, unum de multis testimonium huic praefationi amore sanctae religionis adnexui; qui in undecimo de Civitate Dei libro ita de hac re paucis eloquitur: « Credimus et tenemus, et fideliter praedicamus quod Pater genuerit Verbum, hoc est, sapientiam; per quem facta sunt omnia; unigenitum Filium, unus unum, coaeternus coaeternum, summe bonus aequaliter bonum. Et quod Spiritus Sanctus, simul et Patris et Filii sit Spiritus, et ipse consubstantialis et coaeternus ambobus; atque hoc totum Trinitas sit, propter proprietatem personarum, et unus Deus; propter inseparabilem divinitatem » Ecce doctor excellentissimus atque veridicus, rem de qua agitur aperte distinguens, Trinitatem dicit, non propter substantiam, sed propter

¹⁾ *contentio*. Hic profecto alludit ad monachos Acaemetas Cyrum et Eulogium eorumque sequaces, de quibus Liberatus (Brev. cap. XX.) ait: « A cuius communionem (sc. papae Iohannis) discedentes quidam monachi, Acomnicorum legatos secuti sunt, et usque nunc hanc de Christo confessionem non suscipiunt. »

EX COD. NOVARIENSI

personas confidenter exposuit. Haec autem confessio nos ab haereticis, Judaëis, Gentilibusque discernit, qui Trinitatem unius essentiae praedicamus, cum omnes illi aut pene omnes unum Deum se colere fateantur, sed mysterium Trinitatis aut non recte promuntiant, aut prorsus ignorant. Si ergo Trinitas non personas exponit, sed substantiam, est autem una substantia Trinitatis, erit ergo secundum istos substantia unius substantiae, quod nimis probatur absurdum. Idcirco colligitur, ut appellatio Trinitatis unius essentiae tres personas unius omnipotentiae atque divinitatis insinuet. Sed jam beatus Proclus in medium prodeat: laturus et ipse testimonium veritatis, quem benignis, precor, animis audiat. Orationum vestrarum suffragia pro hoc opere mihi rependere jubeatis.

Ex hac quidem comparatione manifestum apparet, quam immerito haec Epistola a Norisio ¹ aliisque post eum ad Seytharum controversiam sub Hormisda Romae agitatam relata fuerit, dum ad posteriorem eiusdem controversiae periodum sub Iohanne II, et proprie ad nostram Collectionem omnino referri debeat. Ut enim cetera omittamus, verba *multipliciter venerabilium Patrum testimoniis approbatum est*, nonnisi pontificiam illam definitionem, necnon hanc unice Collectionem, (unde illa *ex plurimis pauca digessit*,) respicere, per se satis evidenter ostenditur. Praeterea Pastor Felicianus cui eadem epistola dirigitur, non alius esse potest quam immediatus S. Fulgentii successor, qui teste Ferrando ² Diacono « (post annum) illo die super cathedram eius sedit, quo ipse defunctus est »; idest, die Kalendarum Ianuariarum an. 534, ut idem Ferrandus in Epistola ad Eugippium ³ scribit. Ceterum tam perspicua sententiarum et verborum conformitas, mere casualis minime dici potest. Quae cum ita sint, quid nunc de Duchesnii ⁴ aliorumque sententia affirmantium nullum quidem post an. 526 de Dionysio Exiguo Romae superesse vestigium sentiendum sit, iudicent lectores; quoad nos fatemur nostram sententiam usque adhuc inconcussam manere.

¹) Norisio. Dissert. de Uno e Trinitate passo cap. VI. Etiam Em. Pitra in hunc errorem fuit inductus, cf. Juris Eccl. Tom. I. p. XLVII. et *Analecta novissima* Tom. I. p. 29.

²) Ferrando. Apud Migne P. L. LXV. p. 150.

³) Eugippium. In Bibliotheca Casinensi Tom. I. Florilegium p. 201. Ex hac Epistola quam solus Codex Casin. integram profert, clare etiam confirmatur eundem Ferrandum esse verum auctorem anonymae *Vitae S. Fulgentii* ad eius successorem Felicianum conscriptae, quod antea adhuc dubium fuerat.

⁴) Duchesnii. Op. cit. « Apres l'année 526 on perde complètement sa trace. »

Collectionis
auctor.
Dionysius
Exiguus.

34. — Sed iam tempus est ut de Collectionis auctore, edisseramus, nos-
traque de Dionysio Exiguo sententiam explanemus, confirmemusque. Quis fuerit
Dionysius Exiguus, quidnam de eo eiusque operibus sentiendum, fortasse opus
non esset hoc loco inquirere, praesertim post praeclarissimum Cassiodori¹⁾ testi-
monium, nisi ad id nos impelleret gravium quorundam recentiorum supercilium,
qui aliter de eo sentire atque affirmare non dubitarunt. Horum primus Maas-
senius²⁾ est recensendus, qui fidenter fortasse plus equo, tuba canere atque undi-
que tamquam proprium novum inventum propalare non dubitavit, Dionysium puri
puti plagii reum esse, quippe qui veluti suam exhibuerit epistolae S. Cyrilli
Alexandrini ad Nestorium cum duodecim Anathematismis latinam versionem,
quam certe partim a Mario Mercatore, partim vero ab ignota quadam versione
Cod. Vat. 1342 expilasse dicendus est. Novae huic audaci adsertioni nimis fi-
denter innixi B. Kruschius³⁾ atque A. Duchesnius,⁴⁾ hoc invisum de Dionysio
protulere iudicium, *eum doctum quidem virum fuisse, attamen veritate ac sinceritate
haud semper probabilem*. Quibus levibus indiciis, falsisque suppositis horum fulcia-
tur adsertio saltem temeraria, haud difficile posset ostendi, si *ex professo* de hac
quaestione nunc esset agendum. Interim nobis sat erit haec breviter obiterque
perstringere: 1) Dionysii versionem illius Epistolae de qua Maassenius, saltem
centum et triginta locis a Marii Mercatoris differre versione, veteribus licet tan-
tummodo collatis editionibus apud Migne, sed plures adhuc differentias inveniri
posse, si utraque ad praestantissimos Codices Mss. exigerentur: 2) quoad *Duo-
decim vero Anathematismos*, versionem Dionysii omnino aliam esse ac Marii Mer-
catoris: 3) affinitatem versionis cum Cod. Vat. 1342 facile explicari posse, dum-
modo supponatur utramque ab eodem Dionysio fuisse elaboratam: hanc autem

¹⁾ Cassiodorius. (*De Institutione divinarum litterarum* Cap. XXIII). Inter caetera quibus eius doctri-
nam et sanctitatem testatur haec habet: « ... Fuit nostris temporibus et Dionysius monachus, Scythia natione,
sed moribus omnino Romanus, in utraque ligna valde doctissimus... Scripturas divinas tanta curiositate
discusserat atque intellexerat, ut undequaque interrogatus fuisset, paratum haberet competens sine aliqua
dilatione responsum. Qui mecum dialecticam legit, et in exemplo gloriosi magisterii plurimos annos vitam
suam (Domino praestante) transegit. Pudet me de consorte dicere quod in me nequeo reperire. Fuit enim
in illo cum sapientia magna simplicitas, cum doctrina humilitas, cum facundia loquendi parcitas; ut in
nullo se vel extremis famulis anteferreret, cum dignus esset regum sine dubitatione colloquiis... *Alia quo-
que multa ex graeco transtulit in latinum*, quae utilitati possunt ecclesiasticae convenire. Qui tanta lati-
nitatis et graecitatis peritia fangebatur, ut quoscumque libro graecos in manibus acciperet, latine sine of-
fensione transcurreret, iterumque latinis Attico sermone relegeret; ut crederes hoc esse conscriptum, quod
os eius inoffensa velocitate fundebat... Cuius nomini glorioso aliqua pravi homines calumniose nituntur
ingerere unde sua videantur errata aliquatenus excusare. Sed ille, iam saeculi perversitate derelicta (prae-
stante Domino) in Ecclesiae pace susceptus inter Dei famulos credendus est habere consortium. »

²⁾ Maassenius. Op. cit. p. 132-135. ait: « Mir scheint bei diesem Thatbestande kein ander Ausweg
zu bleiben als anzunehmen, dass Dionysius ein grobes Plagiat begangen hat. » Item p. 424. et alibi.

³⁾ Kruschius. (*Neues Archiv*. t. IX. p. 107.) ait: « Der gelehrte Abt, welcher es auch sonst mit
der Wahrheit nicht sehr genau nahm (vergl. Maassen p. 135.). »

⁴⁾ Duchesnius. (Lib. Pont. p. CXIV.) haec habet: « Le canoniste scythe, personnage instruit, mais
d'un sens critique et même d'une sincérité qui si étaient pas toujours à l'épreuve. »

coniecturam optime confirmari ab ipso codice Novariensi; ¹ 4) plane prorsus incredibile immo fortasse et nimium puerilem videri Maassenii hypothesim, qua Dionysius *graeca latinaque lingua*, (Cassiodorio teste) *valde doctissimus*, more tirunculi qualiscumque, duabus permixtis alienis latinis versionibus eam compilasse perhibetur, *quam ipsemet ait, nuper de graeco in latinum eloquium transtulit*. 5) denique nonnisi temere imprudenterque in dubium revocari posse istius sancti viri veritatis ac sinceritatis studium, quum ad Eugippium scribens candide protestatus sit, sibi VERITATE NIHIL PRAESTANTIUS. Quoad nos igitur magni Cassiodorii de Dionysio subscribentes encomio, atque ab eo edocti quod, *alia quoque multa idem ex graeco transtulit in latinum quae utilitati possunt ecclesiasticae convenire*, nihil ei metuendum, verum multa quidem adhuc speranda esse ex sagaci criticorum investigatione confidenter adserimus. Ceterum eius opera hucusque dispersa vel adhuc in bibliothecarum angulis recondita, nondum suum dignum invenisse editorem qui ea in unum colligat, novaque luce illustret, nemo inficiet. Quod si nunc nostra qualiscumque de Dionysio Exiguo sciscitetur sententia, hoc persuasum nobis est, sub humili illius cognomento et habitu, maximum sane ingenium in omni pene disciplinarum genere excultum occultari, illorum videlicet virorum qui *bibliothecae viventes*, sive *ambulantes* vulgo definiri solent, ita ut non immerito de eo Cassiodorius adfirmaverit, *quidquid possunt legentes per diversos quaerere, in illius scientia cognoscebatur posse fulgere*. In eo enim admiremur oportet virum, divinarum Scripturarum ² scientia apprime eruditum; in SS. Patrum ³ operibus undequaque versatum; in Dialecticae ⁴ palestra veteranum magistrum et ipsius Cassiodorii aemulum; Iuris Ecclesiastici ⁵ omnium magistrorum facile principem;

¹) *Novariensi*. Cf. p. 70 et p. 110 ubi unius eiusdemque documenti diversam Dionysii latinam versionem reperies. Item p. 153 cf. excerpta S. Procli epistolae ad Armenios.

²) *Scripturarum*. Cf. Cassiodorii l. c.

³) *Patrum*. Praeter Gregorii Nisseni, Cyrilli, Procli, Proterii opera iam edita apud Migne addendum etiam a) Basilii *Commentarium in Hexaemeron* juxta Dupin et PP. Maurini. b) item S. Procli *epistola ad Domnum Antiochenum* pro causa Athanasii Perrhenorum Episcopi juxta Cave; c) S. Procli *oratio de laudibus Deiparae* inter opera Marii Mercatoris edita. d) S. Celestini *Epistola ad Nestorium*, et alia eiusdem *ad clerum* Cp. apud Mansi IV. p. 1527-38. Ceterum hac de re sufficiens testis esse potest Doc. XLVI.

⁴) *Dialecticae*. Testimonium luculentum de eius peritia in hac disciplina habetur in his quae ipse ad Eugippium de Opere S. Greg. Nisseni scribit: *Igitur eloquentiam sancti Doctoris aemulatus, enisus sum quidem dissertitudinem eius sequi, licet adsequi nimis impari facultate nequiverim. Fidem tamen sententiarum eius pro mea mediocritate servavi, sciens veritate nihil esse praestantius. Et quia sunt ut dici, aliqua quae possunt merito reprehendi, nullus lector in his meum putet alligatum esse consensum: quia officio translatoris expliciti, non censoris iudicio comprobavi.... quia necessitate temporis a doctissimorum virorum collatione distractus, non quo debui librum splendore digessi, qui ut plurimis probatur abundare virtutibus, ita quibusdam ut saepe retuli, maculis videtur aspersus. Oret ergo pro me ut tantis pressus, angustiis, saltem spiritualium studiorum latitudine gaudeam: nec adeo praesentibus unquam mororibus liceat, ut nos a proposito futurae delectationis abducant....*

⁵) *Iuris ecclesiastici*. Praeter Canonum et RR. Pontiff. decretorum Collectionem Dionysianam eiusdemque diversas recensiones, adnumerari possunt etiam a) Collectio graeco-latina sub Hormisdæ, b) Collectio Thessalonica, sub Bonifacio II. c) Collectio Avellana. d) Collectio ista Novariensis sub Iohanne II.

in Graeca et Latina lingua *valde doctissimum* atque *promptissimum*; ¹ Computi astronomici scientia adeo excellentem ut aerae christianae auctor evaderet, eiusque iudicio inappellabili Paschalis festi ratio pro futuris saeculis definienda traderetur; in Agiographia ² denique peritissimum. Quapropter non est mirandum quod Dionysius noster tot Romanorum Pontificum ³ benevolentia atque fiducia frui potuerit doctissimorumque virorum ⁴ collatione, ut iure meritoque veluti alter Hieronymus sui aevi appellari possit.

Argumenta extrinseca pro Dionysio.

35. — Hisce praemissis, principalem quaestionem aggredimur, argumenta tam extrinseca quam intrinseca proferentes, quibus hanc novam Collectionem eidem Dionysio veluti unam ex aliis multis eius operibus hucusque ignotis vindicemus. 1) Primum ergo id deducimus, ex ipsa materiei analogia. Cum enim haec anonyma Collectio contineatur in Codice, cuius maxima pars Dionysii opera et quidem etiam perrara complectitur, nihil tam naturale quam quod ceteris paribus, eidem auctori probabilius adiudicari possit. 2) Ex eiusdem Collectionis fontibus, quippe quae cum ex scriniis apostolicis derivaverit, nulli melius convenire posset quam Dionysio, cui scrinia ipsa plusquam triginta annis speciali RR. Pontificum privilegio reserata patuerunt. 3) Ex Actorum Concilii Calchedonensis nova versione in Collectione inserta. Dionysium enim admovisse manum alicui concilii Calchedonensis versioni non immerito suspicaverunt docti viri Balutius,

¹⁾ *promptissimum*. Hoc praeter Cassiodorum ipse quoque Dionysius testatur scribens ad Gaudentium: *spatio licet brevi quod posebatur explicui*.

²⁾ *Agiographia*. Praeter *Historiam inventionis Capituli S. Ioh. Bapt. et vitam S. Pachomii*, adnumerari debet, *Actus sive paenitentia S. Thaysi* quam nuper in quodam Cod. Vallicelliano deteximus, cuiusque Praefationem hoc loco speciminis gratia exhibemus: *

« INCIPIT PAENITENTIA SANCTAE THAYSI.

« Domino karissimo mihi fratri Pastori abbati. Dionysius:

« Sanctae Thaesiae quondam meretricis mirabilem paenitentiam simplici sermone conscriptam quam inter alios eximiae conversationis viros Aegyptios protulit talium fecunda virtutum de greco me transferre iussisti. Sume igitur ad obliterationem delictorum grande ut spero compendium. Quis enim licet multis et gravibus peccatorum vinculis obligatus non huius venerandae mulieris provocetur exemplo de suae absolutionis non desperare remedio. nec nos satisfactionis eius qualitas, ardua difficilisque deterreat. quae voluntario carcere passa se concludi parvi temporis poena. fugit aeterna supplicia. Potens est enim misericors et omnipotens Deus ut qui illi tantae patientiae contulit premium nobis paenitentiae largiatur affectum quatenus a peccatis mortiferis abstinentes cotidiana proficiamus indulgentia per quam Domini nostri misericordiam consequamur qui per prophetam testatur et dicit: *nolo mortem peccatoris sed ut convertatur et vivat*. Ora pro me venerabilis frater. »

EXPLICIT PRAEFAATIO INCIPIT ACTUS SIVE PAENITENTIA EIUSDEM BEATAE.

³⁾ *Pontificum*. Horum praecipui fuerunt Anastasius, Simmachus, Felix III, Hormisdas, Felix IV, Bonifacius II, Iohannes II, et Agapitus, quorum Epistolis scribendis vel vertendis quantum adlaboraverit conveniunt eruditi. « Multa enim (ait post Maassenium De Rossi *Bibliotheca Apostolica* p. II) graece scripta latinitate donavit, alia vice versa e latino in Graecum transtulit. His Dionysii curis videri posset adtribuendum id quod Anastasius bibliothecarius notat, nonnullas Epistolas Pontificum latine editas servatas esse graece, et deinde e Graeco in latinum restitutas. »

⁴⁾ *virorum*. Potissimum vero nominandi sunt, Boetius, Symmachus, Galla eius filia, Cassiodorius, Aniciorum familia, Egeppius, Laurentius, Iulianus, S. R. E. Card. Petronius, Stephanus Episcopus, Gaudentius Abbas, Felicianus Pastor, et Pastor Abbas, Bonifacius S. R. E. Primitivus.

Cave et Pitra;¹ immo ipse quoque Cassiodorius² huic ipso fortasse innuisse videtur. 4) Collectionis natura apprime systematica, et documentorum ordo iuxta chronologiam digestus eorumque sinceritas, nulli melius quadrare possunt quam Dionysianarum Collectionum indoli. 5) Scopus generalis totius Collectionis pro controversia de *Uno e Trinitate in carne passo*, quantum Dionysio specialiter aptari possit ex iis quae supra edisseruimus, satis aperte constare videtur. Attamen quia ab hac opinione cl. Duchesnius³ hucusque longe abhorreere visus est, nonnulla hic subnectimus quae intimam Dionysii cum Schythis confratribus relationem melius confirment. Nobis enim Iohannis Maxentii⁴ opera, cum hac Collectione conferentibus, tale cognationis vinculum occultari visum est, ut haud temere suspicari liceret, Dionysium collatis saltem cum eo consiliis atque iuxta dispositionem ab eodem acceptam, eam digessisse. Ceterum quomodo admitti posset Dionysium alienum omnino fuisse a Schytharum controversia cum certe constet, eundem Romae praelusisse e graeco in latinum vertendo *Alexandrinorum Apocrisiariorum*⁵ *Libellum* ad papam Anastasium II, in quo primum inter Occidentales S. Procli sententia recitatur? Quod si Dionysius optime noscens tacendi et loquendi tempus, sicut prudenti silentio hac in controversia sub Hormisda se gerere maluit meliora tempora expectaturus, ita, mutatis omnino circumstantis sub Iohanne II, Schythis confratribus prudenter tacentibus, ipse quoque haud secus ac antea Maxentius *Sanctorum virorum probatissimorumque doctorum sententiis armatus*, adversariis ad S. Procli propositionem defendendam, pro sui suorumque causa triumphaturus, occurrere non timuit. Huiusmodi tamen peroptatum triumphum eidem non fuisse amaritudinis expertem, Cassiodorius (ibid. l. c.) fortasse innuere videtur, his verbis; « cuius nomini glorioso aliqui pravi homines calumniose nituntur ingerere unde sua videantur errata aliquatenus excusare. » Cum enim Dionysius hac praesertim Collectione Theodori Mopsuesteni errata damnanda prodiderit, nil mirum quod postea ipse

¹) *Balutius*. Conc. Ephes. Praef. p. — *Cave*. Scriptorum eccl. hist. litt. p. 333. — *Pitra*. Iuris eccles. graecorum historia p. XLVII.

²) *Cassiodorius*. De Inst. divin. litt. Cap. 23.

³) *Duchesnius*. *Melanges* etc. l. c. ait: « Rien ne prouve que Denys, établi à Rome depuis assez longtemps, ait fait cause commune avec ces désagréables personnages, bien qu'il fût moine comme eux et leur compatriote; au contraire, ses bons rapports avec Hormisda permettent de l'isoler de cette coterie compromettante. »

⁴) *Maxentius*. Cf. eius Epistolam satisfactoriam quam Legatis papae Hormisdae (an. 519) obtulit. In ea enim respondens eidem Legatis opponentibus, *nil addatur*, demonstrat etiam *S. Cyrillum et Leonem* post Ephesini et Calcedonensis definitiones ad fidei confirmationem multas Sanctorum Patrum protulisse sententias. *Quorum non exempla sequentes*, (ait)... *compulsi sumus Sanctorum virorum probatissimorumque doctorum sententiis armati occurrere...* Et tum demum nos quasi retractatores Concilii arguere poterunt, qui per Sanctorum Patrum bene prolatas sententias repellimus haeticorum fallaciam. Hae vero sententiae in eius de *Christo professione*, insertae fuerunt ex operibus S. Athanasii, Cyrilli, Gregorii Nazianzeni, Flaviani, Augustini (sc. *unus trium*, itemque ex Lib. II. de Trin. *An aliqua ex Trinitate persona* Abrahae apparuerit) necnon celebre illud S. Procli excerptum quod p. 154. protulimus.

⁵) *Apocrisiariorum*. Cf. apud Thiel op. cit. p. 632. ubi haec leguntur: « Unius namque dicimus uni-geniti Filii Dei sive miracula, sive etiam passiones, quas sponte pro nobis carne sustinuit.... Mansit enim « Trinitas etiam incarnato (quod UNUM EX TRINITATE EST) Verbo Dei. »

quoque non secus ac S. Proclus, pari crimine a defensoribus trium Capitulorum calumniis appeteretur. Ceterum si praesertim S. Innocentii Epistola cum Vigili Constituto conferatur, patebit intimum quidem nexum recognosci debere inter utrasque celeberrimas illas quaestiones sub Iustiniano Imperatore agitatae, ita ut unius triumphus alterius ruina fuerit. 6) Si in universum spectetur rara Collectoris peritia tum ob peregrinam eruditionem in SS. Patrum operibus, tum etiam ob subtilem formidabilemque dialecticam,¹ qua tota contexta Collectio est, haec quam bene Dionysio nostro unice quadrari possit, nemo inficiet. 7) Intima connectio quam praesertim inter Doc. XL ac Epistolam Iohannis II, necnon ipsius Dionysii ad Felicianum, intercedere superius ostendimus, rursus firmari potest ex illa quam specialiter inter utrumque intercessisse memoriae proditum est. Notum enim omnibus est, Iohannem II² primum fuisse Romanorum Pontificum qui Dionysiana Canonum Collectione *officiali forma*, ut ita dicamus, usus fuerit. Ad eundem enim Pontificem spectant illa Cassiodorii³ verba; *ecclesiasticos canones Dionysii hodie usu celeberrimo Ecclesia Romana complectitur*. Accedit quod Cassiodorus ipse, cui potissimum Iohannis II Epistola definitoria directa fuit, non omnino alienus fuisse videtur a definitione Scytharum controversiae promovenda.

Indicia intrinseca
pro Dionysio.

36. — Sed iam hisce extrinsecis argumentis novum quidem robur addere praestat, ex nonnullis intrinsecis indiciis quae proprium Dionysianarum Collectionum characterem praesefere videntur. « Dionysius enim (ut aiunt Ballerini haec « in re apprime competentes) *brevitati consulens* in referendis quibusdam conciliis « nonnulla *se omisisse testatur* quae Africanorum more in aliqua sive anteriori sive « posteriori Synodo *repetita* deprehendit; in aliis *nonnullis compendio* uti maluit, « quam ipsa verba aut gesta describere; et dum ita se gereret quosdam etiam « canones non repetitos inadvertenter transcurrit. » Iam vero haec omnia Dionysiana indicia nostrae quoque Collectioni adamussim accomodata inveniet qui Acta praesertim Conciliorum sub Flaviano et Latrocinii Ephesini Calchedonensis necnon percurrerit. Equidem nonnisi huic brevitatibus studio tribui debent; a) omissiones vel contractiones frequentissimae personalium titulorum quibus orientales abundare solent, (cf. pagg. 33-34-63-68); b) omissiones nominum episcoporum quae indicantur hoc modo: *similia et caeteri* (p. 109), *his quorum nomina* (p. 52), *et caeteri eadem dixerunt* (p. 124), *et caeteri similia pronuntiaverunt* (p. 128-131-132), *et caeteris episcopis qui etiam subscripserunt* (p. 36) *Incipit post episcoporum nomina initium Synodi* (p. 101); c) omissiones Actorum quae iam superius fuerant relata, ex gr. libelli Eusebii Dorylei,⁴ et Actorum Concilii Cp. quae in Latrocinio Ephe-

¹) *dialecticam*. Quo penitus haec Collectio perscrutetur eo altius summa ars dialectica Collectoris apparebit, qua Dioscori Diaconi obiectio *nihil addatur*, tacite sed evidenter iniquae illi Dioscori Alexandrini sententiae in Flavianum comparatur, ac pene dixerim identificatur.

²) *Iohannes II.* Cf. Epistolam ad Caesarium Arelat. apud Mansi Tom. II.

³) *Cassiodorus*. Op. cit. ibid.

⁴) *Dorylei*. Speciali adnotatione digna videtur formula istius omissionis: *Hanc sequitur libellus quem dedit Eusebius qui iam supra relevatus est in capite Calchedonensis Concilii*.

sino fuerunt relecta, per quasdam formulas passim occurrentes ex. gr. *et sequentia* (p. 109) *inter caetera ad locum* (p. 104-108); *et reliqua* (p. 110-111-112-113-123-124), *et caetera* (p. 112-125). — Quod vero in *nonnullis compendio uti maluerit quam ipsa verba aut gesta describere*, liquido apparet; a) ex eorundem Actorum Breviariis quae suis locis notavimus (pagg. 44-46-63-128-129); b) ex formulis *et cum relegeretur prosecutio* (p. 112), *et cum interlocutio* (p. 112-113), *quo lecto* (p. 126), *et cum legeretur ad petitionem Eusebii* (p. 110), *reliqua legit* (p. 112), *percurrit reliqua gestorum* (p. 102); c) ex titulis compendiose affixis praecipue Doc. XV-XVI-XVII-XX-XXVI; d) ex SS. Patrum citationibus brevialis atque usuali formula *et cetera* conclusis (cf. p. 139-140). — Denique quod ob nimiam festinationem *nonnulla etiam inadvertenter transcurrerit*, ita ut dum brevis esse cuperet obscurus fieret, non desunt exempla. Huiusmodi plane sunt; a) nonnulli errores ex graeco vocabulo non bene intellecto quae pagg. 103-112-119 subnotavimus; b) item errores ex duplici latina constructione se invicem excludentes uti ex. gr. (p. 38 a. 4) *qui zelo pollentem*, (p. 107 b. 21) *qui propter nos homines.... descendentem.... incarnatum.... inhumanatum:* (p. 105 a. 35), *ut ne ipse culpandus* (p. 135 b. 24), *accusans Eutychen quod.... et quacrentem* (p. 124 a. 20), *ita locutus est hic ille*; c) errores frequentes ex *ὁμοιοτέλευτα* graeci textus derivati, inter quos praecipue cf. eum qui p. 106 subnotatur; d) nonnulla verba certe ad Acta Latrocinii Ephesini spectantia, quae tamen a sollicito Breviatore praetermissa fuere quasi ad Concilium Cp. pertinuissem (p. 118). Sed prae caeteris argumentum apprime decisivum nobis suppeditare videtur fragmentum illud versionis Epistolae S. Procli ad Armenios quod in Doc. XXXIX (p. 153) insertum est. Cum enim huiusmodi versio paucis exceptis verbis, mire conveniat cum Dionysiana versione, nullum dubium esse potest quin utraque unius eiusdemque fuerit auctoris.

37. — Iam superest ut illi respondeamus difficultati, quae nostrae thesi obijci posset ex documentis XLI-XLVIII, utpote quae licet in XII^a huius Collectionis quaternione physice comprehendantur, nullam tamen cum eadem moralem connexionem praesferre videntur. Huiusmodi difficultas facile solvi potest dummodo supponatur talia documenta fortasse serius vel ab ipso Dionysio, vel aliena manu fuisse addita. Ceterum si praesertim Doc. XLIII, XLIV, XLV adtentius perpendantur, haud impervium erit intimum quemdam recognoscere nexum inter ea totiusque Collectionis scopum, originem atque auctorem. Quod si sermo est de Doc. XLVI-XLVII-XLVIII ex Historia Tripartita excerptis, quibus Collectio clauditur, neminem latet hanc Historiam ab Epiphano Scholastico in eodem Vivariensi Monasterio elaboratam fuisse sub oculis ut ita dicamus ipsius Dionysii, quippe qui tunc temporis *dialecticam* ibidem cum Cassiodorio ¹ *plurimos annos legebat*. Hinc

Difficultatum
solutio.

¹) Cassiodorio: Cf. Op. cit. cap. 23. *Qui necum dialecticam legit, et in exemplo gloriosi magisterii plurimos annos vitam suam, Domino praestante, transegit.*

nos videmus etiam satisfecisse cl. Duchesnio ¹ nobis dubium proponenti, utrum tempore schismatis Dioscoriani (an. 530) Dionysius adhuc viveret, necne. Nobis enim Cassiodorio duce, valde probabilis semper visa est illorum ² sententia criticorum qui eum paulo ante an. 536 obiisse affirmarunt. Cum enim ex iis quae paulo superius disseruimus pro certo constet Dionysium adhuc Romae inter vivos fuisse anno 533, et valde probabile sit eum, Roma relicta, cum Cassiodorio apud Vivariensem Monasterium anno 537 secessisse, ibique *plurimos annos* transigisse, calculum illum satis rationabile nobis esse videtur.

§. IV.

De nova Dionysii Exigui Collectione singillatim.

38. — Iam reliquum est ut de singulis quibusque huius Collectionis documentis, nonnulla tenui calamo subnotemus quae eorundem praestantiam indolemque melius declarent. — Ad Doc. I. quod attinet, eius titulus Divi Augustini testimonium aperte confirmat de Gregorio Nazianzeno huius operis auctore, quem tamen Phaebadium Episcopum Agennensem recentiores critici, argumentis haud quidem levibus, fuisse contendunt. Huius tamen libelli duplicem recensionem extitisse deprehendimus, quarum alteram siglis N. G. alteram vero A. V. in notis distinguimus. Prae caeteris speciali attentione dignam existimamus eiusdem libelli interpolationem ex nonnullis insertis sententiis quas cl. Andresius ³ perperam anonymo cuidam *recentiori theologo* tribuerat, nos vero feliciore eventu in S. Augustini operibus fere omnes ⁴ reperimus. Porro interpolationis huiusmodi scopus idem videtur fuisse ac totius Collectionis, de quo persuasos nos faciunt quaedam sententiae, ⁵ necnon Augustiniani textus correctiones, quae nonnisi erudito Collectori vel interpolatori tribui possunt. Quisquis vero fuerit eorum auctor, utrum Dionysius

¹) Duchesnio. Cf. *Mélanges historiques* in qua haec asserit: *Après l'année 529 on perd complètement sa trace. Fut-il dioscorien ou bonifacien? Nul ne sait; on ignore même s'il était encore en vie au moment du schisme.*

²) illorum. Cf. Maassen op. cit. p. 423. Idem Caspari - *Ungedruckte.... Quellen sur geschichte des Taufsymbols* — Christiania 1866 — Vol. I p. 220.

³) Andresius. cf. op. cit. p. 60.

⁴) omnes. Quae in ipsa textus impressione nondum reperire poteramus loca pagg. 15 et 18 adnotata, postea felicius investigantes invenimus, eaque inter *corrigenda* retulimus.

⁵) sententiae. Huiusmodi sunt; *Quaerque omnia idcirco ad Verbum Dei referuntur, ut una Filii Dei persona insimetur, ne quasi duo Christi esse videantur.* Item cf. ea quae adnotavimus p. 17 nota 13. Quoad correctiones vero cf. p. 12 ubi *quodammodo unitus pro quodammodo commixtus*, p. 20 *Patri contuendum pro Patri contemplandum*. Itemque ibidem *sed quibus paratum est*, pro, *sed aliis paratum est*. Quae lectio ita constanter immutata occurrit etiam paulo infra p. 20 col. a et b. Quum vero eadem et alibi reperiat apud eundem S. Augustinum, potuit probabilius ex Codd. saec. VI. derivari.

an eius socius Maxentius aliisque, certe in Augustini operibus apprime eruditus esse debuit, quales vix Prosper, Eugippius, Fulgentius atque Ferrandus extiterunt. — Quoad Doc. II et III non casu vel amanuensis incuria, sed de industria in priore inserta fuisse documento persuasum nobis est. Praeterea eorundem titulus, ordo, atque distinctio easdem proferunt venerandae antiquitatis et authenticae originis notas, quae iam apud Romanos Pontifices Celestinum I¹ (an. 432) et Gelasium I (an. 496) inveniuntur. Neque hoc loco silentio praetereunda est insignis illa lectio quam inter tot diversasque variantes unice praeferendam esse (p. 13) adnotavimus — Doc. IV quod facilius Dionysio Exiguo adscribi posse (p. 26) suspicabamus, nunc re melius perpensa aliunde repetendum esse videtur, praesertim quia etiam Syriace extat apud Pitram.² — De Doc. V nihil aliud animadvertimus nisi quandam sententiarum affinitatem³ cum nonnullis verbis quibus Hormisdas in Epistola ad Possessorem contra Schytas usus est. Utrum mere fortuite, vel potius scienter et prudenter id factum fuerit iudicent lectores. — Doc. VI non mediocrem offert difficultatem quoad verum eius autorem assignandum. Sanctus enim Ambrōsius Calchedonensis Episcopus cui in codice illa *fidei expositio* tribuitur, plane ignoratur. Licet autem concedatur pro voce *Calchedonensis* probabilius legi debere *Mediolanensis*, tamen styli ratio ipsaque materies et libelli forma ab eo abhorreere videntur. Ideoque potius alicui illorum quorum opera sub ementito Ambrosii nomine interdum edita sunt, (ut puta Theodorus Mopsuestenus, vel Rufinus Aquilejensis), tribui posse arbitramur. Ceterum quidquid sit de vero eius auctore quem alii feliciter investigabunt, haec pro certo haberi possunt; 1) huiusmodi *Fidei expositionem* doctrinam vere orthodoxam continere; 2) ad Symbolum orientalem alludere; 3) plura ad litteram in suis symbolis Pelagium, Celestium et praesertim Iulianum Eclanensem exinde hausisse; 4) item nonnulla Leporium,⁴ Orosium,⁵ pseudo-Ambrosium⁶ ac praecipue auctorem quem Praedestinatum⁷

¹) *Celestinum I* — cf. Arnobium Iuniorem apud Migne Tom. 53 p. 290.

²) *Pitram* — cf. *Analecta sacra* tom. I p. 452.

³) *affinitatem.* Cf. Doc. V p. 26. cum Epist. 124 Hormisdas.

... Praesbiter quidam apud Alexandriam
Arrius nomine, vir specie et forma magis quam
virtute religiosus, sed gloriae laudisque et novita-
tis cupidus.

... quorundam Schytarum, qui monachos praese-
ferebant specie, non veritate; professione, non opere;
contemptores auctoritatum veterum, novarum cupidi
questionum.

⁴) *Leporium.* In *Libello emendationis* (apud Migne tom. 41. pag. 1225). haec habentur; *Non ipsum Patrem dicimus esse quem filium etc. sed distinguentes personas in suis proprietatibus Patrem Deum. Anathema omnibus hereticis dicimus, Photino, Ario, Sabellio, Eumonio, Valentino, Apollinari, Manicheo, et universis contra sanam doctrinam venientibus.*

⁵) *Orosium.* (Cf. *Lib. de arbitrii libertate* apud P. L. Migne Tom. 31 p. 1202) inter caetera haec Pelagii verba refert: « Sed quod dixit negligentiae suae potius imputari quod non est sine peccato, bene quidem dixit, sed dignetur inde et orare Dominum ne illi haec iniqua negligentia dominetur ».

⁶) *Pseudo-Ambrosium.* Cf. quae suo loco notavimus p. 30.

⁷) *Praedestinatum.* apud Migne tom. 53. p. 646. *Et ut ascenderet ad Deum homo, sicut iam diximus, Deus descendit ad hominem — Sic tamen omnia bona dicimus Dei esse dona, ut omnia mala quae agimus nostrae negligentiae imputemus.* (p. 646).

appellant, inde attingisse; 5) ad Manicheos hereticos potius quam ad Praedestinianos allusionem fecisse videtur illis verbis (p. 32) « *non enim ut quibusdam videtur* » praesertim cum nulla Pelagii mentio inveniatur. Ideoque ante eiusdem damnationem (an. 417) compositam fuisse arbitramur; 6) ex verbis « *textus huius libelli* » (p. 33) compertum esse, hanc fuisse unam ex multis fidei formulis quae ad sedem apostolicam Damasi, Siricii, Innocentii et Zosimi temporibus oblata fuisse noscuntur.

Documenta
Calchedonensia.

39. — Doc. VII eandem profert versionem quam habet Petri Crassi Collectio de qua superius n. 32 verba fecimus. Et notandum est quod eadem quoque versio adamussim exhibetur in epistola Anastasii Imp. ad Hormisdam, quam apud Thiel ¹ reperies. Exinde novum argumentum nobis suppeditatur quo unum eundemque auctorem tum Collectionis Avellanae tum nostrae fuisse affirmemus. — Doc. VIII versio pariter cum praefata Petri Crassi Collectione plane concordat. — Doc. X et XI licet titulo cum Quesnelliana Collectione convenient ratione tamen versionis ab ea aliquatenus differunt. Immo novam omnino exhibent Definitionis Calchedonensis Concilii versionem, quae quattuor iam editis apud Mansi (vol. VII col. 748) veluti quinta addi potest. — Doc. XII breviarium Actionis III compendiose a Dionysio elaboratum continere eruimur ex hisce indiciiis; a) quia ex textu greco immediate derivatum est non ex latina versione ut clare patet ex eorum collatione praesertim, ex voce *ἐπειρή* quam alia versio *Orine*, nostra vero *montana* interpretata est; b) ex vocibus *temellicis, magistraneis*, quae etiam in alia Dionysiana Collectione occurrunt. — Doc. XIII aliud breviarium dionysianum continere videtur, directe item ex greco textu derivatum, ut conjici potest ex authentica formula: *edidit Verocianus et Constantinus viri devoti agentes in rebus secretarii sacri consistorii* (p. 48), quae deest in greco textu et latina versione. Itemque speciales adnotatione dignae esse videntur nonnullae authenticitatis formulae quae desunt in greco et latina versione uti ex gr. *Exemplar gestorum de greco in latinum translatum*; Item (p. 50) *et alia manu edantur*. (bis) *Exemplum de greco in latino*. Denique quantum hoc documentum prosit ad Actionum seriem rite definiendam, atque ad genuinitatem Actionis Domni confirmandam contra falsa Quesnellii supposita de Rustico diacono eiusdem auctore, ex Balleriniurum ob-

¹) Thiel. op. cit. p. 741. « ANASTASII AUGUSTUS HORMISDAE PPAE. — Omnibus negotiis divinae res praepo-
« nendae sunt: Deo etenim omnipotente propitio rempublicam et conservandam et meliorandam esse confidi-
« mus. Quia igitur dubitationes quaedam de orthodoxa religione in Scythiae partibus videntur esse commu-
« ti, id specialiter clementiae nostrae placuit, ut venerabilis synodus in Heracliotana civitate provinciae Eu-
« ropea celebretur: quatenus concordantibus animis et omni veritate discussa vera fides nostra orbi terrarum
« omni manifestus innoscat, ut deinceps nulla possit esse dubitatio vel discordia. Quapropter sanctitas tua
« cum quibus sibi placuerit reverentissimis episcopis, quos de ecclesiis sub sui sacerdotii cura constitutis
« idoneos et instructos erga orthodoxam religionem esse probaverit, ad praefatam Heracliotanam civitatem
« intra diem Calendarum Juliarum venire dignetur. Data V Cal. Januarii Constantinopoli, Senatore v. e.
« consule. Accepta pridie Idus Majas, Florentio v. e. consule ».

servationibus in Diss. IX Quesnellii facile perspicui poterit — Praetermissis Doc. XIV-XXII quae *Leoninas et Imperiales epistolas* complectuntur, quoad Doc. XXIII et XXIV *acta Synodi Cp. sub Flaviano* (an. 448) referentia, haec adnotare praestat; 1) novam suppeditare latinam versionem illorum Actorum quorum posterior pars (p. 71) cum Quesnelliana Collectione (cap. XLII) adamussim concordat, ac proinde suspicari licet cum Ballerinis, eam probabilius vivo adhuc S. Leone M. elaboratam fuisse; 2) nonnullas exhibere voces seu formulas iuridicas, ¹ quae etiam Dionysio nostro congruere possent, novaque indicia quae scopum ² totius Collectionis magis confirmant; 3) novum praebere argumentum quod (bona pace dicam cl. Balutii apud Mansi VII col. 734) *Adclamationes* ad Imperatorem ibidem insertae non ad Cp. Synodum, sed ad Latrocinium Ephesinum, teste etiam Cod. Parisiensi referri debeant. — Doc. XXV authenticum profert titulum, scilicet, *Relatio* ³ *Flaviani ad papam Leonem*, Quesnellianis quidem invisum, necnon authenticam subscriptionem illis verbis, *clerum saluto*, in editis hucusque desideratam. — Doc. XXVI novam latinam versionem exhibet *Flavianae epistolae ad papam Leonem*. — De Doc. XXVII quod celeberrimum *Leonis ad Flavianum* continet *tomum*, inter cetera tria specialiter notanda esse censemus; i. e. 1) sententia illa, *quod saepe dicendum est*, (p. 836) post verba; *unus enim idemque est*, quae veluti adscititia primum a Chiffletio ⁴ reiecta, postea a Balleriniis in textu ob plurimum Codd. auctoritatem recepta fuit. Nobis tamen affirmare liceat ea verba posse quidem genuina esse, et propria huiusce alterius recensionis; vel etiam fortasse a defensoribus propositionis S. Procli primum in margine, serius vero ab amanuensibus in ipso textu fuisse inserta; 2) peregrina illa subscriptio, *et alia manu. Tiburtius notarius iussu domni mei venerabilis papae Leonis edidi*, quae etiam in vetustissimo codice Bouhieriano ⁵ occurrit, atque originem sane antiquam immo et authenticam manifeste prodit; 3) omissio verborum conclusionis ad Flavianum unice spectantium, quae videtur optime quadrare eidem titulo qui apud Rusticum ⁶ diaconum adnotatur; i. e. *Epistola encyclica sive synodica*; eidemque for-

¹) *iuridicas* — Ex. gr. *evocatio, evocatorias* passim. — in *ultimis canonicis* (p. 466.), vox destinata fuerent adhibita. Item dicendum de titulis *sanctissimus, reverendissimus* etc. brevitatis gratia omissis.

²) *scopum* — Inter caetera iam alibi memorata, notanda haec verba (p. 71); *Quid nos prohibet dicere ex duabus naturis unum Filium?* (Ibid.) *Dicebat ergo* (Eutyches); *ab Scriptura non didici de duabus naturis.* — *Dixi ego* (Theophilus); *neque de homousion ex Scripturis didicimus, sed sanctis patribus pie intelligentibus scripturas et fideliter exponentibus.* Item (p. 75). *Flavianus dixit; non nos novitatem inducimus sed parentes nostri exposuerunt.*

³) *Relationis* — Cf. Leonis epist. CXXIX ad Proterium in qua ait; « epistola mea, qua ad *Relationem* sanctae memoriae Flaviani contra Eutychem de D. N. I. C. Incarnatione respondi. »

⁴) *Chiffletio* — Cf. Vigili opera apud Migne P. L. LXII p. 509.

⁵) *Bouhieriano* — cf. Mansi V. col. 1090.

⁶) *Rusticum* — Cf. Pitra *Spicilegium Solesmense* Tom. 4. p. 193. Item in celeberrimo Cod. Casin. (n. 1 p. 282.) legitur; *Epistola Encyclica sive Synodica Sanctissimi Archiepiscopi Romae Leonis ad Flavianum.*

tasse referri facile possent illa *Libri Pontificalis* verba (cl. Duchesnio ¹ obscuri coloris i. e.), *decretalem quam per universum mundum spargens seminavit*. — Doc. XXVIII—XXXI nunc primum integrum subministrant *Appellationis Libellum* quem ad Papam Leonem Eutychem misisse tum ipsius Leonis ad Flavianum (n. 8) et ad Theodosium Imp. (n. 7) epistolae, tum Latrocinii Ephesini acta testantur. Quattuor autem documenta eidem adnexa, iisdem titulis insignita, eodemque ordine disposita reperiuntur atque ipse Eutyches adseruit. Hinc quantaе utilitatis quantaеque praestantiae ea sint habenda praesertim pro Romani Pontificis suprema potestate confirmanda. Eutychanismi historia complenda, totque graecorum documentorum falsariis detegendis haud difficile est videre. — Iamvero quoad Doc. XXVIII haec singillatim animadvertimus; a) novam latinam versionem quae cum omnino differat ab ea quam ex unico Codice Casinensi Lupus suppeditaverat, alterum exhibet argumentum quo graeci textus iactura saltem attenuetur; b) titulum videlicet *Appellationis Libellus*, quem licet unus Novariensis codex praeseferat, tamen vere genuinum ² habendum esse atque ex authenticis actis derivatum, Leonis Epistola XXI, et Pseudo-synodi Ephesinae monumenta ³ necnon Diaconi Rustici adnotationes ad Calchedonense concilium evidenter ostendunt. — Doc. XXIX novam suppeditat latinam versionem *Libelli quem dedit Eutyches presbyter Flaviano Episcopo vel Synodo*. Quo titulo quantum erraverit Lupus ⁴ qui hunc *contestatorium libellum* appellavit, nemo non videt. Subscriptionis formula contractior est illa quam altera versio e cod. Cas. exhibet; utra vero authenticior sit habenda haud certo definiri nequit, nisi forte quis supponat, hic quoque compilatorem nostrum mori suo breviandi indulsisse. — Doc. XXX i. e. *Exemplum contestationis catholico et amatori Christi populo Cp.* quod hucusque veluti deperditum deplorabatur, immediate quidem post *fidei professionem* sequitur, at non uno contextu, ut falso Ballerini supposuerunt. Quamvis autem non omnino conveniat cum iis quae de eodem libello Liberatus et Flavianus affirmarunt, tamen nihil est quod eius authenticitatem infirmare possit. Verba ⁵ enim quibus idem concluditur, duplicem huius libelli editionem Eutychem fecisse testantur, ideoque Liberatus et Flavianus prioris tantum editionis mentionem fecisse dicendi sunt. Ceterum hoc documentum indicia satis evidentia graeci archetypi praeseferre videtur. — Etiam Doc. XXXI continens tredecim *Patrum testimonia quae*

¹) Duchesnio — Lib. Pontif. Introduction p. CXXXII.

²) genuinus — Hoc bona pace Quesnellii adserimus qui Lupum reprehendit eo quod *Libellum* dixerit, non *epistolam*; itemque cl. P. Bianchi qui falso innixus supposito, in opere *Della polizia eterna della Chiesa* Lib. III cap. V p. 12 aperte negavit quod Eutyches appellationis libellum ad papam Leonem transmisserit.

³) Actis — Mansi VI col. 799.

⁴) Lupus — cf. Dissert. III de *appellatione Eutychetis*.

⁵) Verba — « Sciat autem religiosa plebs vestra, quia haec proposui olim ad satisfactionem vestram, et quidam ex eadem factione sustulerunt eas contestationes quas proposueram ut subriperent vobis quatenus non possitis agnoscere mei propositi veritatem. » (pag. 91).

pro se proposuit Eutyches, perierat et inventum est. Qui titulus licet non tam Eutycheti quam compilatori tribuendus sit, nihil tamen habet quod de documenti genuinitate dubios nos faciat. Immo eidem fortasse adludere videntur acta Synodi Cp. sub Flaviano (p. 69) in quibus mentio fit de quodam *tomo* quem subscribendum diversis monasteriis miserat Eutyches. Ipse vero S. Leo non alia de causa *nimis imperitum senem* in epistola dogmatica ad Flavianum et alibi haud semel eundem appellavit, pauloque postea etiam SS. *Patrum testimonia* ¹ *pro duabus in Christo naturis* adlegavit. Item fortasse dicendum de ipsis SS. Patrum testimoniis a Calchedonense Concilio serius adlegatis (p. 142). Ceterum hoc ipsum respicere videntur cum Marciani ² Imp. epistola ad Monachos Alexandriae (an. 452), tum Severianorum et Catholicorum Collatio Cp. ³ (an. 533), necnon Rusticus Diaconus. ⁴ De singulis nunc testimoniis. 1) *Iulii episcopi Romani ad presbyterum Dionisium*. Hoc testimonium quamvis Gennadius ⁵ tamquam fomentum Euthicianae et Thimotianae impietati, genuinum putaverit, tamen iam saec. VI ab Hypatio episcopo Ephesino, Iustiniano ⁶ Imperatore, Facundo ⁷ Hermaniense et a Leontio ⁸ Bizantino veluti spurium reiectum, Apollinario vel eius discipulo Timotheo adscribebatur. Quod vero falsam hanc epistolam ad solatium suae perfidiae Eutyches protulerit alius quoque doctus coaevusque vir licet anonimus ⁹ adfirmavit. 2) *Eiusdem Iulii episcopi Romani quae pro se optulit Eutyches ad eos qui secundum divinitatem Incarnationis Verbi disputant sub occasione individui*. Huiusmodi fragmenti, quod graece extat nullam veterem latinam versionem novimus. 3) *Sancti Athanasii episcopi Alexandrini tractatus sive praecepta de fide quae pro se protulit Eutychis prolata* (sic) *ad testimonium a beatissimo Episcopo eiusdem civitatis Cyrillo contra libellum Theodori*. De celeberrimo hoc testimonio prae cae-

¹) *testimonia* — Cf. Epist. 88 Leonis ad Paschasium una cum Balleriniorum admonitione ad Epist. 28 eiusdem Leonis; itemque Conc. Calched. apud Mansi VI. 675 et praecipue ibid. p. 683, ubi Dioscorus ait: « Ego autem testimonia habeo sanctorum Patrum Athanasii, Gregorii, Cyrilli in multis locis, quia non oportet dicere post adunationem duas naturas, sed unam naturam Dei Verbi incarnatam... et horum testimonia non simpliciter, neque transitorie, sed in libris habeo. »

²) *Marciani* — « Quem (Eutychem) Dioscorus est secutus, et alii quidam, qui libros Apollinaris non dubitaverunt plebi dispergere, vocabula sanctorum Patrum eis attitulant, quatenus ad plenum simplicium mentes sua falsitate deciperent » (Apud Coleti IV. p. 1794)

³) *Collatio* — « *Contradictantes dixerunt*. Beato Cyrillo et beato Athanasio Alexandrinae civitatis episcopi, Felice etiam et Iulio Romanae ecclesiae, Gregorio quin etiam mirabilium factore et Dionysio Areopagita unam naturam Dei Verbi decernentibus post unionem, hos omnes transgressi sunt illi (Episcopi Calched. Conc.) qui post unionem praesumpserunt duas naturas praedicare. » (Mansi VIII. col. 820.)

⁴) *Rusticus* — « Primum quidem multa dubitatio utrum monstrentur eius (Cyrilli) haec esse; quod si et eius sunt, unde manifestum quod talia loca non ficta sint, dum certe a principio ab Eutychis prolata, a multis tamquam ficta sint accusata? » (*Contra Acephalos Disputatio* apud Migne tom. 67. p. 1176)

⁵) *Gennadius* — De script. eccl. cap. 2.

⁶) *Iustiniano* — Apud Mai Script. Vett. Tom. VII. p. 166. et seqq.

⁷) *Facundo* — Pro def. trium Capitulum Cap. V.

⁸) *Leontio* — De sectis Cap. 8.

⁹) *Anonimus* — Cf. quae infra adnotavimus pag. 93.

teris plura docteq. disseruit Dr. Caspari ¹ qui ex certis indicis atque argumentis, illud quoque Apollinaris esse faetum solide demonstravit. Teste vero Evagr. a monachis Palaestinae inter annos 446 et 452 fuisse Athanasio, Gregorio et Iulio false adscriptum; at iuxta Hypatium Apollinaristae, iuxta Leonium autem Eutychetis et Dioscori fautores id fecissent. Quidquid de hoc sit, certum est, idem documentum an. 448 non tam bona quam mala fide plene Eutycheti innotuisse. Praeterea quoad textum huius professionis, quae ἡ κατὰ μέρος πίστις in codicibus denominatur, illud adnotare praestat latinam hanc versionem, cum a graeco textu dum a syriaca versione quae a cl. Caspari (op. cit.) edita sunt, in nonnullis differre, et plane cum cyrilliano textu concordare. 4) *S. Gregorii episcopi maioris pars dictorum quae pro se protulit Eutyches*. Hoc quoque testimonium non est nisi fragmentum excerptum ex praedicto Apollinaris figmento, de quo Hypatius ad Severianos aiebat; « illam autem quam sancti Gregorii mirabilium factoris dicitis testificationem, suadete Severo et his, qui ea, quae ille sapiunt, confiteri. » 5) *Episcopi Gregorii Naz. ad Cledonium ex his quae pro se protulit Eutyches*. Locus est genuinus ex Orat. 41 excerptus. 6) *Iulii episcopi Romani ad universos episcopos catholicos quae pro se protulit Eutyches*. 7) *Iulii episcopi ad Prosdocium quae pro se protulit Eutyches*. Huius apocryphi documenti versio est plane differens ab illis quae occurrunt apud Marium Mercatorem, et Facundum Hermianensem. 8) *Petri episcopi et martyris de deitate libelli* (sic) *ex his quae pro se protulit Eutyches*. Hoc item fragmentum sed aliae versionis insertum habetur in Actis Conc. Ephes. I. 9) *Felices Romani episcopi et martyris ex epistola quam ad Maximum episcopum vel clerum Alexandriae civitatis misit ex his quae pro se protulit Eutyches*. Extat in Actis Synodo Ephesinae I sed differt latina versio. 10) *Exemplum epistolae synodi habite Roma ex his quae pro se alligaverit Eutyches*. Praeter diversitatem versionis ab aliis tribus quae extant apud Mansi ² et Cassiodorium, ³ nostra specialem lectionem retinet cum graeco quam ceterae omittunt videlicet; *et romani presbyteri in locum episcopi sui electissimi viri* (καὶ οἱ ἐκ τῆς Ρωμαίων ἀγιοτάτης ἐπίσκοποι). Itemque pro ex relatione Gallorum et Venetorum habet, Gallorum et Bessorum. 11) *S. Celestini episcopi Romani missa Nestorio ex ea quae protulit Eutyches*. 12) *S. Celestini episcopi Romani ad clerum Cp. ex ea quae pro se protulit Eutyches*. Ambo concordant cum edita latina versione quae Dionysiana videtur. 13) *Statuta Synodus Ephesinae contra eos qui praesumunt aliud dicere aut scribere contra statutum Synodus Nichenae ex his quae pro se protulit Eutyches*. Differt ab editis versionibus apud Mansi et apud Marium Mercatorem. Hoc ipso documento postea Dioscorus abusus est in Latrocinio Ephesino ad sententiam damnationis in Flavianum inferendam. — Doc. XXXII exhibet *Epistolam Theo-*

¹) Caspari — *Quellen zur geschichte der Taufsymbols* et Vol. I, p. 143 — Vol. IV pag. 65 et seqq.

²) Iulii — Huiusmodi fragmenta Iulio adscripta extant etiam syriace in codd. Musaei Britannici saec. VI edita a De Lagarde inter *Analecta syriaca* pag. 67-79.

³) Mansi — Conc. Collectio. Tom. III p. 444.

⁴) Cassiodorium — *Historia tripartita* Lib. V. Cap. 29.

dosii Imp. ad Dioscorum Episcopum pro congreganda synodo Ephesena, cuius latina versio eadem esse videtur atque illa quae fragmentarie extat in Collectione Cod. Hannover. a Dr. Maassenio ¹ illustrata. — Doc. XXXIII refert *acta Synodi seu Lutrocinii Ephesini*, quae et nova latina versione donata esse, et directe ex gentuinis eius actis antequam inter Calchedonensia insererentur, derivata fuisse iam supra demonstravimus. (p. 42) Hoc tamen loco praetium operis erit hac de re novum iam allatis addere indicium, videlicet; *Epistolam Impp. Theodosii et Valentiniani Dioscoro* (p. 102), et *Commonitorium Helpidio, et sacra Impp. Theodosii et Valentiniani ad Proclum* (p. 104), quae proprio loco recitantur, dum in Actis Calchedonensis Conc. praemittuntur. Cum vero compilator brevitatis studiosissimus, Actorum Concilii Cp. sub Flaviano nonnisi compendium seu indicem exhibuerit, passim ad evitandam eorumdem confusionem hasce formulas inserendas putavit; ex. gr. *et cum interlocutio legeretur sancta synodus apud Ephesum dixit* (p. 110 p. 112); *idest sancta synodus apud Cp.* (p. 113); *et lectis omnibus quae in priore synodo apud Ephesum acta sunt* (p. 131) etc. Neque silendum est de intimo quodam nexu quem intercedere suspicamur inter novam hanc latinam versionem, et Rustici ² adnotationes ad Calchedonense Concilium. Quod cuilibet conferenti cum illis p. 73. 102 - 104 - 108 - 112 - 114 - 122 - 123 - 125 - 126 - 128 ³ facile persuasum erit. Utrum hanc ipsam versionem prae oculis habuerit Rusticus an etiam cum Acumitensibus ⁴ Codicibus aliqua nostrae Collectionis intercesserit relatio, pro certo definiri nequit. At versio ista crebris licet omissionibus atque erroribus (a nimis festino traduttore, dictatore vel amanuense facile derivatis) scateat, plerumque ceteris fortasse praeferenda est latinis versionibus ob textui fidelitatem et perspicuitatem sententiae. — Doc. XXXIV est celeberrimus *Libellus appellationis Flaviani episcopi Cp. ad papam Leonem* iamdiu perditus, quem unus Novariensis codex mire quodammodo ab interitu vindicavit. De eo nullum quidem superest fragmentum apud scriptores, at eius existentiam aperte testantur S. Leo, ⁵ Valentinianus Augustus, ⁶ Galla Placidia ⁷ et Liberatus. ⁸ Iam quoad eius textus genuinitatem nihil est quod in dubium revocari possit, immo plura certa quae pro ea indicia numerantur. Huiusmodi sunt; a) versionis indoles philologica ⁹

¹⁾ Maassenius. Cf. Sitzungsberichte der k. Akad. d. w. Wien 1877 — p. 235.

²⁾ Rustici — Cf. praesertim adnotationes seqq. « Deo amicissimus, Deo colendissimus pro quo ubique religiosum posui » (et p. 104) Item. p. 102 cum illa Rustici adnotatione « in graeco omnia haec de Imperatore singulariter » — Item cf. p. 123 quae adnotavimus de Rustico.

³⁾ 128. — Rusticus hoc quoque loco adnotat desse *reverendissimorum* ante vocem *monachorum*, ut in nostro deest.

⁴⁾ Acumitensibus — De hoc confer etiam quae adnotavimus p. 122 *de quarta actione*, ubi ita corrigi debet; cum graeco in marg. *τεράρτη πράξις*.

⁵⁾ S. Leo — Epist. ad Theodosium Imp. (n. 42 et 44)

⁶⁾ Valentinianus — Epist. ad Theodosium Imp. (n. 55)

⁷⁾ Placidia — Epist. ad Theodosium Imp. (n. 56)

⁸⁾ Liberatus — Breviarium Cap. XII.

⁹⁾ Philologica — Huiusmodi sunt; *sudore ultionis*, (p. 132) frequentes formae participiales, et ipsa syntaxis, necnon personarum tituli.

quae nativam textus greccitatem sapit; b) eius stili convenientia cum Flaviano eiusdemque circumstantiis; ¹ c) quaedam peculiaria seu intima historica rerum adiuncta ² quae nonnisi a Flaviano sciri scribique potuerunt; d) nonnulla S. Leonis testimonia ³ quae huic documento adludere videntur, ac praesertim eius acta ⁴ immediate post Latrocinium Ephesinum quibus tamquam fidelissimus executor huiusce quasi testamentariae sancti Flaviani voluntatis, apparet. Quod autem Flavianus adserit in conclusione libelli, ⁵ non diffitemur prima fronte haud plene consona videri cum iis quae ex Calchedonensi Concilio, Prospero Aquitano aliisque testibus circa consensum omnium episcoporum per vim et fraudem extortum, eruuntur. At huiusmodi difficultas facile dissolvetur, si (ut hinc quoque conicitur) supponatur Flavianum ea scripsisse antequam caeteri episcopi violentiae cedere compellerentur. Collectatio enim inter episcopos renuentes et Dioscori satellites diutius perduravit ut ex actis Calchedonensis Concilii ⁶ eruuntur. Denique quoad cl. Mommsenii coniecturas ad textus emendationem propositas, fatemur non omnes nobis aequae probabiles videri. Sic ex gr. *adpre-*

¹) *circumstantiis* — En quomodo ab eo describuntur: *tumultu plurimo facto vix potui ad quemdam locum ecclesiae confugere, et ibi cum his qui mecum erant latere, non tamen sine custodia ne valeam universa mala quae erga me commissa sunt, ad vos referre.* (p. 134.)

²) *Adiuncta* — Huiusmodi sunt: *Decem dies in Ephesiorum civitate consumpsimus... repente secunda feria hoc est VIII Idus Augusti, non ex communi consensu vel tractatu precedente convoc concilium diluculo, ammoneri quoque me facit etc.* (ibid.)

³) *testimonia* — Cf. Leonis epist. 35.... « ad fratrem Flavianum sufficientes litteras miserimus ad » confirmandos animos non solum sacerdotum sed etiam laicorum » cum illis Flaviani verbis — *neque litteras sanctitatis vestrae cum sufficiat ad confirmationem patrum fidei legi permittit* (p. 134). Item cf. verba Placidiae (Leonis epist. 56) « in synodo Ephesinae civitatis odium et contentiones potius exercuisse » narratur, militum praesentia et metu impetens Cp. civitatis Episcopum Flavianum, eo quod libellum ad « Apostolicam Sedem miserit » et ista Flaviani verba — *me appellante thronum Apostolicae Sedis Principis Apostolorum Petri et universam beatam quae sub vestra est sanctitate Synodum, statim circumvallat multitudo militaris.* (p. 134).

⁴) *acta* — Cf. Epistolae Leonis, (44) ad Theodosium, (45) ad Pulcheriam Augustam, (46) ad Anastasium episcopum Thessalonicensem, (50) ad clerum et populum Cp., (51) ad Faustum et caeteros archimandritas Cp., quae omnes sub data *III Idus Octobris*, idest vix accepto Flaviani appellationis libello scriptae fuerunt. Qua de causa episcopis Iuvenali, Thalasio, Stephano et caeteris consentientibus Flaviani damnationi S. Leo non scripserit facile est intelligere, attamen cur Domni Antiocheni mentio a Flaviano omitatur non ita facile est divinare, cum ille quoque eius damnationi subscripserit, et nonnisi serius postquam Flavianus suam appellationem exarasset, depositum fuisse constat.

⁵) *libelli* — En verba: « Qui autem subscripserunt et consenserunt iniustae sententiae magna vi coacti » paucissimi sunt; qui vero non consenserunt huic iniquitati multo plures sunt episcopi, sicut etiam lectio « sanctae ad beatitudinem vestram relationis poterit perdocere. »

⁶) *Concilii* — Cf. quae in synodo Calchedonensi Acacius episcopus testatus est his verbis — « Prae chartae subscripsimus compulsi et violenter et multa mala perpessi. nolentes, sed et per potentiam » oppressi subnotavimus. Usque enim ad vesperam tenuerunt nos recludentes in ecclesia, et aegrotantes » nos neque quiescere permiserunt, neque concedere ut aliquantulum refocillaremur, sed milites nobis cum » fustibus et gladiis imposuerunt, et sic nos fecerunt subnotare. » Item ibidem Theodorus episcopus haec adseruit: « Dioscorus et Iuvenalis et quicumque primitus subscripserunt, nos simpliciter sedentes introdu- » xerunt etc » (ibid. p. 607)

hendissem pro adprehendimus quia et superius (p. 121) in actis Latrocinii Ephesini occurrit (gr. *κατέλαβον*), et ob logicam relationem cum contextu plurali numero expresso; item, *me dignanter pro mediocriter*, quod optime significare videtur, *aliquatenus* seu gr. *μετρίως*; denique *id fieri pro fidei, recitari pro recenseri*. — Doc. XXXV. i. e. *libellus appellationis ad Leonem papam Eusebii Doryleorum accusatoris Eutychem archimandritae*. De hoc quoque documento ea valere censemus quae pro praecedente attulimus. Licet enim ne vestigium quidem eiusdem reperiatur neque in actis Calchedonensis Concilii, neque apud scriptores, nihilominus dubitari non potest tam de facti veritate, quam de textus genuinitate, indiciis extrinsecis et intrinsicis sufficienter confirmata. Talia sunt frequentes graecismi occurrentes, stili vigor rei plene conveniens, peculiaria rerum adiuncta, quae historicorum narrationi plene congruunt, denique subscriptio authentica. Quod autem Eusebius dicit se optulisse Sedis Apostolicae legatis suae appellationis libellos, intelligi debet id fecisse, non directe et notorie, sed indirecte per Crispinum presbiterum et Constantinum diaconum, et occulte quippe qui, tunc (ut ipse ait) *in synodum intronitti non permissus est, et transfuga in sanctam ecclesiam constitutus, in loco obstruso et obscuro inclausus*, sub militum custodia tenebatur. Attamen eum postea Romam (an. 451) fuga se recepisse, ibique mansisse usque ad Concilii Calchedonensis tempus, nos docent ipse S. Leo, ¹ Gelasius, ² Nicephorus ³ et Niceta Choniata. ⁴ Iam quoad Mommsenii emendationes in textu propositas, hae quoque non omnes nobis probantur; ex gr. *Eusebi Dorileo accusantis Eutychem pro Eusebii Doryleorum accusatoris Eutychem*. Nomen enim *Eutychem*, ut in nostra appendice grammaticali (p. 446) videri potest, indeclinabile esse constat. ⁵ Hoc denique unum fateamur nobis adhuc inexplicabile videri, quod in actis Calchedonensis Concilii nulla fiat mentio interlocutionis legatorum Sedis Apostolicae de Eusebio in Synodo Ephesina admittendo, (ut ipse adserit) ⁶ cum de Flaviani ⁷ aliorumque tantummodo interlocutione sit sermo. Nam quod papa Leo nullam de hac Eusebii appellatione in suis epistolis explicitam mentionem fecerit, non est mirandum, cum apud eum Flaviani et Eusebii una eademque fuerit causa, ideoque pro una eademque persona S. Pon-

¹) *Leo* — cf. Epist. 79, ad Pulcheriam Augustam; et epist. 80, ad Anatolium Cp. in quibus haec scribit: *fratrem et coepiscopum nostrum Eusebium qui causa fidei multa discrimina laboresque toleravit, nobiscum interim demorari, et in nostra nunc communione persistere.*

²) *Gelasius* — *Breviculus hist. Eutychem*. apud Thiel op. cit. p. 520 « Eusebius ille Dorylitanus Episcopus ante annum ferme de exilio fugiens Romam venerat. »

³) *Nicephorus* — *Hist. eccl. lib. XV. cap. 2.* « Maxime vero ex omnibus Eusebius Dorylei antistes » sollicitatione sua eam rem (idest Concilium Calchedonense) egit. »

⁴) *Niceta* — cf. eius Thesaurum apud Mai Spicilegium Rom. IV p. 428.

⁵) *indeclinabile* — Hinc corrigendae sunt plures emendationes a nobis quoque falso passim in notis propositae.

⁶) *adserit* — cf. p. 136. « Vestra sanctitas interlocuta est, non semel, non bis non ter intrare me » oportere consensum. »

⁷) *Flaviani* — Mansi VI p. 643 — « Flavianus episcopus Cp. dixit; iste accusatorem habuit Eusebium; iubete eum adesse » Item cf. ibid. 655 et pag. 986 de eadem re.

tifex egisse dicendus est. Ceterum si attente conferantur extrema verba appellationis Eusebii ¹ cum Leonis Epistolis 79 et 80 quibus eum *fratrem et coepiscopum et in communione sua persistere*, Pulcheriae Augustae et Anatolio Cp. declarat, facile persuaderi poterit de mutuo eorum affinitatis nexu. — Doc. XXXVI quod *Expositio fidei sancti Calchedonensis Concilii facta a Patribus*, praetitulatur, latinam refert versionem a ceteris hucusque notis paulo diversam. — Doc. XXXVII cuius titulus est: *Responsio sive Adlocutio sancti et universalis Calchedonensis Concilii habita apud Marcianum venerabilem principem*, versionem continet ab edita diversam, et cum vetustissimis codd. Parisiensi ac Divionensi necnon cum Facundo mire concordem. Eam quoque Dionysio nostro fortasse tribuendam esse, nos suadere videntur et nonnullae voces eidem propriae, ² et canones Calchedonenses iuxta Dionysii versionem quae in Cod. Divionensi immediate post *Patrum testimonia* subiunguntur, tum Ambrosii testimonium ex greco in novam latinam versionem translatum, tum denique verba illa *ex multis pauca subdidimus* (p. 142), quae optime consonare videntur formulae Iohannis II *ex plurimis pauca digessimus*, (p. XXXIX), cui Dionysius noster evidenter alludit in Praefatione quam superius attulimus (p. XLVI) illis verbis, *unum de multis testimoniis adnexui*.

40. — Doc. XXXVII praetitulatur *Epistola S. Procli Cp. episcopi directae uniformis ad singulos Occidentis episcopos*, qui titulus haud multum differens ab eo qui citatur a papa Iohanne II (scilicet *epistola Procli ad Occidentales*), compilatori potius quam auctori adscribi posse videtur. Dolendum sane est atque mirandum quod huiusmodi Documenti tam longe lateque diffusi nullum aliud apud scriptores superfuert vestigium, nisi frustulum illud ab eodem Iohanne unice allatum. Hoc nihilominus testimonium satis superque videtur ad eiusdem genuinitatem confirmandam. Quod si materiei ac formae idest stili affinitas ³ praesertim cum Procli *tomo ad Armenios* comparetur, nova indicia idem confirmantia non deerunt; neque minus utriusque translatoris ⁴ identitas apparebit. Attamen quo certo tem-

Doc. de Uno
e Trinitate
in carne
passo.

¹ Eusebii — (Cf. p. 137) *reddentes mihi dignitatem episcopatus et vestram communionem litteris vestris ad meam exiguitatem datis*.

² *Propriae*. Huiusmodi sunt; *indormitabilem* (p. 140) quae ter in uno Dionysio occurrit, quarum duo apud Porcellinium, alia vero eiusdem Epistola 3. ad Ioh. Antioch. apud Gallandi Tom. IX. — Quaeque ideo inter Dionysii opera adnumerari potest, *intimantes* (p. 141), *destinavit* (p. 142); *vaniloquium contagia prodigiosa* (p. 142), eidem admodum familiares.

³ *affinitas*. His quae suo loco adnotavimus haec addenda:

Ex Epistola ad Armenios.

Alterum igitur eligant e duobus, aut erubescant de contumeliis abiurent naturam... aut... non confundantur de passionibus quae substantiam consequuntur.

Cf. etiam Epistolam III Procli ad Iohannem Antiochenum apud Gallandi Tom. IX. p. 692.

⁴ *translatoris*. Cf. ex *Epistola Dionysii ad Felicianum*. « Contra eos qui vocabulum Trinitatis non personarum esse significaturum sed substantiae suscipiunt cum verbis. »

Ex Epist. ad Occidentales p. 146.

Qui autem Incarnationes mysterium negant alterum e duobus eos sustinere necesse est, ut aut humanitatis pudore aut humilitatis infirmitate moveantur.

Ex Epistola S. Procli ad Occid. p. 145.

Quia deitas significativa probatur essentiae. Trinitatis autem numerus non essentiae sed personarum demonstrationi existit.

pore quibusve circumstantiis hanc scripserit Proclus epistolam, difficile est quidem conicere, impossibile fortasse nunc definire. Attamen quae ipsi alibi coniecimus, quaeque suo loco (p. 147) adnotavimus de S. Procli Synodicis anno 437 Cp. editis, quibus Theodoretus et Sixtus Pp. III adlusisse videntur, haud omnino improbabilia lectoribus quoque nostris futura esse speramus. Quod enim titulus *ad Occidentales*, seu, *ad singulos Occidentis episcopos* restrictive tantum ad Illyricum Occidentale sit accipiendus, illud etiam nos suadet quod a Cassiodorio ¹ de eiusdem Illyrici cessione anno 437 Orientali Imperio facta aperte traditur. Siquidem ex una parte nihil tam naturale atque obvium Cp. Patriarchae, quam propitiam hanc tandiu appetitae iurisdictionis in Illyricum Occidentalem extendendae occasionem arripere; ex altera vero parte quod nonnulli Illyriciani episcopi hacce capta occasione, a Thessalonicensis Metropolitae iurisdictione se subtrahere, sedique Patriarchali Cp. se submittere temptaverint, pro certo constat ex epistolis ² Sixti Pp. III ad S. Proclum et ad totius Illyrici Episcopos datis sub una eademque die XVIII Dec. an. 437. Accedit etiam quod si huiusce epistolae doctrina et scopus intime perscrutetur, nexus ³ quidam fortasse deprehendi poterit cum epistola quam ad Rufum Thessalonicensem haud multo antea (an. 418) Iulianus Eclanensis una cum aliis decem et octo damnatis Occidentis episcopis (teste Augustino) miserat. Manifestum enim est, S. Proclum hac epistola Manicheorum simul et Nestorianorum errores perstringere voluisse, episcoposque occidentales ab eorum contagio arcere. Iamvero in hisce rerum adiunctis, quemadmodum

¹ Cassiodorio. Cf. *Variarum lib. II. Epist. I.*

² *Epistolis*. Inter caetera in *Epist. ad Proclum* n. 2. haec scribit: « Id ergo, quod nos quoque servamus fraternitatem tuam, quam scimus hoc suo more facturam, volumus custodire; idest, ut si quis ad fratrem et coepiscopum nostrum Thessalonicensem urbis antistitem harum provinciarum, quae ad eum pertinent, sacerdos adveniat praeter eius conscientiam, si sine eius epistolis atque formata venire tentaverit, tanquam disciplinae ecclesiasticae despector et contemptor canonum, quos nos temerari ex aliqua parte non patimur, habeatur. » Item in *Epist. ad Illyricos episcopos* haec habet: « Illyricanae omnes Ecclesiae, ut a decessoribus nostris accepimus, et nos quoque fecimus, ad curam nunc pertinent Thessalonicensis antistitis . . . et ad eum quidquid a singulis sacerdotibus agitur, referatur. » Cf. Migne P. L. tom. 4. p. 612 et seqq. cum adnotationibus.

³ *nexus*. Huiusmodi nexus ex his quae subicimus, evidenter apparet.

ex S. Augustini Opp. Apud Migne 48. pag. 534.

Auxilium petunt contra Manichaeorum profanitatem et consensum Orientalium Episcoporum . . . .

Compellimur negare quod omnis creatura Dei bona sit, et nulla est substantia quam non summus fecerit Deus . . . . Aiant adversarii, peccato Adae arbitrium liberum de hominum natura periisse; Deum non esse nascentium conditorem, sub nomine gratiae fatum adserunt, Baptisma non vere homines novos facere, idest non plene dare remissionem peccatorum.

Haec et alia cum Manicheis sentiunt, et toto penitus Occidente non minus stultum quam impium dogma receptum est, atque a simplicibus episcopis extorta est subscriptio.

Ex Doc. XXXVIII.

Ne Manichaeis adaequetur vanissimis. (p. 145.)

Claret igitur non multos sed unum creatorem esse cunctorum. (p. 145.) Nec ut nonnulli iactant qui iuxta naturam denegant arbitrii libertatem. (p. 146.)

Igitur assertio fati non habet locum. (p. 147.)

His adicimus quod Baptismi gratia redimeat peccatores abluens a delictorum sordibus dono Sancti Spiritus innovatos. (ibid.)

S. Proclus ab Armeniae episcopis sollicitatus celebre tomum ad eosdem miserat, ita etiam ab Illyrici fortasse percunctatus episcopis hac epistola eisdem respondisse credendus est. Quidquid vero sit de fati huius tam praeclari libelli, optandum quidem est ut eiusdem graecus quoque textus in lucem prodeat. — Doc. XXXIX hoc inscribitur titulo: « *Incipit sancti Innocenti episcopi Maroniae de his qui unum ex Trinitate vel unam subsistentiam seu personam D. N. J. C. dubitant confiteri.* » qui certe titulus non auctori, sed collectori nostro debetur. Hanc epistolam a nemine hucusque memoratam, circa annum 533 fuisse conscriptam, iam superius (pag. XL) ostendimus. Priorem vero eius partem a Liberato Diacono in suo Breviario (Cap. X) tacite quidem, sed ad verbum fere transcriptam atque interpolatam fuisse, cuique utrumque documentum conlaturo manifestum patebit. Tales enim tam verborum quam sententiarum similitudines ac varietates, omissiones et additiones occurrunt, ut eas non fortuito casu, sed de industria et mala fide ipsius Liberati interpolatas fuisse fatendum sit. Quarum speciminis gratia prae caeteris haec sunt recensendae; a) omissio vocis « *omnes* » (p. 148), quae Lupum ¹ aliosque tractatores in errorem induxit adserentes, illam Armeniae episcoporum Synodum, non fuisse plenariam; b) lectio « *pro uno ore facientes* » ² (ibid.) pro qua Liberatus habet, *secundum morem*, id quod maxime obscurum sensum reddit; c) omissio apud Liberatum titulorum *sancti, beatissimi, mirabilis, admirabilis, bonae memoriae etc.* ad Proclum, Cyrillum et Rabulam spectantium, necnon illorum verborum de Theodoro Mopsuesteno « *qui quondam Nestorii magister extiterat* »; d) nonnulla a Liberato addita ad Theodorum excusandum, Rabulam vero accusandum, ut illa « *in quo* » « *tomo* (Proclus) *nullam facit de Theodoro reprehensionis mentionem* » et alia. « *de quo* » « *Ibas successor eius in epistola sua dicit: hunc praesumpsit qui omnia praesumpsit; aperte in Ecclesia sui anatematizare etc.* » e) falsa denique illa notitia, (p. 149) qua confutationis libellum contra Theodorum quem Innocentius noster Proclo, Liberatus Basilio diacono ³ tribuit. Undecim etiam excerpta huic epistolae adnectuntur, quorum duo ex Theodoro Mopsuesteno, tria ex Nestorio, unum ex Iohanne Antiocheno, quattuor ex S. Proclo, unum denique ex S. Leone. Horum omnium pretiosissima ea censemus quae ex duabus hucusque deperditis S. Procli operibus proferuntur videlicet, « *Epistola secunda ad Armenios* », et « *Liber tertius de fide* ». Neque minoris quidem momenti habenda est huius epistolae conclusio qua S. Leonem et Proclum *per dissimilia verba unam eandemque rectae fidei confessionem declarasse* adseritur, atque S. Procli propositio, *de uno e Trinitate in carne passo*, tamquam salutiferum rectae confessionis iter, ad nestorianam et euthichianam haeresim vitandam, proponitur. Utinam etiam praestan-

¹) *Lupum*. Cf. Scholia et notas ad epistolas Ephes. et Calched. Conc. pag. 220.

²) *Ore*. Cf. eandem fere sententiam in Prosfoneticio Calched. Conc. (p. 142), *totius Orientis confessionem velut ex uno ore*.

³) *diaconum*. Hunc Basilium quem Lupus (l. c. p. 254.) omnino fuisse Cp. Ecclesiae Archimandritam adserit, potuit probabilius alium esse eiusdem nominis ex Cilicia.

tissimi huius documenti graecum quoque archetypum tandem a bibliothecarum tincis vindicetur! — Doc. XL praetitulatur: « *Exemplar SS. Patrum quod unumquemlibet ex Beata Trinitate dicere* ». Continet autem nonaginta octo allegationes Patrum tam latinorum quam graecorum, quarum viginti septem ex Augustino, viginti ex Ambrosio, triginta duo ex Hilario, tres ex Cypriano, totidem ex Athanasio, ex Gregorio Nazianzeno sex, ex Basilio quattuor, tres denique ex Gregorio Nisseno, depromptae sunt. Quae quidem PP. testimoniorum Dionysiana collectio, non modo Iohanni Pp. II, uti supra (n. 30) demonstravimus, verum etiam Maxentio, ipsique fortasse Iustiniano Imp. innotuisse videtur. Excerpta enim Augustini testimonia quae sub n. 2 et 19 recitantur, in Iustiniani quoque epistola (n. 120) ad Hormisdam, itemque in Maxentii opere « *de Christo professio* » occurrunt. Quoad praeclarum S. Ambrosii testimonium sub n. 28, iis quae iam suo loco adnotavimus, nunc addendum est, illud etiam a Cassiano sub eodem titulo « *S. Ambrosii in Natali Domini*, » proferri, necnon in S. Augustini sermone 6 sub titulo *in Natali Domini*. Iure itaque meritoque S. Ambrosio idem sermo est adscribendus. Item adnotamus, S. Gregorii Naz. excerptum sub n. 87 inveniri etiam apud eundem Cassianum (op. cit. cap. 28) eadem illa latina versione qua et S. Leo in epistola 165 ad Leonem Imp. usus est. Neque hoc loco silendum est de S. Athanasii et Basilii excerptis sub n. 83 et 94, quae inter eorum opera hucusque edita reperire non licuit. Iamvero quanti tot SS. Patrum excerptiones sint faciendae nemo non videt, praesertim cum ex eisdem etiam catalogus operum in Romae bibliothecis saec. VI extantium, haud mediocriter augeri possit. Denique dolendum est Collectionem hanc, fortasse postrema parte mutilam super esse, prouti ex n. 97 qui suspensiva voce « *quod* » finitur, inferre licet. Verba ¹ enim quae, nullo interposito titulo vel saltem diverso caractere, eidem succedunt, quaeque nullatenus cum quaestione de *Uno e Trinitate in carne passo* connectuntur, ad Concilium Neocaesariense unice spectare dinoscitur, eaque a Collectione Dionysio-Hadriana mutuata esse arbitramur.

41. — Doc. XLI priorem tantummodo partem et clausulam exhibens Synodi Gangrensis, et doc. XLII proemium et subscriptiones proferens Antiocheni Concilii, catenus *extravagantia* nuncupamus quatenus praecedenti Collectioni nullo quod sciamus affinitatis vinculo adnectuntur. Cum vero eorum lectio a Dionysiana longe abhorreat, et Quaesnellii atque Mercatoris Collectionibus potius congruat, facile ab aliena manu addita ea fuisse suspicari possumus.

Duo Doc. extravagantia

42. Iam de iis tribus dicendum est documentis quae ad Dioscori schisma (an. 530) pertinent, quaeque praesertim post eruditissimorum virorum Duchesnii Mommsenii atque Ewaldii ² edita commentaria, modo in republica litteraria

Tria Doc. de schismate an. 530.

¹) Verba — Videlicet, « *Et haec regulae post eas quidem probantur esse, quae apud Ancyram Caesaream expositae sunt, sed Nicenis anteriores repperiuntur.* »

²) Ewaldii — *Neues Archiv* l. c. Operis pretium erit hoc loco praecipuas subnectere ex eius coniecturis quae nobis quoque haud improbabiles videntur. Huiusmodi sunt: Indictionis computatio a die prima

celeberrima evaserunt. Horum primum (Doc. XLIII.) est; « *Praeceptum papae Felicis morientis, per quod sibi Bonifacium archidiaconum post se substituere cupiebat.* » Alterum est « *Contestatio Senatus.* » Tertium denique (Doc. XLIV) est « *Libellus quem dederunt presbyteri LX post mortem Dioscori, Bonifatio papae.* » Quorum tituli evidenter a collectore nostro appositae sunt. Iamvero ex multis quae tum a nobis alibi (op. cit.), tum a praedictis viris de hisce documentis disputata sunt, pauca tantum illustranda selegimus quae nobis adhuc obscura nec plene suasibilia esse videntur. Quod enim iamdiu insinuavimus de quodam nexu inter huius Collectionis et Libri Pontificalis auctores, id non omnino denegari posse adfirmamus. Siquidem uterque eiusdem aevi, eiusdem urbis, eiusdemque Archivi Sedis Apostolicae adstringuntur nexu, licet compilerator noster certe pro Bonifacio,¹ alter e contra pro Dioscoro steterit. Quod vero Duchesnius et Ewaldius adserunt, verba papae Felicis « *qui ab ineunte aetate sua in nostram militavit ecclesiam* » qualitatem uni Bonifacio propriam contra Dioscorum indicare, haud plane congruit iis quae Hormisda² ad eundem Dioscorum scripserat; *iustum est enim ut ea doctrina et moderatione tua corrigetur Ecclesia in qua praecipue ab ipsis aetatis tuae principiis militasti.* Praeterea quod ad horum documentorum connexionem cum Vaticano Archivum attinet, quam Duchesnius prorsus negat, Ewaldius autem verosimilem pro Felice Praecepto tradit, dubiam pro Libello, inverosimilem pro Senatus Contestatione, satis videntur quae paulo superius edisseruimus. Iam de quaestione, utrum Contestatio³ Senatus pro an contra Papae Felicis Praeceptum habenda sit, quamvis Mommsenius atque Ewaldius posteriorem amplexi sunt sententiam, Duchesnius vero dubius hucusque haesitavit, nobis tamen prior adhuc magis arridet opinio, idque hisce praecipue rationum momentis; a) ex illis verbis « *atque Senatus talia proposuit;* » quibus nexus nullus oppositionis (qualia forent *atque* vel *at*), deprehenditur. Quin immo si praesertim attendatur intima huius documenti physica coniunctio⁴ cum praecedente, quae neque otiosa neque casualis esse videtur, facile utriusque etiam causalis nexus recognosci poterit; b) ex titulo, *Contestatio Senatus.* Non enim haec vox eo sensu oppositionis est accipienda atque in usu ecclesiastico orientali invenitur,⁵ sed simpliciter pro attestatione ut ab Ulpiano⁶ accepimus; c) ex

Septembris an. 529 usque ad 31 Augusti an. 530. *Meum nosse qui — meum vos sequi; et servare posse — et servare post me.*

¹) Bonifacio — Hoc responsum damus cl. Duchesnio seiscitanti: *Fut-il (Dionysius) Dioscorien ou Bonifacien?* Certe ex hoc quoque documento patet Dioscorum post mortem anathematizatum fuisse, non secus ac Theodorus Mopsuestenus.

²) Hormisda — Cf. Epistolam 106 apud Thiel.

³) Contestatio. Mommsenius atque Ewaldius identitatem huius Documenti cum Decreto Athalarici regis quod per Salvantium Romae Praefectum an. 533 in atrium beati Petri apostoli in tabula marmorea inscribi iussit, indubitanter recognoscunt; Duchesnius e contra duo diversa atque distincta agnoscit decreta; nos vero analogiam quidem inter utrumque non vero identitatem conspiciamus.

⁴) coniunctio. Cf. eiusdem scripturae specimen sub n. 11.

⁵) invenitur — Huiusmodi essent Contestationes Actis Syn. Ephes. insertae. Item *Libellus Contestationis Eulychis*, de quo supra.

⁶) Ulpiano — Cf. Digest. 28, 1. 20. ad finem apud Forcellini Dictionarium.

ipsa hypotesi duarum partium contententium, Gothorum scilicet et Bizantinorum, nobis probabilior videtur antiqua Bencinii ¹ opinio adserentis, pro graeco Dioscoro clerum, pro gotho Bonifacio vero Senatum stetisse. Caeterum quantum prius caesarei favoris Dioscorum sibi comparasse a Iustino Imperatore (an. 519), ex eadem Hormisdæ epistola (106) compertum est, tantum postea imperialis contemptus ab illius successore, Scytharumque monachorum strenuo defensore Iustiniano eundem expertum fuisse, Imperatoris verba ² manifeste testantur. Ideoque doctissimos illos viros veniam nobis accomodaturos esse speramus, si saltem hac in re ab eorum opinione paulo abhorremus. Quantum denique ad documentorum authenticam, non est cur verba expendamus, cum nemo (quod sciamus) eam hucusque impugnaverit, quam mira cum historicis adiunctis necnon cum pontificum scriptorum et cancellariae romanae characteristicis formulis convenientia comprobant. Hoc unum addimus, *Libellum* Dioscorianorum cum Libello quem Iohannes ³ Diaconus papae Symmacho (an. 506) obtulit, fere integre ad litteram convenire. — Doc. XLV. cuius titulus est « *Quales libellos dederunt episcopi graeci pro excessu Acaci* » quamvis omnino differt a Libello « *Prima salus* » qui ter in Hormisdæ epistolis ⁴ (7. 26. 61.) occurrit, tamen aequè ex eodem scrinio Romanae Ecclesiae prodiiisse fatemur. Formula enim fidei in eo inserta non alia esse videtur quam illa cuius mentionem fecit S. Leo in epistola (51) ⁵ ad Anatolium Cp. quae haud improbabiliter postea tempore Acaciani schismatis, et probabilius

¹) *Bencinii* — Cf. quae adnotavit ad *Librum Pont.* apud Migne Tom. CXXIII. pag. 535. « Senatus » iura Principis tuebatur; siquidem ut ex Athalarici epistola constat, demandatum fuerat ut sub regis « examine successorum electio institueretur. Clerus vero Romanus libertatem electionis tuebatur; unde totum « hoc dissidium ortum est. »

²) *verba* — Cf. Iustiniani *fidei confessionem* apud Migne LXIX p. 266. ubi haec habentur « Super « haec omnia quis ignorat ex quae nostris temporibus in Ecclesia antiquioris Romae contra Dioscorum acta « sunt? » et post nonnulla prosequitur. « Dioscorum non propter fidem sed propter solum ecclesiasticum « ordinem post mortem ab eadem sancta Ecclesia Romana anathematizatus est, et propter causam pecunia- « riam anathemati et post mortem subiectum. » Item post multa ibid. p. 326. « Laurentium namque et Dio- « scorum qui diversis temporibus apostolici throni sanctitatem subriperant, quamquam nihil de fide pec- « cassent ab idipsum tamen quod per ambages (κατὰ περιεργίαν) episcopatum suscipere conati fuerant, vita « iam functos apostolica indicavit sedes atque condemnavit. »

³) *Iohannes* — cf. Thiel op. cit. p. 897. Non abs re videtur hic adnotare hunc Iohannem, a nonnullis (inter quos cl. Troya) eundem existimari qui postea Iohannes Pp. II factus est.

⁴) *epistolis* — Epistola 61 apud Thiel p. 852. quae est *Ioannis episcopi Cp. Data mense Martio die 28 an. 519*, certe fugit eruditissimum Duchesium. Neque enim in notis ad Hormisdam (Lib. Pont. p. 274.) scripssisset: « Mais l'exemplaire par lequel il nous est venu n'est pas un de ceux qui furent signés en 519 « par l'évêque de Constantinople ou par ses collègues; il n'est pas signé et la date qu'il porte est celle du « 18 Mars 517. »

⁵) *epistola (51)* — Cf. praecipue verba quae cursivo caractere impressimus. « Praedictus autem At- « ticus presbyter, ut ab omni suspitione contraria liber appareat, quid in *Eutyche anathematizet* ac damnet « evidenter ostendat, et in damnationem erroris expressi remota omni dubitatione subscribitur ita ut *Calche- « donensis synodi definitionem* de fide.... *quam apostolicae Sedis firmavit auctoritas, profiteatur* se per « omnia servaturum, adiecta subscriptione propriae manus. » (apud Migne 54. col. 1147) — Item apparuit ex titulo: « *Confessio presbyterorum seu diaconorum Ecclesiae Cp.* » qui legitur etiam in alia breviori formula quam in notis ad pag. 181 retulimus.

Anastasio II Pontifice, ¹ denuo usurpata fuit nonnullis etiam adiectis ad Graecos in communionem recipiendos. Hoc modo discrepantes inter se Quesnellii atque Ballerini opinioniones facile componi posse videntur. Attamen Quesnellio ² affirmanti, hanc formulam (quae a verbis « *Confiteor* » usque ad « *erudit* » a Calchedonensis Concilii definitione derivata est), iuxta Rustici diaconi versionem contextam fuisse, consensum praebere nequimus. Denique verba, « *quod etiam beatissimi papae Leonis epistola ad s. m. Flavianum Ep. urbis episcopum nostrum data praedicatione lucidissimae veritatis exposuit* » facile adludere videntur illis quae idem S. Leo Synodo Calchedonensi scripsit. ³

Doc. extravag.
tia et Conclusio.

43. — Quod vero subnectitur « *Incipit nomina concilii uniuscuiusque* » cum Indice decem conciliorum, nullo tamen chronologico ordine servato, omnis etiam concilii Aneyrano et Constantipolitano, certe non a Dionysio sed ab aliena atque imperita manu serius additum fuit. Demum de documentis XLVI, XLVII et XLVIII, quae mera sunt *excerpta ex Tripartita* ⁴ Cassiodorii *Historia* (Lib. IV. c. 9. 10. 24,) quorum supra n. 37 meminimus, ea quoque addititia esse censemus, neque Dionysio adsignari possunt. — Antequam primae nostrorum Prolegomenorum parti finem imponamus, praestat methodum seu rationem novae huius Dionysianae collectionis edendae breviter intimare. Cum enim de codice *unico* atque de editione principe ageretur, nihil haesitandum esse duximus, quin fideliter veraciter integreque sub omni aspectu ac veluti e vitreo speculo eundem exprimendum curaremus. Itaque factum est ut plures errores vel improprietates orthographiae, grammaticae, interpunctionis, aliaeque huiusmodi partim consulto, partim vero inadvertenter immunes evaserint, quin in notis indicarentur.

¹) *Pontifice* — Id conijcimus ex diversis rerum adiunctis, necnon ex eo quod unus Anastasius (inter RR. Pont. huius temporis) vocem *excessus Acacii* in Epist. 1 c. 4 et Ep. 3 n. 1 apud Thiel, usurpasse videtur.

²) *Quesnellio* — Cf. eiusdem dissertationem *de fidei formulis*, apud Migne Tom. 54.

³) *Calchedonensis* — Cf. pag. 59 ... *plenissime et lucidissime per litteras quas b. m. Flavianum episcopum misimus fuerit declaratum*.

⁴) *Tripartita*. Hic obiter haud inutile erit, eruditorum iudicio quamdam nostram exponere opinionem de nexu quodam huiusque ignoto, quem inter Liberati Breviarium et Tripartitam Historiam intercedere suspicamur. Cum enim non omnes ex graecis historicis Liberati excerptiones, cum Tripartita historia conveniant tum latina dictione tum etiam excerptis quae in illa desiderantur, suspicio aliqua nobis suborta est, num earum nonnullae directe e graeco fonte a Liberato derivatae fuerint, aliae vero fortasse etiam ex primigena Epiplhanii Scholastici versione antequam a Cassiodorio novo ordine digeriretur, novaque expoliretur lima, provenerint.

CAPUT III.

DE CODICIS NOVARIENSIS COLLECTIONE DIONYSIO-HADRIANA

§. I.

De Collectionis Praefationibus ac titulis.

44. — Inter primam et secundam quaternionum Codicis Novariensis seriem, idest a f. 97 ad f. 128 quattuor inserti sunt quaterniones (XIV, XV, XVI, et XVII) qui *extravagantes* appellari possunt. Horum prior certe aliunde intrusus ut alibi monuimus, ¹ tres refert S. Coelestini epistolas, quae ex variis a nobis allatis lectionibus, haud mediocriter differre ab illa quae apud Mansium ² est edita, facile apparet. Has epistolas a Dionysio e graeco in latinum fuisse translatas non omnino improbabile esse, ipsi quoque censemus. Quaterniones vero XV, XVI et XVII licet nullo numero distincti, ab eodem tamen codicis peritissimo amanuensi exaratos fuisse videntur, cuius scripturae specimina sub n. 1 et 11 proposuimus. Quae in his continentur haec sunt: a) f. 103-115. *Cresconii Canonum Concordia*; b) f. 116 *Dionysii Exigui Praefatio I et II*; c) f. 117 *Niceni Concilii Praefatio alia*; d) (ibid.) *Epitaphium Stephani Grammatici*; e) f. 118-128. *Index generalis titularum Collectionis Dionysio-Hadrianae*; f) f. 128. *Versus de 12 prioribus Synodis*. Nunc de singulis pauca — a) *Cresconii Canonum Concordia* plane congruit cum edita quae constat Praefatione una cum trecentis Capitulis, atque ob intimam eius affinitatem cum Dionysiana Collectione fortasse ab ipso Stephano Grammatico hoc loco inserta est. — b) Ad Dionysii Exigui *Praefationem I* quod attinet, non est quidem praetereunda (ut Maassenio licuit) perrara illa lectio in titulo Stephano *Archiepiscopo*, ³ necnon peculiaris eius conclusio quae non otiose quidem, in duobus tantum Codicibus (idest Novariensi et Brixienti) reperitur. Haec enim attingere videtur tertiam Collectionis Dionysianae editionem seu recensionem de qua inferius sermo erit. Quoad vero Dionysii *Praefationem II* ⁴ quae in hoc tantummodo

Doc. Quaternionum extravagantium.

¹) *alibi*. cf. Monitum quod p. 193 apponimus, necnon scripturae specimen sub n. 11.

²) *Mansium*. Op. cit. Tom. IV. col. 1026 1287.

³) *Archiepiscopo*. Eandem lectionem retrinent Cod. Ambros. (S. 33. Sup.), Cod. Vercell. CXI necnon Cod. Vat. 5748 qui Collectionem — Dionysio Bobiensem repraesentare videntur. Ceterae enim Collectiones habent « *Episcopo* » Imvero, quae cl. Reifferscheid (op. cit.) ad Cod. XIV Capit. S. Petri Vatic. p. 163 adnotavit; « *Brief des Dionysius Exiguus an Papst Stephanus* » errorem manifestum producit. Nullus enim est qui ignoret hunc Stephanum Episcopum Salontanum fuisse, atque a Stephano Pp. I (saec. II) ad Stephanum Pp. II (saec. VIII) nullum inveniri huius nominis Papam.

⁴) *Praefationem II*. Cf. scripturae specimen quod n. 16 exhibuimus.

Codice occurrit, plures quidem quaestiones adhuc insolutae supersunt. Ex. gr. 1) quibusnam innuerit illis admodum causticis verbis; « *quorundam supercilium qui se graecorum canonum peritissimos esse iactant;* » 2) ubinam reperiri possit Dionysii Collectio graeco-latina hoc loco descripta, vel de ea saltem specimen quoddam, aut notitia aliqua hauriri queat: 3) quid etiam intellegendum illis verbis; « *propter eos maxime qui temeritate quadam Nicenos canones credunt se posse violare, et pro eis alia quaedam constituta subponere;* » 4) qua denique aetate eadem fuerit exarata. In priore ergo quaestione, videant eruditi utrum de adlusione aliqua ad Dioscorum diaconum sermo sit; quoad alteram vero, utrum in hac Novariensi Collectione vestigium aliquod huiusmodi adhuc latentis Dionysiani operis servetur. Neque enim sine causa hanc alteram Dionysii Praefationem in Novariensi Codice fuisse insertam, nobis persuasum est, ut infra videbimus; in tertio vero casu, utrum nexus quidam intercedat cum iis quae in Epistola 10 Gelasii ¹ leguntur, an potius de confusione Sardicensium Canonum cum Nicenis prout in aliquibus Codicibus occurrit, loquatur. Quoad annum denique adsignandum, licet aliquid certi definiri nequit, tamen et nos cl. Thiel coniecturae, quod scilicet post annum 520 confecta fuerit Hormisdacae porrecta, libenter subscribimus. c) *Fides Nicaeni concilii* cum quibusdam chronologicis notis, nonnullas suppeditat lectiones a Quesnellianae, Isidorianae atque Dionysio-Hadrianae Collectionis textu variantes. d) De *Stephani Grammatici Epitaphio*, illa praecipue corrigenda sunt quae de codicis origine gallica superius (n. 19) adfirmavimus. Re enim melius perpensa, versus illos, « *Me rex Otto potens Francorum duxit in urbem — Qua legi multos. mente vigente libros,* » non de Magdeburgo, sed de Roma omnino intelligi debent. Alios vero versus sequentes, « *Hinc me digressum proprium suscepit alumnus — Virgo salus mundi, mater et alma Dei* » vel de Novariensi ecclesia, vel etiam probabilius de Magdeburgo, cuius nomen *almae Virginis urbs* reapse interpretatur, accipi possunt. Proinde quae supra diximus facile conciliari posse videntur si supponamus, priorem et alteram quidem Collectionem Romae exaratas fuisse, cetera vero in Gallia. ² e) *Titulorum index generalis* plures offert differentias a textu Iustellii editionis, easque tales ut non amanuensium incuriae vel arbitrio explicari possint, sed criticam quantam textus revisionem evidentem ostendant. Huiusmodi sunt; usus singularis pro plurali et viceversa; usus temporis praesentis et modi indicativi, pro praeterito et coniunctivo; usus formae activae pro passiva et viceversa; differentiae in titulorum initiis; verborum omissiones vel additiones, quarum omnium varietatum speciminis gratia

¹) *Gelasii*. Inter caetera haec notanda « Nobis ausi sunt canonum facere mentionem... Viderint ergo, » si alios habent canones quibus suas ineptias exsequantur. Ceterum isti qui sacri, qui ecclesiastici, qui leg-
timii celebrantur, sedem apostolicam ad iudicium vocare non possunt, » — (cf. Thiel p. 344).

²) *Gallia* — Originis italicae plura etiam indicia inveniri possunt in orthographico Indice quem quisque consulere potest praesertim de omissione litt. *h* initialis at in verbis. *abeant, abetote, aurire, austos, ortans, ospicorum, is, orrendum, actenus* etc.

hasce praecipuas ducimus ob legentium oculos esse ponendas;

EX COD. NOVARIENSI

- (p. 200) ex gentibus
sunt reducti
(p. 201) villis
commorantur
iungunt foedera
statuta sunt
(p. 202) numero ordinandorum
publicorum iudicum
Epistola totius concilii Africani
non debeant
de Pascha in qua re fallitur
Verocae in Cp.ano episcopo
(p. 203) prolapsi fuerint
nec repudiare
urgente periculo
se baptizatos sciunt
TITULI DECRETORUM PAPAE HILARI
TITULI DECRETORUM PAPAE SIMPLICII
virgines sacrae velentur
nulla negotia
promoveatur
flagitiis
adfixerunt
instituta
(p. 204) TITULI DECRETORUM SYMMACHI

EX ED. IUSTELLI

- ex gentilibus*
sunt regressi
villis
commoratae sunt
iunguntur foedere
constituta sunt
numero ordinatorum
publicorum iudiciorum
Epistola ab omni concilio Africano
non possint
omitt. in qua re fallitur
Berocae in Cp.ano Pontifice
detecti fuerint
nec tamen repudiare
urgente quocumque periculo
se baptizatos agnoscunt
omitt.
omitt.
virgines sacrae velentur
nullas negotiationes
provehatur
criminibus
praefixerunt
statuta
omitt.

f) Denique quoad *duodecim versus* singulis duodecim Conciliis Dionysianae Collectionis respondentes, quos neque apud Maassenium neque alibi nos invenisse suo loco (p. 295) adnotavimus, dudum eos reperire feliciter nobis contigit etiam in Codd. Sessoriano LXIII et Veronensi LX, idque Reifferscheido (*Bibliotheca PP.*) nos edocente. Cuinam autem iidem adscribi possint nobis nullatenus constat, anonymo eorum titulo;¹ attamen fortasse nec ipso Dionysio nostro indigni forent.

§. II.

De universa Canonum et Decretorum Collectione

45. — Iam de integra ipsa Collectione quam intra duodecim quaternionum numerorum limites contineri diximus, quid sentiamus candide exponemus. Meram collectionem quam Dionysio — Hadrianam appellant, hanc alte-

Tertia Dionysii
Collectionis re-
censio.

¹) *titulo*. In Cod. Ver. LX. titulus sic se habet: « *Versus de synodis per ordinem dispositis.* »

ram Novariensis codicis Collectionem repraesentare, eruditi omnes (Maassenio non excepto) uno ore hucusque tradiderunt. Huic sententiae ipsi quoque primum fiducialiter adquevisse fatemur, ita ut eadem illa appellatione eam designandam putaremus. Verum diversarum nunc lectionum naturam et numerum Novariensem inter et Iustellianum textum adtentius considerantes, praedictum de utriusque identitate iudicium paulum reformare satagimus. Hanc enim, Dionysianae Collectionis novam idest tertiam potius recensionem seu revisionem repraesentare vehementer suspicamur, idque hisce praesertim indicibus ac testibus ducti videlicet: 1) ex diverso Collectionis ordine; 2) ex quibusdam characteristicis textus lectionibus; 3) ex ipsis Dionysii et aliorum codicum testimonio.

Diversus Collec-
tionis ordo.

46. — Iamvero quod huius collectionis ordo a duabus hucusque notis Dionysianae Collectionis recensionibus haud mediocriter alius se habeat, ex Hilarii, Simplicii, Symmachi, et Hormisdæ additis decretis suisque locis chronologicè dispositis, facile conspicitur. Horum enim decreta in illis vel omnino desiderantur, vel in appendice relegata sunt, vel alio quidem ordine disposita inveniuntur, prouti etiam ex quadruplici titulorum schemate quod hic subternectum cerni potest.

I

Cod. Nov. — Vat. Reg. 1043. — Vallic. A. 5. —

Vat. Pal. 578. (pro Decretalibus),

Incipiunt tituli canonum apostolorum	
Incipiunt tit. can. Niceni concilii	n. XX
Incipiunt tit. can. Ancyritani concilii	n. XXIII
Tit. can. Neocaesariensis (1) concilii	n. XIII
Tit. can. Gangrensis concilii	n. XX
Tit. can. Antiocheni concilii	n. XXV
Tit. can. apud Laodiciam (2) Phrigiae congr. n.	LVIII
Incipit can. concilii apud Cp. congregati	n. III
Tit. can. Calcedonensis concilii	n. XXVII
Tit. can. Sardicensis concilii	n. XXI
Tit. can. congregati apud Carthaginem	n. XXXIII
Tit. can. diversor. conc. Afric. provinciae	n. CV
Incipiunt tit. decretorum papae Sirici	n. XV
Tit. decretorum papae Innocenti	n. LVII
Tit. decretorum papae Zosimi	n. IIII
Tit. decretorum papae Bonifati	n. IIII
Tit. decretorum papae Caelestini	n. XXII
Tit. decretorum papae Leonis	n. XLVIII
Tit. decretorum papae Hilarii	
Tit. decretorum papae Simplicii	
Tit. decretorum papae Felicis	n. XXVIII
Tit. decretorum papae Anastasii	n. VIII
Tit. decretorum papae Symmachi	n. V
Item tituli eiusdem Concilii	
Tit. decretorum papae Hormisdæ	
Tit. decretorum papae Gregorii Iunioris	n. XVII

II

Ex Iustelli edit.

Incipiunt tituli Canonum Apostolorum	
» » » Niceni Concilii	n. XX
Tit. Can. Ancyritani Concilii	n. XXIV
» » Neocaesariensis Conc.	n. XIV
» » Gangrensis Conc.	n. XX
» » Antiocheni Conc.	n. XXV
» » apud Laodiciam Phrigiae congr. n.	LVIII
Tit. Can. Concilii apud Cp. congregati	n. III
» » » Calcedonensis Conc.	n. XXVII.
» » » Concilii Sardicensis	n. XXI
Tit. Can. Conc. congregati apud Carth. n.	CXXXVIII
» » diversor. Conc. Africa provinciae.	
Incipiunt tit. decretorum papae Siricii	n. XV
Incipiunt tit. » » Innocenti	n. LXVII
Incipiunt » » » Zosimi	n. IIII
» » » Bonifatii I	n. IV
» » » Caelestini	n. XXII
» » » Leonis	n. XLVIII
» » » Gelasii papae	n. XXVIII
» » » papae Anastasii	n. VIII
Incipiunt Regulae Hilarii papae	
» decreta Simplicii papae	
» » Felicis papae	
» » Symmachi papae	
Item decreta eiusdem Symmachi papae	
Incipiunt decreta Hormisdæ papae	
Incipiunt decreta Gregorii papae Iunioris.	

¹⁾ Nov. Neocaesariensium. — ²⁾ Nov. Laoditiam.

III

Cod. Ambr. 33. Sup. saec. X. – Cod. Vercell. CXI. saec. X. Item Cod. Vat. 5748.

In hoc corpore continentur canones ecclesiastici diversorum Sanctorum Conciliorum idest;

I	B. App. per Clementem prolatae Regulae.	num. L
II	Concilii Niceni Regulae	num. XX
III	Concilii Anquiritani Regulae	num. XXVIII
III	» Neocaesariensis »	» XIII
V	» Sardicensis »	» XXI
VI	» Gangrensis »	» XX
VII	» Antio(h)eni »	» XXV
VIII	» Laudociae Frygiae »	» LVIII
VIII	» Constantinopolitani »	» VI
X	» Ephesini »	» VIII
XI	» Chalcedonensis »	» XXVII
XII	Conciliorum diversorum Africanorum sub uno redactae »	» CXXXVIII

Incipit praefatio: Domino venerando mihi patris Stephano Archiepiscopo Dionysius exiguus in Domino salutem. Quamvis... attulisse videamur.

In hoc corpore continentur decreta.

Papae Siricii	tituli XV
» Innocentii	» LVII
» Zosimi	» III
» Bonifatii	» IIII
» Celestini	» XXII
» Leonis	» XLVIII
» Gelasii	» CXXXIII
» Anastasii	» VIII
» Symmachi	» XII
» Gregorii minoris decretorum	» VI
» et capitula X ad Aug. primum Angliae episcopum.	
» Bonifacii	epistolae II
» Hilari	Tituli VI
» Simplicii	» II
» Felicis	» I
» Hormisdas	» IIII
» Gregorii iunioris	» XVI
» Eugenii	» CXXVIII
» Zachariae	» XIII

IV

Cod. Sessorianus LXIII et Vercell. CLXV.

Incipiunt Capitula Canonum omnium Conciliorum vel epistolarum decretalium qualiter se sequuntur.

I	Sanctorum Apostolorum	numero L
II	Niceni Concilii	» XX
III	Anquiriani Concilii	» CXXXIII
III	Neocaesariensium	» CXXXIII
V	Gangrensis Concilii	» XX
VI	Anthioeni Concilii	» XXV
VII	Laudociae ¹ provinc.	» LVIII
VIII	Constantinopolis ²	» III
VIII	Chalcedonensis Concilii	» CXXVII
X	Sardicensis Concilii	» XXI
XI	Carthaginensis Concilii	» CXXXIII
XII	Diversorum Conciliorum Afric.	» CV
	Epistolae decretales	
XII	papae Sirici	
XIII	papae Innocenti	
XIII	papae Zosimi	
XV	papae Bonifatii	
XVI	papae Celestini (S. add. ubi sequitur diversorum de gratia Dei).	
XVII	papae Gelasii ubi currit cum Ss.	
XVIII	papae Leonis ³	
XVIII	papae Hilarii	
XX	papae Simplicii	
XXI	papae Felicis	
XXII	Item papae Gelasii	
XXIII	papae Anastasii	
XXIII	papae Symmachi	
XXV	papae Hormisdas	

¹) Verc. – Laudicensis Concilii.

²) Verc. – Constantinopolitani Concilii.

³) Verc. *Leonem Gelasio* praemittit cetera omitt.

Id quoque patet ex distinctione *Carthaginensis concilii* cum n. CXXXIII, a diversis *Africanae provinciae Conciliis* cum n. CV, quae in altera recensione hoc ipso unico titulo et n. CXXXVIII designantur. Denique (ut minora alia omittamus) adde et continuum graecorum Conciliorum canonum numerationem (n. CLXV) quae in illa occurrit, in hac vero ad singula Concilia toties resumitur.

Textus lectiones
characteristicae

47. — Quod si ad lectionum varietates attendatur, haud difficile erit ex iis quae in textu protulimus, nonnullas characteristicas notas recognoscere sive in Conciliorum vel decretorum titulis enunciandis, ¹ sive in additione subscriptionum episcoporum ad singula Concilia, necnon Praefationis Synodi Gangrensis, Symboli Cp. et fidei Calchedonensis, item in quibusdam omissionibus ² et generatim in nonnullis differentiis quae a Balleriniis *interpolationes*, quibus pari dionysiani codices prorsus carent, immerito nuncupantur. Has enim notas characteristicas vere dionysianas esse ipsi quoque cum Mansio adfirmamus, easque tertias Dionysii curas in sua Canonum Collectione indicare putamus.

Dionysii et aliorum
testimonia
de triplici ejus
recensione.

48. — Equidem Dionysium non bis tantum quemadmodum nunc usque a doctissimis quibusque viris adseritur ³, sed saltem ter suae Collectioni manum admovisse, prae caeteris tres quoque eius Praefationis conclusiones omnino diversae aperte testantur. Igitur operae pretium erit easdem sub uno aspectu inter se collatas hoc loco transcribere.

Dionysii Recensio I
ex Cod. Palat. 577.

Domino venerando mihi patri
Petronio episcopo Dionysius Exi-
gus in Domino salutem..... Ma-
gna est siquidem iubentis auctori-
tas eadem primitus iussa complen-
tis, quatenus inconvulsa ecclesia-
stici ordinis disciplina servata ad
capessendam perennem beatitudi-
nem et praevis cuncti illustrentur
officiis et spiritualibus populi lo-
cupletentur augmentis. Incolorem
beatitudinem vestram et orantem
pro nobis gratia divina custodiat.

Eiusdem Recensio II
ex Iustelli editione

Domino venerando mihi patri
Stephano episcopo Dionysius Exi-
gus in Domino salutem..... Uni-
versarum vero definitionum titu-
los post hanc praefationem stri-
ctius ordinantes ea quae in singu-
lis sparsim sunt promulgata Con-
ciliis, sub uno aspectu locavimus
ut ad inquisitionem cuiusque rei
compendium aliquod attulisse vi-
deamur.

Eiusdem Recensio III
Codd. Nov. XX. X. et Br. B. II, 18

Domino venerando mihi patri
Stephano Archiepiscopo Dionysius
Exigus in Domino salutem.....
Universarum vero definitionum ti-
tulos suis congruis locis singulis
statutis praefiximus, ut quod quis-
quis desideranter inquirat, facile
inveniat. Ora pro nobis, venerabilis
pater.

Iamvero unicuique harum conclusionum propriam Dionysianam recensionem respondere nobis persuasum est, ita ut earum prior originaliter illa esse debuerit cuius tituli in singulis sparsim erant apppositi Conciliis; altera vero quae praeterea post Praefationem, *universarum definitionum titulos sub uno aspectu locatos* exhibebat; tertia denique quae etiam *titulos suis congruis locis singulis statutis praefixos* proferebat. Hinc ex paucis quae ipsi collegimus, ⁴ divinare licet, fore ut Codices

¹) *enunciandis*. Cf. prae caeteris pag. 212 - 230 - 231 - 235 - 236 - 240 - 241 - 242 - 243 - 248.

²) *omissionibus*. Cf. praesertim pagg. 228 - 229 - 230 - 232 - 238 - 242.

³) *adseritur*. Excipiendus tamen est Andresius qui (op. cit. pag. 65) aliter sensisse videtur his verbis; *possimmo credere che più e più edizioni e con qualche varietà desse Dionisio* — Quae vero ab Em. Pitra altera Dionysii recensio Petronio dicata adseritur, verius a Maassenio prior haberi, ipsi quoque autumamus.

⁴) *Collegimus*. Subodoramur ad primam recensionem pertinere Codd. Vat. 5845 et Casin. n. 522 cum Ed. Harduini. — Ad secundam, Cod. Verc. 165 et Collect. Dionysio-Bobiensis, cum Ed. Iustelli — Ad tertiam denique adiungendi sunt etiam Cod. Luc. 125, et Eporediensis 74, quattuor Codd. olim Collegii Iesuitarum Paris. apud Mansi (Tom. V.) cum Ed. Mansi. Haec tamen nonnisi ex coniectura eruimus, ideoque cum beneficio inventarii accipienda, quia codices ipsos nondum examinare potuimus.

Dionysianae Collectionis ex accuratiore examine, ad tres saltem quas distinximus familias seu recensiones facile reducerentur. Quod enim ad Novariensis Codicis familiam attinet, adfirmare non hesitamus quin etiam Cod. Vat. Reg. n. 1043 saec. X, (quem Maassenium op. cit. fugit), eiusdem sit familiae; idque colligimus ex nonnullis excerptis ¹ quae nuper nobis perhumaniter suppeditavit cl. Ioseph Cozza-Luzi S. R. E. Vicebibliothecarius. Eidem quoque in multis affinem esse deprehendimus etiam Cod. Vālicellianum A. 5. (saec. IX), ac summopere Cod. Sessorianum LXIII (saec. IX) in iis tantummodo quae cum Canone *Apostolici Romae* concordant, prout ibidem ab eadem perantiqua manu ter adnotatur. ²

49. — Quae quidem peregrina adnotatio a Maassenio praetermissa, nobis ali-quid suggerere videtur quod nexum inter Dionysianam et Hadrianam Collectionem melius declaret, atque intricatissimam et hucusque inexplicatam ³ Hadrianae collectionis genesis fortasse patefacere possit. Verba enim illa: « *Canon Apostolici* ⁴ *Romae* » nil aliud significare credimus quam authenticam illam sacrorum Canonum Collectionem Romae saec. IX vigentem, idest puram Hadrianam, quae ideo suam originem duxisse videtur a tertia Dionysii recensione, de qua Cassiodorus aiebat « *hodie usu celeberrimo Ecclesia Romana amplectitur.* » Prae-supposita enim tertia Dionysianae huius Collectionis recensione, cuius praeter iam allata, alia quoque extant testimonia atque indicia, ⁵ facile explicari possunt

Genesis Hadrianae Collectionis.

¹) *excerptis*. Cf. praesertim identitatem versionis Can. LIV Conc. Laodic. « Non oportet ministros altaris » vel quoslibet clericos spectantibus aliquibus quae aut in nuptiis aut in caenis exhibentur interesse sed « antequam temelici [idest ioculatores] ingrediantur surgere eos de convivio et abire debere. »

²) *adnotatur*. Huiusmodi sunt: (p. 16) « Haec quae sequuntur usque caput Ancyranum concilii in Canone » Apostolici Romae non habentur. » (p. 62) « Hoc caput Aurelii cum subscriptionibus episcoporum in Canone Apostolici Romae non habetur. » (pag. 197) « Hucusque Apostolici Canones habent. »

³) *inexplicatam*. Ita Maassenius hac de re scribit: « Bei den vorhandenen Hilfsmitteln müssen wir » schon darauf verzichten die Genesis derjenigen Gestalt, welche die Decretalsammlung des Dionysius » in der Hadriana hat, im einzelnen näher nachzuweisen. » (Op. cit. p. 452).

⁴) *Apostolici*. Cf. Rupertum Tuitiensem (De Offic. lib. I. cap. 27) qui adserit: « Petri successor pro excellentia Principis Apostolorum, Apostolicus nominatur » — Quondam huiusmodi titulus Romae antonemastice usurpari coeperit nobis latet, attamen eundem iam saec. VII viginisse, testantur *Epitaphia Apostolicorum in Ecclesia S. Petri*, apud cl. De Rossi (Inscript. christ. Tom. II, p. 124), et Epitaphium S. Leonis ibid. p. 98. Collectio quoque Dionysio-Bobiensis habet: *annotatio de decretalibus Apostolicorum*. Ceterum nonnullae quoque epistolae Hormisdas (saec. VI) inscribuntur *Apostolico Patri vel Domino* (Cf. Thiel n. 62-69-127). Item cf. Aratorem (apud Migne LXXXIII p. 71) qui saec. VI haec scribit: *Domino sancto beatissimo Apostolico, et in toto orbe primo omnium sacerdotum papae Vigilio*. Denique etiam titulum *Canonis* antiquissimum esse erui potest ex quodam fragmento quod Gelasio adscribitur in quo expresse mentio fit *de aliquibus Canonis capitibus*. (Cf. Thiel op. cit. p. 510.)

⁵) *Indicia*. Haec praecipue recensentur: a) Chronologica documentorum dispositio apprimè Dionysiana. b) Antiquitas quarundam notarum eiusdem collectionis quarum existentia (teste quoque Maassenio), iam saec. VI, VII et VIII, testimoniis comprobatur. c) Analogia quaedam cum duabus praecedentibus recensionibus quoad novarum additionum et correctionum inserendarum methodum. d) Trium saltem recensionum vestigia facile quisque deprehendit dummodo inter se conferat textum editionis Holstenii apud Pitram ex Cod. Vat. 5845, cum Iustelliano (I.) Novariensi, (N.) et Mansi (M.) cuius specimenis gratia Cap. XLI ex Canonibus App. exhibemus. « Praecipimus ut in potestate sua res ecclesiae Episcopus habeat; (I. N. M. *episcopus ecclesiae res habeat*) si enim animae hominum pretiosae illi sunt creditae, multo magis oportet eum.

tot inter utrumque identitatis varietatisque notae, quibus significativus ille titulus *Dionysio-Hadrianae* eidem accessit. Siquidem cum eadem Dionysii recensiones caeteras tum ordine tum numero documentorum excellat, non est mirum si tantam sibi in Ecclesia Romana conciliaverit auctoritatem, ut tot saeculorum decursu ac praesertim Gregorii Pp. II, Zachariae et Hadriani aevo, fere unice authentica haberetur.

Difficultates sol-
vendae.

50. — Verum haud certo ignoramus nonnullas adhuc nostrae huic sententiae obstare difficultates, quae a doctis quidem viris et praecipue a Maassenio obiectae sunt, quibus pro nostro captu respondendum est. Atque in primis quae Maassenius ¹ fidenter adfirmat de Zosimi et Leonis additamentis, veluti certe serius post Dionysium insertis, nobis haud satis suadere videntur. Cresconii enim et Dionysio — Bobiensis Collectionis testimonia ab eo prolata fundamento haud solido inniuntur. Facile enim explicari potest in eis horum documentorum defectus, si supponatur utramque Collectionem ex priore Dionysii editione (quae decretalia tantummodo Iuliano presbitero dicata continebat), derivasse. Quod quidem suppositum facile probari potest ex eadem Dionysii Praefatione quae in aliis omnino praetermittitur. Ceterum huiusmodi argumenta negativa plerumque vim absolutam habere non posse, nulli sanae criticae cultori ignotum est. Altera difficultas erui posset ex eo quod additamenta decretalium Hilarii, Simplicii, Felicii, Symmachi, atque Hormisdæ in titulis proprio canonum numero careant. Verum id diversitatem quidem aevi ac recensionis significare posset, non tamen auctoris qui fortasse hoc modo novam suam additionem adnotandam censuit, aliosque admonitos facere. Ceterum etiam Canones Apostolorum caret numero (L), quin tamen idcirco eorum additio Dionysio denegari possit. Tertio quoque obici potest, subscriptiones episcoporum hac in collectione additas a Dionysii more abhorreere ut supra (n. 35) ostendimus. At immo hoc ipsum pro nostra sententia stare videtur, quia cum alibi iam antea ipse Dionysius eorundem nomina exhibisset, ab iis denuo repetendis abstinuit.

Aetas trium Dio-
nysii recensio-
num.

51. — Quod si diligenter inquiramus quaenam aetas tribus hisce Dionysii

« curam de pecuniis agere (N. I. M. *curam pecuniarum gerere*) ita ut potestate (N. *potestatem*) eius indigentibus omnia dispensentur per presbyteros et diaconos et cum timore (V. addit *Dei* cum gr.) omnique reverentia (N. V. M. *solicitudine*) ministrentur; ex his autem quae indiget, si tamen indiget (N. V. om. « *si tamen indiget*. In cod. Pal. Vat. verba ista expuncta sunt.) ut (N. I. M. om. *ut*) ad suas necessitates et ad (N. M. om. *ad*) peregrinorum fratrum usus et (I. M. om. *et*) ipse percipiat, ut nihil eis possit omnino deesse. Lex enim (N. *eternum*) Dei praecipit, ut qui altari servant (N. I. M. *deserviant*) de altare pascantur, quia nec miles stipendiis propriis arma contra hostes assumit. (N. V. *contra hostes arma sustulit* — I. M. *sustulit*). » — Neque praetermittendum est quod, nobis Conc. Sardicensis textum Cod. Casin. 522 cum variantibus Cod. Novar. et Iustelli quas exhibuimus, conferentibus, undecies cum Nov. sexdecies vero cum Iustelliano eundem convenire deprehendimus; item quoad Conc. Carth. 13 vices cum Nov., cum Iustelliano vero 17. Ex quo alius quoque textus medius inter utrumque fortasse recognosci potest.

¹) *Maassenius*. Op. cit. p. 436. Ita concludit « Es unterliegt daher nicht dem mindesten Zweifel, dass diese Decretale nicht von Dionysius selbst in die Sammlung aufgenommen, sondern ein späterer Zusatz sind. »

recensionibus adsignari possit, nobis videtur earum priorem quidem (Petronio dicatam) aevo Anastasii Pp. II ¹ (496-498), alteram vero pro Stephano episcopo Salonitano confectam sub eius successore Symmacho (498-514), ² tertiam enique Stephano Archiepiscopo ³ dicatam sub Hormisda (514-523), qui immediate eidem successit, fuisse elaboratas. Iam quoad Hormisdæ ævum tertiæ huic recensionis adsignandum, his potissimum indiciiis adducimur, videlicet; a) Ex una parte quia Præfatio II huic collectioni unice præfixa, iuxta probabilem quidem Can.

¹ *Anastasius*. Hoc arguitur ex Dionysii epistola dedicatoria ad Iulianum presb. tit. S. Anastasie (qui anno 499 Synodo Romanæ subscripsit) in qua scribit; « eo modo quo *dudum* de graeco sermone Patrum transferens canones ordinaram » — Quo loco miramur vocem « *dudum* » a Maassenio (op. cit. p. 431) « *schon längst* » interpretari. Neque nos temperare nequimus quin hoc loco Dionysii epistolam Petronio episcopo directam ex Cod. Vindob. 2147 *dudum* nobis perhumaniter a cl. Dr. A. Gödlino transmissam proferamus. Tales enim lectionum varietates a Maassenio omnino ignoratas (quas characterē diverso expressimus) eadem præferre videtur, ut novam quoque recensionem fortasse indicare possit. — **PRÆFATIO.** *Domino venerando mihi patri. Petronio episcopo. Dionisius exiguus in domino salutem. Quamvis carissimus frater noster Laurentius, assidua et familiari cohortatione paritatem nostram regulas ecclesiasticas de greco transferre populerit: confusione credo priscae translationis offensus: nihilominus tamen ingestum laborem tuæ beatitudinis consideratione suscepti: cui Christus omnipotens Deus solita populis pietate prospiciens: summi sacerdotii contulit dignitatem! Ut inter plurima virtutis ornamenta, quibus ecclesiam Domini morum sanctitate condecoras: etiam sacratissima iura pontificalibus per Dei gratiam gestis convenientiā intemerata conservas: perfectio regimine clerum plebemque modereris: nullatenus nostrum ecclesiarum more contentus, quas pronius desideramus rectas nosse quam facere: sed divino adiutus auxilio quæ fieri præcipis ante perficias: ut efficacissimo fidelibus prosit (sic) exemplo. Magna est equidem est iuventis auctoritas: eadem primitus iussa complentis: quatenus ecclesiastici ordinis disciplina inviolabili permanente: ad capessendum perenne præmium christianis omnibus et presentem beatitudinem et sancti præsesules paternis muniantur regulis: et obediens populi spiritualibus inveniunt exemplis. In principio itaque canones qui dicuntur Apostolorum de greco transtulimus: quibus quia plurimi consensum non præbuere faciem: hoc ipsum vestram ignorare notitiam sanctitatem: quamvis postea quaedam constituta pontificum ex ipsis canonibus adsumpta esse videantur: deinde regulas Nicenæ synodi: et deinceps omnium conciliorum sive quæ antea seu quæ postmodum facta sunt usque ad synodum CL pontificum: qui apud Constantinopolim consenerunt sub ordine numerorum id est a primo capitulo usque ad centesimum sexagesimum quintum sicut habetur in greca auctoritate digressimus: tunc sancti Calcedonensis concilii decreta subdentes: in his Grecorum canonum finem esse declaramus. Ne quid præterea notitiæ vestrae credamur velle subtrahere: statuta quoque Serdicensis concilii atque Africani quæ latina sunt edita suis a nobis numeris cernuntur esse distincta. Universarum vero diffinitionum titulos post hanc præfationem strictius ordinantes ea quæ in singulis sparsim sunt promulgata conciliis sub uno aspectu locavimus. ut ad inquisitionem cuiusque rei expendium aliquod attulisse videamur. EXPLICIT PROLOGUS.*

² *Symmacho*. Id colligitur ex epistola Dionysii ad Hormisdam in qua adserit se iamdudum hanc collectionem absolvisse. Proinde corrigendus omnino est error quem in Chronotaxi episcoporum Salonitanorum Parlatus, Stephani I pontificatum intra annum 527 definiens, intulit. Quoad nos enim, Stephanum, Hesychio IV fictitio eius prædecessore expuncto, ab an. 515 ad 527 Salonitanam rexisse ecclesiam snademur.

³ *Archiepiscopo*. Hic titulus qui ut superius notavimus (n. 44) in quinque saltem Codicibus reperitur, non casui vel errori tribui potest, sed fortasse rationem quandam historicam nobis hucusque occultam insinuare videtur. Ceterum idem titulus tribuitur etiam immediato Stephani successori, i. e. Honorio III in duobus Synodis Salonitanis, (an. 532-34) si tamen eorum acta genuina censi possunt. Quod si aliquam hac de re coniecturam exponere licet, nobis haud omnino improbabile videtur, quod occasione schismatis Dorothei Tessalonicensis episcopi (an. 516-520), cum quadraginta Illyrici et Græciæ episcopi a suo metropolitano secedentes ad Romanum Pontificem pro re definienda preces obtulerant, hoc titulo primum donaretur episcopus Salonitanus, tamquam totius Dalmatiæ metropolita.

Gemelli interpretationem ab Andresio ¹ expositam, aperte nos docet, Dionysium una cum Collectione graeco-latina aliam quoque Canonum Apostolorum, Sardiensium et Africanorum collectionem seu editionem Papae Hormisdæ obtulisse. b) quia ex altera parte certum est hanc Collectionem continere continuam epistolarum RR. Pontificum seriem a Siricio usque ad Hormisdam, quae deinde duorum saeculorum spatio (519-721) interruptitur usque ad Gregorium II. Iamvero huiusmodi tam diuturnae interruptionis vix sufficiens ratio in medium adduci posset, nisi admittatur primigenia quaedam collectio ad Hormisdam usque perveniens, cui saeculo octavo Gregorii Pp. II decreta addita fuerint. Quae quidem suppositio, haud certe gratuita censi debet quippe quae praeter ea quae superius ex titulum schematibus protulimus, etiam Codd. Eporediensi ² n. 74, Burgund. 495-503, et Luc. 125 testimonio corroboratur, ac denique peculiares quosdam characteres Codicis Novar. pro se habere videtur. Si enim ex una parte attente perpendatur postrema huius Collectionis documenta ad Hormisdam spectantia ad illam Scytharum quaestionem praecipue, imo unice referri cuius specialis Collectio in uno Codice Novariensi mirifice continetur, ex altera vero prae oculis habeatur perinsignis illa Dionysii epistola ad Hormisdam quae *Praefationis II* titulo distincta item unice in Novariensi Codice asservatur, haud mirum nec omnino alienum videbitur quod eiusdem Hormisdæ aevum tertiae huic Dionysianae recensionis assignaverimus. Denique quoad Hormisdæ epistolam (40) tam mysteriose detruncatam qua Dionysiana huius Collectionis series clauditur, liceat nobis nostram qualemcumque aperire sententiam. Neque enim hoc casui mere fortuito vel amanuensium incuriae tribui potest cum (Thiello ³ teste), plusquam triginta Codices eandem ita mutilam referant, sed potius consulto atque fortasse occulto quodam ipsius collectoris consilio id accidisse non impossibile videtur. — Postremo autem loco, si quis a nobis siscitetur, qua de causa huius tam praeclarae recensionis nonnisi variarum lectionum specimina exhibuimus, respondebimus quia integrum ipsum textum ad alios quoque eiusdem familiae codices accurate exactum, nobis ipsis (si tempus viresque daturus sit Deus) vel aliis quidem doctioribus edendum reservavimus.

¹) Andresio. op. cit. p. 68.

²) Eporediensis. Horum Codd. collectio optime concordat quoad documentorum seriem cum Novariensi, usque ad Hormisdæ detruncatam epistolam, quam immediate alia sequuntur documenta (Vigilii, Silvestri, Liberii, Xysti) quae quidem saec. VI posteriora non sunt. Hisce demum subnectantur *Tituli decretorum Pp. Gregorii Iunioris numero XVII*, quibus tota clauditur collectio.

³) Thiello. op. cit. p.

CAPUT IV.

DE CANONUM PAENITENTIALIUM COLLECTIONE NOVARIENSI.

§. I.

De Collectione universim et singillatim spectata.

52. — Iis quae de Collectione ista Maassenius¹ docte disseruit, vix pauca a nobis addenda vel adnotanda supersunt; cum eo enim plane convenimus sive in speciali huiusmodi titulo definiendo, sive in Hispanica eidem origine adsignanda, licet codices qui eam continent unice in Longobardiae bibliothecis reperiantur. Denique quoad eius aetatem quae ex recentiore ac postremo eius documento (XIV) post annum DCXXXVIII ab eodem adsignata est, necnon quoad totius Collectionis seriem ad quatuordecim tantummodo documenta restringendam, aeque libenter subscribimus. Hinc integra Collectio haece documentis continetur:

Documentorum
totius Collectio-
nis recensio.

I. CONCILIUM NEOCAESARIENSE (AN. 314).	VIII. CONCILIUM TARRACONENSE (AN. 516).
II. CONCILIUM ARELATENSE (AN. 312).	IX. CONCILIUM GERUNDENSE (AN. 517).
III. CONCILIUM ARAUSICANUM I (AN. 441).	X. CONCILIUM TOLETANUM II (AN. 531).
IV. CONCILIUM REGIENSE (AN. 439).	XI. CONCILIUM HAELELDENSE (AN. 546).
V. CONCILIUM AGATHENSE (AN. 506).	XII. CONCILIUM CONSTANTINOPO- LITANUM (AN. 381).
VI. CONCILIUM VASENSE (AN. 442).	XIII. CONCILIUM TOLETANUM IV (AN. 633).
VII. CONCILIUM VALENTINUM (AN. 529).	XIV. CONCILIUM TOLETANUM VI (AN. 638).

Caetera vero quae subsequuntur sparsim excerpta, eadem quidem manu sed diversis temporibus addita, quamvis in una eademque quaterniorum serie inserta, nullo fortasse nexu intercedente, coalescere videntur. Huiusmodi porro sunt:

XV. CONSTITUTUM PAPAE SILVE- STRI (SAEC. VI).	XVI. CONCILIUM MATASCONENSE(*) (855).

¹⁾ Maassenius. Op. cit. pag. 717.

XVII. CONCILIUM FRANCICUM (846).
 XVIII. EXCERPTA E REGULA PASTORALI
 S. GREGORII (SAEC. VI).
 XIX. DE BAPTISMI OFFICIO (SAEC. VIII).

XX. DE LIBRO OFFICIORUM (SAEC. VIII).
 XXI. CONCILIUM MEDIOLANENSE
 (AN. 863).

Iamvero, licet singula quaeque documenta in conciliorum Collectionibus sparsim iamdiu edita inveniantur, tamen cum eorumdem specialis Collectio hucusque prorsus inedita extiterit, et praeterea nonnullas textus varietates haud quidem spernendas proferat, ea nunc primum in unum corpus collecta ex integro reimprimenda curavimus.

De Doc. I XIV.

53. — Iam ut de singulis pauca delibemus, ad Doc. I quod attinet, haud negligenda quidem est quaestio de vera significatione numeri LXXXIII, qui in ipso Collectionis titulo legitur. Quod enim dubitari non possit de Collectionis integritate, tituli verba; « *in Christi nomine incipit textus Canonum paenitentiae*, » nobis suadere videntur. Hinc illum numerum, nonnisi antecedentium documentorum utriusque Collectionis summam repraesentare putaremus, nisi forte aliorum Codicum vetustiorum obstaret testimonium. Quoad versionem vero huius documenti, ex his quae suo loco subnotavimus, manifestum est eam haud mediocriter a caeteris differre, quidquid aliter Maassenio visum fuerit. Denique notanda sunt verba quibus concluditur (p. 258) « *explicunt canones Aciromaci* » qui in Cod. Nov. LXXXIV (teste Reifferscheido) « *Ancyromaci* », iuxta Maassenium vero *Ancyroniaci* appellantur. — Ad Doc. II ex pluribus quas notavimus lectionum varietatibus hanc unam meminisse sufficiat, quae (p. 261) in episcoporum subscriptionibus occurrit; scilicet, « *ex provincia Apulia civitatis Salpuensium Pardus episcopus*. » Haec enim lectio Ughellii coniecturam confirmandi, antiquitatem et praestantiam huiusce pene ignotae civitatis ¹ testatur. — Ad Doc. IV non est quidem praetereunda *Epistola Innocentii ad Exuperium* quae fere integre inserta fuit (p. 270), quaeque Maassenium fugit. — Ad Doc. VII quoad *statuta* ² *Ecclesiae antiqua* quae inter acta Synodi Valentinae (p. 279) inseruntur, cum Theinero et Maassenio ex hoc fonte nonnulla quidem hausisse auctorem Collectionis Anselmo Archiep. Med. dicatam, plane convenimus. — Ad Doc. XIII et XIV adnotare praestat Capitula quae praemittuntur Concilii Tolet. IV et VI, ab editis versione esse plane diversa.

Doc. addititia
 XV-XXI.

54. — Quod si de ceteris addititiis documentis (XV-XXI) sermo est quae immediate subsequuntur, ac in duobus postremis quaternionibus continentur, quoad Doc. XV i. e. celeberrimum illum apocryfum *Constitutum papae Silvestri* ³

¹) *civitatis*. De Salparum urbe hucusque etiam oblivione pene deleta, nova lux fiet ex plurimis eius Chartis quae in *Codice diplomatico Baruitano*, edituri sumus.

²) *Statuta*. Codicibus a Maassenio relatis, addendus est etiam Cod. Sess. LXIII qui (p. 204-208) referatur. *Instituta antiqua Orientis*, in fine ad marginem haec adnotavit: *usque hic scripta est*.

³) *Silvestri*. Cf. quae de hoc apocryfo documento saec. VI confecto, docte uti solet cl. Duchesni us (Praef. ad Lib. Pont. n. 74-76), disseruit.

quamvis etiam in aliis tribus codd. Novariensibus immediate post praedictam Collectionem succedat, quod tamen eidem minime pertineat quemadmodum Maassenio visum est, affirmare non audemus. — Verumtamen *acta* (seu actorum pars) *Conc. Matasconensis* (Doc. XVI) quae, una cum *actis Synodi Carisiaci* (an. 853) et *Valentinensis* (an. 855), in seposito quaternione XXXVI continentur, certe aliunde superaddita sunt, ut ceterum ex ipsius scripturae specimine quod sub n. 12 protulimus conspici potest. Verum in huius Concilii aetate adsignanda, difficultas quaedam (quae Maassenium fugisse videtur), nobis plane insolubilis occurrit. Quomodo enim in uno eodemque actu inter se componi possit annus 855 cum an. 862 quibus ibidem evidenter innuitur, ¹ nescimus. — Quantum ad Doc. XVII i. e. *Concilium in Francia*, in primis corrigenda sunt quae ibidem p. 334 adnotavimus, quasi hucusque eius textus nondum in Italia editus fuerit, cum e contra legatur apud cl. Bartholomeum Capassium. ² Praeterea cum paucis ab hinc annis idem textus a cl. V. Lipperto ³ (collato etiam Cod. Nov. n. XV) denuo editus fuerit, eiusdem variantes lectiones a nostra hoc loco subnectendas duximus. — Praetermissis Doc. XVIII, XIX et XX, restat ut de postremo documento, idest de Capitulis Mediolanensis

¹) *innuitur*. Revera ad an. 855 alluditur illis verbis Cap. II — *Iam presenti anno cum aliquibus ex fratribus nostris in Valentinensi synodo... capitula quaedam confecta sunt* — Ad an. 862 vero alludunt ea quae notavimus ad p. 333.

²) *Capassium*. Cf. Monumenta Ducatus Neapolitani — Neap. 1884 — Vol. I. Cf. etiam Duchesne Lib. Pont. Tom. II. p. 137.

³) *Lipperto*. Cf. *Neues Archiv* Vol. an. 1886 p. 534.

EDITIO NOSTRA		ED. LIPPERT	
p. 334 col. a	5 et definivimus	omitt.	
	10 contingerit	contingerit	
	ipsus (corr. ipsius)	ipsius	
	24 in ecclesiis	in ecclesias, cum Cod. XV	
	31 [ambitum]	habitum, cum Cod. XV	
col. b	3 deviaerint	deviaerunt	
	4 per necessitatem generalem	necessitate generale	
	13 atque	et, cum Cod. N. XV	
	28 stupratores	struptore	
p. 335 col. a	2 ab aeclesia	ab ecclesia	
	8 aeclesia	ecclesie	
	11 aeclesia	ecclesia	
	13 decernimus	dicernimus	
	17 pecunie	pecuniae	
	24 eos	eis	
	25 pecunias	pecunias	
	28 pecuniis	pecuniis	
	31 deecat	doceat	
	38 proficiscantur	proficiscatur	
col. b	10 praedatione	praedicatione, cum Cod. XV	
	24 et sensuum	et consensum	
	34 navali expeditione	navalem expeditionem, cum Cod. XV	

Synodi sub Tadone ¹ (an. 863) nonnulla adnotemus. Atque in primis si huiusce Synodi capitula conferamus cum iis quae an. 855 in Concilio Ticinensi, ² Angilberto ³ Tadonis praedecessore praeside constituta sunt, verbis quidem paulo diversa, re tamen plerumque eadem esse apparebunt. Praeterea formula subscriptionis, « *Tado gratia Dei Mediolanensis primus* ⁴ *praefui et subscripsi* » non est certe leviter praetereunda, quippe quae admodum perrara, quin immo mediolanensibus praesulibus quod sciamus plane insueta esse videatur. Idcirco aut veluti spuria reiicienda esset, aut si genuina aliquid singularis innuere deberet. Etenim si iuxta Caroli M. constitutum, ⁵ « nulli alii Metropolitani appellari poterant *Primates* nisi » illi qui primas sedes tenerent, et quos Patres synodali et apostolica auctoritate » *Primates* esse decreverunt; reliqui vero qui alias Metropolitanas adepti sunt, » non *Primates*, sed Metropolitani vocandi: » haud clare constat quo iure Tado hunc sibi titulum usurpaverit, cum in aliis subscriptionibus nonnisi archiepiscopus vocetur. Attamen si coniecturam aliquam facere fas est, Tado eodem fortasse iure usus est quod in Anglia viguisse tradit Gilbertus ⁶ Lunicensis Episcopus. Quidquid sit hac de re, si reapse Tado titulo Primatis se subscripsit, dicendum est tacito saltem Romani Pontificis consensu id fecisse, non quidem ambitionis vel fastus pruritu, a quo quantum alienum fuerit, constat etiam ex charta ⁷ anni 866, in qua « *humilis archiepiscopus*, immo et *indignus* » subscribitur.

¹) *Tadone*. Anno 860 idem Tado praefuit Concilio Mediolanensi in causa Engeltrudis, cuius sententia ratam firmatamque habuit in Conc. Rom. III (an. 863) Papa Nicolaus I, qui eum *sanctissimum* appellat. Eodem etiam Sedulius Scotus eximius poeta familiariter usus est adeo ut eidem carmen de *Pascha* dicaret. (Cf. Pertz Mon. Germ. Poetarum lat. M. E. Tom. III p. 232). Anno 863 una cum Primate Belgiae Galliae et Archiep. Coloniae collectivam Epistolam scripsit ad episcopos totius Galliae pro pace concilianda inter Hincmarum Archiepisc. Remensem et Rothadum Senonensem Archiepiscopum. Ex qua quidem epistola aliquid fortasse erui potest ad huiusmodi Primatis titulum illustrandum.

²) *Ticinensi*. Cf. Mansi XV. col. 15-20.

³) *Angilberto*. Ita sane legendum, non vero *Engelbert* quemadmodum semel atque iterum scripsit Maassenius (Sitzungsberichte der phil.-hist. Cl. der K. Acad. der. Wiss. vol. XLIX p. 308.)

⁴) *Primas*. Thomassinus (Veteris et Novae Eccl. discipl. de beneficiis Pars I cap. XXXIII n. 13) nullam facit Primatis Mediolanensis mentionem immo dubium proponit, utrum Papiensis Episcopus Primas fuerit ex Iohannis Pp. VIII concessionem (saec. 2432) qua Mediolanenses et Ravennates Pontifices ad suum concilium convocare poterat. Quod recte negandum esse affirmat.

⁵) *constitutum*, cf. Capitulare.

⁶) *Gilbertus*. Cf. Lib. de usu ecclesiastico; in quo haec refert. « Eo tantum ergo praest Primas » Archiepiscopus, quod cum multi sint in eadem regione Archiepiscopi, solus ex eis, qui Regem ordinat, » et in tribus solemnitatibus coronat, et apud quem Concilia pro veritate peraguntur ipse eorum primatum tenet. » (Migne CLIX. col. 1003).

⁷) *charta*. Cf. Monumenta Hist. patriae Codex Diplom. longob. Tom. XIII p. 403.

CAPUT V.

DE ADPENDICE IN QUA EXCERPTA E CODD. CASINENSIBUS

(n. 541. 205. 439. 557.) PROFERUNTUR.

55 — Codex Casinensis n. 541 signatus, ex quo Doc. I et II excerpsumus, caractere longobardo casinensi saec. XI est exaratus. Praeter alia minora scripta, continet Collectionem Cresconianam et Dacherianam cui additur etiam liber ¹ quartus ex Burchardo plerumque compilatus. Iamvero textus *fidei Concilii Calchedonensis*, quem utpote nonnullis lectionum varietatibus insignem in hac Adpendice inserendum duximus, immediate post Cresconianam Collectionem sequitur. — *Glossas vero latinas et theodiscas* ad Conciliorum canones spectantes quas ex eodem codice excerpsumus, licet haud plane ineditas aut per raras, tamen peculiaris esse praetii pro philologiae historia existimamus, quippe quae in Italia et proprie in Monte Casino exaratae fuerint. — Neque omnino parvipendendae sunt Glossae *ad Canonum collectionem spectantes* quae ex Cod. 205 (saec. X) sub n. III, duobus aliis quoque codicibus casinensibus conlatis a nobis exhibentur, praesertim quia nonnulla ignotae alicuius Canonum translationis fragmenta suppeditare videntur.

Excerpta
ex Codd. 541 et
205. Doc. I-III.

56 — Codex Casinensis n. 439 distinctus, cuius scripturae specimina dedimus (Cf. Tab. V. n. 19. 21. 22. 23.) prout ex diverso atramenti colore, et characterum forma conicere licet, diversa fortasse sed coeva plerumque manu exaratus est, nisi excipias perpauca paulo recentiori quidem manu pag. 97. necnon pag. 71, 129 et 139 quae palimpsestae apparent. Prae caeteris vero notanda est pagina 135 in cuius margine inferiori eadem manu conscripta subscriptio ² legitur « ΕΓΩ ΜΑΘΕΑΒΕΡΤΩC ». Iamvero de huius codicis aetate diversi diversa adfirmarunt. Reifferscheidus ³ enim cui etiam Bethmannus sociatur eum saec. IX-X adiudicarunt; Dr. Karolus Wotke ⁴ cum nostro Iohanne Fridericio ⁵ saec. X; tri buerunt; Dr. Loewe vero cui clarissimi quoque viri Georgius Goetz ⁶ et Gunder-

Excerpta ex Cod.
Cas. n. 439.
Doc. IV-XV.

¹) Quartus. Cf. Maassen op. cit. p. 849 et p. 853. Item Aug. Theinerus in opere « *Disquisitiones criticae in praecipuas Canonum et Decretalium Collectiones*. Romae, 1836.

²) subscriptio. Utinam obscuri huius nominis notitia aliqua inveniri possit.

³) Reifferscheid. Op. cit. Vol. II. p. 367.

⁴) Wotke. Cf. *Glossae spirituales secundum Eucherium episcopum*. Wien 1888.

⁵) Fridericio. In Catalogo Mss. Archivii Monti Casini.

⁶) Goetz. Cf. *Corpus Glossariorum latinorum* Vol. IV praef. p. IX.

mannus subscripserunt, saec. XI adsignarunt. Denique Casinenses, ¹ eum inter Codices Theobaldinos (an. 1023 exaratos) adnumeraverunt. Quorum quidem sententiae consonat etiam quaedam scidula folio primo eiusdem codicis praemissa, quae manu Card. Mai ² exarata esse videtur. Verum huius Codicis nulla quidem mentio fieri in indice codicum Theobaldi Abbatis, nobis plane persuasum est. Rabanus enim qui ibi citatur, nonnisi celeberrimus noster codex iconographicus n. 132 esse potest. Ceterum tum externa inscriptio saec. XVII *Vocabularium Rabani*, tum interior titulus f. 2 *Rabanus de variis vocabulis* manu saec. XVIII appositus nullo prorsus fundamento innituntur. *Glossarium* enim ibi extans (f. 1-67) nihil habet communi cum Rabano. Hinc sicut ex doc. n. XII aetate, codex iste ante an. 891 adsignari nequit, ita fortasse nec post saec. X codicis paleographia eum amandare sinit. Circa huius Codicis continentiam, praeter *Glossarium latinum et Eucherii formulas spirituales*, talis documentorum miscella in eo continetur, quae eiusdem Sipontinam ³ quidem originem prodat. Quae enim exinde excerpimus documenta plerumque inedita, ad historiam provinciae Neapolitanae et Apuliae illustrandam haud mediocriter conferre putamus. — Ac primo quae in Doc. IV de Apulia Daunia, earumque urbium origine praemittuntur, Sipontinam huius codicis originem magis magisque confirmare videntur. Quae vero subduntur septemdecim epistolarum formulae Regi, Papae, Principi, Episcopo, Abbati, Abbatissae, Levitae, Gastaldo, et amico inscriptae, specialem quoque auctoris et loci conditionem indicare videntur. Siquidem ex formulis n. I, II, et XII clare constat de cuiusdam abbatis persona agi; ex formula vero n. IX locus certe maritimus (ideoque Siponto aptissimus) designari liquet. Quid si etiam auctoris nomen indicari quis putet, illis verbis quibus formula n. XVII clauditur, i. e. *signaculum sanum cerne. Capella fuit?* Denique hanc collectionem haud inutilem futuram esse speramus philologiae cultoribus, quippe quae licet frequentibus quoque barbarismis horrida, quasdam tamen perraras vulgaris ⁴ eloquii voces suppeditat. — Iam versus illos quos (Doc. V) Petro subdiacono Neapolitano ex eiusdem testimonio aliisque indiciis suo loco relatis, adscribendos esse censuimus, inter an. 840 et 864 ⁵ exaratos fuisse colligimus ex Sergii I Ducis Neapolitani et Anastasii I, Archiepiscopi eiusdem fratris. Cuiusnam vero Gregorii vitam e graeco in latinum versam Sergio obtulerit Petrus nathinneus ⁶

¹ *Casinenses*. Cf. Bibliotheca Casinensis Vol. I p. LXII. Item sensit Caravita noster in opere « *I codici e le arti a Montecassino* » Vol. I p. 180.

² *Mai*. Idem Cardinalis pag. 139 rescriptam membranam acido gallico conspersit.

³ *Sipontinam*. Praeter documenta n. XVIII-XX-XXVIII adduci possunt etiam quattuor epistolae Gregorii M. ad Felicem ep. Sipontinum, et unam ad Vitalianum eius successorem, quae pag. 123-125 leguntur.

⁴ *Vulgaris* — cf. ex gr. (p. 367 n. XV) « ut non inanis da vos remaneam » (p. 368 n. XVI) « hanc insignitivam epistolam » — ibid. per vos profectum avere.

⁵ *840 et 864*. — Hinc corrigenda sunt quae de Sergio II adnotavimus pag. 369.

⁶ *nathinneus*. — Iis quae suo loco adnotavimus adde verum qui legitur apud Capassum Mon. Neap. Tom. I p. 320. *Petrus quoque vocaris nathineo redimitus honore*.

definire non audemus. Eam tamen hucusque ignoratam et fortasse deperditam esse putamus. — Quoad Eugenii Toletani Episcopi versus in Doc. VI relatos, cuiusdam anonymo regi dicatos, fortasse *Chindasuintum*¹ regem respicere subodoramur. — Doc. IX binas narrationes refert quas et Iohannes Diaconus in Vita S. Greg. M., at verbis tam diversas, ut iure suspicari posset utramque relationem ex eodem quidem textu originali anglico, sed alia versione derivasse. Iam, ceteris praetermissis, ad Doc. XII, *acta inedita Synodi Orietanae sub Theodosio episcopo* (an. 887-88) nunc primum feliciter nobis offerens accedentes, licet mirum videri possit quod tamen praeclari huius monumenti sanctitatis, zeli, doctrinaeque tanti Pastoris nullum hucusque vestigium apud scriptores² superesse videtur, tamen eius genuinitas nullo modo in dubium vocari potest. Quin immo si attente conferantur decem eiusdem statutorum capitula, cum aliis eiusdem aevi statutis, ac praecipue cum *Capitularibus Theodulfi episcopi Aurelianensis*, haud dubio vera genuinitatis indicia in iis recognosci possent. Quod si difficultatem aliquam quis opponat ex eo quod nulla ibi fiat mentio magnarum Oriae calamitatum eiusque primae captionis (an. 840) per Saracenos, respondemus id fortasse de industria factum esse, ac prudentia dicante rationem — Doc. XIII quod Stephano Pp. V (885-891) adiudicari debeat, etiam ex verbis « *nostro fideli episcopo Zacchariae* » confirmari potest. Siquidem hunc Zacchariam vero similis credimus fuisse illum episcopum Anagninum cuius studio et sollicitudine, teste libro Pontificali, Stephanus Pp. eius consanguineus, edoctus fuit. Exinde quae cl. Duchesnius coniecerat, Zacchariam nempe probabiliter e vivis eo ipso tempore excessisse quo Stephanus Romanum ad Pontificatum assumptus fuerat, nunc paulo emendanda esse videntur. Quisnam vero fuerit Tirus episcopus cui Stephanus scribit; nos latet. — Quoad Doc. XIV quae de Patriarcha Iohanne doctioribus in notis definiendum remisieramus, ipsi dudum feliciter enucleare potuimus. Ibi enim sermo est de Iohanne Eleemosynario (saec. VII), ex cuius vita, interprete Anastasio bibliothecario (apud Migne LXXIII col. 355) illa excerpta sunt. — Item dicendum de Doc. XV cuius primum excerptum apud Orosium (Lib. VI cap. XIX), et apud Paulum Diaconum in additamentis ad Eutropium Lib. IX reperimus. Apud eundem cetera quoque excerpta usque ad n. 12 invenimus, necnon duo postrema quae tantummodo apud Paulum lib. VI invenire potuimus.

57. — Doc. XVI verbis « *Item Gregorii papae et Isidori episcopi* » e quibus exorditur specialis collectio trium quaternionum (p. 108-113) speciali ac proprio characterē saec. X conscripta³ nexum intimum cum praecedentibus documentis nunc deperditis indicare videtur. Hos vero quaterniones n. XVII, XVIII, et XVIII signatos serius in corpore huius codicis fuisse insertos, foliorum margines

De Doc. XVI-XXII.

¹) *Chindasuintum*. — Cf. Migne P. L. tom. 87 p. 370.

²) *Scriptores*. Frustra consulimus etiam egregium ac recens opus Pflug-Hartung *Acta RR. Pontificum* in quo sub n. 179-202-225-237-272. Vol. II, et n. 230-331. Vol. III. plura inedita documenta ad Oriam spectantia suppedantur.

³) *conscripta*. Cf. Eius specimen quod extat in Tab. V n. 21.

tum laterales tum inferiores ferro detruncati, ¹ aperte testantur — Iam vero *epistola domni Petri grammatici et sanctissimi diaconi missa domino Eusebio sanctissimo sacerdoti atque in clauso Sanctae Sipontinae ecclesiae*, utrum Petro Pisano grammatico Pauli diaconi coaevo et amico, an Petro neapolitano subdiacono iam supra memorato, qui ceterum valde affinis Guiseldardo grammatico videtur, an alio tribui debeat definire nequimus, praesertim cum nullam de eodem Eusebio Sipontino notitiam reperire potuissemus. — Quae ibidem immediate subnectuntur *acta* hucusque inedita anonymi cuiusdam *Concilii* nullo speciali titulo insignita, ad eandem Sipontum probabilius spectare censemus. Siquidem praeter alia quae supra recensuimus, quae de miserrima morum cleri populiq[ue] conditione, ac de tot tantisque patriae malis tum ob exterarum gentium ac praecipue Saracenorum incursionem, tum etiam ob terrae ariditatem et gelum, tum denique ob mortalitatis ac famis flagella, ibi recitantur, optime congruere videntur cum historicis adiunctis ² Sipontinae ecclesiae saec. IX. Constat enim anno 869 Sultanum Barensen Saracenorum ducem celeberrimum S. Michaelis templum in Monte Gargano depraedasse ac depopulasse, adeo ut anno 875 eius aedificia *ruinosa et deserta, et tanti oratorii famosus honos cultusque vilesce* visa fuerint ab Imperatore ³ Ludovico II, qui ea suis elargitionibus reparare curavit. Quapropter haud longe a veritate aberraret qui hanc Synodum circa finem saec. IX habitam fuisse, censeret. Neque praetermittere fas est, nonnulla ex viginti eius Capitulis a Collectione Herovalliana quae gallicanam originem habuisse videtur, facile derivari, quemadmodum suis locis adnotavimus. Optandum sane esset ut quod nobis non licuit, alii feliciter assequantur, ut nomen scilicet benemeriti Praesulis Beneventani cuius zelus pro animarum salute, et prudentia et scientiae in hisce actis apprimè refulget, tandem aliquando in lucem prodeat. — Item speramus non defuturos qui feliciores quam nos, de Guiseldardo ⁴ Grammatico cuius *Epistolam ad Eusebium in clausum* in Doc. XX edidimus, notitiam aliquam invenire possint. — Quae vero ex Patribus et conciliis *excerpta de monachis* in Doc. XXII protulimus, sufficere videntur ad demonstrandum seu melius confirmandum collectoris nostri monasticum characterem, cuius etiam aliunde indicia haud dubia apparent. — Doc. XXIII *Catalogum Imperatorum Romanorum* profert, a ceteris quos consulimus apud Pertz, (Mon. Germ.) omnino diversum, atque

¹ *detruncati*. Verba abscissa atque a nobis suppleta, inter uncinos conclusimus.

² *adivnetis*. Cf. praesertim huius Synodi nonum statutum (p. 390) contra quasdam maometicas consuetudines inter christianos invecas, quibus fortasse innuit: Amari. *Storia dei Mussulmani in Sicilia* Tom. I p. 382 ubi ait: « La dimestichezza dei Principi di Benevento e Salerno e Napoli col prigioniero » Soldano narrata da Costantino Porfirogenito (De administrando Imperio cap. XXIX) non sembra inverosimile quando 30 anni di guerre, accordi, leghe, traffichi avean dissipati molti pregiudizii (sic) tra Musulmani e cristiani in Italia ».

³ *Imperatore*. Cf. Ughelli Italia Sacra Tom. VIII p. 44.

⁴ *Guiseldardo*. In quadam charta Casinensi edita a Gattula (Access. ad Hist. Cas. Vol. I. p. 69) occurrit huius nominis quidam Guiseldardus Gastaldus.

hucusque ineditum, quem quidem magni pretii existimandum esse putamus.

58. — Siquidem quamvis codicis antiquitas (cuius litteraturae specimen in Tab. V n. 22 conspici potest) saeculum decimum non excedit, tamen ipsum catalogum partim ad saec. V, partim vero ad saec. VIII pertinere facile demonstrari potest. Prima enim eiusdem series ab Octaviano Augusto ad Maiorianum usque (an. 461) protenditur, uniuscuiusque imperatoris nomine, imperii aetatisque annis, necnon passim loco et genere mortis indicatis. Altera vero pars seu series quae veluti additamentum manu altera et paulo posteriore diversoque atramento in averso folio 139 est conscripta, inde ab Avito (an. 452) ad Justinianum minorem usque (an. 695) producit, nomine tantum et regni annis singulorum imperatorum recensitis. Equidem haud inficiari possumus, nobis prioris huius Catalogi fontes perscrutantibus, nonnulla etiam seriora Pauli Diaconi additamenta ad Eutropium, aliaque occurrere indicia quae eum sin auctorem, certe saltem eiusdem correctorem atque ampliorem prodere videntur. Idecirco ut quisque hac de re melius iudicare possit, utrumque Catalogum nunc denuo ad Codices pressius exactum, a nonnullis etiam nostris aliorumque mendis expurgatum, una cum verosimilibus eorum fontibus e regione prolatis, hoc loco exhibendum curavimus.

D. c. XXIII
Catalogus R. R.
Imp.

p. 136 a. IMPERATORES ROMAE VEL CONSTANTINOPOLIM REGNANTES 1

Ex Cod. Cas. 439.

(1) Augustus regnavit ann. LVI. vixit an. LXXV. obiit morte communi in oppido Campanie Atelle.

(2) Tiberius reg. ann. XXIII. vixit autem annos LXXVIII. obiit morte communi in Campania.

(3) Gaius Caligula reg. an. III. vixit an. XXVIII. interfectus est in palatio.

(4) Claudius reg. an. XIII. vixit an. LXIII. obiit morte communi.

(5) Nero reg. an. XIII. vixit an. XXXI. seipsum interfecit ab urbe miliario III. in villa liberti sui.

EX EUTROPIO

(apud Pertz Auct. antiquiss. Tom. IX.)

(1) *Octavianus Augustus... obiit an. LVI. imperii, aetatis LXXVI. morte communi in oppido Campaniae Atella.* (Eutropius Lib. VII n. VIII p. 118.)

(2) *Tiberius... an. imp. XXIII. aetat. LXXVIII. mortuus est in Campania.* (Ibid. n. XI p. 122.)

(3) *Caius Caligula interfectus in palatio est aetat. XXIX. imp. III. m. X. d. VIII.* (Ibid. n. XII p. 122.)

(4) *Claudius... vixit an. IV. et LX. imp. XIV. Post mortem consecratus est.* (Ibid. n. XIII p. 124)

(5) *Nero... in suburbano liberti sui... ad quartum urbis miliarium se interfecit... obiit XXXI. aetat. an. imp. XIV.* (Ibid. n. XIII p. 126.)

¹⁾ *regnantes.* Idem fere titulus occurrit etiam in Cod. Vat. 8339 saec. XI, qui Pauli Diaconi Historiam Romanam continet, videlicet: *Explicit Liber XVI Historiae Romanae imperatorum Romae vel Constantinopolim regnantium;* necnon in Cod. Berolinensi (Lat. IV. 1.) qui continuationem seu Lib. XVII Historiae Romanae eiusdem Pauli exhibet. (cf. Pertz vol. cit. p. 405).

EX COD. CAS. 439.

(6) Galba reg. mensib; IIII. vixit ann. XXXI. occisus est in foro Rom(a.?)

(7) Otho reg. dieb; XCV. vixit an. XXXVII. ipse se interfecit in Italia apud Bedriacum.

(8) Vitellus reg. men. VIII. die I. vixit an. LVII. occisus est a Vespasiani ducibus.

(9) Vespasianus reg. an. VIIII. vixit an. LXVIII. obiit proflubio ventris prope Sabinos.

(10) Titus reg. II. (sic) men. VIII. vixit an. XLI. obiit in ea qua pater villa.

(11) Domitianus an. XV. vixit an. XXV. interfectus est suorum coniuratione in palatio.

(12) Nerva reg. an. I. men. IIII. vixit an. LXXI. obiit morte communi [Rome?]

(13) Traianus reg. an. XVIII. vixit an. LXIII. mortuus est proflubio ventris apud Selinunta¹ Isaurie castellum.

(14) Elius Adrianus reg. an. XXI. men. (X) vixit an. LX. obiit morte communi in Campanie Baias.²

(15) Antoninus Pius reg. an. [XIV].³ men. [I?] vixit an. LXX.⁴ obiit morte communi

EX EUTROPIO

(apud Pertz Auct. antiquiss. Tom. IX.)

(6) *Serius Galba... cum LXXIII annus ageret aetatis... insidiis Othonis occisus est imp. men. VII. iugulatus in foro Romae.* (Ibid. n. XVI p. 126.)

(7) *Otho... apud Bedriacum in Italia... sponte semet occidit... obiit XXXVIII. aetatis anno, XCV. imperii die.* (Ibid. n. XVII p. 126.)

(8) *Vitellus... a Vespasiani ducibus occisus est... periit aulem aetatis suae an. LVII. imp. mense VIII. et die I.* (Ibid. n. XVIII p. 128.)

(9) *Vespasianus... profluvio ventris extinctus est in villa propria circa Sabinos. annum agens LXIX. imp. IX. et diem VII.* (Ibid. n. XX p. 130.)

(10) *Titus... morbo periit in ea qua pater villa post biennium, menses VIII, dies XX. (imp.), aetatis anno XLI.* (Ibid. n. XXI p. 132.)

(11) *Domitianus... interfectus est suorum coniuratione in palatio, anno aet. XLV, imp. XV.* (Ibid. n. XXIII p. 134.)

(12) *Nerva... mortuus est Romae post annum et IV menses ac dies VIII. imp. sui aetatis LXXI.* (Ibid. Lib. VIII n. I. p. 136.)

(13) *Traianus... apud Seleuciam Isauriae profluvio ventris extinctus est, obiit aetatis an. LXIII, m. IX, die IV. imp. XVIII. m. VI die XV.* (Ibid. n. V. p. 138.)

(14) *Aelius... obiit in Campania maior sexagenario, imp. an. XXII. m. X. d. XXIV.* (Ibid. n. VII p. 140.)

(15) *Antoninus... obiit apud Lorium villam suam militario ab urbe duodecimo.*

¹ *Selinunta.* Chronogr. an. 354 habet: *excessit Selinunti.* Item Eusebii chron. (Migne XXVI p. 207)... *moritur Selinunte Seleucia civitate.* Ex Hieron. Chron; *morbo in civitate Selinunte periit, sive ut alibi scriptum reperimus, apud Seleuciam urbem Isauriae.* (Ibid p. 466. cf. etiam Tironem ad h. l.)

² *Baias.* Cl. v. Dr. Droysen in Proemio ad edit. Eutropii (apud Pertz ibid. p. LXIV) voces « *apud Baias* » quae in Landulfii historia occurrunt ex Anastasio derivasse affirmat. Verum non ita quidem censendum de eisdem in casu nostro, quippe quae certe ex antiquiore fonte depromptae fuerint, ex. gr. ex Spartiano (Vita Hadr. 25) in qua legitur: *mortuus est apud Baias*, unde etiam Victor (*de Caesaribus* n. 14.) Hieron. Tiro, Cassiod. et Freculphus hauserunt. Denique etiam Chronogr. an. 354 habet: *excessit Batis veteribus.*

³ an. [XIV]. Sic super rasuram manu rec. (forte saec. XVI); at ex maiore spatio rasurae conici potest ibi antea n. XXIII scriptum fuisse.

⁴ an. LXX. Ita unice cum Paeani graeca versione Eutropii. (apud Pertz vol. cit. p. 140.)

EX COD. CAS. 439.

apud Lorum villam suam. miliario ab urbe duodecimo. (p. 138. b.)

(16) Antonius Verus cum Lucio Antonino Vero. Antoninus reg. an. [XI]. obiit proflubio sanguinis quod grece apoplexin vocant in urbe Altino.

(17) Antoninus Verus reg. anni (sic) XVIII. vixit an. LXI. obiit morte communi.

(18) Commodus reg. an. XII. men. VIII. obiit morte subita. ut etiam strangulatus putaretur.

(19) Pertinax reg. men. duob; dies (sic) XX. vixit an. LXXX. ¹ occisus est a pretorianis militibus.

(*Salvius Iulianus praetermittitur cum Hier. Tirone, et Cassiod.*)

(20) Severus reg. an. XVI. vixit ammodum senex decessit Eboraci. [Iohanni] ²

(21) Antoninus Caracalla reg. an. VI. vixit an. LXIII. ³ obiit morte communi apud Edessammos. rhoene. ⁴

(22) Macrinus reg. an. I. men. II. seditioni (sic) est militari occisus.

(23) Antoninus Aeliogaballus reg. an. II. tumultu militari est interfectus.

(24) Alexander Mame reg. an. XIII. periit in Gallia militari tumultu.

EX EUTROPIO

(apud Pertz Auct. antiquiss. Tom. IX.)

vitae an. LXXIII, imp. XXIII. (Ibid. n. VIII p. 140.)

(16) *M. Antoninus Verus... et cum eo Lucius Antoninus Verus. M. Antoninus... obiit in Venetia... cum Allinum profectusceretur... subito sanguine ictus casu morbi, quem Graeci apoplexin vocant... imp. an. XI.* (Ibid. n. X p. 142.)

(17) *Antoninus Verus... obiit XVIII. imp. anno, vitae LXI.* (Ibid. n. XIII p. 146.)

(18) *L. Antoninus Commodus... obiit morte subita atque adeo, ut strangulatus vel veneno interfectus putetur, cum an. XII... et VIII men. imperasset.* (Ibid. n. XV p. 146.)

(19) *Pertinax... octogesimo die imperii praetorianorum militum seditione et Iuliani scelere occisus est.* (Ibid. n. XVI p. 146.)

(20) *Salvius Iulianus... interfectus in Palatio... imp. men. VII* (Ibid. n. XVII. p. 146.)

(21) *Septimius Severus... decessit Eborac admodum senex, imp. an. XVI. m. III.* (Ibid. n. XVIII p. 148.)

(22) *Caracalla... defunctus est in Osdroena apud Edessam... imp. an. VI. m. II, vix egressus XLIII an.* (Ibid. n. XX p. 148.)

(23) *Macrinus... cum filio Diadumeno facti imperatores... seditione militari ambo pariter occisi sunt. impertum eorum dum mensium et unius anni fuit.* (Ibid. n. XXI p. 148.)

(24) *M. Aur. Antoninus... (sacerdos Heliogaboli templi erat)... Biennio post et octo mensibus tumultu interfectus est militari...* (Ibid. n. XXII p. 148.)

(25) *Aurelius Alexander... periit in Gallia militari tumultu, XIII imp. anno et die VIIII.* (Ibid. n. XXIII p. 150.)

¹) an. LXXX. Corrigendum : LXX • cum Eutropio, Hier. Tir. Cassiod. qui tamen tres novissimi legunt « reg. mens. VI ».

²) Iohanni. Sic in marg. manus paulo senioris. Quid vero sibi velit nomen istud difficile est conicere, idest, utrum otiose insertum fuerit, et nonnisi veluti calami tentamen habendum sit, an reapse Iohanni Abbat Casinensi, de quo infra, referri possit.

³) an. LXIII. Corr. XLIII etiam cum Hier. et Cassiod.

⁴) Edessammos. rhoene. Legendum; Edessam in Osrhoene. Error est amanuensis ex archetypi characterem continuo fortasse ortus.

EX COD. CAS. 439.

(25) Maximus (*sic*) reg. an. III. occisus est a Puppieno Aquilege.

(26) Gordianus reg. an. VI. interfectus est fraude Philippi qui ei successit.

(27) Philippus reg. an. V. interfectus est ab exercitu Verone.

(28) Decius reg. an. II. interfectus est in barbarico.

(29) Gallus reg. (*sic*) et Volusianus regnaverunt an. II. interfecti sunt Interamne.

(*deest Emilianus.*)

(30) Valerianus reg. an. VIII. captus apud Persam ignobili servitute consenuit.

(31) Galienus reg. an. VIII. seditione militum Mediolani est interfectus.

(32) Claudius reg. an. II obiit morbo.

(33) Quintillus reg. diebus XVII. et hic interfectus est.

(34) Aurelianus reg. an. V. occisus est Cenofrurio a servis suis.

(35) Tacito (*sic*) reg. men. VI. obiit morte communi.

(36) Florianus reg. men. II. obiit communis morte.¹

(37-38) Probus reg. an. VI.² cum castra supra Tigridem haberet, vi divini fulminis periit.

¹) morte. Sub rasura, morbo.

²) an. VI. Ita etiam Epitome habet omissio « m. IIII ». Hic notanda lacuna ab amanuense probabiliter relicta. Quae enim sequantur ad Carum Imp. succ. omnino spectant.

EX EUTROPIO ALISQUE
(apud Pertz Auct. antiquiss. Tom. IX)

(26) Maximinus... a Puppieno Aquileiae occisus est. imp. an. III et paucis diebus. (Ibid. Lib. IX n. 1 p. 150.)

(27) Gordianus... interfectus est fraude Philippi qui post eum imperavit. (Ibid. n. II p. 150.) regn. an. VI cum Hier. Tir. Cassiod.

(28) Philippus senior Veronae, Romae, iunior ab exercitu interfecti sunt. annis V. imperaverunt. (Ibid. n. (III) p. 152.)

(29) Decius... cum biennio imperasset ipse et filius, uterque in barbarico interfecti sunt. (Ibid. n. III p. 152.) cum H. T. C.

(30) Gallus et Volusianus... Interamniae interfecti sunt non completo biennio. (Ibid. n. V. p. 152.)

(31) Emilianus obscurissime natus obscurius imperavit ac tertio mense extinctus est. (Ibid. n. VI p. 152.)

(32) Valerianus... captus apud Parthos ignobili servitute consenuit. (Ibid. n. VII. p. 152.)

(33) Gallienus interea Mediolani cum Valeriano fratre occisus est, imperii an. IX. (Ibid. n. XI. p. 156.)

(34) Claudiusque ei successit a militibus electus... qui intra imperii biennium morbo interit. (Ibid. n. XI p. 156.)

(35) Quintillus... XVII imperii die occisus est. (Ibid. n. XII p. 156.)

(36) occisus est Aurelianus Imperator Cenofrurio. (Idac. Consularia ad an. 275 apud Pertz Auct. antiquiss. T. IX). imperavit an. V. m. VI. (cf. Pauli Diac. addit. ad Eutropium ad h. l.) cum H. T. C.

(37) Tacitus... intra sextum mensem imperii morte praeventus. (Eutr. n. XVI p. 160.)

(38) Florianus qui Tacito successerat duobus mensibus et diebus XX in imperio fuit. (Ibid. n. XVI p. 160.)

(39) Probus... interfectus tamen Sirmi tumultu militari in turri ferrata. (Ibid. n. XVII p. 160). imperavit an. VI. m. IIII.

EX COD. CAS. 439.

EX EUTROPIO ALIISQUE
(apud Pertz Auct. antiquiss. Tom. IX)

(39) Numerianus reg. an. II. Apri socii sui fraude in itinere occisus est.

(40) Diocletianus¹ reg. an. X.² et deposito imperio in Salona obiit. dedecorosam (sic) ausisse venenum dicitur. (p. 137 r.).

(41) Maximianus Erculis reg. an. XX. et similiter deposito imperio obiit.

(42) Constantius regnavit an. XIII. obiit in Britannia Eboraci.

(Galerius praetermittitur).

(43) Licinius reg. an. XV. obiit³ Thesalonica.

(44) Constantinus reg. an. XXXI. vixit an. LXVI. obiit in Ancirone⁴ Nicomediae villa.

(45) Constans reg. an. XV. occisus est in Gallia a Maxentio.⁵

(46) Constantinus Cesar qui et Gallus⁶ reg. an. II. occisus est in insula Planona.

(47) Constantius Mopsocrenis inter Ciliciam (sic) Cappadociamque moritur anno etatis XLV. imperii⁷ XXIII.

(cf. Pauli Diac. add. ad Eutrop. ad h. l.) cum H. T. C.

(40) Carus... cum castra supra Tigridem haberet, vi dicini fulminis perit. (Ibid. n. XVIII p. 160).

(41) Numerianus Apri socii sui fraude in itinere occisus est. (ex cod. Vat. 3339 apud Migne XXVII p. 260).

(42) Diocletianus privatus in villa quae haud procul a Salonis est, praeclearo otio senil. (Eutrop. lib. X. n. XXVIII p. 168). suspectans necem dedecorosam, venenum dicitur hausisse. (ex Pauli Diac. addit. ad Eutrop. ad h. l.)

(43) Herculis Massiliae oppressus penas dedit iustissimo exitu. (Eutrop. ibid. p. 172).

(44) Constantius... obiit in Britannia Eboraci, principatus anno XIII. (Eutrop. Lib. X. n. I. p. 170).

(45) Galerius Augustus etc. (ibid. p. 170).

(46) Licinius... Thessalonicae privatus occisus est. (Ibid. p. 174.) an. XVII. cum H. T. C. et Idac.

(47) Constantinus... an. XXXI imp. aetatis LXVI Nicomediae in villa publica, obiit. (Eutrop. ibid. Lib. X. n. VIII p. 176.)

(48) Constans occisus est in Gallia a Magnentio. (cf. Idacii Consularia ad an. 350.) reg. an. XVII (333-350).

(49).... occisus est Constantius Caesar in insula Planona. (Ibid. ad an. 351-354).

(50) Constantius Mopsocrenis inter Ciliciam Cappadociamque moritur an. aetatis XLV. (Hieron. Chron. ad an. 361.) an. XXIV cum Epitoma.

¹ Diocletianus. Ita et antiquissimus Cod. Gothanus in Droysenii edit. Eutropii (p. 162) semper scribit.

² an. X. Corr. « an. XX » H. T. C. necnon ex analogia cum Maximiano sequente.

³ obiit. At Paulus; Hic Licinius annum dominationis suae fere post XIV, (al. XV) vitae proxime LX occiditur. (Addit. ad Eutrop. ad h. l.) Etiam Chron. an. 354, Hieron. Idacii Consularia, et Prosp. habent: occisus est.

⁴ Ancirone. Etiam Hieron. Cassiod. et Prosp. habent « Aeyrone villa publica iuxta Nicomediam. » Attamen inter lectiones variantes etiam « Ancirone » legitur.

⁵ Maxentio. Corr. Magnentio cum H. T. C. qui tamen legunt: an. XIII.

⁶ Gallus. Etiam apud Prosp. Tir. op. cit. n. 1089 habetur: Gallus Caesar (qui et Constantius)... Hystriae occiditur. Item apud Hier. et Chron. Pasch. (Pertz vol. cit. p. 238).

⁷ imperii. Eutropius quoque (unde Hieronymus hausit): in itinere obiit inter Ciliciam Cappadociamque an. imp. XXXVIII aetatis XLV. (Lib. X. n. XV p. 178). Epist.

EX COD. CAS. 439.

(48) Iulianus reg. an. II. vixit an. XXXI. apud Persas ostili (sic) ostili manu est interfectus.

(49) Iuvianus reg. an. VII. vixit an. XXXIII. obiit subita morte Dadanasta² finibus Galatiae.

(50) Valentinianus senior reg. an. XI. obiit in castello Vergione.³

(51) Valens frater eius reg. an. XII.⁴ occisus est in pugna Gothica. miliario XVII. ab Adrianopolim.

(52) Gratianus reg. an. XVII.⁵ a Maximo tyranno est interfectus.

(53) Valentinianus⁶ junior reg. anni (sic) XVII. necatus est a comite suo Vienna.

(54) Theodosius reg. an. XVI.⁷ obiit Mediolanum.

(55) Archadius reg. an. XXIII.⁸ obiit Constantinopolim.

(56) Honorius reg. an. XXXI.⁹ obiit Ravenna.¹⁰

(57) Theodosius iunior Orientale imperium tenuit per annos XLVIII.¹¹ apud Bizantium morte communi periiit.

(58) Iohannes Honorio defuncto occiduum invasit imperium. statimque apud Ravennam occisus est.

EX EUTROPIO ALIISQUE

(apud Pertz Auct. antiquiss. Tom. IX.)

(51) Julianus... hostili manu interfectus est... imp. an. XII, aetatis XXXI. (Eutrop. lib. X. n. XVI p. 180.) an. II. m. IV. (Tiro.)

(52) Iovianus... in Galatiae finibus repentina morte obiit imp. m. VII, aetatis XXXIII. (cf. Eutrop. Lib. X n. XVIII. p. 181.)

(53) diem functus Valentinianus senior XV Kal. Dec. in castello Virgitione... reg. an. XI. (cf. Idacii Consularia ad an. 375. In Chron. Pasch. ibid. « Βαγρεβίων »).

(54) Valens... a milliaro XII ab Hadrianopoli et pugna magna fuit cum Romanis et Gothis. (cf. Idac. ibid. ad an. 378).

(55) Gratianus imp. Maximi tyranni dolo apud Lugdunum occisus est. (Marcell. Chron. ad an. 383.) an. XVII. (Consul. Cp.).

(56) Valentinianus iunior apud Viennam scelere comitis Arbogasti occiditur. (Idacii Chron. ad an. 392.)

(57) Theodosius... apud Mediolanum defunctus est anno regni sui XVII. (Idacii Chron. ad an. 395.)

(58) Archadius imp. Cp. moritur. (cf. Tir. et Cassiod. ad an. 408).

(59) Honorius... Ravenna obiit. (Idacii Chron. ad an. 423.)

(60) Theodosius Imperator moritur Cp. an. aetatis suae XLVIII. (Idacii Chron. ad an. 450.)

(61) Ioannes regnum occidentale Honorio defuncto invasit. (Marcellin. Chron. ad an. 455. Item Paulus lib. XIII.)

¹) an. VII. Corr. m. VIII cum H. T. C, idest cum Idacio, « a V Kal. Iul. ad XI Kal. Mart. »

²) Dadanasta. Legendum Dadastana cum Hier. et Idacio (cf. Consularia ad an. 384.)

³) Vergione. Hier. Orosius, Tiro et Cassiod. Brigitione. Paulus « apud Brigitionem oppidum an. XI. »

⁴) an. XII. Attamen Hier. Tiro, Cassiod. habent: an. XIV m. V.

⁵) an. XVII. idest iuxta Idac. an. 367-84 Prosp. et Cass. an. XX. Hier. Chron. « an. XIII. » (371-384).

⁶) Valentinianus. Paulus (op. cit. lib. XII) ex Orosio vel Marcellino, habet: Valentinianus iunior... apud Viennam dolo Arbogastis comitis sui strangulatus.

⁷) an. XII. Corr. an. VIII cum Cassiod. (384-392).

⁸) an. XVI. Epitoma, Tiro, et Cassiod. an. XVII.

⁹) an. XXIII. Marcellin. Tiro et Cassiod. an. XXV. (383-408)

¹⁰) an. XXXI. Idacius et Paulus, an. XXX. Prosp. et Cassiod. an. XXVIII.

¹¹) Ravenna. Verum iuxta Paulum (Ibid. p. 197) « Honorius apud urbem Romam vita exemptus est ».

¹²) annos XLVIII. Legendum « XLVIII, » idest, iuxta Marcellinum, ab an. 402 ad an. 450. Itemque iuxta Paulum Lib. XIII. n. XVIII.

EX COD. CAS. 439.

(59) Valentinianus tertius reg. Rome an. XXXI. ¹ occisus est in campo Martio.

(60) Marcianus Cp. imperavit an. VI, m. II. ibique communi lecto defunctus est. ²

(61) Leo (h)orientalib; reg. an. XVII. men. VI. apud Cometa Cumnita³ (sic) defunctus est.

(62) Maiorianus⁴ apud Rabennam levatus⁵ Cesar impetravit (sic) Rome an. III. men. VI. iuxta Iram fluvium⁶ occisus est.

IBID. f. 139 b.

(63) Avitus. an. I. mens. V.

(64) Maurinus. ⁷ an. III.

(65) Severus. an. V.

(66) Leo magnus cum Leone parvo. an. XVII.

(67) Anthimus. an. VI.

(68) Holibrius. fia (sic) I.

(69) Zeno! an. XVII. m. II.

(70) Anastasius. an. XXVII. m. IIII.

(71) Iustinus maior. an. VIII.

(72) Iustinianus. an. XXXVIII.

(73) Iustinus minor. an. XI.

EX EUTROPIO ALIISQUE

(apud Pertz Auct. antiquiss. Tom. IX.)

(62) Valentinianus... in campo Martio... truncatus est. (Ibid. ad an. 455.) – Valentinianus Romae imp. occiditur in campo... an. aet. XXXVI. regn. XXXI. (Idac. Chron. ad an. 455).

(63) In Orientis partibus VII anno imperii sui moritur Marcianus. (Ex Idac. Chron. ad an. 457.)

(64) Leo senior morbo perit... an. XVII. m. VI. imp. (Ex Marcell. Chron. ad an. 474.)

(65) Maiorianus Caesar apud Dertonam iuxta fluvium qui Hira dicitur interemptus. (Ex Marcell. Chron. ad an. 461.)

EX COD. CAS. 175 (olim 353) f. 560.

(66) Avitus an. I. m. V.

(67) Maurinus an. III.

(68) Severus. an. V.

(69) Leo [mag. cum Leone parvo an. XVII.]

(70) Anthimus an. VI.

(71) Holibrius an. I.

sub ras. [Leo... m. X] ⁸

(72) Zeno! an. XVII. m. II.

(73) Anastasius! an. XXVII. m. IIII.

(74) Iustinus! [maior] an. [XXX]VIII. ⁹

(75) Iustin[ianus]! ¹⁰ an. [XXXVIII].

(76) [Iustinus minor an. XI.]

¹) an. XXXI. Apud Paulum Diac. (Op. cit. Lib. XIV. n. XV. p. 206.) « an. XXX. ».

²) defunctus est. Ita Marcell. Cassiod. et Freculphus. At Paulus Diac. (ibid. p. 207) refert: Marcianus cum apud Cp. VII annis regnum administrasset, facta suorum coniuratione peremptus est.

³) Cumnita. Locus iste quem nullibi invenire potuimus fortasse haud recte exaratus est. Undenam vero haec notitia hausta fuerit eruditores inquirent.

⁴) Maiorianus. Haec lectio etiam inter lectiones variantes occurrit. Ex. gr. in Chron. Victoris Tonn. ep. (Cod. P.) apud Pertz op. cit. vol. XI. p. 186-187. Item apud Iordanem (Rom. 239); Apud Ravennam Maiorianus Caesar est ordinatus. (Getica 45.) Dertona iuxta fluvium Ira occiditur.

⁵) levatus. Consularia quoque italica habent: levatus est imp. d. n. Maiorianus... in campo ad Columnellas. (cf. Pertz. Auct. Antiquiss. Tom. IX. p. 305).

⁶) fluvium. Sic eadem manus correxit, reprobata voce fluminis, ex male interpretato caractere continuo, derivata. Paulus vero (Ibid. 207) habet – Maiorianus apud Ravennam invadit imperium, quod cum prope IIII. annos obtinisset... haud procul a Dertonensi civitate iuxta Hiriam flumen occisus est.

⁷) Maurinus. Cum greco « Μαυρίνος » (cf. Pertz T. XI p. 87) vel cum Chron. pasch. ad h. l. « Μαυρίνος ».

⁸) [Leo... m. X]. Forte supplendum, Leo minor m. X. Quae inter uncinos conclusimus, seriores correctiones expriment.

⁹) [XXX]VIII. Pertz male « ann. 29. » Sub rasura enim legitur: « XXX. » extra rasuram « VIII. »

¹⁰) Iustin[ianus]. Sub rasura: Iustinus! an.... m....

COD. CASIN. n. 430 f. 139 b.

- (74) Tiberius. an. VII. d. II.
 (75) Mauricius. an. XXI. d. III.
 (76) Foca: an. VIII. m. X.
 (77) Heraclius. an. XXXI.
 (78) Heraclionas. an. II.
 (79) Constans qui mortuus ⁊. in Occidente. an. XXVII.
 (80) Constantin; filius Heraclii. m. VI.
 (81) Constantin; filius Constantini. an. XXVIII.
 (82) Constantin; filius Constantini superioris regis. an. XVII.
 (83) Iustinianus minor filius Constantini. an. X.
 (*Hic concluditur Catalogus*).

EX COD. CAS. 175 (olim 353)

- (77) Tiberius an. V[II.] d. II.
 (78) Mauricius an. XX[I.] d. III.
 (79) Foca: an. VII[I.] m. X.
 (80) Heraclius an. XX[XI.]
 (81) Heraclionas an. II.
 (82) [Constans, qui mortuus ⁊. in Occidente, an. XXVII.]
 (83) Constantin; filius Heraclii, m. VI.
 (84) Constantin; filius Constantini, an. XXVIII.
 (85) Constantin; filius Constantini superioris regis, an. XVII.
 (86) Iustinianus minor, filius Constantini, an. X.
 (Subsequuntur et aliorum 23 Imperatorum nomina).

Ex iis quae de huius Catalogi fontibus hucusque in medium protulimus, haec praecipue colligi possunt; 1) quae usque ad Quintillum Imp. digesta sunt fere unice ab Eutropio pendere, nisi perpauca excipias (n. 7. 13. 14.) in quibus aliquid etiam ex Chronographo ¹ an. 354, vel ex Hieronymo ² immixtum cernitur. 2) quae vero ab Aureliano inde ad Maiorianum usque continentur, paucis exceptis (n. 35. 38. 42. 44. 48. 49.) item ex eodem Eutropio probabiliter derivatis, partim ex Hieronymo (n. 47. 49.), partim vero ex Idacio eius continuatore (n. 36. 45. 46. 50. 51. 53. 54. 56. 57. 60), partim denique ex Marcellino (n. 52. 58. 59. 62.) excerpta fuisse. 3) nonnulla quoque extare ignotae adhuc originis (n. 40. 41. 43. 61.). Praeterea si attente instituta collatio consideretur, licet ex una parte mira rerum imo et verborum consensio ³ cum relatis fontibus appareat, quae de genuina eorum derivatione dubitare non sinit, tamen haud raro nonnullas quoque easque non leves varietates, ⁴ omissiones, ⁵

¹ Chronographo. Non abs re erit hoc loco duo etiam nomina propria referre, quorum orthographia unice cum eodem consonareprehenditur, i. e. Vitellus, et Eliogaballus.

² Hieronymo. Quod huic S. Doctore Chronographus innotuerit, praeter ea quae cl. v. Mommsenius in eiusdem edit. adnotavit, manifeste nobis suadere videntur quae in Hieron. Chron. leguntur (ad an. 117) « Traianus morbo in civitate Selinunte (ex Chronogr.) perit, sive ut alibi scriptum reperimus apud Se-leuciam urbis Isauriae (ex Eutrop.) profluvio ventris extinctus est. » — Item ad an. 256 « Gallus et Valerianus in foro Flaminii, (ex Chronogr.) sive ut alii putant Interamniae (ex Eutrop.) interfecti sunt ».

³ consensio. Sic ex. gr. cum Eutropio omittit annos aetatis n. 16. 18. et a n. 23 usque ad 34 inclusive; ad verbum autem concordat praesertim in n. 1. 3. 10. 11. 15. 18. 21. 23. 24. 25. 26. 27. 32. 40. 44. 46. 50.

⁴ varietates. Recedit ab Eutropio praesertim in n. 5. 6. 15. 16. 17. 26. 27. 28. 30. 32. 33.

⁵ omissionis. Praeter Iulianum, Emilianum et Galerium quos notavimus, omittit etiam Postumum, Marium, Victorinum, Tetricum, Severum, Magnentium, et Silvanum quos Eutropius commemorat, Itemque passim mensium et dierum computum quod ab Eutropio exhibetur praetermittit. (cf n. 3. 10. 12. 13. 14. 22. 24. 25. 26. 36. 38.)

additamenta ¹ inversionesque ² facile quisque reperiet, quae non tam amanuensium incuriae vel ignorantiae tribui possint, quam ipsius auctoris vel correctoris studio ingenioque, vel certe aliunde oriantur necesse sit. Quoniam vero de anonymi huius Catalogi auctore sermo est, ea quae de Paulo Diacono iam supra innuimus nunc uberius explicemus. Indicia enim quae nostrae coniecturae suffragari videntur haec sunt; a) Fontes quibus totus Catalogus contextitur, (idest Eutropius, Epitoma Victoris, Hieronymus, Orosius, Idacius, ¹ Prosper Tiro, Marcellinus ³ et Iordanes), iidem plane sunt quibus pariter et Pauli Historia Romana digesta est. b) Catalogi titulus valde affinis est illi qui ut superior adnotavimus (p. CXXXIX), iuxta Cod. Vat. 3339 in eadem Pauli Historia legitur. Quin immo in eodem Paulino codice alia quoque excerpta huic Catalogo simillima contineri iam pariter (p. 41) admonuimus. ⁴ c) Orthographia quorundam nominum ex. gr. Bedriacum (7), Antonius (15), Aquilegie (25), Cenofrurio (34), Diocletianus (40), Ereulis (41), Britannia (42), Rabenna (62), qui Paulinam sapiunt dictionem; itemque nonnullae emendatae lectiones uti, *putaretur pro putetur* (n. 18), *apud Persam pro apud Parthos* (n. 32). d) Aliud quoque Paulinum indicium fortasse erui posset ex analogia quadam quae intercedere videtur, cum Orosii atque Marcellini ⁵ excerptis de quibus supra egimus (n. 56), quaeque fere omnia inter Pauli *additamenta* ad Eutropium reperiuntur. Potiori vero ratione, ex analogia methodus huius conficiendi Catalogi cum Paulinae Historiae

¹) *additamenta*. Prae caeteris notanda sunt quae de annorum supputatione ex Hieronymo, Prospero Tirone et Cassiodorio (n. 26. 32. 41.) inseruntur.

²) *inversionesque*. Cf. ordinem Inapp. qui apud Eutrop. ita se habet: Diocletianus, Constantinus, Galerius, Herculus, Licinius; at vero in laterculo Casinensi; Diocletianus, Ereulis, Constantinus, Licinius.

³) *Marcellinus*. Hunc quoque scriptorem a Paulo in Historia Romana conscribenda usurpari, nuper contra Iohannis Droysenii opinionem demonstravit cl. editor Chronici Marcellini apud Pertz (Auct. Tom. IX Praef. p. LV.) Item de Idacio testatur cl. v. Mommsenius in Praef. ad eiusdem editionem apud Pertz op. cit.

⁴) *admonuimus*. Attamen textum quem ex Migne (Tom. XXVII col. 260) ibi retulimus, nunc ex ipsius Cod. Vatic. n. 3339 (f. CXLV.) collatione quam nobis Rev. mus P. Ioseph Cozza-Luzzi perhumaniter exhibuit, emendare satagimus: *Numerianus qui cum patre fuerat, rediens fraude Apri soceri sui interfectus est.*

⁵) *Marcellini*. Quae (prouti suo loco p. 383 notavimus) apud Orosium excerpta invenire nequimus, dudum in Marcellini Chron. deteximus. Non pigeat ergo hoc loco illam complere lacunam eorum referendo collationem.

Ex Cod. Casin. 439.

Signum in caelo quasi columna pendet ardensque per dies XXX apparuit.

Post modicum tempus hora diei tertia, tenebrae factae sunt. et caelum ardere visum est.

Mare ponticum gelu nimium duratum est.

Romae in foro Pacis per dies septem te[r]ra mugitum dedit.

Ex Chron. Marcellini.

Signum in caelo quasi columna pendens ardensque per dies XXX apparuit (ad an. 390). Item cf. Fausta Vindob. priora ad h. a.

Hora diei tertia tenebrae factae sunt (ad an. 393 VI Kal. Nov.) *Terrae motus per dies plurimos fuit, caelumque ardere visum est.* (ad an. 396).

Maris Pontici superficies ita gelu frenata est ut per triginta dies... (ad an. 401.)

Romae in foro Pacis per dies septem terra mugitum dedit (ad an. 408).

methodo quam cl. Droysenius describit. ¹ e) Denique additamenta ad Eutropium quae n. 34. 37. et 40 indicavimus, paulini textus recensionem in hoc catalogo insertam manifeste testantur. ² Verumtamen fateamur etiam oportet eidem Catalogo non deesse alia, quae a Pauli narratione prorsus abhorreere videntur. Huiusmodi essent quae de Honorio (56) et Marciano (60) adnotavimus, quibus duo quidem Pauli errores ³ manifeste emendantur. Neque tamen ab huiusmodi mendis immunis esse putetur ipse Catalogus quippe qui de Maximiani et Licinii morte communi, potiusquam verius de eorum occisione mentionem facit. Ceterum quidquid hae de re conici vel suspicari possit, ad has difficultates contra nostram coniecturam solvendas, vix alius inter historicos scriptores invenietur cui melius quam Pauli ingenio accurata huius Catalogi compilatio ⁴ tot nominibus quadrare possit. — Quod demum ad alterum Catalogum vel potius eiusdem Catalogi *Supplementum* attinet, ex eius cum quadam parte Cod. Cas. n. 175 ⁵ ad litteras congruentia ⁶ utrumque ex uno eodemque fonte emanasse manifeste liquet. Utrum vero unus ab altero pendeat, an potius uterque a tertio communi archetypo deductus sit, definire non audemus. Siquidem ex una parte Catalogum Cod. 439 seriem suam cum Iustiniano II reapse claudere, plura nos persuadent; ex altera vero Catal. Cod. 175 alias quoque antea et postea alterius seriei additiones alicunde insertas fuisse certum est. Proinde quae Bethmannus ⁷ de utroque Catalogo quasi ex uno eodemque fonte emanaverint adseruit, de hoc posteriori tantummodo *Supplemento* intelligi debent, non vero de priore Catalogo qui a serie Codicis 175 (olim 353) non uno tantum nomine prorsus differt.

¹) *Describit*. Ea ipsius verba; «primum auctorem elegit, cuius narrationi tamquam operis statim reliqua additamenta adhaerent, verba auctorum retinet aut ipsa aut leviter immutata, nec quicquam, quod habeat momentum, de suo addit.» (Proem. ad Eutrop. p. XLV.)

²) *testantur*. His adde etiam singulares lectiones quas n. 50, 53, 57, 58, 59, 62 indicavimus.

³) *errores*. Pauli error de *Marciani occisione*, certe fugit diligentissimum editorem Droysenium, qui tamen alterum eius errorem de Honorio indicavit in Proemio ad Eutrop. p. 41.

⁴) *compilatio*. Quod vero Catalogus cum Maioriano (an. 461.) imo cum Leone maiore (an. 474) terminatur, quamvis causa latet, non ideo veluti indicium certum accipi potest quod saec. V. digestus fuerit, quem admodum e contra de *Consularibus Op.* aliisque documentis id iure affirmatur.

⁵) *Cod. Cas. 175*. Extat apud Pertz Script. R. Lang. p. 484-86. Attamen non sine aliqua notarum confusione, Catalogus prima manu cum Leone Isaurico terminatur, secunda autem manu continuatur usque ad Constantinum Porphyrogenitum, nullo regni eius annorum numero indicato. Proinde prior pars (quae ceterum prorsus differt a nostro Catalogo) ad an. 716-741, altera vero inter an. 913 et 920 assignari debet. Iam vero eadem manus continuatoris praeter additiones et emendationes quas intra uncos in textu posuimus, alias quoque additiones antea inseruit, idest: *Gratianus scum Valentiniano fratre suo an. VI. Valentinus novus - Theodosius magnus an. XVI. [Arcadius cum fratre Honorio an. XIII. Honorius an. XV cum Theodosio nepote suo. Theodosius minor Arcadii filius an. XXV].* Item postea, haec alias addidit: *Tiberius. (qui et Absimarum an. VII). Philippicus [qui et Bardanius an. II]. Anastasius [qui et Antemius an. III]. Leo [an. Ysaurus an. XXIII].* Quae quidem additiones cognationem quandam cum Hist. Miscellae auctore, et cum Lib. XVII continuationem Pauli Diaconici, referente, ostendunt.

⁶) *congruentia*. Cf. praesertim siglam «mortuus ./.» (n. 79-82) quae in utroque codice inspicere potest.

⁷) *Bethmannus*. In Archiv. Vol. 12 p. 508 haec scripsit: «f. 137 Imperatores Rome vel Constantinopolim mit den Jahren bis Justinian II wohl die Quelle von n. 353.» (nunc 175) —

Doc.
XXIV-XXXI.

59. — Doc. XXIV *Martyrologium* quoddam poeticum refert *Beda* presbiteri nomine insignitum. Attamen ex manifestis indiciis quae suo loco subnotavimus, tantum a genuino Bedae opere est alienum, ut potius veluti novum alicuius monachi Casinensis opus habendum sit. Siquidem 95 versuum quibus Bedae *Martyrologium* componitur, solum 37 integre servantur, 20 omnino praetermittuntur, 28 emendantur, vel variantur, denique 37 de novo inseruntur. Idem autem aevo carolino fuisse compositum facile conici potest, ac certe ante saec. X cui eiusdem litteraturam¹ adsignandam esse censemus. Quod vero ad Doc. XXVIII *idest versus Petri seu Guiseldardi Grammatici*, ad Eusebium inclausum Sipontinum, ad Petrum fortasse neapolitanum episcopum, et ad quemdam Imperatorem (forte Ludovicum II) directos, digni sunt qui speciali eruditorum virorum attentioni ac studio commendentur, ut de eorum auctore abundantiores eaeque certiores habeantur notitiae.

60. — Iam de iis quae postremo loco documentis (XXXII-XXXV)^{Doc. XXXII-XXXIV. Excerpta} e Cod. Casin. 557 in lucem protulimus, nonnulla attingamus oportet. Codex est e Cod. Cas. n. 557 membr. mm. 270×200, pagg. 650, caractere latino ad gothicum paulo inclinato, minutissimo, sed mira quadam nitiditate, aequali atque eleganti forma exaratus, itemque passim tam pulchris litteris initialibus varie ornateque coloratis iuxta stilum longobardum decorus, ut aliquis earum quidem venustate adlectus rapaci ac vandalica manu nonnullas forcipe cum magna etiam textus iactura excerpterit. Eius scripturae specimen in Tab. V. n. 20 conspici potest. Ex collatione autem eius characteris cum Cod. Casin. CCLXIV, affirmare possumus utrumque ab eadem peritissima manu cuiusdam monachi Casinensis cui nomen Ferro, fuisse conscriptum, quem ex quadam subscriptione² iam dicti cod. 264 scimus eundem descripsisse tempore Theodini qui duobus tantum annis scilicet annis 1166 et 1167, Abbas Montis Casini fuit. Continet autem omnes libros V. et N. Testamenti iuxta Vulg. edit. nisi excipias partem libri Ester quae est iuxta LXX Interp. et quadruplicem Psalterii latinam versionem.³ Praeterea unicuique libro S. Hieronymi praefationes necnon titulorum indices praemittuntur. Denique in fine alia quoque eiusdem S. Doctoris opera minora occurrunt. Iamvero post librum *de nominum hebraicorum interpretatione* p. 590 nullo interposito spatio vel titulo immediate Documenta de quibus agimus inseruntur. Horum primum idest Doc. XXXII quod de *numero nominis antichristi* titulavimus, ex Victorini Petabionensis Episcopi (†303) commentario in Apocalipsim⁴ excerptum fuisse iam satis abunde notae quas apposuimus de-

¹) *litteratura*. Cf. eius specimen in Tab. V. n. 23.

²) *Subscriptione*. Huius est tenor: CELEBIS IMPERIS DOMINIQUE SUI THEODINI HOC PERSCRIPSIT OPUS FERRO SUUS FAMULUS.

³) *versionem*. Harum quoque versionum plura hucusque inedita in altero Spicilegii Casinensis volumine brevi edituri sumus.

⁴) *Apocalipsim*. Dolendum sane est hoc opus adhuc tam turpiter interpolatum existere apud Migne (Tom. V.) ex Edit. Millanii an. 1560. Verumtamen idem accuratius ad Cod. Casin. exactum in Vol. V. Bibl. Casin. infra paucos menses, exhibebimus.

monstrare videntur. Quae vero contra huius operis authenticam a nonnullis¹ ex nomine Genserico proferuntur, adserentibus illam interpretationem vel serius interpolatam fuisse, vel saltem ad aevum eiusdem Wandalarum regis (an. 437-452) esse adscribendam, nullo prorsus fundamento niti, manifestum est. De huius enim operis et textus genuinitate inter caeteros testes unum *librum Genealogicum*² qui saec. V. incunte (an. 427), et fortasse a Q. Iulio Hilariano in Africa descriptum est, ideoque ipsius Genserici coaevum, meminisse sufficiat. — De Doc. XXXIII quod nonnisi *alfabetum hebr. gr. et lat.* sive potius triplicis alfabeti denominationem continet, nihil aliud adnotare possumus praeterquam quod haud raro inter Hieronymianos codd. occurrit. — Quoad *eticarum sententiarum Collectionem* in Doc. XXXIV contentam, plura quidem praesertim de eius auctore et aetate aliis investiganda atque dicenda relinquentes, nobis pauca hac de re innuisse sufficiat. Eandem probabilius ex duplici excerptam fuisse Collectione exinde conicimus, quod prior pars (1-55) licet anonyma ac titulorum auctoramque suorum destituta indiciiis, tamen cum Cod. Monac. 6272 Collectione sive verborum concordantia sive seriei ordine, ad unguem fere conveniat. Altera vero series (55-106), exceptis n. 57, 58, 59, 105, 106 nobis ignotae originis, partim (a n. 55-68) cum Anonymi Gnomica Collectione *de moribus* apud Wöflinium non quidem ordine, sed verbis consonat, partim vero (70-104) cum Senecae Epistolarum excerptis, non sententiarum modo forma verum et earumdem ordine in universum concordat. Neque tamen negligenda est sententia n. 61 quam iisdem pene

¹ nonnullis. Inter hos Routh et Reifferscheid qui de eodem excerpto ex Cod. Ambros. F. 60. Sup. (op. cit. p. 36.) haec habet « Findet sich folgendes von Montfaucon (Diar. ital. p. 18) erwähnte, ursprünglich aus den Zeiten Genserichs stammende höchst merkwürdige Document. »

² Genealogicum. Operis pretium existimamus eius verba integre hoc loco lectorum oculis subponere; « Sed haec ad certum computationis numerum discrepare videtur, iuxta quod alii doctores de numero bestiae tractaverunt. Sic enim ait sanctus Victorinus episcopus: numerus eius, ait Spiritus Sanctus, nomen nominis (hominis cod. 54) est et numerus nominis eius DCXVI, id est Antichristus. In mutato enim nomine veniet et duo sibi nomina imponet Antemus Graece et Gensericus Gotice, scilicet ut multas gentes seducat. Antemus pers litteras scribitur secundum Graecos sermones in computu, ut venias ad numerum illum, id est DCLXVI, supra scriptum computari prudens: A unum est I — N quinquaginta sunt L — T trecenti sunt CCC — E quinque sunt V — M quadraginta sunt XL — O septuaginta sunt LXX — C ducenti sunt CC. quod est numerus sesces sexagesies sexies secundum Graecos. »

« Item aliud nomen Grecum Teitan, quem gentiles Solem Phoebumque appellant; iuxta quod aliud orator ait: Teitan enim secundum Graecam litteram ad eandem ratione vel numerum pertinet: computatur sic: T tau CCC sunt — E eta V sunt — I iota X sunt — T tau CCC sunt — A alfa I est — N ne L sunt — C Simma CC sunt — H eta VIII sunt — P ro C sunt — I iota X sunt — K cappa XX sunt — O u LXX sunt — C simma CC sunt. Hic numerus per litteras supra scripta Genserici eundem computum explicabit. Nunc iam ad superiorem ordinem redeamus. Nam ideo ista de egregii Victorini episcopi vel aliorum dicta subiungimus, quia supra scriptum computum collecta summa ex nomine Neronis ad numerum bestie non conveniebat. » (cf. Pertz Chronaca minora Tom. IX. p. 194).

« Item aliud nomen Gotice quod dicebat Gensericus, ut gentiles seducat, computa per litteram prudens et invenies in hoc numero, id est Graeco, DCLXVI: r gamma III sunt — E eta V sunt — N ne L sunt — C Simma CC sunt — H eta VIII sunt — P ro C sunt — I iota X sunt — K cappa XX sunt — O u LXX sunt — C simma CC sunt. Hic numerus per litteras supra scripta Genserici eundem computum explicabit. Nunc iam ad superiorem ordinem redeamus. Nam ideo ista de egregii Victorini episcopi vel aliorum dicta subiungimus, quia supra scriptum computum collecta summa ex nomine Neronis ad numerum bestie non conveniebat. » (cf. Pertz Chronaca minora Tom. IX. p. 194).

verbis conceptam apud S. Hieronymum ¹ reperimus, qui ideo veluti alter huiusce Gnomicae Collectionis fortasse testis habendus est. Exinde facile etiam colligi potest eiusdem Collectionis antiquitas quippe quae et nihil habeat quod christianum redoleat, et e primigenio textu graeco ² in latinum saltem Senecae temporibus translata fuerit. Denique non desunt et quaedam e Syro ³ Publiolo sententiae excerptae.

¹) *Hieronymum*. Hoc loco eiusdem textum cum nostro collatum proponimus, addita etiam eiusdem collatione cum sententiis huius subnexis quas e Cod. nostro 207 deprimimus, ex qua nostram cum Hieronymiana, unam eandemque Collectionem constituere palam fit.

Ex Cod. Cas. 557.

(61) Fugienda sunt omnibus modis et abscondenda. igni ac ferro, totoque artificio separanda langor a corpore. Imperitia ab animo, luxuria a ventre. seditio a civitate, discordia a domo.

Ex Cod. Cas. 207 p. 103.

(Floril. Bibl. Cas. Tom. IV. p. 251.)

Sequitur epilogus parvus dicti libri.

1. Fugienda sunt omnibus modis, et abscondenda igne et ferro, totoque artificio separanda langor a corpore, imperitia ab animo, luxuria a mente, a civitate seditio, a domo discordia, a cunctis rebus intemperantia.

2. Stateram ne transsilias idest ne praetereas iustitiam.

3. Ignem gladio ne confodias, iratum videlicet et timidum (sic) animum verbis maledictis ne laescas.

4. Cum profectus fueris, retro ne respicias, idest, in bonum proficiens ne deficias.

5. Per viam publicam ne eas idest, ne multorum sequax sis.

6. Idum (sic) in domo non suscipies, idest, garrulos et verbosos homines sub eodem tecto non habebis.

7. Oneratis, superpones onus, idest ad virtutem tendentibus angebis praecepta.

8. Onus deponentibus non communicabis, idest, tradentes se otio derelinques.

...(Practermittimus 19. sentent. hoc loco insertas.)

9. Amicorum enim omnia sunt communia.

10. Et amicus est alter ego.

11. Duorum temporum maxima est cura habenda, et eorum quae gessimus et quae acturi sumus.

12. Post Deum veritatem excole quae sola homines proximos Deo facit. Nil prodest fatiendi didicisse nec facere. *Explicit liber Senecae philosophi amici apostoli Sancti Pauli de formula honeste vite.*

²) *graeco*. Huius sane originis teste Scheibmayero op. cit. sunt sententiae 2. 3. 5. 11. 12. 25. 31. 32. 35. 37. 38. 40. 46. 47.

³) *Syro*. Haec certe assignandae sunt sententiae n. 4. 8. 9. 15. 16. 17. 20. 28. 29. 52. 53.

Ex Hieronymo.

Contra Rufin. l. III. (Migne XXIII, 507)

1. Φυγαδευτέον πάση μηχανῇ, καὶ περιεκτέον πυρὶ καὶ αὐτῷ καὶ μηχαναῖς παντοίας, ἀπὸ μὲν σώματος νόσον, ἀπὸ δὲ ψυχῆς ἀμαθίαν, κοιλίας δὲ πόλυν τιμίαν, πόλεως δὲ στάσιν, οἴκου δὲ διχορροσίαν, ἑαυτοῦ δὲ πάντων ἀμαρτίαν. Quod in Latinum ita possumus vertere:

« Fugienda sunt omnibus modis et abscondenda, a langor a corpore, imperitia ab animo, luxuria a ventre, a civitate seditio, a domo discordia, et in commune a cunctis rebus intemperantia. »
(Hic sequuntur sentent. quas sub n. 9. 10. 11. 12. inf. ponimus.)

2. Illaque aenigmata quae diligentissime Aristotiles in suis libris prosequitur: *Stateram ne transilias, idest, ne praetergrediare iustitiam.*

3. Ignem gladio ne fodias. *Iratum videlicet et timidum animum verbis maledictis ne laescas.*
(Hoc loco inseruntur aliae duae sent.)

4. Cum profectus fueris, inquit, ne redeas; idest post mortem vitam istam ne desideres.

5. Per viam publicam ne ambules; idest, ne multorum sequaris errores.

6. *Hirundinem in domum non suscipiendam; idest, garrulos et verbosos homines sub eodem tecto non habendos.*

7. 8. *Oneratis superponendum onus; deponentibus non communicandum; idest ad virtutem incedentibus augmentanda (al. augenda) praecepta: tradentes se otio, relinquendos....*

9. Pitagorica et illa praecepta sunt: « Amicorum omnia esse communia.

10. Et amicum seipsum esse alterum.

11. *Duorumque temporum maxime habendam curam, mane et vespere idest eorum quae acturi sumus, et eorum quae gesserimus.*

12. *Post Deum veritatem colendam quae sola homines Deo proximos faciat.*

Doc. XXXV De
Catalogo RR.
Pontificum.

61. — Iam reliquum est ut de Doc. XXXV, quod omnium quidem huius Voluminis documentorum est novissimum, at prestantia facile principem sibi vindicat locum, compendiose agamus. De hoc enim novo ineditoque *RR. Pontificum Catalogo a S. Petro usque ad Silvestrum Pp. I* (+335) cum specialiter et ex professo in Dissertatione italico sermone conscripta seorsim tractaturi simus, nunc eiusdem tractationis nonnisi nudum quodammodo schema exhibere sufficiat. Porro nostrae dissertationis scopus precipuus circa ipsius Documenti genuinitatem versabitur, videlicet, utrum istud laterculum reapse ad an. 336 referri possit an spurium habendum, inquireret. Ac primum quidem extitisse Episcoporum Romanorum quemdam antiquissimum Catalogum sane venerandum, qui veluti continuatio fuerit Chronicæ S. Hippoliti a Pontiano inde usque ad an. 336, plane convenit inter eruditissimos quosque viros inter quos praeeminent I. B. De Rossi, Mommsenius, Lipsius, atque Duchesnius. Quin immo picturarum quoque S. Pauli laterculum ab eodem Catalogo pendere haud temere fortasse, idem Lipsius ¹ coniecit. Hisce ergo positis, utinam liceret et nobis extra omnem temeritatis notam, confidenter iisdem affari verbis quibus et Paulus in Atheniensi Areopago affatus est: « *Quod ergo ignorantes colitis hoc ego annuntio vobis!* » — Vere enim laterculum Silvestrinum e Casinensi Codice 557 nunc primum erutum, plura eaque non dubia genuinitatis indicia preferre videtur. Eorum autem potissima haec recensentur. 1) Codex ipse in quo continetur, licet non admodum vetustus, quippe qui circa an. 1166 exaratus fuerit, tamen ex iis que supra diximus dignus est qui inter pretiosiora calligraphicae artis cimelia collocetur. Causa seu ratio qua idem in huius Codicis biblica et Hieronymiana opera insertum ac pene abditum ² fuerit nos quidem latet, non ita tamen ipsius documenti pretium et antiquitas, praesertim si vetustissima Gnomica Collectio quae illud praecedit et quae sequitur, attentius spectetur. 2) Formula « *Petrus Apostolus praefuit Romane Ecclesiae annis XXV et mensibus duobus et diebus VII.* » plane convenit laterculo Chronicæ S. Hippoliti, cuius tamen unus titulus « *Nomina episcoporum Romae et quis quot annis praefuit* » superest, quod idcirco teste quoque Duchesnio, (p. IX) Paparum nomina necnon annos et fortasse menses ac dies continere debuit. 3) Orthographia ³ nominum remotae quidem antiquitatis characteres adhuc servare dinoscitur. 4) Series *Lini, Cleti, Clementis* cum vetusta Canonis ⁴ Missae

¹) *Lipsius*. Cf. *Chronologie der Römischen Bischöfe* etc. Kiel. 1869 p. 140.

²) *abditum*. Revera abditum censendum est quippe quod ne a diligentissimo quidem nostro Fridericio in eius Catalogo Mss. Casinensium adnotatum fuit.

³) *Orthographia*. Cf. praesertim nomina Soter, Eleuther, Zepherinus, Antheros, Euticianus, Miltiades.

⁴) *Canonis*. Quae de hac re adseruit cl. v. Duchesnius paradoxa ac sibi invicem omnino contraria videntur. Siquidem p. LXX haec habet: « En tout cas, il n'est absolument certain que cette partie du canon « de la messe n'eût subi aucune retouche depuis le commencement du VIe siècle. » At contra in quadam nota 2 ad p. XC haec scribit: « Il est peu probable que le canon romain ait subi, depuis la fin du Ve siècle, « un changement important en cet endroit (*Lini, Cleti, Clementis*). » Item corrigenda omnino est speciosa quidem sed infirma eius coniectura (p. LXXII) ex Rafini Praefatione ad Recognitiones Clementinas deducta.

traditione, et Martyrologio Hieronymiano (saec. IV ineunt.) concordat. Hoc enim fragmenta retinet antiquissimi Paparum ante Silvestrum Pp. I Indicis, et geminationem *Cliti, et Aniclii*, ideoque (iudice De Rossio) eandem vetustam Liberiani Catalogi traditionem, quamvis ab eodem non pendeat, testatur. 5) Inversio nominum *Aniceti et Pii*, qui error, teste Duchesnio, tam vetus est ut in Catalogum Liberianum et in anni 336 necnon Afrorum latercula influxerit. 6) Inversio seriei *Anterotis et Pontiani*, qui error admodum vetustus, potius (iuxta De Rossium, ¹⁾) a depositionum RR. Pontificum serie, quam necessario a Libro Ponticali (quemadmodum Duchesnius ²⁾ firmiter adserit), derivari potuit. 7) Maxima in annorum, mensium ac dierum numeris cum Catalogo Leonino seu S. Pauli picturis concordantia, quae nullatenus explicari potest Libri Pontificalis influxu, prout idem cl. auctor autumat. Verum potius aut ab illa peculiari Codicum eiusdem Libri Pontif. familia, quae *Revisionis* nomine apud Duchesnium designatur, (id quod videretur absurdum), aut denique a communi quodam hucusque ignoto Archetypo utrumque pendere dicendum est. Iamvero Duchesnii sententia, quae *Revisio* « nonnisi quandam cifrarum Libri Pontificalis et Catalogi Liberiani coalitionem repraesentare dicitur », ex attentata earundem cifrarum comparatione ³⁾ prorsus accipi non potest. Verumtamen huiusmodi Revisionis Archetypum quem ignorans idem clarissimus auctor colit, hunc eidem annuntiamus. Cum enim teste eodem Duchesnio, Liber Pontificalis partim ex Liberiano Catalogo partim ex Catalogis saec. V existentibus compositus fuerit, eiusdem vero *Revisio* (quae certe saec. VIII antecessit) haud raro ab utrisque fontibus praedictis abscedit, lectionem omnino diversam praeferens, facile praesumi potest quod eius Archetypus ex quo eandem hausit, talis fuerit qui et dignitate et antiquitate ceteros superaret. Porro huiusmodi est quidem Catalogus Silvestrinus, qui apprimè undequaque cum Romana atque liturgica traditione seriei RR. Pontif. convenire videtur, dignus qui veluti Archetypus habeatur ex quo tum Catalogus Leoninus, cum *Revisio* Libri Pontif. abunde hauserint. Accedit id quod quidem potissimum esse videtur, ad hanc *Revisionem* pertinere etiam Codices classis E

Siquidem, quae iam Cotelierius ad h. l. (Migae Patr. gr. Tom. I) adnotaverat « *Linus et Cletus seu potius, Anacletus ut habent quodam Codd. Cand. Carm. et Pet.* » nunc confirmantur testimonio Cod. palimesti Ambros. C. 77. Sup. omnium Codicum Recognitionum Clementinarum quotquot supersunt, vetustissimi, quem cum cl. v. Cerianio eiusdem Bibl. Praefecto, saec. V-VI tribuimus. Ibi enim in utroque loco (f. 9 v. et f. 124 r.) pro *Cletus*, scribi *Anaclytus* ipsi oculis nostris conspeximus. Iamvero cum haec lectio utpote critica verior, alteri sit omnino praeferenda, Duchesnii quoque aedificium pulcherrimum quidem sed falso supposito innixum corruere necesse est.

¹⁾ *De Rossium*. cf. Roma sotterranea. Vol. II. p. 79.

²⁾ *Duchesnius*. Op. cit. p. LXXX.

³⁾ *comparatione*. Cf. apud Duchesnium *Sixtum I et Sixtum II* in quibus *Revisio* numeros Catalogi Liber. et Silvestrini contra Lib. Pontif. exhibet, ac viceversa, seriem *Cleti et Clementis* cum Libro Pontif. contra Liber. Cat. praefert. Item cf. praesertim numeros Petri, Cleti, Anacleti, Alexandri, Hygini, Aniceti, Pii, Eleutheri, Zephyrini, Dionysi, Felicis, Euthyciani, Cai et Marcellini qui nullatenus cum Duchesnii sententia conveniunt.

quae, ipso Duchesnio iudice, plurimi facienda est ob singulares quasdam de Silvestro notitias, itemque Codd. Vat. 3764 et Paris. 5140 qui celeberrimum *Indicium depositionum R.R. Pontificum* continent. Denique quoad breves Chronacas notitiasque liturgicas quae in Silvestrino Catalogo insertae sunt, nihil eiusdem genuinitati officere posse videntur. Quamvis enim primo obtutu ex earum quadam cum Libro Pontif. apparenti textus cognatione ¹ aliquid dubii suboriri possit, num ex eodem emanaverint, mox tamen evanescet ubi ad earumdem raritatem atque simplicitatem attendatur, quibus etiam indiciis hoc Silvestrinum laterculum potius in eundem influxisse, quam exinde effluxisse sibi quisque facile suadebit. Quae cum ita sint nihil obstare arbitramur quominus Silvestrinum Cod. Casin. laterculum vere genuinum habeatur documentum. Quod si huic nostrae qualicumque sententiae doctissimorum quoque virorum suffragium accessurum esset, monumentum plane aere perennius, auro gemmisque longe pretiosius foret istud, tam admirando divinae Providentiae consilio Festis Iubilaei Episcopalis Summi Pontificis LEONIS PP. XIII veluti novum praecipuumque ornamentum peroportune servatum.

Conclusio.

62. — Sed iam satis. Nunc tandem huic morosae heu nimis! editioni, theologicis atque historicis disciplinis novas easque sinceras aquarum venas aperiri, finem imponamus. Attamen cum opus, nostris quidem viribus nostraeque parvae novorum praesertim librorum suppellectili ad tot obvias quaestiones rite solvendas prorsus impar, Deo adiuvante, quomodocumque perfecimus, cumque praeterea nos quoque haud secus ac Dionysius noster Exiguus « *veritate nihil esse praestantius* » sciamus fateamurque, hoc unum optamus atque petimus, ut qua sinceritate ac mensura nos aliorum, alii et nostros detegere atque corrigere velint errores, mendas abstergere, lacunas supplere; quorum praeter illos quos in fine huius voluminis iam retractavimus, copiam haud certo defuturam non ambigimus. Ut autem in iis quae ad fidem pertinent inoffenso pede ac securi incedere possimus, Ecclesiae, Veritatis columnae ac magistrae, hoc opus libenter submittimus, ea omnia emendare ac retractare parati, quae emendanda ac retractanda iusserit.

Scribebam in festo Ordinationis S. Ambrosii
an. M.DCCC.XCIII.

AMBROSIIUS M.ª AMELLI
Monachus Casinensis

¹ *cognatione*. Cf. quae suis locis adnotavimus, ac praesertim de Chron. Vulturensi, quod a Duchesnio plane praetermissum fuisse miramur. In eo enim singulares quaedam lectiones occurrunt, quae a ceteris Codd. plane differunt. Iis vero lectionibus aliam nostro Codici affinem quam in eiusdem Catalogo Imp. reperimus, Euseb. et Hieron. quoque collatis, addimus. — *Ex Chron. Vult.* — « Claudius Tiberius spes tranquillitatis » an. XIII. VCCCL Hic computatis civibus urbis Romae, invenit sexies mille millia nongenti et quadraginta « millia virorum ». — *Ex Cod. Casin.* — « Temporibus cuius Claudius civibus urbis descriptis, invenit sexies « M. millia. DCCC. et XL. millia virorum. » — *Ex Eusebii Chron.* — « Κλαύδιος, τὸς πόλιντας Ῥώμης « ἀπογραφήσας, περιέλας ἑξῆς ἑξήδ' xxi α' ». — *Ex Hieron. et Cassiod. Chron.* « Descriptione Romae facta « sub Claudio inventa sunt civium Romanorum sexagies novies centena XLIII millia ».

APPENDIX

BREVIARIUM TOTIUS CONTROVERSIAE

DE UNO E TRINITATE IN CARNE PASSO.

Chronologia	Auctores	a) controversiae initia et progressus.
An. 435-438	S. Proclus Ep. Cp.	Primus propositionem, « <i>Unus e Trinitate est incarnatus et passus,</i> » contra Theodori Mopsuesteni Capitula et ad interimendas Nestorianorum versutias in medium profert, tam in atris Epistolis ad Armenios, quam in Libro de ratione fidei, ac in Epistola ad Occidentales. (Cf. Innocentii Maronae Epist. p. 14. Liberati Diac. Brev. Cap. X.).
451	Calced. Concilium Actio IV.	In professione fidei Dorothei Archimandritae Eutycheiani eandem refert propositionem his verbis: <i>ἐκαστος ἐκ τῶν πατρῶν ἑκ ἐκ τῶν πατρῶν ὡς ἐκ τῶν πατρῶν</i> . (Cf. Mansi VII. p. 78.)
460-80	Euthymius Abbas	Eandem sententiam inter Orientales catholicos propagat. (Cf. Cyrillum Scythopolitanum in Vita S. Sabae Ab.)
480(?)	Petrus Fullo Antiochenus	Item eam eutycheiano sensu exponit, atque impie addens Trisagio, verba « <i>qui crucifixus es pro nobis,</i> » in populo dissensiones excitat. (Cf. Theodori Lectoris Hist. Eccl. Lib. I, et Ep. 49 Gelasii Papae).
482	Zenon Imperator	in Henotico Decreto a RR. Pont. damnato, subdile S. Procli propositionem usurpat, atque suspectam et odiosam reddit praesertim apud catholicos occidentales. (Cf. Evagrii Hist. Eccl. Lib. III. Cap. XIV.)
483-90	S. Felix II Papa (?)	contra Petrum Fallonem, Christum Unum de Trinitate sed carne passum affirmat (Cf. Ep. 3. et 4.)
492-95	S. Gelasius Papa	Henoticum et impiam Petri Fallonis ad Trisagium additionem dampnat, atque orientalium catholicorum persecutiones et dissensiones inde ortas deplorat. (Ep. 27-34.)
496	Apocrisarii Alexandrinorum	S. Procli propositionem Henotici verbis vulneratam in Libello ad Anastasium II Papam inserunt. (Cf. Ep. 5. apud Thiel p. 628.)
499	Synodus Cp.	Anastasio Imp. instigante, Theodorum Mopsuestenum... et eos qui non confitentur Unum de Trinitate crucifixum, necnon S. Leonis Tomum et Conc. Calch. damnat. (Chron. Victoris Tannonensis apud Pertz Auct. antiq. T. IX.)
512	Anastasius Imp.	impium ad Trisagium Petri Fallonis additionem, qui crucifixus es pro nobis, renovare conatur, gravissima populi Cp. seditione commota. (Cf. Evagrium Lib. III Cap. 44.)
512	Orientales Catholici	dubii inter tot Nestorianorum et Eutycheianorum errores, Symmachum Papam enixe adprecantur, ut medium veri rectique dogmatis viam sibi ostendat. (Cf. Ep. 12 apud Thiel. p. 709.)
512	Symmachus Papa Boetius Severinus	eisdem caute et impraeiudicata questione respondet. Librum ad Ioh. Diac. Eccl. Rom. de persona et duabus naturis contra Euthychen et Nestorium hac occasione scribit, media via inter utramque heresim ostensa. (Cf. Migne LXIV p. 1352.)
515	Vigilius Tapsensis	Hanc propositioni alludit dicendo: « Si ergo unus est sicuti est, cur eum formidas dicere passum quem non formidas dicere unum. » (Cf. Librum I contra Eutychem.)
517	Severiani S. Saba Abbas aliique	S. Procli propositione abutuntur eutycheiano sensu. in Syria ac Palestina Christum unum ex Trinitate orthodoxo tamen sensu fatentur.

Chronologia	Auctores	b) controversiae culmen.
519 Martii	Victor diaconus Cp.	a Scythis monachis accusatur eo quod <i>Unum e Trinitate crucifixum</i> confiteri renuat.
519	Dioscorus Diaconus	Legatus Papae Hormisdæ <i>Suggestionem</i> scribit contra Scythas. (Ep. 75.)
30 Mai.	Ioh. Maxentius	defensionis libellum Scytharum Sedis Apostolicæ Legatis Cp. exhibet.
30 Maii	Monachi Scythæ	ad Papam Hormisdam appellant et Romam proficiscuntur.
29 Iunii	Legati Sedis Apost.	ad Hormisdam <i>Suggestionem</i> contra Scythas mittunt. (Ep. 76.)
»	Justinianus comes	ad Hormisdam scribit ne inquietos Scythas monachos suscipiat. (Ep. 78.)
Iulii	Justinianus comes	ad eund. Hormisdam scribit: <i>Petimus ut, si est possibile, celerissimo dato responso et satisfactis religiosis monachis, Ioannem et Leontium ad nos remittatis</i> (Ep. 89).
519(?) Augusti	Petrus Diaconus et monachi Scythæ	(qui in causa fidei a grecis ex Oriente Romam missi fuerant) <i>Libellum de Incarnatione et Gratia D. N. I. C.</i> ad S. Fulgentium et ad alios Episcopos Africæ in Sardinia exules mittunt enixe eorum sententiam postulantes, <i>ut inique loquentium ora obstruere valeant.</i> In quo Libello hæc inter cætera habentur: « Hæc de causa Trinitas, etiam post Incarnationis mysterium Trinitas mansit, quia idem Deus Verbum, etiam cum propria carne unus est ex Trinitate: non quod caro eius sit de substantia Trinitatis, sed quia caro Dei Verbi est, qui est unus ex Trinitate. »
519(?)	S. Fulgentius	respondet <i>Librum de Incarnatione et Gratia</i> ad Scythas mittens, in quo ait: <i>Ignitur non Trinitas... sed solus Filius, id est Una ex Trinitate persona Christus Dei Filius unicus carne conceptus natus... Non Trinitas sed splendor paternæ gloriæ Christus pro nobis est carne passus.</i>
519(?)	Ferrandus Diac.	Fulgentio quæstionem proponit.
519	Fulgentius Ep.	eidem respondet (Ep. XIV).
2 Septemb.	Hormisdas	Justiniano respondens Monachos Scythas usque ad Legatorum adventum Romæ necessario manere significat. (Ep. 90. et 91).
15 Octobris	Dioscorus Diac.	ad Hormisdam alteram <i>Suggestionem</i> mittit contra Scythas (Ep. 98).
»	Justinianus comes	ab Hormisda petit num dicendum sit unum de Trinitate fuisse crucifixum, et ut Scythas monachos remittat. (Ep. 99).
519	Hormisda	ad Legatos de Scythis scribit: « qui quam nolent sustinere vestrae dilectionis adventum, et observationum moras se dicerent ferre non posse, tentaverunt clam de Urbe discedere. Quos tum nos fecimus sollicitius custodiri, ea quæ de vobis contraria dixerunt nolentes agnoscere, ut quum reversi Deo propitio fueritis, eorum error rationabilibus adhortationibus corrigatur. (Ep. 103)
520	Trifolius presb.	ad Faustum senat. contra Ioannem Scytham monachum libellum scribit.
520	Iustinus Imperator	ad Hormisdam preces sibi porrectas ex diversis Eois provinciis, certa quædam disserentibus pro fide catholica, pro individua Trinitate significat quo possint researi tandem dubitationes incongruæ; atque legationem de hoc se missurum promittit. (Ep. 108.)
19 Ian.	Hormisda	ad Iustinianum in qua de Scythis scribit: non opus esse ut stabilitatem fidei vestrae intentionis potius quam rationis sequaces procaci verborum novitate confundant. (Ep. 112).
520 Martii	Justinianus comes	ad Hormisdam scribens pro ecclesiæ unitate inter cætera hæc habet: <i>Illud etiam magis magisque deprecemur, ut tua Sanctitas concepta gratia celesti, quod præcedunt Orientales Episcopi, tractare dignetur eorumque fidei competentem præbere consensum. Nobis etenim videtur quoniam filius Dei vivi D. N. J. C. ex Virgine Maria natus, quem prædicat summus Apostolorum carne passum, recte dicitur unus in Trinitate cum Patre Spirituque Sancto regnare.</i> (Ep. 120).
9 Iulii	Justinianus comes	a Cp. ad Hormisdam scribit rogans nomine quorundam, <i>ut consulentes quid de præfati auctoris (Fausti Regiensis) dictis videatur, auctoritate apostolicæ responsionis agnoscant, maxime quod filii quoque vestri magistri militum Vitalianus et Iustinianus præcipue super hac re rescripto beatitudinis vestrae similiter informari desiderant.</i> (Ep. 115)
18 Iulii	Possessor Episcopus Afr.	

Chronologia	Auctores	b) controversiae culmen.
520 13 Aug.	Hormisdas	ad Possessorem scribens, contra Scytharum superbiam et obstinationem impraeiudicata quaestione, invehit. (Ep. 124).
	Ioh. Maxentius	Libellum defensionis contra Epist. Hormisdas. – De Christo professio – Capitula XII contra Nestorianos. – Dialogorum libros scribit.
9 Septemb.	Iustinus Imp.	ad Hormisdam scribit mittens ei exemplar praeum Archimandritum secundae Syriae ad se directum in quo adseritur « quod D. N. I. C. unus est ex sancta et unius essentiae Trinitate. (Ep. 129).
9 Septemb.	Iustinianus Comes	ad Hormisdam scribit, adserens, quod D. N. I. C. recte dicitur unus in Trinitate... et ex Trinitate. (Ep. 132).
521 25 Martii	Hormisdas	Iustino Augusto qui eum interrogaverat num Christum unum de Trinitate crucifixum necesse sit profiteri, respondet, « post Synodica Decreta et papae Leonis constituta contra Nestorium et Eutychem nihil amplius desiderandum. » (Ep. 137).
521 26 Mart.	Hormisdas	Epiphania Cp. scribens quaternitatem in Trinitate inductam negat.
c) controversiae definitio et finis.		
529	Theodora Augusta	« Eius factione unum de Trinitate passum non asserens secundum quid, sed absolute suscipiendum cunctis generali lege imponit. » (Victor Tunn. Ep. Chron. ad h. a.)
532	Severus Cp.	Ferrandus D. ac. Carth. de controversia interpellat.
532	Ferrandi D. ac. Chartag.	Severo Cp. respondens, ait quod « D. N. I. C. unus esse de sancta et individua Trinitate nimis caute a quibusdam negetur », et concludit dicens: Unde desistendum a contentione reor expectandum potius persuadens, patienterque hanc dubitationem ferendam, donec universalis Ecclesiae auctoritate vel pronuntietur suscipienda, vel prodatur abiicienda.
533	Ferrandus	Anatholio D. ac. Rom. scribit: de duabus sententiis inter se disputantium fratrum proluxa fit altercatio. » (Epist. III.)
533	Fulgentius	in Epistola ad Aegyptium allusionem ad quaestionem facit. (Bibl. Cas. Florileg. Tom. IV.)
533	Collatio Catholicorum cum Severianis Cp. habita	in qua Catholici Episcopi profitentur: D. N. I. C. et Verbum Dei... et hominem factum et crucifixum unum esse sanctae et consubstantialis Trinitatis. (apud Mansi Tom. VIII p. 810.)
533	Innocentius Ep. Maron.	Epistolam pro S. Procli propositione defendenda scribit.
533	Cyrus et Eulogius Monachi Cp.	legati Aemurcorum ad Romam missi, negant esse confitendum beatam Mariam vere et proprie Dei genitricem; et unum de Trinitate incarnatum et carne passum. (ex Liberato).
533	Iustinianus Imp.	ad Ioh. Pp. II. mittit suam professionem cum formula de Uno e Trinitate per Hypatium et Demetrium episcopos.
6 Iun. 534	Iohannes Pp. II	ad Iustinianum Imp. rescribit inter cetera: quod quia apostolicae doctrinae convenit nostra auctoritate confirmamus.
534-557		Romae a communione discedentes, Aemurorum legatos secuti sunt, et usque nunc hanc de Christo confessionem non suscipiunt. (ex Liberato).
534	Dionysius Exiguus	Iohanni Pp. II specialem documentorum Collectionem de Uno e Trinitate in carne passo a se digestam, ad quaestionem definiendam submittit.
534	Iohannes Pp. II	ad Senatores Romae de controversia definienda in favorem Scytharum litteras mittit.
25 Martii 534	Iohannes Pp. II	in Concilio Romano contra Acometas definiuit, catholice et pie dici posse, unum de Trinitate passum esse in carne, atque declaravit quo sensu Hormisdas papa eam sententiam reiecerit. (Mansi VIII p. 816.)
534	Dionysius Exiguus	ad Felicianum Pastorem celebrem Epistolam S. Procli ad Armenos a se e greco in latinum translata mittens, plura de ferventi adhuc quaestione, ac de recenti eius definitione praefatur.
536	Iustinianus Imp.	« libros de Incarnatione dominica edidit (in qua de Uno e Trinitate plur a collegit) et Illyricianos Episcopos ad subscribendum coegit. » (Victor Tunn. Chron. ad h. a.)

Chronologia	Auctores	c) controversiae definitio et finis.
540(?)	Iustinianus Imp.	In libro Contra Monophysitas et aliis libris, plura testimonia ad tuendam propositionem collegit. (cf. Mai Script. Vett. N. C. Tom. VII. p. 292).
547	Facundus Ep. Her- mianensis	In Libro pro defensione trium Capitulorum ad Imperatorem Iustinianum haec habet: « Duae nunc fervent haereses ab eodem Concilio refutatae, quae contentione quidem contraria, sed detestatione simili, mysterium divinae incarnationis oppugnant, Nestorianorum dico et Eutychanorum: quid salubrius vel quid evidentius adversus utramque haeresim dici potuit, quam quod ipse confessus es, <i>unum de Trinitate pro nobis crucifixum?</i> »
550	Rusticus Diac.	<i>Promulgaverunt sententiam contra Dioscorum in Domino Christo Uno de Sancta Trinitate.</i> (Cf. Pitra Spicil. Solesm. Tom. IV. p. 215). <i>Iterum de Uno Trinitatis</i> (Ibid. p. 217). Item Cf. eius contra Acephalos disputationem.
550	Leontius Bizantinus	Christum unum de Sancta Trinitate et unum ex nobis, passim proficitur. (cf. Lib. de Sectis Scholae). Item volumen adversus Eutychanos seu Severianos et Nestorianos in octo libros distinctum, quorum octavus hanc habet inscriptionem « Refutatio eorum quibus solemne accusare illos qui dicunt unum ex Sancta Trinitate passum esse in carne. (Item apud Mai Nova PP. Bibl. Tom. X.)
553	Vigilius Papa	in celeberrimo <i>Constituto de tribus Capitulis</i> inter caetera haec ait... « <i>orthodoxo professione unum de Sancta Trinitate Christum Deum ac Dominum nostrum confitendum adstruitur</i> » (Migne LXIX p. 100).
saec. VII	Romani Pontifices in professione fidei	« Haec igitur sancta atque universalia concilia quattuor etiam sanctum » quintum Concilium venerandum adsecutum est, ut sub pia me- » moriae Iustiniano principe apud Constantinianam urbem est con- » gregatum cuius salutari consulta unus esse de sancta Trinitate D. » N. I. C. veraciter praedicatus est, et confundentes ac dividentes » sacrae eius Incarnationis archanum istius vocis spiritalis mucrone » prostrati sunt. » (Ex Libro Diurno formula 84. Item in form. 85).

INDEX RERUM QUAE IN HOC TOMO CONTINENTUR

DEDICATIO LEONI XIII. PONT. MAX.	pag. VII
PRAEFATIO GENERALIS	» IX

PROLEGOMENA

CAPUT I. — DE CODICE NOVARIENSI GENERATIM.

§. I. <i>Codicis Novariensis historia</i>	» XIX
1. Scriptores de Cod. Nov. — 2. P. Allegranza. — 3. Andres. — 4. Racca. — 5. Maassen. — 6. Reifferscheid. — 7. Amelli. — 8. Corollaria.	
§. II. <i>Descriptio Codicis iuxta quaterniones</i>	» XXII
9. Quaterniones numero insigniti. — 10. Quaterniones numeri expertes. — 11. Quaterniones mutili.	
§. III. <i>Generalis Documentorum recensio</i>	» XXIII
12. Documenta in quaternione I. — 13. Documenta 48 in quatern. II-XIII. — 14. documenta 3 in quatern. XIV. — 15. documenta 2 in quatern. XV. et XVI. — 16. documenta 29 in quatern. XVI-XXX. — 17. Documenta 23 in quatern. XXXI-XXXVII.	
§. IV. <i>Codicis paleographica, orthographica, grammatica</i>	» XXV
18. Amanuenses diversi. — 19. Stephanus Grammaticus. — 20. Codicis aetas et patria. — 21. Siglae iuridicae. — 22. Codicis orthographica. — 23. Errores et correctiones. — 24. Archetypi indicia. — 25. Cod. Vat. 1322 affinitas cum Nov. — 26. Cod. Nov. grammatica. — 27. Siglae grammaticales.	

CAPUT II. — DE NOVA DIONYSII EXIGUI COLLECTIONE DE UNO E TRINITATE IN CARNE PASSO.

§. I. <i>Collectionis natura, scopus et aetas</i>	» XXXIV
28. Collectionis natura. — 29. Collectionis Scopus. — 30. Epistola Iohannis Pp. II collata cum Cod. Nov. — 31. Collectionis aetas.	
§. II. <i>Collectionis fontes testimonia, auctor</i>	» XLI
32. Collectio plerumque ex S. R. E. Archivo. — 33. Collectionis testimonia. — 34. Collectionis auctor, Dionysius Exiguus. — 35. Argumenta extrinseca pro Dionysio. — 36. Indicia intrinseca pro Dionysio. — 37. Difficultatum solutio.	
§. III. <i>De nova Dionysii Exigui Collectione singillatim</i>	» LIV
38. Documenta antecalchedonensia. — 39. Documenta Calchedonensia. — 40. Doc. de Uno e Trinitate in carne passo. — 41. Duo Doc. extravagantia. — 42. Tria Doc. de schismate an. 530. — 43. Doc. extravagantia et Conclusio.	

CAPUT III. DE NOVARIENSIS COLLECTIONE DIONYSIO-HADRIANA.

- §. I. *De Collectionis Praefationibus ac titulis* . . . . . pag. LXXI
 44. Doc. Quaternionum extravagantium.
- §. II. *De universa Canonum et Decretorum Collectione* . . . . . » LXXIII
 45. Tertia Dionysii Collectionis recensio. — 46. Diversus Collectionis ordo. — 47. Textus lectiones characteristicae. — 48. Dionysii et aliorum testimonia de triplici eiusdem recensione. — 49. Genesis Hadrianae Collectionis. — 50. Difficultates solvendae. — 51. Aetas trium Dionysii recensioneum.

CAPUT IV. — DE CANONUM POENITENTIALIUM COLLECTIONE NOVARIENSI.

- §. I. *De Collectione universim et singulatim spectata* . . . . . » LXXXI
 52. Documentorum totius Collectionis recensio. — 53. De Doc. I-XIV. — 54. Doc. addititia XV-XXI.

CAPUT V. — DE APPENDICE IN QUA EXCERPTA E CODD. CASINENSIBUS
(N. 541. 205. 439. 557.) PROFERUNTUR.

55. Excerpta ex Codd. 541 et 205. Doc. I-III. — 56. Excerpta ex Cod. Cas. n. 439. Doc. IV-XV. — 57. De Doc. XVI-XXII. — 58. Doc. XXIII Catalogus RR. Imp. — 59. Doc. XXIV-XXXI. — 60. Doc. XXXII-XXXV. Excerpta e Cod. Cas. n. 557. — 61. Doc. XXXII. De Catalogo RR. Pontificum. — 62. Conclusio.

- APPENDIX — Breviarium totius controversiae de Uno e Trinitate in carne passo. . . . . » CV

PARS I. — DIONYSII EXIGUI NOVA COLLECTIO.

I.	Gregorii Ep. de Fide Nicaena	pag. 1
II.	Damasi confessio fidei.	» 13
III.	Epistola eiusdem ad Paulinum	»
IV.	Incipit textus Expositio fidei Nicaena	» 23
V.	Incipit damnatio Arrii ex libro decimo historiae Aeclesiasticae Eusebii Cesariensis	» 26
VI.	Ambrosii Ep. Expositio fidei catholicae	» 30
- (Initium Synodi Calchedonensis.)
VII.	Exemplum litterarum Imper. Marciani ad Episcopos ut ad Niciam convenient.	» 34
VIII.	Valentinianus et Marcianus de transeundo ad Calcedonam.	» 35
IX.	» » Sanctae Sinodo	» 35
X.	Ordo Gestorum habitum Calcedona	» 36
XI.	Acta ab Episcopis in Calcedonensi concilio	» 42
XII.	Expositio fidei Concilii Calcedonensis	» 45
XIII.	Calcedonenses VIII Kalendas Novembris	» 46
XIV.	Adlocutio imperatoris Marciani	» 53
XV.	Constitutio ad Synodum Calcedonenses	» 54
XVI.	Constitutio divinae memoriae Marciani in Synodo Calcedonensi	» 55
XVII.	Leo papa ad Synodum Calcedonensem	» 56

XVIII.	Leo papa Anatolio Episcopo pro Synodo Calchedonense	pag. 57
XIX.	Leo papa Marciano Augusto pro Synodo Calchedonense	» 57
XX.	Leo papa Sanctae Synodo Calchedonensi	» 58
XXI.	Leo Marciano Augusto pro Synodo Calchedonensi	» 59
XXII.	Imperator Marcianus Palladio Praefecto Praetorii	» 60
	<i>(Initium Synodus Cp. sub Flaviano.)</i>	
XXIII.	Exemplum libelli Eusebii... ubi Eutiches damnatus est	» 62
XXIV.	Gesta contra Eutychen presbiterum	» 63
XXV.	Relatio Flaviani Ep. ad Leonem Pp. de damnatione Eutychis	» 78
XXVI.	Alia Epistola Flaviani ad Leonem Pp. de Eutychen	» 79
XXVII.	Epistola Pp. Leonis ad Flavianum Ep. de Eutyche	» 81
XXVIII.	Libellus appellationis Eutyches ad papam Leonem	» 86
XXIX.	Eutyches Flaviano Episcopo vel Synodo	» 89
XXX.	Contestatur Eutyches populo Constantinopolitano	» 91
XXXI.	Patrum testimonia quae pro se proposuit Eutyches	» 91
	<i>(Latrocinium Ephesinum.)</i>	
XXXII.	Epistola Theodori Imp. ad Dioscorum pro congreganda Synodo Ephesina	» 100
XXXIII.	Acta Latrocinii Ephesini	»
XXXIV.	Libellus appellationis Flaviani Ep. Cp. ad papam Leonem	» 132
XXXV.	Libellus appellationis ad Leonem pp. Eusebii accusatoris Eutychen	» 135
	<i>(Concilium Calchedonense.)</i>	
XXXVI.	Expositio fidei S. Calchedonensi Concilii facta a Patribus	» 137
XXXVII.	Responsio sive adlocutio Calchedonensis concilii habita aput Mar- cianum Ven. Principem	» 138
	<i>(De Uno e Trinitate in carne passo.)</i>	
XXXVIII.	Epistola s. Procli Cp. Ep. ad singulos Occidentis Episcopos	» 144
XXXIX.	S. Innocentii Ep. Maroniae de his qui unum ex Trinitate vel unam subsistentiam seu personam D. N. I. C. dubitant confiteri	» 148
XL.	Exemplar ss. Patrum quod unumquemlibet ex b. Trinitate dicere	» 157
XLI.	Nomina Episcoporum Concilii Cangrensis	» 176
XLII.	Incipit concilium Antiochenum	» 179
XLIII.	Incipit praeceptum papae Felicis morientis per quod sibi Bonifa- tium Archidiaconum post se substituere cupiebat	» 179
XLIV.	Libellus quem dederunt presbyteri LX post mortem Dioscori Boni- fatio papae	» 181
XLV.	Quales libellos dederunt Episcopi Graeci pro excessibus Acacii	» 181
XLVI.	Excerpta ex historia tripartita	» 182
XLVII.	» » »	» 183
XLVIII.	» » »	» »

PARS II. COLLECTIONIS DIONYSIO-HADRIANAE EXCERPTA.

(Monitum ad varias lectiones trium S. Coelestini Epistolarum excerptas.)

I.	Dionysii Exigui Praefationes duo. Concilii Niceni praefatio et versus	» 193
II.	Stephani Grammatici Epitaphium	» 199
III.	Titulorum lectiones variae	» 200
IV.	Versus de duodecim prioribus Conciliis	» 205
V.	Canonum Apostolorum lectiones variae	» 205

CXII

V.	Constitutio et fides Niceni Concilii	»	206
VI.	Ex concilio Ancyrano	»	210
VII.	Ex concilio Neocaesariensi	»	210
VIII.	Ex concilio Gangrensi	»	211
IX.	Ex concilio Antiocheno	»	212
X.	Ex concilio Laodicensi	»	213
XI.	Ex concilio Constantinopolitano	»	313
XII.	Ex concilio Chalcedonensi	»	216
XIII.	Ex concilio Sardicensi	»	223
XIV.	Ex concilio Carthaginensi	»	225
XV.	Ex diversis conciliis Africanis	»	227
XVI.	Ex decretis papae Siricii	»	231
XVII.	Ex decretis papae Innocentii	»	231
XVIII.	Ex decretis papae Zosimi	»	235
XIX.	Ex decretis papae Bonifacii	»	235
XX.	Ex decretis papae Caelestini	»	236
XXI.	Ex decretis papae Leonis	»	237
XXII.	Ex decretis papae Hilarii	»	239
XXIII.	Ex decretis papae Simplicii	»	240
XXIV.	Ex decretis papae Felicis	»	240
XXV.	» » » Gelasii	»	241
XXVI.	» » » Anastasii	»	243
XXVII.	» » » Symmachi	»	244
XXVIII.	» » » Hormisdas	»	250
XXIX.	» » Gregorii papae II.	»	251

PARS III. — CANONUM POENITENTIALIUM COLLECTIO NOVARIENSIS
 NEC NON ALIORUM CONCILIORUM ACTA
 EX EODEM COD. NOVARIENSI.

I.	Textus canonum poenitentiae Ancyrae et Neocaesariae	»	255
II.	Concilium Arelatense tempore Marini actum	»	258
III.	Constitutiones S. Synodi habite in territorio Arausico	»	261
IV.	Constitutio S. Synodi habite apud Regias	»	265
V.	Synodus habita in civitate Agatensi	»	269
VI.	Constitutiones S. Synodi in civitate Vasensi	»	277
VII.	Constitutiones S. Synodi Valentiae civitate habitae — Statuta Eccle- siae antiqua	»	279
VIII.	Concilium Tarraconense	»	286
IX.	Synodus habita Gerunda	»	288
X.	Concilium Toletanum	»	289
XI.	Concilium Hellerdense	»	292
XII.	Concilium Constantinopolitanum sub Nectario	»	295
XIII.	Capitula Concilii Toletani IV.	»	298
XIV.	Capitula Concilii Toletani VI.	»	318
XV.	Canones S. Silvestri Ep. papae Urbis Romae	»	226
XVI.	Concilium Matasconense	»	330
XVII.	Synodus habita Francia tempore Hlotarii Imper. pro edificatione Novae Romae	»	334

XVIII.	De libro Regulae Pastoralis S. Gregorii pape.	» 337
XIX.	De Baptismi officio	» 337
XX.	De libro Officiorum	» 341
XXI.	Synodus Mediolanensis sub Tadone Archiep.	» 343

APPENDIX EXCERPTA EX CODD. CASINENSIBUS.

I.	Expositio fidei Calcidonensis ex Cod. (N. 541)	» 347
II.	Glossae latinae et theodiscae ad Conciliorum canones	» 349
III.	Glossae ad canonum collectionem ex Cod. (N. 205)	» 354

(Miscellanea Sipontina ex Cod. n. 439.)

IV.	Formulae Epistolarum.	» 363
V.	Versus Petri Grammatici	» 368
VI.	Eugenii versus explicatio diversarum hominis aetatum.	» 369
VII.	De sex conciliis generalibus	» 371
VIII.	S. Gregorii M. fragmentum Epistolae XXXVI. lib. IX	» 372
IX.	De S. Gregorii M. miraculis	» 373
X.	S. Gregorii M. excerpta varia	» 375
XI.	De vestimentis sacerdotalibus.	» 376
XII.	Synodus Orietana sub Theodosio Ep.	» 377
XIII.	Stephani papae VI Epistola	» 381
XIV.	Innocentii Pp. I et Gelasii decreta.	» 382
XV.	Ex Pauli Orosii historia excerpta	» 382
XVI.	Item Gregorii papae et Isidori Ep.	» 384
XVII.	Synodi Romanae sub Gregorio M. subscriptiones	» 384
XVIII.	Epistola Domni Petri Grammatici et sanctissimo Diacono missa Domno Eusebio sanctissimo sacerdoti atque in clauso sanctae Sipontinae Aecclesiae — Acta Synodi Sypontinae	» 386
XIX.	Canones S. Gregorii epistolae adnexi.	» 393
XX.	Epistola Guiseldardi Grammatici missa Domno Eusebio in clauso	» 394
XXI.	(Th)elesphori papae	» 395
XXII.	(Regul)ae Apostolorum	» 396
XXII.	Excerpta ex Patribus et Conciliis de Monacis.	» 397
XXIII.	Imperatores Romae vel Constantipolim regnantes	» 398
XXIV.	Presbyteri Bedae Martyrologium	» 401
XXV.	Acta ss. Augustini et Hisidori de quatuor ieiuniis anni	» 404
XXVI.	Ex historia Francorum.	» 405
XXVII.	Oratio Eugenii Ep.	» 406
XXVIII.	Versus Petri seu Guiseldardi Grammatici	» 407
XXIX.	Sententiae Morales	» 408
XXX.	Plinius secundus de Stellis	» 408
XXXI.	Litaniae et preces.	» 410

(Ex Cod. Cas. n. 557.)

XXXII.	De Numero nominis Antichristi	» 412
XXXIII.	Alphabetum hebraicum graecum et latinum	» 415
XXXIV.	Sententiarum Etnicarum Collectio.	» 415
XXXV.	Catalogus Romanorum Pontificum a S. Petro ad Silvestrum I.	» 419

Index personarum Partis Primae	» 425
Index locorum	» 430
Index Orthographicus	» 435
Appendix Grammaticalis	» 443
Alter Index personarum	» 449
Alter Index locorum	» 460

ADDENDA ET CORRIGENDA

Primus numerus si arabicus paragraphum, si romanus paginam indicat, alter arabicus lineam paragraphi seu paginae; notarum vero numeri signo [ ] distinguuntur.

5. 3. Viadobonensi qui ex speciali — 5. 13. im Abendlande — 9. 19. [XIII] q. VI f. 169-176 — 9. 22. [XXVI] q. VIII. f. 199-200 — XXII. 1.) Reifferscheid — 11. 4. carens folio quod... vacuum — 11. 13. prius folium — XXIV. 3.) système... l'âge Romain jusqu'à — 14. 1. *Caelestini Epistolas* — 14. 8. Collectiones — 23. 6. quos tres eiusdemque — 23. 29. scrupulositatem — 25. 10. etiam orthographicam — 26. 21. non solum verba quae — 26. 24. *salutem pro saltem — quomodo pro quando* — 27. in margine: Siglae grammaticales — XXXIII. 1.) doivent être articulées... qui se prononcent... *mélodies grégoriennes* — XXXIV. 1.) *Mélanges d'Archéologie* — XXXIX. col. sec. lin. 42. *qua unitus est Patri et Spiritui Sancto* — XL. 16. monumentum existimari potest — 32. 9. aliunde — XLVII. 4.) après... on perd complètement — XLVIII. 1.) in utraque lingua... ut quoscumque libros graecos — XLVIII. 4.) d'une sincérité qui n'étaient pas toujours à l'épreuve — XLIX. 3.) et PP. Maurios — LI. 1. huic ipsi fortasse — LI. 16. expungatur, sicut — LI. 18. Expunge, ita. — Ibid. circumstantiis — 36. 10. Latrocinii Ephesini necnon Calchedonensis — LIII. 13. intellecto quos pagg. — LIII. 18. *hystorietes* — LIV. 1.) Mélanges... Après l'année... ou bonificien? Nul ne le sait; — LIV. 2.) Quellen zur Geschichte — LV. 15. eius auctorem — 39. 11. continere eruiamus — LVIII. 22. Expunge, haud — LX. 9. tum a syriaca — LX. 24. in actis Synodi — LXI. 5. insererentur — LXII. 4.) exarasset, eum depositum fuisse — LXIV. 10. nobis suadere — LXIV. 2.) alia vero in eiusdem... Tom. IX, quaeque... adnumerari potest; — 40. 9. *ad Armenios* consideretur, nova — LXV. 7. etiam nobis suadet — LXVI. 13. non fortuito casu — LXVI. 30. quae ex daobus — LXVI. 3.) Hic Basilus quem... alius esse — LXVIII. 1.) Fut-il — LXIX. 12. convenientia comprobatur — LXX. 4.) novo ordine digereretur — 44. 9. exarati fuisse — LXXI. 3.) lectionem retinent... qui Collectionem Dionysio-Bobiensem — LXXII. 14. Codicibus occurrit, agatur. Quoad — LXXII. 21. versus illi, — LXXII. 23. Alii vero versus — LXXII. 30. amannensium incuria... criticam quandam — LXXVI. 3.) a Maassenio priorem haberi — LXXVII. 3. quod etiam Cod... (qui Maassenium — LXXXVIII. 1. inter utramque — LXXXVIII. ante notam 1.); vicies cum Nov. — LXXXVIII. 1.) diese Decretalen. — LXXIX. 1.) Neque nos temperare possumus quin — LXXX. 19. Dionysianae recensionem — LXXX. 26. a nobis sciscitetur — 53. 21. Archiep. Med. dicatae, — LXXXII. 2.) qui (p. 204 208) referens — LXXXVI. 4. huius Cod. nullam quidem mentionem fieri — LXXXVI. 10. nihil habet commune — LXXXVI. 23. locum certe maritimum (ideoque Siponto aptissimum) — LXXXVI. 31. eiusdem fratres mentione — LXXXVII. 8. quod tam praecleari — LXXXVII. 25. in notis definienda — LXXXVII. 2.) suppeditantur — LXXXVIII. 13. alii tribui — LXXXVIII. 18. reparari curavit — LXXXVIII. 34. et scientia — LXXXVIII. 2.) innuit Amari, — XCIII. col. sec.: (41) *Numerianus*.

DIONYSII EXIGUI NOVA COLLECTIO

PRO CONTROVERSID DE UNO ET TRINITATE IN CARNE PASSO

IN QUA MONUMENTA PLERUMQUE DEPERDITA

AD ORIENTALEM PRAESENTIM ECCLESIAM SPECTANTIA

E CODICE NOVARIENSI N. XXX. 60. PROFERUNTUR.

I. *

(Pag. 5. v.)

INCIPIT GREGORII EPISCOPI DE FIDE NICAENA

FIDES CONSCRIPTA APUD NICIAM¹ A RECTE CREDITIBUS

EPISCOPIS CCCXVIII:²

Credimus in unum³ deum patrem omnipotentem.⁴ visibilium et invisibilium factorem. et in⁵ unum dominum nostrum iesum christum filium dei. natum de patre unicum. hoc est de substantia patris, deum de deo. lumen de lumine. deum verum de deo vero. natum non factum. unius substantiae cum patre. quod greci dicunt homousion. per quem omnia facta sunt. sive quae in caelo sive quae in terra. qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit. et incarnatus est. homo⁶ passus est. et⁷ resurrexit tertiae die. ascendit in⁸ caelos inde venturus est iudicare vivos et mortuos et in⁹ spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt erat quando non erat. et priusquam nasceretur non erat.¹⁰ hos anathematizat catholica et apostolica ecclesia.

15
20

AMEN DEO.¹¹

A more catholicae fidei inductus¹² iam pridem adversus arrianos libellum edideram. quem cum amico legendum dedissem quia placuit credidit transcribendum. quod¹³ hoc ego magnopere postulavi. ut interim dissimulato auctore doctis viris et prudentibus legeret. ut si quem movisset quod illic plus aut minus positum videretur posset plurimorum consilio aemendari: Nemo est enim quisibi tam arroganter summam doctrinae caelestis adsumat ut putet se omnia mysteria liquido comprehensa tenere.¹⁴ Quippe cum apostolus dicat. qui ergo putat se aliquid scire. necdum scit quemadmodum oporteat eum scire. et modo per speculum in enigmate videmus. tunc faciae ad faciem. Sin vero cunctis omnia quae illic scripta erant iuxta fidem veri constare viderentur. tum et ipse petentibus non ne-

^{*} Hoc documentum extat quoque inter Opp. S. Ambrosii, S. Gregorii Naz. ac Vigilii Taps. unde variantes lectiones, siglis A. G. V. notatas, excerptimus. Ed. A. hunc titulum habet: *De fide orthodoxa contra Arianos*, alias, *De Filii divinitate et consubstantialitate tractatus. Confessio fidei*. — Ed. G.: *S. Gregorii Nazianzeni de fide. Ruffino presbytero interprete, tractatus. Oratio quadragesima nona*. Ed. V. *Vigilii Tapsensis Episcopi tractatus de fide Nicaena adversus Arianos, Gregorio Nazianzeno a nonnullis adscri-*

ptus: qui est altera editio libri II contra Palladium cum nova praefatione — ¹ Coeva manus correxit, niceam. — ² Edd. A. G. omittant verba; Fides conscripta apud Nicenam a recte creditibus episcopis trecentis decem et octo. — ³ Ed. A. om. unum. — ⁴ Edd. addunt, omnium. — ⁵ Edd. om. in. — ⁶ Edd. add. factus est. — ⁷ Edd. om. et. — ⁸ Edd. ad. — ⁹ Edd. om. in. — ¹⁰ Edd. add. et mutabilem vel convertibilem Filium Dei. — ¹¹ Edd. om. Amen Deo. — ¹² Edd. ductus. — ¹³ Edd. A. quo. — ¹⁴ Edd. retinere.

garet, quod eum ita fecisse manifestum est. Et quia res digna tam catholicae confessioni, quam hereticae responsioni universorum iudicio aestimata est. Multi eum
 5 vel legere vel describere voluerunt. Sed non defuit qui vel pro studio doctrinae, vel pro caritatis officio ea quae a nobis dicta sunt scrupulosius retractaret. Et quaedam illic¹ vel superflua vel ambigua diceret, quae aliter possent a quibusdam, quam a me dicta sunt accipi. Proinde rursus ea ipsa pleniori² sermone in hoc libello digessi, ut et simplicitatem sensus mei ostenderem et scrupulum le-
 15 gentibus amputarem. Nam hoc est quod aio³ posse reprehendi quod ubi verbum dei ex persona filii posuimus, tale hoc verbum intellegere putemur,⁴ quale grammatici tradunt, spiritum⁵ oris aerem offensum intellegibilem auditum.⁶ Sed nos sapientiam non huius mundi quae destruitur sed illam quae ex deo est novimus, quae verbum dei deum esse⁷ insinuat
 20 cum dicit, (p. 5. v.) In principio erat verbum, et verbum erat apud deum et deus erat verbum. Omnia per illum⁸ facta sunt, et sine eo⁹ factum est nihil. Unde mirari me fateor hoc ita sentiri potuisse, quasi nos personam propriam verbi quod
 30 est filius negaremus, quem tot locis verum filium de vero patre natum non factum ingessimus.¹⁰ Nemo aut verbotinus nominat quem verè esse in persona sua sepius profitetur. Nam quomodo aut verum filium aut verum patrem confessi sumus si non vere proprietatem personarum tam patris quam filii servavimus? Sed quia unius dei vocabulum diximus personas negasse putamur? Sed¹¹ hinc veri simile visum est quod posuimus. Nos patrem et filium ita nominamus ut unum

deum in his personis et nominibus assignemus. Porro iterum pater et filius, etsi duo nomina appellantur ratione tamen et substantia, unum sunt, et cum patrem et filium statuo unitatem generis assigno. Haec enim intellegi posse estimata sunt, quasi ista vocabula inter patrem et filium ita posita sint ut est nomen et cognomen unius tamen personae cum ex superioribus; aut in interioribus.¹² dictis potuerit haec suspicio non admitti. Qui enim filium dei non aliunde natum dixeram quam propriae de patre, totum de toto, [integrum de integro perfectum de perfecto]¹³ consummatamque virtutem. Quomodo potui ipsum sibi¹⁴ patrem ipsumque¹⁵ sibi filium ponere, et hoc modo unam personam duobus nominibus appellare? quippe cum et hanc sectam id est sabellianam in eodem libello damnaverim et personarum distinctionem, secundum vocabulum scripserim? Nam et nemo pro una persona potest unum sunt dicere, vel unitatem generis, nisi personis assignare. Quis autem catholicorum ignorat patrem vere esse patrem? filium vere filium, et spiritum sanctum vere esse spiritum,¹⁶ sicut ipse dominus ad apostolos suos dicit. Euntes baptizate omnes gentes in nomine patris et filii et spiritus sancti? Haec est perfecta trinitas in unitate consistens, quam scilicet unius substantiae profitemur. Non enim nos secundum corporum condicionem divisionem in deo facimus, sed secundum divinae naturae potentiam quae in materia non est. Et nominum personas vere distinctas¹⁷ credimus, et unitatem divinitatis esse testamur, nec extensionem partis alicuius ex patre ut quidam putaverunt dei filium dicimus, nec verbum sine re velut

¹) Edd. ille, — ²) Edd. pleniori, — ³) Edd. ajunt, —

⁴) Edd. putemus, — ⁵) Edd. spiritum, — ⁶) Edd. auditum, — ⁷) Ed. A. om. esse, — ⁸) Edd. ipsum, — ⁹) Edd. ipso, — ¹⁰) Edd. A. V. om. quem tot locis verum Filium de vero Patre natum non factum ingessimus, — ¹¹) Edd. Et, — ¹²) Edd. inferioribus, —

¹³) Verba inter uncinos inclusa, suppleta sunt ab alia manu forte coeva. Haec vero admonitio extenditur etiam ad alia huiusmodi supplementa quae suis locis notabimus, — ¹⁴) Edd. om. sibi, — ¹⁵) Edd. ipsum, — ¹⁶) Edd. add. sanctum, — ¹⁷) Edd. constare. Ita fortasse et in codice sub rasura legendum.

sonum vocis accipimus. Sed tria nomina
et tres personas unius¹⁾ essentiae unius
maiestatis atque potentiae credimus. Et
ideo unum deum confitemur. quia unitas
5 maiestatis plurali²⁾ vocabulo deos pro-
hibet appellari. Denique patrem et filium
catholice nominamus. duos autem deos
dicere nec possumus nec debemus. Non
quod filius dei deus non sit. immo ve-
10 rus³⁾ de deo vero. sed quia non aliunde
quam de ipso uno patre dei filium novi-
mus proinde⁴⁾ unum deum dicimus. Hoc
enim prophetae. hoc apostoli tradide-
runt. hoc ipse dominus docuit cum dicit
15 ego et pater unum sumus. Unum ad uni-
tatem divinitatis ut dixi refert sumus. au-
tem (p. 6. r.) personis adsignat. sic⁵⁾ et
apostolus ait. Unus est inquit deus pater.
ex quo omnia et nos in ipso. et unus do-
20 minus iesus christus per quem omnia et
nos per ipsum. sed non in omnibus est
scientia. Qua de re explanatis his verbis
quae scrupulum non mihi qui scio quod
dixerim sed aliis inferebat⁶⁾ puto occa-
25 sionem male interpretationis fuisse sub-
latam. Nam et professio fidei manifesta
est. et persona cum vocabulis constat, et
una divinitas adsignata est. Vel si est⁷⁾
adhuc aliquit quod legentibus ambiguum
30 videatur in verbis. ad sensus debent ver-
ba conferri. quia non simplicitas verbo-
rum. sed mali intellectus obstinatio cul-
pari solet⁸⁾. At cum sensus noster cum
veritate concordet. et verba debent cum
35 ratione sincerissima. unde a simplicitate
christiana hachademicus disputator ab-
scedat⁹⁾. Multas quidem et graves here-
ses novimus a plurimis ebullire et ve-
neni vice ad intimum pectus canceris sui
40 virus infundere. Sed vinci illi facile pos-
sunt. vel facile vitari. quarum prima pro-

positione omne consilium pectoris pro-
ditur. At vero hii quibus multa nobiscum
paria sunt. facile possunt innoxias mon-
tes et soli deo. deditas fraudolenta socie-
tate percutere dum malorum suorum vi-
rus per bona nostra defendunt. Nihil
enim periculosius his hereticis. esse po-
test. quam qui cum integre per omnia
decurrant. Uno tamen verbo ac si veneni
guttam veram¹⁰⁾ illam ac simplicem fidem
dominicam¹¹⁾ et exinde apostolicae tradi-
tionis efficiunt. Unde vehementer nobis
cavendum est. ne se vel sensibus vel au-
ribus nostris huiusmodi aliquit latenter
insinuet. quia nihil tam cogit in mortem
quam sub optentu fidei integritatem eius
fidei¹²⁾ violare. Ut enim gypsum aqua
pernixtum lac colore mentitur. ita hic
per verisimilem confessionem tradicio
inimica suggeritur. qua de re non simi-
lilitudo confessionis sed sensus mentis est
ponderandus qua¹³⁾ confessio ipsa firma-
tur. Denique si diligentius et accuratius
attendatis cur voluerint de evangelica
et apostolica fide deque¹⁴⁾ patrum tradi-
tione essentiae¹⁵⁾ nomen auferri procul
dubio probatis hereses arrianam subtili
compendio brevi iam¹⁶⁾ sublata hoc no-
mine intromissam. Ne¹⁷⁾ hoc quidem ego
suspitione aut opinione collectum adfir-
mo. nec ut ipsi putant academicus dispu-
tator adisto ut simplices verborum sub-
tilitate contorqueam. sed ut contortos et
praus et tenui argumento compositos in
luce cognitionis exponam. Quo facilius
possit cognita et conperta iniquitas ab om-
nibus¹⁸⁾ evitari. Quae etenim causa quae-
ve¹⁹⁾ ratio extitit ut quod docendum²⁰⁾
quod credendum cunctis aeclesiis fue-
rat traditum quodque patres nostri apo-
stolici viri contra universas haereses

¹⁾ Edd. esse. — ²⁾ Edd. plurimum. — ³⁾ Ed. A. Deus. —

⁴⁾ Edd. perinde. Haec quoque lectio exhibetur a co-
dice, utraque fortasse ab eadem manu conscripta. —

⁵⁾ Edd. A. V. Sed. — ⁶⁾ Edd. inferebant. — ⁷⁾ Edd.
om. est. — ⁸⁾ Edd. culpam olet. — ⁹⁾ Edd. A. V. Ca-
put primum. — ¹⁰⁾ Edd. A. V. gutta, meram. —

¹¹⁾ Edd. A. V. Dominicae. — ¹²⁾ Codex sub rasura
deviolare. — ¹³⁾ Edd. A. V. quo, Ed. G. quia. —

¹⁴⁾ Edd. A. V. et de Ed. G. ac aequae. — ¹⁵⁾ Ed. sub-
stantiae. — ¹⁶⁾ Ed. A. breviam. — ¹⁷⁾ Edd. A. V.
Nec. — ¹⁸⁾ Cod. A. ab hominibus. — ¹⁹⁾ forte sub
rasura quae vero ut Ed. G. — ²⁰⁾ Edd. A. V. et. —

vel ¹ maxime arrianam quasi quendam obicem veritatis qua omnis aditus pestifera doctrina ² obstruerent sancto spiritu inundati ³ catholicae ratione posuerunt

5 Nunc magno nisu (p. 6. v.) ab his qui tunc aelogio arrianae labis additi sunt ut ⁴ laboretur auferri: Nisi ut filium dei mutabilem et convertibilem ut puto ⁵ non de propria patris substantia constitisse con-

10 fingant. cum ⁶ initium ex tempore et ortum ex nihilo nomen ex altero ⁷ semper docuerint. ⁸ propter quod ⁹ sepe damnati sunt: Nunc iam libere et securae cum ¹⁰ cunctis ecclesiae tradere et insinuare

15 possint. ¹¹ Videtis ergo omnia eos in tractatu ipsorum non evangelica fide sed subdola malignitate ad seducendos simplices quosque potuisse. unde ¹² non iam tam suspectum quam manifestum omni-

20 bus esse debet: Ita eos deum ex ¹³ deo posuisse ut arrius tradere solebat. ut ex deo factus sit non de ¹⁴ deo natus: Qui si natus est unius substantiae est. si factus est verus filius non est. et si verus filius non

25 est. nec verus deus est. aut si verus deus est. et de patre non. est: Duo sunt habentes singuli et voluntates proprias. et imperia diversa: Vel si concordia tantum et societate unum sunt. non tamen nec ¹⁵

30 substantia. verus ut iam dixi deus non erit. ¹⁶ Et ¹⁷ sic erit deus ut moyses faraoni potestate non genere. filius quoque ita credendus erit. ut per esaiam populo dictum est. filios generavi ¹⁸ et exaltavi. et

35 alibi. dii estis et filii altissimi omnes vocamini: ¹⁹ Sed et primogenitus ita habebitur. quomodo et israel a deo primoge-

nitus filius appellatus est. necnon et primogenitus totius creaturae quasi in ordinem ²⁰ factorum primogenitus habeatur: Ut ex eo seriem quendam creandis mundi rebus assignent: Denique sublato homousio. id est unius essentiae vocabulo. ²¹ similem genitoris posuerunt: Cum aliut sit similitudo. aliut veritas: Nam et homo ad imaginem et similitudinem dei factus est: Nec tamen quod deus ²² homo constitisse credendus est: Ita et filium dei similem volunt eum ²³ aliunde similem [ut] non de una ipsa sancta et beata patris substantia dicant: Qui si de patris substantia non est exucontio est. ²⁴ id est ex nullis extantibus. ut idem arrius dixit. sublato enim id. ²⁵ quod ex patre est. undecumque fuerit filius. necesse est ut et initium ex nihilo. et ortum ex tempore habeat: Nihil enim sine initio nisi solus deus: Unde et filius sicut ipse dominus ait: Ego et pater unum sumus: Quod ideo dixit ut duarum personarum vocabula unius deitatis. maiestatisque demonstraret: Sicuti ²⁶ et propheta ex voce dei: Erucitavit inquit cor meum verbum bonum dico ego opera mea regi: Vides ergo hoc verbum bonum filium dei esse. quem aliunde quam de paterno pectore. et ut ita dixerim de utero cordis dei credimus extitisse ²⁷. et proinde eum regem appellavit. ²⁸ quia ipse est rex regum. et dominus dominorum: ²⁹ Cui et omnia opera divina subiecta sunt ³⁰ omnia inquit patris mea sunt: De hoc et evangelista: In principio inquit erat verbum. et verbum erat apud deum et deus erat verbum: Omnia per

¹ Edd. A. V. et. — ² Edd. quo omnes aditus pestiferae doctrinae. — ³ Edd. A. G. mundati. — ⁴ Ed. A. om. tunc. Edd. G. V. nunc. — ⁵ Edd. omitt. ut. — ⁶ Edd. utpote. — ⁷ Edd. A. V. cui et. Ed. G. et qui. — ⁸ Edd. A. V. addunt ut. — ⁹ Cod. sub rasura, docuerunt. — ¹⁰ Edd. A. V. addunt et. Ed. G. habere. — ¹¹ Ed. G. omitt. cum; Edd. A. V. incunctanterque. — ¹² Edd. A. V. Caput secundum. — ¹³ Edd. posuisse: Edd. A. V. omitt. unde. — ¹⁴ Edd. A. V. de. — ¹⁵ Ed. A. ex. — ¹⁶ Edd. et. — ¹⁷ Edd. A. V. est. — ¹⁸ Edd. A. G. omitt. Et. — ¹⁹ Edd. A. V. genui. —

²⁰ Edd. A. V. omitt. vocamini. — ²¹ Edd. ordine. — ²² Edd. A. V. addunt, *ὁμοούσιον*, id est similem factori suo, Ed. G. similitudinem. — ²³ Edd. A. V. addunt est; nec quod deus est. Ed. G. est deus hoc etiam homo. — ²⁴ Edd. A. V. ut eum, Ed. G. ita Dei similem volunt ut aliunde. — ²⁵ Edd. *ἐξ αὐτοῦ ὅτιον* est. — ²⁶ Edd. A. V. eo. Ed. G. illo. — ²⁷ Edd. A. V. in unius deitatis maiestate monstraret, sicut. — ²⁸ Edd. A. V. credimus natum. — ²⁹ Edd. A. V. appellat. — ³⁰ Edd. A. V. Deum Dominum. — ³¹ Edd. A. V. divina opera succumbant qui dixit.

eum¹ facta sunt. et sine ipso² factum est. nihil: Igitur quod in principio erat semper fuisse credendum est sed nec aliunde (p. 7. r) esse quam de deo quod³ principium non habet. id est de corde patris
 5 quia eructavit inquit cor meum verbum bonum: Non enim dixit in principio factum est verbum. sed in principio inquit erat: Quodcumque principium verbi assignare volueris praeiudicatum habebis.
 10 quia in principio inquit erat: Non quod duo principia ex rerum diversitate dicam. sed quia sermo filius semper cum patre. et de patre natus. est ac perinde cuius origo principium non habet. semper
 15 tennus cum patre credendus est: Quia nec pater potest umquam sine filio nominari. nec filius sine patre vocari: Ac per hoc⁴ si semper non fuit verus deus esse non potest. sicut in sofiae nomine quia secundum apostolum ipsa⁵ est sapientia patris: Ego inquit ex ore altissimi prodixi: Non ergo aliunde quam de patre. quia semper cum patre. et ideo sapientia dei appellatur. ut numquam pater sine sapientia hoc est. sine filio suo esse⁶ creatur
 25 Haec est illa sapientia ineffabilis quae initio⁷ viarum dei apud salomonem vel condita vel genita vel creata describitur quam tamen sic conditam dicit ut semper eam cum deo fuisse ostendat: Quod enim initium deo dabit. ut initium quod christus deus sapientia patris sit. et numquam pater sine sapientia suasit possit sapientiae ipsius consi-

gnare⁸ Non enim ita deus sapientiam suam condidit. quasi aliquando sine sapientia sua⁹ fuerit. sed cum initium viarum¹⁰ dicat. initio¹¹ motus operis alicuius ostendit: Ut hoc initium habeat sapientia dei quod e¹² deo processit ad creanda omnia tam caelestia quam terrena¹³: Non quod coepit¹⁴ esse ideo creata est sapientia immo genita non sibi quia¹⁵ semper erat. sed his quae ab eo¹⁶ fieri oportebant. ut quia qualis et quanta esset sciri non poterat. de effectu operum suorum virtus eius et potentia nosceretur: Ut dum conditorem de conditis¹⁷ aestimamus. tum magis timeremus. cum facta miramur¹⁸: Haec est illa inquam sapientia dei quae dicit ego ex ore altissimi prodixi: Universitatis conditrix et effectrix id est filius dei per quem omnia et in quo omnia quia¹⁹ apostolus dixit. in ipso constituta sunt universa in caelis et in terra. visibilia et invisibilia. sive throni sive dominationes. sive virtutes sive principatus. sive potestates: Omnia per ipsum et in ipso condita sunt. et ipse est ante omnia et omnia in ipso constant: Hinc et salomon cum sit inquit una omnia potest. et permanens in se omnia innovat et per nationes in animas sanctas se transfert: Quod confirmans apostolus ait. in interiore hominem²¹ habitare christum. ut per quem in²² principio omnia facta sunt. per ipsum²³. in finem cuncta salventur: Sed²⁴ dicis mihi homousion quod est unius essentiae²⁵

¹ Edd. A. V. ipsum. — ² Ed. V. eo. — ³ Edd. A. V. quam ex eo qui. — ⁴ Edd. dicamus. — ⁵ Edd. A. V. add. semper Filius. quia semper Pater. *Et Deus* inquit erat Verbum. Quod Deus est. semper est ne si semper non fuerit verus Deus esse non possit. sicuti et in sofiae. — ⁶ Edd. ipse. — ⁷ Edd. A. V. fuisse. — ⁸ Edd. A. V. initium. — ⁹ Edd. A. V. dabis. ut initium possis sapientiae ipsius consignare? — ¹⁰ Edd. om. sua. — ¹¹ Edd. A. V. add. suarum. — ¹² Edd. initium. — ¹³ Edd. de. — ¹⁴ Ed. A. terrestria. — ¹⁵ Edd. A. V. non quo coeperit esse in Deo. Ed. G. non quomodo coepit esse ita creata. — ¹⁶ Edd. A. V. quae. — ¹⁷ Edd. ea. — ¹⁸ Ed. A. ut

quod de conditis. — ¹⁹ Edd. A. V. add. Caeterum si tu ita creatam Sapientiam dicas. ut Filium Dei creaturam intelligas. occurrit tibi Apostolus condemnans eos qui creaturam colunt. dicens: *Propter quod tradidit illos Deus in desiderium cordis eorum in immunditiam; ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis; qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium. et coluerunt et servierunt creaturae potius quam Creatori. qui est benedictus Deus in saecula* (Rom. I. 24.) — ²⁰ Edd. A. V. addunt ut. — ²¹ Edd. in interiori homine. — ²² Edd. A. V. a. — ²³ A. V. add. at. — ²⁴ Edd. A. V. Caput tertium. — ²⁵ A. V. substantiae.

nomen. ob hoc¹ nominari non oportere. Quia in scripturis divinis non continetur. Quaero autem o homo qui hoc prohibes utrum ideo nominari non debeat quia
 5 scriptum non est. an quia credere non licet. quod si ita credendus est, (p. 7. v.) cur non ita profitendum? Corde enim inquit apostolus creditur ad iustitiam. ore autem confessio fit ad salutem. Aut si ideo
 10 nominandum non est quia nec ita creditur. ² obtinuit arrianae labis adsertio. quae ideo patrem et filium unius essentiae³ negavit. ⁴ quia filium dei modo ex nihilo. modo ex patre sed ab alia substan-
 15 tia quando voluit. et unde voluit ⁵ factum inducit. Dummodo aliunde eum. et non de eo quod pater est extitisse confingat. Quem etsi natum dicit. sed hoc dictotenus. ⁶ quia rursus omne quod natum est factum
 20 intellegitur ⁷ eo quod et nos a deo geniti appellamur. ⁸ quos constat esse facturam. ⁹ Vel si arrianus non esset¹⁰ verum filium de vero patre natum non factum agnosces. Cur non eum cum patre unius
 25 substantiae¹¹ dicis?¹² frustra times. o homo profiteri quod credis. aut frustra credis. si ita non credis.¹³ et merito haereticus denotaris. et quamquam nunc¹⁴ immutaberis¹⁵ dictum quo putares¹⁶ prohibuisse dei filium nuncupari facturam. sed
 30 cum subiungis sicut aliquit horum quod factum est. ex aperto ostendis. Non ob hoc facturam dici noluisse.¹⁷ quasi non debeat factus intellegi. sed non ita factum vis.

sicut aliquit horum quod factum est. Sed tamen factum. aliter enim dicis factum. ut
 5 putō¹⁸ perfectam creaturam per quem facta sint omnia. dummodo et ipsum factum intellegas licet non ita ut cetera. sed ut
 ad id revertar quod dicis in scripturis divinis homousion. id est unius essentiae¹⁹ vocabulum non inveniri. finge hoc inter-
 10 rim sic sit ut²⁰ ubicumque substantia legitur res dei non deus accipiat. Quidquod²¹ et tu²² aliud quod scriptum non est pariter profiteris.²³ id est. deum ex
 deo lumen ex lumine. Quid ad haec dicis? aut totum mecum tene. aut totum obmitte. Si unius substantiae vocabulum
 15 ideo²⁴ times dicere quia scriptum non est. Timere idem²⁵ debes deum ex deo. et lumen ex lumine profiteri. Sed ego probo deum de deo. et²⁶ lumen de lumine. unius substantiae vocabulum. in scripturis dominicis²⁷ contineri. cum ipse dei filius
 qui deus est in evangelio suo dicat. Ego de deo patre exivi. Jure et merito deum
 20 de deo profitemur. quia de deo patre filium dei deum verum de deo vero natum esse cognoscimus. Sed non eo genere ut
 nos dii sumus appellati. vel ut moyses pharaoni deus sit²⁸ dictus. Sed quia verus²⁹ filius de vero patre natus non
 25 factus est.³⁰ Vere et confitenter³¹ deus de deo dicendus est.³² sic et lumen de³³ lumine. quod scriptum non est. Mecum quidem dicis. sed mecum omnino non sentis. ut³⁴ quia scriptum est de patre. deus

¹) Ed. A. add. Sed dicis mihi *ὑποκρίνομαι*, id est, unius substantiae nomen ob hoc potius quam Creatorem adorant servantes ea utique quae Apostolus et dixit: *Ut in nomine Iesu omnes genuflectant, coelestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confiteatur* (Philipp. II 10.) Et Moyses: *Adorant, inquit, eum omnes Angeli Dei* (Deut. XXXII. 43) Et David: *Omnes reges adorabunt eum* (Ps. LXXI. 11) Quod quidem in Scripturis non diceretur, sed quia ipse est Sermo Filius omnium opifex. Sed dicis *ὑποκρίνομαι* nominari. — ²) Edd. credendum. — ³) Edd. A. V. substantiae. — ⁴) Edd. denegavit. — ⁵) Edd. et quomodo voluit. — ⁶) Coeva manus (ut videtur) correxit, tenemus. — ⁷) Edd.

intelligit. — ⁸) Edd. A. V. appellemur. — ⁹) Edd. facturam. — ¹⁰) Edd. A. V. es et Ed. G. es. — ¹¹) Edd. A. V. unam substantiam. — ¹²) Ed. G. confiteris. — ¹³) Ed. G. profiteris. — ¹⁴) Ed. A. om. nunc. Ed. V. non. — ¹⁵) Edd. immutaveris. — ¹⁶) Edd. putaris. — ¹⁷) Ed. G. voluisse. — ¹⁸) Edd. utpote. — ¹⁹) Edd. A. V. substantiae. — ²⁰) Edd. A. V. eo quod. — ²¹) Ed. A. quamquam. — ²²) Edd. A. V. om. tu. — ²³) Ed. A. profitearis. — ²⁴) Edd. A. V. inde. — ²⁵) Edd. identidem. — ²⁶) Edd. A. G. om. et. — ²⁷) Edd. A. V. in divinis scripturis. — ²⁸) Edd. A. V. est. — ²⁹) Ed. A. add. est. — ³⁰) Ed. A. omittit, non factus. — ³¹) Edd. confideret. — ³²) Ed. A. et. — ³³) Ed. A. ex. — ³⁴) Edd. et.

lux est. et de filio ¹ hoc est verum lumen quod inluminat omnem hominem venientem in mundo. ² et lux lucet in tenebris. id est christus in seculo. et tenebrae cum non sunt adsecentae: Hi scilicet homines quorum ignorantiae et ³ tenebris obscecat ⁴ cor. christum ⁵ deum et verum dei filium non agnoverunt. Sed et ⁶ ipse dominus dicit: Ego sum inquit ⁷ lux mundi. qui me (p. s. r.) secutus fuerit non ibit in tenebris sed habebit lumen vitae: e(r)go ⁸ quia lumen pater. et lumen ⁹ filius. rectae lumen de lumine credimus. tu autem non lumen de lumine. ¹⁰ sed lumen ex lumine. ita adseris quasi a patre qui verum lumen est: Aliut tamen ¹¹ sit factum quod de ipsa patris substantia non sit: Sed sicut aliut quod ¹² lumen quamquam a deo sit factum. longe tamen aliut sit ab eo qui fuerit. ¹³ et ideo lumen ex lumine non de lumine dicis: Cum ergo haec ut praelocutus sum mecum ita non intellegas. tamen ea ¹⁴ ipsa quomodo cumque pronuntias cum scripta non sint: Cur non ¹⁵ unius substantiae vocabulum quod in scripturis non putas contineri mecum pariter profiteris? nisi quia tu ¹⁶ habuisti quomodo malignus sensus tuos oeculta fraude in utroque ¹⁷ contegeres. ut mecum hoc ipsum sono vocis exprimeres: Sed tamen longo dicti intellegentiam separares. sicut et illi heretici qui resurrectionem carnis negant. ad decipiendas animas simplices: Vae dicunt his qui non in carne ¹⁸ resurgunt. sed si discutias eos qui ¹⁹ hoc dixerint: Cum scias illos carnis resurrectionem

omnino negare. dicit ²⁰ tibi: Vae illi utique: erit qui in carne baptizatus non fuerit. anima ²¹ ipsius dum in corpore est. de morte delictorum suorum et sepulchro criminum per baptismum in eadem ²² carne resurrectionem defendunt: Nam ²³ ipsius carnis salutem excludunt. Ita ²⁴ et hi per veri similem confessionem innocentium mentes oeculta fraude seducunt. et ut solet letale poculum mellis dulcedine temperatum suavitate fallente perimere: Sic et hoc malum per blanda ²⁵ aurium audientium sensus quadam labe contaminans contagione adherentes ²⁶ inficit: ²⁷ Denique ²⁸ nunc potuissent ²⁹ hominibus sicut et cetera verba ³⁰ verbotenus nominare si habuissent. ³¹ quomodo illum ad aliam intellegentiam saevo ³² sensu perverterent: Sed cum viderent se in hoc verbo concludi nullam omnino mentionem huius rei fieri voluerunt: Ne aut profitendo hoc cederent. aut credentes professi viderentur: Subtili ingenio excusantes. quod aut scriptum non esset. aut deum in substantia dici non oportere ³³ ne corporeus crederetur: Deus etenim inquit ³⁴ efficit ut sit substantia: Non tamen ut ipse deus. in substantiam ³⁵ deputetur. quippe aiunt cum omnis substantia contraria recipiat: Deus vero qui nihil diversum admittere potest in substantia dici non debet. ignoscere tibi si hoc simpliciter diceret si rationem velis ³⁶ scire. si rudis ad hanc questionem accederes. si non ipse esses qui semper ³⁷ de alia substantia vel de nullis extantibus dei filium adsereres: ³⁸ Ac cum idem

¹) Edd. erat lux vera quae. — ²) Edd. in hum mundum. — ³) Edd. et. — ⁴) Edd. obscecatum. —

⁶) Edd. add. verum. — ⁷) Coeva manus corr. Ergo. —

⁷) Edd. et. — ⁸) Edd. lux. — ⁹) Edd. A. V. omitt.

credimus. tu autem non lumen de lumine. — ¹⁰) Edd.

Aliud lumen. — ¹¹) Edd. quodlibet. — ¹²) Edd. fecerit.

— ¹³) Edd. ea. — ¹⁴) Edd. add. et. — ¹⁵) Edd. A. V. om.

tu. Ed. G. tu in illis tuis. — ¹⁶) Edd. A. V. qui in carne

non. — ¹⁷) Edd. A. V. cur eos. — ¹⁸) Edd. dicent. —

¹⁹) Edd. ut anima. — ²⁰) Edd. A. V. add. in eadem

resurgat. Solius enim animae per lavacri vitalis gra-

tiam resurrectionem in carne. Ed. G. in eadem carne resurrectionem negat. Sicut ergo hi verbotenus defendunt. — ²¹) Edd. A. V. add. et. — ²²) Edd. A. V. om. Fra. — ²³) Add. A. V. blandimentum Ed. G. blandimenta. — ²⁴) Edd. A. V. vitii adhaerentis. — ²⁵) Cod. sub rasura. inficit. Edd. A. V. Caput IV. — ²⁶) Edd. add. et. — ²⁷) Edd. A. V. possent. — ²⁸) Edd. om. verba. — ²⁹) Edd. A. V. haberent. — ³⁰) Edd. A. G. saevo. — ³¹) Ed. G. oporteret. — ³²) Edd. A. V. inquit. — ³³) Edd. substantia. — ³⁴) Edd. velles. — ³⁵) Edd. A. V. add. vel. — ³⁶) Edd. A. V. asserebas.

ipse sis qui hinc saepe convictus saepe confessus. saepe negando. ¹ saepius ut ² aliter immutando damnatus sis. ³ qui nunc etiam nunc cui ambitionem et potentiam ⁵ regum exagites ⁴ turbes omnia. quomodo me putes ignoscere tibi posse frequentius eadem retractanti. sed ne videatur ⁶ (p. 8. v.) haec perversitas praeiudicata magis quam examinata damnari. brevit- ¹⁰ ter tibi de hac oppositione respondeam. Prohibes itaque in deo substantiam nominari. quasi omne quod substantia dicitur res ipsa unius generis habeatur. an ignoras aliter caelestia aliter terrena ¹⁵ constare. sed et in ipsis caelestibus atque mundanis rebus magnam differentiam interesse. Aliter enim angeli aliter singulae quaeque ⁷ virtutes constitutionum suarum substantias acceperunt. sicut apostolus ait: Alia claritas solis. alia claritas ²⁰ lunae. alia claritas stellarum. Sic et in hoc mundo ut diversa rerum genera. ⁸ ita et diversa corpora animarum et omnia ⁹ sui cuiusque generis substantia noscuntur. sicut apostolus dicit: Non omnis ²⁵ caro una atque ¹⁰ eadem caro. Si ergo ea quae a deo facta sunt diversas qualitates substantiarum habent suarum. Tu putas in deo talem esse substantiam qualem ³⁰ habet aliquis ¹¹ horum quod factum est ut possit contraria recipere? absit: Quae est ¹² enim substantia dei nisi ipsum ¹³ quod deus simplex singulare purum, nulla concreatione ¹⁴ permixtum. limpidum bonum perfectum beatum integrum sanctum totum: An putas tu inane aliquid ³⁵ esse. et vacuum quod deus est? hoc enim

dici blasphemia est utinam ¹⁵ putetur per quem cuncta constiterunt. ¹⁶ quia ¹⁷ omnia verbo edidit. ratione composuit. virtute perfecit. cuius nutu et imperio universa geruntur. ¹⁸ cuncta deserviunt. Et bene de deo scriptum est: ¹⁹ Ego sum qui sum. et qui est misit me. Et ipse salvator et dominus haec est inquit vita aeterna ut cognoscant te solum et ²⁰ verum deum et quem misisti iesum christum. Est ergo in essentia ²¹ sua deus cui ²² cognitio vita aeterna est. qui est ²³ tantus est. quantus dici non potest: Qui tunc dignae estimatur. cum inaeestimabilis dicitur. Est ²⁴ utique velis ac nolis. ergo ipsum quod est hoc erit ²⁵ substantia eius rei quae esse defenditur. Quod tamen ut iam dictum est. quantus et qualis ²⁶ sit nec mente concipi. nec sensu aestimari. nec animo definiri potest: Dummodo constet [et] esse creditur ²⁷ ut de eo ipso quod deus est inde sit. . . . filius ut verus sit filius. et vere ²⁸ sit pater in filio et filius in patre. Hoc erit homousion. hoc est unius essentiae ²⁹ cum patre. sicut ipse dominus ait: Ego in patre et pater in me. ³⁰ Ego et pater unum sumus. Et ego de deo patre exivi. et qui me vidit vidit ³¹ et patrem. Non immerito quia filius dei de deo patre natus est. et ideo de unitate substantiae et de maiestate divinitatis ³² unum sunt. sicut et hieremias propheta ait. ³³ Quis stabit in substantia dei ³⁴ et videbit verbum domini. et iterum apud eundem ³⁵ et si stetissent in substantia mea ³⁶ avertissem eos ab studiis eorum pessimis. Et apud salomonem. substantia mea dulcedo mea

¹) Edd. A. V. negasti. — ²) Edd. A. V. om. ut. — ³) Edd. A. V. es. — ⁴) Edd. A. V. nunc vi, ambitione et potentia exagitas. Ed. G. nunc ambitione et potentia regnum exagites ac. — ⁵) Ed. A. om. quaeque. — ⁶) Edd. A. V. genera rerum, Ed. G. genera sunt rerum. — ⁷) Edd. A. V. et omnibus. — ⁸) Edd. A. V. om. una atque. — ⁹) Edd. aliquid. — ¹⁰) Edd. est enim. — ¹¹) Cod. sub rasura, ipsud. — ¹²) Edd. concretionem. — ¹³) Edd. ut inane. — ¹⁴) Ed. G. consistunt. — ¹⁵) Edd. qui. — ¹⁶) Edd. A. V. reguntur. — ¹⁷) Edd. A. V. legis scriptum, Ed. G. in lege scri-

ptum est. — ¹⁸) Edd. om. et. — ¹⁹) Ed. A. in substantia essentia. Ed. V. in substantia. — ²⁰) Edd. cuius. — ²¹) Edd. et. — ²²) Edd. A. V. om. est. — ²³) Edd. A. V. est. — ²⁴) Edd. A. V. quantus et qualis. — ²⁵) Edd. A. V. esse quod esse creditur, Ed. G. quod esse creditur. — ²⁶) Edd. verum. — ²⁷) Edd. A. V. substantiae. — ²⁸) Edd. add. et. — ²⁹) Edd. videt, videt. — ³⁰) Edd. A. V. deitatis. — ³¹) Edd. A. V. prophetavit. — ³²) Edd. Domini. — ³³) Edd. A. V. om. apud eundem. — ³⁴) Edd. A. V. add. et si audissent verba mea.

est: ¹ Cum vero unitate substantiae ² in patre et filio. non solum prophetica sed ³ evangelica auctoritate cognoscas. quomodo dicis in scripturis divinis homou-
⁵ sion non inveniri quasi alius sit homou-
 sion. quam quod dicit. ego de deo patre exivi. et ego (*p. g. r.*) et pater unum sumus. vel quod prophetae ex aperto substantiam dei intimarunt: ⁴ Haec est
¹⁰ autem omnis ratio ⁵ in patre et filio [ut] unitatem substantiae credas. licet. res ipsa. ⁶ quae est inenarrabilis defini-
 ri non possit. ⁷ ut sive lumen de lumine dicas. sive virtutem de virtute. ⁸ sive
¹⁵ spiritum de spiritu. sive deum de deo: ⁹ Quodcumque de deo ¹⁰ dixeris unius tamen
 essentiae patrem et filium credas. id est ¹¹ de eo ipso quod pater est filium natum
²⁰ intellegas: Nam si aliquam compa-
 rationem de his rebus quae videntur in eo facias ipsa dissimilitudine rerum non
 rationes ostendis ¹² sed altercationem disputationis inducis: ¹³ Et quia ex voce dei
²⁵ scriptum est ¹⁴ i. cui me comparabis ac
 proinde deus cui adsimilari nihil potest sufficit credi quod esse ¹⁵ sentitur quia ¹⁶
 ipse credi se voluit non indicari. ¹⁷ nec examinari: ¹⁸ Denique de hoc ipso quod
³⁰ mecum profiteris ¹⁹ aliquam similitudinem velis in deo conferre. nescio an
 quod comparaveris possis expraessius definire. ut putas eum ²¹ dicis lumen ex lumine.
 si ad explanandum illud scrupo-

losa narratione cogaris. quaero quomodo lumen ex lumine credas. utrum quasi lucernam ex lucerna. vel quasi solem ex sole. ut aut duas lucernas. aut duos soles quasi duos deos sub hoc exemplo inducas. an ²² splendorem luminis eiusdem lucernae. vel claritatem solis de eodem sole fulgentem. lumen de lumine consignes. ut in matrice ²³ luminis patris figuram adsimiles. filium vero in splendorem eiusdem ²⁴ claritatis ostendas. ut ex eo ²⁵ propheta dixerit apud te est fons vitae. et in lumine tuo videbimus lumen: Vel salomon ²⁶ dicit candor est lucis eternae et speculum sine macula dei maiestatis. et imago bonitatis illius. ²⁷ Apostolus hinc ²⁸ praedicaverit salvatorem nostrum imaginem esse invisibilis dei. eo quod et ²⁹ imago solis lux sua sit. quae de eodem sole procedit: Sed quanta ad haec responderi possunt quae lites generant. quod apostolus prohibet. longum est dicere: Quippe ³⁰ cum constet lumen illud quod ³¹ est aestimari conprehendi et definiri non posse. nec debere ³² aliquid ex his quae in hoc mundo sunt maiestati divinae comparari. quia nihil de omnibus quae videntur aut dicuntur secundum id quod Deus est. condigna similitudine aestimari potest: Quippe cum in ³³ ipsis intellectibus et sensibus maior sit. et ³⁴ ideo praemonui ³⁵ ut tantum de unitate ³⁶ substantiae crederes. et verum filium de vero

¹) Edd. A. V. Caput V. — ²) Edd. cum ergo hanc unitatem substantiae. — ³) Edd. A. V. add. et. — ⁴) Edd. A. V. intimabant. — ⁵) Edd. A. V. nominis ratio ut. — ⁶) Edd. rem ipsam; ita et in Cod. sub ratura. — ⁷) Edd. definire non possis. — ⁸) Edd. A. V. Verbum de Verbo. — ⁹) Edd. A. V. Dominum de Domino. — ¹⁰) Edd. A. V. de eo. — ¹¹) Edd. A. V. et de. — ¹²) Edd. A. V. om. natum. — ¹³) Edd. A. V. ostendes. — ¹⁴) Edd. A. V. induces. — ¹⁵) Ed. A. ut cuius voce descriptum est. — ¹⁶) Edd. A. V. quod ipse. — ¹⁷) Ed. A. quem. — ¹⁸) Edd. indicari. — ¹⁹) Edd. A. V. om. nec examinari — ²⁰) Ed. A. addit. ad. Ed. G. add. si. — ²¹) Edd. ut puta cum. ²²) Edd. A. V. aut. Ed. G. in. — ²³) Edd. A. V. matricem. — ²⁴) Edd. A. V. om. ejusdem. — ²⁵) Edd. A. V.

quod de eo. — ²⁶) Edd. add. cum. — ²⁷) Edd. A. V. add. Vel. — ²⁸) Edd. A. V. hic. — ²⁹) Edd. A. V. om. et. — ³⁰) Verba quae sequuntur usque ad ea « naturalis foederis lege, consignat » occurrunt etiam in sermone suppositio D. Augustini sub n. CXIII. Appendix Tomi V. (apud Migne Tom. XXXIX pag. 1970). Porro huiusmodi lectio concordat cum Codice nostro quoties ab Edd. A. et V. discrepat. Ejus variantes hic notantur sigla Au. — ³¹) Edd. A. V. add. Deus. Ed. Au. lumen istud divinitatis aestimari. — ³²) Edd. A. V. nec vere. Ed. Au. definiri non posse. ideo praemonet ut tantum de unitate substantiae spiritualiter credatis . . . cognoscatis. — ³³) Edd. omitt. in. — ³⁴) Edd. A. V. om. et. — ³⁵) Ed. A. praemonuit. — ³⁶) Edd. A. V. ut divinitatem Ed. G. ut vanitatem.

patre cognosceres: De qualitate autem rei
requirere non deberes quia quale aut
quantum sit scire non potes. ¹ hoc enim
prophetae. hoc apostoli praedicaverunt.²
5 Denique ³ pro captu pro viribus pro fide
nostra intuemur ⁴ deus quid sit. et vi-
deamus an ei possit aliquid comparari:
Certe hoc est deus quod ⁵ et cum dicitur.
non potest dici cum aestimatur. non
10 potest aestimari. cum comparatur. non
potest comparari. cum definitur ipsa ⁶
definitione ⁷ crescit qui caelum manu sua
cooperit. ⁸ pugno omnem mundi (p. 9. v.)
ambitum cludit. ⁹ quem totum omnia ne-
15 sciunt et metuendo sciunt. cuius nomini et
virtuti famulatur hic orbis. et ipsa ¹⁰ ele-
mentorum sibi succedentium momenta-
nea vicissitudo ¹¹ testatur: Hoc inquit ¹² vi-
de ergo si potest aliquid esse cui possit
20 pater et filius comparari: Quia talis est
filius qualis est pater. non enim ipse ¹³
unum cum patre se diceret. nisi talem
se de patre ¹⁴ qualis est ¹⁵ pater sciret: Ratio
quaedam quae apud grecos ¹⁶ nuncu-
25 patur. ¹⁷ quae inter patrem et filium perso-
nas vel vocabula distinguit. quia et ipse
filius ratio dicitur. quae tamen ratio mul-
tis nominibus appellatur: Modo verbum.
modo virtus. ¹⁸ modo thesaurus. modo re-

tia. modo aratrum. modo fons. modo pe-
tra. modo lapis angularis. modo agnus.
modo homo. modo vitulus. modo aquila.
modo leo. modo via ¹⁹ veritas et vita ²⁰ cum
sit deus omnia in omnibus: Ut per haec
vocabula divinarum disputationum ²¹ my-
steria cognoscantur. ²² non ut ipsa maiestas
filii dei propriae monstretur. ²³ Hoc ²⁴ est
enim filius dei eo ²⁵ quod pater est. alius
idem per quem facta sunt omnia: ²⁶ Nam
ob hoc verbum nuncupatur. quia semper
in patre et de patre ²⁷ et nihil pater sine
eo ²⁸ iussit aut fecit: Virtus dicitur quia
propriae de deo est. ²⁹ et omnis potestas
patris ³⁰ in ipso consistit: Sapientia appel-
latur quia non aliunde quam de patre ve-
niens. ³¹ credentibus archana caelestia ³²
reservavit: Dextera nuncupatur quia per
eum omnia opera divina perfecta sunt.
Brachium dicitur quia ab ipso omnia
continentur: Margarita appellatur ut ni-
hil illo ³³ pretiosius habeatur. ³⁴ Thesaurus
dicitur. ut ³⁵ in ipso omnes opes ³⁶ divitiae
regnorum caelestium reconditae ³⁷ agnos-
cantur. ³⁸ Retia dicitur quia per ipsum et
in ipso de mare ³⁹ saeculi diversa gen-
tium multitudo more ⁴⁰ piscium per bap-
tismum ⁴¹ in ecclesia congregatur. ubi
bonorum malorumque discrimen agno-

¹) Edd. A. V. possis. Ed. An. quia qualis aut
quantus sit, sciri non potest. — ²) Edd. A. V. Ca-
put VI. — ³) Apud S. Hilarium Pictav. (Migne
Tom. IX p. 885) in Libello anonymo sub titulo *Li-
ber de Patris et Filii unitate*, continentur excer-
pta Cap. VI. et VIII. huius operis ab hisce verbis,
usque ad illa: « Quia etsi Abrahae visus est, sed in
forma humani corporis visus est quae de ejus fue-
rat carne. » Ejus vero lectiones quae differant a
nostro Codice et cum Edd. A. V. consonant, sigla
H. denotamus. — ⁴) Edd. intuemur. — ⁵) Edd. A. V.
hic est, de quo. — ⁶) Edd. A. V. add. sua. —
⁷) Ed. H. add. sua. — ⁸) Edd. A. V. H. operit. Ed.
G. cooperit. — ⁹) Edd. claudit. — ¹⁰) Ed. H. famu-
lantur, hunc orbis ex ipsa. — ¹¹) Ed. H. vicissitu-
dine. Ed. Au. add. serviendum testatur. Videte ergo
si potest. — ¹²) Edd. A. V. om. Hoc inquit. —
¹³) Edd. A. V. add. se. — ¹⁴) Edd. A. V. om. de
Patre. — ¹⁵) Ed. G. add. et. — ¹⁶) Edd. add. ὡς ἔστι.
— ¹⁷) Ed. H. appellatur. — ¹⁸) Edd. add. modo sa-

pientia, modo dextera, modo brachium, modo mar-
garita. — ¹⁹) Edd. A. V. H. add. modo. — ²⁰) Ed.
A. modo vita. Et. — ²¹) Edd. dispositionum, Ed. H.
disputationum. — ²²) Ed. H. cognoscantur deinde ce-
tera omittit usque ad, Nam. — ²³) Ed. Au. definita
monstretur. Hoc enim Filius Dei quod Pater est,
non aliud. — ²⁴) Edd. A. V. Quid, Ed. G. Hic. —
²⁵) Edd. A. V. de eo. — ²⁶) Edd. A. V. Alius idem.
Nam et ob hoc. — ²⁷) Edd. A. V. H. quia ex pro-
prio divino ore processit. — ²⁸) Edd. A. V. H. add.
aut. — ²⁹) Edd. A. V. H. quia vere de Deo et sem-
per cum Deo est. — ³⁰) Ed. Au. om. patris. —
³¹) Edd. A. V. H. quia de corde Patris adveniens. —
³²) Ed. H. arcana in caelestibus om. credentibus. —
³³) Ed. Au. co. — ³⁴) Ed. H. invenitur. — ³⁵) Ed.
Au. quia. — ³⁶) Edd. add. et, Ed. H. om. opes. —
³⁷) Ed. A. conditae, Ed. H. quae reconditae. — ³⁸) Ed.
Au. cognoscuntur. — ³⁹) Edd. mari. — ⁴⁰) Edd. A. V.
sicut, Ed. H. om. more. — ⁴¹) Edd. A. V. per aquam
baptismatis, Ed. H. om. per baptismum. —

scitur¹ Aratrum nuncupatur. quia signo crucis eius² dura pectora subiguntur³ ut necessario semini⁴ praeparentur. Fons aquae vivae⁵ appellatur. quia ex eo scientia⁶ corda caelestis aquae gratia inrigantur⁷. Petra dicitur quia credentibus. fortitudinem. incredulis duritiam praestat⁸. Lapis angularis dicitur. quia utrosque parietes novi et veteris testamenti. ipse⁹ unus et mediator. in semetipso continens copulavit¹⁰. Agnus appellatur¹¹. ut innocentia christi et passio demonstretur¹². Homo dicitur quia secundum carnem propter nos homines nasci dignatus est¹³. Vitulus dicitur quia propter nostram salutem immolari¹⁴ sustinuit. Aquila dicitur quia post venerabilem resurrectionem ut rex alitum ad patris revolat sedem¹⁵. Leo est dictus. quia ipse est rex regum quia mortem ac diabolum¹⁶ virtutis suae potestate comminuit. Via est quia per se ipsum ad patrem accessus est¹⁷. Veritas est. quia mendacium nescit. Vita est. quia dat vitam ipse universa (p. 10. r.) significat¹⁸. Vides ergo propter¹⁹ haec vocabula significationes dispositionum et operum divinorum praecostensa. ²⁰ non tamen ipsum²¹ propriae definitum. Est ergo pater deus immensus aeternus. inconprae-

hensibilis. inaeestimabilis est. et filius dei et dominus noster. ²² tantus quantus et²³ pater. sed non aliunde quam²⁴ de patre quia ego inquit de deo²⁵ patre exivi. Hoc est lumen de lumine. ²⁶ sed ne ex eo occasionem aliquam hereticus rapiat. ²⁷ cum duo nomina vel duas personas. id est patris et filii statuo quasi duos deos ex diversitate confingam²⁸. Nos vero²⁹ patrem et filium ita nominamus. ut unum deum in his personis et nominibus³⁰ consignemus. Viderint philosophi viderint heretici discipuli philosophorum. ³¹ cum diis et hominibus et caelis suis apud quos numeros³² iste deorum potestatum diversitate variatur. Nobis tamen unus deus est pater ut apostolus dixit. ex quo omnia et nos in³³ ipso. et unus dominus iesus christus deus dei filius. per quem omnia et nos per ipsum³⁴. Nam duo quid aliud intelleguntur³⁵ quam duorum. per partes diversa³⁶ substantia. et cum ipsis nominibus dissotia³⁷ natura agendi ac iuvandi³⁸ tam voluntas quam imperia diversa³⁹. Porro pater ac filius et si duae personae creduntur ratione tamen et substantia unum sunt. Nam inaequalium societas mellis⁴⁰ offensa est. et iniuria⁴¹ eius qui verus deus. si non verus. alius⁴²:

¹) Ed. H. discrimina cognoscuntur. — ²) Edd. A. V. suae, Ed. H. suae gentium. — ³) Edd. A. V. subijciuntur. — ⁴) Edd. A. V. add. ipsa. — ⁵) Ed. H. om. vivae. — ⁶) Alia manus corr. scientia, Ed. H. sitientium. — ⁷) Edd. A. V. irrigantur. — ⁸) Edd. A. V. H. om. ipse. — ⁹) Ed. A. dicitur. — ¹⁰) Edd. A. V. H. pati. — ¹¹) Ed. H. quasi remis alitum ad Patrem revolvit. Idem. Ed. Au. ad Patris sui revolvit sedem. — ¹²) Edd. A. V. zabulum — ¹³) Edd. A. V. quia per ipsum ascensus est. Ed. H. quia per ipsum accessum habemus ad Deum Patrem. Ed. G. om. se. — ¹⁴) Edd. A. V. H. quia ipse universa vivificat. Ed. G. quia dat vitam. et ipsum haec universa significant. Ed. Au. Ipse universa significat. — ¹⁵) Edd. A. V. per. Ed. H. quia per. — ¹⁶) Edd. A. V. praecostensa. Ed. H. praecostensae sunt. — ¹⁷) Edd. A. V. add. Deum. Ed. H. non tamen ipse Deus per haec proprie definitus est. — ¹⁸) Edd. A. V. Est et Filius ejus Deus et Dominus. Ed. G. Est et Filius Deus et Dominus. Ed. H.

Est et Filius ejus Dominus n. Ed. Au. Est et Filius Deus etc. — ¹⁹) Ed. H. Au. est. — ²⁰) Ed. H. sed. — ²¹) Edd. A. V. H. om. Deo. — ²²) Edd. A. Au. Caput VII. Hic deficit pseudo-Hilarinus et omisso integro Cap. VII. subiungit pauca ex Cap. VIII. — ²³) Edd. A. Au. capiat. — ²⁴) Edd. A. V. deos dicam ut illi duos ex diversitate configunt. — ²⁵) Edd. A. V. vero — ²⁶) Ed. Au. et in omnibus assignemus. Porro Pater etc. ut inferius, ceteris omissis. — ²⁷) Edd. A. V. discipuli eorum qui potestatum diversitate variantur. — ²⁸) Coeva manus corr. numeros. — ²⁹) Edd. A. V. ex. — ³⁰) Ed. A. Nam per duo quid aliud intelligitur. Ed. V. Nam duo quid aliud intelligatur. — ³¹) Edd. A. V. divisa. — ³²) Edd. A. V. dissociata. — ³³) Edd. A. V. iubendi. — ³⁴) Edd. A. V. divisa. — ³⁵) Edd. melioris. — ³⁶) Edd. A. V. in injuriam. Ed. Au. add. est. — ³⁷) Edd. A. V. Deus est. non verus alius comparatur. Ed. G. Deus est. si ei non verus alius comparatur. Ed. Au. est Deus si non verus alius comparetur. —

est qui mittit quam qui mittitur. Proinde maior.¹ est pater filio. quia filius a patre se missum assidue commemorat. Quod quidem apostolus ita ait: Misit deus filium suum factum ex muliere. Quo nomine quis catholicus nesciat? non eum privationem virginitatis sed differentiam sexus haebreo loquendi more significare voluisse. Itaque cum ait: Misit deus filium suum factum ex muliere. satis ostendit eo ipso missum filium quo factus est ex muliere. Quod ergo de deo natus est. in hoc mundo erat. et mundus per eum factus est. quod autem de maria natus est. in hunc mundum missus advenit. Unus tamen atque idem filius dei et qui erat et qui missus. est ad unitatem.² etenim personae copulatus. et quodammodo unitus est homo dei verbo. cum veniente plenitudine temporis missus est. in hunc mundum filius dei factus

ex femina. ut fieret ex tempore filius hominis. idem ipse qui erat ab aeterno filius dei. Unde si quaeratur³ a me ipsa incarnatio quomodo facta sit. ipsum verbum dico carnem factum. id est hominem factum. Nec tamen in hoc quod factum est. fuisse mutatum. Adsumpsit enim carnem. non se convertit in carnem qua facta ita verbum dei scribitur factum. sicut ea crucifixa⁴ dominus maiestatis scribitur crucifixus. Sicut etiam ea creata vel creanda illa quo aeterna patris. sapientia creatam ex se esse. Quaeque omnia idcirco ad verbum dei referuntur ut una filii dei persona insinuetur. ne quasi duo christi esse videantur. Ita sanae ut ibi sit non solum verbum dei et hominis caro. (p. 10. v.) sed etiam rationalis hominis anima atque hoc totum et deus dicatur propter deum. et homo propter hominem.

¹) Hic in codice interruptum tractatus D. Gregorii, et verba quae sequuntur a D. Augustini tractatu de Trinitate lib. II. n. 7. et 8 mutuata sunt, non sine aliqua differentia, uti ex amborum collatione apparet. — Ed. « Sed in his convicti, ad illud se convertunt ut dicant, Major est qui mittit quam qui mittitur: proinde major est Pater Filio quia « Filius a Patre se missum assidue commemorat » etc. » — Et post nonnulla alia a nostro compilatore ommissa, haec sequuntur ibid. n. 8. — « Et de « Filio quidem ita scribit Apostolus: *Cum autem venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub Lege, ut eos qui sub Lege erant redimeret.* (Galat. IV. c. 4. 5). *Misit, inquit, Filium suum factum ex muliere.* Quo nomine quis catholicus nesciat, non eum « privationem virginitatis, sed differentiam sexus » haebreo loquendi more significare voluisse? Cum itaque ait, *Misit Deus filium suum factum ex muliere*, satis ostendit eo ipso missum Filium quo factus est ex muliere. Quod ergo de Deo natus est, in hoc mundo erat; quod autem de Maria natus est, in hunc mundum missus advenit etc. » —

²) Verba autem quae mox subsequuntur ex ejusdem Tractatus Libro IV. n. 30. de prompta sunt. « Verbo itaque Dei ad unitatem personae copulatus, et quodam modo commixtus est homo, cum veniente plenitudine temporis, missus est in hunc

« mundum factus ex foemina Filius Dei, ut esset et « Filius hominis propter filios hominum etc. » — Haec confer etiam ea quae habentur in eodem Tract. Lib. II. n. 9. — « factum in tempore, ut incarnatum « Verbum hominibus appareret quod in ipso Verbo sine tempore erat. » — Cf. etiam Sermonem CLXXXVII in quo legimus: — « Et cum carnem « assumpsit ex tempore . . . non in carne amisit « aeternitatem. » — ³) In libro IV. Cap. XXI n. 31 ejusdem tractatus de Trinitate haec leguntur. — « Si « autem quaeritur ipsa incarnatio quomodo facta sit; « ipsum Verbum Dei dico carnem factum, id est, hominem factum, non tamen in hoc quod factum est « conversum atque mutatum: ita sane factum, ut ibi « sit non tantum Verbum Dei et hominis caro, sed « etiam rationalis hominis anima, atque haec totum « et Deus dicatur propter Deum et homo propter « hominem. » — Cetera vero quae apud D. Augustinum non inveniuntur, a compilatore inserta sunt. — ⁴) In eodem Tract. Lib. I n. 28 legimus. — « Ex « forma enim servi crucifixus est, et tamen Dominus gloriae crucifixus est. » — Cf. etiam D. Augustinum contra Maximinum Lib. II. Cap. XX n. 3. ubi inter cetera haec habentur. — « Hoc propter unitatem « personae dictum est, quoniam una persona est « Christus Deus et homo . . . si unitatem personae, (attendas), et Filius hominis descendit de « caelo, et Filius Dei est crucifixus. »

II.

CONFESSIO FIDAEI CATHOLICAE QUAM

PAPA DAMASUS MISIT AD PAULINUM ANTIOCHAENUM EPISCOPUM.¹

Post concilium² nicaenum in concilio quod in urbe roma postea congregatum est a catholicis episcopis: Addiderunt de spiritu sancto. quia postea hic error inolevit. ut quidam ore sacrilego auderent dicere spiritum sanctum. factum esse per filium³

Anathematizamus eos qui non tota libertate proclamant eum cum patre et filio unius potestatis esse. atque substantiae: Anathematizamus quoque eos qui Sabellii secuntur errorem eundem dicentes patrem esse. quem et⁴ filium: Anathematizamus arrium atque eunomium qui pari impietate licet sermone dissimili filium et spiritum sanctum adserunt esse creaturas: Anathematizamus macedonianos qui de arrii stirpe venientes. non perfidiam mutaverunt sed nomen: Anathematizamus fotinum qui hebionis heresim instaurans dominum iesum christum. tantum ex maria constitetur: Anathematizamus eos qui duos filios adserunt. unum ante saecula. et alterum post adsumptionem carnis ex virgine: Ana-

thematzamus eos qui pro hominis anima rationabili et intellegibili dicunt dei verbum in humana carne versatum. cum ipse filius sit verbum dei. et non pro anima rationabili et intellegibili in suo corpore fuerit. sed nostram id est. rationabilem et intellegibilem sine peccato animam susceperit atque salvaverit: Anathematizamus eos qui verbum filium dei. extensione aut collectione. et⁴ a patre separatum⁵ insubstantivum et finem habiturum esse contendunt: Eos quoque qui de ecclesiis ad ecclesiam⁶ migraverunt. tandiu a communione nostra habemus alienos. quamdiu ad eas redierint civitates in quibus primum sunt constituti: Quod si alius alio transmigrante in loco⁷ viventis est ordinatus. tamdiu vacet sacerdotii dignitate qui suam deserunt civitatem. quamdiu successor ejus quiescat in domino: Si quis non dixerit semper patrem. semper filium. semper spiritum sanctum esse. anathema sit: Si quis non dixerit filium natum de patre idest de substantia divina ipsius. anathema sit.

¹) Collectio Canonum tum Codd. S. Blasii, tum Colbertino - Lucensis hunc titulum habet: *Incipit de synodo Nicaeno scripta pape Damassi ad Paulinum Antiochenae urbis Episcopum.* = Collectio vero Canonum Cod. S. Mauri et duo Codd. Colb. *Incipit fides apud Nicaeam conscripta ab episcopis [recte] credentibus CCCXVIII.* = ²) Collectio Canonum Quesnelliana habet: *Post Concilium Nicaenum, quod in urbe Roma postea congregatum est a catholicis episcopis addiderunt de Spiritu Sancto. Et quia postea hic error inolevit etc.* = Collectio Codd. Frisigensis et Vireoburgensis. *Post hoc (sc. Nicaenum) concilium in urbe Roma congregati sunt catholici episcopi et addiderunt de Spiritu Sancto.* = Collectio Colbert-Lucensis et codex Vat. 1322. *Post hoc concilium Nicaenum, quod in urbe Roma concilium congregatum est a catholicis episcopis addiderunt de Spiritu Sancto. Et quia postea hic error etc.* = Collectio Hadriana. *Post concilium Nicaenum in urbe Roma*

concilium congregatum est a catholicis episcopis et addiderunt de spiritu Sancto. = Apud Merl. et Crab. *Post concilium Nicaenum aliud in urbe Romana postea congregatum est, in quo catholici episcopi addiderunt de spiritu Sancto. Quia postea hic error inolevit etc.* = Theodoretus apud Mansi Conc. II. col. 1061 haec tantum habet in exordio: *Ἐπειδὴ μὲν τὸν ἐν Νικαίᾳ συνέδρον αὐτὸν ἡ πλειὸν ἐν ἐκκλησίᾳ κ. τ. λ.* *Quia post concilium Nicaenum hic error inolevit, etc.* = Trithemius vero qui in Opere de S. E. cap. 73, hanc fidei confessionem: *Librum de Fide contra haereticos vocat, atque hoc initium proponit: Quoniam post Concilium Nicaenum etc.* = Quesnellus denum ita: *Post Nicenum Concilium in urbe Roma postea congregati catholici episcopi addiderunt de Spiritu Sancto. Quia postea error Arianis inoleverat ut quidam etc.* Hinc codicis novariensis lectionem ceteris praefendam esse apparet. — ³) Edd. omit. et. — ⁴) Edd. om. et. — ⁵) Edd. add. et. — ⁶) Edd. Ecclesias. — ⁷) Edd. in locum. —

Si quis non dixerit verbum domini¹ filium dei deum sicut deum patrem eius. et omnia posse. et omnia nosse. et patri aequallem. anathema sit: Si quis dixerit quod in carne constitutus filius dei cum esset in terra in caelis cum patre non erat. anathema sit: Si quis dixerit quod in passionem² crucis dolorem sustinebat filius dei deus et non caro cum anima quam induerat forma³ servi quam sibi acceperat sicut ait scriptura. anathema sit: Si quis non dixerit quod in carne quam adsumpsit sedet a dexteram patris in qua venturus est. iudicare vivos et mortuos. anathema sit: Si quis non dixerit spiritum sanctum de patre esse. vere ac propriae. sicut filius de divina substantia (*p. 11. r.*) et deum verum. anathema sit: Si quis non dixerit omnia posse spiritum sanctum. omnia nosse. et ubique esse sicut filium et patrem. anathema sit: Si quis dixerit spiritum sanctum facturam. aut per filium factum. anathema sit: Si quis non dixerit omnia per filium et spiritum sanctum patrem fecisse. idest visibilia et invisibilia. anathema sit: Si quis non dixerit patris et filii et spiritus sancti. unam divinitatem potestatem. maiestatemque et potentiam.⁴ unam gloriam. dominationem. unum regnum atque unam voluntatem ac veritatem. anathema sit: Si quis tres personas non dixerit veras patris et filii et spiritus sancti aequales semper viventes. omnia continentes visibilia et invisibilia. omnia potentes. omnia iudicantes. omnia vivificantes. omnia facientes. omnia⁵ salvantes. anathema sit: Si quis non dixerit adorandum spiritum sanctum ab omni creatura sicut filium et patrem. anathema sit: Si quis de patre et filio bene senserit. de spiritu autem sancto non

recte habuerit. haereticus est: Quod omnes haeretici de filio dei. et de spiritu sancto male facientes. in perfidia iudaeorum et gentilium inveniuntur: Quod si quis partiatur⁶ deum patrem dicens. et deum filium eius. et deum spiritum sanctum. deos dici et non deum. propter unam divinitatem et potentiam quam credimus. esse et scimus. patris et filii et spiritus sancti deum. subtrahens autem filium aut spiritum sanctum. ita solum existimet esse deum. patrem dici aut credi unum deum. anathema sit: Omnibus immo iudaeis quod nomen⁷ deorum in angelis et sanctis omnibus a deo est positum⁸ et donatum: De patre autem et filio et spiritu sancto propter unam et aequallem divinitatem. non nomen duorum⁹ sed dei nobis ostenditur atque indicatur ut credamus. quia in patrem et filium et spiritum sanctum¹⁰ solum baptizamur. et non in archangelorum nominibus aut angelorum quomodo haeretici. aut iudaei. aut etiam gentiles dementes.¹¹ Haec ergo est salus christianorum. ut credentes trinitati idest patri et filio et spiritui sancto in eam veram solamque unam divinitatem et potentiam. maiestatem et substantiam eiusdem¹² haec sine dubio credamus

III.

Dilectissimo fratri paulino damasus: ¹¹ Per filium meum vitalem ad te scriptam¹⁴ direxeram tuae voluntati et iudicio omnia derelinquens. et per petronium praesbiterum breviter indicaveram: Me in articulo iam profectionis eius aliqua ex parte commotum: Unde ne aut tibi scrupulus resideret. et volentes forsitan aeclesiae copulari; tua cautio probanda differret fidem misimus. non tam tibi qui eundem¹⁵ fidei communione sociaris: Quam

¹) Edd. Deum. — ²) Edd. passione. — ³) Edd. formam. Cod. Vall. 18. et Theodoretus vulgata versio. in forma. — ⁴) Edd. maiestatem potentiam. — ⁵) Edd. H. C. M. add. quae salvanda sunt. — ⁶) Edd. C. M. partiatur. — ⁷) Edd. Nomen enim deorum et angelis, omissis verbis « Omnibus immo iudaeis quod ». — ⁸) Edd. impositum. — ⁹) Edd. Deorum. — ¹⁰) Edd. in

Patre et Filio et Spiritu Sancto. — ¹¹) Ed. C. add. faciunt. — ¹²) Edd. C. M. add. eandem sine dubio credamus ut aeternam attingere mereamur ad vitam. ¹³) In Collectione Quesnelliana hoc titulum exhibetur: *Formula fidei subrogata cui deberent hi qui ab haeresi revertuntur subscribere.* — ¹⁴) Eadem manus in codice corr. scripta. — ¹⁵) Ed. B. ejus. —

his qui in ea subscriptes ' tibi. idest nobis per te voluerint sociari. domine ' frater dilectissime. quapropter si supradictus filius meus vitalis et hi qui cum eo
 5 sunt tibi voluerint adgregari. Primum debent in ea expositione fidei subscribere. quae apud. niamia¹ pia patrum voluntate firmata est. Deinde quoniam nemo potest futuris vulneribus (p. 11. v.) adhibere medicinam. ea heresis [ha]eradicanda
 10 est. quae postea in oriente dicitur pullulasse. id est. confitendus. ipse sapientia sermo. filius dei humanum suscepisse corpus. animam. sensum. idest integrum adam. et ut expressius dicam totum veterem nostrum sine peccato hominem sicuti enim confitentes eum humanum suscepisse corpus. non statim ei et humanas vitiorum adiungimus passiones. Ita et dicentes eum suscepisse et hominis animam et sensum. non statim dicimus. et cogitationum eius. ' humanarum subiacuisse peccato. Si quis autem dixerit verbo ' pro humano sensu in domini carne versatum. hunc catholicae ' aeclesia. anathematizat. necnon et eos. qui duos in salvatore filios confitentur. Idest. alium ante incarnationem. et alium post adumptionem carnis ex virgine. et non eundem dei filium et ante et postea confitentur.
 25 Quicumque huic epistolae subscribere voluerit ita tamen ut et in aeclesiasticis canonibus quos obtine nosti in nicenam fidem ' ante subscripserit. hunc debes absque aliqua ambiguitate suscipere. Non quo haec ipsa quae nos scribimus non potueris convertentium susceptione ' proponere. Sed quod tibi consensus noster liberum in suscipiendo tribuat
 30 exemplo.²

O mnes³ quos legere potui qui ante me scripserunt de trinitate quae deus est. divinorum librorum⁴ idest utriusque Testamenti catholici tractatores hoc intenderunt secundum scripturas docere. Quod pater et filius et spiritus sanctus unus⁵ substantiae inseparabili aequalitate divinam insinuent unitatem. ideoque non sint tres dii. sed unus deus. Quamvis pater filium genuerit et ideo filius non sit quia⁶ pater est. filius⁷ quia patre sit genitus. et ideo pater non sit quia⁸ filius est. Spiritus⁹ sanctus nec pater sit nec filius. sed tantum patris et filii. spiritus patri et filio. etiam ipse quoequalis. et ad trinitatis pertinens unitatem. Non tamen eandem trinitatem. natam de virgine maria et sub pontio pilato crucifixam et sepultam. tertia¹⁰ die resurrexisse. et in caelum ascendisse. sed tantummodo filium. Nec eandem trinitatem descendisse in speciem¹¹ columbae super iesum baptizatum. aut die pentecostes post ascensionem domini sonitu facto de caelo quasi ferretur flatus vehemens. et linguis divinis velut ignis sed tantummodo spiritum sanctum. Nec eandem Trinitatem dixisse de coelo tu es filius meus. Sive cum baptizatus est a iohanne. sive in monte quando cum illo erant tres discipuli aut quando sonuit voce dicens. et clarificavi et iterum clarificabo. Sed tantummodo vocem patris fuisse ad filium factam. Quamvis pater et filius et spiritus sanctus sicut inseparabiles sint.¹² ita inseparabiliter operentur. haec et mea fides est. quando haec est catholica fides.¹³ Res igitur cui uni tantummodo serviendum est. ea servitute quae religio vocatur quae sola colenda sola adoranda

¹) Ed. M. subscribentem. — ²) Edd. om. domine. — ³) Coeva manus corr. nicenam. — ⁴) Edd. eum et cogitationum. — ⁵) Edd. Verbum. — ⁶) Coeva manus corr. catholica. — ⁷) Edd. in Nicena fide. — ⁸) Edd. susceptioni. — ⁹) Edd. exemplum. — ¹⁰) Quae sequuntur ex D. Augustini tractatu de Trinitate Lib. I n. 7 excerpta sunt. Variantes vero lectiones

quae hic subnectuntur, ex editione Maurinorum apud Migne Patr. lat. Vol. XLII. selegimus. — ¹¹) Ed. veterum et novorum. — ¹²) Ed. add. ejusdemque. — ¹³) Ed. qui. — ¹⁴) Ed. filiusque a. — ¹⁵) Ed. qui. — ¹⁶) Ed. Spiritusque. — ¹⁷) Ed. tertio. — ¹⁸) Ed. specie. — ¹⁹) Ed. sunt. — ²⁰) Quae mox subsequuntur referre nequimus apud S. Augustinum.

est: Cui soli templum. soli sacrificium debetur. (p. 12. r.) praeterquam quicquam coli aut adorari nefas est: Deus unus est id est pater et filius et spiritus sanctus.
 5 eademque trinitas una quaedam summa res communisque omnibus fruentibus ea. si tamen res et non rerum omnium causa, si tamen et causa. non enim facile nomen
 10 quod tantae excellentiae conveniat inveniri potest nisi quod melius ita dicitur. trinitas haec unus deus ex quo omnia per quem omnia in quo omnia: Ita pater et filius et spiritus sanctus. et singulus quisque horum deus. et simul omnes unus deus et singulus quisque horum
 15 plena substantia et simul omnes una substantia. Pater nec filius est. nec spiritus sanctus. filius nec pater est nec spiritus sanctus: Spiritus sanctus nec pater est nec
 20 filius: Sed pater tantum pater. et filius tantum filius. et spiritus sanctus tantum spiritus sanctus: Eadem tribus aeternitas. eadem incommutabilitas. eadem maiestas. eadem potestas. In patre unitas. in
 25 filio aequalitas. in spiritu sancto unitas aequalitatisque concordia: Et tria haec unum omnia propter patrem. aequalia omnia propter filium. connexa omnia propter spiritum sanctum: Certum¹ itaque atque manifestum est secundum scripturae
 30 sanctae. fidem patris et filii et spiritus sancti unam. esse virtutem unam substantiam. unam deitatem. unam maiestatem. unam gloriam: Quia ipsa trinitas
 35 est. unus dominus deus noster. de quo dictum est. audi israel dominus deus tuus dominus unus est: Tunc autem dictum est. quando dominus solus deducebat eos. et non fuit in eis deus alienus: Neque enim
 40 non eos non eos deducebat et christus cum dicat apostolus: Neque temptemus christum sicut quidam illorum tempta-

verunt: Aut christus non est deus. aut christus deus est alienus: Hic est ergo deus pater et filius et spiritus sanctus. trinitas unus deus. cui uni iubemur ea quae non nisi deo debetur servitute servire cum audimus dominum deum tuum adorabis et illi soli servies: Neque enim ac² servitute non servimus christo cuius membra sumus. aut spiritui sancto cuius templum sumus: Haec trinitas unus deus dicit. ego sum dominus et non est alius praeter me: Neque enim non est dominus christus. quem vos quoque deum et dominum confitemini: Aut spiritus sanctus non est dominus domus suae hoc est templi sui: Ipse est quippe spiritus domini de quo dicitur. dominus autem spiritus. ubi autem spiritus domini ibi libertas: Haec trinitas unus deus de quo dicit apostolus. nullus deus nisi unus: Non enim cum hoc auditis deum negare unigenitum audetis? Hic est³ deus trinitas. dicit ego sum qui sum. et non sum mutatus: Non enim mutatus est christus cui dicitur. mutabis coelos. et mutabuntur. tu autem. idem ipse es: Aut mutabitur spiritus veritatis cum sit immutabilis veritas cui tantum honorem dat ipse christus ut dicat: Expedi vobis ut ego eam: Nisi enim ego abiero paraclitus non veniet ad vos: Et quicumque dixerit blasphemiam in filium hominis dimittetur ei: Qui autem dixerit in spiritum sanctum. non dimittetur ei: Et cum de se ipso dixerit. ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi: De illo dixit. ut vobiscum sit in aeternum: Multis⁴ itaque et innumeris divinarum scripturarum testimoniis quibus⁵ priores copiosius usi expugnaverunt haereticorum⁶ calumpnias vel errores insinuat fidei nostrae unitas (p. 12. v.) et aequalitas tri-

¹) Verba sequentia ex D. Augustini Libro II contra Maximinum apud Migne XLII p. 814 sunt deprompta, cujus variantes lectiones hic subnectimus. Ed. Ex his ergo omnibus, quae sicut potui disputavi, satis apparet Patris Filii et Spiritus San-

cti unam esse. — ²) Ed. hac. — ³) Ed. om. est. —

⁴) Hic rursus occurrunt ipsissima verba quae ex superiori D. Aug. tractatu de Trinitate ibidem v. 14. deprompta sunt. Ed. His et talibus divinarum. — ⁵) Ed. add. ut dixi. — ⁶) Ed. add. tales. —

nitatis. Sed quia multa in sanctis libris propter incarnationem verbi dei. quae salute nostra reparanda facta est. ut mediator dei et hominum esset. homo christus iesus ita dicuntur. ut maiorem filio patrem significant. vel etiam apertissime ostendant. Erraverunt homines minus diligenter scrutantes. vel intuentes universam seriem scripturarum. et ea quae de christo iesu secundum hominem dicta sunt. ad eius substantiam quae ante incarnationem sempiterna erant¹ et sempiterna est transferre conati sunt. Et illi quidem dicunt minorem filium esse quam pater est. quia scriptum est ipso domino dicente pater maior me est. Veritas autem ostendit secundum istum. Modum etiam seipso minorem filium. quomodo enim non etiam seipso minor factus est? Qui semetipsum exinanivit formam servi accipiens. Neque enim sic accepit formam servi ut omitteret formam servi in qua erat aequalis patri. Si ergo ita accepta est forma servi. ut² non amitteretur forma dei. Cum et in forma servi et in forma dei ipse sit filius unigenitus dei patris. In forma dei aequalis patri. in forma servi mediator dei et hominum homo christus iesus. quis non intellegat quia³ in forma dei etiam ipse⁴ se maior est. In forma autem servi etiam seipso minor est. Non itaque merito⁵ scriptura utrumque dicit. et aequalem patri filium. et patrem maiorem filio. Illud enim propter formam Dei. hoc autem propter formam servi. sine ulla confusione intellegitur. Et haec nobis regula per omnes sanctas⁶ scripturas dissolvendae huius questionis. Ex uno capite epistolae pauli apostoli promitur. ubi manifestius ista di-

stinctio commendatur. Ait enim. Qui cum in forma dei esset non rapinam arbitratus est. esse aequalis deo. sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens in similitudinem hominum factus et habitu inventus ut homo. Est ergo dei filius deo patri natura aequalis habitu minor. In forma enim servi quam accepit minor est patri. In forma autem dei in qua erat. etiam antequam hanc accepisset. aequalis est patri. In forma dei verbum per quod facta sunt omnia. In forma autem servi factus est ex muliere. factus sub lege eos qui sub lege erant redimeret. Proinde in forma dei fecit hominem. in forma servi factus est homo. Nam si pater tantum sine filio fecisset hominem. non scriptum esset. faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Ergo quia forma dei accepit formam servi utrumque deus. et utrumque homo. Sed utrumque deus propter accipientem deum. utrumque autem homo. propter accipientem hominem. Neque enim illa susceptione alterum eorum in alterum conversum. atque mutatum est. Nec divinitas quippe in creatura⁷ mutata est. ut desisteret esse divinitas. Nec creatura in divinitatem. ut desisteret esse creatura. Illud enim⁸ quod ait apostolus. Cum autem ei omnia subiecta fuerint. tunc et ipse filius subiectus erit ei. qui sibi⁹ subiecit omnia. Ideo dictum est. nequisquam putaret habitum christi (p. 13. r.) qui ex natura humana creatura susceptus est. conversum iri postea in ipsam divinitatem. vel ut expraessius dixerim¹⁰ deitatem quae non est creatura sed unitas trinitatis; incorporea et incommutabilis. et sibi met consubstantialis. et quoad aeterna natura¹¹

interrumpitur superior D. Augustini tractatus. etc. atque inseritur excerptum parvum ex Libro I cap. IV de consensu Evangelistarum ejusdem S. Doctoris. Attamen priora haec verba: « Unde etiam sancti evangelistae plurimum curaverunt in uno eodemque Christo, id est in una Christi persona, divinitatem ab humanitate distinguere, » (quae ibi non inveniuntur), a compilatore addita videntur. —

¹) Ed. erat. — ²) Ed. add. ut amitteret formam Dei, in qua erat aequalis Patri. Si ergo ita accepta est forma servi, ut non amitteretur forma Dei. Quae quidem nostri Codicis omissio per *ἐξανάστατον* explicatur. —

³) Ed. quod. — ⁴) Ed. ipso. — ⁵) Ed. immerito. —

⁶) Ed. sacras. — ⁷) Ed. Patre. — ⁸) Ed. fecisset. — ⁹) Ed. in creaturam. — ¹⁰) Ed. autem. — ¹¹) Ed. illi. —

¹²) Ed. vel ut certius expresserim. — ¹³) Hic rursum

Unde etiam sancti evangeliste plurimum curaverunt in uno eodemque christo. idest in una christi persona. divinitatem ab humanitate distinguere: Nam tres ex
 5 eis ' in his rebus maxime deversati sunt. quas christus per humanam carnem temporaliter gessit: Porro autem iohannes ipsam maxime divinitatem domini qua patri est aequalis. intendit eamque prae-
 10 cipuae suo evangelio quantum inter homines sufficere credidit comendare curavit itaque ' hos videas quodammodo in terra cum christo homine conversari: Illum autem transcendisse nebulam qua tegitur
 15 omnis terra. et pervenisse ad liquidum caelum. unde aciae mentis acutissima atque firmissima videret. in principio verbum deum per quod ' facta sunt omnia. et ipsum agnosceret carnem factum. ut habitaret in nobis quod acceperit carnem. non quod fuerit mutatus in carnem: Nisi enim
 20 carnis adsumptio servata incommutabili divinitate (sic) facta esset. non dicitur ' ego et pater unum sumus: Neque enim
 25 pater et caro unum sunt. et hoc de seipso domini testimonium solum idem iohannes commemoravit. et qui me vidit vidit et patrem. et ego in patre et pater in me '
 30 Et quaecumque pater facit ' eadem et filius facit: Similiter et si qua alia sunt quae christi divinitatem in qua aequalis est patri recte intelligentibus intiment pene solus iohannis in evangelio suo posuit
 35 tamquam ' de pectore ipsius domini super quod in convivio eius discumbere solitus erat secretum divinitatis eius uberius. et quodammodo familiarius biberit: Quapropter ' cognita ista regula intellegendarum scripturarum de filio dei ut distin-

guamus quid in eis sonet. secundum formam dei in qua est. et aequalis ' est patri. et qui ' secundum formam servi quam accepit. et minor ' est patri non conturbabitur ' tamquam contrariis ac repugnanti-
 10 bus. inter se sanctorum librorum sententiis: Nam secundum formam dei aequalis est patri. et filius et spiritus sanctus. quia neuter eorum creatura est. sicut saepe habundanter ' ostendimus: Secundum formam autem servi minor est patre. quia ipse dixit. pater maior me est. Minor est seipso. quia de illo dictum est. semetipsum exinanivit: Minor est et spiritu sancto. quia ipse ait: Qui dixerit blasphemiam in filium hominis remittetur ei: Qui autem dixerit in spiritum sanctum. non dimittetur ei: ' Secundum formam dei. omnia per ipsum facta sunt: Secundum formam servi. ipse factus est ex muliere. factus sub lege: Secundum formam dei. ipse et pater unum sunt: Secundum formam servi. non venit facere voluntatem suam. sed voluntatem eius qui eum misit: Secundum formam dei. sicut
 15 habet potestatem in semetipso. ' sic dedit et filio habere vitam in semetipso: Secundum formam servi. (p. 13. v.) tristis est anima eius usque ad mortem. et pater inquit si fieri potest. transeat hic: ' calix: Secundum formam dei. ipse est verus deus et vita aeterna. secundum formam servi. factus est oboediens usque ad mortem mortem autem crucis: Secundum formam dei. omnia quae habet pater ipsius sunt. et omnia tua inquit mea sunt. et mea tua: ' Secundum formam servi. non est doctrina ipsius. sed illius qui eum misit. et de die et hora nemo scit neque angeli in coelo. neque filius nisi pater ' Nisi tamen

¹⁾ Ed. Tres tamen isti Evangelistae in his. — ²⁾ Ed. addit. longe a tribus istis superius fertur ista ut hos. — ³⁾ Ed. per quem. — ⁴⁾ Ed. diceretur. — ⁵⁾ Ed. add. est. — ⁶⁾ Ed. add. haec. — ⁷⁾ Ed. add. qui. — ⁸⁾ Hic denuo resumitur prior D. Augustini tractatus de Trinitate Lib. I. Cap. XI. n. 22. — ⁹⁾ Ed. in qua aequalis. — ¹⁰⁾ Ed. et quid. — ¹¹⁾ Ed. in qua minor. — ¹²⁾ Ed. conturbabimur. — ¹³⁾ Ed. om. saepe abundan-

ter. — ¹⁴⁾ Ed. remittetur. Deinde addit. Et in ipso virtus etc. usque ad verba « super eum », quae non ex errore amanuensis, sed de industria, a compilatore omisa videntur. — ¹⁵⁾ Ed. Pater vitam in semetipso. — ¹⁶⁾ Ed. iste. — ¹⁷⁾ Ed. Omnia mea tua sunt, inquit et tua mea. — ¹⁸⁾ Hic interruptur D. August. excerptum, et quae subsequuntur verba usque ad ea « lector intellegit, » compilatori tribuenda videntur.

idem ipse esset filius hominis propter
formam servi quam accepit. qui est filius
dei propter dei formam in qua est. non
diceret apostolus paulus de principibus
5 huius saeculi. si enim cognovissent nun-
quam deum maiestatis crucifixissent: Ex
forma enim servi crucifixus est. et tamen
dominus maiestatis dicitur crucifixus. Talis
enim erat illa susceptio quae deum
10 hominem faceret. et hominem deum: Quid
tamen? propter quid? et quid? secundum
quid? Dicatur adiuvante domino si prudens
et diligens. et prius¹ lector intellegit:²
Itaque³ secundum formam dei dictum
15 est: Ante omnes colles genuit me. id est
ante omnes altitudines creaturarum et
ante luciferum genui te. id est ante omnia
tempora et temporalia: Secundum
formam servi dictum est. dominus crea-
20 vit me in principio viarum suarum.
Quia secundum formam dei dixit. ego
sum veritas. et secundum formam servi.
ego sum via: Quia enim ipse est⁴ primogenitus
a mortuis. iter fecit ecclesiae
25 suae ad regnum dei. ad vitam aeternam:
Cui caput est. ad immortalitatem. etiam
ideo creatura est⁵ in principio viarum
dei in opera ejus: Secundum formam
enim dei. principium est quod et loqui-

tur nobis. in quo principio fecit deus
caelum et terram. Secundum formam autem
servi. sponsus procedens de thalamo
suo: Secundum formam dei primogenitus
omnis creaturae. et ipse est ante omnes.
et omnia in illo constant: Secundum
formam servi. et ipse est⁶ caput corporis
aecclesiae: Secundum formam dei dominus
1 gloriae: Unde manifestum est.
quod ipse glorificet sanctos suos: Secun-
dum formam tamen servi satagentibus
discipulis de glorificatione sua re-
spondit. sedere ad dexteram aut⁷ ad si-
nistram⁸ non est meum dare vobis. aliis⁹
paratum est a patre meo: Quod autem pa-
ratum est a patre eius. ab ipso filio para-
tum est. quia ipse et pater unum sunt.
Iam enim ostendimus in hac trinitate per
multas locutionem¹⁰ divinarum. modos
etiam de singulis dici quod omnium est
propter inseparabilem operationem unius
ejusdemque substantiae¹¹: Sed dicit ali-
quis. aperte ait. non est meum dare. at-
que ideo adiunxit a patre haec praepara-
rata¹²: Sed hoc est quod praestruximus
secundum formam servi dictum: Ut ita
intellegeremus non est meum dare. ac si
diceretur. non est humanae potestatis hoc
dare. ut per illud intellegatur hoc dare

¹) lege pius. — ²) En rursus D. Aug. verba ex eo-
dem Tract. ibid. sub n. 24. Plura tamen e praecedenti n. 23. a compilatore sunt ommissa. — ³) Ed. om. Itaque. — ⁴) Ed. om. est. — ⁵) Ed. etiam corporis, ideo creatus est. — ⁶) Ed. om. est. — ⁷) Ed. add. est. — ⁸) Ed. add. « Quos enim praedestinavit ipsos et vocavit; et quos vocavit, ipsos et justificavit: quos autem justificavit ipsos et glorificavit. (Rom. VIII. 30.) De illo quippe dictum est quod justificet impium: de illo dictum est quod sit justus et justificans. Si ergo quos justificavit ipsos et glorificavit qui justificat ipse et glorificat, qui est, ut dixi, Dominus gloriae. » Quae ommissio compilatori pariter tribuenda est. — ⁹) Ed. vel. — ¹⁰) Ed. addit meam. — ¹¹) Ed. sed quibus. Ita et infra constanter haec lectionis biblicae differentia occurrit. Nostri autem codicis lectio cum Cod. Cantabrig. concordat, ut videre est apud Sabatierum Matt. XX. 23. — ¹²) Ed. per multos locutionum. — ¹³) Ed. addit. « Sicut et de Spiritu Sancto dicit.

« Cum ego iero, mittam illum ad vos. (Joh. XVI. 7.) Non dicit, Mittemus: sed ita quasi tantus Filius eum missurus esset, et non Pater: cum alio loco dicat, Haec locutus sum vobis apud vos mansens: advocatus autem Spiritus Sanctus quem mittet Pater in nomine meo, ille vobis declarabit omnia. (ibid. XIV. 25. 26.) Hic rursus ita dictum est, quasi non eum missurus esset et Filius, sed tantum Pater. Sicut ergo ista, ita et illud quod ait, sed quibus paratum est a Patre meo: cum Patre se intelligi voluit parare sedes gloriae quibus vellet. » Quae quidem ommissio compilatori nostro adscribenda. Deinde Editionis lectio sic se habet. « Sed dicit aliquis: Illic cum de Spiritu Sancto loqueretur, ita se missurum ait, ut non negaret Patrem missurum; et alio loco ita talem, ut non negaret se missurum: hic vero aperte ait. » — ¹⁴) Ed. atque ita secutus, a Patre dixi, ista praeparata. —

per quod deus et ¹ aequalis est patri. Non est meum inquit dare. id est non humana potestate ista do. (p. 14 r.) aliis ² paratum est a patre meo. Sed iam tu intellege quia
 5 si omnia quae habet pater mea sunt. et hoc utique meum est. et cum patre ista paravi. ³ Iuxta quod et illud debemus accipere ubi ait. mea doctrina non est mea. quomodo mea? quomodo non mea?
 10 non enim dixit ista doctrina non est mea. sed mea doctrina non est mea quam dixit suam. eandem dixit non suam. Quomodo istud verum est? nisi secundum aliud suam dixerit. secundum aliud non
 15 suam. secundum formam dei suam. secundum formam servi non suam. ⁴ Quid sibi et illud vult qui in me credit non in in me credit. Quomodo in ipsum. quomodo non ⁵ ipsum? quomodo tam contrarium sibi atque ⁶ diversum potest intellegi? qui in me credit. inquit non in me credit. sed in eum qui me misit. Nisi ita intellegas. qui in me credit. non in hoc quod videt credit. ne sit spes nostra in
 25 creatura. sed in illo qui suscepit creaturam. in qua humanis oculis appareret. ac sic ad se aequalem patri contuendum ⁷ per fidem corda mundaret. Ideoque ad patrem referens intentione credentium
 30 et dicens. non in me credit sed in eum qui me misit. Non utique se a Patre. idest ab illo qui eum misit voluit separari. sed ut sic in eum crederetur quomodo in patrem cui aequalis est. quod aperte alio

loco dicit. credite in Deum et in me credite. Idest sicut creditis in deum. sic et in me. quia ego et pater unus deus. Sicuti ergo hic tanquam abstulit a se fidem hominum. et in patrem transtulit dicendo. non in me credit sed in eum qui me misit. A quo tamen se non utique separavit. Sic etiam quod ait non est meum dare aliis ⁸ paratum est a patre meo. Puto clarere secundum quid utrumque accipiendum sit. Tale est enim et illud ego non iudicabo cum ipse iudicaturus sit vivos et mortuos. Sed quia non ex potestate humana. propterea recurrens ad deitatem sursum erigit corda hominum propter quae sublevanda descendit. Secundum quod et illud facillime solvitur quod heretici obicere consueverunt dicentes maior comparatur. ⁹ deum qui injuste comparat violat. Cum autem ego patrem et filium statuo unitatem generis assigno. Etsi illa ¹⁰ in personis divido discretio ¹¹ tamen personarum. rursus eadem nomina in unitatem sui naturalis phoederis lege consignat. ¹² Unde et tantus est filius. quantum ¹³ videbitur pater totus de toto. integer de integro. perfectus de perfecto; consumataque virtute sicut apostolus dicit. In quo omnis plenitudo divinitatis corporaliter habitat. ¹⁴ Et hieremias receptissimus prophetarum. hanc unitatem deitatis in patre et filio sciens ait. hic est deus noster et non deputabitur ¹⁵ alius absque illo. qui invenit omnem viam prudentiae et

¹) Ed. om. et. — ²) Ed. sed quibus ut supra notavimus. — ³) Ed. n. 26. addit: Nam et illud quaero etc. usque ad verba v. 27. « quid illic dicemus, ubi ait, mea doctrina etc. » Quorum tum omissio, tum lectionum varietates compilatori debentur. — ⁴) Ed. addit. Cum enim dicit, non est mea sed ejus qui me misit, (Joh. VII. 16.) ad ipsum Verbum nos facit recurrere. Doctrina enim Patris est Verbum Patris, qui est unicuique Filius. — ⁵) Ed. add. in. — ⁶) Ed. sibi quae adversus — ⁷) Ed. contemplandum. — ⁸) Ed. sed quibus. — ⁹) Huc usque D. Augustini excerpta. Ea vero quae mox subsequuntur ad supradictum Gregorianum tractatum Cap. VII pertinent, cujus provinde triplicem editionem rursus com-

parabimus. Edd. A. V. Nam inaequalium societas melioris offensae est; et in injuriam ejus, qui verus Deus est, non verus alius comparatur. Ed. G. et injuria ejus qui verus Deus est, si ei non verus alius comparatur, Deum cui injuste comparat violat. — ¹⁰) Edd. A. V. illam. — ¹¹) Edd. A. discretionis. — ¹²) Edd. A. V. legis foedere signant. — ¹³) Edd. A. V. quantus. — ¹⁴) Ed. G. add. Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturae, quoniam ab ipso condita sunt universa in caelis et in terra, visibilia et invisibilia, sive Throni, sive Dominationes. etc. Edd. A. V. add. Nam et. Huc Cf. Vigilium Tapensem de Trinitate Lib. III. (Migne LXII. p. 255). — ¹⁵) Ed. G. reputabitur.

dedit eam Jacob puero suo. et israel dilecto suo. Post haec in terris visus est. et cum hominibus conversatus est. et hoc ipsum praedicat aesaia propheta dicens.
 5 Haec dicit dominus deus fatigata est aegyptus et negotiatio (p. 14 v.) aethiopum et saba² viri excelsi ad te transiunt et tui erunt servi. et postea ambulabunt vincti compedibus et inter praecabuntur⁴ quoniam in te est deus. et non est alius⁵ praeter te. Tu enim es deus salvator israel et non sciebamur.⁶ Quod ne putes me eo supercilio dixisse quo sabellius fertur. qui ipsum patrem ipsum filium profitetur.
 15 Non ita nos totum in unam sententiam cogimus. ut aliorum haeticorum fraude capiamur. Sed quia ipso nomine personarum auctoritas indiscreta cognoscitur. et filius non genere sed persona altera patre⁸ nominatur. Proinde totum patri adscribimus quod est fili⁹ et totum fili quod est Patris. Nihil enim non videbitur patris quod iudicatur fili. nec fili quod defenditur patris.¹⁰ quia unitas maiestatis non sin-
 25 nit deos plurali vocabulo appellari. Quippe cum constet patrem et filium unius esse substantiae unde uterque unus deus est dictus. Illud ante cuncta metuentes.¹¹ ne si pater¹² et filius unum non sunt.¹³ in invidiam recurat auctoris interpolata nati-
 30 vitas. Hoc enim placuit haeticis ut deus ille omnipotens invisibilis immensus degeneraret in filio. Non modo potestate sed et¹⁴ condicione mutata quasi non pote-

rit¹⁵ pater de semetipso talem habere filium qualis ipse est. Et¹⁶ proinde nos verum filium de vero patre¹⁷ natum non factum unius substantiae cum patre defendimus. Et hoc est quod greci homousion appellant. id est cum aliud¹⁸ ipsum ut personae audientia nominum¹⁹ fierent. non ut substantiae vocabula separarent.²⁰ Sed ut omne mysterium haeresis arriane traducatur.²¹ Cur nolunt²² filium dei de patris substantia credi. breviter intimabo. Aiunt etenim²³ cum sit deus pater omnipotens invisibilis inconvertibilis²⁴ perfectus. semper idem aeternus. filius vero visibilis. quia saepe a²⁵ patribus visus est. et convertibilis²⁶ atque mutabilis. quia²⁷ variis figuris singulis²⁸ quibusque sese monstravit. Qui si de patris inquit substantia esset. fieri posse²⁹ ut et carnem adsumeret. et invisibilis et immutabilis cerneretur. Sed potius in ea qualitate qua pater est permansisset ex cuius substantia erat. quia quod de patre est. nec videri nec mutari nec converti posse credendum est. Accedit ad causa cum inlapsus est in mariam. cum virginis uterum obplevit. Aliut utique ex illa quam quod venerat natum est. Unde iam inquit corrupta substantia statum vertit³⁰ ordinem perdidit continuo inmutatione ipsa formatus.³¹ de deo in hominem. de spiritu in carne. et utique translatio omnis interemptio est pristini. ac per hoc ajunt. Si filius de patris substantia esset. posset

¹) Edd. add. Esaias. — ²) Edd. A. V. Sabain. Ed. G. Sabaim. — ³) Edd. et post te. — ⁴) Ed. A. et te deprecabuntur. — ⁵) Edd. A. V. add. Deus. — ⁶) Edd. A. V. om. Salvator israel et non sciebamur. — ⁷) Edd. A. V. in ipso. — ⁸) Edd. A. V. sed personaliter a Patre. — ⁹) Edd. A. V. filius. — ¹⁰) Edd. add. et totum Filio quod Pater est. (Ed. G. quod Patris est.) Nihil (G. enim) non videbitur Patris quod iudicabitur Fili: nec Filii quod defenditur Patris (G. non nihil Filii quod iudicabitur Patris. — ¹¹) Edd. metuentes. — ¹²) Ed. A. quia nisi Pater. — ¹³) Edd. A. V. sint. — ¹⁴) Ed. A. om. et. — ¹⁵) Edd. potuerit. — ¹⁶) Edd. A. V. om. Et. — ¹⁷) Edd. A. V. add. Patre qui semper fuit et est,

omissis verbis « natum non factum. » — ¹⁸) Edd. A. V. cum uno. — ¹⁹) Ed. A. nominatim. — ²⁰) Edd. substantiam vocabula separant. Edd. A. V. Caput VIII. — ²¹) Edd. A. V. traducam. — ²²) Edd. A. V. nolint. Ed. G. noluit. — ²³) Edd. A. V. enim. — ²⁴) Edd. add. immutabilis. — ²⁵) Edd. A. V. om. a. — ²⁶) Ed. G. inconvertibilis. — ²⁷) Edd. A. V. add. in. — ²⁸) Ed. A. om. singulis. — ²⁹) Edd. A. V. nunquam fieri posset, ut ante carnis assumptionem aut visibilis aut mutabilis cerneretur: quin potius in aequalitate qua etc. — ³⁰) Edd. A. V. statum vertit, ordinem perdit. Ed. G. statum perdit. — ³¹) Edd. A. V. formandus. —

etiam pater minor videri substantiae
suae, vel translatione¹ vel fine² Et proinde
filium ex alia substantia credere malue-
runt, quia verti³ et mutari, et videri pos-
5 set.⁴ quia hoc⁵ de patris substantia credi
non liceat: Haec est causa erroris, haec
origo heresis arrianæ dum non intellegunt
virtutem dei, neque tanti sacramenti
dispensatione⁶ agnoscunt, ut deum huma-
10 nis conditionibus (p. 15 r.) compararent.
Quibus primo in loco respondendum est,
filium dei non ita visum ut deus erat, sed
ut homo⁷ poterat, deinde in⁸ variis figuris
non mutabilem et convertibilem ipsum
15 esse, sed hoc⁹ potentiae dei, ut cum se singulis
prout vult revelare dignetur.¹⁰ Habitum
mutet non substantiam vertat, nec
propriietatem qualitatis amittat: Sed iuxta
meritum vidētis temperamentum maiestatis
20 adhibeat. Ipsae tamen idem ut semper
est in substantiae suae proprietate permaneat.
Sicut scriptum est, mutabis eos et mutabuntur, tu autem idem ipse es
et anni tui non deficient: Nam et si multa
25 sunt ex his quae in hoc mundo videntur,
qui ex alio convertantur in aliud, ut desinant
esse quod erant, et hoc sint quod retro
non fuerant, ut limus cum in homine¹¹
figuratur: Limus esse iam desinit.¹²
30 ut lutum figuli cum solidatur in testam,
ut lapis cum dissolvitur decoctus in calcem
in¹³ harena commutatur in vitreum, et cetera
quae longum est recensere: Sed multum
interest stultae hereticae inter
35 ea quae facta sunt cum omnia¹⁴ quemadmodum
voluit fecit: Quae enim¹⁵ facta sunt adscripte
condicioni deserviunt, qui vero

fecit suae voluntati¹⁶ et proprii iuris est,
neque potest in aliud quam est¹⁷ aliquo
quogente mutari, sed prout vult et cui vult
sese¹⁸ demonstrat: Nam si angeli in figura
hominum saepe sunt visi, et tamen aliud
non sunt quam quod¹⁹ esse norunt, neque
substantiam mutant cum formam humani
corporis sumunt: Quanto magis ipse dominus²⁰
qui omnia fecit, qui ipsis angelis ut hoc
possint²¹ sua institutione concessit: Huc
accidit ut²² filium dei quod iam dictum
est, visum a patribus adprobamus, ut non
totum in illo quod est deus videretur, sed
dispositiones rerum futurarum quae suis
quibusque temporibus complendae erant, in
illo per imaginem cernerentur: Nam quis
filium dei videre potuit, antequam conspectibilem²³
materiam quae ei conplacuit²⁴ adsumpsit: Vel
ipsum hominem induere dignatus est, qui
si²⁵ abraham visus est, sed in formam²⁶ hu-
mani corporis visus est: Quod²⁷ scilicet postremis
temporibus in hominem venturus esse ostendit.²⁸
Iacob etiam alibi in angelo, alibi aequo
videtur in homine, qui ideo se in angelo
demonstravit ut nuntium se magni consilii
indicaret, in homine vero qui²⁹ concludatus
fuisse describitur, ut imaginem futurae
conclusionis quam cum israel habitaturus³⁰
erat, cum secundum hominem advenisset
perspicuae³¹ indicaret sed ut deum credere,³²
cum quo tanto carmine³³ sub figura hominis
luctabatur israel³⁴ homo videns deum
nomen accepit: Vidi enim³⁵ inquit, deum
faciem ad faciem, et salva facta est anima
mea: Et utique figuram hominis vide-

¹) Edd. A. V. jam et Patrem minorem videri substantiae suae vel traditione. — ²) Edd. A. V. quod converti. Ed. G. quae verti. — ³) Edd. A. V. possit. — ⁴) Ed. G. haec. — ⁵) Edd. dispositionem. — ⁶) Edd. A. V. add. capere. — ⁷) Edd. A. V. om. in. — ⁸) Edd. add. esse. — ⁹) Edd. A. V. dignatur. — ¹⁰) Edd. hominem. — ¹¹) Edd. A. V. add. ut pisces aut aves cum de aqua procedunt, ex eo iam non aqua, quia aliud. — ¹²) Edd. ut. — ¹³) Edd. A. V. et eum qui omnia. Ed. G. et eum qui fecit: cum omnia. — ¹⁴) Edd. om. enim. Ed. G. Quae autem. —

¹⁵) Edd. voluntatis. — ¹⁶) Edd. A. V. quam quod est. — ¹⁷) Edd. A. V. se. — ¹⁸) Edd. A. V. add. se. — ¹⁹) Edd. A. V. add. noster. — ²⁰) Edd. A. V. possent. — ²¹) Edd. accedit quod sic. — ²²) Edd. conspicabilem. — ²³) Edd. A. V. sicut ei placuit. — ²⁴) Edd. A. V. etsi. — ²⁵) Edd. forma. — ²⁶) Edd. A. V. quo. — ²⁷) Edd. A. V. in homine... ostenderetur. — ²⁸) Edd. A. V. cum quo et. — ²⁹) Edd. habiturus. — ³⁰) Ed. A. praecipue. — ³¹) Edd. A. V. Dominum crederet. — ³²) Edd. certamine. — ³³) Edd. A. V. add. idest. — ³⁴) Edd. A. V. om. enim.

rat quam deus dei filius induerat. Moysi in rubo flamma ignis apparuit. ut lumen credentibus incredulis indicium ostenderet. ¹ quia christus credentibus salus est non credentibus poenam demonstraret. ² (p. 15 v.) ut apostolus dixit. ³ Alii odor vitae in vitam. alii odor mortis in mortem. Populum israel in columna nubis per diem. et per noctem in columna ignis; quasi lux ⁴ itineris praecedebat. ut baptismi gratiam per nubem. et donum sancti spiritus per ignem ostenderet. Unde et ⁵ apostolus paulus in nube patres baptizatos scribit. et spiritum sicut ignem esse apostolorum acta declarat. ⁶ Vides ergo per omnia signa divinarum dispositionum in honore dei patris praehostensa. non tamen ipsum Deum ut est propriae revelatum. Denique cum moyses rogaret ⁷ ut faciem dei ⁸ videret. quid ad illum continuo dixit ⁹ deus: Non poteris inquit videre faciem meam. non enim videbit homo faciem meam. et vivet. Hoc ipso quod negatur aspectus claritatis indicatur ¹⁰ quae scilicet tanta est. quanta credenda est. quae invisibilis indicatur. Cum ergo moyses qui scilicet coeli ordines elementorum mundi. vices ¹¹ totius denique orbis ornamenta digesserit. indicaverit. ¹² expresserit. cui ipse dominus testimonium perhibuit dicens. Nemo erit ex prophetis ut servus meus moyses cui facie ad faciem. et os ¹³ ad os locutus sum.

Deum tamen pure videre non potuit merito quidem prophetiae omnia ¹⁴ dignus. sed et ¹⁵ non usque adeo intueri dignum posset. qui ¹⁶ homo tantummodo esset. et utique hic ¹⁷ omnia fili verba defendimus. quem in monte syna cum moysen locutum esse scimus. qui agendis explicandisque rebus a patre advenerat. qui ¹⁸ omnia a principio per ipsum ordinari. et explicari et manere convenerunt. ¹⁹ ut habendi filii haec praecipua ratio constaret. Et tamen si cujus accipitur ²⁰ alicujus conspicibilis ²¹ ut dixi materiae dispositione adsumpta videretur. salva ²² invisibilitate ejus quam a conspectu omnium maiestas interfusa se potuit. ²³ Non enim sic humanis aspectibus revelata est: Ut tota in illo deitas appareret. sed ad invicem ²⁴ speculi cum conceptis infra lucem suam. vultus quasi ad plenam effigiem hominis includit. Ita maiestas ²⁵ eius praeeuntes fulgore infra divisa est. ut ²⁶ imaginem veritatis non ipsum deum propriae demonstraret. Sic et cum homine induere dignatus est. non labem aeternitati intulit. ut spiritus ²⁷ se in carne mutaret. sed ut suscepto homini ²⁸ immortalitatem atque aeternitatem caelestis vitae praestaret. Nam etsi apostolus semetipsum exinanisse dicit formam servi suscipiendo. Non utique sic exinanitum accipimus. ut alius quam quod fuerat idem spiritus fieret. Sed ut sepositio interim maiestatis suae honore huma-

¹) Edd. A. V. iudicium demonstraret. Ed. G. iudicium ostenderet. — ²) Edd. poena om. demonstraret. — ³) Edd. A. V. ait. — ⁴) Edd. dux. — ⁵) Edd. A. V. quia. — ⁶) Edd. declarant. — ⁷) Edd. A. V. Vides ergo per omnia hereticis, characteres divinarum Scripturarum..... praestensos. — ⁸) Edd. A. V. oraret. — ⁹) Edd. add. pure. — ¹⁰) Edd. A. V. om. dixit. — ¹¹) Edd. A. V. claritas assignatur. — ¹²) Edd. A. V. qui situm coelis et ordines mundi, et elementorum vices. Ed. G. qui scilicet coeli ordines, mundi elementorum vices. — ¹³) Edd. A. V. indicavit. Ed. G. indicari. — ¹⁴) Edd. ore. — ¹⁵) Edd. A. V. prophetia omni. Ed. G. prophetiae omnis. — ¹⁶) Edd. om. et. — ¹⁷) Edd. A. V. Deum valeret, quae (V. quia.) Ed. G. ut intueri Deum possit qui.

— ¹⁸) Edd. A. haec. — ¹⁹) Edd. quis. — ²⁰) Edd. convenerat. — ²¹) Edd. A. V. sic visus accipitur. Ed. G. sic ejus incarnatio accipitur. — ²²) Hic Cf. D. Aug. Epist. CXLVIII n. 10 (Migne XXXIII p. 626) in qua haec habentur: « Gregorius etiam sanctus episcopus Orientalis, apertissime dicit Deum « natura invisibilem, quando patribus visus est, sicut Moysi, cum quo facie ad faciem loquebatur ALI- « CUIUS CONSPICIBILIS MATERIAE DISPOSITIONE AS- « SUMPTA, SALVA SUA INVISIBILITATE videri potuisse. » — ²³) Edd. add. scilicet. — ²⁴) Edd. seposuit. — ²⁵) Edd. ad vicem. — ²⁶) Edd. maiestatis. — ²⁷) Edd. A. V. intra id visum est, quod. Ed. G. infra id, via est, ut. — ²⁸) Edd. A. V. spiritum — ²⁹) Ed. G. susceptio hominis. —

num corpus indueret. quo suscepto salus gentium feret: Ut enim sol cum nube tegitur. claritas eius comprimitur non caecatur. et lumen illud quod toto orbe diffusum parvo¹ splendore cuncta perfundit parvo admodum obstaculo nubis includitur non auferetur: Sic et homo ille cum² dominus salvatorque noster. idest deus dei³ filius induit deitatem.⁴ in illo non intercepit sed abscondit: Denique cum se in monte paululum extra ipsum hominem (pag. 16. r.) extulisset fulgore luminis eius poene obcaecati apostoli sunt;⁵ in terram quippe homines caeciderunt periclitati
 15 vita: Nisi eius⁶ dominus compresso rursus maiestatis suae honore ut misericors subvenisset: Secundum illam sententiam scripturae divinae dicentis.⁷ deum nemo vidit et vixit.⁸ Ut ergo claritas solis⁹ non
 20 usque ad nostros emicat visus sed¹⁰ sibi salva est: Quia quod non videtur infirmitatis est nostrae quorum oculos nubium textit obscuritas: Ita et maiestas illa divina quae ut dixi corpus induerat¹¹ probat
 25 se non suo detrimento proprio latuisse fulgori.¹² sed carnis ut dixi beneficio cuius causa filius dei. filius hominis. esse sustinuit: Nempe enim de spiritu dei virgo concepit. et quod concepit hoc peperit.
 30 idest deum homini sui ut iam dixi. sociatum sicut ipse dicit.¹³ quod nascitur¹⁴ de spiritu spiritus est. quia deus spiritus est. et de deo natus est: Sicut et angelus ad mariam virginem dicit.¹⁵ Spiritus dei veniet in te. et virtus altissimi obumbrabit
 35 te: Propterea et¹⁶ quod nascetur ex te.

sanctum vocabitur filius dei. Vides ergo ipsum spiritum idest filius dei venisse ad virginem. et inde dei et hominis filium processisse: Nec tamen ipso indumento carnis dei filium esse mutatum: Sed eundem ipsum esse hominem¹⁷ qui fuerat ante mundum apud patrem¹⁸ per quem facta sunt omnia. et sine quo factum est nihil. Sicut evangelista ait. mundus per eum¹⁹ factus est. et mundus eum non cognovit: Ceterum amentiae se²⁰ credere posse ab eo liberari. qui ut liberaretur missus est. ut ad immortalitatem redigeret. qui transit ad mortem. qui ut nasceretur opprassus est: Sed absit heretice ut sensus tui iniquitas²¹ a catholicis admittatur: Nos enim credimus immutabilem et inconvertibilem verbum et spiritum. idest filium Dei: Qui cum hominem induit non statum vertit non ordinem perdidit. non substantiam inmutavit. sed indumentum²² eiusdem corporis aeterno claritatis suae lumine illustrato virtutem ad nos²³ per tramitem corporis eius lux sancti spiritus²⁴ aeternae vitae gratia redundaret: Quem etsi passum credimus et sepultum: Sed homo ille passus est per quem filius dei suscepit. quem induit quem portavit: Sed quia totum ad auctorem referebatur quidquid ille homo patiebatur ideo mors et passio domini dicebatur.²⁵ Non constat²⁶ immortale quod dei est hominis quod caducum: Tertia quoque die resurrexit. non deus in homine. sed homo potius in deo.²⁷ Ascendit in caelos. obtulit patri suo hominem

¹) Edd. claro. — ²) Edd. A. V. quem. — ³) Ed. A. V. Deique. — ⁴) Edd. A. V. Deum tamen. — ⁵) Edd. A. V. om. sunt. — ⁶) Edd. eis. — ⁷) Edd. A. V. om. scripturae divinae dicentis. — ⁸) Edd. A. V. nemo vidit Deum. — ⁹) Edd. A. V. add. cum. — ¹⁰) Edd. A. V. om. sed. — ¹¹) Ed. A. om. et maiestas illa divina, quae, ut dixi, corpus induerat. — ¹²) Ed. A. V. proprii latuisse fulgoris. — ¹³) Edd. A. V. dixit. Ed. G. ait. — ¹⁴) Edd. A. V. add. de carne caro est et quod nascitur de. — ¹⁵) De hoc Joh. Cap. III. loco Cf. D. Ambros. de Spiritu Sancto Lib. III. c. 10. — ¹⁶) Ed. A. dixit. — ¹⁷) Edd. A. V.

om. et. — ¹⁸) Edd. in homine. — ¹⁹) Edd. A. V. cum Patre. — ²⁰) Edd. A. V. per ipsum. — ²¹) Edd. A. V. amentis est. Ed. G. amentia est. — ²²) Edd. A. V. qui ut liberaret amissus est; ut nasceretur oppressus est; ut immortalitatem reciperet, transivit ad mortem. Sed absit, heretice, ut sensus tuae iniquitatis. — ²³) Edd. A. V. illustravit Ed. G. indumento. — ²⁴) Edd. V. illustravit ut ad nos. — ²⁵) Edd. add. et. — ²⁶) Ed. A. iudicatur. Ed. V. indicatur. — ²⁷) Edd. A. V. Nam constat immortale esse quod Dei est: hominis quod caducum. Ed. G. sed constat etc. ut A. V. — ²⁸) Edd. A. V. in Deum. —

illum gravissimum¹ munus. Conseditque ad dexteram patris secundum quod scriptum est. Dicit² dominus domino meo sede ad dextris meis³. Misit nobis spiritum sanctum de propria sua. et in ipsa⁴ una substantia protectorem signatorem⁵ et deductorem in vitam aeternam. Sicut scriptum est ex voce dei. Effundam de spiritu meo super servos⁶ et ancillas meas. Et iterum spiritus ex me procedet⁷. Et ipse dominus salvatorque noster. De meo inquit accipiet⁸ (p. 16. v.) Ex eo utique quod est filius. quia et filius de eo quod pater est. Exinde praefinito tempore venturus vivos et mortuosque iudicaturus. ut reddat credentibus vitam aeternam⁹. Non credentibus vero supplicia. Cuius regnum

aeternum immortale. nec initium habet nec finem. Cuius est honor et gloria in saecula saeculorum amen.

Haec¹⁰ qui legis per dominum¹¹ ne simplicitatem sensus in ambiguum torqueas. aut alias quam dicta sunt trahas. Quia nos patrem vere¹² patrem confitemur. et filium dei. vere¹³ filium dei. et spiritum sanctum¹⁴ credimus. Tres personas unius substantiae. et unius divinitatis confitentes. Sabelii autem et fotini. necnon et¹⁵ arrii sectam. etsi quae aliae¹⁶ sunt quae contra regulam veritatis veniunt damnamus. Nicaeni¹⁷ autem synodi tractatum omni animi nisu ex fide servantes amplectamur¹⁸. Hunc enim tractatum scimus contra omnes hereses invicta veritate oppositum.

IV.**

INCIPIT TEXTUS. ¹¹ EXPOSITIO FIDEI NICAENE.

Credimus in unum Deum patrem omnipotentem. omnium visibilium et invisibilium factorem. et in unum dominum iesum christum filium dei. qui natus est ex patre unigenitus. Hoc est de substantia patris deum ex deo. lumen ex lumine. deum verum ex deo vero. natum non manufactum¹⁹. Homousion haec. ¹⁹ est eiusdem cum patris substantia. ²⁰ per quem omnia facta sunt. quae in caelo et quae in terra²¹. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit et incar-

natus est. et homo factus passus est; et resurrexit tertia die: Ascendit ad caelos unde venturus est. iudicare vivos et mortuos. et in spiritu sancto²². Eos autem qui dicunt erat. aliquando quando non erat. et priusquam nasceretur non erat. et qui ex nullis resistentibus²³. Factus est autem²⁴ ex alia substantia vel exentia dicunt esse speton²⁵ hoc est. convertibilem aut mutabilem filium dei. hos anathematizat catholica et apostolica aecclesia.

¹) Edd. A. V. gratissimum. — ²) Edd. dixit. — ³) Edd. ad dexteram meam. — ⁴) Edd. A. V. et ipsa. Ed. G. et ex una eademque. — ⁵) Edd. A. V. sanctificatorem. — ⁶) Edd. add. meos. — ⁷) Edd. A. V. prodibit. Ed. G. prodiet. — ⁸) Edd. praemia. — ⁹) Haec conclusio conferenda est cum ea quae legitur apud Vigilium Taps. de Trinitate Lib. V. (Migne LXII. p. 276) scilicet: « Haec universa, ut certus sis qui legis, ad unitatem plenitudinis divinitatis nomen Patris et Filii et Spiritus Sancti. Haec retuli ne aliter quam dicta sunt acciperes, et simplicem sensum in ambiguo retorqueres. » — ¹⁰) Edd. per Deum. — ¹¹) Edd. verum. — ¹²) Edd. verum. — ¹³) Edd. add. vere Spiritum Sanctum. — ¹⁴) Edd. om. et. — ¹⁵) Edd. si qua alia. Haud abs re erit hic subnectere affinia verba Juliani Ecla-

nensis in *Libello fidei* (Migne XLVIII p. 523) de quo paulo infra. = « Vel si quae sunt alia quae vel contra fidem catholicam veniant,.... damnamus. » — ¹⁶) Edd. condemnamus. Nicaenae. — ¹⁷) Edd. amplectimur. — ¹⁸) Documentum consilium cum Cod. Quesnell. (Migne LVI p. 371), et cum Cod. Colbert. (Mansi II. col. 665.) ubi titulus sic se habet; *Expositio fidei nicaenae et quo tempore habitus sit conventus: et nomina Episcoporum.* — ¹⁹) Notanda vox *textus*, quae dionysianam notam proferre, nobis videtur. — ²⁰) Codd. Q. C. non factum. — ²¹) Codd. Q. C. hoc. — ²²) Codd. Q. C. cum Patre substantiae. — ²³) Codd. Q. C. add. sunt. — ²⁴) Codd. Q. C. Et in Spiritum Sanctum credimus. — ²⁵) Codd. Q. C. subsistentibus. — ²⁶) Cod. Q. C. aut qui. — ²⁷) Cod. Q. C. τρεῖς ἰσότητες. —

HAEC EST FIDES QUAM EXPOSUERUNT PATRES

Primum quidem adversus arrium blasphemantem et dicentem creaturam² filium dei. et³ adversum omnem heresem exurgentem⁴ et extollentem se. et⁵ insurgentem contra catholicam⁵ et apostolicam aecclesiam. quas⁶ cum auctoribus suis damnaverunt apud nicias civitatem supradictam⁷ trecenti decem et octo episcopi in uno⁸ congregati. quorum nomina cum provinciis et civitatibus subter adnixa sunt.⁹ orientalium no-

mina episcoporum conscribere. propterea quod occidentalis non similiter questionem de heresibus habuissent: Consequentibus episcopis. cum haec quae supra scripta sunt relecta fuissent.¹⁰ Osius episcopus cordubensis dixit. sic credo quemadmodum dictum est Biton¹¹ et vincentius presbyteri romani pro venerabili vero¹² papa episcopo nostro¹³ subscripsimus ita credentes sicut supra scriptum est:

V.

(p. 17. r.) INCIPIT DAMNATIO ARRII
EX LIBRO DECIMO HISTORIAE AECCLESIASTICAE EUSEBI CAESARIENSIS
INITIUM ET EXITUM ARRII IN CONCILIO NICAENO
IN QUO SEDERUNT EPISCOPI CCCXVIII.

Cum apud alexandriam post achillan Qui petro martyri successerat sacerdotium alexander suscepisset. quia pax nostris et quietes¹⁴ a persecutoribus erat. atque aecclesiarum gloria confessorum meritis gaudebat. prosperitas rerum nostrarum domestica contentione turbatur. Etenim presbyter quidam apud alexandriam arrius nomine vir spetiae et forma magis quam virtute religiosus. sed gloriae laudis. quae et novitatis improbae cupidus prava quaedam de fide christi proferre. Et quae antea in quaestionem nunquam venerant. Coepit abscondere ac separare ab illa aeterna et ineffabili dei patris substantia vel natura filium conabatur. quae res

plurimos in ecclesia conturbabat: Sed cum alexander episcopus natura lenis et quietus adsiduus communionibus arrium cupereta pravo inceptu et adsertionibus impiis revocare. Nec tamen res ex sententia procederet. et quod plerosque iam contagio pestifere adsertionis infecerat non solum apud alexandriam. verum et per alias urbes provinciasque diversas.¹⁵ Pernitiosum forae credens si dissimularet a talibus plurimis consacerdotibus suis rem indicat. questio latius innotescit. sermo usque¹⁶ aures religiosi principis. quippe qui omni studio et diligentia curaret. quae nostra sunt pervenit. Tunc ille ex sententia sacerdotum apud urbem

¹) Sequens adnotatio, Dionysii Exigui stilum praeferre videtur, licet ab historia Gelasii Cyziceni (Mansi. II. p. 879) et a Cod. Quesnelliano sit derivata. — ²) Codd. Q. C. creatum esse. — ³) Codd. Q. C. posteaquam. — ⁴) Codd. Q. C. extollentem se et insurgentem. — ⁵) Codd. Q. C. add. fidem. — ⁶) Codd. Q. C. Quam haeresim. — ⁷) Codd. Q. C. praedictam. — ⁸) Codd. Q. C. unum. — ⁹) Codd. Q. C. adnexa sunt. Sed studiosi servi Dei magis curaverunt Orientalium. — ¹⁰) Verba consentientibus episcopis cum haec quae superscripta sunt relecta fuissent desiderantur in Codd. Q. C. et in Hist. Gelasii — ¹¹) Cod. Q. et Isidori Collectio, Victor. At nostri Codicis lectio

concordat cum Socrate (Hist. Lib. I. cap. 13.) et graeco textu Βίτων apud Mansi ibid. p. 882. — ¹²) Cod. Q. viro. — ¹³) Cod. Q. add. sancto Silvestro. — ¹⁴) Notum est libros, decimum et undecimum historiae Eusebii Caesariensis, a Rufino Aquilejensi conscriptos fuisse. Nos vero lectiones variantes ab eius Editione (Migne XXI. p. 467) exhibemus. — Ed. Rufini Aquilejensis presbyteri Historiae Ecclesiasticae Liber Primus. Caput I. = De Arii haeresi. Cf. etiam Praefationem Cod. Quesnell. et Isid. Collect. ubi huiusmodi excerpta, licet minora, occurrunt. — ¹⁵) Ed. quies a persecutionibus. — ¹⁶) Ed. dispersa. — ¹⁷) Ed. usque ad. —

nicheam aepiscopale concilium convocat. ibique arrium trecentis decem et octo episcopis residentibus adesse iubet. ac de eius propositionibus iudicari.¹ Sed in eo concilio admirabile factum principis non puto reticendum. Etenim cum ex omnibus pene locis episcopis² convenissent. et ut fieri solet diversis ex causis. inter se quaedam iurgia detulissent. In-
 10 terpellabatur frequenter. a singulis offerebantur libelli culpae proferebantur. Et magis ad haec quam ad id pro³ conventum fuerat animos dabant. At ille videns quod per huiusmodi iurgia causa summi
 15 negotii frustraretur diem certam statuit quam⁴ unusquisque episcoporum. si quid quaerimoniae habere videretur ferret.⁵ Et cum resedisset suscepit a singulis libellos. quos simul omnes in sinu suo continens. nec in eis quid contineretur. aperiens ait ad episcopos. Deus vos constituit sacerdotes. et potestatem dedit vobis de nobis quoque iudicandi. et ideo nos a vobis recte iudicamur. vos autem non po-
 20 testis ab hominibus iudicari. Propter quod dei solius inter vos expectate iudicium. et vestra iurgia. quaecumque ad illum divinum reservetur⁶ examen. Vos etenim nobis a deo dati estis dii. et con-
 25 veniens non est ut homo iudicet deos. Sed ille solus de quo scriptum est. Deus stetit in congregatione⁷ deorum. in medio autem (p. 17. v.) deus⁸ discernit. Et ideo his omissis. illa quae ad fidem dei pertinent
 30 absque ulla animorum contentione discingite.⁹ et cum haec dixisset. omnes simul quaerimoniarum libellos iussit exuri. ne innotesceret ulli hominum simulatio sacerdotum. Verum cum per dies multos
 40 in episcoporum concilio de fide quaestio verteretur. et nonnulli diversa sentirent. ac vehementer coeptis arrii faverent.

Plures tamen erant qui impium execrarentur inceptum. Cumque in eodem concilio esset confessorum magnus numerus sacerdotum omnes arrii novitibus adversabantur. favebant vero ei viri in questionibus callidi. et ob id simplicitate fidei adversi.¹⁰ Interea per dies singulos agitabatur conventus. Nec facile aut temere de re tanta statuere audebant. Evocabatur frequenter arrius in concilio.¹¹ et adsiduo tractatu adsertiones eius discutiebantur. Et quid adversum haec teneri deberet. aut statui summa cum deliberatione¹² quaerebatur. Verum post diutinum multumque tractatum placet omnibus ac velut uno cunctorum ore et corde decernitur. Homousion scribi debere idest eiusdem cum patre substantiae filium confiteri. idque firmissima omnium sententia pronuntiatur. Decem et septem soli tunc fuisse dicuntur quibus arrii fides magis placeret. extrinsecus creatum dei Filium ex nullis substantiis.¹³ et non ex ipsa dei¹⁴ Patris deitate progenitum. confirmantes deferuntur ad constantinum sacerdotalis concilii sententia. ille tamquam a deo prolatam veneratur. Cui si qui tentasset obniti velut contra divina statuta venientem in exilium se protestantur¹⁵ acturum. Sex igitur soli cum arrio se patiuntur expelli. Reliqui vero undecim consilio inter se habito adquiescunt ab subscribendum manu sola. non mente cujus similitudinis¹⁶ auctor praecipuae extitit nicomediae episcopus eusebius interim quo quomodo¹⁷ aliis veritate. aliis similitate¹⁸ sicut post exitus docuit subscribentibus et de singulis quibusque aecclesiasticis observationibus certa statuta fingentibus concilium direptum est.¹⁹ Exemplum autem expositionis fidei eorum qui convenerant infra

¹) Ed. add. et quaestionibus iudicari. Ed. Caput II. *De Concilio apud Nicæam congregato.* — ²) Ed. Episcopi. — ³) Ed. pro quo vestrum. — ⁴) Ed. qua. — ⁵) Ed. deferret. — ⁶) Ed. reserventur. — ⁷) Ed. synagoga. — ⁸) Ed. deos. — ⁹) Ed. distinguite. — ¹⁰) Hic explicit Cap. II: quae vero sequuntur. ex Cap. V.

circa medium. — ¹¹) Ed. concilium. — ¹²) Ed. libratione. — ¹³) Ed. substantibus — ¹⁴) Ed. om. Dei. — ¹⁵) Ed. protestatus. — ¹⁶) Ed. simulationis. — ¹⁷) Ed. quoquo modo. — ¹⁸) Ed. simulatione. — ¹⁹) Ed. agentibus concilium direptum est. Hic explicit Cap. VI. et quae sequuntur ad Cap. XI pertinent. —

scriptum est: Sed et ad inceptum ¹ redeamus. Posteaquam religiosi principis mater helena, summis romani imperii honoribus affecta ex hac luce discessit constantia: Tunc licinii derelicta ² fratris augusti solatiis utebatur. Huic accidit presbiterum quemdam venire in notitiam ³ lamo nihil omnium apud sororem principis aperire. Ubi vero multa familiaritas ⁴ copiam tribuit, paulatim sermonem coepit aspergere invidiam dicens: Arrio generatam et pro simulatibus privatis episcoporum ⁵ suum recontiose ⁶ exagitavisse emulationes ⁷ stimulo confixum. ⁸ quod arrius apud plebem satis clarus ⁹ haberetur. Haec atque huiusmodi talia frequentibus ¹⁰ suggerens animos constantiae suos efficit. (*p. 18. v.*) quae cum diae ¹¹ obitura visitaretur a fratre atque ab eo blande religioseque consolaretur. ¹² Extremam dicitur ab eo gratia ¹³ poposcisse, ut presbyterum in familiaritate ¹⁴ reciperet, et quae sibi ab eo pro spe et salute suggererentur ¹⁵ audiret. Siquidem iam ex luce ¹⁶ discedentem nihil curare, pro fratre vero statuise ¹⁷ sollicitam. Ne forte pro innocentium poenis regni sui pateretur excidium. Quibus ille monitis a sorore susceptis et fidelem pro se germane ¹⁸ sollicitudinem credens, accomodavit aurem presbytero, et interim adcersiri de exilio arrium iubet, ut quemadmodum de fide sentiret exponeret. Tum ille de fide ¹⁹ conscripsit, quae non quidem sensum nostrum. Tamen verba nostra continere professionem quae videtur. ²⁰ miratus quidem est imperator, et putavit unam eandemque ²¹ ipsius et concilii dudum gesti, expositione sententiam contineri. Tamen in nullo relaxat animi vi-

gorem. Sed rursum eum ad concilii remittit examen. Quoniam quidem ad dedicationem hierosolimorum ex omni urbe coire sacerdotes invitabantur, haec ad eos de nomine eius scribingens, ut si expositionem fidei ejus probarent, et eum vel per invidiam ut aderebat, tunc circumventum dinosceret. ²² Vel nunc ab errore correctum. Clementi erga ipsum iudicio uterentur. Quando quidem tanta fuerit concilii moderatio, ut non in personam eius, sed in dogmatum pravitate ²³ fuerit lata sententia. Si tamen ²⁴ episcopi eius alexandri commendaretur ²⁵ adensus. Sed ²⁶ ab his quidem qui primo coepit ²⁷ eius faventes cum simulatione subscrisperant facile receptus est. Cum vero alexandriam perrexisset, ibi omne eius frustratur inceptum. Quoniam quidem dolis apud ignorantes locutus ²⁸ est, scientibus vero dolum intendere non aliud est quam risum movere. Interea cum ²⁹ haec apud alexandriam frustra agitantur venerabilis augustus constantinus in suburbana villa nicomediae tricenisimo et primo imperii sui, anno defunctus est. ³⁰ liberis de successione romani urbis ³¹ testamento heredibus scriptis, quo in tempore quoniam quidem constantius cui orientis regnum decreverat, praesens non erat dicitur secreto accersiens presbiterum quem a sorore commendatum supra diximus ³² exinde familiariter habitum tradidisse. ³³ testamentum quod scriperat et obtestatus sub sacramento, ne ulli nisi constantio cum venisset in manus traderet. Cui etiam quod eunuchi qui erant in palatio, favebant arte inditio de imperatoris mortis suppresso, usque ad constanti praesentiam multis nova temptantibus

¹) Ed. coeptum. — ²) Ed. relicta. — ³) Ed. add. latenter partibus Aarii faventem. Sed is primo nihil omnino de his apud. — ⁴) Ed. Episcopum. — ⁵) Ed. rem contentiose. — ⁶) Ed. aemulationis. — ⁷) Ed. carus. — ⁸) Ed. alia frequentius. — ⁹) Ed. diem. — ¹⁰) Ed. compellaretur. — ¹¹) Ed. gratiam. — ¹²) Ed. in familiaritatem. — ¹³) Ed. suggereretur. — ¹⁴) Ed. se quidem jam ex hac luce. — ¹⁵) Ed. statu esse.

— ¹⁶) Ed. germane. — ¹⁷) Ed. ille fidem. — ¹⁸) Ed. professionemque videretur. — ¹⁹) Ed. add. in. — ²⁰) Ed. dinoscerent. — ²¹) Ed. pravitatem. — ²²) Ed. add. et. — ²³) Ed. accomodaretur. — ²⁴) Ed. add. et. — ²⁵) Ed. coeptis. — ²⁶) Ed. locus. — ²⁷) Ed. dum. — ²⁸) Ed. diem functus est. — ²⁹) Ed. orbis. — ³⁰) Ed. add. et. — ³¹) Ed. add. ei. —

oppraëssis restitute integreque manere.¹ Cum vero constantius adfuisset depositum presbyter restituit cuius beneficii gratia imperator regni cupidus ita ea² devinctus est. ut qui imperare cunctis ambierit ab illo sibi imperari aequoanimitè pateretur. Ex quo devincto sibi imperatore (p. 18. v.) coepit de arrii restitutione suggerere. et nolentes adquiescere sacerdotes uti cogeret persuadere.³ Ea tempestate apud alexandriam alexander in hierosolymis maximus confessor apud constantinopolim eque alexander ut ex athanasii scriptis conperimus sacerdotio fungebatur. Sed eusebius qui apud nichomedia erat. de cuius simulatione in suscribendo supra diximus amplam temporis actus. et praecipuae presbytero⁴ familiaris effectus revolvere omnia atque interitu⁵ revocare concilii gesta molitur arrium. Nequidquam apud alexandriam commemorantem⁶ venire faciat.⁷ et imperialibus edictis concilium. denuo constantinopolim convocari. quo convenire⁸ illi maxime qui arrium atque eusebium sectabantur. quique sepe cum alexandro congressi ut arrium susciperent.⁹ Nec tamen aliquid profigantis¹⁰ ab iniuriis quidem eius temperabat.¹¹ ad ultimum certam eidem¹² statuentes denuntiant. ut aut ipse arrium susciperet. aut se exire¹³ niteretur ecclesia pulso. et in exilium truso ab alio eum suscipiendo¹⁴ sciret. Tum ille noctem quae ad constitutam intererat diem sub altari iacens. atque in oratione et lacrimis totam pervigilem ducens ecclesiae causam domino commendabat. Cumque lux fuisset. exorta nec tamen alexander ab oratione cessaret. Eusebius cum suis omnibus velut heretici belli signifer demum arrii matutinus ascendit. Eumque propter

re¹⁵ sequi ad ecclesiam. iubet protestatur.¹⁶ quod alexander nisi praeses¹⁷ adquiesceret expulsus cederet locum¹⁸ igitur omnium summa expectatio quo vel alexandri perseverantia vel eusebii arriique¹⁹ animi essent. ut in tali re expectatione suspensus²⁰ arrius ad ecclesiam pergens. episcoporum. et populorum frequentia constipatus humanae necessitatis causa ad publicum locum declinat. Ubi cum sederet intestina eius atque omnia viscera in successus cuniculum defluerunt. Ita tali in loco dignam mortem blasphemae et fetide mentis exsolvit. quod posteaquam in ecclesia nuntiatum est eusebio atque his qui una secum sanctum et innocentem virum alexandrum de arrio recipiendo fatigabant. superati pudore et adopterti confusione discedunt. Tunc completus est sermo ad gloriam domini. quem in oratione sua alexander ad dominum clamaverat²¹ dicens. iudica domine inter me et eusebii minas et arrii vim. Sed haec ad praesens quidem paululum pudoris habuere. Convenientes vero inter se heretici veriti. ne forte²² sicut res gesta est. integra ad imperatorem constantium pervenisset. Non solum a perfidia eorum in qua callide inrelictus tenebatur abscederet. verum et in auctores deceptionis suae severius aliquid et²³ regia auctoritate decerneret. Componunt per eunuchos quos iam in²⁴ perfidia deceptos tenebant. Uti id de arrii morte imperator quam fieri posset compositae et communiter noceret. Neque aliquid quod²⁵ vindictam (p. 19. r.) indicare videretur audiret. Quibus ita gestis de causa fidei ut coeperant prosecuntur.

EXPLICIT INTERITUS ARRII.

¹) Ed. res tutae integreque remansere. — ²) Ed. ei. — ³) Ed. Caput XII. *De Alexandri et Eusebii atque Arrii conflictu.* — ⁴) Ed. temporis nactus occasionem, et Principi per presbyterum. — ⁵) Ed. in irritum. — ⁶) Ed. Arium nequidquam. . . commemorantem. — ⁷) Ed. facit. — ⁸) Ed. convenire. — ⁹) Ed. susciperet. — ¹⁰) Ed. profigantes. — ¹¹) Ed. temperabant.

— ¹²) Ed. ei diem. — ¹³) Ed. aut si renitteretur, se. — ¹⁴) Ed. suscipiendum. — ¹⁵) Ed. prope. — ¹⁶) Ed. protestatus. — ¹⁷) Ed. praesens. — ¹⁸) Ed. loco. Caput XIII. *De probroso Arrii interitu.* — ¹⁹) Ed. add. instantia declinaret. Cumque cunctorum. — ²⁰) Ed. suspensus. — ²¹) Ed. proclamaverat. — ²²) Ed. add. si. — ²³) Ed. ex. — ²⁴) Ed. om. in. — ²⁵) Ed. add. Dei. —

VI.

INCIPIT EXPOSITIO FIDEI CATHOLICAE SANCTI AMBROSII EPISCOPI.

(Textus Codicis Novariensis)

Secundum sacramentum ¹ sancti symboli dei. de quod nobis puro lacte doctrinae sancta ecclesia mater infudit.

5 Credo in deum patrem omnipotentem. omnium visibilium et invisibilium conditorem. ² et in unum dominum iesum filium dei. non extrinsecus natum aut factum. sed de propria substantia patris esse generatum. ex deo vero verum deum.

10 ut hoc sit ille qui genitus est. quod ille qui genuit. Et non haec generatio posteriore eum faciat patri sive tempore seu potestate. quia non est temporalis genitor. ut filio praediciatur ex tempore. Filium ante secula sine annis adhuc et temporibus generavit. et quia pater deus. sine ullo sibi patre. pater est. Idcirco et filius de hoc patre progenitus patri inferior esse non potuit. Credimus et spiritum sanctum procedentem ex patre commune cum patre et filio deitatem et substantiam possidere. Et distinguuntur ³ personas in proprietatibus suis. deitatem tamen trinitatis inseparabilem confitemur. Et anathemantes arrium dividendam deitatem. et ei similes non iterum impia sabellii coniunctione discendimus. ⁴ quia dicentes manere in trinitatem ⁵ unitatem deitatis. Non ipsum sibi patrem. 30 ipsum sibi filium. et ipsum spiritum san-

(ex Migne XLVIII. p. 510)

[LIBELLUS FIDEI A JULIANO ECLANENSI (missus ad sedem Apostolicam nomine XVIII episcoporum detrectantium subscribere damnationi Pelagii atque Caesetii.)]

PARS PRIMA

I. Credimus in Deum Patrem omnipotentem omnium visibilium et invisibilium conditorem.

II. Et in Dominum nostrum Iesum Christum Filium Dei veri, per quem creata sunt omnia; non extrinsecus natum aut factum, sed de Patris substantia generatum, ex Deo vero Deum verum: ut hoc sit ille qui genitus est, quod est ille qui genuit; et quia Pater Deus sine ullo sibi patre Pater est, idcirco Filius de hoc Patre progenitus Patre inferior esse non potuit; non habens initium Filius, quia nec Pater profectum.

III. Credimus et in Spiritum Sanctum, Deum verum ex Patre procedentem, aequalem per omnia Patri et Filio, voluntate, operatione, perpetuitate, substantia.

IV. Et distinguentes personas in proprietatibus nominum, deitatem tamen Trinitatis inseparabilem confitemur; nihilque esse in Trinitate credimus quod superius inferiusve dicatur, quia tota Trinitas potestate Deitatis et substantiae unitate conjuncta est.

¹) Appellatio ista « Sacramentum Symboli » quae alludere videtur ad veterem Arcani disciplinam, haud semel occurrit etiam apud Rufinum Aquilejensem in Lib. I. n. 5. *Apologiae in S. Hieronymum*. (Migne XXI p. 544); et apud D. Augustinum in *Serm. ad Catechumenos*. (Migne XL p. 637 et 651). — ²) In Tractatu anonymo de *Trinitate*, alias in *Symbolum Apostolorum*, Cap. XI, qui extat in *Appendice Opp. S. Ambrosii* (Migne XVIII p. 522), plura leguntur quae cum hac fidei Expositione ferme ad litteram concordant. « In hunc ergo unum « Deum Patrem omnipotentem credimus, visibilium « et invisibilium conditorem ». Et post nonnulla, ita proseguitur. « Non ergo haec generatio, qua de Virgine pro salute nostra natus est, posteriorem eum

« facit Patri sive tempore, sive potestate; quia non « est temporalis genitor, ut Filio praediciatur ex « tempore, quia aeternus Pater Filium genuit coeternum: nec extrinsecus natum aut factum, ut haeretici mentiantur, sed ex propria substantia Patris « generatum vera fides habet » — Et post alia — « Credimus et in Spiritum Sanctum, cuius maiestatem, potentiam et aequalitatem, quam cum Patre « et Filio possidet ipso donante, jam superius ostendimus, procedentem ex Patre, et communem cum Patre et Filio deitatem, operationem ac substantiam possidentem: et distinguentes personas in proprietatibus suis; deitatem tamen sanctae Trinitatis « inseparabilem confitemur » — ³) Lege, distinguentes. — ⁴) Lege, discendimus. — ⁵) Corr. Trinitate. —

ctum sceleratissime definimus. ¹ Sed patrem credentes patrem. filium de patre genitum. spiritum sanctum de patre procedentem. neque nomen in patre confundimus filii. neque filio patris nomen emutamus. neque sancto spiritui filii nomen imponimus. Et quamvis dicamus. filium patrem dici non debere. nec patrem filium spiritum sanctum vocari licet toto ² trinitas spiritus sancti suscipiat nomen non appellationis nominis sed per intelligentiam rationis spiritus sanctus quod dicitur proprium est. ei et speciale vocabulum superest. ut quod nominibus et personis dirimimus hoc potestate et deitatis unitate iungamus: Qui aliter credit anathema sit. Misso igitur propter reparatione generis humanis verbo a patre non maioris imperio potestatis. sed communione voluntatis fit verbum caro assumptione hominis. non permutatione deitatis. ³ Non ut deus per conversionem naturæ amitteret deitatem. sed per assumptionem carnis inciperet esse homo quod non erat: Et ut ascenderet ad deum homo deus discedit ⁴ ad hominem. Nascitur nobis ex sancto spiritu et maria virgine. tunc nobis secundum deitatem ex patrem ⁵ genitus. numquam defuerat patri: Ex quo duobus igitur substantiis plenissimis atque perfectis dei et hominis iesus christus filius dei adprobatur. tam secundum deitatem patris ex quo erat similis quam secundum hominem quem adsumpsit absque peccato homini conformis effectus est. societatem verbi perfectus homo coniungitur deitati.

¹) Cf. superius pag. 2. D. Gregorii verba « Quo-
modo potui ipsum sibi Patrem, ipsum sibi Filium
« ponere. » Etiam in *Libellis fidei* Pelagii et Caele-
stii (Migne XLVIII p. 499) qui ceterum multum
affinitatis etiam litteralis cum Iuliani Libello prae-
ferebant, (Cf. n. 1. 3. 5. 10. 13) huic nostro propius
accedere videntur hisce verbis n. 6. « Atque ut con-
« futantes Arium, unam eandemque dicimus Trini-
« tatis substantiam esse, et unum in tribus personis
« fatemur Deum; ita impietatem Sabellii declinan-
« tes, tres personas expressas sui proprietate distin-

V. In plenitudine vero temporum mis-
sus Filius Dei, non maioris imperio po-
testatis, sed communione voluntatis fit
Verbum caro; non ut per conversionem
Deus esse desineret, sed per assumptionem
carnis inciperet homo esse, quod
non erat; et ut ascenderet ad Deum ho-
mo, Deus descendit ad hominem.

VI. Nascitur ergo nobis ex Spiritu
Sancto et Maria semper Virgine, qui se-
cundum divinitatem numquam defuit
Patri. Ex duobus igitur substantiis plen-
nissimis atque perfectis, Dei et hominis,
Iesum Christum Filium Dei accepimus,
quem tam secundum deitatem Patri,
quam secundum humanitatem nobis
constemur fuisse conformem, absque
sola peccati macula, quae naturalis
non est.

VII. Illa videlicet ratione ut univer-
sum mundum a peccatis, et exemplo
revocaret, et patiundo redimeret: dum
peccatum, et quasi Deus ignoscendo au-
fert, et quasi homo, per naturae similitu-
dinem, quemadmodum de cetero vinci
possit ostendit.

VIII. Incipiens a baptismo Joannis,
quo baptizatus est, dandi exempli gra-
tia, non sui (sicut quidam volunt) causa
peccati, sicut ipse ait ad Joannem: Sine
modo sic enim oportet implere omnem
justitiam; subiecit se omnibus passioni-
bus carnis, ferendo esuriam, sitim, lassitu-
dinem, dolorem, mortem, et cetera
hujusmodi...

IX. Hunc igitur credimus ob nostram
salutem secundum carnem passum et

« guimus: non ipsum sibi Patrem, ipsum sibi Fi-
« lium, ipsum sibi Spiritum Sanctum esse dicentes:
« — ²) Corr. tota. — ³) Item in Libello Pelagii sub
n. 8. legitur « Verbum carnem esse factum assu-
« mendo hominem, non permutando Deitatem: nec
« ut quidam sceleratissime opinantur » etc. In Li-
bello autem Celestii, qui ferme integre ad litteram
cum altero consonat, ita legitur. « Verbum carnem
« esse factum, sed assumendo hominem, non permu-
« tando Deitatem: non ut quidam sceleratissimi opi-
« nantur etc. » — ⁴) Lege, descendit. — ⁵) Lege, patre.

qui communione verbi carnis manentis
(p. 19. v.) adstatia proficit in deum: Non ut
homo esse desineret. sed ut a deo indis-
cretus atque indivisus. aliut quam deus
esse non possit: Illa tamen ratione ut
exemplum praebens homini distructis
passionibus peccatorum universis se sub-
bicerit passionibus carnis ferendo sit in-
famem lasitudinem et passiones huius-
modi ceteras non delictorum sed tribula-
tionum. et ad postremum causam salutis
nostrae ipse suscipiens a mortuis resur-
rexerat die tertio. iam non ulterius moriturus.
et receptam quam deposuerat carnis
substantiam. primus nobis incorruptibili-
bus resurrectionis facit exemplum: Ascen-
dens in eodem corpore ad patrem sedet
ad dexteram dei iudicium cum patre
communicans potestatis. quem venturum
ad iudicium speramus vivorum sive mor-
tutorum: Ut et nos de nobis credamus. de
ipso pulvere eadem ossa. eadem semper
mansura: Membra separari. veniam pec-
catorum. et regnum caelorum invenire.
neminem possent nisi qui baptismum do-
mini fuerit consecutus. Et cuiuslibet ille
aetatis quando dixit. non debere infantes
baptizari. anathema sit. et eum qui post
baptismum peccaverit. per penitentiam
non posse salvari. una merita sanctorum
omnium. sed diversa merita praemiorum:
Et unam mortem peccatorum. licet
diversae sint poene: Novum et vetus tes-
tamentum recipimus in illum librorum
numerus. quem sancta ¹ ecclesia catho-
lica recipit: Cuius legis mandata possibi-
lia discimus. ² et universa impleri posse
quae praecepta sunt per gratiam dei: Sed
nostro vicio et negligentia non imple-
ntur: Non enim ut quibuscumque videtur. ³
quod nos ad iactantiam nostram putemus
aut dicamus de nobis quod simus sine
peccato. quasi nesciamus apostoli iohan-

sepultum, tertia die resurrexisse, et ut
mortem destrueret, et ut nobis viam re-
surrectionis aperiret.

X. Ascendens in coelos sedet ad dexte-
ram Patris, humanitatis manente sub-
stantia, quae non est exinanita, sed glo-
rificata, et in aeternum cum Deitate
mansura.

XI. Quem venturum credimus ad vi-
vos et mortuos iudicandos.

XII. Cujus virtute et exemplo omnem
humanam carnem in eadem membro-
rum veritate qua a Deo facta est, credi-
mus suscitandam, ut et peccatores poe-
nas, et iusti gloriam consequantur.

XIII. Unam vitam sanctorum om-
nium fore: sed praemia pro labore di-
versa, et e contrario pro modo delictorum,
peccantium quoque esse supplicia.

XIV. Baptisma, secundum exemplum
Ecclesiae, et praeceptum Dei, unum fa-
temur, quod omnibus simul aetatibus
necessarium veraciter, et tradimus, et
tenemus; et veniam peccatorum, ac re-
gnum coelorum dicimus invenire nemi-
nem posse, nisi qui Baptismum fuerit
consecutus.

XV. Eum qui post Baptismum pecca-
verit, per poenitentiam credimus posse
salvari.

XVI. Novum et Vetus Testamentum
recipimus in illo librorum numero quem
catholicae Ecclesiae tradidit auctoritas.

PARS SECUNDA

I. Divinae legis mandata ob Dei iusti-
tiam possibilia dicimus; et fateri unum-
versa posse compleri per gratiam Chri-
sti, quae omnibus bonis actibus adiutrix
semper et comes est, et per liberum ar-
bitrium hominis, quod et ipsum donum
Dei est.

II. Quam tamen gratiam Dei ita acci-

¹) Ita et in Libellis P. et C. — ²) Lege, dicimus.
— ³) Huc confer ea quae leguntur in Canone VI
Concilii Carthaginensis contra haeresim Pelagii et
Celestii. (Migne LXVII p. 217) scilicet: « Item
« placuit, quod ait sanctus Joannes apostolus: Si

« dixerimus quia peccatum non habemus, nos
« ipsos decipimus, et veritas in nobis non est,
« quisquis sic accipiendum putaverit, ut dicat pro-
« pter humilitatem oportere dici nos non habere
« peccatum, non quia vere ita est, anathema sit »

nis dictum. si dixerimus quoniam peccatum non habemus nos ipsos seducimus. Unde non hoc dicimus esse nos sine peccato. deum vero velle ut simus sine peccato. si vult deus possumus. si non vult non possumus. Unde quia impium est dicere deum nolle. ut simus sine peccato. ne auctor videatur nostrae malitiae. superest ut fateamur. quia peccatores ideo sumus. non quia non possumus sed quia nolumus vitare peccatum per neglegentiam nostram. Si enim dixero quia non possum deum blasphemabo. qui impossibilia mandavit. Si autem dicam potui superare peccatum sed nolui. mihi imputo. Unde rectius est ut homo se voluntaris arguat. quam iustum deum in causa iniquitatis accuset. Unde adversus supra memorata omnia quae textus huius libelli continet. Si aliter dico quam teneo. anathema sim. Sed addo etiam nominatim. anathema arrio. et eunomio. sabelio. machedonio. apollinari. manicheo. et omnibus heresibus quae per doctrinam sane ²⁵ acclesiae catholicae docebit. ³

EXPLICIT EXPOSITIO FIDEI CATHOLICAE SANCTI AMBROSII EPISCOPI CALCHEDONENSIS. ⁴

pinus, ut nec sequatur nolentem, nec destituat obsequentem.

III. Ut vero alter sit justus, alter injustus, hoc non divina voluntate, sed vitio fieri arbitramur humano diversitatem enim hanc negavit ex Deo esse, qui dixit quia Deus omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire. . .

IV. Consequens ergo est ut confitemur quod peccatores ideo sumus, non quia non valeamus, sed quia negligimus vitare peccatum. . . . .

PARS III.

I. His omnibus secundum regulam fidei catholicae, et auctoritatem divinarum scripturarum rite confessis, consequenter omnes haereticos condemnamus; et praecipue qui apud Latinos tam nomine proprio quam errore comperti sunt, quoque impietate suae assertionis horremus, idest: Arianos . . . Sabellianos . . . Eunomianos . . . Macedonianos . . . Apollinaristas . . . Novatianos . . . Jovinianistas . . . Manichaeos . . .

EXPLICIT LIBELLUS FIDEI S. I. C.]

VII.**

(p. 20. r.) INITIUM SYNODI CALCAEDONENSIS

EXEMPLUM SACRARUM LITTERARUM QUAE MISSE SUNT
A CHRISTIANISSIMO IMPERATORE MARCIANO AD OMNES EPISCOPOS
UT AD NICIAM CONVENIANT.¹

³⁰ Victor ⁶ valentinianus et marti. . anus ⁷
incliti triumphatores semper augusti

leoni papae. ⁸ et anatholio episcopis
Omnibus negotiis divinae res proponen-

¹) *voluntaris*. Lege, voluntarie. — ²) *sane*. Lege, sanctae. — ³) *docebit*. Lege, docebitur. — ⁴) In inferiori margine nostri codicis, cernitur numerus II rubro minio exaratus, quo secundi quaternionis, (quemadmodum et superius ad calcem p. 11. v. per n. I, primi quaternionis) finis indicatur. — ⁵) *S. I. C.* Hajusmodi litterae initiales quae inveniuntur in Codice Veronensi, (unde hunc libellum anonymum eruit Sirmondus) a Garnerio pro « *Siculorum* » ab aliis melius pro « *Sacerdotum Jesu Christi* » interpretantur. Plura omisimus hujus Libelli quae a

nostro plane discrepant. — **) Variantes lectiones quae subjiciuntur, ex collatione Ed. graeci textus, et latinae versionis apud Mansi Tom. VI. p. 553. desumptae sunt — ⁵) Titulum differt ab Ed. et Dionysii stilum proferre videtur. Textus vero hujus Epistolae concordat cum vulgata versione apud Mansi sub n. XXXVII. — ²) Cod. sub rasura, Martinianus. — ⁷) *Leoni papae*, desunt in Edd. gr. et lat. Verum in quodam Cod. Bibl. Caesar. Vindob. (teste Lambecio apud Mansi l. c.) habetur: *Αὐτῷ xxi Ἀναχρίτω*. — ⁸) *Victor*. Corr. Victores.

de sunt. deo enim omnipotente propitio. semper. rempublicam¹ et conservandam et meliorandam esse confidimus. Quia igitur dubitationes quaedam in orthodoxa
 5 religione nostra videntur emersisse.² sicut etiam epistola tempore³ reverentissimi episcopi alme urbis romae leonis testatur. In⁴ specialiter clementiae nostrae placuit. ut venerabilis⁵ synodus in nicea⁶
 10 civitate provinciae vitinae⁷ caelebretur. Quatenus convenientibus animis. et omni veritate discussa. cessantibus etiam studiis quibus antehac usi quidam sacrosanctam orthodoxam religione conturbasse
 15 noscuntur. vera fides nostra cuncto saeculo manifestius innotescat; ut deinceps

nulla possit esse dubitatio vel discordia. Qua de re sanctitas tua cum quibus placuerit reverentissimis episcopis. quos de aeclesiis sub sui sacerdotii cura constitutis idoneos et inst[r]uctos orthodoxe religionis. esse. probaverit ad praedictam niceam⁸ civitate intra diem kalendarum septembrium ire deproporet.⁹ Sciatur autem religio tua etiam saerenitatem meam¹⁰ venerabili synodo interfuturam ne forte publicae necessitatis constitutionibus detineri¹¹ Divinitas te servet. per multos annos sanctae et reverentissime¹² pater Data X. kalendas iunii constantinopoli domno martiano pio augusto.¹⁴ et qui fuerit nuntiatus.

VIII.*

ITEM EXEMPLA EPISTOLAE SACRAE SECUNDAE
 QUAE[M] MISSA EST¹⁵ SANCTAE SYNODO QUAE[M] AD NICEA CONVENIT
 DE TRANSEUNDO AD CALCEDONAM.
 VICTOR¹⁶ VALENTINIANUS ET MARCIANUS AUGUSTI.

1 Festinantes nos ad sanctam synodum pervenire publica rerum causa necessaria satis inhibuit. Sed his quae vestra
 20 sanctitas scribit. agnovimus plures de vobis tam corporis infirmitate quam aliis [al]borare¹⁷ variis causis. Unde licet mul-

tae necessitates publicae nos hic morari compellant. Tamen propositam.¹⁸ esse. omnibus iudicamus eam quae de sancta atque orthodoxam fide. est cura. Nam et religiosi episcopi atque presbyteri qui vicae sancti¹⁹ leonis archiepiscopi sanctae

¹) *semper*, desideratur in Edd. — ²) [*emersisse*] Sic correxit coeva manus, quae deinceps sigla S. denotabimus, quippe quae Stephani Grammatici (de quo Cf. Proleg.) esse videtur. At sub rasura, *esse* . . . *sisse*, quae forte respondebat vulg. Ed. esse commissae. — ³) *Tempore*, omitt. Edd. gr. et lat. Ed. lat. epistolae viri reverentissimi . . . testantur. — ⁴) *In*, S. corr. *Inde*. Edd. id. — ⁵) *Venerabilis*, Ed. gr. *ἀγία*. Ed. lat. omittit. — ⁶) *Nicea*. Ed. lat. *Nicaena*. — ⁷) *vitinae*, S. corr. *bithinae*. — ⁸) *Niceam*, om. Ed. lat. — ⁹) *deproporet*, Ed. lat. *deproperet*. — ¹⁰) *meam*, Edd. nostram. — ¹¹) *Ne*, Edd. nisi. — ¹²) *detineri*. Ed. lat. necessitates in expeditionibus nos detinuerint. — ¹³) *reverentissime*, cum Cod. Vat. 1322 (cujus lectiones sigla V subnotabimus) et cum Ed. gr. At Ed. lat. *venerabilis*. — ¹⁴) *Domno Marciano pio*, cum V. Ed. lat. *consulatu domini Marciani perpetui Augusti primo*, quae cum gr. Ed. con-

cordant excepta voce *primo*, quae deest. — *) Versio seqq. Documentorum, ab edita plane diversa, mire concordat cum fragmentis quae et laudato Codice Vat. 1322 a Mansi in Tom. VII. p. 758 et seqq. edita sunt. Hujus tamen lectio, (quae in Editione mendis et lacunis repleta apparet), ad ipsum codicem diligenter exacta est. — ¹⁶) *missa est*. Cod. Vat. missae sunt. — ¹⁶) *Victor*. Edd. gr. et lat. Victores . . . gloriosi et triumphatores semper Augusti Dei amabili synodo, quae breviandi causa a Dionysio omissa sunt. — ¹⁷) *laborare*, ita S. corr. cum V. et gr. Sub rasura, *roborare*. — ¹⁸) *propositam*. Lege, praepositam cum V. et gr. — ¹⁹) *sancti*. Edd. gr. et lat. sanctissimi ac Deo dilectissimi Leonis . . . felicissimae urbis Romae. Hujusmodi superlativa adjuncta, graecorum propria, a Dionysio nostro libenter omissa fuisse, et inferius pluries constabit. —

urbis romae venerunt. petierunt a nostra mansuetudine omnimodo venerabili nos adesse concilio. Dicentes absente nostra
 5 petitiones vero reverentiae vestrae nimium cupientes. et ipsi sanctam vestram synodum caelebrari. Festinamus nos¹ venire quam totius.² Unde si placet reverentiae vestrae ad calchedonensium ci-
 10 vitatem transire dignemini. Illuc enim poterimus (pag. 20. v.) excurrere. quamvis hic nos publicae necessitates impediunt. Quia ea quae expediunt veritati et orto-

doxe fidei atque paci et quieti sanctorum et catholicarum aecclesiarum omnibus potiora esse censuimus. Nec dubitamus hoc etiam vestrae beatitudini placitum. [ne]³ vos alterius angustia⁴ civitatis faciat laborare. et absente nostra mansuetudine synodale⁵ concilium differatur. Orare tamen pro imperio nostro dignemini. ut et hostium nobis immanitas subiugetur. et pax mundana firmetur. et in securitate degat romana respublica quod vos facere etiam modo confidimus.⁶

IX.

IMPERATORES CAESARES

VALENTINIANUS ET MARCIANUS VICTORES AUGUSTI
 SANCTAE SYNODO⁷ QUAE APUT NICEAM DIVINO ARBITRIO
 ET NOSTRO DECRETO EST CONGREGATA.

15 Et quidem per sacras litteras nostras etiam certum vestrae fecimus sanctitati. ut. i. ea⁸ quae [a] sanctis [patribus] nostris de venerabili atque orthodoxa fide⁹ statuta sunt. Confirmentur ne ulterius orthodoxorum populi vario videantur errore
 20 decepti. Sed ut omnes salvatorem nostrum ac dominum iesum christum sicuti decet. ac sicuti nostri religiosissimi patres constituerunt sua confessione glorificent; Nos enim nimiae fidei zelo ferventes necessitates publicas quae sunt in
 25 praesenti distulimus. plurimi facientes orthodoxe ac verae fidei rationem. quam sub nostrae mansuetudinis praesentia volumus confirmari; Nam quae in ylyrici partibus accederunt.¹⁰ etiam ad audientiam vestram credimus pervenisse. Quae licet iam voluntate divina congruam meruerit¹¹ ultionem. tamen reipublicae com-

modum nostrae quoque mansuetudinis expeditiones ad partes ylliryci fieri postulabat. Sed quoniam sicuti praedictum est nihil nobis orthodoxa fide. est carius ac firmitate ipsius. ideo ultiores quidem expeditiones interim differre statuimus. specialiter vero reverentiae vestrae. etiam nunc interdiximus. ne mora in vobis ulla nascatur ad calchedonem veniendi; Quia tamen ex religione attici¹² diaconi¹³ sanctae aecclesiae constantinopolitane sacratissime urbis. tranquillitas nostra cognovit vereri sanctimoniam vestram. Ne quidam forte eutythianae superstitionis. sive alius [quisquam]¹⁴ seditionem aliquam facere moliantur. Aut turbam [propterea]¹⁵ vobis hoc nuntio declaramus. ut penitus ab huiusmodi causa nihil habentes quod vereamini veniatis ad calchedonensium civitatem; In dei nam-

¹) nos. Edd. et lat. ad vos. — ²) quam totius. Lege, quantocius cum V. — ³) nec. Ita S. corr. Sub rasura nec cum V. — ⁴) alterius angustia. Lege, ulterius angustia cum Edd. gr. et sub rasura angustiae cum V. — ⁵) synodale. Edd. gr. et lat. sanctum. — ⁶) confidimus. Edd. gr. et lat. addunt. Deus vos custodiat per multos annos sanctissimi. — ⁷) sanctae Synodo. Haec et seqq. tituli verba desiderantur

in V. — ⁸) ea. Sub rasura ad ea. — ⁹) fide. Sub rasura, venerabilis atque orthodoxae fidei cum V. — ¹⁰) accederunt. S. corr. acciderunt. — ¹¹) meruerit. S. corr. meruerint. — ¹²) attici. S. corr. aetii. — ¹³) diaconi. Edd. archidiaconi. — ¹⁴) [quisquam]. Sub rasura, quidam, ut V. — ¹⁵) [propterea]. Sub rasura, ea propter, ut V. —

que speramus misericordia quod absque aliqua perturbatione vel strepitu iuste et prout divinitas est gratum. de vera atque orthodoxa religione dispositis universis omnes quantotius¹ ad proprios remeabit lares. Adcelerate igitur pergere. nul-

las moras in negotio conterentes. ne cunctantibus vobis dilatione caelestis veritatis inventio. Nobis enim studium summum est fervore divino congruum terminum. ac sortitam remeare felices.²

X.

(p. 20. r.) ORDO GESTORUM HABITORUM
CALCHEDONA PRAESENTIBUS MARCIANO ET PULCHERIA
AUGUSTORUM.

Pascasio lybitano provinciae siciliae. et Luculensi³ Asculano. et bonifatio presbytero urbis romae vicariis religiosissimi ac beatissimi romanae sacrosanctae ecclesiae papae leonis. et ceteris episcopis qui etiam subscripserunt.⁴ Cum pervenisset piissimus et fidelissimus imperator martianus ad idem supradictum sanctissimum martyrium. praesente ex divino zelo et fervore fidei. etiam piissima et christianissima regina. et augusta pulcheria. Quin etiam magnificentissimis magistratibus. et illustrissimo ac nobili senatu.⁵ ad venerabilem synodum ista locutus est. Ubi primum divino iudicio ad imperium summi electi inter tantas necessitates reipublicae nulla nos magis causa ancit.⁶ quam ut orthodoxa et vera fides christiana quae sancta atque pura est. indubitata omnium animis insideret. Constat enim avaritia vel studiis⁷ quorumdam per media tempora nonnullis diversae sentientibus et pro voluntate sua. Non

prout veritas atque doctrina patrum postulat populos seducentibus in errorem quamplurimos esse deductos. Qua de re sanctam synodum hoc videlicet proposito fieri studuimus. et vobis laborem induxisse⁸ videmur. Quatenus omni errore atque caligine deteresa. prout se divinitas hominibus manifestare voluit. et doctrinam⁹ patrum ostendit. religio nostra quae pura atque sancta est universorum mentibus insinuata veritatis¹⁰ luce fulgescat. Nec in posterum quisquam audeat de nativitate domini et salvatoris nostri iesu christi aliter disputare. quam apostolica predicatio. et instituta trecentorum decem et octo sanctorum patrum. Et idem¹¹ convenientia posteritati tradidisse noscuntur. Sicut etiam sancti leonis papae urbis romae qui sedem apostolicam gubernat. missa ad sanctae memoriae flavianum constantinopolitanae urbis episcopum scripta testantur. Remotisque¹² studiis ablatis patrociniis. cessante ava-

¹) *quantotius*. Lege, quantocius cum V. — ²) *caeleretur*, sub rasura, *caeleretur*. — ³) *felices*. Edd. ad expeditionem felicissimam remeare. Deus vos custodiat per multos annos sanctissimi patres. Quae conclusio deest et in V. qui tamen addit: *Data V. Kalendas Junii*. Edd. vero lat. Datum decimo Kalendas Octobris, Heraclaeae. — ⁴) Quae sequuntur ad Actionem sextam Chalcedonensis Concilii pertinent. (Cf. Mansi VII. p. 118). — ⁵) *Pulcheria*. Lege cum V. *Pulcheria*. — ⁶) *Luculensi*, V. *Lulensi*. At legendum esse, *Lucenti*, suadent tum Liberati *Breviarium*, Cap. XIII (Migne LXVIII. p. 1010), tum

Edd. gr. et lat. apud Mansi l. c. — ⁷) *subscripserunt*. Edd. post copiosorem Prologum, proferunt episcoporum nomina, quae breviandi causa Dionysius noster omisit. — ⁸) *senatu*. Edd. addunt singulorum Magistratum ac Senatorum nomina. (ib. p. 128). — ⁹) *ancit*. Ed. constrinxit. — ¹⁰) *studiis*. Edd. add. pravis. — ¹¹) *inducisse*. Lege cum V. et Edd. *inducisse*. — ¹²) *doctrinam*. Lege, doctrina, cum Edd. — ¹³) *veritatis*. sub rasura *severitatis*, Lege suae veritatis, ut V. et inferius. Ed. suae virtutis. — ¹⁴) *idem*. Ed. eadem. — ¹⁵) *remotisque*. Ed. Remotis itaque. —

ritia cunctis veritas innotescat. Nos enim ad fidem confirmandam, non ad potentiam aliquam exercendam: Exemplo religiosi principis constantini synodo inter
 5 esse volumus, neque ¹ ulterius populi pravis persuasionibus separentur: Facile enim simplicitas quorundam, hactenus nonnullorum ingenii, atque superflua verborum decepta est: Et constat
 10 diversorum pravis insinuationibus dissectiones hereses natas: Studium autem nostrum, ut omni populus per veram et sanctam doctrinam sentiens, ² in eandem religionem redeat, et veram fidem catholicam colat, quam secundum
 15 institutiones patrum exposueritis; ³ Concordantibus itaque ⁴ animis religio vestra festinet: Quatenus sicut a nichena synodo usque ad proximum tempus erroribus amputatis vera fides cunctis (*p. 20. v.*)
 20 innotuit: Ita et nunc per hanc sanctam synodum remotis caliginibus quae in his paucis annis, sicut superius dictum est, pravitae atque avaritiae quorundam
 25 emersisse videntur: Perpetuo quae statuta fuerint conserventur: Erit autem divinae maiestatis, id quod sancto animo fieri desideramus, ut ⁵ in aeternum firmen-
 30 tur verba ab omnibus episcopis adclamatum est: Novo constantino marciano novo multis annis christicutores ⁶ marciano, vestrum imperium per saecula regna vestra perman-
 35 eant: Orthodoxia vos meruit, a christi cultoribus abiit ⁷ invidia; Et post adclamaciones¹⁰, aetius archidiaconus, novae urbis romae constantinopolis ac primus notariorum dixit: Quia gratiae super-
 40 nae momento, ¹¹ et vestro religiosissimo

zelo tranquillissimi principes, qui pietate simul et fide pollentes, ex deo totius estis sortiti orbis imperium: Venerabilis et universalis haec synodus quae vestro sacro decreto collecta est, quamplurimis dierum sollicitis¹² spatiis immorata ac diligentiam sibi impertiendo divinam cunctam quidem praeteritam quae qualitercumque fuit exhorta discordia adversus rectam atque inculpabilem nostram catholicam fidem, de medio fecit abscedere, ut optinente veritatis optima ratione, quidquid antehac vaniloquae novitatis emergerat amoveret: Sicut etiam singula quae superius subsecuta sunt actorum series probat: Sanctorum vero scripturarum virtute munita definitione pronuntians, modo protulit eandem quae vel [a] recto minime tramite poenitus aberraret: Vel beatissimorum ac venerabilium patrum sensum bene servaret, relegendibus undique circumspectam patriens notionem: Et vobis eam coronam religiosissimi principes christus imponens: Quam certum est nullum temporis prorsus senium esse passuram; hac praemanibus habemus ea quae loquimur, si placent ex nutu vestrae mansuetudinis recitamus: Piissimus et christianissimus princeps dixit, recita: Et idem aetius archidiaconus et primicerius notariorum recitavit: Dominus ¹³ noster atque salvator omnium christus credulitatem fidei, propriis roborando discipulis ait: Pacem meam do vobis pacem meam relinquo vobis: Ut in religiosa doctrina iam nemo dissonaret a proximo, sed universis praedicatio veritatis aequaliter aliceret: Verum quoniam ¹⁴ loliis suis semina pietatis malignus adoriri non cessat, et

¹) neque. V. et Ed. ne vel. — ²) sentiens. V. cum Ed. unum sentiens. — ³) exposueritis, Ed. exponere. — ⁴) itaque, Ed. eaque. — ⁵) ut. Vat. et Ed. om. ut. — ⁶) firmentur. Edd. firmiter. — ⁷) verba. Ed. « et post regis haec verba, » quae deesse in omnibus antiquis libris et edd. atque ex Isidori Collectione addita censet Baluzius. — ⁸) novo. Deest in Ed. et superfluum videtur. — ⁹) cultores. Edd.

Imperatori multos annos. Augustae orthodoxae multos annos. Marciano amatori christi. — ¹⁰) abiit. forte legendum absit. — ¹¹) Et post adclamaciones. Ed. lat. et post has voces, quae desunt in graeco. — ¹²) momento. Edd. τῇ ῥοπῇ. nutu. — ¹³) sollicitis. S. corr. sollicita. — ¹⁴) Dominus. Edd. praemittunt brevem praefationem. Sancta et universalis etc. — ¹⁵) quoniam. Ita et Cod. V. non ut in Ed. quum. —

quidquid. est novitatis. adversum viam
 veritatis excogitat. Ideo solito dominus
 humano consulens generi religiosissimi
 humani fidei. qui zelo pollentem pro me-
 5 ritis suae virtutis elevavit hunc prin-
 cipem. Qui undique sacerdotii ad semet
 auctores accersisset. Quatenus opitulante
 domini nostri gratia christi cuncta qui-
 dem mendatii pestilentia paenitus ab ovi-
 10 libus christi pellatur. (p. 21. r.) Pingu-
 scentia¹ vero iam germina quae secus²
 aluit pietatis exuperent.³ quod etiam feci-
 mus erroris scaevi⁴ dogmata commu-
 nire moventes examine. patrumque re-
 15 ctissima fidei munimina reparentes.
 Haec⁵ trecentorum decem et octo sym-
 bolum praedicatione fundantes. eosque
 qui haec secuti pietatis vere vestigia pa-
 rentum titulis familiariter inserentes.
 20 Isti sunt tamen illi qui ad maximam constantinopolitanam urbem postea conve-
 nerunt. Qui et ipsi fidei firmitatem sub
 isdem confessionibus adsignarunt. Sta-
 tuimus igitur et nos in omnibus ordinem
 25 et simul et normam de fide servantes il-
 lius ephese neque⁶ iam dudum est ha-
 bita maxima synodus. In qua tum beatae
 memoriae caelestinus romae urbis ante-
 stis. et cyrilus alexandrinae praesi datas
 30 iura meruerunt. Ut trecentorum quidem
 decem et octo venerabilium patrum recte
 pariter et inculpabilis fidei praefulgeat
 institutum. Qui sub pia recordationis
 temporibus illis principe constantino in
 35 nicea urbe collecti sunt in sua vero fir-
 mitate permaneant. et ea quae centum
 quinquaginta sancti patres in constanti-
 nopolitane urbae posterius decreverunt.

ad repellendas⁷ quidem quae tunc here-
 ses emergerant. Stabiliendam vero eius-
 dem nostrae catholicae fidei puritatem.⁸
 Ad cognoscendam quidem confirman-
 damque perfectissimae pietatem consul-
 tissimum satis hoc divinae gratiae sym-
 bolum saluberrimumque sufficeret. De
 patre namque et filio ac spiritui sancto
 quod plenissime⁹ fuerat institutionis.
 edocuit. et incarnationem domini fide-
 10 liter excipientibus evidenter insinuave-
 runt. Quoniam¹⁰ quidam ea quae sincera
 veritas praedicat depravare conati no-
 vas. auditur vas¹¹ hereticas perfidias
 ediderunt. Et alii quidem dispensationis
 dominicae sacramentum quod nostri cau-
 sa caelebratur.¹² ausi fuere corrumpere.
 dum a sancta virgine partum processis-
 set¹³ divinum vocis abnegatione dissimu-
 15 lant. Alius¹⁴ confusionem sive permixtio-
 nem¹⁵ rursus inducunt. ut unam esse natu-
 ram divinitatis et carnis stulte confingant
 hac¹⁶ per hoc unigeniti confusionem por-
 tentuose divinitatem¹⁷ naturam passibilem esse
 significant ea propter ab universa contra
 veritatem machinatione veniente. volens
 eos excludere. quae modo presto est.
 sancta et mundana¹⁸ haec synodus quod
 antiquitus in fide praedicatur. Immobile
 semper haec docens.¹⁹ ante omnia statuit
 ut trecentorum decem et octo patrum ve-
 nerabilium fidis inlibata²⁰ permaneat. Et
 propter eos quidem qui sancto spiritui
 obviare nituntur. Eam traditionem quae
 in augustissima constantinopolitana ur-
 be postea congregatis centum et quin-
 20 quaginta patribus de substantia sancti
 spiritus fuerant decreta. Confirmat hanc

¹) *pinguiscentia* cum V. S. corr. *pinguescentia*. —

²) *secus*. Lege. succus. — ³) *exuperent*. V. *exuve-
rent*. Ed. *exuberent*. — ⁴) *scaevi*. S. corr. *saevi* ut V.

— ⁵) *Haec*. V. Ac. — ⁶) *ephesi neque*. Lege cum V. *ephesenae quae*. — ⁷) *repellendas*. V. *refellendas*. —

⁸) *puritatem*. In Edd. hoc loco inseruntur Symb. Ni-
 cenum et Constantinopolitanum. Hic vero textus
confirmationis seu *definitionis Concilii* concordat
 cum Edit. I apud Mansi VII. p. 751. — ⁹) *plenissi-*
 me. Ed. *plenissimae*. — ¹⁰) *Quoniam*. Ed. *insinuat*.

Verum quoniam. — ¹¹) *auditur vas*. V. *auditus vas*.
 Lege cum Ed. *auditu suas*. — ¹²) *Caelebratur*. cum
 V. Ed. est *celebratum*. — ¹³) *processisset*. cum V.
 Corr. cum Ed. *processisse*. — ¹⁴) *Alii*. cum V. Ed.
 et alii. — ¹⁵) *permixtione*. Corr. cum V. *permixtio-*
 nem. — ¹⁶) *confingant hac*. Corr. cum Ed. *confin-*
 guant ac. — ¹⁷) *portentuose*. cum V. Legendum cum
 Ed. *portentuose*. — ¹⁸) *mundana*. V. cum Ed. *ma-*
 gna. — ¹⁹) *docens*. cum V. Ed. *dicens*. — ²⁰) *fidis*
inlibata cum V. Ed. *fides inlibata*. —

etenim cunctis innotescere memorati fecerunt: Non quasi deesset aliquid praecedentibus inducentes.¹ sed de spiritu sancto quid ipsi sentirent contra illos
 5 (p. 23. v.) qui eius potestati refragare² conati sunt: Sanctarum scripturarum testimoniis inlustrantes. propter eos autem qui dispensationis dominicae temptavere pervertere sacramentum: Et hominem
 10 solum de sancta maria virgine procreatum esse vaniloquis suis aestimant³ impudenter: Sancti cyrilli qui alexandrinae fuit pastor ecclesiae synodales aepistolae ad nestorium scriptas. atque orientales
 15 utique sibi convenientes amplexa est: Ad arguendam⁴ quidem nestorianam demerentiam. interpretationem vero desiderantium. pio zelo concipere saluberrimi sacramenti sententiam: Quibus aepistolam quoque beatissimi romanae antiquioris urbis antistitis hac venerabilis papae leonis flaviano sanctae memoriae archiepiscopo scriptam. ad expugnandam pravitatis euthicianae⁵ perfidiam. utpote
 20 maximi petri confessioni satis⁶ conveniens⁷ et velut monumentum cuiusdam sta⁸ communis extantem. contra cunctos hereticos merito copulavit: Ut recto dogmati sua firmitas inconcussa permaneat.
 30 Nam et in duos filios dispensationis temptantibus dividere sacramentum resistit hostiliter: Et eos qui passibilis audent divinitatis⁹ unigenitum dicere collegio sacerdotali detrudit: Et commixtionem
 35 sive permixtionem¹⁰ in duabus christi naturis excogitantibus reluctatur.¹¹ Et cae-

lestem eum vel¹² alterius cuiusdam esse substantiae¹³, quam de nobis adsumpsit formam sibi¹⁴ servilem. delerantes¹⁵ ex-terminant: Necnon et eos qui duas quidem ante unionem. unam vero post unionem naturam¹⁶ in christo. fabulosae confingunt. anathematizare non cessat: Beatissimus¹⁷ igitur sequendo patres unum et eundemque¹⁸ filium confiteri dominum iesum christum: Concordantibus omnes institutionibus edocemus. eundem in deitate perfectum.¹⁹ deum vere et vere hominem eundem ex anima rationali et corpore: Consubstantiali patri secundum deitatem. consubstantiali nobis secundum inhumanationem.²⁰ per omnia similem nobis sine sorde peccati: Ante saecula quidem a patre progenitum secundum deitatem: In ultimis vero diebus eundem propter nos et nostram salutem ex maria virgine quae deum peperit: Secundum incarnationem unum et eundem christum iesum filium dominum unigenitum; quem in duabus naturis infusae et incommutabiliter²¹ indivisae atque inseparabiliter omnes agnoscimus: Nusquam sublata differentia naturarum. propter unionem. sed potius utriusque naturae propriae servata. et in unam concurrente personam atque substantiam: Non in duas deductum divisum vel personas. sed in unum²² et eundem filium unigenitum deum verbum²³ dominum iesum christum sicuti nos ab initio prophetae de eo. et ipse nos christus iesus instituit et paternum nobis tradidit symbolo-

¹ inducentes cum V. Ed. indicentes. — ² refragare cum V. Ed. refragari. — ³ aestimant cum V. Ed. autpant. — ⁴ arguendam. V. cum Ed. arguendum. — ⁵ euthicianae. V. euthyciane. Ed. euthychianae. — ⁶ satis cum V. Male Ed. salutis. — ⁷ conveniens. V. cum Ed. convenientem. — ⁸ sta. Vat. ex statuta, corr. statucae cum Ed. — ⁹ divinitatis, cum V. Ed. dignitatis. — ¹⁰ permixtionem, cum V. Ed. et confusionem et commixtionem. — ¹¹ reluctatur, cum V. Ed. reluctat. — ¹² eum vel, cum V. Ed. om. eum. — ¹³ esse substantiae, cum V. Ed. substantiae esse. — ¹⁴ formam

sibi, cum V. Ed. sibi formam. — ¹⁵ delerantes, cum V. Ed. delirantes. — ¹⁶ naturam, cum V. Ed. naturas. — ¹⁷ Beatissimus, cum V. Corr. cum Ed. Beatissimos. — ¹⁸ et eundemque, cum V. Ed. et eundem. — ¹⁹ in deitate perfectum, cum V. Ed. add. eundem in humanatione perfectum. — ²⁰ inhumanationem V. inhumanationem. Ed. humanationem. — ²¹ infusae et incommutabiliter. Lege cum V. inconfuse et incommutabiliter. Ed. inconfuse et inmutabiliter. — ²² sed in unum. V. cum Ed. sed unum. — ²³ verbum, cum V. Male Ed. verum. —

lum. His igitur a nobis undique cum omni deliberatione, ac diligentia pariter ordinatis; decrevit sancta synodus¹ aliam fidem nemini licere (p. 23. r.) proferre. si-
 5 ve conscribere, aut exponere, vel sentire, vel aliter tradere. Sed eos qui audent vel componere aliam fidem, vel proferre docere,² vel tradere aliud symbolum volentibus ad cognoscendam se convertere
 10 veritatem ex ritu pagano sive iudaico, vel quacunque³ heretico. Eos si quidem episcopi sive⁴ clerici sunt, alienos esse episcopos ab episcopatu, et clericos a clero. Quod si monachi vel laici fuerint ana-
 15 thematizare.⁵ Et cum recitasset⁶ piissimus et christianissimus princeps ad sanctam synodum dixit: Si omnium consensu religiosorum aepiscoporum haec quae modo subiecta sunt definita fuerant
 20 sancta synodus dicat: Omnes episcopi adclamaverunt, omnes si credimus,⁷ una fides, una sententia, omnes idem sentimus, omnes consentientes⁸ subscripsimus. Omnes orthodoxi sumus, patrum ista fides
 25 apostolorum, ista fides orthodoxorum ista fides, ista fides⁹ salus mundi divo constantino marciano novo paulo, novo david annos david da principi pia domne vitam, ipsi novo constantino, novo marcia-
 30 no, pax mundi vos estis pia domne vita vestra fides vos servet, christum honoras ipse te servet. Orthodoxiam tu firmasti ut apostoli sic creditis, multis annis augustam orthodoxia lumen vos habet.
 35 Propter haec ubique pax, lumen pacis domine serva, lumen mundi domine serva.¹⁰ novi constantini sempiterna memoria. A proavis orthodoxam domine serva, cu-

stode¹¹ fidei deus servet, semper piam deus servet. Tu pia¹² tu orthodoxa hereticorum hostem deus servet, omnes hereticos tu persequeris. Nestorium et eutychem tu persecuta.¹³ Absit invidia a vestra fide, digni fide, digni christo christiano imperio. Absit invidia fideles principes sic honorantur, potentatum vestrum deus servet, deus pacificet regnum vestrum novus constantinus marcianus. Nova helena pulcheria, helena¹⁴ fidem tu ostendisti, zelus helene in te probatur. Crucem christi tu defendis,¹⁵ invenit helena salvabit¹⁶ pulcheria. Vita vestra tutela omnium, vestra fides aecclesiarum gloria. Piissimus et christianissimus imperator dixit: Licet laborem reverentiae vestrae vel vexationis aliquid vestrae fecerimus. Gratias tamen maximas confitemur salvatori nostro christo, quod multis orantibus circa fidem sublata discordia, in unam atque eandem religionem etiam modo cuncti convenimus sperantes cito vestris deum praecibus et universalem pacem nobis a maiestate divina largiendum. Haec digna vero regnum¹⁷ ita propria vestri imperii non emeritum regni tui, bonus fide dignus christo imperium te meruit. Cum imperium et pietas propter haec in pace mundus haec meretur imperium vestrum, orthodoxia parte firma¹⁸ propter te nulla hereses, caelestis rector, terrenum serva, propter te firma fides, caelestis regnator augustam serva, Firma fides bonus deus qui haec fecit caelestis regnator augustam serva. (p. 23. v.) Pace digni vos estis hereticos tu persequeris nestorio et eutychemi anathe-

¹) sancta synodus, cum V. Ed. sancta et universalis haec synodus. — ²) proferre docere, cum V. Ed. proferre vel docere. — ³) quacunque, cum V. Ed. qualicunque. — ⁴) sive, cum V. Ed. vel. — ⁵) anathematizare, cum V. Ed. anathematizari. — ⁶) Et cum recitasset, desunt in Edd. (Ibid. p. 170). — ⁷) si credimus, cum V. sic credimus. — ⁸) consentientes, V. conscientes. — ⁹) fides, cum V. Ed. fides. — ¹⁰) lumen mundi domine serva, cum V. licet in Ed. omitt. — ¹¹) custode. Lege cum V. custodem. —

¹²) Tu pia, cum V. licet Ed. tua p. — ¹³) persecuta, cum V. At Ed. perscruta. Ed. gr. om. verba haec quae et in prisca lat. versione occurrunt, nempe, « Nestorium et Eutychem tu persecuta es ». — ¹⁴) helena. Lege cum V. helenae. — ¹⁵) defendis. V. defendes. — ¹⁶) salvabit. V. servabit. Lege tamen, servavit. Verba, crucem christi tu defendis, invenit helena, salvabit Pulcheria, in Edd. desiderantur. — ¹⁷) vero regnum, cum V. vestro regno. — ¹⁸) parte firma. Lege cum V. per te firma. —

ma et dioscuro anathema. propter vos fin-
dis. per vos. pax haec praeces aecclasia-
rum. haec praeces pastorum Nestorio et
eutychemi et dioscuro anathema.

5 ADLOCUTIO IMPERATORIS.¹

Piissimus et christianissimus princeps
ad sanctam synodum dixit. Pia catho-
lica fides pro patrum traditionibus a
sancta synodo demonstrata. iustum pa-
10 riter atque utile nostra probabit esse
tranquillitas omnis in posterum conten-
tionis materia de sincera religione prorsus
auferri. Si quis igitur aut privatus
aut militariibus adherens stipendiis. sive
15 clero sociatus publice de fide. Et si vulgi
partes aliquas trahens sub spetiae dis-
putandi perturbationem faciat quamdam
sciat quod qui privati conditione notatus
est. a sacratissima urbe pelletur. milita-
20 ris de sua militia. et clerus de suo gradu
periclitabuntur. etiam aliis subdendos
supplicii. ADCLAMATIO.²

Multis annos³ principi christiano mul-
tis annos principi christianum. principem
multis annis ut pius tu christianus. Aec-
25 clesias tu levasti⁴ orthodoxiam tu firma-
sti. multis annis augustam et catholicam.
multis annis tu pia tu catholica. vestrum
regnum deus servet. hereticos vos expul-
30 listis nestorio eutychemi et dioscuro ana-
thema. trinitas tres deposuit vestrum im-
perium per saecula.

ADLOCUTIO IMPERATORIS.⁵

Piissimus et christianissimus princeps
35 dixit. sunt quaedam certa capitula quae
vobis ista synodali disponi concilio potius

quam nostris legibus statui.⁶ Multis an-
nis principem. Tu pius tu christianus
honoris respectu vestrae reservavimus
sanctitati congruum satis regulariter a
christus quem coles ipse te servet. hoc
meritum fidei tuae es tu sacerdos. tu im-
perator. Aeccllesias tu elevasti. victor bel-
lorum rector fidei. Multis annis augu-
stam. tu pia tu christiana orthodoxam
multis annis. vestrum regnum deus ser-
vet. Hereticos deposuisti fidem vos ser-
vasti.⁷ absit invidia regno vestro. ve-
strum imperium per saecula. Piissimus et
christianissimus imperator dixit. In ho-
nore sanctae martyris euphemiae ac ve-
strae beatitudinis [et]⁸ calchedonensium
civitatem in qua sancta fides synodale fe-
cit haberi concilium. metropolitani iuris
privilegio gloriari decrevimus. honore
tantummodo servato. videlicet metropo-
litano iure proprio dignitatis nicomeden-
sium civitati. Omnes adclamaverunt ius-
tum iudicium principis et sancta marty-
re dignus. unum paschae mundus agat.
ipsa sancta te servet. praecamur dimitte
nos. ADLOCUTIO IMPERATORIS.⁹

Piissimus et christianissimus impera-
tor dixit. Nimio quidem laborasti¹⁰ itine-
re. vexationis incommoda sustinentes. tri-
duo tamen aut quattuor dies expectate. et
praesentibus nostris magnificentissimis
magistratibus singula movete (p. 24. r.)
quae vultis competens auxilium¹¹ prome-
renda verum nemo vestrum antequam
perfecta forma super omnibus detur sy-
nodus sancta discedat.¹²

¹) ADLOCUTIO IMPERATORIS. Haec adnotatio quae
dionysiana videtur, desideratur in Edd. et in ipso
Cod. V. in quo tamen opportunum spatium eam de-
scribendi, haud fortuito relictum est. — ²) ADCLAMA-
TIO. De hac quoque dionysiana adnotatione, eadem
repetenda quae in praecedenti numero sunt expo-
sita. — ³) multis annos Sic. cum V. et infra. Lege,
multos annos. — ⁴) levasti. V. elevasti. — ⁵) Adlo-
cutio Imperatoris. Nota dionysiana ut supra. —
⁶) statui. Hoc loco Edd. addant. « Et iubente di-
vinissimo et piissimo principe nostro, Beronicianus
« vir devotus, secretarius divini consistorii, capi-

« tula sie legi » Sequuntur autem tria Capitula
(Mansi VII p. 174.). — ⁷) servasti, cum V. serva-
stis. — ⁸) et, sub rasura cum V. — ⁹) ADLOCUTIO
IMPERATORIS. Nota dionysiana ut supra. — ¹⁰) labo-
rasti. Corr. laborastis cum. V. — ¹¹) auxilium. Lege
auxilium cum V. — ¹²) Hic explicit Actio VII. Edd.
Sequens vero documentum continet textum *Defini-
tionis Concilii* juxta versionem, ab antecedenti di-
versam, sed plane conformem illi quae secundum
Baluzii Editionem protulit Mansi in Tom. VIII.
p. 764, una cum variantibus Codicis Lucensis 490.

XI.

INCIPIT QUAE HIS PRAESENTIBUS EPISCOPIS ACTA SUNT
IN CALCEDONENSI CONCILIO.

Venerabilis totius mundi conventus qui
ex gratia dei nostri et decreto ele-
mentissimorum et religiosorum impera-
torum valentiniani et marciiani augustor-
um adunatum in calchedonensem me-
tropolitanam vitinia¹ in martyrio san-
ctae victricis eufemiae decrevit quae sup-
p[er]ter² comp[re]hensa sunt Dominus et
salvator noster iesus christus fidei in-
tellectum discipulis confirmare praecepit.
Pacem meam do vobis pacem meam re-
linquo vobis. Et nulla dissensio inter suos
ex dereliquitate³ venerabili oriatur.
Sed ex ea quod⁴ veritatis ostendatur
praeconium. Quoniam non desit⁵ per arti-
cula quaedam malignus insidiare piaeta-
tis seminibus. Sed semper novi quid[am]
adversus veritatem indagat. ob hoc do-
minus noster habens providentiam hu-
mani generis. Hunc clementissimum ac
fidelem adversus emulum nobis conces-
sit principem. qui undique sacerdotes
vocavit. Ut gratia domini nostri iesu
christi quooperante totam falsitatis no-
xiam⁶ abiciatur. et veritatis eam corro-
borare germinibus quod et fecimus com-
muni decret[o]⁷ vel iudicio erroris per-
sequent[es]⁸ sectas. Sed et perfectissimo-
rum patrum fidem innotescamus. trecen-
torum decem et octo symbolum omnibus
praedicantes. et quod sincera agnitione
animo concepissemus cognoscimus⁹ sacerdo-
tes attitulantem notavimus. et post haec
convenierunt in urbe constantinopolita-
na numero centum quinquaginta. etiam
hii hanc confirmantes fidem. Nos vero
hunc ordinem et omnes fidei formulas cu-

stodientes decernimus. secundum ephesitanorum¹⁰ concilium. quorum¹¹ auctores
venerabiles sanctae memoriae. Caelesti-
nus urbis romae episcopus. et cyrillus ale-
xandrinae urbis episcopus. unanimit[er]¹²
sentientes. iuste praecellere inculpabilis
fidei expositionem trecentorum decem
et octo venerabilium beatissimorum pa-
trum. qui in niceam¹³ temporibus divinae
memoriae constantini imperatoris. con-
venerunt etiam obtinere vero et centum
quinquaginta venerabilium episcoporum
apud constantinopolim. quae decreta sunt
adversum interemptionem sectarum pul-
lulantium et crescentium manifestatio-
nem huius catholicae et apostolicae no-
strae fidei symbolum trecentorum decem
et octo et centum quinquaginta.

Credimus in unum deum patrem omni-
potentem factorem coeli et terrae. visibi-
lium omnium et invisibilium. et in unum
dominum nostrum iesum christum filium
dei (p. 24. v.) unicum de patre natum ante
omnia saecula. Deum verum¹⁴ de deo vero.
natum non factum eiusdem substantiae
qua pater est. Per quam omnia facta sunt.
qui propter nos homines et propter nos-
tram salutem descendit. Natus est de
spiritu sancto et ex maria virgine homo
factus crucifixus pro nobis sub pontio
pilato sepultus est. et resurrexit. tertia
die ascendit in caelos sed et ad dexte-
ram patris unde venturus est cum gloria
iudicare vivos et mortuos. Cuius regni
finis non erit et in spiritu sancto¹⁵ domi-
num vivificantem¹⁶ a patre procedentem.
Et qui cum patre et filio adoratur et glo-

¹ vitinia, cum V. S. corr. bithiniae cum Ed. —

² sup[er]ter. V. subp[er]ter. Ed. subter. — ³ dereliqui-
tate, cum V. Ed. reliquitate. — ⁴ quod. V. quoque.

— ⁵ desit. Lege cum Ed. desinit. — ⁶ noxiam.
Corr. cum V. tota falsitatis noxa. — ⁷ decreto. Sub
rasura, decretum. — ⁸ persequentes. sub rasura, per-
sequens. — ⁹ cognoscimus, cum L. Sed V. cogno-

scimur. — ¹⁰ ephesitanorum. V. Ephesianorum. —

¹¹ quorum. Corr. cum V. cujus. — ¹² unanimit[er],
cum V. Ed. unanimit[er]. — ¹³ niceam. V. niceam.
Ed. niceae. — ¹⁴ verum. Notanda omissio verbo-
rum « Deum de Deo, lumen de lumine ». — ¹⁵ spi-
ritu sancto. Corr. cum V. spiritum sanctum. —

¹⁶ vivificantem. V. et vivificantem. —

5
 10
 15
 20
 25
 30
 35

rificatur. quod locutus est per prophetas
 in unam sanctam catholicam atque apo-
 stolicam aecclesiam confitemur unum
 baptismum in remissionem peccatorum
 speramus resurrectionem mortuorum
 vitam futuri saeculi amen. Eos autem qui
 dicunt erat tempus quando non erat. et
 priusquam nasceretur non erat. et quia
 ex nullis extantibus facturus est. ¹ vel ex
 alia essentia. dicentes mutabilem et con-
 vertibilem filium dei. Hoc anathematizat
 catholica et apostolica aecclesia. Post
 hoc² concilium nicaenum quod in urbe
 roma concilium congregatum est. a ca-
 tholicis episcopis addiderunt de spiritu
 sancto. et quia postea hic error inolevit
 quidam ore sacrilego auderent dicere
 spiritum sanctum factum esse per filium.
 Anathematizamus eos qui non tota liber-
 tate proclamant eundem quo patrem et
 filium unius potestatis esse atque sub-
 stantiae. Anathematizamus quoque eos
 qui sabellii secuntur errorem. eundem di-
 centes. esse patrem esse³ quem et filium.
 Anathematizamus arrium atque euno-
 mium qui pari impietate licet sermone
 dissimili filium et spiritum sanctum ad-
 serent. esse creaturas. Anathematizamus
 machedonianos qui de arrii stirpe ve-
 nientes. non perfidia mutaverit⁴ sed no-
 men⁵ Anathematizamus fotinum. qui evin-
 nis⁶ heresim instauraris dominum iesum⁷
 tantum ex maria confitentur. Anathe-
 matizamus eos qui duos filios asserunt.
 unum ante saecula et alterum post ad-
 sumptionem carnis ex virgine. Anathe-
 matizamus eos⁸ pro hominis anima ratio-
 nabili et intellegibili dicunt dei verbum

in humanam carnem⁹ versatum. Cum ipse
 filius sit verbum dei. et non pro anima
 rationabili et intellegibili in suo corpore
 fuerit. Sed nostram idest rationabilem et
 intellegibilem sine peccato animam sus-
 ceperet¹⁰ atque salvaverit. Anathematiza-
 mus eos qui verbum filium dei extensio-
 nem aut collectionem et a patre separa-
 tum insubstantium¹¹ et fine habiturum¹²
 esse contendunt. Eos quoque qui de aec-
 clesiis ad aecclesias migraverunt. tamdiu
 a communione nostra habemus alienos.
 quamdiu ad eas redirent civitates in qua
 primum sunt constituti. quo¹³ ex illius
 (p. 25. r.) transmigrante in loca¹⁴ habentur
 esse. et ordinatus tamdiu vacat¹⁵ a sacer-
 dotii dignitate. qui suam deseruit civita-
 tem. quamdiu successor eius quiescat in
 domino. Si quis non dixerit semper pa-
 trem semper filium semper spiritum sanctum
 esse. anathematizamus. Si quis non
 dixerit filium natum de patre. id est. de
 substantia ipsius dei. anathema sit. Si
 quis non dixerit verum¹⁶ deum filium dei.
 sicut verum deum patrem. et omnia posse
 et omnia nosse. et patri aequalem ana-
 thema sit. Si quis dixerit quod in carne
 constitutus filius dei cum esset in terra
 in caelis cum patre non erat.¹⁷ Sufficerat
 quidem ad plenariam pietatis agnitionem.
 sanctum hoc et salutare divinae gratiae
 secretum. de patre et filio enim et spiritu
 sancto docet nos plenaria et perfecta do-
 mini nostri iesu christi incarnatio. quibus
 fideliter credulitas adest. Sed quoniam hi
 qui veritatis destruere conantur praeco-
 nia. quasdam innovationis¹⁸ procreave-
 runt secretalem domini nostri incarna-

¹) facturus est. Corr. cum V. factus est. — ²) Post hoc. Haec quae sequuntur pertinent ad Confessionem fidei catholicae, quam papa Damasus misit ad Paulinum, jam superius p. 13. editam. — ³) esse. deest in V. ut superfluum. — ⁴) mutaverit. V. mutavere. — ⁵) evinnis. Lege cum V. Ebionis. — ⁶) iesum. V. add. Christum. — ⁷) eos. adde qui cum V. — ⁸) carnem. V. humana in carne. — ⁹) suscepere. Lege cum V. suscepit. — ¹⁰) insubstantium. cum V. — ¹¹) habiturum, cum V. Ed. ha-

bitum. — ¹²) quo, V. quod. — ¹³) loca. V. in loco viventis ordinatus est. — ¹⁴) vacat. Corr. cum V. vocet. — ¹⁵) verum. V. verbum, sed ead. manu corr. verum. — ¹⁶) erat. Hic supplenda verba, « anathema sit. » quae tamen et in V. desunt. Sequitur vero altera pars definitionis Concilii, iuxta versionem Codd. Colbertini et Lucensis (apud Mansi VII. p. 752.) et ab antecedenti plane diversam. — ¹⁷) innovationis, cum V. Lege cum Ed. innovationes. —

tionem corrumpere nisi sunt et divinae vocis virginem creatricem ausi sunt denegare. et confessionem¹⁾ unius naturae humani corporis divinitatis ausi sunt componere. reparabilem et corruptibilem unici filii divinam naturam dicere temptaverunt. Ob hoc omnes ipsis²⁾ opponendam adversus veritatem macinationem³⁾ volens hunc⁴⁾ praevenabilem⁵⁾ atque mundanum concilium. antiquo illo praesconio et firmo exemplo decrevit. et docens⁶⁾ praecipuae trecentorum decem et octo episcoporum. venerabilem fidem manere incontaminatam. Et adversus illos qui spiritui sancto adversantur. quam fidem etiam posteriore tempore in urbe constantinopolitana centum quinquaginta convenientes venerabiles episcopi. doctrinam nobis spiritus sancti substantiam⁷⁾ confirmaverunt. Non quod aliquid deesset praeae fidei super adicientes. Sed adversus eos qui nitebantur divini spiritus contemptionem⁸⁾ adversari. et domini nostri potestate⁹⁾ corrumpere. Hos ergo scripturis divinis adtestantibus¹⁰⁾ evidentius manifestantes propter hos qui substantiae secretum evertere insectabantur. dicentes hominem sine divinitate fuisse creatum¹¹⁾. et ex venerabile¹²⁾ virgine maria impudenter et vulgariter venerabilis quosdam¹³⁾ episcopi cyrilli alexandrinae ecclesiae litteras et totius orientis congruas adversus nestorii amentiam in quibus manifesta est expraessio certi atque salutaris¹⁴⁾ symboli desiderantibus aepistolam. atque archiepiscopi leonis primae sedis quae destinata et directa vide-

batur ad venerabilem sanctae memoriae flavianum. ad intercipiendam eutyche- tis malignitatem. Quamvis¹⁵⁾ sancti petri confessionem concordantem unam atque similem paginam visa est. adversus obtreptantium audatiam evidenter edere convenit integre fidei credentibus. Nam eos qui quasi vifariam¹⁶⁾ dei vivi substantiam (p. 25. v.) secretalem nituntur dividere oppugnant. Hos etiam qui passibilem audent dicere divinitatem unici filii. hos repellendos et¹⁷⁾ de omni synodo oportet. Necnon et hos qui duplicem naturae commixtionem confusionem domini nostri augmentantur¹⁸⁾ impugnare. Et qui de¹⁹⁾ caelestem vel etiam constare substantiam quam ex nobis concreatam. Ipsi ergo figuram delerantes vel insanientes dicimus. Et hos quibus ante nativitatem domini naturas duas. unam post unaturam insule²⁰⁾ fingentes excommunicare oportet. Sequamur igitur patrum nostrorum sententiam. unum eundem confitentes deum iesum christum convenienter et docentes. perfectum eundem divinitatem. ²¹⁾ perfectum eundem carnalem hominem deum certum. Eundem hominem certum. eundem ex animo rationalem. et corporis substantiam patri in divinitate similis. ²²⁾ Item et nobis per omnia in humanam substantiam similem et praeter peccatum. Ante saecula ex patre progenitum secundum divinitatem. Sed ultimis diebus eundem propter nos. et propter nostram salutem ex maria divinum in his²³⁾ creatricem secundum hominem unum eundemque christum filium deum no-

¹⁾ confessionem, cum V. et L. confusionem. — ²⁾ ipsis, cum V. et L. Ed. ipsi. — ³⁾ macinationem. Corr. cum Ed. machinationem. — ⁴⁾ hunc, cum V. sub rasura. Corr. cum Ed. hoc. — ⁵⁾ praevenabile, cum V. Ed. venerabile. — ⁶⁾ et docens. Ed. edocens. — ⁷⁾ substantiam, cum V. Ed. substantiae. — ⁸⁾ contemptionem, cum V. Ed. conceptioni. — ⁹⁾ potestate; cum V. Ed. potestatem. — ¹⁰⁾ adtestantibus, cum V. et L. in scripturis divinis ad detestationem. — ¹¹⁾ creatum, cum V. et L. Ed. effectum. — ¹²⁾ venerabile. Lege cum V. venerabili. — ¹³⁾ quosdam,

cum V. Lege cum Ed. quondam. — ¹⁴⁾ certi atque, cum V. Ed. manifesta expressio certaque. — ¹⁵⁾ quamvis. cum V. Lege cum Ed. quamvis. — ¹⁶⁾ vifariam, cum V. Ed. bifariam. — ¹⁷⁾ et, cum V. Ed. omitt. — ¹⁸⁾ augmentantur, cum V. Corr. cum Ed. argumentantur. — ¹⁹⁾ de, cum V. sed omittendum cum Ed. — ²⁰⁾ post unaturam insule, cum V. Ed. post unitarum insulae. — ²¹⁾ divinitatem. Corr. cum V. in divinitate et. — ²²⁾ in divinitate similis, cum V. Ed. in divinitate substantiae similem. — ²³⁾ divinum in his. V. divini nominis. —

strum unicum. In duplici natura confuse
inmutabilem divinis et ' cognoscendum.
in nullo duplicis naturam distantiam in-
terempta propter unitatem salva pro-
prietate naturae. utriusque sub una per-
sona. non sub una substantia convenientes.
neque in duas figuras divisam atque
partitam. Sed unum eundem filium. unum
deum verum¹ iesum christum. sicut
10 antiquitus pro eo. etiam² ipse nos iesus
christus erudiit. et patrum nobis tradidit
symbolum. Quorum³ itaque cum omni⁴

veritate et suavitate a nobis ordinata sta-
tuit venerabilis et munda⁵ ecclesia. Nul-
lam aliam fidem dicere⁶ cuiquam pro-
ferre aut edere vel docere. vel tradere
alterum symbolum componere⁷. volenti-
bus ad scientiam veritatis ex pagano-
rum aut iudaicum ab hereticae⁸ cuius-
libet sectae. Hos vero sive sint episcopi
aut clerici. alienos esse ab episcopatum
seu clerici. sed et si monachi sint exco-
municare iubemus.

XII.

EXPLICIT EXPOSITIO FIDEI CONCILII CHALCEDONENSIS.⁹
INCIPIT ACTUS SYNODI CHALCEDONENSIS. QUAE CONGREGATA EST.

III. IDUS OCTOBRIS.¹⁰

Residentibus episcopis suprascriptis.
15 Legitur libellus eusebi episcopi contra
dioscorum oblatus synodo.¹¹ requisitus
dioscorus non observat. Convenitur dios-
scorus. dicit se venire non posse. quod
custodiretur a magistraneis et scolari-
bus.¹² Secunda ammonitione conventus.
20 respondit se aegrotare. et non nisi senatus
affuerit ad synodum venire. dioscorus
conventus requirit a directis iubenalem.
thalasium.¹³ eusebium. basilium. et eu-
statium.¹⁴ Ingreditur athanasius presby-
25 ter alexandrinus cum libello¹⁵ contra dios-
scorum. similiter et cyrion¹⁶ (p. 27. r.)
diaconus alexandrinus. Legitur theodori
libellus quo dicit de se putatum defuisse¹⁷
sanctae memoriae cyrilli.¹⁸ Erat enim
30 magistrianius. sed pro remuneratione

synodi ephesene clericum factum. Et post
quindecim annos a dioscoro se deflet ex-
clusum. et non solum se sed et genera-
tionem cyrilli fugasse de civitate odio fi-
dei quam ille praedicaverat fidei.¹⁹ et di-
cit illum²⁰. Tam originis fuisse blasphemum
homicidam sed et turpis vitae fuisse
illum semper se promittit docere. Pe-
tit eos quos secum dioscorus sollicitatos
adduxerat in custodiam redigi et ab his
requiri. idest agorastum. dorotheum. eu-
sebium iohannem notarium.²¹ Leguntur
scyrionis²² libelli dicentes dioscorum
agros vastasse. multorum deiecissee do-
mos. alios exilium misisse. alios mutasse.
alios urbe propulsos avarum et pauperi-
bus negasse. quae provintiis propter ari-
ditatem a iudicibus indulta sunt. a pro-

¹) *confuse inmutabilem divinis et*, cum V. Corr. cum Ed. inconfuse inmutabiliter indivise. — ²) *verum*. cum V. Ed. verbum. — ³) *etiam*, cum V. et L. Ed. et iam — ⁴) *Quorum*, cum V. Ed. Horum. — ⁵) *cum omni*, cum V. et L. Ed. communi. — ⁶) *munda*, cum V. Lege cum Ed. mundana. — ⁷) *dicere*, cum V. Corr. cum Ed. licere. — ⁸) *componere*, cum V. Male Ed. corripere. — ⁹) *ex paganorum aut iudaicum ab hereticae*, cum V. Corr. cum Ed. paganitarum aut iudaicae aut haereticae. — ¹⁰) *concliti*, deest in V. — ¹¹) Quae sequuntur Actionem III exhibent per summa capita. Huiusmodi autem bre-

viarium a Dionysio nostro elaboratum esse ex diversis indicis, apparet. Cf. Prolegom. — ¹¹) *synodi*. Cf. Mansi VI. col. 987. — ¹²) *scolaribus*. Cf. Mansi VI. col. 991. — ¹³) *Thalasium*. Lege cum V. Thalassium. — ¹⁴) *eustatium*. Cf. Mansi VI. col. 999. — ¹⁵) *libello*. Cf. Mansi VI. col. 1003. — ¹⁶) *cyrion*. V. Scyrion. Edd. Ischyron. — ¹⁷) *defuisse*, cum V. Corr. cum Ed. fuisse. — ¹⁸) *cyrilli*. Cf. Mansi VI. col. 1006. — ¹⁹) *fidei*, deest in V. ut superfluum. — ²⁰) *illum*. adde, sectatorem. — ²¹) *notarium*. Cf. Mansi VI. 1010. — ²²) *scyrionis*, cum V. Cf. ibid. col. 1011. —

vincialibus vili emere et caro distrahere.
Ita ut oblationes aecclesiis desint. Pecuniam quam persteria nobilis aecclesiae reliquerat monachis sinodochiis et pauperibus eroganda temellicis¹ et theatralibus expendisse personis. Et mulieribus domum ipsius et balneas frequentari. Quarum una erat famosa parisophia² cognomine montana. De qua etiam a populo clamatum est. agros messes monachis excissis omnibus et habitationibus dissipatis emendicare. Petrum istum tunc diaconus dicit. Cum aliis ad rapiendum se fuisse directum. quem memorat perfidiae ipsius. in epheso ministrum fuisse extortam sibi. clauso professione³ in civitatem⁴ non manendi. Petit iterum agorastum dorotheum eusebium titonem apocrationem petrum gaianum et medastrinum valnei episcopi. ut per ipsos et alios doceat quod intendit. Legitur et athanasi⁵ dicit sibi avunculum fuisse cyrillum episcopum. et commendatum fuisse dioscoro successori suo. Sed iste contra fidem veniens oppressisse non ve-

ritos affligit. propinatum se crysaphio et nomo ut cogeretur omnia sua perdere. et insuper pecunia⁶ mutuari fratrem suum paulum ipsis suppliciis et iniuriis interuisse. Demum et quidquid habere potuit occupasse et se post omnia ab officio remotum interdictum sibi misericordiam panem valneas. Legitur sifroni libellus.¹⁰ accusatur dioscorus adulterii blasphemum. Petitur timotheus minister eius ut discutatur. mandatur trina conventio.¹¹ Responderunt singulis qui directi fuerant hisdem verbis dicens. Quod dixi semel dixi. quod addam non habeo.¹² Dantur interlocutiones de contumacia iudicandum. et consentientibus singulis dicta sententia est quod eutychem recepit.¹³ et flavianum deposuerit. Nec permiserit apostolicae sedis scripta in synodo recitari. ut haereses nutritur (p. 26. v.) quod criminaliter appetatur. quod contra canones ab aliis depositum ipse suscepit.¹⁴ Anatholius refrenandam.¹⁵ dioscori damnationem. apostolicae sedi dicunt omnes sententiam.

XIII.

ITEM CALCHEDONENSES. VIII KALENDAS NOVEMBRIS
GESTA HOC CONTINENT.

Residet imperator cum episcopo et potestatibus ac senatu. Alloquitur¹⁶ imperator latinae et graecae in principio imperii sui contra haereticos causam fidei se velle tractare. adclamatur.¹⁷ sequitur interlocutio quae fecit locum symbolo nicheno. trecentorum decem et octo. et symbolo centum quinquaginta. Ita Cre-
dinus in unum deum patrem omnipoten-

tem. factorem coeli et terrae visibilium et invisibilium. et in unum dominum iesum christum filium dei unigenitum. qui natus est ex patre ante omnia saecula. deum verum de deo vero natum non factum. consubstantiali patri. per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines et salutem nostram. descendit et incarnatus. atque . . . humatus est.¹⁸ et pas-

¹) *persteria*. Lege cum V. *Peristeria*. — ²) *temellicis*. V. *themellicis*. (θημελικας). — ³) *parisophia*, cum V. Lege cum Edd. *Pansophia*. — ⁴) *clanatum*, cum V. Ed. *acclamatum*. — ⁵) *professione*, Lege cum V. *professionem*. — ⁶) *in civitatem*, Corr. cum V. *in civitate*. — ⁷) *athanasi*. Cf. Mansi VI. col. 1022. — ⁸) *veritos*. Lege cum V. *veritus*. — ⁹) *pecunia*. Lege cum V. *pecuniam*. — ¹⁰) *libellum*. Cf. Mansi VI. col. 1030. — ¹¹) *conven-*

tio. Cf. Mansi VI. col. 1035. — ¹²) *habeo*. Cf. ib. col. 1042. — ¹³) *recepit*. V. *recepit*. — ¹⁴) *suscepit*. Cf. Mansi VI. col. 1046. — ¹⁵) *refraenandum*, cum V. forte legendum, referendum. — ¹⁶) Quae sequuntur gesta Actionis VI referunt, a Dionysio per summa capita in compendium redacta. — ¹⁷) *Adclamatur*. Cf. ib. col. 134. 170. — ¹⁸) *humatus*. V. *inhumatus*. Lege cum Ed. *inhumanatus*. —

sus. et resurrexit tertia die: Ascendit
 in caelos ¹ venturus est iudicare vivos et
 mortuos et in spiritu sancto. Eos autem
 qui dicunt fuit aliquando quod non erat.
 5 et prius quam nasceretur non erat. Et
 quod ex nullo fuerit aut ex alia substan-
 tia vel essentia dicentes esse aut conver-
 tibilem aut mutabilem filium dei. Hos
 anathematizat catholica et apostolica
 10 aeclesia. Item ² centum quinquaginta
 sanctorum patrum. qui constantinopolim
 congregati sunt. Credimus in unum de-
 um patrem omnipotentem. factorem caeli
 et terrae. visibilium omnium et invisibi-
 15 lium. et in unum dominum iesum chris-
 tum filium dei unigenitum. [et] ³ ex pa-
 tre ante omnia saecula. deum verum de
 deo vero natum non factum. consubstan-
 tialium patri. per quem omnia facta sunt.
 20 qui propter nos homines et salutem no-
 stram. descendit et incarnatus est de spi-
 ritu sancto et maria virgine ⁴ et in hu-
 mana ⁵ et crucifixus est pro nobis sub
 pontio pilato et sepultus est. et resurre-
 25 xit tertia die: Ascendit in caelos sedet
 ad dexteram patris. iterum venturus est
 cum gloria iudicare vivos et mortuos. cu-
 ius regni finis non est. et in spiritu san-
 cto dominum ⁶ et vivificantem. ex patre
 30 procedentem: Qui cum patre et filio ado-
 ratum et glorificatur. qui locutus est per
 sanctos prophetas. In unam catholicam
 et apostolicam aeclesiam. Confitemur
 35 unum baptisma in remissionem peccato-
 rum: Expectamus resurrectionem mor-
 tuorum et vitam futuri saeculi amen.
 Sequitur interlocutio contra eos qui ne-
 gant theotocon id est. quae deum pepe-
 rit sancta maria. vel eos qui confessio-
 40 nem ⁷ et permixtionem introducunt. et

unam nativitatem dicunt deitatis et carnis:
 Fit in eadem interlocutione mentio ae-
 pistolae ad sanctae memoriae flavianum de
 catholica de cuius rei ⁸ (p. 27. r.) et plu-
 rimis disputatur. et interlocutionem ⁹
 istius conclusionem aliter credentibus
 poena proponitur: Cui subscribunt ¹⁰ om-
 nes episcopi. post subscriptionem om-
 nium episcoporum. Interloquitur impera-
 tor dicens ut profiterentur omnes episco-
 pi si proprio consensu definitio quae
 est lecta prodiderit: Omnes et universi ¹¹
 adclamaverunt. si ¹² credimus una fides
 una sententia. omnes hoc sentimus. om-
 nes consensimus et subscripsimus. omnes
 orthodoxi sumus: Haec est fides patrum.
 haec est fides apostolorum ¹³ et catholico-
 rum. haec fides salvabit universum ¹⁴ or-
 bem. marciano novo constantino novo
 paulo novo. ¹⁵ annos david imperatori do-
 mine vitam da novo constantino. novo
 marciano vos pax totius orbis. et alia
 multa adclamata sunt: Interlocutio im-
 peratoris ad synodum gratias agentes
 deo quod plurimi erroris circa fidem
 adepti. et omnes in una fide fuerint re-
 versi atque concordia: Iterum adclama-
 tum est. adloquitur imperator. pia et
 catholica fide a sancta et universali sy-
 nodo secundum patrum expositionem ¹⁶ man-
 nifestata iustum simul et utile pervidit
 nostra tranquillitas: Omnes deinceps con-
 tentiones occasio ¹⁷ super pura Ireligione
 poenitus amputandam: Si quis igitur pri-
 vatus aut militans vel etiam clericus
 alloqui publicae de fide multitudinem
 congregari. ut et per disputationes fe-
 cerit turbas. noverit se de regnatrice ur-
 be. esse pellendum: Qui autem militat
 de militia sua et clericus de gradu pro-

¹) in coelos, cum V. Ed. ad caelos. — ²) Item. V.
 Ita etiam. — ³) [et] sub rasura. — ⁴) maria vir-
 gine. Sub rasura Mariam Virginem cum V. —
⁵) et in humana, cum V. Lege cum Ed. et inhumana-
 tus. — ⁶) in spiritu sancto dominum. V. in Spi-
 ritum Sanctum Deum. — ⁷) confessionem. Lege
 cum V. confusionem. Cf. Mansi VII. col. 114. —
⁸) de cuius rei, cum V. Forte legendum de qua re.

— ⁹) interlocutionem. Lege cum V. interlocutio-
 nis. — ¹⁰) subscribunt. Cf. Mansi VII. col. 135-170.
 — ¹¹) et universi, desunt in Edd. ibid. — ¹²) si. Le-
 ge cum V. et Edd. sic. — ¹³) apostolorum, deest in
 Edd. — ¹⁴) universum, deest in Edd. — ¹⁵) novo. Edd.
 add. David. — ¹⁶) expositione. Corr. expositionem.
 — ¹⁷) Omnes ... contentiones occasio, Corr. cum
 V. omnem ... contentiones occasionem. —

prio periclitabuntur. aliisque subden-
 dus¹⁾ esse supplicis. Item adclamatum
 est.²⁾ adloquitur imperator est dicit: Sunt
 quidem³⁾ capitula quae ad honorem ve-
 strae reverentiae reserva**[b]**imus.⁴⁾ Exi-
 stimantes dicere apud vos ista canonicae⁵⁾
 secundum synodum ordinari. aut nostris
 legibus sanciri. Et recitavit iussu princi-
 10 p^{is} verocianus a secretis sancti consisto-
 riⁱ. Ita de monachis etiam ne quis sine
 conscientia episcopi monachorum mona-
 sterium in qualibet civitate vel in agro
 audeat fabricare. Et eos episcopis subdi-
 tos esse debere. et quietos orationi va-
 15 care atque ieiunio. neque ecclesiasticis
 aut publicis causis molestus existat. Nisi
 forte in causa necessaria ab episcopis
 iussus. Nec potestatem habeat suscipere
 servos aut originarios. praeter domino-
 20 rum conscientia.⁶⁾ Nec clerici aut mona-
 chi conductores aut procuratores fiant.
 quod modis omnibus prohibetur. Nisi forte
 ecclesiasticae rei ab episcopo suo con-
 ductor aut procurator fuerit institutus
 25 quibus interponit poenam clericos etiam
 transire ad alteras ecclesias non licere.
 interponens susceptoriam poenam. Quae
 suscepto donec ad propria revertatur
 ecclesia. quae lecta eadem sedea constan-
 30 tinopolitano episcopo traditur. Adclama-
 tum est iterum.⁷⁾ imperator loquitur pro
 nicaea⁸⁾ civitate solo nomine honoranda.
 quod illic synodus fuerit congregata. sal-
 va dignitate metropolitani. nicomediensis

adclamatum est: Et in fine (p. 27. v.) inter-
 loquitur imperator ad synodum et dicit:
 Laborastis tanti intervalli. et vexatione
 sustinentes. Expectate autem adhuc tres
 dies aut quattuor. et praesentibus iudici-
 bus. magnificis nostris singula quae vo-
 lueritis exerite adiutoriis competentibus
 promeritura. Nullus autem vestrum an-
 tequam perfecta de omnibus forma pro-
 deat a synodo sancta discedat. Edidit⁹⁾ ve-
 rocianus et constantinus viri devoti agen-
 tes in rebus secretarii sacri consistorii.
 Exempla¹⁰⁾ gestorum de greco in latino
 translaturum.¹¹⁾ Consulatu domni nostri per-
 petui augusti VII kalendas novembri.
 Calcaedonae secundum praeceptum divi-
 ni clementissimi domni marci papae.¹²⁾
 convenientibus in sancta ecclesia sanctae
 martyris eufemiae vv. cc. et magi-
 stri¹³⁾ militum consule ordinario et patri-
 cio anatholio. et viro clarissimo et inlu-
 stri ppo.¹⁴⁾ palladio et v. c. et industri magistro
 officiorum vincomalo. Convenientibus etiam
 et pascasio¹⁵⁾ et lucullensio reverentissimis
 episcopis. et bonifacio viro religioso presbytero
 vicario archiepiscopi senioris romae leonis
 et anatholio viro venerabili archiepiscopo
 splendoris nominis constantinopolitanae¹⁶⁾ et maxi-
 mo venerabili episcopo antiochiae syriae
 et iubenale urbis¹⁷⁾ episcopo hierosolimi-
 tano et cetera sancta. et eocomenica¹⁸⁾ syno-
 do hodiae quae secundum sancta diu-
 lia divi¹⁹⁾ et clementissimi domini in calce-

¹⁾ *subdendus*, Lege cum V. *subdendos*. — ²⁾ *adclamatum* est. Cf. Mansi VII. col. 174. — ³⁾ *quidem*. Corr. cum V. *quaedam*. — ⁴⁾ *reservabimus* sub *rusura*. S. corr. *reservavimus* cum V. — ⁵⁾ *canonicae*. Lege cum V. *canonice*. — ⁶⁾ *conscientia*. Lege cum V. *conscientiam*. Haec in textu graeco et in prisca lat. versione praemittuntur in exordio prioris huius canonis. Quae vero sequuntur ad Canonem seu Capitulum II spectant. Capitulum III hic deest. — ⁷⁾ *iterum*. Cf. Mansi VII. col. 178. — ⁸⁾ *nicaea*. Edd. habent, *chalcedona*. — ⁹⁾ *Edidit*. Haec adnotatio deest in Edd. gr. et lat. In vetustissimo Codice Bohlerianus apud Mansi VII. col. 178 legitur: « Explicat Actio VI incipit VII. Actio de Dom-

« no Antiocheno quondam patriarcha translata ex « graeco in latinum ». — ¹⁰⁾ *exemplo*. Lege cum V. *exemplar*. — ¹¹⁾ *in latino translaturum*. S. corr. in latinum translata. Quae sequuntur ad Actionem VII spectant. — ¹²⁾ *pap.* Lege cum V. et Edd. *perpetui*, vel, *patris patriae*, juxta Cod. F. Verecundi apud Pitra Spic. Solesm. IV. p. 191. — ¹³⁾ *vv. cc. et magistri*. V. *vv. cc. et Magistris*. — ¹⁴⁾ *ppo.* V. *praefecto*. — ¹⁵⁾ *pascasio*, cum V. S. corr. *Paschasino*. — ¹⁶⁾ *constantinopolitanae*. cum V. S. superaddit *urbis*. — ¹⁷⁾ *urbis*. Corr. cum V. *venerabili*. — ¹⁸⁾ *eocomenica*, cum V. Lege cum Edd. *oecumenica*. — ¹⁹⁾ *divi*. V. *divinissimi*. —

donense civitate congregata est. omnibus
residentibus ante cancellos sancti altaris
magnificentissimi et illustres iudices di-
xerunt. Divus et ¹ clementissimus noster
5 dominus rogatus ² a maximo et iubenale
sanctis episcopis praecepit nos inter eos
audire de his quibus vertuntur capitulis.
et convenientes memorati venerabiles viri.
certa ad invicem nulla interveniente
10 scriptura ³ statuerunt. quae nobis
manifesta constiterunt. ⁴ ac si consensu
iuste esse statuta. Haec itaque necessario
arbitrati sumus et in conspectu sanctae
synodi singula instruere ut et de vestro
15 decreto. et ex nostra sententia quae placuerint
roborentur; Maximus reverentissimus
episcopus antiochiae syriae dixit.
placuit mihi. et reverentissimo episcopo
juvenali quos post multam altercationem
20 ad concordiam et sedem antiochiae ⁵
urbis quae est sancti petri habere duo
fenices et arabiam. Sedem vero hierosolimitanam
habere tres palestinas. Si tamen
id [et] ⁶ venerabili patri nostro archie-
25 piscopo romae maioris leoni ⁷ placuerit.
Qui cupit ubique ⁸ sanctorum patrum canones
infringibiles permanere. et rogamus
ex sententia ⁹. . . . . vestrae magni-
ficentiae et sanctae [synodi] per scrip-
30 pturam hoc ¹⁰ roborari. Juvenalis venerabilis
episcopus hierosolimitanus dixit.
Eadem mihi ¹¹ placuit. [ut] sanctam quidem
christianam stasim ¹² tres palestinas habere.
Sedem vero antiochiae duas feni-
35 ces et arabiam. Rogo et ego ex sententia

vestrae magnificentiae et sancta synodo
haec roborari: ¹³ Pascasinus et lucullensis.
venerabiles episcopi et bonifatius presbyter vicarii sedis apostolicae
per pascasinum urbis ¹⁴ episcopo dixerunt.
ea quae concordantibus fratribus nostris
maximo (p. 28. r.) viro reverentissimo
antiochiae ¹⁵ aecclesiae episcopo. et sancto
et venerabili juvenali hierosolimitano bono
pacis placuisse noscuntur. Idest ut antiochaena
aecclesia duas fenices et arabiam habeat.
hierosolimitana vero tres palestinas habeat.
etiam nostrae humilitatis interlocutione firmetur.
ut nulla in posterum super hoc negotio
supradictis aecclesiis controversia relinquatur.
Qua interlocutione graecae interpretata
per veronicianum. virum devotum ¹⁶ agentem
in rebus et secretum ¹⁷ sacri consistorii.
Anatholio urbis archiepiscopo ¹⁸ gloriosissimae constantinopolitanae
dixit. Quae conplacita sunt inter beatissimum
episcopum maximum antiochiae. et venerabilem
episcopum hierosolymitanum juvenalem et ex mea
interlocutione firma manebunt. Et sancta
quidem aecclesia antiochena urbis duas
fenices et arabiam habeat. Sancta vero
aecclesia hierosolimitanorum tres palestinas
habeat. ut deinceps unaquaeque aecclesia
adversus alteram propter hanc rem nullam
habeat altercationis quaerelam; Omnes universi
venerabiles episcopi vociferati sunt quorum nomina
infra scripta sunt. et nos haec ipsa dici-

¹) et, deest in V.—²) rogatus, V. rogatus.—³) interveniente scriptura. Sub rasura, intervenientes scripturas.—⁴) constiterunt. Sub rasura, constituerunt, ut V.—⁵) ac si consensu. Edd. et videntur ex consensu. — ⁶) antiochiae. V. anthinociae. Ed. Antiochiae.—⁷) duo, Lege cum V. duas.—⁸) [et], Sub rasura; deest. in V. Verba. Si tamen etc. usque, permanere, quae maximi sunt ponderis pro Rom. Pont. auctoritate, desiderantur in textu graeco et prisca latina. versione — ⁹) Leoni. Sub rasura Leonis, cum V.—¹⁰) ubique. V. ubi. Male Ed. uti.—¹¹) ex sententia. V. exencia item et paulo infra. —¹²) hoc. V. haec. — ¹³) mihi. V. hoc mihi. —

¹⁴) stasim. V. anastasim. Cf. Mansi VII. col. 182. — ¹⁵) roborari. Hoc loco Edd. haec addunt. —
« Qua interlocutione graecae interpretata per Be-
« ronianum devotissimum magistrianum, et se-
« cretarium sacri consistorii, mox sequentia s. —
¹⁶) urbis episcopo. Lege cum V. venerabilem episcopum.—¹⁷) antiochiae, S. corr. venerabilis antiochena ut V. — ¹⁸) virum devotum, ita interpretamus siglam vd. quae et in V. occurrit. — ¹⁹) secretum. S. corr. secretarium ut V. — ²⁰) Anatholio urbis archiepiscopo, cum V. non ut Ed. Anatholius venerabilis archiepiscopus. S. vero corr. Anatholius urbis archiepiscopus. —

mus consentimus eis quae a partibus dicta sunt. Magnificentissimi et gloriosissimi iudices dixerunt: Opus et hic factum est. ¹ sanctae trinitatis et divi clementissimi nostri imperatoris praepositio-
⁵ nis. ut ea quae iurgantur ab eis quae altercari poterant uni consilio deciderent voluntati quae ad concordiam. Igitur maximi sancti episcopi antiocheni. et
¹⁰ iuvenalis sancti episcopi hierosolimitani factus consensus. sicuti singulorum expositio firma ex nostra sententia stet; Decreta sanctae synodus ² in perpetuo tempore permanebit. idest. ut maximus quidem
¹⁵ sanctus episcopus sive sancta antiochenium [civitates]. ³ duas fenices et arabiam sub potestate sua habeat: Iuvenalis vero sanctus episcopus hierosolimitanus ⁴ sive sancta aeclesia quae sub ipso est tres.
²⁰ palestinas sub potestate sua habebit; Sop- tis ⁵ secundum praeceptum divi et clementissimi nostri domini universis prau- maticis alii suae ⁶ promeritis partibus litteris divinis et multe in eis adscripte
²⁵ hac scilicet causa. ⁷ et alia manu edantur ⁸ exemplum de greco in latino ⁹ consulatu domni marciiani perpetui augusti et qui nuntiatus fuerit VI kalendas novembris calcedonae secundum praeceptum divi
³⁰ clementissimi domni nostri marciiani perpetui augusti: Convenientibus in sancta aeclesia sanctae martyris eufemiae magnificentissimo et gloriosissimo magistro militum ex consule et patricio
³⁵ anatholio. et magnificentissimo et glorio- sissimo praefecto sacri consistorii palla- dio. et magnificentissimo et gloriosissimo

(Ex Mansi VII. col. 270.)

[ACTIO DE DOMNO ANTIOCHENO,
 Consulatu domini Marciani perpetui
 Augusti, et qui fuerit nuntiatus, sexto
 Kalendarum Novembrium, Chalcedone
 secundum praeceptum divinis et cle-
 mentissimi domini nostri imperatoris,
 convenientibus in sancta ecclesia san-
 ctae martyris Euphemiae, magnificen-
 tissimo et gloriosissimo magistro mili-
 tum et exconsule ordinario et patricio
 Anatolio, et magnificentissimo et glorio-
 sissimo praefecto sacri consistorii Palla-
 dio, et magnificentissimo et gloriosissi-
 mo sacrorum officiorum magistro Vin-
 comalo: convenientibus etiam Pascha-
 sino et Lucentio reverendissimis episco-
 pis, et Bonifacio reverendissimo presby-
 tero, vicariis sanctissimi archiepiscopi
 senioris Romae Leonis, et Anatolio re-
 verendissimo archiepiscopo maximi no-
 minis Constantinopolis, et Maximo re-
 verendissimo archiepiscopo Antiochiae
 Syriae, et Juvenale reverendissimo epi-
 scopo Hierosolymitano, et cetera sancta
 synodo, quae ex sanctione divinis et
 clementissimi domini nostri Marciani
 imperatoris in Chalcedonensi civitate
 congregata est, quorum nomina infra
 sunt scripta. Et residentibus universis
 ante cancellos sancti altaris, Maximus
 reverendissimus episcopus Antiochiae
 dixit: Deprecor magnificentissimos et
 gloriosissimos iudices, et sanctam hanc
 et universalem synodum, ut humanita-
 tem exercere in Domnum, qui fuit An-
 tiochiae episcopus, dignemini et statuere

¹) est. V. et. — ²) *decreta sanctae synodus*, V. *decreto sanctae synodus*. S. corr. decretum sanctae synodi. — ³) *[civitates]*, cum V. Sub rasura, civitatem. — ⁴) *hierosolimitanus*. Sub rasura, iuvenalem . . sanctum episcopum hierosolimitanum. — ⁵) *Sopitis*, Corr. ut V. *sopitis*. Ed. *apostolus*. — ⁶) *pragmaticis alii suae*, Lege cum V. *pragmaticis aliisve*. — ⁷) *causa*. V. add. *secularia*. — ⁸) *alia manu edantur*. cum V. Huiusmodi authenticitatis nota Dionysio nostro familiaris, occurrit et apud Rusticum Diaconum, in *scholiis ad Calched. Conc.* — ⁹) *Exemplum*

de greco in latino, cum V. In eodem Cod. Vat. f. 166. r. haec eadem Actio de Domno Antiocheno, caractere saec. VII. exarata, legitur. Ejus vero variantes indicabimus sigla v. — v. *Explicit actio sexta incipit actio septima*. Incipit actio de Domno antiochico quondam patriarcha translata de greco in latinum. Quae verba consonant cum iis quae e laudato Cod. Buhieriano supra retulimus. — *) Quo melius judicari possit differentia inter utramque latini textus revisionem, Actionem hanc subimus, juxta-Codd. Buhier. et alios apud Mansi post Actionem X.

magistro sacrorum officiorum vincomalor
Convenientibus etiam et pascasio et
lucensio viris reverentissimis episcopis.
et bonifacio viro reverentissimo presby-
5 tero vicario sancti archiepiscopi senio-
ris¹⁾ romae leonis. et anatholio viro re-
verentissimo archiepiscopo magnissimi
nominis constantinopolitani; et maximo
viro reverentissimo episcopo antiochiae
10 syriae; et juvenali viro reverentissimo
episcopo hierosolimitano. et cetera san-
cta synodo. (p. 28. v.) quae ex sanctione
divi et clementissimi domini nostri in
calcedonensi civitate congregata est quo-
rum nomina supra scripta:²⁾ Residenti-
15 bus universis ante cancellos sancti alta-
ris maximo viri reverentissimus episco-
pus antiochiae dixit: Depraecor magni-
ficentissimos et gloriosissimos iudices. et
20 sanctam hanc universalem synodum hu-
manitatem³⁾ exercere in domnum qui fuit
antiochiae episcopus. et statuere ei certos
sumptus de ecclesia. quae sub me est:
Pascasinus et lucensius viri reverentis-
25 simi episcopi et bonifacius presbyter vi-
carii sedis apostolicae per pascasinum vi-
rum reverentissimum⁴⁾ episcopum dixe-
runt: Sanctus ac beatissimus papa qui
episcopatum sancti ac venerabilis maxi-
30 mi episcopi antiochenae⁵⁾ ecclesiae confir-
mavit: Iusto satis iudicio eius meritum
adprobasse videtur: Siquidem memora-
tus vir reverentissimus episcopus maxi-
mus suo arbitrio domno⁶⁾ voluit esse con-
35 sultum. ut sumptus ei⁷⁾ de sua ecclesia mi-
serationis⁸⁾ intuitu. prout estimaverit lar-
giatur. ut contentus alimoniis quiescat in
posterum: Qua confessione grece per vero-
cianum.⁹⁾ virum devotum secretarium sacri
40 consistorii translata:¹⁰⁾ Anatholius vir
reverentissimus episcopus constantino-
polititanus dixit laudo et¹¹⁾ ego compassio-
nem beatissimi episcopi antiochiae maxi-

ei certos sumptus de ecclesia quae sub
me est.

Pascasinus et Lucentius reverendis-
simi episcopi, et Bonifacius presbyter,
vicarii sedis apostolicae, per Pascasi-
num reverentissimum episcopum dice-
runt: Sanctus et beatissimus papa, qui
episcopatum sancti ac venerabilis Maxi-
mi episcopi Antiochenae ecclesiae confir-
mavit, justo satis iudicio ejus meri-
tum approbasse videtur; si quidem me-
moratus reverentissimus episcopus Ma-
ximus suo arbitrio Domino voluerit esse
consultum, ut sumptus ei de sua ec-
clesia, miserationis intuitu, prout aesti-
maverit, largiatur; ut contentus alimo-
niis, quiescat in posterum. Quae confes-
sio graece per Beronicianum virum de-
votissimum, secretarium sacri consisto-
rii, translata est, Anatholius reveren-
dissimus episcopus Constantinopolita-
nus dixit: Laudo et ego condolentiam
beatissimi episcopi Antiochiae Maximi,
in quibus spontanea voluntate ipse ta-
les precatorias obtulit, ut sumptus prae-
staret Domino, qui fuit episcopus eccle-
siae sanctae quae sub eo est, praeter
hoc predicto nihil requirente.

Juvenalis episcopus Hierosolymitanus
dixit: Amplector et ego consilium san-
cti episcopi Antiochiae Maximi. Univer-
sa sancta synodus vociferata est: Lau-
dabiles merito sunt venerolentiae ar-
chiepiscopi. Omnes cogitationem ejus lau-
damus. Hic decet ejus existimationem
humani cogitatus pontificis. Magnifi-
centissimi iudices dixerunt: Amplecten-
te sancta synodo arbitrium Maximi viri
religiosi episcopi Antiochenum quod
de Domino probavit, et nos eidem con-
sentimus, ejus arbitrio derelinquentes
quae sunt de Domni honorificentia. Et
alia manu edantur.]

¹⁾ senioris. V. senioribus. — ²⁾ superscripta. V. infrascripta. — ³⁾ humanitatem. V. et humanita-
tem. — ⁴⁾ virum reverentissimum. V. virum vene-
rabilem. — ⁵⁾ antiochenae, cum V. v. Antiochiae. —
⁶⁾ domno. S. superposuit litteras p. n. quas doctio-

ribus interpretandas remittimus. — ⁷⁾ ei, cum V.
At deest in v. — ⁸⁾ miserationis. v. ministracionis. —
⁹⁾ verocianum, cum V. Lege, Beronicianum. —
¹⁰⁾ translata, cum V. Male v., translata. — ¹¹⁾ et,
deest in v. —

mi in quibus spontanea voluntate ipse tales praeces obtulit. ut sumptus praestaret domno qui fuit episcopus ecclesiae sanctae quae sub eo est. praeter hoc; praedicto nihil requirente; ⁵ iuvenalis episcopus hierosolimitanus dixit: Amplector et ego consilium sancti episcopi antiochiae maximi; universa sancta synodus vociferata est: ⁷ Quorum nomina his ³ deciviles ⁴ merito ¹⁰ benivolentiae archiepiscopi omnes cogitatum eius laudamus. haec decet eius estimationis ⁴ humanus cogitatus pontificis; magnificissimi iudices dixerunt: Amplectente sancta synodo arbitrium maximi viri religiosi episcopi antiochensium ¹⁵ quod de domno probabit: ⁶ Et nos idem consentimus quae sunt eius arbitrii. ⁷ derelinquentes de domni honorificentia. et alia manu edantur. ⁸ Consultu ⁹ piissimi et ²⁰ amatoris christi flavio marciiani primum et qui nuntiatus fuerit X kalendas ¹⁶ novembris. calcedone metropolim vitinae provinciae sancta maiore theotoeconomica ¹¹ synodus. qua dei gratia et sanctione ²⁵ piissimorum imperatorum virorum religiosorum congregata est. statuit ea quae eius sunt. quidam quidem de instantia beatissimorum episcoporum operata est. ut maximo antiochensium maioris civitatis. et iuvenali eliensium ¹² gratia redderetur Iustum etenim est. ut memoria placitorum pax obtineat: Plurimis itaque ab utrisque dictis in conspectu totius sanctae maioris synodi magnificentissimorum et gloriosissimorum iudicem sub praesentia convenit utrisque: ³⁰ Ut duas quidam fenices et arabiam supra alias

orientalis provinciae subsedeant: Iocensium ¹⁴ aecclesiae egere. ¹⁵ et sufficere eorum ¹⁶ regentiae. et nihil aliquando amplius quaereret: Tres vero palestinas sub sede esse. hierosolymae aecclesiae sufficeret. ¹⁷ earum regentiae; et nihil in posterum quaerere. convenit etiam (*p. 29. r.*) et omnia quae hic acta sunt et pragmaticae ¹⁸ gesta. et multa vel si quid aliut sive per episcopos sive per imperatores aut iudices facta sunt. utriusque partibus vacua esse omnino: Haec praefati beatissimi episcopi. non ex decreto iudiciario ¹⁹ sed ex communi consensu complexi sunt et consenserunt. accipiunt igitur tulimus ²⁰ eodem beatissimum episcopum maximum petentem humanitatem de domno qui fuit episcopus antiochia. ut ei communicationem ut plebeo praestari tantummodo. ut sumptus ex eadem quae sub eo est. sancta aeclesia in eo statu durante in quo est: Et nihil amplius requirente pariter et nos decernimus. et decreto communi firmamus haec quae supra scripta et immoventia et firma sancimus: Pascasinus et lucensis et iuliano ²¹ episcopi sancti. et bonifacius presbyter vicarii beatissimi pape leonis. dixerunt beatissimus papa caput universalis aecclesiae apostolicae dignitatis honore conspicuus leo privilegia antiochanae aecclesiae reformari. secundum veterum patrum statuta constituit. Ideoque et nos fenicem primam. vel secundam simulque arabiam quas nuper amiserat revocari ad ius pristinum sancta synodo consentiente decrevimus: Quia hoc praestantibus inlustrissimis

¹⁾ requirente. v. requirere. — ²⁾ vociferata est. v. exclamavit. — ³⁾ quorum nomina his, cum V. desunt in aliis Codd. — ⁴⁾ deciviles, cum V. decibiles. Lege dicibiles. — ⁵⁾ estimationis. V. aestimationem. — ⁶⁾ probabit. S. corr. probavit cum V. v. — ⁷⁾ arbitrii, cum V. At v. consentimus ejus arbitrio. — ⁸⁾ edantur. v. addit explicit de domno antiocheno quondam patriarcha. — ⁹⁾ consultu. Lege cum V. v. consultu. — ¹⁰⁾ X. kalendas. V. d. kalendas, licet Ed. om. decimo. — ¹¹⁾ maiore theotoconomica, cum V. Lege cum Ed. major et oecum-

menica. — ¹²⁾ eliensium. Lege cum V. hierosolymensium. — ¹³⁾ utrisque. Lege cum V. utrisque. — ¹⁴⁾ subsedeant. Iocensium, cum V. Lege cum Ed. sub sede Antiochensium. — ¹⁵⁾ egere, Corr. iuxta V. agere. — ¹⁶⁾ eorum, cum V. Lege earum. — ¹⁷⁾ sufficeret, cum V. Lege cum Ed. et sufficere. — ¹⁸⁾ pragmaticae. Lege cum V. pragmatica. — ¹⁹⁾ iudiciario. cum Ed. V. iudiciarii. — ²⁰⁾ igitur tulimus, cum V. At Ed. accipiunt Igitur tulimus. In utroque casu sensus satis obscurus apparet. — ²¹⁾ iuliano. Lege cum V. Julianus. —

praeelsisque iudicibus pacis studiis utrisque episcopis placuit contentionem¹ provinciarum divisio. Qui et emigaret² unde sanctorum locorum³ praedictus antistes tres palestinas quas olim tenuit inconcusse possideat. Antiochenus vero memoratas iustitia exigente recipiet. Quatenus dissentione depulsa sacerdotali concordia inviolata servantur. Laudantes namque votum reverentissimi antiochiae urbis maximi quod circa domnum eiusdem quondam civitatis antistitem sponta-

nea voluntate dignanter ostendit. ut humanitatis solatia ab ecclesia consequantur. Nostra interlocutione firmamus. ita CCL solidos annis singulis consequatur. Nihilque amplius requirere audeat. sed in eo statuto⁴ communione tantum fruatur et requiae Pascasinus episcopus statui et subscripsi. et ceteri episcopi infrascripti. ita subscripserunt qui supra scripti sunt. EXPLICIT QUAE ACTA SUNT ANTEQUAM ALIQUA IN CHALCEDONENSI CONCILIO STATUERENTUR.⁵

XIV.

ADLOCUTIO IMPERATORIS MARCIANI.*

Cum in sancta calchedonensis synodo convenissent praesentes augustus pulcheria¹ dixit. Ubi primum [divino] iuditio ad imperium sumus electi inter tantas necessitates reipublicae. nulla nos magis causa constrinxit. quam ut orthodoxa et vera fides christiana. quae sancta atque pura est. indubitata omnium animis insideret. Constat enim avaritia vel studiis quorundam per media tempora nonnullis diversa sentientibus et pro voluntate sua. non prout veritas atque doctrina patrum postulat populos seducentibus in errorem quamplurimos esse deductos. Qua de re sanctam synodum hoc videlicet proposito fieri (p. 29. v.) studuimus. et vobis laborem indixisse² videmur. Quatenus omni errore atque caligine deteresa. prout se divinitas hominibus manifestare voluit. et doctrinam³ patrum ostendit religio nostra. quae pura atque sancta est. universorum mentibus insinuata suae veritatis⁴ luce fulgeat. Nec in posterum quisquam audeat de nativitate domini et salvatoris nostri iesu

christi aliter disputare. quam apostolica predicatio et instituta trecentorum decem et octo sanctorum patrum. Eidem⁵ convenientia posteritati tradidisse noscuntur. Sicut etiam sancti leonis papae urbis romae qui sedem apostolicam gubernat. missa ad sanctae memoriae flavianum constantinopolitanae urbis episcopum scripta testantur. Remotis itaque⁶ studiis ablatis patrociniis. cessante avaritia. cunctis veritas innotescat. Nos enim ad fidem confirmandam non ad potentiam aliquam exercendam exemplo religiosi principis constantini synodo interesse volumus. ne vel⁷ ulterius populi pravis persuasionibus reparentur. Facile enim simplicitas quorundam hactenus nonnullorum ingeniis atque superflua verbositate decepta est. et constat diversorum pravis insinuationibus dissensiones et hereses natas. Studium autem nostrum est⁸ ut omnis populus per veram et sanctam doctrinam unum⁹ sentiens. in eandem religionem redeat. et

¹) *contentionem*. V. *conventio*. — ²) *Qui et emigaret*. V. *quietem mitigare*. Ed. *quiete mitigaret*. —

³) *sanctorum locorum*. V. *hierosolymorum*. — ⁴) *statuto*. Lege cum V. *statu*. — ⁵) *subscripsi*. V. *addit*: Lucentius episcopus statui et subscripsi. — ⁶) *statuerentur*. Ex hac quoque adnotatione Actioni Domini locus proprius, assignari ante septimam Actionem, patet. — ⁷) *Huiusmodi allocutionis textus cor-*

rectior quam superius editus. — ⁸) *augustus pulcheria*. Sensus incompletus apparet, eo quod plura huius proemii, brevitatis gratia, sunt ommissa. — ⁹) *constrixit*. al. *auxit*. — ¹⁰) *indixisse*. al. *induxisse*. — ¹¹) *doctrinam*, ut al. *Legge doctrina*. — ¹²) *suae veritatis*. al. *severitatis*. — ¹³) *Eidem*, al. *Idem*. — ¹⁴) *Remotis itaque*, al. *Remotisque*. — ¹⁵) *ne vel*, al. *neque*. — ¹⁶) *est*, deest al. — ¹⁷) *unum*, deest al. —

veram fidem catholicam colat. quam secundum institutiones patrum exposuerunt.¹ Concordantibus itaque animis religio vestra festinet. Quatenus sicut a nichaeno² synodo usque ad proximum tempus. erroribus amputatis. vera fides cunctis innotuit. Ita et nunc per hanc sanctam synodum remotis caliginibus quae

in his paucis annis. sicut superius dictum est. pravitate atque avaritia quorundam emersisse videntur. Perpetuae quae statuta fuerint conserventur. Erit autem divinae maiestatis id quod sancto animo fieri desideramus. ut in aeternum firmiter³ custodire. EXPLICIT ALLOCUTIO IMPERATORIS MARCIANI.

XV.

INCIPIT CONSTITUTIO AD SYNODUM CALCHEDONENSE⁴

Imperator Marcianus tandem aliquando quod summis votis atque studiis optabamus evenit. remota est de orthodoxa christianorum lege contentio. tandem remedia culpabilis erroris inventa sunt. Et discors populorum sententia in unum consensum concordiamque convenit. e diversis enim provinciis religiosissimi sacerdotes calchedonam venerunt iuxta nostra praecepta. Et quid observari in religione debeat perspicua definitione docuerunt. Cesset igitur iam profana contentio. Nam vere impius atque sacrilegus est. qui post tot sacerdotum sententiam opinioni suae aliquid tractandum relinquit. Extreme quippe dementiae est in medio. et perspicuo diae commenticium lumen inquirere. Quisquis enim post veritatem repertam aliquid alterius discutit mendacium quaerit. Nemo itaque vel clericus vel militans.⁵ sed alterius cuiuslibet conditionis. (p. 30. r.) de fide christiana publice aliquid terminavit quo adunatis⁶ et audientibus tractare conetur in posterum. ex hoc tumultus. et perfidiae occasionem requirens. Nam iniu-

riam facit iudicio religiosissimi synodi. Si qui semel iudicata hac⁷ recte disposita revolvere et publice disputare contendit cum aequae⁸ nunc de christiana fide statuta apostolicas⁹ expositiones et instituta sanctorum patrum trecentorum decem et octo. et centum quinquaginta definita esse noscuntur.¹⁰ Nam in contemptores huius legis poena non deerit quia non solum contra fidem bene compositam veniunt. sed etiam iudaeis et paganis ex huiusmodi certamine profanant veneranda mysteria. Igitur si clericus erit qui publice tractare de religione ausus fuerit. consortio¹¹ clericorum removebitur. Si vero militia praeditus sit. cingulo spoliabitur. Ceteri etiam huius criminis rei de hac sanctissimi¹² urbe pellentur. pro vigore iudicario.¹³ etiam competentibus suppliciis subiugandi. Constat enim hinc hereticae insaniae exordia fomitemque praebere.¹⁴ dum publicae quidam disputant atque contendunt. Universi ergo quae sancta synodo calchedonensi statuta sunt custodire debebunt. Nihil postea dubitaturi. hoc itaque no-

¹) *exposuerunt*, al. *exposueritis*. — ²) *nicheno*, al. *nichena*. — ³) *firmiter*, al. *firmetur*. — ⁴) Huiusmodi documenti versio concordat cum ea quae extat apud Mansi VII. col. 475. cuius tamen praecipuas variantes subnotabimus una cum Cod. V. Titulum hoc plane differt ab Edd. ubi legitur. « Edictum Valentiniani et Marciani Imperatorum, « quo prohibentur disputationes de fide coram vulgo. » — ⁵) *Imperator Marcianus*. cum V. Edd. Imperatores Caesares Flavius Valentinianus, et

Flavius Marcianus, de Christianae fidei rebus edictum civibus nostris Constantinopolitanis. — ⁶) *militans sed*. Ed. militaris vel. — ⁷) *quo adunatis*. cum V. Ed. turbis adunatis. — ⁸) *hac*, Lege ac, cum V. — ⁹) *aequae*, cum V. Lege ut Ed. *ea quae*. — ¹⁰) *statuta*. Adde, *sunt iuxta*. — ¹¹) *noscuntur*, cum V. Ed. noscantur. — ¹²) *consortio*. Ed. a consortio. — ¹³) *sanctissima*. cum V. Ed. regia. — ¹⁴) *iudicario*. Lege cum Ed. iudicario. — ¹⁵) *praebere*. V. praeveri. —

strae communiti sinceritatis ¹ edicto.
abstinetis profanis vocibus. et ulterius
desinite de divinis disputare quod ne-
fas est. Quia solum divino iudicio pecca-
tum prout credimus punietur. Rerum

etiam et iudicium auctoritate coherce-
bitur.

DATA VI. KALENDAS ² FEBRUARII
CONSTANTINONOPOLI. SPORAGIO ³
CONSULE.

XVI.

INCIPIT ALIA CONSTITUTIO DIVAE MEMORIAE MARTIANI
IN SYNODO CALCHAEDONENSI.

Imperator Marcianus augustus palladio
praefecto. praeter ⁴ venerabilem catho-
licae orthodoxorum fidei sanctitatem ma-
nifestam et indubitam universis consti-
tuere cupiens nostrae ⁵ serenitas. ut ma-
ior erga divinitatis obsequia hominibus
religio traderetur. tantum ⁶ atque talem
synodum ex omnibus penae provinciae
quoadunatis episcopis in calchedonensi
civitate colligi iussit. atque ibi plurimis
diebus tractu habito quod ⁷ verum et in-
fucatum christiane fidei esse invenit. Vo-
tis etenim ⁸ et orationibus plurimis exo-
ravere divinitatem. quatenus sancta et
plene os ⁹ veritas non lateret. Secutique
sunt. . statuta venerabilium patrum. ea
videlicet quae aput niceam trecentorum
decem et octo sanctorum aepiscoporum
sunt sententia definita. Similiter et ¹⁰ cen-
tum quinquaginta in hac amplissima co-
adunati urbe constitulerunt. ¹¹ Atque ea
quae aput efesum fide ¹² statuta sunt cum
beatissime recordationis. Caelestinus ro-
mae ¹³ urbis et cyrilus alexandrinae civi-
tatis episcopi invenire ¹⁴ veritatem quo

tempore etiam nestorianus errore exclu-
sus est eius auctore (p. 30. v.) damnat. ¹⁵ Qui-
bus ita rite et venerabili ¹⁶ aput calchedo-
nam inquisitis. eutyches qui plura adfir-
mabat illicita cum sua adsertione deie-
ctus est nec ¹⁷ decipiendorum ulterius ei
hominum ¹⁸ praeberetur facultas. Ordina-
tis itaque religiose et fideliter quae ve-
nerandam orthodoxorum fidem fundasse
noscentur. Ita ut nulla in posterum du-
bitatio vel illi ¹⁹ qui calumniari divinitati
adsolent. relinquerentur. ²⁰ sacro nostrae
serenitatis edicto venerandam synodum
confirmantes. Amonuimus ²¹ universos ut
de religione disputare desinerent quo-
niam unus et alter tanta secreta inveni-
re non posset. Maxime cum summo labo-
re et amplissimis ²² orationibus tot vene-
rables sacerdotes nisi deo ut creden-
dum est auctore ad indaginem veritatis
non potuerit ²³ pervenire. Verum sicut
manifesta ratione cognovimus. non desi-
nunt quidam in eadem perversitatis insa-
nia permanere. Et de religione publicae
contendere populis quoadunatis et my-

¹) communiti sinceritatis. Lege cum Ed. commu-
niti serenitatis. — ²) Data VI kalendas. cum V.
et Colb. 932. Edd. Constantinopoli 7. Idus. —
³) Sporagio. V. Sporacio. Ed. Sporatio. — ⁴) Cal-
chaedonensi. cum V. Edd. Edictum piissimi et chris-
tianissimi imperatoris Marciani. propositum Con-
stantinopoli. de confirmatione gestorum Chalcedo-
nensis synodi. et eorum observatione. — ⁵) praeter.
Lege cum V. praetorii. — ⁶) nostrae. Corr. cum V.
nostra. — ⁷) tantum. cum V. Lege cum Ed. tantum.
— ⁸) quod. Ed. quid. — ⁹) etenim. Ed. enim. —
¹⁰) plene os. Lege cum V. plena eos. — ¹¹) et. cum

V. Adde cum Ed. quae. — ¹¹) constituerunt. S.
male corr. constiterunt. — ¹²) fide. Lege cum Edd.
pridem. — ¹³) rome. Lege cum Ed. romanae. —
¹⁴) invenire. Lege cum V. invenere. Ed. veritatis
duces fuerunt. — ¹⁵) errore... damnat. Corr. cum
Ed. error... damnato. — ¹⁶) venerabili. Lege cum
Ed. venerabiliter. — ¹⁷) nec. Corr. cum V. et Ed.
ne. — ¹⁸) ei hominum. Vat. ei et hominum. Ed. ho-
minum ei. — ¹⁹) illi. Lege. illis. ut Ed. — ²⁰) re-
linquerentur. Corr. relinqueretur ut Ed. — ²¹) amo-
nuimus. cum V. Lege. admonuimus. — ²²) amplis-
simis. Ed. magnis. — ²³) potuerit. Ed. potuerint. —

steria divina iudeorum paganorumque subobtusibus ¹ publicare et profanare quae rectius colenda sunt quam inquirenda. Oportuerat itaque in eadem pertinata
 5 consistentes statuta dudum animadversione conpesci. ut poena corrigeret quos reverentia iussionum emendare non potuit. Verum in hoc secuti consuetudinem nostram. nocentes ² nostrae clementiae
 10 iussionem. ut in futurum prohibitis³ omnes abstineant. nec conventicula colligant super religionem certantes. Quia in hu-

iusmodi perversitate et vanitate detecti. et statutas dudum suscipient poenas. et iudiciario motu. prout religiosis temporibus convenit puniantur. Oportet enim calchedonensem synodum sequi. in qua omnibus diligenter quaesitis ea definita sunt. qua pridem tres praedicti coetus apostolicam fidem secuti omnibus observanda praefixerunt. ⁴ DATA III. IDUS MARTII CONSTANTINOPOLI SPERACE V C. CONSULE. ⁵

XVII.

LEO PAPA AD SYNODUM CALCHEDONENSEM.

Omne quidem fraternitatem vestram nosse non ambigo definitionem sanctae synodi quae ob confirmationem sanctae fidei in calchedonensi civitate celebrata est toto corde me fuisse conflexum. quia nulla sinebatam vitio⁶. ut qui unitate catholicae fidei dolebam ab hereticis
 20 fuisse turbatam. Non exultanter in integrum rediisse gauderem. Hoc autem non solum ex ipso beatissime consensionis effectus⁷. sed etiam epistolis meis quas post reditum meorum ad constantinopolitane urbis antistitem dedi. potuissetis agnoscere. si vobis responsionem sedis apostolicae manifestare voluisset. Ne ergo per malignos interpretes dubitale ⁸
 25 videatur. utrumque in synodo calchedonensi per unanimiorem vestram de fide statuta sunt. adprobem haec ad omnes fratres et episcopos ⁹ nostros qui praedicto concilio interfuerunt scripta direxi. Quae gloriosissimos (p. 31. r.) et clementissimus princeps sicut poposcit ¹⁰ in no-

titiam vestram mittere pro catholicae fidei amore dignabitur ut¹¹ fraterna universitas. et omnium fidelium corda cognoscant me non solum per fratres qui vicem meam executi sunt. sed etiam per adprobationem gestorum synodaliū propriam vobiscum unisse sententiam. in sola videlicet fidei causa quod sepaie dicendum est. Propter quam generale concilium et ex praecepto christianorum principum. et ex consensu apostolicae sedis placuit congregari. ut damnatis hereticis qui corrigi noluissent. nullo poenitus resideret de vera domini nostri iesu christi incarnatione dubitatio. Unde si quis umquam ausus fuerit vel nesthorii perfidiam tueri vel euthyches ¹² aut dioscori impium dogma defendere. a catholicorum communione rescetur. nec habeat eius corporis participationem cuius abnegat veritatem. Fratres karissimi de custodiendis quoque sanctorum patrum statutis quae in synodo nicaena inviola-

¹) iudeorum... subobtusibus. Ed. sub iudeorum... obtusibus. — ²) nocentes. Corr. noscentes. — ³) prohibitis. Lege cum Ed. a prohibitis. — ⁴) praefixerunt. Edd. tradiderunt. — ⁵) Consule. Edd. Sporatio ve. et qui fuerit nuntiatus consulibus. Postea haec addit admonitio. « Et eodem exemplo scriptum « Palladio viro illustri praefecto praetorii orientis, « Valentiniano viro illustri praetori Illirici, Tatiano « viro illustri praefecto urbis, Vincomalo viro illu-

« stri magistro sacrorum officiorum et consuli desig-
 gnato. » — ⁶) Sequentes Epistolae contulimus cum V. et Edd. Baller. apud Mansi VI. col. 225. — ⁷) sinebatam vitio. V. se[qu]ebat ambitio. Ed. sinebat ratio. — ⁸) effectus. Lege effectum ut Ed. — ⁹) dubitale. Corr. dubitabile ut Ed. — ¹⁰) episcopos. Ed. coepiscopos. — ¹¹) poposcit. cum V. Ed. poposci. — ¹²) ut. Ed. et. — ¹³) euthyches aut. cum V. Ed. euthychis ac. —

bilibus sunt fixa decretis. Observantiam vestrae sanctitatis ammoneo. ut iure aeclesiarum sicut ab illis trecentis decem et octo patribus divinitus inspirata¹ sunt. ordinata per. maneat. Nihil alienum improbus ambitus concupiscat. Nec per alterius immutationem suum aliquis quaerat augmentum. quantumlibet enim exortis² assentationibus sic³ instruat vanitatis elatio. et adpetitos suos conciliorum estimet nomine roborandos. Infirmum atque inritum erit quidquid a praedictorum patrum canonibus discreparet.⁴ Quorum regulis apostolica sedes quam reverenter utatur. scriptorum meorum quibus constantinopolitani antistitis conatus reppuli. poterit sanctitas vestra lectione cognoscere me.⁵ Auxiliante deo nostro et catholicae fidei et paternarum constitutionum esse custod[em].⁶ DATA XII KALENDAS APRILIS OPILIONE VIC. CONSULE.

XVIII.

LEO PAPA ANATHOLIO EPISCOPO PRO SYNODO CALCHEDONENSE.

Ad declinandam erroris maculam. quam nonnullos aut nesthoriana impietas euthicianae labefactavit insaniam. Laudabilem curam filii nostri basilii et iohannes presbyteri. suae estimationis habuerunt. ut inter compugantia⁷ dogmata falsitatis. vera catholicae fidei pace gauderent. Siquidem longinque peregrinationis labore suscepto sensum cordis sui in apostolica sede patefecerint.⁸ Damnantes utramque heresim. Quarum supra fecimus mentionem. Et de incarnatione do-

mini nostri iesu christi. non aliut recipientes quam quod instruento sancto spiritu. et didicimus et docemus. Per hos ergo fratres karissimi cum testimonio nostro ad propria revertentes dilectioni tuae nostra scripta direximus. fidenter hortantes.⁹ ut qui gratia apostolicae communionis ornantur. etiam tuo favore per omnia se gaudeant adiuvari. DATA XVIII KALENDAS IUNII¹⁰ ADELPIO VIRO CONSULE.

XIX.

(p. 31. v.) LEO PAPA MARCIANO AUGUSTO PRO CONCILIO CALCHEDONENSI.

Credebamus clementiam vestram id considerio nostro posse praestare. ut praesenti necessitate respecta differri. ad opportunum tempus sacerdotalem synodum iuberetis. ut et vocatis¹¹ de cunctis provinciis sacerdotibus. vere possit esse. universale concilium.¹² Sed quia vos amore catholicae fidei congregationem. nunc fieri voluistis. ne devoto obviare viderer arbitrio fratrem et coepiscopum meum

paschasinum¹³ de ea provincia quae videtur. esse securior evocatum qui vicem praesentiae meae possit implere direxi. bonifacio fratre et compresbytero meo sociato. Et his quos antea miseramus adiunctis. consortem illis fratrem quoque meum iulianum addentes episcopum. quos ea moderatione universa domino auxiliante credimus esse gesturos. ut quaecumque in quaerelam¹⁴ perturbationem.

¹) *inspirata*. Ed. inspiratis. — ²) *exortis*. Ed. exortis. — ³) *sic*. Ed. se. — ⁴) *discreparet*. Ed. discreparit. — ⁵) *me*. Ed. et me. — ⁶) *custodem*. cum V. et Ed. S. male corr. custodire. — ⁷) Cf. Mansi VI. col. 120. Ed. om. *pro synodo Calchedonense*. — ⁸) *compugantia*. Lege cum Ed. compugnantia. — ⁹) *patefecerint*. Ed.

patefecerunt. — ¹⁰) *hortantes*. Ed. hortantes. — ¹¹) *Data XVIII Kalendas Iuni*. cum V. Ed. Data XIII Kalendas Iulii. — ¹²) Cf. Mansi VI. col. 125. — Ed. om. *pro concilio Calchedonensi*. — ¹³) *ut et vocatis*. Ed. ut evocatis. — ¹⁴) *paschasinum*. V. paschasinum. — ¹⁵) *quaerelam*. V. quaerellam. —

que venerunt ad unitatem pacis et fidei compressa omni dissentione revocentur: Nec ullum in aliquorum cordibus sacerdotum vel nesthoriane vel euthychiane
 5 impietatis vestigium relinquantur: Quoniam catholica fides quam instruente nos spiritus¹ dei per sanctos patres. et beatis² apostolis didicimus et docemus. neutrum sibi misceri³ permittit errorem
 10 Si quid ergo murmurum. ⁴ si quidem vulnere quod sincera possit correctione curari. ut ad veram sanctitatem⁵ revocetur optamus. quae tunc utique non erit dubia. ne cuiusquam simplicitati de-
 15 inceps nocitura: Si nullis se excusationi-

bus voluerit obumbrare cum abolitione⁶ peccati non obtineat. nisi vere confessio. quia vero quidem de fratribus quod sine dolore non dicimus contra turbinis⁷ falsitatis non valuerunt catholicam tenere constantiam: Praedictum fratrem et coepiscopum meum vice mea synodo convenit praesidere: Certus⁸ quod absque odio et gratia ibidem ab his quibus hoc commisimus laboretur. ut cum solius heretice impietatis excidio in omnibus ecclesiis dei. ut veritas regnet et caritas. DATA: VIII: KALENDAS IULII IANUARI-
 10 ET ADELPHIO. VC. CONS.

XX.*

LEO PAPA SANCTAE¹¹ SYNODO CHALCEDONENSI.

Optaveram quidem dilectissimi pro nostri caritate. collegii. omnes domini sacerdotes in una catholicae fidei devotione persistere. Nec quicquam¹² gratia aut
 20 formidine potestatum secularium depravari. ut a via veritatis abscedere: ¹³ Sed quia multa sepa quae penitendum possint. generare proveniunt. et superat culpas delinquentium misericordia dei: Atque ideo suspenditur ultio. ut possit locum habere correctio: Amplectendum est clementissimi principis plenum religione consilium: Quo sanctam fraternitatem vestram ad destruendas [fraudes]¹⁴ diaboli.
 30 et ad reformandam ecclesiasticam pacem voluit convenire: beatissimi petri apostoli jure atque honore servato. adeo ut nos quoque suis ad hoc litteris invitaret; ut venerabili synodo nostram prae-

sentiam praeberemus: Quod quidem nec necessitas temporis. nec ulla poterat consuetudo permittere: Tamen in his fratribus (p. 31. r.) hoc est paschasino et luculensi¹⁵ episcopis. bonifacio et basilio presbyteris. qui ab apostolica sede directi sunt: Me synodo vestrae sanctitas¹⁶ estimet praesidere: Non adjuncta a vobis praesentia mea. qui nunc in vicariis meis adsumet. iamdudum in fidei catholicae praedicatione non desum. ut qui non potestis ignorare. quid ex antiqua traditione¹⁷ credamus non possitis dubitare quid cupiam.¹⁸ Unde fratres karissimi reiecta poenitus audacia disputandi contra fidem divinitus inspiratam Vana errantium infidelitas conquiescat. nec liceat defendi. quod non licet credi: Cum secundum evangelicas auctoritates. secundum profeticas

¹) spiritus, cum V. Lege cum Ed. spirita. — ²) et beatis. Lege cum Ed. et a beatis. — ³) sibi misceri, cum V. Ed. subrepere. — ⁴) murmurum. Lege ut V. Ed. morborum, gloriosissime Imperator. — ⁵) sanctitatem, ut V. Lege cum Ed. sanitatem. — ⁶) abolitionem, ut V. Lege cum Ed. abolitionem. — ⁷) vere. Lege cum Ed. vera. — ⁸) turbinis, ut V. Lege cum Ed. turbines. — ⁹) certus. Lege cum Ed. certus sum enim. — ¹⁰) Iulii Januario, cum V. Ed. Junii, omissio, Januario. — ¹¹) Cf. Mansi VI. col.

131, ubi titulus ita se habet: Leo Episcopus sanctae synodo apud Nicæam constitutae. Dilectissimis fratribus in Domino salutem. — ¹¹) sanctae, deest in V. — ¹²) quicquam, Ed. quemquam. — ¹³) abscedere. Lege cum Ed. abscederet. — ¹⁴) [fraudes]. add. a S. Ed. insidias. — ¹⁵) luculensi. Lege, cum V. lucensi. — ¹⁶) vestrae sanctitas, cum V. Ed. vestra fraternitas. — ¹⁷) antiqua traditione. Sub rasura, antiquam traditionem. — ¹⁸) cupiam. Ed. cupiamus. —

voces apostolicamque doctrinam plenissime et lucidissime per litteras quas ad beatae memoriae flavianum¹ episcopum misimus fuerit declaratum. quae sit de sacramento incarnationis domini nostri iesu christi pia et sincera confessio: Quia vero non ignoramus per pravas emulationes multarum aecclesiarum [statum] fuisse turbatum plurimosque episcopos
 10 quia heresim non recipere sedibus suis pulsos et in exilia deportatos. atque in locum superstitem alios substitutos. his primitus vulneribus adhibeat medicina iustitiae: Ne² quisquam ita careat pro-
 15 priis ut alter utatur alienis. cum si ut cupimus errorem omnes relinquunt: Nemi-

ni quidem perire honor³ debeat. sed illis qui pro fide laboraverunt. cum omni privilegio suo oporteat proprium⁴ reformari: Prioris autem ephesene⁵ synodi cui sanctae memoriae episcopus cyrillos tunc praesedit. contra nestorium specialiter statuta permaneant: Ne tunc damnata impietas ideo sibi in aliquo blandiantur⁶. Quia eutyches iusta execratione percellitur: Puritas enim fidei atque doctrinae quam eodem quo sancti patres nostri spiritu praedicamus; et nestorianam et eutychianam cum suis auctoribus condemnant pariter et persequitur pravitatem.⁶
 DATA VI KALENDAS JULII ADELPHIO VC. CONSULE.

XXI.

LEO MARCIANO AUGUSTO PRO SYNODO CHALCEDONENSI*

Sanctum clementiae vestrae studium Siquid ad reparationem pacis aecclesiasticae synodum haberi voluistis¹ adeo libenter accepi. ut quamvis eam fieri intra
 20 italiam poposcissem et aptius expectari tempus obtassem: Quo scilicet plurimi possint episcopi. etiam de longinquiore provinciis evocari. Mox tamen ut
 25 mihi pietatis vestrae scripta sunt tradita et bonifacium decor presbyteris² meis ab urbe direxerim et de episcopis fratrem meum pascasinum de sicilia fecerim navigare qui vicem meam sufficenter implerent: Datis per eosdem episto-
 30 lis ad eos qui legationem ante susceperant. Ut ipsi quoque praedictis ad implendas partes meae prae sentiae iungerentur gloriae.³ Unde quamvis nimis ar-
 35 tatus dies synodo fuerit constitutus: Spero tamen adfuturum deum omnipotentis auxilium quo omnes valeant ad praefini-

tum tempus occurrere (p. 32. v.) unanimitur cum sanctae fraternitatis ascensu quem¹⁰ universali ecclesiae congruat definire: Contraessa enim vel remota inquietudine ac pravitare paucorum facile firmabitur probanda concordia: Si in eam¹¹ fidem quam evangelicis et apostolicis praedicationibus declarat: Tam per sanctos fratres¹² nostros accepimus et tenemus omnium corda concurrant Nulla poenitus disputatione cuiusquam retractationis amissa: Nec per vanam fallacemque versutiam aut infirma videantur aut dubia: Quem¹³ in ipso angulari lapide quod est christus dominus ab initio sunt fundata et sine fine mansura: Hoc nobis indesinenter orantibus. ut sacramento singularis fidei nemo inveniatur alienus: Sed damnata impietate hereseos. nullum de perditione cuiusquam catholica aecclesia sentiant detrimentum: Quod

¹) ne. cum V. Ed. nec. — ²) honor. Lege cum V. et Ed. suus honor. — ³) proprium. Lege cum Ed. *jus proprium*. — ⁴) ephesene. V. *ephe*. Ed. *Ephesine*. — ⁵) blandiantur. Lege cum Ed. *blaudiantur*. — ⁶) pravitatem. Ed. add. cum graeco; *Be-ne valete in Domino fratres carissimi*. — *) Cf. Mansi VI. col. 135, Ed. Leo Episcopus Marciano

Augusto. — ⁷) voluistis. Lege cum Ed. *voluistis*. — ⁸) decor presbyteris. Lege cum Ed. de com-presbyteris. — ⁹) gloriae. Lege cum Ed. *gloriosissime Imperator*. — ¹⁰) ascensu quem. Corr. assensu quae, ut Ed. — ¹¹) concordia. *Si in eam*. V. concordiam. Si in ea. — ¹²) fratres. Lege, cum Ed. patres. — ¹³) quem. Lege cum Ed. quae. —

autem pietatem vestram his quas¹ per meos misi epistolis obsecravi; nunc quoque simili fiducia praecor. ut vice mea acturos² commendatos per omnia habere dignemini. Quo facilius ac diligentius

quae optimo fidei vestrae ordinata sunt studio salubri impleantur effectu

DATA XIII KALENDAS AUGUSTI ADELPHIO. VC³ CONSULE.

XXII.*

IMPERATOR MARCIANUS AUGUSTUS PALLADIO PRAEFECTO PRAETORII.⁴

Licet[et] iam⁵ sacratissima constitutione mansuetudinis nostrae cautum ac definitum sit. quae in eos severitas exercenda sit quae eutyches⁶ vel apollinaris heretica perversitate⁷ secuti a religione et fide catholica deviarunt. alexandrinae tamen urbis cives atque habitatores tantis sunt apollinaris infecti venenis. ut necessarium fuerit ea quae ante iam sancimus repetit[io]⁸ nunc etiam lege decernerent;⁹ oportet enim ut sit numerosa severitas sanctionum. ubi¹⁰ licentia crebra culparum; custodiendi praeterea orthodoxe fidei cur¹¹ tanto a severitate¹² mea adhiberi impensor debeat.¹³ quanto res humanae divinae praecedunt. Quicumque ergo vel in hac sacra urbe. vel in alexandrina civitate vel in omn[e] aegyptiaca dioces[e].¹⁴ diversisque aliis provinciis eutychetis profana[.] perversitate[.].¹⁵ secuntur. et ita non credunt ut trecenti decem et octo sancti patres tradiderunt catholicam fidem in nicena civitate fundantes. Centum quoque¹⁶ quinquaginta alii venerabiles episcopi[s].¹⁷ qui in alma urbe constantinopolitana postea convenerunt

Et sicut athanasius et theophilus et cyrilus sanctae episcopus alexandrinae civitatis credebant quos etiam ephesena synodus cui beate memoriae cyrilus praefuit. In qua nestorii error expulsus est. in universis secuta est; Quos et nuper venerabilis calchedonensis synodus. est secuta prioribus conciliis sacerdotum ex omni prorsus parte consentiens; Nihilque adimens sacrosancto symbolo neque aditiens; sed. eutychetis dogmata funesta condemnans. sciant se esse hereticos¹⁸ apollinaristas. Apollinaris ergo¹⁹ faciorissimam sectam. eutyches et dioscorus mente sacrilega sunt secuti; Ideoque hii omnes qui apollinaris vel eutychetis (p. 33. r.) perversitatem secuntur; illis poenisque divorum retro principum constitutionibus contra apollinaristas. vel serenitatis nostrae postmodum sanctione contra eutychanistas. vel hac ipsa augustissima lege contra eosdem decretae sunt; Noverint se esse plectendos; idcirco apollinariste. hoc est eutychaniste. quibus et si est in appellatione diversitas²⁰ tamen in heresis pravitate conjunctio et dispar

¹) *quas*. V. qua. — ²) *acturos*. V. acuturos. — ³) VC. S. superaddit, viro clarissimo. — ⁴) Huiusmodi documentum reperitur et in laudato Codice Quesseliano apud Migne LVI col. 551. cuius variantes exhibemus sigla Q. — Q. Item alia ejusdem Marciani Augusti Constitutio de fide catholica obtinenda et de Eutychanistis et Apollinaristis, eorumque poenis. Idem Augustus Palladio praefecto praetorii. — ⁵) *praetorii*. Sub rasura *praetorii*, ut V. — ⁶) *etiam*, cum V. S. corr. iam, cum Q. — ⁷) *quae eutyches*. V. quae eutyches. S. corr. qui. Lege cum Q. qui Eutychetis. — ⁸) *heretica perversitate*. Lege ut Q. haeticam perversitatem. — ⁹) *repetitio*. V. re-

peticio. S. corr. repetitae. Q. repetitae. — ¹⁰) *lege decernerent*. Corr. cum V. lege decernere. S. corr. leges. — ¹¹) *ubi*. Q. add. est. — ¹²) *cur*. cum V. S. corr. cura. — ¹³) *a severitate*, cum V. Lege ut Q. a serenitate mea cura. — ¹⁴) *debeat*, ut V. Lege cum Q. debet. — ¹⁵) *omne... diocese*. cum V. S. corr. *omni... diocesi*. — ¹⁶) *profana perversitate*, cum V. Attamen recte S. corr. ut Q. profanam perversitatem. — ¹⁷) *quoque*. Q. add. et. — ¹⁸) *episcopis*, cum V. S. corr. cum Q. episcopi. — ¹⁹) *esse hereticos*. Q. hereticos esse. — ²⁰) *ergo*. Q. enim. — ²¹) *diversitas*. Q. add. est.

quidem nomen. sed idem sacrilegium. Sive in hac alma urbe diversisque provinciis. sive in alexandrina civitate. sive in aegyptiaca dioecesi sunt. Atque ita credunt. ut praedicti venerabiles patres credebant. neque viro reverentissimo alexandrinae urbis antistiti protherio.... fidem orthodoxam tenenti communicant; secundum sacratissimas divorum retro
 10 principum constitutiones quae de apollinaristis promulgatae sunt. Non habeant potestatem faciendi testamenti et condendae ultimae voluntatis. ne quid capiant quod ipsis ex testamento fuerit derelictum. Nihil etiam ex donatione aliqua consequantur; Sed si quid in ipsis vel liberalitate viventis vel morientis fuerit voluntate conlatum; Id fisco nostrae protinus addicatur; Ipsi vero in nullos
 20 aliquid ex facultatibus suis donationis titulo et iure transfundant; Episcopos quoque vel presbyteros aliosque clericos illis creare et habere non liceat; Scientibus his eutylianistis vel apollinaristis
 25 qui ausi fuerint aliquam episcopi. vel presbyteri vel clerici nomen inponere. Quam his qui conati fuerint positum sibi nomen sacerdotale retinere. poenam exilii. facultatum suarum amissionem
 30 bituros. eos vero qui ante haec a ecclesiarum catholicarum clerici vel orthodoxe fidei monachi fuerint. Et relicto vero et orthodoxo omnipotentis dei cultu. apollinaris vel eutychetis heresim et dogmata abhominanda sectati sunt. vel postea
 35 sectabuntur; omnibus poenis quae vel h[ab]entur. vel prioribus legibus adversus hereticos constituta sunt jubemus teneri; Et extra ipsum quoque romani imperii
 40 solum pelli. sicut de manicheis praecedentium legum statuta sancxerunt uni-

versis; Praeterea apollinaristae vel eutylianistae. non a ecclesias non monasteria sibi constituent. parasinaxis et conventicula tam diurna quam nocturna non contrahant. neque ad domum neque ad possessionem cuiusquam neque ad monasterium. vel ad quemcumque al[ter]no loc[us] operaturae sectae funestissimae congregentur; Quod si fecerint et hoc factum fuisse domino volente constiterit. post rem in examine iudicis adprobata. domus vel possessio in qua convenerint. fisco sine dilatione societur; Monasterium vero eius civitatis orthodoxae aecclesiae in cuius territorio est jubemus addici; Si vero ignorante domino. sciente vero qui pensiones domus exigit. vel conductore vel procuratore vel actore praedii parasinaxis. et conventicula interdicta collegerint; conductor vel procurator (p. 33. v.) sive actor. vel quicumque est in domo vel in possessione vel monasterio recipierint ac pari fuerint inlicitas parasinaxis conventusque celebrare si vilis et abiecte conditionis sunt fustibus publicae et in poenam suam et in aliorum quoerceantur exemplum; Si honeste vero persone sunt decem libras auri mulctae nomine fisco nostro cogen-
 14 tur inferre. Nullum praeterea apollinaristam vel eutychianianistam ad aliquam jubemus aspirare miliciam. nisi cohortilianam vel limitaneam. Si quis vero extra cohortillianam vel limitaneam inventi fuerint militare soluto cingulo honestorum hominum. et palatii communione priventur. Nec in alia quam nati sunt civitate vel vico ac regione versentur. Si quis vero in hac alma urbe nati

¹⁾ *testamento*. Q. add. cuiusquam. — ²⁾ *apollinaristis*. cum V. Q. eutychianistas vel apollinaristas. — ³⁾ *episcopi*. S. superaddit siglas, dat. cas. quae nobis inexplicabiles visae sunt. — ⁴⁾ *his*, cum V. Q. hos. — ⁵⁾ *amissionem*. V. ut Q. cum.... amissione. — ⁶⁾ *ante haec*. V. cum Q. antehac. — ⁷⁾ *universis*. Lege cum Q. Universi praeterea. — ⁸⁾ *non a ecclesias non*. Q. nec ecclesias nec. — ⁹⁾ *al-*

[terno] locof. Sic sub rasura cum V. S. corr. ut ut Q. alternum locum. — ¹⁰⁾ *operaturae*. V. cum Q. operaturi. — ¹¹⁾ *vero qui*. Q. vero eo qui. — ¹²⁾ *est*. Q. add. qui. — ¹³⁾ *ac pari fuerint*, cum V. Lege, ac passi fuerint. Q. et passus fuerit. — ¹⁴⁾ *cogentur*. Q. cogantur. — ¹⁵⁾ *nisi cohortilianam*. Q. nisi ad cohortilianam. — ¹⁶⁾ *si quis*. Q. si qui. — ¹⁷⁾ *quam*, cum V. Melius Q. add. in ea. —

sunt tam sacratissimo comitatu. quam
omni per provincias metropolitana¹ ci-
vitate pellantur. Nulli insuper eutychia-
niste vel apollinariste publicae vel pri-
vatim advocandi coetus et circulos con-
trahendi² tribuatur facultas. Nulli etiam
contra venerabilem calchedonensem syn-
odum liceat aliquid vel dictare vel scri-
bere vel edere atque mittere.³ aut alio-
rum super eadem rescripta conferre.⁴
Nemo huiusmodi habere libros et sacri-
lega scriptorum audeat monumenta ser-
vare. Quod si qui in his criminibus fue-
rint depræhensi perpetua deportatione
damnentur. Eos vero qui discendi studio
audierint de. infausta heresi disputantes;
decem librarum auri quae fisco nostro
inferendae sunt jubemus subire dispen-
dium; Omnes vero hujuscemodi⁵ carthe-
ac libri qui funestum eutychetis hoc est
apollinaris fuerint dogma complexi in-
cendio concrementur. ut facinerosae per-
versitatis vestigia ipsa flammis ambusta
depereant; aequum namque est. ut im-
manissima sacrilegia [per] poena[e]⁶ ma-
gnitudo percellat palladi. karissime⁷ at-
que amantissime; inlustris. Igitur et ma-
gnifica auctoritas tua quae hac sacratis-

sima constitutione decrevimus. In hac
alma urbe diversisque provinciis. ac
praecipue in alexandrina civitate. et per
universam aegyptiacam dioecesem edi-
ctis ex more propositis. ad omnium noti-
tiam faciet⁸ pervenire. Ut cuncta quae⁹
statuimus in¹⁰ eis qui rei fuerint de-
præhensi. severitas protinus exercea-
tur. Scientibus moderatoribus. provin-
ciarum eorumque apparitoribus defen-
soribus etiam civitatum. Quod si ea quae
legis hujus religiosissima sanctione cu-
stodienda decreverint.¹¹ aut aliqua per-
miserint temeritate violari. denarum li-
brarum auri multam fisco cogentur in-
ferre. Et insuper existimationis suae pe-
riculum sustinebunt; Ea quoque de¹²
paganis per omne romanum imperium
aequaliter valitura perennitatis nostrae
lege decrevimus instantissime in eos
exerceantur quosquos¹³ constiterit pro-
fanos ritus ac simulacrorum impios cul-
tus et interdicta sibi sacrilegia caele-
brare.

DATA KALENDAS¹⁴ AUGUSTI CON-
STANTINOPOLIM DIVO (p. 34. r.) VA-
LENTINIANO AUGUSTO ET ANTHE-
MIO VC. CONSULE.*

XXIII.**

EXEMPLUM LIBELLI EUSEBIL... EPISCOPI... DORSLITANI¹⁵
QUI DATUS EST SYNODO A[D] QUOD A SYNODO CONSTANTINOPOLITANO
ET SANCTO FLAVIANO EPISCOPO CONSTANTINOPOLITANO.
UBI EUTICHES DAMNATUS EST.

Domino sancto et beatissimo episcopo
30 flaviano et synodo. eusebius episco-

pus dorsleorum;¹⁶ optaveram non ita capi
morbo. aut ebrietate mentis suae vel in-

¹) metropolitana. Q. metropolitica. — ²) contra-
hendi. Q. add. et de haeretico errore disputandi, ac
perversitatem facinorosi dogmatis asserendi. —
³) mittere. Q. emittere. — ⁴) conferre. Q. proferre.
— ⁵) Hujuscemodi. Q. hujusmodi. — ⁶) [per] poe-
nae. V. par poena. S. erasit, per, corr. poenae. Q.
par poenae. — ⁷) palladi karissime. Q. parens caris-
sime. — ⁸) faciet. Lege cum Q. faciat. — ⁹) quae-
Sub rasura corr. quae cum V. et Q. — ¹⁰) in eis. Q.
om. in. — ¹¹) decreverint. Q. add. aut neglexerint. —
¹²) de. Lege cum Q. quae de. — ¹³) quosquos. corr.
cum Q. quos. — ¹⁴) Data kalendas, cum V. Q. sub

die kalendas. — *) Huc Cod. Vat. 1322, desinit con-
cordare cum nostro. In iis enim quae sequuntur ma-
nu saec. VII exaratis, nihil omnino affinitatis cum
nostro intercedit, nisi in Actione de Domno jam
supra collata. — **) Titulus hujus Documenti deest
in Edd. In margine, manus coaeva hanc addidit ad-
notationem. *Initium synodi Constantinopolitani*
sub pp. Leone. Hujusmodi vero acta quae sequun-
tur, latinam versionem praesecerunt plane diversam
ab illa quae extat apud Mansi VI. 651. et seqq. —
¹⁵) Dorslitani. Corr. Dorylitani. — ¹⁶) Lege, Do-
ryleorum. —

constantia laborare eutychem presbyterum et abbatem. ut oblitus deum et tremendum tribunal dei salvatoris nostri christi et iusti iudicii eius et retributionis. qui venturus est iudicare iusto iudicio [et] mundum et reddere unicuique secundum opera sua ut auderet contra ipsum omnium nostrum salvatorem christum blasphemam linguam movere; Et patres
10 nostros qui numerantur inter sanctos et beatos. hereticos nominare. et nos qui eorum aemulati sumus fidem. Sed quoniam non desinit. os habens apertum et linguam semper infrenem. rennuere decreta catholicorum. et detrahare sanctis patribus nostris. et me hereticum dicere. Qui non solum nunquam in suspicionem venerim hereticorum. Verum etiam pugnaverim semper contra hereticos. et qui
20 fidem catholicam secundum meas vires semper defenderim. et perseveraverim in fide sanctorum patrum trecentorum decem et octo episcoporum qui in nicaea synodo congregati sunt. et omnibus his
25 quae in ephesena synodo statuta sunt semper sensibus et tractatibus cyrilli alexandri-

xandrini. et athanasii et maioris gregorii. et gregori. et gregorii. et attici. et procli sanctorum episcoporum; Rogo et depraeor vestram sanctitatem. ne renatis hanc supplicationem meam. Sed iubeatis eutychem presbyterum et abbatem adesse sancto concilio vestro ut mihi respondeat de his quae a me ei intenduntur quia paratus sum convincere eum. fictum nomen habere catholici. poenitus autem alienum esse a fide catholicorum; Et obtestor vos per sanctam et inseparabilem trinitatem. quae tuetur religiosos imperatores nostros. et per salutem eorum. ut praememoratum eutychem adesse iubeatis ad sanctam synodum vestram. et respondere ad quae intenduntur. ut isto convicto et illi qui ab ipso vitiiati sunt corrigantur. Et catholica fides etiam nunc victrix inveniat sicut semper fuit. quae orbis terrarum fines amplectitur. . . . his enim impetratis; gratiam me debere profiteor sanctae congregationi vestrae; et subscriptio: Eusebius episcopus dorslitanus his libellis a me datis subscripsi;

XXIV.

GESTA CONTRA EUTYCHEN PRESBYTERUM.

Inter cetera gestorum synodaliū sancti flaviani quibus in eutychem lata sententia est: Sanctus flavianus archiepiscopus dixit: Dicant religiosi notarii. si
30 diaconus sancti deo amabilis episcopi basilii qui commemoratus est a religioso presbytero et defensore iohanne in praesenti est: Notarii dixerunt praesens est
35 [diaconus] iniunctus deo amabili (p. 34. v)

episcopo basilio qui una cum vestra beatitudine praesidet: Sanctus archiepiscopus dixit. stet in medio: Et posteaquam stetit; sanctus archiepiscopus dixit: quid diceris? et dixit athanasius; Sanctus archiepiscopus dixit. quem gradum habes ecclesiasticum? athanasius dixit. diaconus sum: Sanctus archiepiscopus dixit; Cuius civitatis? Athanasius diaconus di-

¹⁾ et omnibus. S. superposuit, idest perseveraverim. — ²⁾ Cyrilli Alexandrini. Hoc loco in Edd. inseruntur interruptiones quae tum in Latrocínio Ephesino, tum in Synodo Calchedonensi, cum haec legerebantur, sunt factae. — ³⁾ Gregorii. Rusticus et Cod. Paris. add. et Basilium. — ⁴⁾ sancta[e]. Sub rasura, sanctorum. — ⁵⁾ per salutem eorum. Edd. et per salutem et incolunitatem Theodosii et Valentiniani perpetuorum Imperatorum; quae Dionysius noster brevitatē studiosus contraxit. — ⁶⁾ et

subscriptio. Huiusmodi authenticitatis nota deest in Edd. — ⁷⁾ sub scripsi. Edd. add. manu mea. — ⁸⁾ presbyterum, Edd. (Mansi ibi col. 650.) hunc titulum praeseferebant. Acta Constantinopoli sub Flaviano contra Eutychem relecta in Ephesino secundo concilio sub Dioscoreo, releguntur Calchedone. — ⁹⁾ sententia est. Hisce verbis indicatur aliqua omissio, nempe, Actionis primae et secundae et partim tertiae. Cf. Mansi VI. col. 702. — ¹⁰⁾ [diaconus]. superadditur a S. —

xit. seleucia quae est sub sancto episcopo; Sanctus archiepiscopus dixit. dic quae audisti praesentibus religiosis. iohanne presbytero et defensore. et andrea diacono a religios[o] presbyter[o] et archimandrita eutychin de fide; Athanasius diaconus dixit; haec audiui quae deo amabilis presbyter et defensor iohannes persecutus est. et religiosus diaconus andreas;
 10 Religiosus episcopus eusebius dixit. sufficiunt quae relata sunt. a presbytero et defensore iohanne. et religioso diacon[o] andrea[c]. et facta consensio¹ ab athanasio religioso diacono seleucia; Sanctae
 15 ecclesiae declaratum est. quam iniquus est hic sensus. et contra expositionem sanctorum patrum comprobatur. Sed tamen rogo vestram sanctitatem et iterum ipsum [eutyce]n vocari. paratus enim
 20 sum convincere eum multorum testimonio male sentientem et male docentem. Sanctus [flavianus] archiepiscopus dixit. Contingat eum praesentem et cognoscentem proprium errorem [gerere]
 25 paenitudinem. Quoniam dominus noster iesus christus non laetatur sanitate pereuntium. et circumiens ipse primus quaerit ovem perditam; Quapropter iterum missi mamas et theofilus religiosi presbyteri admoneant ipsum reddentes ei
 30 a nobis missam evocatoriam ut occurrat ad sanctam synodum. Scandalizatus non solum ex his qui dati sunt adversus eum. evocatoriiis accusatoriis libellis a
 35 religioso episcopo eusebio. Sed et facta prosecutione adversus eum male sentientem et perseverantem a religioso presbytero iohanne et defensore et andrea et athanasio religiosissimis diaconis; ut
 40 si veniens. evoemerit priorem iniquitatem. et recolet rectam fidem et expositione² sanctorum patrum. veniam consequatur quae iustissime a nobis prae-

statur poenitentia resipiscentibus. Religiosus eusebius episcopus dixit. Dignetur vestra sanctitas iubere legi. et quod dictatum est a sancta synodo de eius evocatione et hoc gestis inseratur.³ Sanctus archiepiscopus dixit legatur et inseratur fidei gestorum in sancta et magna synodo quae secundum dei gratiam congregata est in amabili christo constantinopolim romae⁴ religioso presbytero et archimandritae eutychemi [ut]⁵ nunc secunda hac evocatione arcersitus per mamas et theophilum religiosos presbyteros. occurrat sine aliqua dilatione ad satisfaciendum sanctae synodo accusatus a sancto episcopo eusebio. quod alienum a religione et sententias et quibus iam colloquaris. Adesto igitur in consilium nihil differens. ne declinans aspectum accusatoris incidas in ultimis canonicis. Neque enim probabilis est satisfactio dicentis decrevisse te non exire de monasterio cum de talibus rebus accuseris; Adhuc sedente sancta synodo et expectante mamas et theophilum religiosos presbyteros qui missi erant vocare [p. 35. v.] eutychemem religiosum presbyterum et archimandritam. Et legentibus quae excite⁶ sunt de fide sanctorum patrum. Surgens in medium deo amabilis episcopus eusebius dixit. Nihil intamminatum et qui in deum peccaverit et aliena recte fidei sentientem temere omnia gerentem. Cognovi enim quod eutyches presbyter et archimandrita [quod] misit per monasteria et seditionem concitat per monachos; Et quoniam hoc ipsum ad tuitionem ecclesiae et sanctae synodo congruit providere et manifestari quae conatur et molitur. Rogo praesentem⁷ presbyterum martyrii septimi miliarii dicere si ad ipsum transierit thomus et fecerit subscribi; Sanctus archiepiscopus dixit hic in prae-

¹) *consensio*, Lege, consensione Edd. professione Gr. *καταβολή*. — ²) *expositione*. Lege, *expositionem*. — ³) *inseratur*. In Edd. habetur. Epistola Constantinopolitani Concilii ad Eutychemem archimandritam. — ⁴) *romae*. Edd. gr. et lat. *nova Roma*,

licet desit in vett. Codd. et Edd. — ⁵) [*ut*] sic, sub rasura. — ⁶) *excite*. Lege, *excita*. — ⁷) *praesentem*. Haec vox desideratur apud Mansi, licet occurrat et in aliis Codd. et Edd. —

senti est de quo haec prosecuta est? Notarii dixerunt hic est; Sanctus archiepiscopus dixit; stet in medium; et posteaquam stetit; sanctus archiepiscopus dixit
 5 qui diceris? Qui dixit: abramius ' presbyter sum in septimo sub vestra sanctitate; Sanctus archiepiscopus dixit; Audisti quae prosecutus est religiosissimus eusebius episcopus? Abramius presbyter
 10 dixit. etiam per vestigia vestra; Sanctus archiepiscopus dixit; dic quae ista Abramius presbyter dixit; manuhel presbyter et archimandrita misit me ad presbyterum asterium. dicere ei haec. quod euty-
 15 ches presbyter et archimandrita misit ei thomum de fide et persuadebat ei subscribere in ipso. et haec mandavit ut ad vestram sanctitatem referret religiosos presbyter asterium; Eusebius episcopus
 20 dixit; quoniam non usque ad monasterium manuhelis presbyteri hoc solummodo ausus est mittere. rogo mitti et in alia monasteria et scire. utrum et illuc thomum miserit ad subscribendum tamquam
 25 inculcata fide nicenae; Sanctus archiepiscopus dixit; secundum petitionem deo amabilis episcopi eusebi. pergant ad monasteria in civitate quidem petrus religiosus presbyter et patricius religiosus
 30 diaconus; In transmarinis autem syches¹ retoriis presbyter et eutropius diaconus; calchedona autem paulus et iohannes presbyteri. ut discant ab ipsis. si missus est eis thomus a presbytero et archiman-
 35 drita euthycin persuadentes² ipsos consentire et subscribere: Et his dictis a sancto archiepiscopo. aetius diaconus et notarius dixit; missi hodierno die a vestra sanctitate religiosissimi patres presbyteri mamas et theophilus ad religiosum
 40 presbyterum et archimandritem eutyche[n] adsunt; Sanctus archiepiscopus

dixit. dicant religiosi presbyteri ex-
 cutores [in] decretis sanctae synod[i]
 quae cognoverunt³ religioso presbytero et archimandrite eutychn. et si paratus est venire ad concilium sanctae synod[i]⁴ Religiosus presbyter mamas dixit; Venientes ad monasterium religiosi presbyteri et archimandrites eutychetis. invenimus monachos stantes ante ianuam. et intravimus cum ipsis in monasterio dicentes; nuntiate nos⁵ convenire enim habemus archimandritam missi a sancto archiepiscopo et a praesenti sancta synodo; et dicebant nobis quod dominus archimandrita egrotat. et vos videre non potest: Quid igitur vobis placet quam ob causam missi estis dicite nobis; Nos autem non obtemperavimus eis dicere quod nos ad ipsum missi essemus. (p. 35. v.) et prae manu habemus scriptum ad ipsum mandatum sanctae synodi; qui remeantes rursus exierunt. ducentes una secum eleusinum monachum. et dixerunt quoniam archimandrita noster invalidus est; Sed misit pro se cui vos mandata dicatis; sed nec sic maluimus ipsi dicere. sed asseruimus quod si suscipiat nos missos a sancto archiepiscopo et sancta synodo dicite nobis; deinde videntes eos ad invicem se intuentes et perturbatos et murmurantes. et dicentes [quaedam]⁶ falsum non acciperemus responsum Turbati ipsis propter mandatum scriptum diximus illis. quid est quod turbamini? nihil molestum est in scriptis. nec celatum. Sed dicimus vobis quid teneatur in scriptis: Ammonuit eum sancta synodus bis hoc ipsum ut adsit. et in his quae accusatur a sancto et deo amabili eusebio episcopo respondeat et satisfiat;⁷ Qui intrantes nuntiaverunt nos. et suscepit nos religiosus presbyter et archimandrite uthicis. Et

¹) *abramius*. Hoc loco complenda est lacuna, haec addendo cum Edd. *Flavianus archiepiscopus dixit; quo gradu honoraris? Abramius dixit.* —

²) *nicenae*. Corr. cum Edd. nec ne, $\frac{1}{2}$ ss. — ³) *in transmarinis autem syches*. Edd. trans vero in Sicis. — ⁴) *persuadentes*. Lege persuadente. —

Vol. I.

⁵) *cognoverunt*. Add. a. — ⁶) *synod[i]*. Sub rasura synodus. — ⁷) *nos*, deest in Edd. At habent omnia vett. exemplaria. — ⁸) *quaedam*. Sub rasura. S. corr. quod. Vox autem, *falsum* quae sequitur, deest in Edd. ubi legitur: Et cum non acciperemus responsum. — ⁹) *satisfiat*. Recte S. corr. satisfaciatur. —

intransentes reddidimus missam cartham. fecit legi nobis praesentibus; posteaquam lecta est dixit; quod ego finem mihi posui monasterium meum. non exire praeter mortis necessitatem; Scit enim et sancta synodus et deo amabilis episcopus quod et senex sum et invalidus; diximus nos dignare venire. et in quibus accusatus es apud sanctam synodum satisfacito.
 10 Et dixit quod ego non exeo de monasterio ad iudicium perferendum;¹ Si autem vult deo amabilis archiepiscopus et sancta synodus quicquam agere; quod placet illis agant; Unum itaque depraeor non cogere quemquam excedere de proposito; Decretum est enim mihi non exire; Sed ne iterum mittant quod volunt et antequam me revocant agant; et rogavit nos haec referre ad cognitionem² domini; Co-
 20 gebat autem nos et cartham scriptam afferre et nolumus suscipere dicentes: Si quid vis praesens. per te ipsum doce; Et nobis ista ad ipsum dicentibus; oblata est carta. et voluit nobis relegere. nec sic obtemperavimus audire; Sed suscepit ipse et susseripsit in ipsa cartha: Et nos valedicentes exivimus. eo dicente. se missurum ad sanctam synodum cartam cum ea subscriptione; Sanctus archiepiscopus
 30 dixit. dicat religiosus presbyter theofilus quae cognovit quando affuit apud religiosum presbyterum et archimandritam eutychem una cum religioso presbytero mamam.³ Religiosus theophilus presbyter
 35 dixit. veniens una cum deo amabili presbytero mama[m] illic ubi est monasterium eutychetis presbyteri et archimandritae; haec cognovi dicentem. quod nisi sola mors non facit me egredi monasterium: Hoc enim mihi decretum est. et impossibile est exire. et reliqua universa

quae dicta sunt a religioso presbytero eutychete prosecutus est religiosus presbyter mamas. quae et ego ipse cognovi; Eusebius⁴ episcopus dixit. Est hoc reorum ut dilationes faciant obiectis. Neque enim rectum est haec asserere non licere egredi; Sed rogo ut sanctio canonum (p. 36. r.) et nunc evigilet et adversus eum qui accusatus est. et iubete eum etiam invitum adesse; Sanctus archiepiscopus⁵ dixit; audiens sancta synodus ea quae nuntiata sunt a religioso presbytero eutychem per religiosos presbyteros. qui ad eum destinati sunt; placita pronunciet: Sancta synodus dixit. legitimum est et ter eum ammoneri a magna ista et sancta synodo religiosum presbyterum et monachum eutychem ut adsit sanctae huic synodo. quod si hoc non fecerit; imputet sibi; Sanctus archiepiscopus⁶ dixit; religiosi presbyteri memnon et epiphanius. et germanus diaconus. euntes ad religiosum presbyterum et archimandritam eutychem tertiae evocationis decretum missum ad synodo sanctam deferant ad ipsum. ut adsit et respondeat obiectis; et continebat commonitorium missum ad ipsum [hoc]⁷ sancta et magna synodus quae secundum gratiam dei congregata est. constantinopolim romae nove⁸ religioso presbytero et archimandrite eutychem: Non ignoras quae decreta sunt in canone de his qui dissimulant et non optemperant adesse ad satisfactionem quando [et]⁹ tertia evocatio ad ipsos facta fuerit; Si igitur perferas quae ab ipsis iuste decreta sunt. et nunc tertiam evocationem facimus per religiosos presbyteros memnonem et epiphanium et religiosum diaconum germanum; adesto futuri synodi matutinis horis quarta feria septimo decimo mensis novembris¹⁰

¹) *ad iudicium perferendum*. Edd. quia sic habeo definitum. — ²) *ad cognitionem*. Edd. add. sanctitati. — ³) *Mamam*. Lege, Mama; item et paulo infra. — ⁴) *eusebius*. Edd. add. *Dei amantissimus*. — ⁵) *archiepiscopus*. S. add. *Flavianus*, at deest in Edd. — ⁶) *sanctus archiepiscopus*. cum gr. Ed. *Flavianus archiepiscopus*. — ⁷) [*hoc*]. Edd. sic. Epi-

stola Constantinopolitanae synodi ad Eutychem presbyterum. — ⁸) *romae nove* ita cum Edd. licet Balutius asserat vocem *nove* deesse in antiquis exemplaribus. — ⁹) [*et*] licet sub rasura, restituenda cum Edd. — ¹⁰) *novembris*. Edd. add. Actio IV Constantinopolitanae synodi (lecta Ephesi et relecta Calchedone). —

et sequenti di[a]e quae est sexta decima mensis novembris; Die tertia praesidentē archiepiscopo [et] ¹ sancta synodo et disputante de divino docmate ipso archiepiscopo; Asclepiades diaconus et notarius nuntiavit dicens quosdam monachos de monasterio sancti presbyteri et archimandritae eutyctetis abramius religiosus presbyter et archimandrita foris stant et rogant se intromitti; Sanctus archiepiscopus dixit: Intromittantur. Et ingressus [est] ² abramius religiosus presbyter et archimandrita et eleusinius. et constantinus diaconus monasterii eutyctetis presbyteri; Sanctus archiepiscopus dixit: quid vexata est ad nos vestra religio? abramius presbyter ³ dixit: missi sumus; sanctus archiepiscopus dixit: quis vos misit? abramius presbyter dixit. archimandrites; Sanctus archiepiscopus dixit: quis archimandrita? abramius presbyter [dixit]: eutyctes; Sanctus archiepiscopus dixit: quam ob causam? abramius presbyter dixit: misit me ⁴ invalidus per orationes vestras tunc nocte ingemans. non quievit. nec ego dormivi ingemesciente illo accersivit me autem ad vespera propter hoc. dixit autem mihi quaedam dicere domino; Sanctus archiepiscopus dixit. et damus dilationem et non arguemus. Domini est autem praestare sanitatem. Nostrum autem est operiri eius incolomitatem. Nequae enim delectatur deus perditione virorum. nec sumus filii inhumanitatis. sed clementiae dei. Si enim propter nos dives ille pauper effectus est. et nos sustinere debemus mediocritatem; ⁵ Secundum misericordiam enim dei. et nos creati sumus. Abramius presbyter dixit. mihi per vestigia vestra et quaedam alia mandavit. (p. 36. r.) ut si fuero ⁶ interrogatus dicam;

Sanctus archiepiscopus dixit. quomodo potest fieri ut alius pro alio respondeat accusato. sed potius differimus neque urgeamus; sed veniat huc ad parentes veniet ad fratres. non ad ignorantes eum. et nunc in amicitiam perseverantes. multi enim audierunt et scandalizati sunt: Accusator autem ipsius insistit. adsit ergo ad satisfactionem; Sic enim tunc nestorio adversus veritatem nitente pro veritate affluit. quanto magis nunc oportet eum pro se adesse et satisfacere? Homines sumus et multi magni viri scandalizati sunt et erraverunt imperitia sua opinantes bene credere. pudorem non infert paenitudo sed opproprium est perseverare [in] peccato. Sicut enim vermis consumit lignum ex quo est. sic et peccatum consumit manens in peccatore. Sed veniat huc et confitenti suum errorem. et anathematizanti damus ⁷ [de] preteritis veniam. et de futuro propria fide nos certos faciat et sanctam synodum. quod non aliter sentit quam quod sancti patres nostri senserunt; Et praeter haec deinceps neque docet quemquam neque ad aliquos loquetur; Nam et antequam eum scires. scio eum. et antequam ille te sciret. scit me; Et abramius presbyter dixit. sic habet per vestigia vestra; et posteaquam surrexit. sanctus archiepiscopus dixit. peius zelum accusatoris quod ei etiam flamma frigida videtur propter zelum pietatis. et dominus scit quod persuasi et rogavi ut differret. sed instituit. et quid habui facere. nunc cupio vestram dispersionem congregari. nam inimici est submergere. ⁸ patris est autem congregare. ⁹ Sequenti die quae est septimo decimo mensis novembris. rursus congregata sancta synodo in secretario episcopii. actus diaconus et notarius dixit. qui missi sunt externa

¹) [et], sub rasura. S. corr. in. — ²) [est]. Ita add. S. Edd. Et cum ingressi fuissent. — ³) abramius presbyter. Edd. abramius reverendissimus presbyter et archimandrita. Ita et infra. — ⁴) me, cum vet. exemplaribus. Edd. nos. — ⁵) mediocritatem. Edd. et

nos excelsam ejus paupertatem sequi debemus. — ⁶) fuero. Sub rasura, fuerim. — ⁷) sic. Lege cum Edd. si. — ⁸) damus. Edd. dabimus. — ⁹) submergere. Edd. dispergere. — ¹⁰) congregari. Edd. add. Actio V. Constantinopolitani concilii etc. —

diae quae est sexta decima suscripti¹ mensis; presbyteri memnon² et epiphanius et germanus diaconus ad tertiam evocationem eutycheis³ adsunt. cupientes nunciare quae a supradicto viro audierunt. qui fuerunt ministri vestrae iussionis; Sanctus archiepiscopus dixit. dicat in primis memnon⁴ presbyter quale responsum acceperit ab eutychete propter quem destinatus est. a sancta synodo; memnon presbyter dixit; Secundum iussionem vestrae sanctitatis et sanctae synodi euntes ad sanctum presbyterum. eutychin. dedimus ei scriptum transmissum a vestra sanctitate; quo lecto dixit nobis. misisse se abramium presbyterum. ad sanctum archiepiscopum. et sanctam synodum. ut his pro me consentiat decretis sanctorum patrum quae facta sunt in nicia et ephesi et universis decretis sanctae memoriae cyrilli; Et adhuc isto dicente. eusebius presbyter dixit. Nunc venit consentire. ego non de futuro accuso. sed de praeterito. Numquid si modo quidam ei expositiones quasdam tradiderunt et dicant nunc propter necessitatem consentire oportet. Ideo ego victurus sum.⁵ Sanctus archiepiscopus dixit; Nullus tibi concedit discedere ab accusatione neque illi permitti non adesse (p. 37. r.) et satisfacere de praeteritis. Eusebius episcopus dixit. Depraecor hanc vocem mihi praedictum non facere. Nam ego idoneos testes habeo quibus praesentibus haec docuit et tractavit. Et ammonitionem meam non semel non bis habuit. sed sepius ut rectum sapiat nec sic obtemperavit quod his qui in carcerem continentur latronibus dictum non furari et omnes consentiunt. Sanctus archiepiscopus dixit. Nullum praedictum tuae accusationis erit. si et milies scripserit⁶

traditionibus sanctorum patrum. sicut enim praedictum est. Oportet eum ante convinci obiectis. et postea satisfactio subsequatur. Et his dicentibus addidit presbyter memnon et dixit. Dicebat autem quoniam invalidus sum ideo misi religiosum presbyterum abramium. Sed cum insisterem oportere eum adesse. et venire ad sanctam synodum. et pro se responsum facere obiectis dixit. Expecto papam abramium. si possit satisfacere domno et sanctae synodo. Dixi autem illi nos hic qui expectavimus donec ille veniat. dixit rogo domnum archiepiscopum et sanctam synodum. mihi dalationem⁷ praestari unius hebdomadis et sequenti si voluntas dei fuerit. adero et pro me satisfacio domno et sanctae synodo. Sanctus archiepiscopus dixit. Dicat et religiosus epiphanius presbyter. quid audit⁸ a presbytero eutychin. epiphanius presbyter dixit. Secundum iussionem vestrae sanctitatis affui ego et deo amabilis presbyter memnon. una cum religioso diacono germano. et reddidimus presbytero eutycheti commonitorium sanctae synodus⁹; quo lecto ea dixit. quod¹⁰ prosecutus est memnon presbyter. Sanctus archiepiscopus dixit. dicat religiosus diaconus germanus quae audit. germanus diaconus¹¹ secundum iussionem vestrae sanctitatis et sanctae synodus. affuimus ad eutychem presbyterum. et haec eadem dixit nobis. quae religiosi presbyteri prosecuti sunt. Eusebius episcopus dixit. rogavi vestram sanctitatem de molitione quam conatur inferre. et turbare monasteria. ut mitteretur ad monasteria ut sciat quod persuasum est omnibus subscribere. thomum ab ipso transmissum. de hoc vestra religio iussit certos quosdam religiosos clericos pergere ad monasteria. iubete

¹) *suscripti*. Sic interpretavimus siglam. ss. Edd. dies mensis Novembris. — ²) *memnon*. Edd. add. sacrorum vasorum custos. — ³) *eutycheis*. Edd. add. reverendissimi presbyteri et archimandritae. — ⁴) *memnon*. Edd. add. titulum reverendissimi. —

⁵) *victurus sum*. Edd. ego jam victus sum. — ⁶) *scripserit*. Edd. sponderit subscribere expositionibus. — ⁷) *dalationem*. Lege, dilationem. — ⁸) *audit*. Lege, audiit. — ⁹) *synodus*. S. corr. *synodi*. — ¹⁰) *quod*. S. corr. *quae*. — ¹¹) *diaconus*. Adde cum Edd. *dixit*.

itaque eos adesse. ut et ipsi prosequantur
gestis quid audierint a monachis: Sanctus
archiepiscopus dixit: Discant¹ notarii
qui sunt missi ad monasteria quae sunt
5 in civitate: Notarii dixerunt: Religiosus
petrus presbyter et patritius diaconus
qui et adsunt: Sanctus archiepiscopus
dixit: Dicant quae audierint a singulis
monachis: Petrus presbyter dixit: Secun-
10 dum jussionem vestrae sanctitatis et san-
ctae synodus affuimus in monasterio mar-
tini presbyteri et archimandritae. inter-
rogavimus si thomum missum a presbyte-
ro sancto archimandrita eutychin susce-
15 pit: Et respondit missum quidem ad se
sexta feria praeterita quae est duodeci-
ma mensis novembris per constantium²
diaconum rogantem subscribi; Et non ob-
temperavit dicens. non esse suum³ subscri-
10 bere. sed episcoporum solum. Et exiens
dixit quod nisi mihi consenseris modo
me devorabit episcopus. et postea vobis
erit molestus; Et inde exeuntes venimus
ad presbyterum (p. 37. v.) et monachum
25 faustum: Sanctus archiepiscopus dixit
quid continebatur in thomo. cui religio-
sus presbyter martinus subscribere no-
luit: Petrus presbyter dixit: Sicut asse-
rebat hoc continebat quae in epheso acta
30 sunt: Sanctus archiepiscopus dixit. legi-
sti et cognovisti. an audisti tu aut solum
percepistis? Petrus presbyter dixit: Non
legi. sed dicebat haec quidem esse sanctae
memoriae cyrilli. et qui in epheso episco-
35 pi; affuerunt.⁴ et subscriptum thomum
subscriptionem celabat; Similiter et reli-
giosus faustus dicebat. missum ad ipsum
thomum per constantium et eleusinum.
oportere eum subscribere. et exige.. bat
40 continentiam. ....⁵ thomi. et dicebat ille.
trecentorum decem et octo patrum
expositionem esse. et eorum qui in epheso
congregati sunt episcoporum; Et di-

cebam illis quod exemplaria eorum
apud nos sunt. date nobis conferre ne
qua addita sint. et noluerunt. sed reces-
serunt: Nos enim filii sumus ecclesiae. et
unum patrem post. . . . deum habemus
archiepiscopum et domnu[s].⁶ Job dixit.
thomum quidem non misit ad nos. sed as-
serebat mandatum sibi esse thomum mis-
surum ad archiepiscopum esse. sed no-
lui subscribere. abiimus autem et eadem
manulem⁷ et respondit ad se non esse
missum. Similiter et ad abramium. et ipse
dicebat ad se neque responsum neque
thomum fuisse transmissum: Sanctus ar-
chiepiscopus dixit. dicat et patritius dia-
conus quid audit ab eutyche: Patritius
diaconus dixit: Missus a vestra sanctitate
et sancta synodo cum religioso petro pres-
bytero. haec eadem audivi quae prosecu-
tus est religiosus petrus presbyter: Euse-
bius episcopus dixit: Videt vestra sanctitas
quae audeat eutyches. et quemadmodum
contra rectam fidem sapiat. haec enim et
religiosus presbyter et defensor iohan-
nes persecutus est: Et quia una cum ipso
missus est religiosus diaconus athanasius
deo amabili episcopi basilii: Qualia au-
tem ex tunc⁸ religiosi monachi per eos
qui ab ipso destinati sunt religiosos cle-
ricos denuntiant vestrae sanctitati qui
locus ei derelictus est ad satisfactionem.
Quapropter rogo adversus eum pronun-
tiari ea quae in canone decreta sunt: Nam
is qui perturbationem conatur inferre. et
aliena sapit fidei quomodo inter sacerdo-
tes dei. et inter archimandritas iustum
est enumerari? videtis etenim quemam-
modum perieraverit: Nam quid dixit de-
crevisse se non exire. et sepulcrum sibi
esse monasterium⁹ [h]is idem promittit
adfore dilationem quaerens. et alia mo-
liendo ut possit declinare convincientes
et nos perferre vindictam: Sanctus ar-

¹) *discant*. Lege *dicant*. — ²) *constantium*. Edd. Constantinum. — ³) *non esse suum*. Edd. Non est meum. — ⁴) *affuerunt*. Edd. et episcoporum qui in Epheso convenerant. — ⁵) *continentiam*. . . . Ed. lat. virtutem et sententiam. At graecus textus so-

lum, τὴν ἀνείμαν. — ⁶) et *domnu[s]*. Ita sub rasura, cum Edd. Male S. corr. *domnum*. — ⁷) *manulem*. Corr. et ad Manulehem. — ⁸) *ex tunc*. Edd. et nunc. — ⁹) *monasterium*. Edd. quia definitum est mihi non egredi, et sepulchrum est mihi monasterium. —

chiepiscopus dixit. sufficiunt quidem haec quae proposita sunt adversus eutychem presbyterum ad declarandum vobis¹ quod aliena sapiat praeter rectam fidem. et quod aecclesias perturbare festinet. ut hinc eum oporteat sentire canonum ultionem. et alienari eum sacerdotii dignitate. et praepositione monasterii.² ad negotii autem firmitatem.

10 quaesitam ab eo dilationem concedimus ut occurrens cominus vincatur; qui si secundum propositionem suam non affuerit³ eutyches presbyter. Sequenti secunda feria quae est vicesima secunda mensis (p. 38. r.) instantis novembris alienabitur funditus et dignitate presbyterii extraneus erit propositione monasterii: 'Die sabbati quae est vicesima mensis novembris congregata sancta synodus in secretario episcopi. eusebius episcopus dixit; In his quae inscripsi presbyterum eutychem rogo vestram sanctitatem necessario mihi ad eius accusationem iubere in vestra synodo adesse sequenti secunda feria. in qua se et ille promisit adfuturum. Sunt enim qui quae-runtur narses presbyter et commanens ei maximus archimandrites amicus ipsius diaconi.⁴ Constantius diaconus a responso ipsius eutychetis. cleusinius diaconus eiusdem monasterii quibus praesentibus facta cognitio⁵ veritas indagetur; Sanctus archiepiscopus dixit. quaesiti ab eusebio episcopo evocentur ut occurrant

35 statuto die; eusebius episcopus dixit. Audivi a quibusdam secunda evocatione facta a vestra sancta synodo missis a vobis religiosissimis presbyteris mama et theophilo audisse quaedam ab eutychetae.

40 quod in gestorum confectione non sunt persecuti. quod si verum est et hoc contra ipsius sensum conprobatur extare; rogo igitur evocate mamam et theophi-

lum presbyteros⁶ dicere propositis divinis scripturis quae audierint ab eutychem presbytero. Sanctus archiepiscopus dixit. Dicant notarii. si praedicti presbyteri hic sunt. Notarii dixerunt. Religiosus quidem theofilus presbyter hic est. mamas presbyter hic non est. Sanctus archiepiscopus dixit; Audisti quae dicta sunt a venerabili eusebio episcopo? Unde ante oculos habens timorem dei prosequere omnia cum veritate quae audisti a presbytero euty-chete. cum missus esses a nobis et a sancta synodo et evocares eum; Theofilus presbyter dixit. Secundum praeceptum vestrae sanctitatis. ego et vir venerabilis presbyter mamas venimus ad monasterium presbyteri eutychetis et dedimus ei communitorium evocationis eius a sancta synodo destinatum. et coepit velle disputare nobiscum. dicente autem ei presbytero mama. quoniam propter hoc non venimus ut disputemus cum sanctitate tua. Sed evocare te ut occurras ad sanctam synodum. coepit idem presbyter eutyches dicere praesente presbytero narse⁷ et archimandrita maximo et aliis quibusdam monachis. In qua scriptura continentur duae naturae. deinde qui⁸ sanctorum patrum exposuit duas naturas deum verbum habere? nobis. Ad haec respondentibus eis. et tu ostende nobis ubi expositum est homousion vel quae scriptura dicit hoc? Respondit idem presbyter eutyches. non est positum in scriptura. in expositione autem patrum expositum est. Ad haec mamas presbyter respondens dixit. quemadmodum in scriptura positum non est. sed a patribus expositum est. Ita et de duabus naturis idem ipsi sancti patres exposuerunt; dixi et ego ad haec. perfectus est deus. verbum aut non? Dixit idem presbyter. perfectus; Dixi ego perfectus homo incarnatus aut

¹) vobis. Edd. nobis. — ²) praepositione monasterii. Gr. τῇ προτάσει μοναστηρίου Ed. a principatu monasterii. — ³) affuerit. Lege, adfuerit. — ⁴) propositione monasterii. Lege, praepositione monasterii. — ⁵) diaconi, deest in Edd. In Edd. add.

Actio VI Constantinopoli (lecta Ephesi et relecta Chalcedone). — ⁶) cognitio. Lego, cognitiōne. — ⁷) presbyteros; coeva manus superaddit, et cogantur. — ⁸) narse. Lege, cum Edd. Narsete. — ⁹) qui. Edd. quis. —

non est? Dixit idem presbyter perfectum dico; Si igitur deus perfectus et homo perfectus est: Perfecta unum perficiunt filium. quid nos prohibet dicere ex duabus naturis unum filium? Ad haec respondit archimandrites (p. 28. v.) eutyches; Absit a me dicere ex duabus naturis christum. aut disputare de natura dei; Si ergo volunt me condemnare aut
 10 aliquid velim¹ facere adversum me concessione dei faciant; ego enim in fide quam accepi in hac steti. et perseverare volo; haec sunt quae ab eo audiui: Sanctus archiepiscopus dixit. dic nobis quapropter talia de fide audiens a religioso eutychen presbytero praesens priori synodo tacuisti? Theophilus presbyter dixit: Scit et vestra religio quod non propter hanc causam directi sumus; Sed solum
 20 evocare praedictum presbyterum eutychen. Unde non interrogati superfluum duximus haec dicere propter quem non sumus missi: Notarii dixerunt: Adest et presbyter mamas cuius mentionem fecit
 25 venerabilis eusebius episcopus; Sanctus archiepiscopus dixit: Legantur venerabili presbytero mamac quae prosecutus est theophilus presbyter: Et posteaquam lecta² prosecutio theophili; Mamas presbyter dixit: Si de homine quaestio perferretur nomen clerici habens numquam mentirer. at cum fidei res agatur numquam negabo nec mentiar; absit: Quoniam directi nihil aliud in mandati accepimus a sancta synodo nisi solum com-
 35 munitorium dare. et accipere responsum utrum veniret an non: Idcirco hoc in prima prosecutione quaecumque voluit ille loqui prosequi superfluum duximus: Sed
 40 quoniam interrogavit vir venerabilis episcopus eusebius. et quae dicta sunt pro-

sequi haec et prosequor quae et presbyter theophilus prosecutus est: Etenim nobis tacentibus et nolentibus ei de nullo conloqui. ille certabat dicens de dogmate qualiter sentiret. et leniter reprobavimus eum: Dicebat enim quoniam deus verbum incarnatum humanam naturam lapsam venit erigere. et continuo reprobans dixi quam iterum dixit ille humanam naturam. dicebam ego ostende mihi humanam naturam et a qua natura haec ipsa erecta est: Dicebat ergo ab scriptura non didici de duabus naturis. dixi ego. neque de homousion ex scripturis didicimus sed sanctis patribus pie intelligentibus scripturas et fideliter exponentibus: Sic etenim accepimus et de homousion et de duabus naturis esse christum filium dei: Dixit ad haec ego de natura deitatis non disputo nec dico duas esse naturas: absit: Et hic sum et si dampnatus fuero sepulchrum mihi erit monasterium. et si permittit me deus pati. libentissime patior: Ego enim³ duas non confiteor. propter causam vero quam praedixi quoniam neque ad disputandum ibimus. sed tantummodo responsum dare et accipere.⁴ ideo haec in prima prosecutione non diximus; Sanctus archiepiscopus dixit. manifesta sunt quae ab utroque sancto presbytero exposita sunt. unde et haec recipiantur fidei gestorum;

Congregata⁵ rursus sancta et magna synodo prolatis et sanctis et tremendis evangelii. et praesidente⁶ sancto et venerabili⁷ archiepiscopo nostro flaviano in secretario episcopii. statuto tempore secunda feria quae est X kalendas decembris⁸. Asterius presbyter et primicerius⁹ dixit. advenit statutus dies et venerabilis eusebius episcopus prae foribus stant.

Flaviano Episcopo et Confessore, Eutyches haereticus auditus atque damnatus est. Ejus lectio valde congruit cum nostra. — ⁶) praesidente, cum Edd. At. Q. praesente. — ⁷) sancto et venerabili, cum Q. Edd. sanctissimo. — ⁸) X. Kalendas Decembris, ut Q. Edd. vigesima secunda dies mensis Novembris. — ⁹) et primicerius, cum Q. Edd. et notarius. —

¹) velim. Lege, velint. — ²) lecta, adde, esset. —

³) enim. Edd. tamen. — ⁴) ibimus. Lege, ivimus. —

⁵) Congregata. Edd. Actio VII Constantinopoli (lecta Ephesi relecta Calchedone). Hujusmodi vero Actio occurrit etiam in Collectione Quesuellianna, ad Cap. XLII sub hoc titulo. Incipit exemplar gestorum ubi in Constantinopolitana Synodo a sancto

(p. 39. r.) petiit¹ se intromitti Flavianus episcopus² dixit. ingrediatur. Cumque ingressus fuisset. flavianus episcopus dixit; euntes philadelfus et cyrilus diaconi requirant presbyterum et archimandritam eutychem circa episcopium. si occurrit³ secundum promissionem suam. et vocent eum ad concilium; et paulum postredeuntes praedicti. dixerunt. quaesitum eutychem⁴ per universam ecclesiam sed non inventum⁵ nec quemquam ipsius Flavianus episcopus dixit. et rursus crispinus et diocentianus⁶ diaconi euntes requirant eum circa ecclesiam. et ubicumque eum esse⁷ dedicerint. aevocent eum; Et cum [h]abissent et reversi essent. dixerunt; ipsum quidem non repperunt. sed cognovisse⁸ quod cum maxima multitudine militum et monachorum ac praefectianorum apparitoribus advenisse.⁹ Et cum ista dicerentur et expectaret sancta synodus.¹⁰ venerabilis presbyter et defensor dixit. occurrit venerabilis presbyter et archimandrita eutyches. cum magna multitudine militum et monachorum praefectianorum apparitorum sublimissime potestatis praefectorum praeterii.¹¹ Nec aliter permittunt eum cognitioni intromitti¹² nisi eis promiserimus eum nos repraesentaturos;¹³ est pariter et magnus¹⁴ silentiarius. et ipse una cum eo prae foribus. cupiens ingredi utpote directus a re-

ligiosissimo imperatore;¹⁵ Flavianus episcopus dixit. ingrediatur.¹⁶ magnus silentiarius dixit. per vestigia vestra si iubetis suscipere responsum domini certa quaedam scripto mandarunt quae si placeant relegantur vobis.¹⁷ Sancta synodus dixit. lege quae a religiosissimo imperatore praecepta sunt fili. Et legit magnus silentiarius. ita. nos pacem cogitamus sanctarum aeccliesiarum. et catholicae fidei. et custodire¹⁸ volumus rectam et deo inspirante praedicatam¹⁹ fidem a parentibus²⁰ nostris. quae²¹ in niceam congregati sunt CCCXVIII. et his qui ephesus interfuerunt dampnationi nestorii: hoc ergo volumus ne scandalum in praedicta fide catholica immittantur. et quoniam scimus magnificentissimum patricium florentium esse fidelem et probatum²² in recta fide; volumus ipsum interesse audientiae synodi. quoniam sermo de fide est. cum haec leguntur.²³ Flavianus episcopus dixit; domnum florentium fidelem omnes scimus et probatum in catholica.²⁴ et volumus ipsum interesse. discamus autem et ab eutychem presbytero si vult et ipse illum interesse. Eutyches presbyter et archimandrites dixit. quod vult deus et sanctitas vestra facit. et²⁵ ego me vobis commendo. Flavianus episcopus dixit. veniat et magnificentissimus patricius florentius; dignare ergo²⁶ silentiari illum

¹) *stant petiit*. Lego cum Q. et Edd. stans petit. — ²) *episcopus*. cum Q. Edd. semper, sanctissimus Archiepiscopus, S. corr. archiepiscopus. — ³) *si occurrit*. Q. et Edd. si occurrerit. — ⁴) *quaesitum eutychem*. Q. om. eutychem. Edd. quaesitum quidem illum. — ⁵) *inventum*. cum Q. Edd. add. ipsum. — ⁶) *diocentianus*. Q. et Edd. lat. Diogenianus. Gr. *Διογενής*. — ⁷) *eum esse*. cum Q. Edd. esset, om. eum. — ⁸) *cognovisse*. cum Q. Edd. didicisse. — ⁹) *apparitoribus advenisse*. Q. apparitorum eum esse. Edd. apparitorum esset venturus. — ¹⁰) *synodus*. Adde cum Q. et Edd. Joannes. — ¹¹) *praefectorum praeterii*. Q. praefecti praetorio. Edd. praefectorum praetorium. — ¹²) *intromitti*. cum Q. Edd. ut ingrediatur in vestrum sanctum concilium. — ¹³) *repraesentaturos*. cum Q. Edd. restituturos eius personam. — ¹⁴) *magnus*. cum Q. Edd. add. titulos mi-

randissimus, item et infra *mirificentissimus*, *vir illustris*. — ¹⁵) *imperatore*. cum Q. Edd. a piissimo et amante Christum imperatore nostro. — ¹⁶) *ingrediatur*. Adde cum Q. et Edd. Cumque ingressi fuissent. — ¹⁷) *vobis*. Q. mandaverunt quae si placeat, relego. Edd. mandavit, quae si placeat relegam. — ¹⁸) *custodire*. Q. et Edd. custodiri. — ¹⁹) *praedicatam*. Lego cum Q. et Edd. praedicatam. — ²⁰) *a parentibus*. cum Q. Edd. a sanctis patribus. At Gr. et vetera exemplaria om. sanctis. — ²¹) *quae*. Lego qui. — ²²) *probatum*. cum Q. Edd. testimoniis probatum. Item et paulo infra. — ²³) *leguntur*. Edd. heic add. acclamationes Synodi (Ephesini, non Constantinopolitani) ad Imperatorem, quae desunt et in Q. — ²⁴) *in catholica*. cum Q. Edd. add. fide. — ²⁵) *facit*. Et. Lego cum Q. et Edd. facite. — ²⁶) *ergo*. cum Q. Edd. add. fili. —

vocare.¹ Magnus silentarius dixit. iube-
te et aliquem clericorum mecum mitti
ne fortasse dubitet quod vestra sanctitas
miserit;² Flavianus episcopus dixit. si
5 iussisset piissimus imperator noster nos
mittere; misissemus. quoniam igitur non
iussit ipse solus perge... ad ipsius am-
plitudinem; et cum venisset magnificen-
tissimus³ patricius et ex consulibus flo-
10 rentius Sancta synodus dixit; stet in me-
dio accusator. et qui accusatur. et legan-
tur ab initio (p. 39. v.) quae acta sunt⁴
inter venerabilem⁵ episcopum eusebium
et venerabilem presbyterum archyman-
15 driten eutychen ut instructi ex his quae
gesta sunt congruentem aequitati et san-
ctis canonibus terminum demus de his
quae olim nata sunt.⁶ Aetius⁷ diaconus et
notarius legebat factum sub cognitione
20 gestorum; Et cum legeret pervenit ad
partem secundae epistolae sanctae me-
moriae cyrilli scriptae ad venerabiles
episcopos orientales in qua haec conti-
nebantur; Confitemur itaque dominum⁸
25 iesum christum filium dei unigenitum
deum perfectum et hominem perfectum
ex anima rationabili et corpore ante se-
cula ex patre natum secundum deita-
tem. in ultimis autem diebus eundem
30 propter nos et propter nostram salu-
tem de maria virgine secundum huma-
nam nationem⁹ consubstantiali patri se-
cundum deitatem et consubstantiali
nobis secundum humanitatem. Duarum
35 enim naturarum unio facta est. propter
quod unum christum dominum¹⁰ confi-
temur secundum gratiam inconfuse uni-

tatis.¹¹ Confitemur sanctam virginem
theotocon. propter quod deus verbum
incarnatum et homo factus ex eius con-
ceptione adunavit sibi quod ex ea susce-
perat templum; Eusebius episcopus dixit;
iste¹² per vestigia vestra hoc non confi-
tetur. nec his aliquando consentit. sed
contraria his sentit. et locutus est ad
unumquemque ad se venientem et docuit;
Florentius ex prefectis¹³ dixit; si placet
vestrae sanctitati interrogetur papa eu-
tyches. utrum his consentiat; Eusebius
episcopus dixit. patimini legatur omnis
actio gestorum. sufficiunt enim mihi
prius acta ad eum convincendum. nam
mihi iam manifestatus est: Neque enim
si modo consenserit sumens alicunde do-
cumentum debeo pati praeiudicium; Nam
ego demonstravi eum et per sanctiones
quae ad eum missae sunt a sancta synodo
et per testes episcopos eadem possum
rursus ostendere si negaverit: Est enim
dominus meliptongus et dominus iovi-
nus.¹⁴ et dominus iulianus scientes cer-
tissimum; Flavianus episcopus dixit. ne-
mo neque tibi concedit euseb[um] episcopo
eum non convincere. neque presbytero
eutychen continuo suscipi et aliquis con-
sentientem nisi vincatur ante quid
senserit; Eusebius episcopus dixit. metuo
ipsius concussionem; Ego pauper sum¹⁵
minatur mihi exilium. divitias habet. nam
designa¹⁶ mihi iam tunc oasim locum¹⁷
exilii; Flavianus episcopus dixit. et si
saepius ea perseveres dicens¹⁸ nos tamen
veritati nihil proponimus¹⁹; Eusebius epi-
scopus dixit. si convictus fuero ego ca-

¹) illum vocare. Q. illum vexare. Edd. fatigari ad eum. — ²) miserit, cum Q. Edd. non miserit. —

³) magnificentissimus, cum Q. Edd. add. et glorio-
sissimus ex praefectis. — ⁴) acta sunt, cum Q. Edd.
add. de negotio quod vertitur. — ⁵) venerabilem,
cum Q. Edd. Dei amantissimus. — ⁶) nata sunt,
cum Q. Edd. mota sunt, et transiunt in medium. —

⁷) Aetius, cum Edd. Q. Eticius. — ⁸) dominum. Q.
et Edd. add. nostrum. — ⁹) nationem. Lege, natu-
ram. — ¹⁰) dominum, Q. et Edd. unum Dominum. —

¹¹) unitatis, cum Q. Edd. secundum hunc intellectum

inconfusae unionis. — ¹²) iste. Coeva manus super-
addit. eutiches. — ¹³) ex perfectis, cum Q. Edd. ma-
gnificentissimus et gloriosissimus Florentius ex
praefectis et ex consulibus et patricius. — ¹⁴) iovinus.
Q. jobinus. Ita legit et Rusticus in Codd. Acoemeten-
sium. Gr. ιωβινος. Ed. lat. Joannes. — ¹⁵) pauper sum,
cum Q. Edd. add. nihil possidens. — ¹⁶) designa. Le-
ge, designat. — ¹⁷) oasim locum exilii. S. male corr.
choas in locum. Q. Oasim loco exilii. Edd. Oasim,
omissis, loco exilii. — ¹⁸) dicens. S. corr. dicere. —
¹⁹) proponimus. Lege cum Q. et Edd. praeponimus.

lumniae. amittam dignitatem. Florentius inlustris dixit. spatium ¹ offeratur euty-
 chen presbytero. ut exponat quae[m]ad-
 modum credidit.² et tunc rursus interro-
 5 getur. Cur modo ista asserens. ante aliter
 asserbat. Eusebius episcopus dixit. sicut
 praedixi praeiudicium mihi non fiat ex
 eius repentina consensione et interroge-
 tur. Nam ego ex his quae ante gesta sunt
 10 convici eum non recte sensisse. Flavia-
 nus episcopus dixit. non habebis praeiud-
 icium si modo consenserit. Namque an-
 te acta sunt³ sanctae memoriae cyrilli. et
 confitetur duas naturas adunatas in una
 15 persona (p. 40. r.) et in una substantia an-
 non? ⁴ Flavianus episcopus dixit. audisti
 presbyter eutyches quid accusator tuus
 dixit? edicto nunc si ex duabus naturis.
 unitatem confiteris; eutyches presbyter
 20 dixit. etiam ex duabus naturis. Eusebius
 episcopus dixit. Confiteris duas naturas
 domine ⁵ archimandrites post incorpora-
 tionem et consubstantialem nobis esse
 christum. dicis secundum carnem aut
 25 non? ⁶ Eutyches presbyter dixit. ego non
 veni disserere. sed veni suggerere san-
 ctitati vestrae quid sentiam; scriptum est
 autem in hac carthula quid sentiam iube-
 bete eam legi; Flavianus episcopus dixit
 30 ipse lege; eutyches presbyter dixit non
 possum; Flavianus episcopus dixit. quae
 tu non exposuisti aut alterius. est expo-
 sitio si tuum est. lege ipse. eutyches pres-
 byter dixit. mea quidem est dictio. quae
 35 dictatio aequalis est.⁸ sanctorum patrum.
 Flavianus episcopus dixit. dic quorum

patrum per te ipsum. quid autem opus
 habes cartham? ⁹ eutyches presbyter di-
 xit. sic credo. adhoro patrem cum filio. et
 filium cum patre et spiritum sanctum. una
 cum patre et filio. Confiteor autem prae-
 sentationem incarnatam ipsius factam ¹⁰
 ex carne sanctae virginis et incorpora-
 tum perferte ¹¹ propter nostram salutem.
 Sic confiteor coram patre et filio et spi-
 ritu sancto. et vestra sanctitate ¹² Flavia-
 nus episcopus dixit. confiteris consub-
 stantialem patri secundum divinitatem.
 et consubstantialem matri secundum hu-
 manitatem. Eundem ipsum unum filium
 dominum nostrum iesum christum. Euty-
 ches presbyter dixit. ego quoniam com-
 mendavi me sanctitati vestrae et dixi
 quid sentiam de patre et filio et spiritu
 sancto. nihil ulterius me interrogetis; Flavia-
 nus episcopus dixit. ¹³ [nunc] confiteris
 ex duabus naturis christum? eutyches
 presbyter dixit; quoniam confiteor deum
 meum ¹⁴ caeli et terrae. hactenus de
 eius natura disputare mihi non persua-
 debam. Consubstantialem autem nobis ha-
 ctenus numquam me dixisse confiteor.
 Flavianus episcopus dixit. non dicis con-
 substantialem nobis secundum humani-
 tatem? Eutyches presbyter dixit usque ad
 hodiernum diem non dixi corpus domini
 et dei nostri consubstantiale[m] nobis.
 Sanctam autem virginem confiteor nobis
 consubstantialem. et quoniam ex ea incarna-
 tus est deus noster ¹⁵ Basilius episcopus
 dixit. ¹⁶ mater est nobis consubstantialis.
 et ipse quoniam filius hominis vocatus est.

¹) spatium, cum Q. Edd. interrogatio. — ²) *cre-
 didit*. Lege, credit cum Q. et Edd. — ³) *Namque
 ante acta sunt*. Hic complenda lacuna nostri codicis
 ob *ἐπερωδιστον*, et legendum cum Q. *Nam quae
 ante acta sunt, habent propriam firmitatem*. Euse-
 bius episcopus dixit: *consentit* iis quae modo le-
 cta sunt. — ⁴) *annon*, cum Edd. Q. aut non. — ⁵) *do-
 mine*. Q. et Edd. *domine*. — ⁶) *aut non*. Edd. add.
 interlocutiones Synodi Ephesinae et Chalcedonensis.
 — ⁷) *quae*. Lege cum Q. et Edd. *quare*? — ⁸) *est*.
 Q. add. sensibus. Edd. expositioni. — ⁹) *cartham*.
 Edd. add. interlocutiones Synodi Ephesinae. — ¹⁰) *fa-*

ctam, cum Q. Edd. confiteor autem factam in ejus
 carne praesentiam. — ¹¹) *perferte*. Lege cum Q. et
 Edd. *perfecte*. — ¹²) *sanctitate*. Sub rasura, *vestram
 sanctitatem*. Edd. add. interruptiones Syn. Eph. —
¹³) *[nunc]*, cum Edd. At. S. corr. non. Q. Non.
 Nunc. — ¹⁴) *deum meum*. Q. cum Deum ac Domi-
 num. Edd. Deum meum, Domium. — ¹⁵) *noster*.
 Edd. add. « Sanctissimus archiepiscopus dixit: con-
 « substantialis ergo nobis est virgo, ex qua incarna-
 « tus est Dominator Christus. Eutyches presbyter
 « dixit: Dixi quia Virgo consubstantialis est nobis. »
¹⁶) *dixit*. Adde cum Q. et Edd. *Si*. —

Si ¹ ergo mater eius consubstantialis est nobis ² eutyches presbyter dixit. quoniam quomodo³ dicitis omnibus consentio? Florentius vir devotus dixit. mater nobis
 5 consubstantialis sine dubio et filius consubstantialis nobis est. eutyches presbyter dixit. haecenus non dixi quoniam ipsum corpus dei confiteor animadvertis. non dixi corpus humanum corpus dei. humanum
 10 autem corpus. et quoniam ex ipsa virgine incarnatus est dominus. si autem oportet ut dicatur ex virgine consubstantialis nobis et hoc dico domine. tamen filium dei unigenitum dominum caeli et terrae
 15 condominantem et conregnantem patri qui consedet et conlaudatur. Nequae enim dico consubstantialem negasse eo quod sit ipse filius dei. Ante quidem non dicebam. dico quidem modo tibi puto quod
 20 in exordio dixi. (p. 40. v.) Nunc autem quoniam vestra sanctitas hoc dicit dico. Flavianus episcopus dixit. ergo per necessitatem non per voluntatem veram fidem confiteris? Eutyches presbyter dixit.
 25 Nunc domine ita habet ⁴ usque ad istam horam metui dicere quoniam scio dominum⁵ nostrum et de eius natura disputare mihi non persuadebam. quoniam autem vestra sanctitas permittet et docet dico.
 30 Flavianus episcopus dixit. non nos novitatem inducimus sed. parentes nostri exposuerunt et sicut exposita ab eis fides habet sic credentes in his perseverare omnes volumus et nullum aliquid innovare.
 35 re? Florentius vir illustris dixit. consubstantialem et ⁶ ex duabus naturis post incarnationem dominum nostrum qui ex virgine est. dicis aut non. ⁷ eutyches pres-

byter dixit. confiteor ex duabus naturis fuisse dominum ⁸ ante adunationem post unam naturam et confiteor ⁹ Sancta synodus dixit. oportet te confiteri et anathematizare omne docna quod contrarium est. his quae modo allegata sunt? Eutyches presbyter dixit. dixi sanctitatis vestrae quoniam hoc ante non dicebam. Nunc autem hoc dicet ¹⁰ sanctitas vestra dico et sequor patres nequae autem in scripturis hoc inveni explanatum. ¹¹ Nec omnes patres dixerunt? Si enim dampnavero ve mihi est. quod patres nostros ¹² condemnno? Exurgens sancta synodus adclamavit dicens. anathema ipsi. et post haec flavianus episcopus dixit? Dicit sancta synodus quid meretur praesens neque confitens rectam fidem neque consentire volens praesenti synodo. sed perseverat¹³ perversitati et scaevae suae malevolentiae? Seleucus episcopus dixit. dignus est iste quidem dampnatione. sed in humanitatem ¹⁴ autem est sanctitatis vestrae. Flavianus Episcopus dixit. si confitetur proprium peccatum anathematizare docna proprium et consentire ¹⁵ nobis sequentibus traditionem sanctorum patrum. merito dignus esset venia? Sed quoniam permanet in eadem malignitate subiacebit canonum vindictis? Eutyches presbyter dixit. dico quidem ista quoniam et vos nunc iussistis. non autem anathematizo. quod enim dico in veritate dico? Florentius vir illustris dixit. duas naturas dicis. et consubstantialem nobis esse Eutyches presbyter dixit? Ego legem ¹⁶ Cyrilli et sanctorum patrum et sancti athanasii quoniam ex duabus quidem naturis

¹) Si. Alia manus, male corr. sicut. — ²) nobis Adde cum Q. et Edd. et ipse secundum carnem consubstantialis est nobis. — ³) quoniam quomodo. Corr. cum Q. et Edd. quoniam modo. — ⁴) Ita habet, cum Q. Edd. ita me habeo. — ⁵) dominum. Q. et Edd. add. Deum. — ⁶) et, cum Edd. Q. om. et. — ⁷) aut non, cum Edd. Q. au non? — ⁸) dominum. Q. et Edd. add. nostrum. — ⁹) confiteor. Q. post vero unam naturam confiteor. Edd. post adunationem vero unam naturam confiteor. (Ita et apud

S. Leonem, Ep. XXVIII.) Ed. add. interlocutiones Syn. Ephes. et Chalced. — ¹⁰) dicet. Q. dicit. Edd. docet. — ¹¹) explanatum, cum Q. et Liberato. Edd. manifeste. — ¹²) nostros, cum Q. Edd. meos. — ¹³) perseverat. Lege. perseverans. — ¹⁴) in humanitatem. Lege cum Q. in humanitate, omisso, autem. — ¹⁵) et consentire. Lege cum Q. Si confiteretur. . . . . et anathematizaret. . . et consentiret. — ¹⁶) ego legem. Corr. cum Q. et Edd. ego legi. Vel juxta Liberatum, legem habeo.

dixerunt ante adunationem. post eam autem adunationem incarnationem non duas naturas sed unam. Florentius vir illustris dixit. confiteris duas naturas post adunationem? dic. si non dixeris. dampnaberis; Eutyches presbyter dixit. legi et sancti¹ athanasii scripta. quoniam nihil tale dicit Basilius episcopus dixit. si non duas naturas post adunationem dixeris. commixtionem et confusionem dicis.² Florentius illustris dixit. qui non dicit ex duabus naturis et duas naturas non credit recte. Exurgens³ sancta synodus exclamavit omnis quae ex catholicorum imperatori catholicorum.⁴ Multos annos fides vestra semper vincet. non consentit. quid illi persuades. Flavianus episcopus dixit. per omnia eutyches quondam presbyter et archimandrites et his quae ante acta sunt. et propositi⁵ eius (p. 41. r.) questionibus valentini et apollinaris perversitate repertus est. egrotare. et eorum blasphemiam incommutabiliter sequens. qui nec nostram reverens persuasionem et doctrinam. rectis voluit consentire dogmatibus. Unde⁶ gementes perfectam perditionem decrevimus per dominum nostrum iesum christum ab eo blasphematum. extraneum esse ab omni officio sacerdotali et nostram communionem. et primatum⁷ monasterii. Scientes et hii qui postea cum eo conlocuntur⁸ et ad eum

convenerint. quoniam receperunt¹⁰ ut ipsi poenam excommunicationis si qui non declinaverunt¹¹ confabulationes eius. Item subscriptionis¹² flaviani episcopi et confessoris. seu diversorum episcoporum vel archimandritum qui in huius synodi et¹³ concilio conseruerunt.

Flavianus episcopus constantinopolitanus iudicans subscripsit. Saturninus episcopus martianopolitanus iudicans subscripsi. Basilius episcopus seleutiae isauriensis iudicans subscripsi. Seleutius¹⁴ episcopus de amasia ponti iudicans subscripsi. Nereticus¹⁵ episcopus de hismyrna iudicans subscripsi. Dorotheus episcopus novae caesariae legi consensi. et subscripsi. Timotheus episcopus iudicans subscripsi. Calevitus¹⁶ episcopus apamiae quae est in vitinia iudicans subscripsi. Caecropius episcopus saevastapoleos¹⁷ iudicans subscripsi.

Longinus.¹⁸ episcopus cersoni¹⁹ iudicans subscripsi.

Trifon. episcopus insularum iudicans subscripsi manu mea.

Paulus. episcopus apolloniatis sanctae aeclesiae iudicans subscripsi.

Sabas episcopus palti primae syriae iudicans subscripsi manu mea.

Iovinus episcopus electi²⁰ iudicans subscripsi.

Iulianus episcopus corisae²¹ subscripsi.

¹) incarnationem. Q. post autem adunationem et incarnationem. Liberatus, post adunationem autem et incarnationem. — ²) legi et sancti. Q. legi sancti. Edd. legi iubete... ut advertatis et. — ³) dicis. Edd. add. interloquutionem Synodi Ephesinae. — ⁴) Exurgens. cum Q. et Liberato. Edd. add. universa. — ⁵) quae catholicorum imperatori catholicorum. Hic desunt nonnulla. Q. omnis quae ex necessitate est, fides non est. Multi anni Imperatorum catholicorum. Imperatoribus catholicis multos annos. Edd. quae ex necessitate est fides non est. Multi anni Imperatorum, multi anni. — ⁶) propositi. Lege cum Q. propositis. Edd. propriis eius confessionibus. — ⁷) Unde. Edd. add. lacrimantes et. — ⁸) et nostram communionem et primatum. Lege cum Q. et nostra communione et primatu. — ⁹) conlocuntur. Q. colloquantur. — ¹⁰) receperunt. Lege cum Q. rei erunt.

— ¹¹) declinaverunt. Corr. declinaverint ut Q. — ¹²) Item subscriptionis. Lege subscriptiones ut Q. Adnotatio ista deest in Edd. cujus subscriptiones plures exhibent varietates sive textus sive ordinis, sive numeri subscriptorum. Nos vero eas tantum indicabimus quae cum Q. se se offerunt. — ¹³) et, deest in Q. — ¹⁴) subscripsit. Lege cum Q. subscripsi. — ¹⁵) Seleutius. Q. et Edd. Selenicus. — ¹⁶) Nereticus. Q. et Edd. Ethericus. — ¹⁷) Calevitus. Q. Calenicus. — ¹⁸) saevastapoleos. Q. Sebastopoleos. — ¹⁹) Longinus. Hoc loco Q. et Edd. add. Melitongus Episcopus Eliopoleos iudicans. subscripsi. — ²⁰) cersoni. Lege cum Q. Chersonis. — ²¹) electi. Q. Cleti. Edd. Develti. — ²²) corisae. Q. Corisae. Melius Edd. Coensis iudicans subscripsi. Corisae enim nomen ex male interpretato graeco textu *κορίσας*; *κόρις*; derivatum videtur. —

Sabinianus episcopus de tyromisso et de eudociae et iovinariae¹ iudicans subscripsi.
 Eustocius² episcopus. dociminus iudicans. subscripsi.
 5 Potitus³ episcopus. travidensis civitatis. subscripsi.
 Cassianus episcopus. hyerocaesareus iudicans. subscripsi.
 10 Iohannes episcopus. ursaniae. iudicans. subscripsi.
 Diaferontius⁴ episcopus. pulvis⁵ iudicans. subscripsi.
 Iulianus episcopus montenis. iudicans. subscripsi.
 15 Romanus episcopus Eudoxio. poleus.⁶ iudicans subscripsi.
 Eudoxius episcopus de civitate vosforitana. iudicans. subscripsi.⁷
 20 Thomas episcopus valentiniane civitatis. iudicans. subscripsi.
 Aurelius episcopus. civitatis popitanae. subscripsi.
 Secundinus episcopus. novensis his gestis. subscripsi.
 25 Ianuarius episcopus. civitatis magriane.⁸ subscripsi.
 Timotheus episcopus. priscopoleos iudicans subscripsi.⁹ (p. 41. v.)
 30 Genetlius¹⁰ episcopus argibus¹¹ iudicans subscripsi.
 Faustus¹² presbyter et archimandrites monasterii beati dionysii subscripsi.

Petrus¹³ presbyter et archimandrites monasterii beati talassi subscripsi.
 Manuhel presbyter et archimandrita subscripsi.
 Anthiocus¹⁴ presbyter et archimandrita beati thoteci subscripsi.
 Abramius presbyter et archimandrita subscripsi.
 Theodorus¹⁵ monachus et archimandrita subscripsi.
 Theodorus presbyter et archimandrita subscripsi.
 EGYPTIORUM SUBSCRIPTIO¹⁶
 Pientius presbyter et archimandrita subscripsi.
 Claudius presbyter¹⁷ et archimandrita subscripsi.
 Eusebius presbyter et archimandrita¹⁸ subscripsi.
 Trifon archimandrita subscripsi.
 Iacob¹⁹ diaconus et archimandrita subscripsi.
 Helpidius presbyter et archimandrita subscripsi.
 Paulus presbyter et archimandrita subscripsi.
 Carus presbyter et archimandrita subscripsi.
 Asterius presbyter archimandrita subscripsi.
 Callenius²⁰ monachus et archimandrita subscripsi.²¹
 EXPLICIT NOMINA EPISCOPORUM.²²

¹) iovinariae. Lege cum Q. eudocia et iobinaria. — ²) Eustocius. Q. Eustochius. — ³) Potitus. Q. Pontius. Edd. Pionius. — ⁴) Diaferontius, cum Q. Edd. Diaferentius. — ⁵) pulvis. Q. Pulvisiae. Melius Edd. Olbae. — ⁶) Eudoxio. poleus. Lege cum Q. Eudoxiopoleos. — ⁷) subscripsi. Q. et Edd. add. per presb. meum Basilium. al. Basiliscum. — ⁸) magriane. Q. et Edd. Macrianae. — ⁹) Genetlius. cum Edd. Q. Genethius. — ¹⁰) argibus. Lege cum Q. argivus. — ¹¹) Faustus. cum Q. At Edd. add. Andreas presb. et archim. per presb. Timotheum subs. — ¹²) Petrus, cum Q. Edd. vero add. Martinus presb. et archim. monasterii beati Dionysii subs. in depositione Eutythis quondam presb. et archim. per fratrem Philippum. — ¹³) Anthiocus. Q. Job. At Edd. add. Job. presb. et archim. subs. in depositione Eutythis per

diaconum meum Andream. — ¹⁴) Theodorus. cum Edd. Haec subscriptio deest in Q. sed habetur in Edd. ubi legitur: Theodorus presb. et archim. monast. Egyptiorum subs. in depositione Eutythis. — ¹⁵) Egyptiorum subscriptio, desunt in Q. et Edd. At forte corrigendum iuxta praecedentem annotationem. — ¹⁶) praesbyter, deest in Q. Edd. Flavianus presb. et archim. Monast. S. Hermilli subs. in depositione Eutythis. — ¹⁷) archimandrita, cum Q. Edd. add. Monast. Heliae subs. Eusebius presb. et archim. Monast. S. Elogii subs. — ¹⁸) Jacob. Q. Jacobus. — ¹⁹) Callenius. Q. Callenicus. — ²⁰) subscripsi, cum Q. Edd. add. Germanus presb. et archim. subs. Marcellus, exiguis presb. et archim. subs. — ²¹) Haec verba desunt in Q. ubi legitur. Explicit gestorum exemplum Synodi ubi damnatur Eutyches haereticus. —

XXV.*

INCIPIT RELATIO¹ FLAVIANI EPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI
AD PAPAM LEONEM DE DAMNATIONE EUTYCHIS.

Beatissimo et deo amicissimo patri leon-
ni. flavianus in domino salutem.² Nulla
res diaboli venena compescit. nec timet³
mortiferas eius sagittas⁴ deo paranda
est et fatuas inquisitiones vitare docet.
Sequi autem patres nostros. neque com-
mutare definitionem eorum perpetuam.
quam secundum sancta⁵ scripturas didi-
cimus. Dispositis⁶ ergo fletibus⁷ clericus
degens invasus est. afero demone. et non
potui eum liberare nec auferre letali⁸
lupo qui animam meam pro illo paratus
eram ponere; quomodo est.⁹ quomodo
exiliit¹⁰ a proposito divino. et ad illum
cucurrit qui perdere consuevit. Prae-
cepta patrum declinans. et constituta eo-
rum despiciens. sed iam incipio narra-
re. Sunt quidam veste sua oves signifi-
cantes interius raptores¹¹ lupos ex fructi-
bus eorum debemus agnoscere. Isti prima
fronte videntur esse de numero nostro.
sed non sunt de nostro numero. Si enim
essent¹² ut de nostro numero. nobiscum
mansissent. quando autem pietatem coe-
perint¹³ assumere illud quod occultaba-

tur illis¹⁴ aperitur. et dolus omnis fit¹⁵
manifestus. Inveniuntur autem infirme
fidei homines. et qui divinas lectiones
nesciant.¹⁶ (p. 42. r.) et secum eos in per-
ditione praecipiant¹⁷ dissipantes et vitu-
perantes patrum disciplinas. Relique-
runt¹⁸ sanctas scripturas ad suam¹⁹ per-
ditionem quos debemus praevidere et a
quibus multum cavere.²⁰ ne in malitia
sua aliqui occupiti²¹ concidant de sua fir-
mitate. Exacuerunt enim linguam²² quasi
serpentes. et venenum in labiis habent
quasi aspidis. de his²³ propheta clama-
vit. Talis nobis eutyches emersit quon-
dam presbyter et archimandrites. qui
quasi nostrae religionis sectam sapiebat
et hanc proferebat²⁴ nestorii dotem²⁵ impia-
etatem confirmabat et subungebatur
pro nestorio militare in pugna. quae contra
nestorium parabatur. Trecentorum
autem decem et octo sanctorum patrum
de fide expositionem factam et sanctae
memoriae cyrilli epistolam scriptam ad
nestorium vel ad sodales²⁶ eius qui omnes
assenserunt.²⁷ temptavit avellere quam²⁸

*) Hoc documentum respondet Epistolae XXII
S. Leonis apud Migne Tom. LIV col. 727, sed juxta
versionem quam antiquiorem appellant. Textum ve-
ro nostri codicis satis mutilum et mendis deprava-
tum, cum Ed. contulimus. — ¹) RELATIO. Hoc Titu-
lum, nunc primum appositum huic Epistolae, licet
desit in ceteris aliis codicibus, authenticum esse
suadent, tum Leonis responsum ad Flavianum, per
illa verba, *insinuatio tuae relationis*, quae evi-
denter hanc Epistolam respiciunt; tum Liberati
Breviarium Cap. XI. — ²) salutem. Ed. Domino
beatissimo et Deo amabili Patri Leoni Flavianus
in Domino aeternam salutem. — ³) timet. Ed. con-
tinet. — ⁴) sagittas. Hic evidens lacuna occurrit.
Nam in Edd. sequitur « Sursum enim atque deor-
sum pervolans, quaerit quos possit occidere, quos
« possit superare, quos possit devorare. Propter
« quam vigilandum est et orationibus a Deo obti-
« nendum est, ut fatuas inquisitiones evitare pos-

« simus. Docet enim sequi patres nostros. . . » —
⁵) sancta. Lege, sanctas. Ed. sacras. — ⁶) dispo-
sitis. Corr. depositis cum Ed. — ⁷) fletibus. Ed.
add. quas incessanter fando, quia sub me. — ⁸) le-
tali. Ed. a tali. — ⁹) quomodo est. Ed. quomodo
raptus sit. — ¹⁰) exiliit. Ed. resiliit. — ¹¹) lupos.
Ed. interius autem lupi rapaces. quos. — ¹²) essent.
Ed. fuissent. — ¹³) pietatem coeperint. Ed. coepe-
runt assumere impietatem. — ¹⁴) illis. Ed. quod
prius occultabatur in illis. — ¹⁵) fit. Edd. add. om-
nibus. — ¹⁶) nesciant. Ed. nesciunt. — ¹⁷) praeci-
pant. Ed. in perditionem praecipitant. — ¹⁸) Re-
liquerunt. Ed. et relinquentes. — ¹⁹) nam. Ed. add.
ipsorum. — ²⁰) cavere. Ed. vacare. — ²¹) occupiti.
Ed. occupati. — ²²) linguam. Ed. add. suam. —
²³) his. Ed. add. haec. — ²⁴) proferebat. Ed. prae-
ferebat. — ²⁵) dotem. Ed. autem. — ²⁶) ad sodales.
Ed. ad similes. — ²⁷) assenserunt. Ed. assenserunt.
— ²⁸) quam. Ed. antiquam. —

impii valentini et apollinaris reparans sectam et non timuit praeceptum veri dei¹ dicentis quicumque scandalizaverit unum de pusillis istis² expedit ei ut mola asinaria ligetur³ collo eius et demergatur in profundum maris: Verecundiam autem omnem⁴ abiecit, et quam gerebat infidelitatis pellem excussit⁵. In sancta⁶ synodo asserebat instanter dicens domini⁷ nostrum iesum christum non oportere confiteri de duabus naturis post humanam susceptionem, cum a nobis unius substantiae et unius personae cognoscatur: Neque carnem domini quoesse nativam⁸ nobis susceptam et coadunatam, deo vero⁹ secundum substantiam: Sed dicebat virginem quidem quae eum genuit secundum carnem coessentivam nobis¹⁰. Sed cor-

pus domini¹¹ hominis humani, quem¹² vero corpus esse quod¹³ ex virgine omnium patrum expositionibus contraria sentiens. Sed ne multa dicens longam faciam epistolam olim quidquid legimus¹⁴ misimus ad beatitudinem vestram: In quibus literis et docuimus, et praebiterio illum esse nudatum quia sic captus est, ut¹⁵ iussimus enim¹⁶ eum monasteriis nullam habere rationem, et exclusimus eum a communione nostra, ut sanctitas vestra haec¹⁷ cognoscens quod circa illum actum est, omnibus episcopis sub beatitudine vestra agentibus¹⁸ manifestare dignatur¹⁹ illius impiaetatem: Ne nescientes aliqui quid ille sentiret.²⁰ quasi ad orthodoxum per litteras vel per aliquam coniunctionem loquaerentur.²¹ omnem clerum saluto.²²

XXVI.*

INCIPIT ALIA EPISTOLA FLAVIANI EPISCOPI AD PAPAM LEONEM
DE EUTYCHEN.²³

Sancto et beatissimo papae leoni, flavianus²⁴ pia²⁵ et recte honorare verbum veritatis, nihil carius est, sacerdotibus dei: Sicut cognitum vobis est o religiosissime: Omnis enim in vobis pendet salus et retributio promissorum bonorum hinc profertur: Idcirco omnia facienda vult nobis, et laborandum pro vera fide et traditionibus et decretis patrum: Ut per omnia et in omnibus tempestatibus rerum inlibata et invulnerata serventur: Nec-

sarium²⁶ (p. 42. v.) ergo fuit ut enim²⁷ advertebentes ledi veram religionem et renovari apollinaris, valentini heresim ab eutychin²⁸ nos, nos²⁹ dissimularemus: Sed manifestaremus eum et revelaremus ad cautelam populi: Hic etenim eutyches celatam in se aegritudinem malivolentiae tenens abusus nostra patientia inreverenter et impacienter circa multos proferre propria dicens: Ante quidem incarnationem salvatoris nostri iesu christi duas

¹ veri dei. Ed. veri Regis. — ² istis. Ed. add. minimis. — ³ ligetur. Ed. alligetur. — ⁴ omnem. Ed. add. ejus perfidia. — ⁵ excussit. Ed. excutiens. — ⁶ sancta. Ed. add. nostra. — ⁷ quoesse nativam. Ed. coessentialem nobis subsistere tamquam ex nobis. — ⁸ vero. Ed. verbo. — ⁹ coessentivam nobis. Ed. consubstantialtem nobis esse: ipsum autem Dominum non suscepisse ex ea carne consubstantialtem nobis. — ¹⁰ domini. Ed. add. non esse quidem corpus. — ¹¹ humani quem. Ed. humanum vero. — ¹² quod. Ed. add. est. — ¹³ legimus. Ed. egimus. — ¹⁴ ut. Ed. et. — ¹⁵ enim, deest in Ed. — ¹⁶ haec. Ed. hoc. — ¹⁷ agentibus. Ed. degentibus. — ¹⁸ dignatur. Ed. dignetur. — ¹⁹ sentiret. Ed. senserit.

— ²⁰ loquaerentur. Ed. loquantur. — ²¹ omnem clerum saluto, desunt in Ed. — ²² Haec quae reperitur sub n. 26 inter Epistolas Leoninas, (Cf. Migne ibid. col. 740) est secunda Flaviani exhibens ejus responsum ad Epistolam 23, S. Leonis. At ejus latina versio est plane diversa ab illa antiqua iam edita. — ²³ De Eutychem. Lege, Eutyche, Gr. textus habet hunc titulum: Epistola Flaviani Episcopi Constantinopolensis scripta ad archiepiscopum Leonem veteris Romae. — ²⁴ flavianus. Gr. et ant. versio. Sanctissimo et beatissimo patri et consacerdoti Leonis Flaviani in Domino salutem. — ²⁵ ut enim. Ed. nunc etiam. — ²⁶ Eutychin. Ed. add. monacho. — ²⁷ nos. Lege non. —

esse naturas deitatis et humanitatis. Post autem unitatem unam fuisse naturam. nesciens, quid dicat. neque de quibus asserat. Neque enim unitas convenientium
 5 in christo duarum naturarum sicut vestra sanctitas novit proprietates suas in unitate confundunt.¹ Sed manent inlivate etiam unitate naturarum proprietates. adiciebat etiam aliam impiaetatem dicens.
 10 ex maria corpus factum domini non esse nostrae substantiae neque humane concreationis. Sed humanum illud quidem appellabat. non tamen nobis consubstantiale. neque illi quae eum peperit secundum carnem. Et haec quae acta sunt
 15 epheso. a religiosissima. et ubique diffusa synodo. in epistola ad impium et damnatum nestorium quae data est ita continentur. quod diversae quidem ad unitatem
 20 veram naturae connexe sint. unus autem ex ambabus christus et filius. Non quod naturarum diversitas in unitate sumpta est.² Sed perficientium nobis magis unum dominum iesum christum dei-
 25 tatis et humanitatis per inenarrabilem et incomprehensibilem in unitate concursum. Et hoc non latuit vestra sanctitate³ instructam ex his quae apud ephesum acta sunt. quae pro nihilo ducens
 30 idem eutyches. putat se non daturum poenam constitutam a sancta et venerabili synodo. propterea ergo multis innocentibus eius disputationibus vulneratis in fidei sermone accusatum eum a vene-
 35 rabili episcopo eusebio. Et occurrentem ad sanctam synodum et sua voce sensum proprium revelante alienum a recta fide damnativum sicut docebant⁴ pariter quae transmisimus cum⁵ litteris nostris. Iustum autem est et hoc arbitror vos doceri. quod idem eutyches paciens iustam et
 40 canonicam dampnationem cum debuerit secundis priora sanare. et per poenitentiam manifestam et deum placere⁶ per la-

crimas multas. et cor nostrum vehementer contristatum⁷ ruinam eius satisfactionem curare. Non solum hoc non fecit. sed etiam turbare per omnia nostras ecclesias festinavit. Publicae proponens programma iniuriarum et contumeliarum plenum. Insuper etiam preces dando. religiosissimo imperatori nostro. Tumore plenas et superbia lacerationibus. per omnia divinos canones inculcare conatus est. Sed his ita actis littere nobis reddite sunt vestrae sanctitatis per laudabilem comitem pansofium. e quibus docti simus. quoniam quidem eutycheis libellos vobis transmiserit plenos omnia fallacia et caliditate dicens in tempore iudicii appellationis libellos dedisse nobis. et congregatae sanctae synodo. (p. 43. r.) advocasse vestram sanctitatem quod minime ab eo factum est. Sed etiam in hac parte mentitus est. quippe ut pater falsitatis putans se posse subripere auribus vestris. Commotus ergo beatissime pater propter omnia quae ab ipso ausa sunt. et propter quae in nos et in sanctam ecclesiam facta sunt et fiunt auctoritatem consuetam vestrae sanctitatis exercent⁸ et proprium faciens commune negotium. Et sanctarum ecclesiarum quietem.⁹ damnationem eius canonicae vestris litteris consentire dignamini. Confirmat¹⁰ autem et piissimi imperatoris nostri fidem. Vestrum enim haec causa vel maxime poscit auxilium. ut consensu vestro pacis tranquillitate possint universa componi. Sic etenim insurgens heresis et quae per eam facta est perturbatio destructa. Deo cooperante tabescit¹¹ per vestras litteras sanctitatis. prohibeatur autem quae obmurmuratus¹² synodus congreganda. Ne universales conturbetur¹³ ecclesiae.¹⁴

EXPLICIT ALIA EPISTOLA FLAVIANI EPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI AD PAPAM LEONEM ROMANUM.

¹) confundunt. Lege confundit. — ²) sumpta est. Edd. sit perempta propter unitatem. — ³) vestra sanctitate. Lege, vestram sanctitatem. — ⁴) docebant. Edd. docebunt. — ⁵) cum, Edd. add. his. — ⁶) placere. Lege placare. — ⁷) contristatum. Adde, prop-

ter. — ⁸) exercent. Lege, exercent. — ⁹) quietem. Adde, in. — ¹⁰) confirmat. Lege, confirmate. — ¹¹) tabescit. Corr. tabescet. — ¹²) obmurmuratus. Lege, obmurmuratur. — ¹³) conturbetur. Lege, conturbentur. — ¹⁴) ecclesiae. Edd. add. conclusionis formulam. —

XXVII.

INCIPIT EPISTOLA * PAPAE LEONIS
AD FLAVIANUM EPISCOPUM CONSTANTINOPOLITANUM
DE EUTYCHE[M.]¹

Lectis dilectionis tuae litteris quas mi-
ramur fuisse tam seras et gestorum
episcopalium ordine recenseto.² Tandem
quid apud vos scandalum³ contra inte-
gritatem fidei exortum fuisset agnovimus.
Et quae prius videbantur occulta. nunc
nobis reserata patuerunt. Quibus euty-
ches qui presbyteri⁴ nomine honorabilis
videbatur. multum imprudens et nimis
inperitus ostenditur. ut etiam de ipso dic-
tum sit a propheta. Noluit intellegere
ut bene ageret. Iniquitatem meditatus
est in cubili suo. Quid autem iniquius
quam impia sapere? et sapientioribus do-
ctioribusque non cedere. Sed in hanc inci-
pientiam cadunt. Qui cum ad cogno-
scendam veritatem aliquo impediuntur
obscuri. Non ad propheticas voces. non
ad apostolicas litteras. nec ad evangeli-
cas auctoritates. Sed ad semetipsos re-
currunt. et ideo magistri erroris existunt.
quia veritatis discipuli non fuerunt. quam
enim eruditionem de sacris nobis⁵ et ve-
teris testamenti paginis adquisivit. Qui
ne ipsius quidem symboli initia comprehendit.
et quod per totum mundum om-
nium regenerandorum voce deprimitur.⁶
istius adhuc senix⁷ corde non capitur.
nesciens igitur quid deberet de verbi dei
incarnatione sentire.⁸ Nec volens ad pro-
merendum lumen intelligentiae in san-
ctorum⁹ scripturarum latitudine laborare.
Illam saltim communem et indiscre-
ptam¹⁰ confessionem sollicito requisisset.¹¹
auditu. qua fidelium universitas profi-

tetur credere se in deum patrem omni-
potentem. et in iesum christum filium
eius unicum dominum nostrum. qui na-
tus est de spiritu sancto et maria virgine
quibus tribus sententiis omnium fere
haereticorum machinae destruhuntur.
(p. 43. v.) Cum enim deus et omnipotens
et pater creditur consempiternus eidem
filius demonstratur. In nullo a patre dif-
ferens. quia de deo deus. et de omni-
potente omnipotens de aeterno natus est.
quo aeternus. non posterior tempore non
inferior potestate non dissimilis gloria
non divisus essentia. Idem vero sempi-
terni genitoris unigenitus sempiternus
natus est de spiritu sancto et maria
virgine. quae nativitas temporalis illi
nativitati divinae et sempiternae nihil
minuit. nihil contulit. Sed totam separan-
do¹² homini qui erat deceptus impendit.
Ut et mortem vinceret. et diabolum qui
mortis habebat imperium sua virtute de-
strueret. Non enim superare possumus.¹³
peccati et mortis auctorem nisi naturam
nostram ille susceperet et suam faceret.
quem nec peccatum contaminare nec
mors potuit detinere. Conceptus quippe
est de spiritu sancto intra utero¹⁴ vir-
ginis matris. que illum ita salva virginitate
edidit. quemadmodum salva virginitate
concepit. Sed si de hoc christiane fidei
fonte purissimo sincerum intellectum au-
rire non poterat. quia splendorem perspi-
ciae veritatis obcaecatione sibi prop-
ria tenebrabat¹⁵ doctrinae se evangeli-

*) Haec contulimus cum Ed. Ballerinorum (Mi-
gae LIV col. 755.) et cum Ed. Chiffletii (Migne
LXII. col. 503). — ¹) *Eutychem*. Lege, Eutyche.
Edd. add. Dilectissimo fratri Flaviano episcopo Con-
stantinopolitano. Leo episcopus. — ²) *recenseto*. Le-
ge, recensito. — ³) *scandalum*. Edd. scandali. —
⁴) *presbyteri*. Edd. presbyterii. — ⁵) *nobis*. Lege,

cum Edd. novi et. — ⁶) *deprimitur*. Lege depromi-
tur. — ⁷) *senix*. Corr. senis. — ⁸) *sentiri*. Corr. sen-
tire. — ⁹) *sanctorum*. Corr. sanctorum. — ¹⁰) *indi-
scriptam*. Corr. indiscretam. — ¹¹) *requisisset*. Edd.
recepisset. — ¹²) *separando*. Edd. se reparando. —
¹³) *possumus*. Edd. nos possemus. — ¹⁴) *utero*. Corr.
uterum. — ¹⁵) *tenebrabat*. Edd. tenebrat. —

cae subdidisset: Et¹ dicente matheo. liber
 generationis iesu christi filii david filii
 habraham. apostolicæ quoque prædica-
 tionis expetisset instructum. et legens in
 5 epistola ad romanos: Paulus servus christi
 iesu vocatus apostolus segregatus in
 evangelium dei. quod ante promiserat
 per prophetas suos in scripturis sanctis
 de filio suo qui factus est. ei ex semine
 10 david secundum carnem: Ad propheticas²
 paginas piam sollicitudinem contulisset.
 et inveniens promissionem dei ad abraham
 dicentis: In semine tuo benedicen-
 15 tur omnes gentes: ³ Ne de huius seminis
 proprietate dubitaret. secutus fuisset
 apostolum dicentem. habrahe dicte sunt
 promissiones et semini eius: Non dicit et
 seminibus quasi in multis sed quasi in
 uno et semini tuo quod est christus: Esa-
 20 iæ quoque prædicationem interiore ad-
 præhendisset auditu dicentis: Ecce virgo
 in utero accipiet⁴ et pariet filium et vo-
 cabunt nomen eius emmanuel. quod est
 interpretatum nobiscum deus: Eiusdemque
 25 prophete fideliter verba legisset.
 puer natus est nobis filius⁵ datus est nobis.
 cuius potestas super humeros⁶ eius.
 et vocabunt nomen eius magni consilii
 angelus: ⁷ Deus fortis princeps pacis. pa-
 30 ter futuri seculi: Ne frustratoria⁸ elo-
 quens ita verbum diceret: caro⁹ factum.
 Ut editus vero¹⁰ virginis christus haberet
 formam hominis. et non haberet mater-
 ni corporis veritatem: An forte ideo pu-
 35 tavit dominum¹¹ iesum christum non no-
 strae esse naturae. quia missus ad bea-
 tam mariam¹² angelus ait. spiritus sanctus
 superveniet¹³ te et virtus altissimi
 obumbravit¹⁴ tibi: Ideoque quod nascitur¹⁵

ex te sanctum vocabitur (p. 44. r.) filius
 dei ut quia conceptus virginis divini fuit
 operis: Non de natura concipientis fue-
 rit caro concepta¹⁶ Sed non ita intelli-
 genda est illa generatio singulariter mi-
 rabilis et mirabiliter singularis: Ut per
 novitatem creationis proprietates remota
 sit generis fecunditatem virginis¹⁷ spiri-
 tus sanctus dedit: Veritas autem corporis
 sumpta de corpore est et aedificante sibi
 sapientia domum verbo¹⁸ caro factum
 est et habitavit in nobis: Hoc est in car-
 ne quam sumpsit¹⁹ ex hominem et quam
 spiritus²⁰ vitae rationalis animavit: Salva
 igitur proprietate utriusque naturae²¹
 et in unam quoerentem²² personam suscepta
 est a maiestate humilitas. a virtute
 infirmitas. ab aeternitate mortalitas. et
 ad resolvendum condicionis nostrae debi-
 tum natura inviolabilis naturae est
 unita passibili. ut quod nostris remediis
 congruebat: Unus atque idem mediator
 dei et hominum homo christus iesus. et
 mori possit²³ ex uno. et mori non possit
 ex altero. in integra ergo veri homi-
 nis. perfecta quoque natura: Verus natus est
 deus totus in suis. totus in nostris: Nostra
 autem dicimus quae in nobis ab initio
 creator condidit. et quae reparanda sus-
 cepit: Nam illa quae deceptor intulit et
 homo deceptus admisit: Nullam habue-
 runt in salvatore vestigium. nec quia
 communionem humanarum sublit infirmitatum:
 Ideo nostrorum fuit particeps delictorum:
 Adsumpsit formam servi sine
 sorde peccati humana augens divina
 non minuens: Quia exinanitio illa quae
 invisibilis visibilem præbuit. et creator
 hac²⁴ dominus omnium rerum. unus voluit

¹) Et, deest. in Ed. C. — ²) propheticas. Ed. C. add. quoque. — ³) gentes. Ed. C. add. Et. — ⁴) accipiet. C. concipiet. — ⁵) filius. Q. et Filius. — ⁶) super humeros. Edd. super humerum. — ⁷) angelus. Edd. add. Admirabilis, consiliarius, quae tamen desunt in graeco. — ⁸) frustratoria. Edd. frustratorie. — ⁹) caro. Corr. carnem ut Edd. — ¹⁰) vero. Lege utero, cum Edd. — ¹¹) dominum. Edd. add. nostrum. — ¹²) mariam. Ed. B. add. semper virgi-

nem. — ¹³) te. Edd. in te. — ¹⁴) obumbravit. Lege, obumbrabit. — ¹⁵) quod nascitur, cum Ed. B. et quod nascetur. — ¹⁶) concepta. Edd. concepti. — ¹⁷) virginis. Edd. enim virgini. — ¹⁸) verbo. Lege, verbum. — ¹⁹) sumpsit. Edd. assumpsit. — ²⁰) spiritus, cum C. Edd. spiritu. — ²¹) naturae, cum Gr. C. add. et substantiae. — ²²) quoerentem. Lege, coeunte. — ²³) possit. Lege, posset. — ²⁴) hac. Lege, ac. —

esse mortalium. Inclinationis fuit miserationis non defectio potestatis. Proinde qui manens in forma dei fecit hominem.¹ in forma servi factus est homo. Tenet enim
 5 sine defectu proprietatem suam utraque natura. Et sicut formam servi dei forma non admittit.² Ita forma³ dei servi forma non minuit. Nam quia gloriabatur diabolus hominem sua fraude deceptum divinis caruisse muneribus. Et immortalitatis dote nudatum dura mortis subisse sententiam. sequi in malis suis quoddam de praevicatoris consortio invenisse solatium. Deum quoque iustitiae exigente ratione erga hominem quae⁴ tanto honore condiderat propriam mutasse sententiam. Opus fuit secreti dispensatione consilii. ut incommutabilis deus cuius voluntas non potest sua benignitate pri-
 20 vari. Primam erga nos pietatis suae dispensationem⁵ sacramento occultiore compleret. Et homo diabolicae iniquitatis versutus actus in culpam contra dei propositum non periret. Ingreditur ergo
 25 haec mundi infirma⁶ filius dei. de caelesti sede descendens. et a paterna gloria non recedens. novo ordine nova nativitate generatur.⁷ novo ordine quia invisibilis in suis visibilis est factus in nostris inconprehensibilis voluit conprehendi.
 30 (p. 44. v.) ante tempora manens esse coepit ex tempore universitatis. dominus servilem formam obumbrata maiestatis suae immensitate.⁸ Suscepit impassibilis deus. non dignatus est. homo esse passibilis et immortalis. mortis legibus subiacere. Nova autem nativitate generatus quia involata virginis concupiscentiam nescivit. carnis materiam ministravit. Adsumpta est de mater⁹ domini natura. non culpa. Nec in domino iesu christo ex utero virginis genito.

quia nativitas est mirabilis. ideo nostri est natura dissimilis. Qui enim verus est deus. idem verus est homo. et nullum est in hac unitate mendatium dum in invicem sunt. Et humilitas hominis et altitudo deitatis. Sicut enim deus non mutatur miseratione. ita homo non consummitur dignitate. Ait¹⁰ enim utraque forma cum alterius communione quod proprium est verbo scilicet operante quod verbi est. et carne exsequente quod carnis est. unum horum coruscant miraculis. Aliud subeumbit iniuriis. Et sicut verbum ab aequalitate paternae gloriae non recedit. ita caro naturae nostri generis non relinquit.¹¹ Unus enim idemque est. quod saepe dicendum est.¹² vere dei filius et vere hominis filius. Deus per id quod in principio erat verbum. et verbum erat apud deum et deus erat verbum. Homo per id quod verbum caro factum est et habitavit in nobis. Deus per id quod omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum est nihil. Homo per id quod factum¹³ est ex muliere factus sub lege nativitas carnis. manifestatio est humanae naturae. Partus virginis divinae est virtutis inditium. Infantia parvuli ostenditur humilitate cuniarum. magnitudo altissimi declaratur vocibus angelorum. similis est rudimentis hominum. quem herodes impiae molitur¹⁴ occidere. Sed dominus est omnium quem magi gaudent suppliciter adorare. Iam cum ad praecursoris sui iohannis baptismum venit. ne lateret quod carnis velamine divinitas tegeretur. Vox patris de caelo intonans dixit. Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacuit.¹⁵ Quem itaque sicut hominem diaboli¹⁶ temptat astutia. Eidem sicut deo angelica famulantur officia esurire sitire. lascescere¹⁷ atque dormire evi-

¹) hominem Edd. idem. — ²) admittit, cum Edd. C. amisit. — ³) forma. Lege formam. — ⁴) quae. Corr. quem. — ⁵) dispensationem. Ed. B. dispositionem. Gr. δὲ καὶ αὐτὴν. — ⁶) infirma. Edd. infima. — ⁷) generatur. Lege. generatus. — ⁸) immensitate. Punctum ponendum post vocem, suscepit. — ⁹) mater. Lege,

matre. — ¹⁰) ait. Lege, agit. — ¹¹) relinquit, cum Edd. C. reliquit. — ¹²) Quod saepe dicendum est, desunt in Gr. et in C. — ¹³) factum. Edd. factus. — ¹⁴) molitur. Corr. molitur. — ¹⁵) complacuit. Edd. complacui. — ¹⁶) diaboli. Edd. diabolica. — ¹⁷) lascescere. Corr. lassescere.

denter ¹ humanum est: Sed quinque panibus quinque milia hominum satiare et largiri: Samaritanae aquam vivam cuius austus bibenti praestet, ne ultra iam ⁵ siat: Supra dorsum maris plantis non desidentibus ambulare, et elationis ² fluctuum increpata tempestate consternere, sine ambiguitate divinum est: Sicut ergo ut multa praeteream non eiusdem naturae ¹⁰ est flere miserationis affectu: Amicum mortuum et eundem remoto quatruiduanae agere ³ sepulturae, ad vocis imperium excitare, reddivivum. Aut ligno pendere et in noctem luce conversa omnia elementa tremefacere, aut clavi ⁴ transfixum esse, ¹⁵ paradisi ⁵ porta fidei latronis aperire. Ita non eius ⁶ naturae est dicere: Ego et pater unum sumus, et dicere pater maior me est. (p. 45. r.) Quamvis enim in domino ²⁰ iesu christo dei et hominis una persona sit: Aliud tamen est unde in utroque communis est contumelia, aliud unde communis est gloria: De nostro enim illi est minor patri ⁷ humanitas, de patre illi est aequalis cum patre divinitas: Propter ²⁵ hanc ergo unitatem personae in utraque natura intelligendam: Et si filius hominis legitur descendisse de caelo cum filius dei, carnem de ea virgine de qua ³⁰ natus est, adsumpserit: Et rursum filius dei crucifixus dicitur hac ⁸ sepultus. Cum haec non de ⁹ divinitate ipsa qua unigenitus sempiternus ¹⁰ et consubstantialis est patri, sed in naturae humanae ³⁵ sit infirmitate perpessus. Unde unigenitum filium dei crucifixum et sepultum, omnes etiam in symbolo confitemur. Secundum illud apostoli. Si enim cognovissent, numquam dominum maiestatis crucifixissim ⁴⁰ ¹¹ Cum autem ipse dominus nostrum atque salvator fidem discipulorum

suis interrogationibus erudiret: Quem me, inquit dicunt homines esse filium hominis? Cumque illis ¹² diversas aliorum opinionones retexuissent, vos ait, ¹³ quem me dicitis esse? me utique qui sum filius hominis, et quem in forma servi atque in veritate carnis aspiciatis quem esse me dicitis? ubi beatus petrus divinitus inspiratus, et confessione sua omnibus gentibus profuturus: Tu es inquit christus filius dei vivi. Nec inmerito beatus est pronuntiatus a domino, et a principali petra soliditatem et virtutis traxit, et nominis qui per revelationem patris eundem et dei filium est confessus et christum: Quia unum horum sine alio receptum non proderat ad salutem, et aequalis erat periculi dominum iesum christum aut deum tantummodo sine homine, aut sine deo solum hominem credidisse. Post resurrectionem vero domini, quae utique veri corporis fuit, quia non aliter ¹⁴ est resuscitatus, quam qui fuerat crucifixus et mortuus. Quid aliud quadraginta dierum mora gestum est, quam ut fidei nostrae integritas ab omni caligine munderetur. Conloquens enim iesus ¹⁵ cum discipulis suis, et quohabitas atque convalescens, et pertractari se diligenti curiosoque contactu ab eis quod ¹⁶ dubietas perstringebat admittens: Ideo et clausis ad discipulos ianuvis introibat, et flato suo dabat spiritum sanctum, et donato intelligentiae lumine sanctarum scripturarum occulta pandebat. Et rursum idem vulnus lateris fixuras clavorum, et omnia recentissime passionis signa monstrabat dicens, ¹⁷ Palpate et videte quia spiritus carnem et ossa non habet sicut me videtis habere: Ut agnosceretur in eo proprietates divinae hanaequae naturae individua

¹) *evidenter*, cum Edd. C. proenl. dubio. — ²) *elationis*. Corr. *elationes*. — ³) *agere*. Lege, *aggere*. —

⁴) *clavi*. Corr. *clavis*. — ⁵) *paradisi porta*. Lege cum Edd. et *paradisi portas*. — ⁶) *eius*. Lege cum Edd. eiusdem. — ⁷) *patri*. Lege cum Edd. *patre*. — ⁸) *hac*. Corr. *ac*. — ⁹) *de*. Edd. in. — ¹⁰) *sempiternus*, cum C. Edd. *consempiternus*. — ¹¹) *crucifixissim*. Cf. Aug.

lib. *contra Sermonem Arianorum* Cap. VIII. (Migne. XLII. 688) unde plura ad litteram hausta sunt. — ¹²) *illis*. Lege, *illi*. — ¹³) *eos ait*. Edd. *vos autem ait*. — ¹⁴) *alter*. Edd. *alter*. — ¹⁵) *iesus*, deest in Edd. — ¹⁶) *quod*. Corr. *quos*. — ¹⁷) *dicens*. Edd. *add. Videte manus meas et pedes, quia ego sum*, quae tamen desunt et in Graeco. —

permanere. Et ita sciremus verbum non hoc esse quod carnem. ut unum dei filium et verbum confiteremur et carnem. quod fidei sacramento eutyches iste nimium
 5 extimandus est vacuus. quia naturam nostram in unigenito dei. nec per humilitatem mortalitatis. nec per gloriam resurrectionis agnovit. Nec sententiam beati apostoli et evangelistae iohannis expavit
 10 dicentis (p. 45. v.) Omnis spiritus qui confitetur iesum christum in carne venisse ex deo est. et omnis spiritus qui solvit iesum ex deo non est et hic est antechristi.¹ Quid autem est solvere iesum nisi humanam ab eo separare naturam. et sacramentum per quod unum
 15 salvati sumus imprudentissimis vacuare² figmentis. Caligans vero circa naturam corporis christi. Necesse est ut etiam in passione eius eadem obcecatione desipiat. Nam si crucem domini non putat falsam. et susceptum per quod mundi salute supplicium verum fuisse non dubitat. Cuius credit mortem. agnoscat et carnem.
 25 Nec diffiteatur nostri corporis hominem quemquem³ cognoscit fuisse passibilem. Quoniam negatio verae carnis negatio est etiam corporeae passionis. Si ergo christianam suscepit fidem et a praedicatione evangelii non avertit auditum. Videat que natura transfixa clavis pependerit in crucis ligno. et aperto per militis lancea⁴ latere crucifixi. Intellegat unde sanguis et aqua fluxerit. ut ecclesia
 30 dei et lavacro rigaretur et poculo. Audiatur⁵ beatum petrum apostolum praedicantem. quod sanctificatio spiritus per aspersionem fiat sanguinis christi. nec transitoriae legat eiusdem apostoli verba dicentis. scientes quod non corrupti-
 40 bilibus argento et auro redempti estis de vana vestra conversatione paterne tra-

ditionis. Sed praetioso sanguine quasi agni incontaminati et immaculati iesu christi. Beati quoque iohannis apostoli testimonio non resistat dicentis. Et sanguis iesu⁶ filii dei emundat nos ab omni peccato. Et iterum haec est victoria quae vincit mundum fides nostra et⁷ quis est qui vincit mundum nisi qui credit. quoniam iesus est filius dei. Hic est qui venit per aquam et sanguinem iesus christus. Non in aqua solum. sed in aqua et sanguine. Et spiritus est qui testificatur. quoniam soiritus veritas est. Quia tres sunt qui testimonium dant. spiritus aqua et sanguis. Et tres unum sunt. Spiritus utique sanctificationis. et sanguis redemptionis. et aqua baptismatis. quae tria unum sunt. et individua manent. Nihilque eorum a sua⁸ conexione seiungitur. quia catholica aecclesia hac fide vivit hac proficit. ut⁹ nec sine vera divinitate humanitas. nec sine vera credatur humanitate divinitas. Cum autem ad interloquutionem examinis vestri eutyches respondere¹⁰ dicens. Confiteor ex duabus naturis fuisse dominum nostrum ante adnationem. Post vero adnationem¹¹ unam naturam confiteor. Miror tam absurdum tamquae perversam professionem. Nulla iudicantium increpatione reprehensam.¹² et sermonem nimis insipientem¹³ ita omissum quasi nihil quod offenderet esset auditum. cum tam impiae duarum naturarum. ante incarnationem unigenitus dei filius fuisse dicatur. Quam nefariam postquam verbum caro factum est. natura in eo singularis asseritur. quod ne eutyches ideo vel recte vel tolerabiliter extimet dictum. quia nulla vestra est sententia confutatum. dilectionis¹⁴ tuae diligentiam commonemus. Frater karissime ut si per inspiratione misericordiae dei ad

¹) antechristi. Edd. antichristus. — ²) vacuare. Edd. evacuare. — ³) quemquem. Corr. quem. —

⁴) lancea. Corr. lanceam. — ⁵) audiat. Edd. add. et. — ⁶) iesu. C. add. christi. — ⁷) et. deest in C. —

⁸) sua. Edd. sui. — ⁹) ut. C. add. in christo Iesu. quae desunt in graeco. — ¹⁰) respondere. Corr. re-

sponderet. — ¹¹) post vero adnationem. cum Gr. Edd. post adnationem vero. — ¹²) reprehensam. cum B. C. repressam Gr. ἐπιτίμωμεν. — ¹³) insipientem. Edd. add. nimisque blasphemum; at desunt in Gr. et in aliis Codd. — ¹⁴) dilectionis. cum Gr. et C. At B. sollicitudinis. —

satisfactionem causa perducitur. (p. 46. r.)
 imprudentia hominis inperiti etiam ab
 hac sensus sui per te¹ purgetur. Qui quidem
 sicut gestorum ordo patefecit. bene
 5 coeperat a sua persuasione discedere
 cum vestra sententia coartatus profite-
 retur. se dicere quod ante non dixerat.
 et ei fidei adquiescere cuius prius fuis-
 set alienus. Sed cum anathematizando
 10 impio docmati noluisse praebere concessum.² Intellexit eum fraternitas vestra
 in sua manere perfidia. dignumque
 esse qui iudicium condemnationis exciperet
 De quo si fideliter atque utiliter
 15 dolet. et quam recte mota sit episcopalis
 auctoritas. vel se recognoscat³ vel si ad
 satisfactionis plenitudinem omnia quae

ab eo male sunt sensa viva voce et praesentis subscriptione damnaverit. non erit reprehensibilis erga correctum. Quantumque miseratio. quia dominus noster verus et bonus pastor qui animam suam posuit pro ovibus suis. et qui venit animas hominum salvare non perdere. Imitatores nos suae vult esset pietatis ut peccantes quidem iustitia coerceat. Conversos autem misericordia non repellat. Tunc enim demum fructuosissime fides vera defenditur. Quando etiam a sectoribus suis opinio falsa damnatur.⁴

ET ALIA MANU. TIBURTIIUS NOTARIUS
 IUSSU DOMNI MEI VENERABILIS PAPAE LEONIS EDIDI⁵

XXVIII.*

LIBELLUS APPELLATIONIS EUTYCHES AD PAPAM LEONEM.

Domino venerabili et archiepiscopo
 gloriosae urbis leoni eutyches pres-
 20 byter. Fidei et spei meae circa dominum
 iesum christum. prae ceteris quidem
 testis est deus in animis et mentibus
 hominum indicandos⁷ quod est iudicium
 voritatis. Imploro tamen etiam vestram
 25 beatitudinem atque verborum totius eterni
 malitiae princeps diabolus invisus
 studio atque proposito nostro a quibus
 sciebat suas vires destrui. per eos omnes

(Ex Codice Casinensi N. 2.)

(p. 471 a 472.)

INCIPIT EPISTOLA EUTYCHETIS HERETICI,
 UBI SCRIBENS AD PAPAM URBIS ROMAE LEONEM
 NEGAT IN CHRISTO DUAS NATURAS, ID
 EST, DEITATIS⁸ ET HUMANITATIS.

*De mea in dominum et deum omnium
 christum spe et fide,¹⁰ ante omnia quidem,
 testis deus verbum est, in sensibus
 hominum¹¹ dinoscens veritatis probationem.
 Invoco autem vestram sanctita-*

¹) per te. Edd. peste. — ²) concessum. Lege, consensum. — ³) vel se recognoscat. Edd. vel sero cognoscat. — ⁴) praesentis. Lege, praesenti. — ⁵) damnatur. Ita desinunt et Codd. Vaticani. 3791-105-107. Edd. add. conclusionem hisce verbis: « Ad omnem vero causam pie ac fideliter exsequendam, fratres nostros Iulium episcopum, et Renatum presbyterum tituli S. Clementis, sed et filium meum Hilarum diaconum vice nostra direximus. » Quibus Dulcitium notarium, cuius fides nobis est probata, sociavimus: confidentes adfuturum Divinitatis auxilium ut is qui erraverat, damnata sensus sui pravitate, salvetur. Deus te incolumem custodiat, frater carissime. Data idibus Junii, Asturio et Protogene viris clarissimis consulibus. — ⁶) edidi. Huiusmodi subscriptio exhibetur et a vetustissimo Codice Boheriano (nunc Montispe-ssu-

lano,) omissis tamen verbis, et alia manu. Quibus vero rationum momentis Chiffletius eam et Rustico diacono, tribuat, non constat. — ⁷) Huius documenti aliam latinam versionem e Cod. Casinensi a Christiano Lupo primum satis vitiose editam, deinde a P. Cacciaro ad Cod. Vat. 1319. excusam, et in Opp. S. Leonis Ep. XXI insertam, (Migne LIV. col. 713) nunc de novo ad eundem Casinensem Codicem accuratius exactam, hic e regione proferendam duximus. — ⁸) indicandos. Lege, iudicandos. — ⁹) beatitudinem atque verborum. Hic occurrit lacuna, quae compleri posset his verbis alterius [versionis, idest: in testimonio cordis mei, et ratione sensuum meorum atque verborum. — ¹⁰) deitatis. Lupus, divinitatis. — ¹¹) et fide. Male L. confidens. Pesissime Ed. B. et fide confidens. — ¹²) hominum. L. huiusmodi. —

virtutes proprias adversum nos concitavit: Eusebius igitur vir religiosus episcopus dorsileorum, cum obtulisset libellum viro religioso constantinopolitano episcopo flaviano et quibusdam aliis qui eodem tempore propter suas causas in eadem civitate reperti sunt, me insimulantes hereticum: Non veris allegationibus accusationem commotus, sed perditionem mihi moliens et perturbans sanctas dei ecclesias: Vocabar ad respondendum hac repellendas accusationes, et quamvis aegritudine gravi detentus et aetate fatigatus occurrere¹ ad respondendum, quamvis non ignorans salutem meam praeparatas insidias: Mox libellos conscriptos eidem obtuli a ostendens professionem fidei meae: Flavianus autem vir religiosus episcopus, cum neque suscepisset libellum meum neque recitari fecisset, respondente audisset verbis exponentem fidem de his quae synodus nicaena decreverat, quae vel synodus ephe-sena firmaverat: Exigebas² duas naturas confiteri, et anathematizare eos qui hoc non profiterentur. Ego autem metuens (p. 46. v.) secundum statuta vestra adicere vel retrahere verbum aliquod fidei expositae in reverentissima synodo nicaena: Sciens sanctos et beatissimos parentes nostros iulium et felicem et athanasium et gregorium, viros sanctos episcopos improbare duarum naturarum nuncupationem, et non ausos³ aut disputare de natura dei verbi, qui est incarnatus ultimis diebus in utero virginis mariae: Non se imminuens neque demutans, quomodo voluit: Sed secundum veritatem, et non figurae: Sicut ipse voluit induit hominem: Aut anathemare praedictos parentes nostros: Cum haec ergo ita agerentur, petii ut haec innotescerent vobis, ut statueretis quid mihi sequendum esset: et in om-

tem in testimonio cordis mei, et rationes sensuum meorum adque verborum: Sed pessimus diabolus fascinauit tale studium nostrum et propositum, a quibus vires ejus destrui oportuit. His s[im]ulans⁴ omnem domesticam sibi vim, contra me movens eusebium episcopum oppidi dorlensis,⁵ libellum dante[m] sancto episcopo constantinopolitanae ecclesiae flaviano, et quibusdam aliis inventis in eadem urbe, qui propter diversas causas evenerant,⁶ quomodo haereticum compellavit, non veritatem accusationem motus,⁷ sed perniciem michi machinans, et perturbationem ecclesiis dei. Vocabar ad responsionem accusationis ab ipsorum sanctitate, sed gravi egritudine super ipsam senectutem relentus occurri ad purgationem, non ignorans compositam factionem et⁸ contra salutem meam. Et quidem libellis statim subscriptione mea his addita⁹ obtuli scripta, ostendens de sancta fide professionem meam. Sancto autem flaviano archiepiscopo neque libellum suscipiente, neque ut legeretur jubente, audiente tamen, et respondente me ipsis verbis eam¹⁰ fidem, quae nicaea exposita est a sancto synodo, confirmata vero apud ephesum, expe-tebar duas naturas fateri, et anathemare¹¹ eos qui hoc negarent. Ego autem metuens definitionem a synodo, nec adimere nec addere verbum contra expositam fidem a sancta synodo nicaena. Sciens vero sanctos et beatos patres nostros, iulium,¹² felicem, athanasium, gregorium, sanctos episcopos, refutantes duarum naturarum vocabulum, et non audens de natura tractare dei verbi, qui in carnem venit ultimis diebus in utero sanctae virginis mariae immutabiliter, quomodo voluit et scilicet, in veritate, non in fantasmate homo factus,¹³

¹) occurrere. Lege, occurri. — ²) exigebas. Lege, exigebat. — ³) et non ausos. Lege, non sum ausus.

⁴) stimulans. Cod. simulans. — ⁵) dorlensis. Lege Doryleensis. — ⁶) evenerant. Lege, convenerant. —

⁷) motus. L. movens. Lege, veritate ad accusationem

motus, cum V. — ⁸) et, om. L. — ⁹) addita. Cod. abdita. — ¹⁰) eam, om. L. — ¹¹) anathemare. L. anathematizare, item et infra. — ¹²) iulium. Cod. talium. — ¹³) homo factus. Cod. hominem factum. —

nibus sequeretur. quidquid probaretis. Sed cum contempsissent ea quae a me dicebantur. et solvissent sine retractatione conventum. publicabant quam contra me tractaverant. ante iudicium excommunicationis sententiam. Et in tantum mendatii sui factione confidentes agebat periculum etiam salutis meae impendere. Nisi adiutorio¹⁾ et orationibus vestris manus meae militaris eripisset insidiis. Illi tamen nihilominus instantius quoegerunt aliorum monasteriorum abbates meae defectioni subscribere. Quod numquam de his qui aperte confitentur hereticos. Et quod ne sub ipso quidem nestorio factum est. et contestationes quas publice proposui et²⁾ satisfactionem populi christiani non promiserunt³⁾ proponi vel ad publicam notitiam pervenire. Statim denique eas rapuerunt hii qui per factionem et calumniam meditatam sublata contestationis satisfactione ab omnibus hereticum me iudicari voluerunt. Ad vos itaque confugio misericordiae et religionis antestites.⁴⁾ et qui tales factiones adversari et respuere consuevit. Nihil ab initio usque ad praesens tempus contra professionem catholicorum credens anathematizo autem appollinarem. mannin. valentinum nestorium. et eos qui carnem domini et dei nostri iesu christi de caelo. non de spiritu sancto et maria virgine confitentur. et omnem heresem. usque ad symonem magnum. Et cum haec ita profitear periclitor sicut hereticus. per dolos et factiones et inimicitias. et rogo ut nullo mihi praediuicio. de his quae per dolos et factiones gesta sunt. Comparato⁵⁾ vos super hoc quae vestrae beatitudini videntur. manifesta sententiam proferatis. Non permittentis aliquid mihi ab his

aut anathematizare supradictos patres nostros rogabam ut innotescerent ista sanctitati vestrae, et quod vobis videretur iudicaretis. [profitens] omnibus modis me secuturum quae probaretis;⁶⁾ sed nullo eorum quae a me dicebatur⁷⁾ audito, abrupta synodo publicaverunt defectionis sententiam, quam adversus me⁸⁾ calumniae factionem instruebant, ut etiam⁹⁾ salutis meae discrimen incumberet, nisi cito opera dei, orationibus sanctitatis tuae, militaris manus meae ab incursione rapuisset. Tunc duces aliorum monasteriorum cogere coeperunt in defectionem meam subscribere, quod nunquam nec in eos, qui se hereticos professi sunt, vel adversus ipsum nestorium factum est. In tantum, ut cum ad satisfaciendum plebi proponerem fidei meae confessionem,¹⁰⁾ non solum [etiam]¹¹⁾ arcerent eas audiri, verum etiam¹²⁾ arriperent hii qui contra me supradictam factionem meditabantur, ut exinde tanquam haereticus apud omnes haberer. Ad vos¹³⁾ igitur religionis defensores, et huiusmodi factiones execrantes confugio, nihil etiam¹⁴⁾ nunc novum inducens contra fidem iam inde nobis ab initio traditam, sed anathematiza[n]s apollinarium, valentinum, mannem,¹⁵⁾ et nestorium, et eos qui dicunt carnem domini nostri iesu christi salvatoris e coelo descendisse, et non ex sancto spiritu¹⁶⁾ et sancta virgine maria: et omnem heresem¹⁷⁾ usque ad magum symonem. Et nihilominus tanquam haereticus de vita mea¹⁸⁾ periclitor. Et obsecro, nullo mihi praediuicio facto ex his, quae per insidias contra me gesta sunt, quae visa vobis fuerit, super fidem proferre sententiam, et nullam¹⁹⁾ deinceps permit-

¹⁾ adiutorio. Adde Dei, cum alia versione. —

²⁾ et, Corr. ad. — ³⁾ promiserunt. Lege, permiserunt. — ⁴⁾ antestites. Lege, antistites. — ⁵⁾ comparato. Huc ponenda interpunctio, antecedenti verbo apposita. — ⁶⁾ probaretis. L. probassetis. —

⁷⁾ dicebatur. Cod. dicebatur. — ⁸⁾ me. Hic adde ex Cod. V. ante cognitionem parabant, in tan-

tum adversum me. — ⁹⁾ etiam. L. et. — ¹⁰⁾ confessionem, L. confessiones. — ¹¹⁾ etiam. Eadem manus reprobavit. L. et. — ¹²⁾ etiam. L. et. — ¹³⁾ vos. Cod. nos. — ¹⁴⁾ etiam. L. et. — ¹⁵⁾ Mannem. L. Manem. — ¹⁶⁾ ex sancto spiritu. L. e Spiritu Sancto. — ¹⁷⁾ omnem heresem. L. omnes haereses. — ¹⁸⁾ mea. om. L. — ¹⁹⁾ nullam. Cod. nullum. —

qui mihi insidiantur periculum sustinere. et secerni de numero catholicorum¹ qui religiose et continenter in christianis officiis plus minus per annos LXX duravi.² in ipsa iam finae vitae ab emulis naufragium pati Subdidi autem his litteris meis libellum qui adversum me datus est. et eos quos ego obtuli. nec tamen suscepti sunt et contestationem quam populo proposui. Necnon etiam illa quae duabus naturis a parentibus nostris dicta sunt. et subscriptio³ eutyches abba subscripsi his libellis manu mea.

HANC SEQUITUR LIBELLUS QUEM DEDIT EUSEBIUS EPISCOPUS IN ACCUSATIONE EUTYCHES¹⁰ FLAVIANO QUI IAM SUPRA IN CAPITE RELEVATUS EST CALCHEDONENSIS¹¹ CONCILII.

XXIX.*

EXEMPLUM LIBELLI¹² QUEM DEDIT EUTYCHES PRESBYTER FLAVIANO EPISCOPO. VEL SYNODO.

Contestor vos per deum qui omnia vivificat. et in iesu christo salvatore deo nostro qui sub pontio pilato testatus est

(Ex eodem Cod. Casin.)

[ITEM¹² VERBA EUTICHETIS.

Testor vos coram deo, qui cuncta vi-

¹) catholicorum. Adde me. — ²) duravi, adde, et. — ³) et subscriptio. Ea alia authenticitatis nota dionysiana. — ⁴) permittere. Cod. promittere. — ⁵) excuti eximi. L. excuti et eximi. Verum vox eximi, melius fortasse, delenda est, quippe quae ex escantia amanuensis derivata videtur. — ⁶) libellum, Adde, scilicet. — ⁷) etiam. L. et. — ⁸) super. L. de. — ⁹) Hanc. Lege, hunc. — ¹⁰) Eutyches. Lege Eutyhis. — ¹¹) Calchedonensis. Fortasse legendum, Constantinopolitani. quia huiusmodi libellus reapse superius editus est in initio Cp. Concilii p. 62. — ¹²) Hoc documentum professionem, seu confessionem fidei Eutyhis exhibens, videtur brevium illius Libelli confessionis qui lectus est Ephesi, (Mansi VI. col. 630.) ubi post insinuationis exordium, et Symbolum Nicaenum, haec habentur. — Sic ab initio a progenitoribus meis accipiens credidi et credo: Et in hac fide baptizatus signatus sum, et usque hodie vixi, in ea et opto mori. Hanc fidem et memorata hic anterior sancta et universalis synodus confirmavit, ejus praesul fuit beatae recordationis pater noster et episcopus Cyrillus.... Et omnes sanctos patres, sicut et vestra sanctitas, catholicos habui et fideles et doctores meos posui, anathematizans Manem, Valentinum, Apollinarium, et Nestorium, et omnes haereticos usque ad Simonem magum, et eos qui dicunt carnem Domini

et Dei nostri Jesu Christi de coelo descendisse. — Dein Eutyches prosequitur longam et dolosam narrationem propriae damnationis in Concilio Constantinopolitano, et propriae appellationis ibi non susceptae, concludens hisce verbis: — Ego enim vestrae beatitudinis iudicium ab initio proclamavi, et iterum contestor coram Jesu Christo, qui testimonium perhibuit sub Pontio Pilato bonam confessionem, quia sic sapio, et cogito, et intelligo, sicut tradiderunt nobis fidem sancti patres in Nicaea convenientes, quam in Ephesino secundo concilio sancti patres roboraverunt. Et si quis praeter istam fidem glorificat, hunc anathematizo, secundum definitionem eorum. Eutyches archimandrita sic credo, sicut supra scriptum est, et subscripsi manu mea, et tradidi libellos. — ¹²) Exemplum libelli. Titulus iste qui a collectore nostro appositus videtur, optime concordat cum verbis ab ipso Eutyche in Pseudo synodo Ephesino prolatis, scilicet: Habeo prae manibus et libellum fidei meae, jubete eum recitari et confessionem fidei, quae in eo continetur. Item cum Rustici adnotatione: Principium libelli Eutyhis lecti Ephesi. Edd. vero habent; Libellus confessionis Eutyhis. Hinc erravit Lupus existimans hunc esse contestatorium Libellum, fortasse ob ipsius initium, Testor vos. —

bonam confessionem. ut nihil ad gratiam
 faciatis. Ego enim ita sentio a parenti-
 bus ab ineunte aetate ita baptizatus. sicut
 sancta synodus nichena trecentorum decem
 et octo episcoporum fidem exposuit
 quam confirmavit. et solam teneri¹ consti-
 tuit sancta synodus ephesena. Et num-
 quam aliquid praeter rectam solam et
 veram et rectam fidem sensi. et omnibus
 consentio et sequor quae visa sunt san-
 ctae synodo ephesena. Cui praefuit cy-
 rillus sanctae memoria alexandrinae
 ecclesiae quondam episcopus. et fidei
 sanctorum et electorum dei. gregorii ma-
 ioris. gregorii. et gregorii. basilii. et atha-
 nasi. attici. et procli.² ego sotius sum. et
 omnes eos catholicos habui et fideles. et
 veneratus sum tamquam sanctos magi-
 stros meos. Anathemo autem nestorium
 et apollinarem. et omnes hereticos usque
 ad simonem. Et eos qui dicunt carnem
 domini de caelo descendisse. et non ipsum
 verbum dei descendens de caelo incor-
 poreum factum esse carnem in utero san-
 ctae mariae virginis carnem eius³ incom-
 mutabiliter et inconversibiliter quem-
 modum ipse scit et voluit. Et⁴ qui erat
 perfectus deus ante saecula. idem perfectus
 esset homo in ultimis diebus. prop-
 ter nos et salutem nostram. Hanc ergo
 fidem et professionem habeat de me vestra
 beatitudo. et subscriptio eutyches
 presbyter subscripsi.

vificat, et christo iesu, qui sub pontio pi-
 lato testificatus est⁵ optimam illam con-
 fessionem, ne quid ad gratiam faciatis.
 Ego enim jam inde⁶ a maioribus meis
 ita sensi, et a p[ro]clit⁷ illa illumi-
 natus sum, quemadmodum sancta, et
 ex universo orbe terrarum apud niceam⁸
 habita synodus trecentorum decem
 et octo beatissimorum episcoporum fide-
 m constituit, et quam conservavit⁹ ac
 definivit denuo obtinere solam sancta
 synodus ephesi collecta. Et nunquam
 aliter sensi, quam quemadmodum prae-
 cepit recta¹⁰ et sola vera fides orthodoxa.
 Et cunctis, quaecumque super¹¹ ean-
 dem fidem a sancta eadem synodo con-
 stituta ephesi, adsentior. Cujus synodi
 duos et princeps fuit beatae ac sanctae
 recordationis episcopus cyrillus alexan-
 drinorum, et praedicationis ac fidei
 sanctorum et electorum dei, gregorii
 majoris, et item gregorii. basilii, atha-
 nasi, attici, procli¹² socius et particeps:
 Eum¹³ et omnes eos orthodoxos et fideles
 habui, et honoravi tanquam sanctos, et
 magistros meos¹⁴ existimavi. Anathe-
 ma[m] vero¹⁵ dico nestorio, et apollinari,
 et omnibus haereticis usque ad symo-
 nem, et qui dicunt carnem domini no-
 stri iesu christi e caelo descendisse. Ipse
 enim, qui est verbum dei, descendit de
 caelo sine carne, et factus est caro in
 utero sanctae virginis, ex ipsa carne
 virginis incommutabiliter et inconver-
 tibiliter, sicut ipse novit et voluit. Et fa-
 ctus est, qui est semper deus perfectus
 ante saecula, idem et homo perfectus in
 extremo dierum propter nos et nostram
 salutem. Hanc igitur meam plenam
 professionem habeat¹⁶ sanctitas vestra.

EUTYCHES PRESBYTER ET ARCHIMANDRI-
 TES¹⁷ HUIC LIBELLO SUBSCRIPTI MANU MEA.]

¹) teneri. Lege, tenere. — ²) et procli. Cf. Libellum Eusebii (p. 63) ubi iidem sancti patres enumerantur. — ³) carnem eius. Lege, ex carne eius. — ⁴) Et. Lege. Ut. — ⁵) inde. om. L. — ⁶) niceam. Cod. nicaenam. — ⁷) conservavit. Lege cum V. confirmavit. — ⁸) recta. Cod. recte. — ⁹) super. L. sunt

circa. — ¹⁰) attici, procli. Cod. entici procli. — ¹¹) eum. Cod. cum, At fortasse legendum, sum. — ¹²) meos. Cod. suos. — ¹³) Anathema[m] vero. L. anathema autem. — ¹⁴) habeat. om. Lupus qui post verba, sanctitas vestra, addidit, etc. — ¹⁵) archimandrites. Cod. Eutiches . . . archimandritis. —

XXX.*

EXEMPLUM CONTESTATIONIS
CATHOLICO ET AMORE CHRISTI POPULO CONSTANTINOPOLITANO
EUTYCHES PRESBYTER.

Factionem quidem et calumniam¹ quam perpe-
ratus sum aestimo nullum igno-
rare de populis deum colentibus in civi-
tate constantinopolitana. Scandali quos-
dam adversum quam qui.² male senserim
de catholica fide. hoc enim per omnes
diffamaverunt. Notum facio omni populo
christiano nonicens aliter neque corde
aliud sentiens coram deo et filio eius sal-
vatore nostro. et in³ spiritu sancto et inse-
parabili trinitate. me hanc fidem a pa-
rentibus suscepisse. et usque in praesen-
tem diem inviolabilem et integram cus-
todisse. quae instituta est a sancto sy-
nodo nicaena. quam etiam confirmavit et
constituita ephesena synodus solam tene-
re. Et nulli licere aliam fidem preferre

aut conscribere componere praeter su-
predictam. quam synodus nicaena firma-
vit. Anathematizans eos qui dicunt car-
nem domini nostri iesu christi de caelo
descendisse et non ex maria virgine et
ex spiritu sancto incarnatum. et omnem
heresim usque ad simonem magum. et
peto ne dolo et fraudibus et rumoribus
eorum credentes scandalizemini in me
semper pro fide catholica laborantem.
Sciat autem religiosa plebs vestra. quia
haec proposui olim⁴ ad satisfactionem ve-
stram. et quidam ex eadem factione sus-
tulerunt eas contestationes quas propo-
sueram ut subriperent vobis. quatenus
non possitis agnoscere mei propositi ve-
ritatem.

XXXI.**

EX PATRUM TESTIMONIIS QUAE PRO SE PROPOSUIT EUTYCHES.

I) IULII EPISCOPI ROMANI AD PRES-
BITERUM DIONISIUM.***

Domino sancti⁶ desiderabili et karissi-
mo compresbytero dionisio. iulius epi-
scopus romanus in domino salutem. Mi-

INCIPIT¹ EXEMPLAR IULII EPISCOPI VRBIS
ROME, UT ASSERTUNT EUTYCHIS SCRIPTA, AD
DIONISIUM EPISCOPUM, CUIUS SENSU DUCTUS
IPSE EUTYCHIS DECIDIT IN ERROREM²

Miror audiens quosdam confitentes

*) Documentum hoc hucusque deperditum, con-
cordat cum iis quae a Liberato in *Breviario*, Cap.
XI referuntur; « Eutyches de sua damnatione Pa-
» pae Leoni scribens posuit edicta apud Constanti-
» nopolim et injustitiam se fuisse passum, populum
» contestatus est. » At minime congruit cum iis
quae refert Flavianus scribens ad S. Leonem (Epist.
26.) « per omnia conturbare sanctam quae apud nos
» est Ecclesiam festinavit, propositiones injuriam
» publice ponens et maledictionibus plenas. » Exin-
de duplex editio huius libelli extitisse videtur, quarum
prior statim sublata fuit, utpote injuriosa et
contumeliosa, altera vero expurgata et correctata (qua-
lis est nostra,) denuo Constantinopolim proposita et
ad Leonem missa est. — ¹) *et amore*. Coeva manus re-
cte corr. amatoris, idest *quodammodo*. — ²) *et calum-
niam*. Cf. et similia verba Eutychetis in *libello fi-
dei* lecto Ephesi (Mansi VI. col. 642.) « Rogo igitur
» nunc vestram sanctitatem considerare compositam

« mihi calumniam et factionem. — ³) *scandali quos-
dam adversum quam qui*. Contextus hic satis men-
doscus apparet. — ⁴) *in*, superfluum videtur. — ⁵) *olim*.
Hisce verbis constat hanc reapse posteriorem fuisse
libelli contestatorii editionem. — ⁶) En aliud docu-
mentum hucusque deperditum. Nam ex 13 testimo-
niis huc allatis, primum tantummodo extat et laudato
Codice Casinensi. Ejus vero versionem a nostra plane
diversam, ad eundem Codicem accuratius exactam,
hic et regione reimprimendam duximus. — ⁷) Huius
Epistolae graecum textum integre edidit cl. Mu-
ratorius. (Cf. *Anecdota graeca*). Excerpta vero ex-
tant apud Leontium Bysantinum (Mai *Scriptorum
Vett.* Tom. VII. p. 144.) quae iam apud Gallandi
Tom. XII. p. 741 et Mansi VII. p. 850. edita erant.
Fragmenta vero latinae versionis a nostra plane di-
versae extant apud Constant. Epistolae R. R. Pon-
tif. App. p. 62. et Canisium. — ⁸) *sancti*. Lege,
sancto. — ⁹) *Incipit*. deest in L. —

ror cognoscens quosdam profiteri quidem deum corporalem dominum. laventes¹ autem et incurrentes in eam divisionem quae non bene a paulianistis induc-
 5 cta est: Illi enim paulo samosateno servientes. alium dicunt deum quem de caelo confitentur: Alium vero de terra hominem dicentes unum non creatum alterum creatum. unum aeternum alterum
 10 externum. unum dominum. alterum servum: Impii in utroque sive adhorantes eum quem dicunt servum et factum. sive contemnentes eum qui proprio sanguine nos redemit: Qui autem deum² caelo con-
 15 fitentur ex virgine incorporatum. et unum esse cum carne frustra quemquam conturbant verbis suae impiaetatis elati.³ dicunt enim sicut audio. et ipsi duas esse naturas. cum iohannes unam⁴ aperte
 20 ostendat deum⁵ dicens. et verbum factum est caro: Et paulus qui dixit. unus dominus iesus⁶ christus per quem omnia: Nam si iesus natus ex virgine nominatus est et ipse est per quem omnia facta sunt
 25 una natura est. quoniam una persona non habens in duo divisionem.⁷ Quoniam neque seorsum natura corpus. neque seorsum natura deitas secundum incarnationem: Sed sicut homo una natura sic et his⁸
 30 qui ad similitudinem hominis factus est christus: Sed si non agnoscunt secundum unionem unum possunt et in multa dividere unum et in multas dicere naturas: Quoniam multiformae corpus est. ex ossibus et nervis. et venis et carne. cute
 35 sanguine et spiritu quae omnia licent.⁹ habeant differentiam. sui tamen una natura est: Unde et deitatis natura cum corpore unum est. et in duas naturas non dividitur: Nec enim rationis erat in totum
 40 filium hominis vocari qui de caelo

quidem in carne dominum nostrum, incurrentes vero divisionem male a paulianistis¹⁰ introductam. Illi enim paulum samosatenum¹¹ sequentes, alium quidem intelligunt eum, qui ex coelo descendit, deum confitentes; alium vero terrenum hominem esse dicunt. Et illum quidem infabricabilem. hunc dominum, alium servum. Impii,¹² seu venerentur eum, quem servum appellant et fabricatum, seu non colant eum, qui nos sanguine suo redemit. Hi vero, qui deum descendisse de coelo confitentur, et carnem factam¹³ ex virgine, et unum esse cum carne, frustra conturbant,¹⁴ excedentes in verba impietatis illorum. Dicunt enim et ipsi, sicut audio, duas naturas. Ad quod iohannes¹⁵ evidenter probat [unum]¹⁶ dominum nostrum, cum dicat, verbum caro factum est. Et paulus apostolus, cum dicat: Unus dominus iesus christus, per quem omnia. Si enim natus ex virgine iesus nominatur, et ipse est per quem universa facta sunt, una scilicet natura facta¹⁷ est, quoniam et una persona, non in duo divisa, cum nec propria natura corporis est, et propria natura deitas sit secundum carnem. Sed sicut homo una natura est, ita et is, qui ad similitudinem hominis est factus christus. Quod si non agnoscunt id, quod per adunationem unum est, possunt et unum in plura partire, et plurimas dicere naturas: Quoniam multiplex corpus, quod ex ossibus, nervis, carne et cute, sanguine et spiritu constat, quae omnia diversa quidem inter se sunt, una tamen est eorum natura. Unde et deitatis natura cum corpore unum est. Et haec¹⁸ in duas naturas dividitur? Nec enim poterat totum filius

¹) laventes. Lege, labantes. — ²) deum. Adde, e. — ³) elati. Gr. *ἐὰν τὰ ῥήματα τῆς ἐκείνου ἀσθεῖας ἐκπαύωνται*. — ⁴) unam. Lege, unum. — ⁵) deum. Gr. *κύριον*. — ⁶) iesus. Gr. *ἰησοῦς*. — ⁷) divisionem. Gr. *ἰσχυρὴν πρὸς αὐτὸν ἐξ ἑνὸς εἰς δύο οὐ διαφεύχουσα*. — ⁸) his. Lege, is. — ⁹) licent. Lege, licet. — ¹⁰) a paulianistis. Cod. in poculianistis. — ¹¹) samosatenum. Cod.

samosatanum. — ¹²) impii. Male L. impium. — ¹³) factam. Lege, factum. — ¹⁴) conturbant. Male L. conturbantur. — ¹⁵) iohannes. L. addit sanctus. — ¹⁶) [unum] deest in Cod. — ¹⁷) facta. Delendum ex graeco, et altera versione. — ¹⁸) haec. Lege, non, cum Gr. et al. versione. —

descenderat et filium dei ex femina procreatum. si duarum naturarum divisionem recipiebat. Sed illud quod de caelo descenderat recte vocabitur filius dei. et non hominis filius. quod autem natus est. ex femina filius hominis et non filius dei. Et hoc convenit pauliane divisioni. Nos autem sanctae scripturae docent unum dominum eundemque sentire qui de caelo descendit et qui in terra natus est. Qui ergo sic sentiunt. numquam illis qui cogitant adversa concordent. Ut sensu et mente quae recta sunt profitentes non verbis auctore blasphemant. Illis enim dicentibus duas (p. 48. r.) esse naturas, necesse est eis unam venerari. alteram non. Et in eam quae divina est baptizari. Nos autem in mortem domini baptizantes. unam naturam confitemur impassibilis deitatis. et passibilis carnis. ut hoc modo ad deum pertineat baptisma nostrum et ad mortem domini nostri nec calumniantes. et in duas personas dominum dividentes quosdam timemus si nobis unitatem evangelicam vel apostolicam praedicantibus maledixerint illis qui² quasi carnem profitentibus esse caelestem. Cum legamus sanctas scripturas qui dicunt filium de caelo.³ Nec enim quando dicimus filium dei natum ex femina. possumus reprobari quasi qui dicamus verbum non de caelo sed terrenum fuisse. Utrumque autem dicimus et de caelo totum propter deitatem. et de femina totum propter carnem unius personae divisionem paenitus nescientes.

hominis appellari, qui descendisset e coelis, et rursus filius dei, qui natus ex femina est, si duarum naturarum caperet divisionem; sed id quidem, quod descendisset e coelis, vocaretur filius hominis, non filius dei. Et hoc paulianae divisionis est. Nos autem divinae scripturae docent tanquam de uno domino nostro sentire, et cum descendisset e coelis, et cum in terra natus est. Qui igitur sic sentiunt, non excedant⁴ inconsona contraria sentientibus, ut cum mente divinis praeceptis consentiant, sermonibus discrepent. Necesse est enim eos, cum duas naturas intellegant,⁵ alteram colere, alteram non adorare. Et in divinam quidem baptizari, in humanam vero non baptizari. Si autem in mortem baptizamur domini, unam profiteamur naturam, et impassibilis deitatis, et passionabilis carnis, ut per hoc sit baptisma nostrum et in deum, et in mortem domini perceptum. Nec enim veremur calumniatores, qui dividunt in duas personas dominum. Nec cum nos unitatem evangelicam atque apostolicam praedicemus, lacerent nos tanquam dicentes carnem esse coelestem, cum nos e contra divinas scripturas legamus, dicentes filium esse non ex coelo. Nec enim cum dicimus filium dei creatum ex muliere, possumus reprehendi, tanquam verbum ex terra dicentes, et non ex coelo. Dicimus enim utrumque, et ex coelo totum propter deitatem, et ex muliere totum propter carnem,⁶ ignorantes divisionem unius personae.]^{*}

¹) baptizari. Adde cum Gr. et altera versione: in eam vero quae humana est non baptizari, quorum omissio ἐπιστολῶν tribuenda. — ²) illis qui. Legi, illi nobis. — ³) Cum legamus sanctas scripturas qui dicunt filium de caelo, desunt in Graeco. — ⁴) excedant. Male Lupus, excedunt ab. Casinensis Codicis lectio optime consonat cum graeco et altera versione. — ⁵) intellegant. Legi, dicant. cum Gr. et al. versione. — ⁶) carnem. Male L. deitatem. *) Post hoc documentum cl. Lupus edidit (satis ae-

que mendose) et Exemplar Epistolae tacito nomine factae ad quemdam scire cupientem quid contrarium catholicae fidei senserit Eutyches, quod tamen in Casinensi Codice id praecedit. Ibi inter cetera haec leguntur de eadem hac Iulii Epistola supposititia. — « Nam denique Epistola, quam dicit Eutyches Iulii quondam Episcopi urbis Romae esse, quam et ad solatium suae perfidiae « ignoro forsitan falsam protulit. . . . Ceterum « Cf. Prolegomena. » —

2) EIUSDEM IULII' EPISCOPI ROMANI
QUAE PRO SE OPTULIT EUTYCHES
AD EOS QUI SECUNDUM DIVINITATEM
INCARNATIONEM' VERBI DISPU-
TANT SUB OCCASIONE INDIVIDUI.²

⁵ Nemo humiliet dominicam et salvatri-
cem carnem domini nostri iesu christi.
occansione unius essentiae' Nec enim
nos. nec nostra synodus. nec eorum homi-
¹⁰ num quisquam. qui habet humanam et
rationabilem mentem corpus per semetipsum
unam essentiam esse dicit aut sentit.
Sed nec de caelo dicimus carnem domini
dei nostri iesu christi verum ex sancta
¹⁵ virgine maria confitemur incarnatum
deum verbum. et non dividimus³ eum a
sua carne. sed est una persona et una
substantia. totus homo.⁴ Certe si ad similitudinem
hominis credimus venisse
²⁰ deum salvatorem⁵ nostrum christum ex
ea virginali conceptione per quam si⁶ genitrix
dei virgo monstrata est. et mysterium
salutis est nostra incarnatio dei
verbi Ergo inseparabilis est. et indivisus
²⁵ a sua carne⁷ cuius est caro? Si tamen
vere conceptionem carnem factum fuisse
dei verbum quod si non habet communionem
cum verbo. paenitus separata est.
et nec salus credentibus ex incarnatione
³⁰ conceditur a trinitate⁸ summoti. Nihil
enim venerabile et salutare extra divinitatem
est. sed superflua quaedam probabitur illis
atque inanis incarnatio. falsum autem invenitur⁹
³⁵ eos etiam¹⁰ divinae scripturae quibus scriptum
est. verbum factum est caro. et illud hoc
est natus est nobis hodie salva-

tor christus dominus in civitate david.
Item falsum videbitur illud deus fortis
infans. et alia his similia. Nec dei genitrix
virgo creditur. quod impium et sacrilegum.
sine dubietate. tamen religiosa iudicabitur
alienum. Avertitur enim omnis spes
christianorum. et ipsa christianitas ad nihilum
deducitur. Nec illud magnum¹¹ pretiosumque
munus christianorum quod christi morte perficitur.
divinum putabitur. sed humanum si non
annumeratur¹² trinitati incarnatio nostri
domini salvatoris. Nobis autem confitemur
deum est filium dei. et deum verum qui
est ante saecula. unius essentiae patri
christum dei filium dominum nostrum.
quem virgo peperit salvatorem et liberatorem
cui venerationem debite offerimus.¹³ (p. 48. v.)
Et non separaturam¹⁴ venerationem caro
ipsius. Impossibile est ut indivisa divinitate
cultus¹⁵ et veneratio dividatur. Nam qui
carnem non veneratur. ipsum non veneratur.¹⁶
Sicut evangelista unam vitam verbi et
carnis praedicans dixit. Et verbum caro
factum est. Ergo si caro verbum factum est.
qui adoraverit verbum adhorat et carnem.
Et qui carnem veneratus fuerit. venerabit
deitatem. Et sancti apostoli summittentes
se corpori¹⁷ deum verbum venerati sunt.
et angeli ipsi obsecuti sunt tamquam suo
domino corpus adeuntes. et virgo ab initio
carnem pariens verbum parturiebat.
et erat dei genitrix. et iudaei qui corpus
crucifixerunt. deum crucifixerunt. Et
nulla separatio vel divisio corporis et
verbi in sanctis habetur scripturis.¹⁸ Sed

²) Fragmentum huiusmodi integrum graece extat inter scripta supposita Erechtithii et Iulii apud Mai Script. Vett. Tom. VII. p. 168. — ¹) incarnationem. Lege, incarnationis. — ²) individui. Gr. τὸ ἰνδιβιδιον. — ³) dividimus. Lege, dividimus. — ⁴) homo. Gr. addit διὰς θεός. — ⁵) salvatorem. Gr. διαποτὸν ἡμῶν Ἰησοῦν. — ⁶) si. Lege, et, cum Gr. — ⁷) carne. Gr. add. Καὶ κατὰ τὴν πρὸς θεὸν λόγον ἔσσαν τῆς κατὰ τὴν φύσιν ἁμοιωσέμεντος τοῦ λόγου τῆς πρὸς τὸν πατέρα ἐπικουνομένη τῷ ὀνόματι ἢ νεφέας ψυχωθεῖσα σάρξ αὐτοῦ. quae videntur ob ἁμοιωσέμεντος omissa. — ⁸) a

trinitate, Gr. add. divina. — ⁹) invenitur. Gr. invenietur. — ¹⁰) etiam. Adde, quod habent. — ¹¹) morte. Adde cum Gr. baptismum. — ¹²) annumeratur. Gr. add. divinae. — ¹³) separaturam. Lege, separatur ad. — ¹⁴) divinitate cultus. Gr. θείας ζωῆς. — ¹⁵) veneratur. Gr. add. αὐτῶν ἐν τῇ ἐνώσει τοῦ λόγου πρὸς τὴν ὑπόφωτον καὶ λογικὴν αὐτοῦ σάρκα. ὡς ἐν ἑνὶ μίᾳ καὶ προσώπῳ πρὸς ἡμῶν. — ¹⁶) corpori. Gr. add. Jesu Christi. — ¹⁷) scripturis. Hac refertur fragmentum III e Codice Regio 432 arabice exarato, tractatus Isa, apud Mansi II. col. 1254.

est una natura una substantia. et una virtus una persona: Totus deus totus homo ipse idem ipse. essentia enim ipsius secundum visibilem autem caro. ne¹ alienatur nec separatur a trinitate. incarnatio iesu christi domini nostri: Denique trinitatis numero in baptisma traditur. in remissionem peccatorum. et resurrectionem carnis quod opus est deitatis non creatae naturae: Unum enim et idem est corpus et deus. cuius corpus est. non conversae carnis in incorporeum sed habentes et proprium quod a nobis est. secundum virginis partum. et quod supra nos est. secundum dei verbi incarnationem.²

3) SANCTI ATHANASI EPISCOPI ALEXANDRINI TRACTATUS SIVE PRAECEPTA DE FIDE QUAE PRO SE PROTULIT EUTYCHIS. PROLATUM AD TESTIMONIUM A BEATISSIMO EPISCOPO EIUSDEM CIVITATIS CYRILLO CONTRA LIBELLUM THEODORI.⁴

Ad te etiam laudabilis recordationis patrum noster et episcopus athanasius. in libris incarnationis. confitemur et esse ipsum filium dei. et deum secundum spiritum. hominis autem filium secundum carnem. non duas naturas unum filium unum adorabilem. et unam non adorandam: Sed unam naturam verbi dei incarnatam et adorandam cum carne una veneratione. nec duos filios: Unam quidem filium verum et adorabilem: Alterum verum ex maria hominem et non adorandum. per gratiam autem factum filium dei sicut et hominis: Sed de deo sicut dixi unum filium dei et ipsum deum. nec alterum ex maria natum secundum carnem in ultimis diebus. sicut angelus

dixit. genetricis⁵ salvatoris dicenti. quomodo hoc fieri poterit. virum enim nescio: Spiritus sanctus adveniet in te. et virtus altissimi obumbravit⁶ tibi. propterea quod ex te nascetur sanctum est. et vocabitur filius dei: Qui ergo natus est. ex virgine maria filius dei. natura et deus verus. non per gratiam et alia essentia. secundum carnem quidem mariae homo: Secundum spiritum autem ipse deus et filius dei passus nostras nationes⁷ secundum carnem: Sicut scriptum est. christus enim passus est. pro nobis carnaliter. et alio loco qui filio suo non pepercit. sed pro nobis omnibus tradidit (p. 49. r.) eum: Inpassibilis autem permanens et immutabilis secundum deitatem sicut dixit propheta: Ego sum deus et non mutor: Mortuus quidem nostra morte secundum carnem propter peccata nostra ut mortem interficeret nostram moriendo pro nobis: Sicut dicit apostolus conculcata mors est. et devicta: Ubi est mors victoria tua. ubi est mors aculeus tuus: Et iterum. christus mortuus est. pro peccatis nostris secundum scripturas: Immortalis autem et incomprehensus a morte. permanens per deitatem inpassibilis quasi patris virtus. sicut dixit petrus: Nec enim passibile erat eum a morte detineri: Adicit etiam his. si quis praeter sanctas scripturas docet alterum dicens filium dei. et alterum ex maria per gratiam: Sicut nos adoptatum ut sint duo filii. unum secundum naturam dei filius es deo. et alter secundum gratiam. filius ex maria homo. vel si quis carnem domini supernam dicat et non ex maria virgine. vel conversam deitatem in carnem. aut confusam. aut immutatam. aut passibilem

« Non invenitur in sacris litteris distinctionem fieri inter Verbum Filium et corpus quod Christus assumpsit, sed ipse est una natura, una persona, suppositum unum, totus Deus, et totus homo, et ipse est qui operatur. » —

¹) ne. Lege, nec. — ²) incarnationem. Gr. κατὰ τὴν τῷ θεῷ λόγῳ σύγκρατον ἵκει εὐνοαν. — ³) Fragmenti istius frustulum graece extat apud Leontium in

Apologia Conc. Chalc. (Gallandi XII p. 739, Mansi VII. col. 846) ubi spurium esse demonstrat. Integrum vero graece editum fuit a cl. Caspari in Opere cuius titulus: *Ungedruckte . . . Quellen* etc. Vol. I. *Christiania. 1869*. — ⁴) *Incarnationis*. Priora haec verba desunt in Gr. — ⁵) *genetricis*. Lege, genitrici. — ⁶) *obumbravit*. Lege, obumbrabit. — ⁷) *nationes*. Lege, passionem. —

deitatem domini credat. et non esse venerabilem et adorabilem domini nostri carnem quasi hominis putet. et non magis adorandam quasi domini et dei. Hunc
 5 anathemat sancta et venerabilis aecclesia. Credens sancto apostolo dicente. Si quis evangelizaverit vobis praeter hoc quod accepistis anathema sit.

4) SANCTI GREGORII EPISCOPI MAIORIS PARS DICTORUM QUAE PRO SE PROTULIT EUTYCHES.*

Deus non solum non tenetur morte. sed etiam solvit ipsam mortem. et mors est mortis. Deus verus qui sine carne. in carne visus est perfectus vera et divina perfectione. Non duae personae. nec duae naturae. nec quattuor dicimus adorari. Nec enim fas est. quattuor adorari deum. et filium dei. et filium hominis et spiritum sanctum. Quapropter³ anathematizamus qui sic in deum peccant. ut dicant hominem tamquam deum glorificari debere.

5) EPISCOPI GREGORII NANZANZENI AD CLEDONIUM EX HIS QUAE PRO SE PROTULIT EUTYCHES.**

Quoniam multi aduentes sanctitatem tuam. de fide volunt fieri certiores. Et quia per caritatem exegisti nos certum brevemque finem vel regulam fidei nostrae. Ideo scripsimus sanctitati tuae quod et ante meas litteras agnoscebas. Quoniam nos nicenae synodus et fidei sanctorum patrum qui illo convenerant
 30 ad deiectionem arrianae sectae nihilum quam praetulimus. nec praeferre possu-

mus. Sed eiusdem fidei sumus et erimus in domino. adicientes illud quod minus¹ dictum est ab illis de sancto spiritu ne unquam moveantur haec quaestio.² Quia scire oportet unius deitatis. patrem et filium et spiritum sanctum. deum et spiritum. agnoscentes eos sane qui ita sentiunt et docent habeto tibi communicantes sicut et nos. Eos vero qui aliter credunt avversare. et alienos et dei et sanctae ecclesiae iudica. sanae quoniam de divina incarnatione sive incorporatione quaedam.³ quaedam quaestio commoveatur. praedicato (p. 49. v.) et denuntiatio de nobis quia filium dei qui natus est ex patre et postea de virgine maria. unum credimus. non duos filios nominantes. Sed unum et eundem individua deitate et honore veneramus. Quod si quis his non praebet consensum aut nunc aut postea ipse in die iudicii deo redditurus est rationem.

6) IULI EPISCOPI ROMANI AD UNIVERSOS EPISCOPOS CATHOLICOS QUAE PRO SE PROTULIT EUTYCHES.***

Probari fidem vestram dilectissimi fratres quam circa dominum deum regem habetis de ecclesiasticis historiis consecuti ab osee⁴ propheta dicente de deo verbo et de patre domino. non permittam perire iacob quia deus ego sum et non est praeter te⁵ homo sanctus et non ingrediari civitatem sed post dominum ambulem.⁶ Haec itaque propter eos locutus est deus verbum factus homo qui eum hominem simpliciter sanctum. et non

*) Fragmentum hoc pertinet ad *Fidem S. Greg. Thaumaturgi*, cujus graecus textus a cl. Mai op. cit. p. 174 primum editus est; antea enim latina tantum versio extabat, a nostra plane diversa. Pars vero ejusdem fragmenti graece extat apud Leontium in op. cit. (Mansi VII. col. 856. et Mai ibid. p. 147). — ¹) *Et mors est mortis*, desunt in Graeco. Praecedentia verba desunt apud Leontium. — ²) *Nec quattuor dicimus adorari. Nec enim fas est quattuor adorari*. At graecus textus *Fidei* apud Mai, habet tantum: *ὁδὲ γὰρ τίς ποτε προσκυνεῖν λέγειν*. Apud Leontium vero haec solum: *ὁδὲ τίς ποτε προσκυνεῖν λέγειν*. — ³) *Quapropter*. Sequentia verba desunt

apud Leontium. — **) Est initium *Epistolae secundae ad Cledonium adversus Apollinarium*, nempe *Oratio LII. S. Gregorii Nazianzeni*. — ⁴) *minus*. Adde, plene. — ⁵) *quaestio*. Gr. propterea quod haec quaestio nondum excitata et agitata fuerat. — ⁶) *quaedam*, dele ut superfluum. — ***) Hujus fragmenti graecus textus habetur apud Mai op. cit. p. 158. cujus titulus sic se habet: *Ἰουλίαν ἀρχιεπισκόπου Ρώμης ἐγκύκλιον. Τοῖς πανταχοῦ ἐπισκόποις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς Ἰούλιος ἐν χριστῷ χάρων*. — ⁷) *Oseea*, Lege, Osea. (Cap. XI. 9.) — ⁸) *praeter te*. Gr. in te. — ⁹) *ambulem*. Gr. ambulabo. —

deum esse. credebatur. Deus ego sum et non homo. Credo in una deitate et essentia adorande. et venerabilis trinitatis. hoc est in patre et filio et spiritu sancto qui
 5 descendit de caelo et incarnatus est.² et ipsi incarnationi quae est. ex sancta virgine maria. et apparitioni inter homines dei verbi et salvatoris nostri christi qui est deus homo. Non alter deus et alter
 20 homo. sed una substantia et una persona dei verbi et ex carne mariae ex deo et ex muliere. passibilis et impassibilis. corpore passibilis. impassibilis deitate. nostram passionem suscipiens. quam deita-
 15 te dissolvit salutarique³ mortem nostram superaret interitu inluminans vitam et fidelibus futuri boni conferens fructum. et caelestis vel divini regni. haereditatem cum gloria praestans.

7) JULII EPISCOPI AD PROSDOCIUM
 QUAE PRO SE PROTULIT EUTYCHES.
 Sensus est nostri secundum apostolicam
 traditionem patri et filii et spiritus
 sancti. una deitas una venerabilitas filii
 25 apud patrem in adorationem et glorificationem sancti spiritus. Qui autem deitatem alteram inducit anathema. Et qui inducit alteram sectam vel fidem praeter sanctas voces seraphim. hoc est. sanctus
 30 sanctus sanctus dominus deus sabaoth plena est omnis terra gloria ipsius hymnum dicentes in sanctam trinitatem. quemamodum iohannes testatur. et paulus iohannis dicens. filii gloria.⁴ a propheta
 35 cantatam. Et paulus spiritus sancti eandem gloriam demonstrat. cum dicit sancti spiritus esse voces.⁵ quae dictae sunt ab eo. qui visus est et glorificatus. quia

spiritus sancti gloria filii gloria est. et filii gloria patris gloria est. quapropter una essentia trinitatis per orbem terrarum a sanctis synodis praedicatur. Omnis autem qui separat ab essentia unius dei filium et spiritum sanctum.⁶ quomodo nos non ex ipsa substantia ut similitudinem. sed in aliam naturam. anathema sit. Praedicatur etenim ad supplementum fidei. et incarnatus ex utero mariae sanctae virginis dei filius. et conversatus inter homines. et supra hominem agens. sicut propheta et apostoli dicunt. perfectus deus in carne. perfectus homo in spiritu. Non duo filii sed unus certus deus suscipiens hominem. alter autem mortalis homo (p. 50. r.) susceptus a deo sed unus unicus in caelo et unicus terra deus hac divina natura.⁷ homo carnali imagine ad similitudinem suam. servans mundum participatione spiritus sui. quem donat quasi per inspirationem. quasi homo et habitu humani.⁸ rex caelestium terrestrium et infernorum. ab omnibus quasi unus et solus deus glorificatus et venerabilis quasi gloria dei patris nostri.⁹ Quod si quis hominem a deo adsumptum dicat iesum.¹⁰ qui ex maria natus est. et duas personas perfectas et adunitas.¹¹ sciat se ipsi divinae alienum. Quod.¹² deus verbum per quem omnia facta sunt. ipse est iesus per quem sunt omnia.¹³ quaeamodum iohannes et paulus docuerunt dicentes. non adsumptum esse verbum ab homine per iesum.¹⁴ Sed ipsum venisse in mundum qui natus est ex femina nec habitasse eum quae.¹⁵ de caelo est. in homine terreno. Sed ipsum adam secundum esse caelestem.

1) qui. Lege, ad eos qui.... credebant, cum Gr. — 2) et incarnatus est, desunt in Gr. — 3) salutarique. Adde, morte, cum Gr. — 4) Est fragmentum Epistolae Iulii ad Prosdocium cuius graecum textum cum latina versione (a nostra tamen plane diversa) habemus apud Mansi II col. 1245, et apud Constantium op. cit. Append. p. 74. — 5) filii gloria. Lege, filii gloriam. — 6) voces. Gr. add. veras. — 7) sanctum. Gr. add. quasi ex voluntate sint. — 8) naturam. Gr. in similitudine secundum ip-

sam. — 9) Deus hac divina natura. Gr. et al. versio. Deus in veritate. — 10) humani. Gr. et al. versio, in specie humana. — 11) nostri. Gr. et al. versio, in gloriam patris. Amen. — 12) iesum. Gr. et al. versio, filium. — 13) adunitas. Lege, adunitas. — 14) quod. Lege, eo quod. — 15) ipse est iesus per quem sunt omnia, desunt in Gr. et al. versione. — 16) per iesum. Gr. et al. vers. Verbum non assumpsisse Iesum ex Maria genitum. — 17) quae. Lege, qui. —

8) PETRI EPISCOPI ET MARTYRIS
DE DEITATE LIBELLI EX HIS QUAE
PRO SE PROTULIT EUTYCHES.*

Vere gratia et veritas per iesum christum facta est: Siquidem nos sumus per gratiam conservati secundum apostoli cumdictum. ait enim: Non ex nobis dei munus neque ex operibus nostris. ne quis exultet: voluntate dei verbum caro factum. et hominis imagine visus. nequam a deitate discessit: Nec enim ut virtutis aut gloriae suae summam deponeret. pauperem factus ex divite: Sed ut mortem pro nobis peccatoribus ipse sum sciperet iustus pro iniustus ut nos offerret deo. mortificatus corpore vivificatus autem spiritu: Et post alia unde evangelista veredicus dicit: Verbum caro factum est et habitavit in nobis: Ex eo scilicet. quomodo angelus virginem salutavit dicens. habet gratia deo dominus tecum: Dominus tecum dictum est a gabriheo pro deus tecum hoc est. verbum tecum: Significat enim nasci eum in utero. et carnem futuram: sicut scriptum est. Spiritus sanctus superveniet in te. et virtus altissimi obumbravit tibi. et quod nascetur sanctum vocabitur filius dei: Et post alia. deus autem verbum absque viro. secundum voluntatem dei omnia potentis perficere. factus est in utero virginis caro. non digens virilis tactus aut praesentiae: Efficacius enim operata est virtus verbi obumbrata virgini cum adveniente sancto spiritu:

9) FELICIS ROMANI EPISCOPI ET
MARTYRIS EX EPISTOLA QUAM AD
MAXIMUM EPISCOPUM VEL CLERUM
ALEXANDRIA CIVITATIS MISIT
QUAE EX HIS PRO SE PROTULIT EUTYCHES.**

De incarnatione autem dei verbi et fidei: Credimus in deum nostrum iesum christum qui natus est ex maria virgine. quia ipse est dei filius sempiternus et verbum et non homo a deo adsumptus est. ut aliter esset [esset] extra illum: Nec enim ita suscepit hominem filius dei ut sicut dictum est. alter esset extra illum: Sed deus perfectus factus est homo simul perfectus incarnatus ex virgine.

10) EXEMPLUM EPISTOLE SYNODI
HABITE ROMA QUAE EX HIS PRO SE
ALLIGAVERIT EUTYCHES.***

Synodus episcopis per illiricum constitutis: Et sic: confidimus sanctitatem vestram apostolorum doctrina fundatam. et subnixum fidei etiam populos evidenter docere. et obsequentem patrum decretis in nullo dissidere: Nec enim oportebat dei antestites qui alios docent aliter agere: Tamen quoniam ex relatione gallorum et bessorum comperimus. quaedam studia heresum pullulasse: Non autem dixerim hoc sponte evenire cultoribus dei. Sed aut ignorantia aut errore contingere: Et ideo cognitiones fluctuant. nec radice consistunt. quasi parentum nostrorum notitia cognovisset: Et haec sicut alia reseccas-

*) De hoc fragmento, Cf. Mansi IV. col. 1183 ubi extat graecus textus cum lat. versione. Duae aliae differentes latinae versiones occurrunt apud Mansi, V. col. 544, et Tom. VI. col. 875. Nostra autem versio omnino differt ab illis. — ¹) nostris. deest in Gr. et in latinis versionibus. — ²) exultet. Edd. gloriatur. — ³) visus. Lege, visum. — ⁴) pauperem. Lege, pauper. — ⁵) habet. Lege, Ave. — ⁶) tecum. Gr. ἀντι τοῦ Θεοῦ λόγος παρά σοι. — ⁷) futuram. Edd. factum. — ⁸) et. Ed. ideoque. — ⁹) digens. Lege, indigens. — ¹⁰) tactus. Edd. operatione. — ¹¹) enim. Edd. add. viro. — **) Cf. hoc fragmentum apud Mansi, Tom. IV. col. 1137, ubi graece et

latine extat. Item Tom. V. col. 546, et Tom. VI. col. 879. — ¹²) deum. Edd. Dominum. — ¹³) esset. dele ut superfluum. — ***) Est Epistola VI Damasi Papae quae extat latine apud Mansi III. col. 444. Graece autem (ex Theodoro et Sozomene) ibid. col. 455 inter Acta Concilii Romani II. Versio autem nostra differt omnino a duabus aliis latinis versionibus. Immo et ipse contextus, in nonnullis discrepat ab Edd. — ¹⁴) Synodus. Edd. titulum copiosiorum praeseferebant. — ¹⁵) Et sic. Lege, etsi. — ¹⁶) et subnixum fidei. Edd. hanc vos tenere. — ¹⁷) bessorum. Lege, Venetorum cum Edd. — ¹⁸) cognationes. Lege, cogitationes, vel cognitiones. —

sent.¹ Denique auxentium mediolanensem hac de causa condemnatum scribunt. et rationabile igitur est. et omnibus episcopis competit qui per orbem
 5 terrarum hoc nomen profitentur: Expellere eos qui de diversis disciplinis catholicam fidem nituntur evertere: Etenim quando venenum haeticorum quod etiam nunc ut dicendum est incipit. arrianorum blasphemium reviviscit. paren-
 10 tes nostri CCCXVIII episcopi et romani presbyteri in locum episcopi sui electissimi viri² sub synodo nicaena. hoc munimen et firmamentum contra arma diabo-
 15 lica statuerunt. et hoc remedio laetales repullere doctrinas quo dicerent patrem et filium et spiritum sanctum unius deitatis unius esse virtutis et esse unius essentiae contra autem sentiens a commu-
 20 nione nostra fieret alienus. Quam definitionem salutis et tractatum corrumpere. postea aliis quibusdam fraudibus et pollueri temptaverunt.³ Quibus nec romani episcopi cuius ante omnes sententia pro-
 25 babilis est. nec tacendi⁴ qui tot annis sine culpa sacerdotium ministrarunt: Nec aliorum consensus est penitus commodatus. Sed etiam hii qui per vim visi sunt claudicare meliore sententia talia sibi dis-
 30 plicere firmarunt: Unde perspicit vestra sinceritas hanc solam esse puram et robustam fidem apud niceam apostolorum auctoritate firmatam quae perpetua in-
 35 rupto teneri debeat firmamento. Nobiscum igitur orientales qui se catholicos recognoscunt occidentales pariter gratulentur. Non enim dubitamus immo etiam confitemur aliter credentes a nobis alie-

nos esse et a nostra communione. summotos et episcopos hac appellatione privati. Et plebem hoc errore noverint liberandum quam qualiter⁵ poterunt emendare cum ipsorum oculi simili caligine teneantur. Consentiat ergo cum catholicis episcopis et vestrae sententiae caritatis in qua vos firmos et robustos credimus inveniri. et indicate nobis reciproci scriptis sanctitatem vestram sentire nobiscum.⁶

11) SANCTI CAELESTINI EPISCOPI ROMANI MISSA NESTORIO QUAE EX EA PROTULIT EUTYCHES.

Post alia unde haec episcopo⁷ in populos predicare quibus virginei partus reverentia sauciaetur. Non debent veteris fidei puritatem blasphema in deum verba turbare: Quis umquam non est dignus anathemate iudicatus vel adiciens vel retrahens fidei plene.⁸ Etenim et manifeste ab apostolis urbis⁹ tradita nec augmentum nec immutationem requirit.¹⁰ Legimus libris nostris non addere¹¹ debere non retrahi¹² magna quippe et addentem et retrahentem poena constringit.

12) S. CAELESTINI EPISCOPI ROMANI AD CLERUM CONSTANTINOPOLITANUM QUAE EX EA PRO SE PROTULIT EUTCHES.

Inter caetera et ad locum aperte ergo dilectioni vestrae quod sine lacrimis non possumus (p. 51. r.) dicere nuntiamus. movit disputator vester praelium veritatis antiquae fidei intulit manus: Impugnat apostolos. prophetas respuit. Ipsius domini¹³ de se dicentis verba. non sequitur cuius religionis aut¹⁴. quibus legibus se episcopum dicit. abusus novo et veteri

¹) *rescassent*. Contextus satis mendosus apparet, et ab Edd. plane diversus. — ²) et *romani presbyteri in locum episcopi sui electissimi viri*, desunt in Edd. — ³) *temptaverunt*. Hic plura omittuntur quae in Edd. habentur. — ⁴) *tacendi*. Lege, Vincenti. — ⁵) *qualiter*. Edd. nullo modo. — ⁶) *nobiscum*. Ed. add. *Valete fratres honoratissimi*. Alia latina versio addit praeterea: *Data XVII Kalendas Novembris Siricio et Ardubure vv. cc. consulibus*. — ⁷) Huius fragmenti versio latina congruit

cum illa quae exhibetur apud Constantium op. cit. p. 1119 et apud Mansi IV. p. 1027. — ⁸) *episcopo*. Ed. *episcopi*. — ⁹) *plene*. Legendum: fidei? Plene etenim. — ¹⁰) *urbis*. Lege, nobis, cum Ed. — ¹¹) *requirit*. Lege, immutationem requirunt. — ¹²) *addere*. Ed. addi. — ¹³) *retrahi... retrahentem*. Ed. detrahi... detrahentem. — ¹⁴) Cf. hanc Epistolam apud Mansi IV. col. 1035, ubi vetus versio latina plane cum nostra congruit. — ¹⁵) *domini*. Ed. add. *nostrum*. — ¹⁶) *aut*. Ed. vel. —

testamento Etenim¹ intellectum figurae respuit. et versatam inter nos non recipit veritatem. Aliter denique christi domini tractat archanum quam fidei nostrae patitur sacramentum. quod reverenter omnis secutus est catholicus disputator. Nemo enim bene religiosus devotus² aliud de christo sentit³ quam de se voluit ipse sentire.

- 10 13) STATUTA SYNODUS EPHESENAE CONTRA EOS QUI PRAESUMUNT DOCERE ALIUT AUT SCRIBERE CONTRA STATUTUM SYNODUS NICENAE QUAE EX HIS PRO SE PROTULIT EUTCHES.⁴

Inter cetera et ad locum ex sancta Synodo nicaena⁵ Petrus episcopus dixit. alexandrinae ecclesiae et primicerius notariorum dixit magna et sancta synodus nicaena omnem prudentiam exponens rectae et catholicae⁶ doctrinae veritatis prospiciens etiam disciplinis et ordinibus ecclesiae decretum protulit quod prae manu habentes si placet sanctitati vestrae relegimus. Sancta synodus dixit finesque a synodo praelata⁷ est. legatur actis praesentibus inserenda. Synodus nicaena hanc tradidit fidem. Credimus in unum deum patrem omnipotentem omnium visibilium et invisibilium conditorem. et in unum dominum iesum christum filium dei natum ex patre unigenitum hoc est de essentia patris. deum⁸ deo lumen ex lumine. deum verum ex deo vero natum non factum unius essentiae pa-

tri per quem omnia facta sunt quae in caelo et quae in terra sunt. qui propter nos homines et propter nostram salutem. de caelo⁹ descendit. et incarnatus est. et incorporatus. passus est. et resurrexit tertia die ascendit in caelos venturus iudicare vivos et mortuos et in spiritu sancto. Eos autem qui dicunt fuit aliquando. quando non erat et antequam nasceretur non erat. Et quia ex nihilo factus est. aut alterius substantiae aut essentiae. dicentes esse mutabilem filium dei. anathematizat catholica ecclesia. His itaque⁹ gestis statuit synodus. Alteram fidem nulli dicere¹⁰ proferre aut conscribere. aut¹¹ praeter quam definita est a patribus apud nicaenam congregatis cum spiritu sancto. Qui autem ausi fuerint componere alteram fidem aut tradere aut proferre volentibus converti ad scientiam veritatis. vel¹² paganis aut iudaicis aut cuiuslibet hereseos. Hos si episcopi vel clerici fuerint alienos ab episcopatu episcopus et a clero clericus esse¹³. Si laici fuerint anathematizare debere¹⁴ autem modo si inventi fuerint sive episcopi sive clerici sive laici cogitantes. aut docentes quae¹⁵ carisio praesbyteri traditio docuit de incarnatione unigeniti filii dei. quae vel polluta et perversa nestorii doctrinae quae subiecta sunt obnoxii sunt¹⁶ synodali. ita ut episcopus alienus sit ab episcopatu atque dampnatus. clericus vero similiter eiectus e clero. Si autem laicus fuerit et hic anathematatur.¹⁷

XXXII.

(p. 51. v.) EPISTOLA THEODOSII IMPERATORIS

AD DIOSCORUM EPISCOPUM PRO CONGREGANDA SYNODO EPHESENA. **

Imperatores theodosius et valentinianus. Victores ac triumphatores maximi sem-

per¹⁸ augusti dioscoro. Constat apud universos esse manifestum quod nostrae

¹) Etenim. Ed. Nam. — ²) religiosus devotus. Ed. religioni deditus. — ³) sentit. Ed. sensit. — ⁴) Cf. Mansi IV. col. 1342 ubi cum graeco textu exhibetur et vetus latina versio a nostra plane diversa. — ⁵) nicaena. Lege, nicena. — ⁶) catholicae. Adde, fidei, cum Edd. — ⁷) praelata. Lege, prolata. — ⁸) deum, adde, de. — ⁹) de caelo, deest in Ed. — ¹⁰) His itaque. Cf. Mansi ibid. col. 1362. —

¹⁰) dicere, Lege, licere. — ¹¹) aut. Adde, componere, cum Edd. — ¹²) vel. Adde, ex. — ¹³) esse. Adde, decrevit. — ¹⁴) debere. Adde, Simili. — ¹⁵) qua. Corr. cum Edd. ea quae Charisii presbyteri. — ¹⁶) sunt. Lege, sint. — ¹⁷) anathematatur. Lege, anathemetur. — ¹⁸) Cf. Mansi VI. col. 587, ubi graeco textui, adnectitur et latina versio a nostra plane diversa. — ¹⁹) semper. Edd. add. venerabiles. —

conversacionis status et universa mortalia erga deum pietate probatur et continetur. et propicia divinitate prospere ex sententia procedunt et reguntur humana⁵ Imperare igitur sortiti secundum promissionem divinitatis oboedientium pietatis et bonae conversacionis necessario magnam gerimus sollicitudinem ut etiam veram religionem et nostram conversacionem erga dominum sinceri medella et piaetatem¹ conciliata lustretur. Emerisa repente quadam ambiguitate in catholici et apostolici docmatis nostrae fidei observantiam sicut solet diversis¹⁰ sensibus detrahens perturbat et confundit hominum sensus et animas. Non obmittendum credentes huiusmodi iniquitatem dissimulare. Ne hoc praetermissum in melioris² videatur iniuria redundare.³ de hoc ipsum congregatis sanctissimis et religiosissimis viris quibus piaetatis et orthodoxe. et vere sermo est. ut omni proposita huius questionis⁴ superflua dissolvatur ambiguitas. veram autem et amabilem deo idest orthodoxam roborare fidem. et tua igitur sanctitas assumens solos⁶ decem venerabiles episcopos qui sub eadem¹ diocesi sunt metropolitano et alios decem sanctos episcopos sermone³⁰ ornatos et vita et nomen. et ratione.⁸ et verae fidei. scientia et doctrina apud omnes pios⁹ proximis kalendis augusti

ad ephesenam civitatem. metropolim asiae occurrere sine dilatione festinet. Nullo alio scilicet praeter quos praediximus synodum molestante. quatenus omnibus simul religiosis episcopis quos convenire nostris divinis apicibus praecipimus ad praedictam concurrentibus civitatem et castissima inquisitione interrogatione omnia e vestigio vanescat error. Corroboaretur autem secundum consuetudinem et morem praefulgeat orthodoxae et vere et amabili salvatori christo nostro fidei docma cum omne¹⁰ deinceps in diruptum et inconcessum¹¹ observent. divinitate propicia. quod si quis tam necessariam et deo amabilem dissimulare voluerit synodum et non omni virtute secundum praedictum tempus ad statutum occurrerit locum. nullum habeat apud deum vel apud nostram piaetatem excusationem. sacerdotale autem tractatum declinans prava conscientia animam suam necessarie vulneravit.¹² Theodoritum autem episcopum quirum¹³ civitatis quem olim praecavimus suae tantum ecclesiae vacare sancimus. Non ante venire ad sanctam synodum nisi universe synodo placuerit. et ipsum interesse et participem fieri sanctae synodi. Quod si erga ipsum aliqua discordia emeris et propter¹⁴ ipsum sanctam synodum convenire et ordinare praecipimus.¹⁵

XXXIII.

INCIPIT POST EPISCOPORUM NOMINA INITIUM SYNODI.¹

Iohannes presbyter alexandriae et primicerius notarius dixit. placuit et nunc

(p. 52. r.) piissimis et christianissimis imperatoribus nostris. statuere sanctam et

¹) pietate, Lege, sincera medela et pietate. — ²) in melioris, cum Gr. alia versio, ipsi Deo. — ³) redundare. Adde, sanximus, cum Edd. — ⁴) vere. Lege, verae fidei cum Gr. — ⁵) questiones. Lege, questionis. — ⁶) solos. Edd. secum. — ⁷) eadem, cum Gr. alia versio, tua. — ⁸) et nomen et ratione. Sensus est obscurus, fortasse, et omni ratione, vel directione. — ⁹) pios. Adde, eminent, cum Edd. — ¹⁰) cum omne. Lege, quod omnes. — ¹¹) inconcessum. Lege, inconcessum. — ¹²) vulneravit. Lege, vulnerabit. — ¹³) quirum. Lege, Cy-

ri. — ¹⁴) propter. Lege, praeter, cum Gr. ὑπὲρ αὐτοῦ. — ¹⁵) praecipimus. Edd. add. quae iussa sunt. Datum III Kal. Aprilis. Constantinopoli Zenone et Postumiano vv. cc. consulibus. — *) Haec quoque adnotatio dionysianum morem praeseferre videtur. Breviandi enim studio, compiler noster omisit nomina Episcoporum, qui Latrocinio Ephesino interfuerant. Huiusmodi vero nomina graece et latine reperies apud Mansi VI. col. 607. Attamen versio Actorum quae sequuntur diversa omnino est ab edita. —

magnam synodum vestram huc concurrere. quatenus quae nuper oborta sunt de fide recta et ininreprehensibili inquirere. Et haec radicatus evellere ut nec huc
 5 atque illuc distrahentia aliquas innocentium male fidei vel erroris voraginibus immergat. tanta eis pietatis est cura ut oporteret. placet perpetuo servari. incorrupta et inconcussa quae exposita sunt
 10 religionis nostrae. iam pridem ab his qui apud nicaeam fuerant congregati beatissimis patribus nostris confirmata autem paulo ante ab his qui in hac urbe congregati sunt. qui tantum inter se concordantes decreverunt ut nihil omnino possit
 15 ex diverso sentiri prae manibus nobis sunt tranquille littere. et hoc ipsum suggerimus quid placet sanctitati vestrae Dioscorus episcopus alexandrinae dixit.
 20 legantur pia et religiosae imperatorum litterae directae ad singulos metropolitano et praefulgentis gestis futuris Iohannes presbyter et primicerius notariorum legit.

15 **CONSTITUTIO IMPERATORUM THEODOSII ET VALENTINIANI DIOSCORO EPISCOPUS:**¹

Imperatores caesares theodosius et valentinianus victores triumphatores maximi colendi semper augusti dioscoro. et
 30 reliqua quae praefulgent Iulius² episcopus servans vicem beatissimi papae romanae ecclesiae leonis interpretante eum florentio episcopo lydorum dixit.
 35 xit. simili forma a piissimis et christianissimis imperatoribus beatissimus noster papa romanae ecclesiae leo praesul evocatus: Hilarus diaconus urbis ro-

mae interpretante eum florentio episcopo dixit. gloriosissimus et christianissimus imperator³ religionis dilectione vel amore beatissimum papam nostrum leonem apostolicae sedis. ut huic venerabili et sancto tractatui interesset dirigens scripta venerabilia conrogavit. cuius pietati oboedire potuerat. si huius rei aliquod extaret exemplum.⁴ Sicut etiam melius vestra sanctitas novit. neque in nicena neque in ephesena synodo. neque in aliquo tali concilio papae beatissimae sedis occurrit. Unde cuius⁵ consuetudinis formam secutus nos direxit qui beatissimus semetipsum praesentari se non dubitavit in nobis⁶ quos praescivit. omnia quae ad fidei catholicae sinceritatem pertinent. et ad honorem beatissimi petri apostoli peracturos; his igitur per nos ad vestram beatitudinem convenientia a synodo sanctorum patrum scripta dixerit quae suscepta legi praecipite: Dioscorus episcopus alexandriae dixit suscipiantur quae scripta sunt a beatissimo et fratre nostro et coepiscopo leone. et cum suscepta fuissent. iohannes presbyter et primicerius notarius dixit. alterum pium praeceptum⁷ redditum est. beatissimo et deo nostro amabili archiepiscopo dioscoro et hoc prae manibus nobis est. quid placet beatitudini vestrae Iuvenalis episcopus hyerosolimitanus dixit legatur et indatur fidei gestorum.⁸ Iohannes presbyter et primicerius notariorum legit⁹ (p. 51. v.) Imperatores¹⁰ caesares theodosius et valentinianus victores ac triumphatores maximi augusti dioscoro. Venit ad aures nostrae dignitatis quo-

¹) aliquas. Lege, aliquos. — ²) ut oporteret, cum Gr. al. versio, et ut ea custodiantur. — ³) tranquille. Gr. εὐχρίστ. al. vers. venerabiles. — ⁴) Episcopus. Lege, episcopo. Cf. Mansi ibid. col. 614. — ⁵) Iulius. Gr. cum al. versione, Julianus. At omnia vett. exempl. nostrae lectioni suffragantur. — ⁶) Imperator. cum Gr. al. versio Imperatores. At Rusticius adnotat, in Graeco omnia haec de Imperatore singulariter habet. — ⁷) exemplum. Rusticius adnotat: aliqua similitudo, idest aliquod exemplum. —

⁸) cuius. Lege, huius. — ⁹) nobis. Edd. vobis. At praestantiores Codd. nostrae lectioni suffragantur. — ¹⁰) praeceptum. Ita singulariter cum Gr. dum al. versio, aliae divinae litterae. — ¹¹) gestorum. Cf. Mansi ibid. 615, ubi hoc loco legitur interlocutio Conc. Calched. car Epistola Leonis non fuerit neque suscepta, neque lecta. — ¹²) Imperatores. Cf. apud Mansi ibid. col. 594 ubi notandum alium iudicium authenticorum Actorum Latrocinii Ephesini. —

niam multi venerabilium per orientem monachorum. simul cum rectae fidei populis ad quosdam qui dicuntur nestoriana languere blasphemia. in quibusdam
 5 civitatibus orientis laborare et eluctari pro fide catholica. Propter hoc placuit nostrae dignitati virum venerabilem et archimandriten nuarsaman. puritate vitae et catholica fide gloriosum adesse. in
 10 ephesia civitate et locum tenere omnium qui per orientem sunt venerabilium archimandritarum consedere tuae sanctitati et omnibus qui illuc conveniunt patres. et sic de omnibus quae deo placeant
 15 statui. Dignetur igitur sanctitas tua considerans quanta nobis sit rectae religionis cura. vel fidei libenter praedictum archimandritam suscipere et facere eum synodi vestrae esse participem. DATA
 20 PRIDIE IDUS MADI TYRALLIS CONSULIBUS.*

Iuvenalis hierosolimitanus dixit. et mihi similia scripta sunt ad venerabili praesbiter et archimandritam Barsamanum¹ a
 25 piissimis principibus unde rationabiliter adsit sanctitati vestrae synodo.² Dioscorus episcopus alexandriae dixit. Si quid docendum habent de praesenti negotio viri spectabiles³ helpidius comes et eulogius
 30 tribunus et notarius dicant. helpidius comes dixit. Neque primi malorum demoni neglegendum. aliquando fuit expugnare sanctas ecclesias et piissimus semper imperator retundit inique pugnantem recte praesumens habitaturum⁴ sui
 35 imperii propugnatorem. si ipse pro certamine pietatis armetur. nec eum peni-

tet sententiae suae. quippe cum plurima desuper quam propriis armis correxerit.⁵ Propterea et nestorii vobiscum amentiam damnavit. Quoniam praepositus divinitatis obsequiis impiorum doctum pater extitit et magister. tamquam pro demonibus et non proprietate sumpserit sacerdotium. sed ille quidem decenti coro⁶ interim adiudicatus est ad indeclinabilem poenam futuri seculi reservatus. Quoniam in tanta impietate ipse diffusus est et multos dissuadens pertraxit. Hanc autem dubitationem quae nunc facta est. religiosissimus imperator ad vos quasi patres et iudices refert. et a vobis reperiri cupit propositae questionis solutionem communem ipsi et obediens ei futuram molitionem quae autem nobis divinissimus imperator mandavit vel ad vos scripsit. continuo vobis manifestum facio. in tantum mandans⁷ hodie se nobis⁸ omnium dominus et deus salvator in iudicio tradet. et patitur iudicantes. et honorat vos potestatum decretam.⁹ ut si reperiet vos erga se iusta iudicantes et hic vos honoret et coram patre vos confiteatur. Sin igitur quosdam reperiet sinceritatem pietatis abicientes. et ea quae credenda sunt arte quadam verborum in dubitatione dicentes.¹⁰ prae ter ea quae parentibus exposita sunt forte¹¹ adversum eos utrumque decretum. tam dei quam imperatoris.¹² (p. 52. r.) Bonum erat illis non nasci. quoniam cum latrone et telone et meretrice et cananea nonconfitentur gloriosi eius humanitate a nobis credita.¹³ Lego autem quae ad vos¹⁴ scripta

¹) nuarsaman. Lege, Barsuman. — *) *Consulibus*. Edd. « Data idibus Maji Theralli, Protogene viro clarissimo consule et qui fuerit nuntius. » Confer hac Mansi Tom. VI. col. 618. —

²) Barsamanan. Lege, de venerabili presbytero et archimandrita Barsuman. — *) *synodo*. Gr. *πατριστα* ἢ *ἐκκλησία*. al. versio, visum est sanctae synodo. Quae verba, visum est, et Rusticus admonet non haberi in graeco. — *) *virum spectabiles*. Ita interpretandum duximus siglam, vs. nostri Codicis. Porro ex prava huius siglae interpretatione a nonnullis inserta sunt verba, venerandus comes. — *) *habitaturum*. Lege, habiturum. — *) *correxerit*. Gr.

κατέσθηναι al. versio, bene gesta sunt. — *) *proprietate*. Lege, pro pietate. — *) *coro*, cum Gr. *χρῶς*. al. versio, loco. — *) *mandans*. Hic desunt nonnulla. Edd. add. « tantum ante dicturus, quantum unus ex his constitutus, qui sub nobis pietate recte imbuti sunt. » — *) *nobis*. Edd. vobis. — *) *decretam*. Al. versio, potestate decernendi. — *) *dicentes*. Lege, in dubitationem ducentes. — *) *forte*. Gr. *καὶ*. al. versio, vac. — *) *tam Dei quam imperatoris*. Bonum erat illis non nasci, desunt in Gr. — *) *credita*. Gr. *οὐκ ἐμπίστευτον καὶ ἀπίστον ἐν τῇ διδασκίᾳ τῶν ἐν τῇ δὲ ἱμῶν αὐτοῦ ταπεινώσεως πατερθεῖας*. — *) *ad vos*. Lege, ad nos. cum Edd. —

sunt a religioso nostro imperatore Helpidius comes legit commonitorium¹⁾ helpidio spectabili comiti sacri consistorii. olim²⁾ quidem habitae apud ephesum synodi³⁾ Impiissimi nestorii in deum blasphemia causa fuit. et idcirco dignam a sanctissimis qui congregati fuerant patribus accepit damnationem. Quoniam igitur et nunc alia rursus ambiguitas adversum divinam religionem exorta est secundum hanc ephesi fieri synodum praecepimus poenitus radicem mali excidere festinantes et undique perturbationem eicientes docematis puram orationum nobiscum⁴⁾

15 custodiamus equitatem. ut fiat hoc conversationis custodia et mortalium bonorum. Ob hoc igitur et tuam laudabilitatem. et eulogium spectabilem tribunalum et notarium praetorianum⁵⁾ ad fidei ministerium delegimus quasi prolatos⁶⁾ et inter cetera purae et munde deum colentes. et qui possint nostra praecepta idoneae exsequi. Dehinc quae apud ephesum a sancta synodo aguntur. et nullam perturbationem alicunde patiuntur fidei. Sed etiam si quem cognoscitis perturbationibus et tumultu utentem ad lesionem sanctae fidei hunc in custodia esse faciatis et referre ad nos ut causam⁷⁾ ordinatim possit promoveri. interesse autem iudicio et parare celere⁸⁾ et deliberatam a sancta synodo prolationem⁹⁾ ad nostram notationem pervenire hic¹⁰⁾ qui ante iudicantur. eutychemi vero venerabili archimandri-

tae¹¹⁾ praesentibus et tacentibus Iudicantium autem locum non habentibus. sed reliquorum omnium sanctorum patrum commune iudicium sustinentibus quoniam quae ab ipsis iudicata sunt modo probantur. Non licere autem quicquam negotiorum moveri antequam terminentur quae sunt orthodoxae fidei. propterea enim et curialium scriptis¹²⁾ ad spectabilem proconsulem misisset¹³⁾ militare quod in locis repperi potuerit deputamus auxilium ut vos propriis studiis et his muniti praesidiis possitis sufficere ad praeceptorum perfectionem quae tantum donis omnibus melior est. quanto divina mortalibus. et notum nobis facere quae in hoc negotio peragentur. Data idus medias in alexandrianis¹⁴⁾ consulibus protogenis clarissimi et qui fuerit nuntiatus.

SACRA IMPERATORIS THEODOSI ET VALENTINIANI AD PROCLUM PRO CONSULEM.

Imperatores. caesares. theodosius et valentinianus victores ac triumphatores maximi semper augusti proclo proconsuli inter cetera et ad locum.¹⁵⁾ propterea et helpidium virum spectabilem comiti¹⁶⁾ sacri nostri consistorii et eulogium spectabilem tribunalum et notarium ad causam delegimus quos deceat pietati fideliter ministrare¹⁷⁾ quibus volumus ante praestari auxilium. perturbationem autem repellere actionum. praeceptis nostris (p. 52. v.) nullam permittens fieri alicunde

¹⁾ *commonitorium*. Edd. habent: « Elpidius venerandus comes recitavit sacrum commonitorium, quod ei et Eulogio viro spectabili, tribuno et notario datum est, et quod superius continetur, receptum ex codice. » = Cf. En aliud indicium pro Actis Latrocinii Ephesini. — ²⁾ *olim*. Cf. Mansi, ibid. col. 595. — ³⁾ *orationum nobiscum*. Edd. orationis cordibus. — ⁴⁾ *praetorianum*. Haec vox genuina nobis videtur, quidquid aliter Baluzius senserit. — ⁵⁾ *prolatos*. Lege, probatos. — ⁶⁾ *colentes*. Gr. κατὰ τὴν ἀρίστην θεωροῦντας. At Rasticus adnotat ista in Graeco sic haberi: *recte et munde ea quae ad Dominum pertinent colentes*. — ⁷⁾ *causam*. Lege, causa. — ⁸⁾ *celere*. Lege, celerem. — ⁹⁾ *prolationem*. Lege, probationem, cum Edd. —

¹⁰⁾ *hic*. Lege, his. — ¹¹⁾ *archimandritae*. Lege, Eutychemi virum venerabilem archimandritam. — ¹²⁾ *scriptis*. Lege, scriptum. — ¹³⁾ *misisset*, Lege, misimus et. — ¹⁴⁾ *alexandrianis*. Huiusmodi indicio desideratur in Edd. Consimilem formulam legimus in Imperialibus Litteris ad Barsumam (Mansi ibid. col. 594). *Datum pridie Idus Maji in Alexandrianis*. — ¹⁵⁾ Cf. Mansi ibid. col. 598. ubi tamen titulus sic se habet: *Epistola Imperatoris ad Proclum proconsulem Asiae*. — ¹⁶⁾ *Inter cetera et ad locum*; verba sunt Dionysii nostri brevitatibus studiosi, qui priorem partem Epistolae omisit, utpote quae est repetitio praecedentis. — ¹⁷⁾ *comiti*. Lege, comitem. — ¹⁸⁾ *ministrare*. Edd. add. et idoneos multorum testimonio comprobatos. —

perturbationem. De quibus si cognoverimus dissimulasse te praeceptis. et ad ea quae voluerint non administraverit leditee tua dissimulatione praecipimus.¹ Helpidius vir spectabilis comes dixit. Nunc iubete suscipi et legi ea quae ad vos scripta sunt a divino culmine. Dioscorus episcopus alexandriae dixit. Susceptae tranquillae litterae christianorum² principum scriptae ad sanctam synodum recitentur.³ Iohannes presbyter et primicerius notariorum legit. Imperatores.⁴ caesares theodosius et valentinianus victores ac triumphatores maximi semper augusti sanctae synodo ephesiae. Cupiebamus quidem praeter omnem perturbationem constare universas dei ecclesias et vos vestris sanctis ecclesiis permanentes secundum consuetudinem ad placandam divinitatem ministrare. et non tantum vobis inferri laborem et contritionem. Quoniam vir religiosissimus⁵ episcopus flavianus quaedam de sancta fide movere voluerat adversus religiosissimum archimandritam eutychin et iudicium congregans quaedam agere coepit. Nos quidem frequenter mittentes ad ipsum religiosissimum episcopum. voluerimus revocare commotam perturbationem confidentes posse sufficere nobis traditam a sanctis patribus in niceaea⁶ orthodoxam fidem. quam et sancta synodus in ephesia confirmavit. Quoniam igitur saepius nobis suadentibus ipsum religiosissimum episcopum recedere a tali inquisitione. ut⁷ ne ipse culpandus perturbationis totius orbis terrarum existeret non obtemperavit. Considerantes quod totum⁸ non sit praeter vestram synodum. et omnem ubique primatum habentem

ecclesiam talem quaestionem moveri necessarium iudicavimus convenire vestram sanctitatem. ut vos quae hic acta sunt perdiscentes. et commotam quaestionem universam diabolicam excidatis radicem. Et eos qui impii nestorii blasphemiam quaerunt aut foveant a sanctis ecclesiis excludatis orthodoxam autem fidem firmam et inconcussam custodire jubeatis. Quoniam quidem universa nostra spes et nostri imperii fortitudo de orthodoxa in deum fide pendet et de vestris sanctis orationibus. Thalasis⁹ episcopus caesariae et capadotiae dixit. Piissimus et christo amabilis imperator volens fidem quae inconcussa est usque ad praesens tempus manere praecepit nobis nihil aliud vel dicere vel agere in sancto synodo. nisi prius quae sunt fidei statuatur. Unde cessent omnia et quae sunt fidei proveantur.¹⁰ Iulius¹¹ episcopus servans locum beatissimi episcopi romanae ecclesiae leonis. interpraetante eum florentio episcopo lycedorum¹² dixit. nec aliud praeceptum est. helpidius vir spectabilis comes dixit. Quoniam igitur fundamentum fidei. ipsa fides est propter quam et convenitis dignamini coniudicante vobiscum deo quae sunt fidei pronuntiare. ut oportune per ordinem¹³ fiat lectio gestorum apud constantinopolim¹⁴ adversus eutychem venerabilem archimandritam. Dioscorus episcopus alexandriae dixit. Manifestate nobis sunt. (p. 54. r.) piissimae litterae deo amabilium imperatorum. Et quoniam motis quibusdam apud constantinopolim synodum fieri praecepit.¹⁵ Si quid igitur ventilatum est. primum manifestetur et deinceps in

¹) *praecipimus*. Edd. *praecipimus*. Quae vero sequuntur extant apud Mansi ibid. col. 622. — ²) *christianorum*. Edd. *christianissimorum*. — ³) *Imperatores*. Integer huius Epistolae textus hic non habetur in Edd. — ⁴) *religiosissimus*. Ita in Gr. ut monet Rusticus, et heic et in locis sequentibus. Al. vero versio habet, *beatissimus*. — ⁵) *voluerimus*. Ed. voluimus. — ⁶) *Nicea*, cum Gr. Al. versio, *nicena* synodo. — ⁷) *ut*, superfluum videtur. — ⁸) *totum*. Le-

ge, *tutum*. — ⁹) *Thalasis*, cum Gr. al. versio, *Thalassus*. Cf. Mansi ibid. col. 622. — ¹⁰) *proveantur*, cum Gr. Al. versio, *proveniant*. — ¹¹) *Iulius*, cum Gr. Al. versio, *Julianus*, heic et infra. Cf. quae supra adduximus p. 102. — ¹²) *lycedorum*. Lege, *Lycedorum*, cum Gr. Al. versio, *Lydiae*. — ¹³) *per ordinem*. Edd. quatenus secundo in loco secundum ordinem temporum. — ¹⁴) *Constantinopolim*. Edd. in regia urbe. — ¹⁵) *praecepit*. Edd. *praeceperunt*. —

dantur¹ quae superioribus acta sunt² synodis certa³ canones definiverunt. manifesta synodi firmaverunt excedere horum aliquid non debemus. Piissimus et christianissimus imperator noster obortis quidam praecepit hanc sanctam⁴ synodum congregari. Non ut fidem nostram exponamus quam exposuerunt olim patres nostri. Sed ut quaeramus quae nuper oborta sunt⁵ prius inquiri. et nos probare si consona sunt his quae a sanctis patribus definita sunt.⁶ Vultis fidem patrum sanctorum destruere? Sancta synodus dixit. Qui destruit anathema sit. qui descussit anathema sit. fidem patrum custodiamus.⁷ Dioscorus episcopus alexandriae dixit. Ego⁸ ad satisfactionem omnium et confirmationem obhortorum quae sunt patrum requiro qui in nicaena⁹ ephesi
 20 fuerunt. Sancta synodus dixit. Hoc mundum salvat. hoc fidem roborat.¹⁰ Dioscorus episcopus alexandriae dixit. Etsi duae dicuntur synodus.¹¹ sed in unam continent fidem. Sancta synodus dixit inpraetermissemus¹² omnia definiverunt patres qui transcenderit ea. anathema habet nemo addit neque detrahit.¹³ Dioscorus episcopus alexandriae dixit. quoniam voces vestras et deus acceptat. et vos eas decernitis firmas esse et deo placitas. in¹⁴ praeter

quae acta sunt vel decreta a patribus nostris qui in nicaea convenerunt. et qui istie congregati sunt. aut inquit aut curiose pertractat.¹⁵ anathema sit. Sancta synodus dixit. magno custodi fidei dioscorus archiepiscopus.¹⁶ Dioscorus episcopus alexandriae dixit. et aliud dico quod est timendum et horrendum. Si quid¹⁷ dicit peccans peccaret vir in virum et orabunt pro eo ad deum. Si autem in domum peccaverit. quis orabit pro eo? Si igitur spiritus sanctus consedit patribus.¹⁸ et statuit quae statuta sunt qui ea destruit. spiritus sancti refutat gratiam. Sancta synodus dixit. omnes hoc dicimus. anathema sit qui destruit. eiciatur qui destruit. Dioscorus episcopus alexandriae dixit. nemo format quae formata sunt. Sancta synodus dixit. iste¹⁹ voces sancti spiritus sunt custodi²⁰ canonum. per te videbunt²¹ patres custodi fidei.²² Helpidius²⁴ comes dixit. manifestatis quae decreta sunt erga sanctam fidem. et communi omnium voce consentiente et laudante vestrum vobis praesulibus decretum. Iubete virum venerabilem archimandritam eutychen. propter quem pronuntiata sunt quae decreta sunt. et qui²⁵ est causa universae actionis. et propter quem nobis²⁶ specialiter scriptum est

¹) *indantur*. Cetera manus corr. *inducantur*. —

²) *acta sunt*. Gr. add. *δικαια*; al. versio, *iure*. —

³) *certa*. Gr. *επισημα*. Alia versio *liquida*, alii codd. aliqua. — ⁴) *sanctam*, cum Gr. al. versio om. —

⁵) *oborta sunt*. Edd. add. « si convenient sanctorum » patrum statutis. Oportet ergo ea quae contigerunt. Huiusmodi omissio oborta est ex *ἐκαστοῦ τῶν* in graeco textu, ideoque Dionysio nostro interpretanti tribuenda. Ita enim habet Gr. *τὰ ἀνακύβντα, εἰ ἀναβαίνοντες τῇ; ἐρεθίσαν παρὰ τῶν ἁγίων τῶν πατέρων. ἡρπύ τοῖνυν ἰατρία τὰ ἀνακύβντα.* — ⁶) *sunt*. add. *aut.* —

⁷) *destruere*. Gr. *ἀνακυβνάζει*, al. versio, innovare. —

⁸) *custodiamus*. Hoc loco in Edd. legitur interloctio Patrum Chalcedonensium. — ⁹) *Ego*, cum Gr. al. versio, Et. — ¹⁰) *nicaena* ephesi Lege cum Edd. in *Nicaea* et in *Epheso*. — ¹¹) *roborat*. Edd. statuet. Dein rursus habent interruptionem PP. Chalcedonensium. — ¹²) *synodus*. Ex hoc loco et aliis supra relatis manifeste apparet usus huius vocis jux-

ta IV declinationem licet desit apud Porcellinum.

— ¹³) *inpraetermissemus*. Gr. *ἀπαρὰ εἰς*; al. versio plene. Vox peregrina et plane ignota Lexicographis. — ¹⁴) *detrahit* cum Gr. al. versio, *addat*. . .

minuat. — ¹⁵) *in*. Lege cum Edd. si quis. — ¹⁶) *pertractat*. Gr. *ἡ γῆραι, ἡ πόλεμος, ἡ ἀνακύβναι* — al. versio, aut inquit, aut desinit, aut retrahat. —

¹⁷) *archiepiscopus*. Lege, cum Gr. Dioscoro archiepiscopo al. versio. Magnus custos fidei Dioscorus archiepiscopus. — ¹⁸) *quid*. Lege, quis. Cf. I. Reg. II. —

¹⁹) *consedit*. Edd. add. sicut et manifeste consedit. Ea alia omissio *omoioteleutica*. — ²⁰) *iste*. Lege, istae. — ²¹) *custodi*, cum Gr. al. versio, custos, item et infra. — ²²) *videbunt*. Lege, *vivent* cum Gr.

Alia versio, vivunt. — ²³) *fidei*. Edd. referunt interruptionem PP. Chalced. (Maasi ibid. col. 627).

²⁴) *Helpidius*. Gr. add. *πρίβλεπος*, al. versio, venerabilis. — ²⁵) *qui*. Cetera manus male corr. quae. —

²⁶) *nobis*. Lege, vobis. —

adesse. et quae sibi placent docere sanctitatem vestram. Sancta synodus dixit. ordinate. ¹ Iuvenalis episcopus hierosolimitanus dixit. Rationabile est adesse virum venerabilem archimandritam. et suis negotiis uti. Et ingressus eutyche. R. ingressus eutyches. ² synodum. (p. 54. v.) Thalasius episcopus caesariensis cappadociae dixit. Competentes sibi actiones viri venerabilis archimandrites eutyches manifestet sanctae huic et magnae synodo. Eutyches archimandrites dixit. Ego me comendavi patri et filio et spiritu sancto et verbo veritatis vestrae iustitiae. et testes vos habeo fidei meae de qua et certavi vobiscum una cum sancto synodo quae ante vos istic congregata est. sicut testatur sanctitas. ³ Habeo autem in manibus et libellum fidei meae. iubete eum legi et confessionem fidei meae insertam in eo. Stephanus episcopus ephesinus dixit. Iustum est ut confessionis libellum ⁴ viri venerabilis archimandrites eutyches. ⁵ susceptus indatur ⁶ fidei gestorum. ⁷ Quibus oblatis iohannes presbyter et primicerius notiorum legit. beatissimae et deo amabili synodo universali convenienti apud ephesum metropolim ab eutyche archimandrita gratias agens ⁸ sancto deo praesenti dei ⁹ in qua pietas per vos confidentiam praesumpsit. ¹⁰ Doce vestram synodum quae mihi magis autem contra rectam fidem provenerunt. Animatus quidem a prima aetate in quiete sine strepitu usque ad senectutem peragere. et praeter perturbationem ¹¹ consistere. non ¹² permissus huius propositi frui effectus. sed etiam extremis fa-

ctione ¹³ circumdatus periculis. Quoniam secundum statutum prioris synodi ¹⁴ nihil recipere vel sentire ¹⁵ nicaenam fidem malui. Necessarium autem est ante cognitionem actorum ad satisfactionem vestrae sanctitatis quam habeo de sancto dogmate confessionem rursum manifestare. adtestante mihi deo. adtestante etiam vestra sanctitate. Cum qua et ipse semper secundum possibilitatem pro recta fide contra hereticos laboravi. Credo in unum deum patrem omnipotentem omnium visibilium et invisibilium creatorem. et in unum dominum iesum christum filium dei natum ex patre unigenitum. hoc est ex substantia patris. deum ex deo. lumen de lumine deum verum de deo vero. natum non factum. homouision patri. ¹⁶ per quem omnia facta sunt quae sunt in caelo. et quae sunt in terra. Qui ¹⁷ propter nos homines et propter nostram salutem descendente incarnatum inhumanatum ¹⁸ passum et resurgentem tertia die. ascendentem in caelos venientem iudicare vivos et mortuos et in spiritum sanctum. Dicentes autem erat quando non erat. et antequam nasceretur non erat. et ex nihilo ¹⁹ factus. vel ex alia substantia vel essentia. dicentes esse convertibilem aut mutabilem filium dei. Anathematizat catholica et apostolica aecclesia. Sic a superioribus et parentibus meis accipiens credidi. et credo. in ipsa enim et natus sum et statim consecratus deo. et suscepit me ipsius misericordia. et in hac baptizatus sum fide. signatus sum. et hactenus vixi orans ²⁰ in eadem perseverare. hanc fidem et memorate ²¹ quae nuper hic

¹) ordinate. Edd. consequens est. — ²) R. ingressus eutyches. desunt in Edd. ut superflua. Siglam vero R explicandam doctioribus amandamus. — ³) sanctitas. Adde, vestra cum Edd. — ⁴) libellum. Edd. confessionem et libellos. — ⁵) eutyches. Lege, Eutychie. — ⁶) indatur. Coeva manus, corr. indicatur. — ⁷) agens. Edd. ago. — ⁸) dei. Lege die. — ⁹) praesumpsit. Lege, resumpsit, Gr. ἀνέλαβεν, al. versio, recepit. — ¹⁰) perturbatione. Lege, perturbationem. — ¹¹) non. Adde, sum, cum Edd.

— ¹²) factione. Lege, factionis. Gr. ἐμμενῆς; al. versio, insidiantium. — ¹³) synodi. Edd. add. prioris vestri hic congregati sancti concilii. — ¹⁴) sentire. Adde, contra. Edd. contra eam quae in Nicaea a sanctis patribus fides est exposita. — ¹⁵) patri. Al. versio addit; id est unius cum Patre essentiae. — ¹⁶) qui, delendum ob seq. constructionem. — ¹⁷) inhumanatum. Lege, inhumanatum. — ¹⁸) ex nihilo. Edd. ex non extantibus. — ¹⁹) orans. cum Gr. al. versio, opto. — ²⁰) memorate, Lege, memorata. —

habita et sancta synodus confirmavit. Cui
 praefuit sanctae memoriae pater noster
 episcopus cyrilus. et statuit praeter hanc
 addentem aliquid aut sentientem aut do-
 centem (p. 55. r.) ultionibus quae tunc ac-
 tis statute erant subiungere. Quorum exem-
 plaria in codice direxit mihi. commemo-
 ratus pater noster episcopus cyrilus
 quem¹ in manibus habeo. Subiiciens igitur
 me ipsum sancta² synodo. et statutum
 eius hactenus custodivi³ et omnes sanctos
 patres. sicuti et vestra sanctitas ortho-
 doxos habui et fideles et magistros mihi
 proposui. Anathematizans manni⁴ et
 valentinum. apollinarem. et nestorium.
 et omnes hereticos usque ad simonem
 magum. Et dicentes carnem domini et
 dei nostri iesu christi de caelis descen-
 disse.⁵ Secundum istam fidem. et bi-
 bens⁶ et perseverans orationibus. accusa-
 tionem pertulit⁷ factiosi.⁸ ab eusebio epi-
 scopo dorsileorum. dantem libellum contra
 me religioso viro episcopo flaviano.
 et illis qui tunc pro diversitate ne-
 gotiorum suorum constantinopolim morabantur.
 hereticum me contumeliosae apud eos
 pronuntiant. Nulla autem speiatae
 hereseos libellis inserente. ut inopin-
 ate examinationis certamine linguae
 secutas solet⁹ perturbatus lapsus in pec-
 catum cadere¹⁰ novitate sermonis. Me ergo
 ex accusatione libelli memoratus venerabilis
 episcopus occurrere ad satisfactionem
 accusatoris iubebat. qui equidem
 accusatori plurimum coherens et prope
 eiecerat indivisus opinatus me in

monasterio perseverante non occurrere.
 et propter hoc non condemnari non occurrere.
 et propter hoc condemnari non occurrere.
 me; quibus affuit et reliqua. inter cetera ad locum.¹¹ Flavianus
 episcopus constantipolitanus dixit. iste
 accusatorem habuit eusebium iubente
 eum adesse.¹² Helpidius vir spectabilis
 comes dixit. divinus¹³ imperator complens
 primum ordinem legum cuius¹⁴ est inventor
 et custos. praecepit qui olim iudicaverant
 loco esse iudicandum et doctrine locum non
 habere. Nec vobis fidutiam dantibus¹⁵ ad ea
 autem quae nuper dicta sunt a viro venerabili
 archiepiscopo flaviano illud doceo. accusator
 quidem et accusationes suas implevit.¹⁶
 Nunc igitur vos convenistis de iudicibus
 iudicare. non ab initio personam accusatoris
 accipere. et perturbationis initium aliud
 facere. Praecipite igitur si placet per
 ordinem omnia recenseantur quae in hoc
 negotio acta sunt. secundum quod vobis
 fuerit virum. Dioscorus episcopus alexandriae
 dixit. ordinate docuit. Helpidius dixit.
 unde dato libello et relicto¹⁷ legantur
 etiam quae apud constantinopolim. de hoc
 ipso commoto negotio acta sunt. dicant
 autem et praesentes venerabiles episcopi
 si hoc eis placet. Iuvenalis episcopus ierosolymitanus
 dixit. legitima est ista sententia sanctitatis
 tuae unde rationabile est quae acta sunt
 recenserit. Stephanus episcopus ephesenus
 dixit. Iusta est interlocutio beatissimi et
 deo amantissimi patris nostri archiepi-

¹) quem, cum Gr. alia versio quae. — ²) sancta, Lege, sanctae. — ³) custodivi, Edd. interruptiones PP. Calched. exhibent. (Cf. Mansi ibid. 631). — ⁴) Manni, Lege, Mannem. — ⁵) descendisse, Edd. rursus longam interlocutionem PP. Calched. inserunt. (Cf. ibid. a col. 634 ad 639). — ⁶) bibens, Lege, vivens. — ⁷) pertulit, Lege, pertuli. — ⁸) factiosi, Edd. ex insidiis. — ⁹) secutas solet, Lege sic ut assolet. — ¹⁰) cadere, Lege, caderem. — ¹¹) ad locum. Hiscе verbis compiler noster designat omissam posteriorem partem prolxi libelli Eutyctis, quem Cf. apud Mansi ibid. a col. 639 ad

643. — ¹²) adesse, Edd. add. aliam interlocutionem PP. Calched. — ¹³) divinus, Gr. divinissimus, ut notavit Rustiens; alia versio, sacratissimus. — ¹⁴) cuius, cum Gr. et alia versione iuxta antiquissimis Codd. Paris. et Bohier. At apud Mansi, quorum. — ¹⁵) dantibus, Hic ponenda interpunctio, deinde legendum Ad. — ¹⁶) implevit, Adde cum Edd. « et ut arbitratu est, vici; et iudex accusatoris » causam jam in senetipsum transtulit, sicut et « in profanis legibus custoditur. » — ¹⁷) relicto, deest in Edd. ut superfluum. — ¹⁸) relicto, Lege, relecto. —

scopi dioscori. hoc fiat. Osius ¹ episcopus afrodisiados dixit. Iusta est et legitima interlocutio venerabilis sancti archiepiscopi dioscori ut legantur quae in causa acta sunt apud constantinopolim. Thalasius episcopus caesariensis cappadotiae dixit. Ordinis est ut interlocutionibus vestrae beatitudinis satisfiat unde proferantur (p. 55. v.) cartae quae legi debeant apud sanctam synodum. Eusebius episcopus inciranus ² dixit. et mihi placet ut secundum sententiam beatorum patrum fiat lectio gestorum. Diogenes similia et caeteri ³ Sancta synodus dixit. omnes volumus legi quae facta sunt. legantur quae acta sunt. Dioscorus episcopus alexandriae dixit. Dicat et vir venerabilis episcopus iulius servans locum beatissimi episcopi romanae ecclesiae leonis. Si consors est sanctae synodi. et vult etiam ipse legi quae acta sunt apud constantinopolim de hoc negotio. Iulius episcopus servans locum beatissimi episcopi romanae ecclesiae leonis. interpretante eum florentio episcopo lydorum dixit. hac ratione volumus gesta relegi. Si prius quae a beatissimo papa nostro directae sunt recitentur. Hilarus diaconus romane ecclesiae interpretante eum florentio episcopo lydorum dixit. Quoniam et beatissimus papa nostro ⁴ leo recensitis sibi hisdem gestis ⁵ quaeritis legi direxit. ⁶ quod ⁷ dicente eutyches archimandrita dixit. Hii qui directi sunt venerabiles viri a venerabili beatissimo archiepiscopo leone roma ⁸ ad sanctam vestram synodum suspecti mihi sunt. manserunt enim apud vi-

rum venerabilem episcopum flavianum. et panderunt ⁹ apud eum. et ab eo foti sunt. et omni consolatione eius usi sunt. Rogo igitur vestram beatitudinem si quid praeter iustitiam fit ab eis. hoc mihi praedudicium non ferat. Dioscorus episcopus alexandriae dixit. Ordinis est et rationis ante legi quae de negotio acta sunt. hac ¹⁰ deinde litterae deo amabilis episcopi romani. unde secundum placitum sanctae synodi legantur quae acta sunt. Iohannes presbyter et primicerius notariorum dixit. Praecepit magna et sancta synodus vestra. quae apud constantinopolim acta sunt recenseri negotii quod in manibus est. Quoniam igitur protulit haec vir venerabilis episcopus constantinopolitanus flavianus. obtulit autem exemplar ¹¹ vir venerabilis archimandrites eutyches relegam ¹² sicut praecipitis. Constantino ¹³ flavio zenonis et postumiani viris clarissimis VI idus novembris apud constantinopolim romae ¹⁴ congregata sancta et magna synodo et sequentia. ¹⁵ Et cum relegeretur prius libellus eusebii adversum eumtychem. Sancta synodus apud ephesum ¹⁶ dixit semper memoriae ¹⁷ cyrilli. Dioscorus et cyrillus unam fidem habent. Sic sentit universa synodus. cyrilli ¹⁸ aeterna memoria qui ¹⁹ destruit anathema. Si quis inquirat anathema. maledictus additor. maledictus retractor. maledictus invocans ²⁰ vocem imperatri. ²¹ Iulius episcopus vicem agens episcopi romani interpretante eum florentio episcopo lydorum dixit. Apostolica sedis ista sentit. Sancta synodus dixit. et uni-

¹) Osius. Lege cum Edd. Cyrus. — ²) inciranus, Lege, anciranus. — ³) similia et caeteri. En formula compendiandi Dionysio nostro familiaris, ad supplendam omissionem nominum caeterorum Episcoporum, qui habentur apud Mansi ibid. col. 646-47. — ⁴) nostro. Lege, noster. — ⁵) gestis. Adde cum Edd. quae nunc. — ⁶) direxit. Adde, cum Edd. epistolam quam scripsit. — ⁷) quod. Lege, quo. — ⁸) roma. Lege, romae. — ⁹) panderunt, Lege, prandiderunt. — ¹⁰) hac, Lege, ac. — ¹¹) exemplar. Edd. et similia. — ¹²) relegam. Edd. recitabimus. — ¹³) constantino. Lege consulibus. — ¹⁴) romae. Edd.

in christianissima et regia urbe Constantinopoli nova Roma. — ¹⁵) et sequentia. Hic incipit Breviarium Actorum Constantinopolitanam Synodi, per summa tantum capita, a compilatore nostro confectum. Integre tamen referuntur interruptiones Latrocinii Ephesini. — ¹⁶) ephesum. Edd. add. exclamans. — ¹⁷) memoriae. Lege, memoria. — ¹⁸) cyrilli, cum Gr. alia versio, Cyrillo. — ¹⁹) qui. Edd. si quis. — ²⁰) invocans. Lege, innovans. — ²¹) imperatri. Lege, imperatori. Gr. τὰς φωνὰς τοῦ Βασιλέως. Al. versio, voces nostras imperatori. —

versalis synodus ista sentit: ¹ Iohanes presbyter et primicerius notariorum reliqua libelli legit quae athanasii maioris gregorii. et gregorii. attici. procli sanctorum episcoporum et reliqua. Idem primicerius notariorum legit. ² consulatu flavii zenonis et potumiani ³ virorum clarissimorum pridie idus novembris apud constantinopolim congregata synodo in praedicta civitate. residente ⁴ sancto archiepiscopo. (p. 56. r.) flaviano in secretario episcopi Eusebius episcopus dorsileorum dixit interpellans beatitudinem vestram et reliqua inter cetera: ⁵ Et cum legeretur ad petitionem eusebii dorsileorum episcopi ad nestorium epistola cyrilli sedata mense; in dictione quarta decima: ⁶ Quae cum legeretur eustasius episcopus veratensis ⁷ dixit: Lectis sacris litteris necessarium est manifestare vestrae sanctitati quoniam praestitit deus sanctae memoriae patri nostro archiepiscopo alexandriae cyrillo. ut eo vivente de eius scriptis ab his qui non recte bene locuta senserunt. ut ipse per sapientissimam doctissimam linguam suam manifestaret voluntibus pervertere bene propositam doctrinam et sequi suam pietatem omnibus suadere: ⁸ Sed aliis quibusdam de his quae nuper lectae sunt litteris in dubium vocare disponentibus sensum sanctissimi viri rursus necessitatem habuit immo desiderium universali ⁹ enim tempus suum in hanc consumpsit pietatis laborem. seip-

sum interpretari. et intentionem suam manifestare et clare omnibus facere de quibus ad sanctae recordationis episcopos acacium melinensem et valerianum iconii. et successum ¹⁰ diocaesariae isaurorum provinciae quaeammodum oportet intellegit. ¹¹ et nuper iectas ¹² epistolas. et adventus domini nostri reverentia. ¹³ adiacet. ¹⁴ autem et hoc aliis ad eosdem beatissimos episcopos litteris non oportet. Igitur ¹⁵ duas naturas intellegi. ¹⁶ sed unam naturam verbi incarnatam. et hanc eius vocem sanctae memoriae beati athanasii corroborari testimonium ¹⁷ idest. ¹⁸ iohannis presbyter et primicerius notariorum reliqua gestorum legit: ¹⁹ Eusebius episcopus haec me sentientem et reliqua. et cum interlocutio seleuci metropolitanae ²⁰ asiae lege retur. sancta synodus apud ephesum dixit: Nemo duo dicit dominum post unionem non fuit tamasiae ²¹ episcopus indivisum non dividit: ²² Haec nestorius sensit. sic nestorius sensit: ²³ Non est amasiae synopsis est. Dioscorus episcopus alexandriae dixit. paulisper tacete. audiamus alias blasphemias. quid accusamus nestorium solum. multi nestorii. Iohannes presbyter et primicerius notariorum dixit. ex his quae leguntur illud notemus quod fidem aliam praeter eam quae exposita in nicaena ²⁴ est. et hic corroborate ²⁵ ante hoc ediderunt talia dicentes: Olimpius episcopus euuazon ²⁶ dixit. si intalium ²⁷ fides habet

¹) sentit. Prosequitur Breviarium Cp. Synodi. Cf. Mansi ibid. 654. — ²) legit. In Edd. (ibid. 658.) post interpellationem PP. Calched. hic incipit, Actio secunda Cp. Synodi. — ³) potumiani. Lege, Postumiani. — ⁴) residente. Lege, praesidente. — ⁵) inter cetera. Prosequitur Breviarium ut supra. — ⁶) quarta decima. Edd. mense Mechir indictione decima tertia. At alii Codd. et Ed. Crabbi habent Indict. XIV. — ⁷) veratensis. Edd. Eustathius episcopus Beryti. (Cf. Mansi ibid. 675.) — ⁸) suadere. Lege, suaderet. — ⁹) universali. Lege, universale. — ¹⁰) successum. Edd. Successum. At nostrae lectioni suffragantur omnes vett. libri et Edd. et Rusticus. — ¹¹) intellegit. Lege, intelligi. — ¹²) iectas. Lege, lectas. — ¹³) reverentia. Lege, reve-

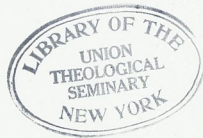
rentiam. — ¹⁴) adiacet. Lege, adiecit. — ¹⁵) Igitur. Lege, Non oportet igitur. — ¹⁶) intellegi. Lege, intelligere. — ¹⁷) corroborari testimonium. Lege cum Edd. corroboravit testimonio. Hic cursus aliae interlectiones PP. Calched. occurrunt in Edd. — ¹⁸) Idest. Lege, Item. — ¹⁹) legit. Prosequitur Breviarium de his quae habentur apud Mansi a col. 678 ad col. 686. — ²⁰) metropolitanae. Lege, metropolitani. — ²¹) tamasiae. Lege, Amasiae. — ²²) dividit. Lege, divide. — ²³) sic nestorius sensit, desunt in Edd. — ²⁴) nicaena. Lege, Nicaea cum Edd. — ²⁵) corroborate. Lege, corroborata. — ²⁶) euuazon. Gr. Εὐζών: alia versio. Evazorum. Omnes vett. Codd. et Edd. Evazon. — ²⁷) intalium. Lege, initium. —

ex gestis. qui dederunt initium sint anathema: Idem presbyter et primicerius notariorum. reliqua legit¹ vir venerabilis episcopus saturninus marciopolitanus² metropolim dixit: Si quis aliter sentit et cetera. et cum aetherici ismirnei³ episcopi sententia legeretur aethericus episcopus smirneus dixit: Ego ista non dixi: Dioscorus episcopus dixit. quid dicit: Iohannes presbyter et primicerius notariorum dixit: Falsi arguit: Dioscorus episcopus dixit: Doceat vir venerabilis episcopus aetherius quae volet: Aethericus episcopus ismirneus dixit. repente ingressus sum constantinopolim. Consideravi⁴ autem (p. 56. v.) auditores deinde hunc ipsum monachum cum ipsis⁵ dicit domne subscribe: Dixi ego⁶ interim permittite videamus⁷ audivimus ipsius manifestata quaedam postea dixit expone ego dico⁸ exponere non possum. vere autem novi. sed non possum dicere. tamen dico. Si quis non credit sicut recenti decem et octo et qui ephesi fuerunt anathema sit et hic in futuro: Dioscorus episcopus dixit: Haec ergo quae lecta sunt falsa sunt: Aethericus episcopus dixit: Nescio ego: Dioscorus episcopus dixit: Praeter hoc nihil dixi: Aethericus episcopus dixit. non: Dioscorus episcopus dixit: Audisti igitur quae ante dicta sunt:⁹ Aethericus episcopus dixit. audivi: Dioscorus episcopus dixit. et non ea dixisti. aethericus episcopus dixit non: Dioscorus episcopus dixit: Certa est prosecutio¹¹ praesentis reciten-

tur reliqua:¹² Idem presbyter et primicerius notariorum legit: Reverentissimus episcopus valerianus dixit: Ego confiteor duas naturas in christo. et reliqua: Idem presbyter et primicerius notariorum relegendit.¹³ praesidente beatissimo et sancto archiepiscopo flaviano considente cum eo sancta synodo in secretario episcopii die tertia¹⁴ mensis novembris. quinta decima consulibus.¹⁵ Vir venerabilis episcopus eusebius dixit. quartus hodiae transactus est dies ex quo adii vestram beatitudinem et reliqua: Idem presbyter et primicerius notariorum legit¹⁶ die sabbatorum qui est XX^a novembris mensis. considente sancta synodo in secretario episcopii. eusebius episcopus dixit. in quibus scripto culpavi eutychen presbyter¹⁷ et archimandritam rogo vestram beatitudinem necessarium¹⁸ mihi in causa a me contra eum mota. iubete adesse synodi vestri¹⁹ in secunda feria in qua se ille affuturum promisit. et reliqua: Idem presbyter et primicerius notariorum legit:²⁰ Congregata synodus²¹ propositis sanctis et tremendis evangeliis et praesidente sancto archiepiscopo flaviano in secretario ex statuto tempore diae secunda quae est novembris mensis vicesima secunda: Asterius presbyter et primicerius notariorum²² dixit et reliqua. et cum commonitorium sacrum directum ad synodum constantinopolitanam et magni silentiarii legeretur: Sancta synodus apud ephesum²³ dixit: Multi anni imperatoribus magna fi-

¹) legit. Cf. Mansi ibid. col. 687. — ²) marciopolitanus. Lege. Marciopolitanus. — ³) ismirnei. Lege. Smyrnei. — ⁴) Consideravi, cum Gr. et Codd. Paris. et Bohier. Male alia versio apud Mansi: « accedebant » ad me auditores ducentes hunc i. m. » — ⁵) ipsis. Adde, et, cum Gr. — ⁶) dixi ego. Edd. dico et ego. — ⁷) videamus. Adde, si quae, cum Edd. — ⁸) dico, cum Gr. Al. versio, dixi. — ⁹) dixi. Lege, dixisti. — ¹⁰) sunt. Edd. add. a te. — ¹¹) prosecutio. Edd. quae a praesente viro deposita sunt. — ¹²) reliqua. Cf. rursus interruptionem PP. Calched. apud Mansi col. 690. — ¹³) relegendit. In Edd. incipit Actio III Cp. Synodi. (ibid. 698). — ¹⁴) die tertia. Edd. feria secunda. — ¹⁵) consulibus. Edd.

add. consuluat supra scripto. — ¹⁶) legit. Hic in Edd. incipit Actio VI Cp. Synodi. (ibid. 723). Versio autem huiusmodi et seqq. Actionum differt omnino ab ea, quam supra p. 70 et seqq. edidimus. Hinc argumentum certissimum habemus, quod Dionysius noster directe ex ipsis authenticis graecis gestis Ephesini Latrocinii haec transtulerit. — ¹⁷) presbyter. Lege, presbyterum. — ¹⁸) necessarium. Edd. necessarios. — ¹⁹) synodi vestri. Lege, synodo vestrae. — ²⁰) legit. In Edd. (col. 730) incipit Actio VII Cp. Synodi. — ²¹) synodus, Lege, synodo. — ²²) primicerius notariorum. Edd. et notarius. — ²³) apud Ephesum. Cf. Mansi col. 734. —

des: Imperatoris oboediendum fidei multi anni imperatorum. multi anni orthodoxorum imperatorum pio. et orthodoxo. pio et imperatori magnifici imperatori.¹

5 Audite sancti patres. gratias agimus orthodoxis imperantibus. Incipit legere iohannes presbyter et primicerius notariorum: Sanctus archiepiscopus dixit. florentium fidelem omnes novimus et cetera: Et cum legeretur prosecutio eusebii episcopi dicentis eutychem² incarnationem et homousion. nobis dicis christum secundum carnem.³ sancta synodus apud ephesum dixit: Tolle incende eusebium.

15 iste vivus ardeat. iste in duo findatur. sicut divisit dividatur: Dioscorus episcopus alexandriae dixit. tollerabile vobis hoc verbum est: Et post incarnationem duas naturas dicere.⁴ Sancta synodus dixit.

20 anathema dicenti: (p. 57. r.) Dioscorus episcopus dixit. quoniam et voces vestrae mihi necessariae sunt et manus. qui non potest vociferare manum proferat: Sancta synodus dixit. qui duos dicit? anathema

25 sit.⁵ Idem presbyter et primicerius notariorum legit: Idem eutyches presbyter dixit: Ego non veni disputare et reliqua: Et cum legeretur interlocutio sancti episcopi flaviani. quorum patrum dic per temetipsum. quid opus habet⁶ cartam: Iohannes episcopus ephesia.⁷ apud ephesum dixit. cum abisset et non sperare venire. ad consensum omnes⁸ illi humanitas promittebatur. quia putabatur

30 non addesse. quoniam vero affuit. tum

omnis impiaetas in experimentum ducitur: Idem presbyter et primicerius notariorum reliqua legit.⁹ Idem eutyches presbyter dixit: Sic credo et adhoro patrem cum filio. et filium cum patre et spiritum sanctum cum patre et filio: Confiteor autem incarnatam praesentiam factam ex carne virginis mariae.¹⁰ et incorporasse seipsum¹¹ propter salutem nostram: Sic confiteor coram patre et filio et sancto spiritu et vestra sanctitate: Dioscorus¹² episcopus dixit. quoniam dicit sanctitas vestra haec est fides patrum. quae fides. dum exposuit ut quis.¹³ sancta synodus dixit eutyches: Nam eusebius impius est: Dioscorus episcopus dixit. audistis fidem eutychetis archimandrites: Ecce vobis omnibus intentio eius perspicua facta est: Idem presbyter et primicerius notariorum reliqua gestorum legit.¹⁴ Sanctus archiepiscopus dixit: Confiteris homousion patri secundum deitatem. et homousion matri secundum humanitatem eundem unum filium dominum nostrum iesum christum: Eutyches presbyter dixit: Ego quoniam commendavi me et reliqua.¹⁵ Et cum legeretur eutychetis prosecutio dicentis. Confiteor ex duabus naturis fuisse dominum nostrum ante unionem: Post vero unionem unam naturam confiteor: Dioscorus episcopus dixit: Consentimus¹⁶ et nos omnes: Sancta synodus dixit. consentimus¹⁷ Idem presbyter et primicerius notariorum percurreit reliqua gestorum: Id est sancta synodus apud

¹) imperatori. Edd. multos annos Imperatori. ²) eutychem. Edd. Custodibus fidei multos annos orthodoxis Imperatoribus multos annos. ³) Pio et orthodoxo pio Imperatori, pontifici Imperatori. Quo loco Rusticus adnotat: Male Imperatori Pontifici. — ⁴) eutychem. Lege, ad Eutychem, et adde cum Edd. (col. 738). Confiteris duas naturas post incarnationem? — ⁵) carnem. Edd. add. an non? — ⁶) dicere? — ⁷) sit. Edd. inserunt Calched. interlocutiones. — ⁸) habet. Lege, habes, cum Edd. — ⁹) ephesia. Gr. Ηφαίστου: al. versio Hephesti. — ¹⁰) consensum omnes. Lege, consensum, omnis. — ¹¹) legit. Quae sequuntur ad Acta Cp. Synodi pertinent. — ¹²) mariae. deest in

Edd. qui habent, sanctae virginis. — ¹³) seipsum. Edd. add. perfecte. — ¹⁴) Dioscorus. Quae sequuntur ad Latr. Ephesin. spectant. Attamen haec ob *ἐκτελέσας* omissa, addenda sunt: Dioscorus episcopus dixit: Admittimus hanc vocem. Sancta Synodus dixit: Haec fides patrum. — ¹⁵) dum exposuit ut quis. Edd. quam quis exposuit? — ¹⁶) legit. Etiam in al. versione haec leguntur licet inter uncinos posita quae in Gr. desunt, nempe, (Iohannes presbyter et primicerius notariorum reliqua recitavit). — ¹⁷) et reliqua. Cf. Mansi col. 743. — ¹⁸) Consentimus. Edd. add. his. — ¹⁹) consentimus. Edd. add. interlocutiones PP. Calched. —

constantinopolim dixit. oportet te manifeste confiteri. et anathematizare omnis' contrarium his quae nuper lecta sunt dogma' Eutyches presbyter et reliqua' 2
 5 Et cum legeretur interlocutio basili episcopi isauriae dicentis. nisi duas naturas dixeris et post unionem commixtionem dicis et³ confusionem. Exurgens idem basilius isauriae episcopus dixit. Hanc quam
 10 dicunt me dixisse non dixi iisdem verbis non intellego ista me dixisse. Dicente autem monacho ex duabus naturis dico dominum nostrum iesum christum. Post autem unionem unam esse naturam et
 15 non addente incarnationem. scio dixisse. quod si dixeris ex duabus naturis. post autem unionem dixeris unam et non addideris incarnationem. intellegeris commixtionem dicere et confusionem. Sin autem
 20 addideris incarnationem haec dices quae et patres nostri manifestae. quoniam⁴ quod secundum expositionem patrum aliud quidem est divinitas ipsius id est. unius domini nostri iesu christi. Aliud autem ca-
 25 ro eius quae est ex matre (p. 57. v.) iuvenalis episcopus dixit. Haec ergo vox facta⁵ est. Basilius episcopus dixit. non memini me dixisse. neque novi me dixisse. idem presbyter et primicerius notario-
 30 rum reliqua percucurrit. et cum germani⁶ presbyteri et archimandritae subscriptio legeretur eutyches presbyter et archimandrites apud ephesum dixit. quaedam gestorum lectorum falsa sunt. et sunt
 35 quae de his acta sunt. rogo haec recitari. Iuvenalis episcopus dixit suscepta relegantur et inserantur fidei gestorum. Io-

hannes presbyter et primicerius notariorum legit. Exemplum gestorum factorum idibus aprilibus apud constantinopolim. flabio⁷ protogene et qui fuerit nunciatus. divina iussione residente. in maiore porticus ante⁸ ecclesiae flaviano viro venerabili episcopo istius splendide civitatis Florentio magnificentissimo ex praeue et praetori⁹ sexies et consulibus patritio. Thalassio viro venerabili episcopo caesariensi provinciae cappadotiae. eusebio anquirano.¹⁰ seleuco. ameseno.¹¹ basilio. saleucia. isauriae alexandro. tamenno.¹² provinciae scithyae. marino. simmadensi.¹³ mliptongo. iulio politano. actio. ariaratenno. et reliquis presentem ama¹⁴ viro spectabili comite. et proximo sacri scrinis¹⁵ libellorum et sacrae cognitionis. macaemonius spectabilis tribunus et referendarius dixit. VI iduum aprilium a sacris mandatis iussus sum religiosos episcopos fidem antehac factorum gestorum de negotio quod inter flavianum episcopum et eutychen archimandritem movetur inquiri¹⁶ quod in praesenti nihilominus fieri imperialis praecepit auctoritas. Flavius florentius magnificentissimus dixit. quae acta sunt prosecutionem¹⁷ spectabilis referendarii praesentem¹⁸ synodo relegantur. Et posteaquam prolata est scheda de sacro scrinio libellorum et sacrae cognitionis a iona¹⁹ viro devoto exceptore eiusdem scrinii lectum est. Flavio protogene viro clarissimo et qui fuerint nunciatus. consulibus VI idus aprilis²⁰ apud constantinopolim divina iussione residentibus in sanctissimo ca-

¹) omnis. Lege, cum Edd. omne. — ²) et reliqua. Cf. col. 746. — ³) et, deest in Edd. — ⁴) incarnationem. Edd. add. et inhumanatam, item et bis paulo infra. — ⁵) manifestae quoniam. Lege, quoniam manifeste. — ⁶) facta. Lege, falsa cum Edd. — ⁷) germani. Cf. Edd. col. 754 ubi tamen post Germanum presb. et archim. legitur Marcelli subscriptio. Item Cf. supra p. 77. ubi deest Germani subscriptio. — ⁸) flabio. Lege, Flavio. — ⁹) porticus ante. Lege, porticus sanctae, cum Edd. — ¹⁰) ex praeve et praetori. Lege cum Gr. ἀπὸ ἐπαρχῶν πόλεως, καὶ ἀπὸ ἐπαρχῶν

χῶν πραιτωρίων. Al. versio, ex praefectis urbis, et ex praefectis praetorio. — ¹¹) anquirano. Lege, Ancyranus. — ¹²) ameseno. Lege, Amaseno. — ¹³) tamenno. Lege, Tomitano. — ¹⁴) marino simmadensi. Lege, Mariniano Synnadensi. — ¹⁵) presentem ama. Lege, praesente Mama. — ¹⁶) scrinis. Lege, scrinii. — ¹⁷) inquiri. Lege, inquirere. — ¹⁸) prosecutionem. Edd. in prosecutione. — ¹⁹) praesentem. Lege, praesente. — ²⁰) a iona. Edd. a iohanne. — ²¹) VI idus aprilis, cum Gr. Alia versio, quinto Iduum Aprilis. —

tholicae ecclesiae baptisterio. thalasio¹ episcopo. caesariensi. eusebio anciritano constantino melipertensi² basilio seleucia³ et reliquis. macedonius vir spectabilis tribunus. et referendarius dixit. Eutyches vir venerabilis archimandrites oblati precibus divinitati imperiali² docuit se antehac invenisse et reliqua quae⁴ sacris scriniis habentur. patricius dixit. prae-
 10 ces viri venerabilis eutyches⁴ prolate relegantur. et vir clarissimus tribunus et notarius. et referendarius doceat. Si qui observat⁵ pro persona agentis⁶ eiusdem venerabilis monachi. et priusquam lege-
 15 rentur machedonius vir venerabilis clarissimus tribunus et notarius. et referendarius dixit. Observant qui pro persona monachi possint dicere. patricius dixit. quid placet de hoc venerabilibus episcopis⁷ Eusebius episcopus dorsoleorum dixit. Si per procuratorem dicit. iubete me
 20 abscedere⁸ (p. 58. r.) Patricius dixit. quod praecepit imperialis auctoritas omnimodo custodiendum est. Unde si consen-
 25 tiunt venerabiles episcopi ut intromittantur isti qui pro persona venerabilis monachi agere parati sunt dicant. Me-lyptongus episcopus dixit. Huiusmodi facta accusatione legitimum⁹ adesse accusatorem praecipuae cum non sine periculo huiusmodi fiant accusationes. Nec
 30 fortuitum¹⁰ est de quibus agitur. quoniam piissimus imperator ex avorum traditione continere consuevit orthodoxam fidem
 35 et canones omnino non vulnerare. sed magis custodire invulneratos¹¹ oramus referri ad ipsum. et si praecepit¹² criminalem causam agere alterum pro altero et hoc ammittimus¹³ quamvis¹⁴ universalis
 40 iussa est fieri synodus et reservatur sum-

ma negotii illi synodi¹⁵ et directi sunt pluri-
 rimi. et iustum est plissimi imperatoris praecepta terminare. patricius dixit. quid sibi de hoc tribunus et notarius mandatum est¹⁶ prosequatur. Machedonius referendarius dixit. Piissimus dominus noster advertens quaeammodum condemnatus est praedictus vir iussit pro ipso omnimodo directos intromissos cognoscere. Lectis cartis in quibus quae ab ipso dicta sunt vel ab eo vel a religiosissimo episcopo flaviano. patricius dixit simplex est quod dicitur et propterea illi ingradientur et eorum praesentia praeces relegantur. Et cum ingressi fuissent. in medio steterunt. Constantinus eleusinus et constantinus¹⁷ viri venerabiles monachi. Machedonius tribunus dixit. Sanctum evangelium proferatur. oportet me dicere omnia quae iussa sunt ab eorum pietate. Praecepit igitur qui tunc aderant sanctos episcopos iureiurando dicere si vera sunt gestorum lectorum. prosecutiones quae ex utraque parte prolatae sunt. Basilii episcopus seleucia³ dixit. hactenus nescimus iusiurandum prolatum esse episcopis. Sed mandatum est¹⁸ a domno nostro salvatore christo non iurare neque per caelum quoniam sedes est dei. neque per terram quoniam scabellum pedum eius. Neque per capud aliquem iurare quoniam nemo potest capillum a deo procreatum ordinare¹⁹. Unusquisque autem quasi altario adstans timorem dei habens ante oculos et conscientiam propriam custodiens puram deo quae sunt eorum aut quae habet in memoriam²⁰ nihil praetermittere. Patricius dixit. sicut semel dictum est precum lectio percuratur. per eundem virum devotum ex-

¹) thalasio. Edd. Thalassio. — ²) divinitati imperiali, cum Gr. teste etiam Rustico. Alia versio (col. 762) sacratissimo imperatori. — ³) quae. Adde, in. — ⁴) eutyches. Lege, Eutycheis. Edd. add. monachi. — ⁵) observat. Lege, observant cum Edd. — ⁶) agentis. Lege, agentes. — ⁷) legitimum. Adde, est. — ⁸) fortuitum. Gr. ὁδὴ γὰρ ἀπὸ τοῦ, ὁδὴ ὡς ἔργον. Al. versio, Nec enim leve, ac transitorium.

— ⁹) sed magis custodire invulneratos, desunt in Edd. — ¹⁰) praecepit, Lege, praeceperit. — ¹¹) ammittimus. Lege, admittimus. — ¹²) quamvis, cum Gr. Alia versio, quia. — ¹³) synodi. Lege, synodo. — ¹⁴) mandatum est. Edd. mandatum esse cognoscit. — ¹⁵) Constantinus. Lege, cum Edd. Constantinus. — ¹⁶) est. Edd. add. nobis. — ¹⁷) ordinare. Edd. facere. — ¹⁸) memoriam. Lege, memoria. —

ceptorem lectum est: Piissimis et christianissimis imperatoribus nostris theodosio et valentiniano perpetuis augustis. eutyches archimandrites: Omnium mihi
 5 post deum salutis¹ manifestatio facta est. piaetas vestra. in nullo negotio praetermittens vel quae de fide sunt vel de his quae contra me calumniose mota sunt faci-
 10 quae confecta sunt a sancto flaviano adversum me legi externa die et repperi contraria hic² quae acta sunt carthae indita. neque enim ea quae contra me dixit inserta sunt. neque ea quae ego dixi inse-
 15 ruerunt actis: Rogo itaque et vestram serenitatem consuetam orthodoxam fidem defendentem et opinionem exiguitatis meae dignare sancire. religiosissimos episcopos qui tunc congregati sunt et notarios
 20 ipsius religiosissimi flaviani. et eos qui missi sunt ab ipso religiosissimo clerici³ ad vocandum me in concilium. et virum venerabilem athanasium sancti basilii
 25 diaconum convenire praesente sancto episcopo thalassio ut ipsi interrogati dicant veraciter quae noverunt⁴ Sollemniter gratias ago domino nostro et deo omnium christo. et vestrae piaetati: Idem devotus
 30 exceptor dixit. est et divino⁵ annotatio in lectis praecibus sacratissimi et piissimi imperatoris nostri: Patricius dixit. cum veneratione legantur per eun-
 35 dum exceptorem lectum est. prosequantur apud venerabiles episcopos qui iam dudum convenerunt necnon et apud reli-
 40 giosissimum episcopum thalassium ut apud eum praesentibus omnibus de quibus praeces leguntur.⁶ negotii veritas requiratur: Flavianus episcopus dixit: Viri
 40 venerabiles diaconus.⁷ asterius et aetius

nonnus et asclepiades. et procopius intersint: Et cum in medio stetissent supradicti diaconi: Patricius dixit. Praesentibus omnibus gesta per ordinem relegantur. et antequam proferantur aetius diaconus et notarius dixit: Nescimus⁸ cur vocati sumus: Patricius dixit. venerabiles diaconi et notarii episcopi flaviani. gesta quae in hoc negotio facta sunt proferantur⁹ legenda: Aetius diaconus et notarius dixit. Nec causam novimus cui. assumus. nec quare gestorum exigimur¹⁰ actionem: Idcirco dubitamus. et ideo rogamus scire: Et quoniam¹¹ adstamus et respondere debeamus: Patritius dixit: Ea quae in causa eutychetis monachi acta sunt requirimus publicare: Etius diaconus dixit: Causatio¹² enim aliqua adversus nos horta est: Patritius dixit: Negotium discuti iussit.¹³ Et propterea gestorum probatio¹⁴ necessaria est: Cur igitur dilatione et astutia uteris: Etius dixit. qui initium interrogationis negotio facit. et causam proponat nobis: Tempus est¹⁵ satisfacere. proferre. et non proferre: Patritius dixit: Vos exceperitis gesta et a vobis debent proferri: Etius dixit. qui est¹⁶ incusat: Seleutius dixit praeces presbyteri archimandritae lecte sunt nobis¹⁷ quod lectis gestis anima avertibus¹⁸ ibi non inserta ea quae gesta sunt in sancta synodo. iustum igitur nobis videtur. proferri ea gesta quae dicit relegisse. et ex ipsis inquisitionem negotii celebrari: Patricius ad etium dixit. gestis auctenticis opus est. quibus subscriptiones episcoporum continentur. unde sicut frequenter interlocuti sumus haec an¹⁹ notariis proferantur: Aetius dixit. dignetur sancta et magna synodus. et vestra magnificentia tempus nobis dare

¹) salutis. Edd. add. et veritatis. — ²) hic. Lege, his. — ³) clerici. Lege, clericos. — ⁴) noverunt. Edd. add. ut hoc consecutus more solito laudans gratias agam etc. — ⁵) divino. Lege, divina. — ⁶) leguntur. Lege, loquuntur. Edd. supplicatio loquitur. — ⁷) diaconus. Edd. diaconi et notarii. — ⁸) nescimus. Edd. add. per vestigia vestra. — ⁹) proferantur. Lege, proferant. — ¹⁰) exigimur. cum Gr. et

Codd. Paris. et Bohier. Al. versio, exigantur. — ¹¹) et quoniam. Edd. pro quo. — ¹²) Causatio, cum Gr. Al. versio, accusatio. — ¹³) iussit. Gr. ἐπέταξε. Al. versio, jussus sum. — ¹⁴) probatio. Lege, prolatio. Edd. — ¹⁵) est. Lege, et. — ¹⁶) qui est. Lege, quis est qui. — ¹⁷) nobis. Add. cum Edd. continentur. — ¹⁸) anima avertibus. Lege, animadvertit. — Gr. ἐναντιώμενος. Al. versio, reprehenderit. — ¹⁹) an. Lege, a. —

de quibus volumus dicere. Neque enim est nobis sine periculo. Patritius dixit. gesta primum convenit publicari post haec enim si quid docere volueris dabitur tibi
 5 facultas. Aetius dixit. Nihil inrationabiliter. et praeter equum postulamus. et ante omnia sit vestra amplitudo. et sicut praedixi. quoniam nos⁷ de minimis nobis est periculum quod cautio⁸ facta est a quodam
 10 apud piissimum et christianissimum domnum (p. 59. r.) nostrum et a deo munitum imperatorem. Rogamus et hanc nobis manifestari. et causa cognoscere et personam adstare. et manifestam accusationem
 15 adversum manifestas personas satisfacere. et si⁹ satisfaciamus et nobis adsimus confidentes vestrae iustitiae. Patricius dixit. Adversus vos nihil adhuc propositum est. sed gesta¹⁰ saepius dictum est
 20 a vobis preferenda sunt. Aetius diaconus dixit. actio gestorum nos ducit in medium. Neque enim ab aliis confecta sunt. Patricius dixit. Nec aliqua suspitione percussus haec vereris proferre. Aetius dixit.
 25 Nihil tale a me dictum neque factum est. Patricius dixit. gesta proferantur et priusquam proferrentur flavianus episcopus dixit. scitis quoniam tunc congregata synodo. utriusque partis voces
 30 vos exceperitis. et scitis certissime quae scripta sunt a vobis. et si vera sunt. haec dicite cum veritate et timore dei. Si autem quaedam falsa sunt¹¹ ante tribunal christi nolite mentiri. et dissimulantem nolite caelare istis interea inter se locutis a viro venerabili episcopo. Patricius dixit. propositum sancti episcopi
 35 laudamus quia sua conscientia confidens pronuntiavit religiosos notarios. gesta
 40 proferre et veritatem de omnibus doce-

re. Unde gestas¹² sicut frequenter dictum est proferantur. Aetius dixit persuasio sancti episcopi voluntatem nostram amavit.¹³ Ut verum sub gestorum confectioe dicamus. Si igitur dicentibus nobis fuerimus digni ut fides nobis habeatur. et proferimus. et dicimus¹⁴ veritatem. Patricius dixit. fiat lectio gestorum. Aetius dixit. Rogo et sanctam synodum quae tunc affluit. ut praecipiat nobis proferre quae gesta sunt. Seleutius dixit. Semel iubente episcopo nostro proferri gesta. Nullam dilationem de hisdem proferendis optet¹⁵ fieri. Et cum ab omnibus episcopis¹⁶ dictum esset omnes ea volumus. Patricius dixit. dum singula capitula releguntur quid in his arguendum. pars sancti monachi approbat. prosequitur.¹⁷ et exemplaria quae aput se habet pars eiusdem monachi prolata gestorum lectioni authentici quorum¹⁸ conferantur. Et cum utraque pars gesta protulisset. aetius dixit. Si praecepit.¹⁹ magnificentia vestra habemus quod dicere. Cognovimus quod per praeces religiosissimus eutyches docuerit actiones. gestorum reperisse falsatas sibi et actiones sui negotii. hanc actionem rogamus. quo dicente. Patricius dixit. propter hoc conferri authenticis gestis exemplaria diximus. Aetius dixit. Rogamus scire utrum authentica sunt aut exemplaria. aut tale aliquid. aut quo²⁰ illi praestitum est. Patricius dixit. Venerabilis constantinus si quae (p. 59. v.) profert exemplaria sunt aut autentica doceat. Constantinus²¹ et notarius dixit. Exemplaria sunt nunc lectione²² sequatur. et priusquam legerentur. aetius dixit. Rogamus inspicere gesta quae ab ipso prolata sunt ut possumus²³ agnoscere manum a

¹) sit. Lege, scit. — ²) nos. Lege, non. — ³) cautio. Lege, causatio. Gr. ἀντίστα, al. versio interpellatio. — ⁴) causa. Lege, causum. — ⁵) et si. Lege, ut sic. — ⁶) gesta. Edd. add. quaeruntur, quae. — ⁷) Nec. Lege, ne. Gr. οὐ. — ⁸) sunt. Edd. add. quasi. — ⁹) gestas. Lege, gesta. — ¹⁰) amavit. Lege, animavit. Edd. voluntati nostrae tribuit. — ¹¹) et proferimus et dicimus. Lege, et proferemus et di-

cemus. — ¹²) optet. Lege, oportet. — ¹³) episcopis. cum Gr. Al. versio, Et quasi a reverendissimis episcopis dictum sit. — ¹⁴) prosequitur. Lege, prosequatur. — ¹⁵) authentici quorum. Lege, authenticorum. — ¹⁶) praecepit. Lege, praecipit. — ¹⁷) aut quo. Lege, ab aliquo. — ¹⁸) Constantinus. Adde, diaconus. — ¹⁹) lectione. Corr. lectio. — ²⁰) possumus. Corr. possumus. —

qua credita vel a quo notario edita sunt¹ suscipite nostras petitiones. non iniquas² Patricius dixit: Si authenticis gestis exemplaria non congruunt. tunc merito³ perquiritur⁴ Aetius dixit: Nihil prohibet semper iudicasticis. et iudicantes praeful-
 5 sistis⁵ Patricius dixit: Praetermissis superfluis fiat lectio. et per asterium virum devotum exceptore⁶ autentica sceda. a
 10 notariis prolata et altera exemplar que⁷ a capite prima et secunda actio que gestis inserta est: Sic⁸ consulis flaviis Zenone et potumiano⁹ viris clarissimis VI idus novembris apud constantinopo-
 15 li¹⁰ et reliqua: Postquam lecta est prima et secunda actio et finita¹¹ sunt prosecutiones venerabilium episcoporum: Aetius dixit: Petimus sanctam et magnam synodum interrogari audientem agno-
 20 scere voces suas. et actiones gestorum numquid quicquam falsatum est. aut corruptum: Patricius dixit: Dum tacent videntur confiteri: Unde et reliqua. recle-
 25 gantur. et per eundem devotum exceptorem lecta est tertia actio. quae habetur in gestis. et cum legeretur prosecutio presbyteris¹² et defensoris iohannis. constantinus diaconus et monachus dixit: Sic
 30 non est dictum per vestigia vestra quomodo habet: Idem devotus exceptor repetita lectione legit: Sic¹³ contingat alicubi ab ipsis. in quibusdam verbis. aut falsatum aut erratum hoc neque accusari neque suscipi: Solas autem scripturas inve-
 35 stigare quo firmiores sunt patrum expositionibus. cum lectum est: Constantinus diaconus et monachus dixit. quoniam diversa ordinaverunt.¹⁴ sancti patres. et uni-

versa suscipio. in canone autem fidei non suscipio: Et cum perturbatio et murmuratio facta esset. constantinus dixit: Hoc peto ut eos qui exierunt et audierunt ab archimandrite cum conscientia eorum.¹⁵ domino quae audierunt veraciter dicant. praeiudicio non facto archimandriti¹⁶ mea prosecutione. Rogo eos qui interfuerunt sanctos clericos prosecui: ea quae ex ipsis¹⁷ audierunt. et virum venerabilem diaconum adthanasium: seleutius dixit ante prosecutionem fratris constantini qui in personam missi sunt eius qui praeces optulit promiserunt omnia quae ipsi dixerunt¹⁸ archimandritam suum et rogamus vocem de praeiudicio praeiuditiis gestis non facere: Constantinus dixit. rogo illud amoveri quod in perturbationem¹⁹ nesciens locutus sum: Seleutius dixit. quod in quiete et ante perturbationem hanc vocem frater (p. 60. r.) constantinus emisit. testantur episcopi et ipsorum potestas: Patricius dixit. de inquisitione utriusque partis quid deliberandum iudicant sancti episcopi: Thalassius et eusebius dignentur dicere: Thalassius dixit: Non potest qui missus est a religiosissimo monacho. quaedam de quibus prosequitur ipse propria voce non recipere: Eusebius episcopus dixit. et mihi similia placet et ut qui personam suscipit archimandrites euty-
 40 chetis. omnia illi rata esse quae sua voce dixerit. et non partem velle retinere partem refutare dictorum: Patricius dixit: Venerabiles iohannes presbyter et andreas quae sciunt se a religiosissimo euty-
 45 chete audisse recordantes sua professione prosequantur: Et posteaquam in

¹) sunt. Gr. τίνες γὰρ ἐστὶν, καὶ παρὰ τίνες δίδονται, εἰ ἐκδίδονται παρὰ νοταρίων. — ²) perquiritur. Al. versio, requiruntur. Lege, perquiretur cum Gr. ἐπιζητούντες. — ³) exceptore. Lege, exceptorem. — ⁴) et altera exemplar que. Complenda est lacuna ex Gr. διὸ καὶ τὰ ἀντίγραφα, ἃ τὰ ἐκ τοῦ μέλους ἐκτυγχεῖ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀρχιμανδριτικοῦ προσεψηθέντα, συγχεόμενα, ἀντιγράφων. καὶ ἀντιγράφων. — ⁵) Sic. Lege, sic. Consulibus. — ⁶) et potumiano. Edd. Consulatu Flavii Zenonis et Postumiani. — ⁷) Constantinopoli. Le-

ge, Constantinopolim. Edd. add. in amica Christi et regia urbe nova Roma. — ⁸) finita. Lege, finitae. — ⁹) presbyteris. Lege, presbyteri. — ¹⁰) sic. Lege, si. — ¹¹) ordinaverunt. Edd. diversis modis locuti sunt. — ¹²) eorum, deest in Edd. quae add. quasi in praesentia domini. — ¹³) archimandriti. Edd. ex. — ¹⁴) ex ipsis. Edd. ab eo. — ¹⁵) dixerunt. Lege cum Edd. dixerint rata habere. — ¹⁶) perturbationem. Lege, perturbatione. —

medio steterunt iohannes presbyter et defensor. et andreas diaconus et constantinus dixit: Diximus universa rata esse archimandritae quae dico: ¹ Patricius dixit. voces tuae gestis continentur. Selecius dixit. praesens ² magnificentissimus referendarius quasi ³ a piissimo imperatore prosecutus est in personam archimandrites eutyches ⁴ directum fuisse: Constantinus et qui cum eo sunt debentes suscipere similia his relata: Patricius dixit. et tua verba similiter gestis continentur. et ea ⁵ vir venerabilis iohannes presbyteri ⁶ quae ab eutyche monacho cognovit edita: Et antequam prosequeretur meliptongus episcopus dixit. divinitus in exordio continuo accusationis insistentes memoraverunt. ⁷ et dixi quod non de levibus accusatio fiat neque per procuratorem huiusmodi periculosum negotium tractatur ⁸ aut oportet fieri: Sed opus habemus praesentiam accusatoris hoc et legibus volentibus: Si autem placet religiosissimo imperatori per procuratorem ⁹ criminale exercere negotium et sine peculo accusare et conprobari ac ¹⁰ referatur ipsi. et necesse est nos optemperare christianissimo imperatori omnia iubenti: Selecius dixit firmis quae acta sunt hodie ¹¹ ex prosecutione referendarii et consensu sanctorum episcoporum. et magnificentissimi patricii profiteantur et venerabiles presbyteri ¹² iohannes et andreas diaconi ¹³ quae noverunt: Iohannes presbyter dixit. quae prosecutus sum et lecta sunt huic sanctae et religiosae syno-

do praesente magnificentissimo patricio quae vera sunt. quae in his etiam religiosissimus diaconus. quae ¹⁴ dicente. constantinus diaconus dixit. omnia non sunt lecta: Idem iohannes presbyter et defensor dixit. ecce hoc dico: Constantinus diaconus dixit: Ego unum verbum dixi in tumultu et scriptum est. quod ¹⁵ dicente: Thassius episcopus dixit. sufficiebat et existimatio iohannes presbyteri. quoniam igitur evangelium nobis universis propositum est. rationabile est. et ipsum ¹⁶ quae dicit confirmare ex evangelio: Idem iohannes presbyter et defensor subiungens quaedam vera esse. quaedam autem ambigua. dicebat ideo se ¹⁷ vinculo veritatis adstrinxit et hoc sancta et religiosa synodus cognovit: ¹⁸ Et cum per iohannem (p. 10. v.) defensorem et presbyterum responsum eutichetis perlectum fuisset: Patricius ad constantinum monachum dixit: Secundum communitorium et secundum fidem gestorum monachum eutychetem confirmans ¹⁹ clericis ita dixisse: Constantinus dixit: Quidquid professi fuerint qui audierunt hoc adprobat archimandrites cum veritate. Patricius dixit. andreas quae a monacho auditi dicat. prius eius vocibus de gestis relictis ²⁰ Et antequam legeret cleusinus monachus eum non habentem carnem. homousion nobis hoc mecum loquens dixit. et in communitorio a se prolato non dixit: Patricius dixit. quid haec dicit ²¹ Iohannes presbyter dixit: Sanctas scripturas proponit nobis miseris vestra sanctitas et

¹) dico. Edd. Non diximus quia complacent omnia archimandritae quae dico? — ²) praesens. Edd. veniens. — ³) quasi. cum Gr. Al. versio, directus. — ⁴) eutyches. Lege, archimandritis Eutyches. — ⁵) et ea. Lege, cum Edd. et adiecit. — ⁶) presbyteri. Lege, presbyter. — ⁷) insistentes memoraverunt. Al. versio, instante commemoravi. Gr. ἐνστάμενος ὑπομνήσκω. — ⁸) tractatur. Edd. tentari. — ⁹) procuratore. Lege, procuratorem. — ¹⁰) et conprobari ac. Gr. καὶ παραστῆναι, τῷτο. Al. versio, et hoc constituerit. — ¹¹) presbyteri. Lege, presbyter. — ¹²) diaconi. Lege, diaconus. — ¹³) quae. Lege,

quia cum Edd. — ¹⁴) quae. Lege, quo. — ¹⁵) quod. Lege, quo. — ¹⁶) ipsum. Edd. add. super his. — ¹⁷) se. Edd. add. maiore. — ¹⁸) cognovit. Edd. add. « ex eo quod postea verba propria refutare tentavit; » et alia nonnulla ad Ephesinum Latrocinium spectantia. (Cf. Mansi col. 778). Quorum omisso compilatori nostro (nimis fortasse festinanti) debetur, qui illa quasi essent ex sequentibus Cp. Actis, praetermittenda duxit. — ¹⁹) confirmans. Lege, confirmans dicit Edd. (col. 789). — ²⁰) relictis. Lege, relectis. — ²¹) quid haec dicit. Edd. quid ad haec dicit religiosus Joannes? —

vestra magnificentia¹⁾ et professio eiusdem
commonitorii. et si contigit dissonare me
verbis non sum.²⁾ quo dicente patricius di-
xit: Sed non est parum. quod immutatum
5 dicitur. Iohannes presbyter et defensor
dixit. Et quis potest aliena ipsa verba cui-
quam imputare. sensum autem ipsum³⁾ di-
xit. quo dicente patricius dixit. Quid igitur
hunc in hac parte dixisse confirmas?
10 Iohannes presbyter dixit. Quid est enim
de quo dubitetur. de homousion. dixit
quoniam matri homousius est non dixit
nobis hominibus. et ubi vultis iuro. quoniam
dixit homousius matri est. et non
15 habet homousion nobis carnem. Patri-
cius dixit rursus pars ista tam e gestis
quam ex commonitorio legatur. ut vene-
rables⁴⁾ iohannes specialiter prosequatur.
quid de hoc ab eo cognovit. Quo facto
20 iohannes presbyter dixit. hoc soli
mihi disputandum.⁵⁾ quoniam homousion
nobis non habet carnem sed matri. Pa-
tricius. Oblitus es quod audisti et propterea
commonitorio⁶⁾ inseruisti. Iohan-
25 nes presbyter dixit. Quoniam praesentes
mecum venerabiles diaconi. non audie-
runt haec mihi secreto dicta propterea⁷⁾
indidi commonitorio. Constantinus dia-
conus et monachus dixit. Et hoc rogamus
30 ut religiosissimi diaconi veniant
et prosequantur cum veritate quae au-
dierunt ab archimandrite. et si secreto
ei locutus est. Patricius dixit. sicut superius
interlocutus sum praesente andrea
35 voces eius publicentur. Per eundem de-
votum exceptorem dixit et hisdem ge-
stis lecta sunt. Archiepiscopus dixit. Dicat
et venerabilis diaconus andreas si haec

audivit a viro venerabili eutychete dicta.
Andreas diaconus dixit. secundum prae-
ceptum beatitudinis vestrae ibimus⁸⁾ ad
virum venerabilem presbyterum et ar-
chimandriten eutychen. et conlocutiei
haec ab eo audivimus quae etiam vir ve-
nerabilis presbyter et defensor. Iohannes
nuper prosecutus est. Patricius dixit. An-
dreas venerabilis⁹⁾ quid ab eutychete au-
dierit dicat. Andreas diaconus dixit. Quo-
niam deus assidet vobis et timor et tre-
mor habet mentem meam excedere ve-
ritatem non possum. Antehac enim direc-
tus a domino meo papa¹⁰⁾ sancto archie-
piscopo flaviano. et quae cum eo erat san-
cta synodo ad virum venerabilem archi-
mandriten eutychen. de evocatione quid-
dem quae prosecutus est venerabilis pres-
byter et defensor iohannes. haec prosecu-
tus sum et consors sum. De homousion
autem sciscitationem offerente viro ve-
nerabili presbyter et defensor iohannes¹¹⁾
(p. 61. r.) religioso archimandritae dicente
matema¹²⁾ quomodo habet. Dicit domnus
iohannes. quoniam matema habet homou-
sion patri solum. Respondit archiman-
drites eutyches dicens. Si¹³⁾ ergo et tu ha-
be. quoniam et ego sic habeo aliud aliquid
in hac causa nescio. Patricius dixit. se-
crete interim aliquid iohannes te absente
cum eutychete locutus est. Andreas
diaconus dixit. quae locutus est per ve-
stigia vestra ego non audivi. Patricius
dixit. Nunc athanasius venerabilis¹⁴⁾ ve-
niat. Cum in medio stetisset athana-
sius diaconus. Patricius ad eum dixit.
Tuam professionem considerans cum ve-
ritate. dic quia¹⁵⁾ monachum eutychetem

¹⁾ magnificentia. Gr. add. *καὶ ἐστὶ τὸ ἱμῶν μαζα*.
Al. versio, et quae habet commemoratorium meum.
— ²⁾ sum. Cum Gr. et al. versio iuxta Codd. Corb.
et Bohier. At juxta Ed. non scio. — ³⁾ ipsum. Ad-
de, quem cum Edd. — ⁴⁾ venerabiles. Lege, vene-
rabilis. — ⁵⁾ disputandus. Edd. disputans dixit. —
⁶⁾ commonitorio. Adde, haec non cum Edd. —
⁷⁾ propterea. Adde, haec non cum Edd. — ⁸⁾ ibi-
mus. Lege, ivimus. — ⁹⁾ venerabilis. Edd. add. dia-
conus. — ¹⁰⁾ papa. Gr. *τὸ πάππας*, al. versio, per om-

nia, Codd. Corb. et Paris. cuncta. Hinc evidenter
lectio hujusmodi ex male scripta vel intellecta
graeca voce originem ducit, ideoque ipso Dionysio
imputanda est. — ¹¹⁾ iohannes. Lege, presbytero
et defensore Johanne. — ¹²⁾ matema, cum Gr. *μά-
τημα πῶς ἐστὶ*; Al. versio Symbolum quemadmodum
habet? — ¹³⁾ Si. Lege, sic. — ¹⁴⁾ venerabilis. Al.
versio add. diaconus. At. Gr. om. — ¹⁵⁾ quia. Le-
ge, quid. —

iohanni religiosissimo vel andreae dixisse
retines. Athanasius dicit. quoniam de
anima est sermo. neque sine periculo est
non dicenti veritatem quae audiui haec
5 dico. Non sum dimissus propter hanc cau-
sam cum presbytero iohanne et andrea
diacono. Acersistis¹⁾ autem a presbytero
iohanne sicut illi in praesenti et audisse
me²⁾ quae ab eo dicta sunt. et interrogatus
10 a religiosissimis episcopis. quod haec ad-
deam in praesenti et ego audierim³⁾ quae
ipse persecutus est. Et nunc lecto com-
monitorio quod tenebat praedictus vir
recognovi eadem verba. De homousion
15 autem⁴⁾ recognovi. Sed tunc eodem pres-
bytero interrogante archimandrite⁵⁾ dixisse.
quoniam confiteris dominum nostrum
secundum deitatem patri homousion. ho-
mousion autem eundem nobis secundum
20 humanitatem dicit. idem dicens. matrem⁶⁾
quomodo habet. Ita respondit⁷⁾ presbyter.
homousion patri dicit. ipse sic habet.⁸⁾
quoniam et ego sic habeo. Patricius dicit.
conloquia secreta inter se eutyches mo-
25 nachus et iohannes habuerunt. Athana-
sius dicit. non inspexi per vestigia vestra.
Eleusinius monachus dicit. Rogamus ve-
nerabilem diaconum athanasium interro-
gatum prosequi de quibus secunda inter-
rogatione reprobaverit presbyterum
30 iohannem. Ostendit enim quoniam post
priorem iterum prosecutionem aliquem

dam loquebatur.⁹⁾ et stans¹¹⁾ reprobaverit
et haec non subscripta persecutus est.¹²⁾
enim. quando venit de monasterio sive ea
sive alia. et postea facto et habente¹³⁾ archi-
episcopo gesta proferri quibus pro-
fessus est diaconus et athanasius quoniam
irrita non audivit.¹⁴⁾ Patricius dicit.
Iohannis voces de gestis legantur. Et quid
amplius de his athanasius dicere.¹⁵⁾ pro-
fiteatur. Et cum iterum lecte fuissent. Io-
hannes presbyter et defensor dicit. ante-
cedens andreas diaconus. necnon et dia-
conus athanasius. omnibus quae a me di-
cta sunt in commonitorio consenserunt.
praeter homousion sicut dixerunt. Et aliter
17 persecuti quemmodum dictum est a
religiosissimo archimandrite potest intel-
legere sancta synodus et vestra mag-
nificencia. quoniam hoc ipsum ut dice-
rem nosti.¹⁶⁾ Homousion patri secundum
deitatem. homousion nobis secundum hu-
manitatem. Quoniam re interrogare cum
dubitationis fuit in iudicium.¹⁷⁾ Et rogo vo-
ce¹⁸⁾ venerabilium diaconorum quae confir-
mat omnem prosecutionem meam quae
in commonitorio est. non oportere refu-
tari. Patricius dicit. athanasius quod re-
quisitus est dicat. Athanasius diaconus
dicit. In tertia interrogatione haec pro-
secutus a presbytero (p. 61. v.) legebatur
in secretario ammiratus sum huiusmodi
causulam in quo vicit¹⁹⁾ non habentem

¹⁾ *Acersistis*. Lego, *arcessitis*. — ²⁾ *sicut illi in praesenti et audisse me*. Corr. cum Gr. *ὡς ἐν τῷ παρόντι, καὶ ἀκούωντες*. Al. versio tamquam sibi praesente et audiente. — ³⁾ *addeam in praesenti et ego audierim*. Corr. cum Edd. *professus sum quia haec et ego praesens ibi audivi*. — ⁴⁾ *autem*. Adde, non cum Edd. — ⁵⁾ *archimandrite*. Lege, archimandritem. Gr. add. *Eutychem*. — ⁶⁾ *dixisse*, Edd. ac dicente. — ⁷⁾ *matem*. Lege, *materna*. — ⁸⁾ *ita respondit*. Edd. Deinde respondens. — ⁹⁾ *habet*. Lege, habeto cum Edd. — ¹⁰⁾ *aliquedam loquebatur*. Lege, alia legebatur. — ¹¹⁾ *et stans*, de-
sunt in Gr. Forte legendum cum al. versione, et protestans. — ¹²⁾ *et haec non subscripta persecutus est*. Corr. cum al. versione; et quod ita non sunt
e scripta haec quae professus est prius. — ¹³⁾ *enim*
deest in Edd. — ¹⁴⁾ *facta et habente*. Lege, *facta*

synodo, et iubente. — ¹⁵⁾ *diaconus et athanasius quoniam irrita non audivit*. Corr. cum Edd. Jo-
hannes praesbyter relictis eis, reprehendit reve-
rendus diaconus Athanasius dicens, quia haec non
« audivi. » — ¹⁶⁾ *athanasius dicere*. Lege, cum
Edd. Athanasius paratus est docere. — ¹⁷⁾ *Et aliter*. Edd. Et hoc. — ¹⁸⁾ *ut dicerem nosti*. Edd. quia
hoc ipsum quod dixerim, quoniam scis. — ¹⁹⁾ *Quo-
niam re interrogare cum dubitationis fuit in iu-
diciu*. Edd. « quia hoc ipsum quod e contrario in-
terrogavit, dubitationis erat signum. » — ²⁰⁾ *vo-
ce*. Lege; *vocem*. — ²¹⁾ *causulam in quo vicit*. Le-
ge, *clausulam in quo dicit*. Gr. καὶ ἐν κλεισμένῳ πε-
ρὶ τὴν λίσαν τὴν ἐπὶ ταῖς καυμέναις ταῖς, ὅπου λίγυ. Al.
versio, et novum hunc sermonem accepi, qui in fine
positus est. ubi dicit. —

carnem. homousion nobis¹ Patricius dixit. Praesente² interim te secrete quicquam cum eo locutus est³. Athanasius diaconus dixit non vidi Iohannes presbyter dixit.
 10 Omnia quae a me dicta sunt secunda et tertia interrogatione venerabiles diaconi firmaverunt propriis vocibus. hoc et sancta synodus et vestra magnificentia audivit et novit. De homousion autem quoniam
 15 diaconus et athanasius dixit. Miratus sum⁴ tunc perturbationem quandam fecisse et ego confiteor. Secrete enim mihi dixit hoc illum dixisse quod etiam dixit. Quod autem et ipsi partim audierint me
 20 illi dicentem sanctis⁵ eum homousion patri secundum deitatem. et homousion nobis secundum humanitatem⁶ ipsi propriis vocibus prosecuti sunt⁷. Patricius dixit. Pars reliqua gestorum relegatur et per eundem devotum exceptorem lectum est.
 25 Presbyter et defensor Iohannes dixit. In ipso tempore disputationis et relique⁸ tertiae actionis. Et cum lectum fuisset constantinus diaconus et monachus dixit.
 30 hoc non dixi.⁹ quod si non adspiraveris mihi. devoret me episcopus postmodum et vobis inponet. et hoc non dixi per vestigia vestra. Et iterum¹⁰ constantinus dixit. quoniam neque hii qui missi fuerant
 35 in praesenti sunt. nec presbyter et archimandrites martinus qui¹¹ est hic. Si placet vobis praetermittamus hoc. Patricius dixit. his qui cum petro ad monachum iit¹² hic esse dicitur. Quid igitur vultis eum
 40 interrogare aut venerabilem martinum eleusinus diaconus et monachus dixit. necessarium est¹³ per vestigia vestra. Patricius dixit. ne¹⁴ aliter gesta continent

quam veritas habet ex hac parte dicite¹⁵. Constantinus diaconus et monachus dixit. non per vestigia vestra in hac parte. Patricius dixit. Sequentia legantur et per exceptorem eiusdem scrinii lectum est. Archiepiscopus dixit. quid continere venerabiles presbyteri et archimandrite¹⁶ martinus thomom dicebat et reliqua. Et posteaquam lectum est aetius diaconus et notarius dixit. Rogamus praesentem sanctam synodum et vestram amplitudinem dignamini iubere interrogationem offerre venerabilibus clericis quorum mentionem fecit praesens gestorum lectio et prosequamur¹⁷. Numquid aliquid dubitent de his quae lecta sunt. et ipsi quae¹⁸ tunc prosecuti sunt. hoc est mamas presbyter.¹⁹ theophilum memnonam. iohannem presbyterum et defensorem. andream et athanasium diaconos. Patricius dixit non dubitantibus illis praesens. inquisitio proposita est. sed et religiosissimo viro monacho²⁰ cuius homines in praesenti sunt. et reliqua legite²¹ et per eundem devotum exceptorem lectum est die sabbati. quae est vicesima novembris et reliqua. Et postea quam lectum est constantinus diaconus dixit. Rogamus interrogari eos si haec audierint. Patricius dixit. theophilus manifestatis prosecutionibus suis si haec audisse se. aut dixisse cognoscit edicat. Et cum in medio stetisset theophilus presbyter dixit. Directus ego et presbyter mamas a saneto archiepiscopo (p. 62. r.) et sancta synodo. adprehendimus monasterium archimandritis eutyches. et primum quidem quae nuper lecta sunt coepit dicere. deinde noleba-

¹) *Praesente*. Edd. *absente*. — ²) *locutus est*. Edd. *locutus non est*? — ³) *Miratus sum*. cum Gr. Al. versio, novum se comperisse sermonem, sed et conturbationem. — ⁴) *sanctis*. Edd. *quia scis*. — ⁵) *humanitatem*. Edd. add. etiam. — ⁶) *sunt*. Edd. add. • Completis autem primis gestis, Marinus lector et notarius Caesareaensis ecclesiae Cappadociae primae relegit. • (Cf. col. 791.) — ⁷) *et relique*. Lega, et reliqua. — ⁸) *dixi*, cum Gr. Al. versio, dixit. Item et paulo infra. — ⁹) *Et iterum*, desunt in

Edd. — ¹⁰) *qui*. Edd. in praesenti. — ¹¹) *iit*. Lega, iit, — ¹²) *necessarium est*. Edd. necessaria pertracate. — ¹³) *Ne*. Gr. Mā. Al. versio, Ne forte. — ¹⁴) *dicite*. Edd. quo dicente. — ¹⁵) *archimandrite*. Lega, venerabilis presbyter et archimandrites. — ¹⁶) *et prosequamur*. Edd. et profiteri. — ¹⁷) *ipsi quae*. Lega, quae ipsi. — ¹⁸) *presbyter*. Lega presbyterum. — ¹⁹) *monacho*, cum Gr. Al. versio add. Eutychi. — ²⁰) *legite*. Edd. subiungunt, et addidit; reliqua relegantur. —

mus cum eo disputare¹ coram christo. Coegit autem nos et propria voce dicens. quod impossibile est. dicere christum de duabus esse naturis. neque enim natura-
 5 liter dico dominum meum. Haec ergo ipsa quae lecta sunt audientes de ore venerabilis viri prosecuti sumus. neque additionem quandam facimus² neque deminutionem. Constantinus dixit. aliud nihil
 10 audiui³. Patricius dixit. Praeter haec quae prosecutus es nihil aliud audisti? theophilus presbyter dixit. Dicebat quod e⁴ traditionem patrum sequor. haec dicebat. Patricius ad monachos dixit. Quid amplius
 15 requiritis? Constantinus monachus dixit. Rogamus nos et domnum mamam dicere. Patricius dixit. venerabilis quoque mammas quae cognovit prosequatur. et antequam prosequeretur eleusinius diaconus
 20 dixit. Ipse confessus est quoniam dicebat traditiones patrum sequitur. et non est in gestis. Patricius ad theophilum dixit. quare gestis nusquam continetur. quemadmodum dictum est ab eutyche. in pro-
 25 secutione tua posterius addidisti. Theophilus presbyter dixit. et aliud dixit. per vestigia vestra quae in memoria non habeo. quae autem retineo prosecutus sum. Patricius dixit. Cur hoc actis illo in tem-
 30 pore non inseruisti? Eleusinus monachus dixit. Certe in superioribus dixit. neque additionem neque deminutionem fecisse dictorum eius. Theophilus presbyter dixit. quae audiui de ore ipsius archimandrite haec dixi. Si enim volunt ut amplius dicam quam audiui. ⁵ quo dicente. patricius dixit. mammas presbyter secun-

dum quae dicta sunt prosequatur. Mammas presbyter dixit. ⁶ per vestigia vestra prosecutus quae tunc facta est. quoniam oblitus sum. Patricius dixit. Voces eius de gestis publicentur. ut his agnitis quae se audisse cognoverint ⁷ dicat per eundem exceptorem. de gestis voces eius lectae sunt. Archiepiscopus dixit. dic nobis quapropter et reliqua. et posteaquam lectum est. mammas presbyter dixit. Sic est per vestigia vestra haec prosecutus sum quae mihi lecta sunt. et nihil aliud prosecutus sum. Constantinus monachus dixit. arbitrator contraria sibi dixisse domnum presbyter. ⁸ quantum ex his quae lecta sunt professiones⁹ theophili et mamae. Patricius dixit. Nec¹⁰ commentoria aliter continent. Eleusinius monachus dixit. Non¹¹ per vestigia vestra. Patricius dixit. Si quid aliud est. legatur¹² per eundem devotum exceptorem lecta est. quarta actio.¹³ quae cum legeretur. patricius dixit. Interlocutione¹⁴ inserta est. in qua hoc continetur idest interrogatio feratur a presbytero ¹⁵ eutyche. quomodo credit. et quid dicit. hucusque dixi. addiderunt autem quod¹⁶ dictum et insensatum. Hoc iterum interrogetur quae¹⁷ nunc ista dicens. ante aliter (p. 62. v.) senserit. et ¹⁸ ea quomodo poteram dicere. nihil dicent¹⁹ adhuc viro venerabili archimandrite eutyche. Episcopus constantinopolitanus ad notarios dixit. Quomodo haec quae dicta non sunt a magnificentissimo viro inserta sunt gestis. Aetius diaconus dixit. habemus de his quod dicere. Episcopus constantinopolitanus dixit. quis vobis ista dictavit.

¹) *disputare*. Edd. add. sicut. — ²) *facimus*. Lege, fecimus cum Edd. — ³) *audiui*. Edd. audivit. —

⁴) *e. lege*, et. — ⁵) *quam audiui*. Gr. *ὡς ἤκουον*, *αὐτὸν ἔειπεν*. Al. versio, non audiui ab eo. — ⁶) *dixit*. Adde, Relegatur, cum Edd. — ⁷) *cognoverint*. Lege, cognoverit. — ⁸) *presbyter*. Lege, presbyterum.

— ⁹) *professiones*, Lege, quae lectae sunt professionibus. — ¹⁰) *Nec*. Lege, ne, Gr. *μή* ut supra. —

¹¹) *Non*, cum Gr. Al. versio, Non habent aliter. — ¹²) *legatur*. Adde, et cum Edd. — ¹³) *quarta actio*, desunt in Gr. Al. versio ultima actio, Rusticus ve-

ro adnot: *Male habet Acumiatensibus quarta actio, ultima vero ponitur*. At etiam Basilii Episcopus paulo infra (p. 127) ad ista respiciens ait: *In initis quartae actionis*. Edd. vero add. integram formulam inchoationis ejusdem. (Cf. col. 798.) — ¹⁴) *interlocutione*. Lege, interlocutio mea, cum Edd. — ¹⁵) *feratur a presbytero*. Edd. oblata est presbytero. Cod. Corb. *oblata est ab Eutyche*. Cod. Buhier. *oblata est ab Eutice*. — ¹⁶) *quod*. Adde cum Edd. non. — ¹⁷) *quae*. Edd. cur. — ¹⁸) *et*. Edd. add. addidit. — ¹⁹) *dicent*. Lege, dicente. —

Ego vobis dixi addere aut vestra¹ sponte aut ab aliis audientibus ista fecistis: Aetius diaconus dixit revera tamquam probatum sanctificati² vestrae sit hoc auditum. ita interrogatis³ Patricius dixit: Lege sequentia similiter per eundem virum devotum exceptorem lectum est: Eusebius episcopus dixit sicut praedixi praeiudicio mihi non facto ex praesenti eius prosecutione et reliqua quo lecto: Eleusinius diaconus dixit. secundum ordinem non sunt posita. ante offerebat libellum in quo fides continebatur trecentorum decem et octo patrum quam et ephesena synodus confirmavit. et hunc offerente⁴ libellum non suscepit vir venerabilis episcopus. etiam magnificentia vestra dicente quod deberet suscipi. neque sic auditus est: Episcopus constantinopolitanus dixit. et unde hoc certum est. quod trecentorum decem et octo traditionem illam⁵ carta continebat: Eleusinius dixit. oportuit ego⁶ suscipi eam: Eusebius episcopus dorsileorum dixit: Invoce sanctam et homousion trinitatem⁷ et reliqua: Aetius diaconus et notarius dixit: Rogamus vestram magnificentiam et sanctam praesentem synodum. quo dicente. patricius dixit: Nec vir venerabilis flavianus archiepiscopus hoc⁸ ambigit. quod offerente libellum eutychetae archimandritae⁹ suscipere noluerit: Sed per se ipsum re-

spondere eum interlocutus est: Seleucus episcopus dixit et¹⁰ praeveniens diaconus eleusinius dixit. libellum obtulisse¹¹ sanctae synodo archimandritan eutychein. in quo dixit doctra fidei continere: Sed quoniam ante hos paucos dies litterae sancti et beatissimi archiepiscopi romani leonis innotuerunt nobis continentes quod incusavit religiosissimus eutyches. et appellavit in tempore questionis ad nostram¹² audientiam. per libelli oblationem¹³. quomodo nunc insistens dicit de fide libellum esse ad episcopum romanae civitatis appellationem per eundem libellum nominavit¹⁴ Et hinc doceri¹⁵ quod non ipsis perseveraverit religiosissimus archimandrites peto epistolam ipsam legi: Patricius dixit: Posteaquam synodus quievit sanctorum episcoporum obtulit mihi religiosissimus eutyches exemplum libelli quod dicebat obtulisse se sanctae synodo: Et cum legeret¹⁶ idem vir devotus exceptor subiunxit: Eutyches presbyter dixit. ego non veni disputare sed veni suadere et reliqua. cumque legeretur eiusdem eutychetis prosecutus¹⁷ sic credo. adoro patrem cum filio et filium cum patre et reliqua: Eleusinus diaconus dixit: Postquam exactus est per seipsum propriam fidem confiteri dixit. stans in conspectu patri¹⁸ et filii et spiritus sancti.¹⁹ et adorabo quoniam sic sentio sicut sancti

¹) vestra. Edd. a vobis. — ²) sanctificati. Lege, sanctitati. — ³) auditum ita interrogatis. Corr. cum Edd. quod additamentum factum est, haec interrogat? — ⁴) offerente, Lege, offerentem. — ⁵) illam, Lege, illa. — ⁶) ego, Lege, ergo. — ⁷) trinitatem. Edd. add. « futuro Concilio universali secundum sanctionem Christi amicorum principum, hoc negotium reservari, ut ibi cum omni diligentia ostendatur Eutyches jam abdicatus sicut haeretici, quia haeretici et sapiebat et sapere non quiescit. — ⁸) hoc. Lege, de hoc. cum Edd. — ⁹) archimandrite. Lege, Eutyche archimandrite. — ¹⁰) et, deest in Edd. — ¹¹) obtulisse. Lege, obtulisse. — ¹²) nostram, cum Gr. Al. versio, vestram. — ¹³) oblationem, cum Gr. Al. versio add. « et ideo post damnationem eum archimandritam renominaverunt » (Cf. col. 799.) quae derivata videntur ex Rustici adnotatione quae sic jacet: *Falsitas evidens Eutycheis. Et notan-*

dum quia litterae papae Leonis quas in absolutio-
ne Eutycheis, usque tamen ad integriorem audien-
tiam, scripsit, perreverunt ad eos; et ideo illum
archimandritam renominaverunt post damnatio-
nem. Hinc omissio Codd. Corbej. Casin. et aliorum
non per errorem librarii, ut Balutius autumavit, sed
aliunde explicanda est. — ¹⁴) nominavit. Gr. ἐπὶ
τῷ Πάτρει ἀποκρίσας ἐπιστάσης τὴν ἐπὶ συνόδῳ παρὰ
τοῦ, ἐκλήκοντο αὐτῷ ἀπεκρίσας; Al. versio. « apud san-
ctissimum Romanorum episcopum recusationem
« in synodo, appellationem nominavit? — ¹⁵) doce-
ri. Adde, debetis cum Edd. — ¹⁶) legeret. Edd. le-
geretur. — ¹⁷) Et reliqua. desunt in Edd. quae re-
ferant integra verba Actionis Cp. Synodi, a nostro
compilatore ita brevitate. Item dicendum et paulo
infra. — ¹⁸) prosecutus. Lege, prosecutio. — ¹⁹) pa-
tri. Lege, patris. — ²⁰) sancti, Adde, quem adora-
vi cum Edd. —

patres trecenti decem et octo apud nicaeam
sanxerunt. quam et ephesena synodus
(p. 63. r.) confirmavit. et haec gestis¹ continen-
tuntur. Aetius diaconus dixit. Rogamus
5 vestram beatitudinem et magnificentiam
interrogari ferri sanctis praesentibus
episcopis qui et interlocuti sunt quae et
eorum protulit lingua. et haec propria
manu confirmarunt.² haec quae nunc ab
10 eis dicta sunt. Tunc a viro venerabile eu-
tychen dicta sunt. Et si quid circumdu-
ctum est his quae inserta sunt gestis. Ba-
siliius dixit.³ Legantur mihi voces quas de-
tulit vir venerabilis diaconus eleusinius.
15 et posteaquam voces ex codice legeren-
tur. Seleucus episcopus dixit. Neque ego
memor sum talium dictorum a viro ve-
nerabili archimandrite eutychen. Trifo-
nianus⁴ episcopus dixit. fide dei sicut est
20 in gestis. ita locutus est hic ille. Longi-
nus episcopus dixit. quemadmodum gesta
lecta sunt et habent sic. et ego memor
sum quia dictum est ab eutichete archi-
mandrite. quod autem nunc dicit vene-
25 rabilis eleusinius quod dixerit. quoniam
CCCX et VIII sancti apud nicaeam et apud
ephesum confirmantes⁵ ostenditur. et ex
posterioribus ubi noluit confiteri domi-
num nostrum iesum christum homousion
30 nobis secundum carnem fuisse. et in con-
spectu dei dico. melitoni⁶ episcopus et
ceteri eadem dixerunt. et post aurelius
episcopus⁷ sententiam constantinus dia-
conus dixit. Rogo vestram synodum in-
35 terrogari episcopum.⁸ Quid est quod di-
xit. quando dominus eusebius episco-
pus seditionem movit illi. et increpavit
coram domino.⁹ quid est quod dixerit.

Surrexit dicens. quod libellos adversus
eum habeo dare. et increpavit illum. pa-
tricius dixit. Interim patere legi¹⁰ inferius
haec non habentur. Tunc tibi competen-
tibus utere per eundem virum devotum
exceptorem lectum est. Archiepiscopus
dixit. Confiteris consubstantialem patri
secundum deitatem. et consubstantialem
matri¹¹ secundum humanitatem eundem
unum filium et reliqua. Quibus lectis con-
stantinus diaconus dixit. Quando dixit ar-
chimandritis unam naturam. dominus epi-
scopus sic dixit. Quo dicente. eleusinius
diaconus dixit.¹² coram deo¹³ tunc ana-
thematizatus est a vestra sanctitate quod
dicit. Surgens sancta synodus eum ana-
thematizavit. Patricius¹⁴ dixit. nihil tale
tunc dictum est. Seleucus episcopus dixit.
ego non audivi. Timotheus episcopus di-
xit. ego non audivi. Iulianus episcopus di-
xit. vere neque ego. Basilius dixit. vere
amicetalem vocem lingua mea non emisit.
Meliptongus episcopus dixit. ego convi-
ciatus sum ad praesens a quibusdam qua-
si indignatus¹⁵ essem synodo quoniam in-
vocavi dilationem et nescio. Sabas episco-
pus dixit. apud iudices quando intromit-
titur testis ad testimonium et non potue-
rit loqui. annuit capite suo et habet co-
ronam martyrum. Nos ergo omnes sub-
scribentes¹⁶ et actis confitentes. quomodo
possumus negare? Trifon episcopus dixit.
Posteaquam semel eo impia docente ver-
ba. et praeter traditionem sanctorum pa-
trum trecentorum decem et octo et ephes-
enam synodum. omnes anathematizave-
runt eum praesentes clerici. Aetius dia-
conus dixit. In talibus conciliis contingit

¹) *gestis*. Edd. add. non. — ²) *confirmarunt*. Edd. add. si. — ³) *dixit*. Adde cum Edd. « Ut vere di-
cam, ego memoriam eorum diligenter non habeo.
« Seleucus episcopus dixit. » Quae omissio omoiote-
leutica, amanuensi debetur. — ⁴) *Trifonius*, cum
Gr. et aliis Codd. Male al. versio apud Mansi (col.
803) Trifon. — ⁵) *confirmantes*. Edd. add. ita ha-
beo. — ⁶) *melitonius*. Lege, Meliptongus. — ⁷) *et
ceteri eadem dixerunt*, compilatoris nostri sunt
verba, quibus Acta Cp. Synodi brevavit. Cf. col.

806. — ⁸) *Aurelius episcopus*. Lege, Aurelii epi-
scopi. — ⁹) *episcopum*. Add, Basilium cum Edd. —
¹⁰) *coram domino*. Gr. ὅς ἐστι κύριον. Al. versio, si-
cut coram Deo. — ¹¹) *legi*. Adde, et si, cum Edd. —
¹²) *matri*, cum Gr. Al. versio, nobis. — ¹³) *dixit*.
Edd. add. sicut. — ¹⁴) *deo*. Al. versio, add. num-
quid. — ¹⁵) *Patricius*. Edd. male hoc loco Timothei
verba, Patricii interrogationi praeposuerunt. —
¹⁶) *indignatus*. Edd. indigni. — ¹⁷) *subscribentes*.
Edd. add. manibus nostris. —

nonnumquam unum de praesentibus venerabilibus episcopis (p. 63. v.) dicere aliquid. et quod ab uno dicitur. quasi ab omnibus simul prolatum scribitur et intellegitur. hoc est ab exordio consuetudinis: Denique uno dicente dicimus: Sancta synodus dixit. si igitur nunc inveniatur unus aut secundus dicens. quaeammodum prosecuti sunt viri venerabiles et consenserunt. et clamavit tunc sanctus cle-
 10 rus. rogamus omnino istam vocem neque abiici neque viciari gestorum. Quoniam autem¹ videntur omnes sancti episcopi subscripsisse: Quod dicente patricius dixit. quae singuli prosecuti sunt. omnia firma sunt: Quod autem veritas continet
 15 nullo modo dubitabunt.² Aethius diaconus dixit: Rogamus de hac prosecutione.³ nunc religiosissimis ab episcopi⁴ et venerabilis episcopis⁵ trifonis manifestari coram vestra est⁶ beatitudine et pauli viri venerabilis: Patricius dixit: Notissime sunt et inserte sunt gestis unde reliqua legantur: Item per eundem virum
 25 devotum exceptorem lectum est: Et post haec archiepiscopus dixit. dicat sancta synodus quid mereatur praesens. neque confitens manifesta⁷ rectam fidem et cetera: Et cum legeretur interlocutio patricii ad eutychem⁸ dicentis duas naturas
 30 dicis. et homousion nobis dic: Et cum legeretur patricius dixit. quod dixi dic. non interloquens dixi. sed et ortans⁹ eum his continere¹⁰ quae a sancta synodo dicebantur: Constantinus diaconus dixit: Quare
 35 condemnatus est. religiosissimus archimandritis. non ideo quod religiosissimus archiepiscopus noster flavianus interrogabat eum. dicis duas naturas post unionem et anathematizas non dicentes? Et

quoniam non est passus anathematizare. idcirco condemnatus est. et ipse voces non inserte sunt gestis: Patricius dixit. reliqua legantur. ut si nusquam continentur quae constantinus asserit noscamus: Item per eundem virum devotum exceptorem lectum est: Eutiches presbyter dixit: Ego legi¹¹ sancti cyrilli et sanctorum patrum et sancti athanasii quod ex duabus naturis dixerint ante unionem. Post unionem vero et incarnationem. iam non duas naturas dixerunt sed unam: Et cum patricii interlocutio legeretur dicentis. confiteris duas naturas post unionem. dic. Nisi dixeris damnaveris: Idem patricius dixit: Quod dixi dic et nisi dixeris damnaveris non sicut interloquens dixi. sed quia considerabam imminentes ei omnes hortabar eum consentire: Item per eundem virum devotum exceptorem lectum est: Eutyches presbyter dixit. legi praecipite et cetera: Et cum patricii interlocutio legeretur. idest. qui non dixerit ex duabus naturis et duas naturas recte non credit: Idem patricius dixit: Istam interlocutionem non dixi. neque enim talis eram ut dogmatizarem.¹² Episcopus constantinopolitanus dixit. ea quae dicuntur non indita¹³ inserta sunt gestis. notate vos notarii. ad vos enim respicit certamen istud. et oportuna¹⁴ postea diligenter examinabuntur haec: Aethius dixit. nunc est tempus convinci et non convinci: Hic enim sunt et praesentes episcopi qui audierunt et ipsa amplitudo (p. 64. r.) frequenter audivit gesta. et quae in sublimitatibus positi sunt praesentibus multis sanctis episcopis. et numquam¹⁵ eius amplitudo quaesta est neque quo dicente patricius dixit. quando au-

¹) autem. deest in Edd. — ²) dubitabunt. Edd. dubitantur. — ³) de hac prosecutione. Lege, de hac prosecutionem. — ⁴) religiosissimis ab episcopi. Lege, religiosissimi Sabae episcopi. — ⁵) episcopis. Lege, episcopi. — ⁶) est, deest in Edd. — ⁷) manifesta. Lege, manifeste. — ⁸) et cetera. Aliud indicium brevioris Cp. Synodi cuius Acta Cf. in Edd. col. 807. — ⁹) et ortans. Lege, exortans. — ¹⁰) continere. Lege,

consentire. — ¹¹) Legi. Adde, scripta cum Edd. — ¹²) et cetera, desunt in Edd. (col. 810) quae exhibent integra verba Cp. Synodi. — ¹³) dogmatizarem, cum Gr. Al. versio, idoneus eram dicere. Quo loco Rusticus adnotavit: Sic quoque interpretatur: potui dogmatizare *etc.* et *seruari*. — ¹⁴) indita. Edd. dicta. — ¹⁵) oportuna. Lege, oportune. — ¹⁶) numquam, cum Gr. et vet. libris. Al. versio, numquid. —

tem mihi lecta sunt gesta ut loquerer. denique quaerenti mihi ea legere non dederunt. Aethius diaconus dixit. nemo nobis dixit. per eundem exceptorem lectum
 5 est. Consurgens¹ sancta synodus dixit.² exclamavit dicens necessitatis³ fides non est.⁴ quo lecto constantinus diaconus dixit. haec synodus dixit.⁵ Aethius diaconus dixit. Interrogetur sancta synodus. Sabas
 10 episcopus dixit. etiam in omnibus ecclesiis anathematizatus est. et in uno angulo non habuit anathemari. Trifon episcopus dixit. et ego eam⁶ dico. Constantinus dixit. Propter quod dampnatus est archimandrites vox non est inserta. Domnus
 15 autem archiepiscopus noster exegit eum dicens dic duas naturas post unionem et anathematiza non dicentes. et quoniam noluit anathematizare dicens. ve
 20 sibi est si anathematizaverit⁷ sanctos patres. et tunc fecit eius damnationem. et haec vox non est indita. Et tunc domnus basilius episcopus cum interrogatus esset archimandritis utrum dicis duas naturas.
 25 et dixit quoniam confiteor unam naturam. Intulit⁸ continuo sanctus episcopus basilius dicens. Quod et sancti athanasii refertur⁹ unam naturam christi incarnatam. nec hoc inditum est. et aliud domnus
 30 episcopus seleucus interlocutus est. ut legantur interlocutiones nostrae. et si consentit archimandrites.¹⁰ et iubente domno archiepiscopo nostro legi surrexit. presbyter asterius et damnationem reci
 35 tavit. et hoc non est inditum. patricius dixit. Iuxta me sedens sanctus eleucus¹¹

dixit. Iubeat sanctitas vestra prosecutiones omnium nostrum de fide legi et dicere eutichis¹² si consentit eis¹³ dictis. dixi sancto archiepiscopo flaviano. et iuberet fieri lectionem. et interlocutus est legi oportere prosecutiones. et nihil horum factum est. sed abrupte damnatio lecta est. Sciunt autem hoc et religiosissimi episcopi seleucus et basilius. Seleucus episcopus dixit. Retineo me interlocutus¹⁴ fuisse. Basilius episcopus dixit. coram veritate dico verborum ipsorum a me dictorum meminisse non possum. Etenim multum tempus transactus est. Domno autem et sancta synodo dicente dicens¹⁵ intellegi duas naturas in domino. deitatem et humanitatem. Archimandrita autem dicente ex duabus quidem naturis dico dominum nostrum iesum christum ante unionem. Post unionem autem. non dico duas naturas.¹⁶ scio ego huiusmodi sensum intulisse. Si absolute dicas ex duabus naturis confusionem opinari dicere¹⁷ et permixtionem. Post haec autem scio me conversum dixisse. et conscientiam meam¹⁸ novit christus. Nam et ipsum domnum archiepiscopum secreta deprecatus sum¹⁹ et ipsum archimandriten trahens similiter²⁰ ad consentiendum nobis dixi. Si dixeris unam naturam dei venerabili²¹ incarnatam²² haec dicis. consentanae nobis et patribus nostris (p. 64. v.) Certum est autem quod aliud est divinitas quae ex patre est. alius²³ autem caro quae ex matre est qua se incarnavit. Aethius diaconus dixit. multa saepius quasi dispu-

¹) *Consurgens*. Edd. add. universa. At recte adnotat Rusticus: « Hic graeci codices male habent: « *omnis sancta synodus*; nam in praecedentibus, « ubi ipsa actio prius inserta est, non habetur ipsum « *omnis*. » — ²) *dixit*, deest in Edd. ut superfluum. — ³) *necessitatis*. Edd. ex necessitate. — ⁴) *est*. Edd. add. alia Cp. Synodi verba. — ⁵) *dixit*. Lege, dixit? cum Edd. — ⁶) *eam*. Lege, eadem. — ⁷) *anathematizaverit*. Edd. vae mihi est, si anathematizavero. — ⁸) *intulit*. Gr. ἐνέταξε. Al. versio, subiunxit. — ⁹) *refertur*. Gr. φέρειται. Al. versio, dictum est. — ¹⁰) *archimandrites*. Edd. add. videamus. —

¹¹) *eleucus*. Lege, seleucus. — ¹²) *eutichis*. Edd. reverendissimum Eutychem. — ¹³) *eis*. Edd. add. His. — ¹⁴) *interlocutus*. Lege, interlocutum. — ¹⁵) *dicens*. Lege, dicis cum Edd. — ¹⁶) *non dico duas naturas*. Edd. unam dico naturam. — ¹⁷) *dicere*, cum Gr. et Codd. Paris. et Bouhier. Al. versio, inducere. — ¹⁸) *meam*. Edd. add. qualem. — ¹⁹) *secreta deprecatus sum*. Edd. placans. — ²⁰) *similiter*. Edd. sensim. — ²¹) *venerabili*. Lege, Verbi, cum Edd. — ²²) *incarnatam*. Edd. add. et inhumanatam. — ²³) *alius*. Lege, aliud. —

tationi communi¹ in synodo a praesentibus sanctis episcopis dicitur² quae non praecipiant scribi: Longinus episcopus dixit. et dictum est et inditum est. et lectum.
 5 et iterum lectum est. iterum legatur.³ Constantinus dixit: Quoniam damnatio quae lecta est ipsa hora dicta non est. sed antequam veniret archimandritis ad episcopum⁴ dicta est: Aetius diaconus dixit:
 10 Rogamus prosequi eum unde hoc dixerit. et doceat si verum est: Seleucus episcopus dixit: Scripturam⁵ canonicarum modo questio ventilaretur⁶ aptum erat religiosissimo diacono constantino accusare sententiam et nos et notarios. et propter hanc nos assistere⁷ Quoniam autem nunc de falsatis gestis praecipit piissimus imperator. inquisitionem fieri: Nunc arbitror non convenire de hoc sermone.
 20 Constantinus diaconus dixit: Haec gestis non continentur: Basilii episcopus dixit: Quoniam me commemoravit venerabilis constantinus vocis meae⁸ ne negans ledam animam meam. propterea hoc dixi:
 25 Dixi autem haec conloquendo. non pronuntiando: Denique⁹ venerabilis episcopus eusebius suspicatur¹⁰ quoniam archimandriti faveo visus est adversari mihi: Aetius diaconus dixit. Rogamus et sanctum episcopum¹¹ dicere utrum ea quae tunc dicuntur interlocuta.¹² haec ut insererent ut¹³ gestis dicta sunt: Patricius dixit.¹⁴ Dicebat enim religiosissimus episcopus seleucus vel alius quisque oportere scribi. quae non Aetius dixit: Quoniam

audivimus ab ipso dictum est.¹⁵ dignamini. quo dicente. constantinus dixit: Archimandrites audiit. et vos non audistis.¹⁶ Seleutius dixit: Recolo dixisse me tales voces: Contingit autem perturbationem¹⁷ crebrescente non scribi vocem meam: Constantinus diaconus dixit. et olim dixi quoniam sanctus archiepiscopus noster interrogavit archimandritem. dicis duas naturas post unionem. et anathematizas non dicentes duas naturas post unionem. et anathematizas non dicentes duas naturas et hic sermo insertus non est ob hoc enim condemnatus est quia noluit anathematizare: Thalassius episcopus dixit. audit¹⁸ sancta synodus dicta constantini diaconi¹⁹ dignetur ergo si se²⁰ sancta synodus retinet ista dixisse. sanctum flavianum manifestari praesenti synodo: Basilii episcopus dixit. quod sanctus episcopus semel et iterum accusavit eum.²¹ Non dicentem duas naturas post unionem meminimus: Et quoniam pia²² dixit. audis quod²³ tibi dicit. et quid proponit. quid dicis ad haec²⁴ retinemus: Constantinus dixit. hos ergo sermones a domno nostro archiepiscopo non audisti.²⁵ Basilii episcopus dixit: In initiis quartae actionis: Et eusebius episcopus dixit. monacho dicis duas naturas post unionem et homousion nobis dominum nostrum iesum christum secundum carnem.²⁶ et dixit anathematizas qui non taliter sentiunt.²⁷ Et archiepiscopus²⁸ ei interrogationem sic²⁹ dicit. haec quae illi obicit accusator.³⁰

¹) communi. Edd. add. et in parte consilii. —

²) dicitur. Lege, dicuntur. — ³) et lectum... iterum legatur, desunt in Edd. — ⁴) dicta. Edd. dictata. Item et paulo infra. — ⁵) episcopum. Lege, episcopium cum Edd. — ⁶) Scripturam. Lege, cum Edd. Si quidem nunc. — ⁷) ventilaretur, Lege, ventilaretur. — ⁸) assistere. Gr. *συνιστάειν*. Al. versio debere purificare. — ⁹) meae, deest in Gr. Alia versio, (om. me) vocem meam. — ¹⁰) Denique. Gr. *ἀπὸ τότε*. Al. versio. Unde. — ¹¹) suspicatur. Lege, suspicatus. — ¹²) episcopum. Adde, Seleucum cum Edd. — ¹³) interlocuta. Edd. add. Quia oportet legi professiones. — ¹⁴) ut. Lege, in. — ¹⁵) dixit, cum

Gr. Al. versio add. Quid. — ¹⁶) est. Lege, esse cum Edd. — ¹⁷) audistis. Lege cum Edd. audistis? — ¹⁸) perturbationem. Lege, perturbatione. — ¹⁹) audit. Edd. audivit. — ²⁰) diaconi. Lege, diaconi? — ²¹) se. Lege, scit. — ²²) eum. cum Gr. Al. versio add. tamquam. — ²³) pia. Lege, ipse. — ²⁴) quod. Lege, quid. — ²⁵) haec. Lege, haec. — ²⁶) audisti. Lege, audisti? — ²⁷) carnem. Lege, carnem? — ²⁸) sentiunt. Lege, sentiunt? — ²⁹) archiepiscopus. Adde cum Edd. obtulit. — ³⁰) sic. Lege, si. — ³¹) Haec occurrit magna lacuna, abscissis duobus foliis quae continebant cetera Acta Latrocinii Ephes. quae habentur in Edd. a col. 815 ad col. 884. —

(p. 65. r.) Nihil me contingit' actorum propter deum. quae² enim aliter sensi³ vel intellexi aliquando vel sentio⁴ Dioscorus episcopus dixit. manifestatis⁵ quae lecta sunt. dicat unusquisque praesentium sanctorum episcoporum qualiter novit credere archimandritam eutychem. et quid de eo decernit Iuvenalis episcopus dixit saepius⁶ eo prosequente quod sequatur traditionem fidei nicenae. et haec quae apud ephesum acta sunt in priori synodo orthodoxo⁷ eum in his quae respondit repperiri⁸ et ego decerno et volo⁹ permanere eum in suo gradu. synodus dixit. haec iusta iudicatio est: Dominus episcopus anthiochia dixit: Quoniam iamdudum ex his quae scripta sunt mihi¹⁰ sancta synodo quae habita est. apud constantinopolim venerabilis viri archimandrites eutyches subscriptio sit¹¹ dampnationi: Ex his autem qui modo oblati sunt libelli sanctae synodo. congregata in hac metropolim.¹² professus est obtemperare sanctae fidei trecentorum decem et octo in nicaea congregatorum. et priori in hac civitate synodo congregata comprobavi et ego cum vestra sanctitate recipere eum et presbyterii dignitate¹³ et magisterium eorum qui sibi prosunt¹⁴ monachorum: Stephanus episcopus dixit. et caeteri episcopi similia pronuntiaverunt.¹⁵ Dioscorus episcopus dixit: Omnia decreta totius sanctae huius et universalis synodi¹⁶ virum vene-

rabilem eutychem. confirmandum et meam iungo sententiam. ut maneat in presbyterii ordinem.¹⁷ praesit autem et proprio monasterio sicut et ante: Iohannes presbyter et primicerius notariorum dixit: Clerici et monachi monasterii presbyteri archimandrites eutychetis libellum obtulerunt: Sanctae synodo vestrae quem recitabo si praeceperit sanctitas vestra: Eusebius anciritanus episcopus dixit. susceptus libellus legatur sanctae synodo universali congregatae. apud ephesum metropolim.¹⁸ Narsis presbyter. timotheus et eusebius. et constantius¹⁹ et caeteris diaconis.²⁰ et omnes monachi qui sunt sub archimandriten eutychem. libellum obtulerunt in quo accusant flavianum dicentes. quod idcirco dampnaverint eutychem quia cum eo noluit blasphemare. et subscriptiones diversorum suprascriptorum: Dioscorus episcopus dixit. quoniam vos excommunicatis dixistis nescitis autem causam. et nos suscipiamur quare tamen dicit ea²¹ aperte fidem vestram quomodo tenetis haec est enim vestra absolutio et confessio fidei: Eleusinius diaconus et monachus dixit: Sicut per libellum venerabilis archimandritis noster edocuit sanctitatem vestram: Sic sentimus quaeammodum trecenti decem et octo patres apud nicaeam decreverunt quod (p. 65. v.) confirmavit ephesena synodus. et praeter hanc fidem nunquam aliud sentimus. nec cogitamus.²²

¹) *contingit*, cum Gr. Al. versio, terrent. Rastius vero admonet in aliis Codd. legi, *attingunt*. —

²) *quae*. Lege, cum Edd. neque. — ³) *sensi*. Gr. ἰδὲξα. Al. versio, glorificavi. — ⁴) *sentio*. Vett. Codd. et Edd. iuxta Baluzium, Edd. vero (col. 834) sapiam. — ⁵) *manifestatis*. Adde cum Edd. factis.

— ⁶) *saepius*. Gr. ἐν τῷ αὐτῷ συνεξῆς κατὰ τὸν αὐτὸν. Al. versio. Dum frequenter confiteantur. — ⁷) *orthodoxo*. Lege, orthodoxum. Gr. ὀρθόδοξον. Al. versio, orthodoxum summe. — ⁸) *repperiri*. Lege, repperi cum Edd. — ⁹) *volo*. Edd. add. in suo monasterio et. — ¹⁰) *mihi*. Adde, a, cum Edd. — ¹¹) *subscriptio sit*. Lege, archimandritis eutycheis subscripsi. — ¹²) *metropolim*. Lege, metropoli. — ¹³) *dignitate*. Lege, dignitatem. — ¹⁴) *prosunt*. Gr.

τῶν ὑπ' αὐτὸν τεταγμένων. Al. versio; sub eo degentium. — ¹⁵) *et ceteri similia pronuntiaverunt*, Verba brevioris nostri haec sunt, ad supplendam omissionem ceterarum subscriptionum quae leguntur in Edd. a col. 835 ad col. 862. — ¹⁶) *synodi*. Adde, super. — ¹⁷) *ordinem*. Lege, ordine. — ¹⁸) *metropolim*. Hic incipit Breviarium sequentium Actorum Latrocinii Ephesini a Dionysio nostro confectum. (Cf. col. 862-867). — ¹⁹) *Constantius*. Edd. Constantinus. — ²⁰) *caeteris diaconis*. Lege, ceteri diaconi. — ²¹) *dicit ea*. Lege, dicite. — ²²) *nec cogitamus*. Gr. οὐδὲν αὐτὸ ἐννοούμεν τι, οὐτε ἐπορούμεν. Al. versio; nunquam neque intelleximus, neque sapimus aliquid. —

Dioscorus episcopus dixit. de incarnata
salvatoris ¹ praesentia sic sentitis? sicut
beatus athanias ² et beatus cyrilus et gre-
gorius et omnes orthodoxi episcopi ⁴ Eleu-
sinus monachus dixit. omnes ³ sentimus.
et sicut apud ephesum. vel apud nicaeam
congregati Dioscorus episcopus dixit.
obtulit libellum ⁶ eutyches archimandrites.
adquiescitis his quae ille scripsit se-
quimini fidem eius. ⁷ Eleusinius dixit
etiam Dioscorus episcopus dixit. nec ex-
cedistis Eleusinius diaconus dixit. non ⁸
Dioscorus episcopus dixit. eadem sentitis
isdem paretis ⁹ anathematizatis qui ita
non sentiunt ¹⁰ Eleusinius diaconus dixit.
etiam per vestra vestigia Iuvenalis epi-
scopus dixit. legitimum est taliter eos re-
ctam fidem confitentes exposita apud ni-
caeam. et confirmata ¹¹ apud ephesum frui
eos et communione et proprio gradu Syn-
odus dixit. omnes consentimus istis ver-
bis omnes eadem dicimus Dioscorus epi-
scopus dixit. placet ergo sanctitati ves-
trae. et haec interlocutionem ¹² poni quod
cum sancto archimandrita pariter cum
eodem is erimus ¹³ etiam clericos et mo-
nachos qui cum eo sunt Synodus dixit.
demisimus illos Dioscorus episcopus di-
xit Communicamus ¹⁴ enim et dignitate
et communione Synodus dixit. haec ius-
ta est iudicatio Dioscorus episcopus di-
xit. manifestatis actis consentiente san-
cto synodo et reddente communioni ar-

chimandritae eutychem necnon et praes-
biterii dignitate. ¹⁵ et absolvente omnes
qui cum eo sunt. ¹⁶ monachos iustum est
etiam et consequens quae sunt fidei re-
censeri. quae afferens presbyter et pri-
micerius notariorum. iohannes relegat.
si tamen hoc universae synodo placet.
Domnus episcopus antiochiai dixit. si
placuit legi. legantur Thalassius epi-
scopus dixit. necessarium est nobis legi fi-
dem sanctorum patrum. trecentorum de-
cem et octo et ephesena synodo. ¹⁷ ut nos
aliquid amplius audientes conquiramus ¹⁸
Eusebius anciranus episcopus dixit. uti-
lis est interlocutio sanctae synodi et con-
firmatio Inde enim habemus nostrae or-
todoxae fidei tuitionem ¹⁹ Sancta synodus
dixit. omnes hoc volumus. Iohannes pres-
byter et primicerius notariorum legit gesta
habita apud ephesum universalis ²⁰ syno-
do de fide ²¹ Post consulatum domni no-
stri theodosii XIII. et valentiniani III
perpetuorum augustorum XI kal. augu-
sti quae est apud egyptios epyfin. ²² vi-
cesima octava congregata synodo apud
ephesum metropolim. Ex sanctione reli-
giosorum principum Residentibus in epi-
scopio sancti episcopi memmonis ²³ viro-
rum venerabilium episcoporum cyrillo
alexandrino agente etiam beatissimi ar-
chiepiscopi romanae aeccliesiae caelestini
et iuvenale hyerosolimitano. et mem-
none. et ceteris ²⁴ Et postquam lecta est

¹ *salvatoris*, cum Gr. Al. versio add. nostri. —
² *sentitis*. Lege, *sentitis*. — ³ *athanias*. Lege,
Athaniasius. — ⁴ *episcopi*. Lege, episcopi? — ⁵ *om-
nes*. Adde, sic, cum Edd. — ⁶ *libellum*, cum Gr. Al.
versio, libellos. — ⁷ *eius*. Lege, ejus? — ⁸ *Diosco-
rus episcopus dixit, nec excedistis. Eleusinius
diaconus dixit*, non desunt in Gr. Al. versio. Dio-
scorus Ep. Alex. dixit. Ne praevericemini. Eleu-
sinus diac. et monachus dixit: non. — ⁹ *isdem pa-
retis*. Edd. his contenti est? — ¹⁰ *sentiunt*. Lege
sentiant? — ¹¹ *exposita... confirmata*. Lege ex-
positam... confirmatam. — ¹² *interlocutionem*, Lege,
in interlocutione. — ¹³ *cum eodem is erimus*. Le-
ge, cum eo demiserimus. — ¹⁴ *enim*. Edd. eis. —
¹⁵ *communione... dignitate*. Edd. communionem...
dignitatem. — ¹⁶ *sunt*. Edd. add. tam clericos eius

quam. — ¹⁷ *ephesena synodo*. Lege, ephesena syn-
odo. — ¹⁸ *conquiramus*. Gr. ἐπιτορυμῶμεθα. Al.
versio, imbuamur. — ¹⁹ *tuitionem*. Edd. add. « Ste-
phanus Episcopus Ephesi dixit; Legatur exposi-
tio quae facta est a sanctis trecentis decem et octo
patribus in Nicaea, et confirmata in Epheso ad
cautelam fidei » (Cf. col. 870). — ²⁰ *universalis*.
Lege, in universali. — ²¹ *gesta habita apud eph-
esum universalis synodo de fide*, desunt in Edd. ubi
legitur. « Ephesine primae synodi acta quaedam
« (recensita Ephesi in synodo profana, et rursus
« Calchedone relecta. » — ²² *epýfin*. Edd. Epi-
phi. — ²³ *memmonis*. Lege cum Edd. Memmonis,
ut infra. — ²⁴ *et ceteris*. Cf. Episcoporum nomina
in Edd. col. 875-875.) Quae vero hic sequuntur
nonnisi restrictum Breviarium exhibent Actorum

expositio fidei nichaene leguntur petri episcopi et martyris libri de deitate. quoniam vera (p. 66. r.) gratia et veritas per iesum christum facta est. Unde gratia
 5 saluati sumus secundum apostolicum dictum. et cetera. Athanasi alexandrini contra arrianos. multi sancti fuerunt et mundi ab omni peccato. Hyeremias autem et cetera eiusdem ad epictitum
 10 quaecummodum autem ambigere ausi sunt qui dicunt esse christiani. et cetera. Item post alia eiusdem. absit. ut haec simulate tanta fient. sicut quidam arbitrati sunt. sed specialiter et vere facto
 15 homine salvatore totius homines salus fiebat. Si enim simulate secundum illos verbum in corpore fuit. quod autem dicit simulatum sanctum² fantasma est et cetera. Iuli episcopi romani ad prosdotium.³ praedicatur in plenitudine fidei et incarnatus est ex virginem⁴ maria filius dei et cetera. Felicis episcopus⁵ et martyris ad maximum⁶ episcopum et clerum alexandrinum. De incarnatione autem et
 20 fide. credimus in dominum nostrum iesum christum et cetera. Theophili alexandri-

ni habita quinte festivitatis.⁷ Sunt etiam nunc bonarum⁸ quae olim fuerunt reliquiae non diffidunt. quoniam veritas⁹ dei potest facere virginem facere et cetera. Eiusdem ex epistola festivitatis.¹⁰ quaecummodum artificium excellentissimi non in pretiosa tantum materia artem suam laudati ostendunt et cetera. Cypriani episcopi et martyris de elemosina.¹¹ multae et maximae sunt dilectissimi fratres. divine operationes. et cetera. Ambrosii episcopi mediolanensis.¹² Si mihi non credunt. apostolo dicenti. quando autem venit plenitudo temporum misit deus filium suum factum ex muliere factum sub lege. et cetera. Taceant igitur verborum superfluae quaestiones. et cetera. Gregorii maioris nanzanzeni.¹³ non falluntur homines. neque fallunt hominem et cetera. Basilii episcopus caesariensis primae cappadociae.¹⁴ Nequae enim tantum caelum et terram et magnitudo pelagi. et cetera. Gregorii episcopi minoris.¹⁵ hoc enim sentite in vobis. quod et in christo iesu. et cetera. Attici episcopi constantinopolitani.¹⁶ hodie christus clementiae suae nativi-

Ephesini Concilii a Dionysio nostro conflatum, ubi tamen notare praestat, quod versio nostra differt omnino a diversis versionibus harum SS. Patrum sententiarum quae extant alibi apud Mansi Tom. V. col. 544 et col. 689. et Tom. VI. col. 875. — ¹) *epictitum*. Lege, Epitectum. — ²) *sanctum*, deest in Edd. Forte legendum, sane. — ³) *ad prosdotium*. Male Ed. ad Docium. Huc Rusticus adnotavit. *Hanc epistolam haeretici corruperunt*. — ⁴) *virginem*. Lege, Virgine. — ⁵) *episcopus*. Lege, episcopi. — ⁶) *maximum*. Ed. Maximianum. Rusticus vero adnotavit. *Acum. impii Maximiani*. — ⁷) *quinte festivitatis*. Alia versio, ex quinta epistola paschali. At Mss. Paris. Bohier. et Casin. habent: *quinta feria paschae*. — ⁸) *bonarum*. Ed. miraculorum. — ⁹) *veritas*. Lege, virtus. — ¹⁰) *festivitas*. Ed. ex alia paschali Epistola. — ¹¹) *de elemosyna*. Marius Mercator (Migne XLVIII. 872) habet: *ex libro de pietatis opere et elemosynis*. Utraque vero versio lectionem exhibent originali latini textus S. Cypriani (Migne IV. p. 626), scilicet: « Multa et magna sunt, fratres dilectissimi, » (M. charissimi) beneficia divina. — Item et Ru-

sticus adnotavit: *Hanc lectionem ex codice Latino contulimus*. At compiler noster propriam versionem breviam exhibet et graeco textu Actorum evidenter haustam. Item dicendum est de sequenti Ambrosii testimonio. — ¹²) *mediolanensis*. Al. versio add. ex libro de fide ad Gratianum. (Lib. I n. 94). « Si mihi non credant, credant Apostolo dicenti: » Postquam vero venit plenitudo temporis, misit « Deus Filium suum factum ex muliere factum sub « lege... (Ibid. Lib. II. n. 77) Sileant igitur inanes de sermonibus quaestiones. » — ¹³) *nanzanzeni*. Lege, Nazianzeni. Al. versio add. « ex epistola prima ad Cledonium. » Nec decipiant homines neque decipiantur, hominem. — ¹⁴) *Cappadociae*. Al. versio: « Non enim tantum caelum et terra et magnitudines pelagorum. » (Ex Lib. de Sp. S. ad Amphiloehium Cap. 8.) — ¹⁵) *minoris*. Al. versio, « Gregorii sanctissimi episcopi Nysseni. » Hoc enim sapiatur inquit, in vobis quod et in Christo Iesu. » (De beata vita comparata. Hom. I.) — ¹⁶) *constantinopolitani*. Al. versio. Hodie Christus Dominus clementiae nativitatem suscepit. —

tatem suscepit. et cetera¹ Episcopi iconii² quoniam id rex et deus et mortem et passionem gustavit et cetera. eiusdem: Si enim ille natus non fuisset carnaliter tu renatus non esset³ spiritualiter et cetera. Item attici episcopi constantinopolitani.³ Si quem perturbat unigeniti incarnatio et virginis partus et communicatio passionum. et cetera: Item presbyter et prior micerius notarius dixit: Secundum sanctionem clementissimorum principum. theodosii et valentiniani congregata in ephesena metropolim. et caetera: ⁴ Et lectis omnibus quae in priore synodo apud ⁵ ephesum acta sunt⁵ (p. 66. v.) Dioscorus episcopus alexandriae dixit. opinor omnibus. placere quae opposita sunt⁶ a sanctis patribus. apud nicheam congregatis. quae confirmavit et statuit solam⁶ custodire quae olim hic habita est sancta synodus. et reverentissime⁷ et sufficienter teneri: Audivimus autem decrevisse eos sic: Si quis praeter haec dicit vel sentit. vel adversatur vel inquit. ⁸ subiaceat sententiae quid vobis placet. unusquisque quam habeat voluntatem actis⁸ edicat: Possumus praeter haec vel inquirere vel destruere: Si quis requisit praeter haec decreta et probata et placita ⁹ non.⁹ iuste subdetur sententiae patrum: Dicat igitur unusquisque vestrum si humius est voluntatis: Thalassius episcopus dixit. trecentorum decem et octo patrum.

in expositione fidei probabilem ostendit quidem. et tunc in illo tempore divina gratia quam illi lingua propria ausi¹⁰ decreverunt: Confirmavit autem praecipuae. et ea quae in hac metropolitana civitate congregata est concordia tenere: Omnium necessarium est huius formae additionem vel detractionem pariter canonem vitiantem piaetatis¹¹ decreta apud nicheam et confirmata apud ephesum: Eos autem qui contra haec sentiunt. execror abhominor tamquam dissolventes rectam fidem: Sozon episcopus philippensis et ceteri similia dixerunt.¹² Sancta synodus dixit. omnes eiusdem sententiae et fidei sumus: Sententia in flavianum et eusebium.¹³ Dioscorus episcopus dixit quoniam sancta et magna synodus apud nicheam congregata voluntate dei rectam fidem nostram exposuit. quam etiam paulo ante congregata hic synodus confirmavit et hanc solum teneri et canonizare¹⁴ decrevit: Statuentes etiam hoc ut nulli dicere¹⁵ alteram fidem praeter hanc exponere aut quaerere aut innovare aliquid aut monere¹⁶ de tranquilla nostra religione: Eos autem qui praeter haec sentire vel quaerere vel componere quicquam temptarint. aut omnino destruere praesumentes quae statuta sunt subici manifestis ultionibus: Et si sint episcopi. pareant episcopio.¹⁷ Si autem clerici clero. si laici communione: Haec autem ex his quae

¹) *Episcopi iconii*. Al. versio, «Amphilochii Episcopi Iconii. Quoniam enim idem ipse est et rex et Deus, et mortem propter dispensationem passionis gustavit. Nisi enim ille nasceretur carnaliter, numquam tu natus fuisses spiritualiter.» — ²) *esset*. Lege, *esses*. — ³) *Constantinopolitani*. Al. versio; «si quem discernit incarnatio unigeniti et partus virginis et passionum communio.» — ⁴) *et cetera*. Acta haec praetermissa, Cf. apud Mansi a col. 886 ad col. 902. Sequentia vero verba: *Et lectis omnibus quae in priore synodo apud ephesum acta sunt*; compilatoris nostri sunt. — ⁵) *opposita*. Lege, cum Edd. exposita. — ⁶) *solum*. Lege, sola cum Edd. — ⁷) *et reverentissime*, desunt in Edd. — ⁸) *actis*. Gr. ἑρπάζω. Al. versio, subscriptis. Codd. Paris. Bohier. et Casin. scriptis. — ⁹) *non*. Lege,

nonne cum Edd. — ¹⁰) *ausi*. Lege, *usi*. — ¹¹) *pie-tatis*. Contextus non satis cohaerens corrigendus est ex alia versione. «sanctorum concordia quam tenere omnino est necessarium sine aliquo addita mento aut detrimento; quia haec similiter nocere solent regulae pietatis.» — ¹²) *et ceteri similia dixerunt*. Cf. Edd. col. 993-997. ubi integre sententiae ceterorum Episcoporum proferuntur. — ¹³) *Sententia in flavianum et eusebium*. Desunt in Edd. At Cod. Casin. (n. 1. f. 367) haec habet rubro minio exarata: *Damnatio sancti flaviani et eusebii a dioscoro*. Utraque adnotatio a compilatoribus certe addita fuit. — ¹⁴) *canonizare*. Gr. ἐκκλησιαστικοῦ. Al. versio: et in ecclesia tradi. — ¹⁵) *dicere*. Lege, *liceret*. — ¹⁶) *monere*. Lege, *movere*. — ¹⁷) *pareant episcopio*. Edd. alieni sint ab episcopatu. —

modo lecta sunt gesta didicimus. Apparet vero quaeammodum videt haec universalis sancta synodus universa commoventes et destruentes. Flavianus qui olim
 5 fuit episcopus constantinopolitanus et eusebius dorileorum ecclesiarum et populi christiani scandali et perturbationes. Manifestum est. quaeammodum subiecerunt sententiae patrum. inde²
 10 et nos illorum sententiam roborantes praedictos flavianum et eusebium totius sacerdotii et episcopatus dignitatis alienos esse pronuntiamus. Profitetur
 15 (p. 67. r.) autem unusquisque sanctorum episcoporum propriam voluntatem. et hanc manifestet confectioni gestorum. universa autem quae aguntur hodiae. referantur religiosissimis imperatoribus. Flavianus episcopus dixit. appello³ Hyla-
 20 rus romanus diaconus dixit. contradici-

tur. Iuvenalis episcopus hyerosolimitanus dixit. semetipsos alienos sacerdotio et gradu episcopali fecerunt. Flavianus et eusebius praesentes aliquid addere aut detrudere fidei exposite apud niceam. confirmate apud ephesum statuentes⁴ quae decrevit eos qui auderent vel addere vel detrudere fidei. alienos esse sacerdotio praesertim tantam confusionem facientes. Unde ergo communicans sanctae synodo. et sancto archiepiscopo dioscoro alienos eos episcopali dignitate pronuntio. Domnus episcopus antiochenus dixit. et ego consors sum vestrae synodo. damnans flavianum. et eusebium tamquam non permanserint sanctae⁵ synodo nicaena et ephesiae⁶ et consentio quae in eos a vobis probata⁷ sunt. Thalassius episcopus et ceteri similia pronuntiarunt.⁸

XXXIV.*

INCIPIT LIBELLUS APPELLATIONIS

FLAVIANI EPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI AD PAPAM LEONEM.

Religiosissimo et beatissimo patri. et archiepiscopo leoni. Flavianus in domino salutem. Opportunae¹⁰. quidem praesens tempus mediocriter¹¹ referre et
 25 uti apostolica appellatione ad vestram sanctitatem ut progrediens ad horientem¹² auxilium ferre¹³ periclitanti piaer sanctorum patrum fidei quam sudore ulationis tradiderunt. Ecce enim confusa
 30 sunt omnia, solute sunt aecclesiasticae ordinationes. Perierunt ea quae sunt fi-

dei dissentione. Retinentur¹⁴ piaer animae. iam non patrum nominatur fides. sed conculcata¹⁵ ab alexandrinae ecclesiae episcopo dioscoro. et¹⁶ eorum qui haec sapiunt. una cum ipso eutychinam. Iam¹⁷ praedicari et nominari fidem¹⁸ hanc enim... firmavit sententia propria et eorum qui per violentiam coacti sunt consentire episcopi.¹⁹ Et ea quidem singula nunc non²⁰ est concessum nobis referre ad vestram beatitudinem. Breviter autem

¹⁾ *perturbationes*. Lege, *perturbationis*. — ²⁾ *inde*. Lege, *unde*. — ³⁾ *appello*. Gr. *παραιτωμαι* σ. Al. versio, *appello* a te. Rusticus adnotavit: *Possumus dicere et; recuso te*. — ⁴⁾ *contradicitur*. Edd. add. interruptionem PP. Calcedonensium. — ⁵⁾ *statuentes*, deest in Edd. — ⁶⁾ *sanctae*. Lege, in sancta. — ⁷⁾ *ephesiae*. Lege, ephesina. — ⁸⁾ *probata*. Lege, prolata cum Edd. — ⁹⁾ *et ceteri similia pronuntiarunt*. Cf. Edd. a col. 910 ad 935, ubi leguntur singulorum Episcoporum sententiae et subscriptiones. — ¹⁰⁾ *En splendidissimum hactenus deperditum Monumentum, quod primum edidimus in Dissertatione cui titulus, S. Leone Magno e l'Oriente*.

Dein et cl. Mommsenius in *Neues Archiv* etc. (XI. p. 362), Berolini edidit cum emendationibus quas sigla M. indicabimus. — ¹⁰⁾ *Opportunae*. Lege, Opportunum est vel, opportuna equidem [ocasio]. M. Oportuit. — ¹¹⁾ *mediocriter*. M. me dignanter. — ¹²⁾ *horientem*. Lege, Orientem. — ¹³⁾ *ferre*. add. studeatis, M. ferret. — ¹⁴⁾ *Retinentur*. M. dissentione retinentur. — ¹⁵⁾ *conculcata*. forte conculcata. M. contigit. — ¹⁶⁾ *et*. M. om. — ¹⁷⁾ *Jam*. Lege, Eutychinam jam. — ¹⁸⁾ *fidem*. Cf. quae dixit Dioscorus in Latrocinio Ephesino p. 129. — ¹⁹⁾ *episcopi*. M. episcoporum. — ²⁰⁾ *non*, deest apud M. (curnam?)—

quae subsecuta sunt docebimus. Adprehendimus¹ quidem ephesiensem civitatem secundum pium imperiale rescriptum quod ad universos aequaliter emanavit: Occurrerunt nihilominus et qui a vestra sanctitate destinati sunt deo amantissimus episcopus iulius et religiosissimus filius noster hylarus diaconus, et carissimus filius noster dulcitus notarius.² Consumpsimus in ephesorum³ civitate dies decem. habuimus universos poenae qui convenerunt episcopos consentientes in omnibus nobis. Praeter alexandrinum et qui cum ipso affuerunt qui ex quo die ordinatus sum episcopus inplacabiles adversum me inimicitias⁴ vehementer exercet. Nulla existente causa, qui numquam me suis litteris dignum iudicavit. Nequae ea⁵ quae secundum dominum nostrum (p. 67. v.) caritas praedicatur erga me habuit me ei in omnibus obtemperante nunc usque⁶ ad hanc diem qui nobis repente secunda feria hoc est VIII idus augusti. Non ex communi consensu vel tractatu praecedente convocat quidem concilium diluculo ammaiori⁷ quoque me facit. deinde cum sedissemus in aeclesia legi quidem pium rescriptum praecepi⁸ religiosissimorum imperatorum universis autem episcopis interfatis post lectionem portare.¹⁰ prius de pia fide haberi debere tractatum. proponique et legi trecentorum decem et

octo fidem. et ea quae apud ephesum iam dudum habita est. ipse memoratus venerabilis episcopus dioscorus¹¹ quidem fieri prohibuit. Praeciptions autem mihi et his qui una mecum iudicaverunt episcopis et meis pariter clericis nihil paenitus audire permitti de nullo defensionis vocem emittere¹². Interminatus etiam quibusdam depositionem quibusdam carceris habitationem. Aliis varia atque diversa supplicia dat facultatem. Mox¹³ de his gestis quae ab eutychete¹⁴ olim confecta sunt nobis praesentibus recenseri¹⁵. Et post hoc praecepit dare praedictum. eutychin libellos adversum me quibus lectis nullius me paenitus dignum habitum rationis vel interrogationis iudicavit. Sed continuo exurgens pronunciavit illum quidem catholicum esse reddens ei etiam presbyterium. Compellit quoque invitos aliquos episcopos. statim hoc ipsum pronuntiare. et his uti sermonibus apud sanctam synodum bene credit eutyches¹⁶ catholicus est. Credimus sicut¹⁷ credit eutyches teneamus o fratres Eutychem fidem.¹⁸ Et qui hoc non consenserit. anathema sit. Et qui non dixerit duas naturas ante unionem christi. unam autem post unionem. anathema sit. Et qui aliud quam de hominibus¹⁹ nobis²⁰ habuisse dominum vel carnem scrutans vel dicens anathema sit. Et his dictis interloquitur ipse sicut²¹ voluit compellit autem quosdam ut dixi

¹) *adprehendimus*. M. *adprehendissem*. (curnam?)

²) *notarius*. Cf. de his *Breviculus Historiae Eutychemianorum* apud Gallandi (Tom. X. p. 667.) —

³) *ephesorum*. Lege, *Ephesiorum*. M. *Ephesinorum*.

— ⁴) *inimicitias*. Cf. de hoc Evagrium Hist. Eccles. lib. I. Cap. X. Item Ep. XLVII S. Leonis ad Anastasium Ep. Tessal. « ut dum in fratrem nostrum Flavianum veteres aemulationes et odia privata desavevunt. » Item Epist. LVII, ubi Liciniae Rudoxia Augusta ad Theodosium patrem haec scribit. « Nam Flavianum Cp. Ecclesiae Episcopum propter inimicitias Alexandrii Episcopi ingemiscebat expulsum. » — ⁵) *Neque* ea. Lege, neque eam. — ⁶) *nunc usque*. M. (forte), hucusque. — ⁷) *qua*. M. qui. — ⁸) *ammaiori*. M. ammoneri vel acciri. —

⁹) *praecepit*. Lege, praecepit. — ¹⁰) *portere*. om. M.

— ¹¹) *dioscorus*. M. add. hoc. — ¹²) *emittere*. Cf. Acta et Leontium Bisant. *De sectis* apud Gallandi (Tom. IX. p. 567) ubi ait. « Dioscorus... Flaviani

gesta dumtaxat legebat, nec patrocini copiam ei faciebat aut interrogandi de iis quae dubia putarentur. » — ¹³) *Mox*. Lege, dat facultatem mox. —

¹⁴) *eutyche*. M. Eutychin, at hic falso sed infra. —

¹⁵) *recenseri*. M. forte recitari. — ¹⁶) *eutyches*. M. add. eutyches. — ¹⁷) *sicut*. M. sic ut. — ¹⁸) *fidem*. Cf. Liberati Breviarium Cap. XII, ubi similia leguntur. — ¹⁹) *hominibus*. Lege, hominibus. —

²⁰) *nobis*. M. novit. At manifestus error. — ²¹) *sicut*. M. sic ut. —

lacrymantes eadem facere: Post paulum vero promisit ¹ legi canones qui habiti sunt ante hoc ephesi. quibus hoc continetur ut si qui concutere quae ibi sunt statuta temptaverit patrum: Si quidem episcopus fuerit eum oportere deponi. et reliqua: Et ² super eutychin hanc talem sententiam praevallere. qui ita palam aperteque. apollinaris ³ docma introducendum putavit. Et quidem hoc non fecit sed pronuntiat meam et eusebi damnationem: Omnibus lacrymantibus episcopis dilationem vel unius diei postulanti-
¹⁰ bus non tribuit. et haec interlocutus cogit quosdam reliquos episcopos abhominande consentiri damnationi. evaginatis gladiis adversum eos qui hoc putabant esse differendum. ubi neque litteras sanctitatis vestrae. cum sufficiat ad confirmationem⁴ patrum fidei ⁵ legi permittit:
¹⁵ Sed illa quae possunt (p. 68. r.) etiam ipsis immitibus et ferocibus et caecis viam veritatis ostendere. inrationabilia et caecitate⁶ plena suscipi ac legi praecipiens. ne sermone quidem ullo dignos habuit qui a
²⁰ vobis sunt destinati: Sed impetu quodam solo abutente illo. convenerunt repente in unum diem. ut ita dicam omnia mala perturbatio restituito dampnati. dampnatio innocentis qui in nullo sanctionem pa-
²⁵ trum credidi praetergrediendam et cum vel ⁷ ex conducto quodam omnia adversum me iniqua procederent. post illam iniustam vocem quam contra me emisit. sicut ipsi placuit. me appellante thronum
³⁰ apostolicae sedis. principes⁸ apostolorum Petri.⁹ et universam beatam. quae sub ve-

stram sanctitatem ¹¹ est synodum. statim me circumvallat multitudo militaris. et volentem¹² me ad sanctum altare confugere non concessit: Sed nitebatur de aeclesia eruere. tunc tumultu plurimomo¹³ facto vix potui ad quendam locum aeclesiae confugere et ibi cum his qui mecum erant latere: Non tamen sine custodia. ne valeam universa mala quae erga me commissae sunt ad vos referre: Oro itaque vestram sanctitatem. ne obdormire patiamini super his quae insipienti. et furioso consilio circa me gesta sunt: Cum nullae praecedant causae quae me in reatum aliquem adducant. Sed insurgere primum quidem in causa rectae fidei nostrae quae quadam libidine deperit: Deinde propter eversionem aeclesiasticarum constitutionum curam facere et simpliciter per omnia narrare: Tam ple-
¹⁴ vique. ¹⁴ numero praecellit. quam amorem christi imperatorem nostrum litteris quae competunt edocere. scribere etiam clero sanctae constantinopolitanae aeclesiae. et religiosissimis monachis: Nec monet ¹⁵ juvenalis hyerosolimorum episcopo. et thalassio caesariae cappadotiae. stephano quoque ephesiensi. et eusebio anquiritano¹⁶ et cy¹⁷ afrodisiensi. et reliquis sanctis episcopis. qui consensum super pravo consilio adversum me prae-
¹⁸ buerunt. dioscuro vel qui ut¹⁸ principatum sanctae synodi. apud ephesum tenuit: Dare etiam formam quam deus vestrae menti inspiravit. ¹⁹ Ut tam occidentali quam etiam orientali in unum facta patrum synodo. similis ubique praedicetur fides.²⁰ ut

¹) *promisit*. Lege, *permisit*. — ²) *Et*. M. addendum putat, (apparebat.) — ³) *apollinaris*. Haec plene consonant cum sententia a Flaviano contra Eutychem supra prolata, (p. 76.) necnon cum ejus Epistola ad Leonem. (Cf. p. 79.) — ⁴) *ad confirmationem*. Hisce verbis Flavianus evidenter alludit ad singulare infallibilitatis privilegium soli Petro concessum per illa J. C. verba; *confirma fratres tuos*. — ⁵) *fidei*. M. forte legendum, id fieri, (curam?) — ⁶) *caecitate*. M. add. forte, [pronuntians alia erroris]. — ⁷) *sed*. M. forte, sic. — ⁸) *vel*. Lege,

velut. — ⁹) *principes*. Lege, *principis*. — ¹⁰) *petri*. Ea rursus explicita ad *Sedem Apostolicam* (non vero ad Concilium) *Appellatio*, a Quesnellio aliisque nequidquam denegata. — ¹¹) *sub vestram sanctitatem*. Lege, sub vestra sanctitate. — ¹²) *volentem*. Lege, volente. — ¹³) *plurimomo*. Lege, plurimo. — ¹⁴) *plevique*. Lege, plebi quae. — ¹⁵) *monet*. Lege, non et. — ¹⁶) *anquiritano*. Lege, An-cyritano. — ¹⁷) *et cy*. Lege, et Cyro. — ¹⁸) *vel qui ut*. Lege, qui velut. — ¹⁹) *inspiravit*. Lege, inspirabit. — ²⁰) *fidis*. Lege, *fides*. —

praevaleant sanctiones patrum. Inritum vero deduci valeant. atque dissolvi omnia quae male et umbrati ut non sine lusu quodam modo gesta sunt afferre medicinam horribili huic vulneri quod per totum iam paenae orbe¹ serpendo pervenit. qui autem subscripserunt et consenserunt iniustae sententiae magna vi coacti

paucissimi sunt. Qui vero non consenserunt huic iniquitati multo plures sunt episcopi. sicut etiam lectiones² sanctae ad beaditudinem vestram relationes³ poterit perdocere. (p. 68. v.)

EXPLICIT LIBELLUS APPELLATIONIS FLAVIANI EPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI.

XXXX.*

INCIPIT LIBELLUS APPELLATIONIS

AD LEONEM PAPAM EUSEBII DORSLEORUM⁴ ACCUSATORIS EUTYCHEN⁵ ARCHIMANDRITE.

10 Sancto et beatissimo patri et archiepiscopo leoni. Eusebius exiguus qui fui⁶ desuper et ab exordio consuevit thronus apostolicus. Iniqua perferentes defensare et eos qui inhabitabiles⁷ factiones inciderunt adiuvare et humi iacentes erigere
15 secundum possibilitatem quam habentes⁸ compassionem enim supra universos homines possidentes⁹. Causa autem rei quod sensum rectum tenetis. et inconcussam scrutatis¹² erga dominum nostrum
20 iesum christum fidem¹³. Nec non etiam indissimulatam universis fratribus. et omnibus in nomine christi vocatis. tribuitis caritatem. Quamobrem ego inebitabilibus inrititus¹⁴ ad solum post do-
25 mini relictum auxilium afflictus et in extremis laborans. confugio solutionem malorum meorum in quibus incidi reperire desiderans¹⁵. Quod quidem sic

est. Ante paucos menses eutychen presbyterum et archimandriten in constantinopolitana civitate monasterium habente habente¹⁶ repperi. avertentem plurimos fratres spirituales¹⁷ fide orthodoxorum et contraria aecclesiasticae docmati sentientem. maximum iudicavi mihi imminere discrimen si tantam et talem pravitatem dissimulantem¹⁸ tacendo per libellos ordinatos meo nomine adii religiosissimum flavianum tunc¹⁹ constantinopolitanae civitatis episcopum. Et eos qui tunc ibidem repperiti sunt religiosissimi episcopi accusans eutychen quod abdicasset institutionem et doctrinas sanctorum patrum et quaerentem²⁰ universos simul quod²¹ incaute erraverunt a recta fide et praeter canones tradens doctrinas. rogavi ad seipsum²² ad religiosorum consensum²³ et satisfacere de his quae illi obie-

¹) et umbrati ut. M. et umbrative. — ²) paenae orbe. Lege, paene orbem. — ³) episcopi. Ct. quae in Prolegomenis adnotavimus. — ⁴) lectiones. Lege, cum M. lectio. — ⁵) relationes. Lege, relationis. *) Hoc quoque documentum maximi ponderis, hucusque ignoratum quod in praefata nostra Dissertatione juris publici fecimus, ab eodem cl. Mommsenio editum fuit. Eius vero emendationes singula M. denotabimus. — ⁶) eusebii dorsleorum. Lege, Eusebii Doryleorum, ut pluries superius occurrit. Gr. autem, *Σεβαστικῶν*. M. Eusebi Doryleo. (Curnam?) ut. — ⁷) Euchen. Lege, Eutychetis. — ⁸) qui fui. Lege, Quia fuit; vel cum M. Curavit. — ⁹) inhabitabiles. Lege, in inevitabiles. — ¹⁰) habentes. Lege, habetis. — ¹¹) Coreva manus recte corr. pos-

sidetis. — ¹²) scrutatis. M. servatis. — ¹³) fidem. Ea loculentissimum pro Romani Pontificis infallibilitate locum. — ¹⁴) inebitabilibus inritibus. (Non inevitabilibus ut M.) Lege, inevitabilibus inretitus. — ¹⁵) desiderans. Lege, desiderans. — ¹⁶) habente habente. Lege semel, habentem. — ¹⁷) spirituales. Adde, a. — ¹⁸) dissimulantem. Lege, dissimulantem. — ¹⁹) tunc constantinopolitanum episcopum. Hic quoque verbis arguitur hanc esse alteram editionem huius libelli appellationis, cuius priorem editionem apostolicis legatis ipsemet Eusebius tradiderat. — ²⁰) et quaerentem. M. et quaerens temptare. — ²¹) quod. M. qui. — ²²) ad seipsum. M. ades ipsam. — ²³) consensum. Lege, consensum. Item et infra. —

cta sunt a me. qui eutyches vir occurrit ad consensum et propriam¹ voce quid sentiret exposuit. Quod quidem repperientes religiosi episcopi. alienum ab ecclesiastica traditione damnaverunt eum. auferentes praesbiterium et monasterii principatum. Quod quidem oppinor² vestram sanctitatem non latere et hoc ex his cognovi quae vestra sanctitas ad religiosissimum flavianum. scribere dignata est. Sed his circa eutychem observatis contigit repente secundum praeceptum religiosissimorum imperatorum nostrorum. sicut et vestra beatitudo cognovit synodum debere congregari in ephesiorum metropolim. quod³ post adventum religiosissimorum episcoporum. ad praedictam civitatem. et horum qui a vestra sanctitate destinati sunt religiosissimi viri in loco vestro fuerunt⁴. Et ego affui pariter propter ibidem (p. 69. r.) adventum praedicti viri Eutyches. synodo itaque facta in sancta ecclesia religiosorum episcoporum praedictus eutychin⁵ libellos obtulit adversum religiosissimum flavianum accusans quae illi placuerunt. Flavianus autem religiosissimus postulavit me intromitti debere. Quod ubi intellectum est. necessariam meam praesentiam esse causae propositae. vestra sanctitas interlocuta est non semel. non bis. non ter. intrare me oportere consensum. sed religiosissimus dioscorus alexandrinae civitatis episcopus universa secundum libidinem eutyches⁶ agens. omnia conterens et confundens simul fidem canones conversationem ipsam prohibuit me intrare habens satellites huius iniquitatis missos a religiosissimis imperatoribus propter diligentiam synodi spectabi-

les viros qui et me custodiri fecerunt. in ecclesia iniqua⁷ synodus habebatur. multitudinem militarem habentes. qui et intus gladiis evaginatis in synodo steterunt interminantes mortem. secundum nutum prudentissimi dioscori his qui religiose sentiebant. Et inperita⁸ multitudinem laicorum introducens praedictus dioscorus in synodo contumelias appetere. religiosissimos episcopos permisit quibusdam et in mare proficiendis religiosissimis episcopis interminatus est. si quisquam contravenire voluisset decretis impiissimis suis. Nec solum hoc sed et me iussu⁹ a vestra sede intromitti constituto¹⁰ ante fores cognitionis intrare non permisit. Considerate itaque ex his aequissimi et iustissimi patres ea quae contra me gesta sunt. Nam qui in synodo intromitti non permissus est. neque responsum dare. sed magis custodiri. et prohibitum intrare quod¹¹ orthodoxum nestorium non recte docentem. ecclesias quem custodientem fidem trecentorum decem et octo patrum quem sequentem vestigia sanctae et universae synodus quae facta est nuper in ephesena civitate et omnibus praeceptis sanctae recordationis cyrilli episcopi optemperantem quem in nulla re notatum a vestra sanctitate causa propositae¹² quaestionis a me adversum Eutychem damnatum obiecit tumultui. et transfugam¹³ me in sanctam aeccliam constituto¹⁴ fecit includi in loco obstruso. ¹⁵ et obscuro. praeciens per militarem multitudinem custodiri me. et neminem ad me umquam mitti debere¹⁶ solacium religiosorum virorum qui pasinem meam consolari vulerint¹⁷ propter futuram retributionem. Quoniam igitur

¹) propriam. Lege, propria. — ²) oppinor. Lege, opinor. — ³) quod. Forte add. factum est. vel cum M. quo. — ⁴) fuerunt. Lege, et in loco vestro fuerunt. M. omitt. — ⁵) eutyches. Lege, Eutychie. — ⁶) eutychin. Lege, Eutychie. — ⁷) eutyches. Lege, eutychie. — ⁸) iniqua. Lege, in qua. — ⁹) inperita. Lege, inperitam. — ¹⁰) iussu. Lege, iussum. M. iusso. (curnam?) — ¹¹) constituto. Lege, consti-

tutum. M. constituto. (curnam?) — ¹²) quod. M. ad lacunam hic evidentem supplendam, addit: [libet iudicari, non.] — ¹³) proposita. Lege, propositae. — ¹⁴) transfugam. M. transfuga. — ¹⁵) constituto. Lege fortasse, constitutum. M. constituto. — ¹⁶) obstruso. M. abstruso: (curnam?) — ¹⁷) debere. M. add. in. — ¹⁸) vulerint. M. vulerunt. —

dura et iniqua propter¹ divinos canones pertuli a dioscoro et ab aliis religiosis episcopis qui timore et necessitate compulsi voluntati eius obtemperaverunt: Et
 5 in condemnatione mea consenserunt sicut sciunt qui a vestra sanctitate missi sunt in loco vestrae beatitudinis religiosissimi viri. quibus et libellos optuli appellationis meae in quibus vestrae sedis
 10 cognitionem poposci: Depraecor vestram beatitudinem et genua vestra tangens. si non manu et tamen lingua profungor² officio pronuntiate evacuari et inanem fieri meam inquam³ condemnationem e⁴
 15 religiosissimo episcopo dioscoro. et eo-

rum decretum qui inviti consenserunt eius voluntati reddentes mihi dignitatem episcopatus et vestram communionem litteris vestris ad meam exiguitatem datis. quibus et dignitatem re praesentetis et communionem. quibus imperatis⁵ gratias agam domino deo nostro rectori et salvatori christo pro vobis religiosissimi patres. ⁶ et alia manu.⁷

EUSEBIUS EXIGUUS ORDINATUS EPISCOPUS DORILEO⁸ MISI LIBELLOS PER RELIGIOSISSIMUM PRAEBITERUM CRISYPPIUM⁹ ET CONSTANTINUM DIACONUM SUBSCRIBENS MANU MEA:

XXXVI.*

EXPOSITIO FIDEI SANCTI CHALCEDONENSIS¹⁰ CONCILII FACTA A PATRIBUS.

Aetius archidiaconus constantinopolis novae romae legit.¹¹ Sancta et¹² universalis synodus secundum¹³ gratiam et sanctiones¹⁴ piissimorumque imperatorum nostrorum valentiniani et martiani augustorum congregata apud calchedonam metropolim vitiniaeprovinciae in martyrio sanctae martyris euphemiae. statuit¹⁵ subter adnixa: Dominus noster
 25 et salvator christus notitiam fidei confirmans discipulis suis ait. pacem meam do vobis pacem meam relinquo vobis.

Ne ullus a¹⁶ proximo suo dissonet¹⁶ et in doctrina piaetatis. sed aequaliter praedicationem veritatis ostendat: Sed quoniam non quiescit nequissimus zizanias¹⁷ sationibus piaetatis adspargere.¹⁸ Novi aliquid contra veritatem semper inveniens: Ob hoc frequenter¹⁹ dominus noster providens humano generi piissimum²⁰ et fidelissimum principem ad zealum fidei suscitavit: Et undique sacerdotii principes²¹ convocavit: Quatenus gratiam²² omnium domini nostri christo

¹) propter. M. praeter. — ²) profungor. Lege perfungor. — ³) inquam. Lege iniquam. — ⁴) e. Lege, a. — ⁵) imperatis. Lege cum L. impetratis. ⁶) patres. Solemne fuit apud veteres, huiusmodi usus numeri pluralis in epistolis deprecatoriis ad Romanum Pontificem uti videre est in Epist. 12 ad Symmachum, et Epist. 39 ad Homsidam apud Thiel (p. 709. et p. 814.) — ⁷) et alia manu. En authenticitatis nota. — ⁸) Dorileo. Lege, Doryle. — ⁹) Chrysippum. Lege, Chrysippum. Chrysippi praesbyteri nomen habetur inter Chalcedonensis Concilii Acta apud Mansi Tom. VI. p. 574 et 1062. Constantini vero Diaconi et Cartophilae Ecclesiae Constantinopolitanae, mentionem fecit Concilium Nicaenum II. in actione V apud Mansi (Tom. XIII. p. 1831.) Eiusdem auctoris extat *Laudatio omnium Martyrum* apud Mai Spicil. Romanum (Tom. X. p. 94.) qui eum saec. VI. et iisdem rationum

momentis etiam saec. V.) vixisse arguit. Etiam in Actis Chalced. Concilii haud semel Constantini Diaconi nomen occurrit, uti videre est apud Mansi Tom. VI. p. 719 et seqq. item ibid. p. 744 et seqq. — ¹⁰) Hoc documentum contulimus cum illo edito a Baluzio ex Cod. Colbert. 4064 apud Mansi (IX. col. 457.) in Vigiliis Papae Constituto pro damnatione trium Capitulorum, cum hoc titulo: *Definitio fidei Sancti Chalcedonensis Concilii.* — ¹¹) *Calchedonensis.* Lege, Chalcedonensis. — ¹²) *legit.* Ed. dixit. — ¹³) *et.* Ed. add. magna et. — ¹⁴) *secundum.* Ed. add. Dei. — ¹⁵) *sanctiones.* Ed. sanctionem piissimorum christianissimorumque. — ¹⁶) *statuit.* Ed. definit. — ¹⁷) *et.* deest in Ed. — ¹⁸) *zizaniae.* Ed. per sua zizania insurgens. — ¹⁹) *adspargere.* Ed. adspargere et. — ²⁰) *frequenter.* Ed. consuevit. — ²¹) *piissimum.* Ed. pium hunc. — ²²) *principes.* Ed. add. ad se. — ²³) *gratiam.* Lege, cum Ed. gratia. —

operante ab ovilibus ¹ christi pestem ² mendatii summovertex. ³ Quod quidem ⁴ fecimus communi decreto docmata fugantes erroris et integram patrum renovavimus ⁵ fidem CCC. XVIII. symbolum ⁶ omnibus praedicantes. et tamquam propinquos piaetatis ⁷ huius consensum recipientes patres adscripsimus. qui postea apud magnam constantinopolim convenerunt. CL. Quoniam ⁸ et ipsi eandem fidem subsignaverunt decernimus statui ⁹ ordinem et formas fidei reservantes nosque quae ¹⁰ apud ephesum olim facta est sancta synodus ¹¹ cuius praesides fuerunt

sanctae memoriae caelestinus romanae urbis antistes et cyrilus alexandrinae aecclesiae praefulgeret ¹² quidem recte et immaculate fidei expositionem CCC. XVIII. sanctorum ¹³ beatissimorum patrum apud niceam sub pia recordationis constantino principe congregatorum optinere autem aetiam CL. sanctorum patrum apud constantinopolim constituta ¹⁴ (p. 70. r.) Ad interimendas quidem quae tunc emergerant hereses confirmationem vero ipsius catholicae et apostolicae nostrae fidei symbolum apud niceam CCCXVIII. sub imperatore piissimo marciano

XXXVII.*

INCIPIIT RESPONSIO SIVE ADLOCUTIO
SANCTI ET UNIVERSALIS CALCHEDONENSIS CONCILII HABITA
APUD MARCIANUM VENERABILEM PRINCIPEM.

¹⁵ Quod non innovans aliquid adversus nichenam fidem ¹⁵ Sanctissimus archiepiscopus leo scripserit aepistolam ad sanctae memoriae flavianum constantinopolitane urbis episcopum. Sed sanctos patres secutus sit qui post magnam synodum nicaenam hereses quae per idem tempus exorte sunt similiter refutarunt.

²⁰ Et hoc profecto vestrum decebat imperium ut subiectorum sibi providentia ¹⁶ ex his quae ad deum pertinent initium sumeret. et primum contra diabolum propriaetate ¹⁷ militia conveniret. Unde vobis inpenetrabilem omni errore ¹⁸ deus provi-

didit romanae aecclesiae praesulem ¹⁹ ad victoriam praeparans ²⁰ et doctrinis cum ²¹ per omnia veritatis adstringens. ut quem ammodum petrus et hic affectu ferventiore decertans. omnem ad deum sensum intellegentiam quae perducatur.

Sed ne quis fidei eius concordiam. vitans et propriae seductionis abruta ²² caelare contendens. quasi peregrinam et ignoratam regulis epistolae eius seriem dementer accuset. asserens quod non licuerit cuiquam exponere fidem praeter patres qui apud niceam concorditer convenerunt. Unam quidem esse velut princi-

¹) ovilibus. Ed. ovibus. — ²) pestem. Ed. omnem pestem quidem. — ³) summovertex. Ed. add. germinibus autem veritatis pingues efficeret. — ⁴) quidem. Et add. et. — ⁵) renovavimus. Ed. renovantes. — ⁶) symbolum. Ed. add. in. — ⁷) propinquos piaetatis. Ed. domesticos, qui pietatis huius compositionem receperant, patres adscribentes. — ⁸) quoniam. Ed. qui. — ⁹) decernimus statui. Ed. Definimus igitur. — ¹⁰) reservantes nosque quae. Ed. conservantes nos quaeque. — ¹¹) synodus. Lege, synodus. — ¹²) praefulgeret. Lege, praefulgere. — ¹³) sanctorum. Ed. add. et. — ¹⁴) constituta. Ed. « definita ad interemptionem quidem tunc exortamur haeresicon, confirmationem vero ejusdem catholicae nostrae fidei. » Dein sequitur Symbolum

Nicaenum et Constantinopolitanum etc. — *) Huiusmodi Documentum habetur apud Mansi Tom. VII. col. 455. At versio nostra recedit saepissime ab Editione, eo quod amplectitur lectionem veterum librorum, ibidem a Baluzio adnotatam. Specialius vero et ad unguem sectatur singulares lectiones codicis Parisiensis, quae pariter ibidem subnotantur. Nos tamen nonnisi variantes quae ab hisce omnibus discedunt, indicabimus. — ¹⁹) fidem. Ed. nunc. — ²⁰) providentia. cum vett. libris. Ed. ut suae circa subjectos sibi providentiae. — ²¹) propriaetate. Lege, pro pietate cum Edd. — ²²) errore. Adde cum Edd. propugnatores. — ¹⁹) praesulem. Gr. πρεσβυτ. Ed. papam. — ²⁰) praeparans. Edd. praeparavit. — ²¹) cum. Lege, eum. — ²²) abruta. Lege, abrupta cum vett. libris.

pi¹ loco Trecentorum decem et octo patrum doctrinam² confessionem lex aeclesiae praecepit³ Quam velut commune sanctorum decretum. ad eorum qui vocantur
 5 in adoptionem filiorum tradimus firmitatem adversus eos tamen qui veritati resistunt. variae nobis certaminum causae tributae sunt a piis veris⁴ congruenter adhibite contra ea quae ab his fallaciter
 10 inferuntur Et credentibus quidem sufficit ad utilitatem fidei indiscussa perspectio ad consensionem⁵ pii docmatis. devotos pertrahens animus His autem qui doctrinam rectam pervertere moliantur.
 15 ad singula quae male pariunt oportet occurrere Et eorum obiectis congrua quaeque providere Nam si omnes contempti⁶ essent fidei constituto. et piaetatis semitam nulla innovatione turbarent Deceret
 20 aeclesiae filios nihil amplius excogitare quam simbolo constat esse declaratum Sed quia multum⁷ a recta linea per anfractus⁸ erroris exorbitant. novum quoddam sibi met iter mendatii construentes
 25 Necesse nobis est veritatis eos inventione dirigere. commentaque eorum devia salutaribus oppositionibus refutare Non novum ad piaetatem quod fidei desit. aliquid exquirentes. sed contra ea quae
 30 (p. 70. v.) ab illis innovata sunt excogitantes quae salubria iudicantur Et ut mansuetudini vestrae quod dicimus evidenter appareat. ab ipsis fidei sermonibus inchoemus sanctorum patrum qualiter
 35 de his senserint. decreta subdentes Dixit fides. credimus in unum dominum nostrum iesum christum filium dei consubstantialem patri. hoc verbum perfectum est. atque sufficiens his qui ad confessionem fidei devotum animum deferre
 40 contendunt unam divinitatis naturam patris filique significans. ita ut non alterius substantiae patrem. alterius vero fi-

lius sensus excogitet. Et arrii contra piaetatem sentientes. malignitatibus inferantur Sed quia fortius atque marcellus. alias adversus filium blasphemias innovantes Non eum prorsus existere auctori. calumnia protulerunt Eundemque ipsum patrem et filium. et spiritum sanctum. appellatum esse firmantes. usque ad vocabulorum tantummodo sonum trinitatis definire distantiam Contra eos quoque trium subsistentiarum patres intulere doctrinam Non extra scripturam sanctam hanc inventionem sibi fingentes. nec intelligentiam fidei. velut imperfectam poenitus transeuntis Sed eam divinitus inspiratis explanantis⁹ eloquiis Et pro homousii. id. est. unius essentiae confessione optime desudantes. et ostendentes. quod unam duarum personarum nobis essentiam fides ediderit. nequaquam filii subsistentiam negaverunt Iterum aut symbolum Credo et in spiritum sanctum. sufficientem intelligentiam quod spiritus⁹ deus est Piiis mentibus tradens. si enim similiter ut in patrem et filium. ita etiam et in spiritum sanctum credere censui¹⁰ Manifestum est. quod in deum spem nos habere monstravit Unam naturam insinuans in trinitate credentibus Sed quia tunc fides simplicem de spiritu sancto doctrinam protulerit¹¹ Nullo adhuc certamen afferente de eo illi qui de arrii stirpe prognati sunt. apud semetipsos hanc pestilentiam retinentes. veris refutationibus convicti de filio in spiritum sanctum suam blasphemiam transtulerunt Arbitrantes calumniam suam non posse detegi. cum eum inter creaturae vilitatem herede putarent¹² Unde qui defensionem veritati postea adtulerunt¹³ Piiis argumentationibus eorum poenitus expulere contagia Dominum eum et deum. ex patre proceden-

¹) *principi*. Ed. principali. — ²) *doctrinam*. Lege, doctrinae. — ³) *veris*. Lege, viris. — ⁴) *consensionem*, cum Gr. Ed. confessionem. — ⁵) *contempti*. Lege, contenti. — ⁶) *multum*. Lege, multi. — ⁷) *anfractus*. Lege, anfractus. — ⁸) *explanantis*. Le-

ge, explanantes. — ⁹) *spiritus*. Adde cum Edd, sanctus. — ¹⁰) *censui*. Lege, censuit. — ¹¹) *protulerit*. Ed. protulit. — ¹²) *vilitatem herede putarent*, Lege, vilia temere deputarent. cum Cod. Paris. — ¹³) *adtulerunt*. Ed. detulerunt. —

tem. secundum fidei documenta declarantes: Sic audaces adversus divinitatem qui colere¹ piae-
tatis contra fidem. regulam fidei subruebant: Ab assertoribus
5 trinitatis capti atque proditi² sunt: Sed quia etiam illa quae bene de dispensatione dominice incarnationis probantur esse disposita aliis heretici³ malignis inventionibus subvertere sunt moliti: Item
10 gratia contra eorum ferales impetus nobis. (*p. 71. r.*) propugnatores veritatis ostendit: Confidentius asserentes quod integra. et divina de incarnatione dei
15 verbi dignaque tantae clementiae symboli intelligentia comprobetur: Ait enim. descendit et incarnatus. est et homo factus est. quod descendit quidem spontaneam inclinationem potestatis eius insinuaris⁴: Quod autem incarnatus. est. veram
20 adsumptionem nostrae carnis ex virgine per unitatem nativitatis ostendens⁵: Quod vero homo factus est. in ipso nostrae naturae plenitudinem ex anima rationali et corpore manifestaris⁶: Sed ne
25 scio quomodo multifidam hinc malignus perniciem excogitavit hominibus tamquam inimicus divinae providentiae circa nos summam violare contendens: Et illis quidem iuxta id quod adsumptum
30 est. nativitatem persuasit ex virgine denegare velut in honore atque reverentia nostri salvatoris et domini vocabulum dei genetricis ab eius generatione subripiens: Illos autem adversus ipsam eiusdem
35 unigeniti divinitatem impiae atque impudenter armavit: Convertibilem eam atque passibilem profanis instigans praedicare sermonibus: Distributor planae malarum rerum. dignis ministratoribus quae sunt
40 blasphemias sacrilegaquae disperciens: Ita ut per illos quidem assumptae formae adimeretur indicium: Per istos autem tantummodo carnis initio⁷ diceretur: Et

illi quidem negarent animae medicinam: Ni⁸ vero inesse quidem animam corpori. sed etiam praeter intellegentiam esse faterentur: Per hos etiam hostis anticus unitatis nisus est. sacramenta dividere. et puram tamquam de propheta aliquo id quod apparuit pro nobis asserere: Per illos autem differentiam negare naturarum. et nihil redemptoris nostri divinitatis humanitatisque relinquere proprium. Simulque dispensationis negotia universa miscere: Verum⁹ non latuit indormitabilem oculum naturae nostrae. communis inimicus. sed tamquam luminaria: Confestim patres nostros his quos tenebrarum pervaserat error ostendit. qui cunctis reserarent intellegentiam fidei. et incarnationis diligenter. beneficia praedicarent: Quomodo dispensationis sacramentum sit ab initio ex vulva dispositum: Quomodo dei genetrix sit virgo vocitata. propter eum qui virginitatis eius dignatus est. etiam sacrare post partum vulvamque. ut decebat deum integritate signare. quomodo secundum veritatem mater dicta sit. propter carnem quam ex se. omnium domino ministravit. quomodo de iesse radice dominus ortus sit. quomodo semen abrahae mundi conditor apprehenderit. quomodo in se ipso nostrae sumpserit naturae primitias: Quomodo perfectus deus. idemque perfectus homo unigenitus apparuit. quomodo in eo (*p. 71. v.*) claruit differentia naturarum. quomodo persone singulariter demonstrata: Quomodo iesus christus heri. et hodie ipse et in saecula. quomodo recens et sempiternus. quomodo celestis atque terrenus. quomodo visibilis. et invisibilis. quomodo consubstantialis patri. secundum divinitatem: Et consubstantialis idem ipsi matri secundum humanitatem. quomodo idem impassibilis sit.

¹) colere. Lege, colore. — ²) proditi. Edd. pro-
triti. — ³) heretici. Lege haereticis. — ⁴) insinua-
ris. Lege, insinuans cum Cod. Paris. — ⁵) ostendens.
Lege, ostendent cum vett. libris. — ⁶) manifesta-
ris. Lege, manifestans cum vett. libris. — ⁷) ini-

tio. Lege, unio cum Edd. — ⁸) Ni. Lege, hi. —
⁹) Verum. Quae sequuntur usque ad, ministravit,
citantur etiam a Facundo in Opere, pro defensione
trium Capitulum. Lib. I. cap. I. iuxta nostri co-
dicis lectionem. —

ut deus et ut homo passibilis sit probatus. (p. 71. v.) Si inimicum patres nostri prostraverit¹ sermonibus. hanc pro symbolo defensionem contra eos qui calumnia² temptaverant. struere protulerunt.
 5 Non aliud nobis ab confessionem profere-
 10 per illa tempora subripere nitebantur. Custodes singuli eorum quibus praeerant effecti sunt ad salutem. Sic magnus ille basilii minister gratia³ subsistentiarum per epistolam evidentiali iurae⁴ declaravit.
 15 Et sancti spiritus doctrinam diligentius tradidit. consacerdotum suorum eligens⁵ etiam subscriptione. consensum. Sic quoque damasus romanae urbis ad iustitiam decus⁶ litteris ad paulinum datis. Dispensationis sacramenta patefecit ammonens ut his quae bene decreta sunt. si qui communis⁷ suae. participes velint esse consentiant. Ita et qui postmodum ubique varia⁸ adversus haereticorum congregati sunt novitates. commune pro fide decretum unanimiter crediderunt ea quae fraterno consensu probaverant absentibus intimantes. Et illi quidem qui apud serdicam⁹ contra reliquias arrii conveni-
 30 rant. Orientalibus direxerunt sui constituta iudicii. Qui vero in hac urbe apollinaris detraxerit¹⁰ pestilentiam occidentalibus proprium innuovere decretum. Illis quae¹¹ tunc osius ad promerendam¹² sententiam praeerat. Horum autem nectarius cum gregorio susceperat principatum. Sic et apud ephesum. quod dei genetrix¹³ maria scripto firmatum est. et de divini-

tate atque humanitate domini testimonia cum propria subscriptione prolata sunt manu et lingua naturarum professionem in una persona pariter approbantes. Si qui autem censet¹⁴ huc usque consistere eos qui fidem pro facultate defendere cupiunt. Maxime quidem hoc praeceptum hereticis promulgare debet. Illos ab inpugnatione removens. non avetens a protectione pastores. Omnis enim lex iniustos ad delictos¹⁵ cohibet non iudices a potestate abscingit¹⁶. Alias autem doceantur indocibiles sicut et nunc facile¹⁷ est animadvertere. quod ambiguitate questionis exorta patrum interpretationibus nostram confessionem. coaptasse cognoscimur. satisfaciens quod in nullo discordem. et¹⁸ intelligentiae eorum detulerimus animum. (p. 72. r.) Sed his utamur testibus ad nostrae fidei firmitatem. Sic athanasii ad epictetum. amplectimur litteras. sic tamquam propriam gregorii ad cledonium epistolam ubique praeferimus.¹⁹ Et quid oportet plura dicere. Si enim per epistolas ecclesiae doctmata declarari. pro unaquaque questione dignum culpa diiudicant.²⁰ Ipsum in primis beatissimum cyrillum. quilibet poterit²¹ denotare. qui litteris suis orientalibus quod sentiebat expressit. Necnon et magnum proclum huic vituperationi subiciet. qui eisdem orientalibus volumen ad armenios pro fidei congruentia destinavit. His autem consociabitur ad culpam et sapientissimus. iohannes antiochenus episcopus qui haereticorum maledicta reiciens. et apostolicae doctrinae docma declarans. totius orientis confes-

¹) prostraverit. Lege cum Edd. prostravere. —
²) calumnia. Lege, calumniam. — ³) gratia. Lege, gratiae. — ⁴) iurae. Lege, iure. — ⁵) eligens. Lege, eliciens. — ⁶) decus. Ed. urbis decus ad iustitiam. Forte Lege cum Paris. urbis episcopus ac iustitiae decus. — ⁷) communis. Lege, communionis. — ⁸) variae. Lege, varias cum Edd. — ⁹) serdicam. Lege, Sardicam. — ¹⁰) detraxerit. Lege, detexerunt cum Edd. — ¹¹) Illis quae, Lege, cum Paris. illisque. —
¹²) promerendam. Lege, promendam cum vet. li-

bris. — ¹³) genetrix. Adde, sit cum vet. libris. —
¹⁴) censet. Coeva manus male corr. dicens et. —
¹⁵) ad delictos. Lege, a delictis cum Edd. — ¹⁶) abs-
 cingit. Vet. libri et Edd. discingit. — ¹⁷) facile. Quae sequuntur usque ad, destinavit, citantur ab eodem Facundo ibid. juxta nostri Codicis lectionem. — ¹⁸) et, deest in Edd. et apud Facundum. — ¹⁹) prae-
 ferimus, cum Facundo. Ed. et Paris. proferimus. —
²⁰) dijudicant. Edd. cum Facundo iudicant. — ²¹) po-
 terit, cum Facundo. Ed. poterit. —

sionem velut ex uno ore Sanctissimo pro-
clo et ei qui per idem tempus mundi rege-
bat gubernacula destinavit. Non igitur
admirandi romanae urbis praesules¹⁾ epis-
tolam velut innovationis offendiculum
criminentur. Sed si non est divinis scrip-
turis coaptata redarguant. si non prae-
cedentium patrum sententiis adunata. si
non impiorum accusationem continet. Si
non defensionem nicaenae fidei praefert.
si non eorum qui novitates appetunt com-
menta subruit. si non vaniloquorum con-
tagia prodigiosa subvertit. Si quis enim
patrum deprobat²⁾ intelligentiam. hic pae-
na³⁾ transgressionis haberetur obnoxius.
Non qui transgressionem sua cura re-
darguit. qui enim sponte sua nullo con-
tra confligente professionem verbis pro-
priis defert. Hic elatus non immerito
conprobatur. Qui vero eis qui prava senti-
unt oblectatur. his contra inimicorum
ad inventionis linguam prudenter exer-
cens quae ab illis malae⁴⁾ prolata sunt ve-
ritatis ratione dissolvit. Sed vos christo
amabilis⁵⁾ et imperio superno. notu⁶⁾ vobis
concesso dignissimi compensare ei fidem
qui beneficia tanta concessit. Studium
quae⁷⁾ circa purissimam confessionem
praetium vestrae devotionis ostendite.
Malignorum quidem molimina refrenan-
tes. Omnibus vero pia confessionis de-
clarantes in unitate concordiam. ac vel-
ut signaculum sacrae doctrinae concilii
huius a vobis congregati praedicationem
petri sedis auctoritate roborate. Confide-
re namque oportet vestram clementiam
quia nihil praeter fidem. quae olim a san-
ctis patribus annunciata est. venerabilis
romanus pontifex innovavit. Atque ut
nulla his quae per invidiam apostolicum
virum lacerare nituntur. relinquuntur⁸⁾
ocasio. Concordantia⁹⁾ epistolae eius san-
ctorum patrum testimonia ad cerciorem¹⁰⁾

notitiam vestrae pietatis. ex multis pau-
cas subdidimus.

(p. 72. v.) INCIPIT¹¹⁾ TESTIMONIA SAN-
CTORUM PATRUM QUI DUAS NATU-
RAS IN CHRISTO PROFESSI SUNT.

Consubstantialem patri deum verbum
etiam nobis secundum carnem ex ma-
ria. consubstantialem veraciter asseren-
tes.

1) SANCTI BASILII EX HIS QUAE
CONTRA EUNOMIUM SCRIPSIT.

Ego enim et hoc quod in forma dei est.
E hac¹²⁾ si in essentia dei sit.¹³⁾ aequae va-
lere pronuntio. Sicut enim hoc quod for-
mam servi suscepit in substantia humana
dominum nostrum factum esse significat.
ita quod dicit. quia in forma dei est divi-
nae substantiae proprietatem sine dubi-
tatione commendat.

2) BEATI AMBROSII EX HIS QUAE
SCRIPSIT AD GRATIANUM. IMPERA-
TOREM.

Servemus differentiam divinitatis et
Scarnis. unus in utroque loquitur filius
dei quia in eo utraque natura est.

3) SANCTI GREGORII EX EPISTOLA
AD CLEDONIUM.

Naturae quidem duae deus et homo
quia et anima et corpus. filii autem
non duo. neque duo dii.

4) EIUSDEM GREGORII EX SECUN-
DO SERMONE DE FILIO.

Et hoc est quod facit hereticis seductio-
nem nominum prolata subiunctio. Si-
gnum est autem ut si quando naturae dis-
cernantur intelligentiis simul discernan-
tur¹⁴⁾ et nomina.

5) SANCTI ATHANASII EX HIS QUAE
SCRIPSIT ADVERSUS HERESES.

Et sicut non essemus liberati a peccato
Eratque maledicto si non caro naturae
esset humanae quam induit verbum. nihil
enim commune nobis esset¹⁵⁾ ad alienum.

1) praesules. Lege, praesulis. — 2) deprobat. Lege, depravat. — 3) paena. Lege, poenae. — 4) malae. Lege, male. — 5) amabilis. Lege, amabiles. — 6) notu. Lege, notu. — 7) studium quae. Lege, studioque. — 8) relinquuntur. Lege, relinquatur. —

9) concordantia. Ed. consonantia. — 10) cerciorem. Lege, certiorum. — 11) INCIPIT. Lege, Incipiunt. — 12) hac. Lege, ac. — 13) sit. Paris. est. — 14) discernantur. Edd. discernuntur. — 15) esset. Edd. est. —

Sic nequaquam deus homo fieret si non naturae esset patris. verum atque consempiternum eius¹ verbum quod factum est caro Idcirco namque talis est facta conexio. ut ei qui iuxta naturam divinitatis est. illud quod est humane naturae coniungeret.

6) AMPHILOCRII² EPISCOPI ICONII DE EXPLANATIONE EVANGELII SECUNDUM IOHANNEM.

Discerne iam naturas tam dei quam hominis. neque enim per amissionem dei factus est homo. neque secundum propectum ex hominibus deus est Deus³ enim eundem dico. et hominem da passionem carni da divinitate⁴ miracula.

7) ANTIOCHI EPISCOPI OPTOLOMAIDIS⁵.

Non confundas naturas et non obstupescas circa dispectionem.

8) FLAVIANI EPISCOPI ANTIOCHENI IN EPHIPHANIA.

Quis revera loquitur potentias domini. auditas faciet omnes laudes eius.

Quis verbo collocati nobis beneficii magnitudinem possit exprimere humana natura divinitati⁶ coniungitur. ita tamen ut in se utraque permaneat.

9) SANCTI IOHANNIS EPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI DE EXPLANATIONE EVANGELII SECUNDUM IOHANNEM (p. 73. r.)

Quid enim intulit. et habitavit in nobis. hoc poene dicens. nihil incongruum suspiceris de hoc quod factum est. Non enim conversionem dixi⁷ illius inconvertibilis naturae. sed habitatione.⁸ id autem quod habitat.¹⁰ Alioquin iam non erit ha-

bitatio. nihil enim in seipso habitat. Alterum autem dixi iuxta natura.¹¹ Nam per unitatem et conexione¹² unus¹³ est deus. verbum et caro nequaquam facta confusione. vel permixtionem¹⁴ substantiarum. Sed unitate ineffabili atque inenarrabili permanente.

10) ATTICI CONSTANTINOPOLITANI EPISCOPI EX EPISTOLA AD EUPSYCHIUM.

Quid igitur oportebat operari sapientissimum meditatione adsumptae carnis. et unitione dei verbi ad homine¹⁵ qui ex maria est. Nam utrumque factum est. ita ut¹⁶ utroque unitum christum. divinitatem quidem eius fateamur in propriam¹⁷ impassibilis naturae dignitate persistere. mortem vero carne gustare. Simul ut et sociae sibi naturae carnis ostenderet per mortem. mortis ipsius habere contemptum. pariterque¹⁸ ut novi testamenti per obitum iura firmentur.

11) BEATI PROCLI EX SERMONE PUER NATUS EST NOBIS FILIUS ET¹⁹ DATUS EST NOBIS.

Et naturas ratione discernere²⁰ et unitatem mysterii divinis extollere²¹ praeconiis.

12) BEATI CYRILLI EX EPISTOLA AD NESTORIUM.

Et quod diverse quidem sint²² naturae quae ad unitatem²³ veracissimam convenerunt. unus vero ex utriusque²⁴ est. christus et filius. non quod naturarum differentia per unitatem sublata sit.

13) EIUSDEM EX EPISTOLA AD IOHANNEM ANTIOCHENUM²⁵ EPISCOPUM DESTINATA.

¹) eius. Edd. add. esset. — ²) Amphilocrii. Lege, Amphilochii. — ³) Deus. Lege. Deum. — ⁴) divinitate. Lege, divinitati cum vett. libris. — ⁵) optolomaidis. Lege, Ptolomaidis, cum Paris. — ⁶) collocati. Lege, collati. — ⁷) divinitati. Ed. deitati. — ⁸) dixi. Lege, dixit. — ⁹) habitatione. Lege, cum Ed. habitationem, et commorationem. — ¹⁰) habitat. Adde cum Edd. * non ipsum est quod habitat. * culum sed alterum in altero habitat, * ob ζυγω-
τηδυντες, omitta. — ¹¹) natura. Lege, naturam. —

¹²) unus. Edd. unum. — ¹³) permixtionem. Lege, permixtione. — ¹⁴) homine. Lege, hominem. — ¹⁵) ut. Adde, ex cum Edd. — ¹⁶) in propria. Lege, in propria cum Paris. — ¹⁷) pariterque. Paris. add. etiam. — ¹⁸) Et. cum Gr. deest in Ed. — ¹⁹) discernere. Lege, discerne cum Paris. — ²⁰) extollere. Lege, extolle cum Edd. — ²¹) sint. Lege, sunt cum Edd. — ²²) unitatem. Ed. unionem. — ²³) utriusque. Lege, utrisque cum vett. libris. — ²⁴) Antychenum. Lege, Antiochenum. —

Unus enim dominus iesus christus. licet non ignoretur differentia naturarum ex quibus ineffabilem unitatem dicimus esse caelebratam.

15 14) ITEM EIUSDEM EPISTOLA AD SUCCESSUM DIOCAESARIENSIS' EPISCOPUM.

Advertentes igitur modum incarnationis. videmus quod duae naturae per individuum unitatem. inconfuse atque indemutabiliter² invicem sibi conveniunt. Caro namque caro est. et non deitas. Licet dei facta sit caro. Similiter etiam verbum deus est et non caro. Licet

15 dispensatorie propriam fecerit carnem.

15) EIUSDEM EX EPISTOLA AD BEATUM IOHANNEM DIRECTA.

Duarum namque naturarum unitas facta est. idcirco unum christo. unum
20 filium. unum dominum confitemur. Se-

cundum hanc inconfusibilis unitas intelligentiam confitemur sanctam virginem dei genetricem. propter quod deus verbum in carne natus est. et homo factus.³ ex ipsa conceptione univit sibi quod ex ea (p. 73. v.) sumptum est templum.

16) SANCTI IOHANNIS DE EXPLANATIONE EVANGELII SECUNDUM MATTHEUM.

Et quemadmodum quis in medullis Epugnae positus duobus quibusdam invicem sibi discordantibus utrasque manus extendens summens⁴ utrumque coniungat. Sic etiam christus fecit vetus novo divinam naturam humanae sua nostris clementer adiungens.

EXPLICIT ADLOCUTIO SEU RESPONSIO SANCTI CALCHEDONENSIS CONCILII CUM SUBIECTIS TESTIMONIIS PATRUM.⁵

XXXVIII.*

INCIPIT EPISTOLA SANCTI PROCLI CONSTANTINOPOLITANI EPISCOPI DIRECTA UNIFORMIS AD SINGULOS OCCIDENTIS EPISCOPOS.

Inoscurabilis cunctis bene sentientibus lara deo veritas extitit. id quod clarum et purum est ex se esse demonstrans. Nam solis huius fulgori⁶ splendidior atque nitidior scientia dei piis animabus inserta
25 est. Ita ut qui ab eius rectitudine deviant. et cogitationum pravitate cum immutatione rationalis discretionis contra se mendacium removant. Formantes in suo pectore quasdam falsissimas imaginationes. profanasque novitates instigante diaboli
30 suis perversis mentibus inserentes. Isti abominabiles aput deum et aput homines odibiles⁷ approbantur. Quapropter vene-

rabilis.⁸ noli auditum tuum quorundam prodigiis accomodare sermonibus.⁹ Sed fidem rectam immaculatamque quam praedicatis usque ad finem in tui pectoris penetrabilibus serva. quae tibi et in praesenti munimen et in futuro subsidium sit bonorum. Recta namque fides sicut quidam radius inlustrans animam praeventionis ac stultiloquii caliginem pellit. docens quia unus est deus universorum conditor et creator. Cuncta vero per deum facta sunt opera et de nullis. extantibus procreata. non enim haec suae originis causa sunt nec sine initio quae sunt. quae

¹) *Diocaesariensis*. Lege, *Diocaessariensem*. —

²) *indemutabiliter*. Paris. *immutabiliter*. — ³) *factus*. Adde, et cum Edd. — ⁴) *summens*. Lege, *sumens*. — ⁵) *patrum*. Rusticus in Cod. Bohier. add. « habita apud Marcianum venerabilem principem. » Contuli ad solum Codicem Acumitensium quia non affuit. Iulius Graecus, dicta feria 5 Kal. Aprilis in dictione XIII. » — ⁶) En splendidissimum sacrae Theologiae Monumentum hucusque ineditum ac fer-

me plane ignoratum, quod circa annum 436 is synodo Cp. elaboratum, et ad Occidentalis Illyrii Episcopos destinatum videtur. — ⁷) *fulgori*. Lege, *fulgore*. — ⁸) *diaboli*. Lege, *diabolo*. — ⁹) *odibiles*. Lege, *odibiles*. — ¹⁰) *venerabilis*. Subintellige, *frater*. — ¹¹) *prodigiis accomodare sermonibus*. Cf. verba supra relata p. 142. Synodi Calch. *vaniloquorum contagia prodigiosa subvertit*, ubi aliqua affinitas in utroque interprete apparet. —

sunt ex maria¹ subsistiterunt. quibus etiam iuxta naturam praesto est passio cui necessario conserta corruptio.

Claret igitur non multos sed unum creatorem esse cunctorum. Si enim quae facta sunt multa esse probantur. Naturaliter vero inter factorem quae² plurimum distat. Manifestum quod multiplicitas in his quae facta sunt obtinet locum. Singularitas vero effectricem substantiam propriae³ veraciterque demonstrat.

Unus igitur creator est omnium deus. qui non incoabit⁴ esse quod factus⁵ est. sed in eo quod semper est. Infinitatem suae maiestatis ostendit. Hic autem est pater et filius et spiritus sanctus unus deus cuius natura non est divisa nominibus. nec personae vel subsistentiae⁶ propter naturam ulla sunt ratione confusae. (p. 74. v.) Nam simplex et inviolata substantia omni divisioni est confusione⁷ que superior. ut cum deus asseretur. simul et una eademque natura sit. et distinctio personarum. Neutro alteri poenitus obviante. Sic itaque confidentes. non tres deos per numerum nostrae introducimus fidei quia deitas significativa probatur essentiae. Trinitatis autem numerus. non essentiae sed personarum demonstrativus existit.

Confitemur ergo personas vel subsistentias inconfusas esse atque discretas. Ne manicheis adaequemur vanissimis. et his qui ex montanistarum pravitate descendunt. Qui dicunt eundem filium esse quem patrem. eumque seipsum genuisse. Sed unam quidem naturam deitatis agnoscimus. Personis tamen eam vel subsi-

stentis sequestramus. Idest patrem a filio et filium a patre. Sanctumque spiritum a patre et filio. hoc est a mente verbo quae⁸ distare profitentes. Essentia autem differt a persona vel subsistentia. hoc modo quod essentia quidem. id quod est recte significat. Persona vero vel subsistentia. id quod quid est. evidenter informat. Cum igitur dicimus patrem. testamur quia genuit. et praedicantes filium. quia natus est. indicamus. Itemque cum adicimus⁹ spiritum sanctum. non nativatem eius asserimus. sed distinctam processionem fatemur.¹⁰

Si quis autem piam divisionem hanc in personis vel subsistentis fortasse non dederit. ita ut pater... genuerit non genitus sit. et filius genitus sit. non genuerit. Et spiritus sanctus neque genuerit. neque genitus sit. sed tantummodo procedat. Non iam proprietatem vocabula¹¹ videtur veraciter affirmare. Sed in falsa prolatione vocis. id quod adoramus calumpniis probatur appetere. Quapropter patrem in filio inconfusae.¹² et filium in patre incircumscripse cognoscimus mentem¹³ suo verbo indivisibilem. et verbum suae mentis inseparabile. Sanctum quoque spiritum. sicut spiritum non corpus factorem non facturam. in patre hac¹⁴ filio credimus permanere. Ita ut in sua persona vel existentia non negetur.

Super haec etiam confitemur unum ex Trinitate increata atque ineffabili dei verbum factum hominem¹⁵ nequaquam conversionis suae immense sustinisse substantiae. eo quod mutatio mater corruptionis existat. Divinitas autem omni corruptioni est initio quae¹⁶ superior.¹⁷ Igitur

¹) maria. Lege, mari. — ²) quae. Lege, qui. —

³) propriae. Lege, proprie. — ⁴) incoabit. Lege, inchoabit. — ⁵) factus. Lege, factum. — ⁶) personae vel subsistentiae. Lege, persona vel subsistentia. —

⁷) confusione que. Lege, confusionique. — ⁸) verbo quae. Lege, Verboque. — ⁹) adicimus. Lege, adiciamus. — ¹⁰) distinctam processionem fatemur. En luculentissimum testimonium de processione Spiritus Sancti a graecis denegata, adjuvandum alteri in celeberrima *Epistola ad Armenios* ab eodem pro-

latum. — ¹¹) vocabula. Lege, vocabuli. — ¹²) inconfusae. Lege, inconfuse. — ¹³) mentem. Adde, a. — ¹⁴) hac. Lege, ac. — ¹⁵) hominem. Cf. hunc ipsum locum citatum a Johanne II in *Epistola ad Senatores* (Mansi VIII. col. 803) ubi legitur: *Item ex Epistola « Procli ad Occidentales*: Super haec etiam confitemur unum ex Trinitate increata atque ineffabili « Deum Verbum factum hominem. » — ¹⁶) initio quae. Lege, initioque. — ¹⁷) superior. Locus valde affinis invenitur in citata *Epistola ad Armenios*, scilicet. =

simplex et inestimabilis deus. incommutabiliter factus est homo. non aspernatus id fieri quod ipse formaverat. ut lutum figulus solita clementia reformaret:
 5 Nihil enim sic estimo divinam dicere naturam. quam ut erga delinquentes compatiens inclinetur affectu. Qui autem incarnationis mysterium negant alterum e duobus eos sustinere necesse est. ut aut
 10 humanitatis pudore. aut humilitatis infirmitate moveantur. Sed nihil habet homo foeditatis utpote creatus a deo. (p. 74. v.) qui bonus bonorum est non turpium conditor. Sed nec humilitatis eius inclinatio
 15 imbecilla vel impotens aestimatur. Omnipotens namque est qui misericorditer incarnari dignatus est. Et hoc ipsum magnitudinem virtutis eius sub ammiratione commendat. Quod etiam homo factus
 20 nequaquam quod deus est immutatur. omnique turpitudine carens. Creator secundum carnem nascitur ex ea muliere quam ipse creaverat. Sic item declarans omnipotentiam suam. quia quidquid facere
 25 voluerit virtute praevalente in nullo deficit. Alienum quippe est divinae naturae aliqua infirmitate succumbere.

Veraciter itaque deus incarnatus est. volens non obsequens nec ut nonnulli iactitant. qui iuxta naturam denegant arbitrii libertatem¹ ad praestandam opem indigentibus quadam necessitate compulsus est. Omnipotentis enim consilio omnia postponuntur. nec est consequens dicere.
 35 quia necessitate ad actiones impellimur. qui libera voluntate moderamur. Si enim secundum naturam cogitamus. in cogitationibus autem voluntas nostra formatur. et in voluntate virtutis² agnoscitur. secundum naturam igitur virtus esse monstratur. E contra vero malitia iuxta perversitatem morum non naturaliter nobis probatur inserta. Quapropter si nihil in

nostra situm est voluntate id quae³ verum est. frustra homo rationabilis iudicatur. non sponte se regens. sed iugo necessitatis inserviens. Superfluo quoque sunt coronae propositae. Irrationabiles etiam videbantur⁴ et poenae nec ulla lex habebit locum imperans quod agendum est. Interdicens quae fugiendum ut hinc appareat quod in volentis proposito. non in cogentis necessitate sit rei utriusque selectio.
 Insuper etiam deus iudex iustus iniquitatis arguitur. si eum puniat qui non iuxta propriam regitur voluntatem. sed astrorum motu atque impulsione raptatur. ex quo auferatur procul dubio delinquentis arbitrium. et quae⁵ necessitatis actio praescribatur.

Cur igitur si ita est non ipsum factum punitur ante quod ad culpam videtur impellere. Si autem iuxta arbitrii libertatem. vel iustitiae modum. vel excessum iniquitatis appetimus sicuti verum est. notam⁶ fati necessitate servimus. sed spontaneis nisibus in id quod placuerit inclinamur. Sed et ipsum fati nomen in nuda tantummodo sermonis prolatione concipitur. non secundum subiectum esse declaratur. Denique si fatum illa natura est dicant nobis. a semetipso est. an ab alio facit an patitur. Et si quidem a semetipso est et facit claret quod ea quae facit iuxta potentiam faciat. Si autem non est natura subsistens sicut nec est. Restat accedentem⁷ fateri. Quod autem in aliquo accidit propriam existentiam non habet. Quomodo igitur regit eos (p. 75. r.) qui natura sunt? Res quae naturam propriam non habet. quippe cum id quod ex toto non est. cum his quae sunt nec in nudis salutem⁸ verbis ulla poterit aestimatione conferri.

Aliter etiam quid eos consequatur ineptiae contuendum. simul namque con-

¹ Mansit enim divinitas omni mutabilitate superior,
² quia mutatio naturae fluentis est passio: illius autem perennis sempiternaeque ita se habentis essentiae proprium est, ut incommutabilis perseveret. (Cf. Migne LXVII. p. 412.)

³ dicere. Lege, decere. — ² libertatem. En evi-

dens allusio ad Pelagianos. — ³ virtutis. Lege, virtus. — ⁴ id. quae. Lege, idque. — ⁵ videbantur. Lege, videbuntur. — ⁶ et quae. Lege, atque. — ⁷ notam. Lege, non tam. — ⁸ accedentem. Lege, accidentem. — ⁹ salutem. Lege, saltem. —

traria omnino esse non possunt. et secundum idipsum tempus numquam erit ipsa res bona simul et mala. Sed malum aut boni praesentiam locum non habet. aut certe boni privatione continget. Videmus autem sicut eorum verba pronuntiant. In fato contraria iuxta idipsum tempus accidere. Si enim gestorum causa pendet ex facto. in gestis autem est contrarietas. Idipsum itaque et pravi causa repperitur. Et optimi bonos quidem ad virtutis celsa compellens. Malos autem ad nequitiae praecepta deiciens. Igitur assertio fati non habet locum. propria namque voluntate rationalis inspirante domino regitur. Si autem rationale animal necessitas obtinet. non voluntas id quod rationale est. necesse est auferatur. Haec credimus haec fatemur. trinitatem praedicamus unius essentiae. deum etiam hominem factum verbum mirabiliter incarnatum. Et unumquemque nostrum vel liberari voluntate propria vel puniri.

His adicimus quod baptismi gratia redimat peccatores ablucens a delictorum sordibus dono sancti spiritus innovatos.

Si quis autem praeter haec sentit de mentiam suam sibi reputet. et causa ultionis adscribat. Quicumque enim segniter in divinis rebus agit. et utilitatem animae suae despiciit. vel utenso

corde hac salutem propriam neglegentem poena divinitus inrogatur.

Si quis etiam in hominem et in deum verbum unum christum dominum partiuntur. suas magis animas dividunt. Nam summam illam unitatem dei verbi ad carnem propriam quam sumpsit ex virgine. nulla poterunt ratiocinatione cavellere. quia quod verbum caro factum est. nec secundum confusionem nec secundum divisionem. est paenitus asserendum. Haec rectorum fides est dogmatum. haec praedicantes iugiter perduramus. Tuae itaque reverentiae est accipere armaturam spiritus sancti. ad ferventissimam aemulationem pro sanctitate religionis assumere. Luposque gregi domino quo pestilentiam deferentes. Id est omnes haereticos effugare ac lapillis quod heretionis obruere. Deiciens non corpus invalidum. sed pestiferum sensum. Animarumque tibi creditarum talenta multiplicans. Ita ut cum sorte capitis offerens operationis usuram in diem iudicii mercedem percipias opulentam. et sentias approbantem te benignissimum dominum hac dicentem. Euge serve bone et fidelis (p. 75. v.) super pauca fuisti fidelis. supra multa te constituam intra in gaudium domini tui.

EXPLICIT EPISTOLA SANCTI PROCLI CONSTANTINOPOLITANAE URBS ARCHIEPISCOPI.

¹⁾ praesentiam. Lege, praesentia. — ²⁾ facto. Lege, fato. — ³⁾ Et optimi bonos. Lege, et optimi. Bonos. — ⁴⁾ rationalis. Subintelligendum, homo. —

⁵⁾ essentiae. Cf. eadem fere verba in praedicta Epistola ad Armenios. « Trinitatem namque unius essentiae confitemur. » — ⁶⁾ causa. Lege, causam. — ⁷⁾ vel utenso. Lege, vel intendo. — ⁸⁾ hac. Lege, hanc. — ⁹⁾ neglegentem. Lege, negligit ei. — ¹⁰⁾ quis. Lege, qui. ¹¹⁾ ad. Lege ac. — ¹²⁾ domino quo. Lege, dominoque. — ¹³⁾ quod. Lege, quoque. — ¹⁴⁾ hac. Lege, ac. — ¹⁵⁾ Huiusmodi vero Epistolae, quae evidenter directae sunt ad confutandos serpentes praesertim Nestorianismi errores, alludere videtur Theodoretus in Epistola ad Flavianum Cp. successorem S. Procli, ubi ait: « Synodicis vestris sub beatae memoriae Proclo factis Sanctorum Patrum regulis inhaeren-

tes assentimus; ac de his nos semel atque iterum increpasse (Dioscorum) quasi et Antiochenorum. » ut ait, et Alexandrinorum jura prodiderimus. » Huic alludit et Sixtus III qui scribens ad Tesseloniensem Metropolitam ait: « nec his Constitutis quae praeter nostra praeccepta, Orientalis Synodus (Procli an. 436) decernere voluit, credatis teneri praeter id quidem quod de fide, nobis consentientibus, iudicavit. » Hoc autem documentum hic allegari a Dionysio nostro, praesertim pro celeberrima Quaestione confratrum et concivium suorum, De Uno et Trinitate passo, nemo est qui dubitet. Immo ex supra relato Joannis II testimonio, pronum est colligere, quantum hanc Epistolam fecerit Romanus Pontifex, eam usurpando in definienda illa Quaestione.

XXXIX.*

INCIPIT SANCTI INNOCENTI EPISCOPI MARONIAE
DE HIS QUI UNUM EX TRINITATE VEL UNAM SUBSISTENTIAM
SEU PERSONAM DOMINUM NOSTRUM IESUM CHRISTUM
DUBITANT CONFITERI

Post nestorii¹ damnationem cum secta-
tores eius mortiferos libros illius in
publicum proferre non possent. quia et
anathematibus a sancta synodo quae pri-
mum apud ephesum convenerat editis et
imperiali constitutione prohibiti fuerant
lectitari: Coeperunt iam theodori mamp-
suestenae² civitatis episcopi. qui quon-
dam nestorii magister extiterat. circum-
ferre volumina. et simplices quosque
mortiferos laqueis inretire: Tantum vero
studii gesserunt per eum eiusdem nesto-
rii dilatare contagia. ut ipsa volumina
eius ad lesionem et interitum simplicis-
simarum ut dictum est animarum: In lin-
guam syrorum armeniorum persarum-
que transferrent: Sed ubi haec agnove-
runt beate memoriae viri rabbula ede-
senae et acacius meletiniae civitatis anti-
stites scripserunt in armeniam sanctis

episcopis ne ea susciperent apostolicae³
denuntiantes atque dicentes: Videte canes
videte malos operarios. videte concisio-
nem. cilitiae vero episcopis insimulanti-
bus eosdem viros rabulam et acacium.
quod non ex caritate hoc sed ex aemula-
tione atque contentione fecissent. in unum
omnes armeniae regionis sanctissimi con-
venientes episcopi: Duos venerabiles pres-
byteros leontium et abellium ad urbem
regiam constantinopolim destinarunt. qui
libellos pro uno ore facientes Nennon⁴ et
unum volumen blasphemarum theodori
deferentes secum:

Beatissimo proclo constantinopolitane
urbis archiepiscopo supplices obtule-
runt:

Scire desiderantes quaeenam doctrina
utrum theodori an rabulae et acacii
episcoporum vera esse probaretur:

*) Huiusmodi Documentum hucusque omnino igno-
ratum, optime quadrat ratione styli et argumenti
cum altera Epistola ejusdem S. Innocentii de *Colla-
tione catholicorum cum Scerianis*, habita Cp. an-
no 533. (Cf. Mansi VIII. col. 817-834.) — ¹) Sub-
nectimus eadem fere verba, de prompta ex Brevia-
rio Liberati Diaconi. Cap. X. DE NESTORIANORUM
SCANDALO ET MONACHIS ARMENIAE. Nestorii nam-
que sectatores, videntes libros illius blasphemos
non posse proferri in publicum, eo quod synodo
Ephesina anathematizante, fuerant condemnati,
et imperiali lege prohibitum fuerat, ne quis eos
legere auderet aut defenderet, tunc coeperunt Dio-
dori Tarsensis, et Theodori Mopsuestenae civi-
tatis episcopi, et aliorum episcoporum, qui contra
Eunomium et Apollinarem unitis naturae asser-
tores libros composuerant, duas in Christo osten-
dentes naturas in una persona (quod Nestorius
sic non dixerat), circumferre volumina, et simpli-
cissimos quosque decipere cupientes, agebant non
sapuisse nova Nestorium, sed antiquorum Patrum
prosecutum fuisse doctrinam: et in eo tantum stu-
dii gesserunt, ut ipsa eorum volumina malitiose
in Syrorum linguam, et Armeniorum atque Per-

sarum transferrent. Sed haec ubi agnoverunt
Acacius Melitenensis et Rabula Edessae civitatis
Episcopus, de quo Ibas successor ejus in Epistola
sua dicit: Hunc praesumpsit, qui omnia prae-
sumit, aperte in Ecclesia sua anathematizare
(scilicet de Theodoro Mopsuesteno superius lo-
quens), scripserunt Armeniae episcopis, ne Theo-
dori Mopsuesteni libros susciperent, tamquam
haeretici et auctoris dogmatis Nestoriani, insi-
mulantibus episcopis Ciliciae Rabulam et Aca-
cium, quod hoc non ex caritate, sed ex aemula-
tione atque contentione fecissent. Congregati sunt
ergo in unum venerabiles Armeniae Episcopi, et
miserunt duos presbyteros Leontium et Aberium
ad Proclum Constantinopolitanum Episcopum,
secundum morem, cum libellis suis, et uno volu-
mine Theodori Mopsuesteno; scire volentes utrum
doctrina Theodori an Rabulae et Acacii vera
esse probaretur. Itaque Proclus accipiens Arme-
niae episcoporum libellos, et illud Theodori vo-
lumen, diligentius utraque examinans, totum
Armenitis scripsit et destinavit. — ²) mampsu-
stenae. Lege. Mopsuestenae. — ³) apostolicae. Lege,
apostolice. — ⁴) Nennon. Lege, necnon. —

Beatissimus itaque proclus et libellos
 armeniorum et volumen theodori di-
 ligenter examinans admirabilem illam
 ad armenios scripsit epistolam. Quam su-
 mens basilius¹⁾ quidam diaconus alexan-
 15 drianum venit, et libellos armeniorum suis
 annectens obtulit beatissimo cyrillo eius-
 dem civitatis antistiti. Quibus ut fertur
 valde permotus adversus theodorum et
 20 diodorum mirabile volumen explicuit.
 Post haec antefatus²⁾ basilius constanti-
 nopolim veniens alios libellos composuit.
 Et sancto archiepiscopo proclo porrex-
 it. cunctaque³⁾ beatissimo cyrillo antehac
 25 optulerat suis libellis adsocians⁴⁾ (p. 76. r.)
 Sed beatissimus proclus et priusquam
 basilius praeces acciperet, armeniorum
 ut dictum est libellis et theodori volumine
 qui iuxta nestorii similitudinem pro tri-
 30 nitate quaternitatem docere deprahen-
 debatur instructus illam superius nuncu-
 patam scripsit epistolam. Puto namque
 quia secundam post haec edidit paginam.⁵⁾
 Propter quod basilius in suis libellis
 25 unam tantum alexandriam se detulisse
 memoravit. Verumtamen sive prius hanc
 seu postea scripserit, sic in ea docuit li-
 bros theodori esse vitandos. Sicut arrii
 eunomii quae⁶⁾ blasphemias iamvero post-
 30 modum memoratus pontifex sermonem
 de fide conscripsit. In quo iuxta similitu-
 dinem epistolarum armeniis directarum.
 Et alia quidem plura deo digna compo-
 suit. Et unum tamen ex trinitate deum

verbum quod incarnatum est, esse praedi-
 cavit. Quem quia nonnulli calumniis ap-
 petunt, quod quasi divinitatem passibilem
 dixerit, dum unum trinitatis dominum
 nostrum iesum christum esse fateatur.
 Idcirco satisfacimus asserentes quod bea-
 tissimus proclus nec patrem passibilem
 dixit. Sicut male quidam suspicati sunt,
 nec spiritum sanctum, sed nec unigeniti
 divinitatem. Sed iuxta symbolum sancto-
 rum patrum qui tam apud niceam quam
 apud urbem regiam constantinopolim
 convenerunt. Quod et in epheseno et cal-
 cedonensi conciliis a beatissimis patribus
 constat esse firmatum. Veraciter docuit
 dominum nostrum iesum christum filium
 dei unigenitum omnium creatorem. Per
 quem saecula facta sunt deum verbum
 descendisse et incarnatum esse, atque ho-
 minem factum, passum esse et resurre-
 xisse a mortuis. Ascendisse etiam in cae-
 los et consedis ad dexteram patris, se-
 cundum vocem ipsius magni dei et salva-
 toris nostri iesu christi quae dicit, quia
 nemo ascendit in caelum nisi qui de caelo
 descendit, filius hominis qui est in coelo.
 Sicut autem sanctissimi illi et beatis-
 simi patres nostri qui in quattuor illis
 conciliis affuerunt. Primum divinitatem
 praedicantes unigeniti et veri domini no-
 stri iesu christi. Et dicentes eum deum ex
 deo lumen ex lumine deum verum ex deo
 vero natum non factum, homousion patri
 hoc est unius cum patre substantiae.

¹⁾ *Basilius*. Post nonnulla ibidem *Liberatus* haec habet: « Sed *Basilius* quidam diaconus su- mens tomum *Procli*, quem *Armenii* scripserat, *Alexandriam* venit, et *Armeniorum* libellos suis libellis annectens obtulit *Cyrillo* ejusdem urbis antistiti. Quibus, ut ferunt rumores, permotus *Cyrillus* quattuor libros scripsit, tres adversus *Diodorum* et *Theodorum*, quasi *Nestoriani* dogmatis auctores, et alium de *Incarnatione* librum in quibus continentur antiquorum *Patrum* incorrupta testimonia, idest *Felici* papae *Romani*, *Dionysii* *Corinthiorum* episcopi, et *Gregorii* mirabilis *Θεωματογράφου* cognominati. . . . . Itaque *Basilius* diaconus *Constantinopolim* veniens libellos composuit, et archiepiscopo *Proclo* porrexit, as-

socians cuncta quae antehac *Cyrillo* archiepiscopo obtulerat. *Proclus* vero jam destinaverat to- num suum *Armenii*, in quo tomo nullam facit de *Theodoro* reprehensionis mentionem. Quod cognoscens *Basilius*, scripsit libellum, in quo docuit libros *Theodori* vitandos, sicut *Arrii* et *Eunomii* blasphemias. » — ²⁾ antefatus. Vox *Dionysio* nostro familiaris, ut videri potest in *Praefatione* ad *Epistolam* *S. Procli* ad *Armenios*, ab eo latine versam. — ³⁾ cunctaque. Lege, cuncta quae. — ⁴⁾ paginam. Notanda haec verba, quibus et secundam *Epistolam* *Procli* ad *Armenios* scriptam fuisse adseritur, dum *Liberatus* haec aliter interpretasse videtur, eam confundens cum *Basili* diaconi libello. — ⁵⁾ *eunomii* quae. Lege, *Eunomique*. —

Per quem omnia facta sunt in caelo et in terra. postea persecuti sunt asserentes. Qui propter nos homines. et propter nostram salutem descendit et incarnatus est de spiritu sancto et maria sancta et dei genitrice virgine. Et homo factus crucifixus est pro nobis. sub pontio pilato. Non nudae divinitati eius. sed incarnationi passiones veraciter adscribentes. Ita et beatissimus proclus iuxta eorum imitationem unum trinitatis pro eo ac si unam personam vel subsistentiam ex sancta trinitate descendisse et incarnatam esse. Passiones quoque sustinuisse et a mortuis resurrexisse firmavit. Non quod divina eius natura quae patri et spiritui sancto consubstantialis est passa sit. Sed quod sancti corporis sui proprias (p. 76. v.) fecerit passiones.

Sicut enim invisibilis existens ante incarnationem visibilis dignatus est fieri quando factus est homo iuxta beatum hieremiam dicentem. Hic deus noster non estimabitur alter ad eum advenit omnem viam disciplinae dedit eam iacob puero suo et israel dilecto suo. Post haec in terris visus est et cum hominibus conversatus est. et iuxta beatissimum esaiam. similiter asserentem. A saeculo non audivimus. nec oculi nostri viderunt deum praeter te. Et secundum reliquas sanctas scripturas quae dei filium testantur propter incarnationem factum esse visibilem. Sic etiam impassibilis deus existens. non dedignatus est homo esse passibilis et immortalis. mortalis legibus subiacere. sicut beatissimus papa leo in epistola sua disseruit. Et quemadmodum nativitatem sacrae carnis suae propriam faciens Puer non aspernatus esse deus fortissimus permanens. et filius hominis dignatus est fieri. futuri saeculi pater existens. Sic et passibilis et mortalis ut saepe dictum est fieri voluit. immortalis et impassibilis per-

severans dei verbum dominus noster iesus christus sibi quae passiones sacratissimae suae carnis adscribens. Quod autem non novitatibus studens beatissimus proclus in epistola ad armenios. unum ex trinitate christum dominum praedicavit. Sed ut theodori profanasuo cum novitates argueret. qui purum hominem christum gratia deum factum suis scriptis frequenter adstruxit. Et ut breviter colligam nondum incarnatum. Sed hominem deum factum evidenter exposuit. Necessarium credidi certa capitula tam ex theodori pravo dogmate. quam ex beatissimi procli praedicatione praesentis satisfactione subnectere. ut ex collatione dictorum. qui legunt intellegant cui se debeant consociare doctrinae. utrum beatissimi procli. unum ex trinitate propter heretici impiissimam novitatem christum esse praedicantis. An theodori perversitatibus qui purum hominem christum suis blasphemiiis assertare detectus est. Qui apud antiochiam splendidissimam civitatem in sancta aeclesia docens verbis ipsis ita disseruit.

EX SERMONE THEODORI MAMP-SUESTENE CIVITATIS EPISCOPI.²

Homo est. inquit iesus. quid enim est homo quod memor es eius. Apostolus autem. hoc de iesu dictum esse testatus est. Nam modicum quid ab angelis minoratum vidimus iesum qui dicitur. homo est iesus similis cunctis hominibus nihil ab his differens qui eiusdem sunt naturae vel generis. aut prae ceteris eminet in his quae illi gratia contulit. Collata vero gratia non potes immutare naturam. Sed posteaquam mortem morte destruxit. donavit illi dominus nomen. qui donavit deus est. Cui donatum est christus iesus. primitiae resurgentium. (p. 77. r.) Nam et primogenitus ex mortuis dictum est. Ascendens igitur sedet ad dexteram pa-

hominibus quam quod ipsi gratiam dedit: gratia autem data naturam non mutat; sed post mortis destructionem donavit ei deus nomen super omne nomen. —

¹) *profana suo cum.* Lege, *profanas vocum.* —

²) Eriscorp. Cf. *Capitulum L. Theodori*, apud Mansi IX p. 38. ubi legitur: « Homo Iesus similiter omnibus hominibus, nihil differens connaturalibus

tris. et est super omnia. O gratia quae cunctorum naturam supergredi tribuit. per quam his qui eiusdem est naturae cuius et ego. Super caelos evectus est et
 5 ad patris dexteram collocatus. Cui etiam si dixerō. nonne mea et tua una natura est? Et tu quidem in caelis. ego vero in terris. Tu ad dexteram patris. et ego in passionibus. Et tu semper ¹ omnem prin-
 10 patum et potestatem ego autem in caeno. Ad haec protinus audiam. quoniam sic conplacuit pater in me. Numquid dicit figmentum ei qui se finxit. quare me sic finxisti? Nihil habeam contra quod dica-
 15 mat. Veruntamen fratres mei.² filii matris meae dicunt mihi non separaris hominem et deum. Sed unum eundemque profitere. At ego hominem dicens similem hominibus assero. Deum si dixerō
 20 similem deo dicam. Quomodo enim potest homo. et deus unum esse? Numquid hominis et dei una natura est. domini et servi factoris et figmenti? Homo homini consubstantialis est. Quomodo igitur et
 25 deus unus per unitatem poterit approbari qui salvum facit. et qui salvus efficitur. qui ante saecula est. et quia ex maria nuper exortus est. Idcirco fratres mei male doleo. quod haec a male loquenda³
 30 in ecclesiis exigunt. quae qui sana sapiunt approbare non possunt.

Haec cum theodorus apud antiochiam in sancta ecclesia diceret purumque hominem christum salvum factum gratia
 35 et voluntate dei patris assereret. nec solum naturas atque substantias divideret. Sed etiam in personas et subsistentias unum dominum patiretur dicendo. Quo-

modo deus et homo per unitatem unus poterit approbari. Nonne duo sunt qui salvum fecit. et qui salvus factus est. qui ante saecula est. et qui ex maria nuper exortus est. dominus et servus. factor et figmentum. Tanta perturbatio in ipsa antiochensium sancta aecclesia facta est. ut non solum orthodoxum clerum et populum sanctae illius ecclesiae commoveret. Sed et ipsum nestorium nimis offenderet. qui priusquam constantinopolim ordinaretur episcopus ibidem morabatur. eundemque theodorum graviter tunc ipse notaret. Verum qui eo tempore hunc culpavit hereticum. in tantum postmodum eius extulit pravitatem. ut et ipse apud constantinopolim in sancta aecclesia ita praedicaret et diceret.

1) EX SERMONE NESTORII QUONDAM CONSTANTINOPOLITANI EPISCOPI.

Noli gloriari carissime. maria namque deum non genuit sed hominem deitatis scilicet instrumentum. et iterum transisse deum per virginem quae christum genuit. et sanctis scripturis edoctus sum. Natum autem deum ex illa nusquam didici. De duobus quoque filiis ac duobus christis ipsis verbis ita disseruit.

2) ITEM EIUSDEM NESTORII. ⁴ (p. 77. v.)

Filium namque dei genuit virgo quae christum protulit. Sed quia filius dei duplex est in naturis. non quidem deitatem genuit sed humanitatem. quae est filius. propter coniunctum filium. Coniunctum igitur filium filio professus duos asserit filios qui simili blasphemiae spiritus depravatus iterum dicit.

3) EIUSDEM NESTORII.

¹) *semper. Lego, super.* — ²) Cf. ibidem col. 89. *Capitulum LI Theodori* diversae tamen versionis. — ³) Sed mei fratres, qui eiusdem mihi matris sunt filii dicunt mihi. Non separa hominem et Deum, sed unum eundemque dic hominem, dicens: Dico connaturalem Deo, dico. Quomodo homo et Deus unum sunt? Numquid una natura hominis et Dei, domini et servi, factoris et facturae? Homo homini consubstantialis est, Deus autem Deo consubstantialis est: quomodo igitur homo et Deus unus per unitatem esse potest: qui sal-

vificatur, qui salvificat, et qui ante saecula et qui ex Maria apparuit. — ⁴) *loquenda. Lego, loquendo.* — ⁵) *episcop.* Hujus fragmenti pars legitur in Justiniani Imperatoris libello contra Monophysitas apud Mai Script. Vett. VII. p. 299. *ἐξάμαυ τούτων ἡ θεία ἡραχὴ θεὸν ἐκ τοῦ χριστοτύπου παθόντος λέγει γεννηθεῖσθαι.* — ⁶) *Nestorii.* Cf. ibid. p. 300. ubi haec habentur. *Ἡ μακαρία παθὼν ἐκ ἐγένετο τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἐγένετο τὴν ἀνθρωπότητα, ἥτις ἐστὶν υἱὸς, διὰ τὸν συννημένον υἱόν.* —

Propterea¹ deus verbum christus appellatur quod habet ad christum coniunctionem continuam: Filium ergo filio coniungens et christum dicens ad christum
 5 coniunctionem habere continuam: Profecto et duos filios et duos christos sine aliqua ambiguitate praedicasse revictus est: Sed hic talis tantusque sacrilegus postmodum depraehensus: Tunc tamen
 10 in antiochena aecclesia aministrans² adeo in blasphemii audacitatem se theodorum repperit ut eum fiducialiter argueret tamquam magistrum extere³ doctrinae nec recte praedicantem verbum
 15 veritatis: Sicut epistola quoque iohannis antiocheni episcopi nestorio directa testatur. in qua commonet eum dei genericam sanctam virginem confiteri ipsis verbis ita significans:

20 4) EX EPISTOLA IOHANNIS ANTIOCHENI EPISCOPI NESTORIO DESTINATA: ⁴

Memor inquit es ut arbitror cum theodorus episcopus in sermone suo dice-
 25 ret aliqua quae non recta crederentur: Primum a te fiducialiter per id tempus dein a cunctis auditoribus probetur esse corruptus. et quemadmodum sentiens ille laesionem quam tunc parvum murmur efficerat.⁵ Et perpendens quod perturbatio tanta divisionem faceret vel contradictionem potius excitaret: Aman-
 30 tibus hominibus accepta occasione in rebus talibus huc illucque dispergi malum

quae⁶ contradictionis augeret parvam scintellam⁷ scandali quae putabatur exorta sicut et nunc a vobis factum est: Non post multos dies vir egregius exurgens ad utilitatem aecclesiae deposito pudore correxit emendatus quae mota⁸ circa se criminationem protinus abolevit: Et hoc scientes vincti quod subito quidem. id quod ab eo tunc dictum fuerat esset expromptum.⁹ Idcirco receperunt eum salubriter immutatum:

5) ET HAEC QUIDEM EPISTOLA IOHANNIS ANTIOCHENI EPISCOPI NESTORIO DIRECTA TESTATUR: ¹⁰

Qualiter autem per singula capitula quae et in libellis adversus eundem theodorum oblatis annexa sunt: In duas personas duosque filios unum dominum nostrum iesum christum unigenitum et primogenitum: Idem theodorus dividat. certa quaedam ad refellendam pravitatem mentis eius apponat¹¹ in quibus his ipsis verbis ita disseruit:

6) THEODORI MAMPSEUSTINI¹² EPISCOPI. ¹³

Nam et quod dictum est hic est filius meus dilectus in quo mihi conplacui hoc existimare dictum de verbo: Aperta dementia est. et iterum post (p. 78. r.) aliquanta.¹⁴ nec enim inquit tamquam ad filium dei qui ante omnem creaturam extaret cuncta quae¹⁵ condiderit: Accessit ille centurio in evangelio: ITEM IN ALIIS. Idem theodorus ait¹⁶ iesus a nazaret quem

¹) *Propterea*. Ea nonnulla graece relata a Justiniano ibid. καὶ χριστός ἐστις λόγος ἐνομασθέναι, ἐπειδήτινες ἔχουσιν τὴν συνέκλεισιν τὴν πρὸς τὸν χριστὸν διωνυσίου. Quae vero sequuntur verba S. Innocentii sunt. — ²) *aministrans*. Lege, administrans. — ³) *extere*. Lege, exterae. — ⁴) *DESTINATA*. Cf. hanc Epistolam latine editam apud Mansi (V. p. 525) versionis tamen omnino diversae. Hanc ipsam commemorat Liberatus (Brev. cap. IV) dicens: *in qua ipsa epistola meminit Theodori Mopsuestensi, ostendens ei retractationis exemplum*. Item etiam Facundus in Libro X *defensionis trium Capitulorum* Cap. II, cuius versio aequae differt a nostra et ab altera. — ⁵) *efficerat*. Lege, effecerat. — ⁶) *malum quae*. Lege, malumque. — ⁷) *scintellam*. Lege, scintillam.

— ⁸) *mota*. Lege, motam. — ⁹) *expromptum*. Lege, expromptum. — ¹⁰) *TESTATUR*. Quae sequuntur ad S. Innocentium pertinent. — ¹¹) *apponat*. Lege, apponunt. — ¹²) *MAMPSEUSTINI*. Lege, Mopsuesteni. — ¹³) *episcopi*. In Constituto Vigili Papae de *tribus Capitulis* (Mansi IX. col. 85) haec ipsa habentur: « THEODORI CAPITULUM XL. Nam et illud: Hic est Filius meus dilectus in quo mihi complacuit, insania evidens est de Deo Verbo putare dicere eum. » — ¹⁴) *aliquanta*. Haec non leguntur in praedicto Constituto. — ¹⁵) *cuncta quae*. Lege, cunctaque. — ¹⁶) *ait*. Cf. apud Mansi ibid. p. 84 ubi haec leguntur: THEODORI CAPITULUM XXXIX. « Iesus autem de Nazareth, quem unxit Deus Spiritu et virtute, cujus unctionem meritis, et immaculatus

unxit deus spiritu sancto et virtute. Hanc adeptus unctionem immaculatus effectus est. qui per spiritum inquit sanctum semetypsum immaculatum deo optulit con-
 5 iunctionemque divinae naturae promeruit. Nec enim conjunctionem illam susciperet. non ante immaculatus effectus¹ ut ita per eius claresceret unitatem. Igitur propter haec eadem aliaque similli-
 10 ma. theodori capitula quae in duos filios duosque christos. unum unigenitum et primogenitum dividunt.

Compulsus² est sanctae memoriae pro-
 15 clus tam armenis scribens quam in sermone de fide unum ex trinitate. eum qui incarnatus et homo factus est. deum verbum dominum nostrum iesum christum³ crucifixus et sepultus est praedicare non sicut theodorus qui dicit apertam esse dementia. dei verbo existi-
 20 mare dictum. hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui. Qui autem apertam dementia. hoc esse dicit aperte unum unigenitum et primogenitum in
 25 duos filios dividit. Alterum dicens esse deum verbum unum ex trinitate et alterum filium extra trinitate⁴ quartum sibi introductum⁵ qui per gratiam audire promeruit. Hic est filius meus dilectus
 30 in quo mihi complacuit. Et iterum. non inquit tanquam ad dei filium. qui ante omnem creaturam exstaret et cuncta condiderit. Accessit ille centurio. Sed tamquam ad alterum filium secundum eius
 35 blasphemiam. qui recens deus existeret.

Nam si non ita saperet non diceret nec enim conjunctionem divinam susciperet christus. nisi ante immaculatus fuisset effectus. ita ut per eius claresceret unitatem. Propter has igitur ut saepe dictum est theodori blasphemias. Sanctus proclus unum ex trinitate deum. qui incarnatus est. et homo factus crucifixus est. et passus est atque a mortuis resurrexit. dominum nostrum iesum christum confidenter adstruxit. Non alterum passibilem et alterum impassibilem praedicans. sed unum eundemque dicens esse qui et passus est. et impassibilis mansit. Impassibilis quidem deus. ut homo vero passibilis. ipsis verbis ita pronuntians.

6) SANCTI PROCLI EX EPISTOLA PRIMA AD ARMENIOS DESTINATA.

Quid igitur⁶ nos dicimus quia⁷ secundum rationem divinitatis⁸ sancta trinitas et unius est essentiae. et impassibilis perseverat. Nec enim dicentes filium passum ratione divinitatis eum pati potuisse⁹ sentimus. Divina siquidem natura nullam prorsus recipit passionem. sed confitentes deum verbum unum ex trinitate incarnatum tribuimus. intellegendi materiam his¹⁰ qui fideliter sciscitantur cur incarnari dignatus est. (p. 78. v.)

7) EIUSDEM SANCTI PROCLI EX EPISTOLA SECUNDA AD ARMENIOS DESTINATA.

Salutis etenim vias nobis patefaciens Deus scripturae divinae tribuit instrumentum. docens nos unitatem credere

effectus est per omnia, et ad divinam naturam meruit conjunctionem. Neque enim conjunctionem suscepisset illam nisi prius, immaculatus factus fuisset, ut sic condeceat illius unitatem. —

1) non ante immaculatus effectus. Lege, nisi ante immaculatus fuisset effectus. — 2) Compulsus. Lege, dividant, compulsus. Haec vero alinea collocanda est ad verbum, Igitur. — 3) Christum. Adde, qui. — 4) trinitate. Lege, Trinitatem. — 5) introductum. Lege, introducit. — 6) Haec Epistola quae a nostro compilatore prima appellatur, est celeberrima illa quae ab antiquis scriptoribus Tomus (τομος) appellatur. Ita et ipsa Acta Conc. Cal-

ched. (Mansi VII. col. 463) eam denominant. Porro cum versio nostri Codicis optime cum Dionysii versione congruat, nemo erit qui eundem interpretem non recognoscat vel ex ipsis varietatibus quas ex Ed. Migne, (LXVII. col. 414.) mox indicabimus. — 7) igitur. Ed. ad ista. — 8) quia. Ed. quoniam. — 9) divinitatis. Ed. deitatis. Item et infra. — 10) eum pati potuisse. Ed. eum passum. — 11) his. Ed. iis. — 12) En pretiosum fragmentum secundae huius Epistolae ad Armenios, quae adhuc latet. De ea tamen mentio habetur et apud Facundum op. c. Lib. VIII. Cap. IV. ubi ait: et alter tomus (Procli) excerpta quaedam habens B. Theodori. —

trinitatis unius essentiae. Nullam differentiam substantiae propter personas insinuans. Sed potius incommutabilitatem naturae ex nominum coniunctione demonstrans. Patrem namque dixit et filium et spiritum sanctum. ita ut id quod summae illius naturae singulare est et individuum. Nullatenus separet enumerationis personarum. Eadem quoque divina scriptura nos instruit. unum ex trinitate iuxta personae¹ idest deum verbum factum hominem humanam naturam miserando atque parcendo spontanea virtute non ministratoria necessitate in hoc esse compulsum.

8) ITEM EIUSDEM EX LIBRO TERTIO DE FIDE.*

Sed iterum forsitan interrogabis me novum illud atque ineptum vaniloquium proferens. quia qui christum dei asserit crucifixum et patrem et spiritum sanctum crucifixum pariter confitetur. quippe cum trinitatis una natura sit. Ego vero respondens contra tibi obitio² utrum unus est ex trinitate qui crucifixus est. aut alter extra trinitatem est. Et si quidem unus ex trinitate est soluta contentio est. si vero alter est. praeter trinitatem quartus est dominus gloriae. Et extra glorificationem illam quam seraphim exhibent existere comprobatur. Illa namque animalia trinitatem glorificant. et unitatem fatentur. Hoc enim veracissima illa vox edocet. quomodo aetiam quartus iste quos non formavit salvos facere potuit vel quomodo cyrographum³ peccatorum disrupt in cruce qui potestatem non habet peccata remittere.

¹) personae. Add. proprietatem. — *) En reliquiae vere pretiosae deperdit Sermonis *De fide* huius S. Patris, de quo unus S. Innocentius mox supra (p. 149) certiores nos fecit. Neque enim hoc Opus confundendum est cum pluries memorata *Epistola ad Armenios*, quae pariter *De fide* inscribitur. Eadem vero fragmenta, licet versionis prorsus diversae, a Johanne Maxentio allegata, e regione reimprimenda curavimus, praemissis etiam obscuris Maxentii verbis, ex quibus falso Gallandi (Bibl. PP.

[S. PROCLI excerpta]

EX JOHANNIS MAXENTII

De Christo Professione

(Bibl. PP. Lugd. 1677. Tom. IX. p. 535)

Sed his paulo manifestius beatus Proclus huius urbis Episcopus, quem etiam veneranda recepit synodus chalcedonensis, ad Armenios, cum contra Theodori blasphemias, quam quaternitatem pro Trinitate impie dogmatizavit, peteretur ab ipsa gente ut scriberet, ejusdemque blasphemias refutaret, de hac sententia locutus est dicens.

« Sed sciscilaris me fortassis illum novitium vanumque sensum seu vaniloquium, dicens: Quia qui confitetur eum qui crucifixus est, Christum Deum, et Patrem et Spiritum Sanctum crucifixum confitetur, si una est Trinitatis natura. Ego autem e contrario obijcio tibi, et quaero: Unus ex Trinitate est qui crucifixus est, an aliquis alius extra Trinitatem? Et si quidem Unus, solutum est iurgium; si autem alius aliquis praeter Trinitatem, quartus est sine dubio gloriae Dominus, et ab illa glorificatione qua Seraphim glorificant, existit extraneus. Illa autem animalia Trinitatem laudant, et unitatem confitentur. Hoc autem si non mendaciter docet vox illa, quomodo quartus quos non plasmavit, salvavit? aut chirographum peccatorum destruxit in cruce, qui non habet potestatem peccata dimittere, si

Tom. IX. p. 704) Epistolae ad Armenios adscribenda censuit ista, quamvis reapse ibi minime reperiantur. Ceterum cum hic *Sermo de fide*, teste S. Innocentio, iuxta similitudinem epistolarum Armenis directarum, conscriptus sit, pronum est colligere qua ratione confundi potuit cum duabus Epistolis de *Fide* ad Armenios, et cur *Liber tertius* idest Epistola tertia de *Fide*, idem *Sermo* appellatus sit. — ²) obitio. Lege, obijcio. — ³) cyrographum. Lege, chirographum. —

8) ITEM EIUSDEM SANCTI PROCLI
EX SERMONE DE FIDE.*

Recte inquit fidei nervos atende et in-
verecundiam¹ dilue: Quid enim nos
sapimus atque sentimus quia in ipsa di-
vina natura qua coniunctus et unitus est
filius patri sanctoque spiritui non dici-
mus eum passum fuisse: Sed carne quam
pro nobis adsumpsit ex nobis. unus igitur
ex trinitate crucifixus est carne qua
factus est: Nec tamen deitate qua unitus
est patri et spiritui sancto perpessus est.
ne et illos crucifixos pariter asseramus.
Si enim diceremus eum deitate crucifi-
xum consequenter passionem trinitati
adscribere videremur Porro dicentes
quia carne sua verbum passiones susti-
nuit: Patemur quod unus ex trinitate qui
crucifixus est, et impassibilis natura tri-
nitatis existit: Nam si non incarnatus
passus esset haberet veri similitudinem
eorum proposito captiosa: Si autem in-
carnatus passus est, manifestum est, quod
incarnatio causa passionis existat: Hoc
ergo quod incarnatum est, crucifixus est:
Pater autem et spiritus sanctus non sunt
incarnati: (p. 79. r.) Nec pater igitur nec
spiritus sanctus crucifixi sunt, sed unus
ex trinitate incarnatus est filius. deita-
tem quidem quae communicat patri et
spiritui sancto impassibilem servans.
Carnem vero quam solus ipse suscepit
passiones solus excipiens: Et haec qui-
dem beatissimus proclus, tam in utrius-
que² epistolis ad armenios, destinatis,
quam in his quae de ratione fidei conscripsit
exposuit: Beatissimus autem leo
antiquissimae romae urbis quondam archiepi-
scopus in epistola ad iulianum epi-
scopum quoque etiam in sancta calchede-
nensi recepta est synodo sic³ ipsis ver-
bis asseruit.

*) Hoc quoque fragmentum ad eundem Librum
tertium de fide pertinere, suadent tum ipsa Maxen-
tii verba, et iterum post aliquanta, ... et iterum;
tum etiam contextus ipsius Epistolae S. Innocentii,
qui diversis nominibus eundem Librum indicavit.—
1) inverecundiam. Adde, tuam.— 2) utriusque. Le-

non est secundum te Deus? »

Et iterum post aliquanta.

« Si autem proferas mihi dicens; quia
qui confletur crucifixum Deum Filium,
et Patrem et Spiritum Sanctum confle-
tur; super aquam scribis, et super are-
nam aedificas. Attende igitur catholi-
cae fidei nervos, et abluere imprudentiam⁴
tuam. Quid enim est quod nos
sapimus⁵ in hac ipsa essentia et divina
natura, qua constat⁶ et unitus est Filius
Patri, Sanctoque Spiritui, non dictimus
eum deitate passum fuisse, sed carne⁷
quae ex nobis, et pro nobis est factus.
Non autem alius est factus, nisi unus
de Trinitate, et crucifixus est, carne⁸
qua factus est; et non est passus divini-
tate, qua unitus est Patri et Spiritui
Sancto, ne⁹ et ipsos crucifixos pariter
dicamus. Si autem diceremus eum di-
vinitate crucifixum, revera in Trini-
tatem passionem induceremus. Si au-
tem dicimus quod in carne sua passio-
nes Verbum suscepit, confitemur, quia
et unus est de Trinitate qui passus est,
et Trinitatis natura impassibilis man-
sit. »

Et iterum.

« Si autem incarnatus non esset passus
haberet fortassis rationem versutissima
objectio. Si autem incarnatus passus
est, evidenter, quoniam causa incarna-
tionis est crux, hoc crucifixum est quod
incarnatum est. Si autem quod incar-
natum est, crucifixum est; Pater autem
et Spiritus non est crucifixus: unus e-
go de Trinitate est crucifixus. Divinitatem
vero qua communicat Patri et Spiritui
sereavit impassibilem. Carne autem,
qua¹⁰ ipse solus est factus: ipsa et solus
idem ipse est passus. »]

ge, utrisque.— 2) si. Lege, sic.— 4) imprudentiam.
Ed. Gallandi, impudentiam.— 5) quia. Ed. G. om.—
6) sapimus. Ed. G. sapimus atque sentimus? Quia.—
7) constat. Ed. G. add. et qua conjunctus est.—
8) carne. Ed. G. add. quam pro nobis assumpsit et.—
9) ne. Ed. G. ut.— 10) qua. Ed. G. quia. —

9) BEATISSIMI PAPAE LEONIS EX
EPISTOLA AD IULIANUM EPISCO-
PUM.*

Quod inquit deitatis est caro non mi-
nuit. et quod carnis est deitas non pe-
remit. Idem namque¹ est et sempiternus
ex patre. et temporalis ex matre. In sua
quidem² virtute inviolabilis. in nostra
vero³ infirmitate passibilis in deitate
trinitatis cum patre et sancto spiritu
unius eiusdemque susceptione nominis⁴
natura. in susceptione autem hominis
non unius substantiae. sed unus⁵ eius-
demque personae. Nonnulli quidem dif-
ferre putant inter se illa quae⁶ beatissimo
papa leone dicta sunt. et quae superius a
sancto proclo prolata noscuntur. quod
beatissimus quidem proclus unum ex tri-
nitate dominum nostrum iesum christum
esse docuit. Beatissimus autem leo non
ex trinitate. sed in trinitatis deitate cum
patre et cum spiritu sancto adorandum
esse praedicavit. Ego vero aliis quidem
verbis sed unum idemque ab utrisque
dictum esse non dubito. Siquidem beatis-
simus proclus incarnatum et hominem
factum crucifixum quoque pro nobis sub
pilato deum verbum unum ex trinitate
esse docuit. Propter eos qui dicunt alte-
rum esse deum verbum. et alterum chris-
tum. quia etiam quaternitatem pro tri-
nitate supponunt. Beatissimus autem leo
ipsum incarnatum deum verbum postea-
quam incarnatum est. in trinitatis deita-
te cum animata carne anima rationali
adorandum esse praedicavit. ita ut nul-
lae personae vel subsistentiae propter
incarnationem filii facta probetur adiec-
tio. Itaque per dissimilia verba unam
eademque rectae fidei confessionem uter-

que declaravit. Nam sicut beatissimi
evangelistae. matheus. et lucas non sibi
probantur adversi. Cum matheus de su-
perioribus ad inferiora. Dico autem ab
abraham usque ad ioseph. generationem
christi proferat. Lucas autem ab inferio-
ribus ad superiora. Idest ab ioseph usque
ad adam deumque consendat. Sic etiam
et beatissimi proclus et leo. in nullo sibi
exitere contrarii. sed concordem utique
adversus haereticos sententiam protule-
runt. Illis igitur a theodoro dictis. Et his
a beatissimis proclo et leone declaratis.
in arbitrio legentis sit⁷ utrum theodorum
sequi velit qui quaternitatem (p. 79. v.)
pro trinitate dementer adstruxit. Dum al-
terum dixit esse filium ante secula natum
ex patre deum verbum. Et alterum qui ex
maria processit hominem christum iesum.
an beatissimos proclum atque leonem.
cunctosque sanctissimos patres qui unum
ex trinitate esse docuerunt. Unigenitum
et primogenitum deum verbum dominum
nostrum iesum christum. et unius filii
tam passionibus quam miracula⁸ esse dixe-
runt. Sit vero potissimum nobis duobus
his dogmatibus velut duobus callibus
propositis. praeruptam quidem atque
mortiferam blasphemiae viam fugere.
Salutiferum vero recte confessionis iter
eligere. ut idipsum dicamus omnes. et
non sint in nobis schismata. Simus autem
perfecti in eodem sensu et in eadem sen-
tentia. Sicut et vocati sumus in una spe
vocationis nostrae. Gratia et misericor-
dia magni dei et salvatoris nostri iesu
christi. cui est gloria et imperium cum
patre et spiritu sancto in saecula saeculo-
rum amen. EXPLICIT SANCTI INNO-
CENTII EPISCOPI.

* Cf. Epistolam XXXV. Cap. II. (Migne LIV. col. 805) unde variantes excerptimus. — ¹) namque. Ed. enim. — ²) quidem, deest in Ed. — ³) vero, om. Ed. — ⁴) susceptione nominis, desunt in Edd. — ⁵) unus. Lege, unius. — ⁶) quae, Adde, a. — ⁷) in arbitrio legentis sit. Hisce verbis apparet quod haec Epistola non fuerit directa ad ullam determinatam personam. — ⁸) tam passiones quam mira-

cula. Consimilia verba leguntur in praefata S. Innocentii Epistola de Collatione Catholicorum cum Severianis (Mansi VIII col. 832) scilicet: « Contradictentes ad piissimum Imperatorem, secreto suggererunt ei per quemdam, tamquam non confidentibus nobis Dominum Deum passum carne, vel unum eum esse de Sancta Trinitate, nec ejusdem esse personae tam miracula quam passiones. —

XL.*

INCIPIT EXEMPLAR SANCTORUM PATRUM
QUOD UNUMQUEMLIBET EX BEATA TRINITATE DICERE:

Cum ratio postulaverit ob distinctionem personarum minime dubitare debeamus: Et quod christus verbum virtus, et sapientia dei patris sicut ante, sic et post incarnationem, unus ex trinitate sit: Quia incarnatio illa quem pro generis humani redemptione suscepit, sicut nihil ei contulit. Ita quoque nihil ademit, quominus idem ipse qui utriusque naturae una persona, est: Non unus beatae trinitatis esse credatur.

1) SANCTI AUGUSTINI EPISCOPI DE LIBRO UNDECIMO EXPOSITIONIS GENESIS AD LITTERA:*

Et dixit deus ecce adam factus, est, tamquam unus ex nobis in cognoscendo bonum et malum, quoniam hoc per quodlibet, et quomodolibet dictum sit: Deus tamen dixit, non aliter intellegendum, est: quod ait unus ex nobis: Nisi propter trinitatem numerus pluralis accipiatur sicut dictum erat faciamus hominem, sicut etiam dominus de se et patre ait, veniemus ad eum, et mansioinem apud eum faciemus.

2) EIUSDEM SANCTI AUGUSTINI EX LIBRO SECUNDO DE TRINITATE:*

Utrum indiscrete deus apparuerit patribus nostris antequam christus veniret in carne, an aliqua ex trinitate persona an singulatim quasi per vices:

*) Haec quae sequuntur testimonia a Dionysio nostro fuisse collecta, eruitur ex ipso titulo, qui legitur et in ejus Epistola ad Felicianum Pastorem seu Praefatione ad Epistolam S. Procli ad Armenios (Migne LXVII, col. 408.) « Et quia nunc aliquibus injectum scrupulum de vera fide trepidare, ut unumquemlibet ex beata Trinitate pronunciare diffingat multipliciter venerabilium Patrum testimoniis approbatum est ob distinctionem personarum, cum ratio poposcerit unum ex tribus fideliter posse praedicari. » — 1) quod... DICERE. Lege, qui... dicere consentiunt. Sic et Dionysius noster in nuper praefata Epistola, haec habet: « Nonnullorum etiam opinionem auctoritate paterna (Proclus)

3) ITEM EX EODEM LIBRO:*

Necne hic ergo evidenter apparet. Numrum aliqua ex trinitate persona, an deus ipse trinitatis, de quo uno deo dictum est, dominum deum tuum adhorabis et illi soli servies visus fuerit abrahae.

4) ITEM EX EODEM LIBRO SECUNDO:*

Utrum deus trinitas, an pater an filius. An spiritus sanctus, propriae loquebatur, verumtamen si quid hinc sine affirmandi temeritate, modeste atque cunctanter coniectare conceditur: Si unus ex trinitate potest intellegi cur non spiritus sanctus potius intellegimus?

5) ITEM EX EODEM LIBRO II* (p. 80, r.)

Deum quidem non per substantiam suam quae invisibilis et incommutabilis manet: Sed per illam speciem creaturae illic apparuisse cognoscimus: Sed aliquam ex trinitate personam signo quodam proprio quantum ad mei sensus capacitatem pertinet non videmus.

6) EIUSDEM EX LIBRO TERTIO DE TRINITATE:*

Tam enim quaesitum atque tractatum est, in illis antiquis corporalibus formis et visis non tantummodo filium: Nec tantummodo spiritum sanctum apparuisse: Sed aut indifferenter dominum deum qui trinitas ipsa intellegitur aut quamlibet

redarguit, qui unum ex tribus asserentes, unum ex Trinitate dicere nulla ratione consentiunt. » Sequens vero Prologus evidenter eidem Dionysio est adscribendus. — 2) AD LITTERA. Lege, ad litteram. (Cf. Cap. XXXIX, n. 53 apud Migne XXXIV, col. 451. — 3) TRINITATE, nempe Cap. X, n. 16 (Cf. Migne XLII, col. 855.) — 4) LIBRO, nempe n. 19. (Cf. ibid. col. 858.) — 5) TRINITATIS. Ed. Trinitas. — 6) SECUNDO, nempe Cap. XV, n. 26. (Cf. ibid. col. 862.) — 7) SI UNUS. Ed. si una ex Trinitate persona. — 8) LIBRO II, nempe l. c. paulo infra. — 9) DE TRINITATE, nempe in proemio n. 3 (Cf. ibid. col. 870.) — 10) TANTUMMODO. Adde cum Ed. Patrem nec tantummodo. —

ex trinitate personam quam lectionistextus indicii circumstantibus significaret.

7) EIUDEM EX LIBRO QUARTO DE TRINITATE.¹

U^t quoniam quattuor considerantur in omni sacrificio cui offeratur. a quo offeratur. a quo offeratur.² quid offeratur. pro quibus offeratur. idem ipse unus verusque mediator per sacrificium pacis.
10 Reconcilians nos deus³ unum cum illo maineret cui offerebat unum in se faceret pro quibus offerebat. unus ipse esset qui offerebat. et quod offerebat.

8) ITEM EX EODEM LIBRO.⁴

N^ullum enim horum trium nominum. est. quod non et memoria et intellectus. et voluntas mea simul operata sint. In³ trinitas simul operata est. Et vocem patris et carnem filii. et columbam spiritus sancti. cum ad personas singulas. haec singula referebatur.⁵

9) EIUDEM EX LIBRO SEXTO DE TRINITATE.⁶

C^ap^ut autem christus⁷ deus. sed rursum⁸ deus nonnisi omnia simul tria. quomodo caput christus⁹ deus. id est. caput christus¹⁰ trinitas. cum in trinitate si christus ut sit trinitas.

10) EIUDEM EX LIBRO SEPTIMO DE TRINITATE.¹¹

N^{on} enim aliut est. deo esse. aliut personam esse. sed omnino idem. Nam si esse ad se dicitur persona vero relative. ut¹² sic dicamus tres personas patrem et filium et spiritum sanctum quemammodum dicuntur aliqui tres amici aut tres propinqui. aut tres vicini. quod sint invicem. ad non quod unusquisque eorum sit ad esse¹³ ipsum. quapropter quili-

bet ex eis amicus est duorum amicorum¹⁴ aut propinquus aut vicinus qui¹⁵ haec nomina relativam significationem habent.

11) EIUDEM EX LIBRO OCTAVO DE TRINITATE.¹⁶

I^{deoque} dicit¹⁷ tres personas vel tres subsistentias. non ut aliqua intellegatur diversitas essentiae. Sed ut vel uno aliquo vocabulo responderi posset.¹⁸ cum dicitur quid tres vel quid tria tantamque esse aequalitatem in ea trinitate. ut non solum pater non sit maior quam filius quod attinet ad divinitatem. Sed nec pater et filius simul maius aliquid sint. quam spiritus sanctus aut singula quaeque persona quaelibet trium minus aliquid sit quam ipsa trinitas.

12) EIUDEM EX LIBRO DUODECIMO DE TRINITATE.¹⁹

A^{ut} si et una persona hominis ex tribus potest dici imago dei. sicut ipsa (p. 80. v.) summa trinitas. Et unaquaeque persona deus. est cur et mulier non est. imago dei.

13) EIUDEM EX LIBRO QUARTO DECIMO DE TRINITATE.²⁰

Q^{uamquam} possit hoc a iohanne apostolo etiam de immortalitate corporis dictum videri. Et in hac quippe similes erimus deo. Sed tantummodo filio quia solus in trinitate corpus accepit. In quo mortuus resurrexit atque id ad superna perduxit.

14) EIUDEM EX LIBRO QUARTO DECIMO DE TRINITATE.²¹

E^{tiam} in hoc libro apparuit trinitatis aequalitas.²² nec quasi aliquid duplum esse patrem et filium ad simplum. spiri-

¹) TRINITATE, idest Cap. XIV. n. 19. (Cf. ibid. col. 901.) — ²) a quo offeratur, replicata sunt ex errore amanuensis. — ³) deus. Lege. Deo cum Ed. — ⁴) Lino, scilicet Cap. XXI. n. 30. (Cf. ibid. col. 910.) — ⁵) In. Lege. Ita, ut Ed. — ⁶) referebatur. Ed. referantur. — ⁷) TRINITATE, videlicet, Cap. IX. n. 10. (Cf. ibid. col. 930.) — ⁸) christus. Ed. Christi. — ⁹) rursum. Ed. add. si. — ¹⁰) christus. Ed. Christi. — ¹¹) christus. Ed. Christi. — ¹²) TRINITATE, nempe Cap. VI. n. 11. (Cf. ibid. 943.) — ¹³) ut, deest in

Ed. — ¹⁴) ad esse. Ed. ad se. — ¹⁵) amicorum. Ed. caeterorum. — ¹⁶) qui. Ed. quia. — ¹⁷) TRINITATE, idest in Proemio (Cf. ibid. 947.) — ¹⁸) dicit. Ed. dici. — ¹⁹) subsistentias. Ed. substantias. — ²⁰) posset. Ed. possit. — ²¹) TRINITATE, idest Cap. VII. n. 9. (Cf. ibid. col. 1003.) — ²²) TRINITATE, nempe Cap. XVIII. n. 24. (Cf. ibid. col. 1055.) — ²³) QUARTO DECIMO. Lege, quintodecimo de Trinitate. Cap. III. n. 5. (Cf. ibid. col. 1059.) — ²⁴) aequalitas. Adde cum Ed. et non Deus triplex, sed Trinitas. —

tum sanctum. ubi nec tria plus aliquid sunt quam horum unum.

(15) EIUDEM EX EODEM LIBRO. ¹

Ratione etiam reddita intellegendis
 5 clarum est. in substantia veritatis. non solum patrem filio non esse maiorem. sed nec ambos simul aliquid esse maius. quam solum spiritum sanctum. aut quoslibet duos in eadem trinitate
 10 maius esse. aliquid quam unum. aut omnes simul tres maius aliquid esse quam singulos.

(16) EIUDEM EX EODEM LIBRO. ²

Sciunt ergo invicem pater et filius. sed
 15 ille gignendo ille nascendo. et omnia quae sunt in eorum scientia. ³ in eorum essentia. Unusquisque eorum simul videt. non particulatim aut singulatim.

(17) EIUDEM EX EODEM LIBRO. ⁴

Nunc de spiritu sancto quantum deo
 20 donante ⁵ conceditur disserendum est. qui spiritus sanctus secundum scripturas sanctas nec patris est solius. nec filii solius. sed amborum. et ideo communem
 25 nem quia ⁶ invicem se diligunt. pater et filius nobis insinuant ⁷ caritatem.

(18) EIUDEM EX EODEM LIBRO. ⁸

Sed voluntas dei est. si propriae dicenda est. aliqua in trinitate persona magis hoc nomen spiritui sancto competit
 30 sicut caritas.

(19) EIUDEM SANCTI AUGUSTINI EX LIBRO ENCHIRIDION AD LAURENTIUM DESTINATO. ⁹

Sed cum illam creaturam quam virgo
 35 concepit et peperit quamvis ad solam personam filii pertinentem tota trinitas fecerit. Neque enim separabilia sunt opera trinitatis cur in eam faciendam ¹⁰ solus spiritus sanctus nominatus est. an et

quando unus trium in aliquo opere nominatur universa opera trinitatis ¹¹ intelligitur. ita vero est et exemplis doceri potest.

(20) EIUDEM EX LIBRO DE PERSEVERANTIA VEL PRAEDESTINATIONE SECUNDO. ¹²

Fidelis inquam qui in christo veram naturam credit et confitetur humanam id est nostram. quamvis singulariter suscipiente deo verbo in unicum dei filium sublimatam. ita ut qui suscepit et quod suscepit una esset in trinitate persona. neque enim homine adsumpto ¹³ quaternitas facta est. nomine adsumpto. sed trinitas mansit adsumptione illa ineffabiliter faciente personae unius in deo et homine veritatem.

(21) EIUDEM EX LIBRO DECIMO DE CIVITATE DEI. ¹⁴ (p. 81. r.)

Nos itaque ita non dicimus duo vel tria
 40 principia cum de deo loquimur. Sicut nec duos deos vel tres nobis licitum est dicere. quamvis de unoquoque loquentes vel de patre vel de filio. vel de spiritu sancto etiam singulum quemque deum esse fateamur. Nec dicamus tamen quod haeretici sabelliani eundem esse patrem qui est ¹⁵ filius. et eundem esse filium qui est pater. et eundem spiritum sanctum qui est et pater et filius. Sed patrem esse filii patrem. et filium patris filium. et patris et filii. spiritum sanctum nec patrem esse nec filium.

(22) EIUDEM EX LIBRO. XL DE CIVITATE DEI. ¹⁶

Et haec trinitas unus est deus. nec ideo
 45 non simplex quia trinitas neque enim propter hoc naturam istam boni simplice ¹⁷ dicimus. quia pater in ea solus.

¹ LIBRO. Idest XV. ut supra. (Cf. ibid. col. 1060.)

— ² LIBRO. Idest XV. Cap. XIV n. 23. (Cf. ibid. col. 1077.) — ³ scientia. Ed. add. in eorum sapientia. — ⁴ LIBRO, nempe XV Cap. XVII. n. 27. (Cf. ibid. col. 1080.) — ⁵ donante. Ed. add. vide-

re. — ⁶ quia. Ed. qu. — ⁷ insinuant. Ed. insinuat. — ⁸ LIBRO, scilicet XV. Cap. XX. n. 38. (Cf. ibid. col. 1087.) — ⁹ DESTINATO, nempe Cap.

XXXVIII. (Cf. Migne XL. col. 251.) — ¹⁰ faciendam. Lege, faciendam, cum Ed. — ¹¹ opera trinitatis. Ed. operari Trinitas. — ¹² SECUNDO, idest Cap. XXIV. n. 67. (Cf. Migne XLV. col. 1033.) — ¹³ nomine adsumpto. deest in Ed. — ¹⁴ Dei, idest Cap. XXIV. (Cf. Migne XL. col. 301.) — ¹⁵ est Ed. add. et. — ¹⁶ Dei, idest, Cap. XXIV. (Cf. ibid. col. 337.) — ¹⁷ simplice. Lege, simplicem. —

aut solus filius. aut solus spiritus sanctus. aut vero sola est ista nominis trinitas sine substantia personarum. Sicut sabelliani haeretici putaverunt. Sed
ideo simplex dicitur quia quod habet
hoc. est.

23) ITEM EIUSDEM EX EODEM LIBRO XI. DE CIVITATE DEI.¹

Credimus et tenemus et fideliter praedicamus quod pater genuerit verbum.
hoc est sapientiam. per quam facta sunt omnia. unigenitum filium. unus. unum aeternus² coaeternum. summe bonus. aequaliter bonum. Et quod spiritus sanctus
simul. et patris et filii sit spiritus. et ipse consubstantialis et quo aeternus ambobus atque hoc totum. et³ trinitas sit propter proprietatem personarum. Et unus deus propter inseparabilem divinitatem. sicut unus omnipotens propter inseparabilem omnipotentiam. Ita tamen ut actiam cum de singulis quaeritur unusquisque eorum et deus⁴ omnipotens esse respondeatur. Cum vero de omnibus simul non tres dii. vel tres omnipotentes. Sed unus deus omnipotens. tanta ibi est in tribus inseparabilis unitas quae sic se voluit praedicari utrum autem boni patris. et boni filii spiritus sancti quia communis ambobus est. recte bonitas dici possit amborum. non audeo temerariam praecipitare sententiam. verumtamen amborum eum dicere sanctitatem. Facilius ausus fuero non amborum quasi qualitatem. sed ipsum quoque substantia et tertia⁵ in trinitate personam. Ad hoc enim me probabilius ducit quod cum sit et pater spiritus. et filius spiritus. et pa-

ter sanctus. et filius sanctus. propriae tamen ipse vocatur spiritus sanctus. tamquam sanctitas substantialis et consubstantialis amborum.

24) ITEM EIUSDEM EX EODEM LIBRO XI. DE CIVITATE DEI.⁶

Illi quippe angeli sancti non per verba praesentiam immutabilis veritatis. hoc est verbum eius unigenitum. et ipsum verbum et patrem et eorum spiritum sanctum eamque esse inseparabilem trinitatem singulasque in ea personas esse substantiam. et tamen omnes. non tres deos esse. sed unum deum ita noverunt. ut eis magis ista quam nos ipsi nobis cogniti sumus.

25) EX LIBRO II. SANCTI AUGUSTINI CONTRA MAXIMINUM ARRIANORUM EPISCOPUM.⁷

Porro. autem christus una persona. est. gemine substantiae. quia et deus et homo est. (p. 81. v.) Nec tamen deus pars huius personae dici pote. est. Alioquin filius dei. deus antequam susciperet formam servi non erat totus. et crevit cum homo divinitatis⁸ eius accessit. quod si in una persona absurdissime dicitur. quia pars rei illius⁹ esse non potest deus. quanto magis pars trinitatis esse non potest quicumque unus in tribus.

26) ITEM IBI POST PAULULUM.¹⁰

In trinitate igitur quae deus est. et pater deus est et filius deus est. et spiritus sanctus deus est. Et simul hi tres unus deus. nec huius trinitatis tertia pars est unus. nec maior pars duo quam unus est tibi. nec maius aliquid sunt

¹) DEI. idest Cap. XXIV. (Cf. ibid. col. 337.) Sequentia verba usque ad. *inseparabilem divinitatem*. citantur a Dionysio in praelaudata Epistola ad Felicianum Pastorem haece praemissis verbis: « ne tamen ulterius inter catholicos contentio vitanda coalescat. B. Augustini. unum de multis testimonium huic praefationi amore sanctae religionis adnexi qui in undecimo de civitate Dei libro ita de hac re paucis eloquitur. » Post vero Augustini verba haec subiungit: « Ecce doctor excellentissimus

atque veridicus rem de qua agitur aperte distinguens. Trinitatem dicit. non propter substantiam. sed propter personas confidenter exposuit. » — ²) *aeternus*. cum Ed. At Dionysius. l. c. *coaeternus*. — ³) *et*. cum Ed. deest apud Dionysium. — ⁴) *deus*. Ed. add. et. — ⁵) *tertia*. Lege. tertiam. — ⁶) *dei*. idest Cap. XXIX. (Cf. ibid. col. 343.) — ⁷) *episcopum*. nempae Cap. X. (Cf. Migne XLII. col. 765.) — ⁸) *divinitatis*. Lege cum Ed. divinitati. — ⁹) *illius*. Lege cum Ed. ullius. — ¹⁰) *tibi*. Lege. cum Ed. ibi. —

omnes quam singuli. quia spiritualis haec non corporalis est magnitudo. qui potest capere capiat. qui autem non potest credat et oret ut quod credit intelligat.

5 27) ITEM EIUSDEM EX EODEM LIBRO.

Ecce dixit apostolus. unus deus pater. Ex quo omnia. et nos in ipso. et unus dominus iesus christus per quem omnia
10 et nos per ipsum omnino duas personas. unam patris. alteram filii sine ulla confusione. et sine ullo errore distinxit. Ne quae enim duos dei² patres sed unus deus pater: Sed³ nec duo sunt domini iesu
15 christi. sed unus dominus iesus christus. In illa quippe trinitate quae deus est. unus est. pater non duo vel tres. et unus filius non duo vel tres. et unus amborum spiritus. non duo vel tres. et ipse unus
20 pater utique deus est. et ipse unus filius etiam vobis fatentibus deus est. et ipse amborum spiritus etiam vobis negantibus deus est.

28) SANCTI AMBROSII EPISCOPI
25 MEDIOLANENSIS EX SERMONE NATALIS DOMINI INTER CETERA.

Videte miraculum matris dominicae. virgo concepit virgo peperit. virgo gravida virgo post partum. Sicut in hiero-
30 zechiel dicitur. et porta erat clausa et non est aperta quia dominus transivit per eam gloriosa virginitas et preclara fecunditas. Dominus mundi nascitur et nullus. est. gemitus parientis. vacuatur
35 uterus infans excipitur nec tamen virginitas violatur. Fas erat ut deo nascente

merito cresceret castitas. ne per eius egressum violaretur integra qui venerat sanare corrupta.

29) ITEM EIUSDEM DE EXPOSITIONE EVANGELII SECUNDUM LUCAM.

Ea potissimum electa est ut deum⁴ pareret quae erat desponsata viro. Natum⁵ certe ex virgine deum praedicat matrem mariam dei nominat.

30) ITEM EX EODEM OPERE.

Non inquit dissimilis⁶ in dissimilibus videntur. sed ubi unitas operationis est atque virtutis. et filius in patre. et pater videtur in filio quae ego inquit opera facio et ille facit in operibus iesus videtur in operibus filii et pater cernitur vidit iesum qui galilaeum illud mysterium vidit. quod nemo posset nisi mundi dominus elementa convertere. video iesum quando lego quia caeco linuit⁷ oculos (p. 82. v.) luto et reddidit visum. ipsum enim cognosco qui de luto finxit hominem et ei vivendi spiritum. videndi lumen infudit: Video iesum quando peccata condonat. Nemo enim potest peccata dimittere nisi solus deus. Video iesum quando lazarus suscitavit. et non viderunt qui viderunt. video iesum. video etiam patrem quando oculus ad caelum erigo. ad maria convertito ad terram retorqueo. Invisibilia enim eius per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur.

31) ITEM EIUSDEM EX EODEM OPERE LIBRI SECUNDI.

Ea ait ei angelus domini. ne timeas maria invenisti enim gratiam apud deum

¹) LIBRO, nempe Cap. XXIII. (Cf. ibid. col. 798.) — ²) duos dei. Ed. duo sunt dii. — ³) Sed, deest in Ed. — ⁴) Sermo huiusmodi non extat inter Opera S. Ambrosii hucusque edita. Attamen similia verba occurrunt in Homilia V. S. Maximi Taurinensis (Migne LVII. col. 235) ubi juxta Codicem Sangallensem titulus esset: *Incipit de natali Domini Salvatoris*: juxta vero Cod. Taurinensem; *Item et de natiuitate Domini homilia 55*. Ea verba quae ad nostrum fragmentum referuntur. « *Videte miraculum matris dominicae. Virgo est, cum concepit, virgo cum parturit, virgo post partum. Gloriosa virginitas, et praecleara fecunditas!*

Virtus mundi nascitur, et nullus est gemitus parturientis; vacuatur uterus, infans excipitur, nec virginitas violatur. Dignum enim erat ut Deo nascente meritum cresceret castitatis; nec per ejus aduentum violaretur integritas, qui venerat sanare corrupta. — ⁵) LUCAM, idest Lib. II. n. 1. (Cf. Migne XV. col. 1633.) — ⁶) deum. Ed. Dominum. — ⁷) Natum certe ex virgine deum praedicat matrem mariam dei nominat, desunt in Ed. — ⁸) OPERE, nempe Lib. I. n. 7. (Cf. ibid. col. 1615.) — ⁹) dissimilis. Lege, dissimiles cum Ed. — ¹⁰) linuit. Lege, linivit cum Ed. — ¹¹) SECUNDI, nempe n. 10. (Cf. ibid. col. 1636.) —

et ecce concipies in utero et paries filium et vocabis nomen eius iesum hic erit magnus. dictum est quidem etiam de iohanne ab angelo quia erit magnus.
 5 Sed ille quasi homo magnus hic quasi deus magnus. Magnus enim dominus et laudabilis nimis et magnitudinis eius non est finis.

32) ET POST ALIQUANTA. ¹

10 **M**agnus ergo inquit iohannes, sed huius magnitudo habet principium. ² idem primus et novissimus. nihil ante primum. nihil ultra novissimum. Nequae et ³ generationis humanae consuetudo
 15 in vicium trahat. ut putes non primum esse quia filius est sequae scripturas ut errare non possit. ⁴

33) ITEM POST ALIQUANTA. ⁵

10 **A**udeo dicere primus est. filius sed solus non est. et bene dico et religiose dico. quid erigitis ad impiaetatem? Haeretici aures ⁶ laqueos quos tetendistis? incidistis? Primus est filius et solus non est. primus. quia cum patre semper est. ⁸ Solus non est. quia sine patre numquam est.
 25 Non ego hoc dico. sed ipse dixit. et non sum solus quia pater mecum est. Solus pater quia unus deus. solus pater quia sola divinitas patris et filii et spiritus
 30 sancti. et quod unum est. solum est. Solus pater. solus unigenitus. solus et spiritus sanctus. Nequae enim qui filius et pater. aut qui pater. et filius. aut qui spiritus sanctus et filius. ⁹ alius filius alius
 35 spiritus sanctus. Legimus enim rogabo patrem et alium paracletum dabit vobis. Solus deus quia unus est. ¹⁰ ex quo omnia. Solus filius quia unus dominus per quem omnia. solum divinitas facit generatio. et
 40 patrem testificatur et filium. unus quam ¹¹

filius sine patre. aut pater videatur esse sine filio.

34) ET POST PAULULUM. ¹²

Vide ne illa sit lux inaccessibilis quam habitat pater. habitat et filius. quia pater in filio et filius in patre. Bene ergo magnus. late enim funditur dei virtus. late caelestis substantiae magnitudo porrigitur. Nihil praescriptum nihil circumscriptum. nihil emensum. nihil dimensum trinitas habet. Non loco clauditur. non opinione comprehenditur. non aestimatione concluditur. non aetate variatur. Deditque dominus iesus hominibus magnitudinem. in omnem enim terram exivit sonus eorum. et in fines orbis terrae verba eorum. Non in (p. 82. v.) fines tamen mundi. non in fines caeli. non in ¹³ ultra caelos. at vero in domino iesu omnia condita sunt in caelis et in terra. visibilia et invisibilia et ipse est ante omnes. et omnia in ipso constant. Caelum aspice iesus illic est. terram intueri. iesus adest. Ascende verbo in caelum descende verbo in infernum ¹⁴ adest. Hodiae cum locor ¹⁵ mecum est. intra hoc punctum. intra hoc momentum. Et si in armenia nunc loquitur christianus iesus adest. Nemo enim dicit dominum iesum. nisi in spiritu sancto. Abyssos opinione si penetres. illic quoque iesum videbis operari. Scriptum est enim. ne dixeris in corde tuo quis ascendit in caelum. id est. christum deducere. Ad quis descendit in abyssum. hoc est. christum ex ¹⁶ mortuis deducere ¹⁷ ubi ergo non est. qui caelestia inferna ¹⁸ terrena complevit? Bene ergo magnus cuius virtus mundum replevit. qui ubique est. et erit semper quia regni eius non erit finis.

¹ ALIQUANTA, nempe n. 11. (Cf. ibid. col. 1637.) — ² principium. Ed. add. *habet finem; Dominus autem Iesus idem est finis atque principium.* Quae certe ob *ἐκκρίσεις* ommissa sunt. — ³ et. Lege, te, cum Ed. — ⁴ possit. Lege, possis, ut Ed. — ⁵ aliquanta, idest. n. 12. (Cf. ibid. col. 1637.) — ⁶ aures. Ed. aures? In. — ⁷ tetendistis. Ed. tenditis. — ⁸ est, deest in Ed. — ⁹ filius. Ed. add.

Alius Pater. — ¹⁰ Solus deus quia unus est. Ed. Solus Pater quia unus Deus. — ¹¹ unus quam. Lege, at nusquam, cum Ed. — ¹² PAULULUM, nempe n. 13. (Cf. ibid. col. 1638.) — ¹³ in, deest in Ed. — ¹⁴ infernum. Adde cum Ed. Iesus. — ¹⁵ locor. Lege, loquor. — ¹⁶ ex. Ed. a. — ¹⁷ deducere. Ed. reducere. — ¹⁸ inferna. Adde, et, cum Ed. —

35) ITEM EIUSDEM EX EODEM LIBRO II.¹

Breviter sanctus lucas. et quomodo et quo tempore. et quo loci² secundum carnem christus natus sit explicavit. At vero de caelesti generatione si quaeris lege evangelium sancti iohannis. qui a caelestibus exorsus. ad terrena descendit. Illic invenies. et quando erat. et quomodo erat. et quid egerat. quid agebat et ubi erat. et quo venerit.³ quomodo venerit. quo tempore venerit. qua causa venerit. In principio inquit erat verum habes quando erat. et verbum erat apud deum. habes quando⁴ erat. habes etiam quid erat. Et deus inquit erat verbum. quid egerat omnia. per ipsum facta sunt. quid agebat. erat lux vera quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et ubi erat. in hoc mundo quo venerit in sua propria venit. quomodo venerit. verbum caro factum. est. quando venerit iohannis testimonium perhibet de ipso dicens. Hic est de quo dixi. qui post me venit ante me factus est quia prior me erat. qua causa venerit iohannes ipse testatur. ecce agnus dei ecce qui tollit peccatum⁵ mundi.

36) ET POST ALIQUANTA.⁶

Qui cum dives inquit esset propter vos pauper factus est ut illius inopia vos ditaremini. Meum ergo paupertas illa patrimonium est. Et infirmitas domini mea virtus. est. Maluit sibi egere. ut omnibus abundaret. me illi infantiae vagientis ablunt fletus. mea lacrimae ille delicta laverunt. Plus igitur domine iesu iniuriis tuis debeo. quod redemptus sum quam operibus quod creatus sum non prodesset nasci nisi redimi profuisset.⁷

37) EX EODEM LIBRO CIRCA FINEM.⁸

¹) LIBRO II, nempe n. 40. (col. 1648.). — ²) loci. Ed. Loco. — ³) venerit. Ed. add. et. — ⁴) quando. Lege cum Ed. quomodo. — ⁵) peccatum. Ed. peccata. — ⁶) ALIQUANTA, scilicet n. 41. (col. 1649.) — ⁷) profuisset. Cf. *Benedictionem Cerei Paschalis* ubi haec habentur: *Nihil enim nobis nasci profuit*

Overe divinam in ipsa humilitate domini prospicientiam quanto enim abiectionis humilitas. tanto divini providentia iniuriarum suarum acerbitate deus proditur. et remedium suorum usu. qui nullis remediis indiget⁹ deus probatur.

38) ITEM EX LIBRO QUARTO IPSIUS OPERIS.¹⁰ (p. 83. r.)

Ergo et hic diabolus quoniam fortem sensit. iactantiam praetendit. quae actionem fortes decipit. Sed dominus respondit ei non temptabis dominum deum tuum. in quo et dominum et deum christum et patrem et filium potestatis unius esse cognoscis. iuxta quod scriptum est. ego et pater unum sumus. Et ideo unum obtendit diabolus. occurrere¹¹ ei. quia scriptum est. sumus et distingue unum. Ne discernas potestatem. distingue unum. ne patrem filiumque secernas.

39) ITEM EIUSDEM SANCTI AMBROSII EX LIBRO DE INCARNATIONE DOMINI.¹²

Adversus omnes hereses generalis ista est fides quia christus dei filius. et sempiternus ex patre est. et natus ex virgine. quem quasi gigantem sanctus david propheta describit. eo quod biformis geminaeque naturae unus sit consors divinitatis et corporis. qui tamquam sponsus procedens de thalamo suo Exultavit ut¹³ gigas ad currendam viam et post pauca.¹⁴ generatio generationi non praeiudicat. nec caro divinitati. quia nec pignus patri. nec voluntas passioni. nec passio voluntati. Idem enim paciebatur. et non patiebatur. moriebatur. et non moriebatur. sepeliebatur. et non sepeliebatur. Resurgebat et non resurgebat. quia corpus proprium suscitabat.

40) ITEM EX EODEM LIBRO.¹⁵

nisi redimi profuisset. — ⁹) FINEM, nempe n. 91. (col. 1668.). — ¹⁰) indiget. Ed. indigeret. — ¹¹) occurrere. Ed. occurrere. — ¹²) DOMINI, nempe. Cap. IV. n. 35. (Cf. Migne XVI. col. 862.) — ¹³) ut. Ed. tamquam. — ¹⁴) pauca, idest n. 36. (col. 863.). — ¹⁵) LIBRO, nempe Cap. V. n. 44. (col. 865.)

Quod enim caro verbi paciebatur vel manens in carne dei verbum paciebatur¹ carne. Sicut scriptum est. christo in carne passo. In se utique pro corporis assumptione ferebat.² ut quae nostra sunt³ ipse susciperet. et suis circumveniret⁴ humana. Recte igitur secundum naturam suam. et caro passa est. Nec ea corporis passione verbi natura mutata est. in veritate enim nostra est resurrectio. Et ideo in veritate christi passio praedicatur.

41) ITEM EIUSDEM EX PRIMO LIBRO DE FIDE AD GRATIANUM IMPERATOREM.⁵

Sed mihi non credunt credant apostolo dicenti postquam venit plenitudo temporis misit deus filium suum factum ex muliere factum sub lege. Filium inquit suum non unum de multis. non communem sed suum. Suum cum dicit generationis aeternae proprietatem signavit. Hunc postea factum ex muliere per carnis susceptionem. Factum sub lege per observantiam legis. Generatio autem illa caelestis ante legem. ista post legem.

42) EIUSDEM EX LIBRO SECUNDO DE FIDE.⁶

Mihi enim prodest scire quia propter me christus suscepit meas infirmitates. mei corporis subiit passiones pro me peccatum.⁷ pro me maledictum factus. pro me atque in me subditus atque subiectus. Pro me agnus. pro me vitis. pro me lapsus.⁸ pro me servus. pro me filius ancille. pro me diem iudicii ignorans. pro me nesciens diem aut horam. Nam quomodo posset diem⁹ ignorare iudicii. qui et horam iudicii futuri expressit et

causam. Factus ergo maledictum. non secundum divinitatem. sed secundum carnem. Scriptum est enim maledictus omnis (p. 83. v.) qui pependit in ligno. Secundum carnem utique pependit. et ideo maledictum. quia¹⁰ nostra maledicta suscepit. Ille fleuit ne tu homo diu fleris.¹¹ Ille iniuriam passus est ne tu iniuriam tuam doleres.¹² Grande remedium solacium habere de christo.

43) ET POST PAUCA.¹³

Videsne illas quas¹⁴ putas christi infirmitates tuas esse virtutes. cur de remediis nostris ei quaestionem movemus. Lacrimae ille nos lavant fletus illi¹⁵ abluunt dubitatio illa nos firmat. Ne tum cum¹⁶ caeperis dubitare desperes. Quanto maior est iniuria. tanto uberius debetur gratia. Sed in ipsis iniuriis cognosce divinitatem. In cruce pendebat et elementa¹⁷ omnia serviebant. Sol refugit. dies occidit. offuscae et circumfusae tenebrae terra tremuit. non tremuit qui pependit. Quid aliud haec quam auctoris reverentiam signant? quia in cruce est. vides quia regnum dei donat. non vides quia mortem gustavit. legis quia latronem quoque ad paradisum invitavit. Non legis mulieres¹⁸ dentes intueris ad tumulum. Non intueris angelos excubantes.

44) EIUSDEM EX LIBRO TERTIO DE FIDE.¹⁹

Nam sicut in esaia habes. puer natus est nobis.²⁰ filius datus est nobis. Ita hic quoque ante praemisit creaturam carnis. et subtexit assertionem divinitatis. ut scires non duos christos sed unum esse. qui et ante secula generatus ex patre sit. et ultimis temporibus creatus. ex virgi-

¹) *paciebatur*. Adde cum Ed. in. — ²) *ferebat*. Ed. *refererat*. — ³) *sunt*. Ed. add. in se. — ⁴) *circumveniret*. Ed. *circumvestiret*. — ⁵) *IMPERATOREM*, scilicet, Cap. XIV. n. 94. (Cf. *ibid.* col. 573.) — ⁶) *FIDE*, idest, Cap. XI. n. 93-94 (Cf. *ibid.* col. 604.) — ⁷) *peccatum*, Ed. add. hoc est, pro omni homine. — ⁸) *lapsus*. Lege, *lapis*, cum Ed. — ⁹) *diem*, adde cum Ed. *nescire*. qui dies fecit et tempora? Quomodo posset diem. Quae omisso evi-

denter ob *ἐμαυτοῦ* derivata est. — ¹⁰) *quia*. Ed. qui. — ¹¹) *fleris*. Lege, *fleres*. — ¹²) *doleres*. Lege, *doleres*. — ¹³) *PAUCA*, scilicet n. 95-96. (Cf. *ibid.* col. 604.) — ¹⁴) *quas*. Ed. add. tu. — ¹⁵) *illi*. Ed. add. nos. — ¹⁶) *tum cum*. Ed. tu si. — ¹⁷) *elementa*. Ed. add. ei. — ¹⁸) *Non legis mulieres*. Corr. non legis. Mulieres. — ¹⁹) *FIDE*, idest Cap. IX. n. 60. (Cf. *ibid.* col. 626.) — ²⁰) *nobis*. Ed. add. et. —

ne. hoc est ego sum ille creatus ex hominae. creatus ad causam qui sum generatus ante secula.

45) EIUSDEM EX LIBRO QUARTO DE FIDE.¹

Nisi forte debilitatem illam impii putabitis.² quando vulnera videbatis. Erant quidem illa corporis vulnera. sed non erat vulneris illius ulla debilitas. ex quo
10 vita omnium proflebat. unde et propheta dicit³ livore eius sanati sumus. An qui⁴ vulnere debilis non erat erat in maiestate. quomodo quaeso⁵ cum demoniis imperaret. et reis. peccata dimitteret. An
15 cum rogaret patrem. cum loco fortasse dicant. quomodo pater et filius unum sunt? Si filius nunc imperat nunc precatur. et unum sunt. et imperat et precatur. Sed neque cum imperat solus est. Nec
20 cum precatur infirmus est. Solus non est. quia quaecumque filius facit pater facit.⁶ Infirmus non est. quia etsi in carne infirmatus est propter peccata nostra. tamen illa nostra⁷ erat in eo pacis eruditio. sicut scriptum est. non suae maiestatis infirmitas.

46) EIUSDEM EX LIBRO QUINTO DE FIDE.⁸

Multa ergo secundum incarnationis legimus et credimus sacramentum. Sed ipsa naturae humanae affectione maiestatem licet spectare divinam. Fatigatur ex itinere iesus. ut reficiat fatigatos. Petit bibere⁹ daturus esurit cybum salutis
35 esurientibus. traditurus moritur vivificaturus. sepelitur surrecturus.¹⁰ tremulo pendet in ligno. confirmaturus trementes. Caelum caligine (p. 84. r.) obducit ut illuminet terram tremere facit¹¹ ut solidetur
40 Maria conturbat. ut mitiget. Reserat tu-

mulos mortuorum. ut ostendat domicilia esse vivorum. Creatur ex virgine. ut ex deo natus esse credatur.

47) ITEM EIUSDEM EX HYMNUS VESPERTINO.¹²

Christum rogemus et patrem christi patrisque spiritum unum potens per omnia fove precantes trinitas.

48) SANCTI HILARII PICTAVIENSIS EPISCOPI EX LIBRO PRIMO DE FIDE CONTRA ARRIANOS.¹³

Verbum caro factum est ut per deum Verbum carnem factum. caro proficeret in deum verbum. Ac ne verbum caro factum aliquid aliud esset quam deus verbum. aut non nostri corporis caro esset. Habitavit in nobis. ut dum habitat non aliud quam deus maneret. Dum autem habitat in nobis. non aliud quam nostrae carnis. deus caro factus esset. Per dignationem adsumpte carnis. non inobis¹⁴ suorum quia tamquam unigenitus a patre plenus gratia et veritas.¹⁵ et in suis perfectus sit et verus in nostris.

49) EIUSDEM EX EODEM LIBRO.¹⁶

Respuit captiosas et inutiles phylosophiae quaestiones. fides constans. nequae humanarum ineptiarum fallaciis succumbens. spoliū se praebet veritatis falsitati. Non secundum sensum communis intelligentiae deum retinens. Neque de christo secundum mundi elementa decernens. In quo divinitatis plenitudo corporaliter inhabitat.¹⁷ Ut dum infinitas aeternae in eo est potestatis. omnem terrenae mentis amplexum. potestas aeternae infirmitatis¹⁸ excedat. qui nos ad divinitatis suae naturam trahens. non aetiam nunc¹⁹ corporali praeceptorum observatione destrinxerit. Neque per legis um-

ram tremere facit. Ed. terras tremefacit. — ¹²) VESPERTINO, nempe, Hymnus, *Deus creator omnium*, qui recapit in Liturgia Ambrosiana ad Vesperas dicitur. — ¹³) ARRIANOS, idest. n. 11. (Cf. Migne X. col. 33.) — ¹⁴) inobis. Lege, inops. — ¹⁵) veritas. Lege, veritatis. — ¹⁶) LIBRO, idest, n. 13, (col. 34.) — ¹⁷) inhabitat. Ed. inhabitet. — ¹⁸) infirmitatis. Lege, infinitatis cum Ed. — ¹⁹) aetiam nunc. Ed. etiamnum. —

¹) FIDE, nempe Cap. V. n. 54-55. (col. 657.) —

²) putabitis. Lege, putabatis cum Ed. — ³) dicit. Ed. dixit. — ⁴) qui. Ed. add. in. — ⁵) quaeso. Ed. quero. — ⁶) facit. Ed. Pater facit, eadem similiter et Filius facit. — ⁷) illa nostra. Ed. illud nostrae.

— ⁸) FIDE, idest Cap. IV. n. 54. (col. 687.) —

⁹) bibere. adde cum Ed. sitientibus potum spiritalium. — ¹⁰) surrecturus. Ed. resurrecturus. — ¹¹) ter-

bram ad sollempnia desecande carnis imbuerit: Sed ut omnem naturalem corporis necessitatem circumcisos¹ a vitiis criminum: Spiritus emundationem² purgaret, cuius mortis conspeliemur in baptismo, in aeternitatis vitam rediremus: Dum generatio³ ad vitam mors esset et⁴ vita, et morientes vitiis immortalitati renasceremur. Ipso pro nobis ex immortalitate moriente, ut ad immortalitatem una cum eo excitaremur ex morte: Carnem enim peccati recepit ut in⁵ adsumptione carnis nostrae delicta donaret: Dum eius fit particeps, adsumptione non crimine: Delens per mortem sententiam mortis, ut nova in se nostri generis creatione constitutionem decreti anterioris abderet, crucis se permittens, ut maledicto crucis⁶ oblitaerata terrenae damnationis maledicta confingeret: Omnia⁸ ad ultimum in homine passus, ut potestates de honore staret⁹ dum deus secundum scripturas moriturus, et in his vincendis¹⁰ in se fiducia triumpharet: Dum immortalis ipse neque morte vincendus, pro morientium aeternitate moreretur.

50) EIUSDEM EX EODEM LIBRO.¹¹

Nam ut de ceteris haeticorum stultissimis studiis, sileam de quibus tamen sic ubi occasionem sermonis ratio praebebit: Non tacebimus quidam (p. 84. v.) ita evangelicae fidei corrumpunt sacramentum: Ut sub unius dei pia tantum professione nativitatem unigeniti dei abneget. Ut protensio sit potius in homine¹² quam descensio: Nequae ut qui filius hominis secundum tempora assumpte carnis fuit: Idem antea semper fuerit atque sit dei filius ne in eo nativitas dei sit, sed ex eodem idem sit, ut unius dei, ut putant inviolabilem fidem series ex solido

in carnem deducta conservet: Dum usque ad virginem pater protensus ipse sibi sit natus in filium.

51) EIUSDEM EX EODEM LIBRO.¹³

Sed nos edocti divinitus, neque duos deos praedicare, neque solum: Hanc evangelici atque prophetici praeconii rationem in confessione dei patris et dei filii asserimus,¹⁴ ut unum in fide nostra sint, uterque non unus: Neque eundem utrumque neque inter verum ac falsum aliud confitentes, quia deo ex deo nato, neque eundem nativitas permittit esse, neque aliud:

52) EIUSDEM EX EODEM LIBRO.¹⁵

Te aeternum deum aeternum¹⁶ unigeniti dei patrem, et unum te sine nativitate: Et unum dominum nostrum iesum christum ex te nativitatis aeternae: Non in deorum numerum veritatis diversitate referendum, neque non ex te genitum quia¹⁷ deus unus es praedicandum: Neque aliud quam deum verbum qui ex te¹⁸ vero patre natus est confitendum:

53) EIUSDEM EX LIBRO SECUNDO DE FIDE.¹⁹

Pater enim²⁰ quomodo erit si non quod in se substantiae atque naturae est ut agnoscat²¹ in filio: Haec igitur licet mutare de eo quod sint nullo modo possint, afferunt tamen doctrinas novas, et humana commenta ut sabellius, patrem extendat in filium idque nominibus potius confitendum putet esse quam rebus: Cum ipsum sibi filium ipsum proponat et patrem: Ut hebrio nomine initium ex maria concedens: Non ex deo hominem, sed ex homine deum proferat, neque subsistens antea quod in principio apud deum erat deus verbum virgo suscepit, sed carnem genuerit per verbum, quia in verbo

¹) circumcisos. Lege, circumcisis. — ²) emundationem. Ed. spiritus criminum emundatione. —

³) generatio. Lege, cum Ed. regeneratio. — ⁴) et. Lege, cum Ed. ex. — ⁵) in, deest in Ed. — ⁶) abderet. Lege, aboleret. — ⁷) crucis. Lege, cruci. —

⁸) confingeret. Omnia. Ed. figeret omnia. — ⁹) de honore staret. Lege, dehonestaret cum Ed. —

¹⁰) vincendis. Ed. vincentis. — ¹¹) LIBRO, n. 16 (col. 36.) — ¹²) homine. Ed. hominem. — ¹³) LIBRO idest n. 17 (col. 37.) — ¹⁴) asserimus. Ed. afferimus. — ¹⁵) LIBRO, idest n. 38. (col. 49.) — ¹⁶) aeternum. Ed. aeterni. — ¹⁷) quia. Ed. qui. — ¹⁸) te. Ed. add. Deo. — ¹⁹) FIDE, idest, n. 2. et 4. (col. 52.)

²⁰) enim. Ed. autem. — ²¹) ut agnoscat. Ed. genuerit.

antea non existentis unigeniti dei naturam dicat. sed sonum vocis elatum. ut aliqui nunc huius temporis praedicatorum. qui ex nihilo atque a tempore formam et sapientiam et virtutem dei provehant:

54) ITEM EIUDEM EX EODEM LIBRO.¹

10 **E**st pater ut est. et ut est. esse credendus est. filium mens consternatur attingere et trepidat omnis sermo sed² proderet. Est enim progenies ingeniti. unus ex uno. verus. a vero. vivus. a vivo. perfectus. a perfecto. virtutis. virtus. sapientiae sapientia. gloria. gloriae. imago invisibilis dei forma patris. ingeniti.

55) EIUDEM EX EODEM LIBRO SECUNDO.³

20 **E**st filius ab eo patre qui est unigenitus ab ingenito progenies a parente. vivus a vivo. quia⁴ ut pater vitam in semetipso habet. Ita et filio data est vita. in semetipso. Perfectus a perfecto. quia totus a toto. non divisio. aut (*p. 83. v.*) discissio. 25 quia alter ab altero. Sed⁵ plenitudo divinitatis in filio⁶ incomprehensibilis ab incomprehensibili. Novit enim nemo nisi invicem. Invisibilis ab invisibili. quia imago dei invisibilis est. Et quia qui vidit filium vidit et patrem. alius ab alio. quia pater et filius non natura divinitas alia et alia quia ambo unum. Deus a deo. ab uno ingenito deo unus unigenitus deus. non di⁷ duo. sed unus ab uno. non 35 ingeniti duo. quia natus ab innato. alter ab altero nihil differens quia vita viventis in vivo est.

56) EIUDEM EX LIBRO SECUNDO.⁸

40 **E**t deus qui a deo natus est. non postea quam natus est. effectus est.⁹ sed nascendo deus extitit. Nascens enim a vivo¹⁰

vivus. a vero verus. a perfecto perfectus. non sine potestate nativitatis suae natus est. Nativitatem videlicet suam non postea sentiens. Sed se deum in eo ipso quod deus ex deo nascebatur intellegens. hoc unigenitus. ab ingenito. hoc ego et pater unum sumus.¹¹ In confessione patris et filii deus unus. hoc filius in patrem et pater in filium.¹² Hinc qui me vidit. vidit et patrem. Hinc omnia quae habet pater dedit filio. Hinc sicut habet pater vitam in semetipso.¹³ Hinc nemo novit filium nisi pater. nequae patrem nisi filius. Hinc in eo plenitudo¹⁴ divinitatis corporaliter.

57) EIUDEM EX LIBRO SECUNDO.¹⁵

Unum igitur est hoc immobile fundamentum. una haec felix fidei petra. petri hore¹⁶ confessa. Tu es christus filius dei vivi. Tanta in se argumenta sustinens veritatis. quantae perversitatum. quaestiones et infidelitatis calumpniae movebuntur. Iam in ceteris dispensatio est voluntatis paternae virgo partus et corpus post quae crux mors inferi salus nostra est.

58) EIUDEM EX LIBRO TERTIO DE FIDE.¹⁷

Adstitit dominus clausa domo in medio discipulorum. et filius est natus ex patre. Noli negare quod steterit. quia per intellegentiae infirmitatem consistentis. non consequeris¹⁸ introitum. Noli nescire quod ab ingenito et perfecto deo patre. unigenitus¹⁹ perfectus filius deus natus sit. quia sensum et sermonem humanae naturae virtus generationis excedat.

59) EX EODEM LIBRO.²⁰

Audis patrem et filium. ne ambigas esse. Quod nuncupatur. Summa dispensationis est filio. ut noveris patrem. quid irritum facis opus prophetarum verbi in-

ita dedit Filio vitam habere in semetipso, ex errore omioleutenco omissa. — ¹⁴) in eo plenitudo. Ed. add. in ipso inhabitat omnis plenitudo. — ¹⁵) secundo, scilicet n. 23. (col. 66). — ¹⁶) hore. Lege, ore. — ¹⁷) fide, idest n. 20. (col. 89). — ¹⁸) consequeris. Ed. consequaris. — ¹⁹) unigenitus. Ed. add. et. — ²⁰) LIBRO, nempe n. 22. (col. 91). —

¹) LIBRO, nempe n. 8. (col. 57). — ²) sed. Lege, ut Ed. se. — ³) secundo, scilicet n. 11. (col. 50). — ⁴) quia, deest in Ed. — ⁵) sed. Ed. et. — ⁶) filio. Ed. add. est. — ⁷) di. Lege, dii. — ⁸) secundo, videlicet, n. 20. (col. 63). — ⁹) effectus est, deest in Ed. — ¹⁰) vivo, Ed. vivente. — ¹¹) sumus. Ed. add. hoc. — ¹²) filium. Ed. hoc Pater in Filio, et Filius in Patre. — ¹³) semetipso. Adde cum Ed.

carnationem virginis partum. virtutem operationum. Crucem christi tibi¹ haec omnia impensa. Tibi praestita sunt ut per haec manifestatus² et pater tibi esset et
5 filius.

60) EIUSDEM EX LIBRO QUARTO DE FIDE.³

Novit enim ecclesia⁴ unum deum ex quo
10 Omnia. novit enim⁵ et unum dominum nostrum iesum christum per quem omnia. unum ex quo et unum per quem ab uno universorum originem per unum cunctorum creationem. In uno ex quo auctoritatem innascibilitatis intellegit.
15 In uno per quem potestatem nihil differentem ab auctore veneratur (p. 85. v.)

61) ITEM EX LIBRO QUINTO DE FIDE.⁶

O haeretica impudentia⁷ et stulta mundi
20 sapientia opproprium christi non intellegens dei esse virtutem. Et stultitiam fidei non sentiens dei esse sapientiam. Deus ergo idcirco tibi christus non est quia qui erat nascitur. quia qui indemu-
25 tabilis est. crescit aetate. quia impassibilis patitur. quia vivens moritur. quia mortuus vivit quia omnia in eo contra naturam sunt. Rogo⁸ quid aliud est. quam omnipotentem esse quod deus est. Non-
30 dum vos sacra et veneranda evangelia contingo. ut ex vobis christus iesus in his passionibus deus sit.

62) ITEM EX LIBRO SEXTO⁹ DE FIDE.

Veritatem igitur evangelici sacramen-
35 ta thomas intellegens dominum suum et deum suum esse confessus est. Non hic honoris est nomen. sed naturae confessio est. Rebus enim ipsis atque virtutibus deum creditit. Et dominus professionis hujus religionem. non honoris esse docuit. Sed si fidei dicens. quia vidi-

sti credidisti. Beati qui non viderunt et crediderunt. Vidit¹⁰ enim thomas creditit. Sed quid creditit quaeris. Et quid aliud creditit quam professus est dominus meus. et deus meus. Resurrexisse enim per se ex mortuis in vitam. nisi dei natura non potuit. et creditae religionis fides hoc est professsa quod deus est. Anne ergo nomen dei non naturae res existimabitur cum professio nominis fidem naturae creditae sit secuta.

63) ITEM EIUSDEM EX LIBRO SEPTIMO DE FIDE.¹¹

Ea nunc quoque ex evangeliis proferamus. ut qui filius verus est verus quoque deus esse noscatur. Quia neque verus filius erit. nisi verus et deus est. Neque verus deus nisi verus et filius est.

64) EX EODEM LIBRO.¹²

Quis porro dubitabit quin indifferenter naturam nativitas consequatur. Hinc enim est sola illa quae vera¹³ esse possit aequalitas. Quia naturae aequalitatem sola possit praestare nativitas. aequalitas vero numquam abi¹⁴ esse creditur¹⁵ ubi unio est. Nec tamen ille reperietur ubi differt. Ita similitudinis aequalitas. nec solitudinem habet nec diversitatem. quia omnis aequalitas. nec diversa nec sola sit.

65) ITEM EX EODEM LIBRO.¹⁶

Nam ego et pater rerum nomina sunt. Unum vero naturae professio est. quia in eo quod est uterque non differat. Sumus autem non patitur unionem. Et ubi quod unum sumus unio non est. unum eos efficit esse nativitas. Hoc enim totum ex eo est. quod dei se filium sanctificatus a patre profitetur. et professio dei filii hoc quod ego. et pater unum sumus. Confirmat quia nativitas non aliam possit nisi eam ex qua subsistit ferre¹⁷ naturam.

¹) tibi. Ed. Christi? Tibi. — ²) manifestatus. Ed. manifestus. — ³) FIDE, scilicet n. 6. (col. 99.) — ⁴) ecclesia, deest in Ed. — ⁵) enim, deest in Ed. — ⁶) FIDE, nempe n. 18. (col. 140-141.) — ⁷) impudentia. Ed. imprudentia. — ⁸) Rogo. Ed. add. hoc. — ⁹) Sexto. Lege, septimo de fide, n. 12. (col. 209.)

— ¹⁰) Vidit. Lege cum Ed. Videns. — ¹¹) FIDE. Hoc fragmentum non invenitur in Libro VII, alludit tamen ad Librum VI n. 22. (col. 174.) — ¹²) LIBRO, idest n. 15. (col. 211.) — ¹³) vera. Ed. vere. — ¹⁴) abi. Lege, ibi. — ¹⁵) creditur. Ed. credetur. — ¹⁶) LIBRO, nempe n. 25. (col. 221.) — ¹⁷) ferre. Ed. afferre. —

66) ITEM EIUSDEM EX LIBRO OCTAVO DE FIDE.¹

Quisquis ergo naturaliter patrem in christo negavit. neget prius non naturaliter vel se in christo. vel christum sibi inesse. quia in christo pater. et christus in nobis unum (p. 86. r.) in his esse non faciunt. Si vere igitur carnem corporis nostri christus assumpsit et vere² ille qui ex maria natus sit³ christus est. Nosque vere sub mysterio carnem corporis eius sumimus. Et per hoc unum erimus quia pater in eo est et ille in nobis. Quomodo voluntatis unitas adscribitur. cum naturalis per sacramentum propriaetas perfectae sacramentum sit unitas.

67) EX EODEM LIBRO.⁴

Habitat enim in nobis christus et habitante christo. habitat deus. et cum habitat in nobis spiritus christi. habitante tamen in nobis spiritus christi. Non alius tamen habitat in nobis spiritus quam spiritus Dei. quod si per spiritum sanctum christus in nobis esse intellegitur. Hunc tamen ita spiritum dei. ut spiritum christi esse noscendum est. Et cum per naturam dei⁵ natura ipsa habitat in nobis. Indifferens natura filii esse credetur a patre cum spiritus sanctus. qui et spiritus christi et spiritus dei. est. res naturae esse. demonstretur unius.

68) ITEM EX EODEM LIBRO.⁶

De mundo est et doctrinas hominum sapit et phylosophiae praeda est quisque christum verum deum nescit quisque in eo plenitudinem divinitatis ignorat. Humana mens hoc solum sapit quod intellegit. Et mundus hoc tantum quod potest credit. Secundum elementorum naturam⁷ id tantum possibile existimans quod aut videret aut crederet.⁸

¹) FIDE, scilicet. n. 13. (col. 246.) — ²) non. Lege. ut Ed. nos. — ³) vere. Ed. add. homo. — ⁴) sit. Ed. fuit. — ⁵) adscribitur. Ed. asseritur. — ⁶) LIBRO, scilicet. n. 26. (col. 255.) — ⁷) spiritus. Lege. Spiritu. — ⁸) in nobis. desunt in Ed. — ⁹) def. Ed. rei. — ¹⁰) LIBRO, idest n. 53. (col. 276.) — ¹¹) naturam. Ed. naturas. — ¹²) crederet. Ed. ageret. —

69) ITEM EIUSDEM EX LIBRO NONO DE FIDE.⁹

Haec autem iam ante conditionem mundi sacramenta sunt caelestium mysteriorum constituta. ut unigenitus deus homo nasci vellet mansuro in aeternum in deo homine. ut deus pati vellet. ne passionibus humane infirmitatis diabolus desaeuens legem in nobis peccati. deo infirmitatem nostram adsumentem retineret ut deus mori vellet nequam¹⁴ insolens potestas adversus deum esset. Neque creatae in servitutis¹⁵ posset usurpare naturam. Cum se immortalis deus intra legem mortis habuisset. Nascitur itaque deus assumptioni nostrae. patitur vero innocentiae postremo moritur ultioni. Dum et homo noster in deo permaneret. et infirmitatumstrarum passionibus deo sociae sunt. Et spirituales nequitiae ac maliciae potestates triumpho carnis deo in carne¹⁷ moriente subduntur.

70) EIUSDEM EX LIBRO DECIMO DE FIDE.¹⁸

Hinc igitur maximum illud ac pulcherrimum suscepti hominis sacramentum. dominus ipse ostendit dicens. Nemo ascendit in caelum. nisi qui de caelo descendit. filius hominis qui est in caelo. Quod de caelo descendit. conceptae de spiritu originis causa est. Non enim maria corpori originem dedit. licet ad incrementam partumque corporis omne quod sexus sui est naturale contulerit. quod vero hominis filius est susceptae in virgine carnis est partus.

71) EX EODEM LIBRO DECIMO DE FIDE.¹⁹

Deum verbum caro factum est et de caelo est et hominis filius est et in caelo est. quia et verbi virtus incorporealis²⁰

¹³) FIDE, nempe n. 7. (col. 286.) — ¹⁴) nequam. Lege cum Ed. ne qua. — ¹⁵) servitutis. Lege cum Ed. in se virtutis. — ¹⁶) permaneret. Lege cum Ed. permanet. — ¹⁷) carne. Ed. carnem. — ¹⁸) FIDE, nempe n. 16. (col. 354-355.) — ¹⁹) FIDE, videlicet n. 15-18. (col. 356.) — ²⁰) incorporealis. Ed. non corporalibus. —

modis manens. nec deerat unde (p. 86. v.) descenderat. et caro non aliunde originem sumpserat quam de verbo et verbum caro factum. cum caro esset non tamen non erat et verbum. Absolute autem beatus apostolus huius innennarrandae corporeae. nativitas¹ sacramentum locutus est dicens: Primus homo de terra terrenus. ² secundus homo de caelo.

10 72) EX EODEM LIBRO.³

Ipsae autem dominus huius nativitatis suae mysterium pandens sic locutus est. Ego sum panis vivus qui de caelo descendit. Si quis manducaverit de pane meo vivet in aeternum. Se panem dicens ipse enim corporis sui origo est. ac ne verbi virtus atque natura defecisset a se existimaretur in carnem. Rursus panem suum esse dixit. ut per hoc quod descendens de caelo panis est. Non ex humana conceptione origo eius⁴ corporis aestimaretur.⁵ Dum caelestem⁶ esse corpus ostenditur. At vero cum suus panis est adsumpti per verbum corporis est professio.

25 73) EX EODEM LIBRO.⁷

Huius igitur corporis homo christus iesus et dei filius et hominis est filius.⁸ ex forma dei se exinaniens. formam servi accepit. Non alius filius hominis quam qui filius dei est. Nequae alius in forma dei. quam qui in forma servi perfectus homo natus est.

74) EX EODEM LIBRO.⁹

Natus autem est dominus iesus christus¹⁰ non ut esset alius atque alius sed ut ante hominem deus. suscipiens hominem homo¹¹ deus possit¹² intellegi. Nam quomodo iesus christus dei filius natus

ex maria est. nisi quia¹³ verbum caro factum est. Scilicet quod filius dei cum in forma dei esset formam servi accepit.

75) EIUSDEM EX EODEM LIBRO.¹⁴

Itaque cum iesus christus et natus et passus. et mortuus et sepultus sit. et resurrexerit.¹⁵ Non potest in his sacramentorum diversitati usita¹⁶ ab se divisus¹⁷ esse ne christus sit. cum non alius christus quam in forma dei erat. formam servi acceperit. Ne alius quam qui natus est mortuus sit. Neque alius quam qui mortuus est resurrexit.¹⁸ Neque alius quam qui surrexit¹⁹ sit in caelis. In caelis autem non alius sit. quam qui descendit ante²⁰ caelis.

76) ITEM EIUSDEM EX LIBRO UNDECIMO DE FIDE.²¹

Qui igitur aliter christum quam est praedicant.²² Id est. nec filium nec deum.²³ alium christum praedicavit.²⁴ Sed nec in unius baptismi fides²⁵ una est. quia secundum apostolicam doctrinam eius unius baptismi fides una est. Cuius unus dominus et dei filius christus et deus sit. Non enim negari. iam christus qui in²⁶ christus sit potest. Neque mundo ignorabilis efficit. Hunc prophetiae volumina consignat.²⁷ Hunc apostolorum et martyrum per virtutes²⁸ operationes (p. 87. r.) loquuntur sepulchra. Hunc potestas nominis sui probat. Hunc immundi spiritus confitentur. Hunc punitorum demoniorum resonat mugitus. Sed in his omnibus virtutibus suae dispensatio est. Ceterum fide nostra talis qualis est. praedicandus est. ut non nomine sed confessione in unius baptismi fide

¹) *nativitas*. Lege cum Ed. *nativitatis*. — ²) *de terra terrenus*. Ed. De terrae limo. — ³) *LIBRO*, idest. n. 18 (col. 356.) — ⁴) *eius*. Ed. *esse*. — ⁵) *aestimaretur*. Ed. *existimaretur*. — ⁶) *caelestem*. Lege, *coeleste*. — ⁷) *LIBRO*, nempe n. 19, (col. 257.) — ⁸) *filius*. Ed. *add. et.* — ⁹) *LIBRO*, idest. n. 22, (col. 359.) — ¹⁰) *dominus iesus christus*, desunt in Ed. — ¹¹) *homo*. Ed. *add. et.* — ¹²) *possit*. Ed. *posset*. — ¹³) *quia*. Ed. *quod*. — ¹⁴) *LIBRO*, nempe n. 22 paulo infra. — ¹⁵) *resurrexerit*. Ed. *resurrexit*. — ¹⁶) *diversitati*

usita. Lege cum Ed. *diversitatibus ita*. — ¹⁷) *divisus*. Ed. *dividus*. — ¹⁸) *resurrexit*. Ed. *resurrexerit*. — ¹⁹) *surrexerit*. Ed. *resurrexit*. — ²⁰) *ante*. Adde cum Ed. *de*. — ²¹) *FIDE*, nempe n. 2, 3, 4, (col. 401.) — ²²) *praedicant*. Ed. *praedicabit*. — ²³) *deum*. Ed. *add. esse*. — ²⁴) *praedicavit*. Ed. *praedicabit*. — ²⁵) *fides*. Lege cum Ed. *fide*. — ²⁶) *qui in*. Lege ut Ed. *quin*. — ²⁷) *consignant*. Ed. *add. hunc temporum quotidie proficiens plenitudo testatur*. — ²⁸) *virtutes*. Ed. *virtutum*. —

una. unus nobis dominus sit: Quia secundum unum dominum christum. unus deus pater est: Sed nunc hi novi praedicatores cuncta negando quae christi sunt. alium dominum christum sicuti alium deum praedicant.

77) ITEM EIUSDEM EX LIBRO DUODECIMO DE FIDE: 2

10 Quod igitur et per moysen de deo significatum et per communem sensum nihil aliud nobis intellegendum permittitur quam id ipsum unigenito deo proprium esse evangelia testantur cum in principio erat verbum. et cum hoc apud 15 deum erat. et cum lumen erat verum: Et cum unigenitus deus in sinu patris est. et cum iesus christus super omnia deus est. erat igitur atque est. quia ab eo. est. qui quodest semper est: Ab eo autem esse 20 id est. ex patre esse. nativitas est. esse autem semper ab eo qui est: Semper esse. aeternitas est. aeternitas vero non ab esse sed ab aeterno: Ex aeterno autem nihil aliud quam aeternum quod si non 25 aeternum iam nec pater qui generationis est auctor aeternus. est. quod cum illi patrem semper esse. atque huius filium semper esse: Sit proprium esse et in eo quod est. significatur aeternitas. per id 30 quoque cui quod est proprium est aeternum.

78) EIUSDEM EX EODEM LIBRO: 6

Ego quidem in quantum concessio a te 35 Espiritu vigebo scire te: pater omnipotens deus ut aeternum te deum ita aeternum et patrem confitebor: Neque in id umquam quam stultitiae atque impiae- tatis erupam. ut omnipotentiae tuae sacramentorum arbitrer: Hunc infirmitatis 40 meae sensum ultra infinitis tuae religiosam oppinionem et significatam mihi

aeternitatis fidem erigam. ut te aliquando sine sapientia et virtute. et verbo tuo. unigenito tuo domino meo iesu christo fuisse praefiniam.

79) EIUSDEM EX EODEM LIBRO: 11

Conserva horo hanc fidei meae incontaminatam religionem. et usque ad excessum spiritus mei dona mihi hanc conscientiae meae vocem. ut quod in generationis meae symbolo baptizatus in patre et filio et spiritu sancto professus sum. semper optinem te patrem. scilicet deum nostrum filium tuum una tecum adhorem sanctum spiritum tuum qui ex te per unigenitum tuum est. promerear. quia mihi idoneus ad fidem testis est dicens. pater omnia mea tua sunt et tua meae Dominus meus iesu christus manens in te. ex te. et apud te semper deus qui est benedictus in saecula saeculorum amen.

80) SANCTI CYPRIANI EPISCOPI CARTHAGINENSIS ET MARTYRIS DE EPISTOLA QUAE PRAENOTATUR DE PATIENTIA: 11

Quae gloria est similem deo fieri. qualis et quanta felicitas habere in virtutibus quod divinis laudibus (p. 87. v.) possit aequari: Nec hoc fratres dilectissimi iesus christus dominus. et deus noster tantum verbis docuit. sed implevit et factis: Et qui ad hoc descendisse se dixerat ut voluntatem patris faceret inter caetera ammirabilia virtutum. quibus indicia divinae maiestatis expressit: Paternam quoque patientiam tolerantiae tenore servavit: Omnes denique actus eius ab ipso statim adventu patientia comite signatur. quod primum de illa sublimitate caelesti ad terrena descendens: Non aspernatur dei filius carnem hominis

1) deum. Ed. add. Patrem. — 2) fide, scilicet n. 24-25 (col. 448.) — 3) Semper esse. Ed. qui est semper. aeternitas est. — 4) non ab esse. Ed. ex se.

— 5) est. Ed. add. proprium est et. — 6) libro, nempe, n. 52. (col. 466.) — 7) concessio. Ed. add. mihi hoc. — 8) scire te. Lege cum Ed. sancte. —

10) arbitrer. Lege cum Ed. arbitrer. — 11) tuo, de-

est in Ed. — 12) libro, nempe n. 57. qui est ultimus. (col. 472.) — 13) horo. Lege, oro. — 14) generationis. Ed. regenerationis. — 15) nostrum. Ed. Patrem scilicet te nostrum. — 16) te. Ed. add. et. — 17) patientia, nempe Libellus de Bono patientiae. n. IV. (Cf. Migne IV. col. 649.) — 18) qui. Ed. quia. — 19) ammirabilia. Ed. mirabilia. —

induere: Et cum peccator ipse non esset, aliena peccata portare: Immortalitate inter imposita. ¹ fieri se et mortalem patitur, ut innocens pro nocentium salute perimatur: Dominus baptizatur a servo, et remissam peccatorum daturus, ipse non designatur lavacro regenerationis corpus ablueri: Diebus quadraginta ieiunat per quem ceteris saginantur: Esurit et famem sentit, ut qui in fame sermonis et gratiae fuerant caelesti pane saturarentur.

81) ET POST PAULULUM. ²

¹⁵ Sub ipsa autem passione et cruce priusquam ad crudelitatem necis, et effusionem sanguinis veniretur, quae convictorum probra patienter audita quae contumeliarum tolerata ludibria, ut insultantium sputamina exciperet, qui sputo suo caeci oculos paulo ante formasset: Et cuius nomine a servis, nunc eius diabolus cum angelis suis flagellatur, flagella ipsa pateretur coronaretur spinis: Qui martyres floribus coronata aeternis ²⁵ palmis in faciem verberaretur qui palmas veras vincitibus tribuit: Spoliaretur veste terrena qui indumento immortalitatis caeteros vestit: Cibaretur felle qui cybum caeleste ³ dedit: Aceto potaretur, qui salutari poculo ⁴ propinavit: Ille innocens, ille iustus, immo innocentia ipse, et ipse ⁵ iustitia: Inter facinorosos deputatur, et testimoniis falsis veritas praemittitur: Iudicatur iudicaturus et dei ³⁰ sermo ad victimam tacens ducitur: Et cum ad crucem domini confundantur sidera elementa turbentur: Contremescat ⁶ terra, nox diem cludat, ⁷ sol ne iudaeorum facinus aspicere cogatur, et radios et oculos ⁴⁰ suos subtrahat, ille non loquitur nec mo-

vetur, nec maiestatem suam sub ipsa saltem passione proficitur, usque ad finem perseveranter et iugiter tolerantur omnia, ut consumetur in christo plena et perfecta patientia: Et post ista adhuc interfectores suos si conversi ad eum venerint suscipit: Et patientia salutari ad conservandum benignus aecclesiam suam nemini cludit: ⁸ Illos adversarios, illos blasphemos, illos nomini ⁹ sui semper inimicos: Si penitentiam delicti agant, si ammissum ¹⁰ facinus agnoscant, non solum ad indulgentiam criminis sed ad praemium regni caelestis ammittit ¹¹ Quid potest patientius, quid benignius dici: Vivificatur christi sanguine etiam qui fudit sanguinem christi (p. 88. r.)

81) ET CIRCA FINEM ¹² IPSIUS EPISTOLAE PONIT ET DICIT.

¹³ Quod iterum ¹⁴ legimus in psalmis ubi dei iudicis praedicatur adventus, censurae suae maiestatem venerandus: Deus manifestus venit, deus noster et non silebit: Ignis ante eum ardebit et in circuitu eius procella nimia: Vocavit ¹⁵ caelum sursum et terram ut discerneret ¹⁶ populum suum: Colligite illi iustos eius ¹⁷ qui disponunt testamentum eius in sacrificiis: Et adnuntiabunt caeli iustitiam eius, quoniam deus iudex est: Et esaias eadem praenuntiat dicens, ecce dies domini ¹⁸ sicut ignis venit, et sicut procella currus eius retribuere in ira vindictam: In igne enim domini iudicabuntur, et in gladio eius vulnerabuntur: Et iterum dominus deus virtutum prodebit ¹⁹ et comminuet bellum excitabit certamen et clamavit ²⁰ super inimicos suos cum fortitudine: Tacui, numquid semper tacebo ²¹ Utique ille qui sicut ovis ad victimam ductus est, et sicut

¹) inter imposita. Lege cum Ed. interim posita. —

²) PAULULUM, idest. n. VII. (col. 650.) — ³) caeleste. Lege, caelestem. — ⁴) salutari poculo. Ed. salutare poculum. — ⁵) ipse et ipse. Ed. ipsa et ipsa. — ⁶) contremescat. Ed. contremiscat. — ⁷) cludat. Lege, claudat. — ⁸) cludit. Lege, claudit. — ⁹) nomini. Lege, nominis. — ¹⁰) ammissum. Lege, admissum. — ¹¹) ammittit. Lege, admittit. — ¹²) finem,

scilicet n. XXII-XXIII. col. 661-662). — ¹³) iterum. Ed. item. — ¹⁴) vocavit. Ed. advocabit. — ¹⁵) terram ut discerneret. Ed. add. deorsum ut separaret. — ¹⁶) eius. Ed. add. eos. — ¹⁷) ecce dies domini. Ed. Ecce enim Dominus. — ¹⁸) prodebit. Lege, prodibit. — ¹⁹) clamavit. Ed. clamabit. — ²⁰) tacebo. Ed. add. Quis autem est hic qui tacuisse se prius dicit et non semper tacebit?

agnus coram tendentes¹ se sine voce non apperuit os suum in humilitate² Utique ille qui non clamavit neque in plateis vox eius audita est. utique ille qui non fuit contumax neque contradixit³ Cum dorsum suum poneret ad flagella et maxillas ad palmas Faciem autem suam non avertit a foeditate sputorum. utique ille qui cum accusaretur a sacerdotibus et senioribus nihil respondit Et ammirante pilato patientissimum silentium tenuit Hic est qui cum in passione tacuerit. in ultionem⁴ postmodum non tacebit. hic est deus noster. idest non omnium. sed fidelium et credentium deus. qui cum in secundo adventu manifestus venerit non silebit Nam cum in humilitate prius fuerit. occultus veniet in potestate manifestus

82) SANCTI ATHANASII EPISCOPI ALEXANDRINI EX EPISTOLA ADHELPHIO⁵ EPISCOPO DESTINATA.

Non creaturam nos adoramus quod ab sit Gentilium namque et arianorum est ista dementia Sed dominum creaturam. incarnationem dei verbum suppliciter adoramus Nam licet caro ipsa. per seipsam pars creaturae sit. sed tamen dei corpus effecta est Et neque tale corpus secundum se adoramus Sequestrantes a verbo neque verbum adorare volentes. sequestramus illud a carne Sed agnoscetes sicut praediximus quod verbum caro factum sit hoc et in carne factum cognoscimus deum.

83) EIUDEM SANCTI ATHANASII.

Non poterat domini corpus quando propter nos homo factus est insensibile esse quia non corporis nostri tantummodo. sed et animae in ipso verbo salus effecta est Nam cum veraciter esset filius dei. idem factus est filius (p. 88. v.) hominis. et unigenitus existens filius dei Idem primogenitus in multis factus est fratribus Idcirco nec alter est ante abraham. nec alter est qui suscitavit lazarum. et alter qui de eo seiscitatus est Sed idem ipse est humanitus dicens ubi est positus lazarus. haec divinitus eum resuscitans. idemque ipse est qui licet corporaliter expuit. divinitus tamen ut dei filius caeci oculos a nativitate reservavit Et carne quidem passus est. ut petrus asseruit. deitate vero mortuos exsuscitans monumenta patefecit

84) EIUDEM EX SERMONE CONTRA ARRIANOS.

Ego et pater unum sumus. intulit etiam ego in patre et pater in me. ut eandem quidem deitatem et unitatem demonstraret essentiali Unum namque sunt non tamquam unus in duas iterum partes divisus Etnihil existens praeter unum. nec tamquam unus bis appellatus ita ut idem ipse modo quidem pater modo vero sit filius Hoc enim sabellius sentiens haereticus est probatus Sed duo quidem sunt. quia pater pater est. et non ipse est filius. et filius filius est. et non ipse est pater Una vero natura est. quia non est natus genitore dissimilis

¹) *tondentes*. Lege, *tondente*. — ²) *in humilitate*, desunt in Ed. — ³) *ultionem*. Lege, *ultione*.

⁴) *ADHELPHIO*, scilicet n. 3. (Cf. Tom. II. p. 912.) Cf. huc textum ipsum graecum ut dionysianam versionem verbum verbo expressam, reperias.

⁵) *ATHANASII*. Hoc fragmentum frustra inter Opera huius S. Patris hucusque edita quaesivimus. Attamen bene congruit cum alio fragmento edito apud Mai, (Scriptorum Vett. Nova Collectio Vol. VII. p. 40.) sub hoc titulo: 'ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΕΚ ΤΟΥ ΕΙΣ ΤΟ Α ΛΟΓΟΣ ΣΑΡΕ ΕΓΕΝΕΤΟ. Καὶ ὡς περ πύθωντος αὐτοῦ, καὶ ἐκτίναντος χεῖρα, καὶ φωνήαντος Ἀδελφον, οὐκ ἐλθόντων ἀνθρώπων εἶναι τὰ κατορθώματα,

εἰ καὶ διὰ τοῦ σώματος ἐγένετο, (ἐγένετο) ἀλλὰ θεοῦ. x. τ. λ. Hoc tamen fragmentum, non est nisi excerptum ex Oratione III contra Arianos n. 41. (Cf. Tom. I. p. 590.) — ⁶) *seiscitatus*. Huc alludit ibid. n. 32. (p. 582.) n. 38. (p. 588.) sed melius n. 40. (p. 590.) hisce verbis: ὡς γὰρ ἰπποκρίτης ἀνθρώπωνος, ἦγαγε δὲ θείως τὸν Ἀδελφον. — ⁷) *reservavit*. Cf. ibid. n. 32. (p. 581.) ubi haec leguntur: καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ, ἀνθρώπωνος ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἦλπιε τὸ πύθωμα, θεϊκῶς δὲ τοῦ ἐσθλακούς ἦνοιγε διὰ τοῦ πλοῦ. — ⁸) *ARRIANOS*. Cf. Orat. III. contra n. 3-4. (ibid. p. 553.) — ⁹) *unus*. Gr. add. πᾶν. —

85) SANCTI GREGORII NANZANZENI
NI¹ EPISCOPI EX LIBRO APOLOGE-
TICI²

Finis inquit omnium christus advenit.
5 Hoc est quod agit evacuata divinitas:
hoc promovet³ carnis adsumptio et hoc
est quod ex utroque mercamur. Haec nova
illa commixtio dei et hominis. ut per
unum utrumque habere possimus. Prop-
10 terea namque deus corpori anima me-
diante commixtus est: ut coniungeret se-
parata atque in concordiam et pacem dis-
cordantia revocaret. in unum se et per
se revocans omnia.

15 86) ITEM EIUSDEM EX EODEM LI-
BRO.⁴

Per omnes christi appellationes virtu-
tisque⁵ decurrat. per opera et⁶ scientia-
m. sive eorum quae summa sunt.⁷ seu
20 quae propter nos inferiores sunt eius. et⁸
novissima. Idest scire quod deus est. et⁹
quod filius dei. Scire etiam quomodo est.
quod imago est. quod verbum. quod sapientia.
quod veritas. quod lux. quod vi-
25 tas. quod virtus. quod vapor.¹⁰ quod emanatio.
quod splendor. quod creator est.
quod rex. quod caput. quod lex. quod
vita.¹¹ quod ostium. quod fundamentum.
quod petra. quod margarita. quod pax.
30 quod iustitia. quod sanctificatio. quod redemptio.
quod homo. quod servus. quod pastor.
quod agnus. quod sacerdos. quod

hostia. quod primogenitus omnis creaturae.
quod primogenitus ex mortuis. quod resurrectio.

87) EIUSDEM EX SERMONE NATALIS DOMINI.¹²

O nova et inaudita permixtio. o mira
et exquisita compago. qui erat fit. et
creator creatur. et qui immensus est capitur.
mediante anima deo et carni. Et ille qui omnes divites facit pauper efficitur.
Pauper namque est in mea carne degens.
ut ego possim suscipere divitias deitatis eius.
Ille qui perfectus¹⁴ et plenus est. evacuatur.
Evacuavit se a forma¹⁵ et gloria dei ad tempus.
ut et ego possim de illius perfectione¹⁶ ditari.
quatenam sunt istae divitiae bonitas¹⁷ dei quod istud
quaeso est quod erga me mysterium consumatur.

88) EIUSDEM EX EODEM SERMONE.¹⁸

Ecce quae patitur etiam et nunc verbum
dei ab aliis quidem veneratur ut deus.
Sed confunditur et permiscetur.¹⁹ Ab aliis vero pro carnis adsumptione inferior
habetur. et ad deitatem separatur.²⁰ quibus magis irascatur.²¹ Immo quibus magis
indulgeat his qui male iungunt. an his qui
sceleratius separant.²² Nam et illos oportebat
secernere. et istos sociare. idest illos proprietatem filii patrisque
secernere istos deitatis substantiam in nullo
poenitus separare. offendit te²³ caro

¹) NANZANZENI. Lege, Nazianzeni. — ²) APOLOGE-
TICI, nempe Oratio I. (Cf. Ed. Coloniae 1690. Tom. I.
p. 11.) cujus textum utpote in nonnullis variantem
hic subiungimus. καὶ τὸ τέλος, τὸ χρηστός. τούτο ἡ κα-
νωθεὶς θεότης· τούτο ἡ προακηθεὶς σὰρξ. τούτο ἡ καινὴ
μὴτις Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, ἐν ἑξ ἀμφοῖν, καὶ δι' ἐνὸς ἀμφο-
τέρω. διὰ τούτου Θεὸς σαρκὶ διὰ μέσης ψυχῆς ἀνιέρχεται, καὶ
συνιέσθαι τὰ διευστώντα τῇ πρὸς ἄμφον τοῦ μεσσιτιζόντος ἐκεί-
νοτι, πάντα ὑπὲρ πάντων ἔδωκεν εἰς ἐν. In fragmentis
85 et 86 deprehendimus versionem Rufini praesby-
teri Aquileiensis cujus lectiones variantes ex Editione
Paris. 1532, (p. 144. et 151.) hic exhibemus.
Quoad fragmenta 87. 88. 89. 90. licet sint ex eadem
Rufini versione, eorum tamen variantes proferre
nequimus, deficiente ad id Editione. — ³) promovet.
Ed. promovit. — ⁴) LIBRO, idest ibid. (p. 39).
— ⁵) virtutisque. Lege, virtutesque cum Ed. —
⁶) et. Ed. in. — ⁷) sunt. Gr. add. et priora. —

⁸) et, deest in Ed. — ⁹) et, deest in Ed. — ¹⁰) vapor.
Male Ed. pavor. — ¹¹) emanatio. Ed. ἀπόρροια. —
¹²) vita. Lege cum Ed. et Gr. via. — ¹³) DOMINI,
nempe Oratio XXXVIII (Cf. ibid. p. 620.) ¹⁴) Ille
qui perfectus, desunt in Graeco. — ¹⁵) a forma,
desunt, in graeco. — ¹⁶) perfectione. Gr. πληρώ-
σις. — ¹⁷) bonitas. Lege, bonitatis. — ¹⁸) SERMO-
NE. (Cf. ibid. p. 622.) — ¹⁹) sed confunditur et
permiscetur. Gr. tantum καὶ συναλείφεται. — ²⁰) ad
deitatem separatur. Lege, a deitate separatur. —
²¹) irascatur. Lege, irascitur? — ²²) separant. Le-
ge, separant? — ²³) offendit te. Subnectimus grae-
cum textum quia a versione differt. προσκίπτεις
τῇ σαρκὶ; τούτο καὶ Ἰουδαῖοι. ἡ καὶ Σαμαρείται ἀποκα-
λεῖς, καὶ τὸ ἐξῆς σιωπῶμεν. ἀπιστοὶς τῇ θεότητι; τοῦτο
οὐδὲ οἱ δαίμονες, ὃ καὶ δαίμόνων ἀπιστοτέρη, καὶ Ἰουδαίον
αγρυμνιστοτέρα. ἐκείνη τὸν τοῦ υἱοῦ προσπερίειν, ἐμὲ τιμᾶν
φανὴν ἐνόμισαν. εἰς τὸν τὸν δαίνοντα Θεὸν ἔδωκαν. —

hoc et iudaeos. et samaritas non credis deitati: Hoc etiam nec demones fecerunt. quid agitis vos? Si et supra iudaeos infideles et supra nec demones increduli inveniamini iudaei cognominationem filii. aequalitatem deitatis intellexerunt: Demones eum qui se de obsessis corporibus effugabat deum credebant.

89) EIUSDEM SANCTI GREGORII EX
10 SERMONE CUIUS TITULUS ET DE LUMINIBUS IDEST DE EPIPHANIA.

Deum cum nomino uno lumine illustramini simul et tribus tribus quidem secundum uniuscuiusque proprietates sive
15 substantias sicut placet aliquibus dicere. sive personas. nihil enim pro vocabulorum diversitate dissidendum est: Cum ad eundem sensum nominum diversitas provocet intellectum: Uno autem secundum substantiae vel deitatis rationem:
20 Dividitur ergo ut ita dicam indivisibiliter et coniungitur divisibiliter: Una est enim in tribus deitas. et tria sunt in quibus est deitas.

25 90) ET POST PAULULUM.

Unus deus pater ex quo omnia. et unus dominus iesus christus per quem omnia: Et unus spiritus sanctus in quo omnia: Hoc ipsum autem quod dicimus ex
30 quo omnia. et per quem. et in quo: Non naturam secamus. neque enim praepositionum¹ syllabae veritatem mutabunt: Sed unius naturae sui cuiusque nominis proprietatem designant. quod manifestissime indicatur ex eo quod rursum in unum revocatur ista ipsa diversitas.

91) SANCTI BASILII EPISCOPI CAESAREAE. CAPPADOTIAE EX OPUSCULO AD AMPHILOCHIIUM EPISCOPUM.

40 **I**gitur iuxta proprietatem personarum: Unus et unus iuxta communionem ve-

ro naturae unum uterque: Cur igitur si unus et unus non sunt duo dii? quia et imperator dicitur et imperatoris imago. et non sunt duo imperatores. nec potentia namque dividitur nec gloria separatur.

92) EIUSDEM EX EPISTOLA AD FRATREM SUUM.

Per quaslibet intellegentias magnitudinem uniuscuiusque eorum qui in sancta trinitate creduntur quique conspexerit incommutabiliter considerare gloriam patris et filii et spiritus sancti adducetur.

93) EIUSDEM SANCTI BASILII EX SERMONE DE FIDE.

Ibi ergo existit² spiritus sanctus. immo ibi est. in illa beata natura nec in numero reliquie³ multitudinis numeratur.⁴ sed in trinitate perspicitur. et in illa trinitate comprehenditur. Ne⁵ reliquis substantiis annectitur. Sicut enim pater unus est et filius unus est. ita et spiritus sanctus unus est.

94) ITEM EIUSDEM EX SERMONE DE INCARNATIONE DOMINI.

Nascitur ut diximus deus homo illa substantia media existente. cui itaque contra naturam non erat corpus adsumere: Sed neque rursum anima illa utpote substantia rationalis contra naturam habuit. capere deum in quem ut superius diximus. velut verbum et sapientiam tota iam cesserant. unde et merito pro eo vel quod tota esset in filio dei. vel totum in se caperet filium dei etiam ipsa cum ea qua assumpserat carne dei filius et dei virtus christus. et dei sapientia appellatur: Et rursum dei filius per quem omnia creata sunt iesus christus et filius hominis nominatur.

95) SANCTI GREGORII NISENI EPI-

¹) DE EPIPHANIA, scilicet Orat. XXXIX (ibid. p. 630.)—²) PAULULUM. (Cf. ibid. p. 630.)—³) praepositionum. Lege, propositionum.—⁴) EPISCOPUM. Idest, Liber de Spiritu Sancto Cap. XVIII. n. 45. (Cf. Edit. Paris. 1730. Tom. III. p. 38.)—⁵) SUUM, idest Epist. XXXVIII. n. 4. (Cf. ibid. p. 118.)—⁶) DE FIDE, scilicet Homilia XV. n. 3. (Cf.

Tom. II. p. 133.) Hoc quoque fragmentum congruit cum versione Rufini Aquilejensis ejus variantes subnectimus. (Cf. ibid. Tom. II. p. 740.)—⁷) existit. Ed. assistit.—⁸) reliquie. Lege, reliquae.—⁹) numeratur. Ed. numeratus.—¹⁰) Ne. Lege, nec.—¹¹) DOMINI. Hoc fragmentum inter opera S. Basilii invenire non potuimus. —

SCOPI EX EPISTOLA AD ABLABIUM.¹

Existimet haec opera utrum uni adsignetur personae eorum qui in sancta trinitate creduntur. an per tres eat virtutis effectus²

96) EIUSDEM EX LIBRO CATECHETICI.³

Quia ratio religionis et in ipsa unitate divinitatis diversitatem subsistentiarum fatetur. Cavendum est ne dum profide cum gentili congruimus iudaeum ad pertinaciam erroris animemus. Et ideo huic quoque errori arte simplici et rationibus ad verum ducentibus praebenda medicina est⁴

97) EIUSDEM EX EODEM LIBRO.⁵

Iam non verebimur. ne dum errorem gentilium confutamus. videamur in pertinaciam iudaicae superstitionis incidere. Sed caliginem utriusque vitabimus. dum verbum dei et vivum et opifex confitemur quod iudaeus ignorat. et tamen asserimus. non dissidere a natura illius cuius est verbum. Nam sicut in nobis mo-

typsis verbum dicimus de mente proficisci. et tamen verbum nostrum nec mentem esse dicimus. nec a mente memoramus alienum. Nam quia ex mente proficiscitur. aliud quam mens est. Sed quia per ipsum mens innotescit non alienum a mente credendum est. Sed cum sit naturaliter idem aliud substantialiter aliter habetur. Ita et dei verbum quoniam habet subsistentiam suam. Ab illo divisum est a quo substantiam sumpsit. et quia eadem in se demonstrat quaecumque in deo sunt idem esse credendum est. Nam sive bonitatem sive virtutem seu sapientiam. sive perpetuitatem. sive aversionem a malo. (p. 90. r.) a corruptione vel morte. Sive plenissimam perfectionem. signa et quodammodo lineamenta patris esse dicamus. Eadem inveniamus et in verbo. quod et haec regulae post eas quidem probantur esse. quae apud ancyram caesaream expositae sunt. Sed nicenis anteriores reperiuntur.

XII.*

INCIPIUNT NOMINA AEPISCOPORUM CONCILII CANGRENSIS.

25 Eusebius	Olympius	Aelianus	Basilius	Proserius
Eulalius	Gregorius	Papius	Bassus	Ypagius
Eugenius	Phyletus	Ypatius	Eugenius	
Vitenius. ⁶	Heracles	Proserius	Ieradius	

Et ceteri qui convenerunt in cangrense concilium in domino salutem.

¹) ABLABIUM, idest, de eo quod non putandum sit tres dici deos oportere. (Cf. Edit. Paris. 1638. Tom. III. p. 20.) ubi graecus textus ita se habet: λογισάσθω τὴν ἐνέργειαν ταύτην, πότερον ἐνὶ πρόσωπῳ τῶν ἐν τῇ ἀρχῇ τριάδι πιστοποιούμενων προσώπων, ἢ διὰ τῶν τριῶν προσώπων ἡ δύναμις. — ²) CATECHETICI, scilicet Cap. I. (Cf. ibid. p. 45.) ejus textus graecus non mediocriter differens a nostra versione ita se habet: ἄλλο ἱπποδῆ καὶ ὁ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λόγος εἰδὶ τὸν διάκριτον ὑποστάσεων ἐν τῇ ἐνότητι τῆς φύσεως βλέπειν, ὡς ἂν μὴ τῇ πρὸς τοὺς Ἕλληνας μάχη, πρὸς τὸν ἰουδαϊσμὸν ἡμῶν ὁ λόγος ὑπενεργεῖν, πάλιν προστάται διαστολῇ τινι τεχνικῇ, καὶ τὴν περὶ τοῦτο πλάνην ἱπανερβώσασθαι. — ³) LIBRO, nempe ibidem paulo infra p. 47, ubi pariter hanc versionem a graeco textu nonnihil abesse reperiens. — ⁴) gentilium. Gr. Graecorum. — ⁵) quod. Adde cum Gr. ex illo consistit. Hic itaque concluditur Collectionis

pars de Uno ex Trinitate passo. Quae vero sequuntur verba, ad sequens Documentum referuntur, et ipsissima leguntur etiam in Collectione Hadriana, juxta cl. Maassen *Geschichte der Quellen* etc. Gratz. 1870. (p. 124.) In Dionysiana vero Collectione ita legitur: *Et hi canones post eos quidem probantur, esse, qui apud Ancyram et Caesaream constituti sunt: sed Nicenis regulis anteriores existunt.* — ⁶) haec. Lege, hae. — ⁷) Cf. hoc documentum graece et latine apud Mansi (Tom. II. col. 1095) ejus variantes hic adnotamus. In Collectione Quesnelliana idem reperitur sed juxta versionem plane diversam. — ⁸) INCIPIUNT NOMINA. Edd. Dominis honorabilibus consacerdotibus, in Armenia constitutis coepiscopi Eusebius etc. — ⁹) Vitenius Eugenius, Proserius, Ieradius desunt in Edd. quae add. Bitynicum, Bussianum, Osium cordubensem.

Quoniam * conveniens sancta synodus
Episcoporum in cangrensem aecclē-
siam¹ propter quasdam aecclēsiasticas² ne-
cessarias causas inquirendas. et ea quae
5 secundum eusthasium³ gesta sunt dino-
scenda⁴ Invenit multa fieri indicenter⁵ ab
his ipsis qui hunc eundem eusthasium si-
cuti⁶ sunt. Declaratum est enim hos eos-
dem nuptias accusare. et docere quod
10 nullus in coniugali positus gradus⁷ spem
habeat apud deum. Unde factum est ut
multe mulieres⁸ secutae relictæ⁹ pro-
priis viris. et viri uxoribus destitutis
vinculum coniugale dissolverent conti-
15 nentiam profitentes. quam cum retinere
non possunt¹⁰ adulterium commiserunt.
Inventi sunt enim dissensiones ac repa-
rationes¹¹ dominicis constitutis. et¹² in aec-
clesiis dei docere. Idest et traditiones aec-
clesiasticas. et ea quae in aecclēsiis agun-
20 tur. debere contemni. Privatis¹³ conven-
tibus statutis¹⁴ atque ad imitationem¹⁵
eorum. quae in domo dei aguntur. omnia
praesumerent¹⁶ celebrari. Adhuc etiam
25 vestibus communibus spretis novos etiam
et insolitos habitus adsumpsisse. Primi-
tias quoque fructuum et oblationes eor-
um¹⁷ quas veterum institutio aecclēsiis
tribuit sibi vindicasse. Idest propria
30 rationatione¹⁸ doctrinae tamquam sanctis
sibi eas offerre debere. Apud se et inter

se dispensanda¹⁹ Servos a dominis rece-
dentes. Et per hunc inusitatum²⁰ regio-
nis²¹ suae habitum. specie religioni²²
dominos contempsisse. Mulieres²³ prae-
ter consuetudinem et sui sexus ornatum
hinc²⁴ se iustificari credentes. Virilem ha-
bitum usu caepisse²⁵ pluresque earum oc-
casione religionis tonsas genui decoris.
comas paenitus amputasse. Ieiunia quae
in aecclēsia²⁶ praedicantur contemnen-
da. ventri servisse. ²⁷ nonnullos eorum
etiam cyboscarnium tamquam illicitas²⁸
reputasse. In domibus coniugatis²⁹ nec
orationes quidem debere celebrari. Per-
suasisse in tantum ut easdem fieri vetent.
Oblationibus³⁰ quoque in domibus fa-
ctis minime communicandum esse decer-
nent. ³¹ Presbyteros quosque³² qui matri-
monia contraxerunt. sperni debere. ³³
nec sacramenta quae ab eis conficiuntur
attingi (p. 90. v.) loca sanctorum marty-
rum vel basilicas contempnere. Et omnes
qui illuc conveniunt et sacramenta
conficiunt³⁴ reprehendere. Divites fideles
qui non omnibus renuntiant quae possi-
dent. spem apud deum non habere. et
multa alia quae numerare nulli possibile
est. Singulos quoque eorum pro arbitrio
suo constituere. Unusquisque³⁵ eorum
per tales institutiones ab aecclēsiastico
canone recedentes. tamquam proprias

* Quoniam. Sigla M indicabimus Ed. Mansi; si-
gla vero Q: Quesnellii collectionem. — ¹ aecclē-
siam. Edd. in Gangrensi Ecclesia. — ² ecclesiasti-
cas. Edd. add. et. — ³ eusthasium, cum Ed. Q. M. vero cum Gr. Eustathium. — ⁴ indicenter.
Lege, indecenter. — ⁵ hunc, cum Q. M. omitt.
— ⁶ sicuti. Lege, secuti. — ⁷ sunt. Edd. add.
necessario statuit, palam omnibus actis, (Q. fa-
ctis) amputare universa, quae ab eodem male (Q. mala)
commissa sunt. — ⁸ gradus. Lege, gradu. —
⁹ mulieres. Adde cum Edd. eos. — ¹⁰ relictæ. Le-
ge cum Edd. relictis. — ¹¹ possunt. Lege cum Edd.
possent. — ¹² reparationes. Lege cum Edd. separa-
tiones a. — ¹³ et, deest in Edd. — ¹⁴ Privatis,
cum Q. At M. cum Gr. privatisque. — ¹⁵ statutis.
cum Cod. L. At M. institutis. Q. taliter institutis.
— ¹⁶ imitationem. Lege, imitationem. — ¹⁷ prae-
sumerent. Edd. praesumere. — ¹⁸ eorum, cum M.

At Q. earum. — ¹⁹ propria rationatione. Lege cum
Edd. propriae rationatione. — ²⁰ dispensanda. Le-
ge cum Edd. dispensanda. — ²¹ inusitatum. Lege,
inusitatum. — ²² regionis. Al. m. (forte Stephani)
corr. religionis. — ²³ religioni, cum Cod. Veron.
55 apud Q. At Edd. recedentes per hunc inusitatum
religionis morem. — ²⁴ Mulieres. M. add. quoque.
— ²⁵ hinc. Q. his. — ²⁶ usu caepisse, cum Cod.
Luc. Ed. suscepisse. — ²⁷ ecclesia. Q. ecclesiis.
— ²⁸ ventri servisse. cum Q. M. asseruisse. — ²⁹ in-
licitas. Lege, illicitis cum Edd. — ³⁰ coniugatis.
Edd. conjugatorum. — ³¹ Oblationibus, cum Q. M.
add. Et oblationibus quae in domibus factae fuerint.
— ³² decernent. M. decernant. Q. decernunt. —
³³ quosque. M. vero. Q. omitt. — ³⁴ debere. Ed.
add. dicunt. — ³⁵ et sacramenta conficiunt, desunt
in Edd. at habentur in Cod. Luc. — ³⁶ Unusquis-
que, cum Gr. et Codd. Veron. Edd. unumquemque.

leges sibimet condidisse¹ nec communis
his omnibus et una sententia est. Singuli
enim prout videtur et libet ad accusatio-
nem aecclesiae nitendo tamquam rector
sit.² Vel addunt decreta vel minuunt. Pro-
pter hoc³ ergo coactum est hoc concilium
cangrensi aecclesia. Habitum cano-
nes istos exponere,⁴ quibus probantur
memorati extra aecclesiam esse, quod si
per penitentiam condemnauerint haec
omnia quae male senserunt, tamquam a
se non bene prolata acceptabiles fiant.
Atque adeo⁵ singula quae debet⁶ condem-
nare synodus, creditur exponenda quod
si quis renuerit haec que hodiae consti-
tuta sunt tamquam hereticus et anathe-
matizatus et damnatus abiciatur, et erit
non solum excommunicatus.⁷ verum etiam
ad⁸ aecclesia habeatur extorris, donec
deprecetur episcopus⁹ et de universis
quae penes eos deprehensa sunt atque
detecta sint prodiderint.¹⁰ quid horum
susceperit observandum.¹¹

Haec autem scripsimus, non absiden-
tes¹² eos qui in ecclesia dei sunt
[et]¹³ secundum scripturas sanctam pro-
positum continentiae elegerunt.¹⁴ Sed eos
qui suscipiunt habitum eius et in super-
biam offeruntur adversus eos qui simpli-
cius vivunt. Sed et [h]os condemnamus

qui se extollunt adversus scripturas et
aecclesiasticos canones, et nova introdu-
cunt praecepta. Nos autem et virginita-
tem cum humilitate ammiramus et conti-
nentiam cum castitate et religione deo ac-
ceptissimam¹⁵ et renunciationem seculari-
um negotiorum¹⁶ actum cum humilita-
te discessum adprobandum¹⁷ laudamus. Et
nuptiarum vinculum quod secundum cari-
tatem¹⁸ secum perdurat honoramus, di-
vites cum iustitia et operibus bonis non
abiciamus, et parsimonia¹⁹ cum veste hu-
mili non reprobamus, sicut etiam orna-
tum propter corporis diligentiam infuga-
tum²⁰ laudamus. Dissolutos autem et fra-
ctos in vestibus incessus²¹ non recipimus,
et domos dei honoramus, et conventus qui
in his sunt tamquam sanctos et humiles²²
recipimus pietatem in privatis domibus
non concludentes, et omnem locum in
nomine dei edificatum honoramus, et
congregationem in aecclesia factam ad
utilitatem communem recipimus, et bona
opera quae super²³ vires in fratres pau-
peres exerceant secundum aecclesiasti-
cas traditiones beatificamus. Et omnia
quae conveniunt traditionibus apostoli-
cis et sanctorum²⁴ scripturarum praecep-
tis in aecclesia fieri exoptamus. (p. 91. r.)

EXPLICIT SYNODUS CANGRENSIS.

¹) *condidisse*. M. add. Sed. — ²) *sit*. Q. tamquam quibus rector non sit. — ³) *Propter hoc*. Edd. Properea ergo. — ⁴) *concilium*. Adde in, cum Edd. — ⁵) *exponere*, cum Codd. Veron. Edd. ut canones istos exponeret. — ⁶) *adeo*. Lege cum Edd. ideo. — ⁷) *debet*. Lege ut Ed. debeant. — ⁸) *excommunicatus*. Edd. incommunicatus. — ⁹) *ad*. Lege, ab. Edd. et ab. — ¹⁰) *episcopus*. Q. episcopum. — ¹¹) *prodiderunt*. Q. sunt deprehensa atque detecta prodiderit: M. detecta atque deprehensa sunt prodiderit. (al. provideri). — ¹²) *observandum*. Hoc loco Edd. subne- ciunt Canones huius Concilii, quorum conclusio sola a nostro Codice exhibetur. Versio autem est eadem atque Collectionis Quesnellianae, et Isidoris Mercatoris, sed a Dionysiana toto caelo distat. — ¹³) *absidentes*. Lege cum Q. et I. absidentes. — ¹⁴) *sunt et*, desunt in Q. et I. — ¹⁵) *elegunt*. Lege, eligunt. — ¹⁶) *acceptissimam*. Adde cum Q. et I. dicimus. — ¹⁷) *negotiorum*. Adde cum Q. et I. atque. — ¹⁸) *adprobandum*. cum Cod. Veron. Q. et I. approbando.

— ¹⁹) *caritatem*. Lege, castitatem cum Q. et I. — ²⁰) *parsimonia*. Lege ut Q. et I. parcimoniam. — ²¹) *infugatum*. Lege ut Q. et I. infucatum. — ²²) *in- cessus*. S. corr. incessus ut Q. et I. — ²³) *humiles*. Lege cum Q. I. et D. utiles. — ²⁴) *super*, cum Codd. Veron. Q. et I. juxta. — ²⁵) *sanctorum*. Lege, cum Q. et I. sanctorum. — ²⁶) In Codd. Mss. hoc loco legitur ista Dionysii Exigui adnotatio: *Et subscripserunt, Elianus, Prohaeresius, Eusebius, Basilus, Eugenius, Hyppatius, Bithynius, Philetus, Bassianus, Osius, Eulalius, Olympius, Heraclius, Broherius, Gregorius, Bassus, Papius*. Juxta Cod. Ms. Corbejensem saec. VI haec sunt nomina: *Eusebius, Eugenius, Olympius, Hilaris, Basilus, Eulalius, Gregorius, Papius, Bassus, Eugenius, Philetus, Epatus, item Eugenius, Bythinus, Eraclis, Proeretus*. In Collectione vero Quesnelliana leguntur juxta nostrum Codicem, omissis tamen tribus postremis.

XLII.*

INCIPIT CONCILIUM ANTHIOCENUM.

Sancta et pacatissima synodus in unum
 Saput antiochiam congregata, his qui
 per singulas provincias sunt. unanimi-
 bus¹ sanctis consacerdotibus in domino
 salutem.

Gratiae² veritas iesu christi domini et
 salvatoris nostri sanctam antioche-
 nam aeclesiam visitans. et in eodem
 connectens per concordiam sacratissimi³
 spiritus. multa quidem et alia perfecit in
 omnibus autem suggerente sancto et pa-
 cifico spiritu etiam hoc fecit⁴ ut quae visa
 sunt recte constitui cum plurima consi-
 deratione et iuditio una omnibus nobis⁵

15 Eusebius.	Anatholius.
Theodorus.	Neotherius.
Tarcodamantus.	Narcissus.
Theodosius.	Alipion.
Marcus.	Archelaus.
20 Niceta.	Bassus.
Macedonius.	Syricius.
Paulus.	Iconius.
Moyses.	Mecimus.

antiochiae ex diversis provinciis in
 unum collectis episcopis in vestram no-
 titiam deferuntur.

Credimus autem gratiae domini et san-
 cti spiritus⁶ pacis. quod et ipsi conspi-
 rabitis nobiscum tamquam in unam fuis-
 setis virtutem.⁷ et nobiscum orationibus
 annitentes magis autem muniti¹⁰ et¹¹ spi-
 ritu sancto praesentes idem ipsi¹² quae
 definita sunt consentientes et ea qua re-
 cta visa sunt roborantes cum consensu
 sancti spiritus consignabit. Sunt autem
 praefiniti canones aeclesiastici qui infra
 scripti sunt in qua synodo fuerint.¹³

Manicius.	Theodorus.
Antiochus.	Bassus.
Paulinus.	Alexander.
Eustasius.	Petrus.
Esicius.	Alter Petrus.
Iacobus.	Gyrion.
Magnus.	Theodorus.
Aeneas.	Theodotus.
Acapitus.	Eustasius.

XLIII.**

INCIPIT PRAECEPTUM PAPAE FELICIS.

Praeceptum¹⁴ papae felici morientis
 per quod sibi bonifacium¹⁵ archidia-
 conum suum poste subsistueret¹⁶ cupie-

bat. Dilectissimis fratribus et filiis. epi-
 scopis. presbyteris. diaconis vel cuncto
 clero senatui et populo. felix episcopus.

* Cf. hoc documentum in Collectione Quesnel-
 liana Cap. LIX. apud (Migne LVI col. 785.) cuius
 lectiones variantes subnectimus. — ¹) congregata,
 cum cod. Veron. Q. add. Antiochiae in unum con-
 gregata. — ²) unanimibus. Q. unanimibus. —
³) Gratiae. Lege, Gratia et, cum Q. — ⁴) sacratis-
 simi. Q. pacatissimi. — ⁵) fecit. Q. perfecit. —
⁶) nobis, cum cod. Veron. At deest in Q. — ⁷) de-
 feruntur. Q. deferuntur. — ⁸) sancti spiritus. Q.
 Sancto Spiritui. — ⁹) virtutem. Q. in una fuissetis
 virtute. — ¹⁰) muniti. Q. uniti. — ¹¹) et. Q. add. in.
 — ¹²) idem ipsi. Q. hisdem ipsis. — ¹³) fuerint.
 Lege, fuerunt. ut Q. ubi haec nomina sequuntur:
*Eusebius, Theodorus, Narcissus, Antiochus, Ar-
 chelaus, Eustachius, Mecimus, Esicius, Mani-
 cius, Eltherius, Iacobus, Agapius, Magnus, Enc-*

*as, Theodolus, Alpius, Nicetas, Agapius, Thar-
 codimantus, Bassus, Alexander, Petrus, Moses,
 Patricius, Anatholius, Macedonius, Petrus, Cy-
 rion, Theodorus, Theodosius, de provincia Sy-
 riae-Caesles, Phaenicia, veteris Arabiae, Mesopo-
 tamiae, Ciliciae, Isauriae; et haec constituerunt
 quae infra scripta sunt. Sequuntur Canones XXV.
 — ***) Documentum istud iam primum anno 1882 in
 Ephem. mediol. La Scuola Cattolica (Anno XI.
 Tom. XXI. fasc. 122.) edidimus; dein etiam a cl. Du-
 chesne et Mommsenio (opp. cit.); itemque ab Ewaldo
Neues Archiv Tom. X. p. 412. quorum adnotationes
 sigla D. M. et E. indicabimus. — ¹⁴) PRAECEPTUM....
 cupiebat. Hic titulus Collectori nostro tribuendus. —
¹⁵) bonifacium. M. Bonifatium, item et infra. —
¹⁶) poste subsistueret. Lege, post se substituere. —*

De quiete ¹ vestra et pace cogitantes ² aecclesiae quae plurimis debitis tenetur obnoxia. quia omnes clericis et pauperibus sollemnes erogationes implevi. et
⁵ octave praeteritae indictionis vel paene nudas pro temporis qualitate ³ pensiones accepi. Ideoque ista considerans deum quibus possum precibus exorando. hoc mihi in ipso fateor adspirante compunctum. ⁴ Ut si me deus pro voluntate sua de hac lucae. sicut habet humana conditio ⁵ transire praeceperit. ut bonifacius archidiaconus qui ab ineunte aetate sua in nostram militavit ⁶ ecclesiam. ⁷ episcopatus honore suscepto in qua (p. 91 v.) proceditis romanam deo adiuvante gubernet aecclesiam. Cui etiam praesentibus presbyteris et diaconis et senatoribus atque patriciis filiis meis quos interesse contingit ⁸ pallium tradidi. mihi tamen ⁹ si hac fuero luce ¹⁰ reddendum. Et quamvis pro dei timore et christianis ¹¹ devotione credam meum nosse. qui ¹² et servare posse sine aliqua dubitatione iudicium. Tamen
²⁵ ne quis pravis persuasionibus et ambitione hoc agat. ut per vos aecclesiae matris dissensiones. et studia faciendo membra

discerpat. Noverit qui ista fecerit vel facientem consenserit. nec aecclesiae se esse filium et a dominici corporis esse communione suspensum. quam ordinationem meam ne quis sibi incognitam diceret. In omnium volo propter futuram ¹³ dei nostri iudicium pervenire notitiam. quia et hinc ¹⁴ voluntatem meam et domnis et filiis nostris regnantibus indicavi. quam etiam recognovi. Et manu felices papae ¹⁵ recognovi. Hoc per omnes propositum est titulos romanorum iubente papa bñ. felicem. ¹⁶ atque senatus talia proposuit. Senatus amplissimus presbyteris diaconis. et universo clero. In sanctitatis vestrae notitiam duximus perferendum. senatum amplissimum decrevisse. ut quicumque vivo papa de alterius ordinatione tractaverit. vel quicumque acceperit ¹⁷ tractantique consenserit facultatis. suae medietatem multetur fisci viribus applicandam. His ¹⁸ vero qui tam inprobam ambitum ¹⁹ fuerit. habuisse convictus bonis omnibus amissis. in exilio se noverit esse pellendum. ²⁰ Atque ideo his agnitis ab omni inhibito studio vos convenit amoveri. EXPLICIT TESTATIO SENATUS. *

¹ quiete. Sub rasura, quiaete. — ² cogitantes. M. cogitans. — ³ pro temporis qualitate. In eius Epitaphio apud De Rossi *Inscriptiones Christ. urbis Romae* Vol. II p. 57 legitur: *largus miseris solatia praestans*. — ⁴ compunctum. Forte, mihi ipso f. a. compertum cum E. vel cum M. m. i. i. f. speranti complactum. — ⁵ conditio. M. condicio. — ⁶ militavit. Cf. eadem fere verba in eius Epitaphio apud De Rossi *ibid.* p. 126: *Sedis apostolicae primaevis militis ab annis*. — ⁷ aecclesiam. Lege cum M. in nostra... ecclesia. — ⁸ contingit. Lege, contigit cum E. — ⁹ tamen. Sub rasura mihi. Tamen. — ¹⁰ luce. Deest aliquid contextui, forte cum M. addendum, *relictus*. — ¹¹ christianis. Lege cum E. christianam, vel cum M. christiani. — ¹² meum nosse qui. Lege, meum vos sequi et servare post me. — ¹³ futuram. Lege, futurum. — ¹⁴ quia et hinc. Lege cum D. quia et hanc. M. qui et hanc. — ¹⁵ et manu felices papae. En authenticitatis nota Dionysio nostro familiaris. Hinc documentum istud non ex apographis publice affixis sed ex autographo ipso in Archivio S. R. E. asservato derivari debuit. — ¹⁶ bñ. felicem. Lege, cum M. bonae memoriae, vel, beatum Felicem, pro,

beato Felice. cum E. Hiscis verbis apparet quod additio huiusmodi post mortem Papae Felicis addita fuerit a Dionysio nostro. — ¹⁷ acceperit. M. addendum putat, a tractante. — ¹⁸ medietatem... applicandam. His. Lege, cum M. medietate...applicanda. Is. — ¹⁹ ambitum. Lege, ambitum. — ²⁰ pellendum. Consimilia leguntur in Constituto Synodi Romani sub Papa Symmaco: *Si quis presbyter aut diaconus aut clericus, papa incolum et eo inconsulto, aut subscriptionem pro Romano Pontificatu commodare aut pittacio promittere... aut sacramentum praebere tentaverit... et de hac causa privatis conventiculis factis, deliberare atque decernere, loci sui dignitate vel communione privetur... Pari severitate feriendo eo qui hoc vivo, sicuti dictum est Pontifice, quolibet modo fuerit ambise convictus aut certe tentasse, omnibus pariter huius culpa reus anathematis poena plectendis*. (Cf. Thiel *Epistolae RR. Pontif.* p. 646.) — * SENATUS. Ista Contestatio, non secus ac *Praeceptum Papae Felicis*, hucusque fuit ab Historia prorsus ignorata. Horum vero authenticitatis, testis est sequens *Libellus*.

XLIV.*

INCIPIT LIBELLUS QUEM DEDERUNT
PREBYTERI. LX. POST MORTEM DIOSCORI BONIFATIO PAPAE.

Non est dubium beatissime papa quod a primo homine peccet humanitas. Hinc est quod excessum correctione praevenire desiderans Ne obstinatum mors secunda detineat errorem meum. haec ¹ cupio satisfactione corrigere. Ob quam rem. anathematizans dioscorum persuasorem. qui contra constitutum decessoris vestri beatae recordationis papae felicitis ad ¹⁰ episcopatum romanae adspiravit aecclesiae. Promittens me ² sub divini testificatione iudicii numquam me similia tem-

ptaturum. Quod si aliquando similia temptavero in ea causa in qua veniam ab apostolatu ³ vestro merui tunc aecclesiasticae subiaceam ultioni quando ⁴ libelli mei seriem redempto ⁵ notario aecclesiae romanae scribendam dictavi. Cuique propria manu subscripsi et beatitudine vestrae bonifacii ⁶ papa venerabilis. et sub praesentia sacerdotum. optuli sub die VI KAL. IAN. FF LL. Lampadio. et oreste vv. cc. consulibus.

XLV.**

QUALES LIBELLOS DEDERUNT EPISCOPI GRAECI PRO EXCESSU ACACII

Ego ille hac scriptura ¹ quam manu mea perscripsi profiteor sequens sanctum ¹⁵ iudicium patrum nicaeae synodi. trecentorum decem et octo ² in qua arrius (p. 32. r.) damnatus est. et centum quingenta contra machedonium constantinopolim congregatorum. in quo spiritus sancti persona unius esse substantiae cum ²⁰ patre et filio decreverunt. Vel epheseni concilii decreta. In quo hereses nestoriana cum auctore suo dampnata. et calche-

donensis synodi universale concilium cuius definitionem sedis apostolica confirmavit. quod etiam beatissimi pape leonis epistola ac sanctae memoriae flavianum constantinopolitanae urbis episcopum nostrum data praedictione lucidissime ³ veritatis exposuit. Confitetur unum eundemque dominum nostrum ihesum christum unigenitum dei patris perfectum ¹⁰ eundem in deitate perfectum. Eundem in humanitatem ¹¹ deum vere et homi-

*) De hoc Libello cf. *Lib. Pontif.* Vita Bonifacii II et Agapiti. Haec congruit Libellus *Iohannis Diaconi* (an. 506) apud Mansi VIII p. 237. —

¹) haec. Lege, hac. — ²) me. Lege, promitto me. Alterum vero me, superfluum videtur. — ³) apostolatu. Lege, apostolatu. — ⁴) quando. M. et E. quam. — ⁵) redempto. M. Redempto. — ⁶) beatitudine vestrae Bonifacii. Lege, Beatitudini vestrae Bonifati. — **) Documentum istud, paucis verbis exceptis, congruit cum *Formula libelli fidei* quae legitur in Quessnelliana Collectione Cap. LIII. (Migne LVI. col. 678). Alia similis sed brevior formula, occurrit ibid. Cap. LV. cuius textus ita se habet: *Confessio praesbyterorum seu diaconorum Ecclesiae Constantinopolitanae.* — Ego ille Constantinopolitanae Ecclesiae diaconus vel presbyter hac scriptura quam manu mea perscripsi, profiteor me de incarnatione D. N.

J. C. eam fidem tenere quam sacrosancta synodus Nicena et venerandum Chalcedonense concilium evangelica et apostolica auctoritate firma sunt, et quam beatissimi papae Leonis epistola ad sanctae memoriae Flavianum Constantinopolitanae urbis episcopum data, praedicatione lucidissimae veritatis exposuit. Nestorium vero et Eutychen cum dogmatibus et sectatoribus suis aeterno anathemate dignos esse pronuntio. » — ⁷) hac scriptura. Q. hanc scripturam. — ⁸) In qua. Q. om. verba: *Arrius damnatus est... damnata.* — ⁹) lucidissime Lege, lucidissimae. Huc. cf. verba Leonis papae ad Synodum Calched. (Doc. XX p. 59.) «... apostolicamque doctrinam plenissime et lucidissime per litteras » quas ad b. m. Flavianum episcopum misimus fuerit declaratum. » — ¹⁰) perfectum. deest in Q. — ¹¹) in humanitatem. Lege, in humanitate. —

nem vere. ipsum eundemque ex anima rationabili¹ et carne. consubstantiali patri secundum deitatem. Consubstantiali nobis eundem secundum humanitatem² in omnibus similem nobis absque peccato. Ante saecula quidem de patre genitum secundum deitatem. In novissimis vero diebus eundem propter nos et propter nostram salutem de virgine maria³ quae eundem deum peperit secundum humanitatem. unum eundemque christum filium dei dominum unigenitum in duabus naturis: inconfusae inconvertibiliter individuae et inseparabiliter cognitum. Nequaquam naturarum differentia sublata: propter unionem. Sed potius salva manente proprietate utriusque naturae in unam non in duas concurrisse personas. Sed unum eundemque filium unigenitum deum verbum dominum iesum christum. sicut olim prophete

te de eo. vel ipse nos christus per semetipsum dominus erudit. Qui autem ita an⁴ non sentiunt cum nestorio. et eutychem. vel eorum sectatoribus aeterno anathemate dignos esse pronuntio.

EXPLICIT EXEMPLUM LIBELLORUM A GRAECIS DATORUM. PROPTER EXCESSUS ACACI.⁵

INCIPIUNT NOMINA CONCILII UNIVRSI CUIUSQUE.⁶

- I In primis concilium apostolorum.
- II concilium. nicaenum.
- III concilium. calchedonense.
- IV concilium. epheseno.
- V concilium. neocaesariense.
- VI concilium. cangrense.
- VII concilium. antiochenum.
- VIII concilium. apud laudiciam phrigiae.
- IX concilium. serdicense.
- X concilium. cartaginense.

XLVI.* (p. 92. v.)

(Excerpta ex Historia Tripartita)

Post paululum vero tempus imperator constantinopolim veniens. indignatur ob ordinationem factam arianorum episcoporum. Constituto concilio paulum vero⁷ removeri fecit. eusebium vero ex nicomedia migrans⁸ constantinopolim episcopum esse decrevit. quo facto antiochiam profectus est imperator. Eusebius itaque nullo modo cessare paciebatur. sed omnia commovebat. donec suum propositum perduceret ad effectum. Egit ergo ut in antiochia seria synodus fieret. sub occasione quidem dedicationis aecclesiae quam pater augustorum fabricari coeperat. Et post eius obitum constantius. decimo anno eam a tempore fundationis expleverat. Pro veritate autem ad subversionem atque destructionem nicensi concilii. Ad quam synodum conve-

nerunt ex civitatibus diversi⁹ episcopi nonaginta. Maximus tamen hierosolymitanus macharii successor non adfuit. cogitans. quia ei posse¹⁰ subripi. ut in damnationem suscriberet athanasii. Sed neque iulius interfuit maximae romae praesul neque in locum suum aliquem destinavit. Cum utique regula aecclesiastica iubeat non oportere praeter sententiam romani pontificis concilia caelebrari. Fit ergo synodus antiochia sub praesentia constantii principis consulatu marcelli¹¹ et probini. Erat autem quintus annus mortis constantini patris augustorum. Praesidebatque tunc aecclesiae antiochenae flacillus successor eustronii¹². Fautores igitur eusebii operae pretium iudicantes athanasio derogare. Primum quidem calumniatis¹³ quasi extra regulam egisset¹⁴ quam

¹) *rationabili*. Q. *rationali*. — ²) *humanitatem*. Q. *humanitatem*. — ³) *an*, om. ut Q. — ⁴) *Acaci*. Lege, *Acacii*. — ⁵) Quae sequuntur desumpta sunt ex *Historia Tripartita* Lib. IV. Cap. IX. apud Cassiodorum (Cf. Migne LXIX. p. 960-61). — ⁶) *ve-*

ro. Ed. quidem, — ⁷) *migrans*. Lege cum Ed. *migrantem*. — ⁸) *diversi*. Lege, *diversi* cum Ed. — ⁹) *marcelli*. Ed. *Marcellini*. — ¹⁰) *flacillus*. Ed. *Placitus*. — ¹¹) *eustronii*. Ed. *Ephronii* — ¹²) *calumniatis*. Ed. *calumniati* sunt — ¹³) *egisset*. Ed. *fecisset*.

tunc ipsi decreverant. quoniam non ex
sententiam¹ communis concilii episcopo-
rum receperat sacerdotium. sed sibimet
arrogando in aecclesiam fuisset ingres-
sus. deinde quoniam eius adventu turbat
generata² plurimi seditione sint mortui.
et quia aliqui ab athanasio caesi. iudici-
bus dicerentur esse contraditi. hanc³ de-
rogatione tunc habita constituerunt epi-
scopum in alexandria. Primum quidem

eusebium cognomento emesenum.⁴ Quo
ordinato et in alexandriam. ire metuen-
tem⁵ gregorium fecerunt episcopum. His
ita gestis transformaverunt fidem. Nihil
quidem culpantes nicaeni concilii sed
principium praebentes quatenus frequen-
tibus conciliis. alia subinde mutantes et
recitantes terminus fidei paulatim in
arianam vesaniam repedaret.

XLVII.*

Epistola antiocheni concilii de fide.⁶ nos
neque sequaces arii fuimus. quomodo
enim episcopi presbyterum sequeremur.
neque aliam quempiam⁷ fidem absque ex-
positam⁸ antiquitus suscepimus. sed etiam
nos examinatores et cognitores eius fidei
facti sumus. et iudicavimus potius quam
secuti sumus. didicimus enim ab initio
credere in unum deum omnium deum
universorum intellegibilem sensibilem-
que creatorem et provisorem. et in unum
filium unigenitum (p. 93. r.) ante omnia
saecula existentem. et cum suo genitore
manentem. per quem omnia facta sunt.
visibilia et invisibilia. Et qui in novissi-
mis temporibus per bonam voluntatem
patris descendit et ex sancta virgine car-

nem assumpsit. et omnem voluntatem pa-
tris sui implevit. Passus⁹ et resurrexit
et in caelos ascendit et in dextera patris
sedet venturus iudicare vivos et mor-
tuos. et rex permanet in aeternum et
deus. credimus et in spiritum sanctum.
Si autem adiciendum est. credimus et de
carnis resurrectione et vita perpetua.¹⁰
Haec in prima scribentes epistola civita-
tibus dirigebant. Sed post paululum aliam
in antiochia¹¹ dictaverunt. Eodem tem-
pore etiam rempublicam contigit valde
turbari. Gens namque francorum circa
gallias constituta romanis erat infesta.
Tunc enim etiam terraemotus maximus
in oriente factus est. et praecipuae in an-
tiochia. quae anno iugiter est commota.

XLVIII.**

Quae vero sardicae gesta sunt¹² concilii
littere clarius edocebunt. quas prop-
ter modum explanationis huic scripturae
interponere non obmissi.¹³ Sancta syno-
dus dei gratia sardicae congregata ex ur-
be roma. hispanis. galliis. italia. camp-
ania. calabria. africa. sardinia. pannonia.
misia. datia. dardania. artera datia.¹⁴ ma-
chedonia. thessalia. achaia. hepiris. thra-

cia. hrodope. asia. caria. bithinia. helle-
sponto. phrigia. pisidia. cappadotia. pon-
to. cilicia. altera phrigia. pamphilia. lidia.
insulis cicladibus. egypto. thebaida.¹⁵ libia.
galatia. palestina. et arabia. universis
episcopis et comministris. sanctae et apo-
stolicae aecclesiae dilectissimis fratribus
in domino salutem. Multa quidem ac se-
pius ministri arrianae vesaniae. praesum-

¹) *sententiam*. Lege, *sententia*. — ²) *turba gene-
ratio*. Ed. *turbata genera*. — ³) *hanc*. Lege, *hac*. —

⁴) *emesenum*. Ed. *Emisenum*. — ⁵) *metuentem*. Ed.
metuente. — ⁶) Haec Epistola ex eadem *Historia
Tripartita* Cap. X. de prompta est. — ⁷) *fide*. Ed.
add. et de bello Francico, et de Antiochiae terrae-
motu. — ⁸) *quempiam*. Lege, *quampiam*. — ⁹) *ex-
positam*. Lege cum Ed. *exposita*. — ¹⁰) *passus*. Ed.

add. est. — ¹⁰) *perpetua*. Ed. et carnis resurrectio-
nem et vitam perpetuam. — ¹¹) *antiochiam*. Lege
Antiochia. — ¹²) Quae sequuntur integrum Cap.
XXIV. Libri IV Hist. Tripartitae exhibent. —
¹³) *sunt*. Ed. *sint*. — ¹⁴) *obmissi*. Lege, *omisi*. —
¹⁵) *artera datia*. Lege altera Dacia. — ¹⁶) *the-
baida*. Lege, Thebaide. —

perunt, adversus dei servos et rectam fidem custodientes, adulteram namque doctrinam proponentes orthodoxos expellere sunt conati. Et in tantum insurrexerunt adversus fidem ut neque auditus deo amabilium lateret imperatorum. Igitur gratia dei cooperante etiam ipsi piissimi principes ex diversis nos provinciis et civitatibus colligentes sanctum hoc concilium in serdicientium¹ caelebrari urbe praeceperunt, quatenus ablata omni discordia et omni perfidia procul expulsa, sola christi pietas apud omnes inviolata servetur. Venerunt enim orientales episcopi a piissimis imperatoribus invitati, praecipuae propter famam² carissimis nostris fratribus, et ministris fuerat divulgata. Id est, athanasio alexandrino, et marcellino³ ancyre galaciae, et asclepi gazeo, forsitan etiam ad vos ipsos distractiones huiusmodi pervenerunt, quoniam etiam nostras aures ventilare conati sunt, ut ea quae contra innocentes referunt vera esse credantur, et iniqua haec haeresis caelaretur⁴ opinio. Sed haec diutius facere permissum (p. 93, v.) non est, etenim praesul ecclesiarum dominus⁵ qui pro his et pro universis mortem sustinuit. Et propter eos⁶ ascensum ad caelos nobis omnibus condonavit. Dudum itaque eusebius et maris, et theodorus, atque theognius,⁷ ursatius, et valens, et minophantius,⁸ et stephanus, scripserunt iulio comministro nostro ecclesiae romanae pontifici, contra praedictos sacerdotes⁹ nostros. Id est athanasium episcopum alexandrinae,¹⁰ et marcellum episcopum ancyrae galaciae, et asclepiam gaze. Scripserunt quoque ex aliis partibus episcopi testimonium perhibentes puritati athanasii consacerdotis nostri, et ea quae

ab eusebio, et consecratoribus eius gesta sunt. Nihil aliud quam mendaciis et calumniis plena esse firmantes. Cum utique evocati a carissimo et consacerdote illic,¹¹ et non occurrentes, sicut ex scriptis eiusdem episcopi iulii conprobatur aperte videantur calumniatores existere. Nam si de gestis contra eos habitis praesumpsissent non retardaretur occurrere. Verumtamen etiam ex his quae fecerunt in hoc sancto magnoque concilio, eorum machinatio evidenter apparet. Venientes enim in sardensium¹² civitatem atque videntes fratres nostros athanasium, marcellum, asclepiam et caeteros ad iudicium accedere timuerunt, et non semel non secundo sed etiam frequenter citati vocationibus oboedire noluerunt. Congregatis videlicet in concilio osio longo vi qui propter aetatem atque confessionem tantumque laborem omni honore dignus apparuit et reliquis, sustentibus et invitantibus eos ingredi iudicium utique¹³ contra absentes consacerdotes diffamaverunt¹⁴ atque conscripserant, praesentes ostenderent. Sed sicuti praediximus evocati non venerunt ut etiam in hoc calumniam propriam ostenderent, et quodammodo respuendo¹⁵ iudicium insidias suas, et molimina proclamarent. Nam qui de suis dictis confidunt, etiam ad faciem probare non fugiunt, Quia vero non occurrerunt nullum¹⁶ de eis ignorare confidimus. Et si forsitan rursus illic quicquam machinari voluerint, sciant omnes quoniam nihil habentes quo possint consacerdotes nostros arguere. Absentibus detrahunt praesentibus¹⁷ effugiunt. Fugerunt enim carissimi fratres. Non solum propter calumniam adversus istos instructam verum quia suos

¹) *serdicientium*. Lege, Sardiciensium. — ²) *famam*. Add. cum Ed. quae de. — ³) *marcellino*. Ed. Marcello. — ⁴) *caelaretur*. Ed. celeretur. — ⁵) *dominus*. Adde cum Ed. est. — ⁶) *eos*. Ed. eas. — ⁷) *theognius*. Ed. Theognius. — ⁸) *minophantius*. Ed. Minophantus. — ⁹) *sacerdotes*. Lege cum Ed. consacerdotes. — ¹⁰) *alexandrinae*. Lege cum Ed.

Alexandriae. — ¹¹) *illic*. Lege, Julio, cum Ed. — ¹²) *sardensium*. Lege cum Ed. Sardiciensium. — ¹³) *utique*. Lege cum Ed. ut quaeque. — ¹⁴) *diffamaverunt*. Lege, diffamaverant, ut Ed. — ¹⁵) *respuendo*. Ed. add. iustum. — ¹⁶) *nullum*. Ed. add. vestrum. — ¹⁷) *praesentibus*. Lege cum Ed. praesentes. —

pro diversis criminibus accuratores occurrere viderunt: Proferebant¹ enim vincula et catenae, venerant homines ab exilio et consacerdotes, necnon cognati
 5 pariter et amici eorum qui propter istos mortui dinoscuntur, et quod est ammirandum aderant episcopi, quorum unus quidem catenas gestabat et vincula quibus
 10 eorum insidiis mortem sibi testabantur afflictam,² quoniam ad tantam superbiam sunt perducti, ut etiam episcopum occidere conarentur quem nisi fuga liberasset³ obierat: Venit etiam consacerdos noster
 15 beatus theodorus⁴ fugiens eorum molimina quibus fuerat iussus occidi: Alii vero gladium vulnera demonstrabant,⁵ Et haec non quilibet homines testabantur sed omnes aecclesiae pro quibus hi qui occurrerunt, et qui legatione
 20 fungebantur insinuabant violentiarum pestes armatos milites populos cum fustibus, iudicium⁶ terrores falsarum litterarum obiectiones: Lectae sunt namque
 25 littere theognii⁷ contra consacerdotes nostros athanasium. (p. 94. r.) marcellum, et asclepam, ut etiam imperatores movisse viderentur: Quas litteras diacones theognii vulgaverunt: Super haec
 30 autem virginum nuditates, aecclesiarum incendia, carceres contra sacerdotes nostros adhibitos, quae omnia non pro alia re nisi detestabili arianorum heresi commisisse noscuntur, quisquis
 35 enim eorum respuisset ordinationem atque communionem his necessario subdebatur iniuriis: Conspicientes igitur facinorum suorum angustias confusi recesserunt: Et ulterius haec non valentes abscondere, in sardicensium venerunt urbem ut per adventum suum qua-

si talia⁸ nequaquam perpetrasse monstrarent: Videntes ergo⁹ quibus calumnias inrogaverant et oppressos a se simul accusatores et increpationes praec oculis suis habentes evocati ad iudicium ingredi nequiverunt: Athanasius quippe marcello et asclepa nostris consacerdotibus fiducialiter agentibus, et nimis ingemescentibus et imminetibus atque provocantibus eos, et promittentibus, non solum se calumnias evidenter ostendere, sed etiam quae in eorum aecclesiis deliquissent: Illi vero tanto conscientiae terrore constricti sunt ut fugerent et per fugam suas calumnias aperirent, delictaque sua iudicii declinatione faterentur, et licet non solum ex operibus,¹⁰ sed etiam ex istis malicia eorum atque calumniae patefiant: Tamen ut neque per fugam occasionem alterius iniquitatis accipiant, curavimus contra veritatem facta eorum molimina examinare, et hoc proposito ex his quae gesta sunt eos calumpniatores invenimus, et nihil aliud nisi adversus consacerdotes nostros insidias constitutas:¹¹ Nam arsenium quem dicebant ab athanasio peremptum hic vivit, et inter vi-
 ventes commemorare¹² dignoscitur: Ex quo etiam alia probantur esse conficta quia vero etiam calicem divulgaverunt fractum a macario athanasii presbytero, testati sunt qui de alexandria et mareote venerant, nihil tale fuisse gestum: Sed etiam episcopi aegyptii¹³ iulio consacerdoti nostro scribentes, valde firmabant quia neque suspicio¹⁴ fuisset huiusmodi: Proinde dixerunt monumenta adversus eos fuisse confecta,¹⁵ quae tamen probatum est ex una parte caelebrata: In quibus¹⁶ unus catichumenus inquisitus ait: Intus se fuisse quando macharius venerat ad

¹) Proferebant. Lege cum Ed. Proferebantur. —
²) afflictam. Lege cum Ed. inflictam. — ³) liberas. Lege, liberasset, ut Ed. — ⁴) theodorus. Ed. Theodulus. — ⁵) demonstrabant. Ed. add. alii famem se ab eis passos ingemiscebant. — ⁶) iudicium. Lege cum Ed. iudicium. — ⁷) theognii. Ed. Theognii, item et infra. — ⁸) talia. Ed. add. se. — ⁹) er-

go. Ed. autem. — ¹⁰) operibus. Lege cum Ed. prioribus. — ¹¹) constitutas. Ed. institutas. — ¹²) commemorare. Lege cum Ed. commemorari. — ¹³) aegyptii. Ed. Aegypti. — ¹⁴) suspicio. Lege, suspicio. — ¹⁵) conficta. Ed. confecta. — ¹⁶) quibus. Ed. add. gestis pagani examinabantur et catechumeni ex quibus. —

eundem locum. Alter autem interrogatus, dixit illum famosissimum squiram¹ tunc aegrotasse et in cella iacuisse. Ut ex hoc appareat nihil gestum ex omnibus sacramentis eo quod et catichumeni intus fuissent, et squiras non adesset sed iaceret egrotus. His² namque malignissimus squiras aegrotasse³ mentitus eo quod athanasius quosdam sacros incendisset libros. Illo tempore degrotasse⁴ declaratus est quondam⁵ macharius ibi fuit. Unde etiam ex hoc calumniator apparuit. Denique pro huius⁶ mercedem⁷ dederunt squire nomen episcopi, qui neque presbyter fuerat aliquando. Duo namque presbyteri qui cum melatio⁸ aliquando degebant, et postea a beato alexandrino⁹ episcopo civitatis alexandrinae suscepti sunt, et cum athanasio constituti testes¹⁰ sunt. Nunquam illum presbyterum fuisse melitii, neque habuisse melitium in mareotem¹¹ ecclesiam vel ministrum, et qui penitus neque (p. 94. v.) presbyter fuerat non¹² eum velut episcopum perduxerunt, ut eo nomine in suis calumniis terrere viderentur auditores. Lectae sunt enim et littere consacerdotis nostri marcelli et inventa est eusebii similitudo nequitia. Nam ea, quae veluti quaerimoniam faciens, marcellus dixit, haec tanquam ipse confirmaret accusaverunt. Haec ergo sunt lecta et reliqua et praecedentes pariter questiones relectae¹³ huius viri fides inventa est. Non enim a sancta maria sicut isti firmabant dedit deo verbo principium neque finem habere asseruit eius imperium sed regnum eius et sine principio et sine termino esse conscripsit. Asclepas autem

comminister obtulit monumenta antiochia¹⁴ conficta¹⁵ sub accusatorum praesentia¹⁶ iudicantium episcoporum se ostendit innoxium. Recte siquidem o charissimi fratres evocati frequenter obedire noluerunt, recte quoque fugerunt. Conscientia namque sua perterriti, per fugas suas calumnias indicarunt, et quae praesentes accusatores super eis dixerant, etiam probaverunt. Ad haec autem etiam eos qui dudum accusati propter arrianam heresem fuerant et proiecti non solum susceperunt sed etiam in maiori ordine posuerunt diaconos ad presbyterium¹⁷ promoventes, presbyteros ad episcopatum non ob aliud nisi ut impietatem seminare et dilatare potuissent, et fidei corrumpere pietatem. Sunt autem horum principes, eusebii, theodorus heracliae, narcissus nerodians¹⁸ cilitiae, stephanus antiochiae, georgius lauditiae, acatius, caesarius palaestinae, minophantis ephesius, ursacius, sigiduni misiae, Valens myrsi panoniae. Isti namque convenientes cum orientalibus non sinebant eos nec in sanctum concilium ingredi nec omnino accedere ad ecclesiam dei et venientes in serdicam¹⁹ conciliabula apud semetipsos per loca singula faciebant, et acta quaedam cum terroribus concinnabant, quatenus nihil penitus ad iudicium perveniret neque sanctum possimus²¹ caelebrare concilium. Haec omnia cognoscere potuimus a consacerdotibus nostris machario, palestino et asterio arabiae qui cum eis venerant, et ab eorum perfidia recesserunt.²² Hi namque ad sanctum concilium venientes, violentiam quam passi sunt

¹) *squiram*. Ed. ischyram; item et infra. — ²) *His*. Lege, Is. — ³) *aegrotasse*. deest in Ed. — ⁴) *degrotasse*. Ed. aegrotasse. — ⁵) *quondam*. Ed. quando. — ⁶) *huius*. Ed. huiusmodi. — ⁷) *mercedem*. Lege, mercede. — ⁸) *melatio*. Lege cum Ed. Meletio, item et infra. — ⁹) *alexandrino*. Lege, Alexandro. — ¹⁰) *testes*. Ed. testati. — ¹¹) *mareotem*. Ed. Mareote. — ¹²) *non*. Ed. nunc. — ¹³) *perduxerunt*. Lege cum Ed. produxerunt. — ¹⁴) *relectae*. Lege cum Ed.

rectae. — ¹⁵) *antiochia*. Lege cum Ed. Antiochia. — ¹⁶) *conficta*. Ed. confecta. — ¹⁷) *praesentia*. Adde cum Ed. et Caesariensis Eusebii et exsententia. — ¹⁸) *diaconos ad presbyterium*. Ed. diacones ad presbyteratum. — ¹⁹) *nerodians*. Ed. Neroniadis. — ²⁰) *serdicam*. Lege cum Ed. Sardicam. — ²¹) *possimus*. Lege cum Ed. possemus. — ²²) *recesserunt*. Lege cum Ed. recesserant. —

narraverunt. nihil dicentes apud eos agi
 rectum. insuper adicientes quia dum es-
 sent recte fidei. prohibiti fuissent ab eis
 ad haec loca venire. Et propter intermi-
 nationem vix ab eis intercedere potuis-
 sent: Ob hanc causam sardicae¹ venien-
 tes. in una domo cuncti manserunt. ne-
 que brevi tempore a se recedere pacien-
 tes. quia vero nos tacere non decuit. nec
 sine vindicta relinquere calumnias. vin-
 cula. nece. vulnera. concinnationes fal-
 sarum epistolarum. verbera. nuditates
 virginum. exilia. Destructione² ecclesia-
 rum. incendia. migrationes a minoribus
 civitatibus ad maiores ecclesias et prae
 omnibus adversus rectam fidem. nunc
 arrianam vesaniam per eos crudeliter in-
 surgentem. Propterea carissimos qui-
 dem fratres nostros et comministros.
 athanasium alexandrinae civitatis epi-
 scopum et marcellum ancyrae galatiae.
 et asclepam gazeae. comministrantes christo
 innoxios et pueros³ esse decrevimus.
 Scribentes ad uniuscuiusque parrochiam.
 ut singularum ecclesiarum populi cognos-
 centes sui episcopi puritatem eum se
 episcopum et habere. (p. 95. r.) et sperare
 cognoscant. Eos autem qui in eorum aec-
 clesias luporum instar ingressi sunt: Id
 est gregorium in alexandria basilium in
 ancyra. quincianum gazeae. nec episcopos
 nominandos. nec christianos nec quamli-
 bet penitus cum eis habendam esse com-
 munionem. Nec eorum litteras habendas
 neque⁴ scribendum eis. Theodorum vero
 heracliae europe. et neronianis ciliciae.
 et caesareae palaestinae. narcissum et
 achatium⁵ singiduni⁶ myrsiae. valentem ex
 myrsis⁷ panoniae. minophantem⁸ ephesi-
 si. et georgium laoditiae. licet metuentes

ab oriente⁹ venerint. Tamen eo quod a
 beatae memoriae alexandro civitatis alex-
 andrinae pontifice sint dampnati. et eo
 quod secum arianos habeant. et propter
 crimina eis inlata generali eos decreto
 sanctum concilium episcopatu deposuit.
 et decrevimus non solum episcopos¹⁰ non
 esse. sed neque communionem cum fide-
 libus promereri. Eos enim qui dividunt
 a paterna substantia. et divinitate et alie-
 nant verbum a patre dividi. ab ecclesia
 catholica convenit. et esse alienos no-
 mine christianos¹¹ Sint igitur¹² nobis et
 omnibus anathema. eo quod verbum ver-
 itatis videantur esse cauponati. apostoli-
 cum namque praeceptum est. si quis vo-
 bis annuntiaverit praeter quod accepi-
 stis. anathema sit. His ergo nullum com-
 municare denuntiavit. Nulla enim com-
 munitio luci ad tenebras. hos pellite pro-
 cul ab omnibus. nulla enim concordia
 christo ad belial. Servate vos fratres cha-
 rissimi ut neque scribatis eis. neque¹³ sus-
 scripiatis. studete simul et¹⁴ vos charissi-
 mi fratres. et comministri tanquam spi-
 ritu praesentes nostro concilio consen-
 tire atque subscriptione vestra decerne-
 re quae ab omnibus. ubique comministris
 nostris consonanti¹⁵ una serventur. Abdi-
 camus autem illos et extra terminos aec-
 clesiae catholicae procul abicimus qui
 non adfirmant quia deus est christus. sed
 aiunt verus deus est. quia filius est.¹⁶ Sic
 enim se intellegere natum profitentur
 quia sic dixerunt. quod natum est factum
 est. et quia cum christus ante saecula sit
 dederunt ei principium atque finem quod
 non in tempore sed haec¹⁷ ante saecula
 proinde duae vipere ex aspidе ariana
 progressae sunt. valens et ursacius qui

¹) sardicae. Lege cum Ed. Sardicam. — ²) Destructione. Lege cum Ed. destructiones. — ³) pueros. Lege, pueros, cum Ed. — ⁴) neque. Ed. nec. — ⁵) achatium. Ed. Narcissum Nerodiadis Ciliciae, Acacium Caesareae Palaestinae. Deinde addit; et Stephanum Antiochia. Ursacium. — ⁶) singiduni. Ed. Sigiduni. — ⁷) myrsis. Ed. Mirsia. — ⁸) minophantem. Ed. Menophantum. — ⁹) oriente. Ed. add.

non. — ¹⁰) episcopus. Adde cum Ed. eos. — ¹¹) christianos. Lege cum Ed. a nomine christiano. — ¹²) igitur. Ed. add. a. — ¹³) neque. Adde cum Ed. eorum scripturas. — ¹⁴) et, deest in Ed. — ¹⁵) consonanti, Ed. consonantia. — ¹⁶) est. Ed. add. sed verus filius non est, ne genitus sit simul et ingenuus. — ¹⁷) haec. Lege cum Ed. habet. —

gloriantur et non dubitant se dicere christianos profitentes quoniam verbum et quoniam spiritus et vulneratus et interfectus et mortuus est. et resurrexit.
 5 quodque quohors¹ studet haereticorum diversas esse. substantia² patris. et filii et spiritus sancti³ Et si quaerant quae sit filii substantia. profitemur eam esse quae patris indubitanter nunquam pa-
 10 tris sine filio neque filium sine patre fuisse credentes nec esse posse.⁴ quod est verbum spiritus Absurdum namque est dicere. aliquando⁵ fuisse patrem. sine filio neque nominari nec esse potuisse.
 15 Est enim ipsius filii testimonium. ego in pater et pater in me. et ego et pater unum sumus. Nullus nostrum negat natum. sed quibus natum omnia⁶ omnibus quae invisibilia et visibilia nuncupantur. Opifex
 20 est archangelorum et angelorum. et mundi. et humani generis. quoniam ait omnium artifex sapientia docuit me. et omnia per ipsum facta sunt. non enim semper esse (p. 95. v.) potuerat. si sum-
 25 psisset exordium. quoniam⁷ verbum quod semper est. non habet initium. Deus autem nunquam terminum habet non dici-
 30 mus patrem filium esse. neque rursum filium patrem esse. sed pater pater est et filius patris est filius. Confitemur virtu-
 tem esse. filium patris. confitemur verbum dei patris esse. praeter quod aliud non est. et verbum verum dei.⁸ et sapien-
 35 tiam. et virtutem. verumque filium tra-
 dimus. et non sicut ceteri filii nominantur ita filium dicimus. quoniam illi aut gratia regenerationis dii erunt. aut eo quod digni fiant filii nuncupantur. Ne-
 40 que propter unam substantiam quae est patris et filii confitemur. item et unigenitum et primogenitum. sed unigenitum

verbum dicimus. quod semper fuit. et est in patre. primogenitum autem sermonem hominis.⁹ Sed tamen differt a creatura communi. quoniam et primogenitum a mortuis. Confitemur unum esse deum. confitemur unam patris filiique divinitatem. neque quisquam negat aliquando patrem filio maiorem. sed¹⁰ propter aliam essentiam. non propter differentiam sed quia ipsum nomen patris maius est filio. Haec autem illorum blasphemia atque corruptibilis interpretatione ac¹¹ gratia eum dixisse contendunt. Ego et pater unum sumus propter concordiam et unitatem.¹² Sed reprobavimus omnes catholici intellectum eorum factum et abiectum sicuti mortalium hominum qui quoniam corrumpi coeperunt offendentes discordare noscuntur et ad permutationes ascendunt. hoc modo distantiam et discordiam inter patrem deum omnipotentem et filium esse posse dicentes. quod absurdum est intellegere et aliquatenus arbitrari. Nos autem et credimus et adfirmamus. et sic intellegimus. quoniam sacra scriptura locuta est. ego et pater unum sumus propter essentiae unitatem. quae est una et eadem patris et filii et credimus semper sine principio et sine termino hunc regnare cum patre et non habere. nec tempus. nec defectum eius imperium quia semper est. nunquam enim esse coepit. Ideoque nec deficere poterit. Credimus et percipimus paraclitum sanctum spiritum quem nobis ipse dominus promisit et destinavit et eum credimus missum. sed is passus non est. sed homo quo indutus est. quem assumpsit ex maria virgine qui pati potuit sicut mortalis. Deus autem immortalis est. Credimus quia ter-

¹) quohors. Lege, cohors. — ²) substantia. Lege, substantias. — ³) sancti. Adde cum Ed. « pronuntiant, et eis esse divisas. Nos autem hanc percipimus, et erudit sumus hanc habemus catholicam apostolicamque traditionem, et fidem atque confessionem unum esse substantiam nominantes Patris et Filii et Spiritus Sancti. » Quae omisso τῆς ὑποστάσεως de-

betur. — ⁴) posse. Ed. potuisse. — ⁵) aliquando. Ed. add. Patrem non fuisse Patrem Patrem enim sine Filio. — ⁶) omnia, deest in Ed. — ⁷) quoniam. Ed. quandoquidem. — ⁸) dei. Ed. Deum. — ⁹) sermonem hominis. Ed. quantum ad hominem. — ¹⁰) sed, corr. cum Ed. non. — ¹¹) interpretatione ac. Ed. interpretatio est ac. — ¹²) unitatem, Ed. unanimitem. —

tia die resurrexit. non deus in homine.
sed homo in deo resurrexit quem et ob-
tulit patri suo donum quem utique libera-
vit. Credimus autem quoniam opportuno
5 tempore atque definito omnes et de om-
nibus ipse iudicabit. Tanta siquidem eo-
rum stultitia et ita crassitudine tene-
brarum eorum mens excecata est. ut ne-
que ante ¹ lumen cernere veritatis. nec
10 intellegere qua ratione dictum est. ut et
ipsi in nobis unum sint. Palam vero est
cur dixit unum. quoniam apostoli spiri-
tum sanctum dei acceperunt. sed tamen
ipsi non erant spiritus. nec aliquis eorum
15 aut verbum. aut sapientia. aut virtus. aut

unigenitus erat. Sicut ego et tu. inquit.
unum sumus. sic et isti in nobis unum
sint. Certissime igitur scriptura divina
hoc distinxit. in nobis. ² unum sint. Non
ait sicut nos unum sumus ego et pater.
Sed discipuli in semetipsis coniuncti et
copulati unum sint. et fidei confessione
in gratia et pietate dei ³ unum esse pos-
sint. Ex his litteris agnoscitur et accusa-
torum calumnia. et priorum (p. 96. r.) ini-
quitas iudicium et dogmatum versa ⁴ sa-
lubritas. Non solum enim de divina nos
beati patres docuere natura. sed etiam
eruditionem dispensationis explanave-
runt. *

¹) *neque ante*. Lege, nequeant. — ²) *nobis*. Adde cum Ed. inquit. — ³) *dei*. Ed. add. Patris, et Domini et Salvatoris nostri concessione et charitate. — ⁴) *ver-*

sa. Lege, vera. — *) Hue deficit huiusmodi *Nova Dionysii Exigui Collectio*, deficiente XII ejusdem quaternione, cujus postremum folium avulsus est.

SPICILEGIUM
CASINENSE

TOM. I.

PARS ALTERA

QUA CONTINENTUR

COLLECTIONIS DIONYSIO-HADRIANÆ EXCERPTA

EX EODEM COD. NOVARIENSI

N. XXX.

MONITUM

Quaternio (XIV) qui praecedentem Collectionem immediate subsequitur, sive minore membranarum forma, sive nigriore atramento duplicique exarata columna, manu denique ipsa cœva sed diversa, a ceteris ipsius Codicis Novariensis quaternionibus ita secernitur, ut eum ab alio Codice probabiliter divulgum atque huic serius insertum fuisse, jure supponi possit. Attamen, cum tres S. Caesellini Epistolae quae ibi continentur, quaeque ad Collectionem quam Cresconianam appellant, spectare videntur, nonnullas lectiones variantes haud certe spernendas, immo plerumque praeferendas exhibeant, eas hoc loco subnectendas duximus.

COD. NOVARIENSIS (p. 97.)	ED. MANSI IV. (col. 1283-86.)	COD. NOVARIENSIS (p. 98.)	ED. MANSI IV. (col. 1287) (col. 1026-27.)
ITEM CAELESTINI PAPE ECCLESIAE ROMANE, sanctae synodo apud DATA AD SINODUM IN Ephesum congregatae, EFFESO CONSTITUTAM.	Caelestinus episcopus sanctae synodo apud Ephesum congregatae, dilectis et desiderantissi- mis fratribus, in Domino salutem.	sacro conventui qua decet servare <i>Et repleti quieti adestote dicendum est struentes pro sancta (desunt) quo episcopos EXPLICIT. (desunt Data etc.)</i>	sancto conventui quam ea servare Ut repleti quietem defendite dictum est servantes pro nostra et probatissimos viros episcopos Data VIII Idus Maii, Bas- so et Antiocho cons.
<i>Certum est. veritas nostra ita est nam nec credamus turba (om. tanta) debita (om. sibi) collegium. defuit (om. magister) hereditario namque in Adcertit qui illis nostrum seq. auctorem in honorem. Praestemus post quam iactaverunt veritas ut creditum... tentum foedere... Timotheo (desunt) (desunt) ille (om. tunc) (desunt) haec nobiscum ut ista praedicent inde ad hoc evocatos huic... quam disputationis karissimi locus ille verbum domini et ea per eius manus virtutibus agere</i>	Verum est. veritas (om. nostra) ita sit. si nec credimus tanta turba debita sibi concilium defuit magister haereditario in hanc Advertere debet qui illis sic omnibus nostros sequamur auctores in honore. Praestamus post quae iecerunt. ubertas. ut credita... detenta fide... Timotheum etiam modo et studeamus illud tunc ille et quaestiones... maxime. hoc nobiscum ista praedicens Inde advocatos his... quae dominationis beatissimi locutus ille Verbum Dei. et per ejus virtutem agere	ITEM ALIA EPISTOLA CAELESTINI PAPAE AD NESTORIUM. <i>Dilectissimo successor ipsis credendum altiora se sectanda si quis... tulerunt epistolas tuas (cum Gr.) sermonem vertendae fecimus. precipitio tenorem tuarum a nobis investigatus labefactari veneficia et ecclesiae vitet... denunciaret... pudoris... timoris... aspicit... illi quod vel quale detestaris quae sit blasphemia blasphemiae... plane reddita... requirunt preparamus noluissimus</i>	Epistola Caesellini ad Nestorium. Dilecto successor suus. timendum (cum Gr.) altiora scrutanda si quid... detulerunt epistolas has sermo vertendus facimus. de praecipiti tenorem (om. tuarum) nobis vestigatus labebaris beneficia (cum Gr.) (om. et), ecclesiae vitent... denunciaret pudori... timori aspice... illum (cum Gr.) quod sit et quale desertus quas sit blasphemum blasphemia... Plene tradita... requirit. paramus nolueramus

COD. NOVARIENSIS (p. 99.)	ED. MANSI IV. (col. 1030-35.)	COD. NOVARIENSIS (p. 100.)	ED. MANSI IV. (col. 1035-39.)
<i>ne de te tanti multos anfractus indicat et istam quam expresse grex (om. sanctus) habeo oves de hoc ovili repromittit (cum Gr.) accuseris cum omnibus Persequor At ubi ad eum in causa vellemus Satis quibus etiam interdicta degere in numero retro hereticorum revertitur ecclesiae antiochiae censura (om. sententiae) (om. sine) suspicionem qui tamen in eos (om. tunc) solum poenitentia debetur adsentio (deest) contra fas sicut... hoc. si revocentur (cum Gr.) sint... postulavit praedicat (om. nobiscum) maturato confessione fratrem meum vel statutum omnis causa Et alia manu. Deus te incolumen custodiat frater karissime. DATA IIII IDUS AUGU- STAS THEODOSIO ET VA- LENTINIANO. III. AUG. et Valentiniano III COS. CONSS. EXPLICIT.</i>	<i>ne de tanti multis anfractibus dubitet (cum Gr.) et hanc quam se christus esse grex sanctus habeo (om. oves) de hoc ovile se promittit accusaris ut omnibus Persequar At cum in hunc ad causam velimus Satis ita ut his etiam civitas degere in numero retro haereticos revertit antiochena ecclesia sententiae censura sine suspitione cur tamen in eos tunc sola poenitentia praebet assensus statim et contra fas est ut... hos (om. si.) revocentur sunt... exigit praedicat nobiscum maturo professione filium meum (om. vel) statutum omnium causa (Desunt postrema haec verba) Ejusdem Caelestini Epi- stola ad clerum et po-</i>	<i>EIUSDEM SANCTI EPI- SCOPI CAELESTINI AD CONSTANTINOPOLI² CLERO ET PLEBI MISSA. Caelestinus episcopus presbyteris diaconis et dei famulis. et catho- licae plebis consistenti constantinopolim dile- ctissimis fratribus in domino salutem. cognoscimus nos urgente flagramus solum eum hominem vana (cum Gr.) sancta quiele Et ut... adserens Hic enim de deo alligatos... elidere versata quem aliter... et aliud quam de se de sede... una abscidendi sunt qui conturbant animam christiani (om. populi) vertentes Excolenda est vinea quam eis possessor Certum est quod tales sententiarum nunc novi- tates de malo gloriae amore descendunt elegit ut confundat qui de mundi glorietur. Nonne (desunt ob expunctionem) quid vestro nisi hanc sententiam illam quam qui christum nunc videatur cum interdum (om. se) sinistra</i>	<i>pulum Constantinopoli- tanum. Caelestinus episcopus presbyteris, diaconis, cle- ricis, Dei servis, populo- que catholico dilectis fra- tribus Constantinopolita- nis in Domino salutem. cognovimus nos urente flagravimus solum hominem varia summa quiete Nam ut... adstruens In hoc enim qui de Deo alligatos... allidere versatam quam bene... aliud (om. et) quod de se de throno... unita abscidendi sunt hujusm. conturbantes animam populi christiani evertentes et colenda est vinea quae jus possessoris (cum Gr.) certum est autem quia ta- les sermonum novitates de vano gloriae amore nascuntur elegit contra fortia quis in mundo glorietur nisi qui... illum quem quem christum nostra videat (om. eum) se sinistra</i>

¹⁾ EXHORNATORIA. Lege, exhortatoria cum Cod. Vat. 5845. — ²⁾ AD CONSTANTINOPOLI. Lege, Constantiopolim. —

COD. NOVARIENSIS
(p. 101.)

ei essemus
ut apostolos nobiscum
ut prophetas similiter
nobiscum
de illis vigilandum
inimici
nescientes ferias quibus
in testimonio bello
est quae contra
quae nos... refugium
quibus in fluctu positus
credamus
diaconum suum
in vos
coronatur... duriter
per apostolum dixit
esse nos noluit arma
in gaudio
nolo se lorica
confitetur
diabolo (om. diabolus.)
vitantes parva
Abominatio est
dicit iniustum
tribulatio tentamenti
haberitis
g. dicenda victoria est
Quod huic pene debetur
qui se ipsum ad dnm.
praestare... sermone
firmis nunc
patienter (cum Gr.)
in suis hunc (om. ille)
(om. sit)... existat
exclamat
paciebatur stare
habetis magnum nostro-
rum temporum
quietis ecclesia estis
electi
Cui non exemplum
sit illa constantia?

sed revocatur
gloriatu exercitatum
roboratus est
hic ei redint. status et

ED. MANSI IV.
(col. 1042-43.)

ejus essem
ut apostolos ut prophetas
nobiscum
diligentius vigilandum
est inimici
nesciunt ferias in quibus
intestino bello (cum Gr.)
sit et contra
quia nos... refugium
cui in fluctu positus
tradamus
diaconum (om. suum)
erga vos
coronabitur... viriliter
(om. dixit)
esse nos membra arma
in gaudiis
Nolo se lorica
profitemur
diabolo diabolum qui
vitantes perversa
abominationi est
ducit iniustum
tribulatio temporalis
haberitis
Quando est dicenda victor.
Quae huic poena debebitur
qui se in ipsum Dominum
praebere... sermonibus
firmis in hunc
sapienter
ille in suis hunc
forma sit... existens
exclamabat
pateretur stantem
habetis vos pene nostro-
rum temporum
quicumque Ecclesia estis
ejecti
(desunt, sed habentur in
Gr.) τὴν αὐτὴν ἐν τῷ
ἑαυτοῦ ἡ ἐκείνου στήθεσιν;
sed revocandus
exercitum gloriatu?
recreatus est
hinc redintegratu status

COD. NOVARIENSIS
(p. 102.)

regione bonorum
unde transitur
ascenderunt... provocari
seu episcopum seu.
coepit... vel cietum
sed in nostra
Igitur om. omnes.
magis (om. ut)
in infirmitatibus
sic videtur
coepiscopum meum
delegantes
Vos tamen... habentes
usque in finem
(desunt haec postrema
verba.)

Aperte igitur hanc no-
stram scias esse senten-
tiam. ut nisi de deo chris-
to nostro ea praedicetis.
quae romana et alexan-
drina et universalis ec-
clesia tenet. sicut et san-
cta constantinopolita-
nae urbis ecclesia ad
politanam Ecclesiam usque
et usque optime tenuit.
Hanc perfidam novita-
tem quae hoc quod ve-
nerabilis scriptura con-
iungit nilit separare,
intra decimum diem a
primo innotescenti tibi
huius conventionis die
numerandum depone-
ris aperta et scripta
professione damnabe-
beris. et noveris ab uni-
versalis te ecclesiae ca-
tholicae communione de-
iectum.

ED. MANSI IV.
(col. 1046-47.)

regione vitorum
unde transitur
ascendant... provocarat
sive episcopum. sive...
coeperunt... vel deietum
sed hi omnes in n.
Omnes igitur.
ut magis
(om. in)
sic videatur
nostrum et coepiscopum
delegavimus
Vos tantum... habete
(om. usque.)
Deus vos incolumes cu-
stodiat fratres carissimi.
Data IV Idus Augusti
Theodesio XIII et Va-
lentinianus III Consuli
bus.
Est autem post alia haec
sententia.

Palam igitur agnosce
hanc nostram esse sen-
tentiam, quia nisi de Deo
Christo nostro haec ex-
posueris quae et Romana
et Alexandrina et omnis
catholica sentit Ecclesia,
sicut etiam Constantino-
politanam Ecclesiam usque
ad te, carissime, intel-
lit, et nisi hanc infide-
lem novitatem ab adoran-
da et veneranda scriptura
sejuxeris intra decem
dies a primo innotescen-
tis tibi huius executionis
die numerandum aperta et
scripta professione dam-
naveris, (noveris te) ab
omni catholica Ecclesia
excommunicatum, (et ad
omnia quaecumque sacer-
dotalis auctoritatis sunt,
minime idoneum.)

COLLECTIONIS DIONYSIO-HADRIANÆ EXCERPTA

EX EODEM COD. NOVARIENSI N. XXX.

II.*

(p. 116. r.)

DOMINO VENERANDO MIHI PATRI STEPHANO ARCHIEPISCOPO. ¹

DIONISIUS EXIGUUS IN DOMINO SALUTEM.

Quamvis carissimus frater noster laurentius assidua et familiari cohortatione parvitatem nostram regulas ecclesiasticas. de greco transferre perpulerit ² confusione credo priscae translationis offensus nihilominus tamen ingestum laborem tuae beatitudinis consideratione suscepi. cui christus omnipotens deus solita populis... pietate prospiciens summi sacerdotii contulit dignitatem. ut inter plurima virtutis ornamenta quibus ecclesiam domini morum sanctitate condecorasset iam ³ sacratissima iura pontificalibus per dei gratiam digesta conventibus intemerata conservans perfecto regimine clerum plebemque modereris nullatenus nostri seculi more contentus quo pronius desideramus recta nosse quam facere sed divino iutus ⁴ auxilio quae fieri praecipis ante perficias ut efficacissimo fidelibus proxis exemplo Magna est siquidem iuentis auctoritas eadem primitus iussa

complementis quatenus ⁵ aecclesiastici ordinis disciplina inviolabilis permanens ad capessendum perenne praemium Christianis omnibus praestet ⁶ accessum per quem et sancti praesules paternis muniantur regulis et oboedientes populi spiritalibus inbuantur exemplis In principio itaque canones qui dicuntur apostolorum de greco transtulimus. quibus quia plurimi consensum non praebuere facilem hoc ipsum vestram ignorare nolumus sanctitatem quamvis postea quaedam constituta pontificum. ex ipsis canonicis adsumpta esse videantur. deinde regulam ⁷ nicaene synodi. et deinceps omnium conciliorum quae sive anteeam. seu ⁸ quae postmodum facta sunt. usque ad synodum centum quinquaginta pontificum qui apud constantinopolim convenerunt sub ordine numerorum. idest a primo capitulo ⁹ usque ad centesimum sexagesimum quintum sicut habetur in greca auctoritate digessimus. tunc ¹⁰ san-

* Praetermissa Cresconii Canonum Concordia, nempe ejus Praefatione cum CCC Capitalis quae a p. 103 r. ad p. 115 v. inclusive rubro minio et capitalibus litteris splendide exarata sunt, quaeque nullam offerunt lectionem ab Editione Migne (LXXXVIII. p. 830) variantem, hujusce alterius Collectionis Excerpta ab hac priori Dionysii Praefatione inchoamus, integram eam exhibendo, licet jam edita fuerit primum a Joh. Andres (Lettera al Sig. Ab. Giacomo Morelli sopra alcuni codici delle Bibl. Capitolari di Novara e di Ver-

celli. Parma 1802. p. 64.) dein a cl. Maassen (*Geschichte der Quellen d. k. R. Gratz.* 1871. p. 961.)—

¹) Archiepiscopo. Ed. Episcopo. — ²) *perpulerit.* cum Codd. 1. 2. 3. apud Maassen. Ed. *pepulerit.* —

³) *condecorasset iam.* Lege cum Ed. *condecoras* etiam. — ⁴) *iutus.* cum Cod. 3. apud Ma. Ed. *junctus.* Ma. *adjutus.* — ⁵) *quatenus.* cum Ma. Ed. *inconvulsa.* — ⁶) *praestet.* cum Ma. Ed. *praestat.* —

⁷) *nolumus.* Edd. *nolumus.* — ⁸) *regulam.* Ed. *regulas.* — ⁹) *seu.* Ed. *sive.* — ¹⁰) *Capitulo.* cum Ma. Ed. *Capite.* — ¹¹) *tunc.* cum Ma. Ed. *Tum.* —

cti chalcodonensis concilii decreta sub-
 dentes in his grecorum canonum finem
 esse declaramus ne quid praeterea noti-
 tiae vestrae credamur¹ velle subtrahere
 5 statuta quoque serdicensis² concilii at-
 que affricani quae latine sunt edita suis
 a nobis numeris cernuntur esse distin-
 cta universarum vero definitionum titu-
 los³ suis congruis locis singulis statutis
 10 praefiximus ut quisquis quod desideran-
 ter inquiri facile inveniat: Ora pro no-
 bis venerabilis pater EXPLICIT PRAE-
 FATIO. I⁴

INCIPIIT PRAEFATIO. II.⁵

15 Domino beatissimo papae hormisdæ
 dionysius exiguus sanctorum pontifi-
 cum regulas quas ad verbum digerere
 vestra beatitudo de greco me compellit
 eloquio⁶ iam dudum (p. 116. v.) parvitas
 20 meae nonnullo studio absolutas esse co-
 gnosco. sed quorundam supercilium qui
 se grecorum canonum peritissimos esse
 iactant: Quiquae sciscitatis de quolibet
 aecclesiastico constituto respondere se
 25 velut ex occulto videntur oraculo⁷ Vene-
 ratum vestra non sustinens imperare
 dignata est potestate qua supra ceteros
 excelli⁸ antistites ut qua possum dili-
 gentia nitar a grecis latina minime di-
 30 screpare atque in unaquaque pagina ea-
 quo divisa tramite utraque e regione

subnectam propter eos maxime qui te-
 meritate quadam nicones canones cre-
 dunt se posse violare. et pro eis alia
 quaedam constituta subponere. Quapro-
 pter apostolatus vestri iussis obtempe-
 rans omnem veritatem grecorum cano-
 num prout qui fideliter interpretatus
 explicui. incipiens a niconis definitis et
 in calcedonensibus desinens: Canones
 autem qui dicuntur apostolorum et ser-
 dicens concilii atque africanae provin-
 tiae quas⁹ non admisit universitas Ego
 quoque in hoc opere pretermisi quia ut
 superius memini ut⁶ hos in illa prima
 digessit⁷ translatione ut et⁸ vestra pa-
 ternitas auctoritate qua tenentur aecclē-
 siae orientales quaesivit agnoscere EX-
 PPLICIT PRAEFATIO.
 INCIPIIT PRAEFATIO NICAENI CON-
 CILII ALIA.¹⁰

Concilium sacrum venerandi culminis
 Condidit et nobis congrua frena dedit
 ut bene fundatus iusto moderamine po-
 sit intemerata gerens clericus ordo regi
 pontifices summi veterum praecepta se-
 quentes planius haec monitis exposuere
 suis hinc fidei nostrae sepandit semita
 et omnes errorum damnant dogmata
 sancta vias quisquis dei famulus fuerit
 christique sacerdotes¹¹ hoc sale condit-
 us dulcia mella fluat.

¹) credamur. Ed. credat. — ²) serdicensis. Ed. Sardicensis. — ³) titulos. Quae sequuntur desunt in Ed. quae ista subiungit omnino diversa: *titulos post hanc praefationem strictius ordinantes, ea quae in singulis sparsim sunt promulgata conciliis, sub uno aspectu locavimus, ut ad inquisitionem cuiusque rei compendium aliquod altitulis vidamur.* — ⁴) EXPLICIT PRAEFATIO I. Utrum Dionysio an potius amanuensi vel scriptori nostro, titulus huiusmodi tribuendus sit, haud facile definiri potest. Certum vero est, hanc Praefationem, illi *Canonum Collectioni* fuisse praemissam, quae posteriorem Dionysii recensionem experta est, dum alia brevior ejusdem Praefatio, (quae eidem Stephano, vel juxta Cod. Pal. 577, Petronio intitulatur), priori Canonum recensionem adnexa est. — ⁵) INCIPIIT PRAEFATIO II. Ea per-

rara hujusce Collectionis gemma, quae nullibi praeterquam in uno Codice Novariensi reperitur. Praefatio enim ista novam graecorum Canonum testatur Dionysii interpretationem, quam hucusque deperditam docti jure lamentantur. Hanc quoque integram proferimus, tametsi jam pluries edita fuerit, videlicet: 1.) a Jo. Andres S. J. (op. cit. p. 63.) 2.) ab Em. Card. Pitra *Juris Eccl. graec. Historia et Monumenta* - Romae 1864 (Tom. I. pag. XLII.) 3.) a Thiel *Epistolae R.R. Pontif.* (Tom. I. p. 986.) 4.) a Maassen op. cit. p. 964. — ⁶) excelli. Lego, excellit. — ⁷) quas. Lego, quos. — ⁸) ut. Lego cum Pitra et. — ⁹) digessit. Lego, digessi. — ¹⁰) ut et. Pitra legens in Cod. et ut, om. et. — ¹¹) Hujusmodi Praefatio metrica edita fuit a cl. Maassen op. cit. pag. 46. — ¹²) sacerdotes. Lego, sacerdotes. —

INCIPIT FIDES NICENI CONCILII.*

Quae facta est apud niceam metropo-
 5 litaniam paulino et iuliano. vv. cc.
 conss. XIII kalendas iulii qui est apud
 grecos XVIII dies mensi¹ eorum dies.
 II. anno.... alexandri. DCXXXVI. ab uni-
 versis episcopis dictum est. Credimus
 in unum deum patrem omnipotentem
 10 omnium visibilium et invisibilium fac-
 torem et in unum dominum nostrum
 iesum christum natum ex patre unigen-
 nitum hoc est ex substantia patris deum
 ex deo lumen ex lumine deum verum
 de deo vero natum non factum homou-
 15 sion. hoc est eiusdem cum patre substan-
 tia per quem omnia facta sunt quae in
 caelo et quae in terra qui propter nos
 homines et propter nostram salutem de-
 scendit et incarnatus est. et homo factus
 20 passus est. et resurrexit tertia die.
 ascendit in caelos inde venturus est. iu-
 dicare vivos et mortuos. et in spiritum
 sanctum. eos autem qui dicunt erat tem-
 pus quando non erat. et priusquam na-

sceretur non erat. et quia ex nullis sub-
 sistentibus factus est. *spemton*² hoc est
 convertibilem aut mutabilem filium dei
 hos anathematizat catholica et aposto-
 lica aecclesia: Haec est fides quam expo-
 suerunt sancti patres: (p. 117. r.) Primum
 quidem adversus arrium blasphemam-
 tem et dicentem creaturam esse. filium
 dei. et adversum omnem heresim sabel-
 li. fotini. pauli sammosateni. manichei.
 valentini. martionis. et adversum om-
 nem omnino heresim extollentem se et
 insurgentem contra catholicam et apo-
 stolicam aecclesiam.³ Quas cum aucto-
 ribus suis damnarunt apud niceam ci-
 vilitatem supradictam CCCXVIII. episco-
 pi in unum congregati. quorum nomina
 cum provintiis et civitatibus subter ad-
 nexa sunt. sed studiosi servi dei magis
 curam gesserunt orientalium episcopo-
 rum nomina conscribere. propterea
 quod occidentales non similiter quae-
 sitionem de heresibus habuissent:

II.**

25 ✠ Novariae natus. papiae moenibus altus
 Urbe velut potui doctor utraque fui
 Me rex otto¹ potens francorum duxit in urbem.²
 Qua legi multos mente vigente libros
 Hinc me digressum proprium suscepit alumnus.
 30 Virgo salus mundi. mater et alma dei
 Protinus amissam studui³ reparare sophiam
 Erudiens pueros instituensque viros
 His igitur cunctis christo tribuente peractis:

*) Fere eadem verba leguntur In cod. Capituli
 Veron. 58. qui Isidorianam Collectionem con-
 tinet, nempe: *Incipit fidei expositio concilii
 quod factum est apud Niccam metropolim
 Bithyniae, Paulino et Iuliano consulibus XIII
 kal. Julias, quod est apud Graecos XVIII
 dies mensis eorum* ΔΕΙCΙΕΙ Desii anno Alexan-
 dri sexcentesimo XXXVI. (Cf. Migne LVI.
 p. 372, et quae supra adnotavimus p. 26.) —

¹) mensi. Lege, mensis. — ²) *spemton*. Lege *τρί-
 τον*. — ³) *aecclesiam*. Huiusmodi haeticorum enu-
 meratio occurrit et apud Gelasium Cyzicenum et
 in Isidoriana Collectione in qua haec leguntur: *Et*

*adversus omnem haeresim Sabellii, Photini,
 Pauli Samosatani, Manichaei, Valentini, Mar-
 tionis, et adversus omnem omnino haeresim, si
 qua insurrexerit contra catholicam et apostoli-
 cam Ecclesiam.* — **) Quae sequuntur duo Epita-
 phia nempe, Stephani Grammatici ejusque patris
 Leonis, manu ipsius Stephani exarata sunt. Edita
 autem fuerunt primum ab Andres (op. cit. p. 21)
 dein a cl. Reifferscheid, in *Bibliotheca Patrum lati-
 norum italica*. Wien 1871. Vol. 2. p. 255. — ⁴) *ot-
 to*, idest, Otto I Imperator, qui reapse annis 951 et
 961 Papiam se contulit. — ⁵) *urbem*, scilicet Magde-
 burgensem. — ⁶) *studui*. Male Reiff. *studius* (sic). —

Sum pulvis modicus iussit ut ipse deus¹
 Quisquis hac graderis stephani¹ memor est iacentis¹
 Ac sibi posce poli regna beata dari¹

Insuper adde diem quae contulit ultima finem¹

- 5 Qui graderis et legis... a dicta l... r.²
 Haec si scruteris hinc mage cautus eris¹
 Pro dolor³ hoc parvo claudit sua membra locello¹
 Dictus voce leo pectore mitis homo¹
 Extitit ipse meus genitor sat corde benignus¹
 10 Custos atque sui valde fidelis heri¹
 Iani sole novas ritu peragrante⁴ kalendas¹
 Annosae carnis mole solutus obit¹
 Qui legis hunc elegum regem deposce supremum¹
 Quo sibi caelestem donet habere quietem¹

III.

(TITULORUM LECTIONES VARIAE.) *

CODEX NOVARIENSIS.

- 15 (p. 118. r.) INCIPIUNT TITULI CANONUM APOSTOLORUM.
 V. ad domos.
 VII. a saecularibus curis.
 XIII. parrochia.
 20 XXV. pro criminibus causis... privetur.
 XXVIII. Quod episcopi presbyteri et diaconi... verberari.
 XXXVII. De ordinatione episcopis.
 XLV. aut diaconus.
 25 XLVII. baptizatus.... non debeat. et non baptizatus ita.
 (p. 118. v.) INCIPIUNT TITULI CANONUM CONCILII NUMERO XX.
 II. ex gentibus.
 30 IX. presbyteri.
 XII. sunt reducti.
 XX. genua.
 (p. 119. r.) INCIPIUNT TITULI CANONUM ANCYRANI CONCILII NUM. XXIV.
 35 X. ab aliis.

Ed. Justelli Paris. 1671. p. 102.

(IDEM.)

5. ad domus.
 7. saecularibus curis (om. a.)
 13. parrochia.
 25. (om. causis)... priventur.
 28. Quod episcopus presbyter aut diaconus... verberare.
 37. De ordinatis episcopis.
 45. et diaconus.
 47. baptizati... non debeant et non ita baptizatus.

Ibid. p. 103.

(IDEM.)

2. ex gentilibus.
 9. presbyterii.
 12. sunt regressi.
 20. genu.

Ibid. p. 103.

(om. INCIPIUNT.)

30. et ab aliis.

¹) stephani, nempe *Grammatici* cujus subscriptio occurrit in Diplomate anni 985 in Capitulari Novariensi Archivio asservato. — ²) Hic versus totus erasus lectaque difficilis a Reifferscheid omissus est. — ³) *Proh dolor*. Hic versus a Reiff.

omissus fuit. — ⁴) *peragrante*. Male Reiff. peragente. — *) Seriem istam universorum Titulorum, exegimus ad ipsam Justelli Editionem (*Bibliotheca Juris Canonici veteris* Tom. I.) eo quod in Ed. Migne praetermissa fuit. —

CODEX NOVARIENSIS.

- XI. immolarunt.
 XII. villis.
 XVIII. commorantur.
 XIX. habent.
 5 XXIV. conscii sunt.
 TITULI CANONUM NEOCAESARIENSIIUM
 CONCILII NUMERO XIII.
 XII. baptisma.
 (p. 119. v) TITULI CANONUM CANGRENSIS
 10 CONCILII NUMERO XX.
 XIV. De his quae.
 TITULI CANONUM ANTHIOCENI CONCILII NU-
 MERO XXV.
 XII. et clericis et adeuntibus.
 15 XIV. contigit.
 (p. 120. r.) TITULI CANONUM APUD LAODITIAM
 PHRIGIAE CONSECRATI¹ NUMERO LVIII.
 II. erratis.
 XI. Non congrue...
 20 XVI. recensiri. (p. 120. v.)
 XX. sub ipsis sunt.
 XXI. a diaconio... exhiberi
 XXIX. iudaizari.
 XXXI. jungunt foedera.
 25 XXXII. eulogia.
 XXXVI. incantationibus.
 XL. vetant.
 XLI. sacro mysterio... non debeant.
 LVI. priusquam egrediatur episcopus.
 30 LIX. conveniat.
 (p. 121. r.) INCIPIT CANONUM CONCILII
 APUD CONSTANTINOPOLIM CONGREGATI NU-
 MERO III.
 I. statuta sunt.
 35 TITULI CANONUM CALCEDONENSIS CONCI-
 LII NUMERO XXVII.
 II. episcopum.
 VI. ordinare.
 IX. adversus invicem.
 40 XI. epistolas (sub rasura, epistopalia).
 XXI. vel clericorum.
 XXII. ad eum.
 (p. 121. v) TITULI CANONUM SERDICENSIS
 CONCILII NUMERO XXI.
 45 I. mutaverint.

Ed. Jussetti p. 106.

31. immolaverunt.
 32. villulis.
 38. commoratae sunt.
 39. habuerint.
 44. consentiunt.
 Ibid. p. 104.
 TITULI CANONUM NEOCAESARIENSIS etc.
 56. baptismata.
 Ibid. p. 104.
 (IDEM.)
 72. De his qui.
 Ibid. p. 105.
 (IDEM.)
 90. aut clericis adeuntibus.
 92. contingit.
 Ibid. p. 105-106.
 CONGREGATI etc.
 105. erratibus.
 114. Non congruere...
 119. recenseri.
 123. qui sub istis sunt.
 124. a diaconico... exhibere.
 132. iudaizare.
 134. junguntur foedere.
 135. eulogias.
 139. incantationibus.
 143. vitant.
 144. ministerio sacro... non debent.
 150. priusquam ingrediatur episcopus
 162. convenit.
 Ibid. p. 107.
 TITULI CANONUM etc.
 163. constituta sunt.
 Ibid. p. 107.
 (IDEM.)
 2. episcopos.
 6. ordinare.
 9. adversus se invicem.
 11. epistolalia.
 21. aut clericorum.
 22. ad Deum.
 Ibid. p. 108.
 CONCILII SARDICENSIS. etc.
 1. mutaverunt.

¹) CONSECRATI. Lege Congregati. —

CODEX NOVARIENSIS.

- II. in exitum.
 IV. episcopus.
 X. necessitate patientibus.
 (p. 122. v.) TITULI CANONUM CONGREGATI
 5 APUD CARTAGINEM NUMERO (X)XXIII
 XVII. primatem.
 XXVIII. qui causam suam...
 in communione.
 (p. 122. v.) TITULI CANONUM DIVERSORUM
 10 CONCILIORUM AFRICANAE PROVINCIÆ NUM-
 MERO CV.
 XVII. numero ordinandorum.
 (p. 123. r.) XXIV. in catholica clerici.
 (p. 123. v.) LXXI. publicorum iudicum.
 15 LXXII. subripere.
 LXXXVI. triennium.
 XCI. communicasse sibi.
 CI. Epistola totius concilii africani.
 (p. 124. r.) INCIPIUNT TITULI DECRETORUM
 20 PAPAE SIRICII NUM. XV.
 III. De apostaticis.
 TITULI DECRETORUM PAPAE INNOCENTII
 NUMERO LXVII.
 III. Quod non debeant baptizati. nisi ab
 25 episcopo consignari.
 X. non possunt.
 XIII. clericus non fiat.
 XIV. episcopum.
 XXI. vel levitarum.
 30 XXX. non debeant.
 XXXI. possunt.
 XL. de pascha in qua re fallitur.
 XLVIII. Verocae..... CPano episcopo.
 (p. 125. r.) TITULI DECRETORUM PAPAE ZO-
 35 ZIMI NUMERO IV.
 TITULI DECRETORUM PAPAE BONIFATII
 NUMERO IIII.
 I. pelluntur.
 IV. Episcopo.
 40 TITULI DECRETORUM PAPAE CAELESTINI NU-
 MERO XXII.
 X. dimittit.
 XIII. sint.
 XXI. clericis ecclesiarum.
 45 XXII. non consequendus.

Ibid. p. 108.

2. in exitu.
 4. episcopus.
 10. necessitatem patientibus.
Ibid. p. 108-109.
 ... CONCILII CONGREGATI NUM. CXXXVIII.
 17. primatum.
 28. qui causa sua...
 in communionem.
 (om. NUMERO CV.)
p. 109-110-111.
 50. numero ordinatorum.
 57. catholici clerici.
 104. publicorum iudiciorum.
 105. subrepere.
 119. triennio
 124. (om. sibi.)
 134. Epistola ab omni concilio Africano.
 (p. 184.) (IDEM.)
 3. De Apostatis.
 INCIPIUNT TITULI etc.
Ibid. ut supra.
 3. Quod non debeant baptizari, nisi ab
 Episcopo consignati.
 10. non possint.
 13. clericus non sit.
 14. episcopus.
 21. et levitarum.
 30. non possint.
 31. possint.
 40. (om. in qua re fallitur).
 48. Beroeae... CPano Pontifice.
Ibid. p. 185.
 INCIPIUNT TITULI etc.
 INCIPIUNT TITULI etc.
 1. pellantur.
 4. Episcopus.
Ibid. p. 186.
 10. dimittat.
 13. sunt.
 21. (om. ecclesiarum).
 22. non sequendus.

CODEx NOVARIENSIS.

- (p. 125. v. et 126. r.) TITULI DECRETORUM PAPAE LEONIS NUM. XLVIII.
- VII. baptismum.
- X. baptizari(t).
- 5 XI. pentecostes ad baptizandos.
- XIII. Romam.
- XVI. prolapsi fuerint.
- XVII. nec repudiare.
- XXV. urgente periculo.
- 10 XXIX. se baptizatos sciunt.
- (p. 126. v.) TITULI DECRETORUM PAPAE HILARI.
- I. Sinodum habitum in basilica beatae mariae.
- 15 II. Adlocutio papae hylarii in eodem conventu.
- III. Epistola prima ascani vel universorum episcoporum ad hilarum papam.
- IV. Epistola secunda ascanii tarracensis provinciae.
- 20 V. Subscriptio episcoporum qui fuerunt in sinodo.
- VI. Praeceptum hilarii episcopi ad ascanium. de eadem causa.
- 25 TITULI DECRETORUM PAPAE SIMPLICII.
- I. Ne liceat illicitas fieri ordinationes.
- II. Simplicii ad equicium et severum de non presumendis illicitis ordinationibus.
- 30 TITULI DECRETORUM PAPAE FELICIS.
- I. Constitutio papae felix africanae provinciae de non rebaptizandis.
- (p. 127. r.) TITULI DECRETORUM PAPAE GELASII. NUMERO XXVIII.
- 35 V. nulla praedia.
- VI. nec subdiaconum.
- VIII. debeant.
- XII. virgines consecrentur.
- XV. nulla negocia.
- 40 XVI. promoveatur.
- XVIII. flagitiis.
- XXIII. adfixerunt.
- XXIV. instituta.
- (p. 127. v.) TITULI DECRETORUM PAPAE
- 45 ANASTASII NUM. VIII.

Ed. Justelli

Ibid. p. 186-187.

- (IDEM.)
7. *baptismus.*
10. *baptizavit.*
11. *Pentecoste ad baptizandum.*
13. *Romani.*
16. *detecti fuerint.*
17. *nec tamen repudiare.*
25. *urgente quocumque periculo.*
29. *se baptizatos agnoscunt.*
- [Sequentes TITULI DECRETORUM HILARII SIMPLICII ET FELICIS, desiderantur in Ed. Justelli et occurrunt apud Mansi.]

Ibid. p. 188.

- (IDEM.)
5. *nulla pretia.*
6. *vel subdiaconum.*
8. *debent.*
12. *virgines sacrae velentur.*
15. *nullas negotiationes.*
16. *provehatur.*
18. *criminibus.*
23. *praefixerunt.*
24. *statuta.*

Ibid. p. 189.

(IDEM.)

- TITULI¹ DECRETORUM SIMMACHI NUM. V.
 I. Suggestio fulgentii archidiaconi ecclesiae romanae de congregata synodo ex praecepto papae symmachi.
 5 II. Interlocutio papae symmachi ut episcopalis ambitus radicitus amputetur.
 III. Sententia synodi ut si quis papa superstitite pro romano pontificatu cuiquam quolibet modo favorem praestare
 10 convincitur loci sui ordine vel communione privetur.
 IV. Ut si papa morte praeventus non potuerit ante de sui successoris electione decernere is ordinetur antistes
 15 quem cunctus clerus aut certe pars maior elegerit.
 V. Ut si quis ambientes vel fautores ambientium coniuratoresque prodiderit non solum purgatus videatur esse si fuerit.
 20 particeps verum etiam remuneratio-
 ne dignissimus aestimetur.
 (p. 127. v.) ITEM TITULI EIUDEM CONCILII.²
 I. De prelocutione pape symmachi. quae synodi statuta conlaudans clericorum
 25 suorum culpae excessus. quod inter alia etiam propter constitutum illustris memoriae basilii a sua communione desciverint.
 II. Exemplar ipsius constituti synodo
 30 recensetur.
 III. Sententia ipsius synodi qua praefatum constitutum nullius esse momenti decernitur.
 IV. Ut nulli apostolicae sedis praesuli
 35 possessionem ecclesiae magnam vel parvam in perpetuum liceat alienare. vel commutationis obtentu ad cuiuslibet iura transvertere. et de domibus ecclesiasticis quae sunt in urbibus commutandis.
 40 V. Ut non liceat presbyteris urbis romae titularum suorum praedia. seu quidquid iuris eorum fuerit alienare commento. qui vero hoc agere temptaverit ordinis sui amissione plectatur.

VI. Ut qui petierit praedium ecclesiae et acceperit. aut quis presbyterorum necnon defensorum danti subscripserit anathemate feriatur.

VII. Ut si quis anathematis poenam parvi duxerit. etiam documento quo se putat ecclesiae praedium possidere frustetur. liceatque cuilibet ecclesiasticae personae vocem contradictionis afferre et cum fructibus praeteriti temporis eadem praedia alienata reposcere.

(p. 128. r.) TITULI DECRETORUM PAPAE HORMISDAE.

I. Epistola iustini augusti ad hormisdam.
 II. Exemplar precum.

III. Epistola hormisdae ad iustinum augustum.

IV. Item hormisdae ad archimandrites.
 TITULI DECRETORUM PAPAE GREGORII IUNIORIS.

I. Ut nullus audeat presbyteram ducere in conjugia.

II. Item de diacona.

III. Item monacha quam dei ancillam appellant.

IV. Item de commatre spiritali.

V. Item de fratris uxore.

VI. Item de nepta.

VII. Item de noverca aut nuru.

VIII. Item de consobrina.

IX. Item de propria cognatione vel quam cognatus habuit.

X. Ut viduum nemo furetur in uxorem.

XI. Item ut virginem nemo furet in uxorem.

XII. De aruspibus vel incantatoribus seu filacteriis.

XIII. De praeceptis ecclesiae observandum.

XIV. De adriano filio exilarati.

XV. De ephiphania diacona.

XVI Ut nullus audeat eis assensu tribuere.

XVII. De coma clericis relaxanda.

¹) TITULI. Desunt in Ed. Justelli sed occurrunt apud Mansi VIII. col. 229. — ²) CONCILII. Ti-

tuli isti nullibi reperiuntur, sed referuntur ad Synodum Romanam III apud Mansi VIII. p. 248. —

IV.*

- (p. 128. v.) Primus apostolica canon documenta ministrat.
 Nicenaeque secundus habet saluberrima dicta.
 Tertius ancyrana tenet moderamina vitae.
 Cultricemque sonat cordis neocesara quartus.
 Pontifices cangren quinto coluere boatu.
 Antiocham celebrat sextus sermonibus urbem.
 Septima felices sensit laudicia patres.
 Te quoque constantinopolis octavus honorat.
 Scribitur et nono ius calcedona coruscum.
 Eximia decimus dat conciliamina sardis.
 Extulit undecimus clara cartagine scripta.
 Ultimus angelicus te personat affrica sistro.

V.

(CANONUM APOSTOLORUM LECTIONES VARIAE.)

CODEX NOVARIENSIS.

- (p. 129-130.) INCIPI[UN]T CANONES APOSTO-
 LORUM.
 15 II. DE ORDINATIONE PRAESBYTERORUM ET
 DIACONORUM VEL (cum Gr.)
 III. NIHIL ALIQUID.
 VI. QUAM HABET... sed si (om. et.)
 20 VII. adsumat... deiciatur. (cum Gr.)
 X. audiunt. (cum P.)¹
 XIII. et qui susceptus est. (cum P.)
 XIV. ALIENA PARROECHIA. (cum P.)
 XV. ad aliam.
 25 XIX. vel filiam patris.
 XXVIII. aut inique agentes... volentem
 (cum P.)
 XXXI. saecularibus potestatibus... (cum
 Gr.) per ipsas.
 30 XXXII. QUI CONTEMPTO EPISCOPO... seorsum
 conventum collegerit... obsecrationem
 (cum P.)
 XXXIII. SEQUESTRAVERIT.
 XXXVI. episcopum (cum P.)
 35 XXXVII. oboedientium commodis.
 XXXIX. curas.
 XL. Sin autem... sint... dominicas... su-
 biciatur.

Ed. Just. apud Migne LXVII.(p.142-147.)

- REGULAE ECCLESIASTICAE SANCTORUM APO-
 STOLORUM PROLATAE PER CLEMENTEM EC-
 CLESIAE ROM. PONTIFICEM.
 2. *praesbyteri et diaconi et*
 3. *Nihil aliud.*
 6. *quam debet. Sed et si perseveraverit.*
 7. *adsumant... deiciantur.*
 10. *audientes.*
 13. *(om. est.)*
 14. *parrochia (om. aliena)*
 15. *ad alienam.*
 19. *vel filiam fratris.*
 28. *aut infideles inique agentes... no-*
lentes.
 31. *saeculi potestatibus... per ipsos.*
 32. *qui contra episcopum... seorsum*
collegerit... obtestationem.
 33. *sequestraverat.*
 36. *episcopo.*
 37. *obedientiam commodans.*
 39. *curam.*
 40. *Sint autem... (om. sin) dominicae...*
subiaceat.

*) Versus istos quorum auctorem ignoramus,
 nullibi, ne apud ipsum quidem eruditissimum

Maassenium invenire potuimus. — ¹) Sigla P indi-
 camus editionem Em. Pitra in op. cit. p. 13. —

CODEX NOVARIENSIS.

- XLI. (om. *si tamen indiget*)... et peregrinorum... et ipse... Lex etenim... sustollit. (cum Vat. apud P.)
 XLII. AUT PRAESBYTER AUT DIACONUS...
 5 deponatur.
 XLIII. etiam laicus. (cum P.)
 XLIV. NON DEBEAT.
 XLVI. Episcopum et... pars fidelium.
 XLVII. aut si pollutum. (cum P.)
 10 EXPLICIT CANONES APOSTOLORUM.

Ed. Migne p. 148-153.

41. *si tamen indiget... et ad peregrinorum... ipse (om. et)... Lex enim... sustulit.*
 42. *presbyter et diaconus... (om. aut)... damnatur.*
 43. *etiam laici.*
 44. *non debeant.*
 46. *Episcopum aut... pars fidei.*
 47. *aut pollutum.*

V.*

INCIPIT CONSTITUTIO ET FIDES NICENI CONCILII
 SUBDITIS CAPITULIS SUIS.

Facta¹ est autem haec synodus apud niceam bithiniae consulatu constantini augusti. et iulianii. XIII Kalendarum iuliarum qui est apud grecos XVIII^a dies
 15 mensis eorum. secundum alexandriam XXXI^a. Et placuit ut haec omnia mitterentur ad episcopum urbis rome silvestrum.² Credimus in unum deum patrem omnipotentem. omnium visibilium nec
 20 non et invisibilium factorem. et in unum dominum nostrum iesum christum filium dei. natum ex patre. unigenitum hoc est ex substantia patris. deum ex deo lumen ex lumine. deum verum ex
 25 deo vero. natum non creatum. omousion

hoc est eiusdem cum patre substantiae. per quem omnia facta sunt caelestia et terrena. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit et incarnatus est. et homo factus. Passus est et resurrexit tertia die. Ascendit in caelum venturus inde iudicare vivos et mortuos; et in spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt erat tempus quando non erat. et priusquam nasceretur non erat. et quia nullis subsistentibus facta est aut ex alia substantia vel essentia dicunt esse trepton. hoc est convertibilem aut mutabilem filium dei. hos anathematizat catholica et apostolica ecclesia.

INCIPIT PRAEFATIO SANCTISSIMI CONCILII.

Concilium sacrum venerandi culmina iuris.
 Condidit et nobis congrua frena dedit.
 Ut bene fundatus iusto moderamine possit.
 Intemerata gerens clericus ordo regi.
 30 Pontifices summi veterum praecepta sequentes.
 Planius hec monitis exposuere suis.
 Hinc fidei nostrae sepandit semita. et omnes
 Errorum dampnant docmata sancta vias.
 Quisquis dei famulus fuerit christique sacerdos.
 35 Hoc sale conditus dulcia mella fluit.

*) Documentum istud deest ab editione Migne et in nonnullis differt a superius edito. — ¹) *Facta*. In margine a coreva manu conscripta haec legantur:

Nicenum concilium sub Constantino imperatore et Silvestro papa. — ²) *Silvestrum*. In margine item notatur: *ex greco in latino verso sermone. —*

CODEx NOVARIENSIS

- (p. 133 - 133.) I. DE EUNUCHIS ET QUI SEIPPOS
 ABSCIDERUNT... audentque.
 II. EX GENTIBUS... instructi.... perdu-
 cerentur.... vel presbyteratum promo-
 5 verentur....
 VIII. CATHARON.... convenit confiteri.
 IX. SINE EXAMINATIONE... defendit ¹
 XI. praevaricati sunt. ²
 XII impleant.
 10 XVII. aut emiola ³
 XIX. de diaconibus ⁴... inter laicas.

Ed. Migne LXVII. (p. 148-151.)

(IDEM.)

- 1... vel audent.
 2. ex gentilibus... instructos... perdu-
 cerent... sunt etiam ad episcopatum,
 vel ad presbyteratum promoverent.
 8. cathari... convenit profiteri.
 9. sine examine... defendit
 11. praevaricati sunt.
 12. implebunt.
 17. aut emiola.
 19. de diaconis... inter laicos.

(p. 133. r.) EXPLICIT CANONES.

- E**t subscripserunt CCCXVIII. qui in
 eodem concilio convenerunt Osius
 episcopus civitatis cordobensis provin-
 15 tiae spaniae dixit Ita credo sicut supe-
 rius dictum est Victor et vincentius
 presbyteri urbis romae subscripserunt
 PROVINTIAE AEGYPTI
 Alexander. alexandriae magnae
 20 Alfogration. alfogranon
 Adamantius. cynon
 Albetius. baretu
 Philippus. parefyseus
 Potamon. heracleos
 25 Secundus ptomedos
 Dorotheos. pelusius
 Gaius. muethos
 Antiochus mempheos
 Tyberius thauthites
 30 PROVINTIAE THEBAIDAE
 Atthas. scedras
 Tyrannus anthinon
 Olosianus. licon
 PROVINTIAE LIBIAE
 35 Daches beronices
 Zophirus barces
 Sarapion antiphirgum
 Secundus tauchinbies

- Titus. paratonui
 PROVINTIAE PALESTINAE
 Macharius. metropolitanus
 Germanus neapolitanus
 Marinus. sebastenus
 Gaionus. caesariensis.
 Eusebius. gaderenus
 Sabinus. ascolunus
 Longinus necopolitanus
 Petrus. iamnias
 Macrinus. eleutheropolites
 Maximus maximianopolites
 Paulinus. Maximianopolites
 Ianuarius. Ierechunctos
 Heliodorus. zabulon
 Letius. liddon
 Silvanus. azotu
 Patrofilus. zabulon
 Asclepius. liddon
 Petrus. scythopolitanus
 Antiochus. gazes
 Selis. capitoliados
 PROVINTIAE PHENICIS
 Zenon. de tyro
 Eneas. ptolomedos
 Magnus. damascenus
 Theodorus. synodos

¹) defendit. Eadem manus superscripsit: con-
 40 tradidit. — ²) sunt. Ead. manus superaddit. a fi-
 de. — ³) emiola. In marg. haec glossa legitur
 manus coetivae: idest tantum et dimidium ut duo
 ad tres. — ⁴) diaconibus. Hic semel notare suffi-

ciat, hanc formulam pro diaconis etiam inferius
 pluries usitatam reperiri. — *) Subscriptions quae
 sequuntur desunt in praefata Editione, et optimas
 variantes lectiones a Mansi Ed. (II. p. 692-96)
 praeseferunt, quas tamen adnotare taeduit.

- Ellanicus. triipoleos
 Filocalus paneados
 Gregorius. berythu.
 Martinus palmiron
 5 Thadoneus. alassus
 Anatholius. emises
 PROVINTIAE ISAURIAEGILES
 Eustathius. antiocenus
 Zenovius. seleucias
 10 Theodorus laudiciensis
 Alfius. apamiae
 Bassianus. refaneon
 Filoxinus ieraspolitanus
 Piperius samosatenus
 15 Archelaus dolices
 Eufration baleneon
 Faladus. chorepiscopus (p. 133. v.)
 Zoilus. Zabalon
 Bassus zeugmatos
 20 Leoncius. Larissenus
 Eusthathius. arethusenus
 Manicius ephiphanius
 Paulus neocaesariensis
 Siricius cyrii
 25 Seleuchus corepiscopus
 Petrus gyndaron
 Pegasius ambacmianon
 Basonis gambulenus
 Geroncius. charisson
 30 PROVINTIAE ARABIAE
 Nichomachos. bostron.
 Gyrion. filadelfiae
 Gennadius. isbndon
 Severus sodymon
 35 Supatros. eristis bonitanias
 Severus dionisiados
 PROVINTIAE MESOPOTAMIAE
 Ethilaos. edesenus
 Iacobus pesthebios
 40 Antiochus. resenas
 Mareas. Macedononopolis
 PROVINTIAE PERSIDAE
 Iohannis. persidos
 PROVINTIAE CICILIAE
 45 Theodorus. tarsensis
 Alfion epiphanius
 Narcisos nerodiados
 Moyses castabalon

Nicesas flaviados
 Eudemon chorepiscopus
 Paulinus adanon
 Macedus manxiston
 Tarcundimatos egeon
 Esicius. Alexandria micreas
 Narcissus. Irenopolis

PROVINTIAE CAPPADOCIAE
 Leontius. cesariensis
 Eusicios. tyano
 Eufraon colonias
 Timotheus. circuistron
 Helpidios. cumanos
 Gorgonius chorepiscopus
 Stephanus chorepiscopus
 Eufronius chorepiscopus
 Rodon. chorepiscopus
 Theophanis. chorepiscopus

PROVINTIAE ARMENIAE MINORIS
 Eulogio sesbastiensis
 Ebthios. satalon

PROVINTIAE ARMENIAE MAIORIS
 Arsaphius sobmon
 Acrites. diospontu
 Euticianus. Amasias
 Helpidios. etesion
 Eraclios Zelon
 Helpidios cumanus

PROVINTIA POLOMONIACUM
 Longinus neocaesariensis
 Dominus. trapeiunctos
 Stratofilos. pitunthos

PROVINTIAE PLAFOGONIAE
 Filadelfius propeiupolis
 Petronius. ionopolis
 Epsychius. amastridos

GALATIAE
 Pancarios. et marcus ancyrani
 Diciasus tesas
 Erechoreos plamatron
 Gorgonios cyron
 Filatelfias. iuliapolis

PROVINTIAE ASIAE
 Theonias cizicensis
 Manefantos. efesenus
 Orion isliu
 Euthicias. isfornis
 Mitres spapton

- Marinos. elivellespentes
Paulus. aeneas
LIDGIAS
Arthemidorus. sardeon
5 Soron thiathiron
Thomasios filadelfias
Poleon. bareos
Agogios tripolitanos
Florentinus. anquiras
10 Marcus. Standum
PROVINTIAE FRIGIAE
Numechius. laodicensis
Flaccus. sandu
Procopius synodo
15 Pisticus azanon
Athenodorus. dorileu
Paulus apamenus
Eugenius eucharpias
Flaccus. hieropolitanus
20 PROVINTIAE PISIDIAS. VIII.
Eulalius iconio
Thelemachos. adrianopolitanus.
Euthicios seleucias
Stranios sinenon
25 Tarsicios. apamenus
Patricios amplades
Polycarpus metropolitanus
Acumedios. panon.
Araclios bareos
30 (p. 135. r.) PROVINTIAE LICIAS. I.
Eudemos. patharon
PROVINTIAE PAMPHILIA. VII
Callidicus Pergis
Euresius termissus
35 Theuxius. siarbon
Domnus aspendu
Quintianus seleucias
Patricius. maximianopolitanus
Afrodisius magidon
40 PROVINTIAE NESON. IIII
Eufrosinus. rodu
Melifron cho
Stradedius. lemnu
Alpadorus. coreyras
45 PROVINTIAE ISAVIRIAE. IIII
Eusebius. antiochenus
Emmonius. afrodisios
Lotodios. cybiration
Eusebius. miantum
PROVINTIAE. XVIII
Stephanus. barothon
Atheneos. curpissu
Edesius. claudinopoli
Agapios. seleucia
Silvanus. metropolitanus
Faustus. panemostichus
Antoninus. antiochenus
Nestor. siedron
Esicios. chorepiscopus
Theodorus. usagados
Cyrillus. smannandros
Theodorus. corepiscopus
Anatholius. corepiscopus
Paulus larinensis
Quintus. corepiscopus
Tiberius. slystron
Aquilus. chorepiscopus
Eusebius. parrichiae isauriae
CYPRI
Cyrillus. paphu
Selanus. selanon
BITHINIA. XI
Eusebius. nichomedias
Theogenius. nicheas
Maris. calchedonensis
Cyrillus. chiur
Esicius. pruses
Gorgonius. apolloniados
Georgius. rusiados
Evethios. adrianopolitanus
Tephanis. corepiscopus
Rufios. caesariensis
Eulalius. corepiscopus
EUROPIS
Pedereos. eraclias
DACIAS
Protegenes. sardicensis
Marcus. metropolitanus
Cyclianos. metropolitanus
Alexandros. thesalonicenses
Dacus. macedoniae
Pistus. athenensis

*) VIII. Numerus iste, et alii sequentes summam subscriptionum singularum Provinciarum indicant.

Marcus boias
Stradedios efestias
Claudianus thetalias
Budion. stribon
5 Domnus. metropolitano

Nicheus duxias
Theophilus. guthias
Camdos. Bosforon;
EXPLICIT NICAENUM CONCILIUM.

VI.

(EX CONCILIO ANCYRANO.)

CODEX NOVARIENSIS.

(p. 135. v.) INCIPIUNT REGULAE ANCIRANI CONCILII.

- 10 I. nec ante parantes (cum P.)... alloqui
populum (cum P.)
II. postea vero luctati sunt honorem (P.
in posterum vero reluctati.)
V. negligenter neque conversi.
15 VII. duobus autem aliis.
XV. In communione suscipiantur.

(p. 137. r.) ET SUBSCRIPSERUNT XVIII. EPISCOPI QUI IN EODEM
CONCILIO CONVENERUNT.

- Vitalis. antiochenus
20 Marcellus. anquirianus
Atricolus. caesariensis
Lupus. de tarso
Basilius. ammensis
Filadelfius. eliopolitanus
25 Fustolus. nicomedensis
Heraclius. Zelonensis
Petrus. iconensis

Ed. Migne col. 152-155.

(om. incipiunt.)

21. nec ante parentes... (om. populum.)
22. (om. postea vero luctati sunt) hono-
rem.
25. negligentes neque conversi sunt.
27. duobus autem annis.
35. in communione suscipiantur.

Nunechinus. laudicensis
Sergianus. anthiocensis
Epidarius. Pisidiensis
Narcissus. pergensis
Leontius. nerodianensis
Longinus. dicationensis
Amflion. Alfius
Selaos. Germanus
EXPLIUNT CANONES CONCILII ANCYRANI

VII.

(EX CONCILIO NEOCAESARIENSI.)

CODEX NOVARIENSIS

- 30 INCIPIUNT CANONES CONCILII NEOCAESA-
RIENSIS (p. 137. v.)

- Incipiunt regulae prolatae in synodo
neocaesariensi numero. XIII. Et hae
regulae post eas quidem probantur es-
35 se. quae apud ancyram vel caesaream
expositae sunt sed nicenis anteriores
repperiuntur
II. huius communionis.
V. et in ordine (P. et ordinem)... et non.
40 XII. Quia non.
XIII. honorantur.

Ed. Migne col. 155-157.

REGULAE PROLATAE IN SYNODO NEOCAE-
SARIENSI XIV.

Et hae regulae post eas quidem pro-
bantur esse, quae apud Ancyram expo-
sita sunt, sed Nicaenis anteriores re-
periuntur.

46. huius conjunctionis.
49. et in ordinem... ut non...
56. quod non.
57. honorentur.

*) Hic sub rasura apparent vestigia litterarum ru-
bro minio exaratarum, quae tamen legi nequeunt. —

1) ET SUBSCRIPSERUNT. Subscriptiones istae quae
desunt in Ed. habentur apud Mansi II. col. 534.

CONVENERUNT¹ AUTEM IN UNUM SANCTI
ET VENERABILES EPISCOPI IN URBEM CAESAREAM.

Idest Vitalis Salaminus	Herecius
Germanus redus	Lupus
5 Gregorius, dicasius	Valentinus
Alfius	Gerontius
Eraclius	Narcissus
Basilius	Longinus
Leontius	Sanctus, et ceteri qui statuerunt superius scripta
10 Amflion	
Stefanus	

VIII.

(EX CONCILIO CANGRENSI.)

CODEX NOVARIENSIS.

- (p. 138. v.) INCIPIT SYNODUS CANGRENSIS.
15 PRAEFATIO.²
Dominis honorabilibus consacerdotibus
in armenia constitutis episcopi[s] quorum nomina subterius sunt scripta et
convenerunt in cangrense concilium in
20 domino salutem. Quoniam convenit sancta etc.
(p. 139. r.) INCIPIUNT REGULAE CANGRENSIS QUAE POST NICENUM CONCILIUM
EXPOSITAE SUNT NUMERO XX.
25 VII. mancipare vel dare.
X. RISUI DEPUTANT.
XIV. execrata (cum P.)

Ed. Migne Ibid. p. 158.

(om. Praefationem istam seu Epistolam Synodi Cangrensis.)

REGULAE CANGRENSIS XX. QUAE etc.

65. accipere vel dare.
69. RISU DEPUTANT.
72. execrans.

(p. 139. v.) ET SUBSCRIPSERUNT.³

Elianus, proheresetis	Bithinicus
30 Eusebius	Pappus
Eraclius	Filetus
Balius	Bassianus
Broerius	Osius
Eugenius	Eulalius
35 Gregorius	Olympius
Ypatius	EXPLICIT REGULAE CANGRENSIS CONCILII.
Bassus	

¹) CONVENERUNT. Cf. subscriptiones apud Mansi II. col. 548. — ²) PRAEFATIO. Est eadem illa Epistola quam in praecedenti Collectione (p. 177) edidimus. Nullas lectiones variantes novae lucis

dignas deprehendimus. Attamen deest posterior Epistolae pars, nempe a verbis *Haec autem*, usque ad finem. — ³) ET SUBSCRIPSERUNT. Cf. nomina apud Mansi ibid. col. 1012. —

IX.

(EX CONCILIO ANTIOCHENO*)

CODEX NOVARIENSIS

(p. 140. r.) INCIPIT REGULAE ANTIOCHENI CONCILII
REGULAE EXPOSITAE APUD ANTIOCIAM
5 IN ENCAENIIS NUM. XXV.

III. deinde.

V. sequestraverit... constituerit... hic dampnatus... persistit.

VIII. sub eius est potestate.

10 XII. penitus expectare.

XIV. iudicatur... estimatur propter huius ambiguitatis absolutiones... alios episcopos.

XV. iudicari¹

15 XVI. etsi.²

XX. quibus metropolitana iura videntur esse commissa.

XXIII. ecclesiae... ita ut cognoscant... qui ad eum pertinent.³

Ed. Migne *ibid.* p. 150.

REGULAE EXPOSITAE APUD ANTIOCIAM IN ENCAENIIS XXV.

81. *dein.*

83. *sequestravit... constituit... hic dampnetur... persistat.*

87. *sub ejus est civitate.*

90. *penitus opperiri.*

92. *iudicetur... (om. estimatur) pro totius ambiguitatis absolutione... alios (om. episcopos.)*

93. *iudicari.*

94. *etsi.*

98. *quibus a metropolitana videntur esse iura commissa.*

102. *ad ecclesiam... ita ut agnoscant.*

20 (p. 142. r.) ET SUBSCRIPSERUNT. XXX. EPISCOPI QUI IN EODEM CONCILIO CONVENERUNT.*

Eusebius palestinensis
Theodotus. mesopotamiensis
Theodorus isauriensis

25 Anthiocus finicensis
Agapius arabiensis
Alfius ciliciensis
Narcisus quiles syriae
Nicetas

30 (p. 140. r.) Anatholius

Paulus
Tercundimantus
Siricus
Bassus

35 Archelaus

Petrus
Alexander

Mocimus
Moyses
Eusichius
Aetherius
Macedonius
Iacobus
Petrus
Agapius
Quirion
Magnus
Theodorus
Enius
Manicus
Theodosius

EXPLICIT TEXTUS⁴ CANONUM CONCILII ANTIOCHENI.

¹) *iudicari.* Eadem manus superposuit, oportet.

— ²) *etsi.* Eadem manus adnotavit *pro etiam.* —

³) *pertinent.* Coeva manus hanc superposuit glossam: *propinqui episcopi.* — ⁴) CONVENERUNT.

Cf. nomina quae sequuntur apud Mansi II. col. 1307. — ⁴) *Textus.* Vox hujusmodi Dionysio familiaris videtur, tametsi et in aliis versionibus occurrat. —

X.

(EX CONCILIO LAODICENSI.)

CODEX NOVARIENSIS

INCIPIT TEXTUS CANONUM CONCILII LAODICENSIS EXPOSITI APUD LAODICIAM PHRIGIAE NUM. LVIII.

(p. 142. v.) Sancta¹ synodus quae apud laodiciam phrigiae pacatianae convenit ex diversis regionibus asiae. definitiones exposuit ecclesiasticas quae subter annexe sunt.

VII. aut tessere... decadis.

X. COPULAM IUNGUNT.

XV. pulpitem ascendere.

15 XVIII. pacem sibi tribuent.

XX. DIACONI DEBEANT²... a subsequentibus.

XXI a DIACONIS. .... in diacono...

XXVIII. in dominicis

XXXIV. alienati a Deo.

20 LIV. NON LICERE CLERICIS LUDICRIS SPECTACULIS INTERESSE.

Non oportet ministros altaris vel quolibet clericos spectaculis aliquibus quae aut in nuptiis. aut in (s)cenis exhibentur interesse. sed antequam musici themelici ingrediantur surgere eos de convivio et abire debere.⁴

LV. aut clericos cum meretricibus.

LVII. in villis.

30 LVIII. praeter canonicos (at sub rasura, canonem.)

EXPLICIT CANONES CONCILII LAODICENSIS.

Ed. Migne p. 165-170.)

REGULAE APUD LAODICIAM EXPOSITAE N. LIX.

(IDEM.)

110. aut Tessarescaedecatis. (P. Tessarescedecatis.)

110. COPULA JUNGUNTUR.

119. pulpitem consendere (cum P.)

122. (om. pacem.)

123. debent... ab obsequentibus... (cum P.)

124. a DIACONICO... in diaconico. (cum P.)

131. in domiciliis divinis (cum P.)

137. alieni a Deo (cum P.)

157. NON LICERE CLERICIS LUDICRIS SPECTACULIS INTERESSE.

Quod non oporteat sacerdotes aut clericos quibuscumque spectaculis, in caenis, aut in nuptiis, interesse; sed antequam thymelici ingrediantur, exurgere eos convenit, atque inde discedere.

158. aut clericos (om. cum meretricibus.)

160. in villulis.

162. praeter canonem

XI.

(EX CONCILIO CONSTANTINOPOLITANO.)

CODEX NOVARIENSIS.

35 (p. 145. r.) INCIPIT REGULAE CONSTANTINOPOLITANE SUB THEODOSIO PISSIMO IMPERATORE APUD CONSTANTINOPOLIM. EXPOSITI SUNT CANONES NUM. IIII. (Lege. III.)

40 Hae definitiones expositae sunt ab episcopis centum quinquaginta qui in

Ed. Migne ibid. p. 170-172.

(IDEM OMISSE INCIPIT.)

(IDEM.)

¹) In marg. haec adnotantur: *Idest, qui XVIII. luna pasca cum iudeis contendunt hereses.* — ²) *debent.* Ead. manus superscripsit: *et diaconis.* — ³) *a*

subsequentibus. At sub rasura, *ab obsequentibus.* — ⁴) *debere.* Hujus Canonis versio non est dionysiana, sed aut isidoriana, aut Collectionis Quesnellianae.

CODEX NOVARIENSIS.

Ed. Migne col. 170-172.

idipsum apud Constantinopolim con-
verunt quando beatus nectarius episco-
pus est ordinatus.¹

I. STATUTA SUNT.

163. CONSTITUTA SUNT.

5   EXPOSITIO² FIDELI CL SANCTORUM QUI CONSTANTINOPOLIM
CONGREGATI SUNT.

Credimus in unum deum patrem om-
nipotentem factorem caeli et terrae
visibilium omnium. et invisibilium. Et
10 in unum dominum iesum christum filium
dei. natum ex patre ante omnia saecula.
deum verum de deo vero. natum non
factum consubstantialem patri per quem
omnia facta sunt. Qui propter nos ho-
15 mines et salutem nostram descendit. et
incarnatus est de spiritu sancto ex ma-
ria virgine. et inhumanatus est. Et cru-
cifixus est pro nobis sub pontio pilato.
et sepultus est. et resurrexit tertia die.
20 Ascendit in caelos sedet ad dexteram
patris. iterum venturus est cum gloria
iudicare vivos et mortuos. cuius regni
non erit finis. Et in spiritum sanctum
dominum. et vivificantem et ex patre
25 procedentem cum patre et filio adorand-
um. et glorificandum: Qui locutus est
per sanctos prophetas. In unam sanctam
catholicam. et apostolicam ecclesiam.
Confitemur³ unum baptisma in remissio-
30 nem peccatorum. expectamus resurre-
ctionem mortuorum. et vitam futuri sae-
culi. amen.

(pag. 145. v.) ET SUBSCRIPSERUNT CL
EPISCOPI QUI IN EODEM CONCILIO CONVE-
35 NERUNT. NECTARIUS CONSTANTINOPOLI-
TANUS.

PROVINTIAE AEGYPTI.

Timotheus. alexandrinus.
Quirillus hierosolimitanus.
40 Gelasius. caesariensis.
Macer. hiericunctus.
Dionisius. diospolitani.
Priscianus. sevastensis.

Saturninus. squitopolitanus.
Rufus. nicopolitanus.
Auxentius. ascalonitanus.
Elianus. iamnesis.

PROVINTIAE PHOENICAE.

Zenon. tiro.
Paulus. sydoniensis.
Nestabus. ptolomaidensis.
Philippus. damascensis.
Barachus. paneadensis.
Timotheus. beritius.
Dorotheus. oxyrinceta.
Basilides. biblensis.
Mocimus. aradensis.
Alexandrus. arcundensis.

PROVINTIAE SYRIAE QUILAE.

Melicius. anthiocensis.
Pegafius. laodicensis.
Acatus. beryensis.
Iohannes. apamiensis.
Bizus. seleucensis.
Eusebius. ephiphaniensis.
Marcianus. seleucobelitanus.
Parofilus. arisensis.
Severus. partensis.
Flavianus. et helpidius. presbyteri chal-
cidensis.

Eusebius. calcidensis.

PROVINTIAE PALESTINAE.

Domninus. gabaliensis.
Basilius. refanensis.

PROVINTIAE ARABIAE.

Agapius. et bagadius.

PROVINTIAE BOSTRON.

Helpidius. dionisiensis.
Uranus. adradensis.
Chilon. constantiensis.

¹) In margine legitur: INCIPIT SYNODUS CON-
STANTINOPOLITANA. — ²) EXPOSITIO. Sequentia de-

sunt in Ed. sed Cf. apud Mansi III. col. 567-572.

— ³) Confitemur. Sub rasura sequitur, in. —

- Severus. neapolitanus¹
 PROVINTIAE OSDROHEAE¹
 Eulogius. edesensis¹
 Vitus. carronensis¹
 5 Abramius. batnonensis.
 PROVINTIAE MESOPOTAMIAE¹
 Maras. amidensis¹
 Batthes. constantinianensis¹
 (p. 146. r.) Iobianus. aemarensis¹
 10 PROVINTIAE AUGUSTO EUFRASIAE¹
 Theodotus. hieropolitanus¹
 Anthiocus. samosatensis¹
 Isydorus. cyrensis¹
 Iobinus. perrensis¹
 15 Maris. dolicensis¹
 PROVINTIAE CILIAE¹
 Diodorus. tarsensis¹
 Quiriacus. adanensis¹
 Esichius. ephiphanienensis¹
 20 Germanus. coricensis¹
 Aerius. zephirensis¹
 Philomusus. pempeiopolitanus.
 Olympius. pomsuentias.
 Filomoses. Alexandrinus¹
 25 Per alipium. presbyter cappadociae¹
 Elladius. caesariensis¹
 Gregorius. Nisensis¹
 Eferius. tranensis¹
 Bosporius. coloniensis.
 30 Olypius. parnassensis¹
 Gregorius. nazazensis¹
 PROVINTIAE ARMENIAE MINORIS¹
 Otreius. melitinensis¹
 Otreius. arabissensis¹
 35 PROVINTIAE ISAUARIAE¹
 Symposius. Seleucensis¹
 Montanus. claudianopolitanus¹
 Per paulum. presbyterum¹
 Filotheus. irenopolitanus¹
 40 Ypsistius. filadelfius¹
 Musonius. celendoritanus¹
 Marinus. dasidandensis¹
 Theodosius. anthiocenus¹
 Artemius. titiopolitanus¹
 45 Neon. selinuntinensis¹
 Montanus. diocaesariensis¹
 Eusebius. olbitensis¹
 PROVINTIAE CYPURUM.
 Iulius. pafensis¹
 Thopomphe. trimithinensis.
 Tichon. tamessensis¹
 Mnemius. citiensis¹
 PROVINTIAE PAMPHILIAE¹
 Troilus. geonensis¹
 Gaeus. lyrbensis¹
 Longinus. colymbranensis¹
 Esichius. cotemensis¹
 Tuesianus. cassonensis¹
 Mydus. panemunensis.
 Heracledis. tichensis.
 Theodolus. sialuu
 Pammenius. ariassensis¹
 PROVINTIAE LUCANIAE²
 Amphilocius. iconiensis¹
 Cyrillus. umanadensis¹
 Aristofanis. soroparensis¹
 Paulus. lustrensis¹
 Inzus. coriensis.
 Darius. mystiensis¹
 Leontius. pergensis¹
 Theodosius. hydensis¹
 Eustratius. canonensis¹
 Dafnus. deruensis¹
 Eugenius. pasalonensis¹
 Illuarius. isauronensis¹
 Severus. ampladonensis¹
 PROVINTIAE PISIDIAE¹
 Optimus. anthiocenus¹
 Thesmystius. adrianopolitanus¹
 Attalus. prostranensis.
 Ananius. adadonensis.
 Faustus. limenensis¹
 Ioninus. salagassensis¹
 Callinicus. poemandrensis¹
 Eustathius. metropolitans¹
 Patricius. Paralagensis¹
 Lucius. neapolitanus¹
 Longianus. sozopolitanus¹
 Per isimplicium. presbyterum¹
 Tyrannus. presbyter ammorri. II.
 Auxanon presbyter apamia¹
 Elladius presbyter cananon.

¹) CILIAE. Lege, Ciliciae. — ²) Lucaniae. Lege, Licaoniae.

- Theosebius. filomiliensis
 Per bassum presbyterum luciae.¹
 Tatianus. myrrensis
 Pionius. chomathensis
 5 Eudemus. patarensis
 Patricius. enoandensis
 Lupicinus. dymirensis
 Ma. cedon. xandulensis
 Romanus. bibonensis
 10 Theoantinus. araxunensis
 PROVINTIAE FRIGIAE SALUTARIS
 Vitus. abrimnensis
 Auxanianus. eucarpiensis
 15 PROVINTIAE FRIGIAE PACATIANAE
 Nectarius. appianensis
 Theodorus. eumeniensis
 Per profuturum presbyterum caesariae
 20 Eudocius afrodisiensis
 Leontius. cybirensis

PROVINTIAE BITHINIAE
 Eufrasius. nicomediensis
 Dorotheus. nichenus
 Olympius. neocaesariensis
 (p. 141. v.) Theodolus. calchedonensis
 Eustathius. prosenenensis
 PROVINTIAE PONTI AMASIAE
 Pansofius. ibirensis
 PROVINTIAE MISIAE
 Martyrius. martianopolitanus
 PROVINTIAE SEUTHIAE
 Gerontius. tomenensis
 Eutheries. tersonitanus
 Sebastianus. ancialensis
 PROVINTIAE SPANIAE
 Agrius. inimotinensis
 PROVINTIAE PONTI POLEMONIACI
 Alterius. per cilum lectorem
 EXPLICIT CANONES CONCILII CONSTANTINOPOLITANI

XII.

(EX CONCILIO CHALCEDONENSI.)

CODEX NOVARIENSIS.

- INCIPIT REGULAE ECCLESIASTICAE PRO-
 25 MULGATAE A CHALCEDONENSI SANCTO
 CONCILIO. NUMERO XXVII.¹
 III. sumentes.
 IV. instituere temptantes... vel oratorii.
 VIII. ptochis²... desiliant.
 30 X. CLERICO.
 XI. propter hoc.
 XII. convaluerunt.
 XVII. vel in possessionibus.
 XIX. indigent... in unamquamque provin-
 35 vintiam.
 XXIII. Venit.
 XXV. placuit sanctae synodo.
 XXVI. ykonomos.³
 EXPLICIT TEXTUS CHALCEDONENSIS CON-
 40 CILII.⁴

Ed. Migne p. 171-175.

(om. INCIPIT . . . . . NUM. XXVIII.)

3. assumentes.
 4. instruere tentantes... vel orationis.
 8. ptochis... dissiliant.
 10. CLERICUM.
 11. propter quod.
 12. convolarunt.
 17. vel possessiones.
 19. indigeant... in unaquaque provin-
 23. Pervenit.
 25. placuit synodo. (om. sanctae.)
 26. oekonomos.

¹) *Luciae. Lego. Provinciae Luciae.* — ²) In margine eadem manus haec adnotavit. CONCILIIUM CHALCEDONENSE sub papa leone sub imperatore valentiniano et marciano et imperatrice pul-

cheria. — ³) *ptochis.* Eadem manus superaddit. idest pauperibus. — ⁴) In marg. eadem manus haec adnotavit: ikos graece latine domus. nomos ordo inde ikonomus ordinator domus.

(p. 149. v.) INCIPIT CONSTITUTIO ET FIDES EIUSDEM CONCILII.*

A etius archidiaconus constantinopolis
novae romae legit; Sancta et magna
universalis synodus. quae secundum
gratiam dei et sanctiones piissimorum
5 christianorumque imperatorum valen-
tiniani. et marciiani augustorum congre-
gata apud calchedonam metropolim bi-
thiniae provinciae. in martyrio sanctae
martyris euphymiae. statuit subter an-
10 nexa; Dominus et salvator christus no-
tiam fidei confirmandis discipulis suis. ait.
Pacem meam do vobis pacem (p. 142. r.)
meam relinquo vobis. ne ullus a proxi-
mo suo dissonet in doctrina pietatis.
15 sed aequaliter praedicationem veritatis
ostendat; Sed quoniam non quiescit ne-
quissimus zizania sationibus pietatis in-
spargere. novi aliquid contra veritatem
semper inveniens. ob hoc frequenter
20 dominus noster providens humano ge-
neri piissimum et fidelissimum princi-
pem ad zelum fidei suscitavit. et un-
dique sacerdotii principes convocavit.
quatenus gratia. .... domini nostri
25 christi operante ab ovilibus christi pe-
stem mendacii summovertet; Quod qui-
dem fecimus communi decreto. dogmata
fugantes erroris. et integram patrum
renovavimus fidem trecentorum decem
30 et octo symbolum omnibus praedicantes.
Et tamquam propinquos pietatis huius
consensum recipientes patres ascripsi-
mus. qui postea apud magnam constanti-
nopolim convenerunt centum quinquaginta.
35 quoniam et ipsi eandem fidem
subsignaverunt; Decernimus statui ordi-
nem. et formas fidei reservantes. nos quo-
que quae apud ephesum olim facta est
sanctam synodum; Cuius praesides fue-

runt sanctae memoriae caelestinus ro-
mane urbis antistes. et cyrillos alexan-
drinae ecclesiae; Praefulgere quidem rec-
tae et immaculatae fidei expositionem
trecentorum decem et octo sanctorum.
et beatissimorum patrum. apud niceam
sub pia recordationis constantino prin-
cipe congregatorum; Obtinere autem
etiam centum quinquaginta sanctorum
patrum apud constantinopolim constitu-
ta. ad interimendas quidem quae tunc
emerserant hereses; Sufficeret quidem
ad plenitudinem cognoscendam pietatis¹
et confirmationem. prudens hoc et salu-
tare per dei gratiam symbolum. de patre
autem et filio. spiritu sancto plenitudi-
nem docet. et domini inhumanationem
fideliter accipientibus repraesentat; Sed
quoniam ledere praedicationem veritatis
conantes. propriis heresibus novas voces
proferunt. hi quidem ministerium do-
mini propter nos divinae dispensationis
audentes corrumpere. et matris dei vir-
ginis appellationem recusant; Alii vero
confusionem permixtionemque introdu-
cunt. et unam naturam carnis. et deita-
tis stulte confingunt; Passibilem unige-
niti divinam esse naturam. confusionem
portentose² dicentes. ob hoc illis om-
nem³ contra fidem volens claudere. prae-
sens nunc sancta et magna atque uni-
versatis synodus praedicationis huius⁴
ab initio inconcussam docens. constituit
prae ceteris trecentorum decem et octo
sanctorum patrum fidem manere inle-
sam; Et propter illos qui adversum san-
ctum spiritum pugnant. machomenos.⁵
posterioribus temporibus a patribus
apud⁶ constantinopolim; CL. congrega-

* In margine haec adnotantur ab eadem manu:
*Calchedonensis synodus facta est sub imperatori-
bus valentiniano et marciano et sub papa leone.*
Quae vero sequuntur desunt in Ed. Migne. Quoad
priorem partem hujus Constitutionis, confer *Cal-
chedonensis fidei Expositionem* a nobis superius
(p. 137.) relatum. Quoad posteriorem vero partem

(semper a verbo, *Sufficeret* usque ad finem) textum
contulimus cum Editione IV. apud Mansi VII col.
752. — ¹) *pietatis*. Male Ed. pietati. — ²) *porten-
tuose*. Ed. portentosa. — ³) *omnem*. Ed. add. adi-
tum. — ⁴) *hujus*. Ed. praedicatione hanc. — ⁵) *ma-
chomenos*. Ed. Macedonianos. — ⁶) *apud*. Ed. ad.

tis de essentia spiritus corroborat traditam disciplinam. quam illi omnibus notam fecerunt. non quasi deesset aliquid praecedentibus inferentes. sed de
 5 sancto spiritu suam sententiam promulgantes. adversum eos qui veritatem ipsius¹ laedere temptaverunt. scripturarum testimoniis roborantes. At vero propter illos qui mysterium dispensa-
 10 tionis violare conantur. et purum hominem esse. qui ex sancta virgine maria natus est. inpudentius delirantes. epistolas beati cyrilli alexandrinae ecclesiae praesulis. synodicas² litteras ad ne-
 15 storium. et³ alios per orientem acceptissimas habet. ad convincendas nestorii blasphemias. et ad interpretationem autem amoris⁴ salutaris symboli qui nos-
 20 se desiderant. Quibus etiam epistolam magnae et senioris urbis praesulis beatissimi et⁵ sancti episcopi leonis. quae scripta est ad sanctae memoriae
 25 (p. 142. v.) archiepiscopum flavianum. et ad sensus pessimos eutycis auferendos. quippe magni illius petri confessionibus congruentem. et quandam colum-
 30 nam nubis⁶ adversum prava dogmata iure coniunctam ad confirmationem recti dogmatis. Hos enim qui in universa-
 35 litatem filiorum dispensationem⁷ convellere mysterium nituntur praecepit.⁸ et illos qui passibilem deitatem unigeniti ausi sunt dicere sacerdotali numero summoveri. Et his qui in duabus na-
 40 turis christi permixtionem aut confusionem dici aestimant repugnandum. vel eos qui caelestem aut alterius esse substantiae carnem quae illi est adsumpta de nobis. formam dei negantes abi-
 45 cit.⁹ Et qui duas quidem ante unionem naturas domini fabulantur unam vero post unionem confingunt. anathemati-

zat. Sequentes igitur sanctos patres unum eundemque confiteri filium et dominum nostrum iesum christum consona voce omnes docemus eundem perfectum in deitate. deum vere et hominem vere eundem ex anima rationabili¹⁰ et corpore. coessentiali patri secundum humanitatem. per omnia nobis similem absque peccato. Ante saecula quidem de patre genitum. secundum deitatem in novissimis autem diebus eundem propter salutem nostram ex maria virgine theotocon¹¹ secundum humanitatem unum eundemque¹² christum filium dominum unigenitum in duabus naturis inconfuse immutabiliter agnoscendum nusquam subblata essentia naturarum propter unionem magisque salva proprietate utriusque naturae et in unam personam atque existentiam concurrentem¹³. Non in duas personas partitum atque divisum neque disiunctum. sed unum. et eundem filium unigenitum dei¹⁴ verbum iesum christum. sicut ante prophetas de eo. et ipse nos iesus christus erudit. et patrum nobis symbolum tradidit. His igitur cum omni undique veritate diligentia et sollicitudine a nobis definitis. statuit sancta et universalis synodus. alteram fidem nulli licere proferre aut conscribere. [aut componere] aut sentire aut docere aliter. Eos autem qui ausi sunt componere fidem alteram. aut proferre aut docere aut¹⁵ tradere alterum symbolum volentibus¹⁶ vel converti. vel ex gentilibus ad cognitionem veritatis venire. vel ex iudeis vel heresi quacunque hos si episcopi fuerint aut clerici. alienos esse episcopos ab episcopatu. et clericos a clero. si vero monachi aut laici fuerint anathematizari.¹⁷

¹) *ipsius*, deest in Ed. — ²) *synodicas*. Ed. add. utique. — ³) *et*, deest in Ed. — ⁴) *interpretationem autem amoris*. Lege cum Ed. interpretationem sinceriorum. — ⁵) *et*. deest in Ed. — ⁶) *nubis*. Lege cum Ed. nobis. — ⁷) *dispensationem*. Ed. His enim qui in dualitate filiorum dispensationis. — ⁸) *praecepit*.

Ed. praecepit. — ⁹) *abicit*. Ed. formam servi abjicit. — ¹⁰) *rationabili*. Ed. rationali. — ¹¹) *theotocon*. Ed. theotoco. — ¹²) *eundemque*. Ed. eundem. — ¹³) *concurrentem*. Ed. concurrente. — ¹⁴) *dei*. Ed. Deum. — ¹⁵) *aut*. Ed. male, ut. — ¹⁶) *volentibus*. Ed. volenti. — ¹⁷) *anathematizari*. Lege, anathematizari.

ET SUBSCRIPSERUNT UNIVERSI EPISCOPI

Paschasinus episcopus vicarius domini
mei beatissimi atque apostolici uni-
versalis ecclesiae papae leonis urbis ro-
mae synodo praesidens statui consensi.
et subscripsi.

Luculensis episcopus civitatis ecclesiae
Lausculanae vicarius domini mei bea-
tissimi et apostolici viri ' universalis ec-
clesiae papae urbis romae leonis in sy-
nodo grece lecta subscripsi.

Bonifacius presbyter sancte ecclesiae
Romane statui et subscripsi.
Leontius. romanus

15 Anatholius constantinopolitanus.

PROVINTIAE TRACHIAE III.

Quiriacus eracliensis pelusianus

Romanus eudoxopolitanus

Lucianus. byres.

20 PROVINTIAE TRACHIAE ALTERIUS.

Frontion. philippulitanus.

Sebastianus berys.

Epictetus berois.

(p. 150, r.) PROVINTIAE DIOCLETIANO-

25 POMLI ' RODOPIS.

Basilus trianopolitanus.

Docimasius. Marodianus.

Caereneus maximianopolitanus.

Marius enuntos.

30 PROVINTIAE EMINONTU.

Iobianus. demectur.

PROVINCIAE ILLIRII VII.

Anasthasius. thessalonicensis.

Per quintillum. episcopum eracliensis.

35 Sozon. philippensis.

Dardanius. barlaa.

Maximinus serriensis.

Nicolaus. strobienis.

Aonopatus. thassutanus.

40 Eusebius. douerutanus.

PROVINTIAE ELLADIE VIII.

Petrus. corintu.

Nicetas magarensis.

Iohannes. diocesariensis.

45 Ofelimus getear.

Athanasius. opontumensus.

Irenicus naupactuvensis.

Domnus. plateonensis.

Onesimus algusanos.

PROVINTIAE QUIRIAE³ PRIMAE. VIII.

Maximus anthiocenus.

Macarius. laudicensis.

Per eusebium presbyterum anthicenum.

Theoctistus. beriensis.

Gerontius. seleucensis.

Rumulus calchidonensis.

Petrus. gubulensis.

Maras. onosathensis.

Sabas. paltibensis.

Urianus gabalonicensis.

PROVINTIAE QUIRIAE SECUNDAE

Domnus. Appaniensis.

Per mellitum. larisense.

PROVINTIAE C(I)LICIAE. PRIMAE
VIII.

Theodorus. tareuennis.

Matrionianus. pompiopolitanus.

Per theodorum. metropolitano.

Alexandrus. sebastensis.

Philippus adanensis.

Ypatius. zephiensis.

Teodorus augustes.

Crysippus mallutanus.

Salustius curicutantis.

Per philippum. Adanensem.

PROVINTIAE CILICIAE. SECUNDAE
XVIII.

Quirillus. Anazarbensis.

Polichronius. epiphanensis.

Iohannes flaviados.

Indemus ypenupolitanus.

Iulianus. rossutanus.

Bassianus. mompiestiensis.

Per sofronium episcopum isauriae.

Basilus. seleucensis.

Theodorus cla[u]diopolitanus.

Iulianus. celenderotanus.

Iohannes. diocesariensis.

Danihelus. Anagnostii.

¹) Sub rasura legitur, *vicarii*. — ²) DIOCLETIA-
NOPOMLI. Lege, Diocletianopoli. — ³) QUIRIAE.

Lege, Syriae, item et infra. —

- Epiphanius. cetestorogenis^{*}
 Mampreus. titiupolitanus^{*}
 Acacius. anthocensis^{*}
 Leamanditus. per papa diaconum^{*}
 5 Ammonius latapis^{*}
 Arlianus. selinuntoniensis^{*}
 Per paulum subdiaconum^{*}
 Natalus filadelfitanus^{*}
 Tyrannus. germanicensis^{*}
 10 PROVINTIAE FINICES XIII.
 Phocius. tyruensis^{*}
 Damianus. sydonensis^{*}
 Paulus. ptholemidis^{*}
 Olympius arapolitanus^{*}
 15 Paulus. profiritanus^{*}
 Thomas. peneados^{*}
 Petrus. biblitanus^{*}
 Per fotiu pereutanum^{*}
 Eustadius perithupolitanus^{*}
 20 Praclidis. arcis^{*}
 Alexandrus anparadu^{*}
 Porphirius. botriopolitanus^{*}
 Per seloseum. diaconum^{*}
 Fosforus. sithrosidensis^{*}
 25 PROVINTIAE FINICES LIBANITIS
 VII.
 Theodorus. damaschemus^{*}
 Uranius emisiensis^{*}
 Ioseph elipolitanus^{*}
 30 Thomas. Eulreopolitanus^{*}
 Valerius. laudicensis^{*}
 Eutacius filaessaracensis^{*}
 Iordanis arabiensis^{*}
 PROVINTIAE ARABIAE XV.
 35 Constantinus bostron^{*}
 Eulogius filadelfiensis^{*}
 Proclus adraonensis^{*}
 Theodosius. canothasiensis^{*}
 Ormisda philippopolitanus^{*}
 40 Placcus. gerasotanus^{*}
 Per constantinum bostroense^{*}
 Augustus efratiensis^{*}
 Stephanus ieraspolitanus^{*}
 Theodoretus. samosatenus^{*}
 45 Iohannes cyrupolitanus^{*}
 Timotheus gemaniensis^{*}
 Fiolcius dulicis^{*}
 Gavinianus. zeygmatos^{*}
 (p. 150. v.) Patricius perrensis^{*}
 Rufinus neochesariensis.
 PROVINTIAE OSTROENES VIII.
 Nonnus. celabasadesis^{*}
 Gaiumas. marcupolitanus^{*}
 Iohannes carron^{*}
 Abramius castrocircon^{*}
 Danihelus macedonupolitanus^{*}
 Damianus callinucupolitanus^{*}
 Sophronius constantinopolitanus^{*}
 Iohannes. saracenus^{*}
 PROVINTIAE MESOPOTAMIAE. VI
 Symeon. amidendis^{*}
 Noe. cephanensis^{*}
 Maras. azetemensis^{*}
 Zebennus. martyrrupolitanus^{*}
 Gaiumas. inreles^{*}
 Eusebius. suphaniensis^{*}
 PROVINTIAE PALESTINAE PRIMAE.
 VIII.
 Iubenalis. hierosolimitanus^{*}
 Clycon. Caesariensis^{*}
 Per zosimum. episcopum medinemse^{*}
 Leontius ascalonitanus^{*}
 Fotinus diospolitanus^{*}
 Paulus. anthiodonensis^{*}
 Praclios agotupolitanus^{*}
 Pancratius. abiadensis^{*}
 Policronius. anepatridensis^{*}
 Stephanus. iamniensis^{*}
 PROVINTIAE PALESTINAE SECUN-
 DAE IIII.
 Severianus. scitopolitanus^{*}
 Annianus. capitoliados^{*}
 Zebinus. pellesitanus^{*}
 Iohannes gadariensis^{*}
 PROVINTIAE PALESTINAE TER-
 TIAE. VI
 Berillus. eliensis^{*}
 Aretas. elusitanus^{*}
 Mosunicus zooronensis^{*}
 Marcianus. diotanus^{*}
 Niz tyras^{*}
 Marcianus. Gazas^{*}

¹⁾ In marg. cœœva manus addit: *teoderus triopolitanus*. —

PROVINTIAE PALEAS EPIRU. VIII

Atticus. nicopolitanus

Marcus. eurias

Peregrinus finicenus

5 Eutycius adrianopolitanus

Claudius Aschiamensis

Sotiricus cercirasnesutn

Fictetus. dodonensis

Iohannes. pruticensis

10 PROVINTIAE METROPOLI EPIRU. III.

Zenopius. bostroensis

Lucas doraciensis

Eusebius. Appollomensis

Petrus. eciniensis

15 PROVINTIAE THESSALIAE. I.

Constantinus. demetrias

PROVINTIAE CRETAE. V

Martyrius gorginensis.

Gennadius. enossutanus

20 Cyrillus. subretanus

Demetrius. laupensis

PROVINTIAE BITHINIAE PONTI-

CIS. VI.

Eunomius. nicodemensis

25 Anastasius. niceas

Iulianus. co

Et presbyteri. archipresbyteri. leonti.

Eleuterius calchedos

Callinicus. apamenus

30 PROVINTIAE GALACIAE SECUN-

DAE. VII.

Treoctistus. pisinuntos.

Per fotiu. archidiaconum

Helpidius mireceno termis

35 Mysteries. ammorii

Aquilas. eudoxiados

Quiriacus. trocnadensis

Pius petenissensis

Longinus. orcissu

40 PROVINTIAE CAPPADOCIAE PRI-

MAE. III.

Thalasis caesariensis

Musonius nissenus

Firminus. termis.

45 PROVINTIAE CAPPADOCIAE SE-

CUNDAE. III.

Patricius. tyranensis

Theodosius. niziazensis

Aristhomachus. colonensis

Cyrus. cybistronensis

PROVINCIAE ARMENIAE PRIMAE. III.

Iohannes. sebastensis

Cecrupius. sebastianopolitanus

Iohannes niceopolitanus

PROVINCIAE ARMENIAE SECUN-

DAE. III.

Constantinus. melitdnensis

Acacius. arimatheus

Adomus cravissu

Per lochium. presbyterum

Iohannes. arcis

Per eufonium. presbyterum

PROVINCIAE PONTU POLEMONIA-

CU. III.

Dorotheus. neocaesariensis

Per fotinum. diaconum

Iohannes. polemoniacus

Gratiadus cerassumtenus

Aterbius. trapezuntos

PROVINCIAE ELESFONTU. VI.

Seleucius. amassenus

Antoninus. amissenus

Per olympium. diaconum (p. 151. r.)

Paralius. Andraponensis

Per helpidium. presbyterum

Uranus iborensis per paulum presby-

terum

Atticus zelonensis

Anthiochus. sinopenus.

PROVINCIAE FLAFAGONIAE. V.

Petrus. gagrotanus

Ethericus. paupicipolitanus

Per ephiphanium. presbyterum

Renos. lulliolopolitanus

Polichronius. dedyrrensis

Theodorus. soronensis

PROVINCIAE ONORODIADOS VI.

Calegorus. claudopolitanus

Theodorus. heracliensis

Apragmanius. tiutanos

Theofilus. adrianopolitanus

Per pelagium. presbyterum

Genetilius. eratensis

Per eulogium presbyterum

Olympius prusiadensis

Per modestum. presbyterum

PROVINTIAE CELLISPONTUANIANE¹ XI.

- Diogenis. gizicunctos^{*}
 Petrus. dardanensis^{*}
 5 Thalassius pariu^{*}
 David. adrianensis^{*}
 Eulalius pioniensis^{*}
 Pionius. troadensis.
 Stephanus primamenus^{*}
 10 Theusebius iliu^{*}
 Ermas tibiadensis^{*}
 Danihel lampsacemus^{*}
 Patricius. adrianopolitanus^{*}
 PROVINTIAE ASIAE XX.
 15 Stephanus efesinus^{*}
 Ethericus. smyrnensis^{*}
 Thomas. aylicomenus^{*}
 Eusebius. clazomenus^{*}
 Quiriacus. eoles;
 20 Mamas animetu^{*}
 Leontius. magnisias maioris^{*}
 Quintus. focensis^{*}
 Proclus. algicenus^{*}
 Basilicus paleaspolitanus^{*}
 25 Phylippus. neasyletanensis^{*}
 Briu. lonitanum^{*}
 Olympus. euazotanus^{*}
 Esaias. eleas^{*}
 Esperos. epitanensis^{*}
 30 Petronius. mirineus^{*}
 Neonius. nissenus^{*}
 Paulinus. metropolitanus^{*}
 Iulianus. ypepotanus.

PROVINTIAE LYDITAE.² XIII.

- 35 Florentinus sardeonensis^{*}
 Manecratis. corassensis^{*}
 Patricius. corassensis^{*}
 Policarpus gabalensis^{*}
 Paulus. tripolitanus^{*}
 40 Xelias. vendutanus^{*}
 Consinius. ierocesariensis
 Amaxius. selgon^{*}
 Andreas. salatenus^{*}
 Dionisius. attanensis^{*}
 45 Gemellus. stratonicensis
 Alcimecles. eiladensis^{*}
 Leucius. appollosieru^{*}

PROVINTIAE PAPHILIAE. VIII.

- Epiphanius. pergensis^{*}
 Theofilus. adriassu^{*}
 Neon. smysu^{*}
 Diodorus. lisiensis.
 Paulus. poglonensis^{*}
 Marcellinus. isondonensis^{*}
 Macedon magidonensis^{*}
 Maras. cadroilonensis^{*}

PROVINTIAE PAMPHILIAE ALTE-

- RIUS^{*} XXII.
 Amfilocius. sidesensis^{*}
 Gaius. sevedronensis.
 Eudoxius. ellelonensis^{*}
 Marcianus. corallensis^{*}
 Eusebius cottinensis^{*}
 Obremus coracesiensis^{*}
 Romanus. mirrensis^{*}
 Aristoditus. olymponensis^{*}
 Eudoxius chomatensis^{*}
 Palladius capidalensis^{*}
 Cyrinus. patarensis^{*}
 Stephanus. lymmiensis^{*}
 Zonodotus. telmisii^{*}
 Cronton^{*} pastadonensis^{*}
 Phylippus^{*} barbarensis^{*}
 Theodorus. antipollenus^{*}
 Leontius. araxenus^{*}
 Antipatrus. caumenos^{*}
 Cratinus. panormutanus^{*}
 Andreas. ptoleotanus^{*}
 Nicollus. Acrassutanus^{*}
 Romanus. bobonensis^{*}

PROVINTIAE LICAONIAE. VIII.

- Onesiforus. iconensis^{*}
 Neoptolemus. coronensis^{*}
 Paulus. dervensis^{*}
 Plutarcus. lystron^{*}
 Eugenius. canon^{*}
 Rufus. sides^{*} (p. 151. v.)
 Tyrannus^{*} Imadanensis^{*}
 Ascolias. lalandensis

PROVINTIAE PISIDIAE. XVI.

- Pergamius antiochenus^{*}
 Eutropius. adadonensis^{*}
 Paulus. filomedensis
 Longinus^{*} apamenus^{*}

¹) CELLISPONTUANIANE. Lege, Hellespontiniane. — ²) LYDITAE. Lege, Lydiae. —

	Theoctistus· tyrreu·	Abyrtius· ieraspolitanus·
	Eorotius· metropolitanus·	Quiriacus· eucarpensis·
	Cyrus· siniandensis·	Eustachius· docimiu·
	Libinius· pallathonensis·	Basilius· macholiensis·
5	Alexander· seleucensis·	Aquila· auroclenus·
	Olipius· sozopolitanus·	Strategius· palibatenis·
	Fotinianus· salagassutanus·	PROVINTIAE FRIGIAE PACATIA-
	Mesalinus· laodicensis·	NE· XIII·
	Bassones· neapolitanus·	Nunehius· laodicias· trimitarias·
20	Florentinus· andrianopolitanus·	Danihelus· cadonensis·
	Musonius· limenensis·	Dodestus· sebastensis·
	Maximinus· zozinonensis·	Eulalius· sibriensis·
	PROVINTIAE CAESARIAE· XIII·	Philippus· ageiras· sidera·
	Cretonianus· afrodisius·	Iohannes· trapezutanus·
15	Dionisius· antiochenus·	Evanditis· dioclias·
	Iohannes· alisdonensis·	Gemadius· mosinensis·
	Placalus· iassu·	PROVINTIA IONNESON· III·
	Panias· eristodonensis·	Iohannes· rodu·
	Dionisius· latomenus·	Florentius· morylensis·
20	Menandrus· eracleus·	Eufrontius· chiu·
	Eupithius· stratonicensis·	Barachus· naxensis·
	Iohannes· amizonensis·	PROVINTIA CYPRI· VII·
	Trachanius· apolloniensis·	Olympius· constantiensis·
	Theodoreus· alabandensis·	Per didimum· episcopum lapitense·
25	Iohannes· enidiensis·	Eliodorus· Amathuntos·
	Calandion· alicarnassensis·	Didimus· lapitensis·
	Per paulinum· presbyterum·	Foninus· cytrenus·
	PROVINTIAE FRIGIAE SALUTARIS·	PROVINTIA AFRICAE· II·
	XII·	Epafroditus· cammassensis·
30	Marianus· salanidensis·	Soteras· theodosianensis·
	Eusebius· duryleu·	Proechius· archenoensis·
	Miros· bilandensis·	Valerianus· afrus·
	Mocimus· epsu·	Valerianus· bassianensis·
	Phylippus· lyciados·	EXPLICIUNT CANONES CALCHEDO-
35	Epiphanius· mardaiensis·	NENSES·

XI.

(EX CONCILIO SARDICENSI)

CODEx NOVARIENSIS.

INCIPIUNT CANONES SARDICENSIS. NUME-
RO XXI.*

- 40 III. ne[c] unus . . . non replicentur¹ . . .
episcopum.²

*) In margine legitur: *Sardicense concilium sub Julio papa et constantia imperatore filio constantini.* — ¹) *replicentur.* At sub rasura: *refrimentur.* — ²) *episcopum.* In margine haec satis

Ed. Migne p. 176-182.

CANONES SYNODI SARDICENSIS. XXI.

3. *unus e duobus (om. nec) . . . refrimentur.*

obscura verba adduntur a coeva manu Stephani: *quam quibusdam postulant hec itaque pravitas olim non solum murmuraciones.* —

EX CONCILIO SARDICENSI

- V. (om. *ille vero per negligentiam nohuerit ordinare episcopum*, sed evidenter ob ἐπισκοπικῶν.)
 VI. illi ex alia provincia in civitate . . .
 5 populosa est.
 VIII. ut aut pauperibus . . . postulant . . .
 ista nomina . . . vel evocati fuerint.
 IX. quod scit benigna intercessione sibi
 10 absenti episcopo posse praestare (om. *si tamen opportunum fuerit*).
 X. non iniquas . . . non possunt.
 XI. Deo placitura et hominibus.
 XIII. officio diaconi aut presbyterii fuerit
 15 perfunctus et ita per singulos . . . aut
 diaconus qui neofitus est.
 XIV. REMORETUR . . . et transire . . . in ea
 qua (om. *in*).
 XV. civitate possident . . . accedant . . .
 20 XVI. episcopum causam.
 XVII. Si episcopus quis . . . esse fastidium . . .
 Quia sicut.
 XIX. et sine voluntate.
 XXI. vel pro defensione . . . remedium
 25 accipere . . . est exhibenda. Omnis synodus
 dixit. Universa quae constituta sunt
 catholica ecclesia in universo orbe diffusa
 custodiet. Et subscripserunt qui
 convenerunt.

Ed. Migne p. 176-182.

5. *ille vero per negligentiam nohuerit ordinare episcopum.*
 6. *illic ex alia provincia invitati populosa (om. est.)*
 8. *ut pauperibus (om. aut) . . . postulent . . . isthaec nomina . . . vel vocati fuerint.*
 9. *quos scil benignam intercessionem absenti posse praestare, si tamen opportunum fuerit.*
 10. *iniquas (om. non) . . . possint.*
 11. *Deo placitura (om. et hominibus.)*
 13. *officio diaconi aut presbyteri fuerit perfunctus, ut (om. ita) (om. qui neofitus est.)*
 14. *moretur . . . et transeat . . . in ea in qua.*
 15. *civitate (om. possideant) . . . accedat.*
 16. *episcopis causas.*
 17. *si episcopus qui . . . esse studium . . . qui sicut.*
 19. *et voluntate (om. sine.)*
 21. *vel defensione (om. pro.) . . . remedium acceperit . . . est exhibenda. Explicunt canones sine decreta concilii Sardicensis. Subscripserunt autem omnes episcopi, sic: Ego ille episcopus illius civitatis et provinciae illius ita credo sicut scriptum est supra.*

30

INCIPIT SUBSCRIPTIO EPISCOPORUM.*

- Osius. ab spania cordobensis
 Vincentius. de capua legatus. sanctae
 ecclesiae romanae
 Florentius. ab spa[do]niis de merita
 35 Custos. ab spaniis caesarea augusta
 Maximus. a tuscia
 Porfirius. a macedonia de philippis
 Eutheries. a procia de candos
 Moystus. a thessalia de tebis
 40 Dioscorus. de trachia
 Lucius. a trachia de cainopolim
 Enagrius. a macedonia eraclianopolim

- Zosimus. ab acaia de ligmedon.
 Diodorus. ab asia de thenedos
 Aetius. A macedonia. de thessalia.
 Parigorius. A dardania de scupis.
 Athanasius. alexandriae
 Ionas a machedonia de particopolim.
 Machedonius. A dardania de ulpianis.
 Fortunatus. a quilegensis
 Heliodorus. de nicopolim
 Arius. A palestina
 Chocras. ab acaia
 Stercorius. de canusia

*) EPISCOPORUM. Sequentia nomina desunt in Ed. sed habentur apud Mansi III. col. 38. —

- Martyrius. ab acaia de neapolim.
 Severus. rauenenensis.
 Protasius mediolanensis.
 Verissimus. a gallia de lugduno.
 5 Palladius. a macedonia de diu.
 Alexander. ab acaia de ceporisma.
 Thichius. ab asia de motonis.
 Annanianus. ab spania de cassolona.
 Calpodius neapolitanus. legatus sanctae
 10 ecclesiae romanae.
 Domitianus. ab spa(do)niis de asturica.
 Praetextatus ab spaniis de barcilona.
 Bassus. a macediis de diocletianeapoli-
 lim.
 15 Marcellus. a macediis. de anquira.
 Asclepius a palestina de gaza.
 Protogenis. ab acaia de serdica.
 Ymeneus. a thessalia de pharata.
 Item lucidus ab italia de berona.
 20 Iulius ab acaia de thebessem.
 Athehodorus. ab acaia de blatenia.
 Alexander. a thessalia de clarissa.
 Vitalis. ab acaia de aquis repensis.

Trifon. ab acaia. de marche.
 Gaudentius ab acaia de naiso.
 Aolipius. ab acaia de magari.
 Calvius ab acaia ripensi de castra
 martis.
 Protarchus. ab acaia de patras.
 Euthierius. a pannoniis.
 Assturius de arabia.
 Deas apofibus.
 Hierenius. ab acaia de secoro.
 Dionisius. ab acaia de helida.
 Ursicinus. ab italia de brixia.
 Marcus ab asia de siscia.
 Valens ab archiarpense de scitopolita-
 nus.
 Gerontius. a macedonia de brebi.
 Eutichius. ab acaia.
 Alexander ab acaia de moremis et ce-
 teri.
 et subscripserunt omnes episcopi diver-
 sarum provinciarum vel civitatum.
 EXPLICIUNT CANONES CONCILII SARDI-
 CENSIS.

XIV.

(EX CONCILIO CARTHAGINENSI.)

CODEX NOVARIENSIS

(p. 154. v.) INCIPIUNT CANONES CARTHAGI-
 25 NENSIS.*

- honorii XIII... idest Numidiarum (om.
duarum)... sed et tripolim... consen-
 disset... flagitata vel agitata sunt...
 30 expectando...¹ quam etiam... syno-
 dum firmantibus... scribere episco-
 pis (om. *his*)... ut e latere suo... quod
 existimet... consilio (om. *suo*)... quo-
 niam cum inspiceremus... sub stipula-
 35 tione... his gestis audiamus... scribere
 dignamini... quid melius... quae prom-
 psumus... sectari (scrutari) Aurelius...
 me adhuc movent... habeat in potestate...
 interpellat causa (om. *ut*)... qui iuste

Ed. Migne *ibid.* p. 182.

SYNODUS APUD CARTHAGINEM AFRICANO-
 RUM QUAE CONSTITUIT CANONES NUMERO
 XXXVIII.

*Honorii XII... idest Numidiarum
 duarum... Tripolitanæ... consedis-
 sent... flagitata sunt (om. vel agitata)
 ... expectantes... quam etiam... syno-
 dum firmantes... scribere his epi-
 scopis... ut de latere suo... et quid
 existimet... consilio suo... quomodo
 cum inspiceremus... sub stipulatio-
 ne... his gestis sociamus... scribe. e di-
 gnemini... quod melius... quae de-
 prompsimus... recitari. Aurelius...
 me adhuc movet... habeat potesta-
 tem... interpellat ut causa... qui aut*

* In margine haec adnotantur: *Concilium carthagineense celebratum sub papa rosino temporibus honorii et theodosii...* Deinde alia habentur sub ra-

sura quae legi nequeunt. — ¹) *expectando*. Sub rasura, *expectantes*. — ²) *etiam*. Eadem manus superad-
 diti: *quae*. — ³) *firmantibus*. Sub rasura, *firmantes*.

CODEX NOVARIENSIS.

- (om. *aut*) ... patres exemplaria sequentes ... sub stipulatione ... aut si non inveniuntur ... deum de deo vero ... (om. *lumen de lumine deum vero de deo*)
- 5 I. SERVIENTUR ... haec itaque ...
- II. omnium astruendus ... sicut didicimus.
- III. et ipsa servat.
- IV. ut in omnibus et ab omnibus.
- 10 VIII. Numidius episcopus assulitanus.
- VIII. refugiens.¹
- X. dilectioni dicite.
- XI. ab episcopo² suo.
- XIII. inconsulto³ primate ... nisi si necessitas fuerit ista tres ... Et si quis contra suam⁴ professionem.
- 15 XV. ET ABNUERIT ... perdat quod vicit.⁵
- XVI. (om. *item*) placuit ... venerint.
- XVII. CORPORIBUS MORTUORUM.
- 20 XVIII. episcopos delegatos.
- XIX. ad primatem provinciae⁶ ... non noluisse probaverit. (om. *sed non potuisse*.)
- XX. proprius episcopus ... petierunt ...
- 25 eadem et dierum ... et discussione personarum.
- XXI. Item placuit.
- XXIII. Item placuit.
- XXIV. esaias ... hiezechiel daniel... hester; hesdrae.
- 30 XXV. AB UXORIBUS ABSTINERI ... Audivimus fratres.
- XVI. non habet.⁷
- XXVII. pro qua eos.
- 35 XXXII. in ecclesia.
- XXXIII. liceat matris ecclesiae rem tituli sui usurpare (om. *nec presbytero*.)
- EXPLI CIUNT CANONES CONCILII CARTHAGINENSIS.

Ed. Migne ibid. p. 150.

- juste... patres ea exempla sequentes... sub astipulatione... aut si non inveniuntur... Deum de Deo lumen de lumine Deum verum de Deo vero.*
1. CONSERVENTUR ... haec ita ...
2. omnium asservandus ... sicuti didicimus ...
2. et ipsa servavit.
4. ut in omnibus (om. et ab omnibus.)
8. Numidius episcopus Maculitanus.
9. refugientes.
10. dilectioni edicite.
11. a praeposito suo.
13. inconsulto primate ... nisi [F. quod si] necessitas fuerit tres (om. ista.)
15. ET ABJECERIT ... perdat quod evicit.
16. Item placuit ... pervenerint.
17. CORPORIBUS DEFUNCTORUM.
18. episcopos legatos.
19. ad primates provinciae ... non voluisse sed non potuisse probaverit.
20. cum proprio episcopo ... petierint ... eadem dierum (om. et) ... et discussione personarum.
21. Iterum placuit.
23. Item (om. placuit.)
24. Isaias ... Ezechiel. Daniel ... Ester ... Esdrae.
25. AB UXORIBUS CONTINERI ... Addimus fratres.
26. non habet.
27. qua eos (om. pro.)
32. in ecclesiam.
33. liceat matricis Ecclesiae, nec praesbytero rem tituli sui usurpare.

¹) *refugiens*. Sub rasura, *refugientes*. — ²) *episcopo*. At sub rasura fortasse, *a praeposito*. — ³) *inconsulto*. Coeva manus superscripsit: *idest non interrogato*. — ⁴) *suam*. In margine coeva manus adnotavit: *idest negando scilicet quod prius*

affirmaverat. — ⁵) *vicit*. Sub rasura, *evicit*. — ⁶) *provincia*. In margine a coeva manu haec adnotantur: *Nota qualiter suspendendus episcopus a comunione*. — ⁷) *habet*. Coeva manus superscripsit: *ipsa ecclesia*. —

XV.

(EX DIVERSIS CONCILIIS AFRICANIS.)

CODEX NOVARIENSIS.

(p. 159. r.) INCIPIUNT CANONES CONCILIORUM DIVERSORUM AFRICANAE PROVINTIAE. NUMERO CV.¹

VI. Kalendarum iuliarum... Bizachenorum...

III. OFFERRI DEBET... aquae mixtum...

VIII. pransi invenientur...

VIII. in ecclesia conviventur... reficiantur...

10 XI. cum a parentibus...

XIII. parentum illis... quod fratres...

XV. ET ORDINATIONIBUS... Hoc enim.

XVII. (omitt. *supradictorum*)...

XVIII. et cum venerimus. (om. *in unum*)...

XVIII. mandatum ut quia... ex abundantanti [licentia] non pollicentes...

XX. quae episcopum... sibi concitantes... detractantur... quia putant... amittat...

20 XXI. sibi privet episcopus... apaliensi...

XXII. vel presbyteri vel episcopi... arbitrio. Satis est ut satisfiat... suffulcire...

sed tuam assignamus... ut ecclesiis constituas (om. *non*)... et unde vo-

25 les...

XXIII. si consenserit ut... Omnia nobis... qui quaerit inveniet... XVII. Kalendis...

et naviter²... anastasio et sacerdoti mediolanensis ecclesiae (om. *sedis apostolicae episcopo quam etiam*

30 *santo fratri Venerio*.)

XXIV... ecclesiam [catholicam]³...

XXVII. [per] impositam poenam...⁴ non formident...

35 XXXI. placet et dicite...

XXXII. in illis partibus repperit...

XXXIII. IN HOC CONCILIO LITTERAE LEGUNTUR etc.

Ed. Migne p. 193.

DE CONCILIO QUOD HIPPONE REGIO FACTUM EST.

VI. Kalendas Julias... Byzacenorum...

37. OFFERRI DEBEAT... aqua mixtum...

41. pransi inveniantur.

42. in ecclesia conveniuntur... reficiant.

44. cum parentibus (om. a.)

47. parentum illos... quosque fratres.

48. ET REORDINATIONIBUS... Hoc ergo...

50. ad numerum supradictorum.

51. ... et cum venerimus in unum.

52. mandatum est ut quia... ex abundantanti non pollicentes.

53. quae episcopos... sibi concinnantes... detractant... qui putant... amittant...

54. sibi praeripiatur episcopus... Mappa-
liensi...

55. vel presbyteris vel episcopis... arbitrio, sed longe est ut satisfiat... ful-

cire... sed tuae assignamus... ecclesiis non constituas... et unde volueris.

56. si concesserit ut... Omnibus nobis... qui quaeret inveniet. XIV. Kal.

Julias... et gnauiter peragendas... Anastasio sedis apostolicae episcopo

quam etiam et sancto fratri Venerio sacerdoti Mediolanensis Ecclesiae...

57. unam Ecclesiam, columbam...

60. impositam poenam... non reformident...

64. ...placent edicite.

65. in illis partibus repperit...

In hoc concilio litterae leguntur (at sub eodem n. 65.)

¹ In margine coeva manus haec adnotavit: *Concilium africanum celebratum sub theodosio imperatore augusto. inceptum auctoritate zozimi papae. sed eo interim obiente. finitum sub papa bonifacio.* — ² et naviter. Alia manus corr. igna-

viter. At in margine a coeva manu haec glossa adnotatur: *al. studiosae. al. diligenter.* — ³ [catholica] At sub rasura forte, *columbam.* — ⁴ poenam. Optima lectio, et melior illa quam proposuit editor nempe, *imposita poena.* —

CODEX NOVARIENSIS.

- XXXIII. ut in quantum ... (p. 163. v.)
 XXXV. contemni in civitatibus ...
 XXXVI. ad catholicam fidem volunt ...
 est illa per eos ... locis quibus degunt
 5 (om. in) ... transmarinum (om. concilium).
 XXXVII. acceptaverant ... et nos contemnunt ...
 XXXVIII. QUOD CLERICI ...
 XLIII. in tractoriam¹ scribant vel si post
 10 adventum tractoriae ...
 XLVI. Quodvuldeo honorio ...
 XLVII. Haec faciant ...
 XLIX. congruam professioni (om. suae.)
 15 LIII. (omitt. verba: *Ab universis etiam episcopis dictum est*) ...
 IN HOC CONCILIO² PRAETERITA DECRETA
 FIRMANTUR. (p. 165. v.)
 LVI. DE MAXIMINO EPISCOPO ... De Ma-
 20 ximino autem ...
 LVII. deinceps (om. ab episcopis) ...
 LVIII. et Rundrino vc. cons. ... VIII. Kalendas... de EPISCOPIS NUMIDIIS... filogia
 gesta ... excusavit (om. Aurelius usque
 25 ad provideri) ...
 30 ... omnibus placet ...
 LVIII. Professionem vestram omnium
 hoc depromisit ... placet dicatur ... ut
 35 [in] epistolis ...
 LX. perferre dignamini ... concilio delegatis ... delegantur ...³
 LXI. confiderent de assertionibus ...
 sinceritas catholicae [fidei] ...

¹) TRACTORIAM. In margine cœvæ manus hæc adnotavit: *tractoria epistola idest commonitoria, quia trahit ad synodum*. Jamvero, quidquid sit de etimologia hujus vocis, in qua derivanda auctores discrepant, hanc lectionem præferendam esse fere omnes conveniunt. (Cf. de hac re eruditam Garnerii adnotationem in Marium Mercatorem

Ed. Migne ibid. p. 203.

66. ut quantum (om. in).
 67. communiri in civitatibus.
 68. ad catholicam volunt (om. fidem) ...
 ut nulla per eos ... locis in quibus degunt ... transmarinum concilium ...
 69. acceptaverunt ... et nos condemnent.
 70. QUI CLERICI.
 76. in tractatoria conscribant vel si post adventum tractatoriae ...
 78. Quodvuldeo, Honorato ...
 79. hoc faciant ...
 81. congruam suae professioni.
 85. Ab universis etiam episcopis dictum est.
 (IDEM)
 88. DE MAXIMIANO EPISCOPO ... De Maximiano autem ...
 89. deinceps ab episcopis ...
 90. et Rumorido v. c. cons. IX Kal. ... Philologio, Gesta ... DE EPISCOPIS NUMIDIAE... excusavit. Aurelius episcopus dixit: non dubium est, quod praedicti fratres et coepiscopi nostri Numidia, cum gesta concilii acceperint, et suos adhibebunt consensus, et in effectum deducere maturabunt, quaecumque in placitum venerint; cura ergo istius sedis hoc ipsum ut eis intimetur necesse est provideri ... omnibus placent.
 91. Professio vestra omnium hoc depromisit ... placet, edicatur ... ut epistolis ...
 92. perferre dignemini ... concilio delegatis ... delegantur ...
 93. confiderint de assertionibus ... sinceritas catholica ... religioso utero in

apud Migne XLVIII. p. 90). — ²) CONCILIO. In margine adnotatur manu Stephani: *Incipit Concilium milevitanum*. — ³) delegatis... delegantur... At sub rasura delegatis... delegantur. In margine autem hæc legitur adnotatio: *Legatio legatorum ex concilio missorum*. —

CODEX NOVARIENSIS.

(omitt. in christo). si adhuc quidquid [legati] intellexerint... (p. 168. r.)... impertiantur statuta imperatorum... [pro] commendatione legatorum.

5 LXV. (om. *De integrum Canonem*).
DE EXECUTORIBUS ECCLESIAE.

10 LXVI. susciperent... de promoso... promosum... civitates thigavensis... promosus...

LXVIII. ad quos locos sub hereticis...

15 LXIX. vel postulatum episcopi... secundum sententiam eisdem... promiserunt ad senem sanctipphum ut noverrit...

LXX. DE PACIFICANDIS ECCLESIAE ROMANAE ET ALEXANDRINA.

LXXII... contra fidem proferantur... cum prudentioribus...

LXXV. et theasius.

LXXVI. honorio VIII... XVIII Kal. julias florentius... (om. *Praesidius*.)

25 LXXVII. honorio augusto XII. et Theodosio VIII. cons...

LXXVIII. peccatorum in seipsis.

LXXXI. nos praestari... et ad eam quae inflat.

30 LXXXII. possemus etiam sine illa...

LXXXVI. catholicae facte sunt...

LXXXVIII. Item placet...

LXXXVIII. quaestionem pertulerit.

35 XCI. provocatus fuerit (om. *reperitus*.)

XCVI. crisconius... paulatius... a quo petit... et ceteri episcopi subscripserunt.

XCVII. ECCLESIAE ROMANAE LEGATUS. pentadio carpenanio rufiniano muzuen-

40 si... Gallonio uticensi... provinciae numidia pracon alipio... maximiano aqui-regensi. iocundo suffitulensi maximiano suffitulensi et hylario horreocellorum... leone moetensi... ninello rusurri-

45 nensi... rusguriensi... non admittentur...

Ed. Migne ibid. p. 213.

christo genuit... etiamsi adhuc quidquid intellexerint... impertiantur statuta imperatoria... commendatione legatorum...

96. DE EXECUTORIBUS ECCLESIAE. *Placuit praeterea ut executores in omnibus sideriis quae habet Ecclesia quinque postulentur, qui in diversis provinciis impertiantur.*

97. *qui susciperent... de Primoso... Primosum... civitatis thigavensis... Primosus...*

99. *ad quae loca sub haereticis.*

100. *vel postulationem episcopi... sententia ejusdem... promissae sunt litterae ad senem Xantippum ut noverrint...*

101. *De pacificandis Ecclesiis Romanae et Alexandrinae.*

103. *contra fidem praeserantur... a prudentioribus.*

106. *Theasius (om. et.)*

107. *Honorio VII... XVII Kal. julias. Florentius, Praesidius...*

108. *Honorio XII et Theodosio IX Augg. cons...*

110. *peccatorum in seipsis.*

112. *nobis praestari... ad eam quae inflat (om. et.)*

113. *possimus etiam sine illa.*

117. *catholicae facta sunt...*

119. *Item placuit.*

120. *quaestionem retulerit...*

122. *provocatus reperitus fuerit.*

127. *Cresconius... Plantus... a quo petit... et caeteri subscripserunt.*

ECCLESIAE ROMANAE LEGATIO... Pentadio Carpitano, Rufiniano Muzubensi... Galloniano Utiensi... provinciae Proconsularis, Alipio... Maximiano Aquis, Iocundo Suffetulensi, et Hilariano Horreocellorum... Leone Moetensi... Ninello Rusurrensi... Rusguniensis... non admitterentur.

CODEX NOVARIENSIS

- XCVIII. egerit probare non valuerit...
 CII. convincere non potest... gesta suscipiant... (p. 172. v.)
 aurelius episcopus his gestis statutorum apud nos habitis subscripsi.
 5 (om. *Valentinus primae sedis episcopus provinciae numidiae his gestis subscripsi*). faustinus...
 alippius episcopus thagastensis legatus provinciae numidiae his gestis subscripsi... augustinus... possidius... vincen-
 10 tius... fortunatianus... pentadius... (om. *Rufianus Macensis his gestis subscripsi*). praetextatus... quodvultdeus...
 15 candidus... maximianus... iocundus... maximus... hilarinus... novatus... ninellus (om. *Laurentius Icositanus legatus provinciae caesariensis his gestis subscripsi*). numerianus... leo moetensis... alius leo... et ceteri episcopi ducenti decem et septem similiter subscripserunt.
 CIII. subscriberet... nobiscum gerenda... excommunicati injuste perverse perpe-
 25 ram fuerint... romam evocando... factus custodiri... commemorare jam nolumus... prospicis esse servanda... graeco potuimus invenire (om. *ea*)... etiam reperiri (om. *authentica*)... hoc est ecclesiae antiochiae...
 30 CIV. AUTHENTICA CONCILII (OM. UBI) DE GRAECO QUAE PER INNOCENTIIUM PRESBYTERUM TRANSMISSA SUNT.¹
 CV. sicut constituti sunt.
 35 CVI. ET THEODOSII VIII... sicut superius.²
 CVII. Palaestinus... caelestius... qui in universalium... Optaremus siquidem... in commune suscipi... libidinum caenum... impense deprecamur... etiam in nice-
 40 no concilio... nisi forte quisquam³... quod probitate (om. *eum*)...
 EXPLICIT AFRICANI CONCILII.

Ed. Migne p. 222.

129. egerint probare non valuerint...
 133. convincere non poterit... gesta suscipiant...
Aurelius episcopus his gestis statutorum apud nos habitis subscripsi.
Valentinus primae sedis episcopus provinciae Numidiae his gestis subscripsi.
Faustinus...
(om. Alippius episcopus thagastensis legatus provinciae Numidiae his gestis subscripsi.) Augustinus... Possidius... Vincentius... Fortunatianus... Pentadius... Rufianus Macensis his gestis subscripsi. Praetextatus... Quodvultdeus... Candidus... Maximianus... Iocundus... Maximinus... Hilarianus... Novatus... Ninellus... Laurentius Icositanus legatus provinciae Caesariensis his gestis subscripsi. Numerianus... Leo Moetensis... Alius Leo... et caeteri episcopi 227 similiter subscripserunt.
 134. rescriberet... nobiscum agenda... excommunicati perperam fuerint... Romam vocando... facta custodiri... commemorata jam nolumus... perspicis esse servanda... graeco ea potuimus invenire... etiam authentica reperiri... hoc est Ecclesiae Anthiochenae...
 135. ubi authentica concilii Nicaeni translata de graeco (om. QUAE) per Innocentium presbyterum transmissa sunt.
 136. sicut statuti sunt.
 137. ET THEODOSII VIII.
 138. Palaestinus... Ceticus... qui universalium (om. in)... Optaremus si... in communionem suscipi... libidinum coenum... impendio deprecamur... etiam Nicaeno concilio (om. in)... Nisi forte quisquam... quod eum probitate...

¹) TRANSMISSA SUNT. sub rasura, transmissa sunt. superius. — ²) Coeva manus haec adnotavit; sci-

licet in ordine conciliorum. — ³) In margine adnotatur hyronice. —

XVI.

(EX DECRETIS PAPÆ SIRICHII)

CODEX NOVARIENSIS.

(p. 175. r.) INCIPIT * EPISTOLA DECRETALIS
PAPÆ SIRICHII.

in ejus laborem ... consul. tioni tuæ re-
sponsum non negabimus.

5 III. ad apostasian ... iubemus abscidi ...
tantum ut convertatur. (om. sed)

V. MINIME CONSERVAVERUNT ... distri-
ctione correcti ... devinxerunt volumus
observari.

10 VI. in tantam protestaris demersos ...
monasteriorum praetextatu ... filios
procrearunt ... possit indulgentia sub-
veniri.

VII. et ego non infirmor? ... quia in ve-
teri testamento ... in lege moysi ... a
deo nostro ... ne cum uxoribus (om.
vel) legem venerat implere ... ferment-
torum non senserint ...

VIII. recipiuntur * episcopis.

20 XIII. nisi his eadem (om. in).

XV. PAENITENS DIGNAMUS VEL VIDUAE
MARITUS CLERICUS FACTUS FUERIT NON
PROMOVEATUR.

quo invenitur ordine ... utilius tamen ...
25 non insulse ...

Ed. Migne p. 232.

(om. INCIPIT)

in ejus labores ... consultationi tuæ re-
sponsum non negamus.

3. ad apostasiam ... iubemus abscindi ...
sed tantum ut convertatur.

5. MINIME SERVAVÉRUNT ... destructione
correpti ... devinxerunt, servandam
esse censemur.

6. in tantam potestatis demersos ...
monasteriorum praetextu ... filios pro-
crearint ... possit indulgentia subve-
nire.

7. et non infirmor (om. ego) ... qua in
veteri Testamento ... in lege Moysi ...
a Domino nostro ... ne vel cum uxori-
bus ... legem venerit implere ... fo-
mentorum non senserint ...

8. despiciuntur episcopis.

13. nisi in his eadem.

15. POENITENS VEL DIGAMUS AUT VIDUAE
MARITUS CLERICI FACTI FUERINT NON PRO-
MOVEANTUR.

quo invenitur ordine ... ut illius ta-
men ... non inconsulte ...

XVII.

(EX DECRETIS PAPÆ INNOCENTII.)

CODEX NOVARIENSIS.

(p. 176. v.) INCIPIT EPISTOLA REGULARIS
PAPE INNOCENTII AD DECENTIUM.

episcopo egubino ... putent sibi ... aliter
tenuerint (om. aut.) ... respondimus

30 non quod ... aut commoneas ...

IV. se occultasse ... utique celebrandum.
VI. nec ferri ad episcopum.

VIII. Infirmitur quis in vobis? remitte-
tur ei ... aut suorum (om. in).

Ed. Migne p. 238.

DECRETA INNOCENTII PAPAE.

Episcopo Eugubino ... putant sibi ...
aut aliter tenuerint ... respondemus
non quo ... ut commoneas ...

4. se occultasse ... utique celebranda.

6. nec perferri ad episcopum.

8. Si infirmus aliquis in vobis est ... re-
mittentur ei ... aut in suorum.

*) In Editione praemittitur, Dionysii Exiguus Praefatio. —¹) recipiuntur. Sub rasura, decipiuntur.

CODEX NOVARIENSIS

(p. 179. r.) EXPLICIT DECRETALIS EPISTOLA
PAPAE INNOCENTII AD VICTRICIUM EPISCO-
PUM ROTOMAGENSEM. INCIPIT EIUSDEM
ALIA.

5 ecclesiasticae regulae... sedulitate vel
soliditate... ad thessalonicenses II. ad timo-
theum paulo... sua praesumptione
violant...

10 X. QUI AD CLERUM ADMITTI episcopali re-
feratur.

XI. virginem accipiet... Itemque qui...

XII. duxerit uxorem...

15 XIII. UT CLERICUS NON SIT QUI SECUN-
DUM HABUERIT UXOREM.

existimatur... alteram duxit... et le-
gis... iungerentur... deo benedicti...

XV. et ruinas suas.

20 XVI. priscis temporibus (om. si)... et
praeter ex...

XVII. qui si contaminatus fuerit...
usurpabit... se credit... propter con-
tinentiam futuram...

25 XVIII. priori proposito... id meliori
gradu... et in monasterio ad clerica-
tum (om. et).

XVIII. vel quibuslibet

30 XX. se simulaverint (om. semper) spon-
sio eius... deo pepigit... cum volunta-
te animi... (om. Data etc.)... quid secun-
dum vel quod hic illis ratio... Et qui-
dem... de consolatione.¹

35 XXI. inventi fuerant.

XXII. ad reconciliationem et ne nova-
tioni... Tribuitur ergo...

XXIII. DE ADMINISTRATORIBUS... protu-
lere sententiam... et dei ministerio...

40 auctore domino... sic habeamus...

XXIV. vel cessante...

XXVI. SE IUNXERUNT NUPTIIS... alio se
matrimonio...

45 XXVII... Moysi... hiesu navae... hes-
drae II... leutio... et leonida...

Ed. Migne ibid. p. 240.

(om. EXPLICIT etc.)

secundum ecclesiasticas regulas... sedu-
litate (om. vel soliditate)... ad Thessalo-
nicenses (om. II. ad Timotheum)... sua
praesumptione violarent...

10. QUI AD CLERUM SUSCIPI. episcopale re-
ferantur.

11. virginem accipiat... Utique qui...

12. duxit uxorem...

13. UT QUI SECUNDUM HABUERIT UXOREM
CLERICUS NON SIT.

existimatur... alter am duxerit... ex
legis... conjungerentur... Domino be-
nedicti...

15. et ruinam suam.

16. Si priscis temporibus... et praeter-
quam ex...

17. qui si contaminati fuerint... usur-
pabunt... se credunt... propter con-
scientiam futuram...

18. priore proposito... in meliore gra-
du... in monasterio (om. et) et ad cle-
ricatum.

19. vel quoslibet.

20. semper se simulaverint... sponsio
earum... Deo pepigerunt... cum vo-
luntate animae... Data X V. Kal. Martii
Honorio Augusto VI et Aristonelo v. c.
conss... quid sequendum vel docilis ra-
tio... Equidem De collatione.

21. inventi fuerint.

22. de reconciliatione ne Novatiani (om.
et)... Tribuitur ergo...

23. DE ADMINISTRATIONIBUS... protu-
lerunt sententiam... et Dei ministrum...
auctore Deo... sic habemus...

24. cessante (om. vel)...

26. SE VINXERUNT NUPTIIS... alii se ma-
trimonio...

27... Moysi... Iesu Nave... Esdrae
duo... Leucio... et Leonide...

¹) Consolatione. S. corr. consultatione.

CODEx NOVARIENSIS

- (p. 182. v.) EPISTOLAE PAPAE INNOCENTII III.
 INCIPIT EIUSDEM PAPAE INNOCENTII AD
 FELICEM EPISCOPUM NUCERIANUM. IIII.
 ... Nuceriano (om. *salutem*) ... proba-
 5 mus ... alios vero manceos ...
 XXVIII. NON POSSUNT ...
 XXX. pervenire possunt (om. *non*) ...
 (om. *hoc est postulaverit*) ... tamen quon-
 10 nam ecclesiae pervenit ...
 XXXI. non concubam ...
 XXXII. MORANDIS ... in eis ...
 EXPLICIT EPISTOLA PAPAE INNOCENTII
 IIII. INCIPIT EIUSDEM V.
 est inhonestum¹ ... esse dicatur ...
 15 XXXIII. non liceret exponere nisi nos-
 sent nostram ... tenore prospecto ...
 sanctitatem dare non possunt ...
 EXPLICIT. INCIPIT EIUSDEM PAPAE INNO-
 CENTII VI.
 20 XXXIV. et mariano ... mererentur sicuti
 in hoc dato ... prospecto tenore ...
 EXPLICIT. INCIPIT EIUSDEM PAPAE VII. DE
 BUBALIO ET TARIANO.
 XXXV. ut vos iteretis ... et tariano... et
 25 agitata ... et sine potentia ... videtur ...
 miseramus ...
 EXPLICIT. INCIPIT EIUSDEM PAPAE VIII.
 XXXVI. ... florentino ... momentanam ...
 in pristinos tantum ... dies venerabiles ...
 30 patribusque ... requiramus ...
 XXXVII. facultatis legis ... nullo diffi-
 dente ...
 XL. Cur ergo indignum est unitatem ec-
 clesiae custodire ... Has ergo ...
 35 XLI. quam acceperat ... susciperet ...
 consueverunt ...
 XLII. paginulam per singula.
 XLIII. quod debeat ... communionem sus-
 pensa restitui ... id acciderat ... quon-
 40 dam episcopi nostri ... utique² illi ...
 postulantibus ... praecepisti ...
 INCIPIT EIUSDEM PAPAE.
 XLIV. debere fateremur ... censerent ...
 sine quaestionibus ...
 45 IDEM PAPA.

Ed. Migne Ibid. p. 238.

- (om. EPISTOLAE etc.)
 ... Nuceriano salutem ... comproba-
 mus ... aliquos vero mutilos ...
 28. NON POSSINT ...
 30. pervenire non possunt ... hoc est
 postulaverit ... tamen (om. quoniam)
 Ecclesiae provenit ...
 31. non concubinam.
 32. IMMORANDIS ... in eos ...
 (om. EXPLICIT etc.)
 indecorum ... esse ducatur ...
 33. non licere exponerem, nisi nossem
 vestram ... tenore perspecto ... sancta
 tractare non possunt ...
 (om. EXPLICIT etc.)
 34. et Mariano ... mererentur sicuti
 nunc dato ... perspecto tenore ...
 (om. EXPLICIT etc.) DE BUBALIO ET TAU-
 RIANO.
 35. uti vos iteraretis ... et Tauriano ...
 exagitata ... sine poenitentia ... vide-
 retur ... miseram.
 (om. EXPLICIT etc.)
 36. ... Florentio ... Nomentanam ... in
 pristino statu ... dies venerabilis ...
 partibusque ... inquiramus ...
 37. facultati legum ... nullo diffidente ...
 40. Cum ergo indignum est unitatem
 Ecclesiae non custodiri ... has ego ...
 41. quam acceperant ... susciperent ...
 consueverunt ...
 42. paginulam (om. per singula).
 43. quod debeas ... communionem sus-
 pensa restituitur ... id cederat ...
 quondam coepiscopi nostri ... utque il-
 li ... postulaturis ... percepisti ...
 (om. INCIPIT etc.)
 44. debere fateamur ... censentur ...
 sine quaestione ...
 (om. IDEM PAPA).

¹) *inhonestum*. Sub rasura forte, *indecorum*. — ²) *utique*. Coeva manus addit: *qualiter*.

CODEX NOVARIENSIS

- XLV. recognoscimus constitutam ...
 XLVI. dei ecclesia commutari ...
 XLVII. illisque mynisteriis ... percunctatus es ... servetur.
 5 XLVIII. EIUDEM PAPE AGATIO EPISCOPO ... tua animositate (om. a).
 XLIX. EIUDEM PAPE ... episcopo siniensi ... christum dominum ... qui eius deitatem ... disperdas ...
 10 L. episcopo nairsitano ... recte reor ... Rufum et ceteros (om. Eusebium) ... germanius ... legationem susceptam ... admonendum ... Sive constat ... sirien-sis ...
 15 EXPLICIT. INCIPIT EIUDEM PAPE ... gubernare dignatur ... indicere ... (om. relationis vestrae) ...
 LI. clamet ut sacerdos.
 LII. in baptismo quid (om. totum) ...
 36 cum caeteris¹ haereditatis ... amittet quia ... gesserat aufertur. Aspicias ... illi ablata sunt ... et secundum praecepta legalia ... peccata omnino (om. credi) ...
 25 LIII. tetigerit immundum ... ei qui honorem ...
 LIV. Sed nostrae lex est ...
 LV. qui de catholica ... ab apostolis ... de his solis ... credere concedendum ...
 30 et resipiscens ... iste talis (om. et) ... intellegimus eos qui in catholica noverant ... desperarent ... tribuit ... missam ... quod de his ...
 LVI. Praevideat ergo ... quod utique ut dicitis ... non praesumere (om. posse) ... et de reliquo ...
 35 LVII. COMMUTAVIT... de illo² quo pacto... nos huic... quicquam (om. numquam)... vel fictum (om. de eo)... adversa vel di-
 40 versa ... et syriaci ... Praevideos...

Ed. Migne ibid. p. 255.

45. recognoscimus constitutum ...
 46. Dei Ecclesiam commutari ...
 47. illisque mysteriis ... percontatus es ... serventur.
 48. Innocentius Acacio, Berodae episcopo ... a tua animositate ...
 49. (om. EIUDEM PAPE)... episcopo Siniensi ... Christum Deum ... qui cum deitatem ... deperdas ...
 50. Episcopo Nassitano ... recte recorder ... Rufum Eusebium et caeteros ... Germanio ... legatione suscepta ... admonendam ... ut si vere constat ... Sirmiensis ...
 (om. EXPLICIT etc.)... gubernare dignetur ... injicerent... relationis vestrae.
 51. clamitet; Sacerdos (om. ut).
 52. in baptismo totum quidquid ... eriscundae haereditatis... amittit, quia... gesserat putatur auferri? Aspiciamus... illi ablata sunt ... et secundum legis praecepta ... peccata credi omnino ...
 53. tetigerit immundus ... eum qui honorem ...
 54. Nostrae vero lex est ...
 55. qui a catholica... apostolis (om. ab.) de solis (om. his)... crederent concedendum ... resipiscens (om. et) ... et iste talis ... intelligitur eos qui in catholica noverunt ... desperaverunt ... distribuit... missas... quod his (om. de).
 56. Pervideat ergo ... quod ut dicitis ... (om. utique)... non posse praesumere... de reliquo (om. et.) COMMUTAVIT³... quoquo pacto ... nos hanc ... numquam quidquam ... vel fictum de eo... diversa (om. adversa vel) ... et cyriaci... pervidens ...

¹) cum caeteris. At sub rasura fortasse, eriscundae. — ²) illo. Eadem manus superscripsit, fotino. — ³) COMMUTAVIT. Ed. prosequitur n. 56.

XVIII.

(EX DECRETIS PAPAE ZOSIMI.)

CODEX NOVARIENSIS.

- (p. 189. v.) INCIPIT CONSTITUTA ZOSIMI PAPAE...
- I. Exigit dilectio... in qua patrum... familiaris est... crediderunt praesumendum... supplemus vos... docere quam discere... vilescit... Fecit hoc... II. facias ire... sciat se... adhaerere debebit... Ita sane...
- INCIPIT EPISTOLA ZOSIMI AD PRESBYTEROS ET DIACONOS RAVENNAE DIRECTA.
- III. non potuerunt compresbyteris (om. *rei in sua hoc est in nostra ecclesia Romana cum nostris*) DATA... ET THEODOSIO VII...
- EXPLICIT CONSTITUTA ZOSIMI.

Ed. Migne *ibid.* p. 262.

DECRETA ZOSIMI PAPAE.

1. *Exegit dilectio... in quo patrum... familiaris est... crediderant praesumendum... supplemus (om. vos)... dicere quam discere... vile sit... facit hoc...*
2. *facies ire... sciat (om. se)... haerere debebit... Sane (om. ita.)*
- AD PRESBYTEROS RAVENNATIUM.
3. *non potuerunt rei in sua hoc est in nostra ecclesia Romana cum nostris compresbyteris... DATUM... ET THEODOSIO VIII...*
(om. EXPLICIT etc.)

XIX.

(EX DECRETIS PAPAE BONIFACII.)

CODEX NOVARIENSIS.

- (p. 189. v.) I. SUPPLICATIO PAPAE BONIFACII etc. unam desponsatam... tamen mater (om. *vestra*)... quam vobis qui estis principes christiani... refugium tuae... (om. *pium*)... Ista munda legatio. quibus... DATA...
- II. INCIPIT RESCRIPTUM... debita reverentiae... ac si duo...
- III. nec confusum conscientia... Quia e contrario... qui ad ea confutanda... qui versutias agendum... nomen accipiat... Veniat tamen aliquando... Debuerant quidem... Ac ne aliquis praeco quem... cum haec etiam... ita sane cum possit abluere animum sordidasse improbatione... vestram inter provinciam... de crimine (om. *eum*)... pro confessione... litteras dirigimus... DATA.
- IV... quod aliter... subsequente... li-
men includat... et communitate communitas...
- DATA V. IDUUM... ET LEODORIO X. CONSS. (om. AUGUSTIS)... EXPLICIT PAPAE BONIFACII.

Ed. Migne *ibid.* p. 264.

1. DECRETA BONIFACII PAPAE. SUPPLICATIO etc. *uni desponsatam... vestra tamen mater... quam tibi qui es princeps christianus... refugium pium tuae... istiusmodi legatis quibus... Datum...*
2. RESCRIPTUM (om. INCIPIT)... *debita reverentiae... At si duo...*
3. *nec confusum conscientia... Qui e contrario... quia ad ea confutanda... qui versutias agendum... nomen accipiet... Veniet aliquando tamen... Debueram quidem... At ne aliquis praecoem... cum hoc etiam... ita ne eum possit abluere animum sordida se improbatione... vestrum inter provinciam... eum de crimine... confessione (om. pro)... litteras dirigemus... Datum.*
4. *... quia aliter... suggerente... times includat... communitas (om. et communitate)...*
- DATUM V. IDUS... ET THEODOSIO X. AUGUSTIS. (om. EXPLICIT etc.)

XX.

(EX DECRETIS PAPÆ CÆLESTINI.)

CODEx NOVARIIENSIS

Ed. Migne *ibid.* p. 268.

(p. 192. r.) INCIPIUNT DECRETALIA PAPÆ CÆLESTINI NUM. XXII.

- I. Dilectissimis... ausonio... quoepiscopis Cælestinus... ante dominum qui hoc
 5 vetat... circa dominum... fecit securos... per terram...
 II. inter magistros (om. *optimos*)... crescere videamus... quarum afflictatione... querela cessabit...
 10 III. INCIPIT PRAETERITORUM... magistros tamen nostros... constitutionem...
 IV. postea Christo...
 V. qui sibi reputant debere...
 VII. bene utamur.
 15 VIII. corda fidelium...
 X. qua iustificatur...
 XI. in toto mundo usque nunc in omni... fidei perfectione... quomodo quidem... claritatis suae...
 20 XII. QUOD GRATIA DEI... TESTATUR... proveniri... Quod utique.
 XIII. pertractarunt vel contractarunt... EXPLICIUNT AUCTORITATES PRAETERITORUM SEDIS APOSTOLICAE EPISCOPORUM DE
 25 GRATIA DEI ET LIBERO VOLUNTATIS ARBITRIO. commissum contra... constituti sumus...
 XIII. sic opera vestra... habeant tamen... quam inludendi... desideriiis annui... paratus... sed convertatur (om. *tantum*)... salutem hominis... quisquis mortis speratam tempore poenitentiam denegarit... et desperat... in momento... sermonis professionem...
 35 XVI. tantaque facinorum...
 XVII. nec usurpatione clerici...
 XVIII. clericis plebisque... in qua suam...
 XIX. Et per moysen.
 DATUM VIII KAL... TAUR...
 40 XXI. si qui post futuri sunt... Talibus itaque quo (om. *fratres carissimi*)... custodiamus... clericatus admittat...
 XXII. sentiet... volumen¹ innotescat...

DECRETA CÆLESTINI PAPÆ.

1. *Cælestinus episcopus dilectissimis... Ausonio... episcopis... ante Deum qui hoc delrectat... circa Deum... facit securos... per terras...*
 2. *inter magistros optimos... crescere videmus... quarum afflictione... quarela cessaverit.*
 3. (om. INCIPIT)... *magistris tamen nostris... constitutiones...*
 4. *post christi...*
 5. *qui sibi se putant debere...*
 7. *bene utatur...*
 8. *corda filiorum...*
 10. *qua iustificamur...*
 11. *in toto mundo atque in omni (om. usque nunc)... fidei perceptione... quandoquidem... charitatis suae...*
 12. *QUOD GRATIAM DEI... TESTATUR... praeveniri... Quo utique...*
 13. *pertractarunt, om. vel contractarunt (om. EXPLICIUNT etc.)*

admissum contra... constituti (om. sumus)...

14. *opera vestra (om sic)... habent tamen... quam ludendi... desideriiis abnui... paratissimus... sed tantum convertatur... salutem hominis... quisquis mortis tempore poenitentiam denegarit... et desperavit... momento (om. in)... sermonis promissionem...*
 16. *tanta facinorum...*
 17. *nec usurpationis clericis...*
 18. *cleri plebis... in qua sua...*
 19. *per moysen (om. et).*
 DATA VII KAL... TAUR...
 21. *qui his praefuturi sunt... Talibus itaque fratres carissimi qui... custodimus... episcopatus admittat...*
 22. *sentiat... volumus innotescat...*

¹) *volumen*. Ita manu Stephani at in eodem Canone lineis transversalibus cassato, legitur, *volumus*.

XXI.

(EX DECRETIS PAPÆ LEONIS.)

CODEx NOVARIENSIS

- (p. 197. r.) INCIPIT PAPÆ LEONIS DERETA.
 II. qui talibus exclamat... nulla cor-
 rumpat...
 IV. DATUM IDIBUS OCTOBRIS.
 5 V. Leo universis ecclesiis.
 VI. misimus per acholitus nostrum...
 facultatem ledendi... abscidamus... Si-
 cut enim... celeri sollicitudine... ut
 Christi oves...
 10 VII. servanda est mansuetudo... Et li-
 cet... praetendit...
 VIII. exultante gaudio... hostia rega-
 lis... adorant eum parvulum... reman-
 sionis suae... quia in his... aliter quo-
 15 que signis denuntiari...
 IX. suam creaturam... eum diem esse
 legitimum... Paraclitus...
 X. Deus vester...
 XII. rationalis exemplatio... ab hoc exi-
 20 stimat... gratia autem (om. et veritas).
 XIII. A DIE... per custodiam... singulis
 episcoporum a die... occurrunt... in
 communione... ET ARDEBURE... et sen-
 sibus... tinctione sacrilegii...
 25 XIV. fiduciam detulisse... subtraxe-
 rint... perseveraverit... et quod pec-
 cantibus severius... cuncta possumus...
 tuus attulit... Ut sicut quaedam... rati-
 one convelli... sanctorum patrum...
 30 XV. a provincialibus... inhibenda est
 creatio...
 XVII. et cessent opera nuptiarum.
 XVIII. QUISQUAM SI FILIAM... non fuisse
 ministerium...
 35 XIX. culpanda sit... negligentia despe-
 randa... differunt...
 XII. a multis licitis... si penitens habet...
 XXXIII. utilis est.
 40 XXIV. NON DEBEAT.
 XXV. SUSTENTARI... praeter coniugem...
 XXVII. susceperunt.
 XXVIII. ab eorum parentibus¹...

Ed. Migne *ibid.* p. 278.

- DECRETA LEONIS PAPÆ.
 2. *qua talibus exclamat... nulla cor-
 rumpant...*
 4. DATA VI ID. OCTOBRIS.
 5. *Leo episcopus universis episcopis.*
 6. *misimus (om. per acholitus nostrum)
 facultate ledendi... abscindamus...*
*Ut enim... ceteri sollicitudine... et
 Christi oves...*
 7. *servanda est consuetudo... ut licet...
 pretendat...*
 8. *exultante gaudio... hostia legalis...
 adorant parvulum (om. eum)... mansio-
 nis suae... quod in his... aliter quid-
 quid signis denuntiari...*
 9. *noctam creaturam... diem legiti-
 mum eum esse... Paracletus...*
 10. *Deus noster...*
 12. *rationalis exemplatio... ab hoc
 estimat... gratia autem et veritas...*
 13. *AD DIEM... pro custodia... singulis
 (om. episcoporum) ad diem... concur-
 rant... in commune... et Ardature...
 ut sensibus... tinctione (om. sacrilegii).*
 14. *fiduciam defuisse... subtraxerunt...
 perseveraverunt... et quod severius (om.
 peccantibus)... cuncta possumus... tuus
 detulit... Quia sicut quaedam... ratione
 compelli... sanctorum (om. patrum)...*
 15. *a comprovincialibus... vana habenda
 est consecratio...*
 17. *et cesset operatio nuptiarum.*
 18. *QUISQUIS FILIAM... non fuisse myste-
 rium...*
 19. *culpanda est... negligentia deserenda...
 differunt.*
 22. *a licitis (om. a multis)... si poeniten-
 tes habent.*
 23. *utilis (om. est).*
 24. *NON DEBEAT.*
 25. *SUSTINERI... praeter conjugium...*
 27. *susceperint.*
 28. *eorum parentibus (om. ab)...*

¹ In margine (p. 203 r.) cœva manus adnotavit: LOTHARIUS.

CODEX NOVARIENSIS.

- XXIX. (p. 203. r.) Unde quoniam.
 XXXI. perspexeris... ponderares...
 tuae existimationi... vel a decessoribus...
 fidem non curare... non est catholi-
 cum... frater (om. *carissime*)... aestima-
 ti. Et quae civilium... expetenda cen-
 sura...
 XXXIII. NON DIGAMI... copulaverit...
 XXXIV. nec subdiaconis...
 10 XXXV. praeponebatur.
 XXXVI. deferre ne neglegentibus... in
 loco eius...
 XXXIX. (om. *nemo suscipiat*)... conve-
 niat. Nam gravis... compellat...
 15 XLI. ferantur.
 EXPLICIT. INCIPIT EIUSDEM.
 XLII. a munitione.
 XLIII. (om. *aut possessionibus*).
 XLV. ex dei nutu redeunt.
 20 XLVI. consultationi...
 XLVII. PERICULORUM QUOQUE... tua sunt
 constituenda. Pariter etiam...
 XLVIII. sola sanctificatione spiritus sancti
 invocanda (om. *est*)... facies perve-
 25 nire...
 XLIX. consacerdoti (om. *confratri*)... ec-
 clesiae crederetur... (om. *et ubi est in-*
columitas oboedientiae ibi sana est for-
ma doctrinae)... nisi ante aetate maturi-
 30 tatis aut tempore examinis aut merito...
 aut experientia... inter alias (om. *ut*)...
 illa quae in societatem eius veniret...
 debeat aestimari... nec idem est pretio-
 sorum usus... praeferantur argenteis...
 35 eorum omnium... obtineant principa-
 tum... studia popularium... iudicio
 confortatus... episcopale electi sunt...
 debuerunt consecrarunt... antistitis re-
 digantur... vis hostilis erupit... (om.
 40 DATA etc.)
 EXPLICIT DECRETA PAPAE LEONIS. *

Ed. Migne p. 294.

29. quoniam (om. Unde)...
 31. perspiceres... ponderaveris... tuae
 estimationi... vel a praedecessoribus...
fide non carere... non est tacitum... frater carissime... existimasti et quam civilia... expectanda censura...
 33. NON BIGAMI... copularit...
 34. ne subdiaconis...
 35. praeponebatur.
 36. afferre ne gregibus... in locum ejus...
 39. nemo suscipiat... convenerit. Nam
 gravius... compellet...
 41. ferentur...
 (om. EXPLICIT etc.)
 42. a dominatione.
 43. aut possessionibus.
 45. ex Dei initium redeunt.
 46. consultationi...
 47. PARVULORUM QUOQUE... tua consti-
 tuenda (om. sunt) Pariterque etiam...
 48. sola sanctificatio Spiritus Sancti
 invocanda est... facias pervenire...
 49. confratri et consacerdoti... Eccle-
 siae dederetur... et ubi est incolumitas
 oboedientiae ibi sana est forma doctri-
 nae... nisi ante aetatem maturitatis,
 ante tempus examinis, ante meritum...
 ante experientia... ut inter alias...
 illa priusquam in matrimonium ejus
 veniret... debeant estimari... nec est
 pretiosorum idem usus... praeferun-
 tur argenteis... eorum hominum...
 obtinent principatum... studia popu-
 lorum... iudicio confutatus... episco-
 pale delecti sunt... debuerint, conse-
 craverint... antistitis redeant... vis
 hostilis eripuit... DATA IV Id. Augusti.
 (om. EXPLICIT etc.)

* Hoc loco in Ed. sequuntur, *Decreta Gela-*
sii et Athanasii. Decreta autem Hilari, Simpli-
 cii, Felicis, Symmachi, Hormisdas, et Gregorii

Junioris, ibi in Appendice collocantur cum hoc
 titulo: *Collectio II. Decretorum Pontificum Ro-*
manorum Collectioni I Dionysii Exigui addita.

XXII.

(EX DECRETIS PAPAE HILARI.)

CODEx NOVARIENSIS.

(p. 208. v.) INCIPIUNT REGULAE PAPAE HILARI FLAVIO ET BASILISCO ET ERAMINERICO VV. CC.

Sub die XVI Kalendaram... maximo taurin¹atⁱ civitatum gallicarum. Ingenuo ebridonensi saturnino abinionensi (om. provinciae SS. Mediolanensis) ... Probo canosino ... constantio aquinati ... (om. Praetextato Interamno) ... Crispinia-
no... Proiectio nepicino... Asterio foro-
ocludiensi ... Phylippo munati ... cura diligentiori vel delicto deliquerit ...

I. AB UNIVERSIS EPISCOPIS ET PRESBYTERIS ADCLAMATUM etc.

Haec autem tenenda sunt... rogamus. dictum quinquies... violaverit in reatu inveniat ...

II. HILARUS EPISCOPUS DIXIT... putantes
esse compendium credunt ... (om. et) (om. atque mortales)... velut legati sunt testamenti ... (om. sacerdotes)... existimate ... hominis esse putet... ut etiam quod a nobis ... hispaniorum ... PAULUS
NOTARIUS RECITAVIT ... dictum quinquies ... barcinonensis civitatis nundinarius ... Hilarius episcopus ... Ergo simpliciter precamur ... salvandi episcopi ... quesumus ut quid ...

III. PAULUS NOTARIUS RECITAVIT... instaret necessitas... in universorum illuminationem ... cuius praesumptionem ... divinationes² sibi cuius praeproperum ... in aliquo profuissemus... dampnabili tantum petimus (om. sedem vestram)... et de ordinatur... AB UNIVERSIS EPISCOPIS ET PRESBYTERIS ADCLAMATUM EST... dictum octies ... ut haec recitentur ... dictum quinquies (om. ut disciplina servetur
rogamus dictum est quinquies)... dictum VIII. ies ... de vobis sperantes ... Quia vobis statum et professionem meam pro-

Ed Migne ibid. p. 315.

REGULAE HILARI FLAVIO BASILICO ET HERMINERICO VV. CC. CONSS.

Sub die XIII calendarum ... Maximo Taurino civitatis provinciae Galliarum. Ingenuo Ebrodunensi provinciae SS. Mediolanensi provinciae SS. Saturnino provinciae Abinionensi provinciae SS... (om. Probo canosino)... Constantio Aquinati... Praetextato Interamno... Crispiano... Projectio Neposino... Asterio Foroocludiensi... Phylippo Numanati... cura diligentiore vel delectu deliquerit... (om. I) AB UNIVERSIS EPISCOPIS ET PRESBYTERIS etc.

Haec tenenda sunt (om. autem)... rogamus. Dictum est quindecies... violaverit in se inveniet ...

(om. II) Hilarius Episcopus dixit... putant esse compendium et credunt ... atque mortales ... velut legati aut testamentario ... sacerdotes ... estimate ... huiusmodi esse putet... ut autem quod a vobis ... hispanorum ... Paulus notarius recitavit... dictum est seicies... Barcinonensium civitatis Nundinarius... Hilarius Episcopus ... Ergo simpliciter precamur ... Silvan Episcopi ... petimus ut quid ...

(om. IV.) Paulus notarius recitavit ... extaret necessitas ... universorum illuminationi... cuius praesumptione... divinationes sibi cuius properum ... in aliquo profuisset ... dampnabili totum quesumus Sedem vestram... et de ordinatione ... Ab universis episcopis et presbyteris acclamatum est ... dictum est seicies ... ut haec recitentur ... dictum est septies ... Ut disciplina servetur rogamus dictum est quinquies ... dictum est octies ... Deo nobis inspirante ... Quia novi statum et pro-

¹) taurinati. Sub rasura, Taurinensium. — ²) Divinationes. Coeva manus corr. Dominationes.

CODEX NOVIARIENSIS

tuli... Pallidis episcopus ecclesiae salphine... ignorantia licere... praeceptum Hilarius... Castanensium... sed reprehensione iustissima... carebat (om. non)...
 5 quod nihil deinceps... tenderit manus... In quorum contumelia... quae veretur... propria ecclesia... nobis quaerentibus... diximus tenore... qui licet ante te... sed humilitate praestabitur...
 10 DATA III KAL. IANUARIUM BASILISCO... EXPLICIT TITULI DECRETORUM PAPÆ HILARI.

Ed. Migne Ibid. p. 319.

fessionem meam... Palladius episcopus ecclesiae Salapinae... ignorantia licere... Hilarius (om. praeceptum)... Ascantensium... sed reprehensio iustissima... non carebat... ut nihil deinceps... 1. telenderit manus... 2. In quorum contumeliam... qua cavetur... ecclesia sua... vobis asserentibus... diximus tenore... 4. qui licet dum se... 6. sed humanitate praestabitur...
 Data III Kal. Januarii Basilisco.
 (Om. EXPLICIT etc.)

XXIII.

(EX DECRETIS PAPÆ SIMPLICII.)

CODEX NOVIARIENSIS. (p. 211. v.)

INCIPIT CONSTITUTA PAPÆ SIMPLICII.
 15 noster gregorius... Datum IIII Kal... affiniensis ecclesiae... ut si necesse fuerit... praecepimus imminere... PRAE CONSULATUM. EXPLICIT CONSTITUTA PAPÆ SIMPLICII.

Ed. Migne Ibid. p. 320.

DECRETA SIMPLICII PAPÆ.
 meus Gregorius... Data III Kal... Aufiniensis Ecclesiae... et si necesse fuerit... praecepimus immineri... Post CONSULATUM. (om. EXPLICIT etc.)

XXIV.

(EX DECRETIS PAPÆ FELICIS.)

(p. 212. v.) INCIPIT PAPÆ FELICIS EXEMPLARIA GESTORUM QUIBUS ALLEGATUM EST
 20 PRAECEPTUM PAPÆ FELICIS. *

Flavio boetio v. i. cons. sub die tertio. idus martias in basilica constantiniana residente venerabili viro papa feliciae
 25 una cum candido tyburtino.
 Paschasio. centumcellensi.
 Constantio. aquinati.
 Aequitio. matellicati.
 Philippo. numanati.
 30 Epiphania. spellati.
 Bono. hostiensi.
 Herendio. portuensi.
 Constantio. tribeati.
 Agnello. telesyrio.
 35 Constantino. capuano.
 Urbano. Fulginati.
 Severo. Casinati.
 Martiniano. Formiano.
 Martiniano. emerino.

Crisconio. tudertino.
 Hercolio. utricolano.
 Basilio. tollentinati.
 Maximo. Plerano.
 Proiecticio. tarquinensi.
 Petro. subaugustano.
 Maximino. ferentiensi.
 Basso. feretinati.
 Felice. antea. tino.
 Benigno. aquaeviensi.
 Andrea. gavinati.
 Detio. triumtaber.
 Cipriano. numentano.
 Atanasio. albanensi.
 Vitali. fundano.
 Petro. lorensi.
 Constantio. sutrino.
 Felicissimo. sabiens.
 Gaudentio. Florogodiensi.
 Bonifatius. veriterno asterio fornovaro.
 Romulo. Praenestino.

*) FELICIS. Titulus iste deest in Ed. Migne, sed occurrit apud Mansi VII. col. 1171. necnon in Cod.

Sessoriano (de quo Cf. in notis ad p. 417) ubi ita se habet, quibus est praecepta papae Felicis.

- (p. 212. v.) Victore donato. Rustico et par-
dalis affris episcopo et presbyter.
Rustico. urbino.
Firmino. palino.
5 Castino. petro.
Simplitio. valente.
Laurentio. petro.
Canusio. valentino.
Cassio. paschasio.
10 Vincomalo. asterio.
Laurentio. surano.
Petro. hasterio.
Leone. astherio.
Enchenio. assello.
15 Januario. bonifatio.
Martiano. petro.
Petro. gordiano smaragdo
Petro. bonifatio.
Lepido. sexto.
20 Maxentio. petro.

- Epiphano. paschasio.
Epphyphano. Felice.
Asterio. petronio.
Petro. fulgentio.
Felice. calixto.
Alexandro. romano.
Redempto. iohanne.
Proiectio. valentino.
Bonifatio. sebastiano.
Laurentio. valentiniano.
Jubino. epiphano.
Andrea. bono.
Petro. sevodei.
Opilione. petro.
Sebastiano. servando.
Romano. marcellino.
Domino. petro.
Jagapio. iuliano.
Et abundantio astantibus quoque diaco-
nibus.

CODEX NOVARIENSIS.

- I. FELIX EPISCOPUS ECCLESIAE CATHOLICAE
URBIS ROMAE PRAESIDENS SYNODO DIXIT.
II. ANASTASIUS DIACONUS RECITAVIT SAN-
CTITAS VESTRA UNIVERSIS EPISCOPIS PER
25 DIVERSAS PROVINCIAS CONSTITUTIS... Et
item memineritis... iacere conveniat...
in morte reddenda est... quod adhuc
habet sunt a puritate... expetenda pe-
nitentia... praefinitum tempus (om. poe-
30 nitentiae)... aut baptizati?... quibus
libet ad animarum... ubi vult spirat...
EXPLICIT PAPAE FELICIS.

Ed. Migne *ibid.* p. 315.

(om. I.)

2. *Dilectissimis in Christo Jesu fratribus
universis Episcopis per diversas Pro-
vincias constitutis... Et ideo memine-
ritis... iacere conveniet... in morte
redibenda est... quod adhuc investes a
pubertate... expectanda poenitentia...
quae finitum poenitentiae tempus...
aut in baptizati... quibus licet ad ani-
marum... ubi vult inspirat...*
(om. EXPLICIT etc.)

XXV.

(EX DECRETIS PAPAE GELASII.)

CODEX NOVARIENSIS.

- (p. 214. v.) I. INCIPIT PAPAE GELASI. Gene-
rale decretum ad omnes episcopos. De
35 institutis aeclesiasticis moderate pro
temporis qualitate dispositis... (om.
Gelasius fratribus etc.)... administrari

Ed. Migne *Ibid.* p. 302.

DECRETA GELASII PAPAE. (Om. Generale
decretum ad omnes episcopos). *De con-
stitutis ecclesiasticis pro temporis qua-
litate moderandis. Gelasius fratribus
universis episcopis per Lucaniam et*

¹⁾ donato. Ed. *Donato episcopo et presbyteris*.
Subnectimus vero nomina eo quod eorum ordo est
Vol. I.

omnino diversus ab edito. — ²⁾ baptizati. Ab sub
rasura, in baptizati.

CODEx NOvARIENSIS.

nequeunt... tanto cohortante periculo...

II. tam statuendi... munus accedit...
5 si in nullo (om. *vel*)...

III. INQUIRANTUR ET SUPER STATUTOS
GRADUS QUIBUS ANNUS EXPLETUR SEX
MENSE ADICENDI SUNT. UT POST ANNUM
ET SEX MENSES PRESBYTERI DE LAICIS SI

10 NECESSITAS EXEGERIT ORDINENTUR... exa-
minare personam... confiteamur pro-
curasse... applicare ministeriis... iusta
dispensatione mandante...

IV. QUOD SI QUI PERPETRARE FUERINT DE-
15 PREHENSUS HONORIS SUI SINT PERICULUM
SUBITURI...

VI. contra suum modum... fortasse iubeatur...
praesumat... nisi iubetur aut
sedere praesumat... meminerit... ad-
20 dubitet... putaverit... si eius praesule...
eius episcopo... facientem...

VII. episcopo et presbytero...

VIII. laxanda dicamus...

IX. cum ordine fiant... aliquid est
25 imminutum... retribuit esse... moribus
adgregatis et strenuitate... etiam pro-
posito... dummodo nullatenus (om. *illa*)...

X. NISI EOS TANTUM... ne succrescente
30 (om. *morbi*)...

XIII. Ut VIDUAE NON VELENTUR.

XIV. Ut NULLUS PRESUL DEFENDATUR...
non restituendas (om. *patronis*)... Magis
quippe secundum.

35 XV. negotiationibus in gente sunt positi.
XVII. SEIPSOS ABCIDERINT... forma cen-
seri.

XIX. salute confidet... tanta prospexe-
rat...

40 XXI. periculi eius... debeat... pote-
rat... vetabatur... debuit...

XXIII. et in aliquam provexerit digni-
tatem...

XXIV. cum nulla cogat.

45 XXV. sacris processionibus... non exi-
stat... non vitabit nullatenus...

Ed. Migne Ibid. p. 303.

*Brutios et Siciliam constitutis... ad-
ministrari nequeant... tanto coarctan-
te periculo...*

*2. tam instituendi... munus accedat...
vel si in nullo...*

3. INQUIRANTUR. (om. ET SUPER etc.)

*examinari personam... confulemur
procurasse... applicare mysteriis... ius-
ta dispositione mandante...*

*4. QUOD SI QUI HOC PERPETRAVERIT HO-
NORIS SUI PERICULO SUBJACEBUNT.*

*6. ultra suum modum... fortasse iubean-
tur... praesumant... nisi iubeantur aut
sedere praesumant... meminerint...
addubitent... putaverint... si eorum
praesule... eorum episcopo... facientes...*

7. episcopo vel presbytero...

8. laxanda credamus...

*9. cum ordine fiant... aliquid estimet
imminutum... et tribuit esse... mi-
ribus aggregata strenuitate... iam
proposito... dummodo illa nullatenus.*

*10. NISI OMNES TANTUM... ne morbi cre-
scente...*

13. Ut VIDUAE NON VELENTUR.

*14. Ut NULLUS PRAESUL ET DEFENDAT...
non restituendas patronis... secun-
dum...*

15. negotiationis ingentis sint positi...

17. SEIPSOS ABCINDUNT... forma censere.

*19. salute confidat... tanta perspexe-
rit...*

*21. periculi earum... debeant... pote-
rant... vetabantur... debuerunt...*

23. et in aliqua provexerit dignitate...

24. cum nulla cogit.

*25. Sacris professionibus... non extat...
non effugiet nullatenus.*

CODEX NOVARIENSIS.

XXVI. divinarum rerum [officia]... si non
 quanta possunt... medicatione sanen-
 tur... debeant gubernari... si quidquid...
 inimicum [sit] regulis... debuerint te-
 nere... oportuerat ignorantem...
 XXVII. ECCLESIAE FABRICIS... si clericus...
 XXVIII. sive diaconum...
 EXPLICIT.

Ed. Migne *ibid.* p. 264.

26. *divinarum rerum (om. officia)... si non tanta qua possunt... medicatione curentur... debeat gubernari... sic quicquid est... inimicum regulis... debuerit tenere... oportuerit scientem...*
 27. *FABRICIS ECCLESIASTICIS... sic clerus...*
 28. *seu diaconum...*
 (Om. EXPLICIT etc.)

XXVI.

(EX DECRETIS PAPÆ ANASTASII.)

CODEX NOVARIENSIS.

(p. 218. v.) DECRETA PAPAE ANASTASII URBIS
 10 ROMAE AD IMPERATOREM ANASTASIUM PRO
 PACE ECCLESiarUM.
 I. toto orbe terrarum fulget sicut sem-
 per est sedes beatissimi petri in univer-
 sali ecclesia... sibi Domino teneat...
 15 (om. Deo)...
 II. nec illis se potest... apta merita...
 per se reddere sui meriti...
 III. ne quid sit... ante tribunal christi...
 Deus autem in corde (om. videt)... cogi-
 20 tationem (om. novit)...
 IV. Precamur ergo... suggerere (om.
per singula).
 V. (Om. *Si qua ergo consolatio in Chri-*
sto)... per contentiones... semetipsos su-
 25 periores...
 VI. nam quid tenendum... in memoriam...
 offeremus... feceris coram eo... in om-
 nes vias eius... et toto corde (om. tuo).
 et iustitias quas (om. ejus)... qui vos au-
 30 dit... spiritum suum sanctum... [vos]
 iussit... EXPLICIT.
 VII. QUOS PER DAMNATIONEM... ad per-
 ciendum... qua declaratur et dicitur...
 in spiritu sancto... transeunt... con-
 35 tingitur... cathedram moysi... facere
 nolite...
 VIII. COMMACULANT... quod qui est ali-
 quorum extendens... postea efficaciter...
 meminert... continentibus misteriis...
 40 non aliis... omnium studiis...
 EXPLICIT EPISTOLA PAPÆ ANASTASII.

Ed. Migne *ibid.* p. 311.

DECRETA ANASTASII PAPÆ.

(om. URBIS ROMÆ etc.)

(om. l.) *toto orbe præfulget sedes beatissimi Petri in universali Ecclesia sicut semper est... sibi a Domino Deo teneat...*
 1. *nec illic se potest... aperta merita... perdere sui meriti...*
 2. *ne quod sit... ante tribunal Dei... Deus autem videt in corde... cogitationem novit...*
 3. *Precamur itaque... per singula suggerere...*
 4. *Si qua ergo consolatio in Christo... per contentionem... sibi semetipsos superiores...*
 5. *num quid tenendum... in memoria... offerimus... 6. feceris coram ipso... in omnibus viis ejus... ex toto corde tuo... et iustitias quas... qui audit vos... Spiritum Sanctum (om. suum)... iussit (om. vos)... (om. EXPLICIT).*
 7. *QUOS POST DAMNATIONEM... ad percipientem... quod declaratur cum dicitur... in Spiritu (om. Sancto)... transeant... constringitur... cathedram moysi... nolite facere...*
 8. *COMMALCULANT... quod cum ita sit aliorum extendit... postea ineffaciter... meminert... obtinentibus misteriis... non alii... hominum studiis...*
 (Om. EXPLICIT etc.)

XXVII.

(EX DECRETIS PAPÆ SYMMACHI.)

CODEx NOVARIENSIS.

(OM. DECRETA SYMMACHI)

(p. 220. v.) ... DIE KAL. MARTIARUM ...

I. SIMACHUS EPISCOPUS ECCLESIAE CATHOLICÆ URBIS ROMÆ DIXIT ... quem subreptione... pari collatione¹... et presbyteri ...

II. SIMACHUS EPISCOPUS DIXIT ... dictum est decies ... hic pax cum simacho dictum est undecies Cuius sedes et annos dictum est novies ... fuerit ambitione² convictus ...

III. SIMACHUS EPISCOPUS DIXIT ...

IV. SI QUOD ABSIT TRANSITUS PAPÆ INOPIATUS EVENERIT... placet (om. omnia)... ut ita servetur ...

SIMACHUS EPISCOPUS ECCLESIAE CATHOLICÆ URBIS ROMÆ DIXIT ... venire³ praesumpserit. Adclamationes ... Et subscripserunt (om. episcopi num. 73).

Et subscripserunt Caelius simmachus episcopus sanctae catholice urbis romae. his constitutis sinodalibus a me probatis atque firmatis. consentiens subscripsi.

25 Caelius rusticus episcopus civitatis meturnensis. subscripsi et consensi sinodalibus constitutis atque in hac me profiteor manere sententia Caelius bonifatius episcopus ecclesiae beliternensis

30 subscripsi. et consensi synodalibus constitutis atque in hac me fateor manere sententia.

Mensenus	cumanus.
Rufinus	canusinus.
35 Crisconius	tudertinus.
Clarus	alifanus.
Basilius	tollenatis.
Vitalis	fundanus.

Ed. Migne Ibid. p. 325.

DECRETA SYMMACHI PAPÆ.

... KALENDIS MARTII ... (om. DIE).

(Om. I.)

quem per subreptionem ... pari donatione ... vel presbyteri ...

(om. II.) dictum decies ... Hic pax cum Symmacho dictum quindecies. Cujus sedem et annos dictum octies ... fuerit ambisse convictus ...

(om. III.)

(om. IV.)

placent omnia ... ut ita serventur ...

SYMMACHUS EPISCOPUS ECCLESIAE CATHOLICÆ URBIS ROMÆ DIXIT: ACCLAMATIONES ETC. Et subscripserunt episcopi numero 73.

Decius	triumtabernis.
Innocentius	mibanatis.
Valentius	amitarninus. ⁴
Bassus	ferentini novi.
Vitalis	fenestris.
Vitalianus	rosellanus.
Maximus	liberanus.
Constantinus	capuanus.
Benignus	aquaeviventis.
Fortunatus	sivesanus.
Paladius	sulmontinus.
Vindemius	anteacinus. (p. 222. r.)
Constantius	utriculanus.
Iohannes	ariminensis.
Germanus	pisaurensis.
Martirius	tarraconensis. ⁵
Candidus	tyburtinus
Laurentius	tirbensis.

¹) COLLATIONE. Sub rasura, donatione. — ²) ambitione. Sub rasura, ambisse. — ³) venire. Corava manus superaddit; qui contra hoc venire. —

⁴) Valentius amitarninus. Haec subscriptio deest in Ed. sed habetur apud Mansi. — ⁵) tarraconensis. Lege, Terracinensis.

Vitalanus	narniensis.	Ursus	stabianus
Serenus	numentanus.	Saturninus	erdinitanus
Iustus	acerontinus.	SUBSCRIPSERUNT EPISCOPI NUM. LXXIII.	
Adeodatus	cerensis.	C aelius laurentius archipresbyter ti-	
5 Stephanus	nursiensis.	tulo praxide. hic subscripsi et cons-	
Dulcius	abiensis.	sensi sinodalibus constitutis. atque in	
Fortunatus	adagnius.	hac me profiteor manere sententia.	
Paschasius	vulturnensis.	Ianuarius presbyter titulo vestine.	
Fortunatus episcopus ecclesiae anagni-		Marcius presb. tit. sanctae ceciliae.	
10 nae pro sanctulo. episcopo civitatis si-		Curdianus presb. tit. sancti clementis.	
gninae. qui subscribere non potuit. pro		Petrus presb. tit. praemaci.	
eodem subscripsi.		Paulinus presb. tit. iuli.	
Verius	calenotanus.	Valens presb. tit. sanctae sabine.	
Felicissimus	forosimcandinensis.	Petrus presb. tit. grissogoni.	
15 Valentinus	amiterninus.	Soranus presb. tit. vestine.	
Pro romano ecclesiae patinatium scripsi.		Asterius presb. tit. pudentis.	
Calonius	florocloudiensis.	Iustinus presb. tit. equitii.	
Epiphanius	beneventanus.	Redemptus presb. tit. grisogoni.	
Iohannes	spolitinus.	Provectus presb. tit. damasi.	
20 Constantius	benefranus.	Iubianus presb. tit. emiliane.	
Maximianus	perusinus.	Bonus presb. tit. eusebi. (p. 221. v.)	
Salustius	amerinus.	Pascasius presb. tit. crescentianae.	
Lucianus	tarquinensis.	Iohannes presb. tit. praemadii.	
Molensis	centumellensis.	Sebastianus presb. tit. nicomedis.	
25 Florentius	plenstinus.	Martinus presb. tit. ciriaci.	
Maximianus	subaugustanis.	Epiphanius presb. tit. sancti matthei.	
Fortunatus	fulgentanus.	Servus presb. tit. dementis.	
Iohannes	vivonensis.	Opilio presb. tit. vestinae.	
Gaudentius	tadinatus.	Petrus presb. tit. crisogoni.	
30 Mercurius	sutrinus.	Romanus presb. tit. tigride.	
Felix	nepennus.	Marcellus presb. tit. iuli.	
Serenus	nolanus.	Dominicus presb. tit. crescentianae.	
Aucipius	putiolanus.	Habundantius presb. tit. sabinæ.	
Timotheus	abellinatis.	Marcellus presb. tit. romanus.	
35 Rosarius	saurentinus.	Asellus presb. tit. vizandis.	
Stepanus	neapolitanus.	Sebastianus presb. tit. equitii.	
Rosarius episcopus pro fratre meo ur-		Valentinus presb. tit. eusebii.	
so episcopo subscripsi.		Anastasius presb. tit. anastasie.	
Gaudentius	vultsinensis.	Genesius presb. tit. nicomedis.	
40 Item gaudentius episcopus vultsinensis		Dionisius presb. tit. emiliane.	
pro proiecto episcopo foronovano sub-		Epiphanius presb. tit. apostolorum.	
scripsi.		Aconcius presb. tit. fausciolae.	
Quintus	teanensis.	Agapius presb. tit. apostolorum.	
Gaudentius	salernitanus.	Adeodatus presb. tit. equitii.	
35 Bellatores	ostinensis.	Benedictus presb. tit. gai.	
Maurius	tifernitium.	Dominicus presb. tit. pricae.	
Lampadius	urbis salbiensis	Redemptus presb. tit. tigridae.	
Adeodatus	formiensis	Servus presb. tit. gai.	

- Stephanus presb. tit. marcelli.
 Crescentius presb. tit. anastasiae.
 Iulianus presb. tit. apostolorum.
 Septimus presb. tit. iuli.
- 5 Crispinianus presb. tit. marcelli.
 Epiphanius presb. tit. fasciolae.
 Bonifacius presb. tit. caeciliae.
 Petrus presb. tit. praxedis.
 Timotheus presb. tit. marcelli.
- 10 Hilarus presb. tit. lucinae.
 Victorius presb. tit. sabinae.
 Laurentius presb. tit. laurencii.
 Eutices presb. tit. emelianae.
 Iulianus presb. tit. anastasiae.
- 15 Marcus presb. tit. lucinae.
 Vintemala presb. tit. crescentianae.
 Habundantius presb. tit. marci.
 Venantius presb. tit. marcelli.
 Stephanus presb. tit. eusebii.
- 20 Paulinus presb. tit. laurentii.
 SUBSCRIPSERUNT PRESBYTERI NUMERO
 LXXI. SUBSCRIPSERUNT DIAconi.
- Ciprianus diaconus sanctae ecclesiae
 Romanae [regionis sextae]¹⁾ regulae.
- 25 VI. his subscripsi. et consensi sinodali-
 bus. constitutis. Anastasius diaconus re-
 gionis primae subscripsi. Citodatus dia-
 conus regionis quintae subscripsi. Io-
 hannes diaconus regionis. II. subscripsi.
- 30 Tarensis diaconus regionis. I. subscripsi.
 Tertullus diaconus regionis subscripsi.
 EXEMPLAR CONSTITUTI FACTI A DOMINO
 SIMACO PAPE DE REBUS ECCLESIAE CONSER-
 VANDIS.²⁾
- 35 Flavio avienno vc. iuniore sub diae.
 VIII. Iduum Novembrium in basilica
 beati petri apostoli residente venerabi-
 li papa symmacho. una cum venerabili-
 bus viris [suis].³⁾
- 40 Laurentio. Maximo. Petro.
 Laurentio. emiliano. trigrido.
- felice. bassiano. cresconio.
 Pacatiano. benigno. rufentio.
 Innocentio. maximo. stephano.
 Iohanne. sereno. eulatio.
 Proculeiano. fortunato. laurentio.
 Eustasio. marciano. iocundo.
 Candido. fortunato. felice.
 Euticio. helpidio. aprile.
 Innocentio. mercurio. hylario.
 Fortunato. concordio. assello.
 Innocentio. stephano. gerontio.
 Paschasio. vitale. memore.
 Severino. sicolivico. silvino.
 Maximiliano. Arestone severino. pro-
 pinquo.
 Martino. vindemio. dulcizio.
 Victore. urso. mercurio.
 Asello. servo dei. adeodato.
 Ansterio. martiniana. felice.
 Eusebio. augusto. protectio.
 Crisogono. benantio. rustico.
 Salustio. proba. amando.
 Basilio. florentio.
 EPISCOPIS RESIDENTIBUS ETIAM PROIECTI-
 TIO.
 Martino. epiphanio. sebastiano.
 Servo dei. optativiano. epiphanio.
 Anastasio. abundantio. nicomalo.
 Paulino. iuliano. marcello.
 Agatone. benedicto. crisenticiano.
 Paschasio. iuliano. severo.
 Paulino. adeodato. iohanne.
 Timotheo. Laurentio. hilaro.
 Adeodato. marco. stephano.
 Bennatio. petro. crisogono.
 Litorio. et crisogono. tinulo.
 Vel maximino. fortunato. presbyteris.
 ASTANTIBUS QUOQUE DIACONIS ANASTASIO
 ORMISDA IOHANNE AGAPITO SIMACUS EPI-
 SCOPUS ECCLESIAE URBS ROMAE DIXIT.

¹⁾ [regionis sextae] a cœvæ manu correctoris superscripta sunt. — ²⁾ Huiusmodi titulus deest in Ed. Migne. Apud Mansi vero (Tom. VIII. col. 265) ita se habet; EXEMPLAR CONSTITUTI FACTI A

DOMINO SYMMACHO PAPA, De abroganda lege Odo-
 cris regis repugnante libertati ecclesiasticae in
 electione pontificis, et de rebus ecclesiae conser-
 vandis. — ³⁾ [suis], Ita legitur sub rasura. —

CODEx NOVARIENSIS

- (om. 1.) inter alias scripturas quendam... Nec ego inde disputem... EXEMPLAR SCRIPTURAE.
- (om. 2.) nec per occasiones... status civilitatis... quem ante oculos... praetermissas personas religiosas... christiana mentis devotione... aut misteria... sicque facienti... sive qui consequetur¹... in alium² transferatur...
- 10 romane ecclesiae civitatis... sustineri manifestum est... a laicali concepta persona... facta videatur... vel auctoritate testaverint... qui praerogativa beati... consecrati probantur...
- 15 (om. 3.) maximi... quoniam etiamsi aliqua... disponendis... necessaria studere... cura³ proposito... existimant non teneri... doctrina salvatoris... (om. 5.) pari etiam [lege] per omnem...
- 20 civitatis titulum... abstringi volumus vel custodes... qua saepe per caritatem christi connexi sumus ea hominem... vel ecclesiae superius patefacta... si accesserint...
- 25 (om. 6.) danti subscriserit... (om. 7.) si quod ceptum... contradictionis offerre... ad substantiationem⁴ huius autem constituti...

ET SUBSCRIPSERUNT.

- 30 Caelius simachus episcopus ecclesiae romanae huic constituto a nobis facto subscrispi. Caelius Laurentius episcopus sanctae mediolanensis ecclesiae huic constituto a venerabili simacho facto
- 35 subscrispi. Petrus episcopus catholicae ravennatis ecclesiae huic constituto a venerabili papa simmacho facto subscrispi. Eulalius episcopus sanctae ecclesiae siracusanae huic constituto a
- 40 venerabili papa simmacho facto subscrispi.

¹) consequetur. At sub rasura, eum sequentur.
 — ²) in alium. Sic coeva manu, at sub rasura fortasse, altitudine. — ³) cura. At sub rasura forte,

Ed. Migne Ibid. p. 329.

1. inter alia scripturam quandam... Ne ergo inde disputem... (om. EXEMPLAR SCRIPTURAE).
2. ne per occasionem... status civitatis... quam ante oculos... praetermissis personis religiosis... christianae mentis devotione... aut ministeria... sitque facienti... sive eum sequentur... in altitudine transferatur... romanae civitatis (om. ecclesiae)... subsistere manifestum est... a laica persona concepta... facta videtur... auctoritate lentaverint (om. vel)... qui praerogativam beati... consecrari probantur...
3. Maximi... quae etiamsi aliqua... disponendi... necessariis studere... cultura proposito... existimant non teneri... doctrina saluari...
5. pari etiam (om. lege) per omnes... civitatis titulos... astringi volumus lege custodes... qua se per caritatem christi connectit sumus pontifex ea hominem... vel ecclesiae superius praefatae... si accesserunt...
6. danti subscriserit... 7. si quod conceptum... contradictionis afferre... ad substantiam. Huius autem constitutionis...

Felix	terannensis
Cresconius	tudertinus
Emilianus	vercellensis
Iocundus	augustanus
Tigridus	taurinus
Vitalis	fundanus
Bassus	mutinensis
Pascacianus	coalimensis
Maximus	pleranus
Martirius	tarracensis
Rufentius	ignatinus
Basilius	tulentinus
Martinianus	ostensis

cultura. — ⁴) hominem. Coeva manu, homines.

⁵) substantiationem. At sub rasura, substantiam.

Benignus	aqueviventis	Felix	neplesinus
Fortunatus	vesanensis	Concordius	niesenatis.
Severinus	todarinensis ¹ (p. 224.v.)	Amandus	potentanus
Eucarpus	mensanensis	Asellus	populiensis
5 Iohannes	spolitinus	Colonius	florocludiensis
Stephanus	venusinus	Helpidius	voliterninus
Valentinus	amiterninus	Proiectus	forinovi
Romulus	prenestinus	Veneriosus	polensis
Pronus	carneanensis	Bonifacius	flammiensis
10 Vindemius	anteatinus	Sebastianus	siranus
Candidus	tiburinus	Rusticus	liursentinus
Fortunatus	fulgenatus	Venantius	sinogaliensis
Proculegianus	sepinatus	Victor	aumensis
Fortunatus	abagninus	Innocentius	afernantis
15 Pascasius	vulturniensis	Silvinus	signiensis
Martianus	acananiensis	Iustus	ostensis
Maximianus	perusinus	Areston	veliternus
Crisogonus	albaniensis	Augustinus	liparitanus
Euticius	tranensis	Felix	nepensinus
20 Laurentius	vobianensis	Pro	urso
Marcus	samniatus	Asterius	aquinatis
Aprilis	nucerinus	Propinquus	trebiatus
Memori	canusinus	Eusebius	fanentris
Innocentius	forisiproniensis	Romanus	numentanus
25 Florentius	plestinensis.		

CODEX NOVARIENSIS

RUF0 MAGNO. FAUSTO. AVIENO. VC. SS. SUB
DIAE X. KAL. NOVEMBRIUM. Quarta syno-
dus habita romae palmaris.¹ Sancta syno-
30 dus apud urbem... venetiarum epi-
scopi... principis pii... consolunt reg-
um quia incubuit necessitas consulendi
qua hos... dicebatur impingi²...
antedictae sedis antistitem proventum
est... cura caelestis ingressus est... et de
35 vocatione... a parte clerici... prima
fronte caelebraret... prae legatorum
neglegentia secundum votum... atque
pro conscientia suscepto discerent quae...
se eum loquebantur... vel adsequendi
40 aliquid negandae esset licentia... tra-
ctantur... ut multis turbis³ principali

Ed. Migne *ibid.* p. 333.

(SYNODUS ROMANO AN. CH. 501). *Ruffo*
Magno. Fausto Avieno viris clarissimis
sub die X. Kal. Novembrium. Sancta
synodus quod urbem Roman... Venetiarum
episcopis... principis ipse... consulendae
regem incubuit (om. quia)... necessitas quae hos... dicebatur
impetitus... antedictum sedis antistitem
perventum est... cura celeriter ingressus
est... et de evocatione... a parte cleri... prima
fronte cederet... per legatorum neglegentiam
secundum vota... et quae pro conscientiae
suscepto duo erant quae... se eum loquebatur... vel
accusandae atiquid denegandae non esse
licentia... tractatur... ut multis

¹ *Quarta synodus habita romae palmaris.*
Hujusmodi adnotatio quae optime quadrat cum om-
nibus hujus Concilii circumstantiis, occurrit etiam
in duabus Collectionibus Mss. Dionysii Exigui Bi-

bliothecae Collegii Parisiensis Soc. Jesu, teste Har-
duino apud Mansi VIII. p. 248. — ² *impingi.* Sub
rasura forte *impetitus.* — ³ *turbis.* At sub rasura
forte *presbyteris.* —

CODEx NOVARIENSIS.

(p. 225. v.) scientes divinitate propicia ro-
gare dominum quem'... per lectionis se-
riem... praecedem... cui tantis periculis
pene fuisset oppressus... sententiam iu-
5 ste renitentem... in tanto negotii... dum-
modo deliberandi provisione... In tali(a)
sunt d[irectione]¹ nullum laborem no-
bis... ut discedentes... mihi vindictam...
non absconduntur occulta cogitationem.
10 Prudentes... in huius negotio principis...
Quicquid dicebatur... multos qui se...
poterant sub hac (om. *plura*)... iohannes
testatur (om. *apostolus*)... si dicimus
quia... quod praecessor² ejus... de chri-
15 sti dote... ad consumandum eos... plebem
cernimus... cuius non (om. *nos*)... et cae-
lestis perpensis omnibus quae in causa
erant inspiratione secreti symmachus
(om. *ut*)... ab impugnatorum suorum pe-
20 titione... et secundum... beatos esse
(om. *dicit*)... paternam liberalitatem cae-
lestis mediator... sacri deo loci...
Ista nos sufficiat...

25 SUBSCRIPTIO EPISCOPORUM.

Laurentius episcopus ecclesiae medio-
lanensis huic statuto nostro in quo
totam causam dei iudicio commisimus
subscripsi. Petrus episcopus ecclesiae
30 ravennatis huic statuto nostro in quo to-
tam causam dei iudicio commisimus
subscripsi.

Felix	terranensis.
Bonifacius	aquaevivensis.
35 Emilianus	sauranus.
Maximus	ticinensis.
Cassianus	mutinensis.
Geruntius	fidensis.
Stefanus	benusinus.
40 Laurentius	boensis.
Fortunatus	fulginensis.
Mercurius	sutrinus.
Stefanus	neapolitanus.

Ed. Migne Ibid. p. 334.

*presbyteris... principalem scientes dici-
nitatem propriam regere Dominum
quae... per relationis seriem... post
caedem... quantis periculis pene... fuisse
oppressos... se interim iustitiae reni-
tentem... in tanto negotio... dummo-
do venerandi provisione... Italiae suae
dare rectorem nullum nobis laborem...
ut dissidentes... mihi vindicta... non ab-
sconduntur occulta, cogitare pruden-
tes... in huius negotii principio... Qui
quod dicebatur... multos se (om. qui)...
poterant plura sub hac... Iohannes te-
statur apostolus... si dicam quia...
quod possessor ejus... det Christi do-
te... ad consumendum eos... plebem
cernamus... cuius nos non... et cae-
lesti inspiratione perpensis omnibus
quae in causa erant inspiratione secre-
tis ut Symmachus... ob impugnatorum
suorum impetitionem... Unde secun-
dum... beatos esse dicit... paternam
libertatem caelestis medicator... sa-
crato Deo loco... Ista sufficiat (om. nos).*
ET SUBSCRIPSERUNT.

Hilarus	tempianus.
Maximianus	perusinus.
Innocentius	fortunatus. (p. 227. v.)
Concordius	mesinatus.
Vitalis.	fundanus.
Castus	portuensis.
Aristus	tarraconensis.
Martyrius	ostensis.
Victor	lunensis.
Asterius	aquinatus.
Crisogonus	albanensis.
Amantius	potentinus.
Innocentius	mivantis.
Romanus	numentanus.
Ursus	reatinus.
Cresconius	tudertinus.
Iohannes	spolitinus.
Eustasius	cremonensis.

¹) quem. At sub rasura, *divinitate propria re-
gere dominum quae.* — ²) *Directione.* Ita manu

correa sed priori abrasa lectione. — ³) *praecessor.*
At sub rasura, *possessor.*

Laurentius	vergomatus.	Valentinus	aminterninus.
Eucarpus	meresape.	Fortunatus	esuestanus.
Refentius	anagninus.	Iocundus	augustanus.
Serenus	nolanus.	Tigrides	tauriganus.
5 Martianus	acanus.	Vitiganus	caeleniensis.
Euticus	tranensis.	Iohannes	arimensis.
Fortunatus	anagninus.	Innocentius	phorphonienis.
Paschasius	vulturnensis.	Proculeianus	sepintus.
Felix	nepensinus.	Candidus	tiburtinus.
10 Hilarus	tepanensis.	Aprilis	pp.ensis.
Severinus	tundaritanus.	Asellus	laterianensis.
Silvanus	valiternus.	Memor	canusinus.
Sebastianus	suranus.	Colonus	florocloidiensis.
Mercurius	gavinatis.	Elpidius	voliterninus.
15 Rusticus	hucsentinus.	Iohannes	triritanus.
Felix	attellanus.	Adeodatus	silve candidae.
Propinquus	tribensis.	Venerius	palensis.
Adeodatus	formianus.	Rogatus	tauromecianus.
Bonifatius	cameritanus.	Servus dei	ferenensis.
20 Iustus	signetinus.	Probus	carneanensis.
Vindennus	anteatinus.	Dulcis	sancti antimi.
Augustus	liparitanus.		EXPLICIT.

XXVIII.

(EX DECRETIS PAPÆ HORMISDAE.)

CODEx NOVARIENSIS

(p. 227. v.) IUSTINUS AUGUSTUS ORMISDAE
PAPÆ... quod remedium tandem repe-
25 ritur... prout libentique amplecten-
dos... ordinavimus... in offerendis
etiam... ac festinum... quia si... no-
bis absortas... tantas in multitudines...
quod dum scripsimus... ego quod nul-
30 la ratione...

CALCEDONIA RUSTICO. EXEMPLAR (OM. PRE-
CUM II.)... praedicationes (om. et) rectam...
nec spiritus sanctus dei verbum... unus
ex substantia sancta et unus essentia...
25 per naturam incommutabilem... per
unitatem sumus edocti... Item terre-
num... unusque naturarum... agnosci-
tur et adoratur...

HORMISDA IUSTINO AUGUSTO... pertinen-
40 tia... propositae constationis... decre-
ta presserunt... sed haec clementia ve-

Ed. Migne *ibid.* p. 338.

DECRETA HORMISDAE PAPÆ.

quo remedium tandem reperitur...
prout libentique amplectendos... or-
dinabimus... in auferendis etiam...
ac festivum... quae si... nobis adver-
sas... tantas multitudines... quod du-
dum scripsimus... et a quo nulla ra-
tione...

CALCHEDONE. RUSTICIO... EXEMPLAR PRE-
CUM II... et praedicationes rectum... nec
Spiritus Sanctus Deus Verbum... unus
est sancta (om. ex substantia) et unus
essentia... per naturam immutabilem...
per unionem sumus edocti... eun-
dem terrenum... Nusquam natura-
rum... cognoscitur et adoratur...

III. HORMISDA IUSTINO AUGUSTO... perti-
nent... propositae consultationis...
dec. et praecesserunt... Sed nec cle-

¹⁾ laterianensis. Legendum cum Ed. Aprilis Lateranensis et Asellus Popoliensis. —

CODEx NOVARIENSIS

stra... praedicta revolvere... Nec habere iudicabitur alienum... quod amplius sit si... deus unus est... unitas tamen admittit essentiam... divinae
 5 propriae unicuique personae... divinitate singularitas... (om. ob *ἐκαστοῦ αὐτοῦ*,
ut de patre et filio procederet sub una substantia deitatis)... genitricis dei unitas... ab angelis nuntiabatur... inge-
 10 nite potentiae... aut deesset ceteris... daret credendi futuris profetis oportuisse... clementiam tuam...

DATUM. VIII. KAL. APRILIS. VALERIO VI-
 15 CTORIO C. SS.

Hormisda presbyteris diaconibus et archimandritis secundae siriae. Lectis litteris dilectionis vestrae quibus inimicorum dei patefacta vesania est. et infidelium pertinax furor dolenter expositus qui dum redivivo spiritu oderunt deum membra illius impiae persecuntur quantum ad constantiae vestrae agnitionem benedixi deum fidem militum suorum inter adversa servantem sed rursus aecclesiarum concussionem et servorum dei molestias laboresque considerans propheta.¹ .....

Ed. Migne *ibid.* p. 333.

*mentia vestra... praedicata revolve-
 re... Nec ab re iudicabitur alienum...
 quod amplius si (om. sit)... unus est
 (om. Deus)... unitas tamen non admit-
 tit singularitatem... divinae propria
 naturae, servemus propria unicuique
 personae... divinitatis singularitas...
 ut de Patre et Filio procederet sub una
 substantia deitatis... genitricis Dei uni-
 tis... ab angelis nuntiatus... ingentitate
 potentiae... aut abesset a caeteris... da-
 ret credentibus futuris prophetis quod
 oportuisset... conscientiam tuam...
 Data VIII calendis Aprilis. Valerio Vi-
 ctorio cons.*

HORMISDA PRESBYTERIS DIACONIBUS ET
 ARCHIMANDRITIS SECUNDAE SYRIAE.

IV. *Lectis etc.*

XXIX.

(EX DECRETIS GREGORII PAPAE II.)

CODEx NOVARIENSIS.

(p. 230. v.) INCIPIUNT CONSTITUTA PAPAE
 30 GREGORII.

imperante domino (om. *nostro*)... mensis Aprilis indictio IIII... considentibus... Oportuno manturianensi... (om. *Tiberio Sylva candida*)... Tribunato fallacris... Uvilarit narniensi... Servio penestino... Scinderedeo archiepiscopo spaniae... Seu venerabilibus presbyte-

¹) Haec epistola, vel potius hoc Epistolae fragmento, clauditur series Documentorum quae ante Dionysii mortem edita sunt. Neque abs re erit adnotare, quod postremum hoc documentum specia-

Ed. Migne *ibid.* p. 342.

DECRETA GREGORII PAPAE JUNIORIS.

*imperante domino nostro... mense
 aprili, indictione quarta... conseden-
 tibus... Oportuno maturanensi... Ti-
 berio Sylva candida... Tribunatio Fal-
 laris... Uviliarit Narniensi... Sergio
 Praenestino... Synderedo archiepisco-
 po Spaniae... et venerabilibus presby-*

lius connectitur cum Dionysii et Hormisdae personis ac gestis quorum intimus nexus in ipso huiusce Collectionis exordio ex dedicatoria Epistola luculenter apparet.

CODEX NOVARIENSIS

- ris... Georgio. Talesio... et iohanne
adstantibus (om. *quoque*)... Gregorio
Masco. seu benedicto... radicibus evelli...
SANCTISSIMI EPISCOPI SEU VENERABILES
5 PRESBYTERI RESPONDERUNT... Longo-
bardus... communem responsionem...
omnes ter¹...
XII. si quis ariolos aruspicias vel incan-
tatores observaverit, aut filacteriis usus
10 fuerit...
XIV. Adrianus filius... (om. *Johannes*
humilis etc.)
15 Martianus Episcopus... Gavenatis...
Agnellus peccator episcopus sanctae ec-
clesiae natrinae... Vuilarit... Sindere-
dus episcopus sanctae ecclesiae hispa-
niae...
20 (om. *Sedulius* etc.)

SUBSCRIPTIO PRESBYTERORUM MASCUS...

Ed. Migne *ibid.* p. 255.

teris... Georgio Thalassio... (om. et)
iohanne adstantibus quoque... Grego-
rio Macoseu. Benedicto... radicibus evel-
li... sanctissimi episcopi seu venerabi-
les presbyteri responderunt... Longo-
bardus... consonam responsionem... omnes tertio...
12. *Si quis ariolis, aruspiciis, vel in-*
cantatoribus observaverit, aut phyla-
cterio usus fuerit...
14. *Adriano filio... Johannes humi-*
lis Episcopus Sancte Ecclesiae Beliter-
mensis huic constituto a nobis promul-
gato subscripsi...
Martinianus Episcopus... Gabinatis...
Agnellus peccator episcopus Sancte ec-
clesiae Sutrinae... Vuillari... Synde-
redus episcopus ex Spania...

Sedulius episcopus de genere Scotorum
huic constituto a nobis promulgato sub-
scripsi.

ITEM SUBSCRIPTIO PRESBYTERORUM MU-
SCHUS...

¹) *ter.* Ita et infra in singulis anathematibus. —

25

EXPLICIT DEO GRATIAS.

DIE NONAS APRILIS IMPERANTE DOMNO PISSIMO AUGUSTO LEONE
A DEO CORONATO MAGNO IMPERATORE ANNO SEXTO. PC. EIUS ANNO VI.
SED ET CONSTANTINO NOVO IMPERATORE EIUS FILIO
ANNO SECUNDO INDICTIONE IV.

39

EXPLICIUNT CONSTITUTA PAPÆ GREGORII.

SUB ANATHEMATE INTERDICTA

SPICILEGIUM
CASINENSE

TOM. I.

PARS TERTIA

QUA CANONUM POENITENTIALIUM COLLECTIO NOVARIENSIS

NECNON ALIA CONCILIORUM ACTA

EX EODEM COD. NOVARIENSI N. XXX.

EXHIBENTUR.

CANONUM POENITENTIALIUM COLLECTIO NOVARIENSIS

EX EODEM COD. NOVARIENSI N. XXX.

I.*

IN CHRISTI NOMINE INCIPIT TEXTUS CANONUM PENITENTIAE
QUALITER IN ANCYRA ET CAESAREA SEU ET PER PLURES PROVINCIAS
PER SANCTOS PATRES INSTITUTA SUNT. LXXXIII.

COD. NOVARIENSIS.
(pag. 233.)

INCIPIT CONCILIUM EORUM QUI
IN ANCYRA ET CAESAREA EXPOSITI
SUNT. NICHENIS PRIORES INVENIUNTUR.

CAP. I.

PRESBYTER¹ SI UXOREM DUXERIT AB ORDINE² DEPONI DEBERE. quod si fornicatus fuerit vel adulterium comiserit extra
10 ecclesias proicietur.³ et ad poenitentiam inter laicos redigi oportere.⁴

CAP. II.

Mulier⁵ si duobus fratribus nupserit abici debere⁶ usque ad diem mortis. sed
15 propter humanitatem in extremis suis sacramentis conciliare⁷ oportet. attamen si⁸ forte sanitatem reparaverit⁹

*) Hanc Collectionem, ideo *Novariensem* cum cl. Maassenio appellavimus quia et in duobus aliis Mss. Codicibus ejusdem Bibliothecae Capituli Novariensis occurrit, quorum unus saec. IX n. LXXXIV (54); alter vero saec. XII n. XV. (50) signatur. Eadem collectio, teste Maassenio, invenitur etiam in Cod. Brixienti B. II. 13. saec. X: in Cod. Medoetiensi, h. 3. 151. saec. X: et in Cod. Lucano 124 saec. XI-XII. Quoad Canones Neocaesarienses, textum juxta Cod. lat. Monac. 6243 et Vireburg. Mp. th. f. 146. e regione edendum duximus ut quisque ex se judicare possit, utrum et Novariensis Collectio eandem recensionem Isidorianae Versionis exhibeat, prout cl. Maassenio visum

(*Ex Cod. Lat. Monac. 6243 apud Maassen Geschichte der Quellen und der Literatur des C. R. Pag. 934-35.*)

Et isti quidem Canones secundi sunt eorum, qui in Ancyrae et Caesareae expositi sunt, Nichenis vero priores inveniuntur.

Incipiunt regulae prolatae in Concilio Neocaesariae.

XLVII.

Praesbyter si uxorem duxerit, ab ordine illum deponi debere. Quod si fornicatus fuerit vel adulterium commiserit, eo magis pelli gradu et ad poenitentiam redigi oportet.

XLVII.

Mulier si duobus fratribus nupserit, abiciatur usque ad mortem. Sed propter humanitatem in extremis suis reconciliari eam oportet, quae tamen, sanitate recepta si matrimonium sol-

est. (Cf. Bibl. lat. Juris Can. Ms. p. 385 Wien. 1886.) Nostrum vero textum contulimus vero cum Collectione Isidoriana (I) (Migne LXXXIV. p. 109) Mercatoris (M.) (Migne CXXX. p. 267) et Quesnelliana (Q) (Migne LVI. p. 443.—¹) *Praesbyter. Q. presbyterum. —²) ordine. Q. add. suo. I. M. add. illum.—³) proicietur. I. M. abici. Q. abiciatur, et poenitentiam inter laicos redactus agat.—⁴) oportere. I. M. oportet.—⁵) *Mulier. Q. Mulierem.—⁶) debere. M. abiciatur. —⁷) conciliare. I. conciliari. M. reconciliari. Q. sacramento eam reconciliari. —⁸) attamen si. I. M. ita tamen ut si.—⁹) reparaverit. I. M. Q. recuperaverit. —**

matrimonio soluto ad pœnitentiam admittatur. quod si defuncta fuerit mulier in huiusmodi consorcio constituta. difficilis erit pœnitentia remanenti. quae
5 sententia tam viros quam mulieres tenere debet.¹

CAP. III.

De his qui frequenter uxores ducunt. et his qui sepius nubunt. tempus quidem
10 quod his constitutum est manifestum. et ² conversatio³ et fides eorum tempus abbreviat.⁴

CAP. IV.

Si quis concupiscit. mulierem etiam
15 concubitus ⁵ eius desiderium habeat non autem consequatur effectum.⁶ manifestum est hunc⁷ per divinam gratiam liberatum.

CAP. V.

Cathecuminus idest audiens qui ingreditur ecclesiam et stat cum cathecumini si peccare fuerit visus figens genua audiat verbum sed⁸ absteineat ab illo peccato⁹ quod si in eo perdurat abici
20 omnino debet.¹⁰

CAP. VI.

De pregnantibus quoniam oportet baptizari quando voluerit ¹¹ nihil enim in hoc sacramento commune est pariturae.
30 et illi quod ¹² eius utero fuerit aeditum quia in ¹³ uniuscuiusque in illa confessione libertas arbitrii declaratur.

CAP. VII.

Presbyterum conubio ¹⁴ secundarum
35 nuptiarum interesse non debere. maxime cum petatur ¹⁵ secundis nuptiis pœnitentia.¹⁶ quis ergo ¹⁷ presbyter qui propter convivium illis consentiat nupciis.

verit, ad pœnitentiam admittatur. Quodsi defuncta fuerit vel mulier vel vir in huiusmodi consortio, difficilis erit pœnitentia in vita remanenti.

XLVIII.

De multinubis. Tempus quidem, quod his constitutum est, manifestum est; conversatio autem et fides eorum tempus abbreviat.

XLVIII.

Si quis concupit muliere etiam concumbere cum eadem decreverit, non autem subsequatur effectus, manifestum est hunc fuisse per divinam gratiam liberatum.

L.

Cathecuminus ingrediens in ecclesiam si in ordine steterit cathecuminum et peccare fuerit visus, si quidem flectens genua, audiat jam non peccans; quodsi etiam audiens adhuc peccat, abiciatur.

LI.

Praegnantes oportet baptizari, quando volunt; nihil enim commune est parienti et illi, qui aeditur, propter quod seorsum voluntas uniuscuiusque in illa confessione declaratur.

LII.

Praesbyterum secundarum convivio nuptiarum interesse non debere, maxime cum petatur secundis nuptiis pœnitentia. Quis ergo est praesbyter, qui propter convivium illis consentiat nuptiis?

¹) *debet.* M. debet. Q. qua sententia tam viri quam mulieres teneri debebunt. — ²) *et.* Lege, est, cum I. M. I. vero add. observare. Q. observabunt. — ³) *conversatio.* I. Q. conservatio autem. M. sed conservatio. — ⁴) *abbreviat.* I. Q. abbreviabit. — ⁵) *concubitus.* Sub rasura, *concubitus.* I. M. Si quis concupit muliere, etiamsi concubitus. Q. Si quis concupit muliere, etiam concubitus. — ⁶) *effectum.* I. M. Q. subsequatur effectus. — ⁷) *hunc.* I. M. Q.

add. fuisse. — ⁸) *sed.* M. ut se. — ⁹) *peccato.* I. add. *quod fecit.* Q. ab idoli peccato. — ¹⁰) *debere.* Q. omnino delet *abjici.* — ¹¹) *voluerit.* I. Q. volunt. — ¹²) *quod.* I. Q. add. *de.* — ¹³) *in.* dele cum Eld. — ¹⁴) *conubio.* Lege cum I. Q. convivio. — ¹⁵) *petatur.* Alia manus corr. *competatur.* — ¹⁶) *pœnitentia.* I. Q. pœnitentiam tribuere. — ¹⁷) *ergo.* I. Q. add. est. —

CAP. VIII.

Si cuius uxor¹ adulterium commisisset cum esset laicus fuerit conprobatum. hic² ad ministerium ecclesiasticum admitti non potest. quod si in clero³ iam constituto eo adulteravit. dato repudio dimittere eam debet. si vero inherere in eius consortio velit. non potest suscepto ministerio perfrui.

CAP. IX.

Qui admiserit corporale peccatum. et postea presbyter ordinatus est. si confessus fuerit quod ante ordinationem suam peccaverit. non quidem offerat maneat autem in aliis officiis propter eius studii utilitatem. nam cetera peccata consuerunt plurimi etiam ordinatione privari quod de his non fuerit confessus nec ab aliquo poterit manifeste convinci huic ipsi potestas est permittenda.

20

CAP. X.

(p. 233. r.) Similiter et de diacono si in eo culpa genere fuerit involutus a ministerio esse cobundum.

25

CAP. XI.

Presbyter ante XXX. annorum aetate non ordinetur. quamvis sit probabilis vite. sed observet. usque ad praefinitum tempus. Dominus⁴ XXXmo. anno baptizatus est. et sic⁵ praedicavit.

30

CAP. XII.

Si quis in egritudine⁶ fuerit baptizatus presbyter ordinari non debet non enim fides illius est voluntaria sed ex necessitate nisi forte postea¹¹ ipsius studium et fides huius probabilis¹² aut hominum raritas cogit.¹³

35

CAP. XIII.

Presbyteri qui conregionales non sunt in ecclesia praesentibus episcopis. vel presbyteris civitatis offerre non pote-

40

¹) uxor. Lege cum I. Q. uxorem. — ²) commississe. Q. admisisset — ³) hic. Q. iste. — ⁴) non potest. Q. admitti penitus non debet. — ⁵) in clero. I. in clericatu. Q. Quod si jam eo in clero. — ⁶) vel. Q. I. Si vero retinere eius consortium voluerit. (I. velit). — ⁷) aetate. Lege, cum I. M. aetatem.

LIII.

Si cuius uxorem, cum esset laicus, adulteratam fuisse evidenter constituerit, hic ad ministerium ecclesiasticum admitti non potest. Si vero in clericali ejus adulterata est, dato repudio demittere eam debet. Si vero retinere ejus consortium elegerit, non potest in ministerio sibi commissio haberi.

LIIII.

Praesbyter, qui corporali praecedente peccato ad ordinem proventus est, si postea confessus fuerit, ante ordinationem peccasse se, non quidem offerat sacrificium, maneat autem in reliquis officiis propter aliud studium ejus. Nam cetera peccata consuerunt plurimi etiam ordinatione privari. Quod si de his non fuerit confessus nec ab aliquo poterit manifeste convinci, ipsi de se potestas est permittenda.

LV.

Similiter diaconus, si in simile peccatum incidit, ab ordine ministerii abstinere debet.

LVI.

Praesbyter ante XXX annorum aetatem, quamvis sit dignus, non ordinetur; sed observet usque ad praefinitum tempus. Dominus enim tricesimo anno baptizatus est et tunc praedicavit.

LVII.

Si quis in egritudine fuerit baptizatus, ordinari praesbyter non potest; non enim fides illius voluntaria, sed ex necessitate, nisi forte propter posterius studium ejus et fidem aut hominum raritatem.

LVIII.

Praesbyteri conregionales, qui non sunt in ecclesia, praesentibus episcopis vel praesbyteris civitatis offerre non po-

Q. ante annos triginta aetatis suae. — ⁸) Dominus. adde cum I. M. enim. Q. Dominus enim noster Jesus Christus. — ⁹) et sic. I. M. Q. et tunc. — ¹⁰) egritudine. I. M. Q. add. constitutus. — ¹¹) postea. I. Q. add. huius. — ¹²) probabilis. Adde cum I. M. Q. fuerit. — ¹³) cogit. Lege cum I. M. Q. cogat.

runt.¹ nec panem dare in orationem aut² calicem dabunt quod si absentes sunt civitatis sacerdotes et fuerit invitatus in oratione solus potest dare.³ vicarii autem episcoporum quos greci. corepiscopos dicunt⁴ constituti sunt quidem ad exemplum LXX. seniorum. sed tamquam sacerdotes⁵ propter sollicitudinem pauperum offerant.⁶ et honorabiles habeantur.

10

CAP. XIV.

Diacones VII. esse. debent secundum regulam quamvis magna⁷ civitas cui regulae auctoritas erit⁸ actuum apostolorum.

15

EXPLICIUNT CANONES ACIROMACI.

lerunt nec sacrum panem dare; in oratione autem calicem dabunt. Quod si absentes sunt civitatis sacerdotis et fuerit invitatus in orationem, solus poterit dare. Vicarii autem episcoporum, quos Greci corepiscopos dicunt, constituti sunt ad exemplum septuaginta seniorum; sed tamquam sacerdotes pro sollicitudine in pauperes offerant honorabiles habili.

LVIII.

Diaconi septem esse debent secundum regulam, quamvis magna sit civitas, cui regulae auctoritas erit liber actuum apostolorum.

Finit concilium Neocaesariensium.

II.*

INCIPIUNT CONCILII ARLATENSIS⁹
TEMPORE MARINI ACTUM A CXXIII. EPISCOPIS QUI
ET PAPA(E) SILVESTRO (S)CRIPSERUNT.

DOMINO SANCTISSIMO FRATRI SILVESTRO PAPA COETUS EPISCOPORUM QUI ADUNATI fuerunt in oppido arelatensi quid decreverimus. communi concilio¹⁰ caritatis tuae significavimus. ut ipse¹¹ sciant quod in futurum observare debeant.¹² Placuit ergo praesentibus patribus sanctis. evangelistae¹³ eiusdem ut de his que singulos quosque movebant iudicia. profite[r]remur [te] quoque consentiente¹⁴ Placuit etiam ante omnibus insinuari quid

20

25

autem sit quod senserimus. scriptis nostrae mediocritatis subiungimus. id principali loco de vita nostra adque virtute tractandum fuit. Ut quia unus pro omnibus mortuus est. et resurrexit ab hominibus tempus ipsud ita religiosa mente observetur ne quid desentionis¹⁵ vel discessionis in tanto obsequio devotionis possit exurgere. Censuimus ergo pascha domini per orbem totum una die observare.¹⁶ et de hisdem cuiusque locis

¹) poterunt. M. possunt, nec dare panem sanctificatum. nec calicem porrigere. — ²) in orationem aut. Lege cum I. Q. in oratione autem. — ³) dare. Q. et fuerint invitati ad orationem, soli poterunt dare. M. et fuerint invitati ad dandam orationem, soli debebunt dare. — ⁴) dicunt. I. M. vocant. — ⁵) sacerdotes. I. M. Q. consacerdotes. — ⁶) offerant. I. M. Q. propter sollicitudinem et studium in pauperes. — ⁷) magna. Adde cum I. M. Q. sit. — ⁸) erit. Adde cum I. Q. Liber. M. regulae tamen auctoritas ista est, quod et Liber Actorum Apostolorum insinuat. — ⁹) Documentum istud non mediocriter differt ab edito apud Isidorum et Mercatorem, necnon apud Mansi II. col. 491. sive in inscriptione et proemio, sive in ipso Canonum

numero. Porro in inscriptione notandus est numerus Episcoporum huius Concilii qui longe probabilior est quam numerus 600 in Chronico Adonis Vienne[n]sis, et in aliquibus Mss. relatus. In Breviario vero Synodalis Epistolae, notanda quidem verba: *te quoque consentiente*, quae in Epistola integra apud Mansi II. col. 469 sic leguntur, *et te pariter nobiscum iudicante*. — ¹⁰) Arlatensis. Lege, Arlatense. — ¹¹) concilio. Lege, consilium cum I. M. — ¹²) ipse. Lege cum I. M. omnes. — ¹³) debeant. In I. et M. hic desinit proemium et sequuntur canones. — ¹⁴) evangelistae. Lege, et angelis. — ¹⁵) consentiente. Sub rasura, *quoque te cons...* — ¹⁶) desentionis. Lege, discessionis. — ¹⁷) observare. Lege, observari.

ordinati fuerint ministri in ipsis locis perseverent. et de his qui arma prociunt in pace placuit abstinere eos.

I. Primo in loco de observatione pasche dominicae. ut in uno die. et uno tempore a nobis observetur ut¹ iuxta consuetudine(m) litteras ad omnes tu diriges.

II. De his qui in quibuscumque locis ordinati fuerint ministri in ipsis locis perseverent.

III. De his qui arma prociunt in pace placuit abstinere² eos a communione.

IV. De agitatoribus qui fideles sunt placuit eos quandiu agitant a communione separari.

V. De theatricis. et ipsos placuit quandiu agunt. a communione separari.

VI. De his qui infirmitate credere volunt placuit eis³ debere manum inponi.

VII. De presidibus qui fideles a praesidatu impetu prosiliunt.⁴ Ita placuit ut cum proveci fuerint litteras accipiant ecclesiasticas et⁵ communicatorias. Ita tamen ut in quibuscumque locis gesserint ab episcopis eiusdem illuc sicut in aliis⁶ agatur et cum caeperint contra disciplina⁷ (p. 234. r.) agere tunc demum a communione excludantur.

VIII. Similiter et de his qui rempublicam agere voluit.⁸

IX. De aphoriis quod⁹ propria lege utuntur ut rebaptizent¹⁰ placuit si ad ecclesiam aliquis venerit interrogent eos et si praeviderint eos in patrem et filium et spiritum sanctum¹¹ quod si interroganti non responderint hanc trinitatem¹² baptizent.

X. De his qui confessorum litteras afferunt placuit ut sublati eis litteris alias litteras accipiant communicatorias.

XI. De his qui coniuges sua(s) in adulterium¹³ deprehendunt et idem sumunt¹⁴ adulescentes fideles¹⁵ prohibentur nubere placuit ut quantum possit¹⁶ consilium eis detur ne alias uxores¹⁷ viventibus uxoris suis licet adulteris accipiant.

XII. De fidelibus puellis quae gentilibus coniunguntur.¹⁸ placuit ut aliquanto tempore a communione separentur.

XIII. De ministris qui fenerant placuit eos iuxta formam divinitus datum¹⁹ a communione abstinere.

XIII. De his qui scripturas sanctas tradidisse dicitur²⁰ vel vasa dominica vel nomina fratrum suorum placuit nobis ut quicumque eorum ex actis publicis fuerit detectus non verbis nudis ab ordine clericatus²¹ amoveatur: Nam si idem²² aliquis ordinare²³ fuerint deprehensi et hii qui ordinaverunt²⁴ ratio illis subsistit non illis obsit ordinatio et quoniam mul-

¹) ut. Lege cum I. M. et — ²) abstinere. M. abstinere. — ³) eis. I. M. debere his. — ⁴) prosiliunt. I. M. ad praesidatum prosiliunt. — ⁵) et. om. M. — ⁶) aliis agatur. M. ejusdem loci cura de illis agatur. — ⁷) disciplina. Lege disciplinam. M. cum disciplina publica. — ⁸) voluit. Lege, volunt. Hic canon apud I. M. includitur in praecedenti. — ⁹) De aphoriis quod. Lege, de Afris qui. Codd. vero Parisiensis (P.) apud Mansi l. c. hunc Canonem ita exhibent: « De Arianis quod propria lege sua utuntur ut rebaptizent, placuit ut si ad ecclesiam aliquis de haeresi venerit interrogent eum symbolum; et si perviderint eum in Patre et Filio et Spiritu Sancto esse baptizatum, manus ei tantum imponatur, ut accipiat Spiritum Sanctum. » Quod si interrogatus non responderit hanc Trinitatem baptizetur. » Apud Isidorum et Mercatorem ita: « De Arianis qui propria lege sua utuntur

« ut rebaptizentur placuit. Si ad ecclesiam aliquis de hac haeresi venerit, interrogent eos (M. notrae fidei sacerdotes) symbolum, et si praeviderint in Patre et Filio et Spiritu Sancto eos baptizatos, manus eis tantum imponatur, ut accipiant Spiritum Sanctum. Quod si interrogati, non responderint hanc Trinitatem, (M. non) baptizentur. » — ¹⁰) Sanctum. Hic desunt nonnulla oblationes, quae facile suppleri possunt ex Edd. — ¹¹) in adulterium. Edd. in adulterio. — ¹²) sumunt. Lege, sunt. — ¹³) fideles. Edd. add. et. — ¹⁴) possit. M. ut in quantum potest. — ¹⁵) uxores, deest in Edd. — ¹⁶) conjunguntur. Edd. junguntur. — ¹⁷) datum. Lege, datum. — ¹⁸) dicitur. Edd. dicuntur. — ¹⁹) clericatus. Edd. cleri. — ²⁰) idem. Lege, iidem. — ²¹) ordinare. Edd. ordinasse. — ²²) ordinaverunt. P. et de his quos ordinaverint. (I. ordinaverunt). M. et si in his qui ordinaverunt. —

titis¹ qui contra ecclesiam repugnare² videntur et per testes redemptos putant se ad accusationem admitti debere omnino non permittantur.³

- 5 XV. De his qui falsa adversus fratres suos deferunt⁴ placuit eos usque ad exitum non communicare: sed falsum testimonium iuxta scripturam inipunitum non⁵ esse.

- 10 XVI. De diaconibus quos cognovimus multis locis offerre⁶ placuit minime fieri debere.

- XVII. De his qui pro delicto suo a communione separantur⁷ ita placuit⁸ in quibuscumque locis fuerint exclusi eodem loco communione non salvantur⁹.

XVIII. Ut nullus episcopus alium episcopum inculcet.¹⁰

- 20 XVIII. De diaconibus urbicis ut non sibi tantum presumant¹¹ sed honore(m) presbyterorum servant¹² ut sine conscientia eorum nihil tale fiant.¹³

XX. De episcopis¹⁴ peregrinis qui in urbe solent venire¹⁵ placuit eis locum dari

- 25 ut offerant.
XXI. De his¹⁶ qui usurpant sibi soli debere licere episcopos ordinare¹⁷ placuit ut in nullo sibi hoc praesumant nisi assumptis secum aliis¹⁸ VII episcopis¹⁹ nam
30 si non potuerint²⁰ VII infra tres non debent ordinare.

¹ multis. Lege cum Edd. multi sunt. — ² repugnare, cum I. At P. M. contra ecclesiasticam regulam pugnare. — ³ permittantur. P. M. admittantur nisi ut supra diximus actis publicis doceant. P. add. insuper, omni se suspicione carere. — ⁴ deferunt. Edd. qui falso accusant fratres suos. — ⁵ non. Adde cum I. M. licere. — ⁶ ita placuit. Edd. add. ut. At P. M. om. ita. — ⁷ non salvantur. Lege cum Edd. communionem consequantur. — ⁸ inculcet. I. M. conculcet. — ⁹ servant. P. sed honorem presbyteris reservent. M, sed honor presbyteris reservetur. XIX. Ut sine conscientia episcoporum nihil faciant. — ¹⁰ fiant. Lege, faciant. — ¹¹ De episcopis. M. XX. De Episcopo peregrino locus satisfaciendi detur. — ¹² Edd. De his qui usurpant sibi quod soli debeant (I. M. episcopum) episcopos ordinare, placuit ut nullus hoc sibi praesumat, nisi assumptis (I. M. sibi)

XXII. De presbyteris aut diaconibus qui solent dimittere loca sua in quibus ordinati sunt²¹ et ad alia loca se transferunt²² placuit ut his locis ministrent²³ quod si derelictis²⁴ locis suis ad alium se locum transferre voluerint deponantur.

XXIII. De his qui apostatant qui nunquam²⁵ se ad ecclesiam praesentent nec²⁶ paenitentiam (p. 234. v.) agere quaerunt et postea infirmitate arepti petunt communionem²⁷ placuit eis non dandam nisi²⁸ egerint dignos fructus paenitentiae.

XXIII. ²⁹ Placuit ut quantum potest inhybeatur viro ne dimissa uxore viventem³⁰ liceat ut aliam ducere³¹ super eam³² quicumque³³ hoc fecerit alienus erit a catholica communione.

XXV. Placuit ut mulierem corrupta(m) clericus non ducat uxorem vel his³⁴ qui laicum mulierem corruptam duxerit non admittantur³⁵ ad clerum.

XXVI. De aliena ecclesia clericorum³⁶ ordinare alibi nullus episcopus usurpet qui si fecerit sciat se esse iudicandum cum inter fratres de hoc fuerit adpetitus.

XXVII. Absistentem³⁷ clericum alterius ecclesiae alia non admittat si³⁸ pacem in ecclesia inter fratres simplicem tenere cognoscat.

XXVIII. Venientem de donatistis vel de montensibus. per manus inpositiones³⁹

« secum alios septem episcopis. Si tamen (M. potuerint) potuerit (I. poterit) septem, infra tres « non audeat ordinare. » (M. sine tribus fratribus non audeant ordinare.) — ¹⁴ ministrent. P. add. quibus praefixi sunt. — ¹⁵ derelictis. Edd. relictis. — ¹⁶ quinquam. Edd. et nunquam. — ¹⁷ praesentent nec. Edd. representant ne (I. M. nec) quidem. — ¹⁸ nisi. Edd. add. revaluerint et. — ¹⁹ XXIII. Sequentes 6. canones desunt apud I. M. et inveniuntur apud Mansi l. c. ex Cod. Luc. 124. Unde vero eorum derivatio repetenda sit, prorsus ignoratur. — ²⁰ viventem. Lege, vivente. — ²¹ ducere. Lege cum Cod. L. ducat. — ²² quicumque. L. add. autem. — ²³ his. Lege, is. — ²⁴ admittantur. Lege, admittatur. — ²⁵ clericorum. Lege, clericum. — ²⁶ absistentem. L. abstentum, et absentem. — ²⁷ si. L. sed. — ²⁸ inpositiones. L. impositionis. —

suscipiantur ex eo quod contra ecclesiasticum ordinem baptizare videntur.

- XXIX. Praeterea quod dignum pudicum et honestum est suademus fratribus ut sacerdotes et levites cum uxoris suis non coeant quia ministerio cotidiano occupantur quicumque contra hanc constitutionem fecerit a clericatus honore deponatur.
- XXX. Synodus episcoporum qui in civitate arelatensium apud marianum episcopum, ecclesiae catholicae temporibus constantini augusti, volusiano, et anniano. Lb.¹ sic et provincia siciliiae civitate ean urbis² hoc est cretus episcopus, ut florentius diaconus ex provincia campania civitatis capuensium, protinus epi-

scopus, agrippa et cyprianus diaconus, ex provincia apulia civitatis salpentinum, pardus, episcopus, et crescens diaconus ex provincia dalmaticae, civitatis aquilegensium, theorus episcopus, et agaton diaconus, ex urbe romana quos silvester episcopus misit, claudianus et vitus presbyteris, eugenius, et cyricus diaconi, ex provincia italiae civitatis mediolanensium, merocles episcopus, et severus diaconus, ex provincia viennensium civitatis massiliensium, Horesius episcopus nazoreus lector, ex provincia viennensium civitatis arelatensium, episcopus superscriptus.³

EXPLICIT CONCILII ARELATENSE.

III.*

CONSTITUTIONE(S) SANCTAE SYNODI HABITE IN TERRITORIO ARAUSICO VI IDUS NOVEMBRIS CYRO⁴ IN ECCLESIA IUSTINIANENSI.

- I. Hereticos in morte.⁵ discrimine positos si catholici esse desirant.⁶ si desit episcopus,⁷ et cum chrismate et benedictione consignari placet.

II. Nullum ministrorum qui baptizandi recepit officium sine chrismate us-

quam debere progredi quia inter nos placuit semel chrismari. De eo autem qui baptizante quacunque necessitate faciente non chrismatus fuerit in confirmatione sacerdos commonebitur. Nam inter quos⁸ chrismatis ipsius non nisi

¹) Lb. Hec sigla occurrit et infra in Doc. IV. post vv. cc. — ²) ean urbis. Vox incognita. —

³) In Edd. sequuntur aliae subscriptiones (66). Apud I. textus supra allatus ita se habet: « Ex Sicilia Syracusanorum Sixtus episcopus et Florus diaconus; ex provinciae Campaniae civitatis Protinus episcopus et Agrippa Tutilaque diacones; ex provincia Apuliae Pardus episcopus et Crescens diaconus; ex provincia Dalmaciae Theodorus episcopus et Agathon diaconus; ex urbe Roma quos Sylvester episcopus misit Claudianus et Avitus presbyteros, Eugenius et Cyriacus diacones; ex provincia Italiae Orosius episcopus, Nazareus lector; ex provincia Viennensium civitatis Arelatae Marinus episcopus. Apud P. ita: Chrestus episcopus, Florus diaconus, ex civitate syracusanorum, provincia Sicilia. Proterius episcopus, Agrippa et Pinus diacones, de civitate Capuensium, provincia Campania. Pardus episcopus, Crescens diaconus, de civitate Arpiensium, provincia Apulia. Theodorus epi-

scopus, Agathon diaconus, de civitate Aquilejensi, provincia Dalmatia. Claudianus et Vitus presbyteri, Eugenius et Cyriacus diacones ex urbe Roma missi a Silvestro episcopo. Merocles episcopus, Severus diaconus, de civitate Mediolanensi, provincia Italia. Orosius episcopus, Nazarius lector de civitate Massiliensi provincia Viennensi. Marinus episcopus, Salamas presbyter, Nicastus Afer, Ursinus et Petrus diacones de civitate Arelatensium, provincia Viennensi etc. — *) Extat apud Isidorum et Mercatorem cum textu tamen diversae recensionis, nostra autem versio concordat cum Cod. Luc. 124. et Ed. apud Mansi VI. col. 435. unde varias lectiones excerptimus. — ⁴) Cyno. Edd. add. consule anno Ch. 441. Valentiniani III. Aug. XVII. Leonis I. papae secundo. — ⁵) morte. Lege, mortis. — ⁶) desirant. Lege, desiderant. — ⁷) episcopus. Adde cum Edd. a presbyteris vel cum Cod. L. si non desit episcopus aut presbyter. — ⁸) quos. cum L. Mansi, quoslibet. —

una benedictio est. non ut præiudicans quidquam sed ut non necessaria habeatur repetita chrismatio.

III. Qui recedunt de corpore paenitentia accepta. placuit sine reconciliatoria manus inpositione eis communicari quod morientis sufficit consolationi (p. 235. r.) secundum definitiones patrum qui huiusmodi communionem congruenter viaticum nominarunt. quod si supervixerint stent in ordine paenitentium ut ostensi si¹ necessariis poenitentiae fructibus legitimam communionem cum reconciliatoria manus inpositione percipiunt.

IV. Paenitentiam desiderantibus clericis non negandam.

V. Eos qui ad ecclesiam confugerint tradi non debere sed loci reverentia et intercessione defendi.² Si quis autem mancipia clericorum pro suis mancipiis ad ecclesiam confugientibus crediderit occupanda. per omnes ecclesias distictissima dampnatione feriatur.

VI. In aeclesia manumissos vel per testamentum aecclesiae commendatos si quis in servitute vel obsequium vel ad colomnariam³ conditionem inprimere temptaverit animadversione aecclesiastica coercetur.⁴

VII. Si quis alibi consistentem clericum ordinandum putaverit. prius definiat et cum ipso habitet sic quoque non sine consulatione eius episcopi cum quo ante habitavit nec eum qui fortasse non sine causa diu ab alio ordinatus est non⁵ ordinare praesumat.

VIII. Si quis autem alienos cives aut alibi consistentes ordinaverunt ne inordinati⁶ in ullo accusantur aut ad se eos revocent aut gratiam ipsi eorum impetrent cum quibus habitant.

IX. Si quis episcoporum in alienae civitatis territorio ecclesiae⁷ aedificare disponet vel pro fundi sui aut ecclesiastici vel pro quacunque suorum opportunitate⁸ permissa licentia aedificandi quia prohibere hoc votum nefas est non praesumat dicationem quae illi omnimodis reservatur in cuius territorio ecclesia asurgit. et reservata edificatori episcopus (h)acgratia⁹ ut quos desiderat clerus¹⁰ in re sua videre ipsos ordinet is in cuius territorio¹¹ est vel si ordinati iam sunt ipsos habere adquiescat. et omnis ecclesiae ipsius gubernatio ad eum in cuius civitatis territorio ecclesia surrexerit¹² pertinebit. Quod si etiam secularium quicumque ecclesiam fabricaverit.¹³ et alium magis quam eum in cuius territorio aedificavit¹⁴ invitandum putavit tam ipse cui contra constitutionem ac disciplinam gratificari vult quam omnes episcopi qui ad huiusmodi dedicationem invitantur a conventu abstinebunt si quis excesserit¹⁵ ordinem recognoscant.

X. Placuit in reatu venire episcopo¹⁶ qui admonitus de excommunicatione cuiusque¹⁷ sine reconciliatione eius qui eum¹⁸ excommunicavit ei communicare praesumpserit integra omnia sit reconciliatio¹⁹ intercesserit de iustitia vel iniquitate excommunicationis proximae synodo reserventur.

¹) ostensi si. Lege, ostensis. — ²) defendi. In Edd. ea quae sequuntur, Canon I adscribuntur. Hinc numerus sequentium Canonum differt ab editis. —

³) colomnariam. Lege, colonariam. — ⁴) coercetur. Ed. coereatur. — ⁵) et, cum L. Ed. ut. —

⁶) est non. Lege cum Ed. non est. — ⁷) ne inordinati. Ed. ordinaverint nec ordinati. — ⁸) ecclesiae. Lege, ecclesiam. — ⁹) opportunitate. cum L. At Ed. una cum I. et M. vel pro fundi suo negotio, aut ecclesiastica utilitate. — ¹⁰) hac gratia, cum L. I. At Ed. cum et M. reservata aedi-

ficanti episcopo hac gratia. — ¹¹) clerus. Ed. clericos. — ¹²) in cuius territorio. Ed. cum I. M. cuius territorium. — ¹³) surrexerit. Ed. surrexit. — ¹⁴) fabricaverit. Ed. cum I. M. edificaverit. — ¹⁵) aedificavit. Ed. aedificat. — ¹⁶) excesserit. Pro omissione omoioteleutica, alde cum Edd. in reatum devocabitur: si quis excesserit. — ¹⁷) episcopo. Lege, episcopum. — ¹⁸) cuiusque. Lege, cuiuscumque. — ¹⁹) eum, deest in Ed. — ²⁰) sit reconciliatio. Ed. ut integra omnia si reconciliatio. L. si integra reconciliatio intercesserit. —

XI. Subito obmutescens prout statum est¹ baptizari ut² paenitentiam accipere potest si voluntatis³ praeteritae testimonium aliorum verbis habet aut
5 praesentis in suo nutu.

XII. Amentibus quaecunque pietates⁴ sunt conferenda.

XIII. Energumeni baptizati, si de purgatione sua curant esse⁵ sollicitudini clericorum tradunt monitisque obtemperant omnimodis communicent sacramenti ipsius (p. 235. v.) virtute vel munimen⁶ ab incursu daemonis⁷ quo infestantur vel purgandi quorum iam ostenditur vita purgatio.⁸
15

XIV. Energumenis cathecuminis in quantum⁹ vel necessitas exegerit vel opportunitas promiserit¹⁰ de baptismo consulendum.

XV. Qui palam aliquando abrepti¹¹ sunt non solum non adsumendi sunt ad illum¹² ordinem clauicatus, sed et illi qui¹³ ordinati sunt ab inposito officio sunt repellendi.

XVI. Cum capsula et calix inferendus¹⁴ est, et admixtione eucharistiae conseruandus.

XVII. Evangelia deinceps placuit cathecumini legi, apud omnem provinciarum nostrarum ecclesiam.¹⁵
30

XVIII. Ad baptisterium cathecumini nunquam admittendi.

XIX. Ad fidelium benedictionem etiam inter domesticas ordines¹⁶ in quantum
35 caveri potest segregandi informandi-

que¹⁷ ut se revocent et signandos vel benedicendos semotim offerant fideles.¹⁸

XX. De abiectione eius quem duo praesumpserint ordinare episcopi in¹⁹ nostris provinciis, placuit de praesumptoribus ut sicubi contigerit duos episcopos invitum facere, auctoribus dampnatis in ius²⁰ ecclesiae eorum ipse qui vim passus est substituitur si tamen vita respondet et²¹ alterius deiectione loco nihilominus ordinetur, si²² voluntarium duo fecerint et ipse dampnabitur quo cautius ea quae sunt antiquitus statuta serventur.

XXI. Sed id²³ praeterea ut deinceps non ordinentur diacones coniugati nisi qui prius confessionis²⁴ proposito professi fuerint castitatem.

XXII. Si quis autem post acceptam benedictionem leviticam cum uxore sua incontinens invenitur, ab officio abiciatur.

XXIII. De his autem qui prius ordinati hoc ipsum inciderunt taurinatis synodi sequendam esse sententiam qua iubentur non ulterius promoveri.

XXIV. De idoneis autem probatoribus viris quos clericatus alligari ipsa vitae gratia ita egerit²⁵ si forte inciderunt dublata²⁶ matrimonia ut non ultra subdiaconatum ecclesiasticas capiant dignitates.

XXV. Diaconissae omnimodis non ordinandae si quae iam sunt benedictioni quae populo impenditur, capita submittant.

¹) statutum est, cum L. Ed. status ejus est. — ²) ut. Lege, aut. — ³) voluntatis. Ed. add. aut. — ⁴) pietates. Lege, pietatis. — ⁵) curant esse. L. curantes. Ed. cum I. M. curant et se. — ⁶) munimen. Ed. cum I. M. muniendi. — ⁷) daemonis. cum L. Ed. daemoni. I. M. daemonum. — ⁸) purgatio. Lege cum Edd. purgatio. — ⁹) in quantum. Ed. quantum. His verbis apud I. M. incipit Can. 14. caeteris omissis. Multum vero a nostra lectione discrepant praesertim Can. 17. 18. 19. 21. 27. — ¹⁰) promiserit. Lege, permissit. — ¹¹) abrepti. Ed. arrepti. — ¹²) illum. Lege, cum Edd. ullum. — ¹³) sed et illi qui. cum I. M. Ed. sed etsi jam aliqui. — ¹⁴) in-

ferendus, cum L. Ed. offerendus. — ¹⁵) omnem... ecclesiam. Ed. omnes... Ecclesias. — ¹⁶) ordines, cum L. Ed. fidelium benedictione etiam inter domesticas orationes. — ¹⁷) informandique. Ed. add. sunt. — ¹⁸) fideles. deest in Ed. — ¹⁹) De abiectione ejus quem praesumpserint ordinare episcopi cum L. sed desunt in Ed. — ²⁰) in ius, cum L. Ed. unius. — ²¹) et. Adde cum Ed. alter in. — ²²) si. L. add. autem. — ²³) sed id. Ed. cum I. M. Sed. — ²⁴) confessionis, cum L. Ed. cum I. M. conversionis. — ²⁵) ita egerit, cum L. Ed. suggerit. I. M. ita gerit. — ²⁶) dublata. Ed. duplicata. —

XXVI. Viduitatis servande professione¹ coram episcopo in secretario habita inpositam ab episcopo vestem vidualem² indicendam.

XXVII. Raptorem vel spiritualis³ professionis desertricem merito⁴ dampnandam.

XXVIII. In utroque sexu desertores professe castitatis praevaricatores habendi. et his omnibus per paenitentiam legitimam consulendum.

XXIX. Haec quae subscripturi sumus.⁵ cum eorum quoque concordiam qui consensus dederunt ratam⁶ deinceps inter-
nos ac nostros haberi volumus et habendam⁷ sancimus. non ita (p. 236 r.) praeter-
reunt eos qui synodo aut per se aut per consensus suos vel ad invicem⁸ sui per legatos destinando⁹ adesse detractant. ut qui¹⁰ sibi supra nos illi placeant qui patrum statuta dispiciunt quibus bis in anno quod nobis pro temporum qualitate difficile est sanctum est convenire.¹¹ adicientes quod¹² similibus deinceps paganis pro salubritate. ac remediis ecclesiasticis congregandis adicere obtinamus¹³ ut nullus conventus sine alterius conventus denuncione solvantur.¹⁴ Itaque sequenti anno si domino hoc¹⁵ deo nostro ihesu christo promittente.¹⁶ conceditur. die XV. Kal. novembris. Iustini-
niano in aurasico¹⁷ territorio conventum habebimus. qui ideo tantum prius pro¹⁸

conventum ipsum denunciatur¹⁹ ut tam excusationis libertas. quam invitationis necessitas non sit. De die enim ac loco per nos ipsos commonebimus.²⁰ singuli nobiscum in exemplaribus ea quae per nos sunt constituta referentes. reliqui²¹ qui defuerunt beatissimi fratris nostri hilarii sollicitudini relinquimus datis ad ipsos horum exemplaribus commone-
nandos.

XXXI. Post omnia occurrit de inbilitatibus fragilitatis humanae. ut si quis episcopus pro infirmitate²² in aliquam ebilitudinem sensus incidit ut officium oris amiserit. ea quae nisi pro²³ episcopis operantibus geruntur²⁴ non sub presentia sua presbyterum²⁵ agere permittat. sed episcopum evocet cui²⁶ quod in ecclesia agendum fuerit inponat. Ego hilarius episcopus.²⁷ Ego claudius episcopus. Ego constancianus²⁸ episcopus. Ego audentius episcopus. Ego agrestius episcopus. Ego iulius episcopus. Ego auspicius episcopus. Ego theodorus episcopus. Ego maximus episcopus. Ego euchaerius²⁹ episcopus. sanctorum sacerdotum provincialium eorum³⁰ super his expectaturus assensum. Nectarius³¹ iustus caeretius³² augustalis. ingenuus³³ super-
ventori³⁴ salonius pro patre meo episcopus claudio subscripserunt.

EXPLICIUNT CONSTITUTIONE(S) SANCTI SYNODI. LXXXVII.

¹) professione... habita. Ed. professionem... habitam. — ²) inpositam... vestem vidualem. Ed. imposita... veste viduali. — ³) Raptorem vel spiritualis. Ed. in eodem Can. cum praecedenti connectentes habent: Raptorem vero talium, vel ipsam talis. — ⁴) merito. Ed. add. esse. — ⁵) subscripturi sumus. L. subscriptores sumus. Ed. subscripsimus. — ⁶) concordiam... ratam. Ed. concordia... rata. — ⁷) habendam. Ed. habenda — ⁸) ad invicem. Ed. ad vicem. — ⁹) destinando. Lege, destinandos. — ¹⁰) qui. deest in Ed. — ¹¹) convenire. Ed. conveniri. — ¹²) quod. Ed. add. si. — ¹³) obtinamus. cum L. Ed. congregare conventus voluerimus, constituamus. — ¹⁴) solvantur. Lege, solvatur. — ¹⁵) hoc. Lege, ac. — ¹⁶) promittente. Lege, permittente. — ¹⁷) aurasico. Lege, Aurasico. — ¹⁸) pro. Lege

per. — ¹⁹) denunciatur. Ed. denuntiantur. — ²⁰) commonebimus. Ed. commonebimur. — ²¹) reliqui. Lege, reliquos. — ²²) pro infirmitate. cum L. Ed. per infirmitatem debilitatemve. — ²³) pro. Sub rasura, Forte cum L. propriis. — ²⁴) geruntur. cum L. Ed. per episcopos geruntur. — ²⁵) presbyterum. Ed. presbyteros. — ²⁶) evocet cui. L. Episcopus sine voce cuique. — ²⁷) episcopus. Ed. add. subscripsi post singula nomina. — ²⁸) constancianus. Ed. Constantinus. — ²⁹) euchaerius. Ed. Eucherius. — ³⁰) eorum. Lege, meorum. — ³¹) superventori. cum L. Ed. « Superventor pro patre meo et Episcopo meo Claudio subscripsi et recognovi. » Singulis vero his quinque nominibus apponitur Episcopus subscripsi. —

IV.*

INCIPIT CONSTITUTIO SANCTE SYNODI HABITE APUD REGIAS.

I. CUM IN VOLUNTATE DOMINI APUD REGIENSEM ECCLESIAM CONVENISSEMUS. et transgressionis apud ebrunensem¹ ecclesiam habitae remedium quaereretur
 5 quia² sacris ecclesiae canonibus et³ reverendis patrum constitutionibus omni parte neglectis absque trium⁴ praesentia absque conprovincialium litteris sine metropolitani auctoritate irritam ordi-
 10 nationis⁵ a duobus temere convenientibus praesumptam esse clarebat ac⁶ non minus doloris de praesumentium⁷ lapsu quam de ecclesiae ipsius convulsione in pectoribus omnium diutina colluctatio-
 15 ne⁸ versatum est.⁹ Primum itaque quia non ulciscendi sed remediandi studium nutu domini universorum pectora¹⁰ prorsus sacerdotali consilio insiderat¹¹ canonum in sermonibus singulis proprietate¹² perspecta patuit.¹³ quod sicut reproba quae¹⁴ praesumpta essent in irritum revocanda.¹⁵ ita eos qui reproba praesumpsissent. Quamvis confundere censura cogeret. charitati liceret absol-
 20 vere: Praesertim cum hi qui in¹⁶ tam perversa incidissent a primo lapsus¹⁷ ipsius die adhibitis passim precibus culpam¹⁸ paenitentes aut ignorantiae. aut circumscriptioni¹⁹ imputassent. quia etsi
 30 inveniabile crederetur sacerdotem sa-

cerdotalia instituta²⁰ (p. 236. v.) nescisse levius tamen quam si ore impudenti fateretur se nota calcasse.

II. De multa duorum qui ordinationem praesumpserunt. Itaque²¹ eos qui tam incondita ac tam instabilia usurpaverunt.²² Placuit misericordiae et charitatis occursum ita in communionem dilectionemque recipi ut scirent secundum recentem et saluberrimam taurinatis synodi definitionem ad perpetuum vitae istius suffusionem nullis se de caetero ordinationibus nullis ordinariis interfuturos esse conciliis.²³ quia nihil salubre ab illis statuendum expectaretur²⁴ qui tantae corruptionis²⁵ tam detestanda exempla praebuerunt.²⁶ ebrudunensi ecclesiae ante omnia mature visum est consulendum. quia III de biennium²⁷ mensibus sacerdote legitimo destituta hoc gravius aegrotaverat ut clerus innocens a(c) disciplinae ut probatum est memor quorundam aliquorum²⁸ insolentia ac varia perturbatione vexatus. Etiam in sacerdotibus a(c) ministris minas ac iurgia et vim acerrimam periculosa et²⁹ perniciosa nuper caede pertulerat. nec poterat differri bonorum ac disciplinae memorum expectatione videretur³⁰ contumacium et inquieto-

* Extat apud Isidorum et Mercatorem neonon apud Mansi V. col. 1189, quorum variantes excerptimus lectiones. Tituli vero qui praemittuntur singulis canonibus, concordant cum Cod. Lucano 124. — ¹ ebrunensem. Edd. Ebrudunensem. — ² quia, cum L. Edd. qua. — ³ et. Ed. ac. — ⁴ trium, cum I. M. Ed. add. episcoporum. — ⁵ ordinationis. I. M. add. speciem. — ⁶ ac, deest in Edd. — ⁷ praesumentium. I. M. praesumpto. — ⁸ colluctatione, cum L. Edd. collatione. — ⁹ est. In Ed. hucusque Praefatio, dein sequuntur Canones. — ¹⁰ pectora. M. pectoribus. — ¹¹ consilio insiderat. L. concilio insederat. — ¹² proprietate. M. pro pietate. — ¹³ patuit. I. placuit. — ¹⁴ reproba quae, cum I. Ed. reprobe (om. quae). — ¹⁵ re-

vocanda. Edd. devocanda. — ¹⁶ in, cum M. deest in Edd. — ¹⁷ lapsus. M. lapsu ipsius diei. — ¹⁸ culpam. M. add. sibi. — ¹⁹ circumscriptioni. M. praescriptioni. — ²⁰ instituta. Edd. statuta. — ²¹ Itaque. M. Item. — ²² usurpaverunt. I. M. usurpaverat. — ²³ conciliis. M. consiliis. — ²⁴ quia nihil salubre ab illis statuendum expectaretur, cum L. I. M. Desunt vero in Ed. — ²⁵ corruptionis. M. occupationis. — ²⁶ praebuerunt. Ed. cum M. praebuerant. Mox in Ed. incipit Can. II. — ²⁷ de biennium. Ed. de biennio. M. de bienni. — ²⁸ aliquorum. Lege, laicorum. At deest in M. — ²⁹ periculosa I. et. Ed. cum periculose (om. et) Desunt in M. — ³⁰ memorum expectatione videretur. M. memor ne vel expectatione videatur. I. memor ne spectatio.

rum vota palpari. quorum conspirationes¹ machinationesque et in praeteritum quantum deprehendi possint animadversione ecclesiastica puniendae et in futurum anticipandae erant.² Itaque ordinationem quam canones irritam definiunt. nos quoque vacuandam³ esse censuimus. In qua praetermissa trium praesentia nec expetitis conprovincia-
 10 lium litteris metropolitani quoque voluntate neglecta prorsus nihil quod episcopum faceret ostensum est.

III. De remotione eius quem ordinare perperam duo praesumpserunt. Itaque
 15 placuit in voluntate domini remoto eo⁴ qui perperam assumptus erat episcopus. fieri omnino fratrum constitutione et⁵ ecclesiastica traditione servata.⁶ verum quia haec sancta synodus non disciplinae tantum curam⁷ sed et misericordiam egisset.⁸ Cumque occurreret quod se armentarius diebus proximis eidem ecclesiae multa adsentatorum insolentia retulisset occurrebat tamen quod
 20 ante admonitione(m) discessisset⁹ quod a nonnullis sacerdotum¹⁰ in hoc ipsum confirmatus se etiam privatae domui redidisset. quod epistolas ad clerum ipsum emiserat quibus episcopatum quem se
 25 non indeptum¹¹ agnoscebat apte renuntiaverat¹² eradi nomen suum petens.¹³ et hoc ipsum quod tunc instabiliter in se praesumptum erat¹⁴ iam tunc inordinatum et irritum futurum protestatum esse con-

firmandum; in illam potius partem declinata sententia est. ut iuveni educato¹⁵ in timore domini plus suffragaretur quod in actu viciosissimo interdum sana sensisset. quam quod iuvenilibus titillationibus aliqua in parte cessisset. Itaque praetermissis his quae regressi illius¹⁶ eum absque ullius excusationis effugio culpaе sociaetatis resperserant¹⁷ velud innocentem eundem¹⁸ praeterire sacerdotes domini qui huic concilio aderant dampnatione vacuum reddiderunt.¹⁹

IV. De indulto eidem peregrini vel corepiscopi nomine. Quod ergo in quibusdam schismaticis²⁰ recipiendis nicaenum concilium statuit a singulis per territoria sua hoc etiam praesens concilium²¹ in hoc statuit ab omnibus debere servari. id est ut cuiusque de fratribus tale aliquid (p. 237. r.) charitatis consilia dictaverint. liceat ei unam paroeciarum suarum ecclesiam cedere. in qua aut corepiscopi²² nomine ut idem canon loquitur aut peregrina ut aiunt communione frueretur.²³ Primum itaque instituitur²⁴ ut hoc in qualibet provincia praeterquam in alpina.²⁵ liceat. quam si aliqua in parte accesserit ut malorum incitator et quietis inapiens dampnationi quam ipse²⁶ provocaverat subiaceret. Sed et si quis eidem quicquam ex his quae statuta sunt transgredienti communicaverit a communione omnium fiet²⁷ alienus. Deinde hoc olevit²⁸ in loco

¹) *conspiraciones*, cum L. I. Ed. add. iniquae. M. (om. machinationesque). — ²) *anticipandae erant*. M. manipandae erant. — ³) *vacuandam*. Ed. evacuandam. — ⁴) eo. I. M. hoc. — ⁵) *constitutione* et. Edd. constitutionem (om. et). — ⁶) *servata*. In Ed. sequitur Can. III. — ⁷) *disciplinae tantum curam*. M. disciplinam tantum (om. curam). — ⁸) *misericordiam egisset*. Ed. misericordiae (M. misericordiam) gessit. — ⁹) *quod ante admonitionem discessisset*, cum L. I. Desunt tamen in Ed. — ¹⁰) *sacerdotum*. M. sacerdotibus. — ¹¹) *non indeptum*. M. indeptum (om. non) Ed. ineptum. — ¹²) *apte renuntiaverat*, cum L. Ed. cum I. appetere nunciaverat. M. appetere renuntiaverat. — ¹³) *eradi nomen suum petens*. M. erat in nomen

suum potens. — ¹⁴) *instabiliter in se praesumptum erat*. M. stabiliter et impraesumptum erat. — ¹⁵) *educato*. M. edocto. — ¹⁶) *regressi illius*. Ed. cum I. in regressu ipsius. M. in ingressu ipsius. — ¹⁷) *resperserant*. I. respexerant. M. culpaе associatum asseverant. — ¹⁸) *eundem*. Coeava manus superposuit, arm. — ¹⁹) *reddiderunt*. Edd. maluerunt. — ²⁰) *schismaticis*, cum L. I. M. Ed. add. magis quam haereticis. — ²¹) *concilium*. Edd. conventus. M. om. seq. in hoc. — ²²) *corepiscopi*. I. coepiscopi. — ²³) *frueretur*. cum L. et I. Ed. foveatur. Al. fruatur. M. foveretur. — ²⁴) *instituitur*. Ed. statuitur. — ²⁵) *alpina*. Edd. add. maritima. — ²⁶) *ipse*. Edd. in se. — ²⁷) *fiet*. Edd. fiat. — ²⁸) *Deinde hoc olevit*. Ed. Deinde ut quolibet. M. Deinde nec quolibet. —

praeter quam in publico agerentur.¹ Ne quisquam ei laicus² decernatur quem curiae et civitatis species aut ordo nobilitat. additur ne unquam civitatibus vel³ episcoporum absentia offerre praesumat ne⁴ ordinare vel ultimum clericum ne in ea quidem⁵ ecclesia quae illi cuiuscumque misericordia⁶ fuerit adtributa ne ulli episcoporum vel succedente aetate adsumpto in rudimentis suis. huic in aliquo quasi pro actatis reverentia cedere eliceat. Ne⁷ usquam ipsi quicquam de episcopalibus officiis usurpare praeterquam in ecclesia quam cuiusquam misericordia fuerit adeptus⁸ in qua ei quidem neoflitos confirmare et ante presbyterum⁹ offerre conceditur. Quod si unquam aliquid¹⁰ caritate alterius provocatus de habitationis commutatione variaverit. non aliter in aliena¹¹ ecclesia requiem accipiat quam priori¹² renunciaverit nec omnino unquam duarum ecclesiarum gubernationem obtineat; Cui etiam in ea quam sibi ceditur¹³ ministro¹⁴ a civitatis episcopo necesse est ordinari.¹⁵ Sane quia ministrorum mentio facta est. et nonnulli ab ipso inventi excommunicati temere in clero proVecti dicerentur.¹⁶ statutum est eos qui ita adsumpti essent deponendis¹⁷ quibus autem nulla macula conversatio-

nis praeiudicavit.¹⁸ prout ebrudensi sacerdotes constituendi visi sumus¹⁹ aut in ecclesiae suae ministerio tenendus aut ad ipsum quocumque habitasset transferendus²⁰ plebi quam accipere²¹ ex constitutionis huius promissione benedicet²² et ut supra definitum est in una atque eadem²³ ecclesia neoflitos confirmabit²⁴ in castellis ac vicis totum illi ante presbyteros sicubi venerit liceat quo²⁵ in civitatibus omnino proscribitur.²⁶

V. Ut presbyteri privatim fidelibus desiderantibus benedicant. et inter minutas²⁷ has discussiones²⁸ visum est omni presbytero. pro familiis. pro agris. pro privatis domo²⁹ pro desiderio fidelium facultatem benedictiones³⁰ aperire quod nonnullas iam provincias habere occurrit³¹ huic³² etiam in ecclesiarum plebibus per loca tamen magis quam per urbes hoc³³ visum est essetribuendum in ecclesia quoque qua³⁴ ordinatus fuerit consecrandi virginem sicut confirmandi neoflitum ius habebit.³⁵ et per omnia ut sit et multae indulgentiae testimonium. semper inferior est episcopo et superior est presbyteri agit³⁶ mandatis votisque sanctorum omnium prosequentibus. vivat in timore domini quietem colat deo serviat; Synodi circa se benivolentiae gra-

¹) agerentur. I. ageretur. Ed. egerit. M. gerentur. — ²) Ne quisquam ei laicus, cum M. I. Ne quisquam ei locus. Ed. tum ne quis ei locus. — ³) civitatibus vel. Edd. in civitatibus vel sub. — ⁴) ne. Edd. nec, item ter infra. — ⁵) ne in ea quidem. M. nec in eadem. — ⁶) misericordia. M. minima. — ⁷) eticet. Ne. Edd. liceat. Nec. — ⁸) adeptus. Edd. indeptus. — ⁹) presbyterum. Edd. presbyteros. — ¹⁰) unquam aliquid. M. unquam taliter aliquis. — ¹¹) in aliena. Edd. in alia — ¹²) quam priori. M. quam in priori habuit cui renunciaverat. — ¹³) quam sibi conceditur ministro. I. M. quae ipsi ceditur, ministros. Ed. quae ipsi conceditur ministris. — ¹⁴) ordinari. In Ed. sequitur Can. IV. — ¹⁵) dicerentur, cum I. Ed. dicuntur. M. om. — ¹⁶) essent deponendis. I. essent deponendos. Ed. cum M. sunt deponendos. — ¹⁷) praeiudicavit. Ed. cum M. praeiudicaverit. I. praeiudicaret. —

¹⁸) visi sumus. cum L. I. constituendo visum est. Ed. prout Ebrodunensi sacerdoti constituendum visum esset. — ¹⁹) tenendus... transferendus. Edd. tenendos... transferendos. — ²⁰) accipere. I. acciperet. Ed. acceperit. — ²¹) promissione benedicet. I. permissione benedicere. Ed. permissu benedicere. — ²²) atque eadem. Edd. eademque. — ²³) confirmabit. Edd. confirmare. — ²⁴) quo. Edd. quod. — ²⁵) proscribitur, cum L. Edd. praescribitur. — ²⁶) inter minutas. M. interminatas. — ²⁷) discussiones, cum L. et I. Ed. cum M. add. et indefinitas. — ²⁸) domo. Edd. per familias, per agros, per privatas domos. — ²⁹) benedictiones. Lege benedictionis. — ³⁰) occurrit. Ed. succurrit. — ³¹) huic, cum I. Ed. cum M. add. autem. — ³²) hoc. Edd. add. idem. — ³³) qua. Ed. add. in qua. — ³⁴) habebit. Edd. habeat. — ³⁵) presbyteri agit. Edd. inferiorum se Episcopo, superiorem presbytero agat.

tias agat semperque se indignum indultis et negatis inparem esse fateatur

VI. De ordinanda ecclesia defuncto episcopo. in commune autem omnes qui conveniunt (p. 237. v.) sacerdotes sibi metipsi contra huiusmodi scandala praecavendum censuerunt; Itaque propter huiusmodi temeritate¹ tali definitione consultum est ut de caetero observaretur ne quis ad eam ecclesiam quae episcopum perdidisset² nisi episcopus vicinae ecclesiae. exsequiarum tempore accederet. qui³ tamen statim ecclesiae ipsius curam districtissima(e) gererent⁴

15 Ne quid ante ordinationem discordantium in novitatibus clericorum subversioni liceret. itaque cum tale aliquid accidit. vicinis vicinarum ecclesiarum inspectio recenti descripti⁵ mandatur

VII. Ne quis ad ordinationem veniat nisi metropolitani litteris invitatus. Haec autem omnia exsequiarum tempus.⁶ usque ad septimanam⁷ defuncti diem agit⁸ in ecclesiae referens mandatum metropolitani simul cum omnibus sanctis episcopis sepeliatur.⁹ Ne quisquam ad ecclesiam quae summum amiserat sacerdotem nisi metropolitani litteris invitatus¹⁰ ne a plebe decipiatur

20 accedat. et vim pati voluisse videatur

VIII. De conventu annuo quae voluntate communi. In voluntate domini constituta omnes. communi consensu

conservanda. Neque quod absit sine offensa omnium ac dei a quoqua(m) transgredienda def[ni]unt.¹² Adicientes ut secundum antiquam constitutionem si quies temporum erit bis in anno conventus agantur.¹³ Certe inter quaslibet anxietates neclectis¹⁴ propriis ac domesticis necessitatibus quomodo semel¹⁵ gratias agentes deo quotquod spiritu considerante¹⁶ consurgentes solum. ecclesiae remedium remota ulcionis prurigine atque omni animositate quaesissent

Ego Hilarius episcopus¹⁷ meis qui mecum subscriperunt. placuit statuta patrum secutus his definitionibus ss. sub die XIII. Kal. decembris¹⁸ Theodosio augusto. XVII. et festo. vv. cclb.¹⁹ Ego severianus. episcopus huic definitioni. interfui. et ss. d. ecclesiae.²⁰ Ego audentius episcopus²¹ statutis interfui. et ss. d. et cons. L. Ego iulius episcopus statutis interfui. et ss. d. et L. Ego arcadius episcopus. statutis interfui. et ss. d. et L. Ego auspicius. episcopus. interfui. et ss. d. et L. Ego severus²² episcopus statutis interfui. et ss. d. et L. Ego claudius²³ episcopus. statutis interfui. et ss. d. et L. Ego valerianus²⁴ episcopus statutis interfui. et ss. d. et L. Ego nectarius²⁵ episcopus statutis interfui. et ss. d. et L. Ego theodorus episcopus. statutis interfui. et ss. d. et L. Ego

¹) temeritate, (Sub rasura, temeritatis tali) cum Edd. temeritatem tali. (M. stabili.) — ²) perdidisset, cum Edd. L. in qua episcopus obiisset. —

³) qui, cum L. I. M. Ed. add. visitatoris vice. — ⁴) curam districtissimae gererent. Sic sub rasura. Coeva manus corr. cura districtissima ageret. —

⁵) recenti descripti. Lege, cum I. Ed. recensio descriptioque. M. descriptio recensioque rerum. —

⁶) tempus. Ed. tempore. — ⁷) septimanam. Lege cum Edd. septimam. — ⁸) agit. Ed. ager. Exin se M. agat diem exinde. I. agat eximiae. — ⁹) sepeliatur. Ed. opperietur. I. sepeliatur. M. sepeliatur. — ¹⁰) invitatus. Edd. add. accedat. — ¹¹) VIII. Postremus hic Canon abest in M. et I. Attamen in I. subiunguntur alii duo a nostro omnino diversis. — ¹²) def[ni]unt, cum Ed. L. deficiunt. —

¹³) agantur. Ed. agant. — ¹⁴) neclectis. Lege, neglectis. — ¹⁵) quomodo semel, cum L. Ed. quoquo modo simul. — ¹⁶) considerante, cum L. Ed. quodante, quidquid spiritu considerant. — ¹⁷) episcopus. Adde cum Edd. iuxta id quod universis sanctis coepiscopis. (I. M. episcopis). — ¹⁸) decembris. Ed. Id. Decembris. M. die XVI Decembris. —

¹⁹) vv. cclb. I. consule honesto. — ²⁰) et ss. d. ecclesiae. Legendum, cum Ed. et subscripsi die et consule suprascripto. I. die consulatus suprascripti. M. die consulis suprascripti. — ²¹) statutis cum, cum M. Ed. cum I. his statutis. Item et infra in singulis subscriptionibus. — ²²) severus. M. Severinus. — ²³) Claudius, cum Ed. deest in I. M. — ²⁴) Valerianus. M. Valerius. — ²⁵) Nectarius. M. Neuterius. Ed. cum I. Nectarius. —

maximus ¹ episcopus. statutis interfui. et ss. d. et L. Ego vincentius presbyter episcopi constanciani. ² ab eodem or-

dinatus interfui. vita ³ ipsius. et ss. d. et L.

EXPLICIT. LXXXVIII.

V.*

INCIPIT SINODUS HABITA IN CIVITATE AGATENSIS.

I. REGNANTE DOMINO ESSALA⁴ VIRO CLARISSIMO CONSULE. CUM IN NOMINE DOMINI ex permissu domni gloriosissimi magnificentissimi⁵ piissimique regis in agathensi civitate sancta synodus convenisset. ibique fixissent in terra⁶ genibus pro regno eius. ⁷ dominus felicitate extenderrit. Iustitia gubernaret virtute protegeret. in sancti andreae basilicam considimus. ⁸ de disciplina et ordinationibus clericorum atque pontificum vel de ecclesiarum utilitatibus tractatur⁹

II. In primo¹⁰ id placuit ut canones et statuta patrum per ordinem legerentur quibus lectis. placuit ut de bigamis aut interitoribus nuptiarum¹¹ maritis quam in aliud patrum statuta decreverint. ut qui huiuscemodi¹² ordinati sunt habita miseratione presbyterii vel diaconatus nomen tantum optineat. ¹³ officium vero presbyter(i) consecrandi et ministrandi huiusmodi diacones non praesumant

III. Contumaces vero clerici prout dignitatis ordo permiserit ab episcopis corrigantur. et si qui priores gradus ut elati ¹⁴ superbia communionem fortasse contempserint aut ecclesiam frequenta-

re vel officium suum implere neglexerint¹⁵ peregrina eis communio tribuatur Ita ut cum eos paenitentia correxerit. rescripti in matricula gradum suum dignitatemque recipiant

IV. Episcopi vero sacerdotali moderatione postposita si¹⁶ innocentes aut minimis causis culpabiles excommunicare praesumpserint. et ad gratiam festinantes recipere fortasse noluerint. a vicinis episcopis cuiuslibet provinciae litteris moneantur. et si parere noluerint communio illis usque ad tempus synodi a reliquis episcopis non negetur. ne fortasse in¹⁷ excommunicatoris peccatum excommunicati longo tempore praeveniatur¹⁸

V. Clerici etiam¹⁹ saeculares qui oblationes parentum. aut donatas aut testamentis relictas retinere prostiterint²⁰ aut id quod ipsi donaverint ecclesiis vel monasteriis crediderint auferendum. sicut synodus sancta constituit velut necatores pauperum quousque reddant ab ecclesiis excludantur

VI. Si quis clericus furtum ecclesiae fecerit proegrin ei communio²¹

VII. Pontifices vero quibus in summo

¹) *Maximus*, deest in M. — ²) *constanciani*, cum L. Constantiani. Ed. cum I. Constantini M. Constantiniani. — ³) Extat apud I. M. necon apud Mansi VIII. col. 923, ubi titulus hic legitur: *Synodus habita in Civitate Agathensi sub die III Id. Septembris Messala v. c. consule idest anno Ch. DVI Alarici Gothorum in Gallia Regis XXII. Symmachi papae VIII. cui interfuerunt episcopi 35.* — ⁴) *vita*, Lege, vice. — ⁵) *Essala*. Lege, Messala. — ⁶) *magnificentissimi*, cum L. Ed. magnificentissimique, (om. piissimique.) In M. deest ferme totus iste Prologus. — ⁷) *in terra*. Lege cum Ed. cum I. ibique flexis in terram. — ⁸) *regno eius*. Ob *ἡμετέρας* ommissa sunt quae apud Ed. sequuntur, nempe: « pro longevitate, pro

« populo dominum deprecaretur, ut qui nobis congregacionis permiserat potestatem, regnum ejus. » — ⁹) *considerimus*. Ed. consedimus. M. consedissemus. — ¹⁰) *tractatur*. Edd. tractaturi. — ¹¹) *In primo*. Edd. in primis. — ¹²) *iteritoribus nuptiarum*. Ed. cum I. interuptiarum maritis. M. om. iteratoribus. — ¹³) *huiuscemodi*, cum L. Edd. hucusque. ¹⁴) *optineat*. Edd. obtineant. — ¹⁵) *ut elati*, cum L. Edd. prioris gradus elati. — ¹⁶) *neglexerint*. Edd. neglexerunt. — ¹⁷) *si*, deest in Ed. — ¹⁸) *in*. Ed. ad. — ¹⁹) *praeveniatur*. Lege cum Ed. morte praeveniatur. — ²⁰) *etiam*. Ed. add. vel. — ²¹) *prostiterint*. Lege cum Ed. persisterint. — ²²) *proegrin ei communio*. Lege cum Edd. peregrina ei communio tribuatur. —

sacerdocio constitutis ab extraneis duntaxat aliquid aut cum ecclesia. aut sequestratum. aut dimittitur. aut donatur. quia hoc ille qui donat pro redemptione animae suae non pro commodo sacerdotis probatur offerre. non quasi suum proprium sed quasi dimissum ecclesiae. inter facultates ecclesiae computabunt.¹ Quia iustum est ut sicut sacerdos habet quod ecclesiae dimissum est. ita et ecclesia habeat quod relinquitur sacerdoti. sane quicquid per fideicommissum aut sacerdotis nomine² aut ecclesiae fortassis dimittitur cuicumque alii postmodum profuturum id inter facultates suas ecclesia computare aut retinere non poterit.

VIII. Casellas vero vel mancipiola ecclesiae episcopi sicut prisca canonum³ praecepit auctoritas vel vasa ministerii quasi commendata fidei proposito integro ecclesiae iure possideant. Id est ut neque vendere neque per quoscumque contractus res unde pauperes vivunt alienare praesumant. quod si necessitas certa compulerit ut pro ecclesiae aut necessitate aut utilitate vel in usufructu. vel indirecta venditione aliquid distrahatur apud duos vel tres conprovinciales vel vicinos episcopos causa qua necesse sit vendi⁴ primitus conprobetur et habita discussione sacerdotali. eorum subscriptione ea⁵ quae facta fuerit venditio roboretur. aliter facta venditio vel transactio (p. 238. v.) non valebit. Sane

si quibus⁶ de servis ecclesiae benemeritis⁷ sibi episcopus⁸ libertatem a successoribus placuit custodiri cum eo⁹ quod eis manumissor in libertate contulerit quod tamen iubemus XXX¹⁰ solidorum numerum¹¹ modum in terrola viniola vel ospiciola¹² tenere quod amplius datum fuerit post manumissoris mortem curtem¹³ ecclesia revocavit.¹⁴ minusculas vero res aut ecclesiae minus utiles proreginīs¹⁵ vel clericis salvo iure ecclesiae in usum prestare permittimus.

IX. Id etiam placuit ut clericis si relicto officio suo propter distractionem ad saecularem fortasse defensionem¹⁶ confugerit et ei is¹⁷ ad quem recurrit solatium¹⁸ defensionis impenderit. cum eodem de ecclesiae communione pellatur.

X. Placuit etiam ut si diaconi aut presbyteri¹⁹ coniugati ad torum uxorum suarum redire voluerint. papae innocentii ordinatio vel syriici episcopi auctoritas quae est his canonibus inserta servetur;²⁰ Dilectissimo²¹ fratri exsuperio innocentius.²² consulenti tibi frater charissime. quid de proposita specie unaquaque sentirem. pro captu intelligentiae meae quae sunt visa respondi. quod sequendum vel docilis ratio persuaderet vel auctoritas lectioni ostenderit²³ vel custodita series temporum demonstraret. aequidem²⁴ dilectio tua institutum secuta prudentium ad sedem apostolicam referre maluit quid deberet de rebus dubiis custodire potius quam usur-

¹) computabunt. M. computabitur. — ²) sacerdotis nomine. Ed. sacerdotis nomini. I. M. sacerdoti (om. nomine). — ³) vendi. I. vendendi. — ⁴) ea, deest in Edd. — ⁵) quibus. Edd. quos. — ⁶) benemeritis. Edd. benemeritis. — ⁷) episcopus. Adde ex Edd. libertatem donaverit, collatam. quae verba ob ἐπισκοπικόν omitta sunt. — ⁸) eo. Edd. hoc. — ⁹) XXX. cum L. Edd. viginti. — ¹⁰) numerum, cum L. Edd. add. et. — ¹¹) ospiciola. Edd. In terrola, vineola, vel hospitio. — ¹²) curtem, deest in Edd. — ¹³) revocavit. Edd. revocabit M. ecclesiae revocetur. Minus utiles. (om. minusculas vero res aut ecclesiae). — ¹⁴) proreginīs. Lege, peregrinīs.

— ¹⁵) defensionem, cum L. Edd. cum I. iudicem. om. fortasse. M. om. defensionem. — ¹⁶) et ei is. Edd. et is. — ¹⁷) solatium. Edd. add. ei. — ¹⁸) aut presbyteri. Edd. ut si presbyteri aut diaconi. — ¹⁹) servetur. Edd. conservetur. — ²⁰) Dilectissimo. Huius Epistolae postrema tantummodo pars exhibetur in Edd. dum in nostra Collectione fere integre inserta fuit, nec sine variantibus lectionibus quas adnotabimus, tum ex Collectione Dionysii (D.) apud Migne (LXVII. col. 245): tum ex Epistolis Innocentii (In.) apud Migne (XX. col. 495.) — ²¹) Innocentius. Edd. add. salutem. — ²²) ostenderit. Edd. ostenderet. — ²³) aequidem. I. Et quidem. —

5 patione praesumpta quae sibi videren-
 tur. de singulis optinere. Cur enim ma-
 gis pudendum putemus discere aliquid
 quam omnino nescire? mihi quoque ipsi
 10 de collatione docilitas accedit. Dum per-
 scrutatis rationibus ad proposita mihi
 respondere necesse est. ² eoque fit ut ali-
 quid semper addiscat qui postulatur do-
 cere; ³ Proponam igitur singula subi-
 15 ciamque responsum. proposuisti quid
 de his observari debeat quos in diaco-
 nii ministeriis aut in officio presbyterii
 positos incontinentes esse aut fuisse.
 generati filii prodiderunt; De his et di-
 20 vinarum legum sanxit auctoritas. ⁵ et
 beate recordationis viri syriici episco-
 pi monita evidentia convenerunt ⁶ ut in-
 continentes in officiis talibus positi omni
 honore ecclesiastico privarentur; Nec
 25 admittantur ad tale ministerium. ⁷ quod
 solam continentiam oportet implere; ⁸
 Est enim vetus admodum sacrae legis
 auctoritas iam inde ab initio custodita
 quod in templo anno vicae ⁹ suae habita-
 30 re praecepti sunt sacerdotes. ut servien-
 tes sacris oblationibus puros et ab omni
 labe purgatos ¹⁰ sibi vindicent divina mi-
 nisteria neque eos ad sacrificia fas sit
 admitti qui exercent vel cum uxore car-
 35 nale consortium; Quia scriptum est: San-
 ti estote quia ego ¹¹ sanctus sum domi-
 nus deus vester; Quibus utique propter
 sobolis successionem propterea uxorius
 usus fuerat relaxatus; Quia ex alia tribu
 40 ad sacerdotium nullus fuerat praeceptus
 accedere. quanto magis hii sacerdotes
 vel levitae pudiciciam ex die ordinatio-
 nis suae servare debent quibus vel sa-

cerdotium vel ministerium sine succes-
 sione est. nec praeterit dies qua vel a sa-
 crificiis divinis aut ¹² a baptismatis officio
 vacent; Nam si paulus ad corinthios scri-
 bit dicens: Abstinete vos ad tempus ut va-
 cetis orationi. Et hoc utique laicis prae-
 cepit; multo magis (p. 239. r.) sacerdotes
 quibus et orandi et sacrificandi iuge offi-
 cium est semper debebunt ab huiusmo-
 di consortio abstinere; qui si contami-
 natus fuerit carnali concupiscentia. quo
 pudore vel sacrificare usurpabit. aut qua
 conscientia quove merito exaudiri se
 credit? Cum dictum sit omnia munda
 mundis. coinquatinatis autem et infidelibus
 nihil est ¹³ mundum. Sed fortasse [hoc] li-
 cere credit quia scriptum est unius ux-
 oris virum non permanentem ¹⁴ in concupi-
 scentia generandi hoc dixit: Sed propter
 continentiam futuram. Neque enim in-
 tegros corpore non admisit qui ait: Vel-
 lem ¹⁵ omnes sic esse sicut et ego. et aper-
 tius declarat dicens; Qui autem in carne
 sunt deo placere non possunt: Vos au-
 tem iam non estis in carne. sed in spiri-
 tu. et habentes ¹⁶ filios non generantem
 dixit; sed ea plane dispar et divisa sen-
 tentia est: Nam si ad aliquos forma illa
 ecclesiasticae vitae pariter et discipli-
 nae quae a syriico episcopo ¹⁷ ad provin-
 cias commeavit non probabitur per-
 venisse. his ignorationibus ¹⁸ venia re-
 mittitur; ¹⁹ Ita ut de caetero poenitus
 incipiant abstinere. et ita gradus suos
 in quibus inventi fuerint sic retineant. ²⁰
 ut ad potiora eis non liceat ascendere.
 quibus in beneficio esse debet quod
 hunc ipsum locum quem retinent non

¹) mihi, deest in Edd. — ²) necesse est. In. compellor. D. compellat. — ³) docere. Edd. ut doceat. —
⁴) ministeriis. Ed. cum D. ministerio. — ⁵) sanxit auctoritas. Edd. manifesta est disciplina. — ⁶) convenerunt. Edd. commearunt. — ⁷) ad tale. In. accedere ad ministerium. — ⁸) solam continentiam oportet implere. Edd. sola continentia oportet impleri. — ⁹) vicae. Lege, vicis. — ¹⁰) puros... purgatos, cum Edd. Ita sub rasura. Coeva manus ma-

le corr. puri... purgati. — ¹¹) quia ego. Edd. quia et ego. — ¹²) aut. Edd. vel. — ¹³) est, deest in Edd. — ¹⁴) non permanentem, cum Edd. Coeva manus corr. non de permanente. — ¹⁵) Vellem. Edd. add. autem. — ¹⁶) habentes. Edd. habentem. — ¹⁷) episcopo, cum Ed. et M. D. In. ab episcopo Siricio. — ¹⁸) his ignorationibus. Edd. his ignorationis. — ¹⁹) remittitur, cum M. Edd. remittitur. — ²⁰) retineant, cum M. Edd. retinent. —

amittent' ¹ Si qui autem scisse formam
vivendi missam a syricio. episcopo ² de-
tegentur. ³ neque statim cupiditates li-
bidinis abieciisse. illi sunt modis omni-
bus submovendi qui post admonicionem
cognitam praeponendam arbitrati sunt
voluptatem.

XI. Id etiam ad custodiendam vitam
et famam speciali ordinatione praecipi-
mus. ut nullus clericorum extraneae mu-
lieri qualibet consociatione ⁴ aut fami-
liaritate iungatur. et non solum in domo
illius extranea mulier non accedat: Sed
nec ipse frequentandi ad ⁵ extraneam
mulierem habeat potestatem. ⁶ de qui-
bus nominibus ⁷ nefas est aliud quam na-
tura constituit suspicari.

XII. Ancillas vel libertas ⁸ a cellario vel
a secreto ministerio. et ab eadem man-
sione in qua clericus manet. placuit re-
moveri.

XIII. Placuit etiam ut omnes eccle-
siae ⁹ exceptis diebus dominicis. in qua-
dragesima. etiam die sabbati. ¹⁰ sacer-
dotali ordinatione et districtiōis com-
municatione debere ieiunari. ¹¹

XIV. Symbolum etiam placuit ab om-
nibus ecclesiis una die. id est ante octa-
vo die ¹² dominicae resurrectionis publi-
cae in ecclesia competentibus tradi. ¹³

XV. Altaria vero ¹⁴ placuit non solum
unctione chrismatis. sed etiam sacerdo-
tali benedictione sacri.

XVI. Paenitentes tempore quo paeni-
tentiam ¹⁵ petunt inposicionem manus. ¹⁶ et

cilicium super caput a sacerdote. sicut
ubique constitutum est consequantur et
si aut ¹⁶ comas [non] ¹⁷ deposuerint aut
vestimenta commutaverint ¹⁸ abiciantur.
Et nisi digne penituerint non recipian-
tur. Iuvenibus etiam paenitentia non
facile committenda est propter aetatis
(p. 239. r.) fragilitatem vaticum tamen
omnibus in morte positus non negandum.

XVII. Episcopus vero ¹⁹ benedictionem
diaconatus minoribus a XXV. annorum
poenitus non committant. sane si coni-
ugati iuvenes consenserint ordinari etiam
uxorum voluntas ita requirenda est. ut
sequestrato mansionis cubiculo religio-
nis promissa ²⁰ posteaquam pariter con-
versi fuerint ordinentur.

XVIII. Presbyterum vero vel episco-
pum ante XXX annos. id est antequam
ad viri perfecti etatem veniant ²¹ nul-
lus metropolitanorum ordinare praesu-
mat ne pro aetate ²² quod aliquoties eve-
nit aliquo errore culpentur.

XIX. Seculares vero qui natali domi-
ni. pascha. et pentecoste non communi-
caverint catholici non credantur. nec in-
ter catholicos habeantur.

XX. Sanctimonialia quamlibet ²³ vita
earum et mores probati sint ante annum
aetatis suae. XL. non velentur.

XXI. Clerici qui comam nutriunt ab
archidiacono etiam si noluerint inviti
detondantur. ²⁴ vestimenta vel calciamen-
ta etiam eis nisi quae religionem de-
ceant uti. aut habere non liceat.

¹) amittent. Edd. amittunt. — ²) episcopo, cum
Edd. deest in D. In I. M. a sancto Syricio episcopo. —

³) deteguntur, cum Edd. M. Io. deteguntur. —

⁴) consociatione, cum L. Edd. consolatione. I. M. col-
latione. — ⁵) ad, deest in M. — ⁶) potestatem. Ad-
de cum Edd. — sed cum matre tantum, sorore, filia,
et nepte si habuerit, aut voluerit, vivendi habeat
potestatem. — Quae omisso evidenter ob ἑποικιστικῶν
derivata est. — ⁷) nominibus, cum L. I. M. deest
in Edd. — ⁸) libertas, cum Edd. L. liberas. — ⁹) ec-
clesiae. Edd. add. filii. — ¹⁰) sabbati. Edd. sabbato.
— ¹¹) ieiunari. L. districtione communicationis

debere jejuna. Edd. cum I. districtiōis comminatio-
ne jejument. M. et discretiōis comminatione jeju-
nent. — ¹²) octavo die. L. octavo die ante. Edd. cum I.
M. ante octo dies. — ¹³) tradi. M. praedicare. —
¹⁴) vero, deest in Edd. — ¹⁵) manus. Edd. manuum.
— ¹⁶) Et si aut. Edd. Si autem. — ¹⁷) non. Sub
rasura. — ¹⁸) commutaverint. Edd. mutaverint. —
¹⁹) vero, deest in Edd. — ²⁰) promissa, cum L. I.
Edd. cum M. praemissa. — ²¹) veniant. Edd. veniat.
I. perveniant. M. perveniat. — ²²) pro aetate. Edd.
per aetatem. — ²³) quamlibet, cum Edd. I. M. quan-
tumlibet. — ²⁴) detondantur. Edd. detondeantur.

XXII. Si quis etiam extra provincia(m) sub legitimus est¹ ordinariusque conventus oratorium in agro habere voluerit reliquis festivitibus ut ibi missas teneant² propter fatigationem familiae iuxta³ ordinatione permittimus Pascha vero. natale domini. epiphania. ascensionem domini. pentecosten. et natale sancti iohannis baptistae. vel si qui maximi dies in festivitibus habentur non nisi in civitatibus aut in parrochiis teneant. Clerici vero si qui in his festivitibus quas supra diximus. in oratoriis his nisi iubente aut promittente. episcopo⁴ facere aut tenere voluerint a communione pellantur⁵.

XXIII. Et licet superfluum sit de re nota et antiquis canonibus prohibita iterato aliquid definire tamen quo facilius cupiditas aut improbitas reprimatur. id statuimus. quod omnes iubent ut civitatenses⁶ sive diocesani presbyteri. vel clerici salvo iure ecclesiae. rem ecclesiae sicut permiserit episcopus⁷ teneant. vendere aut donare penitus non praesumant. quod si fecerint vel fecerunt. et facta vindictio non valebit. et de felicitatibus⁸ si quas habent proprias indemnem ecclesiam reddant et communione priventur⁹.

XXIV. Episcopus¹⁰ etiam quorum vita non reprehenditur posteriorem priori nullus praeponat nisi fortasse elatus superbia quod pro necessitate ecclesiae episcopus iusserit implere contempnet.¹¹ sane si officium archidiaconatus propter simpliciorum naturam implere aut expedire nequiverit. ille loci sui nomen teneat. et ordinationi ecclesiae quem elegerit episcopus preponatur¹².

¹) sub legitimus est. Edd. extra parrochias in quibus legitimus est. — ²) teneant. Edd. teneat.

— ³) iuxta. Lege, iuxta M. iuxta ordinem. —

⁴) episcopo, cum I. M. Ed. add. missas. — ⁵) civitatenses. M. civitanenses. — ⁶) episcopus. Edd. permiserint episcopi. — ⁷) vel fecerunt, desunt in Edd.

— ⁸) de felicitatibus. Lege de facultatibus. —

⁹) episcopus. M. Episcoporum. — ¹⁰) contempnet.

XXV. De expositis id observandum quod iam dudum synodus sancta constituit.

XXVI. Hii¹³ vero seculares qui coniugale consortium culpa graviore dimitunt vel etiam dimiserunt. et nullas causas dissidii probabiliter proponentes. Propterea sua matrimonia dimitunt ut aut illicitam aut alienam¹⁴ praesumant. si antequam apud episcopos conprovinciales (p. 240. r.) dissidii causas dixerint. et prius uxores quam iudicio damnetur abiecerint a communione ecclesiae. et a sancto populi coetu pro eo quod fidem et coniugia maculant excludantur.

XXVII. Si quis vero de clericis documenta quibus ecclesiae possessio firmatur aut suppressere. aut negare. aut adversariis fortasse tradere dampnabili et puniendi obstinatione aut praesumpsit¹⁵ aut praesumpserit. Quicquid per absentiam documentorum damni ecclesiae illatum est; de propriis facultatibus reddant. et communione priventur; hii etiam qui in damno ecclesiae instrumenta ecclesiae impie sollicitati a traditoribus susceperunt vel¹⁶ susceperint penitentia feriantur¹⁷.

XXVIII. Monasterium novum nisi episcopo aut permittente aut probante nullus incipere aut fundare praesumat; Monachi vero vacantes¹⁸ ad officium clericatus nisi eis testimonium abbas suus dederit nec in civitatibus nec in parrochiis ordinentur. Monachum nisi abbatis sui aut permisso aut voluntate ad alterum monasterium commigrantem. nullus abbas suscipere aut retinere praesumat. sed ubicunque fuerint. abbati suo canonum auctoritate revo-

I. contemnit. M. contemnat. — ¹¹) praeponeatur. M. praeponeendum. — ¹²) Hi. M. Si. — ¹³) alienam. Edd. illicita aut aliena. — ¹⁴) suppressere. I. subripere. — ¹⁵) aut praesumpsit, desunt in Edd.

— ¹⁶) susceperunt vel, cum I. Desunt vero in Edd.

¹⁷) feriantur. I. puniantur. M. acceperint, superiori sententia teneantur. — ¹⁸) vacantes. Lege,

vagantes. M. etiam vagantes. —

centur. ¹ si ne cesse fuerit clericus ² de monachis ordinari cum consensu et voluntate abbatis præsumat episcopus.

XXVIII. Monasteria puellarum longe ³ a monasteriis ⁴ monachorum aut propter insidias diaboli aut propter locutiones hominum conlocentur.

XXIX. Libertum ⁵ legitime a dominis suis factum ecclesia si necessitas exegerit tueatur. quod si quis ante audientiam aut pervadere aut expoliare præsumpserit ab ecclesia repellatur.

XXX. Et quia convenit ordinem ecclesiae ab omnibus ⁶ custodiri. studentum est ut sicut ubique fit et post antiphonas collectiones per ordinem ab episcopis vel a presbyteris dicantur. ⁷ et hymnus matutinus et vespertinus ⁸ diebus omnibus decantari. et in conclusione matutinarum vel vespertinarum missarum post hymnos capitula ⁹ de psalmis dici. et plebem collecta oratione ad vesperam ab episcopo cum benedictione dimitti.

XXXI. Placuit etiam ut sicut plerumque fit. quicunque odio aut longinqua inter se lite discesserint ¹⁰ et ad pacem revocari durissima ¹¹ intentione nequiverint. a civitatibus primum sacerdote ¹² arguantur qui si inimicitias deponere perniciosa intentione noluerint; de ecclesiae coetu iustissima excommunicatione pellantur.

XXXII. Clericus ne quemquam præsumat apud secularem iudicem episcopo non permittente pulsare. sed si pulsatus fuerit respondere ¹³ non proponat. nec audeat criminale negotium in iudicio

saeculari proponere; Si quis vero saecularium per calumniam ecclesiam aut clericum ¹⁴ fatigare temptaverit. et evictus fuerit ecclesiae liminibus et catholicorum communione nisi digne penituerit arceatur. ¹⁵

XXXIII. Episcopus qui filios aut nepotes non habens alium quam ecclesiam reliquit haereditem si quid de ecclesia non ¹⁶ ecclesiae causa aut necessitate præsumpsit ¹⁷ quod distraxit aut (p. 240. v.) donavit irritum habeatur: qui vero ¹⁸ filios habet de bonis quae reliquit ab haeredibus eius si de facultatibus Ecclesiae consoletur. ¹⁹

XXXIV. Iudaei quorum perfidia frequenter ad vomitum redit. si ad legem catholicam venire voluerint. octo mensibus ²⁰ inter catechuminos ecclesiae limen introeant. et si pura fide venire noscuntur. tunc deinde ²¹ baptismatis gratiam mereantur. ²² Quod si casu aliquo quis periculum infirmitatis intra praescriptum tempus incurrerint et desperati fuerint baptizentur. ²³

XXXV. Si metropolitanus episcopus ad conprovinciales episcopos epistolam direxerit in quibus eos aut ad ordinationem summi pontificis aut ad synodum invitet. postpositis omnibus excepta gravi infirmitate corporis aut praeeptione regia ad constituendum diem adesse non differant. ²⁴ qui si defuerint. sicut prisca canonum praecipit auctoritas usque ad proximam synodum a caritate fratrum. et ecclesiae communione priventur.

¹) fuerint... revocentur. M. fuerit... revocetur. — ²) clericus. Lege, clericum. — ³) longe. Edd. longius. — ⁴) a monasteriis. M. a monasterio. — ⁵) Libertum... factum. Edd. Libertos... factos. — ⁶) ab omnibus. cum L. Edd. add. aequaliter. — ⁷) dicantur. M. dici. — ⁸) vespertinus. Lege, hymnos matutinos et vespertinos. Ed. hymni matutini et vespertini decantentur. — ⁹) capitula. Edd. capitella. — ¹⁰) discesserint. Edd. dissenserint. — ¹¹) durissima. Edd. diutina. — ¹²) primum sacerdote. cum L. Edd. primitus sacerdotibus. — ¹³) respondere. Ed. cum I. respondeat. M. non respondeat. —

¹⁴) clericum. M. clerum. — ¹⁵) arceatur. Ed. et M. et evictus fuerit ab Ecclesiae liminibus et catholicorum communione nisi (M. si.) digne penituerit arceatur. (M. coerceatur.) — ¹⁶) non. Edd. add. in. — ¹⁷) præsumpsit. M. insumpsit. — ¹⁸) qui vero. Haec postrema pars hujus Canonis deest in M. — ¹⁹) consoletur. Ed. et I. ejus indemnitate Ecclesiae consulatur. — ²⁰) mensibus. M. menses. — ²¹) deinde. Edd. demum. — ²²) mereantur. I. consequantur. — ²³) incurrerint... fuerint baptizentur. I. incurrerint... desperatus fuerit baptizetur. — ²⁴) differant. Edd. differant. —

XXXVI. Clerici etiam omnes qui ecclesiae fideliter vigilanterque deserviunt. stipendia sanctis laboribus debita secundum servicii sui meritum vel ordinationem canonum ¹ a sacerdotibus consequantur.

XXXVII. Itaque censuimus. homicidas et falsos testes a communione ecclesiastica summovendos. nisi poenitentiae satisfactione crimina admissa ² diluerint.

XXXVIII. Clericis sine commendati-
ciis epistolis episcopi sui licentia non pateat evagandi; in monachis quoque praesentis sententiae forma ³ servetur.

XXXIX. quod si verborum increpatio non emendaverit. etiam verberibus statuimus coherceri. servandum quoque de monachis ne eis ad solitarias cellas ⁴ liceat a congregatione discedere. nisi forte probatis post meritis ⁵ labores. aut propter infirmitatis necessitates ⁶ asperior ab abbatibus regula remittatur. quod ita demum fiet ut intra eadem monasterii septa manentes tamen sub abbatis pote-

state separatas habere cellulas permittantur; abbatibus quoque singulis diversas cellulas aut plura monasteria habere non liceat nisi tantum propter incursum hostilitatis ⁷ intra muros receptacula collocare.

XLIX. Presbyter diaconus. subdiaconus ⁸ vel deinceps quibus ducendi uxores licentia non est. etiam aliorum ⁹ nuptiarum evitent convivia; Nec ¹⁰ his ceteribus admisceantur ubi amatoria cantantur et turpia. aut obsceni motus corporum choris et psalmodiis offeruntur; ¹¹ Ne auditus et obtutus sacris ministeriis ¹²

deputatus. ¹³ turpium spectaculorum atque verborum cogitatione ¹⁴ polluantur.

XL. Omnes deinceps clerici sive laici iudeorum convivia evitent. nec eos ad convivium quisquis excipiat quia cum apud christianos cibus communibus non utantur; ¹⁵ indignum est atque sacrilegum eorum cibos a christianis sumi; ¹⁶ cum ea quae apostolo permittente nos sumimus. ab illis iudicentur immunda. ac sic inferiores incipiant esse catholici ¹⁷ quam iudaei si nos quae ab illis adponuntur utamur. illi vero a nobis oblata contemnunt.

XLI. (p. 241. r.) Ante omnia clericis vetetur ¹⁸ ebrietas quae omnium vitiorum fomes ac nutrix est. Itaque eum quem ebrium fuisse constiterit. et ¹⁹ ordo patitur. aut triginta dierum spatio a communione statim submovendum. aut corporali subdendum supplicio.

XLII. Ac ne id fortasse videatur omis-
sum quod maxime fidem catholicae religionis infestat. quod aliquanti clerici vel laici student auguriis. et sub nomine fictae reigionis ²⁰ quas sanctorum sortes vocant divinationis scientiam profitentur; aut quarumque scripturarum inspectione futura promittunt; hoc quicumque clericus vel laicus detectus fuerit ²¹ consulere vel docere. ab ecclesia habeatur extraneus.

XLIII. De penitentibus id placuit observari ²² quod sancti patres nostri in synodali sententia statuerunt. ²³ ut nullus de his clericus ordinetur. et qui iam sunt per ignorantiam ordinati. aut ²⁴ sicut bigami aut internuptarum mariti locum teneant ministrare ²⁵ diaconus aut

¹) canonum. deest in M. — ²) admissa. deest in M. — ³) forma. Ed. par sententiae forma. Sub rasura. *praesenti ac forma*. Coeva manus vero corr. praesens haec forma. — ⁴) cellas. Edd. cellulas. — ⁵) meritis. Edd. emeritis. — ⁶) necessitates. Edd. necessitatem. — ⁷) hostilitatis. I. hospitalitatis. — ⁸) subdiaconus. Edd. presbyteri. diacones subdiacones. — ⁹) aliorum. Edd. alienarum. — ¹⁰) Nec. I. neque. — ¹¹) psalmodiis offeruntur. Lege cum Ed. saltibus efferuntur. I. M. saltationibus. —

¹²) ministeriis. Edd. mysteriis. — ¹³) deputatus. Ed. deputati. — ¹⁴) cogitatione. Edd. contagione. — ¹⁵) polluantur. Ed. et M. polluantur. — ¹⁶) sumi. Coeva manus corr. *cybis christianos uti*. — ¹⁷) catholici. Edd. christiani. — ¹⁸) vetetur. cum L. I. Ed. cum M. vitetur. — ¹⁹) et. Edd. ut. — ²⁰) reigionis. Lege religionis. Ed. add. per eas. — ²¹) fuerit. Edd. add. vel. — ²²) observari. Ed. cum M. observare. — ²³) statuerunt. Ed. cum M. censuerunt. — ²⁴) ut. I. M. aut. — ²⁵) ministrare. I. Ordinare. —

consecrare altarium¹ presbyter non praesumat:

XLIV. Benedictionem super plebem in ecclesia fundere, aut penitentem in ecclesia benedicere presbytero penitus non licebit:

XLV. Terrulas aut vineolas exiguas et ecclesiae minus utiles aut longe positas parvas episcopus sine consilio fratrum si necessitas fuerit distrahendi habeat potestatem:

XLVI. Fugitivus² etiam domos suas aut familias deserentes qui etiamsi revocati fuerint teneri non possunt; simili ratione ab episcopis si voluerint aut si ita illi meruerint distraherentur:

XLVII. Missas die dominico a saecularibus totas teneri speciali ordine³ praecipimus: Ita ut ante benedictionem sacerdotis egredi populus non praesumat, qui⁴ si fecerint, ab episcopo publice confundantur⁵:

XLVIII. Et quia⁶ in nomine domini omnibus salubriter constitutis synodis cum pace dimittitur, gratias deo primitus deinde⁷ domno nostro regi alarico agamus, orantes divinam clementiam ut haec eadem facere⁸ in honorem domini per multos annos praefato rege iubente et permittente possimus⁹:

XLVIII. Synodus¹⁰ etiam secundum constituta patrum annis singulis placuit congregari ego caesarius¹¹ in christi nomine episcopus iuxta id quod universis

sanctis coepiscopis meis qui mecum subscripserunt placuit statuta patrum secutus definicionibus, subscripsi, et notavi sub die IIII. idus septembris, anno XXII. regni domini alarici regis. Cyprianus episcopus, ss. Thegradius episcopus, ss. Eraclius tholosane civitatis episcopus, ss. Sofronius in christi nomine episcopus civitatis agathensis, ss. Cronopius episcopus, ss. Sedatus episcopus, ss. Maternus episcopus, ss. Salbinus episcopus, ss. Probatius episcopus, ss. Quincianus episcopus, ss. Marcellus episcopus, ss. Gracianus episcopus, ss. Betius episcopus, ss. Agroetius episcopus, ss. Pintadius episcopus, ss. Suavius episcopus, ss. Calactorius episcopus, ss. Gradus episcopus, ss. (p. 241. v.) Vigilius episcopus, ss. Licerius episcopus, ss. Petrus episcopus, ss. Avilius presbyter missus a domno meo caprario episcopus¹², ss. Iohannis iussus a domno meo victorino episcopo, ss. Ingenius presbyter missus a domno meo apro episcopo, ss. Paulus presbyter missus a domno meo¹³ ..... Pompeius presbyter missus a domno meo iuliano episcopo, ss. Polemius presbyter missus a domno meo sextilio episcopo, ss. Petrus presbyter missus a domno meo marcello episcopo, ss. Firminus presbyter missus a domno meo vapulo episcopo, ss. Leo diaconus missus a domno meo leonio episcopo, ss.

¹) altarium, cum L. Edd. altare. Ed. add. huiusmodi. — ²) Fugitivus. Coeva manus, corr. fugitivi. Ed. cum M. I. Fugitivos. — ³) ordine. Ed. I. ordinatione. — ⁴) qui. Coeva manus corr. quod. — ⁵) confundantur. I. M. addunt alios 23 Canones (c. 48-70) qui desunt in L. necnon in cunctis aliis Canonum Collectionibus quae a cl. Maassenio (op. cit. p. 203) recensentur. — ⁶) Et quia. Hic Canon respondet postremo Canonis LXXI apud Edd. — ⁷) deinde, cum L. Deest in Edd. — ⁸) facere. Ed. add. et docere. — ⁹) possimus, cum L. In Ed. de-

sunt verba: praefato rege iubente et permittente. M. vero ita habet: « quoniam cum pace dimittimus » gratias Deo agimus orantes ejus clementiam, « eadem facere in honorem Domini multos per annos possimus. » — ¹⁰) Synodus. Postremus hic canon in Edd. superiori praepositur sub eodem n. LXXI. — ¹¹) Ego Caesarius. Subscriptiones Edd. plurimum differunt. — ¹²) episcopus. Lege. Episcopo. — ¹³) meo. Sub rasura nonnulla quae legi nequeunt. Edd. add. Enphrasio episcopo civitatis Arverniae.

VI.*

INCIPIUNT CONSTITUTIONES. SANCTAE SYNODI
HABITE IN CIVITATE VASENSI.
APUD AUSPICIIUM EPISCOPUM ECCLESIAE CATHOLICAE.
SUB DIE IDUUM NOVEMBRIUM DIOSCORO V. CL.

I. Placuit ergo tractatu habito episcopos de provinciis gallicanis venientes intra gallias non discutiendos sed solum sufficere si nullus communio¹ alicuius interdixerit quia inter circumhabitantes ac sibi pene invicem notos non tam testimonio indigens probos² quam denunciationibus denotatione depravatos³

II. Pro his qui paenitentia accepta in bono⁴ vitae cursu satisfactoria compunctione viventes sine communione inopinato nonnunquam transitu in agris aut itineribus praeveniuntur oblationem recipiendam et eorum funera ac deinceps memoriam ecclesiastico affectu prosequendam quia nefas est eorum commemorationem⁵ excludi a salutaribus sacris qui ad eadem⁶ fidei affectu contententes dum se diucius reos statuunt inde dignos saletiferis mysteriis iudicant ac purgatioribus restitui desiderant ab his quae⁷ sacramentorum viatico intercipiuntur quibus fortasse nec absolutissimam reconciliationem sacerdos denegandum putasset⁸

III. Per singula territoria presbyteri vel ministri ab episcopis non prout libitum fuerit viciniorebus sed de⁹ suis propriis per annos singulos petant chrisma propinquante⁹ solempnitate paschali nec per quemcunque ecclesiasticum.

*) Contulimus cum I. M. necnon cum Ed. Mansi VI. col. 453. ubi in titulo additur: *anno christi 442. Valentiniani III. Augusti XVIII. Leonis I. papae. tertio.* — ¹) *communio*. Ed. cum M. *communione*. I. *communione*. — ²) *indigens probos*. Lege, indigent probi. — ³) *depravatos*. Lege cum L. *depravati*. Edd. *denotatione* et *denuntiationibus* *depravati*. — ⁴) *bono*. Ed. *bonae*. — ⁵) *commemorationem*. Ed. cum M. *commemorationes*. — ⁶) *eadem*. Ed. *add. add. sacra*. — ⁷) *ab his quae*. cum L. Ed.

sed si qua necessitas aut ministrorum occupatio est per subdiaconum quia inhonorum est inferioribus summa committi. Optimum autem est ut ipse suscipiat qui in tradendo usus est: Si quid obstat saltem is cuius officium¹⁰ est sacramentum disponere et sacramenta suscipere.

IV. De dampnatione eorum¹¹ qui oblationes defunctorum detinent¹² et ecclesiis tradere morantur¹³ ut infideles ab ecclesia abiiciendi. quia usque ad exanitionem fidei provenire¹⁴ certum est hanc pietatis divinae exacerbationem qua¹⁵ fideles de corpore recedentes votorum plenitudine et pauperes conlatu alimoniae et necessaria sustentatione fraudantur; Hii tales enim quasi egenum necatores nec credentes iudicium dei habendi sunt. unusquisque¹⁶ patrum in hoc quam¹⁷ scriptis suis inseruit congruente sententia qua ait. amico quippiam rapere furtum est ecclesiam fraudare sacrilegium.

V. Si quis episcopi sui sententiis non acquiescet.¹⁸ recurat ad synodum.

VI. Epistola¹⁹ sancti clementis utilia quaeque praesenti tempore ecclesiis necessaria sunt honorifice (*p. 242. r.*) proferenda et cum reverentia ab omnibus fidelibus ac praecipue clericis recipien-

cum I. absque. M. ab his pro quibus. — ⁹) *de*. Edd. a. — ¹⁰) *propinquante*. Edd. *appropinquante*. — ¹¹) *officium*. Ed. cum I. *offici*. — ¹²) *De dampnatione eorum*. desunt in Edd. — ¹³) *detinent*. I. M. *retinent*. — ¹⁴) *morantur*. Edd. *demorantur*. — ¹⁵) *provenire*. Edd. *pervenire*. — ¹⁶) *qua*. Edd. *add. et.* — ¹⁷) *unusquisque*. L. *Unde quisquam*. Ed. cum I. M. *Unde et quidam*. — ¹⁸) *quam*. deest in Edd. — ¹⁹) *adquiescet*. Edd. *acquiescit*. — ¹⁹) *Epistola*. cum L. At Edd. I. M. *Ex epistola*.

da.¹ ex quibus quidquid² specialiter placuit praeter venerandam antiquitatem. statutis praesentibus roboramus quod suprascriptus beatus martyr de beatissimi apostoli petri institutione commemorat dicens. quaedam autem etiam ex vobis ipsis intellegere debetis. si quas sunt³ quae ipse propter⁴ insidias hominum malorum non potest evidentius et
 10 magnificentius⁵ proloqui. Verbi gratia⁶ inimicus est alicui pro actibus suis. vos nolite expectare ut ipse vobis dicat cum illo nolite amici esse. sed prudenter observare debetis ex voluntate⁷ eius. Vide-
 15 licet qui ecclesiae curam gerit absque communione obsecundare. et vertere vos⁸ ab eo cui ipsum sentitis adversum. sed nec loqui his quibus ipse non loquitur. ut unusquisque qui in culpa est.
 20 dum cupit omnium vestrum sibi gratiam reparare festinet citius reconciliari ei qui omnibus praecet; et⁹ per hoc redit ad salutem cum obediere ceperit monitis praesidentis: et cetera quae in conse-
 25 quenti¹⁰ denotant amicos eorum qui veritatis¹¹ inimici sunt; Scitote¹² itaque deinceps clerus ad reatum sed et fidelium populus ad culpam sibi adscribendum si quis in hoc vicium malorum confortator.¹³ et
 30 disciplinae subversor agnoscitur;¹⁴

VII. Placuit praeterea accusandi licentiam etiam in nostri ordinis si qua existunt¹⁵ levitate conprimere ut si¹⁶ episcopus si quem iudicat abstinendum

si pro humiliatione et correptione¹⁷ fratris adsurgit exorari a ceteris adque-
 scat fratri de quo agitur correptione et comminatione adhibita sin autem de crimine aliquem putet esse damnandum accusatoris vice¹⁸ discutiendum sciat. fas est enim ut quae uni¹⁹ probentur omnibus²⁰

VIII. Quod si se tantum episcopus alieni sceleris conscius novit quamdiu probare non potest nihil proferat sed cum ipso ad compunctionem eius secretis corruptionibus²¹ elaboret. qui si corruptus pertinacior fuerit et se communione publice ingesserit etiam si episcopus in redarguendo illo quem reum iudicat probationibus²² deficiat indemnatus licet ab his qui nihil sciunt se credere²³ ad tempus pro persona maioris auctoritate²⁴ iubeatur illud²⁵ quamdiu probari²⁶ nihil potest in communione omnium praeterquam eius qui eum reum iudicat permittentem²⁷

IX. De expositis quia conclamat²⁸ ab omnibus quaerella processit eos non misericordiae iam sed canibus exponi quos colligere calumpniarum metu quamvis infelix a²⁹ praeceptis misericordiae mens humana detractat id observandum³⁰ visum est et³¹ secundum statuta fidelissimorumque³² principum quisquis expositum colliget ecclesiae.³³ contestetur contestationem colligat nihilominus de altario dominico die minister adnunciet. ut ecclesiam fiat³⁴

¹ recipienda. Ed. percipienda. — ² quidquid, cum L. At Ed. et M. quod. I. quid. — ³ sunt. Ed. sint. — ⁴ propter. Lege. propter. — ⁵ magnificentius, cum L. At Ed. manifestus. — ⁶ gratia. Ed. add. si. — ⁷ ex voluntate. Ed. et voluntati. — ⁸ et vertere vos. Ed. cum M. et averti. I. et averti se. — ⁹ et. Ed. ut. — ¹⁰ consequenti. Ed. et M. consequentibus. I. sequentibus. — ¹¹ veritatis. I. M. veritati. — ¹² scitote, cum L. At Ed. I. M. Sciat. — ¹³ confortator. I. confutator. M. computantur. — ¹⁴ agnoscitur. M. cognoscitur. Ed. agnoscatur. — ¹⁵ existunt. Ed. cum I. existit. M. existat. — ¹⁶ ut si. cum L. At Ed. ut se. I. ut. M. quod si. — ¹⁷ correptione.

Edd. correctione. — ¹⁸ vice. I. accusatori suo. — ¹⁹ uni. Ed. add. probantur. — ²⁰ corruptionibus. Lege, corruptionibus. — ²¹ probationibus. I. M. probatione. — ²² se credere. Lege, secedere. — ²³ auctoritate. cum L. At Ed. auctoritatis. — ²⁴ illud. Ed. illo. — ²⁵ probari. I. probare. — ²⁶ permittentem. Edd. permanente. — ²⁷ conclamat. Lege, conclamata. M. collata. — ²⁸ infelix a, cum M. At Ed. et I. inflexa. — ²⁹ observandum. Ed. I. servandum. M. detrectet reservandum. — ³⁰ et. Lege, ut. — ³¹ fidelissimorumque. Edd. add. piissimorum, angustorumque. — ³² colliget ecclesiae. Edd. colligit ecclesiam. — ³³ ecclesiam fiat. Lege, Ecclesia sciat. —

expositum esse collectum ut intra dies decem ab expositionis die expositum recipiat si quis se comprobaverit ¹ agnovisse collectori pro ipsorum decem dierum misericordia prout maluerit aut praesens ab homine. aut in perpetuum

cum deo gratia persolvenda. (p. 242. v.)

X. Sane si quis post hanc diligentissimam sanctionem expositorum hoc ordine collectorum repetitor vel calumpniator extiterit ut homicida habeatur. ²

VII.*

INCIPIUNT CONSTITUTIONES SANCTAE SYNODI.

HABITE VALENTIÆ CIVITATE SUB DIE. IIII. IDUUM IULII
GRACIANO. IIII. ET ÆQUICIO CONSOLIBUS. QUALES DEBEANT ORDINARI
SACERDOTES. SECUNDUM STATUTA ECCLESIAE ANTIQUA.

QUI EPISCOPUS ORDINANDUS EST ANTEA
EXAMINETUR. SI NATURA PRUDENS ³ si docibilis: Si moribus temperatus: Si vita castus: Si sobrius: Si semper sui negocii ⁴ Si hominibus affabilis: Si misericors: Si litteratus: Si in lege domini instructus: Si in scripturarum sensibus cantus: Si in dogmatibus ecclesiasticis
15 exercitatus et ante omnia: Si divina ⁵ documenta verbis simplicibus asserat: Id est patrem et filium. et spiritum sanctum unum deum. esse confirmat ⁶ totamque in deitate ⁷ coessentialem. et consubstan-
20 cialem. et coaeternalem. et coomnipotentem praedicans singulamque ⁸ in trinitate personam plenum deum. et totas tres personas unum deum: Si incarnationem divinam non in patre neque in
25 spiritu sancto factam. sed in filio tantum credat ut qui erat in divinitate dei patris filius ipse fuerit ⁹ in homine hominis matris filius deus verus ex patre. et homo verus ex matre. carnem ex matris
30 visceribus habens. et animam humanam rationalem simul in eo ambae naturae id est homo et deus ¹⁰ unus filius. unus christus. unus dominus creator omnium

quae sunt et auctor et dominus. et creator ¹¹ cum patre et spiritu sancto omnium creaturarum qui passus sit ¹² vera carnis passione mortuus vera corporis sui morte resurrexit vera carnis suae erectione ¹³ et vera animae resumptione in qua veniet iudicare vivos et mortuos: Quarendum ¹⁴ etiam ab eo. si novi et veteris testamenti id est legis et prophetarum et apostolorum unum eundemque credat auctorem et deum si diabolus non per condicionem. sed per arbitrium factus sit malus: Quarendum etiam ab eo si credat huius quam gestamus et non alterius carnis resurrectionem: Si credat iudicium futurum et recepturos singulos pro his quae in hac carne gesserunt vel poenas. vel glorias: Si nupcias non inprobet. si secunda matrimonia non dampnet si carniū perceptionem non culpet. si penitentibus reconciliatis communicet. si in baptismo omnia peccata id est tam illud originale contractum quam illa quae voluntarie admissa sunt dimittantur: Si extra ecclesiam catholicam nullus salvetur: Cum in his omnibus examinatus inventus fuerit ple-

¹) comprobaverit. I. M. probaverit. — ²) habetur. cum L. At I. M. habendus est Edd. ecclesiastica distinctione feriat. — ³) Contulimus cum Collectione Quesnelliana apud Migne LVI. col. 879. — ⁴) prudens. Q. add. est. — ⁵) sui negotii. Q. suis negotiis vacans. — ⁶) Si divina. Q. si

fidei. — ⁷) confirmat. Q. confirmans. — ⁸) in deitate. Q. in Trinitate deitatem. — ⁹) singulamque. Q. singulam quamque. — ¹⁰) fuerit. Q. fieret. — ¹¹) deus. Q. add. una persona. — ¹²) creator. Lege. cum Q. rector. — ¹³) sit. Q. est. — ¹⁴) erectione. Lege. resurrectione. — ¹⁵) Quarendum. Q. add. est. —

ne instructus tunc ¹ consensu clerico-
rum. et laicorum et conventu totius pro-
vinciae episcoporum maximeque me-
tropolitani. vel auctoritate vel praesen-
tia ordinetur episcopus: Suscepto in no-
mine christi episcopatu non suae dile-
ctioni ² nec suis motibus. sed his pa-
trum definitionibus adquiescat: ³

II. Ut episcopus non longe ab ecclesia
10 hospiciolum habeat:

III. Ut episcopus in ecclesia in conse-
sui presbyterorum sublimior sedeat. In
domum vero collegam se presbyterorum
esse cognoscat (p. 243. r.)

IV. Ut episcopus vilem supellectilem
15 et mensam ac victum pauperem habeat
et dignitatis suae auctoritate ⁴ fide et
vitae meritis quaerat:

V. Ut episcopus nullam rei familia-
ritatis⁵ curam ad se revocet. sed. [a]ut
lectioni et orationi et verbi dei praedi-
cationi tantummodo vacet:

VI. Ut episcopus gentilium libros non
legat. hereticorum autem pro necessi-
tate. et tempore: ⁶

VII. Ut episcopus tuitionem testamen-
torum non suscipiat:

VIII. Ut episcopus gubernationem vi-
duarum. et pupillorum ac peregrino-
rum non per seipsum. sed per archipres-
byterum vel archidiaconum agat:

IX. Ut episcopus nec provocatus pro
rebus transitoriis litiget:

X. Ut episcopus ad synodum ire satis
35 gravi necessitate inhibeat; sic tamen
ut in ⁹ sua persona legatum mittat su-
scepturus salva fidei veritate quicquid
synodus statuerit:

X. Ut episcopus absque consilio pres-

byterorum ¹⁰ suorum clericos non ordi-
net ita ut civium cohibentiam ¹¹ et testi-
monium quaerat:

XI. Ut episcopus de loco ignobili ad
nobilem per ambitionem non transeat.
nec quisquam inferioris ordinis cleri-
cus. sane si id utilitas ecclesiae flen-
dum poposcerit decreto pro eo clerico-
rum et laicorum episcopis porrecto per
sententiam synodi transferatur. nihilo-
minus alio in loco eius episcopo subro-
gato. Inferioris vero gradus sacerdotes
vel alii clerici concessione suorum epi-
scoporum possunt ad alias ecclesias
transmigrare:

XII. Ut episcopus quolibet loco sedens.
stare diu presbyterum ¹² non paciatur:

XIII. Ut in sacerdotibus ordinandis
etiam aetas requiratur:

XIV. Ut episcopus nullius ¹³ causam au-
diat absque praesentia clericorum suo-
rum alioquin irrita erit sententia epi-
scopi nisi clericorum suorum ¹⁴ praesen-
tia confirmetur:

XV. Ut episcopus rebus ecclesiae tam-
quam commendatis non tamquam pro-
priis utatur: ¹⁵

XVI. Ut episcopus nullum prohibeat
ingrediendi ¹⁶ ecclesiam et ¹⁷ audire ver-
bum dei. sive gentilem. ¹⁸ sive haereti-
cum sive iudeum usque ad missam ca-
techuminum:

XVII. Ut episcopus accusatores fra-
trum excommunicet. et si emendaverit
vitium recipiant eos a communione ¹⁹ non
ad clerum.

XVIII. Ut sacerdos penitentiam in-
ploranti absque persone acceptione pe-
nitentiae leges iniungat.

¹) tunc. Q. add. cum. — ²) dilectioni. Q. de-
lectioni. — ³) adquiescat. Q. add. In ejus or-
dinatione etiam aetas requiritur quam sancti patres
exemplo Salvatoris in praeflegendis episcopis con-
stituerunt. — ⁴) In. Q. Intra. — ⁵) auctoritate.
Q. auctoritatem. — ⁶) familiaritatis. Lege, fa-
miliaris. — ⁷) aut, deest in Q. — ⁸) et tempore.
Q. temporis. — ⁹) in. Q. pro. — ¹⁰) presbytero-
rum. Q. compresbyterorum. — ¹¹) cohibentiam.

Lege, conviventiam. — ¹²) presbyterum. Q. pres-
byteros. — ¹³) nullius. Q. nullam. — ¹⁴) suorum,
deest in Q. — ¹⁵) utatur. In Q. add. plura quae
habentur inter Canones additiis synodi Agathen-
sis Can. 49. qui forte canon ex hisce statutis (sicut
alia nonnulla additamenta) excerptus fuit. — ¹⁶) in-
grediendi. Q. ingredi. — ¹⁷) et, deest in Q. — ¹⁸) si-
ve gentilem, desunt in Q. — ¹⁹) recipiant eos a
communione. Q. recipiantur ad communionem. —

XIX. Ut negligentiores penitentes¹ tardius recipiantur:

XX. His² qui penitentiam in infirmitate petunt³ sic...⁴ dum ad eum sacerdos invitatus venit obpressus infirmitate obmotuerit, vel in frenesim versus fuerit, dent testimonium qui eum audierunt, et accipiat penitentiam. Et si continuo creditur moriturus reconcilietur
10 per manus inpositionem et infundatur ori ejus eucharistia. si⁵ supervixerit admonetur a supra dictis testibus peccationi suae satisfactum et subdatur statutis (p. 243. v.) paenitentiae quamdiu sat-
15 cerdos paenitentiam dedisse⁶ probaverit.

XXII. Paenitentes qui in infirmitate viaticum eucharistiae acceperint non se credunt⁷ absolutos sine manus inpositione si supervixerint:

20 XXIII. Paenitentes qui attente leges paenitentiae exsequuntur si casu in itinere,⁸ in mari mortui fuerint ubi eis subveniri non potuit, memoria eorum et orationibus, et oblationibus commen-
25 dentur.⁹

XXIII. Baptizandi nomen suum dent et diu sub abstinentia¹⁰ vini et carniurn et manus inpositionis crebra examinatione¹¹ baptismum percipiant:

30 XXV. Neofiti aliquandiu et laucioribus epulis, et expectaculis, vel a¹² coniugibus abstineant. Clericus ne commam nutriat, nec barbam radat.¹³

35 XXVI. Clericus professionem suam etiam habitu et incessu probet, et ideo nec¹⁴ calceamentis decorem quaerat:

XXVII. Clericus cum extraneis mulieribus non habet:

XXVIII. Clerus per plateas et andronas [absque] certa et maxime officii sui necessitate [non]¹⁵ ambulet:

XXIX. Clericus victum, et vestimentum, sibi artificio,¹⁶ vel agricultura absque officii sui dumtaxat detrimento prae-
paret:

XXX. Catholicus qui causam suam sive iusta, sive iniusta ad iudicium alterius fidei provocat excommunicetur:

XXXI. ¹⁷ XXXII. Pauperes et senes ecclesiae plus caeteris honorandus.¹⁸

XXXIII. Qui die sollempni praetermisso ecclesiae conventu ad expectacula vadit, excommunicetur:

XXXIV. Clericus qui non pro¹⁹ emendum aliquid in nundinis vel²⁰ in foro deambulat, ab officio²¹ degradetur:

XXXV. Clericus qui absque corpusculi sui inaequalitate vigiliis deest, stipendio²² privetur:

XXXVI. Viduae adolescentes quae corpore debiles sunt sumptu ecclesiae cuius viduae²³ sustinetur.²⁴

XXXVII. Mulier quamvis docta et sancta viros in conventu docere non praesumat:

XXXVIII. Laicus praesentibus clericis nisi ipsis probantibus docere non audeat:

XXXIX. Vir qui religiosis feminis praeposendus est, ab episcopo loci probetur:

XL. Qui communicaverit vel oraverit

¹) *Ut negligentiores paenitentes*. Ed. Ut negligentiores poenitentium. Pro sigla Q. Ed. subnectimus, eo quod haec *Statuta*, non in Collectione Quesnelliana, sed inter Bullerianorum *Documenta Juris Canonici veteris*, ibidem inveniuntur. — ²) *His*. Lege, Is. — ³) *petunt*. Lege, petit. — ⁴) *sic*. Fortasse sub rasura, si casu cum Ed. — ⁵) *si*. Ed. At si. — ⁶) *paenitentiam dedisse*. Ed. qui poenitentiam dedit. — ⁷) *credunt*. Ed. credant. — ⁸) *itinere*. Ed. add. vel. — ⁹) *commendentur*. Lege, commendatur. — ¹⁰) *abstinentiam*. Lege, abstinentia. — ¹¹) *examinatione*. Ed. et manus inpositione crebra examinati. —

¹²) *expectaculis vel a*. Ed. spectaculis et. — ¹³) *radat*, deest in Ed. — ¹⁴) *nec*. Ed. add. vestibus nec. — ¹⁵) *[absque]*. ...[non]! A coepta manu superposita desunt in Ed. — ¹⁶) *artificio*. Ed. artificolo. — ¹⁷) XXXI. Canon iste ob *quorundam*, omissus est. Apud Ed. ita se habet: « Sacerdote verbum in Ecclesia faciente, qui egressus de auditorio fuerit, excommunicetur. » — ¹⁸) *honorandus*. Lege. honorandi sunt. — ¹⁹) *pro*. Ed. propter. — ²⁰) *vel*. Ed. aut. — ²¹) *officio*. Ed. add. sub. — ²²) *stipendio*. Ed. stipendiis. — ²³) *cuius viduae*, desunt in Ed. — ²⁴) *sustinetur*. Ed. sustententur. —

cum excommunicato sive clericus. sive laicus. excommunicetur

XLII. Mulier baptizare non praesumat

XLIII. Clericus... invidens fratrum profectibus. donec in vicio est. non promoveatur

XLIII. Clericus qui adulationibus et prodigionibus¹ vacare deprehenditur degradetur ab officio

XLIV. Clericus maledicus maxime in sacerdotibus cogatur ad postulandam veniam si noluerit degradetur. nec umquam ad officium absque satisfactione revertatur

XLV. Omnes clerici qui ad operandum invalidi² sunt. et artificiola³ et litteras discant⁴ (p. 244. r.)

XLVI. Eius⁵ qui frequenter litigat. et ad accusandum facilis est. testimonium nemo absque grandi examinatione recipiat

XLVII. Discedentes⁶ episcopos. si non timor dei. synodus reconciliet

XLVIII. Discordantes clericos episcopus. vel ratione. vel potestate ad concordiam trahat inobedientes synodus per audientiam damnet

XLIX. Oblationes discedentium⁷ fratrum neque in sacrario neque in gazophylatio recipiantur

L. Irrita erit episcoporum⁸ vel donatio. vel venditio. vel commutatio rei ecclesiasticae absque conhibentia. et subscriptione clericorum

LI. Irritam et⁹ iniustam episcoporum dampnationem¹⁰ et idcirco a synodo retractandam

LII. Querendum in iudicio cuius sit conversationis et fidei (h)is qui accusat et (h)is qui accusatur

LIII. Caveant iudices ecclesiae ne absente eo cuius causa ventilatur. sententiam proferant quia irrita erit. imo et¹¹ causa in synodo pro facto¹² dabunt

LIV. Studendum episcopo¹³ ut discentes fratres. sive clericus. sive laicus¹⁴ ad pacem magis quam ad iudicium coartetur

LV. Sedicionarius nunquam ordinandus clericus. sicut nec usurarius. vel¹⁵ iniuriarum suarum ultores

LVI. Episcopus vel presbyter¹⁶ si causa visitandae ecclesiae ad alterius episcopi ad¹⁷ ecclesiam veniam. in gradu suo suscipiantur. et tam ad verbum faciendum quam ad oblationem consecrandam invitentur

LVII. Diaconus ita se presbyteris ut episcopis ministros noverint¹⁸

LVIII. Ut diaconus praesente presbytero eucharistiam corporis christi populis¹⁹ si necessitas coget iussus eroget

LIX. Ut diaconus quolibet loco iubente presbytero sedeat

LX. Ut diaconus tempore tantum oblationis et lectionis albam²⁰ utatur

LXI. Ut diaconus in conventu presbyterorum interrogatus. loquatur

LXII. Omni die exorcistae energumini manus inponant

LXIII. Pavimenta domorum dei energumini harrant²¹

LXIV. Energuminis in domo dei ascendentibus victus cotidianus per exorcistas²² oportuno tempore ministretur

LXV. Omni tempore ieiuniorum²³ manus paenitentibus a sacerdotibus inponatur

LXVI. Mortuos ecclesiae paenitentes efferant et sepeliant

¹ prodigionibus. Lege, prodictionibus. — ² revertatur. Ed. revocetur. — ³ invalidi. Ed. validi. —

⁴ artificiola. Ed. artificiolum. — ⁵ Eius. Ed. Eum.

⁶ est. Ed. add. m. — ⁷ Discedentes. Lege, Dissidentes. — ⁸ discedentium Lege, dissidentium. Ed. discordantium. — ⁹ episcoporum. Ed. Episcopi. —

¹⁰ et. Lege, esse. — ¹¹ et, deest in Ed. — ¹² profecto. Ed. pro facto. — ¹³ episcopus. Lege, Episcopo. Ed. add. est. — ¹⁴ laicus. Lege, sive clericos, sive

laicos. — ¹⁵ usurarius vel. Ed. Seditionarios nunquam clericos sicut nec usurarios nec. — ¹⁶ presbyter. Ed. Episcopi vel presbyteri. — ¹⁷ episcopi, ad, desunt in Ed. — ¹⁸ veniant. Comva manus corr. venerint. — ¹⁹ noverint. Ed. ita se presbyteri ut Episcopi ministrum noverint. — ²⁰ populis. Ed. populo. — ²¹ albam. Lege, alba. Ed. orario. — ²² harrant. Lege, everrant. — ²³ exorcistas. Ed. exorcistam. — ²⁴ ieiuniis. Ed. jejuniis. —

LXVII. Penitentes etiam diebus remissionis genuflectant.¹

LXVIII. Ad reatum episcopi pertinet. vel presbyteri qui parroeciae praest. si sustentandae vitae praesentis causa. adolescentes viduae. vel sanctimoniales clericorum familiaritatibus subiciantur.

LXIX. Eorum qui pauperes obprimunt. dona² a sacerdotibus refutanda.

LXX. Christianum catholicum qui pro catholica fide tribulationes patitur. omni honore a sacerdotibus (p. 244. v.) honorandum. etiam in quotidiano victu.³

LXXI. Clericum inter temptationes officio suo incubantem. gradibus sublimandum.

LXXII. Clericum inter temptationes [ab officio suo] declinantem. vel negligentius agentem ab [ipso] officio removendum.⁴

LXXIII. Clericum scurrilem et verbis turpibus iocularem ab officio retrahendum.

LXXIV. Clericum per creaturas iurantem acerrime obiurgandum. Si perstet⁵ in vicio. excommunicandum.

LXXV. Clericum inter epulas cantantem supradictae sententiae severitate coercentium.

LXXVI. Clericum qui⁶ tempore indicti ieiunii absque inevitabili necessitate ieiunium rumpit. minorem habendum [honorem].⁷

LXXVII. Qui⁸ dominico die studiosae ieiunet non credatur catholicus.

LXXVIII. Pasche sollempnitas uno die et tempore caelebrandum.⁹

LXXIX. Clericus quilibet¹⁰ verbo dei eruditus artificio victum quaerat.

LXXX. Clericus haereticorum et scismaticorum tam convivium quam sollempnitates aequaliter¹¹ vitet.

LXXXI. Conventicula haereticorum. non ecclesias. sed conciliabola¹² apellanda.

LXXXII. Cum haereticis neque orandum. neque psallendum.

LXXXIII. Auguriis. vel incantationibus servientem a conventu ecclesiae¹³ separandum. similiter a¹⁴ iudaicis superstitionibus vel feriis inherentem.

LXXXIV. Ex penitentibus. quamvis bonus. clericus non ordinetur; si per ignorantiam episcopi factus fuerit. deponatur a clero. quia se ordinationis tempore non prodidit fuisse penitentem. si autem sciens episcopus ordinavit. etiam ipse ab episcopatu sui ordinandi dumtaxat potestate privetur.

LXXXV. Simili sententiae subiacebit episcopus. si sciens ordinaverit clericum eum qui viduam aut repudiatam uxorem habuit vel secundam.

LXXXVI. Qui oblationes defunctorum aut negant ecclesiis aut cum difficultate reddunt. tamquam egentium necatores excommunicentur.

LXXXVII. Presbyteri qui per dioeceses ecclesias regunt. non a quibuslibet episcopis sed a suis; nec per iuniorem clericum. sed per seipsum¹⁵ aut per illum qui sacrarium tenet. ante pasche sollempnitatem chrisma petant.

LXXXVIII. Clericus qui episcop[um] circa se districtione iniustum putat.¹⁶ recurrat ad synodum.

LXXXIX. Episcopus si clerico vel laico crimen inegerit. deducatur ad probationem in synodum.¹⁷ recapitulatio ordinis officiorum ecclesiae.¹⁸

¹) genuflectant. Ed. genua flectant. — ²) dona Ed. donaria. — ³) victu. Ed. quotidiani victus ministerio. — ⁴) movendum. Ed. retrahendum. — ⁵) perstetit. Ed. perstiterit. — ⁶) qui. Ed. add. in. — ⁷) [honorem] a coeva manu additum, deest in Ed. — ⁸) Qui. Ed. add. in. — ⁹) celebrandum. Ed. Pasche solemnitatem . . . celebrandum. — ¹⁰) quilibet. Ed. quantumlibet. — ¹¹) aequaliter.

sodalitates specialiter. — ¹²) conciliabula. Ed. conecilia diaboli. — ¹³) ecclesiae. deest in Ed. — ¹⁴) a. Ed. et. — ¹⁵) ordinavit. Ed. ordinaverit talem. — ¹⁶) per seipsum. Ed. aut per seipsum. — ¹⁷) putat. Ed. episcopi circa se districtionem injustam putat. — ¹⁸) in synodum. Ed. in synodo. — ¹⁹) ecclesiae. Ed. Recapitulatio ordinationis officialium Ecclesiae. —

XC. Episcopus cum ordinatur. duo episcopi ponant manus.¹ et teneant evangeliorum codicem super cervicem² eius. et uno super eum fundente benedictionem.³ Reliqui omnes episcopi qui adsunt. manibus suis caput eius tangerant.

XCI. Presbyter cum ordinatur. episcopo eum⁴ benedicente. et manus super caput eius tenente. etiam omnes presbyteri qui praesentes sunt. manus suas iuxta manum⁵ episcopi super caput illius teneant.⁶ (p. 245. r.)

XCII. Diaconus cum ordinatur solus episcopus qui eum benedicit. manus suas super caput illius⁷ ponat quia non ad sacerdotium. sed ad ministerium consecratur.

XCIII. Subdiaconus cum ordinatur. quia manum impositionis⁸ non accipiat.⁹ Patenam de manu episcopi accipiet¹⁰ vacuum et calicem vacuum. De manu vero archidiaconi accipiet urciolem cum aqua. et aqua¹¹ minile. ac¹² manutergium.

XCIV. Acolithus cum ordinatur. ab episcopo quidem doceatur qualiter se in officio suo agere debeat. ab archidiacono accipiat cereopharium cum cereo¹³ ut sciat se ad accendenda ecclesiae luminaria mancipari.¹⁴ accipiat et urciolem vacuum ad suggerendum vinum in eucharistia(m) sanguinis christi.

XCV. Exorcista cum ordinatur accipiat de manu episcopi libellum in quo scripti sunt exorcismi. dicente sibi episcopo accipe et commenda et habeto potestatem inponendi manus¹⁵ super erguminos¹⁶ sive baptizandos¹⁷ sive caticumenos.¹⁸

XCVI. Lector cum ordinatur. faciat de illo episcopus verbum ad plebem indicans eius fidem. ac vitam. atque ingenium. Post haec expectante plebe tradet¹⁹ ei codicem quo²⁰ lecturus est. dicens ad eum. accipe. et esto verbi dei relator habiturus si fideliter et utiliter impleveris officium. partem cum eis²¹ qui verbum dei ministraverunt.

XCVII. Ostiarius cum ordinatur. postquam ab archidiacono instructus fuerit qualiter in domo dei debeat conversari ad suggestionem archidiaconi tradet ei episcopus claves ecclesiae de altario dicens. sic age quasi reddiditur deo rationem pro his rebus quae istis clavibus recluduntur.

XCVIII. Psalmista. id est cantor potest absque scientia episcopi. sola iussione presbyterorum²² officium suscipere cantandi dicente sibi presbytero vide ut quod ore cantas. corde credas et quod corde²³ credis. operibus probes.²⁴

XCIX. Sanctimonialis virgo cum ad consecrationem sui episcopi²⁵ offertur. in talibus vestibus applicetur qualibus semper utenda²⁶ est. professioni et sanctimoniae aptis.

C. Viduae vel sanctimoniales quae ad ministerium baptizandarum feminarum²⁷ eliguntur. tam instructae sint ad officium. ut possent²⁸ aperto et sano sermone docere imperitas et rusticas²⁹ mulieres tempore quo baptizandae sunt. qualiter baptizatori ad interrogata respondeant. et qualiter accepto baptismo vivant.

CI. Sponsus et sponsa. cum benedicendi sunt a sacerdote. a parentibus suis

¹) ponant manus. Ed. exponant (om. manus) —
²) cervicem. Ed. caput. — ³) eum. deest in Ed. —
⁴) manum. Ed. manus. — ⁵) illius. Ed. ejus. —
⁶) impositionis. Lege, manus impositionem. — ⁷) accipiat. Lege, accipit. — ⁸) accipiet. Ed. accipiat. —
⁹) et aqua, desunt in Ed. — ¹⁰) ac. Ed. et. — ¹¹) cum cereo. Ed. cereoforaleum (al. cereofarium) cum cereis. — ¹²) mancipari. Ed. mancipandum. — ¹³) manibus. Ed. manum. — ¹⁴) erguminos. Lege engerume-

nos. — ¹⁵) baptizandos. Coscova manus corr. baptizatos. — ¹⁶) sive caticuminos, desunt in Ed. — ¹⁷) tradet. Ed. tradat. — ¹⁸) quo, de quo. — ¹⁹) eis. Ed. his. — ²⁰) presbyterorum. Ed. presbyteri. — ²¹) corde, deest in Ed. — ²²) probes. Ed. comprobe. — ²³) episcopi. Lege cum Ed. episcopo. — ²⁴) utenda. Sub rasura vero fortasse usura, cum Ed. — ²⁵) feminarum. Ed. mulierum. — ²⁶) possent. Lege, possint. — ²⁷) rusticas. Ed. rusticanas. —

vel a paranymphis offerantur qui cum benedictionem acceperint. eadem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant:

- 5 CII. Vidue quae stipendio ecclesiae sustentantur ita assidue in dei opere esse debent. ut et meritis et orationibus suis ecclesiam iuvent.¹

10 EXPLICIT STATUTA SYNODI. APUD ECCLESIA. VALENTINA. HABITA DIE. ET CONSULE QUI SUPRA. SEQUITUR * EPISTOLA EPISCOPORUM SUPRASCRIPTA VALENTINA CONCILII' (p. 245. v.)

- 15 DILECTISSIMIS FRATRIBUS PER GALLIAS ET QUINQUE PROVINCIAS CONSTITUTIS episcopis Phaegadius. Commedius² Florentius. Arthemius. Emilianus. Britto. Iustus. Euvodius.³ Rodianus.⁴ Evorcus. Cetus.⁵ Concordius. Constancius. Paulus. Antherius. Felix. Neuterius. Urbanus. Simplicius. Et vincentius episcopi in domino salutem: Transactis valentiae⁶ omnibus et in dei nomine in statu meliore
- 25 compositis. quae fuerint cepta causa dissidii. quorundam fuit fratrum⁷ utilis et relogiosa subgressio⁸ retractandum etiam de his quae nec recipere possumus ob ecclesiae sanctitatem. nec tamen usurpate consuetudinis causa damnare: Ita enim per omnes ecclesias eiusmodi viciorum germen inolevit. ut ad plena remedia non facile sit recursus. certe non

sine verecundia eorum quos causa contingit. quoscirca⁹ fratres librato diu moderatoque consilio ea cautellae ratio servata est. quae et scandala satis moderaret.¹¹ et sanctitatem ecclesiae custodiret; (I) Sed¹² igitur. neminem post hoc¹³ synodum. quae huiusmodi¹⁴ inlicitis vel sero succurritur. digamos aut internuptarum maritos ordinari clericos posse. nec requirendum utrumne iniciati(s) sacramentis divinis. hac ne¹⁵ gentiles. hac si infelices¹⁶ sorte necessitate macularent.¹⁷ (II) De puellis vero quae se voverint et¹⁸ ad terrenas nuptias sponte transierint. id custodiendum esse decrevimus. ut penitentia his nec statim detur.¹⁹ Et cum data fuerit. nisi plene satisfecerint deo in quantum ratio poposcerit. earumdem²⁰ communio differatur (III)²¹ Nec illud fratres scribere alienum ab ecclesiae utilitate censuimus. ut sciretis titulo de crimina. confessa clericorum.²² Qui cum secum²³ ordinatione vel diaconatus vel presbyterii. vel episcopatus mortali crimine dixerint esse pollutos. supradictis rationibus²⁴ submovendos reos scilicet vel veri confessione vel mendatio falsitatis: Neque enim absolvi potest in his. nisi ipsi de se²⁵ dixerint. quod dictum in aliis poneretur.²⁶ Cum omnis qui sibi fuerit mortis causa maior homicida sit: Divina vos virtus in aeternum protegat fratres karissimi.²⁷

¹ iuvent. Ed. adjuvent. — *) Hic titulus deest apud I, qui hunc profert; *Concilium Valentinum viginti episcoporum, habitum aera CCCCXIII; Gratiano et Valentiniano Imperatoribus sub die IV Idus Julias, Gratiano III et Equitio consulibus*. Quoad ceteras vero Collectiones Canonum Mss. in quibus hoc documentum continetur, Cf. Maassen Op. cit. p. 190. et p. 389. — ² Commedius. I. Eumerius. — ³ Euvodius. I. Euphrodus (al. Euphrodus, Eufomius). — ⁴ Rodianus. I. Rodamius. — ⁵ Cetus. I. Cretus. — ⁶ Valentiae. I. Valentinae. — ⁷ fratrum. I. patrum. — ⁸ subgressio. Lege cum I. suggestio. — ⁹ facile. I. facilis. — ¹⁰ contingit quoscirca. Lege cum I. contingit quoscirca. — ¹¹ satis moderaret. I. submoveret.

— ¹² Sed. I. sedit. — ¹³ hoc. Lege hanc. — ¹⁴ quae huiusmodi. I. qua eiusmodi. — ¹⁵ hac ne. I. Anne. — ¹⁶ si infelices. Lege, se infelici. — ¹⁷ macularent. I. macularint. — ¹⁸ et. I. si. — ¹⁹ detur. I. datur. — ²⁰ earumdem. I. earum. — ²¹ III. Apud. I. sequitur Canon. III qui in nostro Codice omittitur. — ²² titulo de crimina confessa clericorum, desunt in I. — ²³ Quicum. secum. Lege, quicumque sub. — ²⁴ rationibus. I. a supradictis ordinationibus. — ²⁵ ipsi de se. I. in se ipsos. — ²⁶ poneretur. Lege, puniretur. — ²⁷ karissimi. I. « Divina pietas vos in aeternum custodiat dilectissimi fratres. » Deinde in I. sequitur alia Epistola eorumdem quorum supra, quae hic omittitur. —

VIII.*

INCIPIT SYNODUS HABITA TARRACONA SUB DIE VIII. IDUS NOVEMBRIS
CONSULATU PETRI. VC. CSL.

I. ANTQUA¹ PATRUM STATUTA DE HIS
CENSUISSE VIDENTUR. QUAE IN TEMPORE
AUT ad illos relata pervenerunt aut certe
acta testimonio proprio conprobave-
runt: Cuius rei et nos sequentes exempla,² illa quae nunc fiunt placuit obser-
vanda decernere. Ut praeterita absque
anbage custodiantur, et praesentia ob-
servacione sint firma. Igitur cum in
10 unum pariter convenissemus in urbe³
tarraconensem quae est metropolitana
observacione fundata⁴ in titulis subter
adnexis eos conscripsimus observanda.⁵

II. De his quibus cura⁶ pro parente-
15 lae proximitate committitur,⁷ ut ea cau-
tela earum necessitatem⁸ sustentent, ut
piaetatis beneficio⁹ quae eis sunt nec-
cessaria (p. 246. r.) a longius¹⁰ praebeant.
Ipsi vero pro visendis eis cum ingressi
20 fuerint celeri salutatione recurrant nec
inibi faciant mansionem qui tamen cum
ad earum visitationem pergunt vestem¹¹
solacii sui fide et aetate probatam¹² ad-
hibeant secum, si quis haec a nobis sta-
25 tuta contempsit, si clericus est, loci sui
dignitate privetur. Sin vero religiosus
vel monachus, in cella monasterii re-
clusus penitentiae lamentis intendat.¹³
ubi singulari afflictione panis et aquae
30 victum ex abbatis ordinatione percipiat.

III. Sicut per canonum statuta¹⁴ fir-
matum est, quicumque in clero esse vo-
luerit, emendi vilius vel vendendi ca-
rius studio non utatur, certe si¹⁵ volue-
rit exercere, cohibeatur a clero.

IV. Si quis¹⁶ clericus solidum in ne-
cessitate praestiterit, hoc de annona¹⁷
vel frumento accipiat, quod mercandi
causa tempus statutum¹⁸ decretum fuerit
venundari, ceterum si speciem non ha-
buerit necessariam, ipsum quod dedit
sine ullo augmento recipiat.

V. Ut¹⁹ episcoporum aut presbytero-
rum vel clericorum die dominico pro-
positum cuiuscumque cause negotium
non²⁰ audeat iudicare nisi hoc tantum
ut deo statuta solemniter peragant, cete-
ris vero diebus cohibentibus²¹ personis,
illa quae iussa²² sunt habeant licentiam
iudicandi, excepta criminalia negotia.

VI. Si quis in metropolitana civitate
non fuerit episcopus ordinatus, postea-
quam suscepta benedictione per metro-
politani litteras honorem fuerit episco-
patus adeptus, id optimum esse decre-
vimus, ut postmodum statuto tempore,
id est, impletis duobus mensibus se me-
tropolitani praesentet²³ aspectibus, ut ab
illo monitis ecclesiasticis instrutus ple-
nius quod observare debeat cognoscat²⁴

*) Contulimus cum I. M. necnon cum Mansi
VIII. col. 541. ubi titulus ita se habet: *In nomine
Christi habita synodus Tarracone anno VI Theu-
derici regis, consulatu Petri, sub die VII. Id. Nov.*
Titulus vero noster concordat cum L. — ¹) *Anti-
qua*. Ed. et M. Antiquorum. — ²) *exempla*. Ed.
exemplum. — ³) *urbe*. Lege, urbem. — ⁴) *obser-
vacione fundata*, cum L. desint in Ed. et I. M.
observantissime fundata. — ⁵) *observanda*. L. in
titulos subter adnexos conscripsimus observanda.
Edd. titulos subter adnexos conscripsimus obser-
vandos. — ⁶) *cura*. Sub rasura, curam. M. curae
proprante. — ⁷) *committitur*, cum L. At Edd.

haberi (I. M. habere) permittitur. — ⁸) *necessita-
tem*. Edd. necessitates. — ⁹) *beneficio*. Edd. bene-
ficia. — ¹⁰) *a longius*, cum L. M. desunt in Ed.
et I. — ¹¹) *vestem*. Lege, testem. — ¹²) *probatam*.
Lege, probatum. — ¹³) *intendat*, cum L. Edd. in-
cumbat. — ¹⁴) *statuta*. Edd. Sicut canonum statu-
tis. — ¹⁵) *si*. Edd. add. haec. — ¹⁶) *quis*. Ed. add.
vero. — ¹⁷) *annona*. Edd. vino. — ¹⁸) *tempus sta-
tutum*. Edd. tempore statuto. — ¹⁹) *Ut*. Adde cum
Ed. nullo. — ²⁰) *non*, deest in Edd. — ²¹) *cohi-
bentibus*. Lege, conviventibus. — ²²) *iussa*. Ed.
justa. — ²³) *praesentet*. Ed. sui repraesentet. —
²⁴) *cognoscat*. Ed. recognoscat. —

quod si forte haec implere neglexerit, in synodo increpatus a fratribus corrigatur quod si forte nec' hoc impleat infirmitate aliqua fuerit praepeditus, hoc suis literis metropolitano indicare procuret.

VII. Si quis episcoporum commonitus a metropolitano ad synodum nulla gravi intercedente infirmitate¹ corporali venire contempserit, sicut statuta patrum sanxerunt, usque ad futurum concilium cunctorum episcoporum caritatis communione privetur.

VIII. De dioecesanis ecclesiis vel clero id placuit definiri, ut presbyteri vel diaconi qui ibi² constituti sunt cum clericis septimanas observent id est ut presbyter unam faciat hebdomadam qua expleta succedat ei diaconus similiter ea scilicet conditione servata, ut omnis clerus die sabbati ad vespertas sit paratus, quo facilius die dominico solemnitas cum omnium praesentia caelebretur. Ita tamen ut omnibus diebus vespere et matutina caelebrentur. Quia desidente³ clero, quod est pessimum, comperimus in basilicis nec luminaria ministrari. Si quis⁴ sane negligentiae vitio haec implere noluerit noverit se secundum statuta canonum pro modo personarum canonicae disciplinae subdendum.⁵

IX. Multorum casu⁶ experientia magistrante reperimus nonnullas dioecanas⁷ ecclesias (p. 246. v.) destitutas pro qua re id quia⁸ constitutione decrevimus, ut antiquae consuetudinis ordo servetur, et annis singulis⁹ ab episcopo dioeceses visitentur, ut si qua forte basilica reperta fuerit destituta ordinatione ipsius reparetur, quia tertia ex omnibus per antiquam traditionem ut accipiatur ab episcopis novimus statutum.

X. Si quis lectorum adulterae mulieri voluerit misceri vel adhaerere consortio, aut relinquat adulteram, aut a clero habeatur extraneus, simili sententia hostiariorum manebit schola.¹⁰

XI. Observandum quoque decrevimus, ne quis sacerdotum vel clericorum more saecularium iudicium audeat accipere pro impensis patrociniis munera, nisi forte in ecclesia oblata gratuita, quae non favore muneris videantur accepta, sed conlatione devocionis inlata quia si qui¹¹ ista probantur accipere veluti exactores fenoris ad usurarum possessores secundum statuta patrum se noverint degradandos.

XII. Monachi a monasterio foris egredientes ne aliquod ministerium ecclesiasticum praesumant agere prohibemus, nisi forte cum abbatis imperio, similiter ut nullus eorum, id est monachorum, forensis negotii susceptor vel executor existat, nisi id quod monasterii exposcit utilitas, abbate sibi nihilominus imperante, canonum ante omnia gallicanorum de eis constitutione servata.

XIII. Sicubi defunctus fuerit¹² intestatus, post depositionem eius a presbyteris et diaconibus de rebus ipsius brevis¹³ fideliter conscribatur a minimo usque ad maximum, id est de utensilibus vel omni suppellectile, ita tamen ut si quis exinde vel praesumpsisse vel occulte fuerit tulisse convictus, secundum furti tenorem restituat universa.

XIV. Et¹⁴ epistolae tales per fratres a metropolitano sunt dirigendae, ut non solum a cathedralibus ecclesiis presbyteros, verum etiam de dioecesanis ad concilium trahant, et aliquos de filiis ecclesiae saecularibus secum adducere debeant. Ioannes in Christi nomine epi-

¹) nec. Edd. ne. — ²) infirmitate. Edd. necessitate. — ³) ibi. Edd. inibi. — ⁴) caelebrentur, cum L. Edd. vespertas et matutinas celebrent. — ⁵) desidente. Edd. desistente. — ⁶) quis. Edd. qui. — ⁷) subdendum. Edd. noluerint noverint... subdendos. — ⁸) casu. Lege cum Edd. casuum. — ⁹) dioecanas.

Edd. add. esse. — ¹⁰) quia. Edd. ob quam rem id (om. quia). — ¹¹) singulis, cum L. Edd. annuis vicibus. — ¹²) schola. Edd. similis sententia... scholam. — ¹³) qui. I. qua. — ¹⁴) fuerit. Adde cum Edd. Episcopus. — ¹⁵) brevis. Edd. breve. — ¹⁶) Et, deest in Edd. —

scopus tاراconensis civitatis constitutiones a nobis conscriptas: Ector episcopus Karthaginensis civitatis metropolis Frontonianus episcopus gerundensis.
 5 Paulus episcopus inpuritane civitatis: Agroetius episcopus barcionensis civi-

tatis: Oroncius episcopus illiberitanae civitatis: Vincentius episcopus augustanae civitatis: Sidinius episcopus ausoniae civitatis. Nupridius episcopus constitutiones sanctorum canonum ecclesiae egarensis minister

IX.*

INCIPIT SYNODUS HABITA GERUNDA. SUB DIE VI. ID. IUNI.
 AGAPETE. VC. CONSULE.

I. DE INSTITUTIONE MISSARUM. UT QUOMODO IN METROPOLITANA ECCLESIA FIUNT.²

Ita in dei nomine in omni civitate [ipsius]³ provinciae tam ipsius missae ordo quam psallendi vel ministrandi consuetudo servetur

II. De laetania⁴ ut expleta solemnitate pentecosten sequen[ti] septimana a
 15 quarta feria usque VI feriam.⁵ per hoc triduum abstinencia caelebretur

III. Ita secunda litania facienda⁶ kalendis novembris.⁷ ea tamen conditione servata. ut si iisdem diebus (p. 247. r.)
 20 dominica intercesserit. in alia hebdomada secundum prioris abstinenciae observantiam a quinta feria incipiatur.⁸ quibus tamen diebus a carnibus et a vino decrevimus abstinendum

IV. De catechuminis baptizandis id statutum est. ut quia in paschae sollemnitate. vel pentecosten⁹ quanto magis sollemnitatibus¹⁰ caelebritas maior est. rariores ad baptizandum veniunt.¹¹ ceteris sollemnitatibus infirmi tantum-
 30

modo debeant baptizari. quibus quocunque tempore convenit baptismum non negari

V. De parvulis vero qui nuper materno utero editi sunt. placuit constitui. ut si infirmi ut adsolet fuerint et lac matrum non adpetunt. etiam eadem die quatenus nati sunt. si oblati fuerint. baptizentur

VI. De conversatione vite a pontifice usque ab subdiacono post suscepti honoris officium si qui ex coniugatis fuerint ordinati. ut sine¹² testimonio alterius fratris utantur auxilium. iam ex coniuge facta sorore¹³ non habitent. quod si habitare voluerint. alterius fratris utatur auxilio cuius testimonio vita eius¹⁴ debeat clarior apparere

VII. De his vero qui sine coniugibus ordinantur et familias domosque¹⁵ habent. habito secum pro vitae conversatione fratre in testimonium. non per quamcunque femine sexus personam eius substantia gubernetur. nisi aut per puerum aut per amicum suam domum

¹) conscriptas. Adde, subscripti etiam post singulas sequentes subscriptiones. Ceterum hae aliquantulum differunt ab Edd. tum orthographia, tum ordine. — ²) Contulimus cum I. M. necnon cum Ed. Mansi VIII. 549. ubi legitur hic titulus: In nomine Christi synodus habita Gerundae anno VII. Theodorici regis. VI Idus Junias Agapeto viro clarissimo consule. — ³) fiunt. Ed. fuerit. — ⁴) civitate [ipsius]. L. civitatum. Edd. Tarraconensi. — ⁵) de laetania. I. De laetaniis. — ⁶) feriam, cum L. Edd. a quinta feria usque ad Sabbatum. — ⁷) facienda. Edd. secundae litaniae

faciendae. — ⁷) novembris. I. Novembris. — ⁸) incipiatur. Edd. incipiantur, et in sabbato vespere missa facta finiatur. — ⁹) vel pentecosten. Ed. vel pentecostes. I. vel natalis Domini. — ¹⁰) sollemnitatibus. L. sollemnitis. Edd. majoris sollemnitis. — ¹¹) veniunt. Ed. veniant. — ¹²) ut sine. Ed. add. « conjuge habitent; quod si habitare « noluerint alterius fratris utatur auxilio cuius testimonio vita ejus debeat clarior apparere. » — ¹³) sorore. I. non utantur auxilio cum sorore jam ex conjuge facta. — ¹⁴) ejus. I. eorum. — ¹⁵) domosque, cum L. Ed. domi. I. domus. —

debeat ordinare. si vero matrem in domo habuerit aut sororem. secundum primum canonem statuta per earum personas eius debeat contutari¹ substantia.

- ⁵ VIII. His² vero qui egritudinis languore depressus penitentiae benedictionem quod³ viaticum deputamus. per communionem acceperit. et postmodum revalescens⁴ caput penitentiae in ecclesia publice non subdiderit. si prohibitis viciis non detinetur obnoxius. admittatur ad clerum⁵.

IX. Si quis vero de laicis post uxorem aliam cuiuscunque conditionis cognoverit mulierem: in clero nullatenus admittatur⁶ EXPLICIT.

Iohannes in christi nomine. episcopus tarraconensis civitatis subscripsi: Froncianus episcopus gerundiensis. subscripsi Paulus episcopus subscripsi: Agroetius episcopus. subscripsi: Cinigius. episcopus. subscripsi: Nibridius episcopus. subscripsi: Horencius episcopus subscripsi:

X.

INCIPIT SYNODUS HABITA IN CIVITATE TOLETANA.

APUD SANCTUM VIRUM MONTANUM EPISCOPUM SUB DIE. XVIII.

KALENDIS IUNII. ANNO. V. REGNI DOMNI NOSTRI

ALARICI REGIS.

- I. Cum in voluntate domini apud toletanam urbem sanctorum episcoporum ¹⁵ praesentia convenisset. et de institutis patrum canonum[que] decretis commemoratio haberetur. id nobis in unum positum placuit. ut si qua in antiquis canonibus minime commemorata sunt. salubri tractatu ac diligenti consideratione instituantur: Si qua vero in anterioribus concilis sunt decreta. sed abusione temporum hactenus sunt neglecta. ²⁰ (p. 247. v.) redivivae ordinationis censuram obtineant. quatenus dum in his quae ad culpam⁷ fidei pertinent studium religiosae observationis inpendimus. dei nostri misericordiam facilius impetremus.

- ²⁵ I. De his quos voluntas parentum a primis infanciae annis clericatus officio

manciparunt id⁸ statuimus observandum ut mox detonsi vel ministerio lectorum⁹ cum traditi fuerint in domo ecclesiae ab¹⁰ episcopali praesentia a praeposito sibi debeant erudiri. at ubi octavum decimum aetatis suae anno. compleverint curam¹¹ totius cleri plebisque conspectu voluntas eorum de expetendo coniugio ab episcopo perscrutetur quibus si gracia castitatis deo inspirante placuerit¹² et professionem¹³ castimoniae suae absque coniugali necessitate sponderint¹⁴ servaturos: Hii tamquam appetitores artissime vite lenissimo domini iugo subdantur ac primum subdiaconatus ministerium habeta¹⁵ probatione professionis suae a vigesimo anno suscipiant quod si inculpabiliter ac

¹) *debeat*. Edd. debet. Ita et infra. — ²) *contutari*. Coeva manus corr. censer. — ³) *His*. Lege Is. Hic Canon in Edd. postponitur sequenti. — ⁴) *quod*. Ed. quam. — ⁵) *revalescens*. Ed. reconvalescens. — ⁶) *admittatur*. In I. duos alios Canones adduntur. — ⁷) *Contulimus* cum I. M. necnon cum Ed. Mansi VIII. col. 784. ubi hic titulus profertur; *In nomine D. N. J. C. synodus habita in civitate Toletana apud Montanum episcopum sub die XVI. Kal. Junias, anno V. regni domini nostri Amalarici regis, aera 565.* — ⁸) *negle-*

cta. M. in anterioribus sunt neglecta. om. ceteris. — ⁹) *culpatum*. Lege, cultum. — ¹⁰) *manciparunt id*. Ed. I. manciparit hoc. M. in clericatus officio vel monachali posuit pariter. — ¹¹) *lectorum*. Edd. electorum. — ¹²) *ab*. Lege sub. — ¹³) *curam*. Edd. compleverint annum coram. — ¹⁴) *placuerit*. Ed. placuit. — ¹⁵) *professionem*. L. promissionem. — ¹⁶) *sponderint*. Ed. I. se sponderint. L. M. responderint. — ¹⁷) *habeta*. Lege, habita. Ed. et habita probationis suae L. habita probatione sua. —

inoffense a vigesimo et quinto aetatis
suae annum peregerint. ad diaconatus
officium. si scienter implere posse ab
episcopo conprobatur.¹ promoveri.² Ca-
5 vendum tamen est his. ne quando suae
sponsionis inmemores ad terrenas nup-
cias aut ad furtivos³ concubitus ultra
recurrant quod si forte fecerint. ut
sacrilegii rei⁴ ab ecclesia habeantur
10 extranei. His autem quibus voluntas
propria interrogationis tempore desi-
derium nubendi persuaserit. concessam
ab apostolo licentiam⁵ auferre non pos-
sumus. Ita ut cum proventae aetatis in
15 coniugio positi renunciatiuros se pari
consensu operibus carnis sponderint.
ad sacros gradus aspirent.

II. Similiter placuit custodiri. ne
quid⁶ de his qui tali educatione inbuun-
tur. qualibet occasione cogente. prop-
20 priam relinquentes ecclesiam ad aliam
transire praesumant. Episcopus vero
qui eos⁷ suscipere absque conscientia
proprii sacerdotis fortasse praesumpse-
rint. totius fraternitatis reum esse se
25 noverint.⁸ Quia durum est ut eum quem
alii rurali sensu ac squalore infanciae
exiit. alius suscipere aut vindicare
praesumat.

30 III. Illud vero praeterea speciali ordi-
nationi decernimus.⁹ quod nec antiqua
concilia in universis pene canonibus si-
luerunt. Ut nullus clericorum a gradu
subdiaconatus et supra in consortii fa-
35 miliaritate¹⁰ habeat mulierem. vel inge-
nuam. vel libertam. aut ancillam. Sed si
sunt ei huiusmodi servicia matri vel
sorori aliaque propinquitati¹¹ contradat
et quicquid suis manibus profecerint¹²

proprio domino deferatur aut si propin-
quitas memorata deest. alia domus ad
earum¹³ habitaculum requiratur. Dum-
modo nulla occasio introeundi domum
clerici faeminae permittatur. Unde aut
laqueum possit incurrere. aut noxialis
fama innocentis fortassis possit [oriri].¹⁴
sane si deinceps post hanc datam admo-
nitionem quisquis harum consortio frui
voluerit. noverit¹⁵ non solum a cleri-
catus officio retrahi. vel ecclesiae fori-
bus pelli. Sed etiam ab omnium catholi-
corum clericorum vel laicorum commu-
nitione privari. Nulla prorsus vel collo-
quii consolatione relicta. quatenus ma-
lae consuetudinis (p. 248. r.) abraso vi-
cio in posteris radicis suae veneno
serpere non possit.

IV. Si quis sane clericorum agella¹⁶ vel
vineolas in terris ecclesiae sibi fecisse
probabitur¹⁷ sustentandae vitae causa.
usque ad diem obitus sui possideat; post
suum vero de hac luce discessum¹⁸ lux-
ta priorum canonum constitutiones ius
suum ecclesiae sanctae restituat. nec
testamentario ac successorio iure cui-
quam haeredum prohaeredumve relin-
quat. nisi forsitan cui episcopus pro ser-
viciis ac praestatione ecclesiae largiri
voluerit.

V. Nam et haec salubriter praeca-
venda sancimus. ne quis fidelium pro-
pinquam sanguinis sui. usquequo affi-
nitatis lineamenta generis successione
cognoscat in matrimonio sibi desideret
copulari quia¹⁹ scriptum est. Omnis ho-
mo ad proximam sanguinis sui non ac-
cedat ut revelet turpitudinem eius nec
sine denuntiatione sententiae. Nam pau-

¹) conprobatur. I. conprobantur. M. comproben-
tur. — ²) promoveri. M. add. debent. — ³) furti-
vos. M. abortivos. — ⁴) rei. I. add. damnentur et. —
⁵) licentiam. Ed. et I. ab apostolis sententiam. M.
ab Episcopis sententiam. — ⁶) ne quid. Ed. I. ne
qui. M. ne quis ex eis. — ⁷) eos. I. M. eum. —
⁸) noverint. Edd. praesumpserit... noverit. — ⁹) de-
cernimus. Edd. decrevimus. — ¹⁰) familiaritate.
M. in consortio familiaritatis. — ¹¹) propinquita-

ti. M. vel alii propinqua. — ¹²) profecerint. Ed.
M. perfecit. — ¹³) ad earum. M. alterius domus
adhaerentis. — ¹⁴) [oriri]. Sub rasura fortasse,
inuri. cum I. M. unde aliqua possit incurrere no-
xialis famae innocentis portas injuria. — ¹⁵) nove-
rit. Adde, se, cum Edd. — ¹⁶) agella. Ed. et M.
agellos. — ¹⁷) probabitur. Edd. probatur. — ¹⁸) di-
scessum. Ed. discursum. — ¹⁹) quia. Edd. quoniam.

lo post infert et dicit: Anima quae fecerit de abominationibus¹ istis quippiam. peribit de medio populi sui: Si quis ergo huius decreti nostri temerator exstiterit ac vetitum violare praesumpserit, tanto graviore se multandum sententia recognoscat, quanto eam propinquiorem cui copulari se maluit suae originis esse non ambigit, tantoque annosioris ex-
 10 communicationis tempore² a christi corpore et fraternitatis consorcio seque-
 stretrur, quanto fuerit propinquioreis sanguinis contagione pollutus.

VI. Huius institutionis regulam qui
 15 subscribimus inrefragabili auctoritate nos spondimus servaturos; Si quis autem tam nostrum vel eorum qui nunc sanctae synodo ex hac provincia defuerunt huic tam salubri ordinationi ob-
 20 viare praesumpserit, vel sollerter³ adimplere neglexerit, convictus totius fraternae caritatis aliquandiu⁴ habeatur extraneus.

VII. Sanè iuxta priorum canonum de-
 25 creta concilium apud fratrem nostrum montanum episcopum, si dominus voluerit futurum pronuntiamus; Ita⁵ ut frater et coepiscopus noster montanus, qui in metropoli est, ad conprovinciales no-
 30 stros domini sacerdotes litteras de congreganda synodo adveniente tempore debeat destinare: Nunc ergo in nomine domini finitis his quae in collatione venerunt: Gratias agimus omnipotenti
 35 deo, deinde domino gloriosissimo alarico⁶ regi divinam clementiam postulantes, ut innumeris annis regni eius ea quae ad cultum fidei pertinent peragendi nobis licentiam praestet⁷.

40 Montanus in Christi nomine episco-

pus, his constitutionibus adquevi, relegi et subscripsi, die et anno quo supra: Canonius episcopus his constitutionibus adquevi, relegi et subscripsi, die et anno quo supra: Paulus episcopus his constitutionibus adquevi, relegi, et subscripsi die et anno quo supra: Domicianus episcopus his constitutionibus adquevi, relegi, et subscripsi die et anno quo supra: Marracinus⁸ episcopus, ob causam fidei catholicae in toletana urbe exsilio deputatus, sanctorum fratrum meorum constitutionibus interfui, relegi et subscripsi die et anno quo supra: Nipridius, in christi nomine, ecclesiae catholicae agarensis⁹ episcopus hanc constitutionem consacerdotum meorum in toletana urbe habitam, cum post aliquantum temporis (p. 248. v.) advenissem, salva auctoritate priscorum canonum, relegi, probavi et subscripsi: Elpidius in christi nomine ecclesiae catholice ostensis episcopus hanc constitutionem consacerdotum meorum in toletana urbe habitam cum post aliquantum temporis advenissem, salva auctoritate priscorum canonum, relegi, probavi et subscripsi: Iustinianus¹⁰ in christi nomine ecclesiae catholicae valentine episcopus hanc constitutionem consacerdotum meorum in toletana urbe habitam, cum post aliquantum temporis advenissem, salva auctoritate priscorum canonum, relegi, probavi, et subscripsi: Iustus in christi nomine ecclesiae catholice urgellitane episcopus hanc constitutionem in toletana urbe habitam cum post aliquantum temporis advenissem, probavi et subscripsi: EXPLICIT.

¹) de abominationibus. I. de abominacionis. —

²) tempore. I. add. et. — ³) vel sollerter. L. vel sollempniter. — ⁴) aliquandiu. Ed. aliquando. —

⁵) Ita. Ed. Itaque. — ⁶) gloriosissimo alarico. Edd. glorioso Amalarico. — ⁷) praestet. Edd. I. add. Amen. — ⁸) supra. Edd. add. Pancarii sub-

scriptionem. Item subscriptorum ordo differt tam ab Ed. quam ab I. M. — ⁹) Marracinus. Ed. I. add. in Christi nomine. — ¹⁰) agarensis. Edd. Ega-
 rensis. — ¹¹) Justinianus. Elpidii et Justiniani subscriptiones desunt in Edd. —

XI.*

INCIPIT SYNODUS HABITA IN CONVENTU HAELERDENSIS
AD BASILICA(M) SANCTAE EULALIAE ANNO XV. REGNI DOMNI NOSTRI
THIUDI¹ REGI SUB DIE VIII. ID. AUGUSTAE²

I. DE HIS CLERICIS QUI IN OBSESSIONIS
NECESSITATE POSITI FUERINT id statutum
est. ut qui altario ministrant. et christi
sanguinem tradunt. vel vasa sancta³ of-
ficio deputata contrectant. ab omni hu-
mano sanguine etiam hostili abstineant.
quod si in hoc inciderint. duobus annis
tam officio quam communione priven-
tur⁴ Ita ut his duobus annis vigiliis. ie-
iuniis. orationibus. et elemosinis pro vi-
ribus quas dominus donaverit explen-
tur⁵ Et ita daemum officio communioni
reddantur. ea tamen ratione ne ulterius
in officia potiora provehantur⁶ Quod si
infra praefinitum tempus negligentio-
res circa salutem suam extiterint.⁷ pro-
telandi ipsius penitentiae tempus in po-
testate maneat sacerdotis⁸

II⁹ Hi vero qui male conceptus ex adul-
terio factus¹⁰ vel editos necare studue-
rint. vel in uteris matrum potionibus
aliquibus conliserint. in utroque sexu
adulteris post septem annorum curricula
communio tribuatur¹¹ Ita tamen ut
omni tempore vitae suae fletibus et hu-
militati insistant; Officium eis mini-
strandum recuperare non liceat; attamen
in choro psallentium et a tempore acceptae
communione intersint ipsis vene-
ficis in exitu tantum. si facinore sua
omni tempore vitae suae defleverint.
communio tribuatur¹²

III¹³ De monachis vero id observare pla-
cuit quod synodus agathensis vel auri-
lianensis noscitur decrevisse. hoc tan-

utilitate quod [si quem]¹⁴ episcopus pro-
baverit in clericatus officio cum abba-
tisvoluntate debeant ordinari¹⁵ Ea vero
tummodo adiciendum. ut pro ecclesiae
quae in iure monasterii de facultatibus
offeruntur. in nullo diocesana lege ab
episcopo¹⁶ contingantur¹⁷ Si autem ex
laicis quisquam a se factam basilicam
consecrare¹⁸ desiderat. nequaquam sub
monasterii specie. ubi congregatio non
colligitur vel regula ab episcopo non
constituitur. eam a diocesana lege au-
deat segregare

IV¹⁹ De his qui se incesti pollutione
commaculant. placuit ut quousque in
ipso detestando et illicito carnis con-
tubernio perseverant. usque ad missam
tantum catechuminum in ecclesia ad-
mittantur²⁰ Cum quibus etiam nec cibum
sumere ulli christianorum. sicut aposto-
lus iussit²¹ oportet²²

V. Hi qui altario dei deserviunt. si sub-
bito fletu carnis fragilitate conuerint.
et domino respiciente digne paenitue-
rint. ita ut mortificato corpore et corde
contrito²³ sacrificium deo offerant. ma-
neat in potestate pontificis vel veraci-
ter afflictos non diu suspendere. vel de-
sidiosos prolixiori tempore ab ecclesiae
corpore segregare; ita tamen ut sic of-
ficiorum suorum loca recipiant. ne pos-
sint ad altiora officia ulterius promove-
ri: quod si iterato velut canes ad vomitum
reversi fuerint. et velut sues in volu-
tabris caeni demersi iacuerint²⁴ non

* Contulimus cum I. M. necnon cum Ed. Man-
si VIII. col. 612. ubi titulus ita exhibetur: *Synodus habita in conventu Hlerdensi anno XV Theu-
dredi regis, sub die VIII mensis Augusti.* —

¹ THIUDI. L. Theuderici. — ² sancta. Edd. sa-
cro. — ³ provehantur. Edd. promoveantur. —

⁴ extiterint. Ed. extiterunt. — ⁵ factus. I. fa-

ctos. — ⁶ acceptae. Edd. receptae. — ⁷ quod [si
quem]. Ed. quos. M. aliquos. — ⁸ episcopo. Ed.
episcopis. — ⁹ consecrare. Lege, consecrari. —

¹⁰ iussit. I. sic ait Apostolus vel iussit. — ¹¹ cor-
de contrito. Edd. cordis contriti. — ¹² et velut
sues in volutabris caeni demersi iacuerint, cum
L. At desunt in Edd. —

solum dignitate officii careant. sed etiam sanctam communionem nisi in exitu [non] ¹⁾ percipiant.

VI. Qui penitenti viduae vel viduae ²⁾ religiosae vim stupri intulerit. si se ab eo sequestrare noluerit. pariter a communione et a christi ³⁾ consortio segregetur; si vero illa quae vim pertulit ad sanctam religionem redierit. in illo solo quoadusque publice peniteat data sententia perseveret.

VII. Qui sacramento se obligaverit ut litigans cum quolibet ad pacem nullo modo redeat. proprio ⁴⁾ uno anno a communione corporis et sanguinis domini segregatus reatum suum elimosinis. fletibus et quantis poterit ieiuniis absolvat ad caritatem vero quae operit multitudinem peccatorum celeriter venire ⁵⁾ festinet.

VIII. Nullus clericorum servum aut discipulum suum ad ecclesiam confugientem extrahere audeat vel flagellare praesumat; quod si fecerit. donec digne peniteat a loco cui honorem non dedit segregetur.

IX. De his qui in praevaricatione post rebaptisma ⁶⁾ sine aliqua necessitate vel tormento dilapsi sunt. placuit ut circa ⁷⁾ eos illa nicene synodi statuta serventur quae ⁸⁾ praevaricatoribus consueta ⁹⁾ esse noscuntur. Id est ut septem annis inter catechumenos orent. et duobus inter catholicos. et postea moderatione et clementia episcopi fidelibus in oblatione et eucharistia communicent.

X. Qui iubente sacerdote pro quacunque culpa ab ecclesia exire contempserit pro noxa contumaciae tardius recipiatur ¹⁰⁾ ad veniam.

XI. Si clerici in mutuam cedem prouperint. prout dignitas officiorum in

tali excessu contumeliam pertulerit. a pontifice districtius vindicetur.

XII. Qui contra decreta canonum indiscrete clericos usque nunc ordinaverunt. eis dominus vel sancta et ecclesiastica caritas ignoscat; Amodo vero si in talia ausu proruperint. decretum canonum. quod circa eorum personas statutum est. id est. ut nullum ordinare audeant. ¹¹⁾ vel qui deinceps ordinati fuerint deponantur; Hi vero qui tales hactenus ordinati sunt. nullo tempore promoveantur.

XIII. Catholicus qui filios suos in haeresi baptizandos obtulerit. oblatio illius in ecclesia nullatenus recipiatur.

XIV. Cum rebaptizatis fideles religiosi nec in cibo participant. (p. 249. r.)

XV. Familiaritatem extranearum mulierum licet ex toto sancti patres antiquis monicionibus praeceperint ecclesiis evitandam. Id nunc tamen nobis visum est. ut qui talis probabitur. post primam et secundam communionem ¹²⁾ si emendare neglexerit. donec in vicio sit ¹³⁾ officii sui dignitate privetur. Quod si se deo iuvante correxerit. sancto ministerio restauretur.

XVI. Licet de re huiusmodi quam constituere salubri ordinatione decernimus Prisca auctoritas canonum nequaquam siluerit. sed evidenti sanctione praecepit. ¹⁴⁾ Ut cuiuscumque ecclesiae pontifice defuncto non passim pro libitu suo in earum rerum directione. ¹⁵⁾ quas obiens derelinquet. quisquis inruat domumque subvertat. sed sacerdos qui exsequiarum tempore adest omnia quae ad utilitatem et conservationem pertinent debeat diligenti circumspectione munire; tamen quia haec ipsa sanctio. ¹⁶⁾ Ita ut occumbente sacerdote expectorato

¹⁾ [non], deest in I. — ²⁾ vidue. Lege virgini. — ³⁾ christi. Edd. christianorum. — ⁴⁾ proprio. Lege, pro perjurio. — ⁵⁾ post baptisma. L. baptismi. Edd. rebaptizati. — ⁶⁾ quae. Edd. add. de. — ⁷⁾ consueta. Edd. censita. — ⁸⁾ recipiatur. I. contempserint... recipiatur. — ⁹⁾ audeant. Adde

cum Edd. observetur. — ¹⁰⁾ communionem. Lege, communionem. — ¹¹⁾ sit. Edd. perseverat. — ¹²⁾ praecepit. Edd. praeceperit. — ¹³⁾ in directione. Edd. de... directione. I. M. in... directionem. — ¹⁴⁾ sanctio. Adde cum Edd. quod peius est a multis clericis cognoscitur violari. —

affectu totaque disciplinae severitate posthabita inmaniter quae in domo pontificali repperiuntur invadant et abradant: Id nunc omnes huius placiti vel
 5 constituti inter nos censura placuit custodire: Ut defuncto antistite vel etiam adhuc in supremis agente, nullus clericorum cuiuslibet ordinis, officii gradusve sit, quicquam de domo auferre praesumat, vel de utilitate quae instrumentis
 10 domus esse noscitur. Id est mobile vel immobile rei ecclesiasticae conetur invadere. Nihil furto, nihil vi, nihil dolo subprimis, auferens atque abscondens:
 15 Sed is cui domus commissa est, subiunctis sibi cum consilio cleri uno vel duobus fidelissimis, omnia usque ad tempus pontificis substituendi debeat conservare, vel his qui in domo inveniuntur clericis consueta alimonia¹ administrare: Substitutus antestis² suscepta,³ prout
 20 decessor suus ordinavit vel huic dicitur⁴ imperavit⁵ uti cum his debeat quos cognoverit discipline et caritate decessores⁶ sui fideliter paruisse: Quod si
 25 quisquam post haec cuiuslibet ordinis, ut superius dictum est, clericus quacunque occasione de domo ecclesiae vel de omni faculta quippiam probatus fuerit
 30 abstulisse, vel forsitan dolo aliquo suppressisse, reus sacrilegii prolixiori ana-

thematē condempnetur; Vix⁷ quoque peregrina ei communio animae concedatur quia durum est ut hii quos constat in servicio domini cum primae sedis antistite desudasse illorum qui suarum rerum incubatores, vel utilitatibus servientes atque vacantes fuisse noscuntur, despectibus aliquatenus crucientur. Sergius in christi nomine episcopus has constitutiones, secundum quod nobis cum fratribus nostris deo inspirante conplacuit, relegi et subscripsi: Iustus in christi nomine episcopus his constitutionibus interfui et subscripsi: Casoncius in christi nomine episcopus his constitutionibus interfui, et subscripsi: Ioannes in christi nomine episcopus his constitutionibus interfui, et subscripsi: Paternus in christi nomine episcopus his constitutionibus interfui,⁸ et subscripsi: Maurilio in christi nomine⁹ episcopus his constitutionibus interfui, et subscripsi: Taurus in christi nomine¹⁰ episcopus his constitutionibus interfui, et subscripsi: Februarius in christi nomine¹¹ episcopus his constitutionibus interfui, et subscripsi: Gratus in christi nomine presbyter directus a domino meo staffilio episcopus his constitutionibus interfui, et subscripsi. EXPLICIT. (p. 250. r.)

¹) *alimonia*. Lege, consuetam alimoniam. —
²) *antistis*. Lege, antistes. — ³) *suscepta*. Edd. add. ea. — ⁴) *dicitur*. Edd. Deus. — ⁵) *imperavit*. I. imperaverit (al. inspiraverit). M. velut Deus imperavit. — ⁶) *decessores*. Lege, decessoris. —
⁷) *Vix*. Edd. Et vix. — ⁸) *interfui*, cum L. Edd.

ecclesiae catholicae barcinonensis acquievi. Item et infra add. nomina sedium episcoporum. — ⁹) *nomine*. Edd. add. ecclesiae Dertosanae. — ¹⁰) *nomine*. Edd. add. ecclesiae Agarenensis. — ¹¹) *nomine*. Edd. add. Ecclesiae Ilerdensis. —

XII.*

INCIPIUNT DEFINITIONES FIDEI VEL REGULAE
EXPOSITE AB EPISCOPIS QUI IN UNUM CONSTANTINOPOLIM CONVENERUNT
ADVERSUS HEREDICOS QUI PERSONAM SPIRITUS SANCTI
MINOREM IN DEITATE DIFFEREBANT ' QUANDO ORDINATUS EST.
BEATUS NECTERIUS: ' EPISCOPUS.
RATIO FIDEI SECUNDUM NICENAM EXPOSITIONEM
A SUPRADICTIS EPISCOPIS DIGESTA.

CODEX NOVARIENSIS

I. Credimus ³ in unum deum patrem
omnipotentem factorem caeli et terra
visibilium omnium et invisibilium et in
unum dominum iesum christum filium
5 dei unigenitum ex patre natum ante
omnia saecula deum ex deo. lumen ex
lumine deum vero ⁴ ex deo vero natum
non factum homousyon patri hoc est.
eiusdem cum patre substantiae per quem
10 omnia facta sunt. ⁵ qui propter nos ⁶ et propter
nostram salutem descendit ⁷ et in-
carnatus est. de spiritu sancto et maria
virgine homo factus. passus. sub poncio
pilato sepultus tertia ⁸ die resurrexit
15 ascendit in caelos sedet ad dexteram
patris. Iterum ⁹ venturus in gloria iudi-
care vivos et mortuos. Cuius regni non
erit finis ¹⁰ et in spiritum sanctum domi-
num et vivificantem ex patre proce-
20 dentem. cum patre et filio adorandum et
glorificandum. ¹¹ qui locutus est per pro-
phetas in ¹² unam catholicam adque apo-
stolicam ecclesiam. confitemur unum
baptisma. in remissione ¹³ peccatorum.
25 expectamus resurrectionem mortuorum
vitam futuri saeculi. amen.

*) Extat apud I. M. necnon in Collectione Quesnelliana supra citata. Sequentium vero Canonum, versio quae a cl. Maassenio (Bibl. lat. Juris Can. Ms. p. 387) cum Isidoriana, conformis habita est, non mediocriter ab illa differens nobis videtur ut ex adnexa collatione apparet. — ¹) DIFFEREBANT. Lege, asserebant. — ²) NECTERIUS. Lege, Nectarius. — ³) Credimus. Symbolum quod apud I. M. in fi-

Versio Isidoriana. (Migne LXXXIV. col. 135).

REGULAE SIVE DEFINITIONES EXPOSITAE
AB EPISCOPIS CENTUM QUINQUAGINTA QUI
IN UNUM CONSTANTINOPOLI CONVENERUNT
QUANDO BEATUS NECTARIUS EPISCOPUS EST
ORDINATUS, DAMNATO MAXIMO CYNICO,
QUORUM NOMINA ET PROVINCIAE IN GRAE-
CO CONTINENTUR.

I. Custodiendam esse fidem Patrum
trecentorum decem et octo.

*Non spernendam esse fidem Patrum
trecentorum decem et octo, qui in Ni-
caeam Bithyniae convenerunt, sed ma-
nere eam ratam oportet, et anathema-
tizare omnes haeresem, specialiter au-
tem Eunomianorum imo Anomianorum, qui
Latine sine lege dicuntur, et Ariano-
rum sive Eudoxianorum, et Semiaria-
norum necnon Pneumatomachorum id
est qui contra sanctum Spiritum pu-
gnant et Sabellianorum et Marcellianorum,
et Photinianorum et Apollinarista-
rum.*

II. Ut episcopi suas dioeceses guber-
nent nec ad alienas accedant.

*Episcopi qui extra dioecesim sunt ad
Ecclesias quae extra terminos eorum*

ne Canonum collocatur, deest in Q. — ⁴) vero. Lege, verum. — ⁵) sunt. M. add. quae in coelo et quae in terra. — ⁶) nos. M. add. homines. — ⁷) descendit. M. add. de coelis. — ⁸) tertia. M. ac sepultus et tertia. — ⁹) Iterum. M. Inde. — ¹⁰) finis. M. add. Credimus. — ¹¹) glorificandum. M. congratulandum. — ¹²) in, deest in M. — ¹³) in remissione. M. in remissionem. —

Secuntur regule in eadem synodo exposite

II: Non spernendam esse fidem patrum CCCXVIII. qui in nicheam bitiniae
5 convenerunt. sed manere eam ratam oportet

III. Et anathematizare¹⁾ omnem haeresim specialiter autem eunomianorum²⁾ qui latine sine lege dicuntur. et arrianorum sive eudoxianorum et semiarrianorum necnon praugmathomucorum.³⁾
10 idest qui contra spiritum sanctum pugnantés sabellianorum et fotinianorum et apollinaristarum consenserunt erroribus⁴⁾

III. Episcopi qui intra⁵⁾ diocesis sunt ecclesias quae ultra terminos non accedant neque confundant. et permisceant ecclesias. sed secundum regulas alexandriae quidem episcopus ea⁶⁾ quae sunt tantum in egyptum gubernet. Orientis autem episcopi solius orientis curam gerant servatis honoribus primatus ecclesiae antiochiae qui in regulis niche-
15 nis a synodo continentur. sed et asiae⁷⁾ diocesis episcopi ea quae sunt in asia adque ad asiae tantummodo diocesis pertinent gubernent. Ponti autem episcopi pontice tantummodo dyocesis habeant curam. Thraciam⁸⁾ vero ipsius tantummodo thraciae

V. Non invitatus episcopus⁹⁾ ultra dyocesis non debere accedere super ordinandis aliquibus aut¹⁰⁾ quibuscumque dissonendis ecclesiasticis causis. salva¹¹⁾ regula quae adscripta est de unaquaque¹²⁾ diocesi

VI. Manifestum namque est¹³⁾ per singulas quasque provincias synodus administrare et gubernare omnia debeant¹⁴⁾ secundum ea quae sunt in nicea definita

VII. Ecclesias autem dei quae sunt in barbaris gentibus constitutae erigi¹⁵⁾ et

sunt non accedant, neque confundant et permisceant Ecclesias; sed secundum regulas, Alexandriae quidem episcopi ea quae sunt in Aegypto tantum gubernent; Orientis autem episcopi solius Orientis curam gerant, servatis honoribus primatus Ecclesiae Antiochenae qui in regulis Nicaenae synodi continentur; sed et Asianae diocesis episcopi ea quae sunt in Asia et quae ad Asiam tantummodo dioecesim pertinent gubernent; Ponti autem episcopi Ponticae tantum dioecesis habeant curam; Thraciae vero ipsius tantummodo Thraciae.

III. Non invitati episcopi ultra dioeceses suas non accedant.

Non invitati episcopi ultra dioecesim non accedere debent super ordinandis aliquibus vel servata regula quae supra scripta est de unaquaque dioecesi; manifestum namque est quod per singulas quasque provincias provincialis synodus administrare et gubernare omnia debeat secundum ea quae sunt in Nicaea definita.

IV. De ecclesiis in barbarico positis. Ecclesias autem Dei, quae sunt in barbaricis gentibus constitutae, regi et administrari oportet secundum consuetudinem quae a Patribus obtinuisse dignoscitur.

V. De honore Constantinopolitani episcopi.

Constantinopolitanae civitatis episcopum habere oportet primatus honorem post Romanum episcopum, propter quod sit Roma nova.

VI. De maximo Cynico philosopho. De maximo Cynico philosopho et totius indisciplinantis ejus, quae Constantinopoli orta est, statutum est, ut neque Maximus fuisse aut esse jam pu-

¹⁾ anathematizare. M. Q. anathematizari. — ²⁾ eunomianorum. Lege, Eunomianorum. — ³⁾ praugmathomucorum. Lege, Pneumatomachorum. — ⁴⁾ intra. Q. super. — ⁵⁾ ea. Q. ess. — ⁶⁾ asiae. Q. Asianae. — ⁷⁾ Thraciam. Lege, Thraciae. —

⁸⁾ episcopus. Q. Non invitatos episcopos. — ⁹⁾ aut. M. vel. — ¹⁰⁾ salva. Edd. servata. — ¹¹⁾ unaquaque. Lege, unaquaque. — ¹²⁾ est. Adde, quod. — ¹³⁾ debeant. Lege, debeat. — ¹⁴⁾ erigi. Lege, regi. —

administrari oportet secundum consuetudinem quae a patribus obtinuisse dinoscuntur' (p. 250. v.)

VIII. Constantinopolitane vero civitatis episcopus habere oportet primatus honorem post romam episcopus propter quod sit nova roma

VIII. De maximinico¹ philosopho et tocius indiscipline eius² que constantinopoli orta est. statutum est ut neque maximi fuisse aut esse imputetur³ neque hii⁴ qui ab eo sunt ordinati qualicumque gradus clericatus obtineant omnibus scilicet quae circa eum vel ab eo gesta sunt. yrritum devocatis⁵

Nomina episcoporum CL. Nectarius constantinopolitanus. Thimotheus alexandriae. Dorotheus ab exirincho. Calacius caesariensis. Macher hierocuntius. Dionisius diosopolitanus. Priscianus nicopolitanus. Saturninus sebastenus. Ausentius ascalonita. Helianus iamniensis. Zenon tyrius. Paulus sinodensis. Inesthabs. Thomade Phylippus damasthenus. Barachus paleadensis. Timotheus byricius. Basilides ab abilo. mocinus aradensis et ceteris CXXXI.

Nam⁶ nos aliter non damus ille vero qui in forma diaboli latens humeris suis idolum baiulabat turbulenter ingressus est. ut quaequumque in usum escandi habere poterant sanctissime femine. iusta⁷ et ruina paenitus confringere(t) et contribularet ille vero religiose et nobiles femine non dampno paupertatis commune. sed ad destruendum tante de deforis. EXPLICIT

tetur, neque hi qui ab eo sunt ordinati, qualemcumque gradum clericatus obtineant, omnibus scilicet quae circa cum vel ab eo gesta sunt in irritum revocatis.

VII. Symbolum eorumdem sanctorum centum quinquaginta Patrum apud Constantinopolim institutum.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem coeli et terrae, visibilibus omnium et invisibilibus conditorem: et in unum Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei unigenitum, ex Patre natum ante omnia saecula, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, homousion Patri, hoc est ejusdem cum Patre substantiae, per quem omnia facta sunt, qui propter nos et propter nostram salutem descendit et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria virgine homo factus, passus est sub Pontio Pilato, sepultus tertia die resurrexit, ascendit in coelos, sedet ad dexteram Dei Patris, inde venturus cum gloria judicare vivos et mortuos, cujus regni non erit finis: et in Spiritum sanctum Dominum vivificantem ex Patre et Filio procedentem, cum Patre et Filio adorandum et glorificandum qui locutus est per prophetas: in unam catholicam atque apostolicam Ecclesiam: confitemur unum baptismum in remissionem peccatorum: expectamus resurrectionem mortuorum, vitam futuri saeculi. Amen.

¹) Romam episcopus. Lege, Romanum Episcopum. — ²) maximinico. Lege, Maximo Cynico. — ³) eius. Q. add. doctrina. — ⁴) imputetur. Q. ut neque Maximus esse, nec fuisse imputetur episcopus. — ⁵) hii. deest in Q. — ⁶) exirincho. Lege, Oxorinco. — ⁷) CXXXI. Ita saepe retinendum potius quam CXXX nisi addatur cum Q. etiam Rufum, qui in Generali Catalogo apud Mansi reapse inter

Palestinae provinciae Episcopos recensetur. Secus non haberetur numerus CL. patrum. — ⁸) Nam. Quae sequuntur verba citantur etiam a cl. Maassenio l. c. qui ea censet fragmentum ex Martyrologio istarum Virginitum quae saec. III exeunte, Siviliae martyrio coronatae sunt. — ⁹) iusta. Apud Maassen, Justina. — ¹⁰) commune, deest apud Maassen. — ¹¹) de deforis. Apud Maassen, dedecoris. —

XIII.*

INCIPIUNT CAPITULA CONCILII TOLETANI
AEDITUM¹ A BEATO YSIDORO. SPALENSI URBES² EPISCOPO.
IMPERANTE GLORIOSO ATQUE CHRISTIANISSIMO
SESENANDO. PRINCIPE.

- I. De fide catholica³
- II. Ut unus ordo psallendi per hispaniam atque galliam teneatur⁴
- III. De sacerdotum neglegentia⁵
- 5 IV. De formula qua debeat synodus fieri⁶
- V. De sollempnitate pasche⁷
- VI. De baptismo sacramento⁸
- VII. De passione domini⁹
- VIII. De his qui in passione domini ab hora nona ieiunium solvunt¹⁰
- IX. Ut in vigiliis pasche lucerna et cereus benedicatur¹¹
- X. De oratione dominica¹²
- XI. De sacerdotibus qui in quadragesima alleluia decantant¹³
- 15 XII. De his qui laudes post apostolum decantent¹⁴
- XIII. De hymnis¹⁵
- XIII. De hymnum¹⁶ trium puerorum¹⁷
- 20 XV. De his qui in fine psalmodum gloria patri decantant¹⁸
- XVI. De in finem responsorum¹⁹ (p. 252. r.)
- XVII. De libro apocalypsin²⁰
- XVIII. De sacerdotibus qui post dominicam orationem communicant²¹
- 25 XVIII. Quales vacandi²² sunt ad sacerdotium. et quales abiciendi²³
- XX. Ut diacones a XXV. annis consecrentur. presbyteros a XXY²⁴
- 30 XXI. Ut sacerdotes inreprehensibiles fiant²⁵
- XXII. Ut coram deo conscientiam bonam²⁶ et apud homines famam optimam²⁷
- XXIII. Ut episcopi presbyteri. et diaconi in cellulis suis testes vite habeant²⁸
- 35 XXIII. Prona est omnis etas ab adolescentia in malum²⁹

- XXV. Quod ignorancia mater cunctorum errorum sit³⁰
- XXVI. De presbyteris qui in parrochiis ordinantur³¹
- XXVII. De professione presbyteri. et diaconi³²
- XXVIII. Si episcopus presbyter aut diaconus a gratus³³ suo iniuste deieci sunt³⁴
- XXIX. De sacerdotibus. qui magos ariolos aut divinos consulunt³⁵
- XXX. Ut sacerdotes mandatum ad gentem extraneam non mittant³⁶
- XXXI. De principibus qui sacerdotibus negotia sua committunt³⁷
- XXXII. Episcopi inpositam a deo sibi curam non ambigant³⁸
- XXXIII. Quod avaricia mentes sacerdotum obtineat³⁹
- XXXIII. Si episcopus alterius episcopus dioecesem per XXX. annos possiderit⁴⁰
- XXXV. De dioecesem alienam⁴¹
- XXXVI. Episcopum annis singulis dioceses suas circuire oportet⁴²
- XXXVII. Si episcopus suffragio cuiuslibet a quod⁴³ ecclesiastice utilitatis⁴⁴
- XXXVIII. Prebendum est a sacerdotibus vite solatium indigentibus⁴⁵
- XXXIX. De diaconibus qui se presbyteri anteposit⁴⁶
- XL. De orario⁴⁷
- XLI. De tonsura⁴⁸
- XLII. Ut [cum] clericis extraneae femine nullatenus habitent⁴⁹
- XLIII. De clericis qui ancillarum suarum consorcia appetunt⁵⁰
- XLIII. De clericis qui sine consultu episcopi sui uxores deduxerint⁵¹

*) Huiusmodi Capitula plane differunt versione, ab editis apud Mansi X. col. 611. — ¹) AEDITUM. Lege, edita. — ²) URBES. Lege, spalensis urbis. — ³) hymnum. Lege, hymno. — ⁴) decantant. Lege, decantant. — ⁵) responsorum. Lege, in fine respon-

sorum. — ⁶) vacandi. Lege, vacandi. — ⁷) bonanam. Lege, bonam. — ⁸) gratus. Lege, gradu. ⁹) alienam. Lege, dioecesi aliena. — ¹⁰) a quod. Lege, aliquid. — ¹¹) anteposit. Lege, presbyteris anteposuit. —

- XLV. De clericis qui quacumque seditione arma sumperint.
 XLVI. Si clericis in domoliendis¹ sepulchris fuerit deprehensi.
 5 XLVII. Ut ingenui clerici a publica indignatione habeantur immunes.
 XLVIII. De egonomos.²
 XLIX. De monachum.
 L. De clericis qui monachorum praepositum appetunt.
 LI. De monachis qui episcopali imperio servili opere manciantur.
 LII. De monachis qui egredientes a monasterio uxores accipiunt. (p. 251. v.)
 15 LIII. De religiosi.
 LIII. De his qui in discrimine constituti penitentiam accipiunt.
 LV. De secularibus qui accipientes penitentiam totoderunt.
 20 LVI. De duo genera viduarum.
 LVII. De iudeis.
 LVIII. De cupiditate sacerdotum.
 LIX. De iudeis qui a³ christianam fidem promoti sunt.
 25 LX. De iudeorum filios. vel filias.
 LXI. De iudeis baptizatis si postea praevaricaverint.
 LXII. Quod malorum consortia bonos corrumpunt.
 30 LXIII. De iudeis qui christianas mulieres in coniugio habent.
 LXIV. Ut iudei a⁴ testimonium dicendum non admittantur.
 LXV. Ut iudei officia publica non appetant.
 35 LXVI. Ut iudeis non liceat christianus servus⁵ habere.
 LXVII. De his qui nihil ex rebus suis pauperibus christi distribuunt.
 40 LXVIII. De episcopis qui mancipium ecclesiae manumitti desiderat.⁶
 LXIX. De sacerdotibus. qui res suas. ecclesiae relinquunt.
 LXX. De libertis. ecclesiae.

LXXI. De libertis qu(i) a patrocinio. ecclesiae discesserint.

LXXII. De libertis quibuscumque manumissi sunt.

LXXIII. Quicumque libertatem a dominis suis ita percipiunt.

LXXIII. De familiis ecclesiae constitutere presbyteros et diaconos per parochias.

LXXV. Pro robore nostrorum regum et stabilitate gentis gothorum. EXPLICIT CAPITULA FELICITER.

INCIPIUNT GESTA SYNODALIA IN TOLETANA URBE.

Apud concilium sexaginta sex episcoporum hispaniae et galliae provincia edita. anno tertio regnante domino nostro gloriosissimo principe sesenando die nonas decembris. era DCLXXI.

Dum studio honoris christi ac diligentia religiosissimi sisenandi regis spaniae atque gallie sacerdotes apud toletanam urbem in nomine domini convenissemus. ut eius imperiis adque iussis communis a nobis ageretur de quibusdam ecclesiae... disciplinis tractatus. primum gratias salvatori nostro deo omnipotenti egimus: Post haec antefato ministro eius. excellentissimo et glorioso regi. cuius tanta erga deum devotio extat. ut non solum in rebus humanis sed et in causis divinis sollicitus maneat. Hic quippe in basilicam beatissimae sanctae martyris leocadie cum omnium nostrum pariter iam cetus adeat tali pro merito fidei suae cum magnificentissimis et nobilissimis viris ingressus. primum coram sacerdotibus dei humo prostratus. cum lacrimis et gemitibus pro interveniendo pro se (p. 252. r.) ad deum postulavit; Deinde religiosas prosecutiones diu exortatus est. ut (iuxta) patrum decretorum moris ad conservanda in nobis iura ecclesiastica

¹) domoliendis. Lege, demoliendis. — ²) egonomos. Lege, economis. — ³) a. Lege, ad. — ⁴) a. Lege, ad. — ⁵) servus. Lege, christianum servum. —

⁶) desiderat. Lege, desiderant. — ⁷) ser. Ed. duo. — ⁸) honoris. Edd. amoris. — ⁹) gloriosissimo. Ed. gloriosissimo. —

studium praeberemus et illa corrigere quae dum per negligentiam in usum venerunt. contra ecclesiasticos mores licentiam sibi de usurpatione fecerunt; talibus igitur eius monitis congaudent [do] necessarium extitit. iuxta eius nostrorumque votum tractare que conpetunt sive in sacramentis divinis que diverso atque illicito modo in hispaniarum ecclesiis celebrantur. seu que in moribus praeusurpata² noscuntur.; et quoniam generale concilium agimus oportet primum nostrae vocis sermonem de deo esse ut post professionem fidei sequentia operis nostri vota quasi super fundamentum firmissimum disponantur

I. Secundum divinas scripturas et doctrinam quam a sanctis patribus accepimus. patrem et filium et spiritum sanctum. unus deitatis atque substantiae confitemur. in personarum diversitate unitatem credentes. in divinitate unitatem praedicantes nec personas confundimus. nec substantiam separantes.³ Patrem a nullo factum dicimus vel genitum. Filium a patre non factum sed genitum asserimus. Spiritum vero sanctum nec creatum. nec genitum sed procedentem ex patre filio profitemur; Ipsum autem dominum iesum christum dei filium et creatorem omnium ex substantia patris ante saecula genitum. descendisse ultimo tempore pro redemptione mundi a patre qui nunquam desinit esse cum patre. incarnatus est enim ex spiritu sancto et sancta et gloriosa dei genitrice virgine maria et natus ex ipsa. solus idem dominus iesus christus unus de sancta trinitate anima et carne perfectum sine peccato suscipiens hominem manens quod erat adsumens quod non erat. Equalis patri secundum divinitatem minor patri secundum humanitatem habens in una persona duarum naturarum proprietates. Naturae

enim in illo duae deus et homo. non autem duo filii et dii duo sed idem una persona in utraque natura perferens passionem et mortem pro nostra salute. Non in virtute divinitatis sed infirmitate humanitatis. descendit ad inferos ut sanctos qui ibi tenebantur erueret. De victoque mortis imperio resurrexit. adsumptus deinde in caelis venturus est in futurum ad iudicium vivorum et mortuorum. Cuius morte et sanguine mundati remissionem peccatorum consecuti sumus. resuscitandi ab eo die novissima in ea qua nunc vidimus carne. et in ea qua resurrexit dominus forma. percepturi ab ipso alii pro operibus bonis regnum aeternum. alii pro peccatis supplicii aeterni sententiam. haec est catholicae ecclesiae fides. hanc confessionem conservamus atque continemus quam quisque firmissime custodierit perpetuam salutem habebit.

II. Post recte fidei confessionem quam sancta dei ecclesia praedicat. placuit ut omnes sacerdotes qui a catholicae fidei [in] unitate complectimur. nihil ultra diversum aut dissonum in ecclesiasticis sacramentis agamus. ne quaelibet nostra diversitas apud ignotos seu carnales scismatis errorem inducat. . . .⁴ et multis existat in scandalum varietas ecclesiarum; unus igitur a nobis ordo psallendi per omnem hispaniam (p. 252. v.) atque galliam conservetur unus in missarum sollempnitatibus; unus in Vespertinis matutinis officiis. nec diversa sit. ultra in nobis ecclesiastica consuetudo. qui in una fide continemur et regno; hoc enim et antiqui canones decreverunt. ut unaquaeque provincia psallendi et ministrandi parem consuetudinem teneat.

III. Nulla penes res disciplinae [more]s ab ecclesia [magis] depulsi quam sacerdotum negligentia qui contemptis

¹) *congaudiendo*. Sub rasura, *congaudentes cum* Ed. — ²) *praeusurpata*. Lege, *prave usurpata*. —

³) *separantes*, cum L. Edd. *separamus*. — ⁴) *inducit*. Sub rasura fortasse, *ostendere* cum Ed. —

canonibus ad corrigendos ecclesiasticos mores synodus facere neglegunt. ob hoc a nobis universaliter definitum est. ut quia iuxta antiqua patrum decreta
 5 bis in anno difficultas temporis fieri concilium non sinit. saltem vel semel a nobis celebretur. Ita ut si fidei causa est aut quaelibet alia ecclesiae communis generaliter tocus [h]ispanie et gallie
 10 synodus convocetur. si vero nec de fide nec de communi ecclesiae utilitate tractabitur. speciale erit concilium uniuscuiusque provinciae ubi metropolitanus elegerit peragendum; omnes autem qui
 15 causas adversus episcopos aut iudices vel potentes aut contra quoslibet alios habere noscuntur. adeundum concilium concurrant et quaecumque examine synodalia quibuslibet prave usurpata inveniuntur. regii executores instantia iustissime his quibus iura sunt reformentur. Ita ut pro compellendis iudicibus vel secularibus viris ad synodum metropolitani studio idem executor a
 20 principe postuletur XV. an. kal. iunii congreganda est in unaquaque provincia synodus propter vernaes tempus quando herbis terra vestitur. et pabula germinum inveniuntur.
 30 III. Formula secundum quam debeat sancta synodus in dei nomine fieri; Hora itaque diei prima ante solis ortum eiciantur omnes ab ecclesia; obseratisque foribus cunctis. ad unam ianuam
 35 per quam sacerdotes ingredi oportet hostiarii stent. et convenientes omnes episcopi pariter introeant et secundum ordinationis suae tempora resideant; Post ingressum omnium episcoporum
 40 atque concessum vocentur deinde presbyteri quos causa probaverit introire. nullus se inter eos ingerat diaconorum. Post hos ingradientur diacones probabiles quos ordo poposcerit interesse. et
 45 corona facta de sedibus episcoporum

Presbyteri a tergo eorum resideant; Diacones in conspectu episcoporum stent; Deinde ingradientur laici qui electione concilio interesse meruerint; Ingrediantur quoque et notarii quos ad recitandum vel ad excipiendum ordo requirit. et obseretur ianua sedentibusque diuturno silentio sacerdotibus et cor totum habentibus ad dominum: Dicat diaconus. 'orate; statimque omnes in terra prosternantur. et orantibus diutius tacite cum fletibus atque gemitibus unus ex episcopis senioribus surgens orationem palam fundat ad dominum cunctis adhuc in terra iacentibus; finita autem oratione et responso ab omnibus amen. Rursus dicat diaconus. 'erigite vos; et confestim omnes surgant et cum omni timore dei et disciplina tam episcopi quam presbyteri sedeant. sicque omnibus in suis locis. cum silencio consedentibus. Diaconus abba¹ indutus codicem canonum in medio proferens capitula de conciliis agendis pronunciet; finitisque titulis. metropolitanus episcopus concilium adloquatur dicens. (p. 259. r.) Ecce sanctissimi sacerdotes recitate sunt ex canonibus priscorum patrum sententiae de concilio caelebrando; Si qua igitur quempiam adversum [aliquem]⁴ actio commovet coram suis fratribus proponat; Tunc si aliquis quamcumque querelam quae contra canonem agitur in audiendam sacerdotalem protulerit. non prius ad aliud transeat capitulum. nisi primum quae proposita est terminetur. Nam si et presbyter aliquis aut diaconus clericus sive laicus de his qui foris steterunt concilium pro qualibet re⁵ ..... apellu. ecclesiae metropolitanitane diacono causam suam intimet et ille concilio denunciatur. Tunc illi et introeundi. et proponendi licentia concedatur. Nullus autem episcoporum a coetu communi secedat antequam hora ge-

¹) diaconus. Edd. archidiaconus. — ²) diaconus. Edd. Archidiaconus. — ³) abba. Lege, alba. —

⁴) aliquem. Sub rasura tamen, si quempiam vestrum. — ⁵) re. Ed. add. crediderit appellandum. —

neralis egressionis adveniat: concilium quoque nullus solvere audeat nisi fuerint cuncta determinata. Ita ut quaecumque deliberatione communi finiuntur episcoporum singulorum manibus subscribantur. Tunc enim deus suorum sacerdotum [ceteri] interesse credendus est si tumultu omni abiecto sollicitate atque tranquille ecclesiastica negocia terminentur.

V. Solet in [hi]spaniis de sollemnitate paschali varietas existere praedicationis, diversa enim observantia [latercolorum] paschalis festivitatis interdum errorem parurit; proinde placuit ut ante tres menses ephiphaniarum [die] metropolitani sacerdotes litteris invicem se inquirant, ut communi scientia edocti diem resurrectionis christi et conprovincialibus suis insinuent et uno tempore caelebrandum adnuncient.

VI. De baptismi autem sacramento propter quod in iberiis quidam sacerdotes trinam quidam simplam mersionem faciunt, a nonnullis schisma esse conspicitur, et unitas fidei scindi videtur; Nam dum patres diversi et quasi contrario modo agunt, alii alios non baptizatos esse contempnunt; Proinde quidam nobis in sacramento diversitate fiendum sit, apostolicæ sedis informemur praeceptis, non nostram sed paternam institutionem sequentes; Beate igitur memorie gregorius romane ecclesiae pontifex qui non solum partes italiae illustravit, sed etiam longe inconsistentes ecclesias sua doctrina perdocuit, efflagitante sanctissimo leandro episcopo de hac hispaniae diversitate quod potius esset sequendum inter cetera rescribens ei sic ait: De trina vero mersione baptismatis nil responderi verius potest quam ipsi sentistis, quia in una fide nil offit sanctae ecclesiae consuetudo diversa; nos autem quod tertio mergimus, tri-

mus, ut dum tertio ab aquis infans educitur, resurrectio tridui temporis exprimitur, quod si quis forte etiam per summae trinitatis venerationem existimet fieri neque ad hoc aliquid obsistit, baptizandum semel in aquis mergere quia dum tribus subsistentis una substantia est, reprehensibile, esse nullatenus potest infantem in baptismo vel ter, vel semel mergere, quando et in tribus, mersionibus, personarum trinitas, et in una potest divinitatis singularitas designari; sed si nunc usque ab hereticis infans in baptismo tertio mergebatur, fiendum aput vos, esse non censeo, ne dum mersiones numerant, divinitatem dividant, dumque quod faciebant facitis morem vestrum se vicisse gloriantur, quia de utroque sacramento quod fit in sancto baptismo a tanto viro reddita est ratio quod utrumque rectum utrumque irreprehensibile in sancta dei ecclesia habeatur, propter vitandum autem scismatis scandalum vel heretici docmatis usum, simplam teneamus baptismi mersionem, ne videantur apud nos qui tertio mergiunt, hereticorum probare adsertionem, dum sequuntur morem, et ne forte cuiquam sit dubium huius simpli misterium sacramenti videat in eo mortem et resurrectionem christi significari. Nam in aquis mersio quasi in infernum descensio est et rursus ab aquis emersio resurrectio est, item videat in eo unitatem divinitatis, et trinitatem personarum ostendi. Unitatem dum semel mergimur, trinitatem dum in nomine patris, et filii, et spiritus sancti baptizamur. Panditur huius singularis baptismatis mysterium etiam sacrarum scripturarum exemplis paulo adtestante qui ait Nolo vos ignorare fratres quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt et omnes mare transierunt, et omnes in moysen baptizati sunt in nube et in mari. Mare quippe ru-

¹⁾ gloriantur. Adde cum Edd. Quapropter. — ²⁾ mergiunt. Lege, mergant. —

brum significat. baptismum christi sanguine consecratum per quem populus dei transiit ibi tamen tota erat trinitas praecedente populo columna ignis et
 5 nubes. Igne quippe significabatur pater. in columna filius. in nube. spiritus sanctus. iordanis fluentia cum archa populus dei semel transiit. per quo[d] significatur simpla mersio baptismatis cuius
 10 sacramento ecclesia abluitor. et de sacculi huius laboribus. per baptismum quasi per iordanem ad terram celestis repromissionis ingreditur

VII. Conperimus quod per nonnullas
 15 ecclesias in die sexta feriae passionis domini clausis basilicarum foribus. nec caelebretur officium. Nec passio domini populis praedicetur dum idem salvator noster apostolis suis praeceptum dicens. passionem et mortem resurrectionem meam omnibus praedicare. Ideoque oportet eodem die misterium crucis quod ipse dominus cunctis annuncian-
 25 dum voluit praedicare. adque indulgentiam criminum clara voce populum postulare ut penitentiae compunctione mundati venerabilem diem dominicae resurrectionis remissis iniquitatibus suscipere mereamur corporisque eius et
 30 sanguini(s) sacramentum mundi a peccato summamus.

VIII. Quidam in die eiusdem dominicae passionis ab hora nona ieiunium solvunt conviviis abutuntur. et dum sol
 35 ipse eadem die tenebris palliatus. lumen subdlexerit. ipsaque elementa furcata esse etiam totius mundi [formam]¹⁾ ostenderint. illi ieiunii²⁾ tanti diei poluunt. epulisque inserviunt. et quia totum
 40 eundem diem universalis ecclesia propter passionem domini in merore et abstinencia peragit quicumque in eo ieiunio propter parvulos. senes. et languidos ante peractas indulgentiae praeces
 45 resolverit; a paschali gaudio depellatur.

nec in eo sacramentum corporis et sanguinis domini percipiat qui diem passionis ipsius per abstinenciam non honorat

VIII. Lucernae et cerei in vigiliis paschae apud quasdam ecclesias non benedicuntur et cur a nobis benedicantur inquirunt. propter gloriosum enim noctis ipsius sacramentum (p. 254. r.) sollempniter haec benedicimus. ut sacrae resurrectionis christi mysterium quod tempus huius votivae noctis adtinet in benedictione sanctificati luminis suscipiamus. et quia haec observatio per multarum loca terrarum regionesque hispanie commendatur. dignum est ut propter unitatem pacis in gallicanis ecclesiis conservetur. Nullus autem immunis erit a culpa qui haec statuta contempserit. sed patrum nostrorum regulis subiacebit

X. Nonnulli sacerdotum per hispanias repperiuntur qui dominicam orationem quam salvator noster docuit et praecepit non cottidie sed tantum die dominica dicunt. et quia ut sine intermissione oremus apostolus docuit; qualiter autem oremus. christus praecepit dicens: Cum autem oratis dicite. pater noster qui es in caelis. quomodo ergo quotidie non dicitur quod sine intermissione dici iubetur? Nam in tantum cottidie haec oratio dicenda est quantum et ipso titulo utitur. dum vocatur oratio cottidiana. sicut enim eam sancti patres noncupaverunt. quod etiam apud doctores quorum illustris doctrina. et³⁾ invenitur. sanctus quippe cyprianus dicit itaque in oratione dominica: Panem nostrum idest christum dari nobis cottidie petimus. ut qui in christo maneamus. et viveremus.⁴⁾ a sanctificatione et corpore
 478 deus non recedamus; Sanctus hylarius dicit. panem nostrum cottidianum da nobis hodie. quid enim tam vult deus

¹⁾ *formam*; a coeva manu superadditum deest in Edd. — ²⁾ *ieiunii*. Coeva manus corr. *ieiunii*.

— ³⁾ *et. Lege, doctrina est.* — ⁴⁾ *et viveremus.* Coeva manus corr. *manemus et vivemus.* —

quam ut cottidie christus habitet in nobis qui est panis vite. et panis de caelo? quia cottidiana oratio est cottidie quoque ut detur orantur; Sanctus augustinus
 5 dicit. de cottidianis autem brevibusque peccatis sine quibus vita hæc non dicitur¹ cottidiana oratio fidelium satisfacit. eorum est enim pater noster qui es in caelis. qui iam patri tales regenerati
 10 sunt. ex aqua et spiritu sancto regenerati sunt; Delet igitur hæc cottidiana oratio minima cottidiana peccata; Delet et illa quibus vita fidelium etiam scelerate gesta penitendo in melius mutata
 15 discedit; ergo sic christus praecepit sicut apostolus ammonuit. et quemadmodum doctores ecclesiastici instituerunt. quia cottidie vel cogitatione. vel verbo. vel opere. delinquimus. cottidie hanc
 20 orationem effundere in conspectu dei debemus; quisquis ergo sacerdotum vel subiacentium clericorum hanc orationem dominicam cottidie aut in publicum aut in privato officio praeterierit.
 25 propter superbiam indicatus ordinis sui honore mulctetur;

XI. Ita cognovimus quosdam hispanie sacerdotes quod in quadragesime diebus alleluia decantent. praeter in ultima
 30 hebdomada pasche; quod deinceps fieri interdiximus. statuentes ut in omnibus praedictis quadragesimae diebus quia tempus est non gaudii sed meroris alleluia non decantetur: Tunc enim opus est
 35 fletibus ac ieiuniis insistere. corpus cilicio et cinere induere. animum merore deicere. gaudium in tristicium vertere. quousque veniat tempus resurrectionis christi? Quando oporteat alleluia in laetitia canere. et merorem in gaudium commutare; Hoc enim ecclesiae universalis consensio in cunctis provinciarum partibus roboravit. quod et a nobis omnibus conservari per hispanias galliasque
 45 provincias oportebit: Si quis igitur episcopus. presbyter. aut diaconus aut

quilibet ex ordine clericorum fuerit reus pertus qui arbitrium suum huic constitutioni aestimet praefendum communionem eiusdem pasche privetur (p. 254 v.)

XII. In quibusdam quoque hispaniarum ecclesiis laudes post apostolum decantantur priusquam evangelium praedicetur; Dum canones praecipiant post apostolum non laudes sed evangelium
 50 annunciare: Presumptio est ut anteponantur ea quae sequi debent; Nam laudes ideo evangelium sequuntur. propter gloriam christi quod per eundem evangelium praedicatur; circa omnes igitur sacerdotes hic ordo deinceps retineatur. excommunicationis paenam suscipiendi
 55 qui hunc ordinem perturbaverint;

XIII. De hymnis etiam canendis et saluatoris et apostolorum habemus exemplum: Nam et ipse dominus hymnum dixisse perhibetur: Matheo evangelista testante. et hymno dicto exierunt in monte oliveti; Et paulus apostolus ad ephesios scribit dicens: Implemini spiritu sancto loquentes vobis in psalmis et hymnis et canticis spiritualibus; Et quia nonnulli hymnis humano studio in laudem dei atque apostolorum et martyrum triumphos compositi esse noscuntur: Sicut hi quos beatissimi doctores hilarius atque ambrosius ediderunt. quos tamen quidam specialiter conprobant² pro eo quod de scripturis sanctorum canonum vel apostolica traditione non existunt respuunt: Respuant ergo et illum hymnum ab hominibus compositum. quem
 60 cottidie publico privatoque officio in fine omnium psalmodum dicimus: Gloria et honor deo patri. et filio. et spiritui sancto sicut erat in principio et nunc et semper et in saecula saeculorum: Amen: Nam et ille hymnus quem nato in carne christo angeli cecinerunt: Gloria in excelsis deo. et in terra pax hominibus bonae voluntatis. et reliqua quae ibi sequuntur ecclesiastici doctores composue-

¹) dicitur. Lege, ducitur. — ²) conprobant. Edd. reprobant. —

runt. Ergo nec idem in ecclesiis canendus est quia in sanctorum scripturarum libris non est. Conponuntur ergo hymni. sicut conponuntur missae sive preces vel orationes sive commendationes seu manus inpositiones. ex quibus si nulla dicantur in ecclesia. vacant officia¹⁾ ecclesiastica; admonet haec fieri atque hortatur timotheum apostolus dicens: Obsecro igitur primum²⁾ fieri obsecrationes. orationes. postulationes. gratiarum actiones pro omnibus³⁾ qui in sublimitate sunt: Sicut igitur orationes ita et hymnos in laudem dei compositos nullus nostrum ulterius inprobet. sed pari modo gallia hispaniaque celebret. excommunicatione plectendi qui hymnos reicere fuerint ausi.

XIV. Hymnum quoque trium puerorum. in quo universa coeli terraeque creatura deum collaudat et quem ecclesia catholica per totum orbem diffusa caelebrat: Quidam sacerdotes in missa dominicis diebus⁴⁾ et in solemnitatibus martyrum canere neglegunt: Proinde hoc sanctum concilium instituit. ut per omnes ecclesias hispaniae vel galliae. in omnium missarum solemnitate⁵⁾ hymnus in pulpito decantetur. communionem amissuri qui et antiquam huius hymni consuetudinem nostramque diffinitionem excesserint.

XV. In fine psalorum non sicut a quibusdam⁶⁾ gloria patri. sed gloria et honor deo⁷⁾ patri dicatur. david propheta docente: Afferte domino gloriam et honorem: Et iohannes evangelista in apocalypsin ait audivi⁸⁾ vocem caelestis exercitus dicentium. honor et gloria deo nostro sedenti in throno. ac per hoc haec duo sic oportent in terris dici. sicut in coelis (p. 255. r.) resonant: Universis igitur

tur ecclesiasticis hanc observantiam damus quam quisquis praeterierit communionis iacturam habebit.

XVI. Sunt quidam qui in fine responsiorum gloriam non dicunt propter quod interdum inconvenienter sonat;⁹⁾ sed haec est discretio. ut in laetis sequatur¹⁰⁾ in tristioribus repetatur principium.

XVII. Apocalypsin librum multorum conciliorum auctoritas. et synodica sanctorum praesulum romanorum decreta iohannis evangelistae esse praescribunt. et inter divinos libros recipiendos¹¹⁾ constituerunt: et quia plurimi sunt qui eius auctoritatem non recipiunt atque in ecclesia dei praedicare contempnunt: Si quis eum deinceps aut non receperit aut a pascha usque ad pentecosten missarum tempore in ecclesia non praedicaverit. excommunicationis sententiam habebit.

XVIII. Nonnulli sacerdotes post dictam orationem dominicam statim communicant. et postea benedictionem in¹²⁾ populo dant. quod deinceps interdicimus. sed post orationem dominicam et coniunctionem panis et calicis benedictio in populum sequatur. et tunc demum corporis et sanguinis domini sacramentum sumatur: Eo videlicet ordine ut sacerdos et levita ante altare communicent in choro clerici¹³⁾ extra chorum populus.

XIX. Perniciosa consuetudo nequam est¹⁴⁾ omnem ecclesiae ordinem perturbavit. dum alii per ambitum sacerdotum appetunt. alii oblati muneribus pontificatum adsumunt: Nonnulli etiam sceleribus implicati vel saeculari militiae dediti indigni ad honorem summi ac sacri ordinis pervenerunt; De quo-

¹⁾ officia. Edd. add. omnia. — ²⁾ primum. Edd. primo omnium. — ³⁾ omnibus. Adde cum Edd. hominibus pro regibus et pro omnibus. — ⁴⁾ diebus. Sub rasura forte cum Edd. dominicorum dierum. — ⁵⁾ solemnitate. Edd. add. idem. — ⁶⁾ quibusdam. Edd. add. hucusque. — ⁷⁾ deo, deest in Edd.

— ⁸⁾ audivi. Edd. audivit (om. ait). — ⁹⁾ sonat. Edd. resonat. — ¹⁰⁾ sequatur. Adde, gloria, cum Edd. — ¹¹⁾ recipiendos. Edd. recipiendum.

¹²⁾ in, deest in Edd. — ¹³⁾ clerici. Edd. clerus.

¹⁴⁾ est. Adde cum Edd. reticenda quae maiorum statuta praeteriens. —

rum scilicet casu atque remocione oportuerat quidem statuendum. sed ne¹ perturbatio quamplurima ecclesiae oriretur. Praeteritis obmissis. deinceps qui non proveantur² ad sacerdotium ex regulis canonum necessario credimus inserendum. Id est qui in aliquo crimine detecti sunt. qui infamiae nota aspersi sunt. qui scelera aliqua per publicam³ paenitentiam admisisse confessi sunt. qui in heresim lapsi sunt. qui in heresi baptizati⁴ esse noscuntur qui semetipsos absciderunt. aut naturali defectu membrorum aut decisione aliquid minus⁵ habere noscuntur. Qui secundae uxoris conjunctionem sortiti sunt.⁶ Qui viduam vel [a] marito relictam duxerunt. aut corruptarum mariti fuerunt. qui concubinas ad fornicationes habuerunt. qui servili conditioni obnoxii sunt. Qui ignoti sunt. qui neofiti vel laici sunt. qui seculari miliciae dediti sunt. qui curiae nexibus obligati sunt. qui [in]scurilitate⁷ sunt. qui nondum ad triginta annos pervenerunt. Qui per gradus ecclesiasticos non accesserunt. qui ambitu honorem⁸ obtinere moliantur. Qui a decessoribus in sacerdotio eliguntur; sed nec ille deinceps sacerdos erit. quem⁹ nec clerus. nec populus propriae civitatis elegit. vel auctoritas metropolitani vel conprovincialium sacerdotum assensus exquisivit. Quicumque igitur deinceps ad ordinem sacerdotii postulatur. 35 et in his quae dicta¹⁰ sunt. exquisitus in nullo horum deprehensus fuerit atque examinatus probabilis vita atque doctrina exstiterit. Tunc secundum synodalia vel decretalia constituta cum omnium clericorum ...¹¹ voluntate ab universis conprovincialibus episcopis

aut certe a tribus sacerdos¹² die dominica consecrabitur. Conhiventibus caeteris qui absentes fuerint. litteris suis. et magis auctoritate vel praesentia eius. (p. 255. v.) qui est in metropoli constitutus archiepiscopus.¹³ Episcopus autem conprovincialis ibi consecrandus est ubi metropolitano elegerit. Metropolitano autem non nisi in civitate metropoli. conprovincialibus ibidem convenientibus. Si quis autem deinceps contra praedicta vetita canonum ad gradum sacerdotii indignus aspirare contenderit. cum ordinatoribus suis adepti honoris periculo subiacebit.

XX. In veteri lege ab annis viginti et quinque¹⁴ levitae tabernaculo servire mandatur. cuius auctoritatem in canonicis et sancti patres secuti sunt. Nos et divinae legis et conciliorum praecepti inmemores. infantes et pueros levitas facimus ante legitimam aetatem. ante experientiam vitae. ideoque ne ulterius fiat a nobis et divinae legis et canonicis ammonemus sententiis. [ut]¹⁵ a viginti quinque annis aetatis levitae consecrentur. et a triginta presbyteri ordinentur. Ita ut secundum apostolicum praeceptum probentur primum. et sic ministrent nullum crimen habentes.

XXI. Quicumque in sacerdotio dei positi sunt inreprehensibiles esse debent. Paulo¹⁶ adtestante. oportet episcopum inreprehensibilem esse. Inoffensos igitur et immaculatos decet dei existere sacerdotes. nec ullo eos fornicationis contagio pollui. sed caste videntes mundos semetipsos¹⁷ exhibeant sacramentis. Abstineamus ergo nos ab omni opere malo. et ab omni inquinamento carnis liberi maneamus. ut mundi corpo-

¹) ne, deest in Edd. — ²) proveantur. Lege, promoveantur. — ³) baptizati. Edd. add. aut rebaptizati. — ⁴) sunt. Edd. add. aut numerosa coniugia frequentarunt. — ⁵) [in]scurilitate. At sub rasura fortasse cum Edd. [in]scii litterarum. — ⁶) honorem. Adde cum Edd. quaerunt qui muneribus honorem. — ⁷) dicta. Edd. praedicta. — ⁸) cleri-

corum... Edd. add. vel civium. — ⁹) sacerdos. Edd. in sacerdotium. — ¹⁰) archiepiscopus. deest in Edd. — ¹¹) quinque. Edd. ab anno vicesimo et quinto. — ¹²) [ut]. sub rasura fortasse, cum Edd. sed. — ¹³) paulo. Edd. add. apostolo. — ¹⁴) semetipsos. Adde cum Edd. celebrandis. —

re. purgati mente. possimus ad sacrificium christi digni accedere et deum pro delictis omnium supplicare.¹

XXII. Quamvis conscientiam puram
5 apud deum nos habere oporteat. tamen et apud homines famam optimam custodire convenit. et iuxta praeceptum apostolicum non tantum coram deo. sed etiam coram hominibus vitae sanctae testimonium habeamus; Quidam enim hu-
10 cusque sacerdotum non modicum scandalum creaverunt. dum in² conversatione vitae non bonae famae existunt. Ut igitur excludatur deinceps omnis ne-
15 fanda suspicio aut casus. et ne detur ultra secularibus obtractandi locus. Oportet episcopum testimonium conversationis et vite in conclavi suo habere. ut deo placeat per conversationem bonam³
20 et ecclesiae per optimam famam.

XXIII. Non aliter placuit. ut quemadmodum antistes⁴ ita presbyteri atque levitae quos forte infirmitas aut aetatis gravitas in conclavi episcopus⁵ manere
25 non sinit. ut et item⁶ in cellulis suis testes vitae habeant. vitamque suam sicut nomine ita et meritis teneant.

XXIV. Prona est omnis aetas ab adolescentia in malum. nihil enim incertius
30 quam vita adolescentium; ob hoc constituendum oportuit. ut si qui in clero pueri⁷ aut adolescentes existunt. omnes in uno conclavi atrii commorentur. ut lubricae aetatis annos non in luxuria
35 sed in disciplinis ecclesiasticis agant deputati probatissimo seniori. quem et magistrum doctrinae et testem vitae habeant. quod si aliqui ex his pupulli existunt. sacerdotali tutela foveantur. ut et
40 vita eorum a criminibus intacta sit. et res ab iniuria reproborum⁸. Qui autem his praeceptis resultaverint.⁹ monaste-

riis deputentur. ut vagantes animi et superbi severiori regula dstringantur.

XXV. Ignorantia mater cunctorum errorum maxime in sacerdotibus dei vitanda est. (p. 256. r.) qui docendi officium in populis susceperunt. sacerdotes enim legere sancta scriptura ammonet. paulo apostolo dicente ad timotheum: Intende lectioni. exhortationi. doctrinae. semper permane in his: Sciant igitur sacerdotes scripturas¹⁰ et canones. ut omnes apud¹¹ eorum in praedicatione et doctrina consistat. atque aedificent cunctos tam fidei scientia quam operum disciplina.

XXVI. Quando presbyteri in parochiis ordinantur. libellum officialem a sacerdote suo accipiant. ut ad ecclesias sibi deputatas instructi succedant. ne per ignorantiam etiam in ipsis divinis sacramentis offendant. ita ut quando ad laetanas vel ad concilium venerint. rationem episcopo suo reddant qualiter susceptum officium caelebrant. vel baptizant.

XXVII. Quando presbyteri aut diacones per parochias constituuntur. oportet eos professionem episcopo suo facere. ut casti et puri¹² vivant sub timore dei. ut dum eos talis professio alligat. vitae sanctae disciplinam retineant.

XXVIII. Episcopus. presbyter. aut diaconus. si a gradu suo iniuste defectus in secunda synodo innocens reperiatur. non potest esse quod fuerat nisi gradus amissos recipiat: Ut si episcopus fuit¹³ recipiat coram altario de manu episcopo-
rum orarium. annulum et baculum; Si presbyter. orarium et planetam; si diaconus. orarium et albam; si subdiaconus. patenam et calicem; Sic et reliqui gradus ea in reparationem sui recipiant. quae cum ordinarentur perceperant.

¹) *supplicare*. Edd. deprecari. — ²) *in*. Edd. add. accusatione luxuriae. — ³) *bonam*. Edd. oportet episcopos testimonium probabilitatem personarum in conclavi suo habere ut et Deo placeant. per conscientiam puram. — ⁴) *antistes*. Edd. antistes. — ⁵) *episcopus*. Edd. episcopi. — ⁶) *item*. Edd. iidem.

— ⁷) *pueri*. Edd. puberes. — ⁸) *reproborum*. Edd. improborum. — ⁹) *resultaverint*. Lege cum Edd. reluctaverint. — ¹⁰) *scripturas*. Edd. add. sanctas. — ¹¹) *omnes apud*. Lege, cum Edd. omne opus. — ¹²) *casti et puri*. Edd. caste et pure. — ¹³) *fuit*. Edd. fuerit. —

XXIX. Si episcopus quis. aut presbyter. sive diaconus. vel quilibet ex ordine clericorum magos aut aruspices aut ariolos. aut certe augures vel sortilogos
 5 vel eos qui profitentur artem aliquam. aut aliquos eorum similia exercentes. consulere fuerit deprehensus. ab honore dignitatis suae depositus monasterii poenam excipiat. ibique perpetue pœnitentiae deditus scelus amissum¹ sacrilegii luat.

XXX. Confinitimi hostium sacerdotes. præter eos qui² regia potestate licentiam acceperunt.³ quodlibet mandatum
 15 ad gentem extraneam occulte accipere vel dirigere non præsumant. qui autem deprehenditur atque convincitur. denunciatus principi apud consilium⁴ condigna animadversione mulcabitur.

XXXI. Sæpe principes contra quoslibet maiestatis obnoxios sacerdotibus negocia sua committunt; et⁵ quia sacerdotes a christo ad ministerium salutis electi sunt. ibi consentiant regibus fieri iudices. ubi iureiurando subplici indulgentia promittitur. non ubi discriminis sententia præparatur. Si quis ergo sacerdotum contra hoc commune consultum discussor in alienis periculis existit.
 20 sit reus effusi sanguinis apud christum. et apud ecclesiam perdat proprium gradum.

XXXII. Episcopi in protegendis populis ac defendendis inpositam a deo sibi
 25 curam non ambigant. Ideoque dum conspiciunt iudices ac potentes pauperum oppressores existere. (p. 256. v.) prius eos sacerdotali admonitione redarguant; et si contempserint emendari. eorum insolentias regiis auribus intiment. ut quos sacerdotalis admonicio non flectit ad iustitiam. regalis potestas ab impiaetate⁶ coerceat. Si quis autem episcoporum id neglexerit. concilio reus erit.

XXXIII. Avaritia radix cunctorum malorum. cuius sitis etiam sacerdotum mentes obtinet; multi enim fidelium in amorem christi et martyrum in parochiis episcoporum basilicas construunt. oblationes conscribunt. sacerdotes hæc auferunt atque in usus suos convertunt. Inde est quod doctores⁷ sacrorum deficiunt dum stipendia sua perdunt. inde labentium basilicarum [edificia]⁸ non reparantur. quia avaritia sacerdotali omnia auferuntur; pro qua re constitutum est a præsentis concilio episcopos ita dioceses suas regere. ut nihil ex earum iure præsumant auferre. sed iuxta priorum auctoritatem conciliorum tam de oblationibus quam de tributis ac frugibus tertiam consequantur. quod si amplius quidpiam ab eis præsumptum extiterit. per concilium restauretur. Appellantibus aut ipsi conditoribus. aut certe propinquis eorum si iam illi a sæculo decesserunt. Noverint autem conditores basilicarum in rebus quas eisdem ecclesiis conferunt nullam [se]⁹ potestatem habere. sed iuxta canonum instituta.¹⁰ sicut ecclesiam ita et sacerdotes¹¹ eius ad ordinationem episcopi pertinere.

XXXIV. Quicumque episcopus alterius episcopi diocesim per triginta annos sine aliqua interpellatione possederit. quia secundum leges¹² eius iam videtur esse diocesis. admittenda non est contra eum actio reposcendi. sed hoc intra unam provinciam. extra vero nullo modo. ne dum diocesis defenditur provinciarum termini confundantur.

XXXV. Sicut diocesem alienam tricennalis possessio tollit. ita territorii conventum non adimit. Ideoque basilicae quae novae conditae fuerint ad eum procul duoio episcopum pertinebunt. cuius conventus esse constiterit.

¹) amissum. Lege, admissum. — ²) qui. Adde a. cum Edd. — ³) acceperunt. Cætera manus add. vel acceperint. — ⁴) consilium. Edd. concilium. — ⁵) et. Edd. sed. — ⁶) impiaetate. Edd. improbita-

te. — ⁷) doctores. Edd. cultores. — ⁸) [edificia]. Edd. ruinae. — ⁹) [se] deest in Edd. — ¹⁰) instituta. Edd. constituta. — ¹¹) sacerdotes. Edd. doctores. — ¹²) leges. Edd. ius legis. —

XXXVI. Episcopum per cunctas dioceses parochiasque suas per singulos annos ire oportet. ut exquirat quid unaquaeque basilica in reparationem sui indigeat; quod si ipse aut languore detentus, aut aliis occupationibus implicatus id explere nequiverit, presbyteros probabiles aut diaconos mittat, qui et redditus basilicarum et reparationes et ministrantiam vitam inquirent.

XXXVII. Quicumque episcopi suffragio cuiuslibet aliquid ecclesiasticae utilitati providerint et pro eo quodcunque modicum in remuneratione promiserint, promissi solutionem eos exsolvere oportet. Ita ut id ad concilium provinciale deductum eorum conhibentia confirmetur, quia sicut paulus apostolus ait: Dignus est operarius mercede sua.

XXXVIII. Praebendum est a sacerdotibus vitae solatium indigentibus et maxime his quibus restituenda vicissitudo est. Quicumque ergo fidelium de facultatibus suis ecclesiae aliquid devotione propria contulerint, si forte ipsi aut filii eorum redacti fuerint ad inopiam, ab eadem ecclesia suffragium vitae pro temporis usu percipiant. Si enim clericis vel monachis (p. 257. r.) seu peregrinis aut quamlibet necessitatem sustinentibus pro solo religionis intuitu in usum res ecclesiasticae largiuntur, quanto magis his consulendum est quibus retributione iusta debetur?

XXXIX. Nonnulli diacones in tantam erumpunt superbiam, ut sese presbyteris anteponant atque in primo choro ipsi priores stare praesument, presbyteris in secundo choro constitutis, ergo ut sublimiores sibi presbyteros agnoscant, tam hi quam illi in utroque choro consistent.

XL. Oraria duo¹ nec episcopo quidem licet nec presbytero uti, quanto

magis diacono qui minister eorum est. Unum igitur orarium oportet levitam gestare in sinistro humero, propter quod orat, id est praedicat. Dexteram autem partem oportet habere liberam, ut expeditus ad ministerium sacerdotale discurrat. Caveant igitur amodo levitae geminum uti orarium, sed unum tantum et purum nec ullis coloribus aut auro ornatum.²

XLI. Omnes clerici vel lectores sicut levitae et sacerdotes, detonso superius toto capite, inferius solam circuli coronam relinquant, non sicut hucusque in galliciae³ partibus facere lectores videntur, qui prolixius ut laici comis in solo capitis apice modicum circulum tondunt, ritus enim iste in hispaniis hucusque⁴ hereticorum fuit; unde oportet ut pro amputando ecclesiae scandalo hoc signum dedecoris auferatur, et una sit tonsura vel habitus sicut totius hispaniae est usus. Qui autem hoc non custodierit fidei catholicae reus erit.

XLII. Cum clericis extraneae feminae nullatenus habitent, nisi tantum mater et soror, filia vel amita, in quibus personis nihil sceleris aestimari foedus naturae permittit, id enim et constitutio antiquorum patrum decrevit.

XLIII. Quidam clerici legitimum non habentes coniugium extranearum mulierum vel ancillarum suarum interdicta sibi consorcia appetunt. Ideoque quaecumque clericis taliter adiunctae sunt, ab episcopo auferantur et veniuntur, illis pro tempore religatis ad poenitentiam quos sua libidine infecerint.⁵

XLIV. Clerici qui sine consulto episcopi sui uxores duxerint, aut viduam vel repudiatam vel meretricem in coniugio⁶ acceperint, separari eos a proprio episcopo oportebit.

¹) provinciale, Edd. comprovinciale. — ²) Oraria duo, Edd. orariis duobus. — ³) ornatum, Edd. gemino uti orario sed uno tantum et puro... orna-

to. — ⁴) galliciae, Edd. Gallæciae. — ⁵) hucusque, deest in Edd. — ⁶) infecerint, Edd. interfecerunt. — ⁷) in coniugio, Edd. in conjugium. —

XLV. Clerici qui in quacunq[ue] seditione arma volentes sumpserint aut sumpserunt. reperti amisso ordinis sui gradu. in monasterium penitentiae tradantur.¹

XLVI. Si quis clericus in demoliendis sepulcris fuerit deprehensus. quia facinus hoc pro sacrilegio legibus publicis sanguine vindicatur. Oportet canonibus in tali scelere proditum a clericatus ordine submo-
10 vere et paenitentiae triennio deputari.

XLVII. Praecipiente domino nostro atq[ue] excellentissimo sesenando rege. id contulit² sanctum concilium. ut omnes ingenui clerici pro officio religionis ab omni publica indictione atq[ue] labore habeantur immunes. ut liberi deo ser-
vant nullaq[ue] praepediti necessitate
20 (p. 257. v.) ab ecclesiasticis officiis retrahantur.

XLVIII. Eos quos ykonos graeci vocant. hoc est qui vice episcoporum res ecclesiasticas tractant. sicut sancta
25 synodus chalconensis instituit. omnes episcopos de proprio clero ad regendas ecclesias habere oportet; qui autem deinceps contempserit. obnoxius eiusdem magni concilii³ erit.

XLIX. Monachum aut paternam devo-
tio aut propria professio facit; quidquid horum fuerit. adligatum tenebit. proinde eis ad mundum reverti intercludimus aditum. et omnem ad saeculum in-
35 terdicimus regressum.

L. Clerici qui monachorum propositum appetunt. quia meliorem vitam sequi cupiunt. liber...⁴ eis ab episcopo in monasteriis largiri oportet ingressus.
40 Nec interdicti propositum eorum qui ad contemplacionis desiderium transire nituntur.

¹) tradantur. Edd. contradantur. — ²) contulit. Edd. constituit. — ³) eiusdem magni concilii. Edd. eidem magno concilio. — ⁴) liber... Edd. liberos. — ⁵) constitutionem. Edd. instituta — ⁶) praesumpserit. Edd. praesumpserint. — ⁷) non]. Edd. nequaquam. — ⁸) in eodem monasterio. Edd. in idem

LII. Nunciatum est praesenti concilio quod monachi episcopali imperio servi-
li opere mancipientur. et iura monasteriorum contra constitutionem⁷ canonum illicita praesumptione usurpentur. Ita ut pene ex coenobio possessio fiat. atq[ue] in-
lustris portio christi ad ignominiam servitutemq[ue] perveniat; Quapropter monemus eos qui ecclesiis praesunt. ut ultra talia non praesumant. sed hoc tantum sibi in monasteriis vindicent sacerdotes quod praecipiant canones: idest monachos ad conversationem sanctam praemonere. abbates aliaq[ue] officia instituere. atq[ue] extra regulam facta corrigere. Quod si aliquis in monachis canonibus interdictum praesumpserit⁸ aut usurpare quippiam de monasterii rebus temp-
taverint. non deest ab illis sententia excommunicationis qui se deinceps [non]⁹ substulerint ab illicitis⁴.

LII. Nonnulli monachorum egredientes a monasterio non solum ad saeculum revertuntur. sed etiam ad uxores accipiunt. hii igitur revocati in eodem monasterio⁵ a quo exierunt paenitentiae deputentur. ibique defleant crimina sua unde recesserunt.

LIII. Religiosi propriae regionis. qui nec inter clericos. nec inter monachos habentur. [sed]⁶ per diversa loca vagiferuntur.¹⁰ ab episcopis. in quorum conventu manere¹¹ noscuntur. licentia eorum coerceatur; [et]¹² in clero. aut in monasteriis deputati. [sint]¹³ praeter eos¹⁴ qui ab episcopo suo aut propter aetatem. aut propter languorem [aut propter quamlibet necessitatem]¹⁵ fuerint absoluti.

LIV. Hi qui in discrimine constituti. penitentiam accipiunt. Nulla manifesta scelera confitentis. sed tantum pecca-

monasterium. — ⁹) [sed]. Edd. sive hi qui. — ¹⁰) feruntur. Edd. fuerint. — ¹¹) manere. Edd. commanere. — ¹²) [et]. deest in Edd. — ¹³) [sint]. deest in Edd. — ¹⁴) eos. Edd. illos. — ¹⁵) languorem. Coeva manus add. aut propter quamlibet necessitatem. —

tores se praedicantes. huiusmodi si re-
valuerint. possunt etiam. pro morum
probitate. ad gradus ecclesiasticos per-
venire: Qui vero ita penitentiam acci-
piunt. ut aliquod mortale peccatum per-
petrasse se publice fateantur. ad cle-
rum. vel ad honores ecclesiasticos per-
venire nullatenus poterunt. quia se con-
fessione propria notaverunt.

- 10 LV. Quicumque ex saecularibus acci-
pientes penitentiam se. totoderunt et
rursus praevaricantes laici effecti sunt.
comprehensi ab episcopo suo ad peni-
tentiam ex qua recesserant revocentur.
15 Quod si aliqui per potentiam¹ inrevoca-
les sunt. (p. 258. r.) nec admoniti rever-
tuntur. vere ut apostatae coram eccle-
sia anathematis sententia condemnentur.
Non aliter et hii qui detonsi a pa-
rentibus² seipsos religioni devoverunt.
et postea habitum saecularem sumpse-
runt. et iidem a sacerdote comprehensi
ad cultum religionis. acta prius peni-
tentia. revocentur: Quod si revocari³
25 non possunt vere ut apostatae anathe-
matis sententia puniantur.⁴ Quae forma
servabitur etiam in viduis virginibus-
que sacris. ac penitentibus feminis. quae
sanctimoniale habitum induerunt. et
30 postea aut vestem mutaverunt. aut ad
nuptias transierunt.

- LVI. Duo sunt genera viduarum. secu-
lares et sanctimoniales. seculares viduae
sunt. quae adhuc disponentes nubere⁵
35 laicalem habitum non deposuerunt: Sancti-
moniales sunt. quae iam mutato habi-
tu saeculari. sub religioso cultu in con-
spectu sacerdotis vel ecclesiae apparue-
rint: Hae si ad nuptias transierint. iux-
ta apostolum. non sine dampnatione
40 erunt. quia se primum deo voventes.
postea castitatis propositum abiecerunt.

LVII. De iudaicis autem hoc praecepit

sancta synodus. nemini deinceps ad cre-
dendum vim inferre. cui enim vult deus
miseretur. et quem vult indurat: Non
enim tales inviti salvandi sunt. sed vo-
lentes; ut integra sit forma iustitiae. si-
cut enim homo proprii arbitrii volunta-
te serpenti oboediens periit: Sic vocan-
te gratia dei. propriae mentis conver-
sione homo quisque credendo salvatur:
Ergo non vi. sed libera arbitrii faculta-
te. ut convertantur suadendi sunt. non
pocius inpellendi: Qui autem iam pri-
dem ad christianitatem venire coacti
sunt. sicut factum est temporibus religio-
sissimi principis sisebuti; quia et iam
constat eos esse sacramentis divinis ad-
sociatos. et baptismi gratiam percepisse.
et chrismate unctos esse. et corporis
christi domini et sanguinis extitisse par-
ticipes: Oportet ut fidem etiam. quam vi
vel necessitate susceperint. tenere co-
gantur. ne nomen domini⁶ blasphemetur.
et fides quam susceperunt vilis ac
contemptibilis habeatur.

LVIII. Tanta est quorundam cupiditas.
ut quidam eam appetentes. iuxta
quod ait apostolus. etiam a fide errave-
runt. multi quippe hucusque ex sacer-
dotibus atque laicis accipientes a iudaicis
munera. perfidiam eorum patrocinio
suo fovebant; qui non inmerito ex corpore
antichristi esse noscuntur. quia
contra christum faciunt: Quicumque igitur
deinceps episcopus sive clericus vel
secularis illis contra fidem christianam
suffragium vel munere vel favore prae-
stiterit. vere ut profanus et sacrilegus
anathema effectus. ab ecclesia catholica
et regno dei efficiatur extraneus. quia
dignum est ut a corpore christi separetur.
qui inimicis christi patronus efficitur.

LIX. Plerique qui ex iudaicis dudum

¹) se, deest in Edd. — ²) potentiam. Lege cum Edd. penitentiam. — ³) parentibus. Adde cum Edd. fuerint aut sponte sua. amissis parentibus. — ⁴) revocari, Edd. reverti. — ⁵) puniantur. Edd. sub-

iciantur. — ⁶) nubere. deest in Edd. — ⁷) etiam. Edd. jam. — ⁸) christi. deest in Edd. — ⁹) domini. Edd. divinum. —

ad christianam fidem promoti sunt. Nunc blasphemantes in christum non solum iudaicos ritus perpetrasse noscuntur, sed etiam et abhominandas circum-

5 cisiones exercere praesumpserunt. De quibus consulto piissimi ac religiosissimi principis domni nostri sesenandi regis hoc sanctum decrevit concilium, ut huiusmodi transgressores pontificali auctoritate correcti ad cultum christiani

10 dogmatis revocentur, ut quos voluntas (p. 158. v.) propria non emendat animadversio sacerdotalis coerceat, hii¹ autem quos circumciderunt, si filii eorum sunt,

15 a parentum consortio separentur; Si servi, pro iniuria corporis sui libertati tradantur.

LX. Iudaeorum filios vel filias, ne parentum ultro involvantur erroribus, ab

20 eorum consortio separari decernimus; deputatos aut monasteriis, aut christianis viris, ac mulieribus deum timentibus, ut sub eorum [consortio]² cultum fidei discant, adque in melius instituti, tam in moribus, quam in fide proficiant.

25

LXI. Iudaei baptizati, si postea praevaricantes in christo,³ qualibet poena damnati extiterunt, a rebus eorum fideles filios excludi non oportebit, quia scriptum est, filius non portabit iniquitatem patris.

30

LXII. Saepae malorum consortia etiam bonos corrumpunt, quanto magis eos

35 qui ad vitia proni sunt? nulla igitur ultra communio sit hebraeis ad fidem christianam translatis cum his qui adhuc in veteri ritu consistunt, ne forte eorum participio subvertantur. Quicumque igitur amodo ex his qui baptizati sunt infidelium consortia non vitarint, et hi christianis donentur, et illi publicis caedibus deputentur.

40

LXIII. Iudei qui christianas mulieres in coniugio habent admoneantur ab

45

episcopo civitatis ipsius, ut si cum eis permanere cupiunt, christiani efficiantur; quod si admoniti noluerint, separentur, quia non potest infidelis in eius permanere coniunctione quae etiam in christianam translata est fides; Filii autem qui ex talibus nati existunt, fidem atque condicionem matris sequantur, similiter et hi qui procreati sunt de infidelibus mulieribus et fidelibus viris christianam sequantur religionem, non iudaicam superstitionem.

LXIV. Non potest erga homines esse fidelis qui deo exstiterit infidus, iudaei ergo, qui dudum christiani effecti sunt et nunc in christi idem praevaricati sunt, ad testimonium dicendum admitti non debent, quamvis sese christianos adnuncient, quia sicut in fide christi suspecti sunt, ita et in testimonio humano dubii habentur. Infirmari ergo oportet eorum testimonium qui in fide falsi doceantur, nec eis esse credendum qui veritatis a se fidem abiciunt.

LXV. Praecipiente domno atque excellentissimo sesenando rege, id constituit sanctum concilium, ut iudaei, aut hi qui ex iudaeis sunt, officia publica nullatenus adpetant, quia sub hac occasione christianis iniuriam faciunt. Ideoque iudices provinciarum cum sacerdotibus⁴ subreptiones fraudulenter elicitas suspendant, et officia publica eos agere non permittant. Si quis autem iudicum hoc permiserit, velut in sagri-legum excommunicatio proferatur, et is qui surrexerit⁵ publicis caedibus deputetur.

LXVI. Ex decreto gloriosissimi principis hoc sanctum elegit concilium, ut iudaeis non liceat christianos servos habere, nec christiana mancipia emere, nec cuiusquam consequi largitate, nefas est enim ut membra christi serviant antichristi ministris. Quod si deinceps

¹) Hii, Edd. Eos. — ²) [consortio], Edd. con-
versatione. — ³) in christo, Edd. in christum, —

⁴) sacerdotibus, Edd. add. eorum. — ⁵) surrexerit,
Lege, subreperit. —

(p. 259.r.) servos christianos vel ancillas¹ iudaei habere praesumpserint. sublatis ab eorum dominatu libertatem a principe consequantur

- 5 LXVII. Et si hii qui nulla ex rebus suis pauperibus christi distribuunt. aeterni iudicis voce in futurum condemnabuntur. quanto magis hii qui auferunt pauperibus quod non dederunt?
10 quapropter episcopi. qui nihil ex proprio suo ecclesiae christi compensaverunt. hanc divinam metuunt. [vocem]² et liberos ex familiis ecclesiae ad condemnationem suam facere non praesumant; Impium est enim. ut qui res. suas ecclesiae christi non contulit. damnum inferat. et ius³ ecclesiae alienare intendat; Tales igitur liberos successor episcopos absque aliqua oppositione ad
20 ius ecclesiae revocabit. quia eos non aequitas. sed improbitas absolvit.

- LXVIII. Episcopus qui mancipium iuris ecclesiae. non retento ecclesiastico patrocínio.⁴ manumitti desiderat. Dum meriti eiusdem et peculii coram concilio ecclesiae. cui praeminet per commutationem. susseribentibus sacerdotibus⁵ offerat. ut rata et iusta inveniatur definitio commutantis. Tunc enim liberam manumissionem sine patrocínio ecclesiae concedere poterit. quia eum quem libertati tradere disponit. iam iuri⁶ proprio adquisivit; huiusmodi autem liberto adversus ecclesiam cuius iuris extitit. accusandi vel testificandi denegatur licentia; quod si praesumpserit. placeat ut stante commutatione. in servitum propriae ecclesiae revocetur. quam⁷ nocere conatur

- 40 LXIX. Consensus totius concilii definit. ut sacerdotes qui aut res suas ecclesiae relinquunt. aut nihil habentes

aliqua tamen praedia. aut⁸ familiis⁹ suis conquirunt. licebit illis aliquos de familiis eiusdem ecclesiae manumittere. iuxta rei conlatae modum. quem antiqui canones decreverunt; Ita ut cum peculio et posteritate sua ingenui sub patrocínio ecclesiae maneant. utilitatis iniunctae¹⁰ sibi. ¹¹ quod potuerint. prosequentes

LXX. Liberti ecclesiae quia nunquam moritur eorum patrona a patrocínio eiusdem nunquam discedat. nec posteritas¹² quidem eorum. sicut priores canones decreverunt. Ac ne forte libertas eorum in futura prole non pateat.¹³ ipsaque posteritas naturali ingenuitate obnitens. se ab ecclesiae patrocínio subtrahat; Necesse est ut tam iidem liberti. quam ab eis progeniti. professionem episcopo suo faciant. per quam se ex familia ecclesiae liberos effectos esse fateantur; eiusque patrocínium non relinquunt. sed iuxta virtutem suam obsequium ei vel obediéntiam praebeant

LXXI. Liberti ecclesiae. qui a patrocínio eius discedentes. quibuslibet personis adhaeserunt. si admoniti redire contempserint. manumissio eorum irrita sit. qui per inobediéntiae contemptum ingrati actione tenentur

LXXII. Liberti qui a quibuscumque manumissi sunt. atque ecclesiae patrocínio commendati existunt sicut regulae antiquorum patrum constituerunt. sacerdotali defensione a cuiuslibet insolentia protegantur. sive in statu libertatis eorum. seu in peculio quod habere noscuntur

LXXIII. Quicumque libertatem a dominis suis percipiunt. ut nullum sibi met in eis¹⁴ obsequium (p. 259. v.) patronus retinet. isti. si sine crimine sunt.

¹) ancillas. Edd. add. iudaei. — ²) [vocem]. Edd. sententiam. — ³) ius. Coeva manus corr. res. — ⁴) patrocínio. Edd. patrimonio. — ⁵) sacerdotibus. deest in Ed. — ⁶) iuri. Edd. iure. — ⁷) quam. Edd. cui. — ⁸) aut. Coeva manus corr. cum. — ⁹) fa-

miliis. Edd. familias ecclesiis. — ¹⁰) utilitatis iniunctae. Edd. utilitates iniunctas. — ¹¹) sibi. Edd. add. iuxta. — ¹²) posteritas. Edd. posteritates. — ¹³) pateat. Edd. poterat. — ¹⁴) in eis. desunt in Edd. —

ad clericatus ordinem libere suscipiuntur; Quia directa manumissione absoluti noscuntur Qui vero retento obsequio manumissi sunt; pro eo quod adhuc a patrono servitute tenentur obnoxii. nullatenus sunt ad ecclesiasticum ordinem promovendi. ne quando voluerint eorum domini. fiant ex clericis servi.

- 10 LXXIV. De familiis ecclesiae. constituere presbyteros et diacones per parochias liceat. quos tamen vitae rectitudo. et probitas morum commendat. ea tamen ratione. ut antea manumissi libertatem status sui percipiant. et denuo ad ecclesiasticos honores succedant. inreligiosum est enim obligatos existere servituti. qui sacri ordinis suscipiunt dignitatem. Quidquid autem talibus. aut
15 per libertatem concessum aut successione extiterit debitum. aut quolibet modo . . . .¹ collatum. non licebit eis quippiam inde in extraneas personas transmittere. sed omnia ad ius ecclesiae a qua manumissi sunt.² oportet post eorum obitum pertinere. His quoque. sicut et ceteris ecclesiae libertis accusandi vel testificandi adversus ecclesiam aditus intercluditur. quod si³ aspiraverint non solum libertatis beneficio
20 careant. sed etiam honoris gradu. quem non dignitate naturae. sed temporis necessitate promeruerunt.

- LXXV. Post⁴ instituta quaedam ecclesiastici ordinis vel decreta quae ad quorundam pertinent disciplinam. Postrema nobis cunctis sacerdotibus sententia est pro robore nostrorum regum et stabilitate gentis gothorum pontificale ultimum sibi⁵ deo iudice ferre decretum. multarum quippe gentium ut fama est. tanta exstat perfidia animorum. ut fidem sacramento promissam regibus suis servare⁶ contempnant. et ore simu-

lent iuramenti professionem dum retineant mente perfidia impiaetatem. iurant enim regibus suis et fidem quam pollicentur praevaricant. nec metuunt volumen illud iudicii dei. per quod inducitur maledictio multaue poenarum comminatio super eos qui iurant in nomine dei mendaciter. Quae igitur spes talibus populis contra hostes laborantibus erit? quae fides ultra cum aliis gentibus in pace credenda? quod foedus non violandum? quae in hostibus iurata sponsio permanebit. quando nec ipsis propriis regibus iurata fidem conservant? Quis enim adeo furiosus est qui capud suum manu propria desecat? Illi ut notum est inmemores salutis suae propria manu se ipsos interimunt. in semetipsos suosque reges proprias convertendo vires; et dum dominus dicat. Nolite tangere christos meos et david. Quis. inquit. extendet manum suam in christum domini et innocens erit? Illis nec vitare metus est periurium nec regibus suis inferre exicium. hostibus quippe fides pacti datur nec violatur; quod si in bello fides valet. quanto magis in sanctis⁷ servanda est; sacrilegium quippe est. si violetur a gentibus regum suorum promissa fides. quia non solum in eis fit pacti transgressio. sed in deum quidem in cuius nomine pollicetur ipsa promissio. Inde est quod multa regna terrarum caelestis iracundia ita permittavit. ut per impiaetatem (p. 260 r.) fidei et morum alterum ab altero solveretur. Unde et nos cavere oportet casum huiusmodi gentium. ne similiter plaga feriamur⁸ praecipiti et paena puniamur crudeli. si enim deus angelis in se praevaricantibus non pepercit qui per inobedientiam caeleste habitaculum perdiderunt. Unde et per esaiam dicit. Inebriatus est gladius meus in caelo; quanto

¹) modo . . . . Edd. quoquo modo. — ²) sunt. Adde cum Edd. oportet. — ³) quod si. Edd. Ad quos si. — ⁴) Post. In margine eadem manus haec

adnotavit: Nota de fide regibus servanda. — ⁵) sibi. Lege, sub. — ⁶) servare. Edd. observare. — ⁷) sanctis. Edd. suis. — ⁸) feriamur. Edd. feriantur.

magis nos nostrae salutis interitum timere debemus. ne per infidelitatem eodem seviente ¹ dei gladio pereamus. Quod si divinam iracundiam vitare volumus ⁵ et severitatem eius ad clementiam provocare cupimus. ² Una cum eis qui eadem coniuratione nituntur. ut par paena perditionis constringat quos in perniciem prava societas copulat; et ideo ¹⁰ si placet omnibus qui adestis. . . . ³ tertio reiterata sententia. vestrae vocis eam consensu firmate. Ab universo clero vel populo dictum est. Qui contra hanc vestram definitionem praesumpserit. anathema maranatha. hoc est perditio in adventu domini sit. et cum iuda iscariothe partem habeat et ipse et socii eorum. Amen.

Quapropter nos ipsi sacerdotes omnem ecclesiam christi ac populum admonemus. ut haec tremenda et toties reiterata sententia nullum ex nobis praesenti atque aeterno condempnet iudicio. sed fidem promissam erga gloriosissimum dominum nostrum sesenandum regem custodientes ac sincera illi devotione famulantes. Non solum divinae pietatis clementiam in nobis provocemus. sed etiam gratiam antefati ³⁰ principis percipere mereamur. Te quoque praesentem regem futurosque aetatum sequentium principes humilitate qua debemus deprecemur. ut moderati et mites erga subiectos existentes cum ³⁵ iustitiae ⁴ pietate populos a deo vobis creditos regatis. bonamque vicissitudinem qui vos constituit largitori christo respondeatis. Regnantes in humilitate cordis cum studio bonae actionis. nec ⁴⁰ quisquam vestrum solus in causis caput aut rerum sententiam ferat. sed consensu publico cum rectoribus ex iudicio manifesto delinquentium culpa pa-

tescat. servata vobis inoffensis mansuetudine. et ⁵ non severitate magis in illis quam indulgentia polleatis. ut dum omnia haec auctore deo pio a vobis moderamine conservantur. et reges in populis. et populi in regibus. et deus in utrisque laetetur. Sane de futuris regibus hanc sententiam promulgamus. Ut si quisque ⁶ ex eis contra reverentiam legum superba dominatione et fastu regio in flagitiis et facinore sive cupiditate crudelissimam potestatem in populis exercuerit. anathematis sententia a christo domino condempnetur. et habeat a deo separationem atque iudicium propter quod praesumpserit prava agere. et in perniciem regnum convertere. [desuper inlata est] ⁷ vero qui scelera propria metuens se ipsum regno privavit et potestatis fascibus exiit id cum ⁸ gentis consulto decrevimus. ut neque eundem vel uxorem eius propter mala quae commiserunt. neque filios eorum. unitati vestrae ⁹ umquam consociemus. nec eos ad honores a quibus ob iniquitadeiecti sunt aliquando provehamus. ¹⁰ quique etiam sicut fastigio regni habentur extranei. ita et a possessione rerum quas de miserorum sumptibus hauerant (p. 260. v.) maneant alieni. praeter in id quod pietate piissimi principis nostri fuerint consecuti. Non aliter et geilanem memorati sunt illani et sanguine et scelere fratrem. qui nec in germanitatis fide ¹¹ stabilis exstitit nec fidem gloriosissimo domino nostro pollicitam conservavit. hunc igitur cum coniuge sua. sicut et antefatos. a societate gentis atque consorcio nostro placuit separari. Nec in amissis facultatibus in quibus per iniquitatem creverant reduces fieri. praeter id quod consecuti fuerant pietate clementissimi principis nostri. cu-

¹) *seviente*. Edd. *sevientis*. — ²) *cupimus*. Hoc loco occurrit haud mediocris lacuna, quae completitur ferme integram paginam, quaeque incuriae amanuensis adscribenda est. — ³) *adestis*. Edd. add. haec. — ⁴) *iustitiae*. Lege cum Edd. *iustitia*

et. — ⁵) *et*. Edd. ut. — ⁶) *quisque*. Edd. *quis*. — ⁷) [*desuper inlata est*]. Lege cum Edd. *De suntillane*. — ⁸) *gentis*. Coeva manus corr. *ingentis*. — ⁹) *vestrae*. Edd. *nostrae*. — ¹⁰) *provehamus*. Edd. *promoveamus*. — ¹¹) *fide*. Edd. *foedere*. —

ius gratia et bonos donorum praemiis dicit et malos a beneficentia sua non separat:

- Gloria autem et honor omnipotenti deo in cuius nomine congregati sumus: Post haec pax, salus et diuturnitas piissimo et amatori christi domno nostro sesenando regi, cuius devocio nos ad hoc decretum salutiferum convocavit, conro-
 10 boret christi gloria regnum illius, gentisque gotthorum in fide catholica, anni et meritis protegat illum ' ad ultimam senectutem summi dei gratia, et post praesentis regni gloriam ad aeternum
 15 regnum transeat, ut sine fine regnet qui intra saeculum feliciter imperat. Ipso praestante qui est rex regum et dominus dominorum, cum patre et spiritu sancto in saecula saeculorum: Amen:
 20 Definitis itaque superius comprehensa sunt annuente religioso principe placuit deinde nulla re impediende a quolibet nostrum que constituta sunt temerari sed cuncta salubri consilio conservare que quia profectibus ecclesiae et
 25 anime nostrae conveniunt etiam propria subscriptione ut permaneant roboramus:

Ego ysidorus in christi nomine, ecclesiae spalensis metropolitanus episcopus, haec statuta subscripsi:

Ego sclua, in christi nomine, ecclesiae narbonensis metropolitanus episcopus, haec statuta, ss.

35 Ego stephanus, in christi nomine, ecclesiae tholotane ² metropolitanus, haec statuta, ss.

Ego iulianus, in christi nomine, ecclesiae bacharensis ³ metropolitanus episcopus, haec statuta, ss.

40 Ego audax, in christi nomine, ecclesiae terraconensis episcopus, haec statuta, ss.

Stephanus, in christi nomine, ⁴ ecclesiae ausenensis episcopus, haec statuta, ss.

Petrus, in christi nomine, ecclesiae beternis, episcopus, haec statuta, ss.

Acutulus, in christi nomine, ecclesiae elenensis episcopus, haec statuta ss.

Nunnitus, in christi nomine, ecclesiae gerundensis episcopus, haec statuta, ss.

Conantius, in christi nomine, ecclesiae palatino episcopus, haec statuta, ss.

Clarentius, in christi nomine, ecclesiae acitane episcopus, haec statuta, ss.

Ego vigitinus, in christi nomine, ecclesiae vicastensis episcopus, haec statuta, ss.

Sesulduus, in christi nomine, ecclesiae inparentane episcopus, haec statuta, ss.

Ego boniffa, in christi nomine, ecclesiae cauriensis episcopus, haec statuta, ss.

Ego hilarius, in christi nomine, ecclesiae complutensis episcopus, haec statuta, ss.

Ego eusebius, in christi nomine, ecclesiae sancta fastinane episcopus, haec statuta, ss.

(p. 261. r.) Ego gabinus, in christi nomine, ecclesiae galla corretiane episcopus, haec statuta, ss.

Ego iohannes, in christi nomine, ecclesiae elepensis episcopus, haec statuta, ss.

Ego sisiclus, in christi nomine, ecclesiae elborensis episcopus, haec statuta, ss.

Ego marcellus, in christi nomine, ecclesiae urcithane episcopus, haec statuta, ss.

Theodatus, in christi nomine, ecclesiae egerensis episcopus haec statuta, ss.

Iohannes in christi nomine, ecclesiae derthosone episcopus, haec statuta, ss. ⁶

¹) illum. Edd. add. usque. — ²) tholotanae. Lege, Toletanae. Edd. Emeritensis. Dein vero add. Ego Justus in christi nomine Ecclesiae toletanae metropolitanus episcopus subscripsi. —

⁴) bacharensis. Lege, Bracharensis. — ⁵) in christi nomine, desunt in singulis subscriptionibus apud Edd. — ⁶) ss. Edd. add. Eusebius Ecclesiae Valeriansis episcopus subscripsi. —

- Ego leodefridus in christi nomine. ecclesiae cordobensis episcopus. haec statuta. ss'
- Ego iacob. in christi nomine. mentesane ecclesiae episcopus. haec statuta. ss'
- Ego germanus. in christi nomine. monasterio domiensis. haec statuta. ss'
- Ego samuel. in christi nomine. ecclesiae syriensis episcopus. haec statuta. ss'
- 10 Profuturus. in christi nomine. lamiensis ecclesiae episcopus. haec statuta. ss'
- Ego servus dei. in christi nomine. ecclesiae calabriensis episcopus. haec statuta. ss'
- 15 tuta. ss'
- Motensis. in christi nomine. ecclesiae egitaniensis episcopus. haec statuta. ss'
- Ego remerarius. in christi nomine. ecclesiae nemautesis sancti baudili episcopus. haec statuta. ss'
- 20 scopus. haec statuta. ss'
- Ranarius. in christi nomine. ecclesiae orgelletane episcopus. haec statuta. ss'
- Eugenius. in christi nomine. ecclesiae egarensis episcopus. haec statuta. ss'
- 25 Florentius. in christi nomine. ecclesiae sitabitane episcopus. haec statuta. ss'
- Ego theodoigius. in christi nomine. ecclesiae abelensis episcopus haec statuta. ss'
- 30 Ego pimenius. in christi nomine. ecclesiae sydonensis episcopus. haec statuta. ss'
- Ego eterius. in christi nomine. ecclesiae acilberitane episcopus. haec statuta. ss'
- 35 tuta. ss'
- Anatholius. in christi nomine. ecclesiae lotovensis episcopus. haec statuta. ss'
- Fructuosus. in christi nomine. elerdensis episcopus. haec statuta. ss'
- 40 Perseverantius. in christi nomine. ecclesiae castilonensis episcopus. haec statuta. ss'
- Ego mastasius. in christi nomine. ecclesiae valentine episcopus. haec statuta. ss'
- 45 ta. ss'
- Ego vearius. in christi nomine. ec-

clesiae hyliponensis episcopus. haec statuta. ss'

Antonius. in christi nomine. episcopus egoffensis ecclesiae. haec statuta. ss'

Ego asiulfus. in christi nomine. ecclesiae portucalensis episcopus. haec statuta. ss'

Serpentinus. in christi nomine. ecclesiae helycitane episcopus. haec statuta. ss'

Ego suavila. in christi nomine. ecclesiae oretane episcopus. haec statuta. ss'

Metopius. in christi nomine. ecclesiae brittaniensis episcopus. haec statuta. ss'

Anastasius. in christi nomine. ecclesiae tudensis episcopus. haec statuta. ss'

Hilpidius. in christi nomine. ecclesiae tyrrasonensis episcopus. haec statuta. ss'

Ego usdulfus. in christi nomine. ecclesiae oscensis episcopus. haec statuta. ss'

Ego braulio. in christi nomine. ecclesiae caesaraugustane episcopus. haec statuta. ss'

Ego ansericus. in christi nomine. ecclesiae segofriensis episcopus. haec statuta. ss'

Ego nildisclus. in christi nomine. segontiensis episcopus. haec statuta. ss' (p. 261. v.)

Ego parricius. in christi nomine. ecclesiae italiensis episcopus. haec statuta. ss'

Lausus. in christi nomine. eulesiensis episcopus. haec statuta. ss'

Ego madarius. in christi nomine. ecclesiae paciensis episcopus. haec statuta. ss'

Hicila. in christi nomine. ecclesiae salamanticensis episcopus. haec statuta. ss'

Vasconius. in christi nomine. ecclesiae lucensis episcopus. haec statuta. ss'

Egila. in christi nomine. ecclesiae exomensis episcopus. haec statuta. ss'

EXPLICIT

¹⁾ ss. Edd. add. Abentius Ecclesiae Astigitanae episcopus subscripsi. —

XIV.*

INCIPIUNT CAPITULA CONCILII TOLETANI.

- I. De fide
 II. De letanias
 III. De iudaeorum perfidia
 IIII. De eum¹ qui honores munerum in
 5 pensione acquirit
 V. De stipendia² clericorum
 VI. De religiosis qui praevaticaverint
 VII. De his qui poenitentiam accipiunt.
 et in pristinas sordes redeunt
 10 VIII. De penitente
 VIII. De libertis ecclesiae
 X. De familiis ecclesiae
 XI. Ut vita innocentum non maculetur
 pernicie accusantium
 15 XII. De pravorum audacia
 XIII. De his qui palatio honorabiles ha-
 bentur
 XIII. De fidelibus regum
 XV. De his qui principibus digne ser-
 20 viunt
 XVI. De regum sobole
 XVII. Ut nullus presumat principe vi-
 vente alium eligere regem
 XVIII. Ut nemo intendant in interitum
 25 regis

INCIPIT CONCILIUM TOLETANUM.
 EDITUM SUB CINTILANE PRINCIPE.
 AB EPISCOPIS LX.

- Convenientibus nobis hispaniarum
 30 galliaeque pontificibus summi et orto-
 doxi et gloriosissimi cintiliani regis sa-
 lutaribus. ortamentis. atque in praeto-
 eio toletano in ecclesia sanctae leucadie
 martyris debitibus sedibus conlocatis sub
 35 die V. ID. IAN. anno praefati principis
 et triumphatoris in christo secundo era
 DCLXXVI. Cum primis omnipotenti do-
 mino pro corona fratrum. tantorum
 gratiae a nobis fuissent peracte. nihil
 40 melius nihilque salubrius omnium in-
 sedit animis quam more synodi univer-

salis post solemnia perfuncte orationis
 quod mente ruminabamus lingua mana-
 remus. et quod corde credebamus ore
 ructuaremus. superne faventes senten-
 tia³ Eructavit cor meum verbum bo-
 num quod iuxta prophetam fecit domi-
 nus ad brevium super terram. (p. 262. r.)
 quamobrem ex habundantia nostri cor-
 dis sit confessio vocis ut fidem quam
 omnium mens intrinsecus gestat. in con-
 fessione interpretes lingua foras effundat

I. Itaque credimus et profitemur sa-
 cratissimam et omnipotentissimam tri-
 nitatem. patrem et filium. et spiritum
 sanctum unum dominum solum non so-
 litarium. unus⁴ essentiae virtutis. pote-
 statis maiestatis uniusque naturae. dis-
 cretam inseparabiliter personis. indis-
 cretam essentialiter substantiam deitatis
 creatricem omnium creaturarum. pa-
 trem ingenitum. increatum. fontem et
 originem totius divinitatis. filium a pa-
 tre intemporaliter ante omnem creatu-
 ram sine initio genitum. non creatum
 nam nec patrem unquam sine filio
 nec filius extitit sine patre Sed tamen
 filius deus de patre deo pater filii. non
 deus de filio; Ille autem filius patris. et
 deus de patre. per omnia coaequalis pa-
 tri. deus verus de deo vero; spiritum
 vero sanctum. neque genitum neque
 creatum sed de patre filioque proceden-
 tem Utriusque esse spiritum ac per
 hoc substantialiter unum sunt quia et
 unus ab utroque procedit. in hac autem
 trinitate tanta est unitas substantiae ut
 pluralitate careat. et aequalitatem te-
 neat. nec minor in singulis quam in
 omnibus; Nec minor⁵ in omnibus quam
 in singulis maneat personis Ex his igi-
 tur tribus in divinitate⁶ personis solum

*) Capitula huius Concilii Toletani, VI versione
 differunt ab iis quae leguntur apud Mansi. col. 661.
 In margine superiori nostri Codicis legitur, *Toleta-*

ni secundi. — ¹) *eum*. Lege, eo. — ²) *stipendia*. Le-
 ge, stipendiis. — ³) *unus*. Lege, unus. — ⁴) *minor*.
 Edd. major. — ⁵) *in divinitate*. Edd. divinitatis.

5 filium fatemur ad redemptionem hu-
 mani generis propter culparum debita
 quae per inoboedientiam adae origina-
 liter et nostro libero arbitrio contra-
 10 xeramus resolvenda. a secreto patris
 arcanoque prodiisse. et hominem sine
 peccato de sancta semper virgine ma-
 ria adsumpsisse. ut idem filius dei pa-
 tris esset filius hominis. Deus perfectus.
 15 et homo perfectus. ut homo et deus es-
 set. unus christus naturis in duabus. in
 persona unus. ne quaternitas trinitati
 accederet. ut ¹ si in christo persona ge-
 minata esset. Ergo a patre et spiritu
 20 sancto inseparabiliter discretus est perso-
 na. ab homine autem adsumpto na-
 tura; item cum eodem homine unus ex-
 stat persona. cum patre et spiritu san-
 cto natura. ac sicut diximus et ² duabus
 25 naturis in ³ una persona unus est domi-
 nus noster iesus christus. in forma di-
 vinitatis aequalis patri. in forma servi
 minor patre. hinc enim est vox eius in
 psalmo: De ventre matris meae deus
 30 meus es tu. Natus itaque a deo sine ma-
 tre. natus a virgine sine patre. Solus
 verbum caro factum est et habitavit in
 nobis; Et cum tota cooperata sit trini-
 tas formationem suscepti hominis. quo-
 35 niam inseparabilia sunt opera trinita-
 tis. Solus tamen accepit hominem in
 singularitate persone. non in unitate di-
 vine nature. in id quod est proprium
 filii non quod commune trinitati. Nam
 40 si naturam hominis deique alteram in
 altera confudisset. tota trinitas corpus
 adsumpsisset. Quoniam constat naturam
 trinitatis esse unam. non tamen perso-
 nam. hic igitur dominus iesus christus
 45 traditus est pro peccata nostra. ⁴ mor-

tuos est propter expiationem nostram.
 Resurrexit propter iustificationem no-
 stram. cuius livore sanati. Cuius morte
 deo patri (p. 262. v.) reconciliati. cuius
 resurrectione sumus resuscitati. quem
 etiam venturum in finem expectamus
 saeculorum et cum resurrectione om-
 nium aequissimo suo iudicio redditu-
 rum iustis praemia et impiis paenam.
 Ecclesiam quoque catholicam credimus.
 sine macula in opere et absque ruga
 in fide corpus eius esse. regnumque
 habituram cum capite suo omnipotenti
 christo iesu. Postquam hoc corruptibile
 induerit incorruptionem et mortale im-
 mortalitatem. ut sit deus omnia in om-
 nibus. Hac fide corda purificantur. hac
 hereses exstirpantur. in hac omnis ec-
 clesia conlocata iam in regno caelesti.
 et degens in saeculo praesenti gloriatur.
 et non est in alia fide salus. nec enim
 nomen aliud est sub caelo datum homi-
 nibus in quo oporteat nos salvos fieri.

II. Religiosissimi principis nostri de-
 votionem et nostrorum consacerdotum
 primo anno regni sui constitutionem
 cum magna reverentia et veneratione
 suscipientes. quam iam constat in omni
 regno suo annua vice caelebrari. placuit
 etiam nostra assensione firmari. Proinde
 universalis auctoritate censum concilii.
 ut hi dies letaniarum qui in synodo
 praemissa sunt instituti. eodem in
 tempore quo iussa sunt excoli annuali
 recurso omni observatione habeantur
 caeleberrimi. ut pro illis quibus huc ⁶
 usque simul implicati sumus delictis sit
 nostra expiatio ante oculos dei omnipot-
 tentis.

III. Inflexibilis iudaeorum perfidia
 deflexa tandem videtur pietate et po-
 tentia superna; Hinc enim liquet quod
 in spiramine summi dei excellentissimus
 et christianissimus princeps ardore
 fidei inflammatus. cum regni sui sa-

¹) ut, deest in Edd. — ²) et. Edd. ex. — ³) in.
 Edd. et. — ⁴) admittens. Lege, amittens. — ⁵) pro

peccata nostra mortuus est, desunt in Edd. —
⁶) huc. Edd. nunc.

cerdotibus praevaricationes et supresticiones¹⁾ eorum eradicare elegit funditus; nec sinit degere in regno suo eum qui non sit catholicus; ob cuius fervorem fidei²⁾ gratias omnipotenti³⁾ caelorum regi. [agentes]⁴⁾ eo quod eius tam illustrem creaverit animam. et sua repleverit sapientia. donet ei praesentis aevi diuturnam vitam. et in futuro gloriam aeternam: Illud autem provida nobis cura et
 10 valde est decernendum vigilanti solertia. ne eius calor et noster labor quandoque in posteris tepefactus liquescat; quocirca consonam cum eo corde et ore promulgamus Deo placitum sententiam. simul etiam cum suorum obtinatum illustriumque virorum consensu ex deliberatione sancimus. ut quisquis succedentium temporum regni sortierit apicem
 20 non ante conscendat regiam sedem. quam inter reliqua conditionum sacramenta pollicitus fuerit hanc se catholicam non permissurum eos violare fidem; sed et nullatenus eorum perfidia
 25 favens vel quolibet neglectu aut cupiditate illectus tendentibus ad praecipicia infidelitatis aditum praebeat praevaricationis. sed quod magnopere nostro est tempore conquisitum. debeat inlibatum perseverare in futurum; Nam incassum bonum agitur. si non eius perseverantia providetur.⁴⁾ Ergo postquam ordine praemisso ad gubernacula accesserit regni. si ipse temerator extiterit
 30 huius promissi. sit anathema maranatha in conspectu sempiterni dei et pabulum efficiatur ignis aeterni. simul cum eo dampnatione percussus quicumque sacerdotum (p. 263. r.) vel quilibet christianorum eius implicati fuerint errore;
 40 Nos enim ita praesentia decernimus. ut praeterita quae in universali synodo de

iudaeis conscripta sunt confirmemus. quoniam quaeque necessaria pro eorum salvatione scribi poterunt in eadem esse cautum scimus. quapropter quae tunc decreta sunt valitura censemus⁵⁾

IV. Sepe pullulantia pravitatum germina licet saepissime patrum iusta noverimus severitate damnata. tamen quia crebris conspiciuntur denuo vigere radicibus iustitiae acriori vigore radicibus ea amputare sancimus.⁶⁾ Proinde quicumque simonis imitator simoniacae quoque haeresis extiterit auctor. ut ecclesiasticorum ordinum gradus non dignitate morum obtineat. sed munerum impensione conquirat et per oblata munera capiat. quibus hunc nec rationis ordo nec dignitas morum ulla commendat. talis inventus sacrorum ordinum apices penitus adipisci nullo modo permittatur; Sed etsi⁷⁾ adeptus fuerit. communionem privatus cum ordinatoribus suis priorum bonorum amissione dampnetur.⁷⁾

V. Sepe sit ut proprietati originis obsistat longinquitas temporis; quapropter providenter decernimus. ut quisquis clericorum vel aliarum quarumlibet personarum stipendium de rebus ecclesiae cuiuscumque episcopi percipit⁸⁾ largitate. suo precario nomine debeat professionem scribere. ut nec per temptationem diuturnam praeiudicium afferat ecclesiae. et quaecumque non usurpare ceperit⁹⁾ debeat utiliter laborare. Ut nec res divini iuris videantur aliqua occasione neglegi. et subsidium ab ecclesia cui deserviant percipere possint clerici; Quod si quis eorum contempserit facere. ipse se stipendio suo videbitur privare¹⁰⁾

VI. Proclivis cursus est ad volupta-

¹⁾ *subpresticiones*. Lege, *superstitiones*. — ²⁾ *omnipotentis*. Edd. add. Dec. — ³⁾ *agentes*, a coeva manu additum, deest in Edd. — ⁴⁾ *providetur*. Edd. videtur. — ⁵⁾ *sancimus*. Edd. add. juxta quod in praeteritis canonibus scriptum est,

anathema danti et accipienti. — ⁶⁾ *etsi*. Edd. si et. — ⁷⁾ *dampnetur*. Edd. add. quia non pro amore Dei, sed pro ambitione honoris tonsuram suscepisse noscuntur. — ⁸⁾ *decipit*. Edd. decipiat. — ⁹⁾ *non usurpare ceperit*. Lege dum Edd. in usum ceperit.

tem. et imitatrix natura vitiorum; quam-
obrem quisquis virorum vel mulierum
debitum semel induerint¹ spontanee re-
ligiosum. aut si vir deditus ecclesiae
choro vel femina fuerit aut fuit deligata
puellarum monasterio. in utroque sexu
praevaricatur ad propositum invitatus re-
verti cogatur. Ut vir detondeatur. et
puella monasterio redintegretur; Si au-
tem quolibet patrocinio desertores² per-
manere voluerint; sacerdotali sententia
ita de christianorum cetu habeantur ex-
torres. ut nec locutio cum eis ulla sit
communis. Viduae quoque. sicut uni-
versalis iam dudum statuit synodus.
professionis vel habitus suis desertrices
superiori sententia condemnantur.

VII. Quamvis priora nunquam silue-
rint de tanto facinore³ concilia. ratio
tamen poscit ut ea quae frequenti prae-
varicationes iterantur frequenti senten-
tia condemnentur; et ideo quoniam tan-
ta existit perversitas hominum. ut hi
quos sub religioso habitu paenitentiae
professio⁴ pro peccatorum venia ad ma-
num sacerdotis deducit vel adduxit. ite-
rum rediviva malitia ad vitae pristinae
sordes revocet; Huius rei causa sancta
synodus decernit. ut si qui ingenuorum
utriusque sexus sub nomine penitentis⁵
in habitu religioso sunt conversati. Post
haec autem comam nutrientes vel vesti-
menta secularia sumentes. ad id quod re-
liquerant redierunt aut redierint. ab epi-
scopo civitatis. in cuius territorio sunt
confessi. comprehensi. rursus legibus
paenitentiae in monasterio subdantur
inviti; quod si facere propter aliquem
potestatis vigorem difficile fuerit. Tunc
statu priscorum (p. 263. v.) canonum sta-
tuerunt decreta. quousque ad dimissum
ordinem revertantur excommunicati

habeantur; Sed et hii qui post commu-
nionem⁶ vel interdictum⁷ cum ipsis com-
municaverint. Sacerdos autem ad quem
pertinere noscuntur. si eos quolibet
munere vel favore aut negligentia ad-
monere noluerit. ut aut revertentes sus-
cipiat aut contempnentes de ecclesia
reiciat. simili sententia plectatur. quous-
que emendationis vel dampnationis⁸ eo-
rum ab eo sententia promulgetur.

VIII. Antiqui et sanctissimi est patris
sententia papae leonis. ut is qui in aeta-
te adolescentiae positus. dum mortis
formidat casum. pervenerit ad paeni-
tentiae remedium. si [sit]⁹ coniugatus et
forte fuerit incontinens. ne postea adul-
terii incurrat lapsum. redeat ad pristi-
num coniugium. quousque possit tempo-
ris maturitate servare continentiae sta-
tum. quod nos sicut de viris. ita et de
feminis aequo modo censemus; Non qui-
dem generaliter et legitime praeceptum.
sed constat a nobis pro humana fragili-
tate indultum. ea dumtaxat ratione. ut si
servare qui paenitentiae non est legi-
bus deditus ante ab hac vita discesse-
rit. quam ex consensu ad continentiam
eorum fuerit regressus. superstiti non
liceat denuo ad uxorios transire ample-
xus. sin autem illius vita exstiterit su-
perstes. qui non accepit benedictionem
paenitentis nubat. si se continere non
potest. et alterius consortio fruatur ux-
oris. quod de utroque sexu pari modo a
nobis manifestum est decrevisse. Ita vi-
delicet ut in his omnibus sacerdotis or-
dinatio expectetur. ut iuxta quod aeta-
tem aptam prospexerit. continentiae. ab-
solutionis vel districtiois tribuat legem.

IX. Longinquitate sepe fit temporis.
ut non pateat condicio originis; unde
iam decretum est in anteriori universa-

¹) induerint. Edd. add. vel induerunt. — ²) de-
sortes. Lege, desertores. — ³) facinore. Edd. de
tantis facinoribus. — ⁴) penitentis. Ed. paeniten-
tia. — ⁵) confessi. Edd. conversi. — ⁶) commu-

nionem. Lege, communionem. — ⁷) vel interdi-
ctum. Alia m. corr. interdictam (om. vel). — ⁸) vel
dampnationis, desunt in Edd. — ⁹) [sit] a corvæ
manu additum, desunt in Edd. —

li concili canonum. ¹ ut professionem suam liberti [faciant] ² ecclesiae obsequium numquam relicturos. Unde his quoque nos adicimus. ut quociens cursum vitae sacerdos impleverit et de hac vita migraverit. mox [ut] ³ successor eius advenerit. omnes liberti⁴ ecclesiae vel ab eis progeniti cartulas suas in conspectu omnium debeant ipsi sub constituto⁵ pontifice publicare. et professiones suas in conspectu ecclesiae renovare. quatenus status sui vigorem et illi obtineant. et obediencia eorum ecclesia non careat. Si autem aut scripturas libertatis suae intra annum ordinationis novi pontificis manifestare contempserint aut professiones ⁶ renovare noluerint. vacuae et inanes cartulae ipsae remaneant. et illi origini suae redditus sint perpetuo servi.

X. Etenim decet ut hii quorum parentes titulum libertatis de familiis ecclesiae perceperunt. intra ecclesiam cui obsequium debent causa eruditionis enutrientur. contemptus quippe est patronorum si ipsi neglectis aliis ad educandum detur progenies manumissorum; Itaque censemus. ut sine sui status praeiudicio ab episcopis habeantur in doctrina obsequium. Quatenus et illi debitum reddant famulatum (p. 264. v.) et nullum paciantur ingenuitatis suae detrimentum; Eos vero. qui aliter quam sententia nostra decrevit agere temptaverint. invitos iubemus ab episcopis ad hoc ipsum deduci. Quod si forte parentes eorum eos pontificibus suis dare contempserint; et alios sibi patronos adoptaverint. ingratorum feriantur lege libertorum.

XI. Dignum est ut vita innocentum

non maculetur pernicie accusantium. adeo quisquis a quolibet criminatur. non antea accusatus subpicio dedicetur. quam accusator praesentetur. atque legum et canonum sententia exquirantur.⁷ ut si indigna ad accusandum persona invenitur. ad eius accusationem non iudicetur. nisi ubi pro capite regiae maiestatis causa vertatur.⁸

XII. Pravarum audacia mentium sepe aut malicia cogitationum. aut causa culpae refugium appetit hostium. Unde quisquis patratior causarum exstiterit talium. virtute[m] se nitens⁹ defendere adversariorum. et patriae vel genti suae detrimenta intulerit rerum. in potestate principis ac gentis reductus. excommunicatus et retrusus longinquioris paenitentiae legibus subdatur; quod si ipse mali sui prius reminiscens ad ecclesiam fecerit confugium. intercessu sacerdotum et reverentia loci regia in eis pietas reservetur comitante iustitia.

XIII. Qui primatum dignitate atque reverentia vel gratiae ob meritum in palatio honorabiles habentur. his a iunioribus modestus honor per omnia deferatur; Qui etiam minores sunt¹⁰ a senioribus et dilectionis amplectantur affectu et utilitatis inbuantur exemplo.

XIV. Praemium fraudare fidelibus non solum inhumanum. sed etiam existit¹¹ iniustum; Ideoque cum fidei meritum tam in rebus divinis quam in humanis non habeatur ingratum. dignum videtur ut sacerdotali sententia consulamus fidelibus regis. Proinde ut anno primo serenissimi principis nostri decrevit concilium sanctum. Omnes qui per fidele obsequium¹² et sincero servitio voluntibus vel iussis paruerint principis to-

¹) canonum. Lege, universalis concilii canone. —

²) [faciant] Addecum Edd. ecclesiae debeant facere, qua profiteantur se et de familiis ecclesiae manumissos et. — ³) [ut] deest in Edd. — ⁴) liberti. Edd. add. ejus. — ⁵) sub constituto. Edd. substituto. pontifici. — ⁶) professiones. Edd. add. suas. —

⁷) exquiratur. Edd. sententiae exquirantur. — ⁸) vertatur. Edd. versatur. — ⁹) virtute[m] se nitens. Edd. virtutes enitens. — ¹⁰) sunt. deest in Edd. —

¹¹) existit. Edd. existit. — ¹²) obsequium. Edd. qui fidei obsequio. —

taque intentione salutis eius custodiam
 vel vigilantiam habuerint. a regni suc-
 cessoribus nec a dignitate nec a rebus
 pristinis causa repellantur iniusta; Sed
 5 et nunc ita pro uniuscuiusque utilitate
 principis moderentur discretione. sicut
 eos prospexerit necesarios esse pa-
 triae; et sic illis impertiatur benignitas.
 ut in ceteris maneat gratiae potestas.
 10 quatenus ita omnia in rebus iuste con-
 quisita lucentur. ut posteris relinquen-
 di vel quibus voluntas eorum decreve-
 rit conferendi¹ spontaneo fruantur arbi-
 trio. Caeterum si infidelis quisquam in
 15 capite regio aut inutilis in rebus com-
 missis praesentis piissimo domino nostro
 chintilano regi exstiterit. in clementia
 eius manum potestatis hoc con[s]tat
 huiusmodi moderatione;² Fas³ est enim
 20 in dubium deducere⁴ eius potestatem. cui
 omnium gubernatio superno constat de-
 legata iudicio. Quod si post eius disces-
 sum quispiam repertus fuerit eius vitae
 fuisse infidelis. quidquid largitate ipsius
 25 in rebus habuit conquisitis careat con-
 fiscandum et fidelibus largiendum.

XV. Quia his qui principibus digne
 deserviant atque deferentibus fidele il-
 lis obsequium constat nos (p. 264. v.) ob-
 30 titum ministrasse suffragium. dum iuste
 a principibus adquisita in eorum iure
 persistere sancimus indivulsa. ae-
 quum est et maxime ut rebus ecclesia-
 rum dei adhibeatur a nobis providentia
 35 opportuna. Adeo quaecunque rerum ec-
 clesiis⁵ dei [quae]⁶ a principibus iuste
 concessa sunt vel fuerint vel cuiuscun-
 que alterius personae quilibet titulo illis
 non iniuste conlata sunt vel exstiterint.
 40 Ita in eorum iure persistere firmabi-
 mus.⁷ ut evelli quocunque casu vel tem-
 pore nullatenus possint; opportunum est

enim ut sicut fidelis servicia hominum
 non existere censuimus ingrata. ita ec-
 clesiis collata quae proprie sunt paupe-
 rum alimenta eorum in iure pro mer-
 cede offerentium manean inconcussa.

XVI. Sicut insolentia malorum regum
 odiosa semper et execrabilis existi-
 tit subiectis. ita bonorum provida uti-
 litas amabilis efficitur populis; quocir-
 ca quis ferat aut quis toleranter chris-
 tianus videat regis sobolem⁸ aut poste-
 ritatem expoliari rebus aut privari di-
 gnitatibus. quod ne fiat cum generalis
 promatur de filiis principis sententia
 nostra. Id est. de praesentis excellentis-
 simi et gloriosissimi principis chintila-
 ni regis posteritate dantur aperta a no-
 bis decreta. ut ea quae synodus praeto-
 rito anno in hac ecclesia habita consti-
 tuit circa omnem posteritatem eius. uni-
 versitas regni sui conservet; hoc est ut
 praebetur filiis eius dilectio benigna
 et firma. et tribuantur ubi loci opportu-
 nitatis exhibuerit defensionis adminicula
 iusta; ne de rebus iuste profligatis aut
 parentum dignitate procuratis vel lar-
 gitate principis aut alicuius impensis
 aut etiam proprietate debitis frauden-
 tur qualibet insidia calliditatis; neve⁹
 a quoquam laedendi eos praebentur
 argumenta machinationis. quia dignum
 est ut cuius regimine habemus securita-
 tem. eius posteritati decreto concilii im-
 pertiamus quietem. denique tanta erga
 nos nostri principis exstant beneficia; ut
 longum sit singillatim ea promere lin-
 gua. Ipse enim auctore deo nobis pa-
 cem. Ipse quasi captivam reduxit cari-
 tatem. ipsius ope quieti. ipsius sumus
 largitione ditati. Ipse medicamine boni-
 tatis suae et reis pepercit et rectos su-
 blimavit. cui si dignis voluerimus re-

¹) conferendi. Edd. conferenti. — ²) ratione. Edd. in clementiae ejus manu et in potestatis nutu constet huiusmodi moderatio. — ³) Fas. Lege, Ne-
 fas. — ⁴) deducere. Edd. inducere. — ⁵) ecclesiis.
 Coëva manus corr. ecclesiarum. — ⁶) [quae] a

coëva manu superadditum, deest in Edd. — ⁷) firmabimus, forte pro, firmavimus vel cum Edd. firma iubemus. — ⁸) sobolem. Edd. soboles. — ⁹) neve, Edd. neque. —

pendere ¹ beneficiis. non tantis exstamus copiis virtutis quanto voto sufficimus voluntatis.

XVII. Quamquam in concilio anteriori [quod] anno primo gloriosi principis nostri habitum est de huiusmodi re fuerit promulgata sententia. tamen placet iterare quod convenit custodire; Itaque regis vita constante, nullus sibi aliquo opere vel deliberatione seu cuiuscunque dignitatis laicus. seu gradu episcopatus presbyterii aut diaconus ² [consecratus] caeterique clericatus officio ³ deditus regem provideat contra viventis regis utilitatem. ⁴ nullo blandimento vel suasionem procaci ⁵ spe aut alios in se trahat. aut ipse in alium adquiescat; Iniquum enim et valde execrabile a⁶ christianis debet haberi futuris temporibus inlicita prospicere. et vitae suae ignarus ventura disponere. Quod si quisquam iam talia iniqua deliberatione cum quocumque est meditatus. hoc sibi noverit esse sacerdotali moderatione concessum. ut veniabiliter possit hoc sine mora praesentis principis auribus publicare; Si autem obstinata deliberatione sua machinamenta noluerit dicere. pessimo plectatur (p. 265. r.) anathemate. Rege vero defuncto nullus tyrannica presumptione regnum adsumat. nullus sub religionis habitu detonsus. aut turpiter decalvatus aut servilem originem trahens vel extraneae gentis homo. nisi genere gothus et moribus dignus provehatur ad apicem regni; temeritor autem huius praeceptionis sanctissimae feriatur perpetuo anathemate.

XVIII. Iam quidem in antecedenti universali synodo pro salute nostrorum principum constat esse consultum. sed

libet iterare bene sancita et digna auctoritate munire salubriter ordinata; Ideoque contestamur coram deo et omni ordine angelorum. coram prophetarum atque apostolorum vel omnium martyrum. ⁷ Coram omni ecclesia catholica et christianorum coetu. ut nemo intendat in interitum regis. nemo vitam principis necare tractet. ⁸ nemo regni eum gubernaculis privet. Nemo tyrannica praesumptione apicem regni sibi usurpet. Nemo quolibet machinamento in eius adversitatem sibi coniuramentorum ⁹ manum associet. Quod si in quippiam horum quisquam nostrorum temerario ausu praesumptor exstiterit. anathemate divino percussus ¹⁰ absque ullo remedii loco habeatur condemnatus aeterno iudicio. is autem qui eius sedem fuerit adsecutus. si vult tanto expiari piaculo. quasi proprii patris eius ulciscatur interitum. in cuius defensionis auxilium universi regni gothorum consentiant fortitudo; Si autem desidii cura et minori zelo tam funestum noluerint vindicare scelus. sint omnes ex nostra sententia obprobrium caeteris gentibus. ¹¹ His omnibus rite dispositis et diuturna collatione deliberatis. benedictionem. gloriam et honorem invisibili omnium auctori rependimus luminum patri. et in his conservandis eius imploramus opem suffragii. ut constitutionibus nostris roborem tribuat suae virtutis. fragilitatemque humanam ita huic dispositioni ¹² reddat efficacem. ut non iudicet praevaricatricem. Nos igitur omnia supra scripta. salva auctoritate priscorum canonum. subscriptione nostra firmamus; ¹³ christianissimo et gloriosissimo chintiliano ¹⁴ principi nostro cuius studio ad-

¹) *rependere*. Edd. respondere. — ²) *diaconus*. Edd. diaconi. — ³) *officio*. Edd. ceterisque . . . officiis. — ⁴) *utilitatem*. Edd. add. et procul dubio voluntatem. — ⁵) *procaci*. Edd. pro eadem. — ⁶) *a*, deest in Edd. — ⁷) *martyrum*. Edd. cum choro. — ⁸) *necare tractet*. Edd. nec attrahet. —

⁹) *coniuramentorum*. Lege, conjuratorum. — ¹⁰) *percussus*. Edd. percussus. — ¹¹) *gentibus*. Edd. add. XIX. — ¹²) *dispositioni*. Coeva manus corr. hujus dispositionis. — ¹³) *firmamus*. Adde cum Edd. et gratias agimus. — ¹⁴) *chintiliano*. Edd. add. regi.

vocati et instantia sumus collecti. cuius voluntas probata et ordinatio exstitit-religiosa. Donet ei dominus ut obtimo principi diuturnum in saeculo praesenti triumphum. et in parte iustorum perpetuum regnum. felicesque annos. felix ipse longa felicitate fruatur. et divinae dexteræ protectione ubique muniatur;

Ego sclua etsi indignus ecclesia(e) narbonensis episcopus. in his constitutionibus a nobis editis subscripsi:

Ego iulianus etsi indignus ecclesiae braccarenensis episcopus. in his constitutionibus a nobis editis subscripsi:

15 Ego eugenius dei miseratione toletane ecclesiae metropolitane episcopus subscripsi:

Ego honoratus. ecclesiae spalensis. episcopus his constitutionibus a nobis

20 editis subscripsi:

In nomine domini. ego protasius sanctae prime sedis terraconensis ecclesiae inmerito episcopus in his constitutionibus a nobis editis subscripsi:

25 In dei nomine ego conantius ecclesiae palentine in his constitutionibus a nobis editis ss:

Leodefridus servus servorum dei cordobensis ecclesiae episcopus. in his constitutionibus a nobis editis ss:

Ego visitinus in christi nomine ecclesiae vigastrensis episcopus. in his constitutionibus a nobis editis. ss. (p. 265. v.)

Acutulus in christi nomine ecclesiae 35 elenensis episcopus. in his constitutionibus a nobis editis ss:

Ego iohannes ecclesiae elepensis episcopus. in his constitutionibus a nobis editis ss:

40 Sisulds in christi nomine sanctae inporatane ecclesiae episcopus. in his constitutionibus a nobis editis ss:

Ego boniffa. in dei nomine ecclesiae cariensis episcopus. in his constitutionibus a nobis editis ss:

45 Ego eusebius in christi nomine. ecclesiae sanctae bastitane episcopus. in his constitutionibus a nobis editis ss:

Ego hilarius gratia christi sanctae ecclesia(e) conpuletensis episcopus. in his constitutionibus a nobis editis ss:

Iacob dei miseratione sanctae mentesane ecclesiae episcopus. in his constitutionibus a nobis editis ss:

Iohannes christo miserante dertosane ecclesiae episcopus. in his constitutionibus a nobis editis ss:

Ego sisiclus ecclesiae elborensis episcopus. in his constitutionibus a nobis editis ss:

David dei gratia aurensine ecclesiae episcopus. in his constitutionibus a nobis editis ss:

Hilpidus in christi nomine triasonensis ecclesiae episcopus. in his constitutionibus a nobis editis ss:

Hosdulfus in christi nomine uscensis ecclesiae episcopus. in his constitutionibus a nobis editis ss:

Fructuosus in christi nomine ecclesiae hiledensis episcopus. in his constitutionibus a nobis editis ss:

Deodatus in christi nomine egabrifiss ecclesiae episcopus. in his constitutionibus a nobis editis ss.

Profuturus lamicensis ecclesiae episcopus. in his constitutionibus a nobis editis ss:

Servus dei in christi nomine. ecclesiae caliebrinsis episcopus in his constitutionibus a nobis editis ss:

Ego pimenius in christi nomine. ecclesiae asidonensis episcopus. in his constitutionibus a nobis editis ss:

Anatholius exiguus omnium servus ecclesiae ludovensis episcopus. in his constitutionibus a nobis editis ss:

Suavila sanctae ecclesiae oretant. episcopus. in his constitutionibus a nobis editis ss:

Motensis in christi nomine. sanctae ecclesiae egiditane episcopus. in his constitutionibus a nobis editis ss:

Hicchila in christi nomine. sanctae ecclesiae salmaticensis episcopus. in his constitutionibus a nobis editis ss:

Asiulfus in christi nomine. ecclesiae portucalensis episcopus. in his constitutionibus a nobis editis ss:
Serpentinus ecclesiae elicitanæ episcopus.

in his constitutionibus a nobis editis ss:
Brallio inmerito ecclesiae cesaraugustanæ episcopus. in his constitutionibus a nobis editis ss:

XV.*

INCIPIUNT CANONES SANCTI SILVESTRI EPISCOPI PAPE URBIS ROMÆ.

5 Canones¹ constitutum. gradus vel religio qualiter custodiatur. a silvestro episcopo urbis romae. domno constantino augusto. eodem tempore cum multi nobiles gauderent. quod constantinus baptizatus a silvestro episcopo urbis romae. et mundatus fuisset a lepra. per hoc beneficium quod accepit a domino nostro iesu christo per silvestrum episcopum. cepit integre praedicare dominum iesum christum. et confiteri eius beneficia: Silvester igitur episcopus urbis romae congregans fratres compressbyteros et coepiscopos vel diaconos suos cives romanos et quoniam mater ecclesiae genuerat filium constantinum carissimum integre: Igitur silvester. episcopus urbis romae. collegit universam synodum episcoporum cum concilio augusti vel matris eius. et fecit parare in urbe roma in termas domicianas. quae nunc cognominatur traianas.² Colligit autem in gremio sedis suae CCLXXXIII episcopos. quibus augustus constantinus vehicula vel [necessaria]³ omni loco praestare praecepit. (p. 266. r.) et alii LVII episcopi partes⁴ rinocorores. quorum cyrog⁵afus in eorum concilio declaratur. et XL presbyteri urbis romae. et diaconi VI. subdiaconi VII.⁶ Acolythes eius consilio facti XLV. exorcistae XXII. Lectores urbis romae XC. quorum praesentes audiebant: Notarii ecclesiae XIV. qui gesta diversorum martyrum susci-

piebant ex ordine narrabant: Hos omnes collegit⁶ in termas supradictas: Ita vero ut nemo laicorum praesens videretur.

Nomina⁷ autem episcoporum haec sunt: Cantius. Cybrus. Petrus. Abundantius. Lucianus. Capax. Erculanus. Ioannes. Bibulus. Andreas. Petrus. Renovatus. Cresconius. Ambrosius. Lucas. Hermogenianus. Augustus. Fexlex. Barbarus. Secundinus. Cicanatus. Reparatus. Gaudentius. Sebastianus. Crescis. Renatus. Ireneus. Laurentius. Bototorus. Leo. Habundantius. Valerianus. Almacius. Honestosus. Victor. Plenus. Delphinus. Amabilis. Paulus. Constantius. Concordius. Fixus. Nepocianus. Redemptolus. Deoterius. Amabilis. Syrus. Quadratus. Mirabilis. Audatius. Turtilianus. Ioannes. Marcus. Fidelis. Symachus. Proprianus. Asellus. Crispus. Rusticus. Faustus. Turdus. Malurianus. Iuvinianus. Exiciosus. Sanctolus. Corcolus. Sybus. Tiburcius. Petrus. Sylvestrianus. Petrus. Turturanus. Leoncius. Anastasius. Agapitus. Verus. Tunulus. Asellus. Iacob. Felicissimus. Quadratus. Alexander. Phylippus. Exuperantius. Hypolitus. Cordianus. Arcitamus. Lolius. Martiales. Carithosus. Concordius. Ianuarius. Felicianus. Redus. Auxilius. Timotheus. Bonifacius. Tranquillinus. Calbolus. Syxtus. Catellus. Apronianus. Probus. Repostibus. Paulus. Fidelissimus. Homobonus.

* Est Constitutum S. Silvestri, quod apocryphum iure habetur. Id. contulimus cum edito apud Migne VIII. col. 829. — ¹) *Canones*. Lege, Canonum. — ²) *traianas*. Lege, Trajanæ. — ³) [*necessaria*].

Ed. annonæ. — ⁴) *partes*. Lege, patris. — ⁵) *Subdiaconi VII*, desunt in Ed. — ⁶) *collegit*. Ed. colligeret. — ⁷) *nomina*. Variantes lectiones nominum plane omittimus.

Luminosus. Vitales. Carpilio. Volusitanus. Petrus. Probinus. Honestosus. Areston. Vacauda. Petrus. Marinus. Priscillianus. Carito. Gattus. Ianuarius. Caecilius. Epiphanius. Laurentius. Humanianus. Urbanus. Micinus. Caecilius. Priscus. Tiburtius. Nonnonus. Anthimus. Agapitus. Vindemius.

Hii sunt de urbis roma non longe

10 DE GRECIA AUTEM ISTI SUNT

Petrus. Anastasius. Ermes. Nicostratus. Quod vult deus. Vitale. Renatus. Bibolus. Antriphollis. Hironius. Olympius. Demetri. Theodolus. Anastasius. 15 Tescias. Firminus. Cleopatres. Simplex. Exitiosus. Timotheus. Ioannes. Ermes. Paulus. Metronius. Stephanus. Alexander. Constantinus. Andreas. Exuperantius. Firmus. Quirillianus. Anastasius. 20 Hostiles. Hermogenius. Severus. Acontius. Thomas et Thomas. Ioannes. Et scilianus. Theodorus. Theophilus. Prispilius. Festus. Almacus. Andecius. Concordius. Deutherianus. Thomas. 25 Quadratus. Timotheus. Potestas. Andreas. Philippus. Thomas. Victorinus. Severianus. Dominicus. Eulogiosus. Demeter. Nepucianus. Albinus. Petrus. Ioannes. Exuberius. Theodolus. Ioannes. 30 Exuperantius. Sebastianus. Theodorus. Claudius. Demetrianus. Rufinus. Spes in deo. Reparatus. Petrus. Asellus. Archanus. Eufimius. Crisolarus. (p. 266. v.) Lazarus. Leo. Antimius. Andreas. Catharon. Vultibus. Anastasius. Hermes. Sempervivus. Titus. Orifensis. Ephanius. Anastasius. Leo. Ultius. Fortunatus. Caecilianus. Nicostratus. Audax. Ioannes. Rufinus. Honorius. Felix. Petronius. Andreas. Requisitus. Bacauta. Terfilius. 40 Zenon. Caritusus. Maiuranus. Leo. Hermes. Demeter. Andreas. Spes in deo. Timotheus. Iacobus. Genon. Quadratus. Fusiles. Marcus. Paulinus. Orfensis. Con-

cordius. Priscus. Herculanus. Lecinius. Androtilus. Eufimius. Squiro. Martynus. Anastasius.

Dum hi omnes venissent in synodum et alii quorum cyrographus occurrit. et opinio sanctitatis et sederunt in eadem termarum supradictarum. presbyteri autem romani omnes. vel¹⁾ diaconis clerusque ea²⁾ gradus sequentes. a³⁾ terga episcoporum steterunt: Nemo enim sedit in eodem loco nisi tantum episcopi. et silvester episcopus. pontifex urbis romae. Erat enim ibi et calpurnius qui primo gentilis. et postea christianus. praefectus urbis: romae rationem hanc Audite me fratres. et coepiscopi. et universus ordo ecclesiae romanae. quoniam bonum est ut fixas cortinas habeat ecclesiae non regi⁴⁾ ecclesiae non vaticinetur. sed sint firmes et claudant⁵⁾ hostium propter persecutorem. et habeat firmum murum unde expugnet adversarios. Cognitum loquor. et probo calixtum et victurinum. qui arbitrio suo fecerunt creaturam: Et iuvinianum. qui in sua extollentia dicebat. non pascha venire et die suo nec menses. sed decimo kalendas maii custodiri: Ego enim sicut lex memorat in vestro iudicio commendo sermonem. ut introducantur hi tres. primo quidem arbitrio calixtum dampnari corroboretur qui examen. qui a ut⁶⁾ se calixtus ita docuit sabellianum ut arbitrio suo sumat unam personam esse trinitatis: Non enim quoequante patre et filio. et spiritu sancto: Victorinum itaque⁷⁾ praecipue religionis antistitem. qui in sua ferocitate. quodquod vellet. adfirmavit⁸⁾ hominibus. et cyclos paschae pronuntiabat fallacis. et hoc quod constituit. decimo kalendas maii custodiri. vestro sermone. sicut veritas habet. setur. et nostro iudicio condemnatur. et filiorum nostrorum augustorum. prae-

¹⁾ vel. Ed. et. — ²⁾ ea. Ed. vel. — ³⁾ a. Ed. ad. — ⁴⁾ urbis. Adde cum Ed. Dicit autem Silvester episcopus urbis. — ⁵⁾ non regi. Ed. ecclesia ut regi. —

⁶⁾ claudant. Ed. sit firma et claudat. — ⁷⁾ menses. Ed. mensem. — ⁸⁾ quia ut. Ed. qui se. — ⁹⁾ itaque. Ed. ita. — ¹⁰⁾ adfirmavit. Ed. affirmabat. —

currat auctoritas ad condempnandum victorinum episcopum. Dampnavit autem hypolytum diaconum valentianistam. et calixtum. qui in sua extollentia
 5 separabat trinitatem. et victorinum episcopum. qui ignorans lunae rationem. sub arbitrio sui tenacitate disrumpebat¹ veritatem. et praesentia. episcoporum supradictorum et presbyterorum dampnavit hypolytum. victorinum. calixtum. et dedit eis anathemata. et dampnavit eos extra urbes suas.

Postea autem fecit hos gradus in gremio synodi. ut non presbyter adversus
 15 episcopum. non diaconus adversus presbyterum. Non acolitus.² adversus diaconum. Non exorcista adversus acolitum. Non lector. adversus exorcistam. Non hostiarius adversus lectorem det accusationem aliquam. et non dampnabitur praesul nisi in. LXXII. testes. Neque
 20 (p. 267. r.) praesul summus. a quemquam iudicabitur. Quoniam scriptum est. Non. est. discipulus super magistrum. Presbyter autem. nisi. XL. IIII. testimonia non dampnabitur. Diaconus. autem cardine constructus urbis romae. nisi in
 25 XXX. VII.³ non condempnabitur. Subdiaconus. acolitus. exorcista. lector. nisi sicut. scriptum. est. in VII. testimonia. filios. et uxores habentes. et omnino christum praedicas. sic⁴ datur. mistica. veritas.

Communio. autem vestrum consortes
 35 munimen decrevit. ecclesiae quattuor partes fieri et cota pars. exigatur. ab ecclesiam unam parte pontifici cum fratribus. Dimidiam. ad ecclesias revelandas dimidiam presbyteris. et duos. dia-

conibus. cum omni clero vel peregrinos.⁵

Constituit autem et hac ordine⁶ ut si quis de clero vel presbyteris universi loci quod commune est. transire de hoc mundo sine semine⁷ de sua generositate haberet consortem quidquid paupertas⁸ haberet conferet ecclesiae. Exinde quattuor partes fieri⁹ sicut supra dictum. est.

Constituit etenim¹⁰ voce clara silvester. episcopus urbis rome ut nemo presbyter chrismate conficeret dicens quoniam christus chrismate vocabitur et diaconici non essent¹¹ amplius per parrochiarum examen nisi duo et diaconis subdiaconis cardinales urbis romae VII. Ita tamen silvester voce clara dicebat ad episcopos. ut ad subdiacono usque. ad lectorem omnes subditi. essent. diacono cardinali urbis romae in ecclesia honore praesentans tantum. Pontifici vero. presbyteri. diaconi subdiaconi acolythi. exorcistae lectores in omni loco repraesentans obsequium sive in publico in gremio ecclesiae si tantum pontifici.

Nullum autem subdiaconum¹² ad nuptias transire praecipimus. nec aliqua prevacacione sumpserit.¹³

Nullus lector vel hostiarius vasa sacrata a presbytero iam alio porrigeret nisi tantum subportare quod ei sacerdos inponeret suo ore benedictum.

Nullus etiam. episcoporum virginem sacram si maritali consortio expeterit benedici nisi eam probaverit LXXII. annorum. esse. constitutum ibi probabitur.¹⁴ pudicitia vero. et LXXII. annos. requirens verum christum. Pudicitia requisita.¹⁵ uncta vertice introducatur. ad nuptias christi velamen capitis ferens

¹) *disrumpebat*. Ed. *derumpebat*. — ²) *acolitus*. Ed. *subdiaconus*. — ³) *XXXVII*. Ed. *triginta sex*. — ⁴) *praedicas sic*. Lege, cum Ed. *praedicantes sicut*. — ⁵) *peregrinos*. Ed. *Commendo autem vestrum consortes monumentum de redditibus Ecclesiae, quattuor partes fiant, et quod primam partem exigit Ecclesia unam partem pontifici cum fratribus relevandis, dimidiam presbyteris et diaconibus cum omni clero vel peregrinis*. — ⁶) *or-*

dine. Lege, cum Ed. hunc ordinem. — ⁷) *sine semine*. Lege cum Ed. et si neminem. — ⁸) *paupertas*. Ed. *add. ejus*. — ⁹) *fieri*. Ed. et *fierent*. —

¹⁰) *etenim*. Ed. *etiam*. — ¹¹) *essent*. Ed. *add. plus vel*. — ¹²) *subdiaconum*. Lege, *nullum... subdiaconorum*. — ¹³) *sumperit*. Lege, *praesumpserit*. — ¹⁴) *probabitur*. Ed. *add. iudicium*. — ¹⁵) *requisita*. Ed. *custodita*. —

non cordis. Et subscripserunt supradicti. episcopo in istud praecante¹ silvestro. episcopo urbis romae. Subscripsit autem² constantinus. cum matre elena. augusta. Tunc dedit orationem sedens in eodem loco et discesserunt. Alia autem die venerunt omnes presbyteri urbis romae. et diaconi.³ et episcopi omnes CC.LXXX.IV. in terras domicianas quae nunc traianas. et sedens sedem suam in eodem loco. Ibi autem fecit septem regiones et dividit diaconibus. Erant autem diacones isti fabianus. marcus. liberius archidamus. iulius. Ordinarunt autem alios duos priscum. et theodorum universus sexus presbyteri et diaconis clerici. hoc (p. 267. v.) poposcerunt. ad silvestrum episcopum ut eos ordinaret. Ibi autem in terras hos duos priscum et theodorum subordinavit⁴ aut consecravit⁵ nisi in gremio basilice. et praeter synodo⁶ constituit ut nullus ex laica persona ad honorem⁷ acolatus⁸ usque ad episcopatum sublevaretur nisi prius fuisset lector annis XXX. Deinde una die exorcista et postea caperet [h]onus acolati faceret in eodem acolatus⁹ annos X. ut acciperet honus¹⁰ subdiaconatus esset annos V. Deinde ad diaconatus honorem pertingeret fixos. rogantibus. XXX. presbyterii examen ut esset diaconus cardinalis quia primasede erat constitutum ut serviret annis VII. Hoc enim quod si quis desideraret ordinem presbyterii. ita exerceretur.¹¹ ut in VII. annos cuncto clero romano probaretur.¹² doctrinae nativitatis generositatis et consilio. [prudens per diem] quem-

quam¹³ opinione clara et firma omnes presbyteri declararent et firmarent et sic ad ordinem presbyterii accedere. faceret¹⁴ in eodem ordine annos tres. Et si exierit¹⁵ ordo vel dispositio vel cura pietatis aut sanctitatis ad onus episcopatus accederet ut omnis clericus peteret ordinari ex uno voto perenni. Quod ita gestum sit. quod¹⁶ et sermonibus silvestri episcopi nihil optinebat¹⁷ synodus¹⁸ sed magis firmabant prece. Dixit autem et hoc silvester episcopus urbis romae. Audite sancti et coepiscopi. nemo abscondat quod et videtur iusticia obiurgare.¹⁹ Responderunt omnes episcopi. et dixerunt. clamantes cum universos. presbyteros. clericosque.²⁰ vincis.²¹ iustitiam. et pietas a te non discedit. quoniam a nobis nihil iudicabitur. in oppinionem delictorum tuorum. quoniam. si sapientia. non. est. nisi in patientia fuerit constructa. Dixit autem silvester episcopus quidquid sermone effligero vestro cyrographo confirmatur.

Nemo enim dei poenitentiam nisi quadraginta annorum penitenti baptismum etenim omnibus praedicante(s) date.

Nemo enim²² velamen caeleste acciperit primi coniugii per manum²⁴ sacerdotis ad clericatus honorem accedat factum. est. testimonium clerici adversus laicum nemo recipiat.

Nemo enim clericum quemlibet in publico examinet nisi in ecclesia. Nemo enim clericus. vel diaconus aut presbyter propter causam suam quamlibet intret in curia a cuore dicitur. et immolatio simulacrorum est. quod si quis

¹) *praecante*. Ed. *praedicante*. — ²) *autem*. Ed. *add. augustus*. — ³) *diaconis*. Lege, *diacones*. — ⁴) *subordinavit*. Ed. *add. non ordinavit*. — ⁵) *consecravit*. Ed. *add. eos*. — ⁶) *basilicae*. Ed. *add. consecravit*. — ⁷) *synodo*. Ed. *synodi*. — ⁸) *ad honorem*. Corrupta manus corr. ab honore. — ⁹) *acolatus*. Ed. *acolythi*. — ¹⁰) *acotolatus*. Lege, *acolatatus*. — ¹¹) *honus*. Lege, *onus*. Adde *subdiaconi et in subdiaconatu*. — ¹²) *exerceretur*. Ed. *exige-*

retur. — ¹³) *probaretur*. Ed. *privaretur*. — ¹⁴) [*prudens per diem quemquam*. Ed. *non expetens praedam a quaquam*. — ¹⁵) *faceret*. Ed. *accederent*. — ¹⁶) *exierit*. Ed. *exigit*. — ¹⁷) *quod*. deest in Ed. — ¹⁸) *nihil optinebat*. Ed. *nil opponebat*. — ¹⁹) *synodus*. deest in Ed. — ²⁰) *obiurgare*. Ed. *obiurare*. — ²¹) *clericosque*. Lege, *universis presbyteris clericisque*. — ²²) *vincis*. Ed. *In te*. — ²³) *enim*. Ed. *add. nisi*. — ²⁴) *manum*. Ed. *manus*.

clericus in curia introierit anathemate¹ suscipiat. nunquam rediens ad matrem. ecclesiam. A communione autem non privetur propter tempus. turpidum: Nemo enim quisquam peccantem clericum caede attingat. non. presbyter. non diaconus. non episcopus super clericum vel servitorem. ecclesiae ad caedem perducatur: Sed si ita causa exiit² clericus tri-
 10 duo privetur honore: ut poenitens redeat³ ad matrem ecclesiam: Nemo enim diaconus. adversus. presbyterum⁴ affe-
 ret crimen turpitudinis:

Nemo enim presbyter. a die onus.
 15 presbyterii sumat coniugium et si quis nec lector egerit.⁵ duodecim. annis eum dicimus privari honore quod si quis

hunc cyrographum praesentem. et publice egerit dictum condempnetur in perpetuo:

Nemo enim iudicavit primam sedem quam⁶ omnes sedes a prima sede iustitiam desiderant. temperari neque ab augustis.⁷ neque ab omni clero neque a regibus neque a populo iudex iudicabitur et subscripserunt. CC. LXXXII. episcopi. et XLV. presbyter et. quinque diaconi. et duo sequentes. et augustus constantinus et mater eius. helena et filix canonem hunc silvester episcopus. et in urbe roma et in omnibus⁸ aspersit Actum in traianae thermas. III. kal. iunii. domno constantino augusto. III. et prisco consule:

XVI.*

(CONCILIUM MATASCONENSE:)

(p. 272. v.) Cum in nomine domini nostri convenissemus nos humiles servi christi
 20 duarum provintiarum episcopi lugdunensis scilicet et vienensis in ecclesia beati laurentii martiris non longe a civitate matasconum posite⁹ Ibique resedissemus. ut sub timore omnipotentis dei
 25 quae salutis nostrae et salutis populorum sub manu et regimine nostro positorum convenire tractaremus; inter alia quae deo disponente tractata sunt. quaeque etiam suo tempore una cum reli-
 30 quibus coepiscopis et fratribus nostris subtilius discernenda tractare disposui-

mus; Haec pauca capitula collegio fratrum relegenda dignum subnotare credidimus;

CAPUT I:

Sicut frequentibus sinodis auctoritate sanctorum patrum sanctitas vestra definivit. et capitulis piissimorum imperatorum de rebus sacris ecclesiarum statutum est; Ita et nobis in presentis¹⁰ sinodo visum est. ut his¹¹ qui res ecclesiae debitas vel proprias occupaverit. retinuerit et angusto¹² iure ecclesiae non statim eas restituerit aut pro hoc in iudicio electorum distulerit; usque¹³ re-

¹) *anathemate*. Lege, cum. Ed. anathema. —

²) *exiit*. Lege, cum Ed. exigit. — ³) *redeat*. Ed. poenitentes... redeant. — ⁴) *presbyterum*. Ed. presbyteros. — ⁵) *nec lector erit*. Ed. neglecto exierit. — ⁶) *quam*. Ed. quoniam. — ⁷) *augustis*. Ed. Augusto. — ⁸) *omnibus*. Ed. add. episcopis. — ⁹) Hoc documentum reperitur in XXXV quaternione, qui tamen cum duplici columna, scripturaque coeva sed grossiori planeque a cetero diversa sit exaratus, signaturaque careat, evidenter ad alium codicem pertinere se prodit. Jamvero in eodem praecedunt, *quatuor capitula in Synodo apud Carisiacum contra Praedestinatianos an. 853 constituta*, quaeque leguntur apud Mansi XIV. col. 920. Sequuntur vero *Acta Synodi apud urbem Valentinianam anno 855 habiti*,

quae pariter reperiuntur apud Mansi XV. col. 1-14. quaeque cum nullas variantes aliquas momenti praeferaut, rursus edere praetermisimus. Hoc documentum qui occurrit immediate post supradicta Acta, nulla interposita tituli vel characteris distinctione, licet a clarissimo Maassenio editum fuerit (Cf. *Sitzungsberichte der phil.-hist. Classe der kaiser. Akademie der Wissenschaften von Wien*. Vol. XCII. p. 599.) tamen cum vix alibi inveniri possit, et exinde huius Codicis raritas atque praestantia melius confirmetur, id rursus edendum non dubitavimus. — ¹⁰) *posite*. Lege, posita. — ¹¹) *praesentis*. Lege, praesenti. — ¹²) *his*. Lege, is. — ¹³) *angusto*. Lege, agnito. — ¹⁴) *usque*. Lege, quousque. —

stituturus¹ ipsas res. communione privetur Item; si quis res ecclesiae tenet et ammonitus iudicium declinaverit; quousque ad discussionem veniat aut restituat communione privetur; Item⁵ Sit dandi accipiendi aut subscribendi² anathema³

CAPUT II.

Iam presenti anno cum aliquibus ex
10 fratribus nostris in valentinensi synodo propter communem pacem et correctionem delinquentium maxime ut rapinae quae ex longa consuetudine. quasi non sit culpa parvipenduntur.⁴ De quibus frat⁵
15 ternitas vestra ut conprimerentur frequentius scriptis et dictis elaboravit capitula quedam confecta sunt; quae ut deinceps firmius serventur; Iterum relegere. et ad notitiam multorum proferre
20 decrevimus; Visum nobis est ut hi qui rapinis et depredationibus hactenus operam dederunt. humili et digna satisfactione (p. 273. r.) secundum qualitatem et modum facti iuditio episcoporum suorum penitentiam habituri deo satisfacerent; Sed quia sub occasione generalis mali multa scelera a quibusdam perpetrata sunt; homicidia videlicet; Adulteria. rapinae. incendia. sacrilegia atque in-
30 fracturae ecclesiarum. membrorum detractiones et si qua alia. que nonnisi longiori penitentia censurae ecclesiasticae sananda sunt; Ita sententiam excommunicationis moderare nobis visum est
35 Ut hi qui in levioribus rapinis sub quadam occasione necessitatis deliquerunt. Tandiu a limine ecclesiae sint seclusi et a corpore et sanguine domini suspensi donec in quantum valerent. seu per solutionem. seu per elemosinarum deo gratam oblationem. seu per veram cordis contritionem. et fraternam lacrimis expositulatam indultionem. vitam suam emendarent et modum poenitentiae at-

que postmodum reconciliationem ab episcopo suo expeterent; Illi vero qui haec tempora resolutionis et liberius in maioribus criminibus versati sunt. et abhominabilia multa perpetraverunt. non solum a corpore et sanguine domini essent segregati Verum etiam in conspectu episcoporum suorum prostrati penitentiam secundum perpetrati sceleris sui modum humiliter expetentes susciperent; Ut qui pluribus fuerant in exemplum perditionis. fierent postmodum multis in exemplum emendationis Si qui autem haec. quae pro pace et salute omnium statuimus. transgredi maluerint. et in sua iniquitate pertinaci corde durare delegerint. in conspectu omnis ecclesiae dei spiritu dampnati et excommunicati a coetu et a consortio fidelium maneant Non solum a mensa domini et altari eius separati et exclusi. sed etiam convivio et conlocutione et oratione fidelium omnium discreti fiant Ita ut neque oblatio eorum inter benedictiones fidelium aut in sacramento in gazophilatio recipiatur; Sed neque defunctis postmodum. si sacerdotalem absolutionem per culparum suarum humilem confessionem prius non meruerint more fidelium exsequie cum psalmis et sacris precibus celebrabuntur Neque ulla post obitum mentio ad altare domini. nominis eorum inter fideles defunctos fiet; Et quia non amaverunt dominum nostrum iesum christum; erit eis iuxta apostolum anathema maranatha;⁶
CAPUT III.

Ut a⁷ canonica igitur regula circa excommunicatos et delinquentes districta [sit] et severa. neque cuiquam facile sit ad excusandas excusationes⁸ in peccatis. evagandi et sententiam episcopali censura prolatam effugiendi locus; obsecramus et per virtutem spiritus sancti

¹) *restituendus*. Non, *restitutus*, ut apud M. Lege tamen cum M. restituerit. — ²) *subscribenti*. Lege, danti, accipienti aut subscribenti. — ³) *parvipenduntur*. Sensus apparet incompletus. — ⁴) *ma-*

ranatha. I. Cor. XVI. 22. — ⁵) *a*, deest apud M. — ⁶) *excusationes*. M. add. punctam interrogativam, quasi sensus non congrueret; nobis tamen nihil deesse videtur, cum sit allusio ad Ps. CXL. 4.

humiliter obtestamur. reliquos fratres nostros coepiscopos. ut huius decreti nostri constitutum pia sollicitudine et caritate servare dignentur; neque ullo
 5 favoris aut timoris aut muneris genere. in aliam partem contra vigorem sui ordinis declinare. sed memores communica-
 10 tionum nostrarum. in omnibus secundum regulam ordinis fautores et adiutores nobis existant: Si quis autem tam nostrum quam eorum. qui nunc sanctae
 15 synodo ex provinciis nostris defuerint. hanc salubrem ordinationem nostram pro viribus solerter adimplere neglexe-
 rit. convictus totius fraternae caritatis aliquandiu habeatur extraneus.²

CAPUT III.

Et quia quorundam potervia et temeritas castigationem et districtiorem episcopalem contempnit. in tantum ut contra salutem suam (p. 273. v.) violenter
 20 missarum sollempnia ut rem bonam ad perniciem suam utatur.³ extorquere a timidis presbyteris non pavescant; Vi-
 25 sum nobis est ut cohercitus⁴ ordinis nostris⁵ ministris nec⁶ excommunicati pro transgressione sua in conspectu dei durius punirentur. et pro superbia gravius ligarentur. etiamsi quos fugitivos aut
 30 pseudopresbyteros huiusmodi homines habentes zelo pietatis canonice interdicere-
 mus. Statuimus igitur. ut nullum talium presbyterorum quilibet laicus sine conscientia et probatione episcopi
 35 sui retinere praesumat; Sed auctoritate episcopi ut regulae canonicae incon-
 vulsa maneant: His qui habere presbyte-

rum desiderat. ne et ipse praeter episcopum fiat ut subditus filius et pius christianus habere et tenere eligat.

HIC DESUNT CAPITULA TRIA. VIII.

Item⁷ quia parrochiales presbyteri gravissime et indigne secularibus presumuntur.⁸ Nullaque reverentia sacerdotali gradui ab aliquibus servatur. et quia possesiuncule. vel dotes conlate ab iure earum⁹ inreverenter auferuntur. durissimoque servitio extenuantur. quod clamor sacerdotum et ruinae etiam basilicarum manifestant¹⁰. placuit ut quidem¹¹ ipsi presbyteri sub episcopis quibus adiutores esse debent.¹² et ad matrem ecclesiam respicientes liberi. et quieti officium ecclesiasticum exsequantur. dotes vero a fidelibus delegate¹³ basilicis ad hoc quod factum est¹⁴ ab eis vindicetur Nullaque redibitio¹⁵ census inde a quolibet seculari exigatur Sed quod canonice tantum ordinatum est. subpleatur; Si quis autem secularium nostram hanc ordinationem confundere praesumpserit. ab ecclesia noverit se canonice feriendum cuius institutionem contempsit.¹⁶ Sed et ipsi seculares et fideles laici si condere voluerunt basilicas in presidis¹⁷ suis. sicut edictum piissimorum augustorum continet¹⁸ unam colonicam vestitam cum tribus mancipiis dotationis gratia eis conferantur. Moxque episcoporum iuri et sanctae matri ecclesiae eandem basilicam submittant: Aliter vero earum consecrationem nos sciant non impleturos illi autem qui dotes ecclesiarum auferre

¹) *communicationes*. Lege, communicationis. —

²) *extraneas*. Lege, extraneus. — ³) *utatur*. Lege, utantur. — ⁴) *cohercitus*. Lege, cohercitis. —

⁵) *nostris*. Lege, nostri. — ⁶) *nec*. Videtur et nobis cum M. aliquid hic deesse ad sensum complendum. — ⁷) Quae sequuntur a cl. Maassenio omis-

sa fuisse censemus, utpote quae ex synodo Vahentiniana Cap. IX. deprompta videntur. At ex ipsis variantibus quas subnotabimus et ex ipso
 in. VIII. quae praefertur, manifeste apparet, saepe ad hanc Synodum Matasconensem ea perti-

nere posse. — ⁸) *praesumuntur*. Lege, premuntur.

— ⁹) *ab iure earum*. Desunt in Conc. Val. — ¹⁰) *manifestant*. Conc. Val. produunt. — ¹¹) *quidem*, deest in Conc. Val. — ¹²) *esse debent*. Conc.

Val. sunt maneant et sub matre ecclesia. — ¹³) *delegate*. Conc. Val. designate. — ¹⁴) *factum est*. Conc. Val. statutum est. — ¹⁵) *redibitio*. Conc. Val. redimitio. — ¹⁶) *contempsit*. Conc. Val. cuius instructionem temere contempsit. — ¹⁷) *presidis* Lege, praediis cum Conc. Val. — ¹⁸) *continet*. Lege,

continet. —

5 dūre servitium ab eis exigere. imple non
 timent¹⁾ periculum sacerdotibus inten-
 tare. si accusationes²⁾ non meliorave-
 rint. eorum excommunicationi nos ad-
 dere noverint destructionem penitus
 talium basilicarum. locumque alium sub
 pace meliori; situm³⁾ quaesituros. ibique
 pacificam basilicam consecratos; ' Ut
 autem dotes secundum canonicam au-
 10 ctoritatem singulis ecclesiis perpetuo
 maneant. nec de potestate episcoporum
 a laicis ullo modo praesumantur. Hae
 vero quae secuntur⁴⁾ domnus apostolicus
 nobis rescribere curavit Nosque lotha-
 15 rio regi cum aliis quamplurimis capitu-
 lis de praesenti synodo dirigere cura-
 vimus⁵⁾

CAPITULUM I.

20 Requiritis enim si dimissa uxore quam
 legitime sponsatam quis duxit quia no-
 men malum postmodum ei inposuit. Abs-
 que decreto generalis synodi liceat ei
 aut aliam accipere contra auctoritatem
 et evangelicam⁶⁾ sanctionem. omnino re-
 sistimus⁷⁾ Et nec aliam uxorem⁸⁾ .....
 25 eis qui talia agunt dimissa superstitē
 habere concedimus. Neque concubinas⁹⁾
 habendi licentiam tribuimus¹⁰⁾

CAPITULUM II.

30 Si desponsata nesciente sponso cor-
 rumpatur. et postmodum dote facta ma-

ritally more cum eadem idem sponsus ia-
 cuerit; si postmodum (p. 274. r.) inter-
 cepto tempore liceat ei ipsam quasi
 prius ab alio corruptam dimittere. et
 sic aliam ducere quasi ista non fuerit
 uxor aut concubinam pro ea tenere;
 Nec hoc consentimus ut hi qui legitimo
 nuptiarum foedere coniunguntur ut
 unum corpus per aliquod temporis spa-
 tium effitiuntur. divortium faciant Sed
 quod prius in initio coniunctionis cor-
 rupte percipiendo voluntarie tacerunt;
 Postmodum intercepto tempore susti-
 nendo etsi non voluntarie inviti custo-
 diant. et a concubinis omnimodo se ab-
 stineant¹¹⁾

CAPITULUM II. INSERUNTUR IN
GANGRENSI CONCILIO¹²⁾

Statuimus ideo ut nullus de ordinibus
 clericorum statuta sacerdotum penitus¹³⁾
 decrevimus. ut de chrismā conficienti-
 bus quae ab episcopo quinta feria cenae
 domini sanctificata sunt. per unumquem-
 que annum vetera requiruntur. et ab
 igne¹⁴⁾ proſitientur incendi; et si quis abs-
 que novitate sanctificatione¹⁵⁾ baptizare
 praesumpserit; et ab episcopo sedis epi-
 scopii acquirere vel recipere proterve
 noluerit. et exinde baptizare presump-
 serit. sub excommunicatione sui ponti-
 ficis penitus maneat¹⁶⁾

¹⁾ non timent, Conc. Val. insuper non metuunt.

—²⁾ accusationes. Conc. Val. actiones. —³⁾ situm. Lege, situ. —⁴⁾ consecratos. Hucusque Cap. IX. Conc. Valentini. —⁵⁾ Sequentia duo Capitula spectant ad Epistolam Papae Nicolai I quam anno 862 direxit ad Adonem Archiep. Viennensem. Ea vero contulimus cum Ed. Migne CXIX. col. 797. —

⁶⁾ evangelicam. Adde cum Ed. « aut, illa super-
 stite, pro uxore concubinam habere. Quibus nos
 « apostolica auctoritate fulti secundum evangeli-

« cam. « Quae omissio τῶ ὑποκρίδωτος debetur. —

⁹⁾ [aliam uxorem]... Sub rasura, aliae uxoris ca-
 pitulum, sed legendum cum Ed. aliae uxoris copu-
 lam. —¹⁰⁾ concubinas. Ed. concubinam. —¹¹⁾ Cox-
 cilio. Haec quae ab eadem manu pallidior licet
 atramento exarata subnectuntur, non occurrunt in
 Gangrensi Concilio. —¹²⁾ penitus. Adde, ignoret,
 vel quid simile. —¹³⁾ ab igne. Lege, in ignem. —

¹⁴⁾ sanctificatione. Lege, sanctificationis. —

XVII.*

INCIPIT SYNODUS HABITA FANCIA. ¹TEMPORE DOMNI HLOTARII IMPERATORIS. PRO EDIFICATIONE
NOVE ROME.

Cap. I. Quia divina pietas nos et karissimum filium nostrum ad commune colloquium pervenire concessit Prudentiae devotionique vestrae de quibus hic tractavimus et definivimus breviter intimavimus.

II. Nulli dubium est quod peccatis nostris atque flagitiis merentibus tantum malum in ecclesia christi contingerit ut et ipsa romana ecclesia quae capud est christianitatis infidelium manibus traderetur. et per omnes fines regni nostri fratrumque nostrorum paganorum populus prevaleret. Idcirco necessarium valde iudicavimus. ut omnia in quibus maxime deum a nobis offensum esse cognoscimus. ipso adiuvante misericordia corrigamus. et ut per satisfactionem congruam divinam studeamus placare iusticiam. quatinus quem iratum sensimus placatum habere possimus.

III. Hac de causa volumus et omino ² proponimus. ut quicquid in ecclesiis christi locisque sacratis per negligentiam hucusque aliter fuit quam debuit. in quantum adjuvat superna pietas emendetur.

III. Et in primis monachi qui ordinem suum per desidiam aut cupiditatem seu secularem [ambitum] deseruerunt admoniti ab episcopis. et abbatibus emendentur; qui si audire contempse-

runt. severius districti suum ordinem repetere compellantur; qui vero per inopiam a suo proposito deviaverint. si ipsa inopia per necessitatem generalem contigit. prout potest fieri emendetur donec largiente domino melius atque perfectius talem inopiam emendare possimus; Si vero per duriciam aut negligentiam praelatorum evenit. praelati ipsi diligenter admoniti si emendaverint bene. si emendare noluerint. ab ipsa praelatione removeantur Similiter et in canocis ³ atque sanctimonialibus observandum esse sancimus.

V. Quia in dehonoratione sanctorum locorum deum frequenter offendimus. Volumus atque statuimus. ut quicquid ab ecclesiis christi iniuste et in rationabiliter nostro tempore. ablatum esse cognoscitur pristinae potestati competenti ordine restituatur.

VI. Volumus eciam et diligentissime praecipimus observandum ut episcopi singuli in suis parrocchiis diligenter examinent. et sollicitè investigent quicumque publicis sint inretiti flagitiis hoc est incestos. adulteros sanctimonialium stupratores. vel qui eas eciam in coniugium acceperunt. homicidas. sacrilegos. alienarum rerum pervasores. atque predones et hoc per omne regnum nostrum sollicitè examinetur. ut quicumque tales fuerint inventi. paeniten-

*) Documentum huiusmodi licet jam annis 1864 et 1865 a cl. Maassenio op. cit. Vol. 46 et 49 editum sit, deinde etiam a Bluhme in *Zeitschrift für Rechtsgeschichte* Vol. 11 (an. 1873), attamen cum nullibi quod sciamus, hucusque in Italia editum fuerit, operae pretium duximus idem Historiae patriae cultoribus, ex hoc ipso unico fonte exhibere. Dolemus sane nos textus collationem

cum Maassenii Editione, ea nobis deficiente, instituere non potuisse. Character autem huius documenti, binis columnis exarati nobis videtur valde affinis cum Stephani epithaphio ut ex ipso specimen cuique apparebit. — ¹) *Fancia*. Lege. Francia. — ²) *omino*. Lege, omnino. — ³) *canocis*. Lege, canonicis. —

itiae puplice (p. 274. v.) subdantur. aut si hoc noluerint ab aecclesia separentur. donec a suis flagitiis corrigantur. similiter de illis fiat qui in clericatu
 5 fuisse et postea commam sibi crescere dimisisse noscuntur

VII. Quia pro peccatis nostris et offensionibus ecclesia beati petri hoc anno¹ a paganis vastata est et direpta. Omni desiderio et summa instancia elaborare
 10 cupimus qualiter aecclesia restauretur. et deinceps ad eam paganorum accessio prohibeatur. Itaque decernimus et hoc apostolico per litteras nostras et missos
 15 mandamus ut murus firmissimus circa aecclesiam beati petri construat; ad hoc vero opus collationem pecuniae ex omni regno nostro fieri volumus. ut tantum opus quod ad omnium gloriam pertinet. omnium subsidio compleatur

VIII. Admonendi erunt episcopi per omne regnum domni imperatoris lotharii. ut praedicent in aecclesiis suis et civitatibus eos qui sine beneficiis sunt.
 25 et alodis. atque pecunias habent. atque coartando² et incitando suadeant. ut sicut illi facturi sunt qui beneficia possident. ita ipsi eciam de pecuniis suis collationem faciant ad murum faciendum
 30 circa aecclesiam beati petri apostoli romae. eo quod hoc deceat plurimum ut matrem filii honorent. et in quantum valent tueantur atque defendant

VIII. Decretum quoque et confirmatum habemus ut karissimus filius noster cum omni exercitu italiae. et parte ex francia. burgundia. atque provincia. in beneventum proficiscantur. ut inde inimicos christi sarracenos et mauros
 40 eiciat. tam propter hoc quod ipse populus nostrum auxilium expetit quam pro-

pterea quod certissime novimus si infideles illam terram obtinuerint. eos romaniam quod absit et magnam partem italiae invasuros; Ipse vero filius noster ita ire debeat. ut VIII kal. february ad papiam cum exercitu veniat. medio marcio. ad alarinum perveniat

X. Summopere iubemus et modis omnibus observandum censemus. ut quicumque illuc ibunt sine praedatione christiani populi vadant. quoniam propter hoc magnum nobis malum accidisse non dubitamus

XI. Missos quoque nostros constitutos habemus petrum venerabilem episcopum. anselmum vocatum episcopum. et uvitonem illustrem comitem qui in beneventum ad sigenulfum. et radalgisum vadant. et eos inter se pacificent. Legesque et condiciones pacis acquisissimas inter eos decernant. et regnum beneventanum si pacificati fuerint inter eos aequaliter dividant. atque ex nostra parte eis securitatem. et sensum honoris sacramento confirmet. et ab eis similiter ad nostram partem adiutoriumque filii nostri expulsionemque sarracenorum sacramentum accipiant

XII. Sergio quoque magistro militum mandamus ut ipse pacis auctor inter illos. et auxiliator filii nostri existat. Similiter apostolico. et petro venaeciarum duci ut adiutorium ex pentapolim. et venecia navali expedicione faciant ad opprimendos in benevento sarracenos

XIII. Ut autem haec omnia competenter implere possimus ieiunio triduoano per omne regnum nostrum devotissime christi misericordiam pro nostris peccatis exorandum censemus

¹) anno, nempe 846. — ²) coartando. Eadem manus corr. cohortando, littera enim a per punctum reprobata, ibidem superscripsit sillabam, ho. —

³) expetit. Haec verba alludunt legationi Bassacii

Abbatis Casinensis, Landonis Comitiss Capuani, et Ad. marii Gastaldi Salernitani, de qua Leo Ost. Erchemp. Joh. Diac. Muratori, *Rerum Ital. Script.* Tom. I. p. 2. —

Haec¹⁾ sunt nomina eorum qui in italia beneficia habent.

	rataldus	Isti nihil habent in italia	
	reinboldus	harduicus. Aquinus	In prima scara sunt missi.
	eberardus.	amolo Sigericus	Ebrardus.
5	Beringarius	agilmarus. heribertus	Uuito.
	Liutfridus	audax heimericus	Liutfridus
	Humfridus.	Heiminus Milo	adalgisus
	hrotfridus.	Boso hucboldus	signiferi.
	teotboldus	uuilelmus. De comitibus	bernardus
10	Fulcradus	Ioseph. Gerardus.	Albericus et bebo.
	Cunibertus	erlardus. Aldricus	In secunda scara sunt missi. Uuito.
15	bodradus.	dauid Fulcradus	et adalbertus. Signiferi.
	hilpericus.	ebo Ottramnus	Uuicfredus.
	bebo	hartbertus. Ermenoldus	Et autramnus comites. heribrandus
20	grozmannus;	riconsindus. Albericus filius richardi ²⁾ et tresegius.	farulfus. hilpericus.
	meinardus	remigius beieri.	In scara francisca sunt missi gerardus.
25		teotgaudus. Arnulfus.	fulcradus et ermenoldus.
		Odolricus.	Signiferi.
	eicardus.	engilramnus.	beieri. Arnulfus.
30			Hucboldus Aquinus. et sigiricus.*

¹⁾ *Haec*. Sequens Catalogus editus fuit etiam a cl. Reifferscheid. op. cit. p. 260. — ²⁾ *richardi*, deest apud Reifferscheid. — *) Hucusque deficit specialis iste quaternio, cujus postremum folium

deest, quique insertus fuit in quinto quaternione hujus Novariensis Collectionis Canonum Pœnitentialium. —

XVIII.*

(p. 275. r.) INCIPIT DE LIBRO REGULAE PASTORALIS SANCTI GREGORII PAPE
URBIS ROMÆ SCRIPTA AD IOHANNEM EPISCOPUM.

XIX.**

INCIPIT DE BAPTISMI OFFICIO.

(p. 277. v.) A mysticis sensibus. eorum
qui auctoribus nominatis. designatis et
de ordine venientium ad fidem eius-
demque misterii DE CATICUMINIS
5 YSIDORI. IN LIBRO OFFICIORUM.

Caticumini sunt qui primum de genti-
litate veniunt. habentes voluntatem in
christo et quia primum exortationis
praeceptum in lege domini. Audi israhel
10 dominus deus tuus deus unus est.
Inde est. ut his cui per sacerdotem quasi
per moysen deus primo loquitur. Caticu-
minis id est audiens nominatur. scilicet
ut unum agnoscens dominum relinquitur
15 errores varios idolorum. EIUSDEM IN
LIBRO ETHIMOLOGIARUM. Caticumi-
nus dictus pro eo quod adhuc doctrinam
fidei audit necdum tamen baptismum
recepit. Nam caticuminus. auditor inter-
20 praetatur vel instructus. DE ABRENUN-
CIATIONE SANCTI AUGUSTINI IN LI-
BRO DE AGONE CHRISTIANUM.¹ Mit-
titur autem diabolus foras quando ex to-
to corde renunciat. diabolo qui prin-
25 ceptus est. huius mundi cum renunciat
corruptibilis² et pompis et angelis eius.
SANCTI AMBROSII IN EPISTOLA
PAULI AD CORINTHIOS.

Non in sapientia verbi ut non evacue-
30 tur crux christi quia praedicatio chri-
stiana non indiget pompa. et cultu ser-
monis. ITEM AUGUSTINI IN HOMELIA
DE MISTERO ET SANCTITATE BAP-
TISMATIS. Emissa autem certissima
35 cautio quia vos abrenunciare omnibus
pompis et operibus eius et omni forni-
cationi diabolice spondidistis descen-
dentes in fontem sacrum.

HIERONIMUS IN EDICIONE IUXTA
EBREOS QUAM IPSE. in latinum vertit
eloquium in psalmo XXXVIII. versiculo
V. Beatus. vir qui posuit dominum con-
fidentiam suam et non adversus super-
bias pompasque mendacii. In explana-
tione esaiæ prophete. in libro secundo
id est. omnis enim pompa structuraque
verborum et argumenta dialectica re-
duntur ad nihilum. Hysidorus prima
enim (p. 278. r.) pactio est. quae renun-
ciatur diabolo et pompis eius. et uni-
verse conversationi eius. Idem quod
parvuli per se renunciare non possunt
per corda. et ora gestantium adimplea-
tur. Iohannes grisostomus diaboli inquit
laqueis. nisi aliquis inter ipsa primitus.
fidei rudimenta veraci professione re-
nunciens exuat. ad salutaris lavacri.
gratiam non accedat. IDEM. Scire debetis
qui dum a parentibus. an a quibus-
libet aliis offeruntur. ore aliene profes-
sionis salvare necesse est. qui fuerant
alieno ore dampnati. De opere diaboli.
iohannes apostolus dicit. In hoc appa-
ruit filius dei ut dissolvat opera diaboli.
Venerabilis bede in expositione. in huius
versiculi. Omnes peccatores ex dia-
bolo nata sunt in quantum peccatores.
adam a deo factus est. sed quantum con-
sensit diabolo ex diabolo natus et tales
omnes genuit qualis erat sed nativitas
illa deiecit ad mortem. Nativitas secun-
da id est baptismum ex exit ad vitam. DE
POMPA IN LIBRO MACHABEORUM.
Et post haec nunciaverunt ionathe et
symoni fratri eius. quia filii iambri fa-
ciunt nuptias magnas et deducunt spon-

*) Continet priora VI Capitula Partis I istius
Libri. Item et Cap. XII. quod idem est ac Cap. I.
Partis II juxta Editionem Migne LXXVII. —

**) De huius Tractatus auctore seu compilatore nil

certi nobis hucusque conjecturare fas est; attamen
liquet eum post Bedam vixisse. — ¹) *relinquens*. Le-
ge, relinquat. — ²) *CHRISTIANUM*. Lege christiano.

— ³) *corruptibilis*. Lege, corruptibilibus. —

sa aminadab filiam unius viri de magnis principibus. gentis canaan cum ingenti pompa AURELIJ AUGUSTINI IN LIBRO DE AGONE CHRISTIANO.

- 3 Castigemus. corpus nostrum et in servitute redigamus si mundum volumus vincere quia per illicitas dilectiones suas et pompas et perniciosam curiositatem nobis dominari potest. huic mun-
- 10 do Id est ea quae in hoc mundo perniciosam delectationem colligant amatores rerum temporalium et diabolo adque angelis eius. servire cogunt quibus omnibus si renunciavimus. redigamus
- 15 in servitute corpus nostrum. Sed ne quis forte hoc ipsum quaerat quomodo fiat ut corpus nostrum servituti subiciamus. facile intelligi et fieri potest si prius nos ipsos subiciamus. deo bona volun-
- 20 tate et caritate sincera HYSIDORI IN LIBRO OFFICIORUM. His igitur lege patrum cavetur. ut a vulgari vita reclusi a mundi voluptatibus. se abstineant non expectaculis non pompis intersint.

25 DE EXSUFFLATIONE ET EXORCISMO CELESTINE¹ PAPE.

- Cum sive parvuli sive iuvenes ad regenerationis veniunt sacramentum non prius fontem vite adeunt quam exortis-
- 30 mis et sufflacionibus clericorum spiritus ab eis immundus abigatur Iohannes exsufflatur igitur exorcizatus ut fugato diabolo christo domino nostro praeparetur introitus. et infra. exsufflatus ita-
- 35 que quia tali dignus est. ignominia hostis antiquus Hysidori Exorcismus grece. latine conlatio sive sermo increpacionis est adversus diabolum ut discedat sicut est illud in zachariam et ostendit mihi iesum sacerdotem magnum
- 40 stantem coram angelo dei et sathanas stabat ad dextris eius. ut adversaretur ei Et dixit dominus ad satanam Increpet tibi dominus sathan. et increpet in
- 45 te dominus qui elegit hierusalem Hoc est exorcismus qui increpare et adiurare

adversus diabolum Unde et sciendum est quod non creatura dei in infantibus exorcizatur. aut sufflatur. sed ille sub quo sunt omnes qui cum peccato nascuntur et est. princeps peccatorum BEDE IN EXPOSICIONE SUPER ACTUS APOSTOLORUM Refert autem iosephus regem salomonem excogitasse suamque gentem docuisse modo exorcismi id est adiura tionis quibus inmundi spiritus expulsi ab homine ulterius reversi non sunt ausi (p. 278. v.) DE SALIS ACCEPTIONE IOHANIS CUIUS SUPRA.

Accepit etiam catechumini benedictum sal in quo signatur Quia sicut omnis caro sale condita salvatur ita sale sapientiae et praedicationis verbi dei mens fluctibus saeculi madida et fluxa conditur ut ad soliditatem stabilitatis adque permansionis digesto paenitus corruptionis humore² divini salis suavitatem perveniat Hoc ait frequens inposicio manus. et in reverentiam trinitatis invocata super caput eius. tertio benedictio conditoris. YSIDORI Sal in ministerio catechumenis dandum a patribus. ideo est institutum ut eorum gustu condimentum sapientiae percipiant

DE SIMBOLI³ YSIDORI IN LIBRO OFFICIORUM.

Simbolum enim grece. et indicium esse potest. et conlatio hoc est. quod plures in unum conveniunt Idem fecerunt apostoli in his sermonibus. in unum conferendum unusquisque consensit⁴ Indicium. autem vel signum idcirco dicitur quia in illo tempore sicut apostolos paulus. ait. et in actibus apostolorum Refertur multi simulantes se esse apostolos christi nominantes quidem christum sed non integris tradicionum lineis nunciantes Ideo istud indicium posuere per quod agnosceretur. (h)is qui vere secundum. apostolicas regulas praedicaret

DE SCRUTINIO IOHANNIS CUIUS

¹) CELESTINE. Lege, CELESTINI. — ²) reversi. Lege, reverti. — ³) humore. Adde, et. — ⁴) SIMBOLI.

Lege, SIMBOLO. — ⁴) consensit. Lege, conferendo. unusquisque quod sensit. —

SUPRA. Tunc fiunt illa quae ab ecclesiastica consuetudine scrutinia dicitur¹ perscrutamur eorum corda per fidem utrum mentis suae postrenunciatione(m) diaboli sacra verba defixerunt: YSIDORUS. In his fiunt scrutinia secundum formam septem dona² spiritus sancti. Fiunt enim scrutinia ut explorentur, utrum in eadem doctrina fidei consistant
10 qua per idem docti a sacerdotibus fuerant vel si renuncient maligni³ spiritui atque maliciae et pompis illius.

DE EO QUOD NEOFFITORUM AURES SANCTO OLEO A SACERDOTIBUS LINIANTUR SANCTI AUGUSTINI INTER CETERA.

Vos autem postquam vestrae aures oleo benedicto sunt inlite⁴ designati estis in numero auditorum sapientium ut recte audientes dei verba id quae auditis implentes in die iudicii audiat vocem⁵ christum dicentem: Venite benedicti patris mei suscipite paratum vobis regnum a constitutione mundi. Illud autem non ociosae nec absque certamine misterii factum putetis quod nares quoque vestras oleo benedictionis abuximus quod idcirco fieri intellegitur ut hii qui ad baptismum veniunt admo-
20 neantur tanti misterii sacramentum usque ad mortem inviolatum atque integrum custodire ut quamdiu spiritu vite huius naribus suis adtrahunt a christo dei nostri cultura et sacramenta⁶ non recedant. ITEM IOHANNIS CUIUS SUPRA. Tangitur sanctificationis oleo aures eorum ideoque per eas ad intellectum fides ingreditur.

DE TACTU NARIUM IDEM. Cum vero tangitur nares eorum ammonentur sine dubio umquam diu⁷ spiritum naribus trahunt in dei servicio mandatisque perdurent. DE PECTORIS UNCTIONE IDEST IOHANNIS. Dein pectus eorum

oleo consecrationis perungitur ut intellegant firma conscientia et puro corde debere promittere qui iam relicto diabolo christi mandata sectantur. DE BAPTISMO HYSIDORI. Baptismum quae latine unctio interpretatur, quae idcirco dicitur quia ibi homo spiritum gratiae in melius immutatur, et longe aliud quam erat efficitur. DE TRINA MER-
SIONE AUGUSTINI. Illa enim tertio repetita demersio typum dominice exprimunt (p. 279. r.) sepulture per quam christo consepulti estis in baptismo et cum christo resurrexistis per fidem et peccatis abluti in sanctitate virtutum Christo vivatis imitando. Unde beatus apostolus ait: An ignoratis, quoniam quicumque baptizati sumus in christo iesu, et cetera. IACOBUS. In quo sacramenta baptizatus, trina demersione perficitur et recte. Nam qui in trinitatis nomine baptizandus accedit ipsam utique trinitatem trina debet demersione signare et illius se agnoscere beneficiis debitorem qui tertia die pro eo resurrexit a mortuis. DE OBPRESSIONE DIABOLI IN BAPTISMATE PECCATI-
QUE INTERFECTIONE CYPRIANI. Cum ad baptismi⁸ sanctificationis pervenit scire debemus, et fide recta illic diabolus opprimitur, et homo dicatus deo divina indulgentia liberatur. Nam scorpio et serpentes qui in siccio praevalent in aqua praecipitati praevalere non possunt aut sua venena retinere. LEO PAPA. In baptismatis regula et mors intervenit interfectione peccati etc. DE ALBIS VESTIBUS IOHANNIS. Cuncti vero renati albis vestibus induuntur, ad ministerium resurgentis ecclesiae, sicut ipse dominus coram discipulis transfiguratus est ut diceret: Resplenduit facies eius, sicut sol, vestimenta eius facta sunt candida sicut nix. Quo

¹) dicitur. Lege, dicuntur, et adde, cum. — ²) dona. Lege, donorum. — ³) maligni, Lege, maligno. — ⁴) inlite. Lege, inlinite. — ⁵) vocem, videtur

superflua haec vox. — ⁶) sacramenta. Lege, sacramentis. — ⁷) umquam diu. Lege, ut quamdiu. — ⁸) baptismi. Lege, baptismum. —

facto splendorem ut dictum est resurgens in futurum figuravit ecclesiae: Idem¹ untur. igitur. albis vestibus ut quorum prima nativitas infancia vetusti
 5 erroris pannis fuscaverat habitus secunde regenerationis gloriae proferat indumento DE CHRISMATIS UNCTIONE AUGUSTINO² Impleto enim baptis-
 mate caput nostrum chrismate idest
 10 oleo sanctificationis infundimus. per quod ostenditur. baptizatus in regalem conferri a domino dignitatem. Nam in veteri testamento hi qui elegebantur in regnum vel in sacerdotium sanctum un-
 15 guebantur oleum et unctio³ capitis alii regnandi in populum dei. alii sacrificia offerendi deo accipiebant a domino potestatem sicut sanctum david et ceteris regis unctus⁴ legimus. electo in sacerdo-
 20 tem domini sanctum oleo consecratum. Unde in psalmo canitur: Sicut unguentum in capite quod descendit in barbam barba aaron. Sed illud in veteri testamento oleum temporale regnum tem-
 25 porale sacerdotium conferebat. in hac enim vita erat administrandum quae peccatorum annorum curricula terminatur hoc autem chrisma idest haec unctio quae vobis inposita est. illius vobis
 30 regnum. illius sacerdotii contulit largitatem quod cum semel cumlatum⁵ fuerat nam⁶ numquam est finiendum DE MISTICO VELAMINE IOHANNIS. Ad imaginem quippe sacerdotii plenius expri-
 35 mendam renescentis linteis⁷ decore componitur. Nam sacerdotes illius temporis quod un mistico velamine caput semper ornabant DE COMMUNICATIONE CORPORIS ET SANGUINIS DOMINI.
 40 Ipse dominus in evangelio qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem in me manet et ego in illo DE QUO AUGUSTINUS. Hoc. ergo. est mandu-
 care illam carnem et illum bibere cali-

cem in christo manere et illum manentem. in se habere. Hac⁸ per hoc qui non manet in christo et in quo non manet christus procul dubio non manducat eius. carnem (p. 279. v.) nec bibit eius sanguinem IDEM AUGUSTINUS. Sicut hoc ergo in vos convertitur cum id manducatis et bibitis sic et vos in corpus christi convertimini. cum oboediatis et pie vivitis. Idem estote quod videtis et accipite quod estis. CYPRIANUS. Manifestum est eos vivere qui corpus domini accipiunt. Ita contra timendum est. et orandum ne dum quis abstinens separatur a christi corpore remaneat ad salutem. Commponente et dicente⁹ nisi ederitis carnem filii hominis et biberitis sanguinem eius. non habebitis vitam in vobis. et ideo panem nostrum idest christum dari nobis cottidie petimus. ut qui in christo manemus. et vivemus. a sanctificatione eius et corpore non recedamus DE INSTITUTIONE SACRIFICII PANIS ET CALICIS ADQUE DE PRAECEPTIS IN EA NON INMUTANDIS. Matheus. accepit ihesus panem benedixit idem. et accipiens calicem. Lucam. hoc facite in meam commemorationem. Paulus quociescumque comederitis panem istum. et calicem biberitis. mortem domini adnunciabitis donec veniat. CYPRIANUS. Quod nec minima de mandatis dominicis licet solvere. quanto magis tam magna tam grandia tam ad ipsum dominici passionis et nostrae redemptionis sacramentum pertinentia fas non est. infringere ut¹⁰ in aliud quam quod divinitus institutum sit humana tradizione mutare. DE SACRAMENTO PANIS ET CALICIS AUGUSTINI. Ista fratres ideo dominus sacramenta quia in eis aliud videtur. aliud intellegitur quod videtur speciem habet corporalem quod intellegitur fructum habet spiri-

¹) Idem. Lege, Ejusdem nempe Johannis. —

²) AUGUSTINO. Lege, Augustini. — ³) oleum et unctio. Lege, oleo et unctione. — ⁴) unctus. Lege, et ceteros reges unctos. — ⁵) cumlatum. Lege, colla-

tum fuerit. — ⁶) nam, superfluum videtur. —

⁷) linteis. Lege, renescentis linteis. — ⁸) Hac. Lege, ac. — ⁹) dicente. Adde, Domino. — ¹⁰) ut. Lege, et. —

talem DE EO QUOD PANIS CORPUS
 EST. ET VINUM SANGUIS. UTERQUE
 ECCLESIAE IN EVANGELIO Vos estis
 corpus christi. et membra. et idem unus
 panis et unum corpus multi sumus. de
 quo augustinus. hoc apostolus de pane dixit
 Nam de calice quid intellegeremus
 etiam. non dictum satis ostendit Sicut
 enim ut sis species visibilis panis mul-
 ta grana in unum consparguntur. tam-
 quam illud fiat quod de fidelibus. ait
 scriptura sancta. erat illis anima una et
 cor unum in deum Sic et divino fratres
 recollegite unde sit vinum grana multa
 pendunt ab utrumque sed licor granorum
 in unitate confunditur Ita dominus
 christus. nos significat. nos ad se perti-
 nere voluit misterium pacis et unitatis
 nostrae in sua mensa consecravit qui
 accepit misterium pacis et unitatis et
 non tenet vinculum pacis non miste-
 rium accepit pro se sed testimonium
 contra se DE AQUAE ET VINI COM-
 MIXTIONIS SIGNIFICATIONIS CYPRIANI
 Vidimus in aqua populum in-
 telligi In vino vero ostendit sanguinem
 christi. quando autem in calice vinum
 aqua miscitur christo populus adunatus
 et infra Quae populatio et coniunctio
 aquae et vini sic miscitur in calice do-

mini. ut commixtio illa non possit ab in-
 vicem separari Unde ecclesiae id est
 plebem in ecclesia constitutam fideliter
 et firmiter in quod credidit perseveran-
 tem nulla res separare poterit a christo
 DE INPOSITIONE MANUS PONTIFI-
 CIS YSORUM Quod nunc quoque apud
 nos geritur. ut qui in ecclesia baptizan-
 tur. propositis ecclesiae offeruntur ut
 per nostram orationem hac manus in-
 positionem spiritum sanctum conse-
 quantur. et signaculo dominico consum-
 mantur Idem. porro autem non per ma-
 nus inpositionem quis nascitur. quando
 accipit spiritum sanctum. iam natus ac-
 cipiat sicut in primo homine adam fa-
 ctum est. ante eum deus plasmavit Tunc
 insufflavit in faciem eius flatum vite et
 reliqua Idem. tunc enim donum plene
 sanctificavit et esse filii dei. possunt si sa-
 cramento utroque nascantur. cum scrip-
 tum est Nisi quis renatus. fuerit ex aqua
 et spiritu sancto. non potest introire in
 regnum dei Abrenunciet. abalienet. vel
 avertat avertit excludit EXPLICIT

XX.*

DE LIBER OFFICIORUM

SACERDOTES ET PONTIFICES UN-
 DE ET ROMANI IMPERATORES Pon-
 tifices dicebantur vates autem [visione]
 mentis appellatur cuius significatio mul-
 tiplex est nam modo sacerdotem. modo
 prophetam modo poetam significat. an-
 testis sacerdos [quasi sacrum dat an-
 testis] dictus ab eo qui ante stat
 Clerus et clericus hinc appellatus. qui
 mathia sorte electus est. quem primum

ab apostolis legitimus ordinatum Cleros
 enim grece sors vel hereditas dicitur.
 propterea dicti clerici quia de sorte
 sunt domini vel quia domini partem ha-
 bent. generaliter autem clerici nuncu-
 pantur omnes qui in ecclesia christi de-
 serviunt quorum gradus et nomina haec
 sunt. hostiarius. psalmista lector. exor-
 cista. acholitus. subdiaconus. diaconus.
 presbyter. episcopus Hostiarii idem et

¹⁾ SIGNIFICATIONIS. Lege, SIGNIFICATIONE. —

²⁾ miscitur. Lege, miscetur. — ³⁾ populatio. Le-

ge, copulatio. — ⁴⁾ ecclesiae. Lege, ecclesiam. —

⁵⁾ Ysorum. Lege, Isidorum. — ⁶⁾ mandata. Le-

ge, munda. — ⁷⁾ hac. Lege, ac. — *) Excerpta
hujusmodi partim ex Isidori Libro de Officiis ec-
clesiasticis, partim aliunde de prompta sunt. —

ianitores qui in veteri testamento electi sunt ad custodiam templi ut non ingrederetur in eo immundus in omni re. Dicti autem hostiarii quod praesint hostii templi. ipsi enim tenentes clavem omnia intus ex utraque custodiunt atque inter malos et bonos habentes iudicium. Fideles recipiunt respuunt infideles. Psalmiste a psalmis canendi² sunt vocati. Illi enim praedicant populis quid sequentur. Isti canunt ut excitent ad conpunctionem animos audientium licet et quidem lectores ista mystice reserant. et pronuncient ut quosdam ad luctum lamentationemque compellant. Idest etiam et pronuntiatores vocantur. quod porro adnunciant. Tanta enim et tam clara erit eorum vox ut quamvis longe positorum aures adimpleant. Lectores ad legendum. Exorcista ex greco in latino adiuvantes sive increpantes vocantur. Invocant enim super caticuminos vel super eos qui habent spiritum inmundum nomen domini iesu adiuvantes per eum ut egrediantur ab eis. Acholiti grece latine ceroferarii dicuntur. ad deportandos cereis³ quando evangelium legitur. aut sacrificium offertur. Tunc enim accenduntur luminaria ab eis et deportantur non ad effugandas tenebras dum sol eodem tempore rutillet sed (ad) signum laetitiae demonstrandum ut sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur de qua evangelio⁴ dicitur. lux vera (p. 290. v) quae inluminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ypodiacones grece. subdiaconi⁵ dicimus quia ideo sic appellantur. quia subiacent praeceptis et officiis vitareum. Oblaciones enim in templo. a fidelibus ipsi suscipiunt et levitis superinponendis altaribus deferunt. Hii apud hebreos nathanei vocantur. levite

exorti sunt a quibus in templo dei mysticis sacramenti mysteria explebant. Hii grece diacones. latine minister⁶ dicuntur. quia sicut in sacerdote consecratio ita in diacono ministerii dispensatio habet. Presbyter grece. latine senior interpretatur non pro aetate vel decrepita senectute. sed propter honorem vel dignitatem quam acceperunt. Ideo autem et presbyteri et sacerdotes vocantur quia sacra dant sicut episcopi. qui licet sint sacerdotes tamen pontificatus apicem non habent. Quia nec crismate fronte signant nec paraclitum spiritum dant. Quos solis episcopis debere lectio actuum apostolorum demonstrat. Unde et apud veteres idest episcopi et presbyteri fuerunt quia et illud nomen dignitatis est et non aetatis. Episcoporum ordo quadripartitus est ideo in patriarchis. Archiepiscopis. metropolitans adque episcopis. Patriarcha greca lingua summus patrum interpretatur. quia primum idest apostolicum retinet locum. et ideo quia summo honore fungitur tali nomine censetur sicut romanus. anthiocenus. et alexandrinus. Archiepiscopus. greca lingua. quod sit summus episcoporum tenet. enim vicem apostolicam praesidet tam metropolitans⁷ quam episcopis ceteris. Singulis enim provinciis praeminent⁸ quorum auctoritate et doctrina ceteri⁹ sacerdotes subiecti sunt. sine quibus reliquis episcopis nihil agere licet. Sollicitudo enim totius provinciae ipsis commissa est. Omnes superiores designati ordines unum¹⁰ eodemque vocabulo episcopi nominantur. Sed inde privato nomine quidam utuntur propter distinctionem potestatum quam singulariter acceperunt. Patriarcha patrum principium¹¹ Archo enim princeps Archiepi-

¹) hostii. Lege, ostiis. — ²) canendi. Lege, canendis. — ³) cereis. Lege, cereos. — ⁴) evangelio. Lege, evangelium. — ⁵) subdiaconi. Lege, subdiaconos. — ⁶) minister. Lege, ministri. — ⁷) fronte. Lege, frontem. — ⁸) metropolitans. Lege, metro-

politans. — ⁹) praeminent. Lege, praeminent. — ¹⁰) ceteris. Lege, quorum auctoritati et doctrinae ceteri. — ¹¹) unum. Lege, uno. — ¹²) principium. Lege, principem. —

scopi. princeps episcoporum: Metropolitanus episcopatus vocabulum inde dictum quid ille qui super efficitur superintendat curam subditorum gerens: Scopi enim latine intendere dicitur: Episcopi. grece. latine speculatores interpretantur: Nam speculator est praepositus in ecclesia dictus quod speculator annue praesit ad populorum posterum'

infra se . . . . et vita. Pontifex princeps sacerdotum est. quasi via sequentium ipse et summus sacerdos ipse pontifex maxime nuncupatur: Ipse enim efficit sacerdotem. archon auditas ipse omnia ordinant. etiam affricanus disponendi sunt opus quid facere debeat ostendit: Antea vero pontifices et reges erant:

XXI.*

(p. 181. r.) (SYNODUS MEDIOLANENSIS.)

10 Haec sunt capitula constituta in synodo. quae per dei gratiam apud mediolanum in domo episcopii residente beatissimo tadone archiepiscopo cum reliquis coepiscopis. caelebrata est anno domini hludouici serenissimi imperatoris XIII. mense octobrio. indictione XII.

CAP. I. Sepe constitutum est. ut plebes per idoneos rectores fierent ordinatae. nunc autem firmiter statuimus ut
20 episcopus qui eas aliqua dissimulatione ordinare distulerit ad ventura. in proximo synodo quousque eas ordinauerit. communione privetur.

CAP. II. Ut fruges vel redditus baptismi
25 malium aecclesiarum vel diversorum titulorum fraudulenter in propriis vel alienis domibus non recondantur. ita ut ipse inrationabiliter spoliuntur aecclesiae: Sed quia earum custodes excusationem praetendere soliti sunt. ideo hoc se facere quia ab episcopis inrationabiliter illis offeruntur statuimus. ut si eas absque certa culpa tulerit. communione
30 privetur. si vero ipse custos aecclesiam cuius rector est inrationabiliter spoliasset probatus fuerit. ipsam cogatur ammittere.

CAP. III. Antiquis patrum sanctionibus constitutum est. ut quae semel monasteria dedicata sunt. perpetuo mane-

ant monasteria. censemus igitur ut quae recuperari possunt diligenti studio restaurentur.

CAP. IV. Iam pridem constitutum est ut de senodochiis quae iuxta testatoris institutionem consistere nequeunt. quinta saltem pars hospitibus vel pauperibus erogetur. sed quia hoc quoque a plerisque negligitur. statuimus. ut fidelis et religiosus ex sacerdotibus constituatur. qui ipsam quintam partem recipiat et hospitibus pauperibusque convenienter dispenset. quae autem iuxta testatoris dispositione[m] permanere possunt. in ipsa dispositione permaneant.

CAP. V. Ea vero senodochia quae in remotioribus locis posita sunt. et quia sub testimonio ipsa distributio statuta non peragitur ab eorum rectoribus negligitur. statuimus ut episcoporum dispositione fruges vel redditus ipsorum tali loco deveatur¹ ubi frequentia hospitum et peregrinorum atque pauperum fuerit ibique religiosi dispensatoris diligentia sub episcopi providentia hospitibus et pauperibus erogentur.

CAP. VI. Ut episcopus et reliqui sacerdotes ludicris spectaculis abstineant et scurra vel mimos. non havent² nec ante se ludere permittat. venationes quoque per se ipsos non exercent: Si

¹) *posterum*. Lege, *positorum*. — *) Hanc Synodum quam cl. Maassenius (op. cit. Vol. 49) tamquam *ineditam* ex hoc ipso Codice protulit, iam

anno 1781 P. Allegranza mediolanensis ediderat in ejus Opere cui titulus, *Opuscula erudita*. — ²) *deveatur*. Lege, *debeatur*. — ²) *havent*. Lege, *habeant*.

qui vero his delectari aut huiusmodi exercere probati fuerint. communione priventur¹

CAP. VII. (p. 281. v.) Si quis laicorum
5 presbyterum vel aliquem ex clero sub
praetextu tuitionis contra episcopum ne
ab eo corrigi possit susceperit et qui
recipit et qui recipitur anathema sit²

CAP. VIII. Antiquissimo gangrensi
10 concilio constitutum est. ne fructuum
oblationes absque dispositione episcopi
ullatenus erogentur decime vero obla-
tiones esse probantur iuxta sententiam
patriarche iacob. decimas et hostias pa-
15 cificas offeram tibi nos igitur praedicti
concilii statuta sequentes huiusmodi
praesumptoribus anathema dicere non
dubitamus Eiusdem vero gangrensi[s]
concilii constitutio Caput VII haec est.
20 si quis oblationes ecclesiae extra eccle-
siam accipere vel dare voluerit prae-
ter conscientiam episcopi vel eius cui
huiusmodi officia commissa sunt nec
cum eius voluerit agere consilio. ana-
25 thema sit³

CAP. IX. Ut nullus laicorum presby-
terum vel clericum vagantem sine con-
scientia episcopi in cuius habitat paro-
ecchia. secum habitare permittat. ne-
30 que ab eo missarum sollempnia. vel ali-
qua aecclesiastica mysteria percipiat
Quod qui facere praesumpserit. commu-
nitione privetur

CAP. X. Ut nullus ex ordine sacerdo-
35 tali et omnino ex clero commutationes
de rebus aecclesiasticis absque con-
scientiam episcopi eiusque permissum⁴
facere praesumat Quod si post hoc in-
dictum aliquis id attemptare ausus
40 fuerit deponatur

CAP. XI. Quia quidam nullo divino ti-

more⁵ respectu a rapina pauperum. vel
aecclesiarum deprecatione⁶ sese com-
pescunt. statuimus ut. quicumque post
tertiam episcopi ammonitionem ab hac
se perversitate non correxerit omni
communione privetur

CAP. XII. Visum nobis est a serenis-
simo imperatore poscendum ut hi qui
ab episcopis excommunicantur a pala-
tinis officiis et conversatione removean-
tur Quicumque vero eos per provincias
in quibuscumque officiis publicis priva-
tisque susceperint anathemate feriantur

CAP. XIII. Ut secundum statuta san-
ctorum patrum idonei ex subdiaconibus
viri super hostiarios deputentur qui-
omni diligentia observare studeant ne
hi qui manifestis criminibus inretiti
sunt. absque episcopi decreto ingredien-
di aecclesiam habeant facultatem

CAP. XIV. Ut episcopi diligentia ex
religiosis presbyteris strenui consti-
tuantur qui omni tempore erga peniten-
tes curam adhibeant. et sub amore dei
eorum vitam atque conversationem pro-
prio episcopo nunciare. procurent

Tado gratia dei mediolanensis primas
paeui et subscripsi Agano bergamen-
sis episcopus subscripsi Benedictus
cremonensis episcopus subscripsi Egi-
lulfus astensis episcopus subscripsi
Adalgaudus vercellensis episcopus sub-
scripsi Dructemirus novariensis episco-
pus interfui Egidulfus albinganensis
episcopus subscripsi (p. 282. r.) Stadel-
bertus vadensis subscripsi Rapertus
laudensis episcopus subscripsi Petrus
ianuensis episcopus subscripsi Ragano
episcopus aquensis interfui Antonius
brixensis episcopus consensi

¹) conscientiam. Lege, conscientia. — ²) per-
missum. Lege, permissu. — ³) timore. Lege, di-

mini timoris. — ⁴) deprecatione. Lege, depreda-
tione. —

SPICILEGIUM
CASINENSE

TOM. I.

APPENDIX

EXCERPTA E CODD. CASINENSIBUS

EXCERPTA E CODICIBUS CASINENSIBUS

A) CODEX CASINENSIS N. 541.

I.*

(p. 61. v.)

INCIPIT EXPOSITIO FIDEI CONCILII CALCIDONENSIS. CL.

Dominus noster et salvator christus
Notitiam fidei confirmans discipulis
suis. ait. pacem meam do vobis pacem
meam relinquo vobis ne ullus a pro-
ximo suo disponet in doctrina piete-
tis. sed aequaliter praedicationem ver-
itatis ostendat. sed quoniam non quie-
scit nequissimus zizania sationibus pie-
tatis inspergere. et novi aliquid con-
tra veritatem semper inveniens. ob hoc
consuete dominus noster providens hu-
mano generi piissimum hunc et fidelis-
simum principem ad zelum fidei susci-
tavit. et undique sacerdotii principes
ad se convocavit. quatenus gratia domi-
ni omnium nostrum christo operante ab
ovibus christi. omnem pestem quidem
mendacii submoveret. Germinibus au-
tem veritatis pingues effecerit quod qui-
dem effecimus communi decreto dog-
mata fugantes erroris. et inenarrabi-
lem patrum renovavimus fidem trecen-
torum decem et octo. symbolum omnibus
predicantes et tamquam domesticos qui
pietatis hujus compositionem (p. 61. v.)
repererunt patres asscribentes qui po-
stea apud constantinopolim conven-
runt centum quinquaginta qui et ipsi
eamdem fidem subsignaverunt. Defini-
mus igitur ordinem et omnes formas

fidei conservantes. nos quoque eius
quae apud ephesum olim facta est san-
cta synodus cuius presides fuerunt san-
cte memorie celestinus romanorum ur-
bis antistes et cirillus alexandrine aec-
clesiae prefulgere quidem rectae et in-
maculae fidei expositionem trecento-
rum decem et octo sanctorum et beatis-
simorum patrum apud niceam sub pie
recordationis constantino principe con-
gregatorum obtinere hoc etiam centum
quadraginta sanctorum patrum apud
constantinopolim definitam ad interem-
ptionem tunc exortarum hereses eorum.
confirmationem vero eius catholice et
apostolicae nostrae fidaei.

APUD NICENUM.

Credimus in unum deum patrem omni-
potentem omnium visibilium necnon
et invisibilium factorem et in unum do-
minum nostrum ihesum christum filium
dei natum ex patre unigenitum hoc est
ex substantia patris deum de deo lumen
ex lumine deum vero ex deo vero natum
non creatum hominonem hoc est eius-
dem cum patre substantie per quem om-
nia facta sunt caelestia et terrena qui
propter nos homines et propter nostram
salutem descendit et incarnatus est et
homo factus passus est et resurrexit

*) Huiusmodi, *Expositionem* edendam duximus
eo quod sit diversae versionis ab illis quae supra
protulimus, et apud Mansi inveniuntur. Fatendum

tamen nobis est, hanc haud multum discrepare ab
illa quae ex Cod. Casinensi n. 2, in *Florilegio*
Bibliothecae Casinensis Tom. I. p. 52 edita est,

tertia die ascendit in celum venturus in die iudicare vivos et mortuos. et in spiritu sanctum eos autem qui dicunt erat tempus quando non erat. et qui ex nullis subsistentibus factus est aut ex alia substantia vel essen. tia dicunt esse trepton hoc est convertibilem aut mutabilem filium dei est hos anathematizat catholica et apostolica aeclesia.

10 SIMBOLUM CL. SANCTORUM PATRUM APUD CONSTANTINOPOLIM.

Credimus in unum deum patrem omnipotentem factorem caeli et terrae visibilium omnium et invisibilium et
15 unum dominum ihesum christum filium dei natum ex patre ante omnia secula deum verum de deo vero natum non factum consubstantialem patri per quem omnia facta sunt qui propter nos homines et salutem nostram descendit et incarnatus est de spiritu sancto et maria virgine et homo natus est et crucifixus est pro nobis sub pontio pilato et sepultus est et resurrexit tertia die ascendit
25 ad celos sedet ad dexteram patris iterum venturus est cum gloria iudicare vivos et mortuos. cuius regni finis non erit. et in spiritum sanctum dominum et vivificantem ex patre procedentem
30 cum patre et filio adorandum et conglomerandum qui locutus est per sanctos prophetas et unam catholicam et apostolicam ecclesiam. Confitemur unum baptisma in remissionem peccatorum
35 expectamus resurrectionem (p. 62. r.) mortuorum vitam futuri saeculi amen Suffecerat quidem ad plenam cognitionem pietatis ad confirmationem cautissimum hoc et salutare divine gratie
40 symbolum. de patre enim et de filio et de spiritu sancto doctrinam perfectam edocet et deum humanationem fideliter accipientibus repraesentat. sed quoniam hi qui veritatis reprobare predicationem
45 nem conantur. proprias hereses novas voces genuerunt. et hi quidem misterio

quod pro nobis est domini dispensationis corrumpere praesumentes dei genitricis vocem de virgine maria dicere renuentes Alii vero confusionem permutationemque introducentes. et unam esse naturam carnis et deitatis stulte confluentes. et passibilem unigeniti divinam naturam per confusionem portentuose dicentes ab hoc illis omnem machinationem contra veritatem volens claudere. presens nunc sancta et magna atque universalis synodus predicationem hanc ab initio inconcussam docens et definitionum principaliter tricentorum decem et octo sanctorum patrum fidem manere intemerabilem et propter illos quidem qui adversus spiritum sanctum pugnant posteriorem tempore a patribus apud constantinopolim. cl. Convenientium de substantia spiritus sancti traditam doctrinam corroborat quam illi omnibus notam fecerunt. non quasi quid aliquid esset minus in precedentibus inferentes. sed de spiritu sancto intellectum eorum adversus eos qui dominationem eius respuere temptaverunt scripturae testimoniis declarantes propter illos vero qui mysterium dispensationis corrumpere moliuntur et purum hominem esse illum qui ex sancta virgine maria natus est impudenter delirant¹⁾ epistolas beati cirilli alexandrinae quondam aeclesiae praesulis synodicas ad nestorium et ad orientales congruas existentes suscipit ad convincendas nestorii vanas interpretationem vero eorum qui salutaris symboli mentem pio zelo nosse desiderant quibus etiam epistolam maxime et seniores urbis rome presulis beatissimi et sanctissimi leonis quae scripta est ad sanctae memorie archiepiscopum flavianum ad perimendam euthectis malam intellegentiam consequentissime coaptavit ut putet magni illius petri confessioni congruentem et communem quandam columnam nobis adver-

¹⁾ delirant. Sub rasura, *delegant.* —

sus prava dogmata existentem. ad confirmationem rectorum dogmatum his namque qui in duos filios dispensationis divine misterium discernere nituntur obsistit. et illos qui passibilem deitatem unigeniti ausi sunt dicere a sacro coetu expellit. et his qui in duabus naturis christi temperamentum aut confusionem exquirunt resistunt. et eos qui
 10 celestem aut alterius alicuius esse substantie dicunt. quam ex nobis adsumpsit servi formam ut dementes abigit. et qui duas quidem unitatem naturas domini fabulantur. una vero post unionem
 15 confingunt anathematizat' (p. 62. v.) Sequentes igitur sanctos patres unum eandemque 'confiteri filium dominum nostrum ihesum christum consonanter omnes docemus. eandem perfectum in
 20 humanitate deum vere et hominem vere eundem secundum humanitatem per omnia nobis similem absque peccato ante saecula quidem a patre genitum secundum deitatem' In novissimis enim
 25 diebus eundem propter nos et propter salutem nostram ex maria virgine dei genitrice saecundum humanitatem unum eundemque christum filium dominum

unigenitum in duabus naturis inconfuse immutabiliter indivise inseparabiliter agnoscendum nusquam sublata differentia naturarum propter unionem magisque salva proprietate utriusque nature et in unam personam atque substantiam concurrentem. non in duas personas partitum sive divisum. sed in unum eundemque filium unigenitum deum verbum dominum ihesum christum sicut ante prophetas et ipse nos ihesus christus erudit et patrum nobis symbolum tradidit' His igitur cum omni undique scrupulositate et diligentia a nobis dispositis definivit sancta et universalis synodus alteram fidem nulli licere proferre vel conscribere aut componere aut sentire aut docere aliquem. eos autem qui ausi sunt aut componere fidem alteram aut certe proferre aut docere aut tradere alterum symbolum. volentibus vel lex² gentilitatibus ad agnitionem veritatis vel ex iudeis vel ex heresi quacumque converti. hos si episcopi fuerint aut clerici alienos esse episcopos ab episcopatu. et clericos a clericali Si vero monachi aut laici fuerint anathematizari.

II.*

(GLOSSÆ LATINÆ ET THEODISCÆ.

AD CONCILIORUM CANONES SPECTANTES.)

(p. 71. r.) Alumnus	discipulus.	Assumptione	usurpatione.
30 Apta	composita.	Advertitur	intellegitur.
Affectu	studio.	Aemulationes	inimicitie hono-
Affectum	muotscaf.		rum.
Absurdum	turpe inconveniens.	Afflicimur	tedium patimur.
35 Accidiosus	dissidiosus tediosus neglegens.	Annona	necessaria.
Acrior	fortior durior.	Bibliotheca	ubi libri conduntur.
Annuat	spondeatur. consentiatur.	Biberes	potiones
		Capacibus	recipientibus intellegentibus.

* ¹) *eandemque*. Lege, eundemque, item et infra.—

²) *lex, lege, ex.*—*) Sequentes glossae theodiscæ, quas ex eodem Codice deprompsimus, contulimus

cum illis quae extant apud Pezium in *Thesouro Anecdotorum novissimo*. Tom. I p. 373 et seqq. Earum variantes lectiones sigla P. denotabimus.

	Contumax	contemptor.	Plane	distincte. lucide.
	Crapula	hesterni cibi re-		ornate.
		dundatio nausea	Procuret	amministret.
		post potum vomitu-	Quassatum	conlisum.
5		post ebrietatem.	Redactus	perductus.
	Celebratur	frequentatur.	Reciproca	invicem reddita.
	Cerimoniis	religionibus.	Rebellio	uinindar uinneo.
	Contumacia	gravis superbia.	Recreate	gilabon.
10	Casu (p. 71. v.)	periculo.	Strenue	constanter. perse-
	Condatur	constituatur.		veranter.
	Conpetentibus	congruentibus.	Sagacitas	investigatio.
	Dirum	durum.	Scrupulositate	dubietate.
	Degesti	ordinati compositi.	Suspeptione	anxietudine.
15	Expedite	Congruere.	Suspectam	inplacatam.
	Experientia	cura cum diligen-	Sinaxis	oratio assidua.
		tia.	Seorsum	separatim.
	Eulogias	responsiones vel	Subrogetur	submittatur.
		salvationes.	Taxavimus	numeravimus.
20	Fomitum	occasionem. sub-	Vicissim	singillatim alter-
		ministrationem.		natum.
	Fomes	origo.	Violentia	fortitudine.
	Fomenta	solacia.	Vilicationes	ambahtes.
	Fortuitu	subito casu.	Ymnum	carmen laus.
25	Fungi	servire.	Zelotipus	invidiosus.
	Inducere	deludere decipere.	Zelosus	ab omnibus mens.
	Graviter	utiliter.	DE CANONE APOSTOLORUM	
	Gravitas	modestia uius-	Confessa ¹	facta.
		duom.	Sub obtentu	sub occasione.
30	Grassum ²	incessum de imo ad	Proteletur	prolongetur.
		altum vel ex alto	Spectaculum	lusibus vel iocis.
		ad imum.	Mancipantur	subdantur.
	Gravis	modestus.	Alea	gula.
	Indigeries	idest fros melzun-	DE NICENO CONCILIO.	
35		ga.	Neophitus	noviter veniens.
	Industria	ingenium.	Efferens	exaltans.
	Modulatis vocibus	dulcis vocibus.	Parilis	similis.
	Mediocribus	temperatis.	Helia nomen loci ubi nunc est monaste-	
	Musitatio	murmuratio.	rium ad sepulchrum domini.	
40	Ozia	vacantia.	Chatarce	id sunt hereses.
	Obstinatus	ratione non placatus mente vel inre-	Novatiani	qui secundas nup-
		vocabilis.		tias abominantur.
	Operam demus	studium faciamus.	Relax antiqua	lex antiqua.
45	Proterve	superbe.	Hemolia	vel sesculpa idest
	Palla	vestis superior.	Recensentur	summum capitis et
				dimidium.
				computantur.

¹) confessa, Lege, confecta. — ²) Grassum. Lege, gressum. —

Samosade nomen civitatis in qua fuit paulus hereticus.		Novatiani heretici denegant lapsis in peccatis ultra spem veniae dari vel his qui secundis nuptiis copulantur ultra veniam delictorum percipere.	
Paulianiste heretici qui dicunt filium dei ex maria matre initium sumpsisse.		Fotiniani negant filium dei fuisse ante mariam.	
5	Incongruos nonapitis.	Terescedecatites quartam decimam lunam in pascha cum iudaeis celebrant.	
DE CONCILIO ANCYRANO.		Catafrige heretici adventum spiritus sancti super se completum dicunt secundas nuptias pro fornicatione habent.	
Luctamen rebellionem vel paenitudinem.		funestum habent sacrificium. Infantem parvulum minutatim vulnerantes eius sanguinem extorquent. et farine commixtum et inde sacrificium faciunt. et ipse infans si inde moritur pro martyre habetur. Sin autem pro sacerdote.	
Parantes preparantes discentes.		Cymiterium domus mortuorum.	
10	(p. 72. r.)	In pulpitum in lectar.	
Adimere auferre.		Filacteria zaubargiscrib. ⁶	
Funestis scelestis.		Ex collatis qui decollare homines solent vel ubi decollantur.	
Cessere consenserunt.		Plebeios psalmos seculares psalmos aut viunileod. ⁷	
Sexennii sex annorum.		Arriani negant filium dei et spiritum sanctum eiusdem esse substantiae quia pater est sed creaturam dicunt esse filium dei et spiritum sanctum.	
15	In remotis In secretis.	Macedoniani patrem et filium unius substantiae dicunt spiritum vero sanctum creaturam.	
Rescisso ¹ contractus.		Apollinarii dicunt christum filium dei animam humanam non habuisse verbum dei in carnem conversum dicunt.	
Reditus helmbrung.		Sabelliani sanctam trinitatem patrem et filium et spiritum sanctum unam personam dicunt patrem etiam passum.	
Ampliozem summeronscaz. ²		DE CONCILIO CALCIDONENSE.	
20	mam	Allecti electi vel conligati.	
Inexplebiler insatiabiliter.		Conductor meilur.	
Prolixius longior.		Obtentu occasione.	
Seditionem ungire hotofara. ³		Expectivere quesierunt.	
Expandi ⁴ Ziheli sonoe.			
25	DE CONCILIO NEOCESARIENSI		
Nequiverit non poterit.			
Raritate fohlogi.			
DE CONCILIO GANGRENSI.			
Incedenter ita ut oportet.			
30	Destitutis derelictis.		
Conventiculis congregationibus.			
Genuini decoris geniti decoris vel nati.			
Pretextu occasione vel pivange. ⁵			
35	Non conveniente non consentiente.		
Amictu palli pretiosiori indumento.			
DE CONCILIO ANTHIOCENO.			
40	Exteras alienas vel saeculares.		
Controversiam contentionem.			
Experiantur sentiantur.			

¹) Rescisso. P. (p. 374) rescisso contractu, *vir-slizanemo*. Id. (p. 402.) *kahalosteru*. — ²) *meronscaz*. P. (p. 402) *ampliozem summam, noh mora houpi kelt kahalot*. — ³) *hotofara*. P. (ibid.) *seditiones, fara, odo ungarch*. — ⁴) *Expandi*. Lege,

cum P. ibid. *exgiandi, zaezilisonne*. — ⁵) *pivange*.

P. (p. 374) *praetextu, in dero virterchineti*. —

⁶) *zaubargiscrib*. P. (p. 375.) *phylacteria, pleh*. —

⁷) *viunileod*. P. (p. 402) *plebeios psalmos, cantica rustica, et inepta, odo viunileod, odo scelestod*.

Ptochus	titulis aecllaesiasticis.	Populosa	plebis copiosa.
Contumacia	praesumptione. dissiliant eflugiant.	In canali	in angusta via inter montes publica.
5 Xenodochia	ecclesia ubi pauperes et peregrini recipi solent.	Ex administratore.	tribus modis dici-
		Gravitas	tur.
		Gravitas	molestia est ad malum.
Per pragmaticam	formam.	Gravitas etiam in bonis operibus dici so-	
Ad orthodoxam fidem	ad recte gloriae fidem.	let ut est maturis moribus et in psalmo	
10 Libramine	examinatione.	in populo gravi laudabo te. sive honor	
Oetonomos ¹	dispensatores.	accipi potest.	
Conhionentes	consentientes.	Idonea	copiosa.
Sanxiones	iussiones.	Fundis	hereditatibus propriis.
15 Sanxit	predixit vel prophetauit.	Fucata	falsa non absque insidiis.
			absque dolo vel insidiis.
Sive iussit	sive docuit.	Infucata	
Satio	seminatio.		
Ad interimendas	subvertendas vel extirpandas.	Rata	firma.
20 Portentuose	unguihuo. ²	DE CONCILIO CARTAGINENSE.	
Machomenos	repugnatores.	Proconsules	vicarii.
Promulgantes	divulgantes.	Flagitata	postulata vel adhornata.
(p. 72. v.) Delerantes	tobonte. ³	Authenticum	vetus scriptura.
25 Nestorius hereticus	dixit. sanctam dei genetricem mariam non filium dei sed hominem peperisse. et duas in christo personas. unam in deitate aliam in humanitate.	Sub stipulatione	sub contestatione vel adfirmatione.
		Deliberare	definire.
30 Euthiciani dicunt naturam divinitatis et humanitatis commixtam esse atque confusam Eunominiani dissimilem dicunt patri esse filium dei.		Deprompsimus	palam adnuntiavimus.
			adportata.
Convellere	auferre vel distrahere.	Allata	
35 Theotocon	dei genetricem.	Commonitorium.	
Symbolum	Indicium fidei.	Adstruit	aedificat. docet.
Symbolum	cyrographum.	Promoti	elevati vel ordinati.
DE CONCILIO SARDICENSE.		Inhibentia	prohibenda.
40 Pernitiosa	pericolosa.	Consulere	interrogare.
Corruptela	pollutio.	Inretitus	bifangano dobisaget. ⁴
Refricentur.		Maiores natu	maioris dignitatis vel nobilitatis.
Conveniri	ad consensum perduc.	Querimonia	causa vel ratio.
		Primatus	archiepiscopus vel eius sedis.
45 Conveniri	ammoneri.	Non obsit	uvindarnisi.

¹) aetonomos. Lege, oetonomos. — ²) unguihuo
P. (p. 376) portentuose. urgotiliiho Id. (p. 408)

unguihuo. — ³) tobonte. P. ibid. delirantes toponda. — ⁴) dobisaget. P. (p. 376) irretitus, pihafter.

Spectacula	eincivigidos lap- tis pil.	Philogia gesta	disciplina gesta.
Procuratores	actores vel comites.	Animositas	motus animi.
Inculcentur	perlegentur.	Actis municipali- bus	actis externali iure firmatis.
5 Ignavia	insipientia.	Rennuit	gemit.
Formatam episto- lam	sigillatam.	Circumcelliores	qui e diversis locis circumeunt.
Exhorbitat	deviat.	Diaretum	nomen loci.
Predia	possiones. ¹	Seditiosus	litigiosus.
10 DE CONCILIO AFRICANO.		Auspicium	qui considerant avium volatus et in eo divinant.
Prestitutam	constitutam.		ioculatores. Por- tentu praesagio.
Destinari	mittentes.	Temellici	per derogationem.
Adsuendum	adiungendum.	Per petam	adfirmare.
Per emancipatio- nem	sinesubiectione vel sine disciplina.	Adstruere	adportant.
Graves	honoratiores aut boni.	Adtrectant	conplangere.
Scenices	qui nudi cum femi- nis coeunt.	Conquiri	sine consilio.
20 Concinnantes	blandientes.	Inconsulte	obedior.
Incubandum	incumbere.	Apareor	separat.
Detractant	contradicunt.	Deprimat	discernere.
Induerit	blandierit.	Tellea	humilia.
Adnitendum	auscultandum.	Internat	discernit.
25 Aleretur	nutriritur.	Carpit	detrahit.
Admittite	auscultate vel su- scipite.	Pada	parte.
Ut conveniam	ut admoneam.	Tollerim	preposuerim.
Inculcem	adnuntiem.	Perfindiant	discernunt vel praeveniunt.
30 Censet	iudicet vel definit.	Discessior	dispectior.
Suffulcire	gubernare vel ad- iuvare.	Perlastum	humo vel corpus.
Massa	subscriptio vel am- ministratio cuius- libet.	Telleum	terrestre.
35 Possessiones.		Afla anima	ethra caelestae.
Naviter	navigio.	Profligit	offendit.
Luminosus	luce clarius.	Caelesti igne	caelesti sensu.
Corporatorum	crassum hominum.	Experimentum	peritiam.
40 Municipalia	hereditates firmis- simas.	Sedat	pacificat.
Anno exempto	anno egressu.	Contant	temptant.
Delegentur	fixae constituentur.	Factiosorum	tumultuantium.
Conveniendum	concordandum.	Desipiscant	discedant.
45 Obstinatione	tenore.	Delibantes	excerpentes.
Experiri	inquiri.	Insertibile	innumerabile.
		Philogus	amarus in verbis.
		Faciendas	corrigendas.
		Inhibemus	prohibemus.
		Largior	tribuo.

¹) *laptispil.* P. (p. 375) *spectaculis, spinul.* (p. 403) *einuuingi.* — ²) *possiones.* Lege *possessiones.*

III.*

(GLOSSÆ AD CANONUM COLLECTIONEM.)

(fol. 64. r.) IN CANONE APOSTOLORUM.

- Prolata; data, manifestata.
 Sicera; est omnis potio. que extra vinum inebriare potest.
 5 Congruo tempore; cum probatus fuerit. Obtentu; occasionem.¹
 Vernale equinoctium; idest XII.^{mo} kalendas aprilis.
 10 Catalogo; ordine; serie. numero. Proteletur; differatur. prolongetur. Properet; festinet. acceleret. Prospicere; videre. providere. Profecto; adverbium affirmantis;
 15 Sequestraverat; separaverat. segregaverat.
 Commendaticiis; quas alio loco; pacificas. vel formatas appellat.
 Per subreptionem; per fraudem. vel
 20 deceptionem. vel adulationem.
 Emergentes; noviter venientes. Non peremptum; non presumat.²
 Proscriptio; bonorum amissio.
 Proscribantur; ³ palam scribantur.
 25 damnentur.
 Tamquam deridens crucem domini; idest pro nihilo deputans crucem et mortem domini.

IN CONCILIO NICENO.

- 30 Subsistit; subsistentia dicuntur constituta et fixa. vel ex quibus aliquae res; subsistunt. ut dicimus substantias. ut si helementa quibus factus est mundus; velimus substantias dicere. Inter essen-
 35 tiam dei et substantiam ejus; hoc quidam definierunt. quod substantia est; idest quod non ab alio. sed semper ex se est. hoc est quod propria in se virtute subsistit.

Essentia vero in deo idcirco est dicta; quia semper est. nec incipiens aliquando; (p. 64. v.) nec desinens est. set esse semper proprium ejus est.

Intemerata; incontaminata.
 Clericus ordo regi.
 Hic clericus; pro nomine adiectivo stat. quasi clericalis ordo.
 Affectat; studet. appetit. vult.
 Promoveri.⁴ elevari. ad sacros ordines trahi.
 Alias; aliter. Arguatur. vincatur.
 Processu temporis; accedente tempore.
 Effrens; extollens.
 Provehantur; portantur. vel trahuntur ad propectum. sacri ministerii,
 Pusillanimitate; inperitia.
 Pusillanimis; idest pusillo animo vel mente infirmus.⁵
 Decentius; honestius. sollicitus.
 Privilegium;⁶ privata lex. idest propria. Promoti; protracti. ducti.
 Non preiudicat; non impedit. non ante iudicat.

Preiudicium; causae impedimentum.
 Sub tyrannide licinii; licinius qui sororis constantini nuptiis fuerat honoratus; plurimos sacerdotum in suae partis afflixit; imperio. nimisque christianis erat infensus. et hoc est quod dicit sub tyrannide; licini.

Audientes dicuntur hi; qui extra ecclesiam orant. nec permittuntur adhuc in ecclesia cum ceteris catholicis pariter orare.

Primum quidem impetum monstraverunt; idest fidem.

Propositum; mens; voluntas.

*) Sequentes Glossas contulimus etiam cum duobus aliis Codicibus qui asservantur in Casinensi Archivio sub n. 384, et 402, quorum variantes lectiones siglis a. et b. subnotavimus. Porro Cod. a. deficiente uno filio, incipit, cum Concilio Ancy-rano. Siglis vero D. et I. Dionysii et Isidori versiones indicavimus. —¹) occasione. Lege, occa-

sione cum b. qui tres sequentes versus omittit, et post verbum *acceleret* omittit usque ad *non per-temptent*. —²) *presumat*. Lege cum b. *praesumant*. —³) *proscribantur*. hic versus desideratur in b. —⁴) *promoveri*, deest hic versus in b. —⁵) *infirmus*. b. add. *sive inperitus*. —⁶) *privilegium*. b. om. hunc versum. —

- Negotio; opere.
 Temere; presumptiose.
 Mancipatur; subditur. sociatur. iungitur.
 5 Mancipare; quasi manu capere.
 Sexcupla; idest summa capitis. et dimidium summae.
 Resecentur; amputentur.
 Paulianistae; quos homuncinistas vocantur; dicti a paulo episcopo mesopotamia qui contra fidem ecclesiasticam sectam artemonis introduxit. dicens preterea; christum hominem fuisse sanctum. et unum de prophetis.
 15 IN CONCILIO ANCYRANO
 Luctamen; certamen.
 Illusione. argumentum.
 Nec ante parentes; nec ante obsequium dantes. vel appetentes.
 20 Aptari; componere. vel reparari.
 Adimere; tollere.
 Ademptis; ablati.
 Funestis; mortiferis.
 Cautelam; diligentiam.
 25 Lugubri; luctuosa funesta. miserrima.
 Ritus; consuetudo. institutio. vel cultus.
 (p. 60. r.) Usque ad magnum diem: usque ad magnum³ diem paschae.
 30 Demum; denique⁴ vel postmodum.
 In remotis; in secretis oribus.⁵
 Utrum vero cum oblatione singuli aepiscoporum probantes vitam eorum. et singulos actus examinent. idest utrum
 35 cum oblatione recipiendi sunt. an ad solam communionem admitti debeant.
 Unusquisque episcoporum examinet vitam eorum. praeterita; et praesentia. haviat consideratione.
 40 Coraepiscopus; Vicarius aepiscopi.
 Resciso contracto. refracto placito. vel venditione. cautione aut pacto.
 Necne. Annon. quia plerumque rerum

distractarum redditus ampliorem summam pro pretio dato reddiderit.

Alia translatio⁶ sic habet. propter quod sepe contingit: distractarum rerum redditus ampliorem summam: pro accepto⁷ pretio reddidisse.

Exactis: finitis.

Demum: deinde postmodum.

Tabescat.⁸ infirmantur. languescunt.

Lepra inlustri criminis.

REQUIRE CAPUT XVI.⁹

Seditiones; perturbationes:

Seditiosus est qui dissentiones animarum facit. et discordias¹⁰ gignit. quas greci diastasin vocant.

Professi sunt: promiserunt. sponderunt.

Secundum pristinos gradus. secundum pristinas diffinitiones quae in VII huius concilii titulo annotantur.¹¹

Secundum praefixos gradus: secundum pristinas diffinitiones quae in VIII. huius concilii titulo annotatae sunt.¹² Prior quidem diffinitio huius quidem¹³ diffinitionis: auctoritas non apparet.

Expiandi; purgandi: illustrandi.

IN CONCILIO NEOCESARIENSE

Si fornicatus fuerit: aut adulterium perpetraverit:

fornicatio est. amor legitimo conubio solutus. evagus explende libidinis connectendo licentiam.

adulterium est. alterius tori violatio.

Redi: reverti. Si promiserit quod facta incolumis: huius coniunctionis vincula dissolvat; fructum paenitentiae consequatur.

Alia translatio sic habet. Ita tamen ut si forte sanitate¹⁴ recuperaverit: matrimonio soluto: ad paenitentiam admitatur.

Cathecuminus; instructus sive audiens Hic autem si deprehensus fuerit pec-

¹) *mancipare*, deest in b. — ²) *parentes*. Lege cum D. a. b. *parentes*. — ³) *magnum*, deest in a. b. — ⁴) *denique*, a. deinde. — ⁵) *in secretis oribus*. a. in secretioribus. — ⁶) *translatio*, nempe Isidori, ita intelligendum et infra. — ⁷) *accepto*. I.

dato. — ⁸) *tabescat*. a. tabescunt in b. deest. — ⁹) *Require Caput XVI* desunt in a. b. — ¹⁰) *discordias*. a. *discordiam*. — ¹¹) *annotantur*, a. b. sunt annotatae. — ¹²) *sunt*. a. b. annotantur. — ¹³) *quidem*, deest in a. b. — ¹⁴) *sanitate*. Lege, sanitatem cum I. —

cans: si quidem genuflectus. ¹ audiat. ut non delinquit ulterius. Alia translatio sic habet (p. 65. v.)

Si autem peccare fuerit visus. figens
5 genua audiens ² verbum: ut abstineat a diabolo. ³ quod si in eo perdurat; omnino debere abici.

Si evidenter arguitur. si palam convincitur.

10 Si argui manifeste nequiverit, idest si convinci non potuerit.

Non ex proposito. non ex voluntate.
IN PRAEFATIONE CANGRENSIS CONCILII.

15 Genuini: naturalis. extorris: alienus. expulsus.

IN CONCILIO CANGRENSI.

Praesta: ⁴ occasione.

Anathema: perditio.

20 Augustinus in codice questionum libro numerorum Titulo XLI.

Anathemavit ⁵ eum: et civitates eius. et vocatum est nomen loci ⁶ illius anathema.

Hinc dictum est: ut anathema: detestabile aliquid: et abhominabile videatur.

Ut enim nihil inde victor in usus suos auferret. si totum in paenam luendam
30 vovere. hoc erat anathemare. quod vultgo dicitur devotare.

Origo autem huius verbi est: in greca lingua: ab his rebus quae votae et persolutae. hoc compromissae ⁷ et redditae. sursum ponebant in templis.

35 Apo tu anothithaenae. hoc est sursum ponere. vel figendo vel suspendendo.

Anathematus: abhominatus. foras. ⁸ missus. execratus.

Non conveniente. non consentiente.

40 Si quis dederit: vel acceperit oblata.

Alia translatio sic habet.

Si quis dederit. vel acceperit fructum oblationis. ⁹

Byssus: vestis aspera. vel irsuta.

Patitur: sustinet.

IN CONCILIO ANTIOCENO.

Ab alia quoque ecclesia non suscipiendum: qui in alia minime congregatur.

Alia translatio ¹⁰ sic habet. neque eos in alia aecclesia suscipi: qui in aecclesia non congregantur. ¹¹

Tamquam qui regulam confundat aecclesiae. ¹²

Alia translatio sic habet. pro eo quod natus est confusionem facere canonici aecclesiae.

Coherceatur. corrigatur. constringatur. vindicetur. prohibeatur.

Seorsum. separatim. segregati.

Sollicitare blandire. vel inquietare.

Satisfactio: adimpletio.

Item satisfactio est: causas peccatorum et suggestiones excludere. et ultra peccatum non iterare.

Item sanctificatio est: mollitio. vel blanditio. imprecatio.

Nullus peregrinorum sine pacificis (p. 66. r.) idest commendatiis suscipiatur epistolis.

Alia translatio sic habet: nullum abque formata peregrinorum clericorum suscipi oportere. ¹³

Presbiteri qui sunt in agris: canonicas aepistolas dare non possunt.

Ad solos tantum vicinos aepiscopos litteras destinabunt.

Alia translatio ¹⁴ sic habet.

Neque presbiteros ¹⁵ ad regiones longinquas formatas. idest canonicas epistolas dare. ¹⁶ nisi ad episcopos finitimos: simplices epistolas mittere.

¹) genuflectus, D. a. b. genuflectit. — ²) audiens, I. a. b. audiat. — ³) a diabolo, a. b. ab idolo I. ab illo peccato quod fecit. — ⁴) Praesta. Lege cum a. praetextu. — ⁵) Anathemavit, a. b. anathematizavit. — ⁶) loci. a. civitatis. — ⁷) compromissae. a. b. hoc est promissae. — ⁸) foras a, foris. — ⁹) fructum oblationis. Isid. (can. 8.) fructuum oblationis. — ¹⁰) translatio. a. b. editio. — ¹¹) congregantur. Isid. (can. 2.) nec in alteram ecclesiam recipi, qui ab alia excommunicantur. — ¹²) ecclesiae. Isid. (can. 2.) tamquam ecclesiae regulas confundentem. — ¹³) oportere. Is. (can. 7.) oportet. — ¹⁴) translatio. a. b. editio. — ¹⁵) presbiteros. Isid. (can. 8.) presbyter. — ¹⁶) dare. I. b. add. licet.

Corepiscopi autem qui sunt inreprehensibiles dare possunt pacificas idest generales epistolas.

Alia translatio: vicarii¹ vero episcopi
5 (7. p. 257.) qui a grecis corepiscopi appellantur² formatas facere liceat.

Adeuntibus: appellantiibus.

Prosequatur. comitetur. consequatur.

Opperi: expectare. opperiri verbum
10 deponens. est: quando expecto significat.

Illud autem quod scriptum est caritas operit multitudinem peccatorum non a deponenti sed ab activo venit quod est operio. idest abscondo. tego. conte-

15 go. sicut est illud in psalmo.

Beati quorum remisse sunt iniquitates et quorum tecta sunt peccata.

Ad promotionem misterii:³ alia translatio sic habet. Ad propectum sacri mi-

20 nisterii.⁴

Si vero nullo rogante⁵ inordinato more deproperet. Alia translatio⁶ sic habet

Si autem nullo vocante concitetur⁷ in quiete.

25 Item tertia aeditio:⁸ quod si nullo invitante inordinate superveniat.

Dissidere: dissentire. discordare.

Insilire. Insurgere.

Prosiliat. porro saliat.

30 Delegerit: elegerit. quo. si secus. quod si aliter.

Controversia. iurgium. lis vel causas

Experiantur. cognoscant. certiores reddantur.

35 Nam si ordinare non poterit:⁹ nullatenus iudicabit.

Alia translatio sic habet. quia quod vindicare non potest: ordinare non debet.¹⁰

40 Ius. lex. institutio.

Conlapsae: corruentes.

Incommodum: damnum.

Commoda. lucra.

Criminationi: accusationi.

Sermo praedicationis: idest episcopus

Exponantur: In medio ponantur. sive terminentur.

IN CONCILIO LAODICENSE.

Impensum: adtributum.

Audientium. cathecuminorum.

Novatianis. Novatianus romanae¹¹ urbis presbyter. adversus cornellium cathedram sacerdotalem (p. 66. v.) conatus invadere. novacianorum dogma instituit. nolens apostatas suscipere et baptizans baptizatos. huius auctor novatus cypriani presbyteri fuit.

Fotinianis: ¹² de gallogrecia marcelli discipulus sermi episcopus fuit. hic hebbionis heresim restaurare conatus est. quae dicit christum a maria per ioseph nuptiali coitu fuisse conceptum.

Tesserescdecaditidae dicti: quod XIII luna paschae cum iudaeis observandam contendunt.

Nam tessaras quattuor deca decem significat.

Catafrigis. nomen provinciae.

A frigia dedit. qui¹³ ibi extiterunt auctores eorum. idest montanus. prisca. et maximilla in quibus montanum paracletum et priscam.

Et maximillam prophetas deceptorum hominum vanissimus error observat.

Nam sunt huius heresis. immo perditionis infanda mysteria.

Nam quotquot annis infantem anniculum perfectum offerunt.¹⁴

Ac compunctum vulneribus eius corpusculum in farina sanguinem eius suscipiunt. sicque panem de huius sceleratissimi frumenti admixtione facientes diabolicum edunt eucharistie feralissime sacramentum.

¹) vicarii. Isid. (can. 9.) vicariis. — ²) appellantur. Isid. vocantur. — ³) ministerii. Lege cum D. a, b. ministerii. — ⁴) ministerii. Isid. aut provehere ad sacrum ministerium. — ⁵) rogante. D. (can. 13) vocante. — ⁶) translatio. Quenam vero haec fuerit, nobis latet. — ⁷) concitetur. a. b. comi-

tetur. — ⁸) editio, nempe Isidoriana. — ⁹) poterit. D. (can. 22.) potuerit. — ¹⁰) non debet. Isid. Nam si ordinare non poterit, nullatenus alterius parochianum iudicare praesumat. — ¹¹) romanae, a. romae. — ¹²) Fotinianis. b. add. Fotinus. — ¹³) qui, a. b. quod. — ¹⁴) offerunt, a. offertur. —

Infans autem si ex compunctione vulneris obierit; observatione martyris colitur.

Si vixerit. pro veneratione summi sacerdotis aspicitur.

Cymiteria: martyria.

Foedera: pactiones.

Mulieres quae apud grecos presbiterae appellantur.

10 Apud nos autem viduae seniores. univirae¹ et matriculariae.

Quod sancta nullo modo causa eulogiam² tempore paschalis festi ad alias parochias debent³ destinari. alia aedificatio sic habet.

Sanctas oblationes ad vicem eulogiarum.⁴

Interstitium. Spatium. intervallum.

Continuare. connectere. iungere. congeminare.

Deditis. subiectis. servientibus.

In diaconico. in secretario.

Cantor. psalta.

Heresis grece. ab electione vocatur
25 quod scilicet unusquisque id sibi eligat. quod melius illi esse videtur.

Scisma. ab scissura animarum vocata.

Pseudomartires. mendaces. vel fallaces testes.

30 Pseudochristi. et pseudoprophetae. idest falsi. vel mendaces. grecum est. pseudo eorum.

Posticum. idest latens ostium. quod semotum (p. 67. r.) est a publico.⁵

35 Philacteria. carmina.

Nam pharisaei scribebant in membranulis⁶ decalogum moysi. idest decem verba legis. complicantes ea. et ligantes in fronte. et quasi coronam capiti faciendes. ut⁷ ante oculos moverentur.

40 Epitacciola illa decalogi. philacteria vocabant. quod quicumque habuisset ea

quasi ob custodiam et munimentum⁸ sui haberet.

Azima. panis non fermentatus.

Ludicris: spectaculis. ubi turpia et inhonesta geruntur: et ubi omnia publicis visibus praebetur inspectio.

Thimelic: scurrae.¹⁰

Ex collatis. ex symbolis quae vulgus commessalia appellant.¹¹

Comessationes:¹² luxuriosa convivia.

Subsellia: scamna.

Visitatores: circatores.

Plebeios: compositos. vel rusticos.

IN CONCILIO CALCEDONENSE

Robur: firmitas. fortitudo.

Redegerit. revocaverit. reduxit.

Commodus. aptus. congruus.

Sollicitudines: anxietates.

Predia; possessiones. fundi.¹³

De cetero: dehinc. deinde. deinceps. de aliis.

Competentem: convenientem. congruentem.

Quominus; quousque.

Pthochiis. xenodochiis.

Primas: qui primum et summum optinet locum.

Epistolae; simplices epistolae.

Commendaticias; formatas.

Pragma: grecum est quod latine dicitur causa. unde¹⁴ pragmatica negotia dicuntur.

Et autor causarum: et negotiorum pragmaticus nuncupatur.

Secta; a sectando. et tenendo nominata.

Nam sectas dicimus: havitus animorum. hac¹⁵ instituta circa disciplinam vel propositum quem tenendo secuntur. longe alia in religionis cultu: opinantes quam ceteri.

Contrahere; conquerere. adprehendere.

¹) univirae. a. uno iure. — ²) eulogiam. a. b. eulogiarum. — ³) debent. D. (Can. 14) debeant. —

⁴) eulogiarum. b. add. litterae eulogie dicuntur epistolae. — ⁵) est. a. vocatur. — ⁶) publico. b. pulpito. — ⁷) membranulis. b. membranis. — ⁸) ut. a. add. semper. — ⁹) munimentum. a. hamuimeu-

tum. — ¹⁰) scurrae. b. add. idest vaniloquaces. —

¹¹) appellant. b. idest ex symbolo; quas vulgus comessationes appellat. — ¹²) comessationes. b. add. namque est. omittit vero tres versus sequentes. —

¹³) fundi. b. add. Provisione; gubernatione. —

¹⁴) unde. a. b. add. et. — ¹⁵) hac. a. ac. b. ab. —

- Transmigraverit: transierit.
 Passim: leviter non devere recipi.
 Eonomus: dispensator domus.
 Derogatio: blasphemia. detractio.
 5 vel contradictio.¹
 Insupergerere: inserere.
 Portentose: prodigiose.
 Portentum; novum aliquod² pro signo
 natum vel factum.
 10 Prodigium; quod malum sive bonum
 pronuntiat.³ Illesam; incontaminatam.
 (p. 6. 7v.)
 Machomenos: causarius.⁴ litis amator.
 Theutocon. dei genitricem.
 15 IN CONCILIO SERDICENSI.
 Pernicies; mala.⁵
 Corruptela; corruptio.
 Avarus; cupidus. avidus. rapax. appe-
 tens aliena. insatiabilis. inexplibilis.
 20 Avarus ex eo vocatus; quod sit avidus
 auri. et numquam opibus expleatur.
 Et quantum plus habuerit; tantum
 plus cupiat.
 Flacci super hoc concordante sen-
 25 tentia. qui ait; semper avarus eget.
 Ambitiosus; expetens honorem. su-
 perbus.⁶
 Ambit; circuit.
 Austerius; durius.
 30 Refridentur; rediterentur.⁷
 Debere illum prius conveniri⁸ episco-
 pum; conveniri; idest alloqui. appellari.
 Quod si conventus; quod si populus.
 Retractanda; rediteranda.
 35 Improbilas; inportunitas.
 Nitatur; conetur. temptet.
 Destinet; mittat.
 Incommoda; inepta. inutilia.
 In canali.
 40 Scolasticus. deforo.
 Forum apud antiquos dicebatur; ubi
 placitum agebatur idest philosophia.

Perfungitur; officii munus inplet.⁹
 Gravitate;¹⁰ gravis est pro consilio et
 constantia dictus. quia non levi motu
 dissilit. si¹¹ fixa constantia gravitate con-
 sistit.

Interpellat. rogat.
 Seviorebus; austerioribus.
 Contumelia; gravia vitia. iniuria.
 Vicissim; alternatim.
 Ingrata;¹² non simulata.
 IN CONCILIO CARTAGINENSE.
 Commonitorium; brevis dictio.
 Sub stipulatione; sub firmitate.
 Deprompsimus; manifestavimus.
 Inhibenda; prohibenda.
 Fenus; usura.
 Inculcentur; iniungantur. predicen-
 tur.

Perniciosus; ad perdendum aliquem.
 unde et perniciēs dicitur.
 Facultatem; licentiam.
 Adimatur; tollatur.
 Ad arguendum; ad accusandum.
 Collegarum; sociorum.
 Inter arguere et coarguere hoc inter
 est. coarguere est cohercere est; coher-
 cere. et conpescere.
 Arguere. modo accusare. modo ali-
 quid ostendere. et patefacere est.
 Liberalitas; donatio que fit a diviti-
 bus.

IN CONCILIO AFRICANO
 Proconsularis; una ex provinciis. afri-
 cae.
 Assuendum; annectendum.
 Emancipare; e manu tradere.
 Absida greco sermone; latine inter-
 pretatur lucida. eo quod lumine accepto
 per arcum resplendeat. sed utrum absi-
 dam an absidem dicere debeamus: hoc
 verbi genus ambiguum quidam docto-
 rum¹³ existimant.

¹) *contradictio* a. *contractio*. — ²) *aliquid*, deest in a. — ³) *pronuntiat*. a. significat. — ⁴) *causa-*
rius. a add. vel. — ⁵) *mala*. a. b. malitia. — ⁶) *su-*
perbus ambit circuit, deest in a. — ⁷) *rediteren-*
tur. b. reiterentur. — ⁸) *conveniri*. b. prius con-

venire illum. — ⁹) *inplet*. a. inpletur. — ¹⁰) *gra-*
vitare, et desunt in b. — ¹¹) *si*, a. sed. — ¹²) *ingra-*
ta, a. imputata. — ¹³) *doctorem*. Cf. Paulinum No-
 lanum, Cassiodorum et Isidorum apud Forcellini
 ad h. l. —

- Appetitus; desiderium;¹⁾ cupiditas.
 Si a vestra caritate modeste conventus
 recedere detractaverit; idest si a vestra
 caritate modeste correptus. vel allocu-
 5 tus; recedere recusaverit.
 Exigere;²⁾ exposcere.
 Faverit; consenserit.
 Adnitendum; adtentius conandum.
 Inculcem; predicem. rediderem.
 10 Suffulcire; sustentare.
 Gnaviter; scienter. vel sapienter.
 Palliata; obscurata.³⁾ vel fucata.
 Luminosius; clarius.
 Flavius; prenomen dignitatis. a clari-
 15 tate dictum.
 Lascivia; petulantia; aut libido. sive
 luxuria.
 Spectaculum; ⁴⁾ generaliter nominan-
 tur; voluptates quae non per semetipsas
 20 inquinant. sed per ea quae illic geruntur.
 Dicta autem spectacula; eo quod homi-
 nibus publica ibi probeatur inspectio.
 Striones sunt qui mulieri indumento
 gestus impudicarum feminarum expri-
 25 mebant. hic autem saltando etiam. Ysto-
 rias et res gestas demonstrabant.
 Penitus; omnino. vel in toto.
 Municipalia; publica res. vel auctori-
 tas.
 30 Acceptaverant;⁵⁾ iterum firmaverant.
 Referretur; diceretur.
 Intimetur; indicetur. vel pronuntietur.
 Intercessorum; et interventorum;
 unum est.
 35 Operam; diligentiam.
 Promulgandam; prolaturam.
 Promulgatum est; foras probatum vel
 constitutum. sive in omnium notitiam et
 totius vulgi intimatum.
 40 Insolentem; increpcentem.
 Insultationem; irrisionem.
 Acceptetur; firmetur.
 Experiri; cognoscere.
 Veterenos; vetustus. annosus.

Animositas; audacia. spiritus. vel te-
 meritas.

Animosus dicitur; quod sit animis et
 virtutibus plenus.

Actis municipalibus sunt conventi;
 actis publicis sunt allocuti.

Circumcelliones dicti; eo quod agres-
 tes sint. quos et zuppitas vocant. hi amo-
 re martyris semetipsos perimunt ut vio-
 lenter de hac vita discedentes; martires
 nominentur.

Item circumcelliones dicuntur; qui sub
 habitu. (p. 68. v.) monachorum usquequa-
 que vagantur. venalem circumferentes
 ypocrisin.

Circumeunt provincias. nusquam mis-
 si. nusquam fixi. nusquam stantes nus-
 quam sedentes.

Alii criniti incedunt. ne vilior habeat-
 ur; tonsa⁶⁾ sanctitas; quam comata.

Furiunt; irascuntur. seviunt.

Desciscant; cessent. desinant.

Desitiscere; contempnere.

Provocati; incitati. appellati.

Allegarentur; deputarentur.

Eligerentur; vel instruerentur man-
 datis.

Executor; exactor.

Obrepentibus; furantibus; vel rapien-
 tibus.

Censura; vigor. severitas. iudicium.

Obrepserit; rapuerit.

Alleget; insinuet.

Non preiudicetur, non impediatur.

Inconsultis; non interrogatis.

Detrimentum; domnum.

Exequitur; insistit. negotio complere
 festinat.

IN EPISTOLA AURELII EPISCOPI
 AD BONIFATIUM PAPAM.

Delivantes; brevi sermone perstrin-
 gentes.

Epistolio: epistola diversis rationibus
 breviter digesta.

¹⁾ desiderium, a. adv. vel. — ²⁾ Exigere, se-
 quentes quinque versus desunt in b. — ³⁾ obscu-
 rata. b. obscura. — ⁴⁾ spectaculum. a. b. specta-

cula. — ⁵⁾ acceptaverant. b. acceptaverunt firma-
 verunt, omissis tribus versibus sequentibus. —
⁶⁾ tonsa. b. tanta. —

- Difficultate: duvietate.
Disceptatio: disputatio.
Prepropere; celerrime. festinanter.
indebite.
- 5   Occludere: occultare.
Compendio; brevitatem.
Compendium; lucrum.
Compendium: emolumentum. utilitas.
Compendium; incrementum fructus.
- 10   Compendium; merces, redditus. vectigal.
Compendium; impendium. foenus.
usura.
- Compendiose: brevissime.
- 15   Impendio: impenso lucro.
Impendit: supereminet.
Impendit: largitur.
Impendium: erogatio.
Impendens: insistens.
- 20   IN DECRETIS PAPAE SYRICI.
Cassatum: evacuatum.
Divelli; separari. disiungi.
Apostata; refuga.¹⁾
Recedens; de via iusta.
- 25   Profanatus; sacrilegus. vel alienus.
Inhibemus: prohibemus.
Ludicra; turpia et inhonesta loca.
Obscenum; foedissimum. turpe.
Clanculo: latenter.
- 30   Eliminandas; extra limen abiciendas.
Ergastulis; carceribus. vel custodiis.
Percellit. percutit.
Hac praescriptione; hac diffinitione.
auctoritate.
- 35   (p. 69. r.) Aspirare: favere. assentire.
Notio. cognitio.
IN DECRETIS PAPAE INNOCENTII.
Praesenti: praecipue. maxime.
Confecta. peracta.
- 40   Occlusisse: occultasse.
Didascalium; magistratum.
Desidia: pigritia. ignavia.
Probitas: iustitia. pudor.
Abolere: delere. in oblivionem ducere.
- 45   Curia; loca. idest advocatio ludicra.

¹⁾ compendium. in b. deest haec vox ter repetita. — ²⁾ refuga, deest in b. — ³⁾ sorde. a. foede. Tredecim subsequentes versus desunt in b. —

Flagravit; resplendet.
Codicillum: ab auctore dictum qualia scripturae genus instituit.
Est autem scriptura nulla indigen; sollempnitate verborum. sed solum testatoris voluntatem. qualemcumque scripturae significatione expressa. ut qui scribet titulum eiusdem codicillum vocet.
Sicut autem codicillus fit; vice testamenti: ita epistola vice codicillorum.
Pudendum: deformis. foedum. inhonestum.
Commearunt: simul ambulaverunt. vel concordaverunt.
Labe. sorde.²⁾
Fas: ius. licitum.
In supremis. in ultimis.
Exitium: periculum.
Amministratores: procuratores.
Divortium; disiunctio coniugiorum.
Incentores: suasores; irritatores. vel; simulatores.
Pellicem; meretricem.
Norma: rectitudo.
Indecorum. inhonestum.
Tenore; hordine.
Quaerimonia: frequens querela.
Anhelitus: incitatio⁴⁾ spiritus.
Nevum; macula.
Dirimitur: dividitur.
Resultat: contradicit.
Secessu: casu. bono eventu.
Subcisivum; subsequens. vel supervacuum.
Debachandi: pervagandi.
Segnius: tardius.
Gestiverunt; cupiverunt.
Percontatus: consultit. quaerit.
Infula: faxiola.⁵⁾ vel vitta sacerdotalis capitis alba in modum diadematis.
Item infulae sunt; ornamenta honorum. omnium⁶⁾ rerum. et dignitatum.
Spurius: de incerto patre natus. idest de adulterio.

⁴⁾ incitatio. a. incitatio. — ⁵⁾ faziola. a. b. faziola. Sequentes 5 versus desunt in b. — ⁶⁾ omnium. a. sub rasura, hominum. —

- Hercescunde: est divisio hereditatis. inter heredes.
- Herces enim apud veteres. divisio nuncupatur.
- 5 Thema; materia dictionis.
Elicitum: per insidias tractum.
Compos; perfector voti.
(p. 69. v.) Compos¹ mentis; perfector desiderii sui.
- 10 IN CONSTITUTA ZOZIMI.
In procintu; in apparatu.
Impensius: assidue. iugiter.
Derogat. detrahit. obloquitur.
Effrenatus: immoderatus. impudens.
- 15 Secus: aliter vel prope. sepius. vel malum.
Inlidit. intorquet.
Cavillatio: locus cum turpitudine. vel locutio² falsa.
- 20 Strophator: strophus: Inpostor.
Stropha: nequitia. fraus. argumentatio suffugii.³ retorta sententia.
Stropham: variam. et semet in diversa vertentem.
- 25 Interapedine temporis: intervallo temporis. vel interiectio.
IN DECRETIS PAPE CELESTINI.
Delegato; electo.
Fretus; confidens. peritus.
- 30 Fidus; Confisus:
Cohibere. consentire quiescere.
Incessere: proficiscere. inquietare molestare.
- 35 Compendioso. lucroso. vel moderato.⁴
Instinctu; impulso aspiratione.
Perfuntoriae. transitoriae. imaginariae.
Abigit; repellit. expellit.
Cohercenda: prohibenda. vitanda.
- 40 Expeditur desiderat: perficere vel consummare desiderat.
Libito. placito. voluntate.
IN DECRETIS LEONIS PAPAE.
Indecens: inhonesta.
- 15 Promulgata; prolata.
- Propagata; deprompta. patefacta. promulgatum. foras prolatum. vel constitutum.
- Promulgat; profert.
Cuniculum; digestio aquarum.
Manichei; a quodam persa extiterunt qui vocatus est manis. hic duas naturas et substantias. introduxit. idest bonam et malam et animas ex deo quasi ex aliquo fonte manare asserit⁵ et testamentum vetus respuunt.
- Novum ex parte blasfemant. ex parte recipiunt. prophetas. utentes secundum pravitatem. quotquot ante me venerunt. fures sunt. et latrones.
- Suggestit; humiliter subministrat.
Incolumium; stavile. firmum.
Thorum; lectum.
Descivit; dissensit.
- Perpera: mala. prava. perversa vel passim temere culpabiliter. sive sine causa. pravitas erratica.
- Fasces; honores. vel dignitates⁶ consularia (p. 70. r.)
Fascibus; potestativus.
Lucanus. tuli fasces: idest accepi consulatum.
- Prefectura; prefectus. custos. defensor. vindex.
- Tribunus. propugnator.
Abdicat. abdicat. respicit. alienat. submovet.
Arcet. repudiat.
Nutat. vacillat. claudicat.⁷
Trutinat. perpendit. pensat. estimat. sive metitur.
- SIMPLICII.
Infausta: non fausta. idest non felicia. sed ignominiosa.
- GELASII
Conhibentia; consensus.
Dispendium; damnum. detrimentum.
Compendio. lucro. sine brevisitas.
Mutilanda; violanda. mutanda.
Indicta; inserta.

¹) compos. a. add. iterum. — ²) locutio. a. locutionem verbi cum calumnia vel locutionem falsam.
³) suffugii. a. suffugii. — ⁴) vel moderato. de-

sunt in a. — ⁵) asserit. a. b. asserunt. — ⁶) dignitates. a. dignitas. b. om. seqq. 5 versus. — ⁷) claudicat. Hoc loco b. add. SIMPLICII. —

Subpetat: ¹ subministrat. suggerit.

SYMMACHI.

Indemnitas: dictus eo quod sine damno vivit; et sine ulla culpa.

5 Atque periculo. ambitus; cupiditas.

Ambitus; iudicium in eo est qui largitione honorem capit.

Et ambitus ² ammissurus dignitatem. quam munere invadit.

10 Sopire: sedare. compescere.

Excessibus; erratibus.

Mausolea: sepulchra seu monumenta regum sunt. A mausoleo rege egyptiorum dicta.

15 Nam eo defuncto; uxor ejus mire ma-

gnitudinis et pulchritudinis extruxit sepulchrum. in tantum ut usque hodie omnia monumenta pretiosa ex nomine eius mausolea nuncupantur.

Incolumia; stabilia. firma. sana incolumis. a columna nomen habet. quasi erectus fortis. et stabilis.

Repargula; obices qui ad impedimentum opponuntur vel recluduntur.

Conturbernium est. ad tempus coeundi conventio. unde et tabernaculum quomodo illuc prefigitur.

Effetetur; evacuetur.

Palmaris: ³ impetitus. irretitus.

Visitator. Mathema; natura.

C) MISCELLANEA SIPONTINA.*

EX COD. CASINENSIS N. 439.

IV.

FORMULÆ EPISTOLARUM.

(p. 68. r.) Cum plures nostri latini greceque auctores aiunt diomedem ad italiam delatum a dauno ospicio exceptum. In apulia iuxta garganum montem opidum condidisse. qui patrio nomine argosippon¹ nominavit. eaque urbs corrupto nomine argiripa. postea ab incolis dicta. novissime brevitatis gratia arpi vocari cepta est. sed hi omnes dauni
20 appellati sunt a dauno; Idem diomedes. canusium condidit. ibique templum minerve constituit; Alii aiunt tarenta lacedemonis filium in italiam venisse eumque tarentum recondidisse. et canusium.¹
30 nusium.¹

(I.)**

† Regali genere orto eximio ego talem cum cuncta congregatione nobiscum

commisum est lucramini me querere et in vinea domini omnes invitare ut denarium de manu domini omnes similiter recipiamus: Proinde curam habemus in te ut si autem quacumque zizanium aut sordidum invenerimus. vel vestro pectore funditus eradicemus ut sicut purum triticum in (h)orreo domini reponamus et cum domino semper leteris. Unde nos fideles anime tue recordamus et magis rogamus in itea. quae volueris.

(II.)

† Domino beatissime papa inefabiliter mirabili. Incomparabiliter honorando praestantissimo patrono illi episcopo ego ille minimus omnium indigne vocatus abba ex cenobio illo quod est fundatum in loco tali. in honore illius san-

¹) subpetat. Lege cum. a. b. suppeditat. — ²) ambitus. a. ambit. b. om. et seqq. 3 versus. — ³) palmaris. deest in a. b. — *) Miscellanea hujusmodi, ideo Sipontina denominatur, quia excerpta sunt e Codice, qui plura exhibet documenta ad Sipontum spectantia. Nos vero ex eodem illa praesertim selegimus quae majoris momenti, et ad rem Canonicam vel historicam referuntur. — *) argosippon. sub rasura forte, argosippon. Cf. Forcellini Ono-

masticon ad h. l. — ⁵) Eadem manus haec addidit: Lucanus. Quid satis est. si roma parum est. Hieronimus. Quod nos alio mulem elogio. Quid saluum est si roma perit. Alia manus coeva haec adnotavit: Virga nodosa vel coculeata scorpio nominatur. Ungule dictae: quod effodiunt. — **) Quae sequuntur a manu diversa, forte coeva diversoque atramento sunt exarata. —

eti cum cuncta congregatione parvitas
meae commissa. Almitati vestre perpetuam
optamus in domino salutem. et com-
mendamus deo per sacratissimas ora-
5 tiones vestras. et supplices petimus: Ut
exiguitatem nostram in gremio benivo-
lentie vestre affabilem habere. digne-
mini in ea quod dominus discipulis suis
piissimus tradidit dilectionem: Hic scribe
10 quod volueris. In fine scribe. Gratia
dei et pax domini nostri ihesu christi
coronet te in omni tempore et ambu-
lante de virtute in virtutem glorificet in
eternum. Domine papa inefabiliter mira-
15 bilis incomparabiliter honorande prae-
stantissime patrone. Altera.

(III.) Sapientissimo atque sanctissimo
vel angelico patri domino verus christi
sacerdoti illi cliens supplexque vester
20 nomine non opere talis in christo basal-
lus ante . . . sanctitate vestre.

(IV.) (f. 87. v.) Incipiunt¹ epistole seu
superscriptule quamquam a longe in terra
salutamus vestigia pedum viatorum.

25 **P**recellentissime et gloriose necnon et
pie dominationis celseque potestati
vestre. ego tale quamvis indignus serv-
us hoc perhumillima parvunculamque
scriptulam quod aures persensit servi
30 tui hoc indagare magnissime tue do-
minationi vasto studio iterandum. sicut
denique et concedet. ut ex hoc fidei mee
meritum salvum fiat in magna domini
dies cum incertus fierim. quod quamvis.
35 a me hoc ipsum vestris piissimis auri-
bus quantocius non sit indagatum; vobis
non esset occultum. sed apertissime ce-
leriterque notatum. unde et magno per-
cussus studio vestris altissimi. potesta-
40 tibus studui enarrare causata. Unde et
quamvis indigne obsecro et postulo ut
de talibus que supra commentum sumus.
iubeat mens gloriosus dulcisque domi-
nus quid agere exinde licet indigni ser-
45 vuli vestri ne forte aliquid offendiculum
ire vestre patiamur dominationi hac
deinde sicut et optamus desidero; valeat

meus dominus deo favente per multa
longaque saecula letus.

(V.) Domine ille summus et ex unius
princeps ego tale humilis servus servo-
rum vestrorum.

Gloriose atque eximie nostre domina-
tionis. hoc humillimi sulculis. exaratis
iteramus. atque ut fides mei in die domi-
ni salva fiat is aut ut supradiximus; glo-
riose potestatis que auditu comperimus
hoc servus vester talis innotescendo stu-
duit. ut et gratiam pro tali facto merear
in sancto conspectu domini mei; Denique
tale nos audita causa studuimus nostre
fidei meritum conservandum indagare
excelse vestre dominationis. Videat de-
nique meus dominus pro hac causa que
nos supra narravimus; quomodo de tali
eximie dominationis placitum sit. Sic-
que ex suis unus ex minimis mihi ser-
vulus quomodo aut qualiter placeat meus
gloriosus iubeat dominus si valeat do-
minus meus pro longa secula letus.

(VI.) Domino atque sanctissimo ille
episcopus atque angelico patri. ego tale
idemque indignus filius. vel clientulus
vester.

(pag. 88. r.) Precor sublimem beatitudi-
nem vestram o sanctissime pater ut unum
in nobis sancta paternitas vestra bene-
ficio impendere non dedignetur. Scit
enim sanctitas vestra quomodo humana
fragilitas mortis subiaceat periculo. quid
dicam beati illi quorum anime suis me-
ritis vel vestris precibus ad regna per-
gunt beata. Credimus nempe indubitan-
ter quoniam vobis precantibus divina
maiestas voborum animas atque mortuo-
rum a nexu absolvit peccati. Unde ego
coartor tribulationibus defuncti satoris
mei preceptum perficere negligere nolo;
ipsum michi adhuc vivens iuvenit hoc
quo angelice paternitati sumere munus
direxit hoc causa tale quod precor ut li-
benter suscipias. et per sacerdotes ve-
stros vobis subiecti munus oro ut detis.
et pro anima eius precor suppliciter

¹) Hunc quaternionem, errore librarii postpositum, suo loco restituimus. —

sanctissime pater. utramque sedulas sacrasque christo preces effundere digneris. et sacerdotes vestros oro; ut pro eius animola sancto trinitatis sacrificium offerant si nomen eius queritur. ille sic nomen eius et spes illi talis fuerat qui cum multis lacrimis. et cum vera confidentia et summa devotione et certissima spe se vestris sanctissimis precibus ante diem mortis sue commendavit. unde precor ut sicut sanctitas vestra pro omnibus vigilat et laborat. omnibus quiescit precantibus ita et pro anima illius; deo dignemini. His omissis ut felix opto; tem-
 15 pora longa geras.

(VII.)

Sancto ac beatissimo ille episcopus a deo electus et ordinatus. ego tale indignus filius vester.

20 Sancto et coangelico. et valde reverentissimo illo. dei omnipotenti tuente gratia divina dignus episcopus ego tale vester sanctissime paternitatis commendatus filius. et tuorum semper prospera cupiens dirigimus per (h)os humillimos descriptos sulculos primum vestram virere almitatem. ut sicut desidero cuncta vestre esse fecunda; et opto favente deo perfici; sique devemus persumpti venam
 30 et caritati tue iteramus bonitati dulcissime vestre quam in me vestrum quamvis indignus filius solita est te precante precellere de causa tale ut sicut credimus nos de tua karissima bonita(te) esse
 35 positas. ita et piissima, petimus tuam paternitate ut hanc meam petitionem non patiat almitas vestra inanis a tuis conspectibus relaxari. sed plenam atque perfectam (p. 88. v.) ad me reverti; necnon
 40 et de omnibus certiores esse vos cupio. me plenissime vobis servitutum. Commendamus nos in sacris vestrae sanctitatis atque vestris orationibus. valete in domino semper.

(VIII.)

45 Domino sanctissimo illo episcopus atque angelico patri. ego tale indignus filius vester. Sancto ac beatissimo nimisque reverentissimo a deo electus et

ordinatus. ille episcopus. ego tale vester filius et in omnibus semper commendatus in domino dirigo coeternas multiplicisque salutes.

Denique presumptive his extra(c)tis humillimis sulculis; vestris almis conspectibus iteramus multis precibus postulando. sicut estis soliti ut omnium preces sint in vestris conspectibus exaudite; Ita et nunc deprecemur ut et hunc nostrum rogam non sit delectum. set dignum. et exauditum a te. ut ego vester filius sim vestri semper deserviens; sicut unus ex minimis vestrorum servorum. et ut spes mea semper in vobis adaugeatur. Commendo me in vestris sacris (h)ac sanctis orationibus.

(IX.)

Sancto ac beatissimo nimisque reverentissimo a deo electus ille episcopus; ego tale indignus filius vester. Vestre itaque sanctitatis ante (h)os dies direximus ut subveneritis nobis de navibus. que expediunt nobis ut usque in tale locum domini regis derigeremus causa tale de quod responsum accipientis quod essem sub potestate homini tali; unam latenter navem. fortasse dare valeretur. Nunc autem notum vestre sanctitatis dirigimus ut etiam quattuor aut quinque naves pro hanc utilitatem nobis dirigatis ut expleamus vestre oportunitatis. De quo unde dicta est compendio nam si distuleritis; notum sit vobis quia iam nec amicitiam nostram recipietis et nec vestras vel de quacumque homine vestro navem in nostris finibus ausa est propere. ut non depredetur sicut de inimicis extranei. hanc quoque paginulam cui vultis ostendite magis ad omnes vestros homines ut cuncti sciant. que retributionem si contempsit fueritis a nos eritis recepturi.

(X.)

Domino illo sanctissimo atque coangelico patri ego tale indignus filius vester; Precor sublimam beatitudinem vestram o miles christi fortissime ut unum in nobis sancta paternitas ve-

stra beneficium impendere non dedignetur.

Scit enim sanctitas vestra quomodo humana fragilitas morti subiacet periculo quid (*f. 73. r.*) dicam beati illi quorum anime suis meritis vel vestris precibus ad regna pergunt beata. Credimus certe indubitanter quoniam vobis precantibus divina maiestas viborum animas atque mortuorum a nodo absolvat peccati. Unde ego coartor tribulationibus defuncti. satoris mei preceptum perficere neglegere nolo. ipso michi adhuc vivens iuente. hoc coangelice paternitatis vestre munus direxit causa tale. quod precor ut libenter suscipias. et pro anime illius requie sedula sacrasque christo preces effundere cum fratribus digneris. et per sacerdotum munus oro; ut pro eius animola sancte trinitatis sacrificium offeratur. Si nomen eius quaeritur ille sic vocatur. et mors illius talis fuerat ad talis scorpiousus castro vulneratus in praelio gladio inimicorum suorum defunctus est. et cum multis lacrimis et vera confidentia. et summa devotione et certissima spe se vestris sanctissimis precibus ante diem mortis sue commendavit. Unde precor. ut sicut sanctitas vestra pro omnibus quiescit precantibus; ita et pro anima illius deo orare dignemini.

(XI.)

Sancto ac beatissimo nimisque reverentissimo illo abbati. ego tale vester filius. Servus [servus] servorum dei omnique honore digno illo abbati ego tale vester in domino semper commenditiis. dirigo sanctitati vestra e gratas salutiferasque salutes. preterea petimus vestram piam paternitatem; ut petitio mea quam per hanc descripta carta humillime vestris piissimis oculis presentamus sit exaudita ut postulatio quam petimus. non sit distracta. set edificata atque precompta. etenim tale causa per magna nos in vobis fiduciam habentem vestre sancte paternitati dirigi-

mus. ut et vos non dedignemini vestro filio atque subiecto per unum ex minimis. vestris aliquid cause iubere. ut ego sim promptus ad imperium vestrum. commendando me in sanctis vestris venerabilisque precibus.

(XII.)

Deo dicata multumque reverentissima sanctimonialis illa abbatissa. Ego tale vester indignus filius dirigimus vestre sancte religionis hanc nostram epistolam non temerarie quod absit. sed (*f. 73. v.*) humillimis versiculis descripta. multumque petendum ut dignetis in me sicuti solita es in multis aliquid bonitatis indictum impendere propter deum. denique tale causa ob hoc vestre castimoniae satis multumque rogandum et petimus. ut hanc nostra petitio sit vobis acceptabile atque perfecta. ut et nos in hunc sanctum coenovium condigne deserviamus servitium. et tuis possimus obtemperare preceptis. Commendamus nos iesu christo domino et vestris sacris precibus.

(XIII.)

Domino illo sacratissimo levita christi ego talis licet indignus filius cliens vester omnes quicumque ad vitam perhennem predestinati sumus. ut ipse melius nosti; unus homo sumus. cuius hominis capud christus est; regnans in celis. nos ergo dum in terra vivimus; spinas et tribulos generamus. ut ait apostolus peregrinamur a domino. quoniam nunc nondum apparet quod erimus. sicut igitur apostolorum temporibus sic nostra conversatio esse debet. nam de illis scriptura teste dicimus. quia inerat illis cor et anima una. verum et iesus non pro solis apostolis set etiam pro omnibus fidelibus patrem supplicans. exoravit serva inquit eos in nomine tuo. ut si(n)t unum sicut et nos unum sumus pater. Set quia haec notissima et firma intra archana tui pectoris resident; incassum ego ventosis flatibus inanes repleo auras. commendando igitur dilectioni tue hos fratres. ut benigne

eos suscipias. sicut dudum facere consu-
 isti. fidenter credens quod in eis deum
 suscipis. sic abraham homines benigne
 suscipiens postea dominum agnovit. sic
 5 loth hominibus ospitium exhibens. ab
 uestione sodomorum meruit liberari. in
 tales quippe dominus in ultimum iudi-
 cium ostendit se atque eis cum magna
 exultatione dicit; quamdiu fecistis uni
 10 ex his minimis mihi fecistis. set et hoc
 supplico angelum bonitatis tue. ut iubeas
 pro necessitate(m) corporis mei dirigere
 nobis causa tale. et tales sunt qualis
 vestre sancti(tatis) concedet dirigere.
 15 tibi quidem pro minimo est hec age-
 re. sed mihi accipere pro magnus mu-
 nere est notum tue sanctitati. (*fol. 74. r.*)
 esse non dubito quod creator noster.
 quicquid pro nomine eius datum fuerit
 20 promisit centies remunerare. sic namque
 eundem dominum sacre littere pollicitu-
 tum. esse indicant. ut qui calicem aque
 frigide indigenti porrexerit mercedem
 omnino non perdat. quantum enim bea-
 25 tus est propria tribuere; tantum enim
 malignus est non dedisse. non enim pro
 me haec ideo scribo; sed ut ceteris prout
 potueris facias commonere volo. nam
 ardenti diviti abraha repromissiones
 30 improperatum non est quod aliena cui-
 que rapuerit. sed quia de sua propria
 non dedit. Te ergo omnibus aptus esse
 convenit. eo quod nobiliores, stirpe ortus
 sis. seu qui aut timotheus ab infantia sa-
 35 cras litteras nosti. que te possunt instrue-
 re ad salutem. que est in christo ihesu
 domino nostro. quem tibi felix opto ut
 per tempora longa geras.

(XIV.)

40 Viro nobilissimo et omni sapientia sa-
 gacissimo. nec non et omni honore di-
 gnus dominus talis gast.¹ deogubernante
 ego tale in omnibus et per omnia tuum
 amatissimum perquirens caritatis amo-
 45 rem videlicet hanc presumptive parvun-
 cule paginellule vestris nobilissimis con-

spectibus iteramus. nam sicuti nos om-
 nimmodo certissimus tuam bonitatem
 cunctis esse largitus. ita et in hoc fisus di-
 rexi nobilitati vestre de causa tale unde
 et petimus. ut quatenus in te fides nostra
 roborata est; ita et deposcimus. ut in no-
 bis non minuetur. Sed magis hac magis
 habundet. nam et deinde. valete in do-
 mino per longa tempora. qui vobis pros-
 pera cuncta concedat;

(XV.)

Viro nobilissimo atque dilectissimo;
 omnique honore dignus. ille talis gast.
 ego tale verus ut credo com.² et omnibus
 vestris bonis. vel prospera cupiens dirigi-
 mus humilli gratiferasque salutes. Inte-
 rea dirigimus novilissimis vestris con-
 spectibus valde precandum per his hu-
 millimis exaratis sulculis. et petimus ut
 per hoc ipsos sulculos sit mea petitio
 apud vos exaudita. ut que petierint va-
 leat mea precatio michi a te precelsa
 in terra tale causa inter vestre nobili-
 tatis culminis. sic credo et firmiter te-
 neo ut non inanis dauos³ remaneam. re-
 pleta atque perfecta a vobis spes mea
 revertat ut quicquid a vobis ego vester
 minimas (*p. 74. v.*) fuero imperatus prom-
 ptus insistam memorans bonitati vestre
 valeat per multa annorum curricula
 letus.

(XVI.)

Nobilissimo et de supernis sedibus
 exaltato ille tale ego tale amabilis ami-
 cus et benecupiens vestri. Dilectioni
 karitative nam et dulcissime fraterni-
 tati vestre dominum illum talem in
 dei karissimo amore. amantissimoque
 fratri ego tale viribus cunctis meis te
 desiderans sospitem esse. dirigimus
 iam dicte fraternitati vestre dulces gra-
 tiferasque salutes. Interea fisus in tuum
 amatissimum karitatis effectum. ag-
 gredio per hanc paginulas descriptas
 humillimis verbis. de causa tale. ut qua-
 tenus in tua fraternitate spes nostra

¹) gast. Forte legendum, *gastaldus*. — ²) com. forte, *comes*. — ³) *dauos*. (sic).

probatur esse non debilis. ita et valde
rogamus et petimus ut augeatur in nobis.
et habundet in domino et de omnia
que in nobis estis largituri me credas
esse plenissime largifluus. et valeas
karissime multum in domino. Quamquam
a longe salutamus vestigia pedum
vestrorum. Dirigimus preterea vestre
nobilitati et clare providentie et sapientie
vestre tibi domino meo illi tali ego tale
servus filiusque vester hanc insignativam
epistolam quod nos non superve
set humiliter presumpsimus vestris con
spectibus dirigere de causa tale. unde et
petimus tuam benignissimam potestatem
ut hanc nostra petitio fiat digna in con
spectu vestro. ut nos sicut speramus in
vobis per vos profectum avere. habundantius
sit inter nos quidem et valeatis
apud eum qui vivit et regnat in secula
seculorum.

(XVII.)

Viro nobilissimo et omni honore digno. nimisque prudentie cellens¹⁾ illi
tali ego tale²⁾ in omnibus vestri bene cupiens
dirigo plurimas dulcesque salutes. Et inter
ista dirigimus nobilitati vestrae. his roga
toris verbis descriptis in istam parvulam
membranulam. unde magnam spem in vobis
atque salutem spero habere ut sit noster iste
homo. vobis in omnibus commenditiis. ut
dignetis pusillum vestros piissimos oculos
aspicere quem et rogamus ut habeat sibi
licentiam a nobilitate vestra largitatem
in illis locis deambulandi seu negotiandi
quicquid ei necessarium fuerit te pre
stante sine aliqua inquietudine vel mole
statione. ut nos ex hoc magnum vobis
promereamur (p. 75. r.) beneficium. et
servitium. nam et vestris hominibus
hoc merito impendimus sicut et soliti
promeremur. Bene valeatis. signaculum
sanum cerne. cappella fuit.

V.*

VERSUS PETRI GRAMMATICI

25 **R**ex deus ille magnus; qui vos in tanto culmen erexit.
Vos salvet semper; suoque iungat ad regno.
In quo consistit; Sanctorum summa caterva.
Perfice quod posco; per christum queso benigne.
Nunc rogo magne pater; poscenti suscipe vota.
30 Alti thronus deus; qui regat intima vestra.
Noxam relaxet vobis; per christum rogo benigne.
Ut cunctorum rex; relaxet vobis facinora vestra.
Detque vobis semper; cum sanctis omnibus perpetuam vitam.
Quod pollicitus est; cunctis fidelibus suis.
Concedat et regnum; in quo sine fine regnetis.
35 Donetque vobis partem; cum sanctissima virgo maria.

Angelica plaudens; exultat turba polorum.
Mistica dona simul; laudando cuncti potentem.
Intonet hac salpinx; pro christi valde triumphis
Ecclesia placide; cunctorum mater opima.
40 Vocibus egregiis; polorum sancta resultet.

¹⁾ cellens. Cœva manus corr. cellenti. — ²⁾ tale. Cœva manus corr. talis. — *) Hosce omnes ver-

sus Petro Grammatico assignandos esse suspicamus ex ejusdem subsequentibus verbis.

Dicendo christo; regi per cuncta potenti.
 Gloria¹ christe tibi; rex regum celsa potestas.
 Qui celis veniens; in sacre virginis alvo.
 Per sanctam mortem; purgasti crimina mundi.
 5 Cetibus angelicis; iuncxisti terrea regna.
 Gloria christe tibi; salvator gloria semper.

Morte sua christus; destruxit tartara victor.
 Sustulit inde pius; adam cum coniuge cara.
 Hoc crucis auxilio; salvantur rite fideles.
 10 Hoc tibi magna salus; qui vitam sumis in undis.
 Currite christicolae; ² baptismi sumite donum.
 Quo pereunt scelera; et reparantur gaudia vite.
 Christe salus mundi; per tristitia mortis amara.
 Gaudia sancta tuis; reparasti a morte perempta.
 15 Qui in te confidit; mortem non sentiet unquam.

Excipe dignanter; sergi³ prefecte beate.
 Gregorii vitam; luculento themate comptam.
 Nathinneus⁴ obans; ⁵ petrus quam transtulit apte.
 Ex danahis scriptis; linguis retendo latinis.
 20 Presul anthanasius; ⁶ hoc iussit promere digne.
 Parthenopense decus; placidusque trinus habetur.
 Ductus amore tuo; germano nectare farnis.

VI.*

(EUGENII VERSUS ET EXPLICATIO DIVERSARUM HOMINIS AETATUM.)

(pag. 79. v.) SEX TUNT ETATES HOMINUM, ET SEPTIMA MORS EST.

VII. **P**rima tenet ortum generis; infantia simplex. VII.

25 XIII. **A**ltera dein pueritia; mollis habetur. XIII.

XXVIII. **T**ertia que sequitur; ipsa vocitatur adulta. XXVIII.

¹) *Gloria*. Versus iste affinitatem aliquam prodit cum his duobus qui leguntur apud cl. B. Capassum (Monumenta ad Neapol. Ducatus Historiam pertinentia Tom. I. p. 113.) — *Absit ut hoc facinus permittat celsa potestas* (Item p. 114.) — *Gloria Christe tibi, sanctorum gloria celsa*. Porro hi versus, Petro Subdiacono Neapolitano adjudicantur. — ²) *christicolae*. Haec quoque vox Petro familiaris videtur. Cf. Capassum (Op. cit. p. 231.) *plaudite christicolae*. — ³) *Sergi*. Nempe Sergium II Ducem Neapolitanum (870-877) intelligendum. —

⁴) *Nathinneus*. Huiusmodi vocabuli interpretationem invenimus in Glossario huic ipsi Codici adnexo (p. 67. r.) ubi haec leguntur: *Xpodiacones*

grece. latine subdiacones. idem hebraice nathinai. Cf. etiam Ducange ad h. l. Hinc plane eruitur hunc Petrum non differre a Petro subdiacono de quo supra. — ⁵) *obans*. Lege, *ovans*, quae optime respondet alio versui ejusdem Petri apud Capassum (ibid.) *Quod paravit ovans ad vestri nominis odas*. — ⁶) *anthanasius*. Coeva manus corr. *athanasius* nempe sanctus ille Neapolitanus Episcopus qui fuit praefatus Ducis Sergii frater. — ⁷) *Sequentes versus qui servulo Eugenio tribuantur, censem esse sancti Eugenii Episcopi Toletani, (657) cujus opuscula metrica extant apud Migne LXXXVII. p. 359. Item dicendum de subsequenti Capitulo, quod cum Isidoriano textu e regione allato, conferri potest.*

XLVIII. **Q**uarta gerit virtutis opem; speciosa iuventus. XLVIII.

LXXVII. **Q**uinta senecta gravis. et in ultima tempora regens. LXXVII.

CXX. **S**exta venit senium; seniumque vite terminat evum. CXX.

Haec tibi rex summe; iussu compulsus erili.

Servulus eugenius; devota mente dicavit.

ITEM QUID DISTAT INTER INFANTIAM ET
PUERITIAM; RELIQUASQUE ETATES HOMINUM.

Prima hominis etas; infantia est. VII.
Secunda pueritia. XIII. Tertia ado-
10 lescentia. XXVIII. Quarta iuventus.
XLVIII. Quinta senectus. LXXVII. Sex-
ta senium. CXX. Due prime etates; sin-
gulis annorum terminantur ebdomadis.
propter simplicem vitam. Nam infantia;
15 septimo anno finiatur. Quartodecimo
pueritia. Deinde sequens adolescentia.
duobus constat ebdomadibus propter
inter intellectum; et actionem. que duo
nondum erant in pueris. et porrigitur
20 hec etas; a quinto decimo anno; usque
ad vicesimum octavum. Post hec succe-
dens iuventus tribus ebdomadis perma-
net. propter tria illa. intellectum et ac-
tionem, corporisque virtutem. Ista etas;
25 a vicesimo octavo anno exoritur; et qua-
dragesimonono consumatur. quando et
feminis partu deficiunt; Porro senectus;
quattuor ebdomadis completur; propter
accedentem in illis tribus animi et cor-
30 poris gravitatem. Incipit hec etas a
quingagesimo anno; et septuagesimo
septimo terminatur. Ultima vero senium;
nullo certo annorum tempore definitur.
set sola nature fine concluditur. Nam in-
35 ter senectutem et senium hoc differt
quo senectus est vergens etas. a iuven-
tute in senium; nondum tamen decrepi-
ta. Senium vero est fessa atque extre-
ma etas, et vita ultima anelans usque ad
40 annos CXX.

(*Ex Isidori Etymolog. Lib. XI. Cap. II.*)

De aetatibus hominis.

1. *Gradus aetatis sex sunt, infantia, pueritia, adolescentia, iuventus, gravitas, atque senectus.*

2. *Prima aetas, infantia, est pueri nascentis ad lucem, quae porrigitur in septem annis.*

3. *Secunda aetas, pueritia, id est, pura, et necdum ad generandum apta, tendens usque ad decimum quartum annum.*

4. *Tertia, adolescentia, ad gignendum adulta, quae porrigitur usque ad vigesimum octavum annum.*

5. *Quarta, iuventus, firmissima aetatum omnium, finiens in quinquagesimo anno.*

6. *Quinta aetas, senioris, id est, gravitas, quae est declinatio a iuventute in senectutem, nondum senectus, sed jam non iuventus, quia senioris aetas est quam Graeci *πρεσβυτη*, vocant. Nam senex apud Graecos non presbyter, sed *πρεσβυτης* dicitur. Quae aetas quinquagesimo anno incipiens, septuagesimo terminatur.*

7. *Sexta aetas, est senectus, quae nullo annorum tempore finitur, sed post quinque illas aetates quantumcumque vitae est, senectuli deputatur.*

8. *Senium autem pars est ultima senectutis, dicta quod sit terminus sextae aetatis. In his igitur sex spatiis philosophi vitam descriperunt humanam, in quibus mutatur, et currit, et ad mortis terminum pervenit.*

VII.*

(DE SEX CONCILIIS GENERALIBUS.)

- (p. 80. r.) Scire nos oportet quia sex sunt synodi. primo in nicea civitate trecentorum decem et octo patrum. tempore constantini maioris. sub iulio papa.
- 5 contra arrium presbyterum alexandrie. dicebat enim creaturam esse filium dei et quia fuit aliquando non erat filius cum patre. et quia non consubstantialis deo patri.
- 10 Secunda synodus facta est in constantinopolim. sub theodosio maiore imperatore. centum quinquaginta patrum sub damaso papa; contra macedonium patriarcham constantinopolitanum. dicebat enim creaturam esse spiritum sanctum. et non consubstantialem patri et filio.
- Tertia synodus in efeso ducentorum patrum sub theodosio iuniore imperatore;
- 20 et papa celestino. contra nestorium impium patriarcham constantinopolitanum. dicebat enim solummodo hominem dominum ihesum christum; et non deum verum. unde nec dei genitricem
- 25 sanctam mariam esse. et quaternitatem pro trinitate colebat.
- Quarta synodus in calcedona civitate sub marciano imperatore. DCXXX patrum sub leone papa; contra dioscorum
- 30 patriarcham alexandrie; et euticen archimandritam. qui unam naturam per incarnationem dicebant habere dominum ihesum christum addentes et deitatem passum fuisse.
- 35 Quinta synodus. item constantinopolim sub iustiniano maiore imperatore centum quinquaginta patrum tempore vigiliis pape contra origenem et evagrium et didimum. impiissimum impiissimos
- 40 et omnes ereticos. dicebant enim; non

resurget caro nostra. et quia non est paradysus factus a deo. et finem habent pene impiorum et demones ut prius angeli existant.

Sexta synodus facta est constantinopolim sub constantino¹ imperatore patre iustiniani novi imperatoris CLXXX¹ patrum. contra sergium. pirrum. paulum. et petrum patriarcham constantinopolitanum. et cirum patriarcham alexandrie. et eorum similes. dicebant enim unam voluntatem et unam operationem habere dominum nostrum ihesum christum post incarnationem.

Hec est sexta synodus universalis constantinopolim celebrata. et greco sermone conscripta² tempore pape agathonis exequente hac³ residente piissimo principe constantino intra palatium suum. simulque legatis apostolice sedis. et episcopis CLXXX residentibus.

SINODUS ROMANA

Si quis semedipsum abscidit. idest si quis suo consilio sibi amputavit; non fiat episcopus. set etiam clericus qui sui homicida est; et dei conditionis inimicus.⁴

INNOCENTI PAPE.

Quidam autem tormenta sola exercuerunt; aut etiam capitale sententiam. protulerunt. a deo enim scimus potestate concessas. et propterea vindictam noxiorum hac⁴ omniumque fuisse promissum. et dei esse ministrum. vindicem huiusmodi dictum datum. Debemus ergo observare; ne aut disciplinam evertere. aut contra auctoritatem domini venisse videamur. Ipsi autem in ratione reddenda; gesta sua conservabant omnia apostolatus et episcopatus; primo per apostolum cepit petrum. Sicut peniten-

*) Notitia horum Conciliorum plane differt ab ea quae extat apud Isidorum in Etymol. Lib. VI. Cap. XVI. — ¹) Constantino. Alia manus coeva superaddidit nepote eraclii, in margine vero, filii constantini. — ²) CLXXX. Coeva manus corr.

CLXX. — ²) conscripta. In margine, coeva manus add. synodus VII sub adriano papa et constantino he[fracti] filio pro inf. ... finibus. — ⁴) hac. Lege, ac. —

tiam (p. 80. v.) agere cuiquam non conceditur clericorum; ita et post penitentiam [nonnulli] nulli unquam laico liceat honorem clericatus adipisci. quia quamvis omnium peccatorum contagione mundati. nulla tamen debent sacramentorum instrumenta suscipere. qui dudum fuerint vasa vitiorum.

SANCTI LEONIS PAPE.

10 Secundum grecos; in quarta propinquitate carnis licet nubere sicut in lege scriptum est. secundum romanos in quinta. tamen in quarta non solvunt coniugium postquam factum fuerit; In
15 tertia propinquitate non licet uxorem alterius accipere post eius obitum. IDEM. Alienum est a consuetudine ecclesiastica. ut qui presbyteralem honorem aut diaconii gradum fuerint consecrati; manus impositionem remedium accipiant penitendi. qui sine dubio ex apostolica traditione descendit. secundum quod scriptum est; sacerdos si peccaverit quis oraverit pro illo? Unde huiusmodi lapsi
25 ad promerendam misericordiam dei. privata est expetenda secessio. illa satisfactio si fuerit digna; sit etiam fructuosa.

GELASIUS PAPA AD FAUSTUM.

30 Sancta romana sedes de omni ecclesia iudicat. et ipsa a nemine indicatur.

Duo sunt quippe quibus principaliter mundus hic regitur. Auctoritas sacra pontificum. et regalis potestas. in quibus tanto gravius pondus est sacerdotum; quando etiam pro ipsis regibus redditura est rationem.

Sinodus anthiocena ait; propter utilitates ecclesiasticas et absolutiones eorum rerum quae dubietatem controversiamque recipiunt optime placuit; ut pro singulas quasque provincias; bis in anno episcoporum concilia celebrentur; semel quidem post tertiam septimanam festi paschalis. ita ut quarta septimana pentecostes. conveniat synodus. Metropolitano provinciales episcopos ammonente. Secunda vero synodus fiat idibus octimbris. In ipsis autem conciliis assint presbyteri. diaconi et omnes qui se lesos existimant. et synodi experiatur examen; Nullis vero liceat apud se celebrare concilia. preter eos quibus metropolitana iura videntur esse commissa. Inter cetera¹ concilia quatuor esse venerabiles synodos comperimus. quae totam principaliter fidem complectuntur; quasi quattuor evangelia vel totidem paradysi flumina. Harum prior nicena synodus; secunda constantinopolitana; Tertia ephesina; Quarta calcedonensis.

VIII.*

(S. GREGORII M. FRAGMENTUM EPISTOLAE XXXVI LIB. IX.)

EX COD. CASINENSIS 439.

(pag. 98. v.) QUOD IUDEI CHRISTIANA MANCIPIA HABERE NON DEBEANT.

[For]tunato episcopo neapolitano. Si
35 forte iudei de quibuscumque provinciis christiana [m]anciopia emerint; aut si modo christiana mancipia habent; aut manda[toribus] contra donetur; aut certe christianis hemptoribus; intra dies

(APUD MIGNE LXXVII. P. 971.)

Proinde fraternitas vestra hoc vigilantis sollicitudine observari ac custodire providet, ut recertantibus eis a praefata provincia, Christiana mancipia quae ab ipsis adduci contigerit, aut mandatoribus contradantur, aut certe Christianis emptoribus intra diem quadragesimum venundentur. Et transa-

¹) [nonnulli.] sub rasura utpote voces superfluae.

— ²) *Inter cetera.* Postrema haec verba occurrunt etiam apud Isidori Etymol. Lib. VI. Cap. XVI. n. 6. — *) Cf. hujus Epistolae fragmentum cum

textu e regione edito, et notabiles varietates invenies. Verba inter uncinos posita quae pluries infra occurrunt, a nobis suppleta sunt ob defectum membranae hujus codicis.

quadraginta [venun]dentur. ut trans-
 acto hoc dierum numero; nullum apud
 eos quolibet [modo] remaneat. Quod si
 quedam ex eisdem mancipiis talem for-
 tassiss egritud[inem] incurrerit; ut ven-
 5 dendis, non valeant; intra statutos dies.
 adibenda [sollici]tudo est; ut dum saluti
 fuerint pristinae restituta; similiter mo-
 dis omnibus dis[tra]antur. quia res que
 30 culpa caret; ad damnum vocari non con-
 venit.

cto hoc dierum numero, nullus apud
 eos quolibet modo remaneat. Si autem
 quaedam ex eisdem mancipiis talem
 aegritudinem fortassis incurrerint, ut
 intra statutos dies vendi non valeant,
 adhibenda sollicitudo est, ut dum saluti
 fuerint pristinae restituta, similiter
 modis omnibus distraantur, quia rem
 quae culpa caret ad damnum vocari
 non convenit.

IX.*

(DE S. GREGORII M. MIRACULIS.)

EX COD. CASINENSIS 439.

(pag. 99. v.) Nam antiquorum narratio
 est: quia quaedam rome aliquando ma-
 trona sibi oblationem faciens (in sacri
 15 corporis christi)¹ ei optulit. quamvis san-
 ctus gregorius accipiens. in sacri corpo-
 ris christi agone sanctificavit. Cumque
 illa venisset se communicare de manu
 hominis dei. atque illum audivit dicentem
 20 corpus domini nostri ihesu christi con-
 servet animam tuam; subrisit. quem² san-
 ctus papa videns: clausit manum suam
 contra os eius. et noluit ei dare. set san-
 ctum corpus domini posuit super altare.
 25 eiusque vestimento abscondit ut sibi
 placuit. Missa vero peracta. eam sibi
 advocans. interrogavit; cur subrideret
 quando communicare debuit. Illa res-
 pondit. Ego ipsos panes meis feci ma-
 30 nibus. et tu dixisti. quia corpus domini
 est. Tunc statim commonuit populum.
 ut in ecclesia secum pariter orarent; ut
 christus filius dei vivi dignaretur ei
 monstrare. an verum corpus eius esset
 35 (pag. 100. r.) ad confirmandam increduli-
 tatem eius que erat incredula. Huic
 ora[tione] peracta; sanctus vir dei ait:
 considera nunc carnalibus oculis quia
 prius ob [pec]cata celestibus non po-
 40 tuisti conspiciere. et discere esse credula.³

(EX JOHANNIS DIACONI VITA S. GREG. M.
 APUD MIGNE LXXV. P. 103.)

Quae autem de Gregorij miraculis
 penes easdem Anglorum Ecclesias
 vulgo leguntur, omittenda non arbi-
 tror, ne studiosi lectoris animus, aut
 defraudasse pertinaciter, aut negligenter
 praeferuisse me cognitionem con-
 gruam suspicetur. Matrona quaedam
 beato Gregorio, per stationes publicas
 missarum solemnias celebranti, solitas
 oblationes obtulerat. Cui post misteria
 traditurus, cum diceret: Corpus Domi-
 ni nostri Iesu Christi conservet ani-
 mam tuam, lasciva subrisit. Ille conti-
 nuo dexteram ab eius ore convergens
 partem illam dominici corporis su-
 per altare deposuit. Expletis vero mis-
 sarum solemnitis, matronam coram po-
 pulo inquisivit quamobrem corpus do-
 minicum susceptura ridere praesump-
 serit. At illa diu mussitans, tandem
 prorupit, quia panem, inquit, quem
 propriis manibus me fecisse cognove-
 ram, tu corpus dominicum perhibebas.
 Tunc Gregorius, pro incredulitate mul-
 40 lieris, cum tota plebe se in orationem
 prostravit; et post paululum surgens,
 particulam panis quam super altare
 posuerat, carnem factam reperit:

¹) christi. Verba ista inter uncinos in Codice ab eadem manu reprobantur. — ²) quem. Lege, quam.

Eosque i[tem] ortatus est qui erant in ecclesia ad orationem; ut ille dominus qui dignatus e[st] ei misericordiam impendere quam postulabant; ita dignaretur sanctum corpus in su[am] mutare naturam. De qua presumabamus eum deprecari. Tunc pro infid[e]litate incredule mulieris; cum fecisset illam ut eam docuit, fecit eam communicare credula in deo a quo dictum est, qui manducat corpus meum et bi[bit] sanguinem meum in me manet et ego in eo.

✠ **E**st quoque altera ve[us] relatio istius viri fama. in qua quidam dicuntur e partibus occidentalib[us] romam venisse; missi a domino suo. ut exinde sibi reliquias sanctorum aliquas afferre[nt].¹

Quos vir domini gregorius gratanter accipiens. diebus quibus ibi manserunt] indesinenter missa agendo; eis consecravat reliquias sanctas; diversorum dei m[ar]tirum; sicut illic aliquando facere mos est; atque eos singulis imponendo [. . . .] boxis pannis partem dividens; sigillo suo signavit. eosque remeare a[d] suum fecit dominum.

Qui cum reversi fuissent in via; more humano quiescere fecer[unt]. Quodam loco occurrit eis qui primus illorum erat; stulte se egisse; quia non considerab[ant] quid domino suo esset allaturus. Fractis ergo sigillorum impressionibus; nichil su[.] invenit habere nisi ut viles admodum pannorum sectiones. Sicque ad vir[um] reversi dixerunt; plus se mortem damnat[os] quam ulla gratia exceptos. Quibus primo archidiaconus dicit; valde stult[e] fecistis; presumentes confringere sancta illa. ego enim non sum ausus ut pontif[icis] indicem. set proficiscite viam vestram. Illi autem responderunt; se nullo modo [. . .] audere proficisci ad dominum suum. putabant enim se ossa hominum vel magn[i] aliquid visum allaturus. Ad extremum autem nuntiatum est sancto

quam coram cunctis incredulae matronae demonstrans, ad credulitatis gratiam tam illam revocare potuit, quam totum populum confirmare curavit. Rursus itaque in oratione cum eisdem prostratus, carnis frustum in panis primordia reformavit.

Alio quoque tempore vir Dei Gregorius, miraculum pene huic simile petrauit. Nam cum, petentibus quibusdam occidentalibus per legatos, in singulis pyxidibus sub nominibus petitorum martyrum brandeum solito more concludens, desuper sigillasset, legatis largitus est. Illi susceptas reliquias veneratione congrua deferentes, postquam quaedam itineris miliaria consumpserunt, stulte se tantum vaticum confecisse murmurare coeperunt, si nesciant utrum sanctorum ossa an magis carnes a Romano Pontifice suscepissent. Itaque communi consilio, remoto pontificali signaculo, reseratisque pyxidibus, particulas brandei reppererunt. Mox ad urbis moenia cum furore nimio revertentes, per archidiaconum a Gregorio delusos fuisse, ut pro reliquiis vilem pannum susciperent, flebiliter querebantur, dicentes dominos suos pulcherrimis galliis abundare, ac per hoc Romanorum vilius brandeis non egere. Forte tunc Gregorius missarum solemniam celebrabat. Quibus expletis, ab eisdem legatis brandeum coram cunctis recipiens, super altare composuit, seque cum omnibus in orationem dedit, ut Deus omnipotens utrum quod a liminibus apostolorum de more transmissum est pro reliquiis martyrum venerari deberet quantocius indicaret. Deinde ab oratione surgens, incredulos le-

¹) afferre. Lege, afferrent. —

episcopo: quo[d] ipse pacifice ferens. iterum excipiens. eosque fecit esse in ecclesia cum popu[lo] ad missa. Ut enim de priore causa dicimus. hortatus est
 5 omnes deprecare ut ostenderetur an vere essent suorum sanctorum martirum reliquie; quas illis donavit legatis. Cum autem esset oratum ab omnibus; tulit ipse cultellum que si[bi] iussit dare. et
 10 unum de pannis pungendo secavit; ex quo confestim exivit sanguis. qui cum hec viderent et audirent; satis consternati cum om[ni]bus ammirati sunt. Post hec autem iussit orare deum; ut talis es-
 15 set pann[us] qualis et ante fuerat. quia sic fuerat per gratiam dei et per orationem sancti greg[or]ii concessum. Post hec statim reversi nuntiabant domino suo universa que f[act]a fuerant].

gatos propius astare praecepit. Cultellum petiit, more sanctissimi papae Leonis, brandeum pupugit, de cuius punctionibus sanguis protinus emanavit. Quo miraculo tam legati confusi, quam omnes qui aderant tremefacti, iussu Gregorii cum eo terrae prostrati sunt, nec ante ab oratione cessaverunt, quam cuncta brandeorum foramina divinitus clauderentur.

X.

(S. GREGORII M. EXCERPTA VARIA.)

(p. 100.^v.)

20 **D**E EO QUI¹ NON PRODEST MALIS SEPELIRI IN LOCIS SANCTIS — In vita patrum Cum peccata gravia non deprimunt prodest mortuis sepeliri in ecclesia. quia eorum proximi ad sacra loca venientes;
 25 pro eis sepultis preces domino fundunt. Cum vero peccata gravia deprimunt, non absolutione sed ad maiorem damnationem tumuli in ecclesia ponuntur:

Gregorius item. Quaedam femina sanctimonialis in ecclesia sepulta est iuxta altare. pars eius una igni consumpta visa est; pars intacta permansit. Idest inferior. quia ipsa mulier virgo fuit. tamen stultiloquium non vitavit.

35 Gregorius item. Quidam patricius locum sepeliendi in ecclesia pretio redemit. Inde mortuus sepultus est in eo. Itaque hac in nocte faustinus martyr custodi ecclesiae apparuit dicens; dic episcopo. ut proiciat fetentes carnes quas
 40 hic posuit. si autem non feceris. tricesi-

mo die morietur. Custos autem timuit indicare episcopo. hac² tricesimo die subita morte prereptus est.

Gregorius item. Quidam defensor aliquis aeclesie vir mundialibus actibus implicatus; humatus in ecclesia syri martyris nocte media cum tumultu ab ecclesia tractus est alligatis pedibus. et in alio loco positus est.

Item Gregorius. Quidam in ecclesia beati ianuarii humatus est a coniuge et quadam nocte clamavit dicens. ardeo. ardeo. Custos autem indicavit uxori eius. quae misit alios ut considerarent eum. qui invenerunt vestimentum eius. corpus vero non invenerunt.

Gregorius item. Hi quibus dimissa peccata non sunt. sacris locis post mortem adiuvari non possunt.

Item. vides quia sacra loca non liberant. set culpa temeritatis accusat.

¹) QUI. Lege, quod. — ²) hac. Lege, ac. —

XI.*

(p. 101. r.) DE VESTIMENTIS SACERDOTALIBUS.

De veste sacerdotali moderna ad antiquum abitum compo[sita] quid mistice significet prosequamur.

DE SUPERHUMERALI.

Primum ergo eorum indumentum est. ephod. quod interpretatur superhum[erale] lineum. significans munditiam bonorum operum. sub quibus oportet unumquemque o[r]d[i]nari: ad magistrum populi dei. ut ex his cordis eius et fidei sinceritas comprobetur.

DE PODERE. IDEST TUNICA LINEA.

Secundum est. linea tunica. que grece spoderos. latine talaris dicitur. eo quod usque ad talos descendat hanc iosephus bissinam vocant¹ constans et [lino] et bysso continentiam. unde et stricta dicitur. significans simul et castitate[m]. Et bene ad talos dicit. unde et alibi. esto fidelis usque ad mortem et reliqua:

DE CINGULO.

Tertium vestimentum est cingulum. si ve balteum quo utuntur [ne li]nea tunica ipsa defluat. et gressum impediatur. hoc nimirum mentis significat custodiam quae necessaria est. ne ipsa castitas per tunicam significata fiat re[missa] et vento elationis et frigore iniquitatis patefacta; cursum bonorum impediatur [operum] et ad ultimum sordibus concupiscentie polluta vilescat. et supervientes² ad ruinam impellat.

DE FANONE

Quartum vero est mappula. a mappa [dicta] sive mantile. a mantelia. quod nomen ipsorum indicat⁴ olim tergendis manibus] praebabant. oportet sacerdotes mappulas tenere manibus. ut cum devotione mentis. opus spontaneum concordet. et digne exerceatur officium. quod pie divin[o est] munere collatum.

* Hoc Capitulum desumptum seu potius abbreviatum est ex Rabani Mauri Lib. I *De Institutione clericorum* Cap. 14-23. — ¹) o[r]d[i]nari. Vel o[r]f[r]uari. — ²) vocant. Coeava manus corr.

DE ORARIO.

Quintum quoque est orarium. quod quidam stol[am] vocant. et solum predicatoribus est concessum. Bene ergo oratoribus christi conve[nit] orarium continuans vestimentis officio. apte etenim collum simul et pectus te[git] sacerdotis. ut inde instruatur quod quicquid ore profert. tractatu summe orationis [ad]tendit. ut psallat spiritu psallat et mente. quia cor sapientis erudiet cor eius. ne im[prae]visa loquatur.

DE DALMATICA.

Sextum est dalmatica. et a provincia [quadam] grece hoc est dalmatia dicta. in qua primum texta est. et in modum crucis habet in utraque manica et deorsum descendentes purpureos tramites ante et re[tro] ut ammoneatur minister per habitus sui speciem. ut per mysticam oblationem passionis dominice commemorationem agit.³ ipse in eo fiat deo hostia acce[p]tabilis.

DE CASULA

Septimum est. quod casulam vocant. hanc grece planetam nominant. quae supremum omnium indumentorum est. et suo munimine interius omnia tegit. Hanc enim veste⁴ possumus intellegere] caritatem. de qua enumeratis virtutum ornamentis apostolus ait. super om[nia] autem haec. caritatem habentes. quod est vinculum perfectionis.

DE SANDALIIS]

Induunt quoque sacerdotes pedes sandaliis sive solcis. utique evange[lica] auctoritate concessis quo calciamento nec pes textus⁵ est. nec nudus] (p. 101. v.) [intelligi. ut nec evangelium occultetur. nec terrenis commodis [inni]tatur. et partim evangelium habet operiri. et partim ma-

vocat. — ³) supervientes. Lege, superbientes. —

⁴) indicat. Adde, officium. — ⁵) agit. Lege, agat.

— ⁶) veste. Lege, vestem. — ⁷) textus. Lege, tectus. —

nifes[tari] ut et fidelis sufficientem inveniat doctrinam. et contemptor [non inveniat] blasphemandi materiam.

DE PALLIO

⁵ Super hec autem omnia summo pontifici hoc est archiepiscopo propter apostolicam vicem. [pal]lii honor decer-

nitur. ut purpureo crucis eiusdem vestimenti [sign]aculo a tergo et pectore depicto. demonstret populo signaculum [re]demptionis. et pia mente cogitet ipse de passione redemptoris [di]cens: michi autem absit gloriari nisi in cruce domini nostri ihesu christi.

XII.*

(SYNODUS ORIETANA)

(p. 102. r.)

¹⁰ Regnante in perpetuum deo patre; et Salvatore nostro domino ihesu christo. una cum spiritu sancto; temporibus sanctorum imperatorum domni leonis et alexandri. anno felicissimo eorum imperii secundo. mense octubrio. indictione ¹

¹⁵ Theodosius beata² et gloriosae semperque virginis marie orietane sedis episcopus. residentibus presbyteris. adstantibus vero diaconibus; et cuncto clero dei; Quia sumus³ dominice plebis rectores; divina iuvante gratia; oportet nos pro earum salute ovium cogitare; ne antiquus ostis et humani generis sevissimus inimicus; qui tamquam leo rugiens querens quos devoret. aliquos incaute agentes rapiat; et oves christi sanguine redemptas. in profundum dispergeret; Et ne nos figuram mercenariorum tenere videamur. hac⁴ de nobis dicatur. mercennarius autem et qui non ³⁰ est pastor; cuius non sunt oves proprie; videt lupum venientem et dimittit oves et fugit; Et per ezechielem⁵ prophetam dominus comminatur dicens; ve pastores israhel qui pascunt semedipsos. ³⁵ neque enim quesierunt pastores gregem meum. set pascebant pastores semedip-

sos; Ideo ecce ego ipse super pastores meos; requi[ram] gregem meum de manibus eorum. et cessare eos faciam ut ultra non pascant; Sed ut pastores veridici animam nostram pro ovibus ponentes. inter eos annumerari mereamur; qui christi voce audituri sunt dicentem; euge bone serve et fidelis quia super pauca fuisti fidelis. supra multa te constituam. intra in gaudium domini tui; Ideoque karissimi fratres; si nos de reditu ecclesiasticarum temporaliter vivere delectat; si ex oblatione fidelium ventrem moriture carnis satiare cupimus; si honorem a subiectis habere querimus; propterea et nos orando. ieiunando. diligendo. salutem animarumstrarum. et eorum qui nobis subiecti sunt totis nisibus a domino implorare debemus; primum videlicet nosmedipsos a pra[vis] operibus coerceamus. bonisque actibus insudando. hac cibum sacre lectionis et predicationis eisdem ovibus cotidie ministrando; eorum corda ad amorem superne patrie; dictis pariter excitemus et factis; Apostolorum etenim nos actus⁶ docet ubi dicit. primum quidem sermonem feci de omnibus o theophile. qui cepit ihesus facere et docere; non dixit

* Synodi istius ne mentio quidem hucusque facta fuit; ideoque nova lux hinc haurienda pro Orietanae urbis historia, et praesertim pro sancti ejus Antistitis Theodosii vita, spissis adhuc tenebris involuta. — ¹) *indictione*. Adde XIV. Nempe an. 880-881. — ²) *beata*. Lege, beatae. — ³) *Quia su-*

mus. Verba hujusmodi conferenda cum exordio Synodi Romani sub Gregorio III apud Migne (LXVII. p. 342.) cum quo affinitatem produnt. — ⁴) *hac*. Lege, ac, item et infra. Ioh. X. 12. — ⁵) Ezech. XXXIV. 2. — ⁶) Matt. XXV. 23. — ⁷) Act. I. 1. —

prius docuit; et postea fecit. sed prius et facere et postea docere testatur; Videlicet ut nobis exemplum tribueret; Neque enim aliter agere possumus. et
 5 aliter docere. set quod verbis dicimus; operibus impleamus. et bonum quod nos ipsi annuente domino perficere cupimus; alios ut faciant predicando in-
 formemus. quia scriptum est. ' nichil
 10 prodest sacerdoti si recte vivat. et alios male viventes non contradicat; Et iterum qui alium docet seipsum non arguit. nihil ei prodest; Proinde dilectis-
 simi fratres (pag. 102. v.) ammoneo ka-
 15 ritatem vestram. ut primum omnium dilectionem dei et proximi; toto mentis conamine observare studeatis; Nam et ipse dominus inter cetera predicationis sue docuit. hanc nobis commendare stu-
 20 duit. nam cum eum quidam sicut ex evangelio didicimus interrogaret; quid esset mandatum primum in lege; res-
 pondens ait illi. ' diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo; et ex tota mente
 25 tua. et ex omnibus viribus tuis. et proximum tuum tamquam te ipsum; Et discipulis suis ait. ' in hoc cognoscent omnes quae mei estis discipuli; si dilectionem habueritis ad invicem; Et iterum ' habe-
 30 te in vobis salutem et pacem in vobis. et iohannes apostolus ait. ' qui in caritate manet in domino manet; et alibi. ' qui fratrem suum odit; homicida est. et qui fra-
 trem videt non diligit; deum quem non videt. quomodo potest dimittere; ' Sed
 35 quid plura de caritatis dilectione loquar? sine qua neque fides. neque martirium. neque elemosyna. neque contemptus seculi. sine caritate cuique aliquid prodesse poterit; Dicente apostolo; ' si lin-

guis ⁹ loquar et angelorum; caritatem autem non habeam; nichil michi prodest; et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas. et si tradidero corpus meum ut ardeam; caritatem non habuero. factus sum velut hes sonans. aut cimbalum tinniens; Caritas namque vera est. amicum diligere in deum. et inimicum diligere propter deum; Nul-
 lum quod tibi pati non vis; facere. nulli quod tibi iuste impendi desideras negare; Interea [h]ortor caritatem vestram mecum karissimi fratres fratres; ut sanctam trinitatem implorantes; omni sollicitudinem. totamque ¹⁰ intentione mentis; universi ministri altaris christi. inviolabiter castitatem conservare studeamus; Scriptum est enim. omnibus castitas valde necessaria est. set maxime ministri ¹¹ altaris. quorum vita aliorum debet esse eruditio; Castitas fratres mei; angelica est vita. castitas cum humilitate sancti spiritus merebitur habitationem. qui expellit munditiam ¹² libidinum. Dicente scriptura; ¹³ corpus peccati subditum; spiritum sanctum effugiet; Sed et paulus apostolus ¹⁴ terribiliter clamat dicens; mortificate corda vestra quae sunt super terram; fornicationem. luxuriam. et omnem immunditiam; Qui autem adheret meretrici; unum corpus efficitur; Tollens igitur membra christi faciens membra meretricis. absit; (p. 103. r.) Non solum autem in novo; sed etiam veteri precepto. castitas nobis laudiliter ¹⁵ commendatur; Loquente domino per moysen; ¹⁶ sancti estote; quia et ego sanctus sum dominus deus vester; Et iterum propheta ¹⁷ de is ¹⁸ qui altario serviunt ait; mundamini qui fertis vasa

¹⁾ scriptum est. Undenam hae duo citationes excerptae sint, ignoramus. Fortasse potius ex Augustino quam ex Sacra Scriptura. — ²⁾ ait illi. Marc. XII. 30 31. — ³⁾ ait. Joh. XIII. 35. — ⁴⁾ Et iterum. Marc. IX. 49. — ⁵⁾ ait. I. Joh. IV. 16. — ⁶⁾ et alibi. Ibid. III. 15. — ⁷⁾ dimittere. Lege, diligere. — ⁸⁾ apostolo. I. Corinth. XIII. 1. — ⁹⁾ linguis. In marg. eadem manus apposit, homi-

num. — ¹⁰⁾ totumque. Lege, sollicitudine totaque. — ¹¹⁾ ministri. Lege, ministris. — ¹²⁾ munditiam. Lege, immunditiam. — ¹³⁾ scriptura. Fortasse aludat Sap. I. 5. At legendum; corpus peccatis. — ¹⁴⁾ apostolus. Coloss. III. 5. — ¹⁵⁾ laudaliter. Lege, laudabiliter. — ¹⁶⁾ Moysen. Levit. XI. 44. — ¹⁷⁾ propheta. Isaia LII. 11. — ¹⁸⁾ is. Lege, iis.

domini; Ideoque fratres sicut dixi superna miserante clementia; castitatem et omnem pudicitiam corporis; inconstanter ¹ agere non neglegamus. ut mundo
 5 et casto corpore ad altare dominicum accedentes; pro nostris aliorumque errantibus; ² omnipotenti deo sacrificium offeramus sacrumque corpus et sanguinem christi; incontaminati percipere
 10 mereamur; Si ergo fratres dilectissimi. his duobus praeceptis armati fuerimus omnium charismatum donis solaciente domino apparuius perornati; Assumamus itaque divinas ³ annuente
 15 gratia. prediandi officium. et incessanter monendo arguamus omnes qui nobis commissi sunt. nunc observando. nunc increpando. non prospera mundi eleve
 20 non adversa perturbent. set eterna praemia iustis. terroremque eterne gehenne opponamus iniustis; Nobis dixit dominus ⁴ vos estis sal terre; Si enim sal terre sumus; condire mentes fidelium debemus; Cogitemus sine cessatione quid
 25 sumus. pensemus pondus quod suscepimus. pensemus negotium nostrum; Cogitemus quantas animas per nos lucratus est dominus; ipse enim qui nos in populo quem sacro suo sanguine rede
 30 mit pastores esse constituit; iam pulsat. iam prope est. et nostrum negotium lucrumque querit; Et ideo in quantum possumus proximis nostris. bonorum operum exempla monstremus dicente
 35 domino; ⁵ luceat lux vestra coram hominibus ut videant opera vestra bona. et glorificent patrem vestrum qui in celis est; Hec itaque karissimi fratres vestris auribus intimare curabimus. ⁶ quia quamvis indigni speculationis et regiminis
 40 simul sacerdotii locum suscepimus; Cotidie nobis dominus per prophetam cla-

mat et dicit; ⁷ filii hominum. speculatorem dedi te domui israhel. quodcumque videris annuntia; Si dicente me ad impium mortem ⁸ morieris non annuntiaveris ei ut avertatur a via sua impia et vivat; ipse in iniquitate sua morietur; sanguinem eius de manu tua requiram; Si autem annuntiaveris impio. et ille non conversus fuerit; ipse quidem in iniquitate sua morietur. tu autem animam tuam liberasti; Propterea fratres prius corrigentes proximis nostris peccatibus. sacre predicationis verbo obviare curemus et malignorum catervam spirituum ab eorum cordibus orando. ieiunando (p. 103. v.) expellere satagamus. ne de nobis dicatur; ⁹ canes muti non valentes latrare; Et iterum ¹⁰ propheta tui israhel videbant tibi falsa. nec operiebant ¹¹ tibi ignominiam tuam; ut te ad penitentiam provocaret; ¹² Cogitemus igitur mala quae fecimus. et ad lamenta penitentiae dum tempus est festinemus. ipse enim qui nos peccantes sustinet; iterum ammonet ut redeamus. iterum per prophetam clamat. ¹³ Convertimini ad me. et quare moriemini domus israhel. quia nolo mortem morientis dicit dominus. sed ut convertatur et vivat; Et iterum. ¹⁴ Invoca me. in die tribulationis tuae eripiam te et magnificabis me; Sed haec quae vestris auribus audita sunt. melius per exempla sanctorum patrum cognoscere possumus. sicut scriptum est; ¹⁵ interroga patrem tuum et annuntiavit ¹⁶ tibi. seniores tuos et dicent tibi; Ideo pauca ex sanctorum institutione canonum excerpte curemus. ut et nos qualiter vivere. et subiectam plebem qualiter docere debeamus plenius cognoscentes. et per normam patrum antiquorum inoffense gradientes

¹ inconstanter. Lege, constanter. — ² errantibus. Lege, errantibus. — ³ divinas. Lege, divina. — ⁴ dominus. Matt. V. 13. — ⁵ domino. Matt. V. 16. — ⁶ curabimus. Lege, curavimus. — ⁷ dicit. Ezech. III. 17. 18. 19. — ⁸ mortem. Lege, morte. — ⁹ dicatur. Isaia LVI. 10. — ¹⁰ Et

iterum. Jerem. Threni II. 14. — ¹¹ operiebant. Lege, aperiebant. — ¹² provocaret. Lege, provocarent. — ¹³ clamat. Ezech. XVIII. 30-31-32. — ¹⁴ Et iterum. Ps. XLIX. 15. — ¹⁵ scriptum est. Deut. XXXII. 7. — ¹⁶ annuntiavit. Lege, annuntiabit. —

singuli cum ovibus nobis commissis. ad eterna gaudia pertingere mereamur; prestante domino nostro ihesu christo.

Primum statum¹ est; ut compresbyteri⁵ nostris. seu etiam diacones. et universus clerus. fidem catholicam² memoriter teneant. necnon et symbolum. et orationem dominicam; spiritaliter intelligant. et ut omnes presbyteri; unum¹⁰ quemque hominem; symbolum et orationem dominicam sibi commissum; memoriter tenere faciant. et precipiant ut et ipsi uxores suas et filios suos discant. quia scriptum est; sine fide impossibile¹⁵ est deo placere;³

Secundo statutum est; ut deinceps omnes presbyteri honorifice sciant catechuminum facere. et baptismum in nomine sancte trinitatis diligenter adimplere. et nullus quislibet presbyter audeat de manu impositionis. seu de baptisterio ubi per gratiam spiritus sancti peccata omnium remittuntur aliquid pretium accipere. quia scriptum est;²⁰
²⁵ gratis accepistis gratis date;

Tertio statutum est; ut omnes presbyteri in suis ecclesiis. habeant canones. et memoriter eos teneant. quae in sinodiciis libris ita defixum est; Nam et³⁰ beatus celestinus⁴ papa dicit. nulli sacerdoti suos liceat canones ignorare. nec quicquam facere quod patrum possit regulis (p.¹⁰⁴ r.) obviare; Que enim a nobis res digna servabitur. qui decretalium³⁵ norma constitutorum pro aliquorum libito licentiam populis permissa frangatur;

¹) statum. Lege, statutum est ut compresbyteri nostri. — ²) fidem catholicam. Cf. etiam Capitulare Attonis Verceilensis Episcopi Cap. 4. (apud Migne CXXXIV p. 29) ubi legitur: *Primo omnium fidem catholicam omnes presbyteri et diaconi seu subdiaconi memoriter teneant*. Porro iure Acherius monuit, de Symbolo Athanasiano hic agi. Item Cf. libid. Cap. 97. — ³) hominem. Hic adde, *sibi commissum*, quae male postposita sunt. — ⁴) scriptum est. Hebr. XI. 6. — ⁵) placere. Postera manus add. *Simonica*. — ⁶) scriptum est. Matt.

Quarto statutum est; ut nullus presbyter aut diaconus. seu subdiaconus. vel qui in clero sunt constituti; extraneam secum feminam habitare permittant. ne termini quos sancti patres posuerunt corrumpi videantur a vobis; Sic enim trecenti decem et octo patres in niceno⁸ concilio spiritu sancto sancserunt; Non episcopi. non presbyteri. non diaconi. neque ulli qui in clero est; subintroduta habere licere mulierem. neque habitare. nisi cum matre aut sorore vel thia. seu cum talibus personis; que omnem suspicionem malam fugiant; qui autem preter hic agit; periclitabitur a clero suo; et sicut in alia synodo⁹ statutum est; a sanctis patribus quod modo in nostris auribus lectum est; presbyter. diaconus. subdiaconus qui cum mulieribus habitare presumpserit; a gradu suo deiciatur. insuper et in exilio destinatus dies suos in penitentia finiat; Item in eodem concilio.¹⁰ ut si cui sacerdoti ex qualibet muliere nuntiatum fuerit. ut exinde suspensio male opinionis efficiatur; nullam cum illam¹¹ habeat conversationem. neque presenti neque secreta; si deinceps inventum fuerit post secundam et tertiam contestationem. gradus sui periculum sustineat;

Quinto statutum est; ut omnis presbyter. tam¹² plebe quam etiam in titulo residet; sollicitudinem suae ecclesiae gerat. In restauratione videlicet murorum et in tecta desuper et laqueariis faciendis. et in singulas noctes in quantum poterit; luminaria in sacris locis ammini-

X. 8. — ⁷) celestinus. Cf. haec eadem apud Attonem Cap. 65. — ⁸) niceno. Cf. Can. 3. juxta Dionysii Exigui versionem ubi legitur: *non episcopo, non presbytero, non diacono, non alicui omnino qui in clero est licere subintroducunt habere mulierem*. — ⁹) synodo. Cf. concilium Tolet. II. C. 8. in Capit. Attonis Cap. 36. — ¹⁰) Concilio. Quae sequuntur fere ad litteram extant ibidem Cap. 87. — ¹¹) illam. Lege, illa. — ¹²) tam. Lege, qui tam in. —

strare praevideat. et divina procurare officia. necnon et clericos advocare procuret. cum quibus divina officia non neglegenter implere valeant; nam non sufficientes stipendio plebi proprio ad restorationem prephate aeclesie. a populo plebis auxiliuntur. sicut in romanorum conciliis¹ a venerabilibus patribus statutum est. ut domus dei honorifice videantur existere. et ne ruinis obruta sine laudibus dei perseveret; (*p. 104. v.*)

Sexto statutum est; ut deinceps nullus quilibet sacerdos dum in sua vicina consistit; nullatenus audeat ubicumque manere; nisi in cella ecclesie sue. et signum competentis oris;² idest ad matutinum; et ad singulas oras canonicas. omnibus diebus sonare studeat.

Septimo statutum est; ut aliquis³ ex nostris presbyteris habeant domos proprietatis. et ipsas domos gubernant. ecclesiam autem dei in desertum ire permittunt. et quicquid ecclesiasticis prediis fruges habere potuerint. in domibus proprietatis recondunt. et in domibus ecclesiarum nichil habere videntur. similiter autem audivimus ut faciant de reditu ecclesie; Idcirco statuimus ut qui

deinceps talia fecerit; sciat se canonicis subiacere periculis;

Octavo statutum est; ut unusquisque presbiter; excepta necessitatis causa per singulos dies; omnipotenti deo sacrificium offerre studeat. pro statu et unitate sancte dei ecclesiae. pro vivis et defunctis nobis commissis. et pro cuncto populo christiano;

Nono statutum est. ut unusquisque sacerdos sit semper sollicitus in populo dei. ut nullus quilibet eger sine indicta penitentia aut viatico de hac luce emigret. et nullus infantulus nuper natus; per sacerdotum negligentiam moriatur; hoc sit notum omnibus sacerdotibus qui ad hoc opus fuerit vocatus. et ire contempserit. sciat se esse ab omni honore privatum;

Decimo statutum est. ut omnis presbyter de suo populo singulorum nomina scripta habeat. tam de viris quam etiam et de feminis. et omnibus diebus dominicis. seu etiam et in reliquis festivitibus. necnon et in tempore ieiunorum. iuxta ordinem quorum et quarum nomina scripta sunt. requirat;

XIII.*

(STEPHANI PAPAE VI EPISTOLA)

(*p. 106.*) Stephanus epscopus servus servorum dei dilectissimo et fidelissimo tiro episcopo.

Notum sit vobis de inbaldo quod ad apostolorum petri et pauli pro impio scelere quod commiserat limina venerat;⁴ De quo nobis placuit nostro fideli episcopo zachariae tribuere iudicandi potestatem; Qui nimirum eum accipiens et secundum canonum regulam iudicavit. scilicet eo iudicio. ut si ille in monasterio habitare voluisset; qualiter ei

abbas dixisset facere taliter fecisset. et quia dicit in monasterio habitare non possum. dedimus ei aliud iudicium. ut omnibus diebus vite sue a communione et a carne et a vino privatus exceptis his festis diebus. pascha et die domini et pentecoste tres flalas de vino accipiat. et non de carne neque communione nisi ad obitum communicetur; Sit ei potestas eundi per ecclesias ubicumque voluerit. et in tribus uniuscuiusque ebdomadae diebus panem cum aqua manducet. et in

¹) conciliis. Fortasse sit Synodus Romana sub Silvestro I. — ²) oris. Lege. horis. Item infra, horas — ³) ut aliquis. Legendum fortasse, Septimo relatum est ut aliqui. — ⁴) Hanc Epistolam Ste-

phano Papae VI, esse tribuendam suspicamus ex quadam ejus affinitate cum Fragmento ad Lambertum Ceuomanensem Ep. anni 891. (apud Migne CXXXIX. p. 807.)

tribus aliis panem cum legumina et ca-
seo comedat. et calciamento non utatur
nisi hiberno tempore. et si mors in ea

penitentia venerit communicetur: Haec
quia occisit mater sua volendo occidere.

XIV.*

(INNOCENTII ET GELASII DECRETA.)

(p. 106. v.) Cap. XI. Innocentius papa.
5 Nulla femina velari debet a sacerdote;
nisi sanctimonialis a pontifice; Devotis
quoque virginibus; nonnisi aut in epy-
phaniorum. aut in vigiliis paschalibus.
aut in apostolorum natalicia sacrum ve-
10 lamen imponant. nisi forsitan sicut de
baptismate dictum est; gravi langore
correptis; ne sine hoc munere de saecu-
lo exeant. implorantibus non negetur;
Placuit etiam non eas ordinari; ante
15 annum quadragesimum. et hoc cum di-
ligenti probatione;

Felix ' papa Cap. XIII.

Viduas autem velari pontificum nul-
lus adtemptet. quod nec auctoritas divina
20 delegat; nec canonum forma prestruit;

Iohannes² patriarcha misit hierusoli-
mam; mille numismata. mille saga fru-
mento. mille leguminum. mille libras
ferri. mille restas siccatorum. mille pi-
scium mille vascula vini. mille egyptios
operarios. mittens ei et litteras.

Nichil dignum templis christi mit-
tenti. Vellem enim crede michi si esset
conveniens; et ego ipse venire. et operare
in domo sancte resurrectionis domini
nostri ihesu christi; Verumtamen hoc
rogo venerandum caput tuum. ut nulla-
tenus hoc imputes minimo nomini exi-
guitatis meae; set potius hoc petatis a
christo; ut ibi me conscribat; ubi vera-
citer conscriptio beata consistit;

XV.**

(EX PAULI OROSII HISTORIA EXCERPTA.)

(p. 106. r.) DICTA OROSII PRESBITERI
DE SIGNIS QUE FUERUNT IN MUNDO.

Tempore octabiani transtyberim; fons
olei terram exunda[vit] hac per totum
25 diem iugiter fluxit. post sequitur nati-
vitas domini.

Alio quoque tempore in roma; puer ex
ancilla natus; quadripes. quadrima[nus]
oculis quattuor; auribus totidem;

30 In piceno flumine sanguis f[luxit]
apud tuscos; caelum ardere visum est;
Aput ariminos tres lune apparuerunt
distinctis in terrae caeli regionibus;

EX PAULI OROSII HISTORIA.
(MIGNE XXXI.)

(*Ex Lib. V. cap. VI. p. 931.*)

*Romae puer ex ancilla natus est qua-
drimanus, oculis quatuor, auribres to-
tidem, natura virili duplex.*

(*Lib. IV. Cap. XIII. p. 889.*) . . . nam-
que in Piceno flumen sanguine efflucit,
et apud Tuscos caelum ardere visum

* Udenam haec excerpta sint nobis latet, quia
nec in Dionysiana Collectione, nec inter Innocen-
tii Epistolas invenire potuimus. — ¹) Felix. Lege,
Geladius, ut videre est in Collectione Dionysiana
apud Migne LXVII. p. 306. — ²) Iohannes. Cui-

nam adscribi posset notitia ista tam peregrina, quae
ad novam fabricam Ecclesiae S. Sepulchri in Je-
rosolima refertur, doctores iudicabant. — **) Hu-
jusmodi excerpta a textu edito plerumque differ-
re cuique patet. —

Tempore scipionis primi. sol minui visu[s est]. Apud aripas; palmae in caelo visae sunt. Aput Capenas sol quoque pugna[vit] cum luna. Interdum duae lunae ortae sunt;

In Sardinia scuta sudaverunt [san]guine. Faliscis caelum scindi velut magno hiatu visum est;

Aput anthium; metentibus cruentem spice¹ in corvem decidere. dehinc sequitur pu[gna]nnivalis. qui in praelio canensis XLIII millia romanorum fudit. et tres modios annul[orum] aureorum cartaginem misit pro laude victoriae. 15 quindecim pugnas cum romanis egit et v[icit];

Aput arrentinos; cum panem per convivia frangerentur. cruor e panibus. quasi e vulneribus. Per septem dies continuos; 20 grando lapidum inmixtis testarum fragmentis. terram [latis]sime vulneravit.

In Samnia; vasto hiatu terre; flamma prorupit et usque in [caelum] extendi visa est; III millia numantini cum XL milia 25 romanorum pugnaverunt. et vicerunt; Aput asculum; omnia animalia cum balatu vel nitu² et mugitu fugierunt ad m[ontes] et silvas. et canes mores luporum similiter relictis hominibus ober- 30 raverunt;

Tempore³ theodosii; per biduum continuum grando pro pluvia cecidit.

Signum in caelo quasi columna pendet. ardensque per dies XXX apparuit.

35 Post modicum tempus; hora diei tertia; tenebrae facte sunt. et celum ardere visum est. Mare ponticum. gelu nimium duratum est; Romae in foro pacis per dies septem; te[plum] mugitum de- 40 dit;

Tempore valentiniani; tanta nix cecidit; ut per VII [m]enses vix liquesci potuerit. multaque hominum animaliumque rigore perierunt.

45 Martialis quidam iuvenis carporosus

est, et ac tres lunas distantibus caeli regionibus exortas apparuisse . . . (Ibid. Cap. XV p. 892).

Diris tunc etiam Romani prodigiis terribili sunt. Nam et solis orbis minui visus est, et apud Arpos parmae in caelo visae, sol quoque pugnasse cum luna, apud carpenas interdiu duas lunas ortas, in Sardinia sanguine duo scuta sudasse, Faliscis caelum scindi velut magno hiatu visum, apud Anthum metentibus cruentas spicas in corbem decidissee. Igitur Annibal. . . .

(Ib. Cap. XVI). Annibal in testimonium victoriae suae tres modios annulorum Carthaginem misit, quos ex manibus interfectorum equitum Romanorum senatorumque detraxerat.

(Ex Lib. V. Cap. VII p. 932). Haec (Numantia) per annos quatuordecim cum solis quattuor millibus suorum quadraginta millia Romanorum . . . vicit.

(Ibid. p. 959). Apud Arrentinos cum panes per convivia frangerentur cruor e mediis panibus, quasi e vulneribus corporum fluxit. Praeterea per septem continuos dies grando lapidum, inmixtis etiam testarum fragmentis, terram latissime vulneravit.

(Ibid. Cap. XVIII. p. 960). In Samnitibus vastissimo hiatu terrae flamma prorupit et usque in caelum extendi visa est.

Apud Asculum . . . . . omnium generum animalia . . . . . cum balatu, hinnitu, mugituque miserabili ad sylvas montesque fugerunt. Canes quoque quae lacrimosis ululatibus vagi hyporum ritu oberrarunt.

¹) spice. Lege, spicem. — ²) nitu. Lege, hinnitu. — ³) Tempore. Sequentia reperire nequivimus apud Orosium. —

nomine; titi temporibus XX ursos in
specta[culo] contra se dimissos interfe-
cit.

EX LIBRO VI HISTORIE ROMANE SCARPSUM.

5 Tempore iulii rome tres simul exorti
soles. paulatim in eundem orbem col...

Inter cetera portenta quae toto orbe
facta sunt; bos in suburbano rome ad
arantem lucutus est frustra se urgeri.
10 non enim frumenta. sed homi[nes] bre-
vi defuturos.

XVI.*

(p. 107. r.) ITEM GREGORII PAPE ET YSIDORI EPISCOPI.

Qui scelerate vivunt¹ in ecclesia; et
communicare non desinunt; putan-
tes se tali communione mundari; discant
15 nichil ad aemundationem sibi proficere;
dicente propheta. quid est quod dilectus
meus in domo mea fecit scelera multa;
numquid carnes sancte auferent a te
malitias tuas; et apostolus. probet se in-
20 quid homo; et sic de pane illo edat; et
de calice bibat; Et qui manducaverit vel
biberit indigne; iudicium sibi manducat
et bibit; Sed sola redemptoris nostri

percepta sacramenta. ad veram sollem-
pnitatem mentis non sufficiunt; nisi eis
quoque et bona opera iungantur. Quid
enim prodest corpus et sanguinem il-
lius ore percipere; et ei perversis mor-
ribus contraire; et caetera; Cum cor-
pus redemptoris accipimus. nos pro pec-
catis nostris in fletibus affligamur; quan-
tenus ipsa amaritudo penitentie; abster-
gat a mentis stomacho; perverse umo-
rem vite. et alia multa simi[lia].

XVII.**

(SYNODI ROMANI SUBSCRIPTIONES.)

INCIPIT SUBSCRIPTIO EPISCOPORUM ET PRESBITERORUM.

25 Gregorius gratia dei episcopus. his decretis subscripsi.
Marianus episcopus. civitatis ravennae.
[Pro]culus episcopus. civitatis nepesine.
[Io]hannes episcopus. civitatis surentine. (p. 109. r.)
Gratiosus episcopus. civitatis numentine.
30 Iohannes episcopus. civitatis falaritane.
Agellus episcopus. civitatis terracinensi.
Romanus episcopus civitatis blantane.

*) Hoc fragmentum et alia quae sequuntur us-
que ad f. 126. diverso nitidoque charactere longobardico saec. IX exeuntis, exarata sunt.—¹) *vi-
vunt*. Sub rasura, *bibunt*. — **) Hoc loco sequi-
tur, *Decretum B. Gregorii pape ad clericos in Ba-
silica B. Petri Apostoli. data Pridie Kalendas
Martii*, prout extat apud Mansi X. col. 434. At-

tamen non secus ac vetustissimi Codd. Justelli,
et Frisigensis, hoc decretum absolvit verbis, *ap-
petit servitutem*, ceteris omissis. Subjunguntur ve-
ro subscriptiones illae quae ad Conc. Romanum III
sive Lateranense adnectuntur apud Mansi ibid.
col. 488, quaeque hic proferuntur ob varietates
quas continent. —

- Dominicus episcopus. civitatis centumcellensis.
 Pelagius episcopus. civitatis anagnine.
 Felix episcopus. civitatis portunensis.
 Iohannes episcopus civitatis bellitenne.
 5 Candidus episcopus civitatis bulsinensis.
 Luminus episcopus. civitatis ferentine.
 Virbonus episcopus. civitatis ¹
 Balbinus episcopus. civitatis rosellas.
 Secundinus episcopus. civitatis tauromenio.
 10 Martianus episcopus. civitatis ferentis.
 Homobonus episcopus. civitatis albinensis.
 Dominicus episcopus. civitatis utriculane.
 Constantius episcopus. civitatis narniensis.
 Anastasius episcopus. civitatis tiburtine.
 15 Procul episcopus. civitatis prenestine.
 Laurentius presbiter tituli sancti s[ylvestri].
 Iohannes presbiter tituli sancti vita[li].
 Speciosus presbiter tituli sancti c[lementis].
 Deusdedit presbiter tituli sancte p[axedis].
 20 Deusdedit presbiter tituli sanctorum Iohannis [et pauli].
 Andromachus presbiter tituli sancti ²
 Cresces presbiter tituli sancti laur[entii].
 Rusticus presbiter tituli sancte susa[nne].
 Vibolus presbiter tituli sancti mar[celli].
 25 Petrus³ presbiter tituli sanctorum iulii et [. . .]
 Spectatus presbiter tituli sancti vit[alis].
 Stefanus⁴ presbiter tituli sancti m[arcis].
 Felix presbiter tituli sancti xist[i].
 Petrus presbiter tituli sancte balb[inae].
 30 Iustus presbiter tituli sanctorum nereii et [achillei].
 Speciosus presbiter tituli sancti dam[asi].
 Maurus presbiter tituli sancte prisc[ae].
 Placidus presbiter tituli sancte sab[inae].
 Victor presbiter tituli sancte caec[iliae].
 35 Iohannes presbiter tituli sancti chriso[goni].
 Aventius⁵ presbiter tituli sancte pra[xedis].
 Andreas presbiter tituli sancti ma[rci].
 Iohannes presbiter tituli sanctorum iohannis et p[auli].
 Antonius presbiter tituli sancti albi.⁶
 40 Candidus presbiter tituli sancti clementis.
 Romanus presbiter tituli sancti marcell[i].
 Leo presbiter tituli sancti damasi.
 Aventius presbiter tituli sancti quiriaci.
 Fortunatus presbiter tituli sanctorum quatuor coronatorum.

¹) *civitatis*. Ed. Uribonus (vel Urbanus) ep. civ. Turcanensis. — ²) *sancti*. Ed. tit. Apostolorum. — ³) *Petrus*. Ed. om. hanc subscriptionem.

— ⁴) *Stefanus*. Haec subscriptio plane deest in Ed. — ⁵) *Aventius*. Ed. Aurelius. — ⁶) *albi*. Ed. S. Balbinae. —

- Agapitus presbiter tituli sanctorum apostolorum.
 Felix presbiter tituli sancte sabine.
 Dunos presbiter tituli sancti eusebii.
 Bassus presbiter tituli sancti pudentis.
 5 Iohannes presbiter tituli sancti silvestri.
 Albinus presbiter tituli sanctorum marcelli et petri.*

XVIII.**

(pag. 110. v.) EPISTOLA DOMNI PETRI GRAMMATICI ET
 SANCTISSIMI DIACONI MIS(S)A DOMNI EUSEBII SANCTISSIMI SACERDOTI
 ATQUE INCLAUSI (S)ANCTE SIPONTINE ÆCCLESIE.

Sciendum est omnino; quia maligni
 spiritus. omni tempore adversus
 (p. 112. r.) electos invisibilia bella exer-
 ceant. maxime eo tempore quando vide-
 10 rint eos illis indesinenter insistere ope-
 ribus]que sibi cognoscunt ignita iacu-
 la esse. que iacula puri[s] orationibus
 efficiuntur. quotiescumque enim ora-
 15 tioni insisit[i]mus. dicente beato grego-
 rio; bellum contra inimicum oppo[ni]-
 mus. unde summopere curandum est
 ut cum ad divini obsequi[i] cultum quis-
 que accesserit. munitam conscientiam
 20 spiritalibus ar[is] undique gestet; ut
 dei fretus auxilio. inexpugnabilis in-
 [ve]niatur. inibi. certus quia inpugnan-
 dum erit. dictum qui[ppe] legimus in sa-
 pientiae libro.¹ fili. accedens ad servitu-
 25 tem d[ei] sta in iustitia et timore. et
 prepara animam tuam ad tempt[at]io-
 nem deprimens cor tuum.² Et iterum;³
 coniungere deo [et] sustine. ut crescant
 in novissimo vota tua. atque alibi.⁴ ante
 30 orationem; praepara animam tuam. Cui
 autem praepra[re] debeat anima; non

est ambiguum. quia deo praeperatur;
 Cum per constantiam intrepida; mali-
 gnis se cogitationibus in[su]perabilem
 reddit. timens ne in vasa ab eis separetur
 a[con]ditore; Scriptum namque est.⁵ per-
 verse cogitationes. separant a deo.⁶ Ut
 autem hec omnia militibus dei. non ho-
 nerosa vid[e]antur ad sustinendum; aut
 quod ulterius est superand[um] hortatur
 nos. beatus iacobus cum dicit;⁷ beatus vir
 qui suffert temptationem. quoniam cum
 probatus fuerit accipiet coronam vite;
 quam promisit deus diligentibus se;
 Quia ergo magnum est talem⁸ praeium;
 ut in perventione haberi possit. per me-
 ritum; magnum est certamen et legiti-
 mum adhibendum.⁹ Egregius namque
 doctor dicit;¹⁰ non coronabitur. nisi qui
 legitime certaverit. (p. 112. v.)

Debita fratres karissimi;*** loqui vobis
 compellor sollicitudine. nam pastori-
 bus iussum est; custodias habere super
 gregem. ne pastore tacente. lupus oves
 devoret. de quibus deo [r]editurus est
 rationem.¹¹ Licet autem omnibus sacer-

* Haec sequitur: INCIPIT CONSTITUTA PAPE
 GREGORII TERTII, quae tamen sunt decreta Gre-
 gorii Junioris nempe II, qualia et in Collectione
 Dionysio-Hadriana occurrunt. — **) Haec Petri
 epistola, quam hucusque omnino ineditam putamus,
 eidem illi Guiseldardo grammatico adscribenda vi-
 detur, cuius alia epistola inferius occurrit ad eun-
 dem Eusebium missa. — ¹) sanctissimi. Lege, dom-
 no Eusebio sanctissimo. — ²) libro. Eccli. II. 1. —
³) Et iterum. Eccli. II. 3. — ⁴) alibi. Eccli. XVIII.
 23. — ⁵) est. Sap. I. 3. — ⁶) dicit. Iacob. I. 12. —

⁷) talem. Lege, tale. — ⁸) dicit. 2. Tim. II. 5. —
 *** Debita fratres karissimi. Hisce verbis pronum
 est intelligere quod hic agatur de novo aliquo do-
 cumento ad praedictam Epistolam minime perti-
 nente. Et revera hic incipiunt Acta ejusdem Dio-
 cesanae Synodi cujus nomen, deficiente titulo, haud
 facile assignari potest. Attamen sive ex loco ipso
 quem occupant in hoc Codice, sive ex quadam
 analogia cum praecedenti Orientana, (Cf. cap. 5. 6.),
 sive praesertim ex nono eorum Capitulo, videntur
 Sipontinae Ecclesiae prae caeteris adscribi posse. —

dotibus [s]it proprium; tamen episcopo specialius est dictum; ¹ annuntia populo [lo meo] scelera eorum; Quamvis enim indignum me suae ecclesiae praefesse] voluit omnipotens. ideoque silere pavel. ne dum vestras causas [r]aticeo; gravius inde a domino iudicet; sententiamque damna[tionis]; quam deus avertat accipiam; Quapropter obsecro; ne [vobis] onerosa nostra videatur allocutio. 10 et me absolvere [et] vestros mores corrigere; vestramque vitam ad alta proficere con[cup]isco; Sacerdotes namque omnisque ordo ecclesiasticus ta[les] debent esse populo: ut et lingua et opere aedificent [aud]ientes et se aspicientes. aut si fortasse lingua ta[ce]at; actio et fama bona clamet et praedicet. unde apostolus [ait]; ² Christi bonus odor sumus deo in omni loco. bonus enim odor; bo[nu]m est nomen; Sed cum magna animi loquor contritione; [L]ingua nostra silet in annuntiando praecepta dei et manda[t]a; et mala nostra opera; multos fideles destrunt. dum [ex]emplo nostro pessimo; plurimi corrumpunt in ruinam. sicque fit; [ut] nos duces existamus eis in laqueum; quibus via esse debui[mus] in salutem; Preterea et si aliquando de suis pravis [ac]tis aliquem reprehendere aut castigare tractamus. [ta]citi ³ rursum cogitatione et conscientia remordemur; [ne] nobis dicatur; quid michi o sacerdos imponis; quod tu 35 [face]re dissimulas. et peiora aut similia exerceas quam nos; Sicque nobis obmutescuntibus; lupus qui est diabolus [ra]lpit et dispergit oves. dum diversis iniquitatibus eas involvit. (p. 113. v.) prius pastore in peccatis occiso. omnis enim qui peccat moritur; Nempe de sacerdotibus scriptum est; Canes muti non valentes latrare. et illud. ⁴ speculatores tui caeci omnes. quoniam pro nostra

iniquitate; etiam sermo a nobis predic[ati]onis auferitur; Illudque in nobis impletur quod daniel ait ⁵ de impudicis sacerdotibus; egressa est iniquitas a senio[r]ibus qui videbantur regere populum. sed quae sententia illos exceptit; divina si recolitis eloquia testantur; Quando vero aliquem de castitate ammonere praesumemus; aut de adulterio vel fornicatione eruere decertavimus. Cum ipsi sumus incerti. et assidue in talibus ⁶ miseri ⁷ flagiti[is] implicati maneamus; nec deum hinc metuentes nec faciem humanam; Si igitur cordis oculos aperimus; nostris iniquitatibus patria haec multimodis deperit et annullatur; suis quidem civitatibus ad invicem conturbatis et exteris super eam gentibus caelitis immisis; Nostris quoque mal[is] ignitatibus clauditur caelum; ut solita pluviarum benefic[ia]. terra non suscipiat. hinc gelu. hinc mortalitas et ta[m]es et caetera quibus frequenter percutimur; et aemenda[r]e despiciamus; Denique quia caelestis ira et vindicta super[na] dependeat. hinc maxime cognosci et probari potest; quod[da]m tam prolixo tempore pluvias nobis subtraxit; ille iustus orbis dispositor. pro quibus sepe rogantes; non meremur exaudiri; Sed merito nobis talia contingunt. nam quia nos supervae dei praecepta calcamus; iuste ipse despici[t] praeces nostras; Recordamini igitur fratres mei et sedulo in mente retinete esse scriptum; ⁸ mundamini qui fer[is] vasa dei (p. 113. v.) et illud ⁹ sancti estote quia et ego sanctus sum. et alibi. ¹⁰ omnes ministri [alt]aris casti et mundi esse debent. et multa talia quae spa[ti]m sacra scriptura commemorat; Sed nos infelices; secreta]e puplice impudice viventes; et cum infelicitibus faeminis [co]abitantes. corpore et mente impuri; non metuimus [di-

¹) dictum. Isaia LVIII. 1. — ²) ait. II Corinth. II. 11. — ³) taciti. Lege, tacita. — ⁴) scriptum est. Isaia. LVI. 10. — ⁵) illud. Ibid. 11. — ⁶) ait. Daniel. XIII. 5. — ⁷) talibus. Sub rasura, tabulis. —

⁸) miseri. Lege, miseris. — ⁹) scriptum. Is. LIII. 11. — ¹⁰) et illud. Lev. XIX. 2. — ¹¹) et alibi. Undenam repetendus hic textus nos latet. Cf. et supra p. 378. col. b. l. 18.) —

vijna misteria sordidi contingere; Qui vero carnali fue[rit] concupiscentia contaminatus et irretitus; qua con[sci]entia et merito se exaudiri posse credit. cum dictum sit. ¹ [qui] in carne sunt testante electionis vase. deo placere [no]n possunt. vos autem in carne non estis; sed in spiritu. si tamen [spiritus] dei habitat in vobis. nam ² omnia munda mundi. inquina[tis] autem nichil est mundum. quia polluta est eorum mens et [con]scientia; Spiritus ergo dei. ubi nisi in corporibus sicut legi[mus] sanctis poterit habitare; Salvator quidem noster. ¹⁵ [ait] ³ non solum apostolis verum aetiam omnibus sacerdotibus [v]os estis lumen mundi et sal terre; Sed in nobis. et lumen [op]eris extinctum est. et sal sapientie per reprobam vitam [in]fatuat. dum nec operibus lucem aliis exhibemus; nec [co]ndire mentes fidelium verbo sapientiae novimus aut prae[su]mimus; nostra nos iniquitas loqui prohibente; dum si[m]ilia vel peiora ²⁵ committimus; Ad hoc eundem; adiungitur aliud facinus. ut compleatur illud psalmographi. ⁴ appo[ne] iniquitatem ut non intrent in tuam iustitiam. [e]t illud apocalypsis; ⁵ qui iniquus est inique agat adhuc; Dum enim quis vestrum vult se cure peccare; clausis oculis mentis; repellit a se timorem dei. Ignisque gehennam aut non credit; aut scire dissimulat. ideoque solam aliquotiens [h]umanam verecundiam seu vindictam expavescit. sed et (p. III. r.) hoc rarius fit; Nam veluti pessima fama ubique spargi[tur] aliquib[us] vestrum puplice uxorantur. alii infelices concub[i]nas habere ⁴⁰ contra canonum statuta non refugiant. insuper quidem patronos sibi laicos faciunt; qui eos in tal[ibus] iniquitatibus adiuvent. et quicquid christus auferat;

cum ipsis ad inferna descendant; His aetiam perversitatibus sepe est adiuncta superbia et stultitia cordis; qua subvertatur ordo ecclesiasticus; dum nullus suo obedit praeposito. nec diaconus presbitero. nec presbiteri archipresbitero seu aepiscopo suo scire despicientes illud iacobi apostoli. ⁶ non est potestas nisi a deo. que autem sunt a deo ordinate sunt. qui vero resistunt ipsi sibi damnationem acquirunt; Expergiscimi igitur qui tales estis et flete; ad penitentiae portum cito confugientes. vitam vestram moresque festine componentes; et emendantes in melius; ne morte irruente; penitentia queratur et fugiat; Cum universis carnis illecebris et blanditiis quas sequi non expavescimus. aeloquio intonante divino; ⁷ fornicatores et adulteros iudicabit deus; Sed ne fortasse tacita cogitatione dicatis superflue de his nemur; subiecta iudicabunt capitula qualiter sancti canones statuerunt; quales vos oporteat in aecclesia dei conversari. ut nemo vestrum aliquam possit excusationem de sua habere nequitia. ut et vestra conversatio auxiliante deo quantocius vertatur ad melius; et nos apud iustum iudicem; de nostro silentio non iudicemur;

Primo capitulo ponitur quod et vos scitis; quoniam sacr[i] canones statuunt bis in anno concilia fieri. quo omnis utilitas et bona operatio acciperet robur (p. III. r.) et [incr]ementum. et omnis malignitas corripereetur et amen[da]retur caelerius. ne ordo aecclesiasticus in aliquo esset [con]versus et conturbatus; Sed quia pro qualitate temporis [s.] duo non valemus; sollicite caelebramus saltem con[ci]lium annualiter unum. ne penitus sacre legis trans[gr]essores videamur. sententiamque damnationis proin-

¹) dictum sit. Rom. VIII. 8. — ²) nam. Tit. I. 15. — ³) fait. Matt. V. 13. — ⁴) psalmographi. Ps. LXVIII. 28. — ⁵) apocalypsis. Cap. XXII. 11. Primasius habet: «Alia translatio. Qui iniustus est, iniusta faciat adhuc.» Item anonim. apud Sabbate-

rium ad h. l. (Bibliorum Sacrorum lat. vers. ant. Remis 1743.) extant — ⁶) Iacobi apostoli. Non est Iacobi. Sed Pauli ad Rom. XIII. 1-2 — ⁷) divino. Hebr. XIII. 4. —

de reci[pi]amus utpote terminos patrum non custodientes;

Secundo statuimus; ut omnes sacerdotes studiosè notent sibi canones suos. ne per ignorantiam perturbent aeccl[esi]as; t[ame]n normam. remoti ab omni cura et sollicitudine secu[lari]; sue religioni intenti; Excepta re aeccl[esi]astica [et] orphanorum et viduarum; et omnium vi oppressorum. [q]uorum defensio et solamen et dispositio; in aeccl[esi]e pasto[ri]bus constat; Non sic conductores secularium rerum. [n]eque tutores litium. neque cuiusquam secularis cure impli[c]ati ac negotiis. ut in eo sedeant iudicio; quo ad [i]n]ortem vel penam quisquam addicitur. sed die noctuque [su]e religioni deo favente intenti sunt in omnibus;

Tertio statutum est ut nullo in loco permittatur iudeis publicum officium facere aut de lege contendere. aut quocumque modo christianum hominem possidere; vel dominari ei. aut dominico die aliquam operationem facere; Quod si quis repertus fuerit deinceps agere; gravius corripitur. ne ulterius fieri audeat;

Quarto; de pessimo usure vitio quod et in laicis et in clericis. et in sacerdotibus vehementer excrevit. quoniam quanto est apud deum abhominabile. tanto (p. 115. r.) nobis est cautius cavendum. ut penitus evella[tur] ab omnibus; Si enim hoc deus nimium non execrasset; inter-rogatus a propheta quis habitaret in tabernaculo ei[us] inter caetera non dixisset. qui pecuniam suam non dedit ad usuram. et in ezechiel¹⁾ ipse iustus reputatur; qui ad [usu]ram non commodaverit; et amplius non acceperit; Et si ita est grave peccatum ut dilectores suos separet[ur] a caelesti habitatione; cum summo studio ab omnibus extirpandum est. ut iam amplius a nullo exerceatur;

Quinto sancitum est; ut fidem sancti Athanasii cum interpretatione amodo omnes diligenter sciant. et [pos]sint in commune referre. ut et ipsi recte sciant [qui] credunt; et alios hinc instruere queant. et fidei inimici si insurrexerint convincere possint; Ipsam namque sanctam catholicam fidem; omni die dominico universi sacerdotes decantant;

Sexto ponitur tertium capitulum nice[n]si²⁾ concilii [omnibus] modis interdicat sancta synodus; neque aepiscopo. neque presbytero; neque diacono; neque ulli clericorum omnino licere permitti; habere secum mulierem extraneam; nisi forte mater aut soror aut thia; id est vel amita vel matertera sit. vel aetatum persone [quae] suspiciones effugiant;

Septimo statutum est; ut iuxta decreta Alterius concilii³⁾ praeter cantores et lectores; reliqui omnes de ordine aeccl[esi]astico ab imo usque ad summum casti sint. et nullatenus cu[m] aliqua faemina habitare permittantur. nisi forte cum matre [vel sorore] seu amita; vel talibus personis; a quibus longe sit omnis suspicio; Neque sine praesentia gravium personarum; cum quacumque faemina loquantur; (p. 115. v.) Neque munuscula vel litteras; aut salutatoria verba; sine permissu prioris et testimonia perfectorum sensum suscipiant; Ne laqueo capti diaboli; in pastorum ruina aeccl[esi]ae ministri depereant;

Octavo statuitur; ut quilibet vestrum non asserat; si gradum honoris fortasse amiserit; faeminam quamlibet ad meas illecebras licite retineat; Audiat autem. laegat et cognoscat; quia nullatenus illi conceditur sed post gradum [rur]sus; ardua penitentia constringi debet; et caste [cum] aliquo vivere; ut tanti reatus penas possit evadere [h]oc subiecta capitula indicant;

¹⁾ negotiis. Lege, negotiationibus. — ²⁾ iunt. Lege, sint. — ³⁾ dixisset. Ps. XIV. 5. — ⁴⁾ Ezechiel. XVIII. 8. — ⁵⁾ et. Lege, ut. — ⁶⁾ niceni.

Cf. supra p. 130. not. 8. — ⁷⁾ alterius concilii, nempe Toletani II. c. 3. —

[P]resbiter¹ qui uxorem duxerit; ab ordine illum deponi. . . debere; Quod si fornicatus fuerit. vel adulterium com[mis]erit. extra ecclesiam abiciatur; Ad penitentiam [ver]o inter laicos redigi oportet; [Si] diaconus² aut presbiter crimen capitale commiserit; depositus in monasterio retrudatur. ibi tantummodo [qua]m diu vixerit; communione sumenda; [De] adulteris³ autem honoratorum clericorum; id observandum est; ut si quis adulterasse aut confessus. [fue]rit vel convictus; depositus⁴ ab officio; communione con[cess]a in monasterio toto vite suae tempore retrudatur; ⁵ [episcopi] presbiteri diacones; fornicationem facientes; degrada[ri] debent. et penitere iudicio aepiscopi tamen com[mu]nicent. Si quis clericus vel superioris gradus qui uxorem habuit et post confessionem ut honorem clericatus iterum cognoverit; sciat se adulterium commisisse; Et sicut superiori (p. 116.r.) sententia statutum est; unusquisque iuxta ord[inem] suum peniteat; Et multa horum similia quae colligi [et] aenumerari longum est; Quae si inquirere volueritis; per can[onum] statuta citius invenire valebitis; Inter quaelagite [et]iam]aepistolam ormisde⁶ venerabilis pape.

Nono statuimus et interdicimus; ne quis Vestrum tam de [tonsu]ratis clericis dicimus quam de sacerdotibus; quasi li[ce]t et sine offensa se habere confidat in suo famulatu fae[mini]am] emptam aut ex iure parentum sibi pertinentem. cum qua [for]sitan misceatur; quasi nulla [of]fensio sit. qua eius fue[rit] qualitercumque ancilla. cum intemperantia car-

nis ita [exer]ceatur in ea; velut in libera. nullaque sit discretio pecc[at]i in condicione personarum; Procul dubio si talis commix[tionis] nulla esset reprehensio; pauci remanserant qui quomodo cumque ancillam sibi non acquirerent; cum qua licite cubant] assidui; Sed talem legem et consuetudinem agareni⁷ [cus]todiunt. quam eis suis pseudopropheta muamethi qui [cor]rupto nomine machameta vocatur; tradidisse dici[tur] ut ancilla qualitercumque acquisita; licite utantur]. Vos autem monemus ab huiusmodi consortiis fieri alienos [et] qui christiano vocabulo et ecclesiastico honore insignit]i estis] ne participes efficiamini illis; quos in malo opere im[ita]ri volueritis. nostramque⁸ interim sententia feriamini⁹ [cum] tantum nefas impunum esse non poterit;

Decimo ponitur hoc quod cum gemitu dicimus. in[ter] caetera enim vitia quibus se cotidie inquinant aliqua[n]ti sa]cerdotes. (p. 116. v.) hoc ut audivimus nequiter adiciunt; ut [se] faciant ministros et bassallos laicorum; pro iniqua [de]fensione. ut liceat eis impune facere omne malum [et] iniquitatem; Unde monentes et arguentes nunc im[mo]biliter definimus. ut nullus sacerdotum hoc amplius [fac]ere praesumat. sicut hactenus aliqui faecerunt; ut [bas]salus et minister sit laicorum; Et malum quidem [hoc] nomen; et confusio est in ecclesia dei; Revera enim [pi]a religione et sanctitate; laici debent esse subiecti [sa]cerdotibus; non sacerdotes laicis. quod magna est [tur]pitudine; Si quis vero ulterius facerit hoc; certe cum [gr]avi vindicta gradu privabitur; ¹¹

¹) Presbiter. Est Can. I. Conc. Ancyranum seu Neocaesariensis. — ²) Si diaconus. Est Can. Epauu. (Cf. *Canones selectos ex vet. Can. Coll.* apud Migne XCIX. p. 1012). — ³) De adulteris. Est Can. Conc. Aurelianensis II. (Cf. apud Migne LXXXIV. p. 280). — ⁴) depositus. Lege; depositus. — ⁵) retrudatur. Hic explicit Can. Conc. Aurel. — ⁶) ormisde. Hic alludit ad illam Episto-

lam quae sub falso Hormisdæ nomine extat inter *Canones selectos* apud Migne Ibid. p. 1014. — ⁷) agareni. Ex his verbis colligi potest, hos Canones pertinere ad aliquam ex Apuliae regionibus (uti Sipontina), a Saracenis saec. IX saepe vastatis et occupatis. — ⁸) quos. Adde si. — ⁹) nostramque. Lege, nostraque. — ¹⁰) feriamini. Lege feriamini. — ¹¹) privabitur. Lege, privabitur. —

Undecimo quod turpiter resonat dicimus, quod quidam praesbyterorum suadeant populis pro sua anima volentibus [quid deo offerre, ut non deo sed] sibi illud praebeant; sub tes[tamento] cartule facto, pro sua enim insatiabili avaritia facientes statuimus; ut iam ulterius tam nefariam [causam] nemo vestrum facere audeat, quia qui hoc agit; dei [honorem et gloriam; ad suam stultam] attrahit avaritiam [ignorans] dei de hoc supervenire sibi terribile iudicium, non si[cut] sacerdoti; sed sicut latroni et rapaci qui per rapinam; [suam] vult ingluviem saturare;

Undecimo quod inhoneste fit ponitur. dicimus enim ut aliqui sacerdotum; cambient res aecclesiarum, dantes multum [damnum]; tollentes modicum et peius, sed accipiant inde [magnam] fraudem solidos super; vel quicquid aliud poterint [quod ad] suum possit lucrum pertinere; Isti profecto; non in omnibus sed [pag. 117. v.] deo rapinam faciunt pro suo lucro acquirendo; De quo [nihil]ominus statuimus; ut tam execrabilem malum et fu[r]tum nemo amplius aliquis vestrum exercere praesumat;

Tertiodecimo quoque decernimus; ut nullus cler[icorum] absque permissu et licentia sui episcopi; absconse praemium [....] absque praemio; aliquam consecrationem accipiat, quia [simo]niacum et contra canonem est;

Quartodecimo statuimus; ut secundum statutum nos[trum]; nullus aecclesiasticus clericus vel presbyter; [super]fluis huius saeculi curis vel negotiationibus implicetur, [sic] faciant pupillari; qui per fraudes et perjuriam et mult[am] fal[si]tatem istius saeculi lucra sequuntur; Sed tantum super g[regem] sibi commissum vigilet, de cuius oblationibus vivit; et q[ui]nem ei pascere praecipit;

Quintodecimo statutum est; ut non permittatur [ulli] illicite in coniugio sociari; praeter sanctorum praecepta canonum, id est expleta sexta generatione, et in sep[time] coniungatur; Ut sicut humanum genus ab uno hom[in]e incipiens; et per sex aetates divisum per mundum manet, et in ipsa VII mundi aetate in gloria regni omnes coniuncti manebunt, ita [gene]rati ab uno, per sex generationes dividantur, et in septima iungantur quilibet; Excepto si nescienter de quar[ta] aut quinta generatione se sociant, de illicita coniunctione dignam agant penitentiam, et non separantur; Aliiter [vero] modis omnibus nemo copulari sinatur; Et uxoris vel matris, propinquos; ut suos deputent, et ut de suis se absteineant [sic] scriptum est, [p. 117. v.] erunt duo in carne una; Si autem caro viri uxoris est; et uxoris viri; ergo et parentes viri; uxoris parentes sunt, et uxoris viri;

Sexodecimo sancimus, ut nullus presbyter in sua aecclesia ignotos ad habitandum recipiat clericos; cuius patriam et [dioc]esim certius nescit, quia multi perversi; simulant se ali[um] habere honorem aecclesiasticum quem non habent, et [nes]cientes; subvertunt populum; Ex aliena enim parrochia sine synodicalis litteris; in altera nec suscipi nec minis[tra]re debent; sine consensu rectoris illius aecclesie ad quem [vene]rint; Unde scriptum est,

[P]eregrinos et ignotos clericos; in aliena civitate sine synodicalis litteris episcopi sui; penitus numquam ministrare [debe]re; et illud, praesbiteri qui congregationales non sunt, [in] ecclesia praesentibus episcopis vel presbyteris civitatis, offerre non po[te]runt, nec panem dare in oratione, aut calicem dabunt quod [ab]sentes sint civitatis sacer-

¹⁾ scriptum est. Gen. II. 24. — ²⁾ scriptum est. Cf. Can. 13 Conc. Calched. prout extat inter *Canones selectos*, apud Migne ibid. p. 1011. Cujus

versio tum a Dionysiana, tum ab Isidoriana differt. — ³⁾ et illud. Cf. Can. 13 Conc. Neocaesariensis prout supra p. 257. —

dotes; et' fuerint illi invita[ti ad] orationem solam poterunt dare;'

Septimodecimo statutum est; ut nullus presbyter per plebem cuiusquam sacerdotis vadat; aliquid sibi inde excutians; [sine] consensu et licentia ipsius sacerdotis; qui eandem plebem [habe]at commissam;'

Octabodecimo; decursu sui officii; unumquemque vestrum sollicita intentione praemonemus. ut statutas horas [c]anonicas; nemo vestrum absque debita dei laude transgredia[tu]r seu in itinere; seu quocumque sit alio labore

vel opere [int]entus;'. Ita ut diebus dominicis noctu novem lectiones cum totidem (p. 118. r.) responsorii persolvat. reliquorum vero dierum hori[s] tam diurnis quam nocturnis; et festivitatum

caelebrita[te] ita canat velut sancta romana aeccl[esi]a concinit; que mat[er] est et caput omnium aeccl[esi]arum. quam sequi et imitari sapi[enter] refugit nemo;'. Etenim cum omnia terrena dominus

hominis subdi[dit]. ipsum hominem; ad laudem tantum sibi reddendam consti[tuit]. sicut et angeli faciunt indesinenter suum creatore[m] col[la]udantes;'. Unde et apostolus praecipit dicens;'. sine

inter[miss]ione orate. et psalmista nos ammonet;'. ut in lege dei die ac nocte meditemur. et in omni tempore eum laudem[us] et benedicamus;'. Sed quoniam haec agere continuo nequimu[s]

saltem statutas a patribus canonicas oras; absque lau[de] nullatenus transgrediamur; septies in die laudem dei cantantes et semel in nocte. quemammodum propheta se fecisse testatur di-

cens;'. septies in die laudem dixi tibi. et iterum;'. media nocte surgebam ad confiten[dum] tibi;'. Qui autem vestrum hoc cotidie non adimplet. certe non [si]ne offensa missarum sollempnia caelebra-

re poterit;'

Nonodecimo dicimus; quia de huiusmodi vitii modo v[el] laenius mitiusque agere volumus. pleraque vestra [fac]ta quasi specialiter nescientes; cum illa diligentius[aga]mus; prope per singulos;'. Ut dum dissimulamus scire quod [con]digna vos possit misericorditer subsequi aemendatio;'. S[i] quis] vero amodo contra has nostras sententias; et canonicas[san]c[t]iones agere temptaverit; ut nostram paternam sper[na]t am]monitionem; certe singulorum cause vita et actio [me]lius inquirentur a nobis; quisquis ille amodo fuerit te[mere] (p. 118. v.) [su]perbus. et luxurie deditus; sine dubio iuxta instituta[cano]num; deinceps districtius iudicabitur;'

Vicesimo lecta est aepistola beati hieronimi ad nepotianum. ut [or]dinati et ordinandi presbyteri et diacones caeterique de aeccl[esi]as[tico] ordine; scient praelati quo ordine et qua continentia [sci]entia et fama sint ordinandi. vel ordinati consistant. [ne et] illi per ignorantiam errent qui ordinandi sunt; ut non [possin]t congrue ordinari et illi qui ordinati sunt ignoran[ter] per]agant; unde a suo ministerio iuste deiciantur;'

Vicesimo primo contestantes precipimus; ut nullus cle[r]icorum vel sacerdotum si aliquam causationem cum alt[er]o cle[r]ico vel sacerdote habuerit; praesumat ad iudicium [lai]corum. sed quacumque⁶ altercationem ad invicem habue[r]int. ad ipsum pergant archiep[iscopu]m. ut ille inter eos iudi[cat] praeter si fuerit talis causatio cuius iudicium ille [per]legere possit. cum ipso archiep[iscopu]m vadant ad inquiren[dum] e[st] interrogandum iudices seculares;'. Et si ipse inter eos [puta]verit ponere terminum.⁷ nostram presentiam ambo veniant. [alter]catores. ut nos inter ipsos iudicemus;'. si quis vero aliter [facere] praesumpserit. procul dubio iux-

¹) et. Adde, si. — ²) dicens, ad Tit. V, 17. — ³) ammonet. Ps. I. 2. XXXIII. 2. — ⁴) dicens. Ps. CXVIII. 164. — ⁵) et iterum, Ps. CXVIII.

62. — ⁶) quacumque. Lege, quancumque. — ⁷) terminum. Adde, ad. —

ta canonum iussionem [exco]mmunicatus districtius erit;

Vicesimo secundo loco ponitur de pessima consuetudine detrahendi; et
5 discordiarum iurgiis; Audivimus et certius cognovimus esse quosdam; qui detrahentes [alt]erutrum; scandala seminant inter fratres. pacem in[ter] illos rumpentes; et discordias assidue spar-
10 gentes; [et] quod magis lugendum est; sacerdotes talia magis fa[cia]nt. qui per lingue sue ministerium; pacatos esse universos (p. 119. r.) debuerant decer-
15 tare; Sed dum otiosi exist[unt] non lectioni vel orationi intendunt; sed verbis otiosis [et] vacuis; Et aliquoties propter calicem vini aut aliqua [. . .] tionem; corda fratrum perturbant suis iniquissimis [verbis] qui debuerant nuntia-
20 re et praedicare; omni homini [sa]luti feram quam christus docuit pacem. non metuentes ex[. . .] nec tremendum dei

iudicium. nec malignam hic famam ref[er]entes. Sicque fid ut qui debuerant multis esse ad salu[tem] sint plurimis ad ruinam. dum linguam nesciunt re-
fre[nare] perversam; quam in sola oratione et lectione et praedic[atione] decuerant habere solutam; Ego quoque de tam mani[festis] et nefariis iniquitatibus; debueram canonicè manifeste] agere disciplinam; ne dei aecclesia tali malitia maculare[tur] et corrumpetur. Sed nunc mitius et laenius vobis [conqueri] volui. contestans terribiliter universos. ut ulter[us] . . .] tabus vitiis nemo subiaceat. Nam quisquis ille fuerit prae]sumptor nostram despiciens nunc ammonitionem; post[ea] sine] dubio si in his fuerit implicatus. sive clericus seu s[. . . . .] sacerdos; certius et corporalem disciplinam sust[ine]bit; et gradus sui honore privabitur; *

XIX.**

CANONES S. GREGORII EPISTOLÆ ADNEXI.

(p. 124. v.) [Qu]icumque index secularis presbytero; aut diacono; aut cuilibet [de]
25 clero; vel iunioribus; absque audientia episcopi; vel presbyteri. aut [arc]hidiaconi iniuriam facerit; anno integro non commu[nic]et. et ab omnium christianorum consortio; habeatur extraneus;
30 [V]enundatio. vel institutio quod ar-

chipresbyteri. vel abbates in parrochiis constituti faciunt; omni tem[pore] debeant custodire. ut qualiter se clerici aut popu[li] de] illicitis coniunctionibus debeant custodire; qui tituli in [c]anonica lege transcripti sunt. ut omnibus diebus dominicis [et] festivitatis omnibus; in ecclesia puplice populis reciten[tur]. et

* In Codice mox haec sequuntur: a) Domni Egbathi Archiep. Ebure civitatis, nempe est ejus Excerptum de Canonibus Catholicorum Patrum quod extat apud Migne LXXXIX. p. 443. sub n. I.

b) S. Isidori Epistola ad Massonem de restoratione sacerdotis. (Cf. Migne LXXXIII. p. 899.)

c) [Ex] Libro I. Regestum Cap. LI. Epistola B. Gregorii papae ad [Feli]cem episcopum Sipontino. (Cf. Migne LXXVII. p. 515.)

d) Ex eodem Libro Cap. LXXX. ad eundem. (Cf. Ibid. p. 639.)

e) Ex Libro II. Regestum. Cap. XXVIII. eiusdem Felici. (Cf. Ibid. p. 638.)

f) (Ex) Libro. II. Cap. XVI. mense Decem-

bris Indictione XII. Gregorius Felici. (Cf. Ibid. p. 686.)

g) Ex Libro III. Regestum Cap. VIII. Indictione. I. Gregorii Pape Vitalia[nos] Sipontine Tempore Mauricii Tiberii. (Cf. ibid. p. 912.) Huic Epistolae adnectuntur tres sequentes Canones qui in Editione desiderantur.

**) Horum trium Canonum prior occurrit apud Burchardum Deor. Lib. XVI. Cap. 36. (Cf. Migne CXL. p. 918) sub hoc titulo: Ex Concilio apud Theodonis villam habito Cap. 10. Item extat non sine aliqua varietate, inter Concilii Antissiodorensis (an. 578) Canones sub. n. XLIII. (Cf. Migne LXXII. p. 766). —

qui steterit et audire contempserint; excom[mu]nicentur;.

[A]udite fratres karissimi scriptum esse in sancti canones; de mulieribus
5 domino ihesu christo spiritualiter nubunt; et a sacer[do]te velantur; si postea publice nupserint; vel se occul[t]e corruperint; non illos permittendos esse ingredi [in] ecclesia dei; nec agendam pe-
10 nitentiam; nisi ut cui se iun[g]erat; de

mundo recesserit; Si enim de hominibus ista ratio custoditur; ut quocumque vivente viro alteri (p. 125. r.) nupserit; habeatur adultera; nec ei agende pe[ni]tentiae licentia concedatur; nisi unus ex his fuerit defunctus; quanto magis de illa tenenda est; qu[ae] ante immortali se sponso coniunxerat; et post[ea] ad humanas nuptias transmigravit. et ad abi[tum] saecularem redierit;.

XX.*

(p. 125. r.)

EPISTOLA DOMNI GUISELGARDI GRAMMATICI.

MISSA DOMINI EUSEBII IN[LAUSI].

Domno eusebio venerabili dei famulo; Guiseldardus sal[utem] eterne patrie optat; Carneis oculis me non a[sp]e[xi]sti. de interiori tamen homine me aspi-
15 cere et nosse d[eprec]aris impellente caritate omnium virtutum matre; M[iror] autem quia me hominem imperitum et peccatorum nexibus strictum; [ita] de sanctitate et de cavendis insidiis satane
20 requisisti; [ut] arechis! michi retulit dicens; quia satanas te vocibus et [mul]ti- modis insidiis impugnet. et cogitationes supervacue [et inutil]es animum tuum perturbent. qui in contemplatione
25 divino [amo]re satagis semper; Etiamque parvulus tuus; verbis et ac[t]ibus mentem concutiat tuam; Scis profecto diabolus inimicu[m] esse] humani generis; et odire omnes homines; maxime
30 christiano[rum] magis magisque eos odit qui saeculum fugiunt; ceu faciunt vera[m] vitam] monachi et non falsi heremite. adversus quos gravissi[ma] bella commovere nititur diversis modis; ut
35 ipsos a cul[m]ine] recto possit precipitare; quanta enim contra beatum anto[nium] et alios dei servos quos enume-

rare longum est; praelia com[missi]t] quibus in variis speciebus se sepiissime ostendebat; nunc le[onis] nunc ursi nunc tauri seu serpentis. interdum minabatur [inte] (p. 125. v.) rdu[m] sibilabat ad illos; Beatum namque antonium etiam [cru]deliter verberavit; Sed hi omnes infatigabiles praeliato[res]; viriliter et perseveranter talia monstra contempnebant. [et] suis sanctis orationibus demones flagellabant. et illi confusi [re]cedebant. quoniam oratio sanctorum; velut ignis est adversus dia[bolu]m; Sic itaque et vestra crebro faciat veneratio; Etenim [si] nos] qui saeculo militamus; quasi in acie stantes bellum contra [solu]m inimicum opponimus; tu quidem qui saeculo mortuus es et saeculum [vitas]; quasi singulari certamine ante aciem existi. ut so[lu]s cum solo hoste pugnares; quem noli expavescere. quia nisi [mi]ssus nichil valet. quia caelestis imperator eius continet [fre]num. ne tanta faciat quanta cupit. Ideoque a sanctis velut [. . .]us reputatur; Cogitationes praeterea malae quamvis [sug]gestionem diaboli fiant; non nocent si eis

*) Guiseldardi huiusmodi, qui uti supra diximus, idem esse videtur ac Petrus grammaticus et diaconus, nullam notitiam reperire potuimus. Item de *Eusebio inclauso*, qui in versibus mox edendis, *Siponti clara lucerna* appellatur. Attamen

non est confundendus cum *Eusebio Recluso* Monacho Scotigena Coenobii S. Galli an. 884. de quo Mabillon *Acta SS. O. S. B.* saec. IV. 2. — 1) *arechis*, est nomen illustris Ducum et Principum Beneventi, unde et Paulus diaconus ortum habuit. —

non consentiatur. Im[possi]bile est enim humanam animam non temptari. quia et hostis cum [civi]tatem firmam obsidet et tela contra eam emittit; Impu[gnat] 5 sed non expugnat; Alia est enim cogitatio ex consens¹ peccati. [alia] est ex delectatione peccati. alia est naturali motu. que non ad [mal]a illicit; sed a bonis cogitandis impedit. velut cum fan- 10 [ta]smata rerum aliquando supervacue gesta vel dicta; ad memo[ria]m reducit. que crebra retractione² quasi importuna musca [. . .] improbitas; oculis cordis circumvolare; et spiritalem [men]- 15 tis aciem inquietare magis quam excecicare consuevit; [Sa]lomon tamen ait;³ omni custodia serva cor tuum. quoniam ex ip[s]o vita procedit; De malignitate

autem et verbositate pu[eri] tui. idem salomon tibi consilium praebeat dicens; noli sub[tr]ahere a puero disciplinam. si percusseris eum virga non (p. 126. r.) morietur. tu virga percussisti eum et animam eius de [in]ferno liberabis; Et hoc non mirum si ille puer a diabolo c[on]citatur. apostolus ait;⁴ qui voluntate vivere in christo; perse[cutio]nem patiuntur; Alia nempe patimur a diabolo; alia ab a[mi]cis; alia ab inimicis. alia a domesticis. unde est illud;⁵ [ini]mici hominis domestici eius; Beatus quidem hieronimus a[it] si pie vivere voluero; etiam corpusculum meum perse[quetur] me; Habe me prae oculis obsecro cum pulsas corde [peten]tem.

COMMENDATIO DOMNI GUISELGARDI GRAMMATICI.

20

Opto tibi maneam: praesens dum sistis ad aram.

Ne scelerum mole baratri nec mergat in hinum:

Ne socium teneat: me vetus ille dicit. domne eusebi. ⁶

XXI.*

(p. 126. v.) [TH]ELESFORI PAPE.

Codex Cas. 439.

(Migne CXXX. p. 103.)

[Qu]apropter fratres karissimi; cognoscite a nobis et a cunctis aepiscopis 25 in hanc sanctam et apostolicam sedem congregatis statutum esse; ut [septem] ebdomadas plenas ante sanctum pascha; omnes clerici in sorte [domini] vo[cati]; a carne ieiunent; quia sicut divi- 30 sa esse debet semper [vita] clericorum a laicorum conversatione ita et in ieiunio debet [fieri d]iscretio. et sicut laici et seculares homines nolunt eos reci[per]e in¹ impulsationibus suis; quoniam in 35 omnibus discreta debet semper esse [et

Quapropter cognoscite a nobis et a cunctis episcopis episcopis in hanc sanctam et apostolicam Sedem congregatis statutum esse, ut septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes clerici in sortem Domini coacti a carne jejune; quia sicut discreta debet esse vita clericorum a laicorum conversatione, ita et in jejunio debet fieri discretio, et sicut laici et saeculares homines nolunt eos recipere in accusationibus suis, ita nec clerici debent eos recipere in impulsationibus suis; quo-

¹) consens. Lege, consensu. — ²) retractione. Lege, retractione. — ³) ait. Prov. IV. 23. —

⁴) ait. II Tim. III. 12. Qui pie volunt vivere in C. J. persecutionem patientur. — ⁵) illud. Matt. X. 36. — ⁶) Sequitur vero fragmentum De octo tomis, quod dabimus in speciali Volumine de re

musica hujus Spicilegii. — *) Est Excerptum ex Decreto Telesphori quod extat in Isidori Mercatoris Collectione, a qua tamen nonnihil differre cuique patet. — *) [fin]. Hic notanda omissio nonnullorum verborum, ob typographicum.

se]gregata vita. et consortio clericorum
a saecularium laicorum; [Et sicut] hi
amplius sunt applicati divinis servitiis.
et familiares [dicu]ntur domini salvato-
ris; ita moribus et conversatione atque
sanctita[te de]bent esse distincti; Has
ergo septem ebdomadas omnes clerici
[ca]rne et deliciis ieiunent; et hymnis hac
vigiliis atque oratio[nibus] domino con-
iungi die noctuque studeant; ¹

niam in omnibus discreta debet sem-
per esse, et segregata vita, et conversatio
clericorum ac saecularium laicorum.
Et, sicut hi amplius sunt applicati di-
vinis cultibus, et familiares Domini di-
cuntur Salvatoris, ita moribus et con-
versatione atque sanctitate debent esse
distincti. Has ergo septem hebdomadas
omnes clerici a carne et deliciis jeju-
nent, et hymnis, et vigiliis, atque ora-
tionibus, Domino inhaerere die noctu-
que studeant.

[REGUL]AS APOSTOLORUM.*

CODEX CAS. 439. (p. 127. v.)

[S]ancitum est; nullus presbiterorum
solus missam celebrare presumat[quian]
15 ulli christi auctoritas; nec pauli apostoli
excusatio in hac causa invenire [potest]
nec in actibus apostolorum si enuclea-
tim legantur inveniri potest; "In hoc se
..... rat in responsionibus; quod respon-
20 dere poterit. quibus enim dicit dominus
vobiscum. [a quo] respondetur illi et
cum spiritu tuo; aut quibus dicit me-
mento domine famulorum [tu]orum fa-
mularumque. et omnium circumstan-
25 tium; cum nullus astat; [co]nsuetudo;
apostolice et ecclesiastice auctoritati
inimica est; que ab [ecc]lesia catholica
radicitus eradicanda est;

DE EXCOMMUNICATIS.

30 [San]ctus Petrus apostolus ait ad ple-
bem; si inimicus est beatus clemens. ....
pro actibus suis alicui; vos nolite expec-
tare ut ipse vobis dicat; ..... o nolite
amici esse. set prudenter observare de-
35 betis. et volunta[ti] absque communica-
tione obsecundare. et avertere vos ha-
beo cui ipsum [puta]tis adversum. set nec
loqui his quibus ipse non loquitur; Ut
unusquisque qui in cul. ....; dum cup.

(Ex Capitulariis Ludovici et Lotharii.)
(MIGNE XCVII p. 618).

Visum etiam nobis fuit illud inhiben-
dum, ut nullus presbiterorum solus
missam celebrare praesumat, quia ita
nec verba domini Salvatoris, quibus
mysteria corporis et sanguinis sui dis-
cipulis suis celebranda contradidit,
nec apostoli Pauli documenta decla-
rant, nec etiam in ipsis Actibus Aposto-
lorum, si enucleatim legantur, ita fie-
ri debere ullo modo invenitur. Unde
conveniendus immo inter.ogandus no-
bis videtur huiusmodi corporis et san-
guinis Domini solitarius consecrator,
quibus dicit: Dominus vobiscum? Etiam
quo illi respondetur: et cum Spiritu tuo?
Vel pro quibus supplicando Domino inter
caetera: Memento Domine, et omnium
circumstantium, cum nullus circum-
stet, dicit. Quae consuetudo quia apo-
stolicae auctoritati refragatur, et tan-
to mysterio quamdam dehonorationem
irrogare videtur, omnibus in commu-
ne visum est, ut deinceps huiusmodi
usus inhibeatur.

¹⁾ Hic ab alia manu exarata, sequuntur:

a) Fragmentum Gregorii in Ezechiel.

b) Fragmentum Isidori.

c) Fragmentum Gregorii in Job.

^{*)} Haec eadem leguntur in S. Chrodegandi Re-
gula Canonicorum Cap. 77, cum nonnullis varie-
tationibus. — ²⁾ exp. Sic explicat. Sequitur vero Frag-
mentum GREGORII INSUPER EZECHIEL. —

XXII.*

(EXCERPTA EX PATRIBUS ET CONCILIIS DE MONACIS.)

(p. 128. v.)

De tribus maculis monachis;'

In vita sanctorum;¹ abbas pastor. qui quaerellosus est: monachus non est; Qui malum pro malo reddit: monachus non est; Qui iracundus est: monachus non est;'

De variis generibus monachorum; Hysidorus.'

In catalogo. quattuor genera monachorum dicuntur. Primum heremitae qui nichil commune cum mundo abent. set suum victum suis manibus exquirunt. et dona iniquorum non accipiunt. Hi theoricam et actualem vitam continent; Alii vero horum (p. 128. v.) victum ab aliis sperant. orationi tantum vacantes; Secundum cenovitae. qui in commune vivunt ad instar apostolorum familiae. duplicibus non induuntur. numquam horam vacuum relinquunt. sed sive legunt; sive orant; sive utilitatem proximi faciunt. Tertium genus; vagabundi qui nomen monachi desiderant habere. sed mores abnegant. Inter mulierculas discunt. fabulas monasteriorum narrant. nullo sub regimine vivunt negotiis saecularibus occupati. his magis periculum imminet quam premium. et cavendum his quod alius dicit; vae michi peccatori qui nomen monachi fero. Quartum genus sarabaitae. qui necessaria sibi servant. domum in castello in monasterio faciunt. semper honerosi adveniunt. hortum constitutum oleribus habent.

quadraginta dies vel etdomadem in commune monasterii faciunt. totum reliquum tempus suo servitio exigentes. hi graves sermonibus; nichil sibi nisi quod ipsi statuunt placentes. nulli gradui iunguntur. neque monachi; neque clerici; neque plebiles. neque laici. Hieronimus. In epistola ad benedictum; quattuor genera monachorum dicuntur. Primum coenovitarum militantium sub regula vel abbate. hoc est optimum genus. Saec. ⁴

De suscipiendis monachis vitando malos principes. Sinodus. definimus monachos fugientes malos principes; suscipi ab alia aecclesia. ut sciatur causa. Gelasius. monachos suscipite qui veniunt ad vos de loco viliori ad perfectionem (p. 129. r.) quorum abba ita degeneravit ab opere dei; ut mereatur ad mensam sanctorum non recipi et fornicationis crimine non suspicionis. set mali evidentis onerari; sine ullo scrupulo vel esitatione tales monachos suscipite ad vos velut flammam inferni confugientes; nequaquam eorum consulente abbate.

Item. navi fracta; qui potest natate sinodus arelatensis decrevit. ut exules vitia principum vitantes et incommo- dum loci non recusemus. Scimus quia petrus suscepit fugientes de iherusalem. paulus suscepit onesimum servum philemonis. Ita dominus duos filios zebedei relicto patre suo suscepit. Gre-

*) Excerpta huiusmodi, ceterum non admodum peregrina, eorum Collectorem monachum fuisse ostendunt. — ¹) sanctorum. Adde, Patrum. —

¹) Hysidorum. Est Excerptum ex eius Opere De Eccl. Off. Lib. II. Cap. XVI. n. 2 - 9. (Migne LXXXIII p. 794 - 99). Attamen notandum est ad n. 4. addi nonnulla quae desunt in Editione nempe: « perseverant theoria sed isti de exami-

natione coenobiorum probati; hominibus discipulis monasterii per triginta annos ad hanc contemplationem; per obedientiam eliguntur. » —

²) benedictum. Intellige S. Benedictum in sua Regula, (Cap. I De generibus et vita monachorum) nonnulla mutasse a S. Hieronymo. — ⁴) Saec. Neme, Lege Secundum. —

gorius quisquis mala mundi et vitia et incommodum ecclesiae vitat; suscipiendus magis quam eiciendus.

De eo quod non oportet monachum fieri sine abbate; Sinodus. non oportet monachos fieri sine gubernatione; nisi tantum una era. ne ventus discordiae et dissensionis disperdat ecclesiam; Gregorius. tamquam piscis in terra vivere sine aqua non potest; ita monachus sine abbate vivere non potest debet; Augustinus. quis navem agit vel iacit. si gubernator abscedat? quis ab insidiis luporum custodit oves si pastoris cura non vigilet? quis latronibus et furibus resistit; si speculatorem non habet; (p. 129. v.) [D]e monachorum retinendo ab abbate suo; Gelasius. Abbas remissus non retinet monachum suum ad districtiora se tendentem;

De eo quod monachus abbatem pessimum deserere debet; Hieronimus. lupus vitandus. pastor bonus adeundus.

spelunca latronis deserenda. ovile ovium petendum; Augustinus. fugiunt oves vocem pastoris quem non agnoscunt; et deserta petunt. Ita mali principii ovilia vitanda sunt; et deserta abita petenda;

De monacho paulo remissioris regulae non amittendo; Gelasius. abba distractionis regulae non amittat monachum alterius abbatis paulo remissioris. et qui remissior est. non retineat monachum suum ad districtiora tendentem;

De eo quod oporteat monachum a congregatione secedere; Synodus agathensis.

Monachis ad solitarias cellas non liceat. a congregatione secedere. nisi forte probatis. qui post emeritos labores abbatibus. permittuntur. Ita tamen; ut intra eadem monasterii septa manentes; separatas habeant cellulas; Sinodus aureliana. nullus monachus ambitionis et vanitatis impulsus. cellam sine abbatibus sui voluntate construere praesumat;*

XXIII.**

(p. 136. r.) IMPERATORES ROME VEL CONSTANTINOPOLIM. REGNANTES.

Augustus regnavit annis LVI. vixit annos LXXV. obiit morte communi. in oppido campanie atelle;

Tiberius regnavit annis XXIII. vixit autem annos LXXVIII. obiit morte communi in campania;

Gaius caligula regnavit annis III. vixit annos XXVIII. interfectus est in palatio.

Claudius regnavit annis XIII. vixit annos LXIII. obiit mortem communi.

Nero regnavit annis XIII. vixit annos XXXI. seipsum interfecit ab urbe mariario III. in villa liberti sui.

Galla regnavit mensibus III. vixit annos XXXI. occisus est in foro romano. **O**tho regnavit diebus XCV. vixit annos XXXVII. ipse se interfecit in italia apud bedriacum.

Vitellus regnavit mensibus VIII. die I. vixit annos LVII. occisus est a vespasiani ducibus.

*) His succedunt (f. 130. r. - 133. r.) *Sententiae morales*, necnon quaedam *Excerpta* ex Commentariis in Apocalipsim et in Libros Sapientiales, ubi (p. 133. r.) occurrit etiam nomen *Apollonii*. Denique (f. 130. v. - 135. v.) sequuntur duo anonymi Sermones seu Expositiones in Evangelium quorum alter *de oratione*, alter vero *de tentatione* versatur. Porro in margine f. 134. r. notavi-

mus hanc subscriptionem, EGO MAOEABEPTOC, quae ex atramenti colore et litterarum ductu eidem scriptori tribuenda videtur, qui duos exaravit Sermones. — **) Catalogus iste Romanorum Imperatorum manu saec. XI ineunt. exaratus, plane differt ab eo qui e Cod. Casinensi 353 inter Monum. Germanica, editus est a cl. G. Waitz an. 1878.

Vespasianus regnavit annis VIII. vixit annos LXVIII. obiit produbio ventris prope sabinos.

Titus regnavit II. mensibus VIII. vixit annos XLI. obiit in ea villa qua pater.

Domitianus regnavit annis XV. vixit annos XXV. interfectus est suorum coniuratione in palatio.

Nerva regnavit annis I. mensibus IIII. vixit annos LXXI. obiit morte communi.

Traianus regnavit annis XVIII. vixit annos XLIII. mortuus est profluvio ventris apud selinunta isaurie castellum;.

Filius adrianus regnavit annis XXI. mensibus... vixit annos LX. obiit morte communi in campanie baias;.

Antonius¹ pius regnavit annis XIV. mense I. vixit annos LXX. obiit morte communi apud lorum villam suam. miliario ab urbe [duodecimo²];.

Antonius verus cum lucio antonino vero. antoninus regnavit annis [...] obiit profluvio sanguinis quod grece apoplexan vocant. in urbe altino;.
(p. 136. v.)

Antoninus verus regnavit annis XVIII. vixit annis LXI. obiit morte communi.

Commodus regnavit annis XII. mensibus VIII. obiit morte subita. ut etiam strangulatus putaretur;.

Pertinax regnavit mensibus duobus dies XX. vixit annos LXXX. occisus est a pretorianis militibus;.

Severus regnavit annis XVI. vixit amodum senex. decessit eboraci;.

Antoninus carcalla regnavit annis VI. vixit annos LXIII. obiit morte communi aput edessammos. rhoene.

Acrinus regnavit annis I. mensibus II. seditioni est militari occisus.

Antoninus aeliogaballus regnavit annis II. tumultu militari est interfectus;.

Alexander mame regnavit annis XIII. periit in gallia militari tumultu;.

Maximus regnavit annis III. occisus est a puppieno aquilege;.

Gordianus regnavit annis VI. interfectus est fraude philippi qui ei successit;.

Philippus regnavit annis V. interfectus est ab exercitu verone;.

Decius regnavit annis II. Interfectus est in barbarico;.

Gallus regnavit et volusianus regnaverunt annis II interfecti sunt interramne;.

Valerianus regnavit annis VIII. captus aput persam ignobili servitute consequit;.

Geno militum mediolani est interfectus;.

Claudius regnavit annis II. obiit morbo.

Quintillus regnavit diebus XVII. et hic interfectus est.

Aurelianus regnavit annis V. occisus est cenofrurio a servis suis;.

Tacito regnavit mensis VI. obiit morte communi.

Florianus regnavit mensibus II. obiit communi morte.

Probus regnavit annis VI. cum castra supra tygridem haberet; vi divini fulminis periit;.

Numerianus regnavit annis II. apri soceri sui fraude in itinere occisus est;.

Dioclitianus regnavit annis X et depositus imperio in salona obiit dedecorosam³ ausisse venenum dicitur; (p. 137. r.)

Maximianus erculis regnavit annis XX. et similiter depositus imperio obiit;.

Constantius regnavit annis XIII. obiit in brittania eboraci;.

Constantinus regnavit annis XV. obiit thesalonica;.

Constantinus regnavit annis XXXI. vixit annos LXVI. obiit in ancirone nicomediae villa;.

Constans regnavit annis XV. occisus est in gallia a maxentio;.

¹) Antonius. Lege, Antoninus. Item et infra.
— ²) [duodecimo]. Sub rasura vix legi potest. —

³) dedecorosam. Fortasse addendum, mortem. —

- Constantinus cesar qui et gallus regnavit annis II. occisus est in insula flanova;¹
- 5 Constantius mopsocrenis inter cilicia¹ Cappadociamque moritur anno etatis XLV. imperii XXIII;²
- Iulianus regnavit annis II. vixit annos LXXXI. apud persas ostili ostili² manu est interfectus;³
- 10 Iulianus regnavit annis VII. vixit annos LXXXIII. obiit subita morte dadanasta finibus galatiae;⁴
- Valentinianus senior regnavit annis XI. obiit in castello vergione;⁵
- 15 Valens frater eius regnavit annis XII. occisus est in pugna gothica. miliario XVII. ab adrianopolim;⁶
- Gatianus regnavit annis XVII. a maximo tiranno est interfectus;⁷
- 20 Valentinianus iunior regnavit annis XVII. necatus est a comite suo vienna.
- Theodosius regnavit annis XVI. obiit mediolanum;⁸
- 25 Archadius regnavit annis XXIII. obiit Constantinopolim;⁹
- Honorius regnavit annis XXXI. obiit ravenna.
- Theodosius iunior orientale imperium tenuit per annos XLVIII. apud bizantium morte communi periit;¹⁰
- Johannes honorio defuncto occiduum invasit imperium; statimque apud ravennam occisus est;¹¹
- 35 Valentinianus tertius regnavit rome annis XXXI. occisus est in campo martio;¹²

¹) *cilicia*. Lege, Ciliciam. — ²) *ostili*. Eadem manus corr. *stili*. — ³) *impetravit*. Lege, imperavit. — ⁴) *fluminis*. Eadem manus superposuit, *fluvium*. — ⁵) *Avitus*. Sabintelligendum, *regnavit*. Sequentia nomina a manu forte cœva sed diversa scripta sunt et optime quadrant cum Cod. Casin. 353. Jamvero cum posterior ista additio plane differat a tenore præcedentis Catalogi, hinc fortasse

Marcianus constantinopolim imperavit annis VI. mensibus II. ibique communi lecto defunctus est.

Leo horizontalibus regnavit annis XVII. mensibus VI. apud cometa cumnita defunctus est.

Maiorianus apud rabennam levatus cesar impetravit¹ rome annis IIII. mensibus VI. iuxta iram fluminis² occisus est;³ (p. 137. v.)

Avitus.⁴ annis I. mensibus V.

Maurinus. annis III.

Severus. annis V.

Leo. magnus cum leone parvo. annis XVII.

Anthemius. annis VI.

Holibrus. annis I.

Zeno; annis XVII. mensibus II.

Anastasius. annis XXVII. mensibus IIII.

Iustinus. maior annis VIII.

Iustinianus. annis XXXVIII.

Iustinus minor annis XI.

Tiberius. annis VII. diebus II.

Mauricius. annis XXI. diebus III.

Foca; annis VIII. mensibus X.

Heraclius. annis XXXI.

Heracleonas. annis II.

Constans. qui mortuus est in occidente annis XXVII.

Constantinus filius heraclii. mensibus VI.

Constantinus filius constantini. annis XXVIII.

Constantinus filius constantini superioris regis annis XVII.

Iustinianus minor filius constantini annis X.⁴

colligi potest eam sæculo V. assignandam esse. —

⁴) Hic explicit folium cum quaternione XX. Probabilis vero hisce quoque verbis finem habet et ista Catalogi additio, quia inferioris marginis spatium alium saltem nomen continere potuisset, ac proinde ejus compilatio sub initio sæc. VIII, esset adscribenda.

(p. 138. r.)* **XXIV.**** (p. 138. v.)

PRESBITERI BEDE. MARTHOLOGIUM¹ INCIPIT ACRI.
FESTA QUIBUS PASSIM SANCTORUM INSCRIPTA LEGUNTUR.
SUB CERTIS NAM SUNT ANNI CELEBRANDA DIEBUS.

CODEX CAS. 439.

(ED. MIGNE XCIV. p. 603.)

JANUARIUS

*Prima dies Jani est qua circumciditur agnus,
Octavas Idus colitur Theophania Christi.
Deserti quartas primus capit accolat Paulus.
Sedecimas Antonius obtinet atque Kalendas.
Tredecimasque Sebastianus tenuisse refertur.
Bissenas meritis mundo fulgentibus agnes.
Martyrio undecimas et Anastasius memoratur.
Octavas merito gaudet Conversio Pauli.*

FEBRUARIUS.

*Prima dies Februi et jam qua patitur Polycarpus.
Et quartas Nonas Christus templo offerebatur.
Nonarumque diem festum celebramus Agathae,
Atque Valentini sedenis forte Kalendis.
Sic Juliana et bisseptenas ornat honore.
Et Cephas merito octavis tenuisse cathedram,
Ac senas meriti Mathias virtute dicabat.*

- P**rima dies iani est qua circumciditur agnus.
Idibus octavis colitur theophania christi.
Et sexto sanctus severinus² sidera scandens.
Hilarius pridias sacer idus sorte beavit.
5 Octava epiphaniae iam consecrat idus.³
Deserti decimas septenis accola paulus.
Sex decimas antonius equat honore kalendas.
Tresdecimas sabastianus tenuisse refertur.
Bissenas meritis mundo fulgentibus agnes.
10 Undecimas fortis. vincentius⁴ ornat hadleta.
Martirio undecimas. et anastasius memoratur.
Prima dies februi iam qua patitur polycarpus.
Et quarta nonas christus templo offerebatur.
Nonarumque diem festum celebramus agathae.
15 Principium veris.⁵ Septenis idibus instat.
Idibus atque quadris. sacra scolastica⁶ fulget.
Atque valentini sexdeni sorte kalendis.
Ter quinis faustini iovitteque⁷ kalendis.
Sic iuliana et bis septena ornat honore.
20 Ac senas merito mathias virtute dicabat.

*) Pag. 139. r. continet sequentes versus:

*Christe salus mundi. rex regum summa potestas.**Gloria sanctorum spes vita decus.**Anne clementer quod quero corpore corde.**Cum patre qui regnas simul et cum flamine sancto;**Ad praesul.**Dextera te christi conservet praesul opime;**Et donet tandem caelica regna tibi.*

Porro hi versus ex quadam analogia cum iis quos supra p. 369. edidimus, fortasse eidem Petro subdiacono tribuendi sunt. Sequuntur deinde *morales sententiae* ab alia manu saec. XI exaratæ super abrasam scripturam, quæ tamen interpretari nequit. —**) Martyrologium istud ita ab illo Bedæ quod e latere collocavimus differt, ut novum aliud opus potius dicendum sit. Plures enim versus sunt illis additi pluresque ex illis omissi, nonnulli quoque tantum correcti seu permutati sunt, pauci vero ad litteram sunt retenti. Porro additio Festorum SS. Severini,

Scholasticae, Faustini et Jovittae, Apparitionis S. Michaelis, Victoris, Paulini Nolani, aliorumque SS. qui cum antiquis Kalendaris Casinensibus mire concordant, nos suadet, auctorem hujus Martyrologii, fuisse monachum Casinensem. — ¹) MARTHOLOGIUM. Lege, Martyrologium. — ²) Severinus. Kal. Casin. VI. Idus Severini conf. — ³) idus. Kal. Casin. Idibus Octava Epyphaniae. Hylarii episcopi et conf. — ⁴) vincentius. Kal. Casin. XI. Kal. Vincentii levitæ et mart. Anastasii mart. — ⁵) veris. Kal. Cas. VII. Id. Veris initium. — ⁶) scolastica. Kal. Cas. IIII. Id. Scolastice Virg. — ⁷) iovitteque. Kal. Cas. XV. Kal. Faustini et Jovitte mm. Porro cultus horum Sanctorum (qui plane desunt in Kal. Neapolitano), nonnisi in Monte Casino vigere potuit ubi insignes eorum reliquiae a tempore Abbatis Petronacis (saec. VIII.) usque in hodiernum diem magna cum veneratione asservantur.

Hinc idus martis quarto gregorius aurat.
Hugbertus denas tenuit ternasque kalendas.
Bissenis sanctus post quem sequitur benedictus.
Octavis merito gaudet conceptio christi.

- 5 Carnificis nonis maię vincente kalendis. (p. 139. r.)
Egbertus dignus virtute laude olimpum.
Quoque die presul penetravit guilfridus alma.
Angelico gaudens vectus trans culmina caetui.
Uvilfridus eternis superam penetravit in aulam.
10 Tempore posterior sumptus non flore secundus.
Octava maias neomena georgius implet.
Septenis meruit marcus pausare kalendis.

Iacobus hic servus domini pius atque philippus.
Mirifico maias venerantur honore kalendas.
15 Idibus octavis Michael' archangelus instat.
Qua feria victor devotus martir habetur.
Idibus et septenis estas¹ fervida surgit.
Ter quinis eustasii² cum coniuge prole beata.
Martiris eustasii³ cum coniuge prole beata.

- 20 Ter denis festum celebratur rite kalendis.
Erasmus⁴ in quartis nonis sat scandit ad astra.
Junius in nonis mundo migratur adeptam.
En summi stat liberti animam trans sidera vectam.
Atque die vincens eadem bonifacius⁵ hostes.

- 25 Martirio fortis bellator ad astra recessit.
Inque suis quadris barnaban et idibus equat.
Septenis denis obiit vitus⁶ ecce kalendis.
Marcianus⁷ quinisque nitet. denisque nicanter.
Gervasius denis patitur ternisque kalendis.
30 Protasius simul in regnumque perhennē vocati.
Et decimo domini frater iacobus⁸ caelebratur.
Paulinus⁹ simul et nolanus doctor amoenus.
Estque iohannes bis quadris baptista colendus,
Natalis pulchre feste virtute superna. (p. 140. v.)
35 Martirio paulus senis ovat atque iohannes
Et quadris subiit leo¹⁰ doctor amoenus ad astra.
Doctores petrus et paulus ternis sociantur.
Maxima quos palma lustrat sibi lumina mundus.
Iulius in quadris sanctorum signat adelfon.

¹) michael. Kal. Cas. VIII. Id. Inventio S. Michaelis archangeli. Victoris mart. — ²) estas. Kal. Cas. VII. Id. aestatis initium. — ³) eustasii. Kal. Cas. XIII. Kal. Eustasii mart. cum uxore et filis. — ⁴) erasmus. Kal. Cas. III. Nov. Hierasmi Ep. et mart. — ⁵) boni-

MARTIUS.

*Hinc Idus Martis quartas Gregorius ornat,
Doctor Apostolicus, sanctorum lumen, et astrum.
..... (Deest versus.)
Patricius Domini servus conscendit ad aulam,
Cuthbertus denas tenuit ternasque Kalendas,
Bissenis sanctus post quem sequitur Benedictus,
Octavis merito gaudet Conceptio Christi.*

APRILIS.

*Carnifices nonis Maias vincente Kalendis.
Atque Georgius hinc evectus ad astra volavit,
Egbertus digna virtutum laude coruscus,
Astriferum octavis veneranter scandit Olympum.
Quoque die praesul penetravit Wulfriidus alma,
Angelico vectus coetu trans culmina coeli:
Septenis major mundo Laetania claret.
Ecclesiae quintis Dedicatio alma colenda,
Sanctis et Christo ciet aequam in saecula laudem.
Wulfriidus ternis superam penetravit in aulam,
Tempore posterior, non morum flore secundus.*

MAIUS.

*Jacobus frater Domini pius, atque Philippus
Mirifico Maias venerantur honore Kalendas.
Sanctus et antistes Nonas volat alma Ioannes
Bis binis sequitur Pancratii Idibus insons.
Ter quinis Marcus meruit pulsare Kalendis.*

JUNIUS.

*Junius in mundo Nonis miratur adeptum
Et summi Lanberti animam trans sidera verti.
In quosvis quadris Barnaban Idibus aequat.
Gervasius denis patitur ternisque Kalendis.
Protasius simul in regnum perenne vocati:
Et Ioannis bis quadris Baptista Kalendis.
Natalis pulchre festi plaudente corona.
Martyrio et Paulus lenis ovat atque Ioannes.
Doctores Petrus simul et Paulus ternis servantur.
Maxima quos palma clarat sibi lumina mundus.*

JULIUS.

*Martini in quartas Nonas Dedicatio fulget.
Iulius in quadris bis gaudet ferre Kalendis*

facius. Deest in Kal. Cas. — ⁶) vitus. Kal. Cas. XVII. Kal. Viti. — ⁷) marcianus. Kal. Cas. XV. Kal. Nican-dri et Marciani mm. — ⁸) iacobus, deest in Kal. Cas. — ⁹) Paulinus. Kal. Cas. X. Kal. Paulini Ep. et Conf. — ¹⁰) leo. Kal. Cas. III. Id. Leonis papae. —

CODEX CASIN. 439.

Victorias naboris¹ et idibus ecce felicis.
Martirio et decimo apollinaris² beat inde.
Scilicet in quadris bis gaudet sorte kalendas.
Iacobus inde iohannis frater prole beata.

5 Nazarius³ sacrat cum celso quinto kalendis.
Sanctificavit enim abdon senne est terna kalendis.

Machabei augustas sacrant cum matre kalendis.
Almificum xistum octavis tenet idibus atque.
Idibus in septenis donatus⁴ veneratur.

10 Hac feria autumnus⁵ fert ortum limite iusto.
Bis quinis victor laurentius increpat hostes.
Sancta dei genitrix senas ter constat adire.
Angelicos vectat inter caetus virgo kalendas.

15 Augustinus⁶ adest quinis celebrandus ypponis.
Bis binis passus rutilat baptista iohannes.

Virgo dei genitrix vastum veneranda per orbem.
Nativitate sua sexto idus unice lustrat.
Octabas decimas cornelius inde kalendas.

20 Compare cum cipriano sacrant ordine digni.
Qua crucis est almae exaltatio⁷ sancta tenenda.
Euphémie hac sex decimas tenet inemerata.
Undecies retinet inemerata. (p. 141. r.)

Mauricius decimas senis cum milibus ornat.
25 Quintanas lustrat cosmas quoque cum damiano.
Michahelis ternas templi dedicatio sacrat.
Emicat interpres hieronimus ante kalendas.
Hebraicus. grecus. sirus. assyriusque latinus.

Sextas octubris nonas bosa optat habere.
30 Sollempnis ternis. summoque gaudet olimpo.
At geminis quinis hevaldi sorte coluntur.
Marcellus⁸ nonis apoleo cumpare vernat.
Paulinus senas lustrat sat doctor amaeus.
Doctor ter quinibus lucas succurre kalendis.

35 Simonis et iudae quinibus pia vota feramus.

Multiplici rutilans gemma cœu in fronte november.
Cunctorum fulget sanctorum laude decorus.
Surgit hiemps⁹ septenis idibus algida et arta.
Margaritis senas scandit super idibus astra.

40 Quindecimas vitam finivit tecla kalendas.

1) Naboris. Kal. Cas. *IIII. Id. Naboris et Felicis mart.* — 2) apollinaris. Kal. Cas. *X. Kal. Apollinaris Ep. et mart.* — 3) Nazarius. Kal. Cas. *V. Kal. Nazarii et Celsi.* — 4) donatus. Kal. Cas. *VII. Id. Donati Epis. et mart.* — 5) autumnus. Kal. Cas. *VII. Id. Autumni initium.* — 6) augustinus. Kal. Cas. *V. Kal. Augusti-*

(ED. MIGNE XCIV. p. 603.)

*Jacobum fratremque Joannis more colendum,
Samsonem quintas celebramus ab orbe Kalendas,
Sanctificant Abdo et Sennes ternas venerando.*

AUGUSTUS.

*Machabaei Augusti coronantur mensis in ortu:
Sanctumque et Xystum octavis tenet Idibus alium.
Bis senis victor superat Laurentius hostes.
Sancta Dei Genitrix senas ter constat adire
Angelicos vecta inter coetus virgo Kalendas.
Inde Timotheus undecimas tenet ordine digno,
Atque simul martyr sortitur Symphorianus
Octonas sanctus sortitur Bartholomaeus,
Bis binis passus colitur Baptista Joannes.*

SEPTEMBER.

*Idus Septembris senas dedicabat honore,
Quis meruit nasci felix jam virgo Maria.
Octavas decimas Cornelius inde Kalendas
Consecrat, et Cyprianus simul ordine digno.
Euphemia at senas decimas tenet inemerata,
Undecimas capit at Mattheus doctor amoenus,
Mauricius decimas martyr cum milibus una,
Quinas sortitur Cosmas sibi cum Damiano.
Michaelis ternas templi dedicatio sacrat,
Atque bonus pridie micat interpres Jeronymus.*

OCTOBER.

*Sextas Octobris Nonis Bosa optat habere
Solemnes terris, summo qui gaudet Olympo.
Et gemini quinibus Evaldi sorte coluntur.
Paulinus senas tenet Idus jure Magister.
Doctor ter quinibus Lucas succurre Kalendis.
Simonis quinibus et Judae vota feramus.*

NOVEMBER.

*Multiplici rutilat gemma cœu in fronte November
Cunctorum fulget sanctorum laude decoris.
Martinus ternis scandit super Idibus astra.
Quindenies vitam finivit Tecla Kalendis.
Cecilia merito decimis cum laude migravit.*

ni Ep. et conf. — 7) exaltatio. Kal. Cas. *XVIII. Kal. Oct. Exaltatio sancte* ✱ — 8) Marcellus. Deest in Kal. Cas. Apud Boll. vero sub die 7 Octob. *Marcellus et Apuleius. mm.* ibique asseritur eos in Kal. Capuanis reperi sub *Nonis Octobris.* — 9) hiemps. Kal. Cas. *VII. Id. Hiemis initium.* —

Cecilia memori decimis cum laude migravit.
 Clementis leti veneramur festa novenis.
 Septenis fulget mercurius¹ aptus in armis.
 Ambrosius² micat idus septimo nempe decembris.
 5 Idus congaudet eustratius³ atque lucia.
 Bissenas caelum cepit conscendere thomas.
 Octavis dominus natus de virgine casta.
 Martirio stephanus septenis alma petivit.
 Bis ternis aevangelicus subiit ethaera iohannes.
 10 Martirio tenera prostrantur milia quinis.
 Silvestrum pridias celebramus ab orbe verendum.
 Sanctorum festas bede bonus explicit ordo.

Et * versos metricos⁴ de singulis diebus.

Prima dies domini sacramento nomine fulget.
 15 Vindicans et lucens feriam sibi ipse secundam.
 Tertius inde dies rutilat iam patris honore.
 Nam christus quartam splendentem possidet altus.
 Iesus ecce sequens quintam sibi iure dicavit.
 Concordat. splendet feria cui nomine sexta.
 20 Emicat alma dies requiei septima summe.

XXV.**

(pag. 141. v.) INCIPIUNT ACTA SANCTORUM AUGUSTINI ET HISIDORI
 DE QUATUOR IEIUNIIS ANNI.

Primum enim ieiunium quadragesima-
 rum est. quod a veteribus cepit et ex
 ieiunio moysi et heliae et ex evangelio.
 quia totidem diebus dominus ieiunavit.
 25 demonstrat evangelium non dissentire
 a lege et prophetis.

Secundum ieiunium est; quod iuxta ca-
 nones post pentecosten alia die in-
 choatur. secundum quod moyses ait; in
 30 initium mensis ordeacii facietis vobis eb-
 domadas septem. hoc ieiunium a pleris-
 que ex auctoritate evangelii post domini
 ascensionem completur testimonium il-

lud dominicum storialiter accipientes
 ubi dicit;⁵ numquid possunt filii sponsi
 lugere quamdiu cum illis est sponsus.

Tertium ieiunium est quod a iudeis
 T agebatur post tabernaculorum sol-
 lempnitatem. quod decimo die mensis se-
 ptembris aecclesia celebrabat. hoc enim
 primum in lege a domino constitutum
 est. dicente ad moysen. loquere filiis is-
 rahel dicens; decimo die mensis septimi
 dies exorationis vocabitur. sanctus erit
 vobis et humiliabitis animas vestras in
 ieiunio. Omnis anima quaecumque se non

¹) mercurii. Kal. Cas. VII. Kal. Mercurii-
 mart. — ²) ambrosius. Kal. Cas. VII. Id. Am-
 brosii Episcopi et conf. — ³) Eustratii. Kal.
 Cas. Idibus Eustratii et sociorum ejus. Luciae
 V. et M. — ⁴) Versus isti differunt omnino ab illis

quae apud Bedam (Ibid. p. 641.) leguntur De se-
 ptem diebus et nominibus eorum. — ⁵) I versus me-
 tricos. Lege, Versus metrici. — **) Excerpta hujus-
 modi neque apud Augustinum neque apud Isido-
 rum reperire potuimus. — ⁶) dicit. Matt. IX. 15.

humiliaverit in ipso die ieiunii externi-
nabitur de populo suo. (p. 142. r.)

Quartum ieiunium est; kalendarum
decembrium quod divina auctoritate.
vel initiatum vel constitutum hieremie
prophete testimonium declaratur. di-
centead eum domino; tolle volumen libri
et scribe in eo omnia que locutus sum
tibi adversus israhel et iudam. et adver-
sus omnes gentes. si forte revertatur
unusquisque a via sua pessima. et pro-
pitius ero iniquitati eorum.

DE IEIUNIO IIII. V. VII. ET V. MENSIS.

Ieiunium ergo quarti est XVI kalendis
augusti quando moyses tabulas fregit.

et nabuchodonosor primum murum ihe-
rusalem destruxit.

Ieiunium vero quinti mense augusti.
quando missi¹ speculatoribus seditio or-
ta est. in castris hebreorum. et ipsi XL
annis perierunt in deserto. siquidem in
eo mense nabuchodonosor et multo post
tempore a tito eversus est templum;.

Ieiunium autem septimi quando occisus
est godolias iuxta quod loquitur ieremias.

Ieiunium namque decimi mensis est;
quando capti in babilone cognoverunt
V mense esse eversum. et fecerunt plan-
ctum magnum atque ieiunium;.

XXVI.*

(p. 142. r.) EX HISTORIA FRANCORUM.

EX COD. CAS. 439.

Temporibus clodobei regis francorum;
fuit in vienna civitate terremotus ma-
ximus. vii multe aeclesie et domos mul-
torum concusse fuerunt et subserve; In
qua bestie multe oberrantes. lupi. ursi.
acervi;² ingressae per portam civitatis;
devorantesque plurimos homines; per
totum annum hoc faciebat;³ Veniente
namque sollempnitate sanctum pasche.
sanctus mamertinus eiusdem urbis epis-
copus; dum missarum solemnia in ipsa
vigilia celebraret palatium regale quod
in eadem [ecclesia]⁴ civitate erat. divi-
no igne succensum est; cumque hec
agerentur. appropinquante ascensio⁵ do-
mini. indixerunt ieiunium triduanum.
omni populo; cum gemitu et contritione
spiritus edendi seriem eius temporis ce-
lebrare; Tunc cessavit ipsa tribulatio

EX COD. CAS. 325.

(p. 105. v.) Quodam tempore episcopa-
tus sui⁶ terremotus accedit maximus.
qui et multas aeclesias et multorum
domos concussas subvertit et multe be-
stiae oberrantes. Lupus videlicet et alie
bestiae eiusdem feritatis ingresse sunt
civitatem. decorabantque homines. et
hoc per totum annum fecerunt. Cum
autem venisset sanctum pascha. et
isdem episcopus missarum sacrificia ce-
lebravisset; in ipsa vigilia idest in pri-
mo mane dominice resurrectionis pa-
latium regis quod in ea urbe fuit; igne
accensum est. Et cum hi perversi casu
perversorum malorum fierent cotidie.
appropinquante ascensionis domini.
die. indicit vir sanctus triduanum iei-
unium omni populo; in gemitu et spiritu
contribulationis. et paulo post cessavit

¹) missi. Lege, missis. — *) Excerptum istud
continuit cum Lib. II. Historiae Francorum S.
Gregorii Turonensis (Migne LXXI. p. 231) et
cum alio edito in Bibliotheca Casinensi Vol. II.
p. 362, et plane ab illis diversum invenimus. Aliud
tamen excerptum valde huic affine eruiimus e
Cod. Casin. 325 saec. XII, quod e latere addendum

duximus. — ²) acervi. Juxta S. Greg. Turonensem
legendum esset, ac cervi. At sensus fortasse melius
suadere videtur hanc lectionem pro acervi, idest,
feri. — ³) faciebat. Lege, faciebant. — ⁴) [ecclesia].
Eadem manus expunxit hanc vocem, superscribens,
civitate. — ⁵) ascensio. Lege, ascensione. — ⁶) sui,
scilicet, Mamerti. — ⁷) idem. Lege, idem, —

EX COD. CAS. 439.

et eversio¹. Deinceps omnis ecclesia et sacerdotes hoc exemplum imitantes; ipsa¹ triduana letanias usque ad presens tempus celebrare non cessant.

5

EX COD. CAS. 325.

tribulatio. et subversio. Deinde totius cleri ac populi unanimi consilio. et episcoporum consensu placuit. ut in singulis ecclesiis triduana ieiuniorum observatio digna veneratione usque in (p. 106 r.) presens celebraretur. Quae consuetudo etiam apud nos pro diversis calamitatibus hodie devotissime recollitur.

XXVII.*

ORATIO EUGENI EPISCOPI.

10 Rex Deus immense² quo constat machina mundi.
 Infelix ego³ quicquid posco tu perfice clemens.
 Sit mihi recta fides et falsis obvia sectis.
 Sit mihi praecipue morum correctio praesens.⁴
 Sim carus humilis verax cum tempore prudens.
 15 Secretis⁵ tacitus et linguae flumine cautus.
 Da fixum⁶ socium. da fidum semper amicum.
 Da blandum. sobrium. parcum. castumque ministrum.
 Non me pauperies cruciet. non⁷ languor obuncet.
 Sit comes alma salus et sufficientia victus.
 20 Absint divitiae. fastus et jurgia litis.
 Invidia⁸ luxus et ventris pensio turpis.
 Crimine ne laedam quemquam nec crimine laedar.
 Sic bene velle queam. quo pravum posse recedat.
 Nil turpe cupiam faciam vel proloquar unquam.
 25 Te mens desideret lingua canat actio promat.
 Da Pater altitonans. undosum fletibus imbrem.
 Quo valeam lacrymis culparum solvere moles.
 Da precor. auxilium possim quo vincere mundum.
 Et vitae stadium placido percurrere passu.
 30 Cumque suprema dies mortis⁹ patefecerit urnam.
 Concede¹⁰ veniam cui tollit culpa coronam¹;

¹) ipsa. Lege, ipsas. — *) Orationem hanc contulimus cum eadem edita in *Libello precum* qui extat in appendice ad Opera B. Alcuini (Migne CL p. 1397). Item cum Opp. S. Eugenii (Migne LXXXVII. p. 859.) Septem priores versus extant etiam inter Carmina dubia Ven. Bedae (Migne XCIV p. 638). — ²) immense. Edd. immensi. — ³) ego. In margine ejusdem manus: miser euge-

nus. Ed. vero habet: *Quod miser en famulus.* Alt. *Quod miser Eugenius posco.* — ⁴) prudens. Ed. praesens. — ⁵) secretis. Edd. secreti tacitus et linguae famine cautus. Apud Beda, *linguae fulmine cautus.* — ⁶) fixum. Edd. Da fidum socium, da fixum semper amicum. — ⁷) non. Edd. aut. — ⁸) invidia. Ed. invidiae. — ⁹) mortis. Ed. morte. — ¹⁰) concede. Ed. concedas.

XXVIII.*

(VERSUS PETRI SEU GUISELGARDI GRAMMATICI.)

- Suscipe eusebi siponti clara lucerna;
 Quod toto mandat devota mente sacerdos.
 Non valui pauper transmittere digna placendo.
 Nec tanto patri letas deferre salutes. (p. 143. r.)
 5 Sed quia te scimus conspicere omnia recte;
 Et gratis cunctis largiris dogmata sancta.
 Non ti me¹ totum dubito prosternere supplex;
 Dextera sancta tua quo protegat intima nostra.
 Et tenebris pulsus ducat ad limina lucis.
 10 Quidquid mihi placidum dignumque benignum;
 Per te clare datur petre² magne sacerdos;
 Grates non valeo dignas deferre misellus.
 Grates pro vobis referat theoco³ maria.
 Patrona insignis sub cuius templa coruscas.
 15 Quod valui hoc misi devotus corpore mente.
 Tu venerande precor pro magnis suscipe parva.
 Ut christus quondam rex clemens aera minuta.
 Suppliciter semper depono cunctipotentem.
 Ducat et ad polici sanctissima gaudia regni.
 20 Et quia sum famulus nec tanta lux atrox.
 Non michi sis midas⁴ nec prognos pabula prestes.
 Gaudia sed christi et veneranda dogma reclausi;⁵
 ✠ Orgia⁶ dum celebras. sacras persistis ad aras.
 Sis memor oro mei o venerande pater;
 25 ✠ Hominum caput inclite cesar.⁷ Specie superans genus omne;
 Nitidissimus unus in arce. Cui fit decus imperiale;
 Ratio petit ordoque poscit. Merito tibi promere laudes;
 Tunc carmina voce perita. Modulando sonare choraula;
 Etenim pius atque benignus. Premis effera colla superbum;⁸ (p. 143. v.)
 30 Animos relevansque proborum. Moderaris et undique mundum;
 Memor unde mei rogo dive. Equidem famulor tibi spopondi;
 Gravet orrida rebus eiestas⁹ Miserescebat tua potestas.

*) Sequentes Versus eidem Petro idest Guiseldardo grammatico tribuendos esse sive styli analogia sive subjecta materies plane suadere videntur. Respicunt enim evidentiter easdem epistolas supra allatas ad Eusebium missas. — ¹) *Non ti me*. Forte legendum, *Non tibi me*. — ²) *petre*. Quisnam fuerit non satis evidenter apparet; attamen de aliquo Petro episcopo (fortasse neapolitano) suspicari potest. — ³) *Theoco*. Lege, *Theotoce*. Cf. analogiam quandam cum Carmine Petri subdiaconi apud Capassum op. cit. p. 22 ubi haec recitan-

tur: *Excipe Christe potens Theotoce et Virgo Maria*. Anne iste Petrus diaconus et grammaticus, fuit idem ac Petrus subdiaconus seu natineus de quo supra? — ⁴) *midas*, apud Forcellini Lexicon est nomen proprium viri qui aures asininas habebat. — ⁵) *reclausi*, nempe Eusebii. — ⁶) *Orgia*. Haec conclusio certe apparet ejusdem calami ac praecedentis Petri Epistolae. — ⁷) *Cesar*. Cuius Imperatori hi versus referantur haud facile divinare potest, nisi forte Ludovico Imperatori (866) dedicati sint. — ⁸) *eiestas*. Lege, *egestas*. —

XXIX.*

SENTENTIAE MORALES.

S; non peccasset primus homo in paradyso. sine libidine cum tranquillitate animi. qua hora vellet; sine illecebre-
 5 lebrois stimuli ' nulla perdente' corruptione integritatis infunderetur gremio uxoris maritus motu illorum membrorum qua cetera. et salvaretur integritas feminei genitalis virili semine immissio; sicut nunc integritate salva ex virgine
 10 mentruis cruor elicitur. scilicet eadem posset via inici. qua hoc potest eici. et hoc totum absque pudore. sine ullo rubore. quippe quorum nec in nuditate nulla est erubescencia; Ut enim ad pa-
 15 riendum non doloris gemitus set maritalis impulsus feminea viscera relaxaret. sic ad fetandum et concipiendum non libidinis appetitus; sed voluntarius usus naturam utramque coniungeret;

Quod modis remissio agitur peccato-
 ris; ex VII. primus in baptisma. secundus per martirium. tertio per penitentiam. quarto per elemosinam. quinto per hoc quod in nobis peccantibus dimittimus; et errantem convertimus; sexto per abundantiam caritatis. septimo per communionem corporis et sanguinis christi; Hinc est quod david propheticos... VII penitenciales decantavit psalmos; siquidem septem fuerunt peccata ade et VII pene eius. Videlicet maledictio terre. electio de paradyso. adventus in terram vilem. mors filii. labor mors sui. descensio inferis. unde necesse erat: ut³ gradibus homo labendo ad ima fuerat; tot gratiarum donis divinitus resurgeret.

XXX.**

(p. 144. r.) PLINIUS SECUNDUS DE STELLIS.

20 Sunt inquit in signo cancri stelle parve assali appellatae exiguum inter illas spatium optinentem nubicula quam presepia appellant. haec cum caelo sereno apparere desierint; atrox hiems sequitur.
 25 sin altera earum. aquiloniam caligo abstulit auster sevit. aut austrinam aquilo; mensis septembris die prima; carius
 M apparet cum solis hortu. mutat aem-
 30 horis sex. fit hoc inter diem et noctem; In septimo die eiusdem mensis; vespertinus apparet. mutatur in ventus; Quarta decima die eiusdem mensis; arcturus cum solis exortu apparet. mu-

tatur in crastinum aer; Nonadecimo die eiusdem stachis apparet. mutatur aer ante duos dies; Vicesima quinta die equinotium fiet et erit validissima mutatio aeris ante III. dies.

O ctubri mensis die VI; stephanos apparet. et fit mutatio aeris; Vicesimo tertio die cum solis hortu pliaades ponent. et fiet magna mutatio aeris.

N ovembrii mensis die sexta iam psithis ponent. et incipit obscurare aer. Tertia decima die lyra apparet. Vicesimo primo die; yades ponent. mutatio aeris erit in crastinum; Vicesimo septi-

*) Sententiae quae sequuntur ab eodem manu exaratae sunt cuiusam tribuendae sunt minime apparet, nam in margine prioris nonnisi litterae . . . ius remanent, in margine vero alterius, vestigia litterarum cernuntur quae legi nequeunt. — ¹) stimuli. Lege, stimulis. — ²) peccatoris. Eadem manus corr.

peccatorium. — ³) ut. Adde, quot. — **) Inter Plinii secundi Opera frustra quaesivimus huiusmodi Excerpta, et solum pauca de Cometis, cum his fere affinia invenire potuimus. — ⁴) ventus. Ead. manus corr. ventum. —

mo die orion vespertinus apparet. et stephanos ponet.

December mensis die prima; cyon ponet. et fit turbatio magna aeris. usque in diem duodecimum. Decimo die eriphy ponet. Vicesimo primo die exion ponet. turbatur aer post unam diem. Vicesimo tertio die ega apparet.

Januaris mensis die III^a dephis apparet. Die quinto et hos vespertinus ponet. turbatur aer ante III dies. Die vicesimo octavo delphis vespertinus ponet. Die vicesimo nono lyra vespertinus ponet.

Februarius mensis die sexto; zephrus flat. die vicesimo secundo. yppos vespertinus ponet. Die vicesimo quinto arcturus vespertinus apparet. Die vicesimo sexto chelidones apparent.

Martius mensis prima die phameno qui dicitur yppos apparet. die vicesimo tertio equinoctium fit. et erit turbatio aeris in die XXXII.

Aprilis mensis prima die plades parvulum apparet. Die nono decimo plades vespertini ponunt. Die XX^{mo} primo. plades cum solis hortu apparent. et fit magna turbatio aeris. Die vicesimo septimo. orion vespertinus ponet. mutatur aer usque in horas novem. (p. 145. v.)

Magius mensis die prima anyades cum solis hortu apparent. mutatur aer usque quattuor horas. Die quarta lira vespertinus apparet. et mutatur aer die prima. Die VI excon apparet. et nimis mutatur aer. Die VII plades xeon apparent. et incipit obscurare aer. Die nono decimo lapsitis apparent. et mutatur aer ante dies secundas. Die XX^a. quarta exsperios ponet. mutatur aer ante unam diem.

Junius mensis die II. et hos vespertinus apparet et mutatur aer. Die quinta arcturus ponet. mutatur aer in die secunda. Die nono delphis vespertinus apparet mutatur aer usque vel horas. X. Die XXV orion apparet. et mutatur aer ante III dies.

Julius mensis; die tertia orion pleniter appareat. et est calor in aere. Die tertio decimo prochion adimpletur; et fit mutatio aeris. Die quarto X. kion plenus apparet fit turbatio aeris ante duos dies. Die XXV. et hos ponet. mutatur aer ante III dies.

Augustus mensis dies XV lira ponet. et frigidon apparet. die XXIII. protigtyr apparet; et oystos ponent; est autem finis delphinus post dies XL.

DE COMETIS.

Cometes sunt stelle flammis crinite; repente nascentes; Regni mutationem aut pestilentiam; aut bella. vel ventos. estusve protendentes; quorum alie moventur errantium modo. alie immobiles herent; Omnes ferme sub ipso septembrione aliqua eius parte non certa; sed maxime in candida. que lactei circuli nomen accipit; brevissimum quo cerneantur spatium septem dierum adnotatum est longissimum. LXXX sparguntur aliquando. et errantibus stellis ceterisque crines. sed cometes numquam in occasura parte celi est.

ITEM EIUSDEM DEY³ STELLIS QUE DICUNTUR PLANETE.

Saturnus qui et feton. minor ceteris ab omnibus videtur propter nimiam longinquitatem XXX annos complet cursum suum est ei color candidus in pallo-

¹) secundas. Lege, diem secundam. — *) Cf. Plinii Nat. Hist. Lib. II. n. XXII. ubi haec habentur. « In ipso caelo stellae repente nascuntur. Plura earum generu. Cometas graeci vocant, nostri « crinitas, horrentes crine sanguines, et comarum « modo in vertice hispidas. » Item Ibid. n. XXIII. « Sparguntur aliquando et errantibus stellis, ceterisque crines. Sed cometes numquam in occasura parte caeli est: terrificum magna ex parte sidus,

« ac non leviter pium, ut civili motu Octavio Consul, iterumque Pompeii et Caesaris bello. » —

²) bella. Kad. manus superposuit, sunt. — *) dxr. Lege, De V. — **) Haec eadem invenimus in vetusto Cod. Cas. N. 3. saec. IX unde variantes deprompsimus lectiones. Titulus vero sic se habet: *De quinque stellis que dicuntur planete. necnon et errantiae et quod proprium motum habeant.* — ⁴) omnibus. Cod. Cas. 3. hominibus. —

re compositus; Iobis autem est vicinior omnibus saturno. Est vero magna et clara. XII annos cursum suum perulustrat.

- 5 **M**ars. non tante magnitudinis est sicut Iobis set maior apparet quam fe-ton. est eius color rubeus vel igneus. duobus annis cursum suum complet. Mercurius qui et rutilus; est maior supra-

dictis omnibus. et clarior modo ante solem. modo post solem apparere consuetum est. CCCXXVIII diebus ambitum zodiaci peragens. Venus que et vesper. necnon et lucifer dicitur omnibus iam dictis planetis maior est. candido colore et valde resplendens. CCCXLVIII diebus signiferum cursu suo complens.

XXXI.**

(LITANIAE ET PRECES.)

- 10 (p. 147. r.) Sancta dei genitrix semper intermerata.

Virgo maria et omnes coelorum cives. intercedite pro nobis et pro omnibus vis et defunctis fidelibus amen.

- 15 Sancte michael victor et invictus princeps et omnes celorum cives.

Sancte gabriel fortitudo et robuste dei et omnes cives celorum.

Sancte raphael medicina et medella dei et omnes celorum cives.

Sancte iohannes precursor et baptista christi. et simul sanctorum patriarcharum atque prophetarum chori.

¹) clara. Cod. 3 add. per. — ²) eius. Cod. 3. ei. — ³) igneus. Cod. 3. add. in. — ⁴) resplendens. Cod. 3. splendens. — ⁵) suo. Cod. 3. cursum suum. — ⁶) Hic subnectimus ex eodem Codice sequentia: « PLINIUS SECUNDUS IN LIBRO XIII (Cf. Lib. XVIII. n. LXXX.) CUM DE ASTROLOGIA DISPUTASSET. DE HIS DUABUS STELLIS ITA DISSEUIT. « Sunt inquit in signo cancri due stelle parve assalia (Ed. Aselli) appellate exiguum inter illas spatium obtinente nubicula quam presepia appellant. haec cum caelo sereno apparere desierit atrox hiems sequitur. si in alteram earum. aquiloniam caligo abstulit auster sevit. si austrinam aquilo. ITEM EIUSDEM PAULO ANTE IN EODEM LIBRO. (Cf. n. LXIX. 2.) Est inquit in caelo qui vocatur lacteus circulus etiam visus (Ed. visu) facilius huius. deflabio velut ex ubere aliquo sata cuncta latescunt (Ed. lactescunt) duorum siderum observatio aequale in septentrionali parte et in austrina canicule (Ed. add. cuius mentionem suo loco fecimus.) ipse circulus fertur per sagittarium adque geminos solis centro vi (Ed. bis) aequinoctialem circulum secans commissuras eorum. (Ed. obtinente) Hinc aquila illine canicula. Ideo effectus utriusque sideris (Ed. om. sideris) ad omnes frugiferas pertinent terras. Quoniam in (h)is tantum locis solis terreque contraria (Ed.

centra) congruunt. »

DE CURSU SOLIS ET LUNAE PER SIGNA.

« Tante magnitudinis sunt signa singula ut non minus quam duarum horarum spatio vel oriri vel occidere vel de loco moveri possint. Sol unumquodque signum tricenis diebus et decem semis horis peragit. Totum vero ambitum zodiaci CCCXLV diebus et VI perlustrat luna X... VII diebus et octo horis zodiacum percurrit. Binis vero diebus et semis horis hac bisse unius hore per singula signa labitur. Luna cotidie III punctos sive criscens a sole longius seu decrescens a sole longius seu decrescens sole vicinior quam pridie furat redit singula signa X punctos habent idest II horas. Luna vero XIII punctos cotidie zodiaci complet par... est quod sol in uno die complet tres partes punctum faciunt. » — ⁷) Mox post *Excerpta Pliniana*, (p. 145. v.) eadem manus nonnullas preces collegit, quarum prior, titulum habens: *Ad laudem Dei pura oratio*, extat in *Libello precum* edito in Appendice Opp. Alcuini (Migne CI. p. 1409.). Sequuntur vero quattuor Orationes, quas in eodem Libello invenies (ibid. p. 1399.). Succeedunt (p. 147. r.) denique, *Litaniae et aliae preces* quas edendas curavimus, eo quod ineditas putamus. —

Sancte petre apostolorum princeps
et simul sanctorum apostolorum mar-
tyrum atque confessorum chori.

Sancte martine summe sacerdos chri-
sti, et simul sanctorum sacerdotum atque
levitarum chori.

Sancte benedict^a amator christi et si-
mul sanctorum monachorum et virgi-
num atque innocentum chori intercedite
pro nobis et pro omnibus vivis et defun-
ctis fidelibus. amen.

Ad te domine cordis oculos et manus
levamus. Benignus intende iubeas
..... sancto catenarum vinculis no-
strarum peccata disrumpe. Deus ne me-
meris iniquitates nostras antiquas. Ec-
ce omnes pariter ac solum rogamus ut
parcas. Fulgore tue pietatis illumina
iam pressos. Humana fragilitas de pro-
fundo ! clamare non cesset. Ignosce no-
bis domine ignosce miseriis nostris. Cum
beatis angelis voces nostras sociare di-
gneris. Latet infra corpore nostrorum
peccamina multa. Medicinam celestem

imponere vulneribus nostris. Ne perire per-
mittas me plasma quod creasti in mun-
do. Oves tuas pater ad dexteram tuam
revoca. Pater clementissime parce et mi-
serere nobis. quia tu donasti spatium pe-
nitentie esse. Recordare pater quia tuum
plasma sumus; Sumus nos ne ipse
plaude iniquitatibus nostris; Tu pater
piissime parce et miserere nobis. Visce-
ra pietatis effunde super nos benigne
salvator. Christe tu subveni famulis quos
pretioso cruore salvasti. Ymnum tibi di-
camus pie et miserere nobis. Zelantes
tuam gloriam salva nos per saecula
cuncta.

Domine te adoro unum deum in trini-
tate te manentem. patrem et filium et
spiritum sanctum. Trium personarum
unius naturae; unius deitatis; unius ma-
iestatis; unius voluntatis; unius eterni-
tatis; tibi sit laus et honor. decus et vir-
tus et potestas regnum et imperium per
immortalia secula seculorum. Amen. *

¹) *benedicite*. Hic quoque collector noster se mo-
nachum casinensem prodere videtur. — ²) *pro-
fundo*. Eadem manus, corr. *profundis*. — *) Huc
desinit precum Collectio et in postrema pagina
(146 r.) eadem manus haec addit: quae iterum eum
monachum benedictinum ostendunt:

« Statuta ieiunia sine inevitabili necessitate
numquam sunt solvenda. quanto magis quarte
et VI ferie. In quarta enim feria iudas de tradi-
tione christi cogitavit, et in sexta feria crucifixus
est; Videte ergo quicumque his ieiunia statuta
solverit nisi festivitas advenerit cum tradente
traditur aut cum crucifigentibus crucifigit salva-
torem. Inter sanctos apostolos erat iudas scarioth.
illi sancti ille fur erat et latro. fur sacrilegus

« iudas erat. latro dominicorum locorum. Judas
« peculatus erat. peculator dicitur furtum de re-
« publica, fur reipublice vehementer iudicandus
« est. respública ecclesiae est. qui de ecclesia aliquid
« furto abstulerit iude perditio comparabitur.

« Filii igitur noe tripartitum seculum accepe-
runt divisum. Sem primogenitus accepit orien-
tem. Cham medium terrae. medium iaphet occi-
dentem.

« Hi fuerunt christi discipuli predicatorum gen-
« tium. qui duo sint singuli. tamen eorum propius
« certisque locis in mundo ad predicandum sortes
« proprias acceperunt. Petrus namque romae acce-
« pit. Andreas aethiopia. Jacob spaniam. Thomas
« indiam. Philippus asiam .....

D) EXCERPTA EX COD. CAS. 557.

XXXII.*

(DE NUMERO NOMINIS ANTICHRISTI.)

Ex Cod. CAS. 557.

(Ex Victorini Comm. in Apoc.)

(JUXTA COD. CAS. 247)

(pag. 590 r.) Numerus nominis antichristi sicut ex litteris grecis compo-

(p. 184. v.) Numerus enim hominis est. Et numerus eius sicut ex litteris grecis

*) Fragmentum hujusmodi quod una cum subsequentibus etnicis sententiis et Catalogo R.R. Pontificum, extat in Cod. Casin. 557 manu XII saec. exarato, excerptum fuit ex Victorini Comm. in Apoc. Cap. XIII. v. 18. prout cuique patet ex textu, quem ex Cod. Casin. 247 saec. XI in laterali columna expressimus. Lectiones vero variantes Edit. apud Migne Tom. V. supposuimus. Subiectimus item et alias analogas interpretationes diversorum Auctorum, quo evidentius nostri fragmenti origo ostendatur.

EX S. HIPPOLYTI

Oratione De Antichristo (apud Bibl. PP. de la Bigne Tom. III p. 256-257.)

Sigillum illius tam in fronte quam dextra manu est calculus, χϛ. Ac, ut opinor, neque certo hoc scio, (quod in Scriptura quae est in calculo illo, permulta reperiuntur nomina quae numerum illum habeant). At dicimus fortasse scripturam illius sigilli esse ἀντιχρίστου, id est, nego. Nam antea quoque, hostis ille nobis adversarius, opera ministrorum suorum (hoc est idololatrarum) Christi martyres hortantium; Negato, aiebat, Deum tuum crucifixum, tale erit, tempore illius tempestatis, omnis osoris sigillum dicens, nego Creatorem caeli et terrae, nego baptismum, nego adorationem a me Deo praestari solitam, tibi adhaerescio, in te credo.

EX HAYMONIS

Expos. in Apocal. (apud Migne CXVII p. 1102).

Dicamus itaque ANTEMOS, quod interpretatur *honori contrarius*, quod nomen illi bene convenit, qui Antichristus, id est Christo contrarius dicitur. Hoc etenim nomen praecedentem in se continet numerum, hoc modo: α, τ, υ, λ, τ, CCC, ε, υ, μ, XL, ο, LXX, σ, CC. Dicamus adhuc et aliter: ΑΝΘΥΜΟΣ, quod interpretatur: *Nego*. Et hoc nomen bene illi aptatur, quia Christum negabit Deum esse, seque Deum confitebitur injuste. Et in hoc quoque nomine numerus ipse continetur. Nam α, τ, ostendit, ρ, C, υ, λ, ο, LXX, υ, CCC, μ, XL, ε, υ; qui simul ducti, faciunt sexcentos sexaginta sex. Dicamus et

EX S. IRENAEI

(Lib. V. contra Hereses Cap. 30.)

Quoniam autem non propter inopiam nominum habentium numerum nominis ejus dicimus haec, sed propter timorem erga Deum et zelum veritatis: E Y A N Θ A Σ enim nomen habet numerum de quo quaeritur: sed nihil de eo affirmamus. Sed et A A T E I N O Σ nomen habet sexcentorum sexaginta sex numerum: et valde verisimile est, quoniam novissimum Regnum hoc habet vocabulum. Latini enim sunt qui nunc regnant: sed non in hoc nos gloriabimur. Sed et T E I T A N, prima syllaba per duas Graecas vocales ε et ι scripta, omnium nominum quae apud nos inveniuntur, magis fide dignum est. Etenim praedictum numerum habet in se, et literarum est sex, singulis syllabis ex ternis litteris constantibus, et vetus, et semotum; neque enim eorum Regum, qui secundum nos sunt, aliquis vocatus est Titan; neque eorum, quae publice adorantur, idolorum apud Graecos et barbaros habet vocabulum hoc: et divinum putatur apud multos esse hoc nomen, ut etiam sol Titan vocetur ab his qui nunc tenent: et ostentationem quandam continet ultionis, et vindictam inferentis, quod ille simulat se male tractatos vindicare. Et alia autem et antiquum, et fide dignum, et regale, magis autem et tyrannicum nomen. Cum igitur tantum suasionum habeat hoc nomen Titan, tamen habet verisimilitudinem, ut ex multis colligamus ne forte Titan vocetur, qui venit.

EX PRIMASII

Comm. in Apocalypsin (apud Migne LXVIII. p. 884.)

Numerus ejus, inquit, est sexcenti sexaginta sex, quem faciemus secundum Graecos, praesertim quia ad Asiam scribens, et secundum idioma linguae eorum: Ego sum, inquit (Infr. xxii), α et ο. Praemissis quantum potuit simulationibus partis adversae, quibus sibi indebitum Deitatis honorem diaboli nititur usurpare, ut Antichristum exprimeret divino honori contrarium, sive per notam, sive per numerum nominis ejus, id est bestiae ipsius nequissimae voluntatis atque actionis, indagandum praemonet qualitem. Est enim nomen quod nomen (sic) mensi

α υ τ ε ρ μ ο σ

ι λ CCC υ XL LXX

si per characteres suos quibus numeros Graeci leccitant, supputetur, sexaginta sex impleri profecto reperies; interpretatum quoque dicitur, *honori contrarius*.... Item aliud nomen, quod ejusdem numeri complectitur summam, prudenter animadverti potest, qui simul ducti, faciunt

α ρ υ ο υ μ ε

ι C L LXX CCCX V

sexcenta sex. Interpretatio autem sic intelligitur, *nego*.... Ac per hoc sive *honori contrarius* dixeris, quod est ἀντικρίστου; sive *nego* quod est ἀνέγκυς, jure ad Antichristum potest utrumque referri utpote per duas partes orationis, nominis scilicet et verbi, et personae qualitas, et operis insinuetur asperitas.

tum habet. sic in compluribus inveniuntur.

Interpretatur enim. TEITAN. Quem gentiles solem phebumque appellant. Computaturque grece sic T Tau trecenti. E. quinque. I decem. T trecenti. A. unum. N. quinquaginta. qui simul dicti fiunt sexcenti sexaginta sex. quantum enim attinet ad litteras grecas. hunc numerum nomenque explent

Quod nomen si velis latinum converte-

computum habet; sic in compluribus inveniuntur. Interpretatur enim TEITAN quem gentiles solem; phebumque appellant. Computaturque grece sic. T Tau trecenti. E. quinque. Iota decem. T Tau trecenti. A alfa unum. N; Ni quinquaginta. qui simul ducti; fiunt sexcenti sexaginta sex. Quantum enim attinet ad litteras grecas; hunc numerum nomenque explent. Quod nomen si velis in latinum convertere; intellegitur per

aliter: TEITAN, quod Latine sol dicitur. Sol autem Christus est per significationem, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (Joan. 1). Teitan quoque appellatur gigas: unde et in Virgilio legimus: *Titaniaque astra*. Christus enim gigas, de quo Psalmista dicit: *Exsultavit ut gigas* (Psal. XVIII). Litterae autem hujus nominis totum illum praecedentem continet numerum, id est sexcentos sexaginta sex. T quippe CCC exprimit, s v, i, x, iterum T CCC, A 1, v, i; qui simul juncti faciunt sexcentos sexaginta sex. Quod nomen (sicut diximus) sibi Antichristus usurpabit, audens se hominibus lucem profiteri, cum sit apostata angelus in eo transfigurans se in angelum lucis. Quam ob causam, si etiam hoc aliquis intelligere vult, Latinis litteris ponamus nomen, in quo idem numerus inveniat, hoc modo: DIC LUX. Ipse enim (ut dictum est) fatebitur se esse lucem, nam d quingentos, i unum, c centum, l quinquaginta, x quinque, x decem expriment. Quae in unum collectae, faciunt similiter sexcentos sexaginta sex. Possumus adhuc eundem numerum, si per Graecas litteras scribatur, Gothico nomine, repetere hoc modo: GENSIRIKOS. T quippe III, s v, v, l, c CC, x VIII, p c, i, x, x XX, c LXX, c CC ostendit. Qui simul ducti, faciunt sexcentos sexaginta sex. Interpretatio autem nominis ejusdem est, *gentium seductor*: in eo Christo contrarius, quod iste seductor, ille vero dicitur gentium salvator. Sive ergo hoc, sive illo modo, si ve in Graeca, si ve in Latina, si ve in Gothica lingua hic numerus accipitur, non incongrue ad Antichristi personam refertur.

EX BEDAE VENERABILIS

Explanatio in Apoc. (apud Migne XCIII. p. 172.)

Hic numerus apud Graecos in nomine Titanis, id est, gigantis, dicitur inveniri, hoc modo. Tenim CCC, E v, I x, T CCC, A 1, N L. Et hoc sibi nomen Antichristus, quasi omnibus potentia antecellat, usurpatum ire putatur, et ipsum se esse jactans de quo scriptum est: *Exsultavit ut gigas ad currendam viam, a summo coelo egressio ejus*, etc. (Psal. XVIII). Ponit autem Primasius et aliud nomen, eundem numerum complectens, A 1, N L, T CCC, E v, M XI, O LXX, S CC, quod significat *honori contrarium*. Sed et verbum A 1, P c, N L, O LXX, T CCC, M XI, E v, id est, *negō*. Per quae et personae qualitas et operis Antichristi insinuetur asperitas.

EX WALAFRIDI STRABI

Glossa ordinaria (apud Migne CXIV. p. 734.)

Cum liber praesens Graeco sit editus, secundum Graecos numerus est quaerendus apud quos omnes litterae numerum significant. Nomen ejus *Antemos* quod ei competit, qui Christo contrarius dicitur: A, unum; N, quinquaginta; T, CCC; E, quinque; M, quadraginta; O, septuaginta; S, CC. Vel *Arnoyme*, id est, nego, qui Christum negat Deum, in quo idem numerus: A, unum; B, c; N, quinquaginta; O, LXX; Y, cccc; M, xl; E, quinque. Vel *Teitan*, id est sol gigas, quod vero Christo, usurpative convenit Antichristo: T, CCC; E, quinque; I, x; iterum T, CCC; A, unum; N, L. Vel latinis litteris: *Dictus*, quia ipse se lucem esse dicit: D, quingenti; I, unum; C, centum; L, quinquaginta; V, quinque; X, decem; et sic eadem summa.

EX NICOLAI LYRANI

Postilla in Apocalypsin Cap. XIII. v. 18.

Et numerus ejus est. Mahumeti sexcenti LXVI. quia tantus numerus annorum fuit anno, quo dominus factus est homo, usque ad terminum vitae Mahumeti, ut praedictum est. Sciendum autem, quia liber Apocalypsis fuit scriptus in Graeco, in quo habetur hoc nomen *antemos*, ubi dicitur hic, sexcenti LXVI. cuius significatio proprium est, contrarius. Quod proprie convenit Mahumeto, qui fuit contrarius Christo negans eius divinitatem, ut praedictum est, et persequens Christianos, ut dicitur in parte sequenti. Significatum autem dictae dictionis accommodatum est huic numero sexcenti LXVI. Ad cuius intellectum sciendum, quod sicut in latino aliquae litterae accommodatae sunt ad significandum numeros, sicut littera C. ponitur pro centum. et L. pro quinquaginta, et sic de aliquibus aliis, ita similiter in graeco litterae aliquae ponuntur pro numeris, et illae, quibus scribitur hoc nomen *antemos* in graeco, significant hoc modo latine sexcentos LXVI. propter quod in aliquibus biblis ponitur sic: *Numerus enim hominis et numerus ejus est dictus*. Quae dictio significat apud Latinos numerum praedictum per litteras, quibus scribitur; quia littera d. ponitur quingentis, i. pro uno c. centum. l. pro quinquaginta. v. pro quinque. x. pro decem: et haec simul iuncta faciunt sexcentos sexaginta sex. Qui numerus competit Mahumeto modo dicto.

re. intelligitur per antistasin DIC LVX.

Quae litterae hoc modo computantur.

D. quippe quingenti figurat. I. unum.

C. centum. L. quinquaginta. V. quinque.

5 X. decem. quod litteris computatis, faciunt similiter sexcenti sexaginta sex.

Id enim quod grece sonat. TEITAN, si latine

velis intelligere dicitur dic lux. quo nomine

per antistasin expresso, intelli-

10 gimus antichristum. Qui cum a luce superna

privatus esset adque absclusus, transfiguratur

se in angelum lucis.

Item invenimus invenimus¹ in quodam

codice greco ita. ANTE MOC. quibus compu-

15 tatis litteris invenies numerum ut supra.

A. unum. N. quinquaginta. T. trecenti. E.

quinque. M. quadraginta. O. septuaginta.

C. ducenti quod simul sexcenti sexaginta

sex fiunt, secundum grecos.

20 Item aliud eius nomen gothice quod

sibi licebit. idest. TENCPIKOC. ut seducat

gentes. Est et verbum idem comprehendens.

hoc est. arnoyme.² quod interpretatur

negotio. Grecis litteris ita scriptum.

25 APNOTME. quod simul acceptum. in sexcentis

sexaginta sex similiter multiplicatur.

antiphrasin. DIC LVX. Quae littere hoc

modo computantur. D. quippe quingenti

figurat. I. unum. C. centum. L. quinquaginta.

V. quinque. X. decem. quod computatis

litteris; faciunt³ similiter sexcenti sexaginta sex.

Id enim quod grece sonat TEITAN; (p. 185.) si latine velis

intelligere dicitur⁴ dic lux. quo nomine

per antiphrasin expresso; intellegimus

antichristum. Qui cum a luce superna

privatus est atque absclusus;⁵ transfiguratur

tamen se in angelum lucis. audens

sese dicere lucem. Item invenimus in

quodam codice greco ita.⁶ ANTEMOC.

quibus computatis litteris; invenies nu-

merum ut supra. A. unum. N. ni quinquaginta.

T. trecenti. E. quinque. M. my quadraginta.

O. septuaginta. C. simma ducenti.

quod si mul sexcenti sexaginta sex fiunt;⁷

secundum grecos. Item aliud eius nomen

gothice quod sibi licebit.⁸ idest

III V L CC VIII C X XX LXX CC

Γ E N C H P I K O C

gammae ni simma ita ro iota kappa o simma

ut seducat gentes.⁹ Quod eodem modo

gamma

grecis litteris computabis. Γ tres.

Item hoc fragmentum affinitatem praesefere videtur cum iis quae habentur in Cod. Bibl. Ambrosianae F. 60 Sup. (de quo Cf. Reifferscheid *Bibl. lat. PP. italica*. p. 36.) scilicet: f. 61. r. legitur:

Haec sunt nomina quae habet antecristus in graeco cum suis litteris et numeris. in unaquaque littera cum interpretationibus earum:

I L CCC U XL LXX CC ritus:—

Φ N T E)-(O C:— Id honori Ω

CCC X U CCC I L [Αντιχρῆς]

T I E T Φ N . id sol: — [Τιταν]

I C L LXX CCC XL U

Φ N O Y)-(E : id nego [Αρνουμε]

III U L CC U C X XX LXX CC

Γ E N C E P I K O C [Γενεσις]

[Antemius sol]

* [repello Gensericum.]

Verba inter uncinos comprehensa a manu saec. XVIII ineunt, addita sunt; cetera vero saec. VIII vel IX exarata sunt.

Denique nonnulla huic ipsi affinia, invenimus in quodam Cod. Sessoriano saec. XIII. conscripto, (nunc

vero Romae in Bibliotheca Vittorio Emanuele asservato sub n. 149-1286), in quo anonymus tractatus de gratia et libero arbitrio, sub titulo *Elucidarii*, forte B. Lanfranco Cantuariensi Archiep. tribuendus, continetur. Ibi enim (f. 44 r.) haec habentur: *D. Quali aetate veniunt illi duo?* (scil. Eaoc et Elias) *M. In ea qua assumpti sunt. quia et ab antecristo qui vocatur antemos idest contrarius. Arnoyme idest nego, vel tritan idest sol. vel teitan idest sol vel gigans interficerentur. In quibus tribus partibus mundi Africa Asia Europa tribus linguis appellatur. In ebraea arnoyme. in greca antimos in latina vocatur Ty-tain hic monarchiam per tres annos et dimidium. etc. —*

¹) invenimus. delendum utpote superfluum. —

²) arnoyme. gr. ἀρνουμεναι. — ³) faciunt. Ed. fa-

cit. — ⁴) dicitur. Ed. nempe id quod latine dicitur.

— ⁵) absclusus. Ed. qui cum a luce superna

absclusus sit et ea privatus. — ⁶) ita, deest in Ed. —

⁷) fiunt. Ed. faciunt. — ⁸) licebit. Ed. per se li-

quebit. — ⁹) gentes. Ed. om. ut seducat gentes. —

Candochium. ¹ universale stabulum. Cenochiam ² locus peregrinorum racotrophium. ³ pauperum nosochomium. infirmorum. tocotrophium. ⁴ orphanorum
5 erantochomium. ⁴ veteranorum. resotrophium. ⁶ puerorum. et sues ⁷ inquit pytagora libe.

ny   simma

E quinque. N quinquaginta. C ducenti.

ita   ro   iota   kappa

H octo. P centum. I decem. K vigin-

simma

ti. o septuaginta. c Item ducenti.
Quae ut superius * dictum est sexcenti
sexaginta sex faciunt.

XXXIII,*

(ALPHABETUM HEBRAICUM GRAECUM ET LATINUM.)

aleph.	he.	lamed.	Res.
alfa.	etha.	lanta.	ro.
10 a.	e.	el.	er.
Beth.	fe.	mem.	samet. siñ. ade. 10
beta.	fi.	mi.	simma.
b.	f.	em.	es.
cof.	Gimel.	nun.	teth. tau. tathf. theta.
15 kappa.	gama.	ni.	thi.
c.	g.	en.	th.
delta. 9	iod.	odomega.	zain.
d.	lota.	o.	zeta.
	i.		zeta.

XXXIV.**

(SENTENTIARUM ETHNICARUM COLLECTIO.)

CODEx CASINENSIS

¹ Cum quidam stolidus audiente phitagora diceret. Malle se cum mulieribus esse quam cum philosophis conversari. Sues inquit pytagora libentius in ceno quam in aqua pura versantur.

¹⁾ *Candochium*. Lege, *Pandochium* (πανδοχῆιον).

— 2) *enochiam*. Lege, *Xenodochium* (ξενδοχυσιον).

—³) *racotrophium*, gr. *ῥακωτρεφίον*, idest, infirmum orphanorum hospitium. — ⁴) *tocotrophium*, Lege, *ptocotrophium* (*πτωκοτρεφίον*) idest, pauperum hospitium. — ⁵) *erantochomium*, Lege, *Gerontochomium* (*γεροντοτρεφίον*). — ⁶) *resotrophium*, Lege, *bretrotrophium* (*βρετοτρεφίον*). — ⁷) et *sues*. Haec et sequentia verba, errore amanuensis extra locum posita, pertinent ad *sistentiam*, mox sub n. 1 secuturam. — ⁸) *superius*. Ed. supra. — *) Triplex huiusmodi alphabeti denominatio ab eadem manu sub una columna exarata fuit. — ⁹) *delta*. Hic addendum, *daleth*. — ¹⁰) *ade*. Lege, *samec*, *scin*, *sin*, *tsade*. — **) Sententias istas anonymas ab irroto-

CODEx MONACENSIS¹¹ 6292.

1 Cum quidam stolidus audiente Pythago-
 rora diceret, malle se cum mulieribus
 esse, quam cum philosophis conversari,
 Et sues, inquit, libentius in coeno quam
 in aqua versantur. Socrates dixit:

auctore ex ethnicis auctoribus collectas, contulimus cum Epist. Seneca, juxta Ed. Ven. 1496. et cum Opp. Publilii Syri mimographi, juxta recensione[m] Eduardi Wölfflinii, item cum *Sententiis collectis a Leostene Cotuandro Ven. 1548.* — ¹¹⁾ *Codex* MONACENSIS. Est saec. X, quem edidit E. Wölfflinus in libro, cui inscribitur *Caecilii Babbi de nugis philosophorum quae supersunt, Basileae MDCCCLV* p. 18 sqq. Haec sententias, olim a Wölfflino habed inuerosimiliter Caecilio adscriptas, nunc pro certo constat et Gracorum opusculis sententias esse excerptas atque translata. Cf. dissertationem Jos. Scheibmayeri, *De sententiis quas dicunt Caeciliii Babbi*, Monachi 1879 pag. 7.

CODEx CASINENSIS

- 2 Que ¹ facere turpe est. hec ne dicere honestum puta.
- 3 Lucrum ² turpe. ut dispendium fugito
- 4 Alteri ³ sepe ignoscito. tibi numquam.
- 5 Diu ⁴ deliberato. cito facito.
- 6 Minus dicito. quam facito.
- 7 Non vivit cum nichil in mente est. nisi ut vivat.
- 8 Ingloria vita. mortis est socia.
- 9 Nichil posse. hoc est mortuum vivere.
- 10 Nichil curare hoc est insanum esse.
- 11 Ede ⁵ et bibe ut bene vivas non vivas ut tantum edas et bibas.
- 12 Compendiosa⁶ eos via ad gloriam pervenire. qui darent operam. ut quales videri vellent. tales essent.
- 13 Negat⁷ sibi ipse. qui quod difficile est petit.
- 14 Praesument⁸ auctoritas datur. cum credit dominum posse prestare quod petitur.
- 15 Cupiditati. propria etiam tarda est celeritas.
- 16 Malum⁹ alienum. tuum ne feceris gaudium.
- 17 Damnum nisi ex abundantia raro evenit.
- 18 Hoc est melius quod honestius.
- 19 Non convenit ridiculum esse. ita ut ridendus ipse videaris.
- 20 Nulli imponas. quod ipse pati non possit.
- 21 Exhibe quod tibi optaveris exhiberi.
- 22 Presentibus pro solatio esto.

¹⁾ Quae. Cf. Isocratis *Paraenesis ad Demonitum*. (v. 5.) Ἀ' πῶτον ἀσχηρὸν, ταῦτα νόμιμα καὶ δὲ μέγαν εἶναι καλόν. Item apud eundem Wö Mlium op. cit. al'as quoque Publ. Syri sententias adnotatas invenies, quae huic et seqq. n. 4. 8. 9. 15. 16. 17. 28. 29. respondent.

²⁾ Lucrum Cf. Sent. apud L. C. Male lucrum, aequale dispendio.

³⁾ Alteri. Cf. Pseudosenera *de moribus*, v. 111. apud Wölf. op. cit. Alteri semper ignoscito, tibi ipsi numquam.

CODEx MONACENSIS

- 2 Quae facere turpe est, haec ne dicere honestum puta.
- 3 Lucrum turpe ut dispendium fugito.
- 4 Alteri saepe ignoscito, tibi numquam.
- 5 Diu deliberato, cito facito.
- 6 Minus dicito, quam facias.
- 7 Non vivit, cui nihil in mente est, nisi ut vivat.
- 8 Ingloria vita mortis est socia.
- 9 Nichil posse hoc est mortuum vivere.
- 10 Nichil curare hoc est insanum esse.
- 11 Bibe et ede, ut bene vivas: non vivas ut tantum edas et bibas. Demenander dixit:
- 12 Compendiosa eos via ad gloriam pervenire, qui darent operam, ut quales videri vellent, tales essent.
- 13 Negat sibi ipse, qui quod difficile est petit. Socrates dixit:
- 14 Praesument⁸ auctoritas datur, cum credit dominum posse praestare quod petitur.
- 15 Cupiditati ipsa etiam tarda est celeritas.
- 16 Malum alienum tuum ne feceris gaudium.
- 17 Damnum nisi ex habundantia raro evenit.
- 18 Hoc est melius quod honestius.
- 19 Non convenit ridiculum esse ita, ut ridendus ipse videaris. Heraclitus dixit:
- 20 Nulli imponas, quod ipse pati non possis. hoc exhibe, quod tibi optaveris exhiberi.
- 22 Praesentibus pro solatio esto.

⁴⁾ Diu. Cf. Isocr. op. cit. v. 54. Βόλῃσι πᾶν βέλῃσι, ἐμὴν δὲ ταχέως καὶ δεύοντα.

⁵⁾ Ede. Cf. Sent. ap. L. C. Non vivendum ut edas, sed edendum ut vivas.

⁶⁾ Compendiosa. Cf. apud Wölf. op. cit. p. 19. Cicero et Maximi Valerii loca huic sententiae valde affinia.

⁷⁾ Negat. Cf. Publ. Syr. v. 415. Negat sibi ipsi qui quod difficile est petit.

⁸⁾ Malum. Cf. P. S. v. 376. Malum ne alienum feceris tuum gaudium.

CODEx CASINENSIS

- 23 Exhibe tolerantiam malis.
 24 Loquere quod gratum sit. facito quod expedit.
 25 Praesentem¹ laudare et ledere minime decet.
 26 Morbum et pauperiem celare noli.
 27¹ Melius est prius facere quod convenit quam mali facti penitearis.
 28 Penam a quo merueris frustra petis presidium.
 29 Ab alieno. alteri quod feceris. expecta.
 30 Victoria sine adversario brevis est laus.
 31 Oculos et aures vulgi. malos testes esse scias.
 32 Sapientis est. ne quem in casum incidat cavere. et si quid forte acciderit fortiter ferre.
 33 Fortis non potest iudicari nisi et sapiens fuerit.
 34 Virtus enim sine sapientia. periculosa est temeritas. imputanda.
 35 Homines te contempnant. et illos asini inquit.
 36 Sed nec illi asinos. nec ego curo illos.
 37 Debent homines viaticum senectuti litterarum eruditionem parare.
 38 Discendo. ne feceris.
 39 Litteras insipienti animo tamquam baculum infirmo corpori repertas esse.
 40 Eundem debere discendi finem esse quem vivendi.
 41 Semogractes cum interrogaretur quid inter homines pecoraque distaret. sapienter sentire respondit.

CODEx MONACENSIS

- 23 24 exhibe tolerantiam. malis loquere quod gratum sit. facito quod expedit.
 25 Praesentem et laudare et laedere minime decet.
 26 Morbum et pauperiem celare noli.
 27 Melius prius facere quod convenit, quam mali facti penitearis.
 28 Poenam a quo merueris frustra petis praesidium.
 29 Ab alio expecta, alteri quod feceris.
 30 Victoria sine adversario brevis est laus.
 31 Oculos et aures vulgi malos testes esse. De sapientia Socrates dixit:
 32 Sapientis est, ne quem in casum incidat, cavere et si quid forte acciderit fortiter ferre.
 33 Fortis non potest iudicari, nisi et sapiens fuerit.
 34 Virtus enim sine sapientia periculosa est temeritas imputanda. ARISTIPPUS³ DIXIT.
 35 Cum illi quidam diceret, homines te contempnunt. Et illos asini, inquit; sed nec illi asinos, nec ego illos curo. De doctrina Pythagoras dixit:
 37 Debere⁴ homines viaticum senectuti litterarum eruditionem parare. Bias Prieneus dixit:
 38 Discendo non defeceris. Plato dixit:
 39 Litteras insipienti animo tanquam baculum infirmo corpori repertas esse.
 40 Salon dixit: Eundem debere finem discendi quem vivendi esse.
 41 Democrates cum interrogaretur, quid inter homines pecoraque distaret, Sapienter sentire, respondit. SOCRATES DIXIT:

¹) Praesentem. Apud W. citatur sententia Georgidis ex Mai Spicil. Rom. (Auct. class. VI. p. 612.) Πῶλον. (corr. Πολοῖνον) παρόντα μὲντε ψεγά μὲντε ἐπῶνον. — ²) Viri. Cf. P. S. v. 651. Viri boni est nescire facere injuriam. — ³) Aristippos. Apud W. adnotatur Diog. lib. VI. 2, 58: (Αριστίνης) ἡρώδης

τὸν εἰπόντα, Οἱ πλείους τοῦ καταγόμενῳ, χαίρουν τυχόν, εἴπειν, εἰ δὲν. ἀλλ' ἐκείνῳ τῶν ὄντων ἡσυχάζονται, οὐκ ἐγὼ ἐκείνους. — ⁴) Debere. Apud W. ex Diog. lib. I. 5. 88. de Biante: Ἐρῶδιον ἀπὸ νεότητος εἰς γῆρας ἀνελάμβανε σοφίαν. Id. V. 1. 21 de Aristotile: Καλλίστον ἐρῶδιον τῷ γῆρας τὴν παιδείαν διαγε.

CODEX CASINENSIS

- 42 Si nichil. discis dediscis.
- 43 Viri boni est. et non pollicitam fidem servare.
- 44 Maximum maioribus nostris telum fidem fuisse. ex quo plures pace susceptae quam bello gentes fuerunt devictae.
- 45 Nocens fit. ubi succumbit fides.
- 46 Patientia. miseriarum portus est. demendatione sui unumquemque nostrum debere habere. aut valde amicum. aut valde inimicum.
- 47 Triumphum innocentie solum esse non peccare ubi liceat posse.
- 48 Quo minus preferis iram. hoc ab ira minus premeris.
- 49 Nunc enim incipimus nos nobis irasci. cum aliis desinamus.
- 50 Finem namque ire initium esse penitentiae.
- 51 Liber non est quem superbus inflamat animus.
- 52 Iracundus. cum irasci desierit tunc irascitur sibi.
- 53 Respicere nil consuevit iracundia.
- 54 Cum timidus etiam somnia. bellum gerere esidero melius quam.

CODEX MONACENSIS

- 42 Si nihil discis, dediscis. De fide Socrates dixit:
- 43 Viri boni est, et non pollicitam fidem servare. Cato senex dixit:
- 44 Maximum maioribus nostris telum fidem fuisse, ex quo plures pace susceptae, quam bello gentes fuerint devictae.
- 45 Nocens fit, ubi succumbit fides. De patientia Socrates dixit:
- 46 Patientia miseriarum portus est. Diogenes dixit:
- Ad emendationem sui unumquemque nostrum habere debere aut valde amicum aut valde inimicum. De innocentia Plato dixit:
- 47 Triumphum innocentiae solum esse non peccare ubi liceat posse.
- 48 De ira Pythagoras dixit iracundo cuiusdam: quo minus presseris iram, hoc ab ira magis premeris; tunc enim nos incipimus nobis irasci, cum aliis desinamus; finem namque irae initium esse poenitentiae.
- 51 Liber non est, quem superbus inflamat animus.
- 52 Iracundus cum irasci desierit, tunc irascitur sibi. Socrates dixit:
- 53 Respicere nil consuevit iracundia. De Timore Demogenes dixit:
- 54 Cum timidus etiam somnia bellum gerere.
- 55 Desiderio melius vilam quam timore custodiri. Aristoteles dixit:

¹⁾ quam. Hic interruptur nostra Collectio, ut locus detur Catalogo RR. Pontificum. At in Monacensi Codice et aliae 152 sententiae subsequuntur

a nostris post Pontificalem Catalogum secuturis, plane diversae.

XXXX.*

(CATALOGUS ROMANORUM PONTIFICUM A S. PETRO
USQUE AD S. SILVESTRUM I.)

Petrus apostolus praefuit ¹ romane ecclesie annis XXV. et mensibus duobus. et diebus VII.

Temporibus cuius claudius civibus urbis descriptis invenit sexies M. milia. DCCCC. et XL. milia virorum. ²

Linus annos XI. menses IIII. dies XII.

Hic. ³ constituit mulierem in ecclesia nonnisi velato capite introire.

Cletus. annos XII. I. XII.

Clemens. IX. II. X.

Anacletus. XII. I. VII.

Euaristus. XII. VII. II.

Alexander. X. VII. II.

Hic ⁴ secreta misse passionem domini adiunxit. et aquam sparsionis bendici (sic) cum sale constituit.

*) Documentum istud nullo titulo insignitum, et sive casu, sive de industria huic anonymae etnicarum sententiarum collectioni insertum, haud indignum speciali eruditorum attentione ac studio videtur. Valde enim interest definire, utrum tamquam authenticum, reapse ad Silvestri I epocham sit referendum, ideoque princeps ei locus inter tot RR. Pontificum Catalogos sit concedendus, necne. Quoad nostram sententiam Cf. Prolegomena. Notitias vero liturgicas in hoc Catalogo contentas, cum *Libro Pontificali* iuxta cl. Duchesnii editionem (Parisiis 1886), necnon cum *Chronico Vulturensi* juxta Muratorii editionem (Rerum Ital. Scripp. Tom. I. P. II) conferendas duximus.

¹) praefuit. Haec vox optime congruit cum *Chronico* S. Hyppoliti (an. 236.) ubi legitur hic titulus: *Nomina Episcoporum Romae et quis quot annis PRAEFUIT*. Item in Eusebii Chron. Lib. II. (apud Migne XXVII p. 458) haec habentur: *Tertius Romanae ecclesiae episcopus PRAEFUIT Clemens annis novem*. Ex tot Catalogis RR. PP. in uno Catal. Bolland. sub n. V. apud *Origines de l'Eglise Romaine* p. XV. hanc eandem vocem invenimus: scilicet: *Beatus Petrus praefuit R. an. XXV. m. II. VII.*

²) virorum. In Chron. Eusebii Lib. II. apud Jeronimum. (Migne P. L. XXVII p. 449) haec habentur: *Descriptio Romae facta sub Claudio, inventa sunt civium Romanorum sexagies novies centena XLIII milia*. Scaligerus vero addit: In graecis legitur $\gamma\delta\delta'$, $\gamma\delta\delta\alpha\delta\delta$; δ' , hoc est sexcenta nongenta quattuor milia. Item, in Samuelis Aniensis *Summario* (apud Jeron. ibid p. 558): *Romae censu habito comperta sunt hominum LXIX centena et XLI milia*. — In Historia eccl. Anastasii Bibl. (Hist. Bizant. Tom. XIX p. 8) *Claudius cives Romanae urbis describens, invenit sexies mille milia DCCCC et XLI milia*. — In Chron. Cassiodori (Migne LXIX p. 1229) *Asiaticus et Cornelius. His coss. descriptio Romae facta est et inventa sunt civium Romanorum centena milia et 43* [Cusp. sexaginta novem centena. Onuph. Centena milia et 44.]

³) Hic. Lib. Pont. *Hic ex praecepto b. Petri constituit ut mulier in ecclesia velato capite introiret*. — Chron. Vult. *Iste constituit mulierum (sic) in Ecclesia nonnisi velato capite ingredi*.

⁴) Hic. Lib. Pont. *Hic passionem Domini miscuit in predicatione sacerdotum . . . . Hic constituit aquam sparsionis cum sale benedici in habitaculis hominum*. — Chron. Vult. *Iste in secreta misae passionem Domini adiunxit et aquam exorcizatam agi praecepit*.

Xistus.	X.	III.	XXI.
Thelespherus.	XII. ¹	III.	XXII.

Hic ² constituit ieiunium septem ebdomadatum ante pascha. et missam in nocte in natale domini et Gloria in excelsis deo decantari ad missas sollemnes.

Iginus.	III.	III.	VIII.
Anicetus.	VIII.	III.	III.
Pius.	XI.	IV.	XXI.
Soter.	IX.	III.	XX.
Eleuther.	XV.	VI.	V.
Victor.	X.	II.	X.

Hic ³ constituit pascha domini semper die dominico celebrari.

Zepherinus.	XVI.	II.	X.
Calixtus.	V.	II.	X.

Hic ⁴ constituit ieiunium die Sabbati ter in anno fieri.

Urbanus.	VIII.	XI.	XII.
Antheros.	XII.	I.	XV.
Ponsianus.	V.	II.	II.
Fabianus.	XIII.	XI.	XI.
Cornelius.	III.	II.	X.
Lucius.	III.	III.	III.
Stephanus.	III.	II.	X.
Sistus.	II.	XI.	VI.
Dionisius.	II.	III.	VII.
Felix.	II.	X.	XXV.

Hic ⁵ constituit supra memorias martirum missas celebrari.

Euticianus.	IX.	X.	III.
-------------	-----	----	------

Hic ⁶ constituit fabas et uvas benedici ad altare.

¹) XII. Eadem manus corr. XI

²) Hic. Lib. Pont. Hic constituit ut septem hebdomadas jejunium celebraretur Paschae... Hic fecit ut Natalem Domini nostri Jesu Christi noctu missae celebrarentur, et in ingressu sacrificii hymnus diceretur angelicus, Gloria in excelsis Deo tantum noctu natale Domini. — Chron. Vult. Iste constituit ut septem hebdomadas ante Pascha jejunium celebraretur et in Natali Domini nocte missae celebrarentur.

³) Hic. Lib. Pont. Hic constituit ut Pascha die dominico celebraretur sicut et Eleuter. (al. sicut et Pius.) — Chron. Vult. Iste constituit ut semper Pascha die dominico celebraretur.

⁴) Hic. Lib. Pont. Hic constituit jejunium die Sabbati ter in anno fieri. — Chron. Vult. Iste constituit ieiunium die Sabbati ter in anno fieri pro abundantia frumenti et olei secundum prophetam . . .

⁵) Hic. Lib. Pont. Hic constituit super sepulchra Martyrum missas celebrare. — Chron. Vult. Iste constituit supra memorias Martyrum Missas celebrare.

⁶) Hic. Lib. Pont. Hic constituit ut fruges super altare tantum, fabae et uvae benedici. — Chron. Vult. Iste constituit, ut fruges tantum uvae et favae super altare benedicerentur.

this. ¹	XI.	III.	IX.
Marcellinus.	IX.	II.	XXV.
Marcellus.	V.	VII.	XXI.
Eusebius.	II.	II.	XXV.
Miltiades.	III.	VII.	XXII.
Silvester.	XXIII.	X.	XI.

Hic ² constituit ut baptizatum liniat presbyter crismate propter occasionem repentine mortis. et ut diaconi induantur dalmaticis ad missa. et ut sacrificium non nisi in munda sindone celebretur.

(SENTENTIARUM ETHNICARUM COLLECTIO)

55 **Q**ui propter amorem pecunie moritur ostendit se numquam sui causa vixisse.

56 Bonis nocet. qui malis placet.

57 Satius est fieri nobilem quam nasci.

58 Malis displicere. laudabile est.

59 Felicitas semper subiecta adversis.

60 **F**difficillimum opus est vincere se.

61 Fugienda sunt omnibus modis et abscondenda. igni ac ferro. totoque artificio separanda langor a corpore. Imperitia ab animo. luxuria a ventre. seditio a civitate discordia a domo.

62 **G**ravior est inimicus qui latet in pectore.

63 Avarus nisi cum moritur nichil recte facit.

64 Avaro quid mali optes nisi ut vivat diutius.

65 Ex vitio alterius sapiens emendat suum.

55 *Qui propter amorem pecuniae et libidinem moritur, ostendit se numquam sui causa vixisse.* (Anon. de morib. v. 119).

56 *Bonis nocet qui malis parcat.* (Ib. v. 114).

56 *Bonis nocet quisquis pepercerit malis.* (Ibid. v. 147).

60 *Est difficillimum seipsum vincere.* (Ibid. v. 82).

62 *Gravior inimicus qui latet sub pectore.* (Ibid. v. 139).

63 *Avarus nisi cum moritur nihil recte facit.* (Ibid. v. 201).

64 *Avaro quid modi mali optes nisi ut vivat diu?* (Ibid. v. 199).

65 *Ex vitio alterius sapiens emendat suum.* (Ibid. v. 150).

¹) *this.* Legendum *Gais*. Error iste non nisi ex male intellecto caractere *longobardo* *casinensi* oriri potuit prouti cerni potest ex Tabula N. 19.

²) *Hic.* Lib. Pont. Edit. 2.^a *Hic et hoc constituit ut baptizatum liniat presbyter crismate levatum de aqua, propter occasionem transitus mortis.*—(L. P. Ed. I). *Hic constituit ut diacones dalmaticas uterentur et pallia linostima laeva eorum tegerentur. . . Hic constituit ut sacrificium altaris non in sericum neque in pannum tinctum celebraretur, nisi tantum in linteum sicut corpus D. N. J. C. in sindonem lineam sepultum est, sic missas celebrarentur.*—Chron. Vult. *Iste constituit ut nullus Laicus audeat crimen inferre clerico; et nullus clericus propter quamlibet causam intret in curiam, nec ante iudicium causam dicat nisi in Ecclesia: et sacrificium altaris non sine linteis celebrare: chrisma ab episcopo confici: et baptizatum liniat Presbyter. Constantinus Imperator fit christianus. Sancta Synodus Nicena celebratur.*

- 66 ⁶⁶ Augere cupiditatem regnum vince-
67 re est ideo dolenti nihil oportet crede-
dere.
- 68 Multis minatur qui uni facit iniuriam.
69 Optimum iudicem existimo qui cito
intellegit. tarde iudicat.
- 70 Turpissima iactura est que per negle-
gentiam fit.
- 71 Non puto pauperem qui quantulum-
que superest sat est.
- 72 Discurere. et locorum mutationibus in-
quietari. iactatio est egri animi.
- 73 Primum argumentum composite men-
tis existimo posse consistere et secum
morari.
- 74 Nichil eque sanitatem impedit quam
remediorum crebra mutatio.
- 75 Non venit vulnus ad cicatricem in
quo medicamenta temptantur.
- 76 Non convalescit planta que sepe trans-
fertur.
- 77 Nichil tam utile ut in transitu prosit.
78 Cum legere non possis quantum ha-
bueris. satis est habere quantum legas.
- 79 Honesta res est leta paupertas.
- 80 Si aliquem amicum existimas cui non
tantundem credis quam tibi. vehementer
erras. et non satis nosti vim amicitie.
- 81 Gaudeo discere ut doceam. iam cum
amico delibera sed de ipso prius.
- 82 Errat qui amicum in atrio querit in
convivio probat.
- 83 Nullum maius malum habens. quam
qui amicos tibi putas quibus non es.
- 84 Quid est quare me non putem solum
coram amico?
- 66 *Effugere cupiditatem, regnum est
vincere (Ibid. v. 193).*
- 67 *Animo dolenti nihil oportet crede-
re. (Ibid. v. 252).*
- 68 *Multis minatur qui uni facit iniu-
riam. (Ibid. v. 119).*
- 70 *Turpissima tamen est iactura quae
per negligentiam fit.... (Seneca Ep. 1.)*
- 71 *Non puto pauperem cui quantulum-
cumque superest. sat est. (Ibid.)*
- 72 *... Non discurras, nec locorum muta-
tionibus inquietaris. Aegri animi ista
est iactatio. (Ep. 2.)*
- 73 *Primum argumentum (al. bene) com-
positae mentis existimo, posse consiste-
re, et secum morari. (Ibid.)*
- 74 *... Nichil aequae sanitatem impedit
quam remediorum crebra mutatio.
(Ibid.)*
- 75 *Non venit vulnus ad cicatricem. in
quo medicamenta tentantur. (Ibid.)*
- 76 *Non coalescit (al. convalescit) planta
quae saepe (al. saepius) transfertur. (Ib.)*
- 77 *Nihil tam utile est, quam quod in
transitu prosit. (Ibid.)*
- 78 *Distrahit animum librorum multi-
tudo. Itaque cum legere non possis
quantum habueris, sat est habere quan-
tum legas. (Ibid.)*
- 79 *Honesta inquit (Epicurus) res est,
laeta paupertas. (Ibid.)*
- 80 *Sed si aliquem amicum existimas,
cui non tantundem credis quantum
tibi, vehementer erras et non satis no-
sti vim verae amicitiae. (Ep. 3.)*
- 81 *... et hoc gaudio aliquid discere ut do-
ceam (Ep. 6.) Tu vero omnia cum ami-
co delibera sed de ipso prius. (Ibid.)*
- 82 *Errat autem qui amicum in atrio
quaerit in convivio probat. (Ibid.)*
- 83 *Nullum habet maius malum occupa-
tus homo et bonis suis obsessus, quam
quod amicos sibi putat quibus ipse non
est. (Ibid. Cf. eadem verba in Ep. 19.)*
- 84 *Quid, est, quare me coram illo non pu-
tem solum? (Ibid.)*

¹⁾ *Tu.* Apud Senecam haec sententia post n. 83. collocatur. —

- 85 Vitium¹ est et omnibus credere et nulli.
- 86 Nullius boni sine socio iocunda est possessio.
- 87 Convictor delicatus paulatim enervatus molli.
- 88 Cogita in te nihil esse mirabile preter animum.
- 89 Michi crede qui nihil agere videntur maiora agunt.
- 90 Iucundius est amicum facere quam habere.
- 91 Multos tibi dabo. qui non amico sed amicitia caruerit.
- 92 Amicitiam illam veram puto quam non spes non timor. quam² non utilitas sine causa divellit. Illam cum qua homines moriuntur et pro qua moriuntur.
- 93 Qui utilitatis causa assumptus est tandem placebit quamdiu utilis fuerit.
- 94 Florentes amicorum turbas possidet. cui circa eversos solitudo est. cui sua non videntur amplissima etsi totius mundi dominus sit miser est.
- 95 Cum vidisset adolescentulum in secreto ambulante interrogavit quid illic faceret solus mecum inquit loquor. cui socrates. cave inquit rogo. et diligenter attende ne cum homine malo loquaris. sic vive cum hominibus tamquam deus videat sic loquere cum deo tamquam audiant.
- 96 Vicinus dives cupiditatem irritat.
- 97 Malignus comes quamvis innocenti et simplici rubiginem suam affruevit.
- 98 Ita sapiens se contemptus est ut non
- 85 *Utrumque enim vitium est, et omnibus credere et nulli.* (Ibid.)
- 86 *Nullius boni sine socio iocunda possessio est.* (Ep. 6.)
- 87 *Convictor delicatus paulatim enervat et molli.* (Ep. 7.)
- 88 *Cogita in te praeter animum nihil esse mirabile.* (Ep. 8.)
- 89 *... Michi crede: qui nihil agere videntur maiora agunt.* (Ibid.)
- 90 *Attalus* (al. et Thales) *philosophus dicere solebat, iucundius esse amicum facere, quam habere.* (Ep. 9.)
- 91 *Multos³ tibi dabo qui non amico, sed a micitia caruerunt.* (Ep. 6.)
- 92 *Tunc amicitiae nostrae certiore fiducia habere coepissem illius verae quam non spes non timor non utilitatis suae cura divellit, illius, cum qua homines moriuntur, pro qua moriuntur.* (Ibid.)
- 93 *... Qui causa utilitatis assumptus est, tandem placebit quamdiu utilis fuerit.* (Ep. 9.)
- 94 *Hodie florentes amicorum turba circumdedit, circa eversos ingens solitudo est.* (Ibid.)
- 95 *(Crates) cum vidisset adolescentulum secreto ambulante, interrogavit quid illic solus faceret. Mecum, inquit, loquor, cui Crates: cave inquit rogo, et diligenter attende, ne cum homine malo loquaris.* (Ep. 10) *... Sic vice cum hominibus, tamquam Deus videat: sic loquere cum Deo tamquam homines audiant.* (Ep. 10.)
- 96 *Vicinus⁴ dives cupiditatem irritat.* (Ep. 7.)
- 97 *Malignus comes quamvis candido et simplici rubiginem suam affruevit.* (Ibid.)
- 98 *Ita sapiens se contentus est, non ut*

¹) *Vitium.* Cf. Anon. *de moribus*, in quo haec habentur: *Vitium est omnia credere, vitium est nihil credere.* — ²) *quam.* Eadem manus reprobavit. — ³) *Multos.* Ista sententia apud Senecam

statim post n. 92, occurrit, quae item n. 81. et n. 86. praecedit. — ⁴) *Vicinus.* Haec sententia apud Senecam illico n. 87. succedit.

velit esse sine amico sed ut possit et hoc quod dico equo animo fert.

- 99 Magne divitiae sunt lege naturae opposita pauperiis lex autem illa naturae scis quos terminos nobis constituit. non esurire non sitire non algere. ut famem sitimque depellas. parabile est quia natura et oppositum¹ ad supervacua sudatur. cui cum paupertate evenit dives est.

- 100 Quemadmodum desiderare delicatas res luxuria est. ita usitatas et non magno parabile est fugere dementiae est.

- 101 Magnum ille est qui fictilibus sic utitur quemadmodum argento.

- 102 Nec ille minor est qui argento sic utitur quemadmodum fictilibus.

- 103 Infirmi animi est pati non posse divitias.

- 104 Qui domum intraverit non potius miretur quam suppellectilem nostram.

- 105 Nolo esse in adolescentia unde aliquid amputem.

- 106 Non enim potest in eo succus esse diuturnus qui nimis celeriter est maturitatem consecutus.

velit esse sine amico, sed ut possit, et hoc quod dico possit. tale est amissum aequo animo fert. (Ep. 9.)

- 99 *Magnae divitiae sunt lege naturae composita paupertas. Lex autem illa naturae scis quos terminos statuit? Non esurire, non sitire non algere. Ut famem sitimque depellas [non est necesse superbis assidere liminibus, nec supercilium grave, et contumeliosum etiam humanitatem pati. Non est necesse maria tentare, nec sequi castra.] Parabile est quod natura desiderat, et expositum. (al. appositum parvo constat) Ad supervacua sudatur. (Ep. 4.)*

- 100 *Quemadmodum delicatas res desiderare luxuriae est: ita usitatas et non magno parables fugere dementiae est. (Ep. 5.)*

- 101 *Magnus ille est qui fictilibus sic utitur quemadmodum argento. (Ibid.)*

- 102 *Nec ille minor est, qui sic argento utitur quemadmodum fictilibus. (Ibid.)*

- 103 *Infirmi autem animi est, pati non posse divitias. (Ibid.)*

- 104 *Qui domum intraverit, nos potius miretur quam suppellectilem nostram. (Ibid.)*

¹) *oppositum*. Ead. manus corr. *appositum*. —

INDEX PERSONARUM

NOVAE DYONISII EXIGUI COLLECTIONIS

A

Abellius presb. 148.
 Ablabius 176.
 Abraham patriarcha 22, 21, 62, 82, 140, 173.
 Abramius presb. 65, 67, 68, 77.
 Acacius ep. ariaratenus 113.
 Acacius ep. meletinus 148.
 Acacius patr. Cp. 181.
 Acapitus ep. 179.
 Achillan patr. Alex. 26, *a* 12.
 Adam 97.
 Adelfius consul. 57, 58, 59, 60.
 Adhelfius ep. 173.
 Aelianus ep. 176.
 Aencas ep. 179.
 Aetericus ep. ismirneus 111.
 Aetius archidiaconus. Cp. 35, *a* 23, 37, *a* 37, *b* 30.
     65, 67, *b* 41, 73, 115, 116, 117, 118, 121, 122,
     123, 124, 125, 126, 127, 137. (Etius 115.)
 Agorastus 45, *b* 18, 46, *a* 18.
 Alexander patr. Alex. 26, *a* 14, 28, 29.
 Alexander ep. Tomitanus 113.
 Alexander ep. 179.
 Alipion ep. 179.
 Amasia ep. 110.
 Ambrosius (S.) ep. 30, 33, 130, 142, 168.
 Amphilocheus ep. Amphilocheus 143, 175.
 Anastasius diaconus. 6, 3, *b* 1, 69, 118, 119.
 Anatholius patr. Cp. 33, *a* 30, 42, 46, *b* 23.
     48, *b* 27, 49, 51, 57, 179.
 Anatholius patricius 48, 50.
 Andreas diaconus. 64, 118, 119, 120, 121.
 Anthemius consul. 62.
 Anthiocus presb. 77.
 Antiochus ep. Ptolomaidis. 143.
 Antiochus ep. 179.

Vol. I.

Apocratio 46, *a* 19.
 Apollinaris 33, *a* 23, 60, *a* 13, 62, *a* 21.
     76, 77, 88, 90, 108, 134, 141.
 Apostolus 4, 5, *b* 19, 30, 6, *a* s. 8, *a* 20, 25.
     9, *b* 16, 22, 11, *b* 17, 12, *a* 3, 17, *b* 30.
 Archelaus ep. 179.
 Arrius 4, *a* 21, 13, 25, 26, 27, 29, 30, 33, 43,
     139, 141, 149.
 Arsenius 185.
 Asclepa gazae 184.
 Asclepiades diaconus. et not. 67, 115.
 Asterius ep. arabiae 186.
 Asterius 65, 71, 77, 115, 117, 126.
 Athanasius diaconus. 63, 69, 118, 119, 120, 121.
     (Adthanasius 117.)
 Athanasius (S.) 29, 60, 63, 76, 87, 95, 110,
     125, 126, 130, 141, 142, 173.
 Athanasius presb. 45, *a* 24, 46, *a* 22, 115.
 Atticus 63, *b* 2, 90, 110, 130, 131, 143.
 Augustinus (S.) ep. 157.
 Aurelius ep. 77, 124.
 Auxentius 97, *a* 1.

B

Barsamanan 103, *a* 24.
 Basilius diaconus. 115.
 Basilius ep. Seleucia 57, *a* 15, 58, 63, 69,
     74, 76, 113, 114, 124, 126.
 Basilius (S.) Caesareae 90, 142, 175.
 Basilius diaconus. Alex. 149.
 Basilius ep. 176.
 Bassus ep. 176, 179.
 Biton 26, *b* 7.
 Bonifatius presb. 36, *a* s. 48, *b* 25, 49, 51,
     57, 58, 59.
 Bonifatius II papa 179, 180, 181.

C

- Caecropius ep. 76.
 Caelestinus 38, *a* 28. 42, *b* 3. 55, 99, 129, 138.
 Calevitus ep. 76.
 Callenius presb. 77.
 Carisius 100, *b* 27.
 Carus presb. 77.
 Cassianus ep. 77.
 Claudius presb. 77.
 Cledonius 96, 141.
 Constantinus diac. 67, *a* 14. 116, 117, 118, 119, 121, 122, 125, 116, 127, 128, 137.
 Constantinus ep. 114.
 Constantinus Imp. 27, *b* 26. 37, *a* 4. 38, *a* 34. 47, 53, 138, 182.
 Constantia 28.
 Constantius diac. 69, 70, 114.
 Constantius Imp. 28, 182.
 Crispinus diac. 72, *a* 12.
 Crisypus presb. 137.
 Chrysaphius 46, *b* 1.
 Cyprianus (S.) 130, *b* s. 171.
 Cyrillus (S.) 38, *a* 29. 39, *a* 12. 42, *b* 3. 43, *a* 31. 45, *a* 29. 46, 55, 59, 60, 63, 69, 78, 90, 95, 108, 109, 125, 129, 136, 138, 141, 142, 149.
 Cyrillus diac. 72, *a* 4.
 Cyrion 45, *a* 26.
 Cyrus ep. Afrodiensis 134.

D

- Damasus (S.) 13, 14, *b* 31. 141.
 David 40, 47, 82, 163.
 Diaferontius ep. 77.
 Diodorus 147.
 Diocentianus diac. 72 *a* 13.
 Diogenes ep. 109.
 Dionisius ep. 91.
 Dioscorus diac. 181.
 Dioscorus patr. Alexandriae 41 *a* 1, 4. 45, 46, 56, 60, 100, 102, 103, 105, 106, 109, 112, 128, 129, 131, 132, 133, 136, 137.
 Dorotheus 45 *b* 23. 46 *a* 18.
 Dorotheus ep. 76.
 Domnus patr. Antiochia 51 *a* 21, 34. 52, 53, 126, 128, 129, 132.
 Dulcitius notarius 133.

E

- Eleusinus monachus 65, 69. 118, 119, 120, 122, 123, 124, 128.
 Eleusinius 67 *a* 14, 114.
 Emmanuhel 82.
 Epictetis 130, 141.
 Epiphanius presb. 66, 68.
 Esaia 4, *a* 33. 21, *a* 4. 150, 172.
 Esicius ep. 179.
 Eudoxius ep. 77.
 Eugenius ep. 176.
 Eulalius ep. 176.
 Eulogius tribunus 103 *a* 29. 104.
 Eunomius 13 *a* 14. 33 *a* 22. 43, 142, 149.
 Evinnis 43, *a* 31.
 Euphemia (S.) (Eufemia 50,) 41, 42, 48, *b* 19. 50, 137.
 Eupsygium 143.
 Eusebius Caesariensis. 26, 27, 29, 182, 284.
 Eusebius emesenus 183.
 Eusebius ep. inciranus 109, 113, 114, 128, 29.
 Eusebius ep. Doryl. 45 *a* 14. 62, 63, 64, 65, 66, 68, 70, 80, 87, 89, 108, 110, 112, 117, 123, 124, 127, 128, 131, 132, 135, 137.
 Eusebius ep. meliptensis 114.
 Eusebius ep. 156, 179.
 Eusebius presb. 45 *a* 23. 46 *a* 18. 68, 71, 77.
 Eustasius ep. 179.
 Eustasius ep. veratensis 110.
 Eustatius 45, *a* 24.
 Eustocius ep. 77.
 Eustronius patr. Antioch. 182.
 Eutyce 64, *a* 19.
 Eutycti 66, *b* 31. Eutyctis 67, *a* s.
 Eutyche 46, *a* 17. 69, 70, 81, 106.
 Eutyche, 40, 41, 62, 78. 85, 89, 100, 121, 122, 123, 124, 128, 129.
 Eutychetem 64, *b*.
 Eutyche 25, 78, 80.
 Eutycti 64, *b* 11. 107.
 Eutyctis 60, *b* 16. 66.
 Eutyctetae 70.
 Eutychim 63, *a* 1.
 Eutychin 64, *a* 6. 66, 68, 70, 105.
 Euthycin 65, *a* 35.
 Euthicyanus 39.
 Eutichinus 132.

F

- Farao (Pharao) 4, *a* 31. 6, *b* 28.
 Faustus monachus 69.
 Faustus presb. 77.
 Felix (S.) 87, 98, 130.
 Felix Papa IV. 179, 180.
 Facillus patr. Antioch. 182.
 Flavianus ep. Antioch. 143.
 Flavianus (S.) patr. Cp. 36, *b* 39, *a* 22. 44,
b 2. 46, *b* 18. 47, 53, 59, 62, 63, 71, 72, 73,
 74, 75, 76, 78, 79, 81, 87, 89, 105, 108,
 109, 113, 115, 118, 125, 126, 127, 131,
 132, 135, 136, 138, 181.
 Flavius Zenon consul 109, 110, 113, 117.
 Florentius patricius 72, 73, 75, 76, 110,
 113.
 Florentius ep. 102, 105, 109, 112.
 Fotinus 13, *a* 20. 25, *b* 11. 43, *a* 31. 139.

G

- Gabrihelo 98.
 Gaianus 46, *a* 19.
 Genetlius ep. 77.
 Georgius ep. Lauditiae 186.
 Germanus diac. 66, *b* 39. 68.
 Germanus presb. 113.
 Gratianus Imp. 142, 164.
 Gregorius ep. 176.
 Gregorius Maior 63, 90, 96, 110, 130.
 Gregorius (S.) Nazianzenus 1, 63, 87, 90,
 96, 110, 129, 130, 141, 142, 174, 175.
 Gregorius (S.) Nissenus seu minor 63, 90,
 110, 130, 175.
 Gyrion ep. 179.

H

- Hebio 166. Hebio 13, *a* 20.
 Helena (S.) Imp. 28, 40.
 Helpidius presb. 77.
 Helpidius comes 103, 105, 106, 108.
 Heracles 176.
 Hieremias 8, *b* 32. 20, *b* 30. 130, 150.
 Hilarus (S.) Pictav. 165.
 Hilarus diac. 102, *a* 38. 109. 132, 133.

I

- Iacobus ep. 179.
 Iacob diac. 77.
 Ianuarius ep. 77.
 Iesse 140.
 Ierasius ep. 176.
 Innocentius (S.) ep. Maroniae 148, 156.
 Ioannes (S.) ap. 15 *b* 29. 18, *a* 7, 26, 34.
 85, 92, 97, 143, 163.
 Ioannes notarius 45 *b* 24.
 Iob monachus 69, *b* 6.
 Iohannes defensor 63, 64, 65, 69.
 Iohannes presb. 57, 65, 69, 106.
 Iohannes ep. ursaniae. 77.
 Iohannes presb. alex. et primic. not. 101,
 102, 105, 107, 109, 111, 112, 117, 119, 120,
 121, 128, 129.
 Iohannes ep. antioch. 141, 143, 144, 152.
 Iohannes (S.) Crisost. 143, 144.
 Iona exceptor 113.
 Ioseph (S.) 156.
 Iovinus ep. 76.
 Israel 4, *a*, 37. 22, *b* 34. 23, *a*, 8.
 Iulianus ep. 155, 156.
 Iulianus ep. montenis. 52 *b* 26. 57 *b* 30. 73,
 76, 77, 124.
 Iulius papa 87, 91, 94, 96, 97, 130, 182, 184.
 Iulius ep. 102, 105, 109.
 Iuvenalis patr. Hierosol. (Iubenalis
 45 *a* 22. 48, *b*, 31. 49, *a* 5.) 50, 52, 103,
 107, 108, 113, 128, 129, 132, 134.

L

- Lampadius consul 181.
 Lazarus 173.
 Leontius presbyter 148.
 Leo (S.) papa 33, *b* 30. 36, 39, 49, 51, 52, 53,
 56, 57, 59, 78, 79, 86, 102, 105, 109, 123,
 132, 135, 138, 150, 154, 155, 156, 181.
 Licinius 28.
 Longinus ep. 76, 124, 127.
 Lucas (S.) 156, *b* 6. 163.
 Lucensis 52. Lucensius 51.
 Luculensis ep. asculanus 36, *a* 8. 58.
 Lucullensis 48, *b* 24. Lucullensis 49, *b* 2.

M

- Macarius 185.
 Macharius patr. hieros. 182.
 Macedoniani 13, *a* 17. 43.
 Macedonius ep. 33, *a* 23. 113, 114, 179.
 (Machedonius 181.)
 Magnus silentiarius 72, *b* s. 73.
 Magnus ep. 179.
 Mamas presb. 64, 65, 66, 70, 71, 118, 122,
 127. Mammias 122 *b* 10.
 Manicheus 33, *a* 23. 61. *a* 40. 145.
 Manicius ep. 179.
 Mannin 88. (Manni) 108.
 Manuhel presb. 65, 77.
 Marcellus ep. 184.
 Marcellus consul 182.
 Marcellus hereticus 139.
 Marcellinus 183.
 Marcianus Imp. 33, 34, 35, 36, 37, 40, 42,
 47, 48, 50, 52, 53, 54, 55, 57, 59, 60, 138.
 (Martianus 36, 137.)
 Marcus ep. 177.
 Marinus ep. 113.
 Maris 184.
 Martinus presb. 69, 121, *a* 30. *b* 13.
 Mattheus (S.) 82, 144, 156.
 Maximinus 160.
 Maximus patr. Hierosol. 182.
 Maximus patr. Antioch. 29, 49, 50, 51, 52,
 53, 70.
 Maximus patr. Alex. 98.
 Maximus archim. 70.
 Maximus patr. Cp. 29.
 Mecimus ep. 179.
 Mediastrinus 46.
 Meliptongus ep. 73, 113, 114, 124.
 Melitonius 124.
 Memnon presb. 66, 68. Memnona 121, *b* 23.
 Memnone 129.
 Minophantis ep. ephesius 184, 186.
 Montanistae 145.
 Moyses 4, *a* 31. 6, *b* 23. 27. 171.
 Moyses ep. 179.

N

- Narcissus ep. nerodianes 179, 186.
 Narses 70, *a* 27. 128.
 Neotherius ep. 179.
 Nereticus ep. 76.

- Nectarius patr. Cp. 141.
 Nestorius 39, *a* 14. 40, 41, 43, 59, 60, 67, 72,
 78, 80, 88, 90, 99, 103, 105, 108, 110, 115,
 136, 143, 148, 149, 152. (Nesthorii 56.)
 Niceta ep. 179.
 Nonnus 115.
 Nonus 46, *b* 2.
 Nuarsaman (*Barsuman*) 103, 104.

O

- Opilio consul 57.
 Olimpius ep. 110.
 Orestis consul 181.
 Osea 96 *b* 29.
 Osius 26 *b* s. 41.
 Osius ep. afrodiensis 109.

P

- Palladius praefectus praetorii 48, *b* 28.
 50, *a* 36. 55, 60, 62.
 Pansofius 80, *b* 13.
 Papius ep. 176.
 Parisophia (Pansophia) 46, *a* s.
 Pascasinus ep. 36, 40, 51, 52, 53, 57, 58, 59.
 (Pascasius 48.)
 Patricius diac. 65.
 Patricius (Patritius 69.) 114, 116, 117, 118,
 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127.
 Paulinus ep. 179.
 Paulinus ep. Antioch. 13, 14 *b* 31. 141.
 Paulus (S.) 17, *a* 39. 19, *a* 4. 23, 40, 92, 97.
 Paulus presb. 65, 72, 77.
 Paulus ep. apolloniatis 76.
 Paulus Samosatenus 92.
 Paulus ep. 179.
 Persteria 46, *a* 3.
 Pêtrus (S.) Alex. 26, *a* 13. 98, 130.
 Petrus (S.) Ap. 39, *a* 25. 58, 85, 102, 134,
 142, 167.
 Petrus 46 *a* 12.
 Petrus presb. 65, 69, 77, 121.
 Petrus ep. 179.
 Philadelfus diac. 72 *a* 4.
 Phyletus ep. 176.
 Pilatus 173.
 Piontius presb. 77.
 Postumianus consul. 109, 110, 117.
 Potitus ep. 77.
 Probinus consul 182.

Proclus, (S.) patr. Cp. 63, 90, 110, 141, 143,
144, 147, 148, 149, 150, 153, 155, 156.
Proclus proconsul 104.
Procopius 115.
Prosdocius 97, 130.
Proserius ep. 176.
Protherius 61 *a* 7.
Protogenes consul. 104, 113.
Pulcheria (Pulceria 36.) 36, 40, 53.

Q

Quincianus gazae 187.

R

Rabbula 148. *a* 20.
Rabula ep. 148, *b* 5, 19.
Redemptus notarius 181.
Retorius presb. 65. Romanus ep. 77.

S

Sabas ep. 76, 124,
Sabellianus 2, *b*.
Sabellius 13 *a* 12, 21 *a* 13, 25 *b* 10, 30,
43, 166, 173.
Sabinianus ep. 77.
Salomon 5 *a*, 27, *b*, 26, 8, *b*, 37, 9 *b*, 14.
Samarie 175.
Saturninus ep. 76, 111.
Scyrion 45 *b* 25.
Secundinus ep. 77.
Seleutius 115, 116, 117, 127.
Seleucus ep. 110, 113, 123, 124, 126, 127.
(Seleutius) 176.
Serafim 97.
Stephanus ep. 107, 108, 128, 134.
Sifronius 46, *b* 8.
Simon magus 88, 91, 108.
Siricius ep. 179.
Sozon, 131.
Sporagius consul. 55. (Sperace) consule 56.
Squiras 186.
Successus ep. 110, 144.

T

Tarcodamantus ep. 179.
Teofilus 64 *a* 29, 66, 70, 71.
Thalassius ep. 117, 118, 127, 129, 131, 132, 134.
Thalassius ep. 105, *b* 13, 109, 113, 114, 115.

Theodosius Imp. 100, 102, 104, 105, 115,
129, 131.
Theodoritus ep. Cyri 101.
Theodorus ep. 179.
Theodorus 45 *a* 22.
Theodorus heracliae 186.
Theodorus presb. 77.
Theodorus monachus 77.
Theodorus ep. 179.
Theodorus Mopsuestenus. 95, 148, 149,
150, 151, 152, 153, 156.
Theodosius ep. 179.
Theophilus 117, 121, 122.
Theophilus (S.) 60, 66, 70.
Theonius 184.
Thomas (S.) Ap. 168.
Tiburtius notarius 86.
Timoteus ep. 76, (Timotheus 77.) 128.
Timotheus 46 *b* 10.
Titon 46 *a* 18.
Thomas ep. 77.
Trifon archim. 77.
Trifon ep. 76, 124, 125.
Trifonianus ep. 124.
Trinitas 15.
Tyrallis consul 103.

V

Valens hereticus. 184.
Valentinus 76 *a* 21, 79, 88, 108.
Valentinianus Imp. 33 *a* 30, 34, 35, 42, 62,
100, 102, 104, 105, 115, 129, 131, 137.
Valerianus ep. 110, 111.
Verocianus 48 *a* 9 *b* 10, 49, 51.
Vincentius presb. rom. 26, *b* 8.
Vincomalus 48 *b* 23, 51.
Vitalis 14 *b* 32, 15 *a* 4.
Vitenius ep. 176.
Ursacius hereticus 184, 186.

Y

Ypagirius ep. 176.
Ypatius ep. 176.

Z

Zenon consul 117.

INDEX LOCORUM

NOVAE DIONYSII EXIGUI COLLECTIONIS

A

Achaia 183.
Aegyptiaca 61, 62.
Aegyptus 21, 183.
Afrodisiensis 134.
Afrodisiados 109.
Alexandria 26, 28, 29, 102, 106, 109, 149.
Alexandrinus 38, 39, 42, 44, 60, 95, 102.
Amasia Ponti 76.
Amesenus 113.
Ancyra 176, 183, 187.
Anquiritanus 113, 134.
Antiocaena 49, *a* 11, 52. Antiocena 51.
  Antiocensis 50, *a* 9, 15. 52. Antioche-
  num 179. Anthiochaenum 13. Antio-
  chia syriacae 48, 49, 51, 52, 53, 128, 150,
  182. Antychenum 143.
Apamia (in Vitinia) 76.
Apolloniatis 76.
Arabia 49, 52, 183.
Argibus (*Argivus*) 77.
Ariaratenus 113.
Armenia 148, *a* s. 162.
Armenii 141, 149, 150, 153.
Asia 101, 183.

B

Bessorum relatio 98, *b* 2s.
Bithinia 183. (al. *Vitinia*)

C

Caesarea *Cappadociae* 175, 176.
Caesaria 105.
Caesariensis 107, 113.
Calabria 183.
Calcedona 34, 50. Calcedonensis 42, 53, 149.
Calcaedonae 48, *a* 16. Calcaedonensis 33.
Calchaedonensis 55. Calchedonem 35, *b* 22.

36, 42. Calchedonam 137. Calchedonen-
sis 33, 35, 45, 46, 53, 54, 56, 89, 137, 138, 144.
Campania 183.
Cangrensis 176, 178.
Cappadotia 105, 107, 134, 183.
Caria 183.
Cersoni 76.
Cyclades insulae 183.
Cilicia 148, 183. Cilitia 148, 186.
Corisae (Co) 76.
Constantinopolim 29, 34, 37, 37, *a* 3s. 42,
  a 16. 47, 55, 56, 62, 64, 66, 105, 128, 149, 151.

D

Datia 183. altera Datia 183.
Dardania 183.
Diocaesarie Isaurae 110.
Diocaesariensis 144.
Dociminus 77.
Dorileorum 132. Dorileo 137. Dorsleorum
  62, 87, 108, 114, 123, 135. Dorslitanus
  62, 63. Doryleorum 110.

E

Efesum 55.
Electi 76.
Eliensis 52.
Ephesus 46 *a* 15. 68, 69, 107, 128, Ephesia
  105, *a* 112, 132.
Ephesena 63. Ephesene 38 *a* 26. 45, 59, 86,
  100, 102, 149.
Ephesiensis 133, 134.
Ephesinus 107. Ephesitanorum 42 *b* 9.
  Ephesorum 133.
Eudocia 77.
Eudoxiopoleus 77.
Euazoon 110.

F

- Fenices (duo) 49 *a* 22. 52.
 Fenices prima et secunda 52.
 Franchi 184.

G

- Galatia 183, 184, 187.
 Galli 98.
 Galliae 183.
 Gaza 186, 187.
 Gazeus 184.

H

- Hellespontus 183.
 Hepiris 183.
 Heracliae europe 187.
 Herodope
 Hierocaesareus 77.
 Hierosolima 28 *b*, 3. 29, 52.
 Hierosolyma 134.
 Hierosolimitana 48, 49, 102, 103.
 Hismyrna 76.
 Hispania 183.

I

- Ierosolimitanus 108.
 Iconium 110, 130.
 Illyricum 98.
 Yllyricum 35, *a* 29. Yllirycum 35, *b* 18.
 Inciranus 109.
 Insulae 76.
 Iovinariae 77.
 Isauria 113. Isauri 110
 Ismirneus 14, 111.
 Italia 183.
 Iuliopolitanus 113.
 Iudaei 175.

L

- Laoditia 187.
 Lauditia 186, 187
 Libia 183.
 Lidia 183.
 Lyedorum 106.
 Lydorum 102 *a* 34. 109.

M

- Machedonia 183.
 Magriane 77.
 Mampsuestenus 148, 150.
 Mampsuestinus 152.
 Mareote 185, 186.
 Maronia 148.
 Martianopolitanus 76, 111.
 Meletinas civitas 148.
 Melinensis 110.
 Meliptensis 114.
 Misia 183.
 Monasterio S. Martini 67.
 Monasterium (B) Dionysii 77.
 Monasterium (B) Talassi 77.
 Monasterium (B) Theoteci 11, 77.
 Montenis 77.
 Myrsi 186.

N

- Nanzanzenus 96, 130, 174.
 Nicaea 48, *a* 32. 63, *a* 23. 124. 149. nicae-
 num 1, 13, 25, 56, 87. 100, 138, 142.
 Nicaea 34, 35, 38, 72, 95. Nichea 27, 42, 131.
 Nicena 15, 60, 102.
 Nichaeno 54. Nichena 37, *a* 18. 46, 100.
 Nicia 1, 15, *a* 7. 26, *a* 7. 33. 68.
 Nichomedia 29.
 Nicomedia 27, *a* 35. 28, 182.
 Nicomedensis 41, 48.
 Nisenus 175.
 Nova Caesaria 76.
 Novensis 77.

O

- Occidentales 99.
 Optolomaidis 143.
 Oriens 103. Orientales 99.

P

- Palestina 40, *a* 23, 33. 52, 53, 183.
 Palestinae tres 49, 52. 53.
 Paltum primae Syriae 76.
 Pamphilia 183.
 Pannonia 183, 186.
 Philippensis 131.

Phrigia 183 altera Phrigia 183.
 Pictaviensis 163.
 Pisidia 183.
 Priscopoleos 77.
 Ponto 183.
 Popitana 77.
 Pulvis 77.

Q

Quirum 101, *b* 26.

R

Roma 13 *a* 2. 34 *a* 7. 35, *a* 1. 36, 42, *b*. 4.
 43, 53, 64, 66, 98. 109, 182.
 Romanus 61, 62, 64, 99, 183.

S

Saevastapoleos 76.
 Samaritae 175.
 Samaritanus 84.
 Sardinia 183.
 Sardica 183, 187.
 Seleutia isauriensis 76. Seleucia, 64, 76.
 Serdica 141, 186.
 Serdicensis 184.
 Scithya. 113.

Sicilia 59, *a* 28.
 Syches 65 *a* 30.
 Sigiduni 186. (Singiduni 187.)
 Syna 23 *a* 6.
 Sinopis 110.
 Simmadensis 113.

T

Tamenus (Tomitanus) 112.
 Thebanda 183.
 Thessalia 183.
 Thracia 183.
 Tyromisso 77.
 Travidensis 77.
 Tomitanus 113.

U

Vosforitana 77.
 Ursania 77.
 Valentiniana 77.
 Veratensis 110.
 Vitinia 34 *a* 10. 42, 52, 77, 137.

Z

Zenon 117.

INDEX ORTHOGRAPHICUS

a et e permutatae:

a pro e:

- adspergere* -: adspargere 137 b 20.
dignetur -: dignatur 79 b 14.
fecimus -: *facimus* 122 a s.
frustratorie -: frustratoria 82 a 30.
manifeste -: manifesta 125 a 28.

e pro a:

- adoranda* -: adhorande 97 a 3.
agere -: egere 52 b 2.
corroborata -: corroborate 110 b 32.
constantinopolitana -: constantinopolitane 38 a 38.
excita -: excite 64 b 28.
ista -: iste 73 66.
memorata -: memorate 107 b 33.
placare -: placere 80 a 44.
pragmatica -: pragmaticae 52 b 9.
quarta -: quarte feria 66 b 40.
quinta -: quinte 130 b 1.
reliqua -: relique 121 a 27.
reparantes -: reparentes 38 a 15.

a et i permutatae:

a pro i:

- ibi* -: abi 168 b 25.
dilationem -: dalationem 68 b 16.
vocabuli -: vocabula 145 b 21.

i pro a:

- adunatas* -: adunitas 97 b 29.
occupati -: occupiti 78 b 10.
paradisi -: paridisi 74 a 16.
prosequatur -: prosequitur 116 b 18.
putabatis -: putabitis 165 a 7.

ad praepositio plerumque non adsimilatur consonanti sequenti uti adsertor, adloquitur etc. attamen exceptiones occurrunt sequentes:

- adc* -: acc - accommodare 144 b 22. 28 a 30.
adf -: afl - afflicto 135 a 25. 185 a 11. - affuit *ferre* *semper*. adfuit 182 b 24.

adl -: alloqui 46 a 27. 47 a 36. - allocutio 54.

adm -: ammirari *cum derivatis* 120 b 31. 115, 146, 171, 173, 178. - amitto 114 a 39. 172 b 12, 14. - amministro 105 a 3. - ammonere *cum derivatis* 45 a 19. 57 a 21. 65, 66, 68, 141, 145. - quaeammodum 97, 130 a 10, b 5. - queammodum 90, 97, 112 b 6. 114 b 7. 120, 122, 125, 128 b 30. 132 a 2, s. 138. - quemadmodum 110 b 6. - quemammodum 69, 138, 158.

adn -: annecto 149 a 7. 175 b 21. - annitentes 179 b s. - annotatio 115.

adp -: approbati 151. - apparere *semper*.

ads -: assumus 115 b 11. - assero *cum derivatis* 66, 67, 69, 80, 140, 145, 142, 149, 151, 166. - assumptus 166 a 37. 169, 175 - assentationes 57 a 9. - assidet 119.

ae et e permutatae:

e pro ae:

gen. sing. I et nom. plur. - 18 a 1. 21 b 9. 22 a 37. 25 b 13. 26 b 18. 28 a 30. 29 a 14. b 33. 34 a 7. b 5. 35 a 27. b 25. 38 b 9. 40 b 12. 44 b 21. 50 a 24. 55 a 17. 56 a 22. 57 a 19. 58 a 4. b 11. 59 b 4. 60 a 15. 16. b 29. 61 a 38. b 29. 30. 62 a 4. 29. 64 b 32. 65 b 4. 66 b 31. 69, 78 b 2. 80, 81 b 29. 31. 82 a 16. 25. 84 b 37. 41. 85 a 42. 92 a 7. 98 b 17. 18. 101 a 22. b 27. 105 b 34. 108 a 6. b 13. 109 a 28. 114 a 10. 121 a 27. b 12. 125 a 23. b 3. 130 a 1. b 10. 131 b 9. 10. 132 a 30. b 5. 6. 136 b 31. 138 a 19. 139 a 9. 143, 152 a 13. 157 b 6. 163 a 36. 165 b 21. 166 a 1. 37. 180 a 5. 181 b 15. 18. 183 a 19. 184 a 19, 38. 185 a 25. 186 a 13. 27. 187 a 31. b 36. 39. *adhaerentes* -: adherentes 7 b 14.

- aequitatem* - equitatem 104 a 15.
aestimatio -: estimatio 52, 57 a 16. - estimatur 7, 8, 51, 150.
Aetius -: Etius 115 b 22. 26.
aevum -: longo 184.
Graecus -: Grecus *semper. nomina propria plura Cf. Indd. I. II.*
haeresis -: heresis *cum derivatis* 15 a 10. 22 a 7. 34. 24 b 15. 25 b 16. 26 a 3. b 3. 29 a 40. b 26. haereses 3, 46 b 20. 81.
istae -: iste 106 b 19.
laedi -: ledi 79 b 20. - lesionem 104 a 27.
letale -: letale 7 b 10.
paene -: pene *plurumque, exceptis*, poene 32 a 33. - paenae - 135, 184.
paenitet -: penitet 103 a 37.
praesto -: presto 38 a 27.
quae -: que 115 b 15. 149.
quaestionem -: questionem 7 b 34.
saepe -: sepe 4 a 12. 29, sepa 8 a 1. 56 b 20. 58 a 22. - sepius 68 a 37.
ae pro e:
abl. sing. 3. et 5. - aciae 18 a 16. - diae 28 a 18. 42 b 32. 47 a 1 25. 54 a 25. 65 a 38. 67 a 1. b 38. 68, 111 b 28. - faciae 1 b 17. - finae 89 a 5. - hominae - 165. - iurae 141 a 14. - luciae 180. - requiae 53 b 7. - spetiae 26 a 20. 41 a 16. - urbae 38 a 38. b 4. 7. 105 b 38. - vicae 34 b 22.
nom. sing. neutr. 3. et adverbia in e - apostolicae 148 b 1. - asiduae 12 a - canonicae 48. - contumeliosae 108. - dignae 8 b 13. - equae 29 a 13. 54 b 11. - fabulosae 39 b 6. - forae 26 b 21. - 39 b 6. - grecae 46 a 28. 49 b 17. - hodiae 48 b 32. 94 a 37. 111 b 11. 130 a 26. 132 a 17. 140 b 37. 162 b 25. - impiae 85 b 32. - inconfusae 145 b 25. 182 a 13. - individuae 182 a 14. - indivisae 39 b 25. - infusae 39 b 25. - ipsae 22 a 20. - latinae 46 a 28. - maelae 142 a 23. - manifestae 113 a 21. - multiformae 92 a 34. - nefariae 85 b 35. - oportuna 125, 132 a 23. - paenae 184. - perfectissimae 38 a 5. - perspicuae 22 b 32. - pia 127, 40 a 28. 41 a 7. - planae 140 a 28. - praeci-
- puae 18 a 10. 27 a 35. 29 a 18. 44 a 12. 183. - propriae 2 b 13. 10 b s. 14. 11 a 28. 14 a 16. 23 a 18. b. 24. 145, 157 b 10. 160. - publicae 47 b 36. 54 b 30. 55 b 29. 62 a 4. 80 b 15. - purae 104 a 21. - rectae 7 a 13. - sanae 12 b 16. 96, b 11. - sanctae 34, b 13. - securae 4, a 13. - transitoriae 85. - usque 107. a 35. quae *enclit.* -: 28, a 36. 29, a 1. 138, b 20. 145, 146, 152. - nequae 75 a 130 b 21. 133 a 19. 161 a 13. 162 a 32. 166 b 13. a 36. 167 b 13. 170.
cecid -: caeciderunt 24 a 14.
celare -: caelare 116 a 35. 184, 36 b 2. 138 b 22.
celebrare -: 115. - caelebrare 34 a 10. 35 a 7. 38 b 17. 62 b 24. 144 a 4. 182, 184, 186.
clementia -: clamentia 140 a 14.
dubietate -: dubiaetate 94 b 5.
ecclesia -: sic 19 - *Ceterum semper ecclesia cum derivatis.*
elogio -: aelogio 4 a 6.
elucere -: aeluceret 37 b 38.
emulatio -: aemulatio 147 b 16.
episcopus -: aepiscopus 40 a 18. 55 a 23. 176.
epistola -: aeipistola 39 a 13. 44, 47 b 2. 138 a 17.
eradicare -: haeradicanda 15.
etiam -: aetiam 80, 138 b s. 154 a 34. 160, 165.
evocent -: aevocont 72.
hebraeo -: haebreo 12 a s.
impietas -: impiaetas. 78 b 18. 79 b 15. 92, 112, 171, 186.
interpretatio -: interpraetatio 38 a 17. *et semper.*
loqueretur -: loquaeretur 79 b 18.
obliterata -: oblitaerata 166.
penitus -: 35 a 2. 99 a 27. - paenitus 38 a 9. 93 a 36. 94 - 147 b 11. 133 b 6. 177. - poenitus 139 a 15.
pietas -: 37, 78 a 24. 100 a 7. 103, 104. - piaetas 35 a 4. 38 b 5. 42 a 16. 67, 86, 101 a 20. a 11. 21. 114, 115, 142 b 1. 184, 186, 189.
premo -: conpraessa 59 b 20. - expraes-

sit 164. - *expraessio* 44 a 34. - *expraessius* 9 a 31. 15 a 15. 17 b 37. - *oppraessus* 24 b 15. 29 a 1.
preces -: *praeces* 40 b 24. 41 a 2. 3. 52 a 2. 114 b 14. - *praecatur* 41 b 25. 60, 63, 66, 115. - *depraecor* 51 a 18. - *praecabuntur* 21, 68, 101. - *praecavimus* 101 b 29.
pretioso -: *praetioso* 85 b 1. - *praetium* 142 a 29.
proprietas -: 103 b 7. - *propriaetas* 2 a 36. 37 b 29. 80, 82, 138 a 7. 160, 164, 169, 174, 175 a 34.
queri -: *quaerelam* 49 b 33. - *quaerimonia* 27 a 17, 37. - *consequaeris* 167.
quiete -: *quiaete* 180.
saucietur -: *sauciaetur* 99 b 16.
serenitatem -: *saerenitatem* 34 b 9.
societas -: *sociaetas* 11 b 28.
b et p permutatae:
b pro p:
optassem -: *obtassem* 59 a 22.
optimo -: *obtimio* 60 a 1. *obtime* 15 a 33.
inops -: *inobs* 16 a 5. b 22.
p pro b:
exuberent -: *exuperent* 38 a 12.
obtentu -: *optentu* 3 b.
obtinente -: *optinente* 37 b 12. 171, 138, b 7. 171 b 12.
obtemperant -: 28 a 24 37 a 4. - *optemperant* 66, b 29.
obtuleral -: *optuleral* 14 9. - *optulit* 94, 137 a 7.
subter -: *supeter* 42 a 8.
b et v permutatae:
v pro b:
ambitio -: *amvitio* 56 a 18.
balneas -: *valneas* 46 b 8.
bifariam -: *vifariam* 44 b 8.
decibiles -: *deciviles* 52 a 9.
Ebionis -: *Ervinis* 43 a 31.
inlivate -: *inlivate* 80 a 7.
tabentes -: *laventes* 92 a 2.
bo -: *clamavit* 172 b 37. - *inspiravit* 134 b 34. - *obrumbravit* 82 a 39. 95 b 4. 98. - *praedicavit* 170 b 21. - *vocavit* 172 b 25. - *vulneravit* 101 b 28.
plebique -: *plevique* 134 b 20.

nomina propria -: *Sevastopoleos* 76 b 20. - *Veroniciani* 48 a 9. b 11. - *Vitinia semper* 42. - *Vosforitana* 77 a 19.
b pro v:
perfect. ind. - *ibimus* 71 b 27. 119 b 3. - *probabit* 52 a 16. - *reservabimus* 48 5. - *salvabit* 40 b 14.
ave -: *habe* 98 a 21.
insubstantivum -: *insubstantibum* 43 b 9.
inevitabiles -: *inabitabiles* 135 a 13.
vicens -: *bibens* 108 a 20.
nomina propria -: *Biton* 26 b 7. - *Flabio* 111 b 4. - *iubernalis passim*.
c et g permutatae:
c pro g:
dogma -: *docma* 67 a 4. 75 b 5, 26. 76 a 26. 86 a 10. 100, 101, 103. 104, 107, 125, 134, 135, 138, 139, 141. - *dogma* 56 b 30. 71 b 4. *dogmata* 60, 61.
integreque -: *intecreque* 29 a 1.
g pro c:
infucatum -: *infugatum* 178 b 15.
c et q permutatae:
c pro qu:
antiquus -: *anticus* 140 b 4.
loquor -: *locor* 161 b 26.
qu pro c:
autentiquorum 116 b 21. - *quoadunatis* 55 a 14. b 30. 54 a 32. - *quoaequalis* 15 a 15. - *quoaeternus* 12 b 12. 160 a 16. 12 b 17 b 40. - *quoeuntem* 82 b 16. - *quoeceantur* 61 b 28. - *quoeegerunt* 88 a 11. *quogente* 22 b 3. - *quoesse* 79 a 14. - *quohabitanis* 84 b 28. - *quohors* 188. - *quooperante* 42 a 24.
qui pro ci:
cyrum -: *quirum* 101 b 24.
anciranus -: *anquiranus* 113 b 11.
d et t permutatae:
3 pers. verbi -: *inquit* 3 a 18. 7 b 11 b 4. 18 b 36. 20 a 2. 23 a 21. 25 a 11. 84 b 2. 10. 152 a 23. 153 a 31. 155 a 3. 156 a 4. 161 b 11. 162 a 10. 163 a 30. 164, 174, 189. - *relinquit* 54 a 24. 83 b 6.
at -: *ad* 158.
David -: *davit* 81.
hebdomadis -: *hebdomatis* 66 b 16.

e et i *permutatae*:

nom. gen. 3. sing.:

es pro is:

contentiones 47 b 33. - emulationes 28 a 14. - Eutyches (gen.) 56 b 29. 60, 86, 80, 107 a 24. 114 a 10. 118, 136. - Narses (gen.) 128 b 13. - persequentes 42 a 23. - perturbationes 132. - praesules 142 a 4. - principes 134 a 35. - quaestiones 101 a 23. - relationes 135 b 4. - venerabiles 107, 119 a 18. 121 b 7. - virtutesque 174 a 17.

is pro es:

agentis 114 a 13. - amabilis 46 a 4. 142 a 25. - destinguentis 30 a 23. - dissimilis 161 b 11. - elationis 84 a 6. - Eutychnis (nom.) 65, 95. - explanantis 136. - fidis 38 b 32. 40 a 29. b 34. 35. 41, 134 b 36. - innovationis 43 b 34. - iohannis 18 a 34. - Narsis (nom.) 128. - odibilis 144. - profligantis 29 a 23. - turbinis 58 a 4. nom. sing. ix pro ex -: senix 81 a 28.

e pro i:

accidentem -: accedentem 146.
acciderunt -: accederunt 35 a 30.
adfuerit -: affuerit 70 a 13.
antichristi -: antechristi 85 a 14.
antistes -: antestis 38 a 29. antestites 88 a 25. 98.
aprilis -: aprilis 113 b 36.
beatitudini -: beatitudine 181 b 8.
confusionique -: confusioneque 145 a 22.
de -: deminutionem 122 a 32. - demisimus 129 a 28. - descutit 106 a 14. - deversati 18 a 5.
delirantes -: delerantes 39 b 3. 44 b 18.
didicit -: dedicerint 72.
distinguentes -: destinguentis 30 a 23.
eligunt -: elegunt 178 a 27.
emisenum -: emesenum 183.
imitationem -: emitationem 177.
possit -: posset 22 a 5.
praecipit -: praecepit 116 b 23.
prodit -: prodebit 172 b 36.
promovit -: promovet 174 a 6.
recensito -: recenseto 81 a 3.
scintillam -: scintellam 152 b 2.
susceperit -: susceperet 43 b 6.

susceptioni -: susceptione 15 a 38.

tabescet -: tabescit.

veridicus -: veredicus 98.

viris -: veris 26 b 9. - vero 104, 139 a 8.

i pro e:

adnexa -: adnixa 26 a 11. 137.

allegaverit -: alligaverit 98.

catecumenus -: catichumenus 185, 186.

confecta -: conflictis 185 b 38. 186 b 2.

credetur -: creditur 168 b 26.

convenere -: convenire 29 a 24.

decere -: dicere 146 a 5.

despectionem -: dispectionem 143.

destructis -: distructis 32.

dicemus -: dicimus 116 b 1.

effecerat -: efficerat 152.

fulgore -: fulgori 144 a 24.

indecenter -: indicenter 177 a 6.

inretitus -: inrititus 135 a 24.

malevolentiae -: malivolentiae 79 b 24.

nascetur -: nascitur 82.

patre -: patri 84.

posset -: possit 82, 170.

proferemus -: proferimus 116 b 1.

quatenus -: quatinus.

relecto -: relicto 108 b 26. - relictis 118 b 29.

relegemus -: relegimus 100 a 25.

secuti -: sicuti 177.

senodoctis -: sinodoctis 46 a 4.

supplementum -: supplemētum 97 b 19.

verbotenus -: verbotinus 7 b 16.

esco -: pinguiscentia 38 a 11.

graeca et nomina propria.

antiochinae 49 a 26. - caesaria 76 b 16. -

Epictitum 130 a 9. - eutychnam 132. -

mopsuestini 152 a 21. - niciam 15.

e et oe *permutatae*:

oe pro e vel ae:

cepit -: caeperis 164 b 17. - coepit 5 b 7.

26 a 25. 28 a 11. b 16. 29 a 8. b 39.

70 b 24. 83, 121 b 43. - intercoepit

24 a 10.

e pro o:

facinorose -: facinerosae 62 22.

praetorii -: praeterii 55 a 7. 72 a 27.

o pro e:

deproperet -: deproporet 34.

g *pro v*:

pragmaticis -: praumaticis 50 a 22.

geminatio consonantium male omitta.

g *aggere* -: agere 84 a 12.

an aministrans 152 a 10. - amonimus 55 b 19. - comendare 18 a 11. 107 a 13. - incomutabilitas 16 a 23. - incomutabilis 17 b 39.

n conexio 85 b 19. 143 a 5.

p aprobat 116 b 18.

s lasescere 83 b 42. - lasitudinem 32 a 9. obtulise 123 b 3.

geminatio consonantium male admissa.

d reddivum 84 a 13.

l temellicis 46 a 5. - medella 101 a 11. - mollitur 83 b 32.

m assumere 78 a 25. - communicantes 96. - consummitur 83 b 8. - intamminatum 64 b 31. - summens 144 b 13. - summla 94. - summittentes 94.

n rennuere 63 a 14. - innennarabilis 9 a 12.

p appollinarem 88 a 29. - apperuit 173 a 2. - constippatus 29 b 9. - opperiri 67 a 38. - oppinione 36, 171 a 41. - oppinor 136 a 7. - reppuli 57 b 6.

s dessiderans 135 a 28. - mississemus 73 a 6. - nescientes 79 b 15. - suscripsit 66 a 26. 182.

omisi -: obmissi 183.

litterae omissae:

a cludat 172 a 38. - cludit 10 a 14. 172 b 9. b suscripti 68 a 1.

c *scit* -: sit 116 a 7.

e intuamur 10. - metuntens 21 a 23. - respndat 63 b 2.

h *hac* -: ac 16 b 8. 145 b 30. autentica 117 a 9. - incoabit 145 a 14.

i isdem 38, 124 a 14. - filii 21 a 23. 23 b 5 10. *pro* filii. - adicimus 145.

dit -: di 167 a 34. sopitis *pro* sopitis 50 a 21. - abisset 112. audit *pro* audiit 68 b 20. 60 b 16.

l causulam 120 b 32. 127 b 16. - athanasii 131 a 6. Iuli 130. milies 68 a 42.

an descendit -: discedit 31 a 26.

p abrupta -: abruta 138 b 22.

x monstetur 10 b 8. - demonstetur 11 a 13. -

s asiduuae 12 a 3. - nocebat. 56 a 9.

u *salutem* -: saltem 146.

t *designat* -: designa 73 b 33.

v abiimus 69 b 10. - audiit 127 b 3. - erudit 45 a 11. - iit 121 a 38. - linuit 161. - requisit 131 a 28. - scit 90 a 27.

litterae insertae:

b obmissi 183. - obmittendum 101 a 17. - obmitte 6 b 15.

c alicunde 73 b 17. 104 a 25. - auctenticis 115 b 35. - bonifacio 57 b 27. - licdorum 105 b 24. - scaevi 38 a 13.

d quod dicente 118. - adthanasius 119 b 11. - quod 109, 136.

e addeam 120 a 11.

i abiici 125 a 12. - ismirneus 111 a 6. - unianimiter 42 b 5. 59 b 6. - unianimitatem 56 a 30. - unianimibus 179.

l pura lrelogione 47, b 33. - vestro lreliosissimo 37 a 40.

m ademti 47. - contemti *pro* contenti 139 a 17.

n tricensimo 28 b 25. - discendimus 30 a 23. - occansione 94.

o aequoanimiter 29 a 6.

p indiscreptam 81 a 33. - ad Euppsychium 143 b 9.

r arcersitus 64 b 12.

s expuentes 83 b 11. 104 a 23. - discimus 32 a 37. - obscecatum 7 a 7. - absctit 24 b 15.

u urguemus 67 a 31. b 3. - euuangelium 93, 111, 168, 171. - euuangeliste 156. - euuangelicus 81, 93 a 25. 166. - euuangelizaverit 96.

h praemissa:

abraham -: habraam 82 a 3. 16.

Ave -: habe 98 a 21.

abissent -: habissent 72 a 16.

abundanter - habundanter 18 b 10.

arena -: harena 22 a.

ac -: hac 38 a 28. 39 a 21. 54 a 82 b 39. 84 a 31. 87, 109 b 9. 142, 145, 147 b 27.

erectionis -: herectonis 147 b 20.

eradicanda -: haeradicanda 15.

ti -: hii 3 b 2. 60, 76 a 31. 88 a 20. 109.

isdem -: hisdem 166, 116 b 13. 46 b 13. 109 a 31.

- is* -: his 69, *b* 40. 92, *a* 29. 153, 180, 186.
Ismirna -: Hismyrna 76 *b* 14.
orientem -: horientem 132 *a* 26.
ore -: hore 167.
oro -: horo 171 *b* 6.
orta -: horta 115 *b* 18.
h inserta:
 abhominande 61 *a* 35. 134.
 adhorari 95. - *semper cum derivatis*.
 archanum 10 *b* 17. 100 *a* 4. - cartha 74.
 exhorta 37 69.
 nihilominus 133 *a* 5.
 obhortorum 106 *a* 18.
 praehostensa 23 *a* 17.
 thomum 64. - 69, *fere semper*.
h omissa:
 habetote -: abetote 189.
 hac -: ac 16 *a* s. 145 *a* 30.
 hactenus -: actenus 119 189.
 hortans -: ortans 125 *a* 33 57 *a* 18.
 horrendum -: orrendum 106 *b* s.
 inchoabit -: incoabit 145 *a* 14.
 machinationem -: macinationem 44, *a* s.
 pulcheria -: pulceria 36.
 scheda -: sceda 48 *a* 29. 117 *a* 9.
m finalis omissa:
 in creatura mutata 17 *b* 27.
 Accedit ad causa 21 *b* 25.
 in carne (mutatus) 21 *b* 32.
 dispensatione agnoscent 22 *a* 9.
 gratia poposcisse 28 *a* 21.
 in homine figuratur 22 *a* 29.
 diae obitura 28 *a* 18.
 in familiaritate reciperet 28 *a* 22.
 in dogmatum pravitate lata sententia
 28 *b* 12.
 ea devinctus est 29 *a* 4.
 apud Nichomedia 29 *a* 15.
 posteriore eum faciat 30 *a* 13.
 propter reparatione 31 *a* 13.
 custode servet 40 *b* 1.
 potestate corrumpere 44 *a* 24.
 fuisse extortam... professione 46 *a* 16.
 secundum Patrum expositione 47 *b* 30.
 super pura Ireligione 47 *b* 33.
 praeter dominorum conscientia 48 *a* 20.
 ad synodum Calchedonense 54.
 rectam fidem et abolitione peccati non
 obtineat 58 *b* 1.
 heretica perversitate secuti 60 *a* 10.
 profana perversitate secuntur 60 *a* 28.
 recolet rectam fidem et expositione
 64 *a* 42
 ita forma Dei, servi forma non minuit
 83 *a* s.
 per militis lancea 85 *a* 33.
 non latuit vestra sanctitate 86 *a* 28.
 medella et pietatem conciliata 101, *a* 10.
 celere et deliberatam 104 *a* 31.
 praeter perturbatione 107 *a* 36.
 anatematizans Manni 108 *a* 14.
 ut... in peccatum cadere 108 *a* 31.
 et causa cognoscere 116 *a* 13.
 per devotum exceptore 117 *a* 9.
 per procuratore 118.
 et rogo voce 120 *b* 24.
 archimandrite dixisse 120 *a* 16.
 et hunc offerente libellum 123 *a* 15.
 recipere eum et presbyterii dignitate
 128 *a* 19.
 rectam fidem exposita... et confirmata
 129 *a* 19.
 nequae ea... habuit 133 *a* 19.
 per totum iam paene orbe 135 *a* 6.
 et inperita multitudinem 136 *b* 7.
 qui calumnia temptaverant 141 *a* 4.
 sed habitatione (dixi) 143 *a* 32.
 iuxta natura 143 *b* 2.
 ad homine 143 *b* 13.
 et causa ultionis adscribat 147.
 quae mota circa se criminationem 149 *b* 6.
 extra Trinitate 153 *a* 27.
 ad littera 157 *a* 14.
m finalis addita:
 in ordinem factorum 4 *b* 3.
 in passionem sustinebat 14 *a* s.
 in Patrem et Filium et Spiritum San-
 ctum baptizatur 14 *b* 20.
 in Nicenam fidem subscripserit 15 *a* 34.
 in speciem columbae 15 *b* 22.
 faciem ad faciem 22 *b* 36.
 diem certam statuit quam 27 *a* 16.
 manere in Trinitatem 30 *a* 29.
 ex Patrem genitus 31 *a* 29.
 et doctrinam patrum ostendit 36 *b* 15.
 in humanam carnem versatum 43 *b* 1.

in civitatem non manendi 46 a 17.
 ex Mariam Virginem 47 a 22.
 ex antiquam traditionem 58 b 28.
 in carcerem continentur 68 a 39.
 in Niceam congregati sunt 72 b 18.
 coram vestram sanctitatem 74 b 10.
 in humanitatem 75 b 23.
 ab omni officio sacerdotali et nostram
 communionem et primatum monaste-
 rii 76 a 30.
 de Eutychem 81.
 in unam quoeuntem personam 82 b 10.
 sumpsit ex hominem 82 b 13.
 ut causam possit promoveri 104 a 29.
 ab Eusebio... dantem libellum 108 a 22.
 prosecutionem spectabilis referendarii
 praesentem synodo 113 b 29.
 quod in perturbationem nesciens locutus
 sum 117 b 18.
 illam carta continebat 123 a 22.
 perturbationem crebescere 127 b 6.
 in hac metropolim 128 a 23.
 maneat in presbyterii ordinem 128 b 3.
 sub archimandrite Eutichetem 128 b 6.
 et haec in interlocutionem 129 a 24.
 ex Virginem Maria 130 a 21.
 et volentem me 134 b 3.
 et propriam voce 136 a 2.
 et transfugam me 136 b 33.
 gratiam operante 137 b 27.
 facta confusione vel permixtionem 143 a 5.
 in propriam... dignitate 143 b 16.
 Sed malum aut boni praesentiam locum
 non habet 147 a 4.
 opera... in eam faciendam 159 a 39.
 spiritus emundationem 166.
 dum caelestem esse corpus 170 a 22.
 existimaretur in carnem 170 a 18.
 in ultionem postmodum non tacebit 173
 a 13.
 in humanitatem Deum 181 b 23.
 non ex sententiam 183 a 2.
 ire metuentem 183 b 3.
 o et u *permutatae*:
 o *pro* u:
oecumenica -: eocumenica -: 48 b 32.
incolumitatem -: incolomitatem 67 a 38.
notu -: notu 142 a 25.

tutum -: totum 105 a 38.
 u *pro* o:
apostolatu -: apustulatu 181.
expromptum -: exprumptum 152 b 10.
commoniti -: communiti 55 a 1.
commonitorium -: communitorium 71
 a 36. 78 b 18. 118 a 22, 23.
condictum -: cumdictum 98.
orbe -: urbe 28 b 3. 27.
praetorii -: praeturii 60.
 nom. sing. 2. et accus. plur. 4.
 abyssos 162 b 30. - ausos 87 a 34. - ad-
 petitos suos 57 a 10.
beatissimos -: beatissimus 39 b 8.
circumcisis -: circumcisos 166 a 3.
 incesses 178 b 16. - numeros 5.
subdendos -: subdendus 48 a 2.
 o et um *permutatae*:
 o *pro* um:
 Verbo in carne... versatum 15 a 23.
 liberum suscipiendo tribuat exemplo
 15 a 40.
 in uno congregati 26 a 9.
 eum suscipiendo sciret 29 a 33.
 digna vero regnum 40 b 26.
 in Spiritu Sancto Dominum 42 b 35. 47,
 a 3, 28. 100 b 7.
 de greco in latino translatus 48 a 14.
 50 a 29.
 per Pascasinum urbis episcopo 49 b 5.
 Anatholio urbis archiepiscopo... dixit
 49 b 20.
 eodem beatissimum episcopum 52 b 16.
 Pascasinus... et Iuliano episcopi 52 b 26.
 ad quemcumque alterno loco 61 b 9.
 intra utero 81 b 28.
 verbo caro 82 a 11.
 orthodoxo eum reperiri 128 a 13.
 um *pro* o:
 de hoc ipsum 101 a 20.
 studiumque *pro* studioque 142 a 28.
 o *pro* oe:
 diocese 60 a 19. 101 a 20.
 p *inter* duas consonantes.
 omissa:
damnamus 25 b 13. 26 a 7. 80 a 38.
 85 b 13. 103.
calumniae 74 a 1. 94 a 1. 141 a 4. 139 b

- calumniantes 93 a 23.
 calumniatis 182.
 condanno 75 b 14.
 condemnationem 137 a 5. 14.
 contemnentes 92 a 13.
 damnationem 104 a 8.
 tentavit 78 b 25.
admissa
 calumpniatores 185 b 23.
 dampnationis 166 a 20.
 dampnata 181 a 23.
ph et f:
sophiae -: sofiae 5 a 19.
blasphemum -: blasphemum 46 b 9.
 Faraoni - Fotinum - Sofroni - Theofilus 66 a 30. 70.
r et s permutatae:
r pro s:
numeratus -: numeratur 175 b 18.
 dividimur 94, a 16. - putemur 2 a 18. -
 protestatur 29 a 2. - suspicatur 127.
separationes -: repARATIONES 177 a 18.
s pro r:
obmurmuratur -: obmurmuratus 80 b 39.
quaero -: quae 165 a 18.
s finalis male addita:
 eius praeuantes fulgore 23 b 21.
 ex ipso consentionis effectus 56 a 23.
 instruente nos spiritus Dei 58 a 7.
 venerabiles episcopis 60 a 30.
 a presbitero . . . persuadentes 65 a 35.
 et praesentis subscriptione 86 b 2.
 genetricis Salvatoris dicenti 95 b 4.
 sive clerici sive laici 100 b 26.
 Unde gestas proferantur 116 b 1.
 presentia presbyteris 117 a 27.
 episcopis Trifonis 125 a 20.
 ceteris diaconis et omnes monachi 128 b 15.
 homo divinitatis eius accessit 160 a 27.
 habitante in nobis spiritus 169 b 21.
 in unius baptismi fides 170 b 22.
 coram tondentes se. 173 a 1.
 in coniugali positus gradus 177 a 10.
 pro excessus Acacii 181.
u pro i
 ventularetur 127 a 13.

x = ex:

- sancxerunt 61 b 4. 124 a 2.
 - unexit 153 a 1.
 ancxit 36 a 24.
y et i:
 yllirici 35, ylliryci 35, eutytianae - 35.
 semetypsos 81 a 20 - 139 b 34. 153 a 4.
 167 a 23 b 12.
 cybum 165 a 34 - 172 a 27 - 176 b 1.
Duplex orthographia quorundam vocum in eadem pagina occurrens.
 aestimata est - estimate sunt p. 2.
 hereticis - haereses 3 b 7, 41.
 heresim- haeresis 3 a.
 hachademicus - academicus 3 b.
 tradicio - traditio 3.
 incitium - initio 4 b.
 saepe - sepae 8 a.
 comparatur - comparatur 20.
 quaeatio - questio 27 a 40. b 5.
 coeptis - inceptum 27 a 42. b 2.
 coepit - inceptum 28 a.
 componunt - composite 29 b 33, 36.
 aput - apud 29 a 109.
 Calchedonensis - Calcaedonensis 33.
 Pulcheria - Pulcheria 36.
 Marciano - Martiano 36.
 pietate - pietatem 37 b 1, 5.
 aepiscoporum - episcopi 40.
 Antiochaena - Antiochina 49.
 Antiochenae 49.
 Iubenalis - Iuvenalis 49.
 Theofilus - Theophilus 64, 70, 71.
 susscripsit - subscriptio 66 a 26, 29.
 carta - cartham 66 a 20, 24.
 Patricius - Patritius 69.
 quoesse - coessentivam 79.
 aetiam - etiam 80.
 aliut - aliud 84 a.
 adorationem - adhorande 97 a.
 Dorsleorum - Doryleorum 110.
 ismirneus - smirneus 111.
 compellere - conpellere 133.
 aeipistola - epistola 138.
 impassibilis - impassibilis 153.
 cibaretur - cybum 172.
 patientia - pacienter - pacientius 172.
 calumnias - calumpniatores 185.

SYLLABUS NONNULLORUM LIBRARII ERRATORUM
QUAE NONNISI EX PRONUNTIATIONE
VEL EX ARCHETYPY CHARACTERE DERIVATA
VIDENTUR.

- 1 anima avertibus = *animadvertimus* 15.
- 2 interitu = *in invitum* 29 a 19.
- 3 certam eidem = *certam ei diem* 29 a 29.
- 4 manentis adstantia = *manente substantia* 32 a 2.
- 5 sit infamem = *sitim famem* 32 a 9.
- 6 quam totius = *quantocius* 35 a 8.
- 7 ex religione Attici = *ex relatione Aetii* 35 b 23.
- 8 severitatis = *suae veritatis* 36 b 17.
53 a 34.
- 9 abiit = *absit* 37 a 36.
- 10 secus = *succus* 38 a 11.
- 11 ephese neque = *epheseneque* 38 a 26.
- 12 praesi datas = *praesis data* 38 a 29.
- 13 auditur uas = *auditu suas* 38 b 14.
- 14 contemptionem = *conceptioni* 44 a 23.
- 15 augmentantur = *argumentantur* 44 b 15.
- 16 quosdam = *quondam* 44 b 31.
- 17 divinum in his = *dicunt nominis* 44 b 35.
- 18 dicere = *licere* 45 b 3.
- 19 urbis episcopo = *venerabilem episcopum*. 49 b 5, b 20.
- 20 secretum = *secretarium* 49 b 19.
- 21 alii suae = *attisbe* 50 a 23.
- 22 maiore theotoco nomica = *maior et oecumenica* 52 a 23.
- 23 subsedeant. Iocensium. = *sub sede Antiochensium*. 52 b 1.
- 24 contentionem = *conventionem* 53 a 2.
- 25 qui et emitigaret = *quiete mitigaret* 53 a 3.
- 26 plene os = *plena eos* 55 a 20.
- 27 fide = *pridem* 55 a 27.
venerabili = venerabiliter 55 b 13.
- 28 sinebatam vitio = *sinebat amvitio* 56 a 18.
- 29 murmurum = *morborem* 58 a 10.
- 30 sanctitatem = *sanitatem* 58 a 12.
- 31 decor presbyteris = *de compresbyteris* 59 a 26.
- 32 assensu quae = *assensu quem* 59 b 18.
- 33 fratres = *patres* 59 b 25.
- 34 a severitate mea = *a serenitate mea* 60 a 19.
- 35 Dorslitanus, Dorsleorum = *Dorytilanus, Doryleorum*. 62.
- 36 nicenae = *nec ne* (¼ 4) 65 a 25.
- 37 velim = *velint* 71 a 10.
- 38 stant petiit = *stans petit* 72 a 1.
- 39 praedictam = *praedicatam* 72 b 12.
- 40 facit et = *facile*. 72 b 29.
- 41 nata sunt = *mota sunt* 73 a 18.
- 42 nationem = *naturam* 73 a 32.
- 43 proponimus = *praeponimus* 73 b 36.
- 44 perferte = *perfecte* 74 b 8.
- 45 reiecerunt = *rei erunt* 76 b 1.
- 46 dotem = *autem* 78 b 17.
- 47 legimus = *egimus* 79 b 5.
- 48 nobis = *novi* 81 a 23.
- 49 deprimitur = *depromitur* 81 a 27.
- 50 vero = *ulero* 82 a 32.
- 51 nationem = *naturam* 83 a 32.
- 52 ait = *agit* 83 b 8.
- 53 reprehensam = *repressam* 85 b 31.
- 54 per te = *peste* 86 a 3.
- 55 concessum = *consensum* 86 a 11.
- 56 vel se recognoscet = *vel sero cognoscet* 86 a 16.
- 57 promiserunt = *permiserunt* 88 a 18.
- 58 postea = *post eas* 90.
- 59 si = *et* 94 a 21.
- 60 separaturam = *separatur* ad 94 b 19.
- 61 nationes = *passiones* 95 b 12.
- 62 urbis = *nobis* 99 b 21.
- 63 finesque = *fidesque* 100 a 27.
- 64 praelata = *protata* 100 a 27.
- 65 dicere = *licere* 100 b 14.
- 66 inconcessum = *inconcessum* 101 b 14.
- 67 propter = *praeter* 101 b 30.
- 68 cuius = *hutus* 102 b 13.
- 69 proprietate = *pro pietate* 103 b 7.
- 70 ad vos = *ad nos* 103 b 37.
- 71 prolatos = *probatos* 104 a 20.
- 72 prolationem = *probationem* 104 a 32.
- 73 nobis = *vobis* 106 b 30.
- 74 praesumpsit = *resumpsit* 107 a 32.
- 75 secutas solet = *sicut assolet*. 108 a 30.
- 76 Osius = *Cyrus* 109 a 1.
- 77 invocans = *innovans* 109 b 13.

- 78 residente = *praesidente* 110 a 10.
 79 lectas = *lectas* 110 b 7.
 80 idest = *item* 110 b 14.
 81 et cum inter locutiose leuci = *et cum interlocutio Seleuci* 110 b 18.
 82 non fuit Tamasiae = *non fuit Amasiae* 110 b 21.
 83 intalium = *initium* 110 b 34.
 84 Ephesia = *Ephesi* 112 a 31.
 85 presentem ama = *presente Mama* 112 b 16.
 86 sacris crinis = *sacri scrinii* 112 b 18.
 87 facta = *falsa* 113 a 27.
 88 porticus ante = *porticu sanctae* 113 b 6.
 89 ex praevae et praetorii = *ex praefectis urbis et praetorii* 113 b 9.
 90 praesentem ama = *praesente Mama* 113 b 29.
 91 leguntur = *loquuntur* 115 a 38.
 92 causatio = *accusatio* 115 b 17.
 93 probatio = *prolatio* 115 b 20.
 94 cautio = *causatio* 116 a 9.
 95 amavit = *animavit* 116 b 4.
 96 optet = *oportet* 116 b 13.
 97 authenticorum = *authenticorum* 116 b 21.
 98 et ea = *et adiecit* 118 a 11.
 99 disputandus = *disputans* 119 a 21.
 100 quia dixit = *quid dixit* 119 b 38.
 101 aliquedam loquebatur = *alia quaedam legebatur* 120 b 1.
 102 et habente = *et iubente* 120 b 4.
 103 dicere = *docere* 120 b 9.
 104 causulam in quo vicit = *clausulam in quo dicit* 120 b 32.
 105 sanctis = *scis* 121 a 15.
 106 sanctificati = *sanctitati* 123 a 4.
 107 prosecutus = *prosecutio* 123 b 26.
 108 religiosissimus ab episcopis = *religiosissimi Sabe episcopi* 125 a 19.
 109 venerabili = *Verbi* 126 b 30.
 110 dicit ea aperte = *dicite aperte* 128 b 24.
 111 cum eodem is erimus = *cum eo demiserimus* 129 a 28.
 112 veritas = *virtus* 130 b 3.
 113 opposita = *exposita* 131 a 17.
 114 dicere = *liceret* 131 b 24.
 115 promisit = *permisit* 134 a 2.
 116 consensum = *consessum* 112 a 33. 135 b 27. 136 a 32.
 117 profungor = *perfungor* 137 a 12.
 118 inquam = *iniquam* 137 a 14.
 119 antefractus = *anfractus* 139 a 23.
 120 vilitatem herede putarent = *vilia temere deputarent* 139 b 40.
 121 manifestaris = *manifestans* 140 a 19.
 122 insinuaris = *insinuans* 140 a 24.
 123 Ni = *Hi* 140 b 2.
 124 eligens = *eliciens* 141 a 16.
 125 detraxerit = *delexerunt* 141 a 32.
 126 ad delictos = *a delictis* 141 b 11.
 127 notam = *non tam* 146 a 23.
 128 et quae = *atque* 146 b 16.
 129 salutem = *saltem* 146 b 40.
 130 vel utenso = *vel intenso* 147 a 33.
 131 nennon = *necnon* 148 b 12.
 132 profana suo cum = *profanas vocum* 150 b 7.
 133 semper = *super* 151 a 9.
 134 non ante = *nisi ante* 153 a 7.
 135 introductum = *introducitur* 153 a 28.
 136 In = *ita* 158 a 18.
 137 illius = *ulius* 160 b 29.
 138 tibi = *tibi* 160 b 38.
 139 unusquam = *ut nusquam* 162 a 40.
 140 quando = *quomodo* 163 a 15.
 141 infirmitatis = *infinitatis* 165 b 37.
 142 de honore staret = *dehonestaret* 166 a 22.
 143 in servitus = *in se virtutis* 169 b 13.
 144 diversitati usita = *diversitatibus* 170 b 8.
 145 scire te = *sancte* 171 a 34.
 146 inter imposita = *interim posita* 172 a 3.
 147 praepositionum = *propositionum* 175 a 31.
 148 caritatem = *castitatem* 178 a 10.
 149 meum nosse qui = *me vos sequi* 180 a 23.
 150 illic = *tulio* 184 b 5.
 151 utique = *ut quaeque* 184 b 24.
 152 neque ante = *nequeant* 189 a 9.

litterae finales male omissae:

- c -: si(c) credimus 40 a 21. 47 b 13.
 ne(c) 50 a 14.
 si(c) 116 a 19 - 119 b 27. 155.
 e -: facit(e) 72 b 29.
 dicent(e) 122 b 30.
 i -: commendavi Spiritu(i) Sancto 107 a 13.
 m -: occurrere(m) 87 a 13.
 cadere(m) 108 a 31.
 o -: damnat(o) 55 b 2.
 habet(o) 120 a 22.
 r -: exempla(r) 48.
 s -: et magistri(s) 48.
 illi(s) 55 b 16.
 et propositi(s) eius 76 a 40.
 episcopus Cersoni(s) 76 b 43.
 secundum sancta(s) scripturas 78 a 5.
 clavi(s) transfixum 84 a 15.
 porta(s) .... aperire 84 a 16.
 abba(s) subscripsi 89 a 12.
 Patri(s) et Filii 97 a 23.
 cum omne(s) 101 b 13.

- in conspectu Patri(s) 122 b 31.
 ab episcopi(s) 125 a 19.
 Chalchedonensi(s) Concilii 137.
 aliis heretici(s) malignis 140 a 8.
 t -: ut a via veritatis abscedere(t) 58 a 21.
 quod ... advenisse(t) 72 a 20.
 nam designa(t) 73 b 33.
 cumque .... respondere(t) 85 b 25.
 omnibus suadere(t) 110 a 29.
 e(t) traditiones 122 a 12.
 credere censui(t) 130 b 27.
 c *finalis male addita:*
 ne(c) 55 b 11. 116 a 23.
 ne(c) commonitoria 122 b 18.
 si(c) 67 b 9. 127 b 34.
 si(c) contingat 117 a 31.
 t -: *finalis male addita.*
 sufficere(t) 52 b 6.
 (ego) subscripsi(t) 76 b 9.
 mihi bene complacui(t) 83 b 39.
 accusationem pertuli(t) 108 a 21.
 non divide(t) 110 b 22.
 praefulgere(t) 138 b 3.

APPENDIX GRAMMATICALIS.

a) *in declinatione.**ablativus pro accusativo.*

- ad:
 missum ad synodo sanctam 66 b 24.
 in:
 in personis divido 20 b 22.
 in uno congregati 26 a 9.
 in Spiritu Sancto (credo) 42 b 35. 47 a 3. 20. 100 b 7.
 in latino translatum 48 a 14. 50 a 29.
 incidat in ultimis canonicis 64 a 20.
 in quibus incidi 135 a 27.
 intra:
 intra utero 81 b 28.
 super:
 super hoc negotio 49 b 15.
 super pravo consilio 134 b 30.
Cf. etiam superiorem Indicem sub m finali omissa.

ablativus pro genetivo:

- factione circumdatus periculis 107 b 1.
 fidem.... Ephesena synodo 129 b 12.

ablativus pro nominativo:

- nestorianus errore 55 b 6.
 unde haec episcopo 99 b 14.
 Dioscuro episcopo 102 a 16.
 magno custodi fidei Dioscorus archiepiscopus 106 b 6.
 beatissimus papa nostro 109 a 31.
 lectione sequatur 116 b 37.
 interlocutione inserta est 122

*Accusativus post praepositiones requirentes casum diversum.**accusativus pro ablativo:*

- ab:
 ab omni officio sacerdotali et nostram communionem et primatum monasterii 76 a 30.

ab Eusebio . . . dantem libellum 108 *a* 22.
 coram:
 coram vestram sanctitatem 74 *b* 10.
 cum:
 cum presbytero Mamam 66 *a* 34.
 de:
 de Eutichem 81.
 ex:
 ex Patrem genitus 31 *a* 29.
 ex Mariam Virginem 47 *a* 22.
 ex antiquam traditionem 58 *b* 28.
 sumpsit ex hominem 82 *b* 13.
 ex Virginem Maria 130 *a* 21.
 non ex sententiam 183, *a* 2,
 in:
 in ordinem factorum 4 *b* 3.
 in passionem sustinebat 14 *a* 8.
 in Patrem et Filium et Spiritum Sanctum baptizatur 14 *b* 20.
 in Nicenam fidem subscripserit 15 *a* 34.
 in speciem columbae 15 *b* 22.
 manere in Trinitatem 30 *a* 29.
 in humanam carnem versatum 43 *b* 1.
 in civitatem non manendi 46 *a* 17.
 in carcerem continentur 68 *a* 39.
 in Niceam congregati sunt 72 *b* 18.
 in humanitatem 75 *b* 23.
 in unam quoeuntem personam 82 *b* 16.
 habet in memoriam 114 *b* 37.
 quod in perturbationem nesciens locutus sum 117 *b* 18.
 in hac metropolim 128 *a* 23.
 maneat in presbyterii ordinem 128 *b* 3.
 et haec in interlocutionem 129 *a* 24.
 in propriam . . . dignitate 143, *b* 16.
 opera . . . in eam faciendam 159 *a* 39.
 existimaretur in carnem 170, *a* 18.
 in ultionem postmodum non tacebit 173 *a* 13.
 in humanitatem Deum 181, *b* 23.
 sub:
 sub archimandritem Eutichetem 128 *b* 6.
 sub vestram sanctitatem 134 *b* 37.
Item in compositione:
 diem certam statuit quam 27 *a* 16.
 conrobore testimonium 110 *b* 14.
 Congregata synodum 111 *b* 25.

prosecutionem spectabilis referendarii praesentem synodo 113 *b* 29.
 perturbationem crebrescente 127 *b* 6.
 et volentem me 134 *b* 3.
 et propriam voce 136 *a* 2.
 et transfugam me 136 *b* 33.
 gratiam operante 137 *b* 27.
 facta confusione vel permixtionem 143 *a* 5.
 sed malum aut boni praesentiam locum non habet 147 *a* 4.
 spiritus emundationem 166.
 dum caelestem esse corpus 170 *a* 22.
 iubente papa beatum Felicem 180 *b* 12.
 facultatis suae medietatem multetur fisci viribus applicandam 180 *b* 22.
 ire metuentem 183, *b* 3.
accusativus pro genetivo:
 qui Ephesum interfuerunt 72 *b* 55.
 et interlocutionem istius conclusionem 47 *b* 5.
 Patrum doctrinam confessionem 139.
accusativus pro nominativo:
 totam falsitatis noxiam abiciatur 42 *a* 25.
 Dominus nostrum 82 *a* 41. 84 *a* 41.
 pauperem factus ex divite 98 *a* 13.
 ut veram religionem et nostram conversationem . . . lustretur 101 *a* 10.
 Maman Theophilum Memnonem presbyter et Iohannem presbyterum et defensorem Andream et Athanasium diaconos 121 *b* 20.
 sibi dixisse Domnum presbyter 122 *b* 65.
 sancta synodum 138 *a* 14.
dativus pro accusativo:
 ad venerabili presbyter 103 *a* 23.
 indicant Eutychem viro venerabili archimandritae 104 *a* 34.
 spectabilem comiti 104 *b* 27.
Dativus pro Genetico:
 res digna tam catholicae confessioni quam hereticae responsioni 2 *a* 2.
 Carisio presbyteri traditio 100 *b* 27.
 prosecutio presbyteris 117 *a* 27.
 Episcopus Dorileo 137.
genetivus pro dativo:
 eius arbitrii derelinquentes 52 *a* 13.
 cuiquam episcopi vel presbyteri vel cle-

rici nomen imponere 61 a 26.
 adesto futuri synodi 66 b 10.
 iubete adesse synodi vestri 111 b 22.
 pio et magnifici imperatori 112 a 4.
 illi synodi 114 b 1.

genetivus pro ablativo:

de Eudociae et Iovinariae 77 a 2.
 et habitu humani 77 b 23.
 ab Oseae propheta 96 b 30.
 non digens virilis tactus 98 a 32.
 instigante diaboli 144 a 31.
Cf. etiam sup. Ind. e pro a quo loco haec

quoque addenda sunt:

nostrae = *nostra* 55 a 10.
 iure = *iura* 57 a 2.
 vere = *vera* 58 b 2.
 quidem = *quidam* 58 b 3.
 per poenae = *par poena* 62 a 25.
 nicaene = *nicena* 100 a 17.
 statute = *statula* 108 a 6.
 memoriae = *memoria* 109 b 28.
 haec = *hac* 181.

nominativus pro ablativo:

facta consentio 64 a 13.
 facta cognitio 70 a 32.
 de mater 83 a 40.
 offerente viro venerabili presbyter et
 defensor Iohanne 119 b 23.
 ex his quae lectae sunt professiones
 122 b 16.

nominativus pro accusativo:

pecunia mutuari 46 a 3.
 occasio amputandam 47 b 34.
 diceret caro factum 82 a 31.
 ad venerabili presbyter 103 a 24.
 inculpavi Eutychem presbyter 111 b 18.
 et eos qui missi sunt.... clerici 115
 a 21.

Domnum presbyter 122 b 15.
 retineo me interlocutus fuisse 126 b 10.
 adversus variae 141 a 24.
 Deus enim eundem dico 143 a 15.
 ad Successum Diocæsariensis episco-
 pum 144 a 6.

nominativus pro genetivo:

et post Aurelius episcopus sententiam
 124 a 32.
 Felicis episcopus 130.

minister gratia 141.
 corporeae nativitas 170 a 8.
Cf. etiam sup. Ind. a pro e quo loco haec
quoque addenda sunt:
 pestifera doctrina = *pestiferae doctri-*
nae 4 a 3.

aliena = *alienae* 69 b 35.
 anathematur = *anathemetur* 100 a 35.
 qua = *quae* 100 b 27.
 sancta = *sanctae* 108 a 10.
 adiacet = *adiecit* 110 b 9.
 Amaseno = *Ameseno* 113 b.
 finita = *fnitae* 117 a 16.
 facimus = *fecimus* 122 a 8.
 Nicaena = *Nicaenae* 132 b 17.
 gratia = *gratiae* 141 a 13.
 paena = *paenae* 142 a 15.

Declinationes quorundam nominum.

nominativus:

archimandrita 65, 67, 72, 77, 109.
 archimandrites 70, 71, 72, 76, 77, 107,
 109, 114, 115, 117, 118, 119, 121, 129.
 archimandrite 65 b 42. - archimandri-
 tis 121, 124, 126, 128.

genetivus:

archimandritae 66, 67, 69, 115, 123.
 archimandrite 121, 122. - archimandri-
 tes 65, b s. 112, b 17. 117 b 31. 118 a 9. 128.
 archimandritis 121. - (*plur.*) archiman-
 dritarum 103. - archimandritum 76
 b 6.

dativus:

archimandritae 64 b 10. 104, 118. - ar-
 chimandrite 65 b 4. 66 b 31. 122.
 archimandriti 117 b 7. 127.

accusativus:

archimandritam 64, 65, 66, 70, 72, 103,
 105, 106, 111, 128.
 archimandritan 123 b 4. - archimandri-
 tem 65 a 41. 127.
 archimandriten 73, 103, 119, bis. 135. -
 (*plur.*) archimandritas 69 b 36.

ablativus:

archimandrita 65 a 35. 69 a 14. 70, 107,
 126, 129.
 archimandritae 119, 120, 129. - archi-
 mandrite 65 b 4. 117, 124.
 archimandriten 128 b 16.

nominativus:

Eutyches 50, 60, 62, 64, 70, 71 a 6. 72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 89, 90, 91, 94, 96, 97, 98, 99, 100, 112, 114, 123, 125 b 7. 133.
Eutychin 136 a 24. - Eutythis 65, 95 a 20.

genetivus:

Eutyctis 67. - Eutichen 135.
Eutyches 56, 60, 86, 89, 107, 114, 121, 136. - Eutyctetae 123 a 31.
Eutyctetis 60, 61, 65, 66 a 13. 67, 68, 70, 112, 117, 118, 123, 133. - Eutythis 78, 80.

dativus:

Eutycti 64, 66 b 31. - Eutychen 73, 74. - Eutycteti 41, 64, 68. - Eutichin 64, 66 b 12. 70.

accusativus:

Eutyceen 64. - Eutychem 63, 105.
Eutyctem 63, 66 b 28. 70, 71, 102, 136.
Eutyctetem 119, 128.
Eutychin 66 a 32 b 18. 68, 69, 70, 72, 123, 133.

ablativus:

Eutychem 128.
Eutychen 69, 71, 72, 79, 81, 107, 124.
Eutyctetae 70 a 39. - Eutichete 124 a 23.
Eutyctete 66, 107, 117, 122. Eutycteti 129.
Eutychin 68, 68, 69, 70, 79, 134.
Eutythin 65 a 35.

usus 4 decl. pro 2:

Decreta sanctae synodus 50 a 13. 65 b 2. 68 b 32. 69 a 12.
etsi duae dicuntur synodus 106 a 23.

*b) in genere.**masculinum pro feminino:*

quendam seriem 4 b 4.
duobus igitur substantiis 31 a 30.
duo fenices 49 a 21.
a nichaeno synodo 54 a 3.
tantum ac talem synodum 55 a 12.
adesto futuri synodi 66 b 40.
si tuum est (expositio) 74 a 33.
sancto synodo 91 a 15. 105 b 19. 129 a 33.
synodi vestri 111 b 22.
illi synodi 114 b 1.

femininum pro masculino:

Hanc (libellum) 89 a 14.
unam aperte ostendunt Deum 92 a 19.
aliquas innocentium 102 a 5.
ecclesiasticae dogmati 135 b 14.
interfectorem quae 145 a 7.

masculinum pro neutro:

hunc praevenerabile concilium 44 a 6.
esse quod factus est 145 a 15.
ITEM CALCEDONENSE VIII KALENDAS NOVEMBRIS GESTA HOC CONTINENT 46.
(corpus) consubstantialem 74 b 31.
(verbum) . . visus 98 a 10.
omnis contrarium 113 a 2.
alium autem (est) caro 126 b 34.

femininum pro neutro:

nullam habuerunt . . . in Salvatore vestigium 82 b 31.
eum in utero et carnem futuram 88 a 25.

neutrum pro feminino:

in sanctorum scripturarum 81 a 32.
et plebem . . . liberandum 99 b 3.

*c) in conjugatione:**activus pro passivo:*

quae per doctissimum . . . sane ecclesiae catholicae docebit 33 a 25.

passivus pro activo:

et satisfiat 65 b 40.
sentiri 81 a 30.
teneri 90 a 6.
praecavimus 101 b 25.
oportet igitur duas naturas intellegi 110 b 11.
conrobore 110 b 14.
inquire = *inquirere* 113 b 25.
proferentur = *proferant*.

infinit. pro gerundio:

Tempus est satisfacere proferre et non proferre 115.

presens pro futuro:

et anathematyzanti damus 67 b 21.
et pro me satisfacio 68 b 18.
praecipimus 105 a 4.

usus singularis pro plurali:

quaecumque reservetur 27 a 28.
profligantes temperabat 29 a 29.
Alius . . . inducant 38 b 40.

duo fenices 49 a 21.
 decreta sanctae synodus in perpetuo
 tempore permanebit 50 a 14.
 noni potuerit 55 b 26.
 ea dixit quod persecutus est 68 b 27.
 ne universales conturbetur ecclesiae
 80 b 41.

tradita... requirit 99 b 22.
 necessarium = *necessarios* 111 b 20.
 si qui observat 114 a 13.
 viri venerabiles diaconus 115 a 40.
 multa sepius... dicitur 127 a 2.
 patres nostri prostaverit 141 a 3.
 INCIPIT TESTIMONIA 142 b.
 si quis.... partiuntur 147 b 4.
 deprehendebatur 149 a 20.

usus pluralis pro singulari:

se protestantur (Constantinus) acturum
 27 b 30.
 dubitatio.... relinquerentur 55 b 17.
 impietas sibi in aliquo blandiantur 59
 b 13.
 ne scandalum... immittantur 72 b 16.
 confundunt 80 a 7.
 licent 92 a 36.
 moveantur haec quaestio 96 b 4.
 venerabiles presbyteri Iohannes et An-
 dreas diaconi 118 a 34.
 cognoverint dicat 122 b 6.
 relinquantur occasio 142 a 41.
 presbyteri Iohannes et Andreas diaco-
 ni 146 a 39.

participium pro indicativo:

contingat eum praesentem et cogno-
 scentem proprium errorem 46 a 24. 107,
 108.
 gratias agens = *gratias ago* 107 a 29.
 sunt debentes suscipere 118 a 10.
 habentes.... possidentes 135 a 15, 16.
 confirmantes ostenditur 144 a 27.
 eum non habentem carnem 117 b 31.
 et occurrentem ad sanctam Synodum

et sua voce sensum proprium reve-
 lante(m) alienum a recta fide damna-
 vimus.

et querentem 135 b 24.
 quem custodientem... quem sequentem...
 optemperantem... quem notatum 136
 b 24.

indicativus pro imperativo:
 sunt pro sint 100 b 31.
 ut possumus 116 b 40.

praeteritum pro praesenti:
 credidit 74 a 4.

peregrina vocabula:

deviolare 3 = *violare*.
 magnissimi 21 a 7 = *forte ex sigla ma-*
gnit idest magnificentissimi.
 quietes 26 a 15. = *quies*.
 simulas 27. = *simulatio*.
 dereligositas 42 a 13 = *religositas*.
 uninaturam 44 b 20.
 immoventia = *immobilia* 52 a 6.
 dubitale 57 a 28.
 repraesentare = *reddere* 72 a 30. 137.
 anathemare 87 a 40. 90 a 19.
 inconvertibiliter 90 a 26.
 non digens 98 a 32 = *non indigens*.
 repullere 99 a 16. = *repullulare*
 et telone 103 b 35.
 inpraetermisse 106 a 25 (*ἀπαρσιμνος*)
 mathema 119. (*μαθήμα*)
 deprobat 141 a 14.
 indocibiles 141 b 15.
 indemutabiliter 144.
 ambitium = *ambitus* 180.

indicia pronuntiationis veterum:
 vestro l'religiosissimo 37 a 40.
 pura l'religione 47 b 33.

verba plicata:

supeter = *supter* 42 a 5.
 quamviso sancti 44 b 3.
 ad evenerabili praesbyter 103 a 23.
 Parisophia = *Pansophia*.

ALTER INDEX PERSONARUM

EX SECUNDA ET TERTIA PARTE HUIUS TOMI COLLECTUS

A

- Abdon 404, *a* 6, 63.
 Abilo 297, *a* 27.
 Abraham 367, *a* 3, 29.
 Abundantius 326, *b* 10.
 Acontius 327, *a* 21.
 Acutulus 325, *a* 34.
 Acutulus ep. 316, *b* 6.
 Adalbertus 336, *b* 14.
 Adalgaudus vercellensis 344, *b* 32.
 Adalgisus 336, *b* 7.
 Adam 341, *b* 21.
 Adrianus 399, *a* 16.
 Agano bergomensis 344, *b* 28.
 Agapitus 326, *b* 29. 327, *a* 8, 386, *a* 1.
 Agaton diac. 261, *b* 6.
 Agathon Pp. 371, *b* 17.
 Agellus 384 *a* 31.
 Agilmarius 336, *a* 5.
 Agnes 401, *a* 9, *b* 6.
 Agrippa diac. 261, *b* 1.
 Agrestius ep. 264, *b* 22.
 Agroetius, Agroetius ep. 276, *b* 15. 288, *a* 6.
 289, *b* 8.
 Alaricus rex 276, *b* 5. 291, *a* 35.
 Albericus 336, *a* 21. *b* 9, 10.
 Albinus 327, *a* 28. 386, 6.
 Aldricus 336, *a* 13.
 Alexander 326, *b* 31. 327, *a* 18. 377, *a* 12.
 419, 11.
 Alexander Mame 399. *a* 45.
 Almacius, Almacus 326, *b* 18. 327, *a* 23.
 Amabilis 326, *b* 20, 22.
 Ambrosius (S.) 304, *b* 31. 326, 13. 337, *a* 27.
 404, *a* 4.
 Aminadab *b* 338, *a* 1.
 Amolo 336, *a* 4.
 Anacletus 419, 9.
 Anastasius 317, *b* 16. 326, *b* 29. 327, *a* 11,
 14, 19, 35, 37, *b* 3. 385, 14. 400, *b* 19.
 401, *a* 11. *b* 7.
 Anatholius 317, *a* 36, 325, *b* 37.
 Andecius 327, *a* 23.
 Andreas 326, *b* 12. 327, *a* 18, 25, 34, 39,
 42. 385, 37. 404, *b* 3.
 Andromachus 385, 21.
 Androtilus 327, *b* 2.
 Anicetus 420, 7.
 Annianus 261, *a* 13.
 Annibal 383, *b* 12, 13.
 Anselmus 335, *b* 16.
 Ansericus 317, *b* 25.
 ANTEMOC 414, *a* 14. *b* 14.
 Anthanasius, vide, Athanasius.
 Antherius 285, *a* 21.
 Antheros 420, *a* 17.
 Anthimus 327, *a* 7. 400, *b* 16.
 Antichristus 414, *a* 10. *b* 10.
 Antonius Caracalla 399, *a* 38.
 Antoninus Aeliogaballus 399, *a* 42.
 Antonius 317, *b* 3, 327, *a* 34. 344, *b* 39.
 385, 39. 401, *a* 7. *b* 4.
 . . . . . ep. brixiensis 344, *b* 39.
 . . . . . B. 394, *a* 26. *b* 16.
 . . . . . pius 399, *a* 19.
 . . . . . Verus 399, *a* 23, 28.
 Antriphollis 327, *a* 13.
 Anyades 409, *a* 20.
 Apoleo 403, *a* 32.
 Apollinarii 351, *b* 33.
 Apollinaris 403, *a* 2.
 Apollinaristi 295, *b* 21. 296, *a* 14.
 Apronianus 326, *b* 37.

Aprus 276, *b* 24. 399, *b* 31.
 Aquilo 408, *a* 26.
 Arcadius Ep. 268, *b* 22.
 Arcadius 400, *a* 25.
 Archanus 327, *a* 32.
 Archidanus 329, *a* 14.
 Arcitanus 326, *b* 33.
 Arcturus 408, *a* 33. 409, *a* 17. *b* 3.
 Arechis 394, *a* 20.
 Areston 327, *a* 2.
 Ariani, Arriani 295, *b* 16. 296, *a* 9. 351, *b* 29.
 Aristippus 417, *b* 21.
 Aristotiles 418, *b* 34.
 Arnulfus 336, *a* 25. *b* 28.
 Arrius 371, *a* 5.
 Artemon 355, *a* 12.
 Arthemius 285, *a* 18.
 Asclepius 268, *b* 31.
 Asellus 326, *b* 25, 30. 327, *a* 32.
 Asulfus 317, *b* 5. 326, *a* 1.
 Assali 408, *a* 20.
 Athanasius, Anthanasius 369, 20. 389, *b* 2.
 Attalus 423, *b* 11.
 Audatus 326, *b* 23.
 Audax ep. 316, *a* 41. 327, *a* 38. 336, *a* 6.
 Audentius 264, *b* 21. 268, *b* 19.
 Augustalis 264, *b* 29.
 Augustinus (S.) Aurelius Augustinus 304,
     a 4. 337, *a* 21, 32. 338, *a* 3. 339, *a* 15,
     b 10. 340, *a* 8, 43. *b* 6. 341, *a* 6. 356, *a* 20.
     398, *a* 12, *b* 2. 403, *a* 15.
 Augustus 326, *b* 14. 398, *a* 24.
 Aurelianus 399, *b* 22.
 Aurelius, vide: Augustinus.
 Aurelius Ep. 360, *b* 39.
 Ausentius Ascalonita 297, *a* 22.
 Auspicius Ep. 264, *b* 23. 268, *b* 24.
 Auster 408, *a* 26.
 Autranus comes 336, *b* 17.
 Auxilius 326, *b* 35.
 Aventius 335, 36, 43.
 Avilius presb. 276, *b* 20.
 Avitus 400, *b* 11.

B

Bacauta 327, *a* 40.
 Balbinus 385, 8.

Barachus paleadensis 297, *a* 25.
 Barbarus 326, *b* 14.
 Barnaban, Barnaba 402, *a* 26, *b* 28.
 Bartholomeus (S.) 403, *a* 14, *b* 14.
 Basilides 297, *a* 27.
 Bassus 386, 4.
 Baudilus (S.) 317, *a* 19.
 Bebo, Bebo 336, *a* 19, *b* 11.
 Beda presb. 401.
 Beda 338, *b* 5.
 Beieri 336, *a* 23, *b* 27.
 Benedictus (S.) 397, *b* 8, 411, *a* 7.
 Benedictus 402, *a* 3, *b* 7.
 Benedictus Cremonensis 344, *b* 29.
 Beringarius 336, *a* 5.
 Bernardus 333, *b* 9.
 Betius ep. 276, *b* 14.
 Bibulus, Bibulus 326, *b* 11, 327 *a* 13.
 Blantane 384, 32.
 Bodradus 336, *a* 15.
 Bonifacius 326, *b* 35, 402, *a* 24.
 Bonifatius Pp. 360, *b* 4.
 Boniffa ep. 316, *b* 19, 325, *a* 43.
 Bosa 403, *a* 29, *b* 29.
 Boso 336, *a* 8.
 Botutorus 326, *b* 17.
 Bratio 326, *b* 2.
 Braulio 317, *b* 22.
 Britto 285, *a* 18.
 Byricius 297, *a* 26.

C

Caecilius 327, *a* 6.
 Caeretus 264, *b* 29.
 Calacius 297, *a* 19.
 Calactorius 276, *b* 17.
 Calbolus 326, *b* 36.
 Calixtus 327, *b* 23, 31, 33. 328, *a* 4, 10.
 Calpurnius 327, *b* 13.
 Candidus 385, 5, 40.
 Cancrus 408, *a* 26.
 Cantius 326, *b* 10.
 Capax 326, *b* 10.
 Cantius 326, *b* 10.
 Capenas 383, *a* 3.
 Caprario ep. 276, *b* 21.
 Carithosus, Carito 326, *b* 33. 327, *a* 4.
 Caritusus 327, *a* 41.

Carius 408 *a* 27.
 Carpilio 327 *a* 1.
 Casoncius 294, *b* 14.
 Cato senex 418, *b* 4.
 Catharon 327, *a* 34.
 Cecilia 403, *b* 40. 404, *a* 1.
 Celestinus Papa 338, *a* 26, 347, *b* 4, 362,
     a 27, 371 *a* 20, 380, *a* 30.
 Cephas 401, *b* 17.
 Cetus 285, *a* 19.
 Chintilianus rex 323, *a* 17, *b* 16. 324, *b* 40.
 Chrysogonus 404, *b* 2.
 Cicanatus 326, *b* 15.
 Cinigius ep. 289, *b* 9.
 Cintilianus, Cintiliane 318, *a* 27, 31.
 Cirillus 347, *b* 5. 348, *b* 32.
 Clarentius 316, *b* 12.
 Claudianus 261, *b* 7.
 Claudius ep. 264, *b* 20, 31. 268, *b* 26.
 Claudius 327, *a* 31. 398, *a* 33. 399, *b* 19.
 Clemens (S.) 277, *b* 27. 385, 18.
 Clemens 404, *a* 2, *b* 1. 419, 8.
 Cleopatres 327, *a* 15.
 Cletus 419, 7.
 Clodobeius rex 405, *a* 16.
 Commedius 285, *a* 17.
 Commodus 399, *a* 30.
 Conantius ep. 316, *b* 10. 325, *a* 25.
 Concordius 285, *a* 20. 326, *b* 20, 34. 327,
     a 24, 44.
 Constancinianus ep. 264, *b* 21. 269, *a* 3.
 Constancius 285, *a* 20.
 Constans 399, *b* 45. 400, *b* 28.
 Constantius 326, *b* 20. 399, *b* 38. 400, *a* 4.
 Constantinus Augustus 261, *a* 13. 326, *a* 7,
     20, 28. 330, *b* 12.
 Constantinus 327, *a* 18. 329, *a* 4. 330, *b* 16.
     354, *b* 27. 371, *b* 6, 19. 385, 13. 399, *b* 42.
     400, *b* 32.
 Constantinus princeps 347, *b* 10.
 Constantinus maior 371, *a* 4.
 Constantinus Cesar 400, *a* 1.
 Constantinus fil. Constantini 400, *b* 32.
 Constantinus fil. Constantini superioris
     400, *b* 34.
 Constantinus fil. Heraclii 400, *b* 30.
 Corculus 326, *b* 27.
 Cordianus 326, *b* 32.

Cornelius 403, *a* 19, *b* 19. 420, 20.
 Cosmas 403, *a* 25, *b* 24.
 Crates 423, *b* 28, 31.
 Cresces 335, 22.
 Crescis presb. 326, *b* 16.
 Cresconius 326, *b* 13.
 Crescus diac. 261, *b* 3.
 Cretus ep. 261, *a* 15.
 Crisolarus 327, *a* 33.
 Crispus 326, *b* 25.
 Cronopius ep. 276, *b* 9.
 Cunibertus 336, *a* 13.
 Cybrus 326, *b* 10.
 Cyon 409, *a* 3.
 Cyprianus diac. 261, *b* 1.
 Cyprianus ep. 276, *b* 5.
 Cyprianus 339, *b* 28. 340, *b* 11. 341, *a* 25.
     b 12. 357, *b* 15. 403, *a* 20, *b* 20.
 Cyprianus (S.) 393, *b* 38.
 Cyricus 261, *b* 8.
 Cyrillus 297, *a* 18.

D

Damasthanus 397, *a* 25.
 Damasus Pp. 371, *a* 13.
 Damianus 403, *a* 25, *b* 24.
 David (S.) rex 325, *b* 13. 336, *a* 15. 340, *a* 81.
 Decius 399, *b* 8.
 Delfini, Delphis vespertinus, Delfinus De-
     phis 403, *b* 18. 409, *b* 4. 326, *b* 19. 409, *a* 9.
 Demander 416, *b* 13.
 Demetri, Demeter 327, *a* 14, 27, 42.
 Demetrianus 327, *a* 31.
 Democrates 417, *b* 35.
 Demogenes 418, *b* 30.
 Deodatus 325, *b* 25.
 Deoterius 326, *b* 22.
 Deusdedit 335, 20.
 Deutherianus 327, *a* 24.
 Didimus 371, *a* 39.
 Diocletianus 399, *b* 33.
 Diogenes 418, *b* 11.
 Diomedes, Diomedis 363, *a* 25, 17.
 Dionisius 297, *a* 20. 420, 24.
 Dioscorus 371, *a* 29.
 Diosopolitanus 297, *a* 21.
 Domicianus Ep. 291, *b* 7.

Domitianus 399, *a* 6.
 Dominicus 327, *a* 27. 385, 1, 12.
 Donatisti 260, *b* 30.
 Donatus 403, *a* 9.
 Dorotheus 297, *a* 18.
 Dructemirus novariensis 344, *b* 33.
 Dunos 386, 3.

E

Eberardus, Ebrardus 336, *a* 4. *b* 4.
 Ebo 336, *a* 17.
 Ebrudunensi (sacerdotes) 267, *b* 1.
 Ector ep. 288, *a* 2.
 Ega 409, *a* 8.
 Egberthus 402, *a* 6. *b* 11.
 Egidulfus Albinganensis 344, *b* 34.
 Egila 317, *b* 44.
 Egisulfus Astensis 344, *b* 30.
 Egolfensis 317, *b* 4.
 Eicardus 336, *a* 27.
 Elena Augusta 329, *a* 4.
 Elpidius 291, *b* 21.
 Eleuther 420, 10.
 Emilianus 285, *a* 18.
 Engilramnus 336, *a* 27.
 Epiphanius, Ephanius 327, *a* 5, 36.
 Epicurus 422, *b* 29.
 Eraclius ep. 276, *b* 7.
 Erarmus 402, *a* 21.
 Erculanus 326, *b* 11. 327, *b* 1.
 Eriphi 409, *a* 6.
 Erlardus 336, *a* 13.
 Ermes 327, *a* 11, 17.
 Ermenoldus 336, *a* 19. *b* 25.
 Esaia 314, *b* 44.
 Essala 269, *a* 4.
 Eterius 317, *a* 33.
 Euaristus 419, 10.
 Eucaerius 264, *b* 25.
 Eudoxiani 295, *b* 17. 296, *a* 10.
 Eufemius Eufimius 327, *a* 33. *b* 2.
 Eugenius 261, *b* 8. 317, *a* 23. 325, *a* 15. 370, 5.
 Eulogiosus 327, *a* 27.
 Eunominiani 295, *b* 15. 296, *a* 8. 225, *a* 32.
 Euphemia 403, *a* 22. *b* 21.
 Eusebius 316, *b* 24. 325, *a* 46. 386, 421, 4.
 Eusebius inclausus 394, *a* 11. 395, 22.
 Eustasius 402, *a* 19.

Eustrasius 404, *a* 5.
 Euthicetis 348, *b* 42.
 Euthiciani 352, *a* 30.
 Euticen 371, *a* 30.
 Euticianus 420, 27.
 Euvaldi 403, *a* 31.
 Evodius 385, *a* 19.
 Evagrius 371, *a* 28.
 Evorcus 285, *a* 19.
 Exeon, Exion 409, *a* 6. *b* 34.
 Exiciosus, Exitiosus 326, *b* 27. 327, *a* 16.
 Exesperios 409, *a* 38.
 Exuberius 327, *a* 29.
 Exuperius 270, *b* 24.
 Exuperantius 326, *b* 32. 327, *a* 18, 30.
 Ezechiel, Ezechiel 377, *a* 32. 389, *a* 38.

F

Fabianus 329, *a* 13. 420, 19.
 Farulfus 336, *b* 19.
 Faustinus 401, *a* 18.
 Faustinus Martyr 375, *a* 38.
 Faustus 326, *b* 25. 372, *a* 19.
 Februarius 294, *b* 25.
 Felicianus 326, *b* 34.
 Felicissimus 326, *b* 34.
 Felix 327, *a* 39. 385, 3, 385, *a* 21. 385, 28.
 403, *a* 1. 420, 25.
 Felix Pp. 382, *a* 17.
 Festus 327, *a* 23.
 Feton 409, *b* 36. 410, *a* 6.
 Fexlex 326, *b* 14.
 Fidelis, Fidelissimus 326, *b* 24, 38.
 Firminus 276, *b* 30. 327, *a* 15.
 Firmus 327, *a* 19.
 Fixus 326, *b* 21.
 Flaccus 359, *a* 24.
 Flavius 360, *a* 14.
 Florentius diac. 261, *a* 16.
 Florentius 317, *a* 25. 385, *a* 17.
 Florianus 399, *b* 26.
 Foca 400, *b* 25.
 Fontiniani, Fotinianis 351, *b* 5. 357, *b* 16.
 Fortunatus, Fortunato 327, *a* 37. 372, *a* 34.
 385, 44.
 Frigidon 409, *b* 16.
 Froncianus 289, *b* 6.
 Frontonianus ep. 288, *a* 4.

Fructuosus 317, *a* 38. 325, *b* 22.
 Fulgradus 336, *a* 11, 15. *b* 24.
 Fusiles 327, *a* 44.

G

Gabinus ep. 316, *b* 27.
 Gabriel (S.) 410, *b* 10.
 Gaius Caligola 398, *a* 30.
 Galienus 399, *b* 16.
 Galla 398, *b* 27.
 Gallus 399, *b* 10. 400, *a* 1.
 Gast, Gastaldus 367, *a* 42. *b* 13.
 Gattus 327 *a* 4.
 Gaudentius 326, *b* 16.
 Gelasius Pp. 362, *b* 40. 372, *a* 29. 397, *b* 16.
 Gelasius Abbas 398, *a* 18. *b* 7.
 Genon 327, *a* 43.
 Gentiles 413, *a* 3. *b* 3.
 Gerardus 336, *a* 11. *b* 23. 402, *a* 11. *b* 10.
 Germanus 317, *a* 6.
 Gervasius 402, *a* 29. *b* 29.
 Godolias 405, *b* 5.
 Gordianus 399, *b* 3.
 Gughbertus Cuthbertus 402, *a* 2. *b* 6.
 Guilfridus 402, *a* 7.
 Guiseldardus Grammaticus 394, 395, 19.
 407, 11.
 Gracianus 276, *b* 14.
 Gradus ep. 276, *b* 17.
 Gratus 294, *b* 27.
 Gratianus 400, *a* 18.
 Gratosius 384, 29.
 Gregorius Pp. 302, *a* 34.
 Gregorius (S.) 369, 17. 372, 373, *a* 16. *b* 13,
 20, 36. 374, *b* 13, 32, 38. 375, *a* 17. *a* 29,
 35. *b* 7, 23, 29, 36. 384, 25. 386, *a* 15. 393.
 397, *b* 34. 398, *a* 9.
 Grozmannus 336, *a* 21.

H

Habundantius 326, *b* 18.
 Harduicus 336, *a* 3.
 Hartbertus 336, *a* 19.
 Hebionis 357, *b* 17.
 Heimericus 336, *a* 6.
 Heiminius 336, *a* 7.

Helena 330, *b* 12.
 Helia 404, *a* 23.
 Helianus 297, *a* 23.
 Heracleonas 400, *b* 27.
 Heraclius 400, *b* 26, 30.
 Heraclitus 416, *b* 31.
 Herculanus, vide: Erculanus.
 Heribertus 336, *a* 5.
 Heribrandus 336, *b* 18.
 Hermes 327, *a* 35, 41.
 Hermogenianus, Hermogenius 327, *a* 20.
 Heuvaldi 403, *a* 31.
 Hiccila 317, *b* 39.
 Hicchilo 325, *b* 45.
 Hieremia Propheta 405, *a* 5.
 Hieronimus, Ieronymus (S.) 337, *b* 1. 392,
b 18. 395, *b* 14. 397, *b* 7. 398, *a* 22. 403,
a 27. *b* 26.
 Hilarius ep. 264, *b* 8, 19. 268, *b* 13. 316, *b* 21.
 Hilarius, Hylarius (S.) 303, *b* 43. 304, *b* 30.
 Hilarius 325, *b* 1. 401, *a* 4.
 Hilperius 336, *a* 17. *b* 20.
 Hilpidius, Hilpidus 317, *b* 18. 325, *b* 16.
 Hironius 527 *a* 13.
 Hysidorus, Hysidorus 397, *a* 8.
 Hlotarius 335, *a* 22.
 Hludovicus imp. 343, *a* 15.
 Holibrius 400, *b* 17.
 Homobonus 326, *b* 38. 385, 11.
 Honestosus 326, *b* 19. 327, *a* 2.
 Honoratus 325, *a* 18.
 Honorius 327, *a* 39, 400, *a* 27.
 Horesius ep. 261, *b* 12.
 Horoncius 289, *b* 11.
 Hosdulfus 325, *b* 19,
 Hostiles 327, *a* 20.
 Hrotfridus 336, *a* 8.
 Hucboldus 336, *a* 8. *b* 29.
 Humanianus 327, *a* 5.
 Humfridus 336, *a* 7.
 Hypolitus 326, *b* 32.
 Hypolytus diaconus valentianista 328,
a 3, 10.

I

Iacob 317, *a* 4. 325, *b* 4. 326, *b* 25, 30. 327,
a 43. 339, *b* 19. 344, *a* 14. 402, *a* 13, 31.
b 20. 403, *a* 4. *b* 1.

Iambri 337, *b* 37.
 Ianuarius 326, *b* 34. 327, *a* 4.
 Ieremia 403, *b* 10.
 Iginus 420, 6.
 Ignatius 404, *b* 5.
 Inesthabs. 297, *a* 24.
 Ingenius 264, *b* 29.
 Ingenius presb. 276, *b* 23.
 Innocentius Pp. 270, *b* 21, 24. 361, *a* 37.
 371, *b* 27. 382, *a* 4.
 Intemerata 403, *a* 22, 23.
 Ioannes Iohannes ep. 287, *b* 42. 289, *b* 5.
 294, *b* 16. 316, *b* 30, 42.
 Ioannes 276, *b* 22. 325, *b* 7. *a* 37. 326, *b* 11,
 23. 327, *a* 16, 21, 28, 29, 38. 338, *a* 31.
b 46. 339, *a* 35, 44. *b* 38. 340, *a* 33. 382,
b 4. 384, 30. *a* 28. 385, 4, 17, 35, 38.
 386, 5.
 Ioannes Iohannes Bapt. 402, *a* 33, 35.
b 23, 30, 33. 403, *a* 4, 16. *b* 1, 15.
 410, *b* 14.
 Ioannes Evang. Iohannes Apost. 305, *b* 13.
 337, *b* 23. 378, *a* 31. 404, *a* 9. *b* 10.
 Iobis 410, *a* 16.
 Iohannes Grisostomus 337, *b* 16.
 Iohannes honorio 400, *a* 32.
 Ionatha 337, *b* 36.
 Ioseph 336, *a* 11. 338, *b* 7.
 Ireneus 326, *b* 17.
 Isidorus 370, *b* 6.
 Iuda Iscariote 315, *a* 16. 403, *a* 35. *b* 34.
 Iuliana 401, *a* 19. *b* 16.
 Iulianus ep. 276, *b* 27. 316, *a* 38. 325, *a* 12.
 Iulianus 400, *a* 7.
 Iulius 329, *a* 14.
 Iulius ep. 264, *b* 23. 268, *b* 21.
 Iulius, 402, *a* 39. *b* 39.
 Iulius Pp. 371, 4.
 Iusta 297, *a* 33.
 Iustinianus 264, *a* 31. 371, *b* 7. 400, *b* 21.
 Iustinianus ep. 291, *b* 28.
 Iustinianus maior 371, *a* 36. 400, *b* 36.
 Iustinianus minor 400, *b* 36.
 Iustinus maior 400, *b* 20.
 Iustinus minor 400, *b* 22.
 Iustus 264, *b* 28. 285, *a* 18.
 Iustus Ep. 291, *b* 34. 294, *b* 12. 385, 30.
 Iuvianus 326, *b* 26. 327, *b* 25. 400, *a* 10.

L

Lacedemon 363, *a* 27.
 Lacteus Circulus 409, *b* 27.
 Lantbertus 402 *b* 27.
 Laurentius 326, *b* 17. 327, *a* 5. 385, 16.
 403, *a* 11, *b* 9.
 Lausus 317, *b* 34.
 Lazarus 327, *a* 33.
 Leander 392, *a* 38.
 Lecinimus 327, *b* 1.
 Leo diac. 276, *b* 32.
 Leo Pp. 321, *b* 12. 326, *b* 17. 327, *a* 34, 37,
 41. 339, *b* 36. 348, *b* 40. 362, *a* 43. 371,
a 29. 372, *a* 9. 375 *b* 2. 377, *a* 11. 385,
 42. 400, *b* 4, 14.
 Leodefridus 317, *a* 1. 325, *a* 28.
 Leoncius 326, *b* 29.
 Leonius ep. 267, *b* 33.
 Liberius 329, *a* 14.
 Libertus 402, *a* 23.
 Licerius 276, *b* 19.
 Licinius 354, *b* 26, 31. 399, *b* 40.
 Linus Pp. 419, 5.
 Lira, Lira vespertina 408, *b* 31. 409, *a*
 32. *b* 15.
 Lolius 326, *b* 33.
 Loth 367, *a* 5.
 Lotharius 333, *a* 14.
 Lucanus 362, *b* 26.
 Lucas, Luca (S.) 326, *b* 13. 340, *b* 27. 403,
a 34, *b* 33.
 Lucia 404, *a* 5.
 Lucianus 326, 10.
 Lucifer 410, *b* 5.
 Lucius 420, 21.
 Lucius Antoninus Verus 399, *a* 23, 24.
 Luitfridus, Liutfridus 336, *a* 6, *b* 6.
 Luminosus 327, *a* 1.
 Luminus ep. 385, 6.

M

Macedoniani 351, *b* 30.
 Macedonius 371, *a* 13.
 Machabei 337, *b* 35. 403, *a* 7, *b* 7.
 Machameta 390, *b* 11.
 Macher 297, *a* 20.
 Macrinus 399, *a* 41.

Madarius 317, *b* 36.
 Maiuranus, Maioranus 327, *a* 41. 400, *b* 7.
 Malurianus 326, *b* 26.
 Mamertinus 405, *a* 25.
 Manichei 362, *b* 6.
 Marcelliani 295, *b* 20.
 Marcellinus Pp. 421, 2.
 Marcellus ep. 276, *b* 13, 30. 316, *b* 36. 403, *a* 32. 421, 3.
 Marcianus, Martianus 371, *a* 28. 385, 10.
 400, *b* 1. 402, *a* 28.
 Marcus 326, *b* 24. 327, *a* 44. 329, *a* 13.
 402, *a* 12, 18, *b* 24.
 Maria Virgo, S.^a Dei Genitrix, Virgo Dei Genitrix 403, *a* 12, 17, *b* 18. *b* 10. 412, *a* 12.
 Marianus 261, *a* 11. 384, 26.
 Marinus ep. 327, *a* 3.
 Marracinus ep. 291, *b* 11.
 Mars 410, *a* 5.
 Martiales 326, *b* 23. 383, *a* 42.
 Martinus, Martynus 327, *b* 2. 403 *a* 39, *b* 38.
 Martinus (S.) 411, *a* 4.
 Mastasius 317, *a* 43.
 Maternus episc. 276, *b* 11.
 Matheus (S.) Evang. 304, *b* 21.
 Matheus, Mathia, Mattheus 340, *b* 25.
 341, *a* 40. 401, *a* 20, *b* 19. 403, *b* 22.
 Mauméth 390 *b* 10.
 Mauri 335, *a* 39.
 Mauricius 400, *b* 24. 403, *a* 24, *b* 23.
 Maurilo 294, *b* 21.
 Maurinus Imp. 400, *b* 12.
 Maurus 385, 32.
 Maxentius 399, *b* 46.
 Maximianus Erculis 399, *b* 36.
 Maximilla 357, *b* 29, 31.
 Maximo Cynico, Maximinico 295, *b* 5.
 296, *b* 39, 40, 43. 395, *b* 5.
 Maximus ep. 264, *b* 25. 269, *a* 1.
 Maximus, Maximus tirannus 399, *b* 1.
 400, *a* 18.
 Meinardus 336, *a* 23.
 Mercurius 404, *a* 3. 410, *a* 8.
 Merocles ep. 261, *b* 10.
 Metopius 317, *b* 14.
 Metronius 327, *a* 17.

Michael (S.), Michael Arcang. 402, *a* 15.
 403, *a* 26, *b* 25. 410 *a* 15.
 Micinus Aradensis 327, *a* 6.
 Midas 407, 21.
 Miltiades 421, 5.
 Mirabilis 326, *b* 23.
 Mocinus 297 *a* 27.
 Montanus ep. 291, *a* 26, 28, 40.
 Montanus 357, *b* 28, 29.
 Motensis ep. 317, *a* 16. 325, *b* 43.
 Moysen, Moyses, 337, *a* 12. 357, *a* 37.
 378, *b* 37. 404, *a* 23, 29. 405, *a* 15.

N

Nabor 403, *a* 1.
 Nabuchodonosor 405, *b* 1, 7.
 Nathinneus 369, 18.
 Nazarius 403, *a* 5.
 Nazoreus 261, *b* 13.
 Nebus 326, *b* 27.
 Nectarius 264, *b* 28.
 Nectarius ep. 295, *b* 4. 297, *a* 16.
 Nectarius 268, *b* 29.
 Nepocianus, Nepotianus, Nepucianus
 326, *b* 21. 327, *a* 28. 392, *b* 19.
 Nerva 399, *a* 9.
 Nestorii 348, *b* 35.
 Nestorius hereticus 348, *b* 33. 352, *a* 25.
 371, *a* 20.
 Neuterius 285, *a* 21.
 Nibridius ep. 289 *b* 10.
 Nicander 402, *a* 28.
 Nicostratus 327, *a* 11, 38.
 Nildiscus 317, *b* 28.
 Nipridius ep. 291, *b* 15.
 Nonnosus 327, *a* 7.
 Novaciani, Novatiani 350, *b* 40. 351, *b* 1.
 357, *b* 12.
 Novatianis. Novatianus presb. 357, *b* 9.
 Novatus 357, *b* 14.
 Numantini 383, *a* 24.
 Numerianus 399, *b* 31.
 Nunnitus ep. 316, 68.
 Nupridius ep. 288, *b* 4.

O

Octavianus 382, *a* 23.
 Odolricus 336, *a* 26.

Olympius 327, *a* 13.
 Onesimus 397, *b* 32.
 Orfensis, Orifensis 327 *a* 36, 44.
 Origenes 371, *a* 38.
 Orion vespertinus 409, *a* 1, 28, *b* 8.
 Ormisda 390, *a* 31.
 Oroncius ep. 288, *b* 1.
 Orosius 382, *a* 21.
 Otho 398, *b* 29.
 Ottramnus 336, *a* 17.
 Oystos 409, *b* 17.

P

Pagani 264, *a* 25.
 Pardus ep. 261, *b* 3.
 Parricius 317 *b* 31.
 Paternus ep. 294, *b* 18.
 Patricius 402, *b* 5.
 Pauliniste heretici 355, *a* 9.
 Paulinus 327, *a* 44. 402, *a* 32. 403, *a* 33, *b* 32.
 Paulus 285, *a* 20. 291, *b* 5. 297, *a* 24.
 326, *b* 20, 38. 327, *a* 17. 340, *b* 28. 371, *b* 8. 402, *a* 35, 38, *b* 33, 34.
 Paulus accola 401, *a* 6, *b* 3.
 Paulus Apost., Paulus (S.) 271, *b* 4. 304, *b* 23. 306, *b* 33. 307, *b* 7. 337, *a* 28. 378, *b* 27. 381, *a* 33. 396, *a* 15, *b* 19. 397, *b* 32. 401, *b* 8.
 Paulus ep. 288, *a* 5. 289, *b* 8. 355, *a* 10.
 Paulus hereticus 351, *a* 2.
 Paulus Orosius 382, *b* 21.
 Paulus presb. 276, *b* 24.
 Pelagius 385, 2.
 Perseverantius 317, *a* 4.
 Pertinax 399, *a* 33.
 Petronius 327, *a* 39.
 Petrus 326, *b* 10, 12, 28. 327, *a* 2, 3, 11, 28. 335, *b* 15, 32. 348, *b* 44. 369, 18. 371, *b* 9. 385, 25, 29. 402, *a* 37, *b* 34.
 Petrus Apost., 335, *a* 8. 381, *a* 33. 419, 278, *a* 5. 396, *a* 30. 397, *b* 31. 411, *a* 1.
 Petrus episc. 276, *b* 19. 316, *b* 4.
 Petrus Grammaticus seu Guiseldardus Grammaticus 368, 386, 407, 11.
 Petrus ianuensis 344, *b* 37.

Petrus presb. 276, *b* 29.
 Phameno 409, *a* 19.
 Pharisei 858, *a* 36.
 Phaegadius 285, *a* 17.
 Phebus 413, *a* 4, *b* 3.
 Philemon 397 *b* 33.
 Philippus Phylippus 297, *a* 25. 327, *a* 26. 399, *b* 4, 6. 402, *a* 13, *b* 20.
 Phitagoras 415, *a* 19, 22. 417, *b* 26. 418, *b* 19.
 Photiniani, Fotiniani 295 *b* 21. 296, *a* 13.
 Pimenius 317, *a* 30. 325, *b* 34.
 Pintadius Ep. 276, 16.
 Pirrus 371, *b* 8.
 Pius 420, 8.
 Placidus 385, 33.
 Plato 417, *b* 30. 418, *b* 16.
 Plenius presb. 276, *b* 27.
 Plenus 326, *b* 19.
 Pliades, Pliades vespertini 408, *b* 27. 409, *a* 23, 25, 26.
 Pliades xeon 409, *a* 35.
 Plinius 408.
 Pneumatomachorum 295, *b* 28. 296, *a* 11.
 Policarpus, Polycarpus 401, *a* 12. *b* 12.
 Pompeius presb. 276, *b* 26.
 Ponsianus 420, 18.
 Potestas 327, *a* 25.
 Prisca 357, *b* 28, 30.
 Priscianus 297, *a* 21.
 Priscillianus 327, *a* 3.
 Priscus 327, *a* 6. *b* 1. 329, *a* 15, 19.
 Priscus consul 330, *b* 16.
 Prispilius 327, *a* 23.
 Probatius 276, *b* 12.
 Probinus ep. 327, *a* 2.
 Probus 326, *b* 37. 399, *b* 28.
 Prochion 409, *b* 10.
 Proculus, Procul 384, *a* 27. 385, 15.
 Profuturus 317, *a* 10. 325, *b* 28.
 Protasius 325, *a* 21. 402, *a* 30. *b* 20.
 Protinus episc. 261, *a* 17.
 Proprianus 826, *b* 24.
 Protrigytir 409, *b* 16.
 Psithis 408, *b* 29.
 Puplicani 391, 39.

Q

- Quadratus 326, *b* 22, 31. 327, *a* 25, 43.
 Quincianus ep. 276, *b* 12.
 Quintillus 399, *b* 20.
 Quirillianus ep. 327, *a* 19.
 Quod vult deus ep. 327, *a* 12.

R

- Radalgisus 335, *b* 18.
 Ragano ep. 344, *b* 38.
 Ranarius 317, *a* 21.
 Rapertus laudensis ep. 344, *b* 36.
 Raphael (S) 410, *b* 12.
 Rataldus 336, *a* 2.
 Redemptolus ep. 326, *b* 21.
 Redus ep. 326, *b* 35.
 Reinboldus 336, *a* 3.
 Remerarius 317, *a* 18.
 Remigius 336, *a* 23.
 Renatus ep. 326, *b* 16. 327, *a* 12.
 Renovatus ep. 326, *b* 12.
 Reparatus ep. 326, *b* 15. 327, *a* 32.
 Requisitus ep. 327, *a* 40.
 Repostibus ep. 326, *b* 37.
 Richardus 336, *a* 21.
 Riconsindus 336, *a* 21.
 Rodianus ep. 285, *a* 19.
 Romanus ep. 384, 32.
 Rufina 297, *a* 34.
 Rufinus ep. 327, *a* 31, 39.
 Rusticus ep. 326, *b* 25. 385, 23.

S

- Sabelliani, Sebelliani 295, *b* 20. 296, *a* 3.
 351, *b* 36.
 Sabellianus 327, *b* 33.
 Salbinus ep. 276, *b* 11.
 Salomon rex 338, *b* s. 395, *a* 16. *b* 2.
 Salon 417, *b* 33.
 Salonus 264, *b* 30.
 Samson 403, *b* 2.
 Samuel 317, *a* s.
 Sanctolus 326, *b* 27.
 Saturnius, Saturnus 297, *a* 22. 409, *b* 36.
 410, *a* 2.

- Scipio Primus 383, *a* 1.
 Selua ep. 316, *a* 32. 325, *a* 9.
 Scolastica 401, *a* 16.
 Sebastianus, Sebastenus 297, *a* 22. *b* 16.
 326, 16. 327, *a* 30. 401, *a* s, *b* 5.
 Secundinus ep. 326, *b* 15. 385, 9.
 Sedatus ep. 276, *b* 10.
 Semiariani, Semiarriani 295, *b* 17. 296, *a* 16.
 Semogrates 417, *a* 32.
 Sempervivus ep. 327, *a* 35.
 Seneca 422, *b* 7.
 Senne, Sennes 403, *a* 6, *b* 3.
a 30. 359, *a* 15.
 Sergius 294, *b* 9. 335, *b* 29. 371, *b* s.
 Serpentinus ep. 317, 18. 326, *a* 4.
 Servus Dei 317, *a* 13. 325, *b* 31.
 Sesenandus, Sisenandus rex 299, *b* 18, 21.
 310, *a* 14. 312, *a* 7. *b* 26. 315, *a* 25.
 316, *a* s.
 Sesuldu, Sisuldu ep. 316, *b* 17. 325, *a* 46.
 Severianus ep. 268, *b* 17. 327, *a* 27.
 Severinus (S) 401, *a* 3.
 Severus ep. 262, *b* 25. 261, *b* 11. 327, *a* 26.
 268, *b* 25. 300, *a* 36. 400, *b* 13.
 Sextilius ep. 276, *b* 28.
 Sicilianus 327, *a* 22.
 Sidinius 288, *b* 3.
 Sigenulfus 335, *b* 18.
 Sigericus 336, *a* 4. *b* 31.
 Silvester Pp. 258, *a* 17. 261, *b* 7. 326, *a* 6,
 10, 13, 16, 21. 327, *b* 12. 328, *b* 9, 16.
 329, *a* 2, 18. *b* 9, 12, 22. 330, *b* 13.
 404, *a* 11. *b* 12. 421, 6.
 Simon 320, *b* 12.
 Simon et Juda 403, *a* 35. *b* 34.
 Simplex ep. 327, *a* 15.
 Simplicius 285, *a* 22. 326, *b* 37.
 Sirus, Syrus 326, *b* 22. 403, *a* 28.
 Sisiclus ep. 316, *b* 33. 325, *b* 10.
 Sistus, Syxtus 326, *b* 36. 420, 23.
 Socrates 416, *b* 19, 23. 417, *b* 14, 37.
 418, *b* 19, 28.
 Sofronius ep. 276, *b* s.
 Soter 429, 9.
 Speciosus ep. 385, 18, 31.
 Spectatus ep. 385, 26.
 Spes in Deo ep. 327, *a* 31, 42.
 Squire ep. 327, *b* 2.

Stachis 408, *b* 21.
 Stadelbertus ep. vadenis 344, *b* 33.
 Staffilius ep. 204, *b* 28.
 Stephanus ep. 316, *a* 35, *b* 1.
 Stephanus 327, *a* 17, 381, *a* 29, 385, 27.
 404, *a* 8, *b* 8, 408, *b* 25, 400, *a* 2, 420, 22.
 Suavila ep. 317, *b* 11.
 Suavius ep. 276, *b* 16.
 Sylvestrianus 326, *b* 28.
 Symachus 326, *b* 24, 336, *a* 2.
 Symon 337, *b* 37.
 Symphorianus 403, *b* 13.
 Syricius ep. 270, *b* 22, 271, *a* 16, 272, *a* 2.
 Syricius Pp. 361, *a* 20.

T

Tacito 399, *b* 24.
 Tado ep. med. 343, *a* 13, 344, *b* 27.
 Taurus ep. 204, *b* 23.
 Tecla, Thecla 403, *a* 40, *b* 39.
 TEITAN 413, *a* 3, *b* 2, 414, *a* 7, *b* 7.
 Teotboldus 336, *a* 9.
 Teotgaudus 336, *a* 25.
 Terfilus 327, *a* 40.
 Tespias ep. 327, *a* 15.
 Tesserescdecates 351, *b* 7.
 Thales 423, *b* 11.
 Thegradus ep. 276, *b* 6.
 Thelesperus, Thelesporus Pp. 395, 420, 2.
 Theodatus ep. 316, *b* 39.
 Theodoigius 317, *a* 27.
 Theodolus 327, *a* 14, 39.
 Theodorus ep. 264, *b* 23, 268, *b* 32, 327, *a* 22,
 30, 329, *a* 15, 20.
 Theodosius 268, *b* 16, 377, *a* 15, 383, *a* 31,
 400, *a* 23.
 Theodosius maior 371, *a* 11.
 Theodosius iunior 371, *a* 19, 400, *a* 29.
 Theofle 377, *b* 35.
 Theophilus 327, *a* 22.
 Theorus ep. 261, *b* 5.
 Thimotheus 297, *a* 17, 26, 305, *a* 9, 307, *b* 7.
 326, *b* 35, 327, *a* 16, 25, 42, 367, *a* 34,
 403, *b* 12.
 This cf. Gaius 421, 1.
 Thomas 327, *a* 24, 26, 404, *a* 6, *b* 6.
 Tiberius 398, *a* 27, 400, *b* 23.

Tiburcius, Tiburtius 326, *b* 28, 327, *a* 7.
 Titus 327, *a* 36, 399, *a* 4.
 Traianus 399, *a* 12.
 Tranquillinus 326, *b* 36.
 Tresegius 336, *b* 21.
 Tumulus ep. 326, *b* 30.
 Turdus ep. 326, *b* 26.
 Turtilianus 326, *b* 29.

U

Ultius 327, *a* 37.
 Urbanus ep. 285, *a* 21, 327, *a* 6, 420, 16.
 Usulfus 317, *b* 20.
 Unicfredus comes 336, *b* 6.
 Uuilelmus 336, *a* 9.
 Uuito, Uvionis 335, *b* 17, 336, *b* 5, 336, *b* 13.
 Uvilfridus Wilfridus 402, *a* 9, *b* 13, 18.

V

Vacauda ep. 327, *a* 3.
 Valens 400, *a* 15.
 Valentinista 328, *a* 3.
 Valentinianus 383, *a* 41.
 Valentinianus senior 400, *a* 13.
 . . . . . iunior 400, *a* 20.
 Valentinianus tertius 400, *a* 35.
 Valentinus 401, *a* 17, *b* 15.
 Valerianus 268, *b* 28, 326, *b* 18, 399, *b* 13.
 Vapulus ep. 276, *b* 32.
 Vasconius 317, *b* 42.
 Vearicus 317, *a* 46.
 Venus 410, *b* 4.
 Verus 326, *b* 30.
 Vespasianus 399, *a* 1.
 Vesper 410, *b* 5.
 Vespertinus 408, *a* 31, 409, *a* 10, *b* 1.
 Vibolus 385, 24.
 Victor 326, *b* 19, 385, 34, 420, 11.
 Victorinus, Victurius 276, *b* 22, 327, *a* 23,
 26, *b* 36, 328, *a* 2, 5, 10.
 Vigilius ep. 276, *b* 18.
 Vigilius Pp. 371, *a* 37.
 Vitiginus ep. 316, *b* 14.
 Vincens 402, *a* 24.
 Vincentius 269, *a* 2, 285, *a* 22, 288, *b* 2,
 401, *a* 10.
 Vindemius 327, *a* 8.

Virbonus 385, 7.
Visitinus 325, *a* 31.
Vitale, Vitales 327, *a* 1, 12.
Vitellus 398, *b* 32.
Vitus 261, *b* s 402, *a* 27.
Volusianus, Volusitanus 261, *a* 13. 327, *a* 1.
Vultibus 327, *a* 35.

X

Xistus, Xystum 403, *a* s. *b* s. 420, 1.

Y

Yades 408, *b* 32.
Yppos vespertinus 403, *a* 16. 409, *a* 15. 20.

Ysidorus, Hysidorus 316, *a* 29. 337, *a* 5. *b* 10.
338, *a* 20, 36, *b* 25, 29. 339, *a* 5, *b* 5. 341, *b* 7.

Z

Zaccharia, Zacharia Pp. 338, *a* 39. 381, *a* 36,
Zebedeus 397, *b* 34.
Zeno 400, *b* 18.
Zenon tyrius 297, *a* 23. 327, *a* 41.
Zephirinus 420, 13.
Zephirus 409, *a* 14.
Zodiacus 410, *b* 4.
Zosimus 362, *a* 10.

ALTER INDEX LOCORUM

A

Aciromaci 258, *a* 16.
 Adrianopolis 400, *a* 17.
 Africanus 343, *b* 6.
 Afri, Aphorii 259, *b* 1.
 Africanum concilium 353, *a* 10. 359, *b* 32.
 Agareni 390, *b* 9.
 Agathensis civitas 269, *a* 7. 276, *b* 9.
 Agathensis Synodus 292, *a* 34. 398, *b* 14.
 Agathes 401, *a* 14. *b* 14.
 Alarinum 335, *b* 7.
 Albinensis civitas 385, 11.
 Abiuganensis 344, *b* 34.
 Alexandria 296, *a* 19. *b* 3. 297, *a* 17.
     371, *a* 5. *b* 10. *a* 30.
 Alexandrinus 342, *b* 27.
 Alpina 266, *b* 27.
 Altino (in urbe) 399, *a* 26.
 Anagnina civitas 385, 2.
 Ancirone 399, *b* 34.
 Ancyra 255, *a* 2. *b* 2.
 Ancyranum concilium 351, *a* 6. 355, *a* 15.
 Anthiocenum concilium 351, *a* 39. 356, *b* 4.
 Anthiocenus 342, *b* 27.
 Antiochia 296, *a* 24.
 Antium, Anthium 383, *a* 9. *b* 11.
 Apulia 261, *b* 2. 363, *a* 19.
 Aquensis 344, *b* 39.
 Aquilegie 399, *b* 2.
 Aquilegensium civitas 261, *b* 5.
 Aquinus 336, *a* 3. *b* 30.
 Aradensis 297, *a* 37.
 Arelatense concilium 258, *a* 19. 261, *b* 16.
 Arelatensis oppidum 258, *b* 16.
 Arelatensis 397, *b* 28.
 Arelatensium civitas 261, *a* 11. *b* 14.

Argiripa, vel Arpi urbs 363, *a* 22. 223.
 Arimini 382, *a* 32.
 Arrentini 383, *a* 17. *b* 24.
 Asculum 383, *a* 26. *b* 36.
 Asia 296, *a* 25. 26. *b* 10.
 Asiana Diocesis 296, *b* 9. 10.
 Atella civitas 398, *a* 26.
 Augustana civitas 288, *b* 2.
 Arausico (in) territorio 264, *a* 32.
 Aureliana Synodus 292, *a* 34. 398, *b* 23.
 Ausonia civitas 288, *b* 3.
 Austrina 408, *a* 26.

B

Babilonis 405, *b* 13.
 Babilonensis civitas 288, *a* 6.
 Baias, vide: Campaniae.
 Bellitene civitas 385, 4.
 Beneventanum 335, *b* 21.
 Beneventum 355, *a* 23. *b* 17. 36. 35.
 Bithignia, Bitinia 295, *b* 12. 296, *a* 4.
 Bizantium 400, *a* 30.
 Bulsinensis 385, 5.
 Burgundia 335, *a* 22.

C

Caesarea 258, *a* 2. *b* 2.
 Caesariensis 297, *a* 19.
 Calcedonense concilium 358, *b* 14.
 Calcedonensis, Chalcedonensis 310, *a* 25.
     372, *b* 31.
 Campania provincia 261, *a* 16. 398, *a* 26. 29.
 Campaniae Baias 399, *a* 18.
 Cangrense concilium 356, *a* 13. 17.
 Cannensis 383, *a* 11.
 Canusium 363, *a* 26. 29.

Capenas 383, *a* 3.
 Cappadocia 409, *a* 5.
 Capuanensium Concilium 261, *a* 17.
 Cartaginense Concilium 352, *b* 21. 350, *b* 11.
 Cartago, Carthago, Karthaginensis civitas 288, *a* 3. 383, *a* 14, *b* 16.
 Castilonensis 317, *a* 41.
 Centumcellensis 385, 1.
 Chelidones 409, *a* 18.
 Cilicia 400, *a* 14.
 Cometa cumnita 400, *b* 5.
 Constantinopolis, Costantinopolitana civitas 295, *b* 3. 296, *b* 35, 41. 297, *a* 4, 9.
b 6. 347, *a* 27, *b* 13, 348, *a* 11. *b* 19.
 371, *a* 10, 35, *b* 5, 16. 372, *b* 30. 400, *a* 26, *b* 1.
 Constantinopolitanus 297, *a* 17, 371, *a* 14, 21, *b* 9.
 Corinthii 337, *a* 28.
 Cremonensis 344, *b* 30.

D

Daciani 404, *b* 5.
 Dadanasta civit. 400, *a* 11.
 Dalmatiae (provincia) 261, *b* 7.
 Danahi 369, 19.
 Dephis 409, *a* 9.
 Domicianae termae 326, *a* 25. 320, *a* 9.

E

Ean urbs 261, *a* 15.
 Ecclesia — Acitanae 316, *b* 13. Aebclensis 317, *a* 28. Aefiberritanae 317, *a* 34. Agarensis 291, *b* 16. Alexandrina 347, *b* 5, 32.
 Audonensis 325, *b* 35. Aurensinae 325, *b* 13. Ausensis 316, *b* 2. Austrinae 408, *a* 26. Bacharensis 316, *a* 39. (S.) Balbinae, 385, 29. (S.^a) Bastitanae, 325, *a* 47.
 Beternis 316, *b* 5. Braccharensis 325, *a* 13. Britanniensis 317, *b* 15. (S.) Caeciliae, 385, 34. Calabriensis 317, *a* 14. Caliebrinsis 325, *b* 32. Caesaraugustanae, Caesaraugustanae 317, *b* 23. 326, *b* 2. Cariensis 325, *a* 44. Cauriensis 316, *b* 20. (S.) Clementis 385, 40. Complutensis 316, 22. Conplutensis 325, *b* 2. Cordubensis, Cordobensis 317, *a* 2. 325, *a* 28. (S.) Crisogoni 385, 35. Dadanastae 400, *a* 11. (S.) Damasi, 385, 31, 32. Dertosanae 325,

b 7. Ebrunensis, Ebrudunensis 265, *a* 3. *b* 17. Egabrifis 325, *b* 25. Egarensis, Egerensis 316, *b* 40. 317, *a* 24. Egiditanae 325, *b* 44. Egitanensis 317, *a* 17. Elborensis 316, *b* 34. Elenensis 325, *a* 35. Elepensis 316, *b* 31. 325, *a* 37. Elerdensis 317, *a* 38. Elicitanae 326, *a* 4. Euleysiensis 317, *c* 15. Exomensis 317, *b* 45. Fastinanae 316, *b* 25. Gallae Corretianae 316, *b* 28. Gerundensis 316, *b* 9. Helcytanae 317, *b* 9. Hildensis 325, *b* 23. Hyliopensis 317, *b* 1. (SS.) Iohannis et Pauli 385, 20, 30. Inporatanae, Inporentanae 316, *b* 18. 325, *a* 40. Italiensis 317, *b* 32. (SS.) Iulii [...] 385, 32. Lamitensis 325, *b* 28. Lamitensis 317, *a* 10. (S.) Laurentii 385, 22. (B.) Laurentii Martyris 330, *a* 22. (S.) Leucadiae 318, *a* 34. 399, *a* 21. Lotovensis 317, *a* 37. Lucensis 317, *b* 43. Ludovensis 325, *b* 38. (S.) Marcelli 385, 24, 41. (SS.) Marcelli et Petri 386, 6. (S.) Marci 385, 27, 37. (S.) Mentasanae 317, *a* 4. 325, *a* 4. Narbonensis 316, *a* 33. 125, *a* 10. Nemanensis 317, *a* 19. (SS.) Nerei et Achillei 385, 30. Oretanae, Oretani 317, *b* 12. 325, *b* 40. Orgelletanae 317, *a* 22. Oscensis 317, *b* 21. Ostensis 291, *b* 23. Paciensis 317, *b* 37. Palatino 316, *b* 11. (S.) Praxedis 385, 19, 36. (S.) Priscae 385, 32. Pudensis 386, 4. (S.) Quirici 385, 43. Regiensis 265, *a* 1. (S.) Sabinae 385, 33. 386, 2. Salamatensis 325, *b* 46. Segofriensis 317, *b* 26. Segontiensis 317, *b* 29. (S.) Silvester, 385, 16. 386, 5. (S.) Si-pontinae 386. Sitabitanae 317, *a* 26. Spalensis 316, *a* 30. 325, *a* 18. (S.) Sannae 385, 23. Sydonensis 317, 31. Syriensis 317, *a* 9. Terracinensis 384, 31. Terraconensis, Tarraconensis 289, *b* 16. 316, *a* 42. 325, *a* 22. Toletanae, Tholetanae 316, *a* 36. 325, *a* 15. Triasonensis 325, *b* 16. Tyrrasonensis 317, *b* 19. Urcithanae 316, *b* 37. Urgellitanae 291, *b* 36. Uscensis 325, *b* 19. Valentinae 285, *a* 10. 13. 291, *b* 29. 317, *a* 44. Vicastrensis, Vigastrensis 316, *b* 15. 325, *a* 32. (S.) Vitalis 385, 17, 26. (S.) Xisti 385, 28.

Edessamos rhoene 399, *a* 40.
 Egila 317, *b* 44.
 Egyptii 363, *a* 13. 382, *b* 8.
 Egyptus Aegyptus 296, *a* 21. *b* 4.
 Ephesii 304, *b* 24.
 Ephesus, Ephesina civitas 347, *b* 2. 371,
a 18. 372, *b* 31.
 Exirincio (ab) civitas 297, *a* 18.

F

Falaritana civitas 384, 30.
 Falisci, Faliscis 383, *a* 7. *b* 16.
 Ferentinum, Ferentis civitas 385, *b* 10.
 Flanona insula 400, *a* 3.
 Forum Romanum 298, *b* 28.
 Francia 335, *a* 36.
 Frigia 357, *b* 27.

G

Galatia 400, *a* 12.
 Gallia 277, *a* 3. 285, *a* 15. 299, *b* 16, 22.
 300, *b* 34. 301, *a* 9. 305, *a* 16, 27. 318, *a* 30.
 399, *a* 46. *b* 46.
 Gallicanae provinciae 277, *a* 2.
 Galliciae partes 309, *b* 15.
 Gangrense concilium 344, *a* 9, 18. 351, 25.
 Garganus mons 363, *a* 19.
 Gerundensis, Gerundiensis civitas 389,
a 4. *b* 7.
 Gothi, Gotthi 324, *a* 39. 316, *a* 11. 324, *a* 23.
 Gothus 324, *a* 35.
 Graeci, Greci 258, *b* 6. 263, *a* 18. 370, *b* 28, 29.
 Grecia, Gretia 327, *a* 10. 376, *b* 15.

H

Haelerdense Concilium 292, 1.
 Hebraicus 403, *a* 28.
 Hebrei 342, *a* 44. 405, *b* 5.
 Hiercuntinus 297, *a* 20.
 Hierusalem, vide: Iherusalem.
 Hispania 299, *b* 16, 21. 300, *a* 9. *b* 33. 301, *a* 9.
 302, *a* 11, 23, 39. 303, *b* 15, 24. 304, *a* 27.
b 5. 305, *a* 16, 27. 309, *b* 18, 22. 318, *a* 29.

I

Iherusalem, Hierusalem 338, *a* 45. 397,
b 31. 405, *b* 1.

Illibertana civitas 288, *b* 1.
 Inpuritana civitas 288, *a* 5.
 Interamna civitas 399, *b* 11.
 Ira flumen 400, *b* 9.
 Isauria 399, *a* 14.
 Israhel 337, *a* 9. 377, *a* 34. 379, *b* 19, 28.
 405, *a* 9.
 Italia 261, *b* 9. 302, *a* 35. 335, 36. *b* 4. 330,
a 2. 363, *a* 17, 28. 398, *b* 31.
 Iudaei 274, *b* 16. 299, *a* 21, 23, 26, 30, 32,
 34, 36. 318, *a* 3. 319, *b* 40. 320, *b* 1. 349,
b 23. 351, *b* 8. 357, *b* 22. 372, *a* 32, 35,
 389, *a* 21. 404, *b* 24.

K

Kartaginensis civitas vide: Cartago.
 Kion 409, *b* 11.

L

Laodicense concilium 357, *b* 6.
 Latini, Latinus 363, *a* 16. 403, *a* 28.
 Lorum (apud) 399, *a* 21.
 Lugdunensis 330, *a* 20.

M

Mare Ponticum 383, *a* 17.
 Massiliensium civitas 261, *b* 12.
 Matasconum civitas 330, *b* 23.
 Mediolanensis 344, *b* 27.
 Mediolanum, Mediolanensium civitas 261,
b 10. 343, *a* 11. 399, *b* 17. 400, *a* 24.
 Mesopotamia 355, *a* 10.
 Migna 382, *b* 22. 395, *b* 22.
 Milo 336, *a* 7.
 Minerve templum 363, *a* 26.
 Monasterium Domiensie 317, *a* 7.
 Montenses 260, *b* 31.

N

Narniensis civitas 385, 13.
 Neapolitanus 372, *a* 34.
 Nepesina civitas 384, *a* 27.
 Neocaesaria 255, *b* 4.
 Neocesariense concilium 261, *b* 16. 351,
a 25. 355, *b* 27.
 Nicea, Nicaea, Nichea, Nicena 295, *b* 11.
 296, *a* 4, 41. *b* 25. 347, *b* 5. 371, *a* 2. 172, *b* 29.
 Nicensis, Nichenis 255, *a* 3. *b* 2. 296, *a* 24. *b* 8.
 Nicenum, Nicaenum concilium 266, *b* 14.
 350, *b* 33. 347, *b* 17. 354, *a* 29.

Nicomedia 390, *b* 43.
 Nolanus 402, *a* 32.
 Novariensis 344, *b* 33.
 Numantia, Numentina civitas 383, *b* 19.
 384, 29.

O

Occidens 400, *b* 28.
 Oliveti mons 304, *b* 23.
 Olimpum, Olympum 402, *a* 6. *b* 17. 403,
a 30. *b* 30.
 Oriens 296, *a* 21, 22. *b* 5, 6.
 Orietana (sedes) 377, *a* 16.

P

Papia 335, *b* 6.
 Parma 383, *b* 6.
 Parthenopensis civitas 360, 21.
 Pentapolim 335, *b* 33.
 Persae 399, *b* 14. 400, *a* 8.
 Picenus flumen 382, *a* 30. *b* 32.
 Pontica Diocesis 296, *a* 20. *b* 12.
 Portucalensis 317, *b* 6. 326, *a* 2.
 Portuensis civitas 385, 3.
 Prenestine civitas 385, 15.
 Presepia 408, *a* 22.

R

Ravenna, Rabenna civitas 384, 26. 400,
b 7. 400, *a* 28, 38.
 Romana urbs, Roma, Urbs Romanorum
 261, 6. 326, *a* 8, 10, 17, 22, 25, 33, 36.
 327, *a* 9. *b* 13, 15. 328, *a* 27. *b* 10, 15, 19.
 329, *a* 3, 8. *b* 12. 330, *b* 14. 335, *a* 31. 344,
b 4. 348, *b* 39. 371, *b* 22. 372, *a* 30. 374,
a 15. 382, *a* 27. *b* 28. 383, *a* 38. 384, *a* 4,
 6. 400, *a* 35. *b* 8.
 Roma nova 296, *b* 38. 297, *a* 6, 7.
 Romania 335, *b* 2.

S

Sabini 399, *a* 3.
 Salamanticensis 317, *b* 41.
 Salona 399, *b* 34.

Salpuensium civitas 261, *b* 2.
 Samnia 383, *a* 22. 351, *a* 1.
 Samnites 383, *b* 30.
 Sardicense, Serdicense concilium 352,
 Sardinia 383, *a* 6. *b* 9.
 Sarraceni 335, *a* 39. *b* 27, 35.
 Selinunta Isamiae 399, *a* 14.
 Sicilia 261, *a* 14.
 Surrentina civitas 384, 28.

T

Tarenta, Tarentum civitas 363, *a* 27, 29.
 Tarracona 286, 2.
 Tarraconensis urbs 286, *a* 11. 288, *a* 1.
 Tarraconensis, Terraconensis 289, *b* 6.
 316, *a* 42.
 Taurinatis synodus 265, *b* 10.
 Tauromenio civitas 385, 9.
 Terracinenses 384, 31.
 Tesalonica 399, *b* 40.
 Tiburtine civitas 385, 14.
 Toletana urbs 289, *a* 13. 291, *b* 11, 18, 24,
 31, 37. 299, *b* 14, 22.
 Toletano pretorio (in) 318, *a* 33.
 Toletanum concilium 318, *a* 26.
 Traianae, 326, *a* 26. 329, *a* 10. 330, *b* 15.
 Thracia 296, *a* 30, 31. *b* 14, 15.
 Tudensis 317, *b* 17.
 Tusci 382, *a* 31. *b* 33.
 Tygridis flumen 399, *b* 29.
 Tyrius 297, *a* 23.
 Tyrrasonensis 317, *b* 19.

V

Vadensis 344, *b* 36.
 Valentia civitas 279, 8. 285, *a* 23.
 Valentinensis 331, *a* 10.
 Vasensis civ. 277, 2.
 Venecia, Veneciarum civitas 335, *b* 32, 34.
 Vergione castello (in) 400, *a* 14.
 Verona 399, *b* 7.
 Vienna 400, *a* 21. 405, *a* 17.
 Viennensis 330, *a* 21.
 Viennensium provincia 261, *b* 11, 14.

ADDENDA ET CORRIGENDA

Errorum, quos satis nimios relictos esse dolet, lectionem emendatam et nonnulla
adienda hic apponimus, ut suppleantur et corrigantur.

*Primus numerus paginam, litterae „a“ vel „b“ columnas, alter numerus lineam
indicant, notarum numerus per signum) distinguuntur.*

3. b 3. innoxias mentes — 7. a 24. quomodocumque — 7. a 31. exprimeres — 7. b 7. excludunt — 7. b 31. in substantia — 7. 6.) Edd. et — 7. 7.) *Ego*. Coaeva manus corr., Ergo — 9. a 22. disputationis — 9. *) in sermone suppositio. — 12. 3.) atque hoc totum — 13. b 20. eius — 14. b 35. presbyterum — 15. b 28. de caelo — 15. 20.) Quae mox sequuntur occurrunt apud S. Augustinum, *De Doctrina Christiana, Cap. III.* (Migne XXXIV p. 19.) — 16. a 33. maiestatem — 16. b 8. cuius — 16. b 25. caelos — 17. a 22. ut amitteret — 17. a 26. dei — 19. a 28. eius — 19. b 22. eiusdemque — 20. b 12. iudicabo. iudicaturus — 20. b 19. iniuste — 21. a 1. iacob — 21. a 11. israel — 21. a 23. quod defenditur — 21. b 22. cuius — 21. b 33. aiant — 21. 10.) (6. non nihil Fili quod iudicabitur Patris) — 23. b 12. cuius. alicuius — 23. b 14. eius — 24. a 26. cuius — 24. b 32. immortale — 27. b 34. cuius — 28. b 6. eius — 29. b 12. in secessus — 32. a 1. manentis astatig; fortasse corr., manente substantia — 33. b 2.) Lege: 7.) et dein pro 7.) lege: 8.) et pro 8.) lege: 6.) — 34. b 14. kalendas iunias — 34. VIII.* ITEM EXEMPLA EPISTOL[AE] SACRE SECUNDE QUAE[M] MISSA EST¹⁸ SANCTE — 35. b 9. immanitas sub-ingeret — 35. 3.) [ne] — 35. 7.) sanctae Synodo cum V. Haec et seqq. tituli verba desiderantur in Ed. — 36. X. (p. 21. r.) — 37. a 4. synodo inter — 37. a 20. (p. 21. v.) — 37. a 30. verba¹⁸. notam 18.) habes post 6.) huj. pag. — 37. a 39. primicerius notariorum — 37. a 40. vestro Ireligiosissimo — 37. b 28. mansuetudinis — 38. a 10. (p. 22. r.) — 38. 14.) *Alius*, cum V. — 39. a 5. (p. 22. v.) — 40. 12.) Ed- tua pia — 41. a 23. principi christiano mul- — 41. *) conformem illi quam — 42. 13.) *nicheam* — 45. a 28. de se putatum. Lege, se deputatum — 48. a 29. aeclesia — 48. 9.) Codice Boheriano — 48. 10.) *exempla* — 50. b 13. *Palladio* — 50. 3.) [civitates] — 51. 6.) p. n., idest, pro nominativo — 52. 13.) Pro 13.) primo loco lege 12.) — 52. 13.) Lege cum V., utriusque — 53. b 28. separentur — 54. a 31. quo-adunatis — 55. a 16. tra- ctu. Lege cum Quesnello, tractatu — 55. 12.) *fide*. Lege cum Q., de fide — 56. 2.) *nocentes*, cum Rustico — 58. a 32. iure — 58. b 23. abiuncta — 59. a 33. praesentiae — 59. b 15. IULI — 60. b 13. conciliis — 60. b 31. coniunctio — 60. 2.) V. aucturos — 61. a 38. iubemus — 61. b 16. iubemus — 61. b 33. iubemus — 61. 3.) *dat. cas.* idest *dativus casus* — 62. a 11. huiusmodi — 62. a 18. iubemus — 62. a 19. huiusmodi — 62. b 12. huius — 63. b 4. ne renuatis — 63. b 7. adesse sanctorum — 63. b 30. qui[d] — 63. 4.) *sanctorum* sub rasura: post. m., sancta[e] — 63. 7.) *subscripti* — 66. b 38. presbyteros — 67. a 34. *virorum*. Lege cum Gr., vivo- rum — 67. b 21. praeteritis — 67. b 36. nunc. Lege num — 69. a 10. iussionem — 69. b 6. Iob — 73. 13.) *ae* *prefectis* — 73. 17.) *exilii*. Coaeva m. male corr. — 74. b 25. Consubstantialem — 78. a 10. a fero — 78. 1.) Hunc Titalum — 78. 7.) quos incessanter — 83. a 36. immortalis — 83. b 18. hominis filius — 85. b 13. spiritus veritas — 85. b 41. frater — 86. a 24. veritatis — 86. 6.) (nunc Montepessulano — 87. a 7. me insimulantes — 87. a 8. allegationibus — 87. a 17. obtuli ostendens — 87. 2.) Lege, exigebat — 88. b 6. dicebantur² — 88. 7.) *dicebantur* — 89. b 10. Et edi — 89. 7.) b. et suae appellationis — 91. a 14. instituta est — 91. a 16. consti- tuit aephesena — 91. 1.) *ἐκδοται* — 93. *) in Casinensi Codice illud praecedit — 97. 3.) Haec nota delenda est — 98. 17.) *bessorum*. Edd. Venetorum — 99. b 29. EUTYCHES — 99. 4.) Nota ista delenda est — 100. a 15. EUTYCHES — 101. 1.) *pietatem*, Lege — 102. b 35. (p. 52. v.) — 102. b 38. *dignitatis*, sub rasura leg. divi- nitatis — 102. 12.) notandum aliud indicium — 103. a 7. *dignitati*, sub ras. leg. divinitati — 103. b 33. (p. 53. r.) — 103. b 35. non confitentur — 104. b 22. PROCONSULEM — 104. b 34. (p. 53. v.) — 104. 1.) *commonito- rium* — 105. a 3. leditea. Lege, ledi te — 105. b 10. iubeatis — 105. b 39. deinceps in- — 107. a 26. nota- riorum — 108. 14.) iuxta antiquissimos. — 109. 13.) *Constantino*. Lege, consulti flavi zenonis et postu- miani vv. cc. — 111. 2.) Lege, Marcupolitanus — 114. a 20. dorsileorum — 114. 6.) Pro 6.) primo loco le- ge 5.) — 116. a 33. quaedam falsata — 119. 6.) *communitorio* — 120. 19.) *Quoniam re interrogare cum dubi- tationis fuit in iudicium*. Lege, fuit iudicium. Edd. — 121. a 1. *notis*. Adde cum Ed., et contradixi. Dixit

enim etiam idem presbyter Ioannes. Hoc mihi soli locutus est. Magnificentissimus Patricius dixit - 121. 6.) Pro 6.) primo loco lege 5.) - 123. 13.) (Cf. col. 799.) ex quibus derivata videtur Rustici adnotatio quae sic jacet: - 124. a. 1. apud niceam - 125. b. 39. quæstæ est neque; add. cum Edd., reprehendit - 127. 21.) Haec nota delenda est. - 128. b. 21. suprascriptorum; hic omitt. libelli textus et nomina monachorum quæ leguntur apud Mansi col. 862-67. - 128. b. 26. confossio fidei - 129. b. 1. et presbyterii - 129. 9.) contenti estis - 129. 24.) col. 872-875 - Ibid. Breviarium exhibent - 133. 7.) *qui*. M. qua - 133. 9.) *præcepti*. Sub rasura, præcepit - 133. 10.) *portare*. Lege, oportere - 135. a. 1. In irritum vero - 138. b. 4. beatitudinem - 135. XXXV. EUSEBII - 135. 6.) *Eusebi dorsileorum* - Ibid. Dorylaeo. (Curnam!) - 135. 7.) *Eutycheu* - 135. 14.) *inevitabilibus irrititus* - 136. b. 38. qui passionem - 137. 9.) (et iisdem rationum momentis etiam saec. V.) vixisse conjicit - 139. 7.) *antefractus* - 141. 6.) *decus* - 142. 2.) Haec nota delenda est - 143. 16. *in propriam* - 144. *) hucusque ineditum - 145. 6.) Delenda omnino haec nota - 145. 10.) ab eodem prolato - 146. 2.) allusio ad Praedestinianos - 147. b. 8. convellere - 147. *) b. (Procli. an. 437.) - 148. 1.) b. ad fin.: *et uno volumine Theodori Mopsuesteni* - 150. a. 6. genitrice - 150. b. 27. Lege, 1.) Ex sermone - 151. a. 38. - partiretur - 151. b. 19. Lege, 2.) Ex sermone 151. b. 29. Lege, 3.) ITEM - 151. b. 38. Lege, 4.) Eiusdem - 151. 4.) *taion* - 152. a. 20. Lege, 5.) Ex epistola - 152. b. 2. Lege, 6.) Et haec - 152. b. 24.) Lege, 7.) Theodori - 152. 2.) *aministrans* - 152. 12.) MAMPSEUST.NI - 153. b. 17. Lege, 8.) SANCTI - 153. b. 30. Lege, 9.) Eiusdem - 154. a. 16. Lege, 10.) ITEM - 154. 3.) Lege, chirographum - 155. a. 41. Lege, 11.) ITEM - 155. a. 40. calchedonensis - 155. a. 41. si² ipsis - 156. a. 1. Lege, 12.) BEATISSIMI - 156. a. 40. eandemque - 157. *) Et quia nunc ob aliquibus iniectum scrupulum de vera fide trepidatur, *unumquemlibet ex beata Trinitate* pronunciare diffingit, multipliciter - 158. a. 27. in trinitate sit - 160. b. 21. una persona - 161. *) col. 235.) cuius iuxta-163. a. 6. generatione - 164. 18.) *Non legis mulieres*. Corr. - 168. a. 41. huius - 169. Paginae titulus: DE UNO EX TRINITATE PASSO - 169. b. 32. ad incrementum - 171. 10.) Lege, 9.) arbitrer. Eodem minime rel. huius pag. notatum numeros usque ad 18.) *qui* - 171. b. 13. nostrum¹⁴ - 171. b. 19. in te¹⁵ - 171. b. 25. PATIENTIA¹⁶ - 171. b. 32. Et qui¹⁷ - 171. b. 34. ammirabilia¹⁸ - 173. a. 1. ton dentes¹ - 173. 7.) ubi haec leguntur - Ibid. *δὴ τὸ πλεόν* - 174. 16.) *παρέρωτος* - 177. b. 8. genaini decoris - 177. 19.) Edd. propriae rationationem - 180. 14.) nota Dionysio - 180. 18.) Haec nota deleatur - 180. *) horum Monumentorum - 182. b. 36. flacillus⁸ successor eustronii¹⁹ - 182. 7.) Lege, diversis cum Ed. - 183. b. 21. in antiochiam¹ - 183. 18.) Pro 18.) lege 13.) - 184. b. 16. ad iudicium - 185. b. 38. fuisse conflictat¹⁵ - 187. 10.) *episcopos* - 189. b. 11. iulielum Lege, iudicium - 198. a. 30. eaque divisa - 198. b. 7. interpretatus - 199. 27. otto¹... urbem² - 199. 31. studi³ - 199. 5.) *urbem* idest Roman - 200. a. 28. CONCILII. Supple. NICENI - 206. *) deest in editione - 207. a. 4. presbyterium - 207. b. 5. *presbyterium* - 210. a. 14. neglegenter - 210. b. 16. *in commune* - 211. 2.) nova luce dignas - 224. b. 4. *inevitati...* *populus* - 224. b. 26. *sive decreta* - 226. a. 21. non voluisse - 226. a. 33. XXXVI. *non habet*¹ - 237. a. 1. DECRETA - 241. 2.) At sub - 242. b. 11. *confitemur*. - 255. *) et Novariensis Collectio eandem lectionem Isidorianae Versionis - Ibid. Wien. 1866.) Nostrum vero textum contulimus cum - 259. 9.) et Filio et Spiritu Sancto - 260. 12.) secum aliis septem - 297. 7.) cum Q. etiam Rufus - 309. a. 12. cuiuslibet - 327. paginae titulus: S. SILVESTRI CONSTITUTUM - 329. paginae titulus: S. SILVESTRI CONSTITUTUM - 329. a. 27. accolatus - 330. *) Hoc documentum reperitur in XXXVI quaternione... Hoc documentum quod occurrit - 332. b. 26. institutionem - 332. b. 30. cotinist¹⁸ - 347. *) Huiusmodi *Expositionem* - 357. 6.) nos latet - 364. a. 43. meus gloriosus - 366. a. 29. sanctitati vestrae gratus - 367. b. 28. minimus - 377. 1.) Nempæ an. 887-888. - 378. 10.) *totamque* - 381. XIII. PAPAE V - 381. *) Papae V... anni 889. - 382. b. 7. siccatorem piscium - 382. *) nos latet - 383. a. 39. te[rra] - 384. *) usque ad... saeculi XI - 385. 27. m[arci] - 395. b. 5. et animam - 395. 21. baratri me mergat - 395. b. 24. *cunctis episcopis in hanc* - 395. b. 28. *vocati* - 398. a. 19. non retineat - 398. a. 34. morte - 398. b. 27. Galba. - 399. a. 13. annos LXIII - 399. a. 16. Elius - 399. a. 19. annis XIV; sic rec. m., sed sub rasura leg. XXIII - 399. b. 24. mensibus VI - 399. b. 32. occisus est - 400. 5.) colligi potest cum saec. V assignandum esse - 404. *) ab illis qui - 407. 3.) fuerit idem ac Petrus - 407. 7.) haud facile divinari potest nisi forte quod Ludovico - 416. 1.) *Deponicum*. (v. 5.) "A - 416. 4.) *βραδύς* - 417. b. vers. 40. Solon - 417. 1.) *αὐτὴ ψῆγι ὡς τὰ πᾶν* - 417. 3.) *καὶ οὐκ ἔστιν ἐκείνη τὸν ὅλον ἐπὶ τὴν ὅλην* - 417. 4.) *ἀπὸ νεότητος* - 418. a. vers. 46. [A]l[ia] emendatione (sic) - 418. a. vers. 54. [D]iesidero - 423. b. vers. 92. *homines moriuntur* - 424. a. vers. 99. *pauperis*; ead. m. corr. *paupertas* - 424. a. vers. 101. Maguis ille.

Thalassius eps & ceteri similia pronuntiarunt. **INCIPIT LIBELLUS
APPELLATIONIS FLACIANI EPI CONST AD PAPAM LEONEM**
Religiosisimo et beatissimo patri. & archiepō leoni. Flavianus in dñō
salutem. Oportunae quidem adpsens tempus mediocriter referre & uti
apostolica appellatione adiuvē sūtatem ut progre diens ad horientem

INCIPIT PRAECEPTUM PAPAE FELICIS

Praeceptum papę felix morientis p quod sibi bonifacium archidiaconum
suum postes subsistere cupiebat. Dilectissimis fratribus & filiis epīs pbris

uoluntatē meā & domnis & filiis nrīs regnantib. indicaui. quam & arē
cognoui & manu felix papę recognoui. Hoc p omīs propositū est titulos ro
manos iubente papa bñ felicem. atq. senatus tali a proposuit. Senatus am
plissimus pbris diaconis. & uni uerso clero. In sūtatis urae noticiam duximus.

† Nouariēnatus. papie moenibus altus
Urbe uelut potui doctor utraque fui.
Merex otto potens francoz duxit in urbē.
Qualegi multos mente uigentes libros.
Hinc me digressū propnū suscepit alū num
Virgo salus mundi. mater et alma dei.
Protinus amissā studii reparare sophiā.
Erudens pueros instituens q; uiros.
His signat cunctas xpō tribuente peractis.
Sum pulvis modicus iussit ut ipse deus.
Quis quis hac graderis stephanū memor esto uocatus
Desibi posce poli regnabata dari.

+ Ego Stephanus grammaticus huius decem^{us} myraen^{sis} f^{ili}.

F. 117. r.

6.

Hæc n' scripseris hunc magis cautus eris.
 Pro dolor hoc paruo claudit suam ^{hæc} ocello
 Dicitur uocelen pectore mitis homo.
 Extitit ipse meus genito^r sicut corde benignus
 Custos atq; sui ual' defidelis heri.
 Lam sole n' quas ritu peragratte kalendas.
 Anno sa carnis moles solutus q'ba
 S' uilegis hunc elegu' regu' deposcesu p'mu
 Quasi sibi celestem donec habere qui em

F. 232. r.

7.

De his qui frequenter uxores ducunt. & his qui sepius nubunt. temp^{us}. quidem
 quod his consuetum est manifestum. & conuersatio & fides eorum temp^{us}. abbre
 uiat.

F. 174. r.

8.

INCIPT I SYNODUS HABITA EANCIA
 TEMPORE DONJ HLO I HARJJ IMPERJ.
 PRO EDIFICATIONE NOUE ROMÆ.
 capⁱ Quia diuina pietas nos & Karissimū filiū nr̄m
 ad cōmune colloqū puenire concessit. Pru
 dentiq; deuotioniq; nr̄e de qb; hic tractatum
 & definitum breuiter innotauimus.

Tav. II.

Lit. Cassinese

impr. marci anus aug. palladio praef. pre-tur

LIMPR MARCIANUS AUC PALLADIO PRAEF PRETUR
 TOT ETIAM SACRATISSIMA CONSTITUTIONE MANSUETU
 NOSTRAE CAUTUM AC DEFINITUM SIT QUAE NE ORSEUR
 EXERCENDA SIT QUAE ET UBICQUE UEL APOLLINAE RIBEROLIA
 PERUERSITATE SECUM A RELIGIONE & FIDE CATHOLICA DEVI
 RUNT ALEXANDRIAM UENIRI CUI ERAT QUAE BABYLONE
 TANTISUM APOLLINAE RIBEROLIA IN FECTIBENENIS UT NECESSARIUM
 FUERIT EAQUE ANTERIAM SANXIMUS REPELATIO. NUNC & H

INCPIT ACTIO SEP TIMA

INCPACTIO DEDOM NO AN TI OCINO QYONDAM PATRI
 ARCHATRANSLATA DE GRECO IN LATINUM

CONSOLATUDINIM MARCIANI PP QUIC ET QUI
 FUERIT NUNTIATUR VI KAL NOEMBR
 CALCHEDONA SECUNDUM PRAECEPTUM
 DIU CLEMENTINIM IDINU CONUENIENTIB.

torib. suis opinio falsa damnatur. ITALIA MANU
TIBURTIUS NOTARIUS IUSSU DOMNIMEI VENERABILIS
PAPAE LEONIS EDIDI. LIBELLUS APPELLATIONIS EUTY
CHES AD PAPAM LEONEM.

Domino uenerabili et archiepō gloriosae urbis leoniatricis pbr fidei et
spei meae arcadnini ihu xpm praeceteris quidem testis ēd's manibus et me

CAPITULO PRIMO

Dī omīs hominon sine peccatore etum
cum libero arbitrio condidit et impa

& notarius dix. Ne causa sam. nouimus cui. assensum. nec quare gestis. exiguam ratione.
Idcirco dubitamus. & ideo rogamus scire. Et qm ad ista mus dixer pondere debē

INCIPIT PRAEFATIO. 11.

Dno beatus simo papae hormis de dilectis suis exiguus scōrum pontificū
regulas quas ad uerbum di gerentia beatitudo de greco me compellere loquor.

DE HIS QUI AD ECCLAS ABHIRITUS VENIUNT.

VII.

De his qui ab hereticis conuertuntur id ē nouatianis aut formianis aut essere decem : qui xij luna pascae
dis siue baptizati sint illi seu cathocumini. non ante suscipiantur quā omīs heretici ana
thematizent. & p apud eam qua detinebantur. Itaque de numhiqui apud eos diceban
heretici

XXII. Docendus ē populus. non sequendus. Norq. si in se sunt eos qd. licet qd. ve n. licet cōmo nere. non his cōsensum ptere
debem. Quisquis uero conatus fuerit tēpore phibita sententia censuram sedis aplice minime de fūtu ram. Quē enim
sola admonitionis auctoritate non corrigimus. necesse ē pūeritatem con gruente regulam uindictam. Per oīas
hoc ergo quod ppruētorib. audent ecclā uolumen innotescat. et nullus sibi spe aliqua forsitan blan dius includat.

Ex cipe di gnati a d r s t s j
p p f e c a e b e c c a t .
G t p o h i u a c o m l u c u l a n o
a t h e m a a t c o p a t e m .
n o c a h u n n e u s o b e n s . p a n s u s
q u a a t e n s a u l a c e p a t .
G e d e n a h i s s e p p a s l y n g u i s
f e l d e n d o l a c a m i s .
p t e s u l a n e h u n a s u s . h o c l u s s i a
p m e t e d i g n e .

R e p t e r e n t a t u n t u a t u n d u .
E u n t u n d u s s o m o t e l l a
q u o m e t r i q u a . i g n e t e .

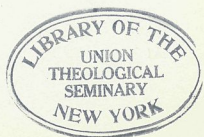
P a r u s a g e p t u e u i n a n e e c c l e
a n . x x v . m i l i t . o u o t . d u b s o n .
d e p r o t e n t c l a u d u s c u i d s
u r b d e t a p u s m u c u r t e g e r e s
q j . u n l a . d e c c c . x x l m i l i a a u t u g .
L m a s . a n x j . m i l e t m . d u s x j .

p t a d o m p e a t h g t a m m a g C i e a r s e s t i m u d i a c . m i s
x d o m n i e u s e b u s e s s i m a s a c e n d o g c a t q ; i n c l a u s i
C e s i p o n a g n e e c c l e .
C u e n d u m e s t o m n i n o . q u i a m e l y g n e s s i s . o m i a e m p o t e a d u e n

I m p e r a t o r e s R o m e u t c o n s t a n t i n o p e l l e
p n e l n a n t e s
M a g i s t r u s f e g n a u i a c e n n l u j . u i x i a c e n l y x .
O b u a m o t a e c o m u n i . i n o p p i d o c a p e m e a c e l l e .
T i b a n u s f e g a n n x x i j . u i x i a c e n n o s l y x i j .
O b u a m o t a e c o m u n i . i n c a p e m e .
C e l u s c a l y g u l e f e g a n n . u j . u i x i a c e n x x i j .
I n a t f e c a u s e s t i n p o e l c e g o .

P r e b i a c h b e d e . M a t r o l o g y i n a p i a c e h
F e l a c e q b j p o s s i m f e q i n s c h p a c e l e g a n a u n .
S u b c e t a s n a t u n . a n n i c e l e b t a n d e c c e d i e b j .

P t i m e d i e s l a c n e s t q u a c i t e u i c i d i a n t a c g n u s .
J o b j . o c a c u s c o l y a u n a t h e o p h e m a d e p i .
C a t e x c o s e f s e u s h a j . s i d e t a s c a n d e n s .

ecclum colligit non unum . quoniam in orbe uenerunt et Indi
et barbari non minus . et non alii mones fructus porunt .

Date Loaned

JK OCT 31 1969 1mo

FEB 5 1990

DEC 18 1989

198310

